LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Ամերիկա	265 »	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 1 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3591

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՀԱՇՈՒՆՉ ԽՈՐՇԱԿԸ

Հետեւեալ բացագանչութիւններն ու բանաձեւերը կը քաղենք «Խ. Հայաստան»ի երկու թիւերէն,— Նոյեմբեր 1 եւ 3: Միջանկեալ ըսենք որ հարցը թէեւ կապ ունի դատավարութեան մը հետ, բայց կը ներկայացնէ ընդհանուր հանգամանք, ահուսարսափի մթնոլորտ մը ստեղծելու համար ամբողջ երկրին մէջ:

— «Մա՛հ ժողովրդի թշնամիներին. այս է Հայաստանի ամբողջ աշխատաւորութեան պահանջը »:

— Հողժողկոմատի կոլեկտիվը յանուն մեղադրական եզրակացութիւնը, պահանջում է բարձրագոյն պատժի ենթարկել՝ գնդակահարել այդ սրիկաներին :

— « Մենք պահանջում ենք մահուան դատապարտել Դաշնակ - տրոցկիստներ Միրզոյեանին, Կիրակոսեանին, Լուսինեանին եւ միւս սրիկաներին »: (Ստեփանաւանի մէջ):

— « Կոյտնտեսուհի Կիսելեվան պահանջեց.— «խորհրդային հողի վրայից պէտք է ոչնչացնել այդ սրիկաներին»: (Կալինինօ գիւղին մէջ):

— Խորհրդային դատարանից մեր միակ պահանջն այն է որ - պէսզի բնաջնջեն այդ սրիկաներին»: (Երեւանի Անասնաբուժական կանոն):

— « Ոչնչացնել ժողովրդի թշնամիներին երկրի երեսից ... գնդակահարութեան ենթարկել մեր հայրենիքի ստոր դաւաճաններին: (Երեւանի գործարաններուն մէջ):

— Երեւանի Շին. տեխնիկումի ուսուցչական կազմը եւ ուսանողութիւնը խոր զայրոյթ յայտնելով դաւաճան խանջեանի, Ամատունու եւ միւսների ակտիվ (գործօն) գործակիցների (եւն.) պահանջ դրեց՝ գնդակահարել վնասարարներին, մինչեւ վերջին մարդը »:

— Արագացնել դաւաճաններ՝ ժողովրդի թշնամիներ Ամատունու, Ակոպովի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, Մակինցի, Ց. Ցովհաննէիսեանի եւ միւսների դատավարութիւնը, ենթարկելով նրանց առաւելագոյն պատժի »:

— « Մեզ մօտ նոյնպէս « գիտական աշխատողների» անուան տակ սրիկայ Քալանթարեանը, Վարոսեանը, Ակունեանը, Գրձելեանը, Վերմիշեանը, Արովեանը եւ ուրիշներ սեւ գործ են կատարել... Ժողովուրդների սիրելի բարեկամ՝ բոլորիս հայր եւ ուսուցիչ մեծ ՍՏԱԼԻՆԻ հմուտ ձեռքը, ինչպէս միշտ, այսուհետեւ եւս անխնայ քարուքանդ կ'անի սողացող իժերի բոյնը, հողմացրիւ կ'անի թշնամիներին, (Երեւանի գիւղատնտեսական կաճառ):

Այսքանը՝ միայն մէկ մասն է նոյեմբեր 1ի թիւին մէջ ցանուած գոհարներուն :

Քանի մը նմոյշներ ալ՝ նոյեմբեր 3ի թիւէն.

— « Մենք պահանջում ենք ժողովրդի ոխերիմ թշնամիներ Տիգրան Կիրակոսեանին, Միրզոյեանին եւ միւսներին ոչնչացնել երկրի երեսից եւ չթողնել որ նրանք ապականեն մեր երջանիկ խորհրդային երկրի օդը: (Խ. Հայաստան»ի տպարանի բանուորներ):

— « Մենք պահանջում ենք այդ ստոր իժերի, ժողովրդի այդ նողկալի թշնամիների նկատմամբ կիրառել պատժի գերագոյն չափը՝ գնդակահարութիւն: (Երեւանի բամբակազտիչ գործարանի բանուորներ):

— Բնաջինջ անել հակայեղափոխական սպեցիֆիզմի եւ Դաշնակցութեան վերջին բեկորները »:

Ուշադրութիւն.— Այս բոլոր ժողովներն ու բանաձեւերը սարքուած են դատավարութեան առաջին օրն իսկ, 31 Հոկտեմբեր, կամ անոր ընթացքին: Ըսել կ'ուզենք թէ մահավճիռը շատոնց արուած էր, եւ Գերագոյն Ատեանը պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն էր որ կը կատարէր, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան մէջ :

Ուշադրութիւն, դարձեալ,— Ստեփանաւանի դատը առիթ մը, պատրուակ մըն է միայն: Բուն ծրագիրը՝ ահուսարսափի մթնոլորտ է, այնքան վարպետօրէն սարքուած, ճիշդ այն պահուն երբ նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին ընտրութեանց համար :

Եւ, կը տեսնէք արդէն, այդ «ընտրութեանց» առաջին արգիւնքները,— նշանաւոր անծանօթներ կամ օտարազգիներ թեկնածու՝ յանուն Հայաստանի :

Այս մահաշունչ խորշակին մէջ, երկրորդական զոհեր են Կիրակոսեանները, Լուսինեանները ու Խաչիկեանները: Բուն յախուռ՝ գնդակը գետին փռած է կամ պիտի փռէ ամբողջ գլուխներ, որոնք երէկ երկիր կամ կուսակցութիւն կը կառավարէին :

Արդարեւ, մինչեւ այսօր ալ կարելի չեղաւ ստուգել թէ ի՛նչ եղած է «ժողովուրդի թշնամիներու» առաջին շարքը: Մենք պատահաբար իմացանք, «Խ. Հայաստան»ի մէկ բացատրութենէն, թէ շատոնց գնդակահարուած է Ներսիկ Ստեփանեանը, որ մաս կը կազմէր այդ շարքին: Եթէ յօդուածագիրը խօսած ըլլար նաեւ միւսներու մասին, անշուշտ անոնց անուններն առջեւ ալ պիտի նշանակէր, — « Ներկայումս գնդակահարուած»: Ինչպէս, դարձեալ գրութեան մը կարգին, պատահաբար ըսեր էին, Ա. Եսայեանի համար.— « Այժմ ձերբակալուած»:

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ շարքին եւ մնացեալին, կարդացէք վերը արտատպուած բանաձեւերէն մէկն ու մէկը, եւ դուք հանեցէք համապատասխան եզրակացութիւնը :

Մնաց որ, ազդանշանը ընդհանուր է, ինչպէս կը հաստատեն Մոսկուայի մէջ արտասանուած ճառերը: Պէտք է երջանիկ համարուին այն «թշնամի»ները որ կրնան իրենց գլուխը ողջ պահել մինչեւ դեկտեմբեր 12, երբ կը կատարուին վերջնական ընտրութիւնները, համաձայն «աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար սահմանադրութեան »:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՋԵՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Գիտցուա՞ծ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն

Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը առաջին օրը ութ ժամ գլուխ գլխի խօսեցան Անգլիոյ վարչապետին եւ միւս նախարարներուն հետ, Գերմանիոյ պահանջներու եւ միւս միջազգային հարցերու մասին: Տպաւորութիւնը շատ լաւ է, ինչպէս կը հաստատէ նոյն ինքն Պ. Շօթան, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը: Ֆրանսայի վարչապետը իր խոր գոհունակութիւնը յայտնելով ըսաւ.

— « Քննեցինք բոլոր խնդիրները, որ կը վերաբերին աշխարհի զանազան մասերուն: Բոլորի մասին ալ կատարեալ համաձայնութեան մը յանգեցանք, ներս համերաշխութեամբ եւ սիրալիր բարեկամութեամբ: Համերաշխութիւնը եւ բարեկամութիւնը կենսական տարր մը կը կազմեն աշխարհի խաղաղութեան համար: Քանի մը մանրամասնութիւններ կը մնան, որոնք պիտի ճշդուին վաղը:

Երկուշաբթի առտու երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները սկսան Լորտ Հալիֆաքսի տեղեկագրին ընթերցումով, որ տեւեց մինչեւ կէսօր: Տեղեկագիրը շատ յստակ էր եւ մանրամասնօրէն գրի առնուած, գոհացնելու համար Ֆրանսական պատուիրակութիւնը: Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ երկու կառավարութիւնները սկզբունքով համաձայնած են ոչ թէ ամբողջովին, այլ մասամբ վերադարձնելու Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերը, պայմանաւ որ Հիթլէր յանձն առնէ մասնակցիլ հաւաքական կարգադրութեան մը, փարատելու համար նոր պատերազմի մը պատճառներ: Գաղթավայրերու այս հարցին մանրամասնութիւնները յետաձգուած են, քանի որ ուրիշ պետութիւններու հետ ալ կապ ունի :

Գերմանական հարցին լուսաբանութենէն վերջը, երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները քննեցին Կեդր. Եւրոպայի խնդիրը, Պ. Տէլպոսի յառաջիկայ այցելութեան առնչութեամբ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Վարշաւա պիտի երթայ հինգշաբթի օր եւ յետոյ Պուքրէշ, Պելկրատ եւ Փրակա: Երկու պետութիւններն ալ նոյնքան շահագրգռուած են Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանումով, եւ, ինչպէս կը հաւաստեն իրազեկներ, մերժած են Գերմանիան ազատ ձգել Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ: Երկու երկիրներն ալ պատրաստ են գործակցելու բոլոր ազգերուն հետ որ կը շահագրգռուին խաղաղութեան պահպանումով :

Լոնտոնի տեսակցութիւնը դիւանագիտական ամէնէն յաջող գործերէն մին կը համարուի քաղաքական շրջանակներու մէջ: Անշուշտ եղածը կարծիքի փոխանակութիւն մըն է, եւ բուն բանակցութիւնները աւելի վերջը պիտի սկսին, երբ գետինը հարթուի եւ Գերմանիոյ դիրքն ալ վերջնապէս ճշդուի: Երկու կառավարութիւնները համաձայն են որ անգլիագերման բանակցութիւնները շարունակուին, աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելու համար :

Գերմանական մամուլը վերապահ դիրք մը բռնած է, բայց կիսապաշտօնական օրկաններ գիտել կուտան թէ Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ սակարկութիւններ կատարուին իր գլխուն: Յետոյ, անընդունելի կը համարուի հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը՝ հովանաւորութեամբ Ազգաժողովին : Գերմանիա միշտ կառչած կը մնայ պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշինքներու, փոխադարձ յանձնառութիւններով :

ՆՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէ՞ս պիտի գործէր դաւադիր կոմիտէն

Թերթերը կը գրեն թէ դղրդալի ձերբակալման մը կը սպասուի այսօր - վաղը,— աւելի կարեւոր քան Զօր. Տիւսէնեօրի ձերբակալութիւնը, իբրեւ հետեւանք յեղափոխական կոմիտէին ծածկագիրներու թարգմանութեան: Ապահովութեան տեսչութիւնը կը շարունակէ լռութիւն պահել, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ վերջնապէս պարզուած են կազմակերպութեան քաղաքական գաղտնիքները, ինչպէս եւ ճշդուած են վարիչներուն եւ անդամներուն անունները, երդումի բանաձեւը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ :

Ծածկագիր թուղթերուն բացումը դժուար է եղած, որովհետեւ դաւադիրները մասնաւոր սարք մը չեն ունեցած, այլ կը գործածէին թուանշաններ՝ որոնց միջնորդ ուխտակիցները համապատասխան խօսքերը կը գտնէին գիրքի մը մէջ: Ապահովութեան Տեսչութիւնը կրցած է իմանալ այդ գիրքին անունը : Այս ծածկագիրներուն շնորհիւ, կարելի եղած է կարդալ Տըլոնըլի եւ ուրիշ ամբաստանեալներու քով գտնուած թուղթերը եւ իմանալ դաւադիրներուն անունները: Կ'ըսուի թէ այս յայտնութեանց հրատարակութիւնը պիտի յուսաբանէ Ներքին նախարարին անցեալ շաբթուան զեկոյցին զանազան մասերը:

Առջի օր երկու խորհրդաւոր անձեր առաջնորդուեցան Ապահովութեան պաշտօնատունը, եւ վար դրուեցան ամբողջ օրը: Այս առթիւ զանազան յայտնուած ըլլալով, Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները թէ կալանաւորները խոստովանութեանց կ'ենթարկուին, խոստովանութիւններ կորզելու համար :

Արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ ծածկագիր թուղթերու բացումով, հաստատուած է որ գաղտնի կազմակերպութիւնը ունէր իր սպայակոյտը, զօրաբաժինները, կիսաբաժինները, գունդերը, վաշտերը, զօրախումբերը եւ բլիթները, մէկ խօսքով՝ մանրանկար նուիրապետութիւն մը: Կազմակերպութեան իւրաքանչիւր անդամը պատերազմէն կեղծանուն մը ունի: Օրինակ՝ Զօր. Տիւսէնեօր կը կոչուէր «արքեպիսկոպոս»: Իւրաքանչիւր զօրաբաժին կը բաղկանար 1000 զինուորէ, կիսաբաժինները՝ 500, գունդերը՝ 125 զինուորէ եւն.: Փարիզի մէջ յարձակման համար նախատեսուած են— միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին —30 վաշտ : Առաջին յարձակումը պիտի կատարուէր նախարարական պաշտօնատուններուն, ելեկտրական եւ հեռագրական կեդրոններուն եւ Պանք տը Ֆրանսի վրայ, յետոյ պիտի պաշարէին Հանրապետական եւշրջան պահակներու զօրանոցները եւն.: Երդումի բանաձեւն ալ հետեւեալն է. — « Կ'երդնում հաւատարմութիւն յեղափոխական գործունէութեան կոմիտէին ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Անոնք որ թերթ կը կարդան, պիտի յիշեն,— Ալէքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Լուի Պարթուի սպանութենէն վերջը, մեծ ու փոքր պետութիւններ իրար անցած, մասնաւոր մարմին մը կազմեցին, միջազգային միջոցներով խափանելու համար քաղաքական ահաբեկումները :

Ժողով ժողովի վրայ գումարուեցաւ Ժընեւի մէջ, ընդ հովանեաւ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ երբեք այսքան խուճապի մատնուած չէր, երբ ամբողջ ժողովուրդներ կը ջարդուէին — եւ կը ջարդուին դեռ :

Ու վերջապէս, բոլոր մասնագիտական - իրաւագիտական ուսումնասիրութիւնները կատարելէ, պետութեանց կարծիքները առնելէ վերջը, խմբագրուեցաւ պայմանագիր մը, որուն տակ ստորագրեցին 19 պետութիւններ, մէջն ըլլալով Թուրքիան (16 Նոյեմբեր):

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, Արեւ, հոյակա՜պ խմբագրական մը գրած է այս առթիւ, որ կը վերջանայ այսպէս. (19 Նոյ.).

— « Ինչպէս ամէն ժողովուրդի, նոյնպէս ալ հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ կրնան ըլլալ ահաբեկիչներ, անհատ թէ կազմակերպութիւն, ինչպէս կան ոճրագործներ ամէն ժողովուրդներու մէջ: Հայ կազմակերպութիւն մը, մեր մէջ, հրապարակով քարոզած է իր դաւանանքը՝ «ահաբեկչութեան հասարակական դերի» մասին: Այս միեւնոյն կազմակերպութիւնն էր որ իր հակառակորդները «պատժելու» համար, անկէ քանի մը տարիներ առաջ, ինքզինք դատախազ եւ միանգամայն դատաւոր կարգեց եւ գործեց ոճիրներ, որոնք Նիւ Եորքէն Պէյրութ եւ Աթէնք հայ անունը արատաւորեցին օտար ժողովուրդներու առջեւ: Այդ կազմակերպութիւնը, գիտենք թէ՝ երբեմն դտաւ մեղսակցութիւններ, եթէ ոչ օժանդակութիւններ այս ու այն կառավարութեան կողմէ եւ հայ ժողովուրդը, տարահալած ու անօգնական, տեղ տեղ ինքզինք ենթակայ գըտաւ արհամարհոտ պատիկ բռնակալներու լուծին: Այդ պիտակները եւ հայ ժողովուրդը գիտեն, այսուհետեւ, որ բացի իւրաքանչիւր երկրի դատարաններէն, Լահէյի մէջ դատաւորներ կան:

Մենք որ ահաբեկչութեան «հասարակական դեր»ին չենք հաւատար, հայ կեանքէն ներս նման արարքներու յայտնի կամ «քօղարկածուկ» հեղինակներուն դէմ բարձրացուցած ենք միշտ բողոքի եւ ընդվզումի ձայնը, թարգմանը հանդիսանալով հայ խղճմտանքին եւ հանրային կարծիքին: Այս միեւնոյն խղճմտանքին եւ հանրային կարծիքին անունով կը ծափահարենք Ժընեւի մէջ կնքուած համաձայնագիրը, որուն եգիպտական կառավարութեան կողմէ եւս ստորագրուած ըլլալը կրկնապէս գոհունակութիւն կը պատճառէ մեզի »:

Զար սատանայ մը կը դրդէ երկու հարցումներ ուղղել ամենագէտ եւ ամենատես Արեւին.—

1. Որո՞նք են այն կառավարութիւնները որ «մեղսակցութիւններ, եթէ ոչ օժանդակութիւններ» ընծայեցին «այդ կազմակերպութեան »:

2. Բարձրաձայն ծափահարելով Ժընեւի համաձայնագիրը, Արեւ մինչեւ այն ատեն կ'ողբա՞յ այն սպանութիւններ որոնց «զոհ գացին» յայտնի ջարդարարներ կամ լրտեսներ :

ՎԱՀԷ

“Լենինկրատը բաց դուռ չԹողուինք„

Ընտրական պայքարը սաստիկօրէն կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ, ոչ թէ այս կամ այն ծրագրի մասին, այլ գլխաւորաբար օտար գործակալներու եւ Թրոցքիական լրտեսներու դէմ: Ամէն տեղ հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ, գիշերային թափորներ կը կազմեն փողոցներուն մէջ, որոնք լոյսերու մէջ կը լողան շնորհիւ վիթխարի լուսարձակներու, եւ պատուէրներ կը ստանան ուսումնասիրելու թէ օտար գործակալներու դէմ պայքարելու համար: Մասնաւոր կատախումբեր նոյն աւետարանը կը տարածեն գաւառներու եւ անտառներու մէջ: Խորհրդային մամուլին յանձնարարուած է գրեթէ բոլոր սիւնակները տրամադրել ընտրական քարոզութեանց :

Քալինին կիրակի օր ճառ մը խօսելով Լէնինկրատի մէջ, պատուիրեց կեանքը անկարելի դարձնել օտար թշնամիներուն համար : « Մ'եր որ ալ երթայ թշնամին, պէտք է ինքզինքը զգայ թշնամի մթնոլորտի մէջ, եւ հողը պէտք է այրի անոր ոտքերուն տակ»: Յետոյ բացատրեց թէ Լէնինկրատ (նախկին Փեթերսպուրկ) պատուհան մը կը համարուէր Եւրոպայի վրայ, բայց հիմա դարձած է դուռ մը ուրկէ առատ թիւով թշնամիներ կը մտնեն Խ. Միութիւն: Այդ կարգի թշնամիները շատ աւելի բազմաթիւ են քան կը կարծուի: « Ցորչափ դրամատիրական կարգուսարքը կը տիրէ այլուր, հարիւրաւոր եւ հազարաւոր թշնամիներ պիտի ղրկուին մեզի: Եթէ եւ երբ ժամանակը գայ կռուելու, որքան քիչ ըլլան դրամատիրական աշխարհը անհատ լրտեսներու հետ կապող թելերը, նոյնքան աւելի զօրաւոր պիտի ըլլանք մենք եւ աւելի լաւ դիրքի մէջ պիտի գտնուի կարմիր բանակը ճակատին վրայ »:

Յետոյ բացատրելով կուսակցութեան մէջ կատարուած մաքրագործումները, Քալինին յայտարարեց թէ բոլոր այն ձախակողմեան հոսանքները որոնք բոլշեւիկեան կուսակցութեան միացան, կարծելով թէ միայն գործելակերպի մանրամասնութիւններով կը բաժնուին անկէ, այժմ ինկած են օտար քաղքենիներու ձեռքը եւ կը գործածուին վնասարար եւ ահաբեկչական գործերու համար :

Նոյն իմաստով ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Վիշինսքի, ընդհ. դատախազը, Սարաթովի մէջ, ազդարարելով թէ «մինչեւ վերջին մարդը պիտի բնաջնջէ Թրոցքիական հրէշները»: Այս առթիւ պարծեցաւ թէ խորհրդային կառավարութիւնը երկու անգամ գերագոյն պատիւն ընծայած էր իրեն, նախ՝ դատախազ նշանակելով Զինովիեւի «հրոսախումբ»ին համար, 1936 օգոստոսին, եւ յետոյ այս տարի փետրուարին, երբ իրեն յանձնարարեցին ապացուցանել աշխարհի թէ ինչ անզգամներ էին Փիաթակով, Ռատէք եւ միւս դաւադիրները: Եւ բացագանչեց.

— Աշխարհի մէջ ո՞ւր տեսնուած է որ ինծի պէս օրէնսգէտ մը եւ ընկերային գիտութեանց վարդապետ մը խորհրդարանի պատգամաւորութեան թեկնածու ընտրուի բանուորներու եւ գիւղացիներու կողմէ :

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՆԱՆՔԻՆ կը յառաջանան սրընթաց: Կ'ըսուի թէ միայն 100 քիլոմեթր հեռու են Չինաստանի մայրաքաղաքէն :

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ ՈՍԿԻ գտնուած է մեծ քանակութեամբ, կը գրեն իտալական թերթերը, հիմնուելով գիտնականներու քննութեանց վրայ:

ԻՏԱԼԻԱ ՃԱՆՉՑԱՒ Մանչուքուոյ անկախ պետութիւնը: Գերմանիա ալ այժմ յետաձգած է ճանաչումը :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆ

Աւելի լաւ է ուշ, քան երբեք: Երեսունեւերեք տարի առաջ Փարիզ այցելած պէտք է լինէի ես, նո՛ր միայն իրագործեցի իմ այդ հին որոշումս— տեսնել Աշխարհի Մայրաքաղաքը: Այն ժամանակ, ուսանողութեանս վերջին տարին, այնպէս եղաւ որ ես Գերմանիայից մի ընդարձակ ճամբորդութիւն կատարեցի դէպի եւրոպական պանդազան կեդրոններ: Եղայ Բրիւսէլ, Ամստերդամ, եղայ մի քանի ամսով նաեւ Լոնդոն ու վերադարձս ուզում էի Փարիզի վրայով կատարել: Եւ որովհետեւ ժամանակս շատ կարճ էր — ուսարանական քննութեանց պիտի հասնէի Մարբուրգ,— հազիւ երկու-երեք օր կարող պիտի լինէի տրամադրել Փարիզի համար, այդ պատճառով էլ այցելութիւնս «յետաձգեցի» մի «աւելի յարմար ժամանակի»: Աշխարհի Մայրաքաղաքը քիչ-շատ կարգին տեսնելու համար, խորհում էի, մարդ գոնէ երկու շաբաթ ժամանակ պիտի ունենայ տրամադրելի:

Անցան մի քանի տարիներ, 1908ին առիթ ունեցայ նոր ճամբորդութիւններ անելու Եւրոպայում— եղայ Զուիցերիա եւ ուրիշ տեղեր—, Փարիզը դարձեալ դուրս մնաց իմ պտոյտներիս շրջանակից: Եւ 15 տարիներից ի վեր գամուած Բեռլինում, «յարմար առիթ» է ներկայանում ինձ այժմ ահա, վերջապէս ի կատար ածելու «հին խոստումս»: Բայց ո՛րքան փոխուել են ժամանակները եւ պայմանները, ո՛րքան փոխուել են մանաւանդ հայ մարդու եւ հայ կեանքի համար... Ամբողջ դանդաւածներ են պոկուել իրենց դարաւոր արմատից ու հեռաւոր ափեր նետուել, իրենց հետ տանելով դուզգ դուզգ հողեր հայրենի երկրից, հոգու խորանում անշէջ պահելով պապենական օջախից վեր առած կայծիկները: Ու փոխուել է ի հարկէ Փարիզի պատկերը՝ հայ մարդու աչքում: Բուն Փարիզ, ցուցահանդէսների վայր լինելուց զատ եւ դեռ շատ աւելի՝ նա մեզ համար կեդրոնն է, մտաւորական կեդրոնը արտասահմանեան հոծ հայութեան՝ Արտահայաստանի՛: Նախ մի երկու խօսք՝ այս բառի մասին:

Մեր մամուլի մէջ սովորական է կարդալ «հայկական գաղութներ», «գաղթաշխարհ», «սփիւռք» ու նման արտայայտութիւններ, որոնցով արտասահմանեան մեր հոծ զանգուածները են բնորոշւում: Այդ բառերը գալիս են հնուց, երբ մենք ունէինք Լեհաստանի հայ գաղութ, Մոլդաւիայի ու Վալաքիայի հայ գաղութ, եւայլն: Հայրենի երկրից պրծած բոլորովին կտրուած հատուածականութիւններ էին դրանք, աւելի շատ եկեղեցական համայնքներ քան ազգային միաւորներ:

Տարբեր է սակայն ներկայ իրականութիւնը: Արտասահմանեան Հայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ծնած եւ իր կեանքի մի կարեւոր մասը անցուցած է բուն հայրենիքում: Մինչեւ իսկ օտարութեան մէջ հասակ նետած Հայորդիք իրենց ծնողների եւ մերձաւորների թէ այլ միջոցներով շարունակում են մի որոշ չափով կենդանի պահել հայրենիքի հետ ունեցած կապը: Եթէ ոչ ամէնը, գէթ մեծ մասը իրենց գիրենց հիւր են համարում օտար երկնակամարի տակ, պատրաստ՝ պատեհ առիթով Երկիր, հայրենիք վերադառնալու: Գաղութներ չեն կազմում այդ հոծ բազմութիւնները, այլ իրենց կամքի հակառակ հայրենի աշխարհից դուրս վտարուած պանդուխտ, տարագիրներ. հատուածականութիւններ: Մի-մի փոքրիկ «Հոգեւոր Հայաստաններ» են դրանք—կիրառելու համար բանաստեղծ Տէրեանի մի արտայայտութիւնը ներկայ պարագային — իսկ նրանց ամբողջութիւնը՝ Արտասահմանեան Հայաստան, Հայկական Արտասահման, լաւ եւս է ասել՝ ԱՐՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆ:

Հետեւեցէք անոր ազգային-հասարակական կեանքի արտայայտութիւններին, աչքի առջեւ ունեցէք այս կարճ ժամանակուան ընթացքում նրա ստեղծած գրականութիւնը, որ ոչնչով վար չէ հայաստանեան գրականութիւնից, հաշուի առէք անոր քաղաքական իդէալների կենդանութիւնը, այլ եւ վառ հաւատքը դրանց վերջնական յաղթանակի համար,— եւ դուք պիտի ընդունիք, որ միանգամայն սխալ է «Գաղթաշխարհ» բառով որակել այդ հաւաքականութիւնը, որ մի ամբողջ ժողովուրդ է ինքնին: Լինի քանակով թէ որակով: Իրար լրացնող, իրար ամբողջացնող միաւորներ են Հայաստանն ու Արտահայաստանը: Այս համոզումն ունեցած եմ ես մեր ընդհանուր տարագրութեան այս երկար տարիների ընթացքում: Ու աւելի եւս ամրապնդուեցաւ իմ մէջ այդ համոզումը Փարիզ՝ Հայկ. Արտասահմանի գլխաւոր կեդրոններից մէկը այցելելով:

×

Բազմաթիւ ու բազմազան են այն ազդակները, որ ջանք են թափում— հակառակ ամէն տեսակ տարրերական եւ այլ կարգի խոչընդոտներին— վառ պահել հաւատքը Արտահայաստանի մէջ: Եւ տարակոյս չկայ որ հայապահպանման այդ ազդակների թւում առաջնակարգ տեղ է գրաւում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր հզօր կազմակերպութեամբ եւ ստեղծած մշակութային ձեռնարկներով: Ուր որ կայ մի բուռ հայութիւն, այնտեղ կայ եւ այդ կազմակերպութիւնը: Հայ ժողովուրդից անբաժան՝ մինչ եւ հանապազ: Երեւոյթը նոյնն է ամէն տեղ, նոյնն է նաեւ ի հարկէ Փարիզում:

Հազիւ Փարիզ հասած՝ Վրացեանի ուղեկցութեամբ ինքզինքս գտնում եմ ես չուսով քաղաքի ընդարձակ սրահներից մէկում, լեփլեցուն բազմութեամբ: Դաշնակցութեան Օրն է կազմակերպուած այդտեղ: Ո՛րքան ծանօթ ու սիրելի դէմքեր, ո՛րքան հին ու նորեր եւ ի՛նչ հայրենակարօտ արտայայտութիւններ: Շատեր տակաւին կանգնած են «Սոսիէթէ Սավանթ»ի մեծ սրահի նախասենեակում, դեռ մի փոքր ժամանակ կայ մինչեւ հաւաքոյթի սկիզբը: Ներսը, ի հարկէ, շատ աւելի են Դաշնակցութեան հին ու նոր հաւատաւորները, ներկայացուցիչներ՝ գրեթէ երեք սերունդների:

Երկար, մաշեցնող տարիները ի հարկէ իրենց դրոշմն են դրել բոլորի դէմքերի վրայ, բայց նոյնը, նո՛յնն են մնացել ծանօթ, սիրելի դիմագծերը, վաղեմի եւ ընտանի կեցուածքն ու շարժուձեւը մէկի ու միւսի: Ահա ներկայացուցիչը ամենահին սերունդի, թէ. Յ. Տէր-Դաւթեան՝ աւելի առկայծուս քան ինքը Լեւոնացին: Եւ իմ միտքս ու սիրտս յածում են դէպի անմոռաց յիշատակը Իշխանի եւ իր կեանքի ու գործի ընկերուհուն, դէպի յիշատակը մե՛ր Պապաշայի եւ ուրիշ լաւերի, որոնք երէկ կային այս շարքերում, բայց չկան այսօր:

Եւ սակայն, կան ու գործում են իդէալի միւս սպասաւորները: Դատն իրականութեան հարուածները ի վիճակի չեն խորտակելու նրանց վառ հաւատը: Եւ ո՞ր մէկին յիշել: Ահա գործի եւ կազմակերպութեան մարդը՝ Աբրահամ Գիւլխանդանեան, անհկուն հրապարակագիրը՝ Շ. Միսաքեան, ահա եւ ինքնուրոյն հայ պետականութեան ղեկավար Ս. Վրացեան, այլ եւ Ա. Ջամալեան ու Խատիսեան: Աչքս որոնում է ու սրահի բազմութեան մէջ չի գտնում Վ. Փափազեանին եւ մի երկու ուրիշին, որ բացակայ են կամքէ անկախ պատճառներով: Կուսակցական հին ու նոր գործիչների շարքում—Օրիորդ Ֆլօրա-Անահիտ, Գ. Բալայեան, Վ. Ահարոնեան Մ. Պարսամեան, Բենօ, Հայկ Սարգսեան, Ս. Թորոսեան, Հ. Սամուէլ, Լ. Գեւոնեան, Ս. Տէր-Թովմասեան, մեր շնորհալի կին գրողներ՝ Պերճուհի, Էլլէն Բիւզանդ, Արմենուհի Տիգրանեան-Ահարոնեան այլ եւ շատ համակիրներ ու բաւական թիւով յարգելի հիւրեր: Ներկայ է եւ մեր ողբացեալ Թ. Զարդարեանի ընտանիքը, պատուական Տիկին Զարդարեան եւ շնորհալի որդիք՝ Թ. եւ Հ. Զարդարեաններ, ներկայ են նաեւ հմուտ հայագէտ եւ բիւզանդագէտ Ն. Ադոնց, ինչպէս եւ Վաչեանց եւ այլք: Հ. Յ. Դ. մտերիմների եւ բարեկամների մի ամբողջ գերդաստան՝ մեծով ու փոքրով, հինով եւ նորով: Մի կըտոր Հայաստան՝ այս օտար ծածկոյթի տակ:

Բեմի վրայ՝ հայ ինքնուրոյն պետականութեան ու կուսակցութեան խորհրդանշանները քով քովի: Ու ճառ ու ներբող, երգ ու նուագ, արտասանութիւն: Ամէնն էլ մի հատիկ նպատակի ի սպաս դրուած— մինչ նոր ի նոր արծարծել եւ վառ պահել Հայրենիքի սէրը այս բազմութիւններուն կարօտակէզ սրտերում, հաւատը՝ նրանց հոգում: Մինչեւ որ կը հնչէ վերջապէս ժամը վերադարձի, մինչեւ որ կ'իրականանայ Երազը սերունդների:

Եւ ի՞նչ պիտի լինէր արդէն անհատների եւ ժողովուրդների կեանքը առանց լուսաւոր իդէալների: Դրանցով են ապրում ու շնչում ահա եւ Արտահայաստանի այս հայրենաբաղձ հոգիները:

Բեռլին — Ա. ԱՌՆՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Գերմանիոյ կառավարութեան կողմէ իր նախապատերազմեան գաղթավայրերու վերստացման մասին յարուցած խնդիրը կը կազմէ օրուան հրատապ հարցը: Ուստի հետաքրքրական է գիտնալ թէ՝ որո՞նք են գերմանական գաղթավայրերը, ե՞րբ ու ինչպէ՞ս Գերմանիա տիրացաւ իր գաղթավայրերուն, եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ կորսնցուց զանոնք: Պելճիական թերթ մը վերջերս հրատարակեց ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Գերմանիոյ ամենակարեւոր գաղթավայրերը կը գտնուէին Ափրիկէի մէջ: Անոնք են՝ Թոկօ, Գամէրուն, Արեւելեան Ափրիկէի եւ Հարաւային արեւմտեան Ափրիկէի գերմանական հողամասերը:

Թոկօ եւ Գամէրուն կը գտնուէին Կուինէայի ծոցին վրայ, անոնց մեծագոյն մասին հողատարութիւնը յանձնուած է Ֆրանսայի, իսկ փոքր մասը՝ Անգլիոյ: Թոկօ ունի աւելի քան 50 հազար քառակուսի քիլոմեդր տարածութիւն մը, իսկ Գամէրուն աւելի քան 300 հազար քառակուսի քիլոմեդր տարածութիւն: Այս երկու հողամասերը հասարակածային կլիմայ մը ունին: Հոն եւրոպացի գաղթականներուն թիւը քանի մը հարիւրի կը հասնի, իսկ տեղացի բնակչութիւնը մօտաւորապէս 5 միլիոն կը հաշուուի: Երկիրը կ'արտադրէ քաքաօ, քոփրա, քօքոյի ընկոյզ, կաղամբատար արմաւենի, ինչպէս նաեւ հասարակածային Ափրիկէի յատուկ ուրիշ բերքեր:

Արեւելեան Ափրիկէի գերմանական գաղթավայրը կը կազմէ Թանքանիքա, որ կը գտնուի անգլիական հողատարութեան տակ, բացի փոքր սակայն բազմամարդ հողամասէ մը՝ Ռուանտա եւ Ուրունտի, որ կցուած է պելճիական Քոնկոյին:

Թանկանիքա, մէջն ըլլալով նաեւ Ռուանտա եւ Ուրունտի, ունի 600 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն մը: Անոր հիւսիսային կողմը կը գտնուի նաեւ Քէնիա կոչուած փոքր հողամաս մը, որ Գերմանացիներուն կը պատկանէր: Ընդհ. պատերազմէն առաջ, հոն եւրոպացի գաղթականներուն թիւը 5000ի կը հասնէր, որոնց մէջ Գերմանացիները չնչին համեմատութիւն մը կը կազմէին. այսօր այդ թիւը 8000ի բարձրացած է: Կլիման, հակառակ հասարակածային ըլլալուն, առողջարար է եւ օգտակար: Տեղական գլխաւոր բերքերն են՝ բամպակ, սուրճ եւ ոսկի:

Ինչ կը վերաբերի Հարաւային արեւմտեան եւ հարաւային Ափրիկէի գերմանական գաղթավայրերուն, անոնք համանման կլիմայ մը ունին, եւ բնիկ ժողովուրդին գլխաւոր զբաղումներն են դուարարուծութիւնը եւ ադամանդի շահագործութիւնը:

Պատերազմէն առաջ, հոն Եւրոպացիներուն թիւը մօտաւորապէս 15000ի կը հասնէր, որոնց, 12000ը Գերմանացիներ էին: Այսօր եւրոպացի գաղթականներուն թիւը կրկնապատկուած է, սակայն անոնց 2000ը միայն Գերմանացիներ են:

Ափրիկեան այս չորս գաղթավայրերը նախապատերազմեան շրջանին մէջ կը կազմէին գերմանական գաղթավայրերու կայսրութիւնը: Ասոնցմէ զատ, Գերմանիոյ կը պատկանէր նաեւ նոր Կուինէայի գերմ. գաղթավայրը, Պիզմարք եւ Սողոման արշիպեղագոսներով միասին, որոնք մեծագոյն մասամբ անմշակ ու անբերրի են, եւ կը գտնուին աւստրալիական հողատարութեան տակ: Կան նաեւ Կարոլինեան եւ Մարիանեան արշիպեղագոսներու մաս կազմող քանի մը կղզիներ, որոնք Ճափոնի հողատարութեան տակ կը գտնուին, եւ ուրկէ Ճափոն մեծ քանակութեամբ բրինձ, շաքար, ձուկ եւ լուսածնաւ (ֆօսֆօր) կ'արտածէ:

Գերմանիա բաղդատաբար շատ ուշ ձեռնարկած է գաղթային տիրապետութեան: Իր ղեկավարները տասնեակներ մտահոգ էին եւրոպական քաղաքականութեամբ, եւ դէմ էին անդրծովեան արկածախնդրութեանց:

1860ին, Գերմանիոյ մեծ կայսրընտիրը փոքր գաղթականութիւն մը հիմնեց Աքսիմի մէջ, հիւսիսային Կուինէայի եզերքը, սակայն քառասուն տարի յետոյ այդ գաղթավայրը ծախուեցաւ Հոլանտայի:

Մեծն Ֆրետէրիկ կ'ըսէր թէ՝ հեռաւոր երկիրները աւելորդ բեռներ են կառավարութեան համար, իսկ Պիզմարք դիտել կուտար թէ անոնք սկզբնաղբիւրներ են բազմաթիւ անհաճոյ վէճերու:

1923ին Հիթլէր իր «Մայն Քամբֆ» (Իմ պայքարը) գիրքին մէջ միեւնոյն տեսակէտը կը պաշտպանէր, ըսելով.— «Գաղթային պետութեան կազմութիւնը սխալ ըմբռնում մըն է, եւ խենդութեան ամենամեծ նշանը»:

Հակառակ վերոյիշեալ մտայնութիւններուն, երբ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ըսկսան իրենց տիրապետութեան տակ առնել Ափրիկէի զանազան մասերը, Գերմանիոյ ժողովրդական կարծիքը, ի տես այդ աշխարհակալութեանց, ըմբոստացաւ, եւ պահանջեց որ Գերմանիան ալ ունենայ առիւծի բաժինը Ափրիկէի հողամասերուն մէջ: Պիզմարք ի վերջոյ ստիպուեցաւ տեղի տալ գերման ժողովուրդին այդ պահանջին: 1884ին, Լոնտոնի մէջ վերաքննութեան ենթարկել տուաւ գաղթավայրերու հարցը, եւ առանց այլեւայլի գերմանական հողատարութեան ենթարկեց Ափրիկէի հարաւային արեւմտեան այն հողամասը, որ կը գտնուի Բարեյուսոյ հրուանդանի գաղթավայրին եւ փորթուգալեան Անկոլայի միջեւ: Ամիս մը վերջ, Գերմանացի երկրախոյզ Նախթիկալ այդ հողամասին միացուց Թոկոյի եզերքը եւ Գամէրունը, իսկ Կարոլոս Բէթըրս դաշնագիրներ կնքեց արեւելեան Ափրիկէի բնիկ ցեղապետներուն հետ: Խաղաղական Ովկիանոսին մէջ գերմանական դրօշը պարզուեցաւ Նոր Կուինէայի եւ ուրիշ քանի մը կղզիներու վրայ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Գերմանիոյ գաղթային կայսրութիւնը ծնունդ առած էր ամենակարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, եւ առանց կռիւի ու արիւնահեղութեան:

Վրայ հասաւ ընդհանուր պատերազմը: Այն ատեն, Գերմանիա չունենալով պէտք եղած ծովային ուժը, չկրցաւ պաշտպանել իր գաղթավայրերը: Անգլիական եւ ֆրանսական բանակները մէկ երկու ամսուան մէջ գրաւեցին Գերմանիոյ գրեթէ բոլոր գաղթավայրերը, բացի Ափրիկէի արեւելեան հողամասէն, ուր Ֆօն Լէթով-Ֆօրպէկ միանալով բնիկ ցեղապետներուն հետ, մինչեւ զինադադար դիմադրեց համաձայնական բանակներուն:

Երբ համաձայնական պետութիւնները վերջնական յաղթանակը տարին, եւ զինադադարը կնքուեցաւ, Ուիլսըն Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկեց գերմ. գաղթավայրերը նկատել Ազգաժողովին հասարակաց սեփականութիւնը, կառավարել զանոնք փոքր ազգերու կողմէ, եւ անոնց արդիւնաբերութենէն բաժին հանել բոլոր ազգերուն անխտիր: Սակայն յաղթականները տրամադիր չէին երկար ժամանակի համար ընդունելու Ուիլսընի առաջարկը: Ու երբ Ամերիկա քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, միւս մեծ պետութիւնները՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ճափոն իրենց հողատարութեան տակ առին գերմանական գաղթավայրերը: Հողատարութեան պայմաններուն գործադրութիւնը ապահովելու համար, Ազգաժողովը սահմանեց պարզապէս հսկողի դերը:

Հ. ՏԻՐՈՍԻ

Պ. ՓՕԼ ՖՈՐԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անպաշտօն նախարար Պ. Փօլ Ֆօր, ընդհանուր քարտուղար ընկերվարական կուսակցութեան, հինգշաբթի իրիկուն կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Գաշանի մէջ, քաղաքական ներկայ կացութեան մասին:

Երեկոյթը կազմակերպած էր Գաշանի ընկերվարական մասնաճիւղը: Հրաւիրուած էին նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերները: Ներկայ էին բաւական թիւով Դաշնակցական ընկերներ:

Զանց առնելով հանդէսին գեղարուեստական բաժնի մանրամասնութիւնները, պիտի ջանամ ամփոփել Փօլ Ֆօրի ճառը:

Ժամը ճիշդ ութն էր, երբ ներս մտաւ, օրուաընդոստ ծափերու մէջ ընդհանուր քարտուղարը՝ նիհար եւ միջահասակ մարդ մը, վառվռուն խուխ աչքերով եւ կէս մը ճերմկած մազերով:

Բեմին վրայ պարզուած էին կարմիր դրօշները եւ շարք շարք կարգի կը կենային պատանեկան «կարմիր բազէները»:

Բանախօսը օրուան նիւթին անցնելէ առաջ, բացատրեց թէ ինք եկած է խօսելու ոչ թէ իբրեւ նախարար, այլ իբրեւ ընկերվարական, համեստ քաղաքացի մը: Խօսելով ժողովրդական ճակատի մասին, յայտնեց թէ ինչո՞ւ ընկերվարական կուսակցութիւնը իր մասնակցութիւնը բերած է այդ ճակատին, ծանրացաւ Լէօն Պլումի կառավարութեան օրով եղած բարենորոգումներու վրայ եւ մանաւանդ ակնարկներ ըրաւ համայնավար կուսակցութեան, որ այն ատեն մերժած էր մասնակցիլ դահլիճի կազմութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շատ մութ է այս գիշեր,— փըսփսաց պատանիներէն մէկը:

— Հա, մօտդ աչքս կախես, չեմ տեսներ, շուն Թուրքերը այսպէս գիշերի կը սպասեն բերդը կոխելու:

— Այդ երազնուն չեն կրնար հասնիլ... Արամը ո՞ւր է:

— Առաջ անցաւ:

— Ծօ, ան խենթ է, օր մը գլխուն փորձանք պիտի գայ, Թուրքերուն հետ խաղալ չըլլար, կ'երթայ կ'երթայ քիթերնին կը մտնէ:

— Շատ սատանայ բան է, տեսա՞ր անցի օր ինչպէս սատկած Թուրքի զէնքը գիշերով բերաւ ու խմբապետին յանձնեց, Ղուկաս աղբարն ալ ափերիմ ըսաւ:

Լռեցին: Մօտէն փոքր քարի մը իյնալու ձայնը լսուեցաւ: Լռութիւնին լարած մտիկ ըրին: Թերեւս մարդ մըն էր, միջատ մը, ո՞վ գիտէ:

— Արամն է,— փսփսաց Գագիկը,— նայէ՛, նայէ՛, օձի պէս սողալով մեր կողմը կուգայ...

— Ծօ տղաք,— քանի մը քայլ հեռուէն լսուեցաւ Արամի շշուկային ձայնը:

— Հա, հոս ենք,— պատասխանեց Գագիկը:

— Ծօ մէկերնիդ ելէք խմբապետին մօտ,— երբ հասաւ ընկերներուն, շըշնջաց Արամը,— Միպեսի կողմէն երկու մարդ կուգան. հա, խմբապետին ան ալ ըսէք թէ, իմ հասկցածովս Թուրք չեն, անոնց դիրքերու քովէն անցան շատ արագութեամբ, Թուրք ըլլային նէ... հայտէ, շուտ մէկերնիդ խապար տարէք, ես նորէն քիչ մը վար կ'երթամ:

Քանի մը վայրկեանէն լուրը խմբապետին հասաւ: Զինուորները ոտքի ցատկեցին, ամէն մէկը իր տեղը:

— Զգուշացէք,— պատուիրեց խմբապետը,— երբ երկու հոգի են նկատենքը Թուրք չեն կրնար ըլլալ, թողէ՛ք մօտենան, բայց զգոյշ եղէք:

Անցաւ ատեն, թերեւս տասնըհինգ րոպէ մը: Ահա երեւցան խաւարի մէջէն երկու ստուերներ, որոնք զգուշութեամբ կը մօտենային պարապին: Դիրքին առջեւ հասան:

— Կեցէ՛ք,— յանկարծ լսուեցաւ պահակի մը ձայնը, ու հինգ վեց հրացանի խողովակներ երկնցան դէպի նորեկները:

— Հայ ենք,— լսուեցաւ հանդարտ ձայն մը:

— Հրացանները գետին դրէք... հո այդպէս... հիմա այս կողմէն... պառկ վրայով... Ծօ Սարգիս, իջիր առանց հրացանները բեր...

— Ո՞վ է ձեր մեծը,— կը հարցնէ զարմանալի կերպով բարձրահասակ նորեկը:

— Ես եմ,— խմբապետը մօտեցաւ երկու կալանաւորներուն,— ուրկէ՞ կուգաք...

— Ծօ՛ ի՞նչ երկար կը խօսիս,— բարկացած խօսքի խառնուեցաւ Առաքելը,— Բերքեցի Առաքելն եմ, զաչախնի Առաքելը, ընկերս ալ Կիրասոնի վարժապետն է:

— Շատ լաւ, բայց հրամանատարի մօտ պիտի երթանք, մինչեւ որ ձեզ ճանչցողներ...

— Ծօ, ինծի ճանչցող հազար Գարահիսարցի կայ, գտէ ինծի...

— Լաւ՛,— ստացաւ Լեւոնը ու դառնալով խմբապետին ըսաւ,— խնդրեմ, մեզի ղրկեցէք հրամանատարին մօտ:

Զորս զինուորներու ուղեկցութեամբ Լեւոնն ու Առաքելը հասան բերդի գլուխ մօտ: Ղուկասն ու Վահանը իրարու կողքի նստած կը ծըրագրէին բերդէն դուրս գալու ձեւը: Զինուորներէն մէկը մօտենալով յայտնեց երկու կալանաւորներու մասին:

— Բերէք տեսնեմ,— հրամայեց Ղուկասը:

Հազիւ թէ մութին մէջէն մօտեցող կալանաւորները աւելի մօտէն տեսած էր, Վահանը ոտքի ցատկելով, ինկաւ Լեւոնի վիզը:

— Լեւո՛ն:

— Այո՛, ես եմ, այս ալ իմ ընկերս, կարճ երիտասարդ մը, կարգադրէ մեր հրացանները յանձնեն մեզ:

— Վա՛յ, տնաւեր, Ղուկաս աղբար, Պարոն Լեւոնն է, լաւ եւ անոր մասին...

— Ինչպէ՛ս չէ,— Լեւոնի ձեռքը սեղմելով ըսաւ Ղուկասը,— բարի եկար, աչքս ուշ հասար... ո՞րտեղէն...

— Կիրասոնէն, երկար պատմութիւն է. գո՞ւք ինչ վիճակի էք:

— Վա՛ա, շատ վատ. Ծօ տղաք,— Ղուկասը Առաքելին ուղղեց խօսքը,— այնտեղ զինուորներու կուշտը գնա:

Ղուկասը, Լեւոնը եւ Վահանը շըրջան մը կազմած, ցած ձայնով սկսան խօսիլ:

Հաւաքուելու հրամանը հասած էր խմբապետներուն: Դիրքերը իրենց օգնականներուն յանձնելով անցան արագ Ղուկասի մօտ, ուր խմբապետները շրջապատեցին զինուորական խորհուրդը: Կը զգային որ ճակատագրական որոշում մը տրուած էր, համբերութեամբ սպասեցին Ղուկասի խօսելուն:

— Լաւ լսեցէք, տղաք, Շապին Գարահիսարի նամուսը պահեցէք, բոլորդ ալ շատ գոհ եմ, ճշմարիտ կտրիճներու նման կռուեցաք, բայց ալ բերդը չենք կրնար պահել, հաց չկայ, ուտելիք չկայ: Զինուորական խորհուրդը որոշեց որ,— հոս Ղուկասն աղբարի ձայնը թեթեւ մը դողաց, բայց անմիջապէս ինքզինք հաւաքելով շարունակեց,— կռուողները դուրս պիտի գանք բերդէն, պիտի ճեղքենք Թուրքերու շղթան, ու կրնալ պիտի տանինք շրջանները: Հա, գիտեմ, բոլորիդ համար ալ ծանր է ձեր ընտանիքները ձգել, բայց մեծ չէն ալ ճար մը չկայ. երկու օր վերջ բերդին մէջ ողջ մարդ չի մնար: Ու չենք գուրս ալ, եթէ պիտի մեռնինք պատուով մեռնինք, մեր կեանքերը թանկ ծախենք: Մէկ ժամէն, բոլոր զինուորները հաւաքելով հոս եկէք: Ժողովուրդէն ալ մեզ հետ գալ ուզողներ ըլլան նէ, արգելք մի ըլլաք: Տէ՛ք հայտէ գացէք. մէկ ժամէն հոս եկէք:

Երեք շաբաթներէ ի վեր գիշեր ցերեկ կռուող կտրիճներուն թեւերը թուլցան, կարծես մէկէն թել մը կտրուեցաւ սրտերնուն մէջ: Դուրս գալ, բայց ժողովո՞ւրդը, իրենց կի՞ները, զաւակնե՞րը, մայրե՞րը... Ու սակայն իրենք ալ համոզուած էին որ ուրիշ ելք չկայ, ստիպուած պիտի մեկնին բերդը: Գլխիկոր հեռացան, ամէն մէկը դէպի իր դիրքը: Կարծես յանկարծ զգացին քաղն օրերու յոգնութիւնը, անքնութիւնը: Գիշերը պէս կը քալէին, գլուխնին կախ, առանց շուրջի ժողովուրդին նայելու.

ՄԱՔՍԱՏ

(Շար.)

ընկերվարական կուսակցութեան մա-ւոն խօսելով, երբ տակաւին գոյու-թիւն չունէր Ժող. Ճակատը ըսաւ.— «Մենք առաջարկեցինք, ամենայն պարկեշտութեամբ համաձայնութեան գալ Գերմանիոյ հետ, որպէսզի ան խորտակէր իր նաւատորմիղը եւ օդա-նաւային ուժերը, մեր խօսքը մտիկ չըրին եւ ահա հիմա ի՞նչ կը տեսնէք մեր աչքին.— Գերմանիա մը որ ամ-բողջութեամբ փոխուած է եւ ոչ թէ կ'ուզէ մտիկ ընել, այլ ինքն է որ կը փորձէ պարտադրել»:

Ցետոյ խօսելով Սպանիոյ մասին ը-սաւ.— «Կ'առաջարկեն մեզի որ բա-նանք սպանիական սահմանագլուխը, սակայն կը խորհի՞ն արդեօք անոր հետեւանքներուն մասին: Ենթադրենք որ այսօր բացինք սահմանագլուխը, սպանիական կառավարութիւնը դի-տէ՞ք որու պիտի դիմէ, չէ՞ որ Հօչքի-սի կամ Շնայտէրի գործարանները որ անոնց դիմէ, պետականացուած են ա-նոնք, անհատի մը չէ որ պիտի դիմէ Սպանիան, այլ ուղղակի ֆրանսական կառավարութեան ... Քիչ թէ շատ, գաղտնապէս կամ հրապարակաւ Գեր-մանիան եւ Իտալիան բաւական ռազ-մանիւթ կը հայթայթեն Ֆրանքօին, անոնք հնարաւորութիւնն ունին մեզ-մէ տասնապատիկ աւելի ռազմանիւթ արտադրելու եւ ուրեմն նոյնպէս ալ օգնելու, ի՞նչ պիտի ըլլայ այն ժա-մանակ, կը տեսնէք որ երկու կողմե-րու հաւասարակշռութիւնը պիտի կորսուի ....: Ինչպէս ուրիշ զանազան առիթներով ընկերվարականները յայ-տարարած են, Ֆրանսայի դիրքը, ու-րեմն միակ եւ լաւագոյն միջոցը չէ-զոք մնալն է»:

Պատերազմի վտանգի մասին խօսե-լով բանախօսը շեշտեց.

— «Ենթադրեցէք թէ պատերազմը պայթեցաւ, ո՞վ ունինք մեր կողքին, Անգլիան, կը կարծէ՞ք... Անգլին կը մնայ Լեհստանը, այն ալ տարբեր ուղղութեամբ կը հակի, Ամերիկան, գիտէք թէ չէզոք դիրք բռնած է Եւ-րոպայի հանդէպ: Ըսէք խնդրեմ, ու-րիշ ո՞վ կը մնայ, միակ բարեկամ կարելի է համարել Չեխոսլովաքիան, ան ալ չենք գիտեր թէ... Ուրեմն կը տեսնէք թէ ինչ վիճակ ստեղծուած է Ֆրանսայի համար: Ես անձնապէս մեծ հաւատք ունիմ ֆրանքօ-խորհր-դային դաշինքի մասին, բայց անիկա ո՞րքան կրնայ օգտակար դառնալ մե-զի: Մեր սպայակոյտն ու մեր օդանա-ւային նախարարը միշտ պարծանքով կը խօսին խորհրդային օդանաւային ուժերու մասին: Սակայն պատերազ-մի մը պարագային անհրաժեշտ է օ-դանաւային կայան մը ունենալ կեդ-րոնական Եւրոպայի մէջ, ո՞ւր կըր-նանք ունենալ այդ կայանը եթէ ոչ Չեխոսլովաքիոյ մէջ»:

Գ. Փոլ Ֆոր խօսեցաւ նաեւ Ժ. Մի-ութեան վերջին անցուդարձերուն մա-սին եւ շեշտեց.

— Հոս Ֆրանսայի մէջ Ժողովրդա-կան Ճակատի օրով, երբ իշխանու-թեան գլուխը կը գտնուէին ընկերվա-րականները, այն ժամանակ դժգոհ կ'երեւէին մեր բարեկամ համայնա-վարները: Գէթ չէ մոռնանք որ այդ կառավարութեան օրով անհաշիւ բա-րեփոխումներ տեղի ունեցան, աշխա-տաւորական գետնի վրայ եւ այլուր, տասնըհինգ կամ տասնըվեց ամսուան ընթացքին ըրինք մեր առաւելագոյնը: Գործարաններու եւ աշխատանոցնե-րուն գրաւման առթիւ երբ կը հար-ցնէին Լէօն Պլումի թէ արդեօք օրի-նակա՞ն է, ան կը պատասխանէր թէ հակօրինական է, սակայն տեղը հետ մէկտեղ չէր դիմեր խիստ միջոցնե-րու, չէր ուզեր ռամիկանութիւնն ու ժողովրդական հսկայ զանգուածը ի-րարու դէմ հանել եւ աքնեցաւ այդ ուղղութեամբ միշտ պաշտպանելով աշխատաւորական շահերը: Այն ժա-մանակ կարծէք թէ դժգոհութիւն կը տիրէր, անհամբեր կ'երեւէին, սա-կայն հիմայ Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ երբ տարիներ են անցած, բաներ կ'ի-մանանք եւ կը զարմանանք, ինչպէս հոս կուզէին որ մէկ երկու շաբաթէն ամէն բան կը փոխուի, հապա ինչպէս այդ համբերութիւնը չունին նաեւ Ռուսիոյ հանդէպ: Վերջերս նոյնպէս կ'իմանանք որ ռուսական սպայակոյ-տը ծախուած է Գերմանիոյ, գոնէ այդպէս կ'ասեն, եթէ ճիշդ է ...»

Բանախօսը գնահատելով հանդերձ արմատական ընկերվարականներու դիրքը, յիշեց Լէօն Պլումի դահլիճի տապալման պարագան, եւ դիտել տը-ւաւ թէ այն իրաւունքները որ կը պա-հանջէին ընկերվարականները մեր-ժուեցան, իսկ արմատականներուն արուեցան: Հակառակ այդ բոլորին ընկերվարական կուսակցութեան ներ-կայացուցիչները պիտի կատարեն ի-րենց պարտականութիւնները մինչեւ վերջ:

Հարեւանցի ակնարկ մըն ալ «Վերա-բաւորներու» հասցէին (Քակուլար). — «Եթէ Մարքս Տորմուա, ներքին նախարարութեան պաշտօնի մէջ մը-նաց, հաւատացէք որ անոնց տեղը հոս չէ, այլ թիարանը»:

Բանախօսը կարեւոր յայտնութիւններ նէր այս առթիւ, սակայն յայտնեց չի կրնար ըսել ոչ թէ անոր հա-մար որ չուզեր, այլ որպէսզի չխան-գարէ քննութիւններն ու հարցա-քննութիւնները:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Ստե-փանաւանի մէջ դատուելով, գնդակա-հարման դատապարտուեցան ութ ամ-բաստանեալներէ (երկուքը Ռուս) ե-րեքը, Տիգրան Կիրակոսեան, Միհ-րան Լուսինեան եւ Յովհաննէս Խա-չիկեան, 25 տարուան՝ Երուանդ Ա-միրխանեան, 15 տարուան՝ Զաւէն Գաբրիէլեան:

Գաղափար մը տալու համար խոր-հրդային «արդարութեան» մասին, Նոյնութեամբ կ'արտատպենք ամբաս-տանեալներէն Գաբրիէլեանի եւ Խա-չիկեանի հարցաքննութիւնը, որ տե-ղի ունեցած է Նոյեմբեր 1ին, Գերա-գոյն Ատեանին առջեւ («Խ. Հայաս-տան» 2 Նոյ.) —

Նախագահ.— Լոռու ազնուացեղ ա-նասունների խորհտնտեսութեան մէջ եղե՞լ է հակայեղափոխական վնասա-րարական կազմակերպութիւն:

Մեղադրեալ.— Այո: Հակայեղա-փոխական վնասարարական կազմա-կերպութիւն խորհրդային տնտեսու-թեան մէջ վաղուց է եղել:

Նախագահ.— Ովքե՞ր են եղել այդ հակայեղափոխական վնասարարական կազմակերպութեան անդամները:

Մեղադրեալ.— Խորհրդային տնտե-սութեան մէջ բոյն դրած հակայեղա-փոխական վնասարարական կազմա-կերպութեան անդամներ են եղել Միր-զոյեանը, Կիրակոսեանը, Լուսինեա-նը, Խաչիկեանը, Խուրշա Միխայիլը, Ամիրխանեանը, Վոյլչենկոն եւ միւս-ները:

Նախագահ.— Էլ ուրիշ ինչպիսի՞ միջոցներով էք տարածել հիւանդու-թիւնն առողջ անասունների մէջ:

Մեղադրեալ.— Մեր հակայեղափո-խական վնասարարական կազմակեր-պութիւնը Միրզոյեանի եւ Կիրակոս-եանի ղեկավարութեամբ ոչ մի միջո-ցի առաջ կանգ չի առել ոչնչացնելու խորհրդային տնտեսութեան անա-սունները: Վնասարարութիւնը կա-տարել ենք հետեւեալ ձեւով.—

1.— Հիւանդ ցուլերով բեղմնաւո-րել ենք առողջ կովերին, ինչպէս եւ առողջ ցուլերը քաշել ենք հիւանդ կո-վերի վրայ:

2.— Դարաղ հիւանդութիւնը տա-րածելու նպատակով հիւանդ անա-սունները դիտաւորեալ պահել ենք ա-ռողջների հետ, որի հետեւանքով հա-կայական քանակութեամբ անասուն-ներ են վարակուել եւ սատկել:

3.— Կիրակոսեանի եւ Միրզոյեանի պահանջով բժշկական օգնութիւն դի-տաւորեալ չենք կազմակերպել: Վատ ենք խնամել եւ կերակրել խորհրդա-յին տնտեսութեան անասուններին:

4.— Միրզոյեանի եւ Կիրակոսեանի յանձնարարութեամբ այն ֆերման, որտեղ ես եմ աշխատել, մի քանի օ-րուայ ընթացքում 300ից աւելի անա-սուններ արհեստականօրէն վարակել ենք տուբերկուլոզ, բրուցելոզա հի-ւանդութիւններով:

5.— Այսպիսով ձեռք առանք բո-լոր միջոցները, անասուններին ար-հեստականօրէն հիւանդացրինք զա-նազան հիւանդութիւններով, ինչպէս օրինակ՝ թոքերի բորբոքումով, փար-լուծով եւայլն, որոնց հետեւանքով սկսեց անասունների մասսայական սատակումը: Այստեղ, 1937 թուի ըն-թացքում խորհրդային տնտեսութեան բոլոր անասունները 100 տոկոսով հի-ւանդացել էին: Միրզոյեանը եւ Կի-րակոսեանը բանւորների եւ ծառայող-ների աշխատավարձը կրճատել եւ ձգ-ձգել են, որպէսզի աշխատաւորու-թեան մէջ դժգոհութիւն առաջացնեն խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Նոյն նիստում դատարանը հարցա-քննեց մեղադրեալ Յովհաննէս Խա-չիկեանին: Հարցաքննութիւնից պար-զուեց, որ հակայեղափոխական վնա-սարարական աշխատանք կատարելու նպատակով ժողովրդի ոխերիմ թշնա-միներ Մամիկոնեանը եւ Մելքոնեանը սպիտակ-գւարդիական սպայ հակա-յեղափոխական Խաչիկեանին աւագ զոոտեխնիկի պաշտօնով գործուղղում են Լոռվա ազնուացեղ անասնաբուծա-կան խորհտնտեսութիւնում աշխա-տելու:

Նախագահ.— Ովքե՞ր են խորհրդա-յին տնտեսութեան վնասարարները:

Մեղադրեալ.— Խորհրդային տնտե-սութեան հակայեղափոխական վնա-սարարական աշխատանքն սկսել էր մի քանի տարի առաջ: Վնասարարա-կան աշխատանքն անմիջապէս կատա-րել է Կիրակոսեանը: Հակայեղափո-խական վնասարարական կազմակեր-պութեան ղեկավարն է եղել նաեւ Միրզոյեանը, որի կարգադրութեամբ ես բանւորների աշխատավարձը դի-տաւորեալ ձգձգել եմ:

Նախագահ.— Խորհրդային տնտե-սութեան մէջ գործող հակայեղափո-խական վնասարարական անդամներից էլ ո՞ւմ գիտես եւ ի՞նչ կասես նրանց կատարած վնասարարութեան մասին:

Մեղադրեալ.— Այդ հակայեղափո-խական վնասարարական կազմակեր-պութեան անդամներն են եղել նաեւ Գաբրիէլեանը, Վոյլչենկոն, Խուր-դան, Մկրտիչեանը եւ ուրիշները, որոնց առաջ ղեկավարների կողմից խնդիր էր դրուած մի քանի ամսուայ ընթացքում ոչնչացնել 700 ոչխար եւ ի քանի հարիւր կովեր, կառուցել վատորակ գոմեր եւայլն:

Նախագահ.— Կենդրոնից ո՞վ էր ղեկավարում ձեզ:

Մեղադրեալ.— Հակայեղափոխա-կան վնասարարական կազմակերպու-թիւնը կապուած էր Հողժողկոմատի ա-պարատում գործող հակայեղափոխա-կան նացիոնալիստական կենտրոնա-կան խմբակի հետ:

Նախագահ.— Ովքե՞ր էին այդ հա-կայեղափոխական նացիոնալիստական խմբակի անդամներն ու ղեկավարնե-րը:

Մեղադրեալ.— Կենտրոնական հա-կայեղափոխական նացիոնալիստական խմբակը ղեկավարում էին Գումեդի-նը, Շահնազարեանը, Թորոսեանը եւ ուրիշները: Նրանք ղեկավարում էին նաեւ խորհրդային տնտեսութեան մէջ հակայեղափոխական վնասարարական կազմակերպութիւնը:

Նախագահ.— Ձեր հակայեղափո-խական վնասարարական կազմա-կերպութեան անդամներից ո՞վ, ի՞նչ վնասարարութիւն է կատարել խոր-հտնտեսութիւնում:

Մեղադրեալ.— Կիրակոսեան իր ձեռքն էր վերցրել տրոցկիստների հո-վանաւորման գործը: Այս խնդրում նրան մեծ օգնութիւն էին ցոյց տալիս Գումեդինը եւ Շահնազարեանը: Միր-զոյեանն ստանձնել էր 320 անասուն-ներ մի քանի օրուայ ընթացքում սատ-կեցնելու գործը: Մեր հակայեղափո-խական վնասարարական կազմակեր-պութեան անդամ էր Ամիրխանեանը, որին յանձնարարուած էր շինարարու-թիւնը տապալելու գործը: Ամիրխան-եանն ստանալով Կիրակոսեանի եւ Միրզոյեանի հրամանը, միայն մի քա-նի ամսուայ ընթացքում 50 — 60 հա-զար ռուբլու վնաս եւ 191.572 հազար ռուբլու գերածախս կատարեց: Ամիր-խանեանը խնամքով կատարեց հակա-յեղափոխական վնասարարական կազ-մակերպութեան յանձնարարութիւնը նաեւ վատորակ, խոնաւ, կեղտոտ, գոմեր կառուցելու ասպարէզում, որ-պէսզի այդ եղանակով նոյնպէս վնաս հասցնի խորհրդային տնտեսութեա-նը:

Յաջորդով միւս հարցաքննութիւն-ները:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Ազատականներուն պետ Սըր Արչիպոլտ Սինգլէր յայտա-րարեց, թէ Եւրոպայի մէջ խաղա-ղութեան տանող ամէնէն կարճ ճամ-բան Գերմանիոյ հետ հասկացողու-թեան մը գալն է: Որքան որ Ֆրանսա-յի հետ մեր բարեկամութիւնը թան-կագին է, պէտք չէ մոռնալ թէ ամէ-նէն թանկագին բանը մեր ամէնուս համար խաղաղութիւնն է: Եթէ կա-րելի է, առանց մեր բացարձակ ան-կախութիւնը զոհելու եւ մեր համա-տարած պետութիւնը պղտորելու, Գերմանիոյ հետ հասկացողութեան մը գալ, պէտք է ընել զայն, մանա-ւանդ հաւասարութեան ամէն իրա-ւունք տալով անոր բոլոր պետութիւն-ներու շարքին, ըսաւ Սինգլէր:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՕԹԸ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ...

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (18 Նոյ.).

— «Լօտ ամենավերջին տեղեկու-թեանց՝ Էլ-Ազիզի մէջ դատուած են քիւրտ ապստամբներէն 58 հոգի, ո-րոնցմէ անպարտ արձակուած են (ին-չո՞ւ) 14 հոգի եւ դատապարտուած 44 հոգի, — 11ը՝ մահուան (որոնցմէ 4ին մահավճիռը փոխարինուած է 30ամ-եայ բանտարկութեամբ), իսկ մնաց-եալ 33ը՝ այլեւայլ պատիժներու:

Եօթը մահապարտներու վճիռը գործադրուած է Նոյեմբեր 15ին, Էլ-Ազիզի մէջ. կախուածներու մէջ է նա-եւ ապստամբութեան ծերունի պետը՝ Սէյիտ Րիզան:

Թրքական անցքերու միակ վկան — ինքը Թուրքն է. եւրոպական ոչ եւ է թերթ թղթակից ունեցած չէ Էլ-Ա-զիզի մէջ՝ աշխարհի հանրային կար-ծիքը տեղեակ պահելու համար այն «դատ»ին, որ եօթը ապստամբ ա-ռաջնորդներու գլուխները պարգեւ-բերաւ Ինկիւբիի: Թղթակից ունեցած չէ մինչեւ իսկ բարեկամ ռուս երկրի մամուլը, որ այնքան խոր համակ-րանքով կապուած է գնդակահարու-թեանց եւ կախաղաններու:

Այս պարագան մեզ իրաւունք կու-տայ ենթադրելու, որ Էլ-Ազիզի «դա-տավարութեան» մէջ Թուրքը ինք-զինքը գերազանցած է ստախօսու-թեանց, յերիւրածոյ պատմութիւննե-րու եւ ճնաշխարհիկ առասպելներու մէջ:

... Այսպէս ուրեմն. քառասունը-նով կը քաշեն այն ռոճիրը, զոր գոր-ծոց հոգի Տէրսիմի ապստամբու-թեան վարիչներէն իրենց կեանքի գը-ծեցին հարազատ ժողովուրդի համ-դէպ՝ անոր ազատութեան ու պատիւը պաշտպանելով թրքական բարբարո-սութեան դէմ:

Առաջին դէմքը այս քառասունըչոր-սի մէջ, ծերունի Սէյիտը, քրդութեան աչքին կրկնապէս կախուեցաւ:

Թուրքը զայն ոչ թէ կռուի մէջ բռ-նեց եւ կախեց, այլ վատաբար խաբեց զայն, յանուն Աթաթիւրքի ազատու-թիւն խոստացաւ անոր՝ ետքէն յա-նուն Աթաթիւրքի զայն կախաղան հա-նելու համար ...

— «Թունճէլիի իշխանութեանց վս-տահութիւն չունեցայ,— ըսած կ'ըլ-լայ Րիզան,— Երդնեա երթամ, գիս Անգարա, Աթաթիւրքի դրկեն, հոն պիտի յանձնուիմ»:

Եւ Սէյիտ Րիզան ճամբայ կը հանուի Աթաթիւրքին տարուելու խոստումով, ճամբան ուրախ, զուարթ է ծերունի Սէյիտը, Անգարա պիտի երթայ, ուր-կէ հրաւիրած են զինք եւ ուր կը սպա-սեն իրեն: Բայց երբ Եփրատը կ'անց-նին՝

— «Յանկարծ կը ցցուի եւ ջղա-ձգօրէն ձեռքը օդին մէջ բարձրացու-ցած՝ կը գոռայ.

— «ԽՈՍՏՈՒՄԸ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ԲԸՌ-ՆՈՒԻ...»:

Նոյնութեամբ վերարտադրեցինք հոս այն, ինչ որ Թուրք թերթերը կը հաղորդէին:

Ուրեմն խաբած են Տէրսիմի «Սուր-բ»ը, ինչպէս որ զայն իր ժողովուրդը կը կոչէ. նենգաբար զայն իր անառիկ լեռնաշխարհէն վար տարած են դաշ-տավայր եւ հոնկէ փոխանակ դէպի Էնկիւրի տանելու (բանակցութեանց համար), վատաբար առաջնորդած են դէպի կախաղան:

Իր 1936 յունիս 14ի պատմական ճառին մէջ Ըսմէթ միջանկեալ ձեւով կը վկայէր Ազգ. Մեծ Ժողովին, որ քրդութիւնը իր պատմութեան վերջին շրջանին 659 անգամ ապստամբած է Թուրքիոյ դէմ ...

Այս թիւը Թուրք վարչապետը կը յիշատակէր իբրեւ ծանրագոյն ամ-բաստանութիւն քիւրտ ժողովուրդի հասցէին, մինչ ճիշդ այդ թիւին մէջ է մահավճիռը Թուրք պետութեան եւ յաղթութեան երաշխիքը քիւրտ ժողո-վուրդին:

Ու եթէ ճիշդ է, որ այս անգամ եւս «պարտուեցաւ» քիւրտը, ապա ան ա-պստամբած եղաւ ոչ թէ 659, այլ 660 անգամ:

«Սուրբ սպանողացն բթեցան,— կրկնենք Եղիշէի խօսքը,— եւ նոցա պարանոցք ոչ ձանձրացան»:

Եւ այս «պարանոցները» ինկան ոչ թէ ոչխարի նման մորթուելով, այլ հերոսաբար մաքառելով, ջարդուե-լով եւ ջարդելով:

Մենք լուր ունինք, որ Տէրսիմը ընկճուած չէ. եթէ Սէյիտ Րիզային խոստում տուին եւ խաբելով բռնեցին, այս կը նշանակէ, որ կռուի մէջ չյաղ-թեցին եւ նենգաբար թակարդի մէջ առին ապստամբութեան պետը, յու-սալով, թէ առաջնորդին գլխատու-մով՝ կը գլխատեն բուն շարժումը:

Եւ եթէ Սէյիտ Րիզան հաւատաց խոստումին, ամէնէն հաւանականն է ենթադրել, թէ ան իր ետին ոյժ ու-նէր, ունէր կանգուն Տէրսիմ մը՝ այս դաւին հաւատալու համար: Այլապէս ինչո՞ւ կամովին պիտի յանձնուէր գա-հիճներուն, լաւապէս Թուրքը ճանչ-նալով եւ ստոյգ գիտնալով, թէ անձ-նատուութենէ վերջ — ԵԹԷ ԵՐԲԵՔ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՉՈՒՆԻ ԻՐ ԵՏԻՆ — ի-րեն համար Թուրք երկրի մէջ մէկտեղ կայ միայն — կախաղանը:

Սակայն Սէյիտ Րիզան — Տէրսիմը չէ, եւ իր 44 հետեւորդները — քիւրտ ժողովուրդը չեն:

Այս նոր նահատակներու արիւնը սրբազան հեղուկն է այն աւազանին մէջ, ուր պիտի մկրտուի երեք միլիոն-նոց քրդութիւնը, օր մը իր բաց հա-շիւները իր դահիճներուն հետ փա-կելու համար:

Քանի մը տողով կ'ուզենք անդրա-դառնալ ցաւալի երեւոյթի մը եւս, որ քրտական շարժումներու առնչակա-նութեամբ տեղի կ'ունենայ մեր կեանքի մէջ:

Ռամկավար թերթերը երկու չա-փանիշ ունին քրտական շարժումնե-րու համար. կամ կը չափազանցեն արժէքը այդ շարժումներու (ցոյց տալու համար, որ Քիւրտերը Հ. Յ. Դաշնակցութենէն աւելի արի եւ ա-ւելի հեռատես են), եւ կամ կը թե-րագնահատեն կշիռը այդ շարժումնե-րու (ցոյց տալու համար, որ անոնք աւելի քան յիմարական գործեր են):

Կը չափազանցեն՝ երբ ռամկավար թերթերը համոզուած են, թէ քրտա-կան շարժումները կապ չունին Դաշ-նակցութեան հետ:

Եւ, ընդհակառակն, կը նսեմացնեն, երբ համոզուած են, թէ կապ ունին:

Արարատի ապստամբութեան սկզ-բնական շրջանին, երբ ռամկավար մամուլը տակաւին մեր չուզը չէր տես-ներ սրբազան լերան բարձունքին, ռամկավար կեդրոնական օրգանը, «Աբաղայ» (Փարիզ), իր 1930 օգոս-տոս 13ի խմբագրականին մէջ կը գը-րէր.

«Այս բոլորը (ակնարկը՝ ապըս-տամբներու արի գործերուն. Յուս.) ցոյց կուտան, թէ Քուրտերը այս ան-գամ գործ ունին ոչ թէ երբեմնի հայ միամիտ յուզարարներու, այլ քրտա-կան լուրջ ապստամբութեան մը հետ, որ իրեն հետ կը բերէ իրապէս վտան-գաւոր հեռապատկերներ»:

Այսօր սակայն, երբ Սասնոյ եւ Տէր-սիմի ապստամբութիւնը թէ իր ծաւա-լով եւ թէ իր թափով ու հեռապատ-կերներով շատ աւելի լուրջ ու հզօր շարժում մըն է, քան Արարատի ա-պստամբութիւնը, ռամկավար մա-մուլը, որ մեր հոտը առած է այդ շարժման մէջ, կը գրէ.

— «Մոլուցքը (ակնարկը՝ մեզի. «Յուս.») մէկ արդիւնք տուաւ այս անգամ ալ — փլուզում իրենց կառ-չողներուն սրտին մէջ, որ նոր հիասթափութիւն մըն ալ փշրուե-ցաւ ու թշնամին կը մնայ կան-գուն, եւ հրճուանքը թշնամիին՝ որ «խորհրդաւոր աղբիւրներ»ու կերտած անառիկ դիրքերու ու ամեհի կռիւնե-րու դէմ յաղթական դուրս եկաւ:

«Այսպէս են մարդիկ, երբ իրենց անմտութիւնը կը պահեն իրենց քա-ղաքական կեանքին ու գործունէու-թեան մէջ, նուիրական աւանդու-թեան մը պէս ...»:

Հազիւ քողարկուած հրճուանքով կը գրէ «Պայքար», քրտական ապստամ-բութեան ձախողանքին առթիւ, իր 1937 հոկտեմբեր 16ի խմբագրականին մէջ:

Այս նոյն ցեխը ռամկավար թերթե-րը թափեցին նաեւ Արարատի հասցէ-ին, ետքէն սակայն, երբ պարզուե-ցաւ, որ Արարատի շարժման մէջ կայ նաեւ Դաշնակցութեան մատը...

Եթէ ռամկավար թերթերը գէթ այս շարժման մէջ պահ մը մոռնային մեր գոյութիւնը, անոնք երեւոյթ-ները, ի հարկէ, պիտի տեսնէին շատ աւելի յստակ աչքերով:

Տխուր է, տխուր հայ կեանքը»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Պուլկարիոյ Պորիս Թագաւորին վեր-ջին այցելութեան առթիւ ծանօթ նկա-րիչ Օր. Վ. Թամիրեանց, որ միեւնոյն ատեն լուսանկարչութեամբ կը զբա-ղի, անոր նուիրած է ցուցահանդէսին պուլկարական տաղաւարին 24 մեծա-դիր նկարները: Թագաւորը մասնաւոր նամակով մը յայտնած է իր ջերմ շը-նորհակալութիւնները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բայց ոչ, վտանգը տակաւին ան-ցած չէր, Թուրքերը այնպէս հեշտու-թեամբ ծերունու օձիքը ձեռքից բաց չէին թողնելու. պէտք է նրան չարչա-րէին, պէտք է նրան տանջէին, պէտք է ամիսներով բանտերում մաշէին նը-րան: Թէեւ ծերունու տնում չը գըտ-նուեցաւ որեւիցէ կասկածաւոր ա-ռարկայ, որով կարելի լինէր նրան մեղադրել, թէեւ նրան յանցաւոր հա-մարելու հաստատ փաստ չկար.— բայց այդ էլ բաւական էր, որ ծերու-նի Խաչօն Հայ էր, եւ բացի Հայ լի-նելը հարուստ էր...Մի այսպիսի պա-րագա որը Թուրք պաշտօնեայի հա-մար խիստ հրապուրիչ բան է:

Թովմաս էֆէնդին ինքն էր «եփել այդ ապուրը», նա էր մատնել Գ. Սալմանին նոր եկած զինուորական գործակատարի մօտ: Նա էր թելա-դրել ծերունու տան մէջ խուզարկու-թիւններ անել, եւ այդ պատճառով նրան հեշտ էր իր լարած որոգայթից ազատել խեղճ ծերունուն: Բայց ո՛չ, իր սատանայական նպատակին հաս-նելու համար էֆէնդին դեռ եւս աչ-խատում էր գործին աւելի բաղա-դրեալ ձեւ տալ:

Երբ ծերունին օդայից դուրս գնաց ճաշ պատուիրելու, յիւզբաշին հար-ցրեց Թովմասից:

— Էֆէնդի, դուք ի՞նչ էք մտա-ծում, ես կարծում եմ այդ մարդը անմեղ պէտք է լինի:

— Ձեզ յայտնի է, բէկ, պատասխա-նեց խորամանկը,— որ Թոմաս էֆէն-դին այսպէս հեշտ վճիռ տուող մար-դերից չէ: Ինձ համար տակաւին մը-թութեան մէջ է գործը: Ես հաւատա-ցած էի որ այս տան մէջ կը գտնուի որ եւ իցէ կասկածաւոր առարկայ, կամ որ եւ իցէ պատրաստութիւն ո-րոնցմով կարելի կը լինէր բացատրել, թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան այդ մարդի-կը դաւակից են կալանաւորի (Գ. Սալ-մանի) մտքերին,— բայց զարմանում եմ, որ մեղադրանքի համար տակա-ւին մի հաստատուն փաստ չը յայտ-նուեցաւ: Այսու ամենայնիւ, մենք Հայերս մի ծածուկ բան ունենք, որին կոչում ենք «խոստովանութիւն»,— եւ այդ մարդերին պէտք է երկար խոստովանեցնեմ... Ես աւելի կաս-կած ունեմ ծերունու երկու որդիների եւ մի օտարականի վրայ, որ նոյնպէս հիւր է այս տան մէջ:

— Նրան կալանաւորել մի փոքր դժուար է, եթէ Ռուսաց հպատակ է, պատասխանեց յիւզբաշին:

— Պատերազմի ժամանակ լրտես-ներին միշտ կարելի է կալանաւորել: Ձեզ յայտնի է, որ պատերազմը շու-տով հրատարակուելու է:

— Ես այդ գիտեմ...

— Ի՞նչ օտարական, հարցրեց յիւ-զբաշին:

— Մի Ռուսաստանի երիտա-սարդ, որ չափազանց վտանգաւոր անձնաւորութիւն է եւ սաստիկ ոխե-րիմ թշնամի մեր կառավարութեանը: Նա այս կողմերում թափառում է վա-ճառականի պատրուակով, բայց իս-կապէս Ռուսաց լրտես է:

Այդ երիտասարդի մասին ես արդէն խօսացել եմ Նորին Գերազանցու-թեան, զինուորական գործակատար փաշա էֆէնդու հետ, միթէ նա ձեզ ոչինչ չէ՞ պատուիրել:

— Փաշա էֆէնդին այսքանը միայն պատուիրեց, որ ես կատարեմ ձեր բոլոր կարգադրութիւնները:

— Շատ գեղեցիկ, խօսեց էֆէնդին ուրախ ժպիտով,— ես կը կարգա-դրեմ ինչ որ պէտք է: Բայց մի բան էլ կայ, ձեզ յետոյ կ'ասեմ:

— Ես շատ անհամբեր եմ, պատաս-խանեց Թուրք աստիճանաւորը,— ես «յետոյներին» սպասել չեմ կարող:

— Ուրեմն ձեր ականջին կ'ասեմ:

Յիւզբաշին մօտեցրեց էֆէնդուն իր ականջը, թէեւ օդայի մէջ բացի այդ երկուսից մի ուրիշ մարդ չկար, որ նրանց խօսակցութիւնը լսէր: Է-ֆէնդին ասաց. «Ծերունու աղջիկը բաւական հարուստ է, պէտք է նրան կթել»...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ինչպէս եւ բացարձակ գաղտնապահութիւն եւ հնազանդութիւն ամէն պա-հանջի կամ զոհաբերութեան։ Բնականաբար մահապատիժ սահմանուած էր դաւաճաններուն։

*** Արք - լա - Պաթայի մէջ. ուր զէնքի պահեստ մը գտնուած էր շաբաթ օր, հրդեհ ծագեցաւ երկուշաբթի, երբ զինուորական կառք մը պիտի հասնէր, զէնքերը պետական զինարան փոխադրելու համար։

Ամէն օր փոքր քանակութեամբ զէնքեր կը գտնուին Փարիզի եւ գաւառական քաղաքներու փողոցներուն մէջ։ «Սը Սուար» կ'ըսէ թէ դաւադիրները թաքստոցներու շղթայ մը հաստատած էին գիւղակներու, բնակարաններու, մթերանոցներու եւ գրասենեակներու մէջ, Ֆրանսայի մէկ ծայրէն միւսը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, զէնքերը մաքսանենգութեամբ Ֆրանսա մտած են Զուիցերիայէն, Պելժիքայէն եւ Սպանիայէն եւ յետոյ թաքստոցէ թաքստոց փոխադրուած։

Թեկնածուներ Ազգութեանց Խորհուրդին համար

«Իզվեստիա» ՚չէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, Ազգութեանց խորհուրդին համար թեկնածու նշանակուած են.— Քարքարեան Հայկ՝ նախագահ շրջանային գործադիր կոմիտէի, Յարութիւնեան Վաղարշակ՝ կոլխոզային, Մահրաթաղ գիւղէն Մանուկեան Միքայէլ՝ քարտուղար համայնավար շրջանային կոմիտէի, Բէգլարեան Վարսենիկ՝ ուսուցչուհի Խնձորեստանի դպրոցի, Մաղուեց Մանուէլ՝ մեքենավար Հաղրաթ գիւղի կոլխոզի։

Վրաստանի մէջ.— Յարութիւնեան Բագրատ՝ Անդրկովկասեան երկաթուղիներու կառավարիչ։

Հայաստանի մէջ Ազգութեանց Խորհուրդի թեկնածու նշանակուած են Հրեայ մը եւ Ռուս մը.— Լիւսին Միխայիլ Իոսիֆովիչ՝ պետական ապահովութեան պաշտօնեայ, այսինքն չեկիստ, Գեորգ Գաւրիլ Ալեկսէեւիչ՝ պաշտօնեայ ներքին գործավարութեան։ Իսկ Գերագոյն Խորհուրդի թեկնածու նշանակուած են Հայաստանէն.—Կեդր. կոմիտէի քարտուղար Յարութիւնեան եւ վարչապետի տեղակալ Փիրուզեան Արամ։

Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութիւնը Ազգութեանց Խորհուրդի 11 թեկնածուներուն մէջ չունի ոչ իսկ մէկ Հայ։ Նշանակուած է օտարազգի մը, Նիկիշեւ, սահմանապահ զօրքի հրամանատար։ Միւս 10ի մականունները կը վերջանան «օղլիներով», այսինքն Թուրքեր են։

ԼԱ ՌՕՔԻ ԲԱՑԱԾ ԴԱՏԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

Դուքս տը Պորկօ "մատնիչ,, կը կոչէ զնդապետը

Երկուշաբթի օր վերսկսան գնդ. տը լա Ռօքի բացած անուանարկութեան դատերը, որոնց թիւը 17ի կը հասնի։ Այս առթիւ բանտէն դատարան փոխադրուած էր դուքս տը Պորկօ, որ առաջին անգամ երեւան հանած էր թէ գնդապետը դրամ ստացած է գաղտնի վարկերէն։ Գաղտնի կոմիտէի գործին առթիւ մթնոլորտը չափազանց թունաւորուած ըլլալով, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին ոստիկանութեան կողմէ։ Օրուան գլխաւոր վկան էր Տի Պորկօ, որ երկար ճառով մը կրկնեց իր ամբաստանութիւնները լա Ռօքի դէմ եւ նոր մեղադրանք մըն ալ արձակեց անոր երեսին,— ըսաւ թէ ան է որ բանտ նետեց զինքը։ Գնդապետը բողոքեց։ Ասոր վրայ տը Պորկօ ինքզինքը կորսնցնելով յայտարարեց.

— Զօր. Փուժիի տիկինը ըսաւ ինծի, ան ալ Տիկին Շաթանէն իմացած է... Լա Ռօք միշտ մտնած է գիս։ Ես փաստ ունիմ։ Նախարարի մը տիկինը ըսած է թէ ան միշտ նոր ցանկեր կը բերէր... Լա Ռօք, ես համոզուած եմ թէ մեր երկուքին միջեւ բանտարկեալը դուն ես, ոչ թէ ես։ Թերեւս ծանր վճիռ մը պիտի ստանամ, բայց զաւակներուս պիտի ձգեմ անուն մը որմէ ամչնալու պատճառ պիտի չունենան։ Ահա թէ ինչո՛ւ շնորհակալ եմ լա Ռօքի որ բանտ նետեց զիս։ Ես ձգեցի բնակարան մը որ պալատի կը նմանի եւ բնանիք մը զոր կը պաշտեմ, իջնալու համար Սանթէի խոնաւ եւ ցուրտ պատերուն մէջ։ Երբ դուրս ելլեմ, աւելի կարեւոր դարձած՝ մարդկային դժբախտութեանց եւ տկարութեանց հանդէպ, նորէն շնորհակալ պիտի ըլլամ ձեզի, Պ. տը լա Ռօք»։

Դուքսը կը հեկեկար տղու մը պէս։

Իրրեւ վկայ կանչուած էր նաեւ հիւանդապահուհի մը, Օր. Քանթոն - Պաքատ, որ անվկայատ բաներ պատմեց լա Ռօքի համար եւ ըսաւ թէ ազատորմնադիր է։ Նախագահը ազդարարեց որ նիւթէն չշեղի։ Վկան մտիկ չըրաւ եւ աւելցուց.

— Յակառքին ուրիշ՚բաներ ալ գիտեմ, եթէ դատարանը ուզէ գիս լսել դռնփակ նիստի մը մէջ։

Դատավարութեան առթիւ բանտէն փոխադրուած էր նաեւ Զօր. Տիւսէն - Սէօր, որ վկայեց ի նպաստ գնդապետին։ Տի Պորկօ նորէն ինքզինքէն ելլելով «վեղարաւորներու խորթ հայր» կոչեց գնդապետը։

Այս առթիւ ալ աղմկալի տեսարաններ պարզուեցան եւ նախագահը երկու անգամ ընդհատեց նիստը։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ կը յանձնարարեն նամակ չգրել Խ. Միութեան մէջ հաստատուած ազգականներու եւ բարեկամներու։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ գերման հպատակներ ձերբակալուած են, պարզապէս թղթակցած ըլլալով Գերմանիա գտնուած բարեկամներու հետ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, որ Փարիզ հասած էր շաբաթ օր, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին գործերու խորհրդականին հետ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Օրիորդաց Միութեան։

19 Դեկտեմբեր, 1937 Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր, Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra։

Կը խնդրուի նկատի առնել վերոյիշեալ թուականը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկեր Բարթամ Պասմաճեանի եւ պարագաներուն իր զոքանչին մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Փայլակ Ճէլալեանի, ընկերուհի Զապէլ եւ Պ. Երուանդ Գօջունեաններուն իրենց կնոջ, քրոջ՝ Տիկին Ճէլալեանի մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

1 Նոյ. — 13 Նոյ.

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ա. Ս — 40։
ՄՕՆԹՕՌՈՆ, Գալֆ — 55։
ՓԱՐԻԼԻ ՎԷՆԻՍԷՕԶ, ԵԹ — 150։
ԹՈՒԼՈՆ, Թ. Տ — 105։
ԼԻՈՆ, Գ. Զ — 75։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նաթ. (ի հաշիւ Օ.ի)100։
ՌՕՄԷՆՎԻԼ, Մ. Ց — 75։
ԼԸՎԱԼՈՒ ՓԷՐԷ, Ժ. Ս — 40։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ձուհ — 75։
ԹՈՒՆՈՒԶ, Պ. Վ — 50։
ՎԻԷՆ, Մաշ — 150։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Պ — 40։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Մ — 140։
ԿՐԱՆԻԹ ՍԻԹԻ, Հ. Ակ — 10 տոլար։
ԳՈՐՏՕ, Ճ. Տ — 150։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Փէլ — 150։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Վէմ — 75։

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ԻՆ

SALLE ERARD, 13, Rue du Maïl, Paris-Metro: Sentier

Կը մասնակցին՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Տիկին ՄՕՆԻՔ ՀԱԱՍ եւ ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ Փարիզի միջազգային նուագախմ. գէաներու solisteներ ինչպէս նաեւ առաջնակարգ արուեստագէտներէ կազմուած նուագախումբ։

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Պիտի գործադրուին դասական վարպետներու երկերէն դուրս, հայկական գործեր, Սպենդիարեանէ, Պարթեւեանէ եւայլն։

ՄՈՒՏՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 7. 10. 15 եւ 20 ՖՐ.

Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի 51 Rue Mr. le Prince եւ գրատուն Gérardի մօտ, 32, Rue Montholon Փարիզ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավենիւ տ'իթալիի սրճարանին վերնայարկը. մէթրօ Բլաս տ'Իթալի։

Գաւառ

ՎՕՍՕՆԻ Զաւարեան ենթակոմիտէի անցեալ ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ'ունենայ 3 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, հինգշաբթի, 2 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

«Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու դասախօսութիւնը, ուրբաթ 3 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ճաղրիկեան» սրահին մէջ։

«Վարանդեան» խումբի դասախօսութիւնը, շաբաթ, 4 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին։

«Թաթուլ» խումբի դասախօսութիւնը, կիրակի 5 դեկտ., առաւօտեան ժամը 10ին։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, կիրակի, 5 դեկտ., կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 4ին։

ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

«Համազգային»ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ։

26, Ave. de Tokio — Métro : Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Պ. Վ. ԽԱՐԺԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Օր. Ա. ՕՒԶՈՒՆԵԱՆ (երգ) Պ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), Ընկ. ՌԵՆՕ (արտ.) եւ Պ. Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Մուտք՝ 8 ֆրանք. (թէյ եւ խմորեղէն միասին)։

Թէյասեղանի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նաեւ «Համազգային»ի ֆրանսայի կեդր. վարչութեան պարգեւատր վիճակահանութիւնը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւգեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէքէժճեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէքէլէմէզեան, Մ. Պօլօեան եւ Յ. Միրիաքեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Որուն բացառիկ փայլով անցնելուն ոչինչ չէ խնայուած։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մարսէյլի հայ կաթողիկոյն արուեստագէտները։

Կը նուագէ Մաթիէօի նռչակաւոր «Ռեօնարը-ծագր»։

Տեղի կ'ունենայ քաղաքին ամէնէն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, ՍԱԼՈՆ ԲՈՒԼԳԷՐ, Դեկտ 11ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ.— Կանխօրօք ապահովել տոմսերը Մասնաճիւղիս գանձապետ Պ. Մ. ՉՐՔԱՇԵԱՆԷ, 27 Rue d'Aubagne։

Գ Թ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Պ Ա Զ Ա Ր

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն սնունդի, դաստիարակութեան, պատսպարման եւ դաստիարակութեան։

Տեղի կ'ունենայ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937 Կիրակի օր. ԺԱՄԸ 14—20

SALLE JEAN-GOUJONի մէջ 8. RUE JEAN GOUJON. Paris (8e.)

մէթրօ Clemenceau -Champs Elysées

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընտիր նուագախումբ. թէյ, գ. գէթէյ, եւլն պիւֆէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազնուասիրտ հայրենակիցները որոնք կը համակրին Միութեան նպատակին եւ գործունէութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹՈՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 2 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3592

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ՆՈՐ ԱԶԴԱՆՇԱՆ ՄԸ

Հայաստանի վերջին ոդիսականի մէջ, կարմիր ժապաւէնի մը պէս աչքի կը զարնէ պայքարի նոր եղանակ մը :

Օրուան վարիչներն ու գրագիրները, թութակի պէս հետեւելով Մոսկուայի հրամաններուն, կը ջանան ապացուցանել թէ նախկին սոցիալ - դեմոկրատները, մանաւանդ «ազգային ու ոստիճանայնականութեանց» կուսակիցները — սպեցիֆիկներ — նոյնքան վնաս պատճառած են հայ ժողովուրդին եւ անոր երկրին, որքան Դաշնակցականները :

Եւ այս առթիւ ալ, ինչպէս միշտ, կը քրքրեն ու կ'արտատպեն կարմիր Պապին՝ Լէնինի պատգամները, սկսելով 1905էն : Անշուշտ Լէնինի հետ վկայ կը կանչուին նաեւ անոր աւետարանին մեկնիչները, Սթալինն ու Բերիան, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի Անդրկովկասի :

Կարդալով այդ առթիւ հրատարակուած գրութիւնները, դժուար չէ եզրակացնել թէ բոլորն ալ կը ձգտին մէկ նպատակի,— հետզհետէ կորսնել «ազգային սահմանյատակութեանց» թելերը, որոնք երբեւ թէ չատ լայն բացուած էին, եւ ժողովուրդներու ինքնուրոյն կեանքը ձեւակերպել ճիշդ այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէր Լէնին, 30 - 40 տարի առաջ :

Այս քաղաքականութեան վերջին փաստը կը կազմէ «ուսումնասիրութիւն» մը, «Խ. Հայաստան»ի մէջ (3 նոյեմբեր), գոյգ ստորագրութեամբ եւ հետեւեալ խորագրով.— «Բնաջինջ անել հակայեղափոխական Սպեցիֆիզմի եւ Դաշնակցութեան վերջին բեկորները» :

Յօդուածագիրները ամբաստանեալի միեւնոյն աթոռին վրայ նստեցնելով Դաշնակցութիւնն ու «հակայեղափոխական սպեցիֆիզմը», իբրեւ «հայ ժողովրդի ամենախերիմ թշնամիները», կը պատմեն թէ երկու հոսանքները «հանդէս են եկել միասին, որպէս հայ ժողովրդի արիւնը ծծող, չահագործող դասակարգերի չահերին արտայայտող ու պաշտպանող կուսակցութիւններ» : Հետեւաբար, կարելի չէ «սպեցիֆիզմի պատմութիւնը անջատել Դաշնակցութեան պատմութիւնից» :

Այսպէս դասաւորելով պատմութիւնը, եւ իւրաքանչիւր հատուածի մէջ վկայ կանչելով Լէնինն եւ Սթալինը, երկու ոդորմելիները (Ա. Հարենց եւ Գ. Ռսկանեան) կ'ուզեն ըսել թէ անոնք որ Հայաստանը կառավարեցին մինչեւ հիմա, ուղղափառ բոլշեւիկներ չէին, այլ դաւադիր «խլուրդներ» : Հետեւաբար, անհրաժեշտ է ջախջախել, «բնաջինջ անել» անոնց վերջին բեկորները :

Այդ ազդանշանը չատոնց տուած էր Թչուառական Բերիան, գրելով «Անդրկովկասեան բոլշեւիկեան կազմակերպութիւններու» պատմութիւնը : Ան է որ կը չեչտէ, իբրեւ իրագիտական դաս.

— « Անդրկովկասեան բոլշեւիկները, քաղաքական ինքնուրոյն կուսակցական կազմակերպութիւն լինելով, զինուած լինելով յեղափոխութեան լենինեան ծրագրով ու ստրատեգիայով, անողոքաբար ջախջախում էին վրացական մենշեւիկներին, էս-էրներին, Դաշնակներին, անարխիստներին ու ֆէտէրալիստներին : Եւ այդ պայքարը հանդիսացաւ յեղափոխութեան մէջ բոլշեւիկների խոշոր յաջողութիւնների վճռական պայմանը, Անդրկովկասում ռուսական առաջին յեղափոխութեան վերելքի ու ծաւալման պայմանը » :

Եւ «Խ. Հայաստան»ի երկու թութակներն ալ նոյն ազդանշանն է որ կը կրկնեն, իւղ լեցնելով կրակին վրայ.

— « Տարիներ շարունակ Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան գլուխն անցած հակայեղափոխական – տրոցկիստական–բուխարինեան, բուրժուա-նացիոնալիստական տարրերը՝ Ա. Յովհաննիսեանը, Հ. Ցովսէփեանը, Հ. Կոստանեանը, Ա. Խանջեանը, Հ. Ամատունին եւ ուրիշները խնամքով թաքցրել են սպեցիֆիզմի հակայեղափոխական էութիւնը եւ բացայայտօրէն արգելակել են լենինեան վերը նշուած գնահատականով մեր օրերում սպեցիֆիկեան եւ Դաշնակցութեան տականքների դէմ տարուելիք պայքարը» :

Ինչպէս կը տեսնէք, պատահական պոռթկում մը չէ անլուր հալածանքներու, «մաքրագործումներ»ու եւ գնդակահարու — թեանց ժխորը, այլ յատկապէս մշակուած, գիտականօրէն ծրագրուած քաղաքականութիւն մը, վեր ի վայր շրջելու համար զանազան հանրապետութեանց մէջ հաստատուած կարգուսարքը : Ուրիշ խօսքով, բոլորովին խաթարելու, խեղկատակութեան, ծաղրանկարի վերածելու համար «ազգային» կոչուած քաղաքականութիւնը :

Այս բոլորը կը տանին միեւնոյն չարաչուք եզրակացութեան,— հետապնդումները, բոլշեւիկեան հաւատաքննութիւնը, փոխադարձ լրտեսութիւններն ու մատնութիւնները, «զտումներ»ն ու «բնաջնջումները» ոչ թէ պիտի մեղմանան, այլ պիտի շարունակուին աւելի բուռն, վայրենի թափով մը, Երեւանի ղեկավարութիւնը ձգելով ռուսախօս, վրացախօս, հայկական կեանքէն կտրուած խամաճիկներու ձեռքը :

Աչքէ անցուցէք նոր անուանումները, կուսակցական թէ պետական, եւ ձեր սեփական խելքով դատեցէք ամբողջ անցուդարձը :

Անոնք որ օրն ի բուն երգում - պատառ կ'ըլլան յանուն Խ. Հայաստանի գերագոյն չահերուն, պէտք չունին կրակ տեղալու Դաշնակցութեան ժամուլին դէմ : Թող կարդան, կարդան ու սերտեն խորհրդային հրատարակութիւնները, հայերէն թէ ռուսերէն : Մնացեալը հէքեաթ է :

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐՈՎ

Գերմանական խնդիրը միշտ առկախ

Լոնտոնի խօսակցութիւնները վերջացան ըլլալով, Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Փարիզ վերադարձան առջի օր : Երկու կառավարութիւններն ալ չատ գոհ կ'երեւան կատարուած աշխատանքէն :

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Լորտ Հալիֆաքս Ֆրանսացի նախարարներուն հաղորդեց Գերմանիոյ մէջ ունեցած խօսակցութիւնները : « Պ. Պ. Շօթան եւ Տէլպոս գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ Լորտ Հալիֆաքսի այցելութիւնը, որ անհատական եւ անպաշտօն ըլլալով չէր կրնար անմիջական արդիւնք ունենալ, կը ձգտէր փարատել միջազգային թիւրիմացութեան պատճառները եւ բարելաւել մթնոլորտը : Այս առթիւ քննուեցան Եւրոպայի ընդհանուր խնդիրները, խաղաղեցման հեռանկարը եւ զինաթափութեան հնարաւորութիւնները : Այս կարեւոր խնդիրները քննած ատեն, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նախարարները անգամ մը եւս հաստատեցին երկու երկիրներուն դիրքի եւ տեսակէտներու նոյնութիւնը : Նախարարները նախնական քննութեան մը ենթարկեցին գաղթային խնդիրը, իր բոլոր երեւոյթներով եւ հաստատեցին թէ այդ խնդիրը չի կրնար անջատօրէն նկատի առնուիլ, մանաւանդ որ կապ ունի չարք մը պետութեանց հետ : Հաստատուեցաւ թէ խնդիրը կը կարօտի աւելի խոր ուսումնասիրութեան մը : Ֆրանսայի նախարարները իրենց պաշտօնակիցներուն հաղորդեցին տեղեկութիւններ՝ Պ. Տէլպոսի յառաջիկայ այցելութեան մասին՝ դէպի կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի զանազան երկիրները : Այս առթիւ գոհունակութեամբ հաստատուեցաւ որ երկու կառավարութիւնները փոխադարձաբար չահագրգռուած են խաղաղութեան պահպանումով՝ Եւրոպայի այդ մասին մէջ : Սպանիական տագնապէն ծնած հարցերը եւ Միջերկրականի խնդիրները քննուեցան ամբողջութեամբ եւ հաստատուեցաւ թէ, հակառակ բոլոր դժուարութեանց, ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը բոլորովին արդարացի է եւ իրապէս օգնած է նուազեցնելու տագնապին միջազգային անդրադարձումները : Երկու կառավարութիւնները պիտի չարունակեն իրենց ջանքերը, աւելի արդիւնաւոր դարձնելու համար այս քաղաքականութիւնը : Անգլիացի եւ Ֆրանսացի նախարարները քննեցին նաեւ Ծայր - Արեւելքի կացութիւնը, լիովին հաստատելով անոր ծանրութիւնը : Անոնք հաստատեցին թէ պատրաստ են գործակցելու միւս չահակից պետութեանց հետ, իրենց իրաւունքներն ու չահերը պաշտպանելու եւ միջազգային դաշնագիրներէ բխած պարտաւորութիւնները կատարելու համար» :

Զեկոյցը յետոյ կ'ըսէ թէ երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները փոխադարձ վստահութեամբ քննեցին ուրիշ միջազգային խնդիրներ, եւ, ատանց չեղելու միջազգային գործակցութեան սկզբունքէն, կրկին եւ կրկին բաղձանք յայտնեցին գործակցելու բոլոր ազգերուն հետ, ընդհանուր խաղաղութեան յառաջ բերելու համար տնտեսական եւ խաղաղասիրական բանակցութիւններով :

Ի՞նչպէս պիտի գոհացնեն Գերմանիան

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա տրամադիր են որոշ գոհացում տալու Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, համեմատական զիջումներ կատարելու հրաւիրելով Պելժիան, Հարաւ - Ափրիկէն, Աւստրալիան եւ Նոր Զելանտան, որոնք բոլորն ալ բաժին առած են գերմանական աւարէն : Այս առաջարկութեամբ, հրաւէր պիտի ուղղուի նաեւ Ճափոնի, որ առած է Խաղաղականի գերմանական կղզիները, եւ Իտալիոյ, որ կցեց գերմանախօս Թիրոլը : Կը նշանակէ թէ խնդիրը նորէն պիտի ձգձգուի, քանի որ անհրաժեշտ է բանակցութիւններ կատարել : Կ'ըսուի թէ Փորթուկալէն ալ պիտի պահանջուի Գերմանիոյ ձգել գաղթավայր մը որ իրեն կը պատկանի 1575էն ի վեր :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Լորտ Հալիֆաքսի զեկուցումը ծանր տպաւորութիւն գործած է Պ. Պ. Շօթանի եւ Իվօն Տէլպոսի վրայ : Անոնց կարծիքով, Գերմանիան պիտի պահանջէր Քամէրունը, Թոկոյի, Թանկանիքայի, Հարաւ - Ափրիկէի եւն. գաղթավայրերը, զորս կորսնցուցած էր մեծ պատերազմին : Արդ, Լորտ Հալիֆաքսի զեկուցումէն կ'երեւայ որ Հիթլէր կ'ուզէ ունենալ նաեւ պելժիական Քոնկօն եւ Փորթուկալի Անկօլան, ինչ որ կը նշանակէ ոչնչացնել այդ երկու երկիրներուն գաղթային իշխանութիւնը : Այս պատճառով էր որ Պելժիոյ թագաւորը Լոնտոն գնաց անցեալ շաբթու :

*** *Պերլինի եւ Հռոմի մէջ միշտ վերապահ, աւելի ճիշդ՝ յոռետես են այս խօսակցութեանց արդիւնքի մասին եւ չատ անորոշ կը գտնեն տրուած հաւաստիքները :*

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Դեսպան Դաւթեանի թիկնապահները անգամ կը խաբեն

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Երկու խորհրդային բարձր պաշտօնատարներ, որոնք հանրածանօթ են Լոնտոնի մէջ, կը կարծուի թէ ձերբակալուած են : Անոնք են Ալեքսանդր Օգիւբսկի, նախկին առեւտրական գլխաւոր պատուիրակը, եւ իր նախորդը՝ Սալոմոն Բրոն :

Օգիւբսկի Մոսկուա վերադարձաւ մէկ տարի առաջ, կարեւոր պաշտօն մը ստանձնելու համար նորակազմ պաշտպանութեան ճարտարարուեստի գործավարութեան մէջ : Բրոն, որ ծանօթ է նաեւ Նիւ Եորքի մէջ, իբրեւ նախկին տնօրէնը խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան, վերատեսուչ նշանակուեցաւ հրատարակչական պաշտօնատան, յաջորդելով հին բոլշեւիկ Թոմսքիի որ անձնասպան եղաւ անցեալ տարի օգոստոսին, ձերբակալութենէ խուսափելու համար :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

Ճամբորդը, երբ տուն կը վերադառնայ, հանգստանալու ժամանակ՝ սահ մը կը խփէ աչքերը, եւ կը դիտէ ճամբան որ կը պատկերանայ շարժանկարի մը պէս բարալուն ու գունաւոր, իր երեւակայութեան պաստառին վրայ :

Այնպէս ալ, այս պահուն, երբ աչքերս կը խփեմ կատուի մը պէս, կը տեսնեմ որ գունաւոր ժապաւէնի մը վրայ կը թրթռայ ճամբան, Ալճերիայէն մինչեւ Փարիզ :

Ահա Պլիտան (պզտիկ քաղաք), Ատլասի լերան ստորոտին ինկած, զոր տեղացի բնակիչները կ'անուանեն Պուլիտա (վարդերու քաղաք), որու մեծադոյն հրապարակին վրայ երաժշտական նուագախումբը կը դառնան չարունակ՝ ներկայացնելով մեծ ու փոքրիկ մը իրենց ուսին : Ես այնտեղ ճանչցայ փոքրիկ զաղութ մը, ձեռներէց եւ ազգասէր : Ես այնտեղ ունեցայ բազմաթիւ բարեկամներ, որոնց դիմանկարները կ'անցնին աչքիս առջեւէն, այս պահուն : Եւ ահա Քիֆին, եւ ահա Արմէնը... :

Եւ յետոյ արշաւս կապիկներու վրաստանէն մինչեւ ամպածրար բարձունքը Աթլասի, Գուեատոր Ջերմուկէն մինչեւ հին մայրաքաղաքը հռովմէական ափրիկեան կայսրութեան :

Ահա Միջերկրականը իր երազային կապոյտով եւ կախարդական վերջալոյսով : «Օրան» շոգենաւը կ'օրօրէ մեզ՝ մինչ շարժանկարի սրահին մէջ, զուարթ կառավարութիւն մը կը մոռցնէ մարդոցներու անակնկալ այցելութիւնները, գիշեր ատեն, սպանիական կղզիներուն առջեւ :

Ու Մարսէյլը,—Հայոց սքանչելի հիւրընկալը իր սպիտակ փակեղով, որու հովանիին տակ կը խոկայ իմաստուն եկեղեցական մը Դուրեանի դպրոցէն : Ու խանդավառ երիտասարդութիւն մը, բարեկամներ բոլորը, որոնց պիտի ուզէի տալ ինչ որ թանկագին է ինծի, — այնքան պարտական կը զգամ ինքզինքս իրենց համակրանքին :

Եւ ահա, դարձեալ, ճեպընթացը օրօրելով կը տանի զիս Վալանսի ընկերներուս, որոնց կարգին՝ տարեց եւ սպիտակահեր հայրենակիցներու ներկայութիւնը կը յուզէ զիս : Կորո՞նպլ, որու փողոցներուն ծայրը մէկ կողմէն կը կանգնին լեռներ որ ձիւն բռնած են, միւս կողմէն՝ լեռներ որ արեւ բռնած են, — ի՞նչ քաղցր էր երեկոն, այստեղ, երբ ջրվէժի պէս կը հոսէր գինին եւ ուրախութիւնը մեր սրտոց բերնէն :

Եւ ահա Վիէնը, ուր կը մտնեմ յոգնած, մսած, դողալով, օտարական քաղաքի մը խօսք ընելու Կարմիր Խաչի անդամուհիներու : Ու կը մեկնիմ անմիջապէս Լիոն, ուր անակնկալ խանդավառութիւն մը զիս արբեցնէ եւ ոտքի կը պահէ գիշերը մինչեւ ժամը առաւօտեան 2,— դեռ աչքիս առջեւ կը պարէ սքանչելի տղայ մը, Սօփեան, որ իր ընկերներով այնքան կենդանացուց սրահը, ու տակաւին թարմ է յուզումը, որ բռնեց զիս՝ տեսնելով ակնդիտ հայրենակիցի մը երիտասարդական ոգեւորութիւնը, «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ին մէջ լեցուցած իր կրակը, ենթո ջան մեր կրտսեր ընկերոջ հագագաչիր կանչը, մեր Պագլաշին ճարտարութիւնը իբրեւ թամատա... : Ցետոյ գլուխ գլխի խօսակցութիւնը Արազին ու Տարազին միջեւ ու թի՜ռ դէպի Փարիզ :

Ա՜, քաղցր է ինծ յիշել այս երկար ու գունեղ ժապաւէնին պատկերները, —երկա՞ր պիտի ընկարագրեմ զանոնք : Ինչ որ հիմա, աչքերս խուփ տեսնելէ վերջ, կ'ուզեմ արձանագրել այստեղ, ա՛յս է միայն.— Զգացի՛նք միայն բշուառութիւն տեսնելով մեր թափառական ժողովուրդին մէջ : Շինարար եւ ձեռներէց, ան դարմաններ է արդէն իր վէրքերը եւ կ'աշխատի առողջ, չարաշահ եւ ինքնավստահ : Ինքնաբաւ դարձեր է մեր ժողովուրդը մեծ մասամբ, շատեր նախանձելի վիճակ մը ստեղծեր են իրենց համար : Կ'ուտեն կուշտ փորով ու կը զուարճանան իրենց ամբողջ հոգիով : Երջանիկ եւ հիացման արժանի ժողովուրդ մըն է Հայը : Ու մանաւանդ ան ունի երիտասարդութիւն մը, որ խանդավառ է, ձեռներէց եւ հայրենասէր :

Երբ, աչքերս խուփ, երեւակայութեան պրիսմակով, ճամբուս վրայ կը դիտեմ զեզ, ով երիտասարդութիւն Հայկազանց, չեմ կրնար զսպել աղաղակը.— ծա՜փ ու ողջո՜յն ձեզ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

15 ՄՆՏՈՒԿ ՌՈՒՄԲ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ ՊՈՒԱ ՏԸ ՊՈՒԼՈՆՅԻ ՄԷՋ

Ի՞նչ բռնուած է մինչեւ այսօր

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ «վեղարաւոր» դաւադիրները վախնալով խուզարկութեանց հետեւանքներէն, սկսած են աղբին անցին նետել մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ :

Այսպէս, առջի օր Պուա տը Պուլոնյի մէջ, կենդանաբանական պարտէզին մօտ գտնուեցան 18 սնտուկներ, որոնց իւրաքանչիւրը կը պարունակէր 32 լեցուն ռումբ : (576 հատ) : Սնտուկներուն վրայ գրուած էր «Մշուշի նուէր Գ. Բլէնկի» (քիմիագէտ քաղաքապետական աշխատանոցը) : Նոյն օրը գտնուեցան նաեւ լրագիրներու մէջ փաթթուած երկու գնդացիրներ եւ փամփուշտներ, Սէն Ժէրմէնի անտառին մօտ : Իսկ Վէնսէնի մէջ գտնուեցան զինուորական հանդերձանք եւ համազգեստներ :

Խուզարկութիւնները կը չարունակուին ամէն կողմ, Փարիզի թէ գաւառի մէջ : Առջի օր խուզարկուեցաւ առողջապահական հաստատութիւն մը, որուն բժիշկը, Տօքթ. Պլօնտէն Վալթէր, հարցաքննութեան կանչուած էր որոշ կասկածներու վրայ : Հաստատուեցաւ թէ հիւանդապահուհիներ կը պատրաստուէին այդ հաստատութեան մէջ, գաղտնի կոմիտէին համար : Հարցաքննուեցաւ նաեւ հրամանատար մը, որուն անունը գաղտնի կը պահուի առ այժմ :

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը մասնաւոր ազդով մը կ'իմացնէ թէ անոնք որ զէնքեր կը գտնեն կամ ունին, իբրեւ «պատերազմի յիշատակ», կրնան մօտակայ պահականոցը յանձնել, կամ խնդրել որ գան տանին : Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ վտանգաւոր է ռումբեր եւն. նետել ճամբաներու վրայ, քանի որ կրնան մանուկներու ձեռքը անցնիլ :

Մօտաւոր հաշիւներու համաձայն մինչեւ հիմա բռնուած են,— հինգ պահեստներու մէջ (Փարիզ) — 3 Հոչքիս գնդացիր, 103 գնդացիր-հրացան, 107 զանազան հրացաններ, 18 ատրճանակ, 438 ուժանակի կամ մէլինիթի փամփուշտ, 3104 լեցուն ձեռնառումբ, 137.900 հրացանի գնդակ, եւն. :

Գաւառի մէջ ալ խուզարկութիւնները կը չարունակուին նոյն խստութեամբ :

Երեսփոխան Կաիյեան նամակ մը ուղղելով ներքին նախարարին, պահանջեց քննութիւնները եւ խուզարկութիւնները կատարել առանց խտրութեան, երեւան հանելու համար «այն բոլոր գաղտնի զինապահեստները որ երկար ատենէ ի վեր հաստատուած են համայնավար կուսակցութեան կողմէ» :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԵՒ ԴԻՒԱՆԱՏՈՒՆԸ

Բ.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ կազմակերպուած մեծ հաւաքոյթը լաւագոյն առիթը ներկայացրեց ինձ՝ մի ընդհանուր «այցելութիւն» տալու Փարիզաբնակ հին ընկերների եւ բարեկամների, երկար տարիներից յետոյ կրկին մի անգամ ներկայ գտնուելու հայկական մի հանդէսի՝ ա՛յնչափ շատերի ներկայութեամբ:

Այնուհետեւ, իմ առաջին այցելութիւնս վերապահուած էր բնականաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տանը: Փարիզի գեղեցիկ արուարձաններից մէկում է գտնուած նա, Մոնմորանսի, այգիների մէջ թաղուած: Երկու փոքրիկ, իրարու կպած գողտրիկ շէնքերից է բաղկացած Հ. Յ. Դ. Տունը: Մէկում զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, իսկ միւսում՝ նրա Դիւանը: Վարիչն է ընկ. Գ. Բալայեան, որ Դաշնակցութեան հին հաւատաւորի երկիւղածութեամբ վերահսկում է իրեն վստահուած թանկագին աւանդներին:

Հ. Յ. Դ. Տան մէջ գրեթէ մշտապէս ներկայ են նաեւ մեր կուսակցական - քաղաքական գործիչներից երկու կարկառուն դէմքեր՝ Աբրահամ Գիւլխանդանեան եւ Սիմոն Վրացեան: Բնակւում են միեւնոյն արուարձանում, եւ իրենց գրական - մտաւորական աշխատանքները մի կարեւոր մասով կապուած են այդ հիմնարկութեանց եւ ի մասնաւորի Հ. Յ. Դ. Դիւանատան հետ: Գիւլխանդանեան մեծ նուիրուածութեամբ կարգի է բերում նրա բազմահազար թղթերը, դասաւորում ժամանակագրական կարգով, թղթածրարներ կազմում, բայց նաեւ պատմական ուսումնասիրութեանց նիւթ դարձնում այդ բազմազան ու բազմաթիւ նիւթերից մէկը կամ միւսը: Ս. Վրացեան լծուած է մի ոչ - պակաս կարեւոր գործի: Նրա ջանքերով է որ նախ «Հայրենիք» ամսագրի մէջ եւ ապա հատոր առ հատոր հրատարակութեան են տրւում Հ. Յ. Դ. վաւերաթղթերը, «Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան» վերնագրի տակ: Մի անյետաձգելի եւ անհրաժեշտ գործ, որի արժէքը աւելի քան ակնբախ է Հայոց նորագոյն պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Եւ այդ ուղղութեամբ պրպտումներ կատարում է ի հարկէ նաեւ ինքը, Վրացեան:

Միասին ենք այդ օրը ամէնքս, Մոնմորանսի, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Մեր առաջին գործն է, ի հարկէ, շրջել Թանգարանը եւ Դիւանատունը, ծանօթանալ նրանց մէջ պահ դրուած պատմական յիշատակարաններին, երկիւղածութեամբ գլուխ խոնարհել այնտեղ ամփոփուած նուիրական նշխարների առջեւ, այցի երթալով այդ նոր տեսակի ուխտատեղին: Առաջնորդութեամբ Գ. Բալայեանի, որ ճշմարիտ հաւատաւորի նախանձայուզութեամբ պէտ է կեցած այդ ուխտատեղւոյն եւ մէկիկ մէկիկ ցոյց է տալիս այցելուներին Թանգարանի եւ Դիւանի բոլոր հարստութիւնները: Ճիշդ այնպէս— սրամտօրէն նկատում է ներկաներից մէկը— ինչպէս որ այս դարասկզբին իր հայրենակից Խաչիկ վարդապետն էր իր պեղած Զուարթնոցի թանկագին բեկորները այցելողներին ցոյց տալիս եւ մեկնաբանում: Երբեմն նաեւ, թէեւ ոչ նրա չափ ի հարկէ, տեղականը իրականին հետ խառնելով:

Հնարաւոր չէ այս կարճ տողերի մէջ հանգամանօրէն կանգ առնել Հ. Յ. Դ. Թանգարանի եւ Դիւանատան նկարագրութեան վրայ: Պէտք է երթան ու տեսնեն Փարիզաբնակները եւ առաջին հերթին Դաշնակցականները: Ցակաւին հարուստ չեն մեր այդ հիմնարկութիւնները: Պահուել ու փըրկուել է, ճիշդ է, շատ բան, բայց քիչ չեն դժբախտաբար եւ անհետ կորած վաւերաթուղթեր ու թանգարանային առարկաներ: Պակասում են այդպիսիք մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան շրջանից: Ամէն մի Հայի եւ մանաւանդ՝ պէտ ամէն մի Դաշնակցականի սրբազան պարտականութիւնն է այդ պատճառով, մասնաւոր հոգածութեամբ հետամուտ լինել եւ գտած ամէն մի արժէքաւոր իր կամ թուղթ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տանը յանձնել ի մշտական պահպանութիւն: Մեր կարծիքով՝ այդ ուղղութեամբ գործնական քայլեր առնելու համար լաւագոյն առիթ պիտի ծառայեն եւ ամէն տարի Հ. Յ. Դ. Օրուան առթիւ կազմակերպուող հանդիսութիւնները եւ պրոպագանդը: Գոհ պիտի լինենք ի հարկէ, եւ եղածի՛ն համար: Ու ո՜րքան հարուստ եւ բազմակողմանի պիտի լինէր այն, եթէ իր սկիզբը 10—15 տարի առաջ եւ մանաւանդ Հ. Հանրապետութեան օրով դրուած լինէր: Բայց ոչինչ, կ'անցնին տարիներ, ու հոգածու ձեռքեր կը լրացնեն պակասը: Զմոռցուի միայն որ ամէն մի տարի եւ ամէն մի օր պէտք չէ որ ապարդիւն անցնի այդ ուղղութեամբ:

Այժմ իսկ, իր ներկայ վիճակի մէջ, անուանը արժանի հիմնարկութիւններ են Հ. Յ. Դաշնակցութեան Դիւանը եւ Թանգարանը: Կուսակցութեան երեք հիմնադիրների՝ Քրիստափորի, Սիմոնի եւ Ռոստոմի անունով կըրուած սենեակների մէջ են տեղ գըտած թանգարանային իրերը, պատշաճ մակագրութիւններով: Մանրամասնութիւնները այցելուին հաղորդում է վարիչ ընկերը, գոհացնելով նրա հարցասիրութիւնը: Փարիզ հաստատուած եւ կամ այնտեղ գնացող ամէն մի անհատ պատեհ առիթից օգտուելու եւ Հ. Յ. Դ. Տունը այցելելու է անպայման:

Այժմ իսկ, իր ներկայ վիճակի մէջ, պրպտումների եւ ուսումնասիրական աշխատանքների համար մի յարմարաւոր վայր է ներկայացնում այն: Իր այդ նշանակութիւնը աւելի պիտի շեշտուի, ի հարկէ, տարիների ընթացքում: Նոյն այդ նպատակով եւ առհասարակ ամէն տեսակէտից նպատակայարմար պիտի լինէր մանաւանդ, եթէ Հ. Յ. Դ. Դիւանատանը եւ Թանգարանին կից հիմնուէր եւ մի յատուկ Մատենադարան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մատենադարանը:

Ամէնից առաջ պէտք պիտի լինէր այդտեղ հաւաքել բոլոր այն հրատարակութիւններն անխտիր, որ ուղղակի թէ անուղղակի խօսում են Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին: Եւ քանի որ Հ. Յ. Դ. պատմութիւնը անխզելի է առհասարակ հայ ժողովուրդի վերջին յիսնամեակի պատմութիւնից, այդ պատճառով եւ նման Մատենադարան հաւասարապէս պիտի լինէր Հայոց նորագոյն պատմութեանը յատուկ մատենադարանից՝ առհասարակ: Ու նրանից պիտի օգտուէին ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ ընդհանրապէս մեր նորագոյն պատմութեամբ զբաղող անհատներ: Աւելի լաւ պիտի լինէր ի հարկէ, եթէ Հ. Յ. Դ. հիմնելիք Մատենադարանի մաս կազմէին բոլոր այն գործերն ու հրատարակութիւնները, որ արդիւնք են Դաշնակցական անհատների աշխատանքին, առհասարակ՝ թերեւս գտնուի էլ մէկը իսկապէս, որ ողբացեալ Ա. Վանարեանի գեղեցիկ օրինակին հետեւելով սկիզբը դնէ նման մի ձեռնարկի: Եւ վերջինս անհրաժեշտ լրացումը պիտի դառնայ Հ. Յ. Դ. Թանգարանի եւ Դիւանի, սրանց ամբողջացումը: Այն հաստատ հաւատով եւ համոզումով, որ նրանք եւս մի օր հայրենիք պիտի փոխադրուեն՝ արտահայտութիւնն մեր բաղձութիւնների հետ միասին:

Ա. ԱՐԵՂԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԹՈՒՐՔ ՀՍԿԱՆ»

Sohn Gunther վերջերս հրատարակեց հետաքրքրական գիրք մը՝ «Եւրոպայի Առաջնորդները» խորագրով: Հեղինակը վերլուծումը կ'ընէ բոլոր դիկտատորների ու անոնց գործակիցների: Գիրքը կը բաղկանայ շուրջ 400 էջերէ,— 129 էջ գրաւած է Հիթլերը, 100 էջ Սթալինը, նոյնքան Մուսոլինին, քիչ մը նուազ՝ Տոլֆուս, իսկ Քամալ Աթաթիւրքը, թուրք «հսկան» միայն 9 էջ:

Ամբողջ գիրքը, գրի առնուած տեսիլի վերլուծական՝ խոր նկարագրական ձեւով, չափազանց յաջող դիմանկարումն է ժամանակակից դիկտատորներուն ու անոնց գործերուն բնորոշումը, ուր կողմնակալութիւնը գրեթէ տեղ չունի:

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք «Թուրք Հսկան», Անգլիացիի մը վըկայութեամբ ցոյց տուած ըլլալու համար թէ եւ «իր» գործերուն «մեծութիւնը»: Ընդգծումները մերն են:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կապո՜յտ աչքերով, խառնուրդը հայրենասէրին ու հոգեխտաւորութեան, եւ չէկ անձնաւորութիւնը, որ դիկտատորն է Թուրքիոյ, եօթն անգամ անուն փոխած է:

Սկիզբը պարզապէս Մուսթաֆա էր, այդպէս կոչուելով իր ծննդավայրին, Սելանիկի մէջ: Դպրոցը, զայն կոչեցին Մուսթաֆա Քեմալ՝ զանազանելու համար միւս փոքրիկ Մուսթաֆաներէն, ինչպէս նաեւ այն պատճառաւ որ իր ուսուցիչներէն մին կը հիանար ուսողութեան մասին ունեցած իր ձիրքին: «Քեմալ» Թուրքերէն կը նշանակէ «կատարելութիւն»:

Տարտանէլի պաշտպանէն վերջ, ան դարձաւ Մուսթաֆա Քեմալ փաշա, փաշայն ըլլալով զօրավարին համարժէք տիտղոս մը: Երբ ջախջախեց Յոյները՝ 1922ին, առաւ Կազի Մուսթաֆա Քեմալ փաշա անունը: «Կազի» կը նշանակէ «կործանիչ անհաւատներու»(*),— արտառոց մակդիր մը Քեմալին համար, որ Թուրքիոյ պատմութեան ամենամեծ անհաւատարիմն եղաւ: Տասը տարի վերջ, ան կը դառնար Կազի Մուսթաֆա Քեմալ, որովհետեւ ջնջած էր զինուորական տիտղոսները: 1934ին, բոլոր Թուրքերուն հրամայեց ունենալ ընտանեկան անուն մը՝ արեւմտեան ձեւով. եւ իրեն համար ընտրեց «Աթաթիւրք»ը, որ կը նշանակէ «Թուրքերու հայր»: Քեմալ Աթաթիւրք էր, ուրեմն: Ի վերջոյ, բարեփոխեց այդ անունը՝ անոր տալու համար աւելի թրքական եւ նուազ արաբական ձեւ մը, ու եղաւ Քամալ Աթաթիւրք:

Միայն իր անունը չէ որ փոխուած է: Երբ վերջերս Պոլիս եղայ, երկար տարիներու բացակայութենէ մը վերջ, ապշած մնացի՝ փողոցին մէջ կանչուած անուններու փոխակերպութենէն:

Քամալ արեւմտականացուց Թուրք այբուբենը,— եւ որքան կատարեալ կերպով: Արդի Թուրքերէնը խստօրէն ձայնական է (ֆոնէթիք):

Քամալ Աթաթիւրք, որ թրքական հորիզոնին վրայ կը ցցուի հսկայի մը նման,— իր մէկ պրոնզէ արձանը՝ սմոքինկով եւ փոթ - փոթ տաբատով մը՝ Ոսկեղջիւրի վրայ կ'իշխէ շատ յատկանշական ձեւով մը— կը գտնուի գիրքին մէջ յաղթականի մը որ յաղթելիք ոչինչ ունի այլեւս: Իր բարեկարգութիւնները այնքան արմատական ու այնքան տարածուն եղան, որ գոնէ ընկերային ու մշակութային մարզին մէջ շատ քիչ բան կը մնայ ընելիք: Ան նետեց Ֆէսը, մզկիթները վերածեց շտեմարաններու, լատինացուց լեզուն: Ան ջնջեց բազմակնութիւնը, հաստատեց նոր օրինագիրք մը, եւ վճարովի սրճարան մը հիմնեց սուլթաններու պալատին մէջ: Պարտադրօրէն հականեխել տուաւ Պոլսոյ բոլոր շէնքերը: Իւրացուց Գրիգորեան օրացոյցը եւ մեթրական դրութիւնը, եւ Թուրքիոյ մէջ առաջին մարդահամարը կատարեց: Քաղաքական արձակուրդները մէկ երրորդի իջեցուց, հաստատեց նախամուսնական բժշկական քննութիւնը, եւ Անատոլուի լեռներուն մէջ շինեց նոր մայրաքաղաք մը, Էնկիւրին, փոխարինելու համար հպարտ Պոլիսը: Բազմաթիւ արուեստներ վերապահեց Թուրք քաղաքացիներուն եւ Թուրք ֆիրմաներուն, կախարդական գիրքերը արգիլեց եւ ամէն մէկ Թուրքի նոր անուն մը տըւաւ: Ձերբազատեց կիները — աւելի կամ նուազ —, կրօնաւորները մեկուսացուց, եւ, իր հսկողութեան ներքեւ, գրել տուաւ աշխարհի նոր պատմութիւնը, որ կ'ապացուցանէ թէ Թուրքիան աղբիւրն է ամբողջ քաղաքակրթութեան:

Քամալ Աթաթիւրք, բաղուեան խընկարկու, որուն անձնական արկածախնդրութիւնները ակնախտիղ բան մը ունին, իր ծայրայեղ սահմաններուն հասած դիկտատորի տիպարն իսկ է, մարմնացումը «Թօթալիթէր»ի, միահեծան կարգ ու սարքին:

Իր նկարագրով ու իր գործերով, այս մարդը շատ կը յիշեցնէ Մեծն Պետրոսը, որ արեւմտականացուց իր երկիրը՝ ահաւոր զոհողութեանց գնով: Քամալ Աթաթիւրք դիկտատորներու ամէնէն կոշտն է: Անոր քով՝ Հիթլեր կախնասուր մըն է, Մուսոլինին՝ պնտամոլ մը, Կէօպպէօզը՝ սալոնական մը: Ընդունելութիւններէն մէկուն միջոցին, Քամալ, քիչ մը գլուխը տաքցուցած, հրապարակաւ ապտակեց Եգիպտոսի դեսպանը, այդ խեղճ դիւանագէտը անսանձելով խայտառակ փէսով:

Ոչ մէկ մարդ Քամալի չափ չէ դաւաճանած իր տէրերուն, ու միշտ՝ հայրենասիրաբար: Իբրեւ սպայակոյտի սպայ, 1910ին, ան կոչուեցաւ ընկերակցելու համար գահաժառանգ Վահտէտտինը՝ Պերլին, ու ներկայ եղաւ անոր խորհրդակցութիւններուն՝ Հինտենպուրկի, Լիւտէնտորֆի եւ գերման բարձր հրամանատարութեան հետ: Երեք տարի վերջ, գահաժառանգը այլեւս եղած ըլլալով Սուլթան Մէհմէտ Զ., Քամալի կողմէ քըշուեցաւ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս:

Զինադադարէն վերջ, Քամալ իշխանութիւններուն կողմէ պաշտօն ըստացաւ քննութիւն կատարել Քիւրտիստանի մէջ ազգային ապստամբութեան մը շուրջ, իբրեւ ընդհանուր քննիչ Արեւելեան Նահանգներու: Հրաման ունէր երեւան հանել ըմբոստները: Զանոնք կըցաւ երեւան հանել: Բայց, փոխանակ զսպելու շարժումը, գլուխն անցաւ անոր: Երկու տարուան ընթացքին ամբողջ Թուրքիոյ մէջ ապահովեց նոյն այդ կազմակերպութեան յաղթանակը(*), որուն վերացումին պաշտօնը յանձնած էին իր գերադասները իրեն:

1926ին, իբրեւ հետեւանք իր անձին դէմ անյաջող մահափորձի մը, կախեց ընդդիմադիր բոլոր պետերը: Մահուան դատապարտուածներու մէջեւ կը գտնուէին գնդապետ Արիֆը, որ յունական արշաւանքի ատեն իր զէնքի ընկերն էր, ու Ճավիտ պէյը՝ Թուրքիոյ լաւագոյն նիւթական իմացականութիւնը: Քամալ շամփանեայի երեկոյթ մը սարքեց Չանքայայի իր կղզիացեալ ագարակին մէջ, եւ հոն հրաւիրեց բոլոր դիւանագէտները: Յայգալոյսին, դիւանագէտները, երբ իրենց տուները կը վերադառնային, տեսան ճօճումը կախաղաններուն, քաղաքին հրապարակին վրայ:

(1930ին, Քամալ յայտարարեց թէ միահեծան վարչաձեւը կը դառնար ձանձրացուցիչ, եւ, իբրեւ եզական դիկտատորներու մէջեւ, իրեն պարտականութիւն համարեցաւ շինել ընդդիմադրութիւն մը, որուն պետերուն նշանակումն ու անուանումը ինք ըրաւ: Ընդունեցին՝ քիչ մը վարանումով: Քամալ կ'ուզէր տեսնել թէ արեւմտեան ժողովրդապետական դրութիւնը պիտի քալէ՞ր: Պէտք ունէր ընդդիմադրութեան մը՝ խորհրդարանի մէջ վիճաբանելու համար: Այդ դրութիւնը չքալեց: Թուրքերը, որոնք կը յիշէին 1926ը (**), լաւ հասկցած չէին երեւեր...):

Քամալի հոգեբանական պատմութիւնը շատ հետաքրքրական է: Իր կեանքին գաղտնի ակերուն իշխած են երկու բաներ,— հիւանդութիւնը եւ մայրը: Իր մօրը հանդէպ կը տածէր սէր - ատելութիւն մը՝ շատ յատկանշական որ մինչեւ դիւահարութեան կը հասնի: Սկիզբը կ'երթար փնտռելու զայն՝ որպէսզի իր հետ ապրի, անյետոյ՝ խոյս կուտար անկէ: Վերջապէս, զայն տարաւ Չանքայայի ագարակը, ուր ան մեռաւ: Միակ կինն էր որուն հաւատարիմ մնացեր էր Քամալ: Թերեւս իր անողոք արշաւը Յոյներուն դէմ դրդուած էր, ենթադրաբար, մօրը կողմէ ապրուած տառապանքներէն, Պալքանեան պատերազմի ընթացքին, Սելանիկ, պալթականներու հաւաքավայրի մը մէջ: Քամալ վախն ի վախ անցաւ Եգէականէն (կը գտնուէր Տրիպոլի, Իտալացիներու դէմ կռուելով զբաղած) տեսնելու համար մայրը ու զայն գտաւ գերի՝ Յոյներուն քով, որոնք շատ անգութ վերաբերուած էին անոր հանդէպ:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Հեղինակը թիւրիմացութեան մը մէջ է հոս: Քեմալ «Կազի»ն իւրացուց՝ իբրեւ «յաղթող», նման «Ֆաթիհ»ին (գրաւող): Փաստօրէն ու մեծամոլ՝ ան ուզեց միակ ու բացառիկ անուն մը ունենալ թէ պատմութեան եւ թէ ներկային մէջ, ինչպէս Տուչէ, Ֆիւրհէր եւայլն: Աւելի վերջ, երբ Թուրքը «Քաղաքակրթութեան մարդ» նկատուելու ծիծաղելի ճիգը ըրաւ, ինք ալ եղաւ նոյն այդ Թուրքին... հայրը,— Աթաթիւրք, դարձեալ միշտ եզակի՝ իբրեւ անուն եւ միշտ միահեծան...

Վ. Ի.

(*) Կ'ակնարկէ Կարնոյ առաջին ժողովին որ Արեւելեան Նահանգներու ազատագրումին ուխտը ըրաւ: Քամալ միացաւ անոնց, քիչ վերջ Սեբաստիոյ ժողովը կազմեց որ դրաւ մէջտեղ ազգային ուխտը: Այժմ երբեք չեն յիշեր Կարինը, որ իր ձեռնարկը չէր:

Վ. Ի.

(**) Ընդդիմադիրներու կախուիլը:

Վ. Ի.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Միջազգային ցուցահանդէսը փակեց իր դռները: Այդ կախարդանքին առընթեր, հակառակ այդ կախարդանքին, երաժշտական հանդէսները շարունակուեցան հիացող բազմութիւններու ներկայութեան: Հիմա որ Պէթհովէնեան եւ Վակնէրեան փոթորիկները անցան, բուն նուագահանդէսները, Գոլոնի, Փուլէի, Լամուրէօի եւ Փասըլուի անուններուն տակ իրենց շրջանը սկսան,— իբրեւ տեղոյն մէկ արձագանգը անոնց, մեր մէջ ալ կը սկսին ահաւասիկ երաժշտական հանդէսները: Մարսէյլի մէջ Պ. Գուրգէն Ալէմշահ, Փարիզի մէջ Պ. Արա-Պարթեւեան եղանակի իրենց առաջին նուագահանդէսը կուտան ահաւասիկ: Եւ սակայն մխիթարական է մեր արուեստին համար, մանաւանդ ներկայ պարագաներուն տակ:

Իմ մասիս, նուագահանդէսները կը նախընտրեմ Օփերայէն, Օփերա Քոմիքէն: Ոչ եւ է բեմական գործիքէ յարդարանքի եւ տարազի պակասը գործերուն կը թողու իրենց զուտ երաժշտական արժէքը, կ'ենթադրեմ, զոր կրնանք դատել ազատօրէն եւ առանց ոեւէ է ակնախաբութեան: Ազատօրէն, ըսի, բայց մի՞թէ բոլորովին ազատ ենք: Թարգմանին (interprétateur) *մէկ շեշտը, մէկ հնչիւնը անոր հոգին չէ՞ որ կը փոխանցէ մեզի:*

Ինծի պէս, երաժշտական մեծ հմտութենէ զուրկ մէկուն համար, դըժուար պիտի ըլլար, չեմ ըսեր թափանցել այլ ըմբռնել զոր օր. Պէթհովէնեան կարգ մը սոնաթներու խորհուրդին բարձրութիւնը, լայնութիւնն ու խորութիւնը: Միմիայն մեծ վար-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Բերնէ բերան սեւ լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ժողովուրդին մէջ: Վերջին օրերու գըրկանքները, մօտալուտ աղէտի անխուսափելիութիւնը, հոգիպէս ընկճած էին զայն, չէր մնացած նախկին դիմադրական կորովը, կռուելով մեռնելու գաղափարը: Սովի ուրուականը անցեր էր հոգիներու մէջէն, խորտակելով առնական կամքը, մահուան դէմ յանդիման քալելու կարողութիւնը: Ամբողջ օրը իրարու քով հաւաքուելով խօսեր էին կացութեան, անորոշ ապագայի, կիներուն, աղջիկներուն պատահելիքի մասին, բայց ամէն բանէ վեր կռուող կորիճներու պատճառով մտահոգուած էին, որոնք Շապին Գարահիսարի պարծանքն էին, իրենց հարազատ զաւակները, իրենց ասլանները:

Երբ կորովազուրկ եղած բազմութիւն մը միակ ապաւէնէն կը զըրկուի, այլեւս յենարան մը չունենար, շատ բնական է որ բոլորովին ընկճուի, ինքզինք յուսահատութեան յանձնէ: Բայց ընդհակառակն պատահեցաւ: Երբ բօթաբեր լուրը տարածուեցաւ ժողովուրդին մէջ, ան սքանչելի վերադարձով մը գտաւ հոգեկան կորովը, արիութիւնը, մահը դիմագրաւելու սառնութիւնը: Եթէ կըռուողները ամբողջ երեք շաբաթ գիշեր ցերեկ կատաղօրէն կռուեցան, դիմագրաւելով մահը, եթէ անոնք, բուռ մը խեղճ քաջերը տասնեակ հազարներու դէմ անվեհեր կուրծք տալով հերոսացան, ժողովուրդը՝ զինուորական խորհուրդին որոշումը լսելէ վերջ, բռնած առնական դիրքով, գըլեց անցաւ հերոսութեան ճանչցուած բոլոր սահմանները:

Ոչ լաց, ոչ մազերու փետտում եւ ոչ իսկ հեկեկոց մը կը լսուէր ամբողջ բերդին մէջ: Խմբուած մեկնողներու շուրջ, ատամներուն տակ հառաչ մը խածնելով, աչքերնուն արցունքը կուլ տալով, կ'աշխատէին ուրախ դէմք ցոյց տալ, որպէս թէ անգիտակ դալիք սարսափներուն:

— Սարգիս, խոստացեր էիր,— կինը զինուոր ամուսնոյն փաթթուած կը շշնջար անոր ականջին,— ողջ պիտի չձգես զիս Թուրքերու ձեռքը...

— Աղջիկ...

— Խոստացեր էիր, Սարգի՛ս:

Զինուորը ծալլուած թղթի կտոր մը կը սեղմէր կնոջը ձեռքը:

— Առ աս վերջինն է, միւսն ալ Մարիամ քրոջս տուի... երեխաները:

— Դուն հոգ մի ըներ, Սարգիս, ես անոնց մասին կը մտածեմ... ո՞ր կողմերը պիտի երթաք:

— Զեմ գիտեր: Ո՞ւր որ պատահի:

— Ինքզինքդ լաւ նայէ, պաղ չառնես, չհիւանդանաս, ոտքերդ չոր պահէ, երկու զոյգ գուլպայ կոխեցի տոպրակիդ մէջ:

Անդին մայր մը կը բաժնուէր մէկ հատիկ զաւկէն:

— Տուած կաթս հալալ ըլլայ, հավրո՛ւմ, պոյիդ պոռիդ մեռնիմ ես...

— Մայրիկս, մայրիկս...

— Զաթի մէկ սուգս գերեզմանն է. դուն իմ մասին հոգ մի ըներ, զաւակըս... Վերը Աստուած կայ... Եկուր մէկ մըն ալ ճակատդ պագնեմ... Երթաս բարով, տուրդ կտրուկ ըլլայ:

Ո՞վ կրնայ նկարագրել հայ կիներու, հայ մայրերու անհուն տառապանքը, անոնց սրտերուն կծկումը, երբ կը բաժնուէին իրենց հարազատներէն, ո՞վ պիտի կրնայ պանծացնել անոնց հոգիներուն մեծութիւնը, անոնց ինքնազուսպ կեցուածքը, երբ ճամբու կը դնէին իրենց հոգեհատորները, ինքզինքնին յանձնելով վաղուան սարսափներուն:

— Ծօ Արշակ, աս անօթի րօմաթիզմը չըլլար նէ՝ քեզի մինակ չէի ձգեր... Ինչ որ է, մնացական եղայ, աս ալ ճակատիս գիրը:

— Հայտէ դո՛ւն, մայրի՛կ... Հայրիկ, սիրտս վրայ չերթար...

— Ծօ տուս լակոտ, ինծի ի՞նչ կարծեցիր, ծօ աս րօմաթիզմը չըլլար նէ՝ տասը Թուրքի մարդ չէի ըներ...

— Տղաս, ինքզինքդ լաւ նայէ, թաց տեղեր մի պառկիր...— տղուն մազերը շոյելով կ'ըսէր մայրը:

— Մնաք բարով,— տղան կը ծռի ու հօր եւ մօր ձեռքերը կը համբուրէ:

Մօրը դէմքը դեղ դեղին կտրած է: Հեծկլտանք մը կոկորդին մէջ սեղմեր հազիւ կը պահէ արցունքը:

— Երթաս բարով, տղաս տղաս, Աստուած հետդ ըլլայ...

— Երթաս բարով,— կը կրկնէ հայրը,— տեսնեմ քեզի, Արշակ, մեր օճախին պատիւը պահես... Թուրքին ըրածը չմոռնաս... Մեր մասին մի մտածեր, տահա շարժելու զուլէթ մնացեր է վրաս...— ու գլուխը անդին կը դարձնէ որ չըլլայ թէ թրջած աչքերը տեսնէ տղան:

Միասին կը քալեն դէպի բերդի դուռը: Ամբողջ ժողովուրդը խռնուեր է հոն: Զաւակ ունին, էրիկ ունին, եղբայր ունին ճամբելիք, եկեր են բոլորն ալ, վերջին անգամ մը երթաք բարով ըսելու մեկնողներուն: Շշուկով կը խօսին, վերջին խօսքերը կը փոխանակեն: Ահա Վահանը, Շապին Գարահիսարի գեղեցիկ ծաղիկը, մէկ ձեռքին հրացան, միւսով մէջքէն գըրկած է հրեշտակային գեղեցկութիւնով կինը:

— Իմ մասիս անհոգ եղիր, Վահանիկ,— կը փսփսայ գեղանի կինը:

Վահանը չի կրնար խօսիլ, ատամները սեղմած՝ ինքզինք կ'աշխատի պահել ու կուրծքին կը սեղմէ կինը:

— Շատ ժամանակ է քովս պահած էի... Դուն ինքզինքդ լաւ պահէ, չը հիւանդանաս...

— Երախա՞ն...— Վահանի ձայնը դողաց...

— Ձեռքս վրայ չերթար...— գլուխը սրտմօրէն օրօրելով կ'ըսէ կինը:

Գլուխ գլխի կը լսեն: Երեք տարեկան երեխան մօրը գրկէն թաթիկները կ'երկարէ ու կը գրկէ հօրը վիզը:

— Պապա, ո՞ւր պիտի երթաս...

Վահանը չի կրնար պատասխանել, անհնարին տառապանքը կապկապեր է լեզուն:

— Պապան քեզի խաղալիք բերելու կ'երթայ, սիրունս,— երեխան շոյելով կը հանգստացնէ մայրը:

«Տղամարդիկը առաջ անցնին» հըրամանը ալիք ալիք կը տարածուի բազմութեան մէջ: Կիներ, մայրեր, քոյրեր, ծերունիներ ու հարիւրաւոր երեխաներ պատի նման կանգներ են իրարու դիմաց ու մէջտեղի բացութեան մէջ խառնուեր են տղամարդիկը, զինուածները, առաջապահները տեղը բռնելով: Դրան անմիջապէս քովը կանգնած են Ղուկասը, Լեւոնը, Անպերի քահանան, Վահանը ու քանի մը քայլ անդին Առաքելը որ Լեւոնին բաժնուիլ չուզեր:

(Շար.)

ՄԱՐԱՄ

պետները դէմքն առէկա։ Անոնց մի֊ջոցաւ, անոնց շնորհիւ գործը կը շո֊ղանացնէ եւ առանց անոնց կը մը֊նայ մթութեան մէջ։ Նոյնիսկ խիստ լաւ նուագողներ, հակառակ բազմա֊թիւ վարժութիւններով եւ աշխա֊տանքներով ձեռք բերուած մասնագի֊տականութեան, հակառակ կատարելա֊գործուած թեքնիքին, նոյնիսկ 30—40 անգամէ աւելի նուագողներ շատ ան֊գամ չեն ըմբռնած կտորին հոգին։

Բայց երբեմն «մեկնողներուն մէջ կը գտնուի մէկ հոգի որ առաջին նը֊ւագումով խոկ կ'ըմբռնէ, — երբ ըն֊կերներն ու մրցակիցները կը զգան ա֊տիկա — եւ ահա կ'ըլլայ արժանի թարգմանը այդ գործին։ Անոնցմէ գատ, ունկնդիրները քիչ քիչ, իրենց ուժերուն ներած չափով, իրենց ներ֊քին «տիպարացոյց» օգնութեամբ կը հասկնան, կամ գէթ կը զգան երա֊ժշտութեան հոգին։ Եւ այդ զգացուա֊ծը արտայայտել կը փորձեն։ Բայց կարելի՞ է երաժշտութեանմասին ար֊տայայտել ուղղախութեամբ մը որ գիրծ ըլլայ անհանդարտութենէ։ Ընդ֊հանուր գաղափարներով կարելի չէ արտայայտել ատիկա։ Հակառակ ա֊սոր, միշտ կը փնտռենք, ընկերովի, վարպետներուն թէ մեկնողներուն հետ։

Ունկնդրել, շատ ունկնդրել, ու թե֊լադրուիլ։

Արուեստագէտները որքան ալ իրենց արուեստով սիրալիր ըլլան, հասարա֊կութեամբ կը քաջալերուին։ Հասա֊րակութիւնը ընդունող զգայարանքն է. տեսակ մը արձանագրող գործիք է որուն վրայ արուեստին պատմութիւ֊նը կը նշանակուի։ Եթէ մեր երաժշ֊տագէտները հասարակութիւն չունե֊նան, անոնք ոչ միայն տարտամ ու֊ժեր կը մնան, այլեւ մեր երաժշտու֊թիւնն ալ պատմութենէ կը զրկուի, կեանք չունենար։

Միսմէ իւրաքանչիւրը պատմութիւն մըն է, այդ պատմութեան հարստու֊թիւնը ոչ թէ մեր ապրած տարինե֊րուն թիւով կը չափուի, այլ մեր ներ֊քին կեանքին հարստութեամբ։

Երաժշտութիւնը, մեր ներքին կեանքին մէջ, առաջին տեղը կը գրա֊ւէ։

Թէ մեր մէջ հասարակութիւնը բազ֊մատարար արեւմտեան քաղաքակիրթ ազգերուն նուազ պատրաստուած, նը֊ւազ երաժշտասէր է, թէ մեր ար֊ուեստագէտները ի գին խիստ մեծ զո֊հողութիւններու կը յաջողին բան մը հրամցնելու մեզի, առոնք անժխտելի իրողութիւններ են։ Ասոր համար է որ ներողամտութեամբ կը մօտենանք ա֊նոնց մեր արտայայտութեանց մէջ, կարելի եղածին չափ խուսափելով գե֊ղեցկագիտական բանավէճեր յարու֊ցանելէ։ Միեւնոյն ատեն չմոռնալով Օկիւսթ Ռօնթի սա խօսքը. «Միտքը պէտք է միշտ ըլլայ սրտին պաշտօ֊եան, ոչ թէ անոր գերին»։

Աշխարհիկ շրջապատէն, անօգուտ խօսակցութիւններէն խուսափելով, բարի տրամադրութիւններով երթանք լսել մերինները։

Ու գտնելու ցանկութիւնով լոյսը, բոցը, հաղորդակցելու համար ար֊ուեստագէտներու հոգիին, բանանք անոնց երգերուն համար մեր ականջ֊ները, մեր միտքը ու մեր սրտերը։

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե֊րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈԼԳԱՐԻԱՅԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Վան Զէլանտի դահլիճին հրաժա֊րումէն ի վեր ամիս մը անցաւ եւ կա֊րելի չեղաւ կազմել ազգային միաց֊եալ դահլիճ մը։ Այս նպատակաւ ըն֊կերվարական եւ կաթոլիկ կուսակ֊ցութեանց վարիչներուն բոլոր փոր֊ձերը ապարդիւն մնացին։ Թագաւորը ի վերջոյ դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Փօլ Ժանսօնի, որ զանազան խորհրդակցութիւններէ յետոյ, յաջողեցաւ վերջապէս կազմել կառավարութիւ֊նը, բաղկացած՝ 6 ընկերվարական, 5 կաթոլիկ եւ 3 ազատական նախա֊րարներէ։

1884էն ի վեր, առաջին անգամն է որ Պելճիոյ վարչապետ կ'ըլլայ ոչ֊կաթոլիկ մը։ Նոր վարչապետը թէեւ ազատական կուսակցութեան կը պատ֊կանի, սակայն ունի բոլորովին ան֊կախ նկարագիր մը, եւ կը սիրէ յա֊ճախ ինքնագլուխ գործել, հեռու կու֊սակցական հաշիւներէ ու սադրանք֊ներէ, այնպէս որ երբ Թագաւորը ի֊րեն յանձնեց դահլիճին կազմութիւնը, գործի ձեռնարկեց առանց նախապէս իր պատկանած կուսակցութեան հա֊ւանութիւնը առնելու, ինչ որ դժգո֊հութիւն առաջ բերաւ իր կուսակցու֊թեան շարքերուն մէջ եւ տեղի տուաւ ներքին պառակտումներու։

Փօլ Ժանսօն 65 տարեկան է, ծնած է Պրիւքսէլ եւ տեղիս ազատ համալսա֊րանի իրաւաբանական ճիւղին փայ֊լուն շրջանաւարտներէն է։

Հայրն ալ տարբեր մեծ, շատոտով ա֊նուն հանեց եւ առաջնակարգ դէմք մը հանդիսացաւ Պելճիոյ փաստաբանա֊կան կաճառին մէջ։ Արժանաւոր յա֊ջորդը եղաւ իր հօր, որ ժամանակին մեծ դեր կատարած է Պելճիոյ քաղա֊քական կեանքին մէջ։

1910ին, առաջին անգամ ըլլալով երեսփոխան ընտրուեցաւ։ Ընդհ֊պատերազմի ատեն, գերմանական գը֊րաւման շրջանին, կարեւոր դեր մը կատարեց, բարձր ու անխախտ պահե֊լով իր հայրենակիցներուն բարոյա֊կան կորովն ու դիմադրական ուժը։

1920ին մաս կազմեց Տըլաքրուայի դահլիճին, իբրեւ պատերազմական նախարար, սակայն նոյն տարին հրա֊ժարեցաւ։ 1927ին Ժասբառի դահլի֊ճին մէջ մտաւ, եւ մինչեւ 1931 վա֊րեց դատական նախարարութեան պաշտօնը։

1932ին, կրկին դատական նախա֊րար ընտրուեցաւ, պաշտօն մը՝ զոր շարունակեց մինչեւ 1934։ 1935ին ծե֊րակոյտի անդամ ընտրուեցաւ։

Պելճիոյ կառավարութեան կողմէ յաճախ մասնակցած է Ազգաժողովին աշխատութեանց, եւ ջերմ պաշտպան մը եղած է պելճ֊ֆրանսական զինակ֊ցութեան։

*** Պրիւքսէլի խորհրդաժողովը, ո֊րու մասին անհէ առաջ առիթն ունե֊ցանք խօսելու այս սիւնակներուն մէջ, յետաձգուեցաւ անորոշ ժամա֊նակի մը համար։

Վերջին նիստին մէջ որոշուեցաւ ամփոփ տեղեկագիր մը պատրաստել խորհրդաժողովի գործունէութեան մասին, եւ զայն հաղորդել բոլոր կա֊ռավարութիւններուն։

Այդ առթիւ Ջինաստանի պատուի֊րակը ցաւ յայտնեց, որ համաժողովը չկրցաւ շօշափելի արդիւնքի մը յան֊գիլ, չէշտեց թէ Ծ. Արեւելքի մէջ խա֊ղաղութիւնը վերահաստատելու հա֊մար անհրաժեշտ է բոլոր պետու֊թեանց համաձայնութիւնն ու գործօն մասնակցութիւնը։

Յնդրեց որ շահակից պետութիւննե֊րը դրական օգնութիւն ընծայեն Ջի֊նաստանի, եւ արգելիչ միջոցներ ձեռք առնեն նախայարձակ պետութեան դէմ։

Բացի իտալական պատուիրակէն, միւս բոլոր պետութեանց ներկայա֊ցուցիչները Ջինաստանի նպաստ ար֊տայայտուեցան, եւ ի վեր հանեցին չինական պատուիրակին խոհեմ ու չափաւոր ընթացքը։ Անկէ զատ, փա֊փաք յայտնուեցաւ որ ժողովին ա֊ռ ժամեայ դադարման շրջանին, պատ֊ուիրակները իրարու հետ շփման մէջ գտնուին, եւ յարմար ատենին միջ֊նորդեն ի նպաստ խաղաղութեան։

Ինչպէս կը տեսնուի, Պրիւքսէլի խորհրդաժողովը, միջազգային միւս ժողովներու նման, թառ հանդիսա֊ցաւ ակադեմական վիճաբանութեանց, եւ ցրուեցաւ առանց որ եւ է դրական արդիւնքի։ Ճապոնի մերժումով, ան֊գամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ իրա֊ւունքը միշտ հզօրագոյնինն է։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Աթէնքի Նանսէնեան գրասենեակը կը տեղեկացնէ թէ Նէա Իզմիրտրամա֊դրուած հողերուն վրայ, անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի 200 տնակներու շի֊նութեան, բոլորովին կարօտ հայ գաղ֊թականներու համար։ Շինութեանց անհրաժեշտ է մօտ 14.150 ք. մեթր հող, իսկ տրամադրուածը Նէա Իզ֊միրի մէջ 32.264 ք. մէթր է։

Բոլորովին կարօտ գաղթականներու ցանկը աւարտելէ վերջ, եթէ ուրիշ գաղթականներ ուզեն Նէա Իզմիրի հո֊ղերուն վրայ տնակներ պիտի կրնան կառուցանել, երբ յատակագիծը ըն֊դունուի ճարտարապետ Սուլիոի կող֊մէ։

Գալով տրամադրուելիք հողամասի տարածութեան, երբ կառուցումը պի֊տի ըլլայ գաղթականին ծախքով, այս հարցը պիտի քննուի շահակիցներու օ֊գտակին համաձայն։

Գրասենեակը մեծ անհամբերու֊թեամբ կը սպասէ բոլորովին կարօտ գաղթականներու ցանկին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ — Երբ Դաշնակցու֊թիւնը ուզած է, ըրած է, շնորհիւ հայրենասէր երիտասարդներու եւ ընկերներու աննկուն կամքին։

Այսպէս ալ մեր գաղութին մէջ։ Ըն֊կերներ եւ համակիրներ փլած եւ առ֊բիներէ ի վեր իր բախտին ձգած վայր մը շինելով - շտկելով, հմայքիտ ա֊կումբի մը վերածեցին, քանի մը շաբթուան ընթացքին։ Տեսնելու էիք զոհողութեան ոգին։

Երբ մեր տղաքը Ակումբի նորոգու֊թեան պիտի ձեռնարկէին, խոնարհ ե֊րիտասարդ մը ինքնաբերաբար կ'ա֊ռաջարկէ, որ ամէն ինչ ինքը՝ ընէ, գեղեցկացնէ, քանի որ Դաշնակցա֊կան Վարուժանի ակումբը պիտի ըլ֊լայ։ — «Եղբայր ինչո՞ւ կը քաշուիք, պատրաստ եմ իմ պարտականութիւնս կատարելու»։

Դաշնակցութեան անհամար հերոս֊ներուն հմայքն է որ կը ներշնչէ այս տղաքը։

Վարուժան Ակումբին մէջ, Դաշ֊նակցական ընկերները եւ դուրսը մնա֊ցած երիտասարդները իրարու հետ շաղկապուելով պիտի մտերմանան, պիտի ներշնչուին ազատագրութեան հերոսներուն եւ անոնց մեծագործու֊թեանց շուքին տակ։

Պատիւ եւ յաջողութիւն անոնց որ աշխատանք թափեցին նոր ակումբին բացման համար։

Ս. Ընտրիկեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարսէյլի Առաջնորդարանէն ստա֊ցած ենք հետեւեալ զեկոյցը.—

Հարաւ. Ֆրանսահայ Առաջնորդու֊թեան կեդրոն ԵՕԹԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ֊ՆԵՐՈՒ ընտրութիւնը տեղի պիտի ու֊նենայ յառաջիկայ դեկտեմբեր ամսի 12ի կիրակին։ Քուէարկութիւնը պի֊տի սկսի նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 1ին եւ պիտի աւարտի ժամը 5ին, Ա֊ռաջնորդարանի գրասենեակին մէջ, րիւ Վանթիւր 3, երկրորդ յարկ։ Քուէտուփը դոցուելէն յետոյ բեր֊ուած քուէները անընդունելի են։ Քը֊ւէհամարը կը սկսի ժամը 5.30ին, նոյն տեղը։

Կը խնդրուի նկատի առնել տարբեւ դրուած եռապատիկ ցանկը, պահելով մէկական քուէարկողի ազատութիւնը՝ դուրսէն իսկ իր յարմար դատած ան֊ձերուն տալու իր քուէն։

Քուէթուղթին վրայ պէտք չէ գրը֊ուի եօթը անունէն աւելի, չմոռնալով իւրաքանչիւր անունին կցել նաեւ մա֊կանունը։ Գիրերն ըլլան յստակ։

Անունները պէտք է ընտրուին ԱՆ֊ՊԱՅՄԱՆ իրենց ազգային տուրքը վը֊ճարած անձերու այն ցանկէն՝ զոր քուէարկողները պիտի գտնեն փակ֊ցուած Առաջնորդարանի գրասենեակի պատին։

Կ'ակնկալուի եւ փափաքելի է որ իւրաքանչիւր իրաւատու թաղեցի ան֊փոյթ չգտնուի ԱՆՁԱՄԲ գալ կատա֊րելու իր ազգային-եկեղեցական պար֊տականութիւնը որոշեալ օրը, ժամե֊րուն եւ տեղին մէջ։

Կը խնդրուի չմոռնալ միասին բերել իր ընտրաքարտը։

ԵՌԱՊԱՏԻԿ ՑԱՆԿ — Պ. Պ. Տօքթ. Աթթարեան Սարգիս, Աստուրեան Գառնիկ, Գուլումեան Կարապետ, Թէ֊քէեան Արամ, Տօքթ. Թօգաթլեան Մագոսւա, Թօրամանեան Վահրամ, Հալաճեան Խորէն, Հացագործեան Յովհաննէս, Հիւսեան Գօզոս, Տօքթ. Մելքոնեան Սեդրաք, Տօքթ. Քիւփէլ֊եան Բաղարաւ, Յովակիմեան Սիմոն, Ջիլճեան Բարունակ, Պապիկեան Յա֊կոբ, Պօզոսեան Զօհրապ, Պօզոսեան Միրտիչ, Տօքթ. Սիմբիհիարեան Յակոբ, Սահաթճեան Վահագն, Տօք. Փափազեան Օննիկ, Տօքթ. Քէչեան Միրտիչ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՂՐԱՍԻ ԲԵՐԴԸ (մեր արշաւան֊քը, ,երգին մէջ, պատմականը)։ Գը֊րեց Արտաւազդ արք. Առաջնորդ Հա֊լէպի, 1937։ Գին 5 Ֆրանք։ Հասցէ — Mgr. Ardavazt Surmeyan, Alep (Syrie):

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկա֊վարներում օրկանը, հետեւեալ խոր֊հրդածութիւնները կ'ընէ այս խոյա֊գրով խմբագրականի մը մէջ (14 նոյ).

— «Երբ մեր ժողովուրդը կ'ապ֊րէր թրքական բռնապետութեան տակ, անիկա իր ազգային, իմացա֊կան եւ հոգեկան կենսունակութեան տեւական արտայայտութիւնը գտաւ մշակութային, գիտական, գրական ու գեղարուեստական գործունէու֊թեան մէջ։ Ինչ որ կը կոչենք տասնեւ֊իններորդ դարու ազգային վերածը֊նութիւն, միմիայն չծնաւ հայ մտքին եւրոպական մտածման հետ ունեցած հաղորդութենէն։ Հայ գրողներու ի֊մացականութիւնն անշուշտ բեղմնա֊ւորուեցաւ եւրոպական մտածումէն, սակայն հայկական վերածնութեան գլխաւոր արժէքները բխեցան բուն իսկ հայ կեանքէն, մասնաւորապէս հայ գիւղէն եւ գաւառէն։ Գրագէտն իր ուշադրութիւնը դարձուց հայ կեանքին վրայ եւ զայն ներկայացուց գունագեղ, ապրող պատկերներու մէջ։ Անիկա ցոյց տուաւ Հայկական նկարագիրն ու հոգեբանութիւնը, իր գեղեցկութիւններով եւ տկարութիւն֊ներով։ Ազգն սկսաւ ապրիլ ոչ միայն գաղափարականներով, երազներով եւ ձգտումներով, այլեւ իր շօշափե֊լի կեանքով, որուն ապրումները քան֊դակուած դրուագներով կենսախայտ երեւցան նորավէպի, վէպի եւ պատ֊մութեան մէջ։ Այն ատեն է որ ազգը ճանչցաւ ինքզինք, գիտակցեցաւ իր հակատագրին, զօրացաւ իր ապրելու բնազդին մէջ եւ զգաց՝ թէ իր ստեղ֊ծած քաղաքակրթական արժէքներով հիմը դրած էր աւելի տեւական գոյու֊թեան մը։ Այժմ երբ միլիոն մը հա֊յութեան ֆիզիքական գոյութիւնը վերջացած է աշխարհի ամէնէն ան֊յուր ոճիրով, դեռ մեզի կը մնայ այն բարոյական, իմացական եւ հոգեկան գոյութիւնը՝ զոր ոչ մէկ օտար բըռ֊նութիւն կրնայ խլել մեզմէ, եթէ մենք ցանկանք եւ ջանանք տէր կանգ֊նիլ մեր անցեալի մշակութային ժա֊ռանգութեան։

Հիմա, հայ կեանքը դարձեալ հանգ֊մըն է այլազան ու ճոխ փորձառու֊թեանց, իր նիւթական եւ հոգեբանա֊կան ճշմարտութիւններով, որոնք յայտնութեան եւ գրական ու գեղար֊ուեստական արտայայտութեան կը կարօտին։ Եթէ ներկան դեռ շատ կա֊նուխ է Հայկական աղէտին մեծ ող֊բերգութիւնն ապրեցնելու, միթէ կը պակսի՞ն նոր փորձառութիւններ։Այս փորձառութիւնները գրագէտն ու ար֊թիստը պէտք է որ յայտնեն, արտա֊յայտութիւն տալու համար մեր ներ֊կայ կեանքին։ Ի՞նչ հարուստ գրակա֊նութիւն չէ կարելի ստեղծել, ոչ մի֊այն հին յիշատակներով եւ պատկեր֊ներով՝ որոնք անթեղուած կը մնան մտքերու մէջ,— որոնք բերուած են մեր երկրէն, մեր գիւղերէն ու քա֊ղաքներէն, հին բարի դէմքերու ցոլ֊քերէն լուսաւորուած ու կենսախայտ, — այլեւ գաղթական հայ բնտանիքին արդի կեանքին փորձառութիւններէն, անոր բարացուցական եւ հոգեբանա֊կան ճշմարտութիւններէն։

Այսպիսի արդիական արժէքներու ստեղծումը չենք ակնկալեր հին գը֊րողներէն, որոնք այլեւս անցեալին յիշատակներով պէտք է ապրին ու երջանկանան, բայց կը սպասենք նոր գրողներու տաղանդաւորներէն։ Թող անոնք դիտեն հայ կեանքն օտարու֊թեան մէջ, հայ կեանքն հաղորդա֊կից՝ մեծ ժողովուրդներու կեանքին եւ ենթակայ միջավայրին ազդեցու֊թեանց, եւ յայտնեն մեզի այդ կեան֊քը՝ իր ստեղծած հակապատկերնե֊րով եւ հոգեբանական ու ընկերային հակադրութիւններով։

Այսպիսի գրական եւ մշակութային գործունէութիւն մը պէտք է լեցնէ մեր կեանքը։ Անոր մէջ թող օտարին երեւի Հայկական խոէյալապաշտու֊թիւնը եւ կենսապաշտութիւնը, Հայ֊կական գոյնը եւ պատկերը, առհմիկ դրոշմով, եւ այնպիսի իմացական եւ հոգեկան արտայայտութեամբ մը, որ ամէնուն կողմէ ընդունուի իբրեւ բա֊տեղծագործուած կենդանի գեղեցկու֊թիւն եւ ճշմարտութիւն։

Բացի մէկ երկու հազուագիւտ բա֊ցառութիւններէ, այսպիսի արժէքներ չկրցաւ ստեղծել մեր արդէն հասուն֊ցած երիտասարդութեան այն մասը, որ բոլոր նորերուն նման հին կուռքե֊րը խորտակելով եւ հին արժէքները քամահրելով սկսաւ,— առանց սա֊կայն հիմնական արժէք արտադրե֊լու, տալով միայն դրուագներ ու պատկերներ եւ փորձառութեանց ցո֊լացումներ, առլի դժգոհութեամբ եւ յուսախաբութիւնով»։

ԱՍՏԱՓԱԶԱՐՑԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մտադրած եմ Աստափազարի հայու֊թեան անցեալը հաւաքածոյի մը վե֊րածել, պատմուածքներու ձեւով։ Այս առթիւ, հակառակ Աստափազար ծնած ըլլալուս, կը խուսափին յիշո֊ղութենէս տակաւին շատ մը դէպքեր ու դէմքեր։

Արդ, բոլոր այն Աստափազարցինե֊րը, որ կը սիրեն վերակենդանացած տեսնել իրենց ծննդավայրը … դիր֊քի ձեւով՝ բարի թող ըլլան իրենց գիտցածն ու լսածը տեղեկացնելու ինծի։

Նախապատուութիւն պէտք է տալ ժողովուրդի համեստ խաւերուն հետ կապ ունեցող դէպքերուն եւ դէմքե֊րուն։ Կ'ընդունիմ նաեւ լուսանկար֊ներ վերջը վերադարձնելու պայմա֊նով։

ՀԱՍՑԷ.— Yéghicheyan Vartan, Dentiste, 93, Rue de la Kaska, 93, Tunis (Tunisie):

Ց. Գ.— Արտասահմանի այն թեր֊թը, որ պիտի ուզէ արտատպել սոյն կոչը, թող հաճի օրինակ մը ղրկել ինծի, փոխարժէքը անմիջապէս ստա֊նալու համար։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Նկարիչ Խաչատրեան որ կը մասնակցէր Փարիզի Միջազգային ցուցահանդէսին Ֆրանսական նկար֊չական բաժնին մէջ, «Ֆիրտուսի»ի նկարով արժանացած է արծաթ չքա֊նշանի։ Այս առթիւ վինք նշանակած են մշտական ցուցադրող։

Պ. Խաչատրեան Հնդկաստան կը մեկնի վաղը, չորեքշաբթի, զանազան ուսումնասիրութեանց համար։ Առա֊ջին առթիւ պիտի երթայ Պոմպէյ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Թոմաս էֆէնդին բաւական ծանօթ լինելով Թուրք պաշտօնատարների թուլութիւններին, նա շատ լաւ էր ի֊մանում, որ այդ կաշառակեր գազան֊ներին այնքան չէ հետաքրքրում գոր֊ծի էութիւնը կամ նրա բոլոր մանրա֊մասնութիւնների ճիշդ քննութիւնը, — որքան գրաւում է նրանց այն միտ֊քը, թէ ի՛նչ ձեւ եւ ի՛նչ ընթացք պէտք էր տալ գործին, որ կարելի լի֊նէր մեղադրուածից աւելի փող դուրս բերել։ Թոմաս էֆէնդին աշխատում էր օգուտ քաղել այդ թուլութիւնից եւ իր յօրինած մեքենան իր նպատա֊կին համեմատ պտոյտ տալ։Այս պատ֊ճառով նա շատ ուրախացաւ, երբ նը֊կատեց, որ յիւզպաշը դրւաւելով իր վերջին խօսքերից, հարցրեց.

— Ուրեմն ի՞նչպէս էք կամենում, որ կարգադրենք գործը։

— Դուք ձեզ հետ բաւական մարդիկ ունէք, Պ. յիւզպաշի, հրամայէք հսկողութեան տակ առնել ծերունուն իր երկու որդիների հետ, որոնցից մէ֊կը կոչւում է Հայրապետ, իսկ միւսը Ապրօ։ Բացի դրանից, կը հրամայէք կալանաւորել Ռուստամանցի լրտե֊սին, որ կոչվում է Վարդան։

Յիւզպաշը նախ նշանակեց Ապրօի, Հայրապետի եւ Վարդանի անուննե֊րը։

— Ձեր այսօր կատարած պաշտօնը, շարունակեց էֆէնդին,— լոկ խու֊զարկութիւն էր, բայց քննութիւնը տակաւին վերջացած չէ։ Ուրեմն դուք պէտք է յիշեալ անձինքներին հսկո֊ղութեան տակ առնէք, մինչեւ քննու֊թիւնը կը կատարուի Նորին Գերազան֊ցութիւն փաշա էֆէնդու մօտ։

— Հասկանում եմ, պատասխանեց յիւզպաշը։

— Իսկ ես միջնորդի դեր պէտք է կատարեմ, ինձ ձեւացնելով աւելի պաշտպան մեղադրուածներին, նը֊րանցից զաղտնիքներ որսալու հա֊մար։ Հասկանո՞ւմ էք։

— Հասկանում եմ… կրկնեց յիւ֊զպաշը։

Մինչ օդայի մէջ Թոմաս էֆէնդին եւ յիւզպաշը զբաղուած էին իրանց սատանայական կարգադրութիւնն֊երով, դրսում զինուորների մէջ անց էր կենում բոլորովին այլ տեսակ խօսակ֊ցութիւն։

— Մահմուդ, հարցրեց զափթիա֊ներից մէկը իր ընկերից,— եթէ այս գիշեր այստեղ մնալու լինենք, դու այդ Հայի հարսներից որի՞ն պիտի ընտրես։

— Ինձ շատ դուր եկաւ այն կար֊միրաթշիկ պառլիկը, պատասխանեց Մահմուդը մի առանձին ախորժա֊կով։

— Բայց իմ խելքը տարաւ այն սեւ աչքերով սիրունիկը, խօսեց առաջի֊նը ոչ պակաս ոգեւորութեամբ։

Զինուորները խուզարկութեան ժա֊մանակ, կանանոցը մտնելիս, երեւի, ուշադրութիւն էին դարձրել ոչ այն֊քան իրանց փնտռած առարկաների վրայ, որքան ծերունի Խաչօի հարս֊ների վրայ։ Կին եղած տեղը մահմե֊տականը ամէն բան մոռանում է։

Մի քանիսի ուշադրութիւնը գրաւել էին ծերունու տան հարուստ իրեղէն֊ները։

— Իմ կինը գլուխս տարաւ. տասն էր մի ծեր զափթիայ,— ամէն օր հանգստութիւն չէ տալիս, միշտ ա֊սում է՝ մի մեծ պղինձ պիտի առնես կաթ տաքացնելու համար։ Այստեղ մէկը տեսայ, իսկ եւ իսկ նրա ուզածն է, երբ գնալու լինենք, անպատճառ պիտի հետս վեր առնեմ։

Մի մանկահասակ զինուոր ասաց.

— Ես տեսայ մի գեղեցիկ խալիչայ. շատ լաւ է նրա վրայ պառկելը կուշտ ուտելուց եւ խմելուց յետոյ, եւ ծխել սիրուն կնոջ ձեռքով պատրաստած նարգիլէն։

Մեր զափթիան, որ աւելի տնտեսա֊կան եւ կրօնական կէտերից էր նա֊յում աւարի վրայ, թոյլ տուեց իրան մի նկատողութիւն անել մանկահա֊սակ զինուորին։

— Այս խալիչաները աւելի յարմար է գործ ածել որպէս սաջջադա(1) նա֊մազի համար։

Մի նախանձով եւ նախապաշար֊մունքով լի զինուորը ասաց.

— Զարմացք բան է. «գեաւուր» լի֊նել եւ այսպիսի սիրուն կնիկներ ու֊նենալ… «գեաւուր» լինել եւ այսպի֊սի հարուստ տուն ունենալ… Մեր տանը մի փայտի կտոր չկայ, որ ե֊րեխաներս գիշերը վրան պառկեն։ «Գեաւուր»ը պէտք է մի քրքրուած, բարակ գօտի ունենայ կապած մէջ֊քին, որ հագալու ժամանակ տաբը տեղից կտրատուի…

Վերջին խօսքը իւրաքանչիւր մահ֊մետականի բերանի առածն է։ Արե֊ւելքում գօտին հասութիւնը եւ նրա չքաւորութիւնը հարստութեան եւ փառ֊քի նշան է։ Հայը, գեաւուր լինելով, մահմետականի կարծիքով, պէտք է այն տարիճան աղքատ լինի, որ բոլո֊րովին քրքրուած եւ մաշուած գօտի ունենայ, որպէսզի հագալու միջոցին չդիմանայ եւ կտրատուի… Հայը սիրուն կիներ ունենալու եւս իրա֊ւունք չունի, որովհետեւ «գեաւուր» է, որովհետեւ ինչ որ գեղեցիկ է, ինչ որ լաւ է պէտք է մահմետականի սեփա֊կանութիւնը լինի…

Զինուորներից մի քանիսը մտել էին ծերունու տան գեղեցիկ պարտէզի մէջ, եւ որպէս արջը կամ խոզը բան֊ջարանոցի մէջ, այնպէս ոտնակոխ է֊ին անում, տրորում էին խնամքով մշակուած գեղեցիկ ծաղիկները, ո֊րոնց վրայ այնքան աշխատել էին տա֊նուտէրի հարսները եւ աղջիկները։ Նրանք բռնում էին ծառերի ճիւղե֊րից, քարշ էին տալիս, կոտրատում էին պտուղները քաղելու համար. հա֊սածները ուտում էին իսկ տհասները գցում էին հողի մէջ եւ կոխ էին տա֊լիս։ Ծերունի Խաչօն այդ տեսաւ հե֊ռուից եւ նրա սիրտը խորին կսկծով խոցուեցաւ։ Նա այնքան էր սիրում իր ծառերին, որքան իր զաւակներին։ Նախր խելացի գլուխը շարժեց եւ նոյն րոպէում նրա մտքից անցաւ պարսկա֊կան վաղեմի առածը. «Երբ որ զօրա֊պետը խլում է այգեպանից մի խնձոր առանց փողի, այն ժամանակ նրա զօրքերը ամբողջ այգին արմատախիլ կ'անեն»։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(1) Սաջջադա կոչւում է այն սփռոցը, որի վրայ մահմետականները աղօթք են անում։ Դրա համար բռնում են ամենագեղեցիկ սփռոցը, երբ աղօթքը տան մէջ է կատարւում։

Լսուած միւս ձերբակալութիւններն են.—

1.— Բոնդարենկօ, Ուկրայնայի 30 տարեկան փարչապետը, որ նշանակուեցաւ սպանուածներէն, երբ նախորդը՝ Լուբչենկօ անձնասպան եղաւ, ձերբակալութենէ խուսափելու համար։

2.— Վլատիմիր Զատոնսկի, Ուկրայնայի կրթական գործավարը 1932էն ի վեր, երբ իր նախորդը, Սկրիպնիկ, անձնասպան եղաւ։

3.— Ժան Եոզէֆ Արէնս, Նիւ Եորքի ընդհ. հիւպատոսը, նախապէս խորհրդական Փարիզի դեսպանատան եւ անորէն Մոսկուայի օտար մամուլի վարչութեան։

4.— Էրիխ Ազմուս, խորհրդային դեսպան Ֆինլանտայի, զաւակը գերմանածին լուտերական երէցի մը։

Այս կալանաւորներէն Զատոնսկի, անդամ Մոսկուայի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահութեան, մօլեռանդ սթալինական մը կը համարուէր, Բոնդարենկոյի պէս։ Իրենց կենդանագիրները յանկարծ վար առնուեցան Քիէվի մէջ, յեղափոխութեան քսանամեակի նախօրեակին, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց։

Արէնս աւտն մը պաշտօնական «հերոս» մըն էր։ Ուսէն զարնուեցաւ Լօզանի խորհրդաժողովին ատեն, երբ կը փորձէր պաշտպանել խորհրդային գըլխաւոր պատուիրակը, Բորովսկի, որ սպաննուեցաւ սպիտակ ռուսի մը կողմէ, պանդոկի մը մէջ։ Իր եղբայրը մէկ վարիչն էր Լենինեանի հրեայ ընկերվարական կուսակցութեան (Բունդ)։

Գնդակահարութեանց թիւը նուազիլ սկսած է։ Նոյեմբերի առաջին կիսամսեայի ընթացքին, իմ ստացած գաւառական թերթերուս մէջ համրեցի 154 մահավճիռներ։

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն Հավասի.— Չեկայի վեց քննիչներ խուզարկեցին Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատունը, ինչպէս կը ծանուցանէ կաթոլիկ օրկանը՝ «Մալի Ցիէննիկ»։ Այս թերթին համաձայն, Չեկային ներկայացուցիչները իրենց ձեռքն ունենալով Եէժովի ստորագրած հրամանները, գրաւած են նախկին դեսպան Ժաք Դաւթեանի եւ մամուլի բաժնի նախկին վարիչ Ալեքսանդրովի դրասենեակներուն մէջ գտնուած բոլոր թուղթերը։ Դեսպանը եւ կցորդը վերջերս Մոսկուա կանչուած էին եւ ոչ ոք գիտէ թէ ինչ եղած են։ Միւս կողմէ, կ՚ըսուի թէ Չեկային պատուիրակները խուզարկելով Դաւիթեանի մասնաւոր յարկաբաժինը, քակեր են շատ մը թիկնաթոռներ, կարծելով թէ վտանգաւոր թուղթեր պիտի գտնեն։ Պատուիրակները վերադարձած են Մոսկուա, միասին տանելով դէզ մը թղթածրարներ։

*** Զանազան աղբիւրներէ կը հաւաստեն թէ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան նաւային կցորդին՝ ինչպէս եւ Լոնտոնի, Բունաի, Հէլսինկֆորսի եւ Վարշաւայի զինուորական կցորդներուն ձերբակալման հետեւանքով, Եէժով նոր ցանկ մը կը սարքէ։ Համաձայն իր տեղեկագրին, որ վաւերացուած է մարաջախտ Վորոշիլովի կողմէ, 15 զինուորական կցորդներ, յանցաւոր հրաչակուած են, «կազմած ըլլալով դաւոնի խմբակ մը, լրտեսութիւններ կատարելու համար ի նպաստ Փաշական պետութեանց, ինչպէս եւ մահափորձ մը՝ ժողովուրդներու առաջնորդ Սթալինի դէմ»։ Այս բոլոր «յանցաւորները» Մոսկուա կանչուած են զանազան պատուիրակներով, դատուելու համար այն ատեանին առջեւ որ մահուան դատապարտեց մարաջախտ Թուխաչեւսկին եւ եօթը զօրավարներ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին Փարիզի (Զօր. Սէմէնով), Թոքիոյի, Նանքինի, Թէհրանի, Քապուլի, Հռոմի, Վաշինգթոնի, Աթէնքի եւ Էնկիւրիի զինուորական կցորդները։

*** Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա-Վլատիվոսթոք ճեպընթացին պաշտօնեաներէն եօթը հոգի գնդակահարուած են, ամբաստանուած ըլլալով թէ փորձեր էին թունաւորել մարաջախտ Պլուխէրը եւ անոր թիկնապահները։ Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, չորս բարձրաստիճան սպաներ մեռած են անհետ սառապանքներէ վերջը, ճաշած ըլլալով այդ կառախումբի վակոն-ճաշարանին մէջ։ Ուրիշ երկու սպաներ փրկուած են երկար դարմանումներէ վերջ, իսկ մարաջախտ Պլուխէր այդ օրը տկար ըլլալով, չէ մասնակցած ճաշին։ Քսան հոգի թունաւորման նշաններ ցոյց տուած էին, մասնակցած ըլլալով այս ճաշին։

Ալէքսանտրէթի սանճաքին Սահմանադրութիւնը

»»»» • ««««

Ինչպէս գրած էինք, նոյեմբեր 29էն գործադրութեան մէջ մտաւ Ալէքսանդրէթի Սանճաքին նոր սահմանադրութիւնը։ Այդ առթիւ ուրախութեան ցոյցեր կատարուեցան ամբողջ օրը, մասնաւորապէս Անտիոքի թրքական թաղին եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Արաբները բողոքի ցոյց մը կատարեցին, մարզպանը միայն Ֆրանսայի դրօշը արտօնած ըլլալով։ Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Բողոքողները ի վերջոյ հանրագրութիւն մը ներկայացուցին մարզպանին, ստորագրուած՝ Արաբներու, Ալէվիներու եւ ՀԱՅԵՐՈՒ կողմէ։

Մարզպանին պատուիրակը 48 ժամուան համար փակեց արաբական կոմիտէին դրասենեակը, անոր անդամները գրգռիչ ցոյցեր կատարած ըլլալով, եւ ութ օր դադարման դատապարտեց թուրքերէն թերթ մը, որ անճիշդ յայտարարութիւն մը հրատարակած էր։ Իրիկունը պաշտօնական պարահանդէս մը տրուեցաւ Ալէքսանդրէթի քաղաքապետարանին մէջ, ուր ներկայ էին բոլոր համայնքներու ներկայացուցիչները, նախագահութեամբ մարզպանի պատուիրակին։

Վարձակալութեան նոր օրէնքը

Երեսփ. ժողովը 207ի դէմ 352 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը, որով մինչեւ 1942 կ՚երկարաձգուին բնակարաններու վարձակալութեան օրէնքները։

Քուէարկուած օրինագծին համաձայն, տանտէրները ոչ միայն պիտի չկրնան աւելցնել բնակարաններու վարձքերը, այլ եւ անփոփոխ պիտի մնայ Լավալի կողմէ հաստատուած 10 առ հարիւր զեղչը (1935)։ Առաջարկուեցաւ ջնջել այդ զեղչը, բայց ժողովը մերժեց 284ի դէմ 302 ձայնով։ Օրինագիծը կ՚արտօնէ որոշ յաւելումներ, վարձակալներուն հաւանութեամբ, երբ անհրաժեշտ համարուի բարեփոխումներ կատարել։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՈՔԻ անուանարկութեան դատերուն առթիւ, առջի օր խօսեցան գնդապետին երկու փաստաբանները։ Երկուքն ալ ջանացին ապացուցանել թէ գնդապետը դրամ չէ ստացած գաղտնի վարկերէն եւ թէ կարելի չէ հաւատալ Թառտիէօյի խօսքերուն։ Այս առթիւ երեւան հանեցին անոր անցեալը։ Դատավարութեան ընթացքին կարդացուեցան Տիկին Շօթանի հեռագիրը եւ Զօր. Փալիւի նամակը։ Երկուքն ալ կը հերքէին դուքս տը Պորկոյի այն վկայութիւնը թէ իրենք բաժ են որ գնդ. տը լա Ռոք ամէն օր գաւաղիրներու ցանկեր կը ներկայացնէ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԽՆԱՄԱԿԱԼԸ ծովակալ Հորթի, թագաւոր հռչակուեցաւ քանի մը ժամուան համար, Տէպրէչէն քաղաքի հիթլէրականներուն կողմէ։ Այս առթիւ յայտարարութիւն մըն ալ կարդացուեցաւ, բայց ի վերջոյ ոստիկանութիւնը պաղ ջուր լեցուց իրենց ուրախութեան վրայ։ oo

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ երկարաձգելու համար օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ երեսփ. ժողովին, 450 միլիոն ֆրանք վարկով։ Արմատական խմբակցութիւնը հակառակ է երկարաձգման։

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

SALLE ERARD, 13, Rue du Mail, Paris-Metro: Sentier

Կը մասնակցին՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Տիկին ՄՕՆԻՔ ՀԱԱՍ եւ ՄԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ Փարիզի միջազգային նուագահանդէսներու solisteներ ինչպէս նաեւ առաջնակարգ արուեստագէտներէ կազմուած նուագախումբ։

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Գիտի գործադրուին դասական վարպետներու երկերէն զատ, հայկական գործեր, Սպենդիարեանէ, Պարթեւեանէ եւայլն։

ՄՈՒՏՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 7, 10, 15 եւ 20 ՖՐ.

Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի 51 Rue Mr. le Prince եւ դրատուն Gérardի մօտ, 32, Rue Montholon Փարիզ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 8 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավընիւ տ՚իթալիի սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Բլաս տ՚իթալի։

Գաւառ

ԳՐԵՕՆԻ Զաւարեան ենթակոմիտէի անցեալ ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ՚ունենայ 3 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու դասախօսութիւնը, ուրբաթ 3 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։

«Վարանդեան» խումբի դասախօսութիւնը, շաբաթ, 4 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին։

«Թաթուլ» խումբի դասախօսութիւնը, կիրակի, 5 դեկտ., առաւօտեան ժամը 10ին։

«Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, կիրակի 5 դեկտ., կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 4ին։

ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Խնջոյք "Հ. Յ. Դ. Օ„ ուան առթիւ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէին կողմէ 5 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Երեմեան» Ակումբին մէջ։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ. եւլն.։ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԻ 16րդ. ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» ամսագիրը լրացուց իր 15ամեակը։

Բացուած է 16րդ տարուան բաժանորդագրութիւնը։

Ընթերցողները իրենց առաջին պարտականութիւնը կատարած կ՚ըլլան «Հայրենիք» ամսագրի հանդէպ՝ անոր 15ամեակի առթիւ, եթէ առանց յապաղումի, նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը։

Ընթերցողները կրնան ունենալ «Հայրենիք» ամսագրին նաեւ տարեկան բաժնեգին մը նուիրելով հանրային հաստատութիւններու կամ կարօտեալ հայրենակիցներու եւ բարեկամներու։

Տարեկան բաժնեգին՝ 5 տոլար։ Օրաթերթ «Հայրենիք»ի հետ միասին՝ 10 տոլար։

Հասցէ.— 13 — 15 Shawmut St. Boston, Mass. (U. S. A.):

Կարելի է դիմել նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

«Համազգային»ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ։

26. Ave. de Tokio — Métro : Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Փ. Վ. ԾԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Օր. Ա. ՔՈՒԱՔԵԼԵԱՆ (երգ). Փ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ). Ընկ. ԲԵՆՕ (ջութակ) եւ Փ. Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Մուտք՝ 8 ֆրանք. (թէյ եւ խմորեղէն միասին)։

Թէյասեղանի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նաեւ «Համազգային»ի Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան պարգեւատոր վիճակահանութիւնը։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Լիոնի մէջ

Ազգային մեծ եւ անմահ վիպագրին՝ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի հանդէսը պիտի տօնուի արտակարգ պատրաստութեամբ եւ մասնակցութեամբ քանի մը աւելի կազմակերպութիւններու։

4, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն եւ տեղւոյն վրայ առանձին թռուցիկներով։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը ուրբաթ 3 Դեկտ. ժամը 21ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ։ Կը խօսի իր անդամներէն Ե. ԼԱԶԻՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Մխիթարեան եւ Մուրատ-Ռափայէլեան հաստատութիւններու պատմութիւնը»։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Գուալուզի «Վարանդեան» խումբը, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Նշան Մազմանեանի եւ պարագաներուն, նախկին ընկեր ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի (ծնած Սեբաստիոյ Խորոխոն գիւղը) ցաւագին մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Գուալուզիի։

X

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Գաննէօ-Քաշանի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Վ. Գասմաճեանի եւ պարագաներուն, իրենց մօր՝ Տիկին ԻՒՂԱՐԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին ընկերական ամսական հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ 3 դեկտեմբեր, ուրբաթ երեկոյ, 8, բիւ Գօսիւէ։ Գեղարուեստական բաժին, պիւֆէ եւ պար։

Մտերմաց մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՀԱՅՈՒԹՅ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԻՆ ՍԱՆՈՒՑ Միութեան կողմէ

4 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ETABLISSEMENT SUSSETի սրահներուն մէջ, 206 quai de Valmy Փարիզ, մէթրօ Jean-Jaurès։

Գեղարուեստական բաժին։ Արժանաթիւնեան ընտիր օրքեսթրը։ Մեծ թօմպօլա։ Ձրի պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Մուտք՝ այրերու 10 ֆր. կիներու 8 ֆր.։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 76
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 3 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3593

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԽԱՉԱՁԵՒ ՃԱՄԲԱՆ

Լոնտոնի այցելութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց թէ՝ երկու հակամարտ ըմբռնումներ կը սպառնան խանգարել աշխարհի խաղաղութիւնը :

Լաւատես էր այցելութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը։ Ե՞րբ այդպէս չեն եղած պաշտօնական զեկոյցները, ամէնէն վրդովիչ պարագաներուն մէջ անգամ :

Եւ սակայն, զեկոյցին մէջ նշանակուած հարցերը եւ անոնց լուծման համար յայտնուած տեսակէտներն անգամ ցոյց կուտան թէ «մեծ»երը կը գտնուին տաժանելի, յաճախ անյաղթելի դժուարութեանց առջեւ։

Ի՞նչ եզրակացութեան յանգած են Լոնտոնի մէջ, երկու պետութեանց վարիչները.— միջազգային խորհրդակցութեամբ, գործակցութեամբ լուծել այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին աշխարհի խաղաղութեան հետ։ Մասնաւորապէս գերմանական պահանջներուն առթիւ, մերժել անջատ բանակցութիւնները :

Մէկ խօսքով, բոլոր խնդիրները պիտի կապուին ընդհանուր կարգադրութեան մը հետ։ Այս բացատրութեամբ կը հասկցուին Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հաւաքական ապահովութիւնը, սպառազինութեանց կրճատումը, դաշնագիրներու վերաքննութիւնը, Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը, Ծայր. Արեւելքի կնճիռը, նախանիւթերու հարցը, տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրները, փոքրամասնութեանց տրտունջները եւ ուրիշ ինչ որ կը գտնուի կանանչ սեղաններու վրայ, կամ կրնայ ծագիլ մէկ օրէն միւսը։

Արդ, միւս ճակատին վրայ, որ կը կոչուի Հռոմ - Պերլին առանցք, մարդիկ բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին։ Մանաւանդ Հիթլերական Գերմանիան մերժելով կը մերժէ հին մեթոտները, անվերջ ժողովներն ու հաւաքական ուխտերը, Ազգաժողովի շուքին տակ ծրագրուած կարգադրութիւնները։ Իտալիան ալ նոյն ճամբով կ՚ընթանայ, թէեւ յաճախ աւելի չափաւոր կ՚երեւայ :

Գերմանական տեսակէտով, հարցերը լուծելու ամէնէն գործնական ձեւն է բանակցութիւններ կատարել ուղղակի, պետութենէ պետութիւն։ Օրինակ, եթէ այսինչ հարցը ամէն բանէ առաջ կապ ունի Պերժիոյ հետ, Գերմանիա կը նախընտրէ խօսիլ անոր հետ, համաձայնիլ եւ դաշնագիր կնքել, առանց օտար միջամտութեան, կամ առանց ուրիշ միջազգային խնդիրներ խառնելու։

Այդպէս ալ շարժեցաւ բազմաթիւ հարցերու մէջ, մոռնալով եւ Ազգաժողովին եւ ուրիշ ազգակներու գոյութիւնը :

Այս սկզբունքն էր որ պատռել տուաւ Վերսայլի դաշնագիրը, եւ Գերմանիան դարձուց նորէն մեծ պետութիւն մը, սպառազէն եւ սպառնացայտ :

Իր հիմնական պահանջները այս հասկացողութեամբ եւ ինքն իր գլխուն լուծելէ վերջ, Հիթլեր այժմ կը ջանայ նոյն սկզբունքով կարգադրել գաղթային խնդիրը :

Ուրեմն, միշտ նոյն խաչաձեւ ճամբան։ Այսօր աւելի փշոտ քան երէկ :

Եթովպիական պատերազմէն առաջ, Փաշական Իտալիան ալ վերապահ դիրք մը բռնած էր Գերմանիոյ հանդէպ եւ երբեմն լուրջ կասկածներ կը սնուցանէր անոր հանդէպ :

Ցաղթանակը շահելէ եւ իր կարգին Ազգաժողովին սնանկութիւնը ապացուցանելէ վերջ, Հռոմ եւ Պերլին դարձան» ճակատագրի եղբայրներ»։ Անոնք որոշ ծրագրի մը, տեսակ մը վարդապետութեան վերածեցին իրենց փորձառական գիտելիքները, եւ արհաւաւիկ ստեղծած են անքակտելի առանցք մը, անոր կապելով նաեւ Ճափոնը։ Ապահովաբար առանցքին չորրորդ անդամը պիտի դառնայ ազգայնական Սպանիան, եթէ յաղթէ։ Եւ գաղտնիք չէ որ երկուքն ալ ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի յաղթէ :

Այս խաչաձեւ ճամբուն վրայ, երկու ճակատներն ալ կը մատնեն նոյն մտահոգութիւնը.— ապահովել իրենց շահերը, փութացնելով եւ լրացնելով զինարշաւը :

Անշուշտ խաղաղութիւն կ՚ուզեն բոլոր երկիրներն ալ։ Բայց, օրուան վարիչները իրենք ամէնէն աւելի թերահաւատ են այդ մասին, ներկայ լաբիւրինթոսին մէջ։ Իրենց բոլոր ճիգերը կը ձգտին վտանգը յետաձգելու։ Զգձգումներով, ժողովներով, բանակցութիւններով շահուած ժամանակը եթէ ուրիշ բանի չծառայէ, կրնայ օգտակար ըլլալ սպառազինութեանց լրացման համար :

Այս առթիւ, երեւոյթ մը որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան։

Երկու տարի առաջ, տակաւին անցեալ տարի, Մեծն Բրիտանիա ոչ իսկ լսել կ՚ուզէր Գերմանիոյ գաղթային պահանջները։ Եւ քանի մը անգամ նեղը գրուեցաւ կառավարութիւնը, խորհրդարանին մէջ, որպէսզի պաշտօնապէս ապահովէ թէ թիզ մը հող պիտի չիջրուի բրիտանական հոգատարութեան յանձնուած գաղթավայրերէն :

Ինչպէս կը հաստատէ Լոնտոնի պաշտօնական զեկոյցն ալ, առաջատները բաւական իջած են այն անգամ։ Մեծն Բրիտանիա տրամադիր է նկատի առնելու գաղթային խնդիրը, պայմանաւ որ անոր քննութիւնը մաս կազմէ միջազգային ընդհանուր կարգադրութեան մը :

Ի՞նչ կը հետեւի այս ձեւակերպումէն։

Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի ջանան գոհացնել Գերմանիան, գիջումի հրաւիրելով միւս գաղթային պետութիւններն ալ, բայց փոխադարձաբար պիտի պահանջեն որ Գերմանիա նորէն ժընեւի ճամբան բռնէ, մասնակցի հաւաքական ապահովութեան դաշինքին։ Կարճ խօսքով, յանձնառութեանց տակ մտնէ :

Տակաւին ուրիշ անակնկալներ ալ կրնան ծագիլ, երբ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը վերջացնէ Վարշաւա - Պուքրէշ - Պելկրատ — Փրակա պտոյտը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՎԱՐՇԱՒԱ ԳՆԱՑ

Թեր ու դէմ կարծիքներ Լոնտոնի խօսակցութեանց մասին

Արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս, Լոնտոնէն վերադարձին ընդարձակ զեկուցում տալով իր եւ վարչապետին այցելութեան մասին, Վարշաւա մեկնեցաւ երէկ, հինգշաբթի։ Նախարարը Լեհաստանի մայրաքաղաքը հասած կ՚ըլլայ այսօր։ Քանի մը օր մնալէ եւ քաղաքական կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելէ վերջ, պիտի անցնի Պուքրէշ, Պելկրատ եւ Փրակա։ Կառավարական թերթերը կը գրեն թէ Պ. Տէլպոս ամէն տեղ ալ պիտի խօսի յանուն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, քանի որ երկու երկիրները համաձայն են հիմնական հարցերու մասին։ Ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ երկու շաբաթ :

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ երկարօրէն զբաղիլ Պ. Պ. Շոթանի եւ Իվոն Տէլպոսի այցելութեամբ (Լոնտոն)։

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ կատարուած խորհրդակցութեանց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ դրական քայլեր առնել ընդհանուր խաղաղութեան համար։ Երկու երկիրներուն մէջ ալ գոհ են որ համաձայնութիւն գոյացած է Գերմանիոյ գաղթային պահանջները ոչ թէ անջատօրէն քննելու, այլ կապելու միւս միջազգային հարցերուն հետ :

Պերլինի պաշտօնական շրջանակները միշտ վերապահ են։ Մասնաւորապէս ծանրանալով գաղթային պահանջներուն վրայ, պաշտօնական եւ լրագրական շրջանակները կ՚ըսեն թէ Գերմանիա նոր ձեռնարկներ պիտի չկատարէ, այլ պիտի սպասէ որ Ֆրանսա եւ Անգլիա իրենք նախաձեռնութիւն առանձնեն այս կամ այն ուղղութեամբ։ Այս առթիւ թերթերը կը շեշտեն թէ Գերմանիա պարզապէս ետ կը պահանջէ իր նախկին սեփականութիւնները, հետեւաբար պարտաւոր չէ որ եւ է զիջում կատարելու :

Հռոմի պաշտօնական շրջանակներն ալ վերապահ են եւ կը սպասեն աւելի լայն լուսաբանութեանց, թէ Փարիզ - Լոնտոնէն եւ թէ Պերլինէն։ Իտալիոյ մէջ մասնաւոր ընդդիմութիւն մը չեն ցուցներ Լոնտոնի մէջ յայտնուած սկզբունքներու մասին, բայց չեն ալ հաւատար թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա տրամադիր են անկեղծօրէն գործադրելու զանոնք։ Այս առթիւ գոհունակութիւն կը յայտնուի որ թէ Անգլիա եւ թէ Ֆրանսա այլեւս կ՚ընդունին Հռոմ - Պերլին առանցքին գոյութիւնը, ինչ որ կրնայ դիւրացնել միջազգային գործակցութիւնը :

Արտաքին նախարարը չորեքշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի ամերիկեան գեսպանը, եւ լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց Լոնտոնի խօսակցութեանց մասին։ Նոյն օրը ունկնդրութեան ընդունեցան նաեւ խորհրդային, պելժիական եւ եուկոսլաւ դեսպանները, ինչպէս եւ Սուրիոյ վարչապետը, Ճէմիլ Մէրտամ պէյ։

Փրակայի մէջ որոշ անձկութիւն կը տիրէ Լոնտոնի տեսակցութեանց մասին։ Կը վախցուի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա ճնշում բանեցնեն, փոքրամասնութեանց խնդիրը Գերմանիոյ ուզած եղանակով կարգադրելու համար։ Միեւնոյն ատեն Չեխերը գոհ են որ Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւասարապէս կը շահագրգռուին Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեամբ :

Պրիւքսէլի մէջ չեն հաւատար այն լուրերուն թէ Գերմանիա պահանջած է իրեն յանձնել պելժիական Քոնկօն։ Պելժիա երբեք տրամադիր չէ հրաժարելու իր գաղթային ստացուածքներէն :

Եուկոսլավիոյ վարչապետը Իտալիոյ մէջ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Պ. Սթոյատինովիչ, Եուկոսլավիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, Հռոմ պիտի հասնի դեկտեմբեր 5ին, պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար։ Նախապէս որոշուած էր դեկտեմբեր 10ին կատարել այս այցելութիւնը, բայց յետոյ նախընտրեցին փութացնել, որպէսզի Եուկոսլավիոյ վարչապետը կարենայ տեսակցիլ Մուսոլինիի եւ անոր նախարարներուն հետ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարին ժամանումէն առաջ :

Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են Իտալիոյ մէջ, արտակարգ հանդամանք մը տալու համար այս այցելութեան։ Փայլուն հանդիսութիւններ սարքած է ոչ միայն իտալական կառավարութիւնը, այլեւ Հռոմի բարձր դասը։ Հիւրը պիտի բնակի վիլլա Մատամ, որ իր տրամադրութեան տակ դրուած է կառավարութեան կողմէ։ Ջօր - Կէօրինկ ալ այնտեղ բնակեցաւ անցեալ տարի։ Հռոմի ամէնէն փարթամ շէնքերէն մէկն է վիլլա Մատամը, ճշմարիտ գոհար մը՝ վերածնութեան շրջանէն :

Տասներեք տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ Եուկոսլավիոյ մէկ վարչապետը Իտալիա կ՚այցելէ։ Անկէ առաջ գացած էր Փաշիչ, 1924ին։ Պելկրատի համաձայնութենէն ի վեր, Մուսոլինի յարատեւօրէն կ՚աշխատի ամրապնդել երկու երկիրներուն մերձեցումը, որուն մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ թէ քաղաքական եւ թէ բարոյական տեսակէտով :

ՎԱՐԿԱԲԵԿԻՉ ԹԵՐԹԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

Դատական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիոլ, նկատելով որ կարգ մը թերթեր իրենց հրատարակութիւններով կը վնասեն Ֆրանսայի վարկին՝ արտասահմանի մէջ, օրինագիծ մը ներկայացուց խորհրդարանին, արգիլելու համար անոնց շրջաբերութիւնը եւ ստացումը։

Այս օրինագծին համաձայն, նախարարական խորհուրդը պիտի կրնայ արգիլել այդ կարգի լրագիրներու եւ պարբերական հրատարակութեանց արտասահման առաքումը, Ֆրանսերէն ըլլան թէ օտար լեզուով։ Ֆրանսայի մէջ ալ, այդ կարգի հրատարակութեանց շրջաբերութիւնը պիտի կրնայ արգիլուիլ, ներքին նախարարին կարծիքը առնելէ վերջը։ (Առաջին պարագային ալ արտ. նախարարին կարծիքը)։ Արգիլուած թերթերը, Ֆրանսայի մէջ հրատարակուած ըլլան թէ արտասահմանի, Ֆրանսերէն թէ օտարալեզու, եթէ նորէն ծախուին, բաշխուին կամ փոխադրուին, պատասխանատուները պիտի դատապարտուին 1000էն 10.000 ֆրանք տուգանքի :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՑԻՇԷ՛»

Ի՞նչ գեղեցիկ անուն։

Բանաստեղծութի՞ւն։ Սիրահարու - թեան կամ տառապանքի դատական ազդա՞կ մը։

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։ Օրուան պահանջներէն ծնած ազդանշան մը, որուն գիտը կը պարտինք Փարիզի Աղքատախնամին։

«Յառաջ» ամբողջութեամբ հրատարկած էր կոչը (26 Նոյ.)։

Զինուորագրութեան առթիւ, Աղքատախնամը կազմած է յանձնախումբ մը, «ՑԻՇԷ՛», որ պիտի ջանայ.—

1. Օգնել զինուորագրուած երիտասարդներուն, բարոյապէս թէ նիւթապէս :

2. Կապ հաստատել այն զինուորներուն հետ որոնք որբ են, բոլորովին զուրկ ընտանեկան պարագաներէ :

Այսպիսիներուն համար պիտի փորձեն տարածել գեղեցիկ սովորութիւն մը, «կնքահայր» կամ «քեռի»,—գտնել ընտանիք մը որ հոգեկան կապ հաստատէ որբին հետ։

Անշուշտ այս տարրական առաջադրութիւնները գլուխ պիտի հանուին աջակցութեամբ ուրիշ կազմակերպութեանց, որոնց կոչ ուղղուած է հրապարակաւ։ Մասնաւոր ժողով մըն ալ պիտի գումարուի, աւելի յայնօրէն խորհրդակցելու համար :

Ինչպէս կը բացատրէ կոչն ալ, զինուորագրութիւնը այլեւս վերջնական ձեւ առած ըլլալով, ամէն տարի նոր դասեր պիտի մեկնին :

— « Ամէն ֆրանսահայ ընտանիք, անգամ մը, ուշ կամ կանուխ, օր մը բանակին մէջ պիտի գտնուի։ Սփոփէ այսօր հոն գտնուող եւ բարոյապէս անտեսուած հայ երիտասարդ մը, որպէսզի վաղը ուրիշ մըն ալ քու զաւակդ սփոփէ »:

Կոչը այնքան սրտի մօտ է, որ չի կարօտիր որ եւ է բացատրութեան։

Բոլորին պարտականութիւնն է կարելին փորձել, կենդանի գործի մը վերածելու համար զայն :

Մինչեւ հիմա հասած նամակները կը հաստատեն թէ նորագիրները ամէն բանէ առաջ կը կարօտին հոգեկան սփոփանքի, զօրանոցներու մէջ տեղաւորուած ըլլալով ցիրուցան, մէկով երկուքով :

Ցիշէ՛, երբ կը զուարճանաս ընկերներուդ հետ։ Ցիշէ թէ ուրիշներ ալ կան որ քեզի հետ էին երէկ, եւ այսօր կը գտնուին զէնքի տակ, բոլորովին տարբեր, կրկնապէս օտար միջավայրի մը մէջ։

Ցիշէ՛, երբ հայկական մթնոլորտ կը վայելես այսպէս կամ այնպէս,— հանդէսներով, երգերով, ընթերցումով կամ ընկերական առուլիաններով : Ցիշէ թէ երիտասարդներ կան որ հայերէն խօսքին, գրքի մը, թերթի մը կարօտը կը քաշեն :

Ցիշէ եւ յիշեցուր ո՛վ որ կը հասնի ձայնդ :

ՎԱՀԷ

ՄԻՇՏ ՆՈՐ ԶԷՆՔԵՐ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ

Կասկածելի խողովակ մը Լէոն Պլումի ճամբուն

Ոստիկանութեան պաշտօնեաները եւ անցորդներ ամէն օր զէնքեր կը գտնեն ասդին անդին։

Անցեալ օր գերմանական գնդացիր մը գտնուեցաւ Մարօլի մէջ (Փիւյի տը Տօմ), հանգստեան կոչուած գնդապետի մը կառատան գետնայարկին մէջ։ Գնդացիրը եւ ռումբերն իւղոտուած էին, կազմ եւ պատրաստ գործածութեան։ Նախկին սպան ունէր նաեւ գնդացիր - հրացան մը, դարձեալ գերմանական։ Հարցաքննիչ դատաւորը բացատրութիւն պահանջեց :

Ուրիշ գերմանական գնդացիր մը գտնուեցաւ Պաքիի մէջ, երկու պատանիներու կողմէ որոնք անմիջապէս լուր տուին ոստիկանութեան։ Բաւական քանակութեամբ զէնքեր եւ ռազմամթերք ձգուած էին Քամպրէի ճամբուն վրայ, եւ կարգ մըն ալ Փէքի մէջ (Փարիզ)։ Կարգը կը բաղկանար մէկ ամերիկեան, մէկ անգլիական, երկու գերմանական հրացաններէ եւ ուրիշ զէնքերէ :

Երեսուն պարապ ձեռնառումբեր եւ երկու մաուզէր հրացաններ գտնուեցան Թուլուզի մէջ, ծառի մը տակ։ Խուզարկութիւններ կատարուեցան Պիարիցի մէջ եւ դեռ կը շարունակուին։ Երկու երիտասարդներ վեց գերմանական ատրճանակներ, հինգ մաուզէր եւ մէկ լեցուն փամփշտակալ գտան Իզէր գետին մէջ, Կրընոպլ։ Ոստիկաններ գացին Լանսէյէն, հանելու համար այս զէնքերը։ Խուզարկութիւն մըն ալ կատարուեցաւ Ֆրանքօ-պելժիական սահմանին վրայ, պահեստի սպայի մը բնակարանին մէջ, անստորագիր նամակի մը հիման վրայ։

Ապահովութեան պաշտօնեաները մասնաւոր ուշադրութեամբ քննելով մարդասիրական հաստատութեան մը՝ «Սուէթէն Սօսիալիսթանաէ»ի թուղթերը, այն եզրակացութեան յանգեցան թէ այս կազմակերպութիւնը գաղտնի կոմիտէին ստորաբաժանական ճիւղն էր :

Չորս ածխացած գնդացիրներ գտնուեցան Պոտոյի մէջ, մէկ ամիս առաջ այրած գղեակի մը աւերակներուն տակ :

*** Թղթատարական վարչութիւնը քաղաքապետութեան տրամադրութեանը դրկեց ապակիէ խողովակ մը, որ լեցուած էր խորհրդաւոր փոշիով մը եւ ուղղուած՝ Տէր եւ Տիկին Լէոն Պլումի, Քէ տը Պուրպօն, Փարիզ։ Այս կասկածելի ծրարը ուշադրութիւն գրաւեց իր թանձր պարունակութեամբ։ Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ նոր տեսակ պայթուցիկ մըն է այս փոշին :

*** Անգլերէն « Տէյլի Մէյլ » թերթը կը գրէ թէ Փարիզի ոստիկանութեան պաշտօնատարները Անգլիոյ ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնեաներուն հետ ներկայանալով անգլիական հաստատութեան մը, շատ կարեւոր տեղեկութիւններ քաղած եւ ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացուցած են ներքին նախարարութեան։ Այս քննութեան համաձայն, Ֆրանսայի գաղտնի կոմիտէն 600.000 անգլ. ոսկի (90 միլիոն ֆրանք) յատկացուցած է զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու համար։ Անկէ կը հետեւցնեն թէ կարեւոր քանակութեամբ զէնքեր գտնուած չեն տակաւին։ Տեղեկագիրը կասկածելի կը նկատէ երկու օտար պետութիւններ :

Նոր փոխառութիւն Ֆրանսայի մէջ

Պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Նոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, 3, 6 եւ 9 տարուան պարտամուրհակներով, հարիւրին 5 տոկոսով, եւ վճարելի 106 եւ 112 ֆրանքէն։ Գումար չէ նշանակուած։ Փոխառութեան կարելի է մասնակցիլ 1000, 5000 եւ 10.000 ֆրանքով :

Ելմտական նախարարը բացատրութիւններ տալով այս փոխառութեան մասին, ըսաւ որ թէեւ Պանք տը Ֆրանսը դեռ 10.000.000.000 ֆրանք պահած է իր տրամադրութեան տակ, սակայն պետական գանձը պարտաւոր է խոշոր գումարներ ճարել, վճարելու համար շարք մը պարտքեր յառաջիկայ տարուան սկիզբը։

«ԻՐԱԿԱՆ ԱՐԺԱՆԻՔԸ»

Պոսթընի ռամկավար պաշտօնաթերթը՝ «Պայքար»՝ իր 1937 Հոկտ. 28ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

— «Բայց կ'ուզե՞ն որ ըսեմ ճիշդ խօսքը,— Դաշնակցութիւնը իր մենամոլութիւնով եւ քաղաքական անմտութիւնով ինքզինքը բերած է կէտի մը, ուր ԻՐԵՆ ՀԱԿԱՌԱԿԻԼ, ՁԻՆՔԸ ԱՏԵԼ՝ ԴԱՐՁԱԾ Է ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆ ԱՐԺԱՆԻՔ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՆՈՒԹԻՒՆ»։

Իր նոյն խմբագրականին մէջ այս միտքը անգամ մը եւս արծարծելով՝ «Պայքար» կը գրէր.

— «ՊԻՏԻ ԸՍԵՆՔ ԹԷ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՐԲԵՔ ՀԱՄԱՄԻՏ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱԿԻՑ ՉԸԼԼԱԼԸ» ԱՐԺԱՆԻՔԻ ՎԿԱՅԱԿԱՆ ՄԸՆ Է ՄԵՐ ՁԵՌՔԻՆ ՄԷՋ»։

Հին է մտայնութիւնը։

Մեծ զոհողութիւններով տասէ ինը տարի առաջ սփիւռքահայութեան ծոցին մէջ բացինք տիպար երկրորդական վարժարան մը՝ Հայ Ճեմարանը։ Ռամկավար թերթերը պայքար բացին այս հաստատութեան դէմ՝ գրելով.

— «ԱՒԵԼՈՐԴ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ»։

1926ին Թուրքիայէն հալածուած հայ գաղթականներ թափուեցան Հալէպ։ Ի նպաստ աղէտեալ ազգակիցներու հանգանակութեան ձեռնարկեցինք եւ ժողվեցինք պատկառելի գումարներ։ Ռամկավար թերթերը, որ անմասն մնացած էին այս եղբայրական գործին, գրեցին.

— ԿԸ ՋԱՆԱՆ ՄՆԱՑՈՒՆ ԳՈՐԾ ՄԸ ԴԱՐՁՆԵԼ, ԵՒ ՁԱՆԱՁԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԾԱՌԱՅԵՑՆԵԼ»։

Որոշած էինք հայ գրականութեան փառքերէն Ա. Ահարոնեանի գրական 40ամեակը տօնել։ Ռամկավար թերթերը, որ նպատակ դրած էին այս տօնը ձախողեցնել, գրիչ առին եւ գրեցին.

— «ՈՂՈՐՄԵԼԻ ՄԱՐԴ ՄԸ, ՋՈՐ ԳԻՏԱԿԻՑ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ՄՈՌԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՆԵՏԷ»։

Անդրադառնալով այս դէպքերուն, մեր 1930 Մայիս 19ի խմբագրականին մէջ հետեւեալ հարցումը ուղղեցինք Ռամկավարներուն.

— «Ո՞րն է, կամ ի՞նչ է անունը այն գործին, զոր Դաշնակցութիւնը կարող է կատարել, առանց իր հակառակորդի ընդդիմութեան եւ կամ անոր ծանր նախատինքներուն հանդիպելու։

«Դպրո՞ցը, գրականութի՞ւնը, գրական հանդէ՞սը, նուիրահաւաքութի՞ւնը ի նպաստ գաղթականի...։ Ո՞ր մէկը այս գործերէն կարող է հակառակորդի քաջալերանքին արժանանալ, փոխանակ անոր թշնամանքին հանդիպելու»։

Մեր հարցումը, իր 1930 Մայիս 31ի թիւով, «Պայքարին էութիւնը» խորագրին տակ, հետեւեալ պատասխանը կուտար մեր հարցումներուն.

— «ՄԵՆՔ Կ'ԸՍԵՆՔ— ԱՐԴԱՐԵՒ ՔԱՋԱԼԵՐԱՆՔԻ ԱՐԺԱՆԻ ԵՆ ՁԵՐ ՑԻՇԱՏԱԿԱԾ ԳՈՐԾԵՐԸ, ԵԹԷ ԴՈՒՔ ՉԷՔ ԿԱՏԱՐՈՂԸ...։ ՄԵՐ ՔԱՋԱԼԵՐԱՆՔԻՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԱՐԺԱՆԱՆԱԼ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ, ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ, ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱՀԱՒԱՔՈՒԹԻՒՆԸ, ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ԿԱՄ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵՂԾ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ...»։

Բնականաբար վախցած եւ գրած չէ, — եւ ոչ ալ՝ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ։ Բազմակէտը օգնութեան եկած եւ քաղաքական մահաչուանը Ռամկավարութեան վիզէն առած եւ նետած է մէկդի։ Բազմակէտով սակայն, բայց ոչ գործով։ Կեանքի մէջ նոյն «Դաշնակցական Հայաստանը» չարժանացաւ Ռամկավարութեան քաջալերանքին, նաեւ հայրենիքի փրկութեան գործի մէջ մեր հակառակորդը չվարանեցաւ ամէն խոչընդոտ յարուցանելու մեր առջեւ։

Դժուար է ոեւէ ազգի մէջ գտնել կուսակցութիւն մը որուն իրական արժանիքները կազմէին մտքի եւ հոգիի այդքան բացասական յատկանիշները,— ՀԱԿԱՌԱԿԻԼ, ԱՏԵԼ, ԵՐԲԵՔ ԳՈՐԾԱԿԻՑ ԵՒ ԵՐԲԵՔ ՀԱՄԱՄԻՏ ՉԸԼԼԱԼ։

Դժուար է ոեւէ ազգի մէջ գտնել կուսակցութիւն մը, որ՝ ԱՏԵԼՈՒԹԵՆԷ ՄՂՈՒԱԾ՝ որոշած ըլլայ քայքայել եւ կործանել այլ կուսակցութեան մը մինչեւ իսկ լաւ ու բարի գործերը։

Այդպէս եղաւ Ռամկավարութիւնը մեր մէջ։ Ան աշխարհ եկաւ քաղաքական պարզ ու որոշ ծրագրով,— հակառակիլ Դաշնակցութեան, եւ հայութեան մէջ ատելութիւն սերմանել անոր շուրջ։

Ստեղծել կազմակերպութիւն մը, որ ներշնչուած ըլլայ այս նոյն զգացումներով՝ անկարելի դարձնելու համար հայութեան ստեղծագործ ուժերուն համախմբումն ու համագործակցութիւնը ի խնդիր հայրենիքի վերածնութեան։

Կրթել եւ դաստիարակել զանգուած մը՝ իբրեւ շաղախ առնելով ոչ թէ մարդկային նկարագրի առաքինի գիծերը, այլ մարդկային հոգիի եւ միտքի չար եւ ախտաւոր բնազդները։

Հակառակութեան եւ ատելութեան սահմանէն դուրս գտնուած բովանդակ հայ կեանքը, մեր ազատագրական պայքարները, մեր արիւնոտ Դատը, ամէն վայրկեան եւ ամէն վտանգներու ենթակայ մեր ժողովուրդի ֆիզիքականը, կարճ՝ Հայոց Պատմութեան բոլոր Ապրիլ 24ները, Մայիս 28ներն ու Փետրուար 18ները, այս ամէնը դուրս մնացին Ռամկավարութեան մտահոգութեանց, ձգտումներուն եւ պայքարներուն աշխարհէն։

Ոեւէ ժողովուրդ կուսակցութեան մը նման կեցուածքի մէջ պիտի տեսնէր անոր տխմարութիւնը, մինչ Ռամկավարութիւնը իր այդ յատկութեան մէջ տեսաւ իր իրական հասունութիւնը։

Ոեւէ ժողովուրդ նման կուսակցութիւն մը պիտի գտնէր զուրկ ոեւէ արժանիքէ, մինչ Ռամկավարութիւնը իր բուն եւ իրական արժանիքները գտաւ ճիշդ այդ յատկութեանց մէջ։

Եւ ապրեցաւ ու գործեց՝ յամառ հետեւողականութեամբ իր այդ դաւանանքը գործադրութեան դնելով կեանքի մէջ։ Աւելի քան մեծ եղաւ այս հոսանքին գործած չարիքը հայ կեանքի մէջ։

Պատմական դէպքերու բերումով՝ Դաշնակցութիւնը եղաւ առաջնորդող ուժը մեր վերջին յիսնամեակի ալեծուփ պատմութեան մէջ։ Այս բացառիկ դերը կը պարտադրէր անոր հրապարակ գալ դրական առաջադրանքներով, պայքար մղել յաղթանակը ապահովելու համար որոշ պահանջներու, կարելի դարձնել իրագործումը որոշ նպատակներու եւ ծրագիրներու։

Դաշնակցութեան վիճակուած այս բացառիկ դերին մէջ ազգին բոլոր խաւերն ու հոսանքները պարտականութիւն ունէին ոչ թէ խանգարելու, այլ աջակցելու անոր։

Այս պարտականութիւնը կը ծանրանար նաեւ Ռամկավարութեան ուսերուն։ Սակայն այս հոսանքը կեանքի կոչուած էր ոչ թէ դրական, այլ բացասական առաջադրանքներով, ոչ թէ շինիչ, այլ քանդիչ առաքելութեամբ։

ՀԱԿԱՌԱԿԻԼ եւ ԱՏԵԼ,— այս զոյգ նշանաբանները կազմեցին Ռամկավար հոսանքի հոգին, էութիւնը, անոր սրբութիւն սրբոցը։

Գաղափարական կիրք չկայ այս՝ քարոզին մէջ, ոչ թէ մոլեռանդութիւն կը քարոզէ (յորդոր մը, որ կ'երթայ դաւանած հաւատքին), այլ ատելութիւն (յորդոր մը, որ կ'երթայ հակառակորդ անձերուն)։

Եւ որքան աւելի խորացաւ հակառակութեան ոգին, որքան աւելի ծաւալեցաւ ատելութեան զգացումը, այնքան աւելի ինքզինք յաղթական զգաց Ռամկավարութիւնը հայ կեանքի մէջ։

Այս տողերը գրելով՝ մեր նպատակը չէ պարսաւանքի բառ մը ըսել Ռամկավարութեան հասցէին։

Փաստեր կ'արձանագրենք եւ ոչ թէ ցանկութիւններ կը յայտնենք։

Կ'ուզենք անգամ մըն ալ հայ ժողովուրդի ուշադրութեանը յանձնել — խոր եւ իրական ցաւով— ազգային ծանրագոյն արատ մը եւ քարախոտ վէրք մը մեր հանրային կեանքին մէջ։

Հնչակեանութիւնը — իբրեւ ազգային ինքնատիպ հիւանդութիւն— դրական որոշ դեր կատարեց եւ տակաւին կը շարունակէ կատարել հայ կեանքի մէջ. ան ամէն օր իր կենդանի օրինակով ցոյց կուտայ բոլորին, թէ ինչ պէտք է ընել հնչակեան չըլլալու եւ հնչակեանութենէ զերծ մնալու համար։

Այս նոյն դերը — փառք ենք — մեր կեանքի մէջ կը կատարէ նաեւ Ռամկավարութիւնը, իր կեանքի օրինակով ամէն օր ցոյց տալով բոլորին, թէ ինչ պէտք է ընել ռամկավար չըլլալու եւ ռամկավար ախտէն զերծ մնալու համար։

Ատելութեան ոգին կարող չէ ներշնչումի աղբիւր դառնալ լոյս խօսքի մը փարած ազգի մը համար։

Ատելութեան ոգին, իբրեւ նկարագիր եւ դաւանանք յատուկ է չարերուն եւ վատերուն միայն։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԹՈՒՐՔ ՀՕԿԱՆ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

1917ին, Քամալ ժամանակ գտաւ, հակառակ պատերազմին, Քարլսպատի մէջ դարմանում մը ընելու։ Վիեննայի անուանի փրոֆէսէօր մը, Տօքթ. Ջիւքէրքանտլ, զայն քննեց եւ ըսաւ թէ մէկ տարիէն կը մեռնի, եթէ չհրաժարի խմելէ։ Հիւանդութիւնը ասմանելի էր։ Քամալ վերադարձաւ Սուրիոյ ճակատը (նախապէս զգալի դեր մը խաղացած էր այն յաղթանակին մէջ որ Անգլիացիները խոյ մղած էր Տարտանէլէն) ու վերսկսաւ իր սովորութիւնները։ Իր առողջութիւնը մնաց ու կը մնայ դեռ նոյնը։ Բայց, Վիեննացի ծերունի փրոֆէսէօրը մեռաւ՝ Քամալի վախճանը մարգարէանալէ երկու տարի վերջ։

Կը յիշեցնեն թէ՝ Քամալի բարենորոգչական կարգին արտակարգ պոռթկումները կը համապատասխանեն իր վերջին տագնապներուն։ Ահաւոր ու ընտանի գալարումները, ու, հո՞փ,— անհաւատի դիկտատորը կը ջնջէ թրքական այբուբենը, կամ կը հրամայէ պրպտումներ կատարելու համար կազմել հինգ - տասը նոր յանձնաժողովներ։ Եթէ ճիշդ է, առիկա հետաքրքրական օրինակ մըն է անոր, զոր հոգեբանները կը կոչեն «փոխանցում»։ Քամալ քանի մը ուրիշներ պատժեց երիտասարդական իր անձնական մեղքերուն համար, եւ զտեց մաքրեց ազգ մը՝ իր անձնական հիւանդ արիւնին զոհումին տեղ։

Քամալ ծնած է 1881ին, զաւակն է, Հիթլէրի նման, մաքսային սովորական պաշտօնեայի մը։ Հայրը, Ալի Րիզա, համեստ դիւանակալ մըն էր, բայց մայրը, Զիւպէյտա, Փիլսուտսքիի, Մուսոլինիի եւ Մասարիքի մայրերուն նման, իր զիրքէն գերազանց կին մըն էր։ Կը ցանկար իր զաւակը օժտել ուսումով եւ կրօնաւոր դարձընել — ճիշդ ինչպէս Ստալինի մայրը, որ ամբողջ Ռուսիոյ ապագայ դիկտատորը ղրկած էր Թիֆլիսի աստուածաբանական վարժարանը։ Գրեթէ հաստատ բան մըն է այն իրողութիւնը թէ՝ այս աշխարհի մեծ մարդոց մեծ մասին մայրերը նշանաւոր եղած են, եւ թէ իրենց Իդիպոսի հանգոյցին ընդարձակումը իրական դեր մը կը խաղայ իրենց նկարագրին ու իրենց ասպարէզին մէջ։ Քամալի մայրը,— այս ժառանգականութիւնը իր նշանակութիւնը ունի,— իր առաջին ամուսնոյն մահէն վերջ ամուսնացաւ, ու երիտասարդ Մուստաֆան սկսաւ ատել իր խորթ հայրը՝ իբրեւ ինքնակոչ մը։

Ալի Րիզա, հայրը Քամալի, հաւանաբար ալպանիական ծագում ունէր։ Զիւպէյտա, մայրը, աղջիկն էր Թուրք գիւղացիի մը որ ամուսնացած էր Մակեդոնուհիի մը հետ։ Քամալ, ուրեմն, հեռու է զտարիւն Թուրք մը ըլլալէ։ Թոյնպիի նման հեղինակութիւն մը այն կարծիքը կը յայտնէ թէ Քամալի ընտանիքի արեան խառնուած է հրէական արիւն։ Ճիշդ է որ Սելանիկը քաղաք մըն է՝ Սփիւռքէն ի վեր, այդ հրեաներէն շատեր, որոնք «տէօնմէ» կը կոչուէին, իսլամութիւնը ընդունած են։ Բայց, Քամալի չէկ գոյնն ու այնքան ցուրտ կապոյտ աչքերը կը թուին հաստատել ուրիշ բան, քան հրէական կամ նոյնիսկ թրքական ժառանգականութիւն մը։

Քամալի երիտասարդութիւնը եղած է ըմբոստի մը ու ժանտաբաժ քննախնդիրի մը երիտասարդութիւնը։ Պարսաւագրեր ու նոյնիսկ յեղափոխական բանաստեղծութիւններ է գրած։ Բռնապետութեան դատապարտուած է Պոլսոյ մէջ, բայց, սպայի իր արժէքը գիտցող օգտակար կը գտնէին, ու ազատ արձակեցին։ Թէեւ «Ժէօն Թիւրք» էր, բայց կը խորշէր երիտասարդ Թուրքերու երրորդութենէն,— Թալէաթ, Էնվէր, Ճէմալէն, որոնք շատ լաւ կը փոխադարձէին իրեն։ Բայց, անկուն զինուորականի իր համբաւը հաստատուած էր շատ մը դժուարին կռիւներու մէջ, ու փայլուն ասպարէզ մը կը բացուէր իր առջեւ։

Այդ ասպարէզը եզական է ներկայ ժամանակներուն մէջ։ Ուրիշներ ըստեղծեցին ազգեր։ Քամալի ճիգը աւելի դժուարին էր։ Ան առաւ անդունդին խորը թաղուած ազգ մը, վերստին ոտքի կեցուց, մաքրեց՝ սրբեց, վերստին հագուեցուց, ձեռափոխեց ու մղեց աշխատանքի։ 1919ին, Թուրքիան ջախջախուած էր ու ընկճուած այն աստիճան, որ կ'ամօթով պիտի հրաժարէր իր գերիշխանութենէն եւ պիտի ընդունէր բրիտանական հովանաւորութիւն մը։ 1922ին, Թուրքիան՝ Դաշնակիցներու թշնամի այն միակ պետութիւնն էր, որ բաւական ուժով էր՝ խաղաղութեան իր պայմանները պարտադրելու համար։

Այդ երեք տարիներու ընթացքին, Քամալ 1) վանած էր սուլթանը, 2) ջնջած՝ խալիֆայութիւնը, 3) Յոյներու դէմ կռիւ տարած, շահած ու զանոնք ծովը թափած, 4) Տարտանէլի մէջ Անգլիոյ լռութիւն պարտադրած, 5) Իսմէթ փաշայի միջոցաւ շահած Լոզանի դաշնագիրը որ վերջ կը դնէր «Քափիթիւլասիոններու» Թուրքիոյ մէջ, եւ կը հաստատէր նոր սահմաններ՝ այնպիսի հիմերու վրայ, զորս ամէնէն կատաղի Թուրք ազգայնականները պիտի չհամարձակէին երազել իսկ։ 6) պատրաստած էր հանրապետական սահմանադրութիւն մը եւ ստեղծած՝ խորհրդարան մը՝ իր նոր ու անառիկ մայրաքաղաքին մէջ, 7) վերջապէս, յաջողեցաւ ըլլալ առաջին, ու միակ նախագահը Թուրքիոյ։

Անմիջապէս ըսենք, որ այս գործին արժանիքը ամբողջովին Քամալին չի պատկանիր։ Արեւմտականացումի ընդհանուր ծրագիրը գծուած էր երիտասարդ Թուրքերու կողմէ (Իթթիհատ,— Վ. Ի.) ու Քամալ միայն կիրարկեց զայն։ Յոյներուն պարտութիւնը արդիւնք էր Դաշնակիցներու քայքայումին, ինչպէս նաեւ Յոյներու անկարողութեան աւելի շատ՝ քան թուրք բանակի կարողութեանը։ Սուլթանն ու խալիֆան դատապարտուած էին ամէն կերպով, ու անոնց ջնջումը պատիւ մը չի բերեր Քամալին։ Լոզանի դաշնագիրը Քամալի գործը չէր, այլ արեւմտեան պետութեանց միջեւ նախանձոտ դաւերուն։

Քամալ ներկայիս կ'ապրի Չանքայա, մեկուսացած։ Իր արդիական ագարակը իր կիրքն է։ Ճշմարիտ մեծամտութեամբ մը իր ջրամբարներուն տուած է Մարմարա ծովուն ձեւը (երկրորդին՝ Սեւ ծովուն ձեւը։ Վ. Ի.)։ Ամուսնացաւ, 1923ին, Լաթիֆէ Հանըմ կոչուած կնոջ մը հետ, բայց ամուսնալուծուեցաւ քանի մը տարի վերջ։ Այժմ մինակ կ'ապրի։ Անիկա Եւրոպայի ամէնէն անհասանելի հանրային անձնաւորութիւնն է։ Ճորճ Ե. թագաւորին հետ իսկ տեսակցութիւն մը աւելի դժուար պիտի ըլլար։ Հակառակն ըլլալով միւս դիկտատորներուն՝ Քամալ ետեւի գիծին վրայ կը պահէ ինքզինքը։ Թուրք թերթերը տարին հինգ - տասը անգամէ աւելի չեն յիշեր իր անունը (ընդհակառակն, օրը առնուազն տասներկու անգամ... Վ. Ի.)։ Ան խումբ մը իրեն ենթակայ անձեր եւ ընկերներ, որոնց հետ «փոքէր» կը խաղայ։ Շատ քիչ անգամ Թուղթ կը խաղայ օտար դիւանագէտներուն հետ։ Ընդհանրապէս կը շահի, որմէ վերջ կը պնդէ որ ետ տայ շահածները։ Կը սիրէ միշտ կոնծել։

Թուրք դիկտատորը կը տարբերի գրեթէ բոլոր միւսներէն այն բանով որ, երբեք ընկերվար եղած չէ իր երիտասարդութեան ընթացքին եւ թէ իր հաստատութեան մէջ անգամ ամէնափոքր չհամաձայնութիւն մը ցոյց չի տար ընկերային եւ տնտեսական հարցերու մասին։ Իր միակ քաղաքականութիւնը կը խտանայ հետեւեալ բանաձեւին մէջ,— Թուրքիան՝ Թուրքերուն։ Անիկա բնականաբար յեղափոխական մըն է, բայց, ինչ կը վերաբերի քաղաքական տեսութեան՝ ան կրնար ըլլալ նաեւ Զուիցերիոյ նախագահը։

Այն տեսութիւնը թէ բոլոր ազգայնական դիկտատորները պէտք է ըլլան ծայրայեղ աջեր կամ ծայրայեղ ձախեր՝ հերքուած է Քամալի, ինչպէս եւ Փիլսուտսքիի կողմէ։

Այն երկու օտար պետութիւնները որոնցմով առաւելապէս կը շահագրգռուի Քամալ (բացի Անգլիայէն զոր կ'ատէ) Ռ. Ռուսիան եւ Իտալիան են։ 1932ի դժնդակ տարին, ան յաջողեցաւ վարկեր ստանալ այդ երկու երկիրներէն, որոնք, սակայն, նոյնիսկ բարգաւաճ տարիներու ընթացքին, չէն կրնար փոխատուներ ըլլալ։ Քամալ բացորոշապէս մէկը միւսին դէմ կ'օգտագործէ եւ փոխադարձաբար, Իտալիա Արեւելեան Միջերկրականի մէջ պէտք ունի թրքական նեցուկին, եւ Թուրքիա կոչուած է կատարելու կարեւոր դեր մը Սովետներու արտաքին քաղաքականութեան մէջ, քանի որ Նեղուցները Ռուսիոյ միակ ելքն են դէպի հարաւի ծովերը։ Քամալ ըրնաւ չախորժեցաւ Եթովպիոյ արշաւանքէն։ Առիկա աւելի կենդանի ռուսական գոյն մը տուաւ իր քաղաքականութեան։ Տարիներ շարունակ՝ Խորհրդային Միութիւնն ու Թուրքիա դաշնակիցներ եղան Ժընեւի մէջ, ու Տօքթ. Րիւշտիւ Արաս, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը (ըսենք, անցողակի, որ անցեալին մէջ անձնական բժիշկն էր Քամալի, Սելանիկի մէջ) ընդհանրապէս կը նկատուէր Լիթվինովի ալ ձեռքը՝ Թրքական ձեռնոցի մը մէջ։

Ժամանակի ընթացքին, Քամալ ըսկսաւ օգտագործել Նեղուցները եւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը (22 Յունիս 1936) ճանչցաւ Լոզանի դաշնագրին այս կարեւոր խաթարումը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ օր «Խ. Հայաստան»էն արտատպեր էինք երկու ամբաստանեալներու՝ Գաբրիէլեանի եւ Խաչիկեանի հարցաքննութիւնը՝ Ստեփանաւանի Գերագոյն Ատեանին առջեւ։ Ահաւասիկ ուրիշ երկու «հարցաքննութիւն»ներ եւս, նոյնքան պատկերալից («Խ. Հայաստան» 4 Նոյեմբեր)։

Նախագահ.— Մեղադրեալ Լուսինեան, պարզեցէք, թէ ովքեր են հիւանդութիւններ տարածել խորհրդային տնտեսութեան ասպարէզներին մէջ։

Մեղադրեալ Լուսինեան.— Անասունների մէջ հիւանդութիւններ տարածել է խորհրդային տնտեսութեան հակայեղափոխական անձնակազմը։ Խաչիկեանը դիտաւորեալ կերպով միջոցներ չի ձեռնարկել հիւանդութիւնների տարածումը կանխելու համար։

Նախագահ.— Խորհրդային տնտեսութիւնում եղե՞լ է արդեօք հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւն։

Մեղադրեալ Լուսինեան.— Այո։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7.)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Դուռի պատը քանդելու ժամանակ է։

Բերդի առաջին դուռը որ կը բացուէր հայկական թաղէն քիչ մը վեր, կամարակապ մեծ դուռ մըն էր, ապահովաբար հռոմէական շրջանէն մնացած՝ դրան վրայ քանդակուած արծուէ մը դատելով։ Կռուի ընթացքին Հայերը այդ դուռը քարէ պատով մը հիւսած էին։ Ղուկասի նշանին վրայ, ութ տաս երիտասարդներ մօտեցան ու առանց աղմուկ հանելու, ըսկսան դրան մէջ դիզուած քարերը հանել։ Ճամբան բացուած էր։ Թրքական դիրքերէն ինչպէս սովորաբար, աննպատակ հրացանաձգութեան ձայնը կը լսուէր։

— Վահան, ամէն մարդ իր տե՞ղն է,— հարցուց Ղուկասը։

— Պատրաստ են։

«Երթանք բարով, երթանք բարով» ընդհանուր շշուկ մը փրթաւ ժողովուրդի մէջէն։

— Տղաք պատրաստ,— հրամայեց Ղուկասը,— որքան կրնաք հեռուն նետելով անմիջապէս գետին պառկեցէք, մինչեւ որ մենք դուրս գանք եւ ձեզի հասնինք, ոտքի չելնէք։

Հազարաւոր բազմութիւնը քարացած կը սպասէ։ Երթողները կը շարժին «երթանք բարով» կը մրմնջեն, թերեւս կ'աղօթեն, ո՞վ գիտէ։

— Յառաջ տղաք,—կը լսուի Ղուկասի զուսպ ձայնը։

Տասնեակ մը կորիճներ կ'առաջանան, զինուած են ռումբերով ու տասնոց ատրճանակներով։ Վերջին անգամ մըն ալ գլուխնին կը դարձնեն դէպի բազմութիւնը եւ զգուշութեամբ դուրս կուգան դռնէն։ Դուրսը սաստիկ խաւար է ու ոչինչ կ'երեւայ։ Քիչ հեռուն թրքական խրամատներն են, դիրքերը. անոնց հրացաններու կրակը կը մատնէ դիրքերը։ Դուրս ելլող կորիճները խրամէ բաւական հեռաւորութեան վրայ, սողալով կը մօտենան Թուրքերու դիրքերուն։

Դրան մէջ ու շուրջը անհամբեր կը սպասեն զինուած տղամարդիկը, իսկ աւելի վեր, ժողովուրդի բազմութիւնը որ հոն պիտի մնայ։

Ցանկարծ կարծես երկինքը կը պատռուի, ահռելի դղրդումներ իրարու կը յաջորդեն, փայլակային արագութեամբ խաւարը մերթ կը լուսաւորուի պայծառ ճառագայթով։ Վարէն կը լսուին աղաղակներ, հայհոյանքներ, վիրաւորներու հառաչանքներ։

— Տեղերնիդ չշարժիք,— կը լսուի Թուրք սպայի մը որոտացող ձայնը։

— Աման փախէք, կեավուրները կոխեցին...

— Վա՜յ զարնուեցայ...

— Եարաբբիմ...

— Յառա՜ջ,— կը գոչէ Ղուկասը։

Մօտ ութ հարիւր տղամարդ, կէսը անզէն, դուրս կը խուժեն բերդի դռնէն։ Գնդակներու փոթորիկ մը կը դիմաւորէ զիրենք, սակայն մարդկային հեղեղը կ'առաջանայ։ Թրքական դիրքերուն մէջ են։

Բերդին բազմութիւնը պարիսպներու վրայէն ականատես կը լինի վարը, խաւարին մէջ կատարուող ահաւոր պայքարին։ Ի՞նչ եղան իրենց սիրելիները, կրցա՞ն ճեղքել թրքական շղթան։ Վարը խաւարին մէջ կը շարունակուի ահաւոր պայքարը, բայց հրացաններու փայլատակումը հետզհետէ կը հեռանայ դէպի Աներդիի կողմը։

Ծերունի քահանան պարսպի վրայ է, բազկատարած, շրթները մեղմօրէն աղօթք մը կը մրմնջեն բոլոր անոնց համար, որ գնացին եւ անոնց համար, որ բերդի մէջ մնացին։

Ծանր խաղաղութիւն մը տիրեց բերդին մէջ։ Չկան կռուողները, չկան սովորական պահակները։ Բերդը անպաշտպան մնացեր է, նաեւ մօտ երեք հազարի հասնող բազմութիւն մը, որոնք կիներ են, աղջիկներ, երեխաներ եւ թերեւս յիսուն վաթսուն հատ տարիքաւոր այրեր։ Սարսափը կը չոքի բերդին մէջ։ Զսպուած արցունքները կը յորդին, ատամներու տակ սեղմուած հառաչանքները կ'արձակուին, լուռ ու յուսահատ արցունք։

Լոյսը կը բացուի։ Արեւը կը բարձրանայ սեւ օրը լուսաւորելու։ Բերդի դրան ուղղութեան վրայ գտնուող թրքական դիրքերը քանդուեր են, խրամատները դատարկ եւ ամէն կողմ ինկած դիակներ, վիրաւորներ։ Միւս թրքական դիրքերէն հրացանաձգութիւնը թուլօրէն կը շարունակուի։ Բերդը լուռ է։ Կենդանութեան ոչ մէկ նշան։

Ճերմակ դրօշակը կը ծածանի, բայց Թուրքերը դիշերուան անակնկալ յարձակումէն սարսափահար, չեն հաւատար իրենց աչքերուն, չեն կրնար հաւատալ թէ արծուեբերդը վերջնականապէս լռեր է։

Քանի մը ծերունիներ եւ քահանան կը հաւաքուին։ Թուրքերը չեն գար, թերեւս չեն գիտեր որ այլեւս կռուողներ չեն մնացեր բերդին մէջ։ Պէտք է պատգամաւորութիւն մը ուղարկել հրամանատարին մօտ։ Թող լինի ինչ որ լինելու է, գէթ կ'ազատին սպասողական վիճակի սարսափէն։

Երկու պառաւ կիներ կ'ընտրուին, ճերմակ դրօշակներով զինուած դուրս կուգան բերդի դռնէն դէպի թրքական դիրքերը։ Ընդհանուր հրամանատարը կը լսէ կիներու տուած տեղեկութիւնները, բերդին մէջ կռուող չէ մնացեր, այլ միայն կին ու երեխայ։ Բայց չուզեր հաւատալ, հաւաս եթէ անհաւատները թակարդ մը լարած են։

— Ո՛վ կամաւոր կերպով կ'ուզէ բերդը բարձրանալ,— խօսքը զինուորներուն կ'ուղղէ հրամանատարը,— տէ, ասլան քաջերս։

Չորս զինուորներ եւ չաւուշ մը առաջ կուգան։

— Մենք կ'երթանք, պէյ էֆէնտի,— բարեւելով կ'ըսէ չաւուշը,— եթէ այս կիները մեզի հետ գան։

— Հայտէ՛, սա զինուորներուն հետ գնացէք, վայ ձեզի, եթէ սուտ խօսեր էք։

Զինուորները ամենայն զգուշութեամբ կը սկսին բարձրանալ, կիները առջեւնին ձգած։ Չէ՛, ինչպէս կ'երեւի, իրօք բերդը կռուողներ չեն մնացեր, ահա մինչեւ դուռը հասան առանց փորձանքի, քիչ մըն ալ, քիչ մըն ալ ու բերդին մէջ են։

Ժողովուրդը սառած կը նայի զինուորներուն։ Թուրքե՛րը...

Շեփորահարը կը վազէ, կը բարձրանայ պարսպի վրայ ու կը շեփորէ զինուորական ազդանշան մը։ Անդին վար, գոռում գոչումով հազարաւոր ամբոխը կը սկսի մագլցիլ դէպի բերդը։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

խորհնտեսութեան մէջ երկար ժամանակ գործել է հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւնը :

Նախագահ — Ի՞նչ կ'ասէք բրուցելոզա հիւանդութեան տարածման մասին .

Մեղադրեալ Լուսինեան — Խորհ. տնտեսութիւնում աշխատանքի անցնելուս պէս ես միջոցներ ձեռք չառայ, որպէսզի կանխէի բրուցելոզա հիւանդութեան տարածումը : Անասնաբոյժ եղած ժամանակ խորհտնտեսութիւնում շարունակել է վնասարարութիւնն ինչպէս բրուցելոզա հիւանդութիւնը, այնպէս եւայլ հիւանդութիւններ տարածելու ուղղութեամբ : Մենք դիտաւորեալ կերպով հիւանդ անասունները չէինք առանձնացնում առողջներից

Նախագահ — Իսկ շրջանի կոլտնտեսութիւններին հիւանդ անասուններ տալի՞ս էք :

Մեղադրեալ Լուսինեան — Այո : Բրուցելոզա եւայլ հիւանդութիւններ շրջանի կոլտնտեսութիւններում տարածելու նպատակով հակայական քանակութեամբ հիւանդ անասուններ ենք յանձնել կոլտնտեսութիւններին (Կալինոպրիոր, Կալինինօ եւայլն) : Կիրակոսեանի եւ Միրզոյեանի յանձնարարութեամբ սկզբից հէնց, հիւանդ անասունները պահել ենք առողջների հետ : Այդ արել ենք մի խումբ մարդկանց մասնակցութեամբ ղեկավար ունենալով Կիրակոսեանին, Միրզոյեանին, Խաչիկեանին եւ ուրիշներին :

Նախագահ — Պատմեցէք Ամիրխանեանի կատարած վնասարարութեան մասին :

Մեղադրեալ Լուսինեան — Ամիրխանեանը խորհրդային տնտեսութիւնում հակայական վնասարարութիւն է կատարել : Նա գոմերը կառուցել է վատ, որի հետեւանքով զանազան հիւանդութիւններ են առաջացել : Գոմերը կառուցել են ճահճոտ տեղերում : Վկաները փաստերով ցոյց կուտան, թէ ինչպէս վատ կառուցուած գոմերում պահւող հորթերը հիւանդացել եւ մասսայաբար սատկել են : Հորթերի հիւանդութիւնն այնքան էր տարածւել, որ միայն մէկ հնգօրեակում հիւանդացան 600ից աւելի հորթ : Զիրուխչեանը Միրզոյեանի եւ միւսների պահանջով արհեստական կերպով հորթերի մէջ տարածեց լոյծ հիւանդութիւնը : Կիրակոսեանն ինքն անմիջականօրէն ղեկավարում էր այդ բոլոր վնասարարութիւնները :

Նախագահ — Հողժողկոմատից ովքե՞ր են եկել խորհրդային տնտեսութիւնը եւ ի՞նչ են արել նրանք :

Մեղադրեալ Լուսինեան — Խորհտնտեսութիւն եկել են Գումեզինը, Մամիկոնեանը, Շահնազարեանը եւ ուրիշները : Նրանք մի քանի անգամ ժողով են գումարել եւ տուել վնասարարական աշխատանքի ծրագիր : Այդ աւելի մանրամասն գիտեն Կիրակոսեանը եւ Միրզոյեանը :

Նախագահ — Հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւնը խորհտնտեսութիւնում ո՞ր ժամանակւանից գոյութիւն ունի :

Մեղադրեալ Լուսինեան — Հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւնը Լոռու խորհտնտեսութիւնում կազմակերպւել է 1935 թւականին : Նրա ղեկավարներն էին Կիրակոսեանը եւ Միրզոյեանը : Կազմակերպութեան անդամներն են եղել Խաչիկեանը, Վոյչենկոն, Խուրդան, Գաբրիէլեանը, Ամիրխանեանը եւ ուրիշները : Հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւնը խորհտնտեսութեան անասունները 100 տոկոսով հիւանդացրեց : Նրա նպատակն էր քայքայել խորհրդային տնտեսութիւնը :

Նախագահ — Ի՞նչ կապ էք ունեցել Ժողովրդի թշնամի Ն. Սահակեանի հետ :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Ն. Սահակեանի տանը յաճախ եմ եղել : Մենք խօսել ենք զանազան հարցերի մասին :

Նախագահ — Ե՞րբ ձեզ հեռացրին կուսակցութիւնից եւ ինչու :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Ինձ կուսակցութիւնից հեռացրին 1937 թւի մայիս ամսին, երբ պարզւեց, որ ես եղել եմ տրոցկիստ : Բացի այդ, ինձ կուսակցութիւնից հեռացրին նաեւ այն բանի համար, որ կապւած եմ եղել Ն. Սահակեանի ենթիբարեաների, Գումեզինի եւ միւսների հետ : Եւ վերջապէս այն բանի համար, որ կապւած եմ եղել արտասահմանի հետ եւ խորհրդային տնտեսութիւնում կատարել եմ վնասարարական աշխատանք :

Նախագահ — Խորհրդային տնտեսութիւնում տրոցկիստներ եղե՞լ են եւ կամ կա՞ն :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Խորհրդային տնտեսութիւնում տրոցկիստներ, Դաշնակցականներ եւ հակայեղափոխական խորթ տարրեր եղել են, որոնք խորհրդային տնտեսութեան մէջ աշխատանքի են ընդունել Գումեզինի, Մամիկոնեանի եւ միւսների հրահանգով :

Նախագահ — Խորհրդային տնտեսութեան մէջ վնասարարութիւնն ինչ ձեւով է կատարւած :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Խորհրդային տնտեսութեան մէջ վնասարարութիւնն սկսել է շատ վաղուց : Վնասարարութիւնը կատարւած է կազմակերպւած ձեւով :

Նախագահ — Ի՞նչպէս :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Մի խումբ մարդկանց միջոցով :

Նախագահ — Ներկայ մեղադրեալները մասնակցե՞լ են խորհրդային տնտեսութեան մէջ կատարւած վնասարարութեանը :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Այո :

Նախագահ — Վնասարարութիւնն ի՞նչ ուղղութեամբ է կատարւել :

Մեղադրեալ Կիրակոսեան — Բրուցելոզա, տուպէրկիւլոզ, եւ այլ հիւանդութիւններ տարածելու, անասուններին ֆիզիքապէս ոչնչացնելու, թունաւորելու, շինարարութեան տարածքում դերածախսեր կատարելու, գոմարները չուայլելու եւ այլ ճանապարհներով :

ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան 1937-38 տարեշրջանի առաջին ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 28ին, Մարի - Նուպար ուսանողական տան մէջ, Փարիզի հայ ուսանող - ուսանողուհիներու մեծամասնութեամբ :

1937 - 38 տարեշրջանի վարչութեան անդամ ընտրուեցան, ձայներու մեծամասնութեամբ — Ատենապետ՝ Օր. Մարի Գույումճեան, փոխ-ատենապետ՝ Պ. Օհանիկ Տամլամեան, ատենադպիր՝ Պ. Արփիար Պետրոսեան, գանձապահ՝ Օր. Վիքթորիա Սունկուճեան, խորհրդատու՝ Պ. Փէյթէքեան :

Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 26 նոյ. (Յառաջ) — Այսօր տեղի ունեցաւ Թ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կազմակերպած Առողջապահական դասախօսութիւնը : Ծիրչ ժամերին «Խծմակ» ակումբին նստարանները գրաւուած էին ամբողջութեամբ : Կը նախագահէր ուսուցիչ Հայր. Կ. Տէրմոյեան, որ քանի մը խօսքով բեմ հրաւիրեց օրուան դասախօսը, ընկ. Ճ. Նարդունի : Ընկերը խօսելով մէկ ժամ, մանրամասնօրէն սպարզեց ստամոքսի հիւանդութիւնները, պնդութենէ տառապողներու հոգեկան վիճակը, ինչպէս եւ զանազան հիւանդութեանց աւերները : Ցեւոյ յանձնարարեց ուշադրութիւն ընել պզտիկներու առողջութեան, հասարակական օրինակներ յիշելով անցեալ դարերէն : Այս առթիւ պատասխանեց շարք մը հարցումներու : Ժողովուրդը շատ գոհ մնաց :

Բ.

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ — Մեր գաղութն ալ, անցեալ շաբաթ երեկոյ կատարեց իր պարտականութիւնը հանդէպ մեր անմահ վիպագիր Րաֆֆիի նախաձեռնութեամբ Համազգայինի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ բոլոր ազգ. կազմակերպութեանց : Շավիլի մատուռ - մանկապարտէզի սրահը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ, մեծ մասով երիտասարդներ : Տօնակատարութեան կը նախագահէր ընկ. Բժ. Տէր Դաւթեան : Օրուան բանախօսները, Հայր Ս. Տէր Մովսէսեան եւ ընկ. Վրացեան, շատ հասկնալի եւ մանրամասն ձեւով բացատրեցին Րաֆֆիի կատարած դերը մեր ազգային վերջին շրջանի պատմութեան մէջ : Մասնաւորապէս ծանրացան անոր վէպերուն մէջ արծարծուած գաղափարներուն վրայ :

Գեղարուեստական բաժինն ալ լաւ անցաւ : Երգասէր երիտասարդներէ եւ երիտասարդուհիներէ կազմուած փոքր երգչախումբը, «Րաֆֆի», քանի մը խմբերգներով, Տիկիններ Հայկէշեան, Տէրտէրեան, Խաչիճեան իրենց երգերով, Պ. Պ. Հայկէշեան, Խորէն Գոչեան, Ամիրեան եւ փոքրիկն Օր. Տողրամաճեան իրենց արտասանութեամբ փայլ տուին հանդէսին :

Ուրախալի պարագայ մը — Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին շատեր որոնք ընդհանրապէս չէին երեւար այս տեսակ հաւաքոյթներուն : Ուրեմն Րաֆֆիի անունը կրցած է շատ մը հայրենակիցներ անտարբերութենէ դուրս քաշել :

Գ. Վարդունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԵՂԾ ԲԺԻՇԿԸ

ՊԷԼԿՐԱՏ, 25 նոյ. — Թերթերու մէջ կարդացինք ինքնակոչ բժիշկ «Սամուէլխանի» մասին, որ կը շարունակէ իր շահատակութիւնները Պալքաններէն մինչեւ Ֆրանսա եւ Պելժիա : Մեր հայրենակիցները զգուշացնելու համար պարտք կը սեպեմ «Յառաջ»ի միջոցաւ հաղորդել հետեւեալ տեղեկութիւնները :

Ցիշեալ «բժիշկը» շուրջ մէկ տարի առաջ այցելեց եւ մեր քաղաքը, ինք զինքը ներկայացուց իբրեւ Շահին անձնական բժիշկը՝ որ ժամանուոր պաշտօնով մը Եւրոպայի մայրաքաղաքները կը շրջի ... Կարգ մը հայ եւ օտար ընտանիքներ խաբուելով իրենց դուները լայն բացին, բայց դժբախտաբար իր սուտերը երկար չտեւեցին եւ ոչ ալ իր դեղագիրները կլլող եղաւ, բացի զինքը հիւրասիրող հանգուցեալ Պ. Վահրամ Վարդանեանէ որուն մահուան պատճառ եղաւ յիշեալ խաչագողը, մինչեւ իսկ շուրջ 4 — 5 հազար տինար ալ թողնելով մեր տարաբախտ ընկերին :

Մեր կարծիքով, ան հայ ալ չէ, այլ Հրեայ, քանի որ իր Պելկրատէն գիշերային փախուստէն օր մը առաջ ներկայանալով Հրեայ համայնքի իշխանութեանց, դրամ խնդրած է, իբրեւ կարօտեալ : Եւ ցոյց տալով իր զատրիճ Հրեայ ըլլալը ապացուցանող փաստաթուղթերը, անոնցմէ նիւթական օգնութիւն ստացած է :

Մենք զոհ տուինք երիտասարդ մը, այրիացած ընտանիք մը եւ երկու որբ եւ անչափահաս աղջիկներ : Իսկ նիւթական վնասները կարելի չէ հաշուել : Թող այսքանը խրատ ըլլայ ուրիշներուն

Տեղեկատու

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԻՐ Դ. ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի խմբագիրը ամսուան մը արձակուրդով Փարիզէն բացակայ՝ չկրցաւ սովորական կանոնաւորութեամբ հրատարակել Հոկտեմբերի եւ Նոյեմբերի թիւերը :

Այժմ արդէն վերադարձած է եւ ըսկսած իր աշխատանքը : Հոկտեմբերի թիւը, որով կը սկսի չորրորդ տարին, մամուլի յանձնուած է եւ լոյս կը տեսնէ գալ շաբթու մէջ : Իրարու ետեւէ մէկ մէկ շաբաթ միջոցով լոյս պիտի տեսնեն միւս թիւերը, որպէսզի հրատարակուի յունուարի թիւր յունուար ամսուան մէջ : Այդ թիւը, կրկին ծաւալով, Ամասիոյ Հայր. Միութեան խնդրանքով, պիտի նուիրուի հայ բժշկապետին՝ Ամիրտովլաթի կեանքին ու գործին :

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վարչական գործերը դիւրացնելու համար, այժմէն պիտի տպուին հասցէները այն բաժանորդներուն, որոնք նորոգած եւ վճարած են իրենց բաժնեգինը : Ուստի կը խնդրուի ուշացածներէն, որ անյապաղ նորոգեն, եթէ չեն ուզեր, յետոյ, դանդաղելու պատճառ ունենալ, — ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վարչութիւնը ստիպուած է գործել խիստ բծախնդրութեամբ՝ խնայելու համար աւելորդ յոգնութիւններ :

Բազմաթիւ նոր բաժանորդներ կուզեն ունենալ ՀԱՅ - ԲՈՅԺի ամբողջական հաւաքածոն, — թիւ 1ը եւ 2ը (առաջին տարի, 1934) սպառած ըլլալով, անոնք որ մեզի կը վերադարձնեն, կը ստանան մէկ տարուան ՀԱՅ-ԲՈՅԺ այս Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ :

Տնտեսական յարաճուն տագնապին հետեւանքով՝ յունուարէն սկսեալ պիտի աւելցուի ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բաժնեգինը : Կը շահին ամէն անոնք որ այժմէն կը վճարեն, ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բաժնեգինն է.— Ֆրանսա՝ 25 ֆրանք, արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք, (ըստ թղթատարական սակին) : Դիմել Տօքթ. Շ. Այվազեանի, 17 Rue Damesme, Paris :

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք» խռովեալ խորհրդածութիւններ կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (24 Նոյ.).

— «Վերջերս Ռամկավար օրգանները հրապարակ նետեցին նորութիւն մը. Իբր թէ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հիմնադիրը, հանգուցեալ Պօղոս Նուպար, ըսած է եղեր— չենք գիտեր ե՞րբ եւ ի՞նչ առիթով— թէ «Բարեգործականը պզտիկ հանրապետութիւն մըն է»։

Ռամկավար մամուլի օրգաններէն ոմանք յօդուածներով զարգացուցին այս խօսքը, հաստատեցին զայն, եւ այնքան յառաջ գացին որ ի վերջոյ այն տպաւորութիւնը թողուցին թէ Պօղոս Նուպար քիչ մը շատ համեստ գտնուած էր «պզտիկ հանրապետութիւն» մը կոչելով իր ձեռագործը, Բարեգործականը, որ իրականին մէջ «մեծ» հանրապետութիւն մըն է :

Բայց, այդ գիտուն բնողներու վատ բախտէն, Փարիզի Ռամկավար «Ապագայ»ն, որ սկսած է հակառակ քայլ նետել իր քոյր օրգաններուն՝ գրեթէ ամէն մէկ խնդրի մէջ, իր Հոկտեմբեր 9ի խմբագրականով մէկ կողմ կը նետէ այդ նորագիւտ ծածկոցը եւ կը ջանայ ցոյց տալ իսկութիւնը «պզտիկ Հանրապետութիւն մը» կոչուած Բարեգործականին :

«Ապագայ»ն ալ կ'ընդունի թէ Պ. Պօղոս Նուպար նման խօսք մը կրնայ ըսած ըլլալ, բայց դիտել կուտայ որ Բարեգործականը ոչ «պզտիկ» եւ ոչ ալ ուրիշ տեսակի հանրապետութիւն մըն է, այլ «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱԿԱՒԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԱՐՁԱԾ Է ՆՈՅՆԻՍԿ ԳՈՒՑԷ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ» :

Այս անվերապահ յայտարարութիւնը աւելի նշանակելի կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք, որ «Ապագայ»ի խմբագրութիւնը ամէնէն աւելի մօտ կը գտնուի Բարեգործականի Կեդրոնական Ժողովին եւ «Վարիչ-Պատուիրակ»ին : «Ապագայ» յանգած է այդ եզրակացութեան շատ վստահելի կէտէ մը դիտելով Բարեգործական Միութեան կազմակերպական մեքենան, անոր վարիչ մարմինները եւ անոնց ու Բարեգործականի անդամներու փոխյարաբերութիւնները.

Ահա թէ ինչ կ'ըսէ «Ապագայ» իր Հոկտեմբեր 9ի խմբագրականին մէջ.

1. «Գործնականին մէջ ընդհանուր ժողով գոյութիւն չունի», որ «զօրծիքը պիտի ըլլար ցոլացնելու Բարեգործականի շուրջ համախմբուած հայութեան բաղձանքները ... եւ պարտադրէր անոր ցոյց տրուած ճամբաները» :

Ուրեմն, ի՞նչ է տեղի ունեցածը, որ կը կոչուի «Բարեգործականի Ընդհանուր Ժողով» :

Թո՛ղ «Ապագայ»ն նկարագրէ զայն մեզի համար :

«Բարեգործականի ընդհանուր ժողովները կը գումարուին Կեդր. Ժողովին եւ տեղական վարչութիւններուն մասնակցութեամբ եւ թերեւս երբեմն Միութեան մէկ քանի տեղական անդամներու ներկայութեամբ»

Այլ խօսքով՝ Բարեգործականը այն տեսակի «հանրապետութիւն» մըն է, որուն գործադիր իշխանութիւնը ամէն ինչ է, իսկ անդամները, ժողովրդական լայն խաւերը՝ ոչինչ : Ընդհանուր ժողովը մէկ այլ անունն է Կեդրոնական ժողովին, որու ձեռք կեդրոնացած է Բարեգործական Միութեան ամբողջ իշխանութիւնը— օրէնսդիր թէ գործադիր : Համարատու եւ համարատու ժարմին մը նոյն ատեն : Պատասխանատու միայն ինքն իրեն :

Այժմ՝ տեսնենք թէ այս ամենազօր կեդրոնական ժողովը ի՞նչ կը ներկայացնէ ներկայիս. Խօսքը տանք դարձեալ «Ապագայ»ին.

— «Հետաքրքրութեան համար, մեր ընթերցողները աչք մը թող նետեն կեդրոնական ժողովին անդամներուն ցանկին վրայ ... : Եթէ չեն գիտեր իւրաքանչիւրին պարագան ու պայմանները, թո՛ղ հարցնեն ու լուսաբանուին : Գիծ մը թո՛ղ քաշեն անունները վրայ անոնց, որոնք հրաժարած են, հիւանդ են, «յոգնած են», եւ անոնց որոնք տարին քանի մը շաբաթ միայն Փարիզ կ'երեւին : Եւ պիտի տեսնեն թէ կը մնան միայն երկու-երեք անուններ, չխօսելով վարիչ-պատուիրակը, որուն պարագան մասնաւոր է, որոնք իրականութեան մէջ կը ներկայացնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Ժողովը : ԹՈՂ ԽՆԴԻՐԸ ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ՄՕՏԷՆ ՍԵՂՄԵՆ ՈՒ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԵՆ ՈՐ ՑԵՍ ՄԱՆՐԱԿՐԿԻՏ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ, ԹԵՐԵՒՍ ՄԷԿ ԿԱՄ ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ՄՆԱՆ :

« Ա՞յս էր Պօղոս Նուպարի իրականը :

« Հանրապետութիւնը սակաւապետութիւն մը դարձած է, նոյնիսկ գուցէ միապետութիւն մը » :

Այսպէս, ուրեմն, Բարեգործական Ը. Միութիւնը, որ իբրեւ «պզտիկ հանրապետութիւն մը» կը ծախուի հայ ժողովուրդին, իրականին մէջ միայն «սակաւապետութիւն մըն է», որ ոչ միայն զուրկ է «Ընդհանուր Ժողովի մը հսկողութենէն եւ մղիչ ուժէն», այլեւ զուրկ է վարչական այնպիսի մեքենայէ մը, որ այսպիսի պայմաններու ներքեւ կ'երաշխաւորէ կազմակերպութեան մը կենսունակութիւնը, անոր գործին յաջողութիւնը եւ կ'ապահովէ ժողովուրդին վստահութիւնը :

Ընդհակառակն, « Ապագայ » կը չիշտէ որ «Ղեկավարներու ձեռնպահութիւնը զատալքութեան կը մօտենայ », եւ «Կեդր. Ժողովին արդի կազմալուծութիւնը կրնայ շուտով ստեղծել այս նախախնամական հաստատութեան համար տագնապալի կացութիւն մը » :

Եւ « Ապագայ » կը վերջացնէ իր խօսքը հարցերու շարանով մը — պիտի սթափի՞ն ղեկավարները, ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչ կը մտածէ այս վարչութիւնը դարման մը գտնելու համար « Շուրջը մա՞րդ չի գտներ : Բայց պայմա՞ն է ոսկերիչ ըլլալ, անդամակցելու Բարեգործականի Կեդր. Ժողովին : Պայմա՞ն է այս կամ այն ընտանիքին (մեր կողմէն աւելցնենք՝ կուսակցութեան «Հ») անդամ կամ խնամի ըլլալ, մուտք գործելու համար անոր մէջ » .

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այսպիսի բարբարոսութեան ընդունակ է Թուրքը : Ով որ գութ չունի դէպի կենդանի բոյսերը, նա չի կարող գութ ունենալ դէպի կենդանի մարդիկ : Թուրքը ծառի պտուղը կ'ուտէ, իսկ ծառը կ'ոչնչացնէ : Թուրքը մարդու ձեռքի վաստակը կ'առնէ, իսկ նրան կը մահացնէ ... Թուրքը որպէս անխնայօրէն սպառեց իր երկրում գտնուած անտառները, նոյնպէս անխնայօրէն ոչնչացրեց իր տէրութեան այլազգի ցեղերը ...

Ծերունին նոյն բարբարոսութիւնն էր տեսնում իր տան մէջ, բայց լռում էր : Նա մտաւ խոհանոցը, ուր կնիկները ճաշ էին պատրաստում : Խե՜ղճ մարդ, նա արդէն կալանաւորուած էր իր տնում, եւ իր բանտի մէջ իր պահապաններին ցոյց էր տալիս հիւրասիրութեան սուրբ պարտքը :

— Այդ ի՞նչ մարդիկ են, ի՞նչ էին պտռում, ինչո՞ւ են քանդում մեր տունը, հարցրեց Սառան արտասուալի աչքերով :

- Աստուած գիտէ ... պատասխանեց ծերունին տխուր կերպով, եւ պատուիրեց որ ճաշը շուտ տան :

Կնիկները գտնւում էին մի սարսափելի երկիւղի մէջ : Նրանք քաշուել եւ տուն էին մտել զինուորների աչքից հեռու մնալու համար : Նրանք հասկանում էին, որ մի տարօրինակ բան պատահած պէտք է լինի, որ Թուրքերը այժմ այնպէս անպատկառ կերպով էին վարւում իրանց տան հետ : Մինչեւ այն օրը նրանք շատ անգամ տեսել էին այսպիսի հիւրեր, բայց միշտ ծերունու տան պատիւը պահպանուած էր եղել :

Հայրապետը եւ Ապօն, որոնք առաւօտեան Վարդանի հետ գնացել էին Պ. Սալմանին որոնելու, տակաւին չէին վերադարձել : Ծերունու միւս որդիները, դաշտում լսելով Թուրքերի անկարգութիւնները, իսկոյն տուն վազեցին : Նրանք սաստիկ կատաղած էին, ո՛չ թէ Թուրքերի դէմ, այլ իրանց անմեղ հօր դէմ : Սարուկները միշտ տկար կողմի վրայ են յարձակւում : Նրանք բռնակալի գործած բարբարոսութիւնները բնական են համարում, բայց մեղադրում են իրանց նըման տարուկներին, թէ ինչո՞ւ նրանք «աղային բարկացրին» ... Այս պատճառով ծերունու որդիները իրանց հօր դէմ յայտնած նախատինքներին եւ յանդիմանութիւններին չափ չկար : Նրանք դատապարտում էին իրանց հօրը, թէ նա ինչո՞ւ թոյլ տուեց իր տան մէջ այնպիսի վտանգաւոր մարդկերին, որպէս էին Վարդանը եւ Սալմանը, եւ պատրաստ էին գնալ եւ յայտնել յիւզպաշուն բոլորը, ինչ որ իրանք գիտէին, կարծելով, թէ այդ կը թեթեւացնէր իրանց յանցանքը :

— Դու քո ձեռքով քո տունը քանդեցիր, ասում էին նրան որդիները :

— Թող քանդուի ... պատասխանեց ծերունի հայրը լի վրդովմունքով, երբ այդ տան մէջ ձեզ նման անարժան որդիք են բնակւում, անէծքի եւ ոչնչութեան արժանի էք դուք : Քանի դեռ մնում է ձեր մէջ անձնասիրութեան, պատուի եւ ազատամտութեան ամէն զգացմունք : Այն մարդիկը, որոնց դէմ բարկացած էք դուք, նրանք են իմ իսկական որդիները, եւ ես շատ չեմ ցաւի, եթէ նրանց պատճառով կը կորցնեմ ամէն ինչ որ ունեմ ...

Ծերունու վերջին խօսքերը վերաբերում էին Պ. Սալմանին եւ Վարդանին : Որդիները աւելի գրգռուեցան. Խոհեմ հայրը մտածելով, մի գուցէ որ եւ իցէ յիմարութիւն գործեն, կամ մի անզգոյշ խօսք դուրս թողնեն իրանց բերնից, հանգստացրեց նրանց, ասելով, որ վախենալու ոչինչ առիթ չունեն, որ Թուրք պաշտօնատարների «բերանը միշտ կարելի է ցխել» մի քանի ոսկիներով, եւ աւելացրեց, որ Թոմաս էֆէնդին խոստացել է գործ դնել իր բոլոր ջանքերը եւ գալոց վըտանգի առաջը առնել : Որդիները մի փոքր հանգստացան : Այսպիսիների վրայ մեծ ազդեցութիւն է գործում խոշոր մարդկանց անունը : Թոմաս էֆէնդին խոստացել է, ուրեմն նա ամէն բան կարող է կատարել :

Այդ միջոցին օդայի դրանը յայտնուեցաւ Թոմաս էֆէնդին եւ հեռուից ձայն տուեց .

— Տանուտէր Խաչօ, շուտ արա, այդ կծառողներին պէտք է կերակրել :

— Պատրաստ է, էֆէնդի, պատասխանեց տանուտէրը, — իսկոյն կը տան ճաշը :

Ծերունու որդիները սկսեցին ճաշի սեղանը պատրաստել օդայի մէջ առանձին, իսկ դրսում ծառերի հովանու տակ առանձին սեղան եւս զինուորների համար : Այդ վերջինները հետզհետէ անտանելի էին դառնում : Այդպիսի դէպքերում, Հայի տան մէջ, Թուրք զինուորը բաւական պահանջող է լինում, նրա ճաշակը նրբանում է, նրա ախորժակը բացւում է, եւ նա պահանջում է այն տեսակ կերակուրներ, այն տեսակ խմիչքներ, որոնց անունն է լսել միայն, իսկ իր կեանքում մի անգամ եւս չէ տեսել . Տան տիրոջ իւրաքանչիւր «չը» կանոն պատասխանւում է հայհոյանքներով : Թէեւ այսպիսի անկարգութիւնները չպատահեցան, բայց դարձեալ ծերունու որդիները սաստիկ տանջուեցան, մինչեւ կարողացան իրանց անամօթ հիւրերի այս եւ այն պահանջներին բաւականութիւն տալ :

Ցիւզպաշին եւ Թոմաս էֆէնդին ճաշում էին երկուքը միասին : Ծերունի տանուտէրը նրանց սեղանակից չեղաւ, եւ սպասաւորի նման մնաց ոտքի վրայ, դրանով կամենալով ցոյց տալ իր հիւրերին մի առանձին պատիւ : Ծերունու որդիները ծառայում էին զինուորների սեղանի շուրջը : Այդ ժամանակ արագը եւ տանուտէրի խոհանոցի առատ խորտիկները գրաւեցին նրանց : Այդ դէպքից օգուտ քաղելով, ծերունին մօտեցաւ Սառային եւ ծածուկ ասաց նրան .

— Զաւակս, տա՛ր այդ բանալիները եւ տանը ինչ լաւ բան որ կայ, բոլորը թաքցրու . դու խօ իմանում ես թէ ո՛րտեղ պէտք է թաքցնել :

— Իմանում եմ ... պատասխանեց խեղճ կինը եւ նրա աչքերը լցուեցան արտասուքով : Այդ նախազգուշութիւնը արդէն նշան էր, որ սպառնում է մի մեծ վտանգ :

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ճափոնական բանակը դէպի Նանքին

Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնական բանակը միայն 65 քիլոմեթր հեռու է Նանքինէն (Չինաստանի մայրաքաղաքը): Քաղաքը պաշարման պատնէշին տակ է: Միւս կողմէ 50.000 ճափոնցի զինուորներ գրաւած են Չիքայ կղզին, Հօնկ-Քոնկի հարաւային արեւմտեան կողմը:

Ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցաւ Սպանիոյ ազգայնական կառավարութիւնը, զայն պատուար մը համարելով բոլշեւիկեան վտանգին դէմ: Մանչուրիան ալ հաղորդեց իր ճանաչումը:

Զրոյցի մը համաձայն, գերմանական գեսպանը Չինաստանի սպարապետին ներկայանալով, առաջարկած է բարեկամաբար լուծել չինեւճափոնական կնճիռը: Գերմանիա այս միջնորդութիւնը կը կատարէ համախորհուրդ Իտալիոյ հետ: Իտալացիներ այս առթիւ կ'ըսեն թէ երբ ճափոն բոլորովին խորտակէ Չինաստանը, Գերմանիան ալ կրնայ վնասուիլ անտարակոյս:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ «Երկաթեայ պահակներ» վարիչը՝ Քոտրէանու, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ իրենց յաղթանակէն 48 ժամ վերջը Ռումանիա զինակցութիւն մը պիտի կնքէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ:

ՍԱՆԺՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ կազմակերպիչ յանձնաժողովը իր աշխատանքները վերջացուցած ըլլալով, ժընեւ վերադարձաւ: Յանձնախումբը նկատի առնելով տեղական պայմանները, ընտրութեանց համար ծրագիր մը պիտի մշակէ, յարեւմտան Սարի հանրաքուէին:

30 ՀՈԳԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Լիոնի մէջ, Սէնվիլէն փողոցին վրայ, կազի խողովակ մը պայթած ըլլալով: Զոհերէն չորսը հիւանդանոց փոխադրուեցան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ հրդեհ մը ծագելով հանրօգուտ շինութեանց պաշտօնատան շէնքերուն մէջ, հինգ հոգի վառեցան, հինգ հոգի ալ յանցաւորական միաւորի մը կը գտնուին:

ԺՈԶԷՖԻՆ ՊԷԹԸՐԸ, որ Փարիզի մէջ կը կոչուի... Պաքէր, հռչակաւոր պարուհին, ամուսնացաւ Ֆրանսացի գործարանատէրի մը հետ: Ծնած է 1907ին, իսկ ամուսինը՝ 1910ին

15 ՏԱՐԵԿԱՆ լեհ հեծելանաւորդ մը, որ ինքնաշարժի մը զարնուած էր Թրիէլի մէջ, հակառակ իր ծանր վէրքերուն, յաջողած է ցեխին մէջ գրել փախստական կառքին թիւը: Ոստիկանները կը փնտռեն կառքը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅՆԶՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Գունաւորազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահրամեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօյաճեան եւ Յ. Միրիմանեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.:

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

« Համազգային »ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ:

26. Ave. de Tokio — Métro : Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Գ. Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ). Գ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ). Ընկ. ԲԵՆՕ (ջութակ) եւ Գ. Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն):

Մուտք՝ 8 ֆրանք, (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

Թէյասեղանի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նաեւ «Համազգային»ի Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան պարգեւաւոր վիճակահանութիւնը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՎԷՄԻ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԹԻՒԸ — ԿԵՆԱՑ ԱՐՕՐԵԱՅ?

ԿՈՉՆԱԿ ԱՐՕՐԵԱՅ

Ամսագրին նոյեմբերի թիւը (9) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲ. Խմբագրին Յուշատետրը, Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ՝ Մ. Պարէս Արեւելքի մէջ, Հ. Գ.՝ Գեղ. Ցուցահանդէսներ, Ա. ՍԵՄԱ՝ Լոյսը Տակաւ..., Գ. ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻ՝ Բանաստեղծներ, *** Հայկ. Աւանդութիւն մը, Ա. ԱՐԱԶԵԱՆ՝ Տէր Գասպար Մալուբեան, ՏՔ. Գ. ՄԱՇՈՒՐԵԱՆ՝ Խորհուրդներ, ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ՝ Փարիզահայ Տիպարներ, ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ — Մ. ԲԱԲԵԼԵԱՆ՝ Գրքի մը երաժշտական արժանիքը, ԱՐԱՄՈՐԴԻ՝ Էջեր հայ պատմագրական պատմութենէն, Ա. ԱՐԱԶԵԱՆ՝ Փրոֆ. Ն. Ադոնցի աշխատութիւնները, «Նոր Քնար» եւ «Կոմիտաս», «Պատմական խնդիրներ»:

Բացուած է 1938ի բաժանորդագրութիւնը, տարեկան 40 ֆրանք Ֆրանսա եւ գաղութներ, եւ 50 ֆրանք միւս երկիրներուն համար:

Դիմել M BARSAMIAN, 30 Rue Drouot. Paris (9):

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ?

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Առաջիկայ դասախօսութիւնը Ուրբաթ 3 Դեկտ. ժամը 21ին, 8 Ռիւ Պօսիէ: Կը խօսի իր անդամներէն Ե. ԼԱԶԻՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Մխիթարեան եւ Մուրատ-Ռափայէլեան հաստատութիւններու պատմութիւնը»:

Գ Ծ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն   Պ Ա Զ Ա Ր

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. Մ. ՅԻԿԱՅԻ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն սննդի, զգեստաւորման, պատսպարման եւ դաստիարակութեան:

Տեղի կ'ունենայ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937 Կիրակի օր. ԺԱՄԸ 14—20

SALLE JEAN-GOUJONի մէջ.8, RUE JEAN GOUJON. Paris (8e.)

մէթրօ Clemenceau -Champs Elysées

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընտիր նուագախումբ, թէյ, գաթէյ, ճոխ պիւֆէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազնուասիրտ հայրենակիցները որոնք կը հաճին միութեան նպատակին եւ գործունէութեան:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

SALLE ERARD, 13, Rue du Mail, Paris-Metro: Sentier

Կը մասնակցին՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Տիկին ՄՕՆԻՔ ՀԱՍՍ եւ ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ Փարիզի միջազգային նուագահանդէսներու solistեներ ինչպէս նաեւ տասնեակ մը արուեստագէտներէ կազմուած նուագախումբ:

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Պիտի գործադրուին դասական վարպետներու երկերէն զատ, հայկական գործեր, Սպենդիարեանէ, Պարթեւեանէ եւայլն:

ՄՈՒՏՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 7. 10. 15 եւ 20 ՖՐ.

Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի 51 Rue Mr. le Prince եւ գրատուն Gérardի մօտ, 32, Rue Montholon Փարիզ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավենիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Պլաս տ'Իթալի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼի Իշխան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները. Շաբաթ 4 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին Շաքի իկեան սրահին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅ Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն: Թաղականները նկատի պիտի առնուին:

ՎԻԷՆԻ խումբի ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին խաժակ ակումբին մէջ:

ՊՕՄՕՆԻ Ջաւարեան ենթակոմիտէի անցեալ ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ'ունենայ 3 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Խռոստով» ենթակոմիտէի «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու դասախօսութիւնը, Ուրբաթ 3 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8.30ին «Եաճրիկեան» սրահին մէջ:

«Վարանդեան» խումբի դասախօսութիւնը, Շաբաթ, 4 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին:

«Թաթուլ» խումբի դասախօսութիւնը, Կիրակի 5 դեկտ., առաւօտեան ժամը 10ին:

«Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, Կիրակի 5 դեկտ., կէսօրէ ետք ժամը 3էն 4ին:

ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Խնջոյք «Հ. Յ. Դ. Օրուան» առթիւ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէին կողմէ 5 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Երիմեան» Ակումբին մէջ: Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւլն.: ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Լիոնի մէջ

Ազգային մեծ եւ անմահ վիպագրին՝ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի հանդէսը պիտի տօնուի արտակարգ պատրաստութեամբ եւ մասնակցութեամբ քանի մը ուժեղ կազմակերպութիւններու:

4, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն եւ տեղւոյն վրայ առանձին թռուցիկներով:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շավիլի Մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ անխտիր բոլոր համակրողուհիները, 5 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին դըպրոցին սրահին մէջ: Զրոյց - դասախօսութիւն կարեւոր հարցերու շուրջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

15 նոյ — 28 նոյ.

ՎԻՐՆԱՍ, Մ. Ե.— 40:
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ, Եզ.— 225:
ՀՕԹՎԻԼ, Անս.— 35:
ԼԻՈՆ, Լ. Կ.— 280:
ՄՈՒՏԻԼԻԱ, Ա. Փ. 7
ՍԱԼՈՆ, Ս. Ա.— 40
ՔԱՆ, Ծ. Վ.— 150:
ՏԷՍԻՆ, Մ. Պ.— 40:
ՊՈՒՐԺ, Գ. Ղար.— 75:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Յ. Ա.— 75:
ԺԻՎՕՌ, Սամ.— 40:
ՕՌԱՆԺ, Ս. Յ.— 62:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հ. Ակ. 1 անգլ
ՌՈՎՆՕ, Կէլ.— 140.

ՓՐԱԿԱ. Ե. Փ.— Այո, գրկեր

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

- Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Գալպաքճեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թիւֆէնկճեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Հրանտ Երկանեանի իրենց փոքրիկին՝ Ալիսի զաղանալից մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Կրընոպլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ընկերուհի Տիկին Երկանեանի եւ ամուսնոյն, իրենց փոքրիկին զաղանալից մահուան առթիւ:

ՎԱՐԴԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

Մարսէյլի Հայ Երիտ. Ընկերակցութիւնը կազմակերպած է ՎԱՐԴԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ մը՝ հանգուցեալ մեծահռչակ ծովանկարիչ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆի յիշատակին:

3 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22, Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան:

Պիտի նախագահէ՝ ՎԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ: Պիտի խօսի՝ Գ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին ընթացքին պիտի նուագուի մեծ արուեստագէտին յօրինած զգայուն մէկ կտորը՝ Գ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆի կողմէ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՐՏՈՒՆՋԸ»

Մուտքը ազատ է

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին ընկերական ամսական հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 3 դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, 8, Ռիւ Պօսիէ: Գեղարուեստական բաժին, պիւֆէ եւ պար:

Սակայն մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Գրադարանը բաց է՝ երեքշաբթի եւ հինգշաբթի երեկոները, ժամը 7.30 — 10: Կը հրաւիրուի ընթերցասէր հասարակութիւնը օգտուելու գրադարանէն:

Le Gérant : Վ. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Domremy — PARIS (13)

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ Միութեան կողմէ

4 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ETABLISSEMENT SUSSETի սրահներուն մէջ, 206 quai de Valmy Փարիզ, մէթրօ Jean-Jaurès:

Գեղարուեստական բաժին: Արժանթինեան ընտիր օրքեսթրը: Մեծ թոմպոլա ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆր. կիներու 8 ֆր:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 4 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3594

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՍԵՐՏ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ

Ուրախութեամբ կ'արձանագրենք երկու կարեւոր աշխատանք-ներ, որոնք սահմանուած են բարերար դեր կատարելու մեր գաղութին մէջ։

Այդ աշխատանքներուն առաջինը կապ ունի աշխատաւորական շարժումին, միւսը՝ նորահաս երիտասարդութեան հետ։

Փարիզի թէ գաւառի մէջ, Դաշնակցական ընկերներն ու մարմինները այժմ աւելի գիտակցօրէն կը հետեւին այս երկրի ընկերային — աշխատաւորական շարժումին, որ արտակարգ նուաճումներ կատարեց, 1936 յունիսէն ի վեր։

Անոնք ոչ միայն կ'օգտուին ընկերային օրէնքներէն, այլեւ կապեր հաստատելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ընկերվարական կուսակցութեան մասնաճիւղերուն հետ, կը ջանան հարթել շատ մը թիւրիմացութիւններ։

Ինչո՞ւ ծածկել,— տարիներէ ի վեր կապուած ըլլալով միայն անհատներու, ընդհանրապէս քաղաքագէտներու կամ պաշտօնական անձերու հետ, մնացեալը ձգեր էինք բախտին։ Այնպէս որ, բան գանգուածը շատ բան չի գիտեր հայկական իրականութեան մասին, ինչպէս ուրիշ գաղութներու, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ։

Միւս կողմէ, տարիները շատ բան փոխած, մաշեցուցած, վեր ի վայր շրջած են։

Անհատները անշուշտ ունին իրենց դերը, այս կամ այն հանգամանքով։ Բայց չէ՞ որ անոնք ալ մահկանացու են։

Եւ յետոյ, շատ քիչ «երեւելիներ» կրնան տարիներով պահել միեւնոյն հմայքը կամ հեղինակութիւնը։ Կարգուսարքի փոփոխութիւն մը կը նսեմացնէ այսինչ շուքը, անոր տեղը դնելով ուրիշ մը, որ կրնայ բոլորովին անծանօթ ըլլալ։ Իսկ բազմութիւնները, միշտ մնայուն, բնականաբար կը շարժին համաձայն իրենց գիտելիքներուն, որոնք ընդհանրապէս կը բաղկանան կանխակալ կարծիքներէ կամ թիւրիմացութիւններէ։

Ուրեմն, տարրական արթնութիւնը կը պահանջէ ճամբան հարթել դէպի զանգուածները, անոնց կազմակերպութեանց միջոցաւ։ Մօտենալ, խօսիլ, բացատրել, սորվիլ,— եւ ի հարկին սորվեցնել։

Մինչեւ հիմա կատարուած փորձերը ցոյց կու տան թէ այս երկրին կազմակերպուած բազմութիւնները շատ աղօտ գաղափարներ ունին հայկական իրականութեան մասին։

Նոյնիսկ Մարսէյլի պէս հայաշատ շրջանի մը եւ ուրիշ քաղաքներու կամ արուարձաններու մէջ մեր ընկերները յաճախ ափ ի բերան կը մնան, լսելով զանազան հարցումներ՝ պատասխանատու վարիչներէ։ Եւ կը հարկադրուին եթէ ոչ ջրհեղեղէն, գոնէ «Նախապատերազմ»էն սկսիլ, բացատրելու համար «ինչն ու ինչը»...

Միայն այս երեւոյթը բաւական է, որպէսզի աւելի գործօն աշխատանք տարուի, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։

Եւ մեծ դժուարութիւն մը չի ներկայացներ այս աշխատանքը։ Անոր ակադեմական մասը ձգելով ձեռնհասներուն, անդին կը մնան զանազան պարտականութիւններ, որոնց առջեւ ներելի չէ անճրկիլ։ Այն Ֆրանսերէնը զոր մեր աշխատաւորները սորվեցան 15 տարուան ընթացքին, գործնական կեանքի մէջ, կրնայ բաւարարել շատ շատերը։ Ամէն տեղացի գրոց-բրոց մը չէ, եւ մանաւանդ աշխատաւորական— ընկերվարական կազմակերպութեանց անդամները երբեք մեծ յաւակնութիւններ չեն ունեցած։

Միւս աշխատանքը, որու մասին կուսակցութիւնը մասնաւոր բանաձեւ մըն ալ ունի, կը վերաբերի նոր սերունդի լաւագոյն տարրերուն օգտագործման։

Շրջանաւարտ սերունդ մը ունինք արդէն, համալսարաններու ճամբուն վրայ եւ կամ գործի ասպարէզը նետուած։

Բազմաթիւ պիտանի տարրեր կան այդ սերունդին մէջ։ Անոնք որքան ալ անհաղորդ մնացած ըլլան հայկական իրականութեան, կրնան «բացուիլ» եւ օգտակար դառնալ, իրենց լեզուագիտութեամբ եւ ընդհանուր զարգացումով։

Ի՞նչպէս օգտագործել զանոնք։

Ամէնէն գործնական միջոցը այն է, անշուշտ, որ անդամագրուին կուսակցութեան մը, պիտի ըսէինք՝ Դաշնակցութեան։ Բայց եթէ չեն ուզեր կամ չեն կրնար, խառնուածքի բերումով, այդ չի նշանակեր թէ պէտք է անկիւն մը քաշուին, տունը մնացած աղջիկներու պէս, կամ գլխիվայր թաւալին մեծ քաղաքներու յորձանքին մէջ։

Ասպարէզ կայ բոլորին համար ալ, եւ մանաւանդ այս շրջանաւարտներուն համար, կը բաւէ որ իրենք հետաքրքրուին եւ ուշադիր աչքեր հսկեն։

Օրինակ, անոնք մեծապէս օգտակար կրնան ըլլալ քարոզչական ճակատին վրայ, շնորհիւ իրենց լայն ծանօթութեանց եւ կապերուն։ Չէ՞ որ դպրոց յաճախեցին հազարաւոր տեղացիներու եւ օտարազգիներու հետ, որոնց մէջ շատեր վաղը կրնան վարիչ դիրքեր գրաւել իրենց երկիրներուն մէջ։ Ուրեմն, իրենց շահն իսկ կը պահանջէ կարելի եղածին չափ հայկական պաշար հաւաքել։ Ներսէն առնել, թէ խմորուելու եւ թէ դուրսը տարածելու համար։

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ այս աշխատանքն ալ արդիւնաւոր ճամբու մէջ է եւ յաճախ «շրջանաւարտները» իրենք նախաձեռնութիւն կը ստանձնեն, օգտակար հանդիսանալու համար։

Այս աշխատանքը անշուշտ սահմանափակուած չէ Ֆրանսայի մէջ։ Միւս գաղութներն ալ այս 15 տարիներու ընթացքին ունեցան իրենց շրջանաւարտները, որոնք նոյնպէս պարտականութիւններ կրնան ստանձնել։ Թերեւս աւելի բախտաւոր են անոնք, աւելի մօտ ըլլալով հայկական միջավայրի եւ մշակոյթի։ Պայման չէ խնամակալութիւններ հաստատել անոնց գլխուն, բայց սրտցաւ հետաքրքրութիւն մը կրնայ ճամբայ ցուցնել եւ իւրաքանչիւրը դնել իր դերին մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԵՂ ՄԸ 46, ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ ՄԸ 30 ՌՈՒՄԲ ԶԵՆՔԵՐՈՒ ՄԹԵՐՔ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ

Երեւան հանուեցան նաեւ երկու զինագործարաններ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը շարունակելով իր հետապնդումները, մեծ քանակութեամբ նոր զէնքեր, մանաւանդ ռումբեր գտաւ Փարիզի շրջանին մէջ.

Հինգշաբթի առտու լրագիրներու փոխադրիչ մը կ'անցնէր Վիլնէօվ - Սէն - Ժորժէն (հարաւային շրջան), երբ իր ուշադրութիւնը գրաւեցին դէզ մը փայտէ սնտուկներ, ճամբուն վրայ։ Մարդը անմիջապէս լուր տուաւ ոստիկան - զինուորներուն, որոնք հանելով գտան 46 սնտուկներ, իւրաքանչիւրը 32 ձեռնառումբով։ Սնտուկները անմիջապէս փոխադրուեցան քաղաքապետարան։

Այս գիւտէն քիչ վերջ, կառապան մը Գոր - Ֆոնթ - Թօպէօր ճամբուն վրայ (արեւելեան շրջան) փոսի մը մէջ նշմարեց երեսուն սնտուկներ, նոյն պարունակութեամբ եւ յարակից գործիքներով։ Տակաւին ճշդուած չէ թէ ինչպէս ձգուած են այս 76 սնտուկները։

Այս 2432 ձեռնառումբերով մինչեւ հիմա գտնուած ռումբերուն թիւը կը հասնի 5600 — 6000ի։ Կ'ըսուի թէ նոր ռումբերուն մեծ մասը արտասովոր կամ հեղձուցիչ կազեր կը պարունակեն։

Այս բոլոր ռումբերը միեւնոյն շինուածքն ու բաղադրութիւնը ունենալով, Ապահովութեան Տեսչութիւնը դաւադրութեան սկիզբէն ի վեր կը փնտռէր մասնագէտը եւ արհեստանոցը։ Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, մասնագէտը Յօժէն Տրլոնգըն է (բանտարկուած), որ իբրեւ ճարտարապետ գիտէր պայթուցիկներու բոլոր գաղտնիքները։ Գալով արհեստանոցներուն, անոնք ալ երեւան հանուեցան միեւնոյն օրը։ Արհեստանոցներէն մէկը ծածկուած էր Ֆոնթէնէպլոյի անտառին խորը, մասնաւոր տան մը մէջ։ Վարձակալը, այրի տիկին մը, արտասահման գացած ըլլալով, ոստիկանները խուզարկութեան ձեռնարկեցին եւ գտան վեց թիթեղէ սնտուկներ եւ բոլոր անհրաժեշտ առարկաները՝ ռումբեր լեցնելու։ Միւս արհեստանոցը գտնուեցաւ Պուասի - Լ'Այրուի մէջ, աղօրեպան Տրլաքուրի դետնայարկը, ուր դաւադիր թաքստոցներ երեւան հանուած էին անցեալ շաբթու։

Ուրիշ կարեւոր յայտնութիւն մըն ալ երեւան հանուեցաւ նոյն օրը։ Ոստիկանութիւնը հիւսիսային շրջանին մէջ գտաւ ամբաստանեալ կոմս Մոռօ տը լա Մէօզի մէկ նամակը, գրուած 1935 օգոստոս 7ին եւ ուղղուած զինագործարանի մը։ Այս նամակով, կոմսը կ'հարցնէր թէ գործարանը կրնա՞յ ծախել կամ թէթեւ գնդացիրներ եւ գնդացիր - հրացաններ շինել, հաւանական ապսպրանք մը ստանալու համար եւրոպական կառավարութենէ մը»։ Զինագործարանը ընթացք տուած չըլլալով այս նամակին, ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները, հաստատելու համար թէ կոմսը փորձած չէ՞ ապսպրանքներ տալ ուրիշ գործարաններու։

*** Վանվի բերդին շրջուն պահակներու պատճառաւ 50 — 60 քիլօ ծանրութեամբ թորփիլ մը գտաւ իր գործիքով Պանեէօյի մէջ, Ավրնիւ Ժան - Ժօռէս։

*** Հետապնդումները, որոնք թուլցած էին քանի մը օրէ ի վեր, կը շարունակուին նոր թափով, քակելու համար դաւադրութեան բոլոր ծալքերը, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։ Անկուլէմի մէջ անցորդներ ութ ձեռնառումբ, երկու ռումբ եւ ուրիշ զէնքեր գտան հանրային պարտէզի մը մէկ անկիւնը։ Ամիէնի մէջ գտնուեցան 12 հրացան, հարիւրաւոր փամփուշտներ եւ 10 — 12 ձեռնառումբեր։

*** Առջի օր գրոյց կը շրջէր թէ Գ. Թառտիէօ եւս հարցաքննութեան կանչուած է։ Նախկին վարչապետը հերքեց։

Ճափոնի յաղթանակի բափօր Շանկայի մէջ

Հակառակ ամերիկեան եւ անգլիական գեսպաններու բողոքին, ճափոնական կառավարութիւնը որոշեց յաղթանակի յորահանդէս մը սարքել Շանկայի միջազգային շրջանին մէջ, ուր կը գտնուին 3.000.000 Չինացիներ։ Դեսպանները գիտեն; տուին թէ այսպիսի ցոյց մը կրնար տեղի տալ ծանր դէպքերու, բայց ճափոնական հրամանատարութիւնը չուզեց լսել։ Միայն թէ զգուշական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։ Օտարականները ջղայրգութիւն մատնուած են այս ցոյցին առթիւ, որ աւելորդ եւ տղայական կը համարուի։

Միւս կողմէ Ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Նանքին, Չինաստանի մայրաքաղաքը։ Օդանաւերը անդադար կրակ կը տեղան։

40 ժամուան օրէնքը մանր առեւտուրի մէջ

Պաշտօնաթերթը մասնաւոր օրէնք մը հրատարակեց, որ կը ճշդէ 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան եղանակը, մանր առեւտուրի մէջ։

Այդ օրէնքին համաձայն, 10.000է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ պիտի պահուի 5×8ի դրութիւնը (շաբաթը հինգ օր, ութ ժամ), երկու օր արձակուրդ սահմանելով երկու շաբաթը անգամ մը, կամ կարգով մէկուկէս օր կամ երկու օր վրայէ վրայ։ Տասը հազարէն պակաս բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ շաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը պիտի ըլլայ 46 ժամ, փոխան 48ի։ Աշխատանքի նախարարը հրամանագիր մը եւս պատրաստած է, որուն համաձայն ինը ամսուան համար պիտի գործադրուի հերթական հանգիստի դրութիւնը, ինչպէս եղաւ ցուցահանդէսի միջոցին, որպէսզի խանութները կարելի ըլլայ բանալ երկուշաբթի օրերը։

»»»» ० ««««

300 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Գահիրէի մէջ, վարչապետ Նահաս փաշայի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ։ Բոլորն ալ անդամ են կանանչ շապիկաւորներու կազմակերպութեան։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ իր վերջին նիստին մէջ հաստատեց մայիս 31ի որոշումը, որով չի ճանչնար Ալէքսանտրէթի Սանճաքին նոր սահմանադրութիւնը։

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՕՐԸ ՄԵՌԱՆ (յանկարծամահ) Ռընէ Տումիք, ակադեմիական մշանջենական քարտուղարը եւ Ռաուլ Փոնչօն, Փարիզեան շէնշող կեանքի բանաստեղծը։ Առաջինը 77 տարեկան էր, իսկ Ռաուլ Փոնչօն 90 տարեկան պիտի ըլլար քանի մը ամիսէն։ Գիտի խօսինք երկուքի մասին ալ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԹԻԼ - ԿԱԹԻԼ

Անցեալ շաբթու կոչ մը հրատարակուած էր «Յառաջ»ի մէջ,— Մարսէյլի մօտ, Սէնթ Ան կայանի հայրենակիցները գլուխ գլխի տալով, հող մը գներ եւ շէնք մը բարձրացուցեր են, իբրեւ դպրոց։

Այս առթիւ հաւաքուած գումարը, 3500 ֆրանք, անբաւական եկած ըլլալով, վարչութիւնը 1500 ֆրանք եւս կը խնդրէր «Յառաջ»ի միջոցաւ, շէնքը լրացնելու եւ 80 մանուկներ ալլատէ - բումէ փրկելու համար։ (Մեզի կը հաղորդեն թէ առաջին 3500 ֆրանքին 2500ը նուիրած է Պ. Վ. Խօրասանեան. 100ը՝ Գարեգին արք. Խաչատուրեան, իսկ բաղեցիները կրցեր են հաւաքել միայն 900 ֆրանք)։

Աւետաւոր նամակ մը եւս, ուրիշ գաղութէ մը, Նոր - Սիւէս (Պէյրութ).

— «Մեր դպրոցը, Լուսինեան, 455 աշակերտ ունի, որոնց 178ը որբեր, որբուհիներ եւ չքաւոր ծնողքներու զաւակներ են։ ՇԱՏԵՐ ԳՐԱՍԵՂԱՆ ԱՆԳԱՄ ՉՈՒՆԻՆ։ Կարելի չէ դիմանալ այս կսկծալի վիճակին։ Մօտ է նոր տարին, «Յառաջ»ի ծանօթները իրենց կաղանդի նուէրը պիտի չուղե՞ն ընել Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ զանազան վայրերէն հոս ապաստանած դրժբախտ ժողովուրդի մը զաւակներուն։ Ժամանակին Ցուցատանի մէջ երկաթագործի մը բացած մանկապարտէզի մասին ձեր գրած խմբագրականը եւ ձեռք բերուած արդիւնքը կարդացած եւ հիացած եմ։

Հոգաբարձութիւնը եւ ուսուցչական կազմը դործի լծուած եւ Նախակրթարանի համար քանի մը դասարաններ ալ շինած են, ու սակայն Ա. ՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԵԿԵՂԵՑԻ, ՏԱԽՏԱԿՆԵՐԷ ԵՒ ԹԻԹԵՂՆԵՐԷ ՇԻՆՈՒԱԾ ՇԷՆՔԻ ՄԸ ՄԷՋ ԵՆ։ Հոգին ալ կարելի եղած է առնել, սակայն այսօր տնտեսական այնպիսի անտանելի պայմաններ ստեղծուած են որ, ստիպուած ենք դպրոց ընդունիլ բոլորովին ձրի բազմաթիւ աշակերտներ եւ մատանիշուիլ անոնց զանազան կարիքներով։

Լուսինեան վարժարանը կը գտնուի Պէյրութի մօտիկ վայր մը, Նոր Սիս։ Ֆրանսայի մէջ Սեբցի հայրենակիցներ կան, անշուշտ անոնց ուշադրութեան ալ կը յանձնէք այս կարեւոր պահանջը»։

Կը կարծեմ թէ նամակը ինքնին բաւական է, գործի մղելու համար ափ մը սրտցաւ բաղդաւորներ։

Մարսէյլի կոչին վրայ, 130 ֆրանք դրկած է Տիկին մը՝ Լոնտոնէն։ Ուրիշ գումար մը, եւս. 200 ֆրանք, դրուած է մեր տրամադրութեան տակ։

Կը նշանակէ թէ տրամադրութիւնները տաք են, այսպիսի ձեռնարկներու համար։

Մեծ բան չէ Սէնթ - Անի ուզածը, 1500 ֆրանք։ Միայն Մարսէյլցիները կրնային ճարել այդ մնացորդը։

Ամէն պարագայի մէջ, արտի մօտ են եկուրն ալ, իբրեւ խարխուլներ՝ նոր սերունդին փրկութեան համար։ Մանաւանդ Նոր - Սիսի Լուսինեան դպրոցը՝ 455 աշակերտներով, 178ը որբ եւ կարօտ, մեծագոյն մասը տեղաւորուած տախտակներու եւ թիթեղներու մէջ։

Երբ թիւեր կան ձեր առջեւ, այլեւս պէտք չունիք սրտաշարժ կոչեր լսելու։

Թիւերը իրենց կարգին թուանշաններ կը պահանջեն, ըլլան իսկ տասնոցներ։

Կաթիլ - կաթիլ.— մնացեալը բոլորը ալ գիտէք։

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Եակոտա գողականաւո՞ծ է

»»»» ० ««««

«ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ» ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ — «ԲՆԱՋԻՆՋ ԱՆԵԼ ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ» — 72 ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԱՆՉՈՒԱԾ — ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ ԴԵՍՊԱՆ ԴԱՒԹԵԱՆԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄԸ — ԽԵԼԱԳԱՐ ԿԱՆՉԵՐ ՔԻՐՈՎԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թիկայէն Լոնտոնի թերթերուն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Եակոտա, Չեկայի նախկին նախագահը, որ ընդդականարման կամ աքսորի դատապարտելու տեսաւ հազարաւոր «հակայեղափոխականներ», իր կարգին մատնուած դատապարտուած է Մոսկուայի Գերագոյն Ատեանին կողմէ։

Կը յիշուի թէ Եակոտա ձերբակալուեցաւ անցեալ մայիսին, նախ ամբաստանուելով իբրեւ գեղծարար։ Ետքոյ թերթերը գրեցին թէ ամբաստանեալը Լուպեանքայի բանտին մէջ կրելով այն միեւնոյն չարչարանքները որոնց ինք ենթարկել կուտար քաղաքական յանցաւորները, ամէն բան խոստովանած է։ Կ'ըսուի թէ այդ խոստովանութեանց հիման վրայ էր որ Մոսկուա կանչուեցան 72 դիւանագիտական պաշտօնատարներ, բայց շատերը կառչելով իրենց գլխուն գալիքը, մերժեցին վերադառնալ։

«Իվնինկ Սթանտարտ» վերջին պահուն կը գրէ թէ Եակոտա գնդակահարուած է հինգշաբթի օր։

*** Սթալինի աջ թեւին՝ Քիրովի սպանութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ մաքրագործումը պիտի շարունակուի անխնայ, ոչնչացնելու համար «ժողովուրդի թշնամիները, մինչեւ վերջին մարդը»։

«Իզվեստիա», կառավարական օրկանը կը գրէ այս առթիւ.

— «Ամէն օր եւ ամէն ժամ մենք պէտք է տողորուինք Քիրովի անհաշտ ոգիով, շարժման մէջ դնելով մեր բոլոր ուժերը, արմատախիլ ոչնչացնելու համար օտար գաղտնի սպասարկութեանց Թրոցքիական - պուխարինեան գործակալները, հայրենիքի դաւաճանները, դուրս խորհրդային երկրի երեսէն պիտի աւլենք մինչեւ վերջին մարդը»։

Կուսակցական պաշտօնաթերթը «Փրավտա», կը բացատրէ թէ կուսակցութիւնը եւ ամբողջ ժողովուրդը անհրաժեշտ եզրակացութիւնը հանած են Քիրովի սպանութենէն, թշնամիներու նոր ռազմավարութեան մասին։ Այս առթիւ կը յայտարարէ թէ խորհրդային «փառապանծ» կազմակերպութիւնը — Չեկան — գլուխն ունենալով մշտարթուն Եէժովը, «ջախջախեց թշնամիներուն բոյները»։ Եւ կ'աւելցնէ.

— «Քիրովի անունը կը հրաւիրէ աշխատաւորները անողորմաբար պատժել Թրոցքի - պուխարինեան լրտեսները, մինչեւ վերջին մարդը ոչնչացնել ընկերվարութեան այս անիծեալ թշնամիները»։

«Գրեմլինը» բոլշեւիկեան սկաուտներու օրկանը հրատարակած է պատանի ընթերցողի մը բանաստեղծութիւնը, որ կ'ըսէ թէ «հարիւրաւոր թշնամի կեանքեր չեն կրնար մաքրել Քիրովի սպանութիւնը»։

*** Դեկտեմբեր 1ը միեւնոյն ատեն Միջազգային Կարմիր Օգնութեան (Մոբր) 15րդ տարեդարձն ըլլալով, խորհրդային մամուլը շանդալից թուանշաններ կը հրատարակէ, ապացուցանելու համար «Սպիտակ ահաբեկութեան» արտասահմանի մէջ։ Այդ հրատարակութեանց համաձայն, 11 տարուան ընթացքին աւելի քան 5.000.000 հոգի ձերբակալուած, 3.800.000 հոգի վիրաւոր-

(Լուսինը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՍՐԲԱԳՐԵԼ

Քիչ մը աւելի մօտէն քննելով, տնտեսական կեանքի զանազան ճիւղերու մէջ մեր հայրենակիցներու դիրքը, ուրիշ երեւոյթ մըն ալ կը նկատենք.— ընդօրինակել իր ծանօթին, հայրենակիցին գործը։ Սահմանափակ մտքի եւ կարողութեան տէր մարդոց այդ ձգտումը պատճառներէն մէկն է շատ մը գործերու լճացման. Մէկը խանութ մը բացեր է, ուրիշ մը տեսնելով անոր յաջողումը, չուշանար անոր մօտիկ նման գործ մը հիմնելու։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ յաճախորդները կը բաժնուին եւ երկուքին գործն ալ կը կաղայ։

Տնտեսական ասպարէզը չափազանց հարուստ է, թէ գործի տեսակներու այլազանութեամբ եւ թէ իւրաքանչիւր գործի ընդարձակութեամբ, եւ ասպարէզ մըն է որ մտածելու եւ գործելու ինքնատիպութիւնը ամէնէն շատ եւ ամէնէն մեծ արդիւնքը կուտայ։ Ինչո՞ւ համար մտածման այս խեղճութիւնը գործի մը ընտրութեան առթիւ. ինչո՞ւ համար օրինակ անպայման մեր ազգակցին եւ ծանօթին գործը վերցնել։ Ուրիշներու յաջողութիւննե՞րը կը կր պակսին մեզ մղելու համար հետեւելու անոնց աշխատանքի ձեւին։ Մեզ չեն հետաքրքրեր սակայն ուրիշներու գործերը, անոնց ապրած ու գործած աշխարհէն ներս չի թափանցեր մեր տեսողութիւնը, որպէս ճիգ ըմբռնելու անոնց յաջողութեան գաղտնիքը։ Մենք մեզի հետ մրցման մէջ ենք, եթէ պէտք ըլլայ իրար կը փճացնենք ու անհաղորդ կը մնանք մեզմէ դուրս գտնուած գործի աշխարհին։ Քանի մեր տեսողութեան հորիզոնը մեր գլուխէն անդին չանցնիր, քանի մեր դոհունակութիւնը մեր դլուխի վիճակէն աւելի լաւ ըլլալուն մէջ կը գտնենք, կը մնանք մեր եղած տեղը, յառաջանալու փոխարէն տեղքայլ կ'ընենք։

Ճիշդ է, որ արդի հասկացողութեամբ, առեւտրական գործի հիմը մրցումը կը կազմէ. Բայց մրցու... ժեշտ է գիտնալ թէ որո՞ւ հետ պէտք է մրցիլ եւ ի՞նչ ձեւով։ Մենք չենք գիտեր մեր մրցորդը ընտրել, մեզմէ տկարը կամ առ առաւելն մեզի հաւասարը միայն ընտրած ենք։ Այս ձեւով ոչ միայն որեւէ արժէք չենք ներկայացներ այլ եւ մրցման մեթոտներու գիտութեան մէջ կը մնանք անպատրաստ ու անընդունակ։ Մրցումը իրմէ բարձրին հետ ըլլալու պայմանաւ միայն իմաստ ունի եւ այդ պայմանի մէջ յաջողելու առնն միայն կրնայ գոհունակութիւն պատճառել։ Այդ ձեւի մրցումներէ հեռու կը մնանք, թերեւս մեր կարողութեան վրայ մեր ունեցած հաւատքի պակասէն, մեր միջոցներու խեղճութենէն եւ առեւտուրը արդիական ձեւով ըմբռնելու եւ վարելու անհասկացողութենէն։ Մեր գործի տէրերը միանգամընդմիշտ յամոզուած է ըմբռնեն որ այսօրկուան ապառող հասարակութիւնը ագէտ ժողովուրդ չէ, որուն կարելի ըլլայ ծախել մէկ արժած ապրանքը 5ի կամ 10ի։ Այս ձեւի առեւտուրը, որ շահագործում է, կեղեքում եւ ոչ թէ գործ, դադրած է գոյութիւն ունենալէ։ Արդիական սկզբունքն է ապրանքի մը տրամադրման կամ գնման գինը նուազագոյնի իջեցնել, վաճառման գինն ալ հասարակութեան մատչելի դարձնելու համար։ Այս սկզբունքին կիրարկումն ալ կը պահանջէ որ առեւտրականը կարենայ հասկնալ եւ հետեւիլ իր ծախած ապրանքի պատրաստութեան բոլոր փուլերուն։ Ի՞նչ նախանիւթէ կազմուած է այդ ապրանքը, ի՞նչ ձեւով եւ ո՞ւր կ'ենթարկուի ճարտարարուեստական փոխակերպման, ի՞նչ ձեռքերէ կ'անցնի։ Առանց գիտնալէ յետոյ միայն որեւէ գործի մարդ կրնայ փնտռել ու գտնել թէ ի՞նչ ձեւով կրնայ նուազագոյն արժէքով ձեռք ձգել ապրանքը, ո՞ր միջնորդներէն կարելի է ազատիլ, ապրանքի պատրաստութեան ո՞ր փուլին մէջ կարելի է խնայողութիւններ ընել։

Կեանքէն կամ դպրոցէն առնուած որոշ կարողութեան հետ կապուած է ի հարկէ այս ընդունակութիւնը։ Մեր մէջ դժբախտաբար արհամարհելի արժէքներու կարգին դասուած է մտաւոր կարողութիւնը, ընդհանուր զարգացումը։ Հիմա եւ ժամանակ պատգային անգարժանելի աւերներ պիտի գործէ մինչակարդ կրթութեան կարեւորութիւնը անտեսող մեր ծնողներու արդի մտայնութիւնը։ «Վարժարանէն գլուխով» զաւակ չունենալու մտահոգութենէն տարուած ծնողներու մեծագոյն մասը, եթէ կարենայ, նախակրթութիւնն իսկ պիտի զլանայ իր զաւկին «գործի մարդ» պատրաստելու համար անկէ։ Այս հոգեբանութեան չարիքները իր բոլոր կողմերով քննելու տեղը չէ հոս։ Զուտ տնտեսական գետնի վրայ իսկ անմտութիւն է ու անհեթեթութիւն մտածման այդ ձեւը։ Վէճ չի վերցներ կը կարծեմ բոլորին համար որ նոյն մարդը նման պարագաներու տակ, որեւէ գործի մէջ աւելի շատ արդիւնք կուտայ երբ աւելի բարձր ընդհանուր զարգացում ունի։ Ու այս շատ հասկնալի է այն պատճառով որ այդ զարգացումը հնարաւորութիւն կուտայ մարդուն աւելի լաւ եւ ճիշդ տեսնելու, դատելու, հետեւանքներ հանելու, հետեւելու, նորը տեսնելու։ Ծիծաղելի է պնդել, թէ լաւ ... արժէք ունեցող հատուկ կարգ... Ծիծաղելի թուիլն մըն է հիմը, մտաւորական պատրաստութեան դէմ տեսնուած հակակրանքին ու նոյնիսկ հալածանքին։ Շատերը կը խորհին թէ զարգացման որոշ աստիճանի հասած մէկը անհրաժեշտաբար թժիշկ, փաստաբան, ճարտարապետ կամ գրասենեակի պաշտօնեայ միայն պէտք է ըլլայ։ Ինչո՞ւ գպրոց երթալ առեւտրական մը, արհեստաւոր մը կամ նոյնիսկ աշխատաւոր մը ըլլալու համար։ Պատասխանը պարզ է սակայն. այդ գործերուն մէջ աւելի յաջող, աւելի փայլուն դուրս գալու համար։ Պէտք չէ մոռնալ որ կեանքի մէջ կարեւորը որեւէ ասպարէզի մէջ յաջողիլն է, ոչ թէ ասպարէզին ռեալ ... կի ընտրութիւնը։ Յաջողած կօշկակար մը աւելի օգտակար անհատ է իր անձին, պարագաներուն եւ հասարակութեան, քան ձախողած փաստաբան մը կամ բժիշկ մը, յաւիտենական դժգոհ կեանքէն։

Սահմանափակելով զարգացման հարցը մեր քննութեան առարկայ նիւթին, տնտեսական ասպարէզին, անվարան կարելի է յայտնել որ եւրոպական իմաստով, արդիական առեւտուրին մէջ յաջողութեան մեծապէս նպաստող ազդակ մըն է ընդհանուր զարգացումը։ Երջուն վաճառորդէն, մանր խանութպանէն աւելի դիւրութեամբ մեծ առեւտրական կրնայ ըլլալ զարգացած մէկը քան տգէտը եւ անուսը։ Առօր հակառակը ապացուցանող քանի մը բացառութիւնները չեն որ անոր ճշդութիւնը կասկածի պիտի ենթարկեն։

Շարունակելով տնտեսական կեանքի մէջ մեր ունեցած թերութիւններուն քննութիւնը, կը հանդիպինք անոնցմէ ամէնէն կարեւորին,— գործակցութեան պակասին։ Կը կասկածիմ որ մեր գաղութին մէջ երկու կամ աւելի Հայերէ կազմուած առեւտրական գործեր գոյութիւն ունենան։ Այս զրութիւնը կարելի է բացատրել կամ փոխադարձ անվստահութեամբ կամ մեր նկարագրի կազմութեամբ։ Եթէ առաջին պատճառն է ճիշդը, գէշ նշան մըն է բարոյականի։ Վստահութիւն չներշնչել բարեկամին, ազգակցին, ուրիշ խօսքով իր գործունէութեան շուրջ կասկած հրաւիրել պիտի ենթադրէր որ մենք անուղղամիտ մարդոցխումբ մըն ենք։ Բարեբախտաբար ուրիշներու կարծիքը գոնէ մեր մասին բոլորովին հակառակն է. մեր առեւտրականները առհասարակ նըկատուած են իրենց գործունէութեան մէջ պարկեշտ։ Խարդախ գործեր հետապնդող եւ կեղծ սնանկութիւններ կատարողներ չեն եղած ու չեն մեր գործի մարդիկը։

Առօր ապացոյցները շատ կան։ Հին օրերուն, Թուրքերն իսկ իրենց հարստութիւնը եւ ընտանիքը բարեկամ Հայուն կը վստահէին քան Թուրքին։ Այսօր, Հար. Ամերիկայի մէջ օրինակ,— անկէ վերադարձող մեր մէկ ընկերոջ յայտնութեան համաձայն— հայ առեւտրականները եւ արհեստաւորները վարկի ամենալայն դիւրութիւնները ունին տեղական դրամատուններու եւ պետական հաստատութեանց մօտ, իբրեւ պարկեշտ գործի մարդիկ։ Մեր գաղութին մէջ ալ չեն պակսիր առեւտրական պարկեշտութեան չափազանց ապացոյցներ տուողներ։ Այս օրինակներէն պէտք է հետեւցնել ուրեմն, որ համագործակցութեան պակասը անվստահելիութիւնը չէ, այլ ընկերակցութեան մը անխուսափելի սկզբունքներուն չհանդուրժող, միշտ իր անձին ու չար ժամերուն տէր մնալ ուզող նկարագրի գիծ մը։ Զարմանալի է, ուրիշին մօտ իբրեւ աշխատաւոր, պաշտօնեայ մեր ճիգերուն առաւելագոյնը կը թափենք, տիրոջ վստահութեան արժանանալու բոլոր չարժումները կը կատարենք, բայց հարցը երբ ընկեր ըլլալուն կուգայ, անմիջապէս մեր անընդունակութիւնը երեւան կը հանենք. չենք կրնար ուրիշի մը հետ լծուիլ նոյն գործին, թէ անփոյթ կը գտնենք թէ պահանջկոտ։ Ու մոռնել որ այս թերութիւնն է մեզ միջակութեան դատապարտող գլխաւոր պատճառը։

Կարելի՞ է սրբագրել. կարելի՞ է որոշ դաստիարակութեամբ գոնէ նորերու մէջ առեղծել գործակցութեան ոգի, երկրորդի մը հետ, հաւասար իրաւունքներով եւ պարտականութիւններով աշխատակցելու տրամադրութիւն։ Եթէ այո, առաջին պայմանը այդ սրբագրութիւնը կարենալ կատարելու, համագործակցութեան օգուտներն ու առաւելութիւնները լաւ հասկնալն ու իւրացնելն է։ Խնդիրը տեսականօրէն քննելը, հեղինակաւոր ... կարծիքները յայտնելը, ուրիշ ժողովուրդներու կեանքէն օրինակներ բերելը չէ բաւեր։ Այդ բոլորին հիշդ ըլլալը ամէն մարդ կ'ընդունի, բայց ամէն մարդ կը շարունակէ նորէն իր գիտցածէն չշեղիլ, իր խելքին միայն հաւնածէն չբաժարիլ։

Քանի մը չօշափելի օրինակներ մեր կեանքէն իսկ քաղուած, թերեւս աւելի համոզիչ կ'ըլլան։

ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ

Յեղափոխականնե՛ր, դուք որ հրացանը գիտցաք գործածել, դուք որ կուրծք տուիք եւ չթողուցիք որ վիրաւորուի սիրտը հայրենիքին։ Դուք անձնանուէր կորիճներ, ձեզմէ իւրաքանչիւրը մէկ մէկու արժանիքը կըշռեց արդար կշիռով։ Դուք իւրաքանչիւրդ ձեր կեանքին գնովը՝ գնեցիք հայ հայրենիքին ճակատագիրը։ Եւ ո՞վ ձեզմէ աւելի կարող է գիտակցօրէն չափել հայրենասիրութեան անչափելի մեծութիւնը.

Դուք անձնանուէր ռազմիկներ, դուք համբուրեցիք հրացանին բերանը ու նետուեցաք պատերազմի դաշտը, դուք անծանօթներ՝ նշանաւոր է դաշտ ձեր առած վէրքերովը։ Ու որքան շատ վէրքեր առիք, այնքան աւելի հայրենիքը սիրեց ձեզ։

Եւ դուք տեսաք որ հայ հանրութիւնը ձեզ շատ սիրելու պարտաւորուեցաւ, զի դուք ձեր արիւնի աւազանին մէջ նոր Հայաստանի բախտը մկրտեցիք։

X

Վա՜յ ձեզ քսաոտ դաւիճներ, վա՜յ ձեզ գերեզմաններու պահապան շուներ։ Դուք չկշտացաք հայ դիակները ծամելով։ Դուք ձեր փտութիւն մուծ ծալքերը պղծութիւններով լեցուցիք։

Հաւատարիմ մնացիք Երլտըզի խոզ Սուլթանին պատգամներուն։ Ու դուք եղաք մեծ ձեր դաւաճանութեանց մէջ։ Ու դուք անզէն կիներուն հետ կռուեցաք, դուք անմեղներու արիւնովը գինովցաք, եւ տասը մէջ առիք հոտը ձեր հոտած պատիւին։

Ռազմի դաշտէն վերադարձող ռազմիկը գիտէ չափել ահաւորութիւնը պատերազմին։ Անշուշտ չկայ կեանք առանց պայքարի։

Այն որ չի սիրեր պայքարը, չի կրնար գնահատել պատերազմին կենսականութիւնը։

Կռուողը, պայքարողը, կրնայ կըշռել հայրենիքի արժանիքին անչափելի մեծութիւնը։

X

Հայրենիքը իր անգնահատելի անգին արժանիքովը, ամէն գերագոյն գաղափարներէ վեր մնացած է։ Ամէնէն աւելի խանդոտ երիտասարդութիւնը հայրենիքի պաշտպանութեան առջեւ ձեր հայրենասէր վեթերաններուն պէս կը խոնարհի ու կը զոհէ անոր իր երիտասարդութիւնը։

Ռազմի դաշտին վրայ ամէն ոք կը հասկնայ թէ ինչ կ'արժէ հայրենիքը։

Ալիշանի ու Խրիմեանի հաւատար՝ հայրենասէր կը մկրտուի ամէնէն տոգէտ ռազմիկը, որ կը կռուի իր հայրենիքը փրկելու համար։

⁂

Պատերազմ կարծելով, պատերազմ չէ եղել, կործանուածը կը պատերազմի ...

Հայր Երակլիտի հետեւելով պատերազմեցաւ, չուզեց մեռնիլ։ Հայր ուզեց կռուիլ, զի դաշինները կը չափէին զինք ողջ ողջ թաղելու։

Հայը ընդվզեցաւ իր դաշինքներուն դէմ, յեղափոխութիւն եւ ապստամբութիւն սուրբ պարտականութիւն կը դառնան, երբ ժողովուրդը լլկուած որոշուած է ամէն գնով իր նպատակին հասնելու եւ ոտքի տակ կ'առնէ իր ղորը.

^

Պառաւորները վար։

Երէկուան օրէնքը այսօր օրէնք չէ, այլ ապօրինութիւն։ Այսօրուան սերունդը հին կապանքները խզած է։

Միծագական զարձած են կէս մէջքով ծռած ստրկային յարգանքները։

Դիմակները վար։

Աչք աչքի մէջ յառած, իրարու խօսք կ'ուզենք հասկնալ

Ես չեմ համբուրեր այն ձեռքը, որ երէկ այտերս համբուրելով, կռնակէս ինծի կից կը նետէր։

Նոր սերունդը ու գիտակից ծերուններ չեն կրնար կամաւոր ստրուկ մնալ բռնակալ տխմար մեծութիւններուն։

Գիտակից մարդը, ծեր կամ փոքր, գէնքը ձեռքը իր ազգը կը պաշտպանէ, իր անձը կը փրկէ։ «Մեծ եղիք, հընչեցէք յաղթանակ» կը պատուիրէր Իտալիան միացնող մեծ իրաւագէտ Մածծինին։

X

Առանց գիտակից ապստամբութեան՝ Գալիկեան մը չէր կրնար ծընունդ տալ Վիէննայի գիտուն Մխիթարեան միաբանութեան։

Այսօր ամէն անոնք որ միամտօրէն հակառակ են ապստամբութեան, չեն մտածեր թէ առանց ընդվզումի, առանց դոհողութեան, առանց զրկանքի կարելի չէ բարեշրջումի հասնիլ։

Եթէ ազգերը իրենց մէկ ոտքը վեր՝ գլուխները իրենց թեւին տակ առած, անուշ անուշ քուն քաշէին, ի՞նչպէս Նապոլէոնը կրնար փրկուիլ։ Կրակ կայ, կրակը մարելու է, բռնակալութիւն կայ, ընդվզելու է։

Ցիչեցէք, յիշեցէք միամիտ պահպանողականներ. Եթէ մեծն Մխիթար ընդվզած չըլլար հալածող Աւետիք պատրիարքներու դէմ, մեր ազգը այսօր կ'ունենա՞ր մտքի փարոս Մխիթարեան երկու լուսապայծառ միաբանութիւնները

Դուք ուրեմն պիտի վարանի՞ք ինծի հետ կոչելու.—

«Կեցցէ՜ սուրբ Ապստամբութիւն»։

X

Ապստամբութեամբ ձեռք ձգուած յաղթանակը, հարկ է ձեռքէ չհանել։ «Կայ», «կայ», թէ չպտռանք, վաղնակներուն վրայ սաւառնող յափշտակիչ բազէները շուտով վար կ'իջնեն, ու վեր կը տանին իրենց աւարը։

Յաջողութիւնը միշտ կարօտ է հըսկումի. յաջողութիւնը եթէ քնանայ եւ ինքն իր վրայ չհսկէ, յաղթուած բազէն՝ յաղթական դարձած՝ կը բզկտէ անոր մարմինը։

Ցաղթողը երբ զգլալայ իր բարձունքէն վար կ'իջնէ, շուտով կը կորսնցնէ իր վեհափառութիւնը, եւ յայտնի կ'ընէ իր ստորնացումը։ Անոր բարեկամները սպերու պէս ալ քերը եւ ականջները զոց՝ գլուխները իրենց թեւի տակ ծածկած քուն կը կեղծեն, վասնզի չէ՞ք կոչեր այդպիսի գիմակաւոր ապիրատները։

X

Յարգեցէք մոխիրը հայ նահատակներուն, յարգեցէք վէրքերը հայ ռազմիկներուն, յարգեցէք գաղափարի առաջնորդ քրտնաջան վեթերաններու անձնանուէր ոգեւորումները, որոնք աշխատեցան ու նոր Հայաստանին ծընունդ տուին։

Հսկեցէք մտքի, սրտի ու գէնքի յաղթանակներու վրայ։ Մեծ Մողոքը միշտ արթուն պատրաստ է իր ծանրակշիռ թաթին տակ ջախջախելու մեր բոլոր յաջողութիւնները։

Հարկ է արթուն հսկել, արթուն գործել, արթուն մնալ։

Հալածանք կայ, հարկ է ծառանալ։ Կրակ կայ, պէտք է կրակը մարել։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՅԱՐԳԱՑԵԼԵԱՑ

Սիրելի Արազ.— Իբրեւ անմիջական շարունակութիւն նախորդին.— Բաթուար հօտ, այսինքն՝ հաւատացեալները, որոնք խեղճ, բանականութիւն (բան) ունին, որով կը զատուին կենդանիներու հօտէն։ — Ի վայրի դալարւոջ, դալարուտքին, կանանչ դաշտին մէջ կամ վրայ (կ'արածին). Տէրունին իրաւունք ունի, երբ անհամաձանիչ կ'ընէ ածականին եւ գոյականին միասին հոլովումի այս օրինակը, որ յատուկ է դասական լեզուներուն եւ անոնց բիւր գեղեցկութիւններէն մին կը ձեւացնէ։ Այդ գեղեցկութիւնը յայնօրէն զգալի է մեր գրաբարին մէջ, ինչպէս յաճախ ակնարկեցինք, եւ եթէ իսկապէս, նոյն իսկ փոքր ծանօթութեամբ մը օժտուած, հետեւիք այս ձեւերուն, ամէնքդ ալ Տէրունին խանդավառութիւնը պիտի ունենաք, հետեւաբար Գոնկուրի Մահտեսին պէս, որ իր պարապոյ վայրկեաններուն՝ գրաբարի խունկ կը ծամէ։

Ի վայրի դալարւոջ, պարտաւոր եմ, սիրելի Արազ, քիչ մըն ալ դառնալ այս օրինակին վրայ, քանի որ ան երկու ձեւով կը ներկայանայ։ Նախ, ինչպէս ըսինք, օրինակ ածականի հոլովումին գոյականին հետ, եւ, յետոյ, դալարւոջ, հոլովուած տրական ածականին ուղղակի կամ ուղղական ձեւը, որ է դալարի, ոչ թէ դալար։ Քիչ մը, շատ քիչ մտադրութիւն եւ կը հասկցուինք. — Ի գիրով վերջաւորուած բառերուն (զոր օր. եկեղեցի, դալարի, հոգի, գօտի, եւն. եւն. ածական թէ գոյական) ներգոյական տրականը, այսինքն՝ նախդիրով (ի կամ ց) գործածուած տրականը, որ մէջը, ներքը, կըլայ կը թարգմանուի աշխարհաբարին -մէջ, կ'առնէ ւոջ մասնիկը, — յեկեղեցւոջ, դալարւոջ (նախդիրը գոյականին վրայ), ի հոգւոջ, ի գօտւոջ (գօտիին մէջ), եւն. եւն.։ Բայց չըլլայ որ քըթմնջէք, թէ դժուար է, երբեք, գործածութեան մէջ թերեւս դժուար ըլլայ — բայց, փառք Ամենակալին, այսուհետեւ բնաւ պէտք չունինք այսպիսի ձեւեր գործածելու, քանի որ մեր արդի գրականը իրեն յատուկ բոլոր նրբութիւնները ունի եւ կ'ունենայ հետզհետէ, միայն թէ, ճիշդ այդ նրբութիւններուն վերահասու ըլլալու եւ մեր հին գրականին հրաշքովը սքանչանալու համար, հարկ է թեթեւակի, այսպէս, ակնարկել։ Այսչափ։ Դասին ոգին եւ խորագիրը անգամ մը կը պահանջէ։ Վերջացնենք, ուրեմն, այս տեսակ մը փակագիծը, ըսելով թէ գրաբարին մէջ կան քանի մը բառեր՝ որոնք իբրեւ ուղղական կ'ըլլան Ի գիրով կամ առանց անոր։ Այսպէս՝ լորամարգի կամ լորամարգ, պանդուխտ կամ պանդուխ, դալարի կամ ...

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

— Քա ո՜ւ, կուզան, չաները կուգան,— սարսափահար կը պոռայ հերարձակ կին մը, որուն աչքերուն ճերմկուցը լայնցեր է ու ցրուած հայհայ ցք մը ունի,— կուզան, կուզան, կուզան...— ու կը սկսի դուլէի կողմը փախչիլ՝ վրայի գգեստները պատռելով։

— Եր՛ն՛կ աղ աղջկան,— արցունքը սրբելով կ'ըսէ պառաւ մը,— խեղճ խելքը ... ւէ աղատսցաւ

— Հարս, ոտքդ պագնեմ, կտոր մըն ալ ինծի տուր,— կը պաղատի կին մը Վահանի կնոջը, որ ձեռքի թղթի բովանդակութիւնը լեզուին վրայ թափելով կլլեր էր,— ոտքդ պագնեմ աղ...

— Չմնաց, ալ չմնաց,— կը յայտնէ դեռատի կինը,— էզաճէին ուզէ ...— օֆ փորս, փորս... խաթուն, տղաս քսպի էմանէթ... Աստուած իմ ... վայ փորս... փորս... կը մեռնիմ... կը մեռնիմ...

Կիներու խումբ մը ըրջապատեր է գեղագործը։ Կուլան, կ'աղաղակեն, ձեռները կը համբուրեն խեղճ մարդուն։

— Ինծի ալ կտոր մը...

— Էզաճի էֆէնտի, ոտքդ պագնեմ...

Կէնճութեանս խնայէ, կտոր մըն ալ ինծի տուր,— կը պաղատի ճահիլ հարս մը։

— Մարս, քուրս, չկայ, չմնաց... — լալով կը պատասխանէ ծերունին, ձեռքերը տարածելով,— ըլլար նէ կը խնայէի՞ մի... մեռնէի, մեռնէի տէ, աս օրը չտեսնէի...

Բազմութենէն քիչ մը հեռուն կին մը նստած է։ Ծծկեր երեխան կողքին դրած, վեց տարեկան անուշիկ աղջիկը ծնկան վրայ նստեցուցած կուլայ ու կը համբուրէ երեխան։

— Սիրուն, աղուոր պէպէքս... բերանդ բաց, չէ՞քէր դնեմ մէջը...

— Շէքէ՞ր...— երեխայի աչքերը կը պայծառանան։

— Հա՛, չէքէր, նայէ՛, ես ալ կ'ուտեմ,— ու մեծ մասը ինք կլլելով կըտոր մըն ալ երեխայի բերանը կը դնէ։

— Լեղի է.

— Վնաս չունի, աչքիս լուսը... ... ուտիս հատորը

Հազիւ երկու բոպէ անցած՝ աղջնակը յանկարծ վար կ'իյնայ մօր ծնկի վրայէն, բերանը փրփրած, աչքերու սեւն ու ճերմակը իրարու խառնուած

— Մայրի՜կս... մայրի՜կս...

Մայրը ծունկերը կը ծեծէ, մազերը կը փետտէ... ու ինքն ալ սարսափելի գալարումներով կ'իյնայ գետին, հոգը ճանկռտելով։

Բերդի դռնէն ներս կը խուժէ Թուրքերու կատղած բազմութիւնը։ Վերջը չերեւիր անոնց։ Կուզան, կուզան, կուզան։ Սարսափահար բազմութեան մէջ հանդիպած աղամարդը, ծեր թէ պատանի, տեղն ու տեղը կը գնդակահարեն, դանակներով կը յօշոտեն զանոնք։ Ինչպէս ոչխարի փարախ մը, որուն մէջ գայլ է մտեր, կիներու, երեխաներու բազմութիւնը ճչալով կը ցրուի, կը տարածուի բերդի ամէն ուղղութեամբ։

Սրա սարնիճներէն աղջին խումբ մը կիներ ու երեխաներ կծկուեր են պարիսպի տակ։ Կարծես ձմեռ ըլլար, կը դողան ու իրարու կը փաթթուին։ Դըրան կողմէն կին մը վազելով կուգայ ու շնչահատ կ'իյնայ կիներու մօտ։

— Ամա՜ն, ամա՜ն քուրերս, զարկին... բոլոր տղամարդիկը զարկին,— ծունկերը ծեծելով բարձրաձայն կ'ողբայ կինը,— տղաքն ալ ... տասներկու տարեկանէն վեր տղաքն ալ դանակներէ անցուցին, ոչխարի պէս մորթեցին մօրերնուն աչքերուն առջեւ... օֆ... խելքս կ'երթայ.

Ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէ նուաղած կնոջ։ Սառած հայեացքով կը նային իրարու, որպէս թէ կնոջ խօսքերը հասկցած չըլլէին։ Ցանկարծ կը ցնցուին։

— Կուգան...

Իրօք, չորս հինգ Թուրքեր կուգային դէպի կիները։

— Ել նայիմ, աղջիկս,— ոտքի ելլելով կ'ըսէ նիհար ու բարձրահասակ կին մը իր աղջկանը։

Զարմանալի խաղաղ դէմք մը ունի այդ կինը։ Հայեացքը յստակ, լեցուն գիտակցութեամբ։ Թեւէն բռնելով կ'օգնէ աղջկանը ոտքի ելլելու։

— Քա Վարդուհի հանըմ, ո՞ւր... — կը հարցնէ կիներէ մէկը։

— Աստուծոյ քով,— կը պատասխանէ Վարդուհին,— քալէ նայիմ, աղջիկս...

— Քա կեցիր, ես ալ գամ,— ամբողջ մարմնով դողալէն կ'ըսէ հարս մը։

— Կ'ուզե՞ս, եկուր։

— Հապա ծծկե՞րս...

— Ան ալ բեր, ինչո՞ւ եթիմ մնայ...

Վարդուհին աղջկան ձեռքէն բռնած, յուզիկ քալուածքով կ'անցնի Սրա Սարնիճներու նեղ կածանէն կէսը ու հոն կանգ կ'առնէ։ Վարը ահաւոր բարձրութեամբ անդունդ մը կը բացուի։ Աղջիկը տասնեւվեց տարեկան լոյսի կտոր գեղեցկութիւն մը։

— «Հայր մերոց ըսէ, աղջիկս։

— «Հայր մեր որ յերկինս ես»... մայրիկ կը վախնամ... լաչակովդ աչքերս կապէ, մայրիկ ջան...

— Աչքերդ ամուր մը փակէ, գառնուկս...

— ...«Եւ հաղւոյն սրբոյ ամէն» ...— կը մրմնջէ աղջիկը։

Ցուցիկ մը աղջկան կռնակէն կը հրէ մայրը։ Հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած, աղջիկը թաւալգլոր կ'իյնայ անդունդը։ Տիրական հասակը ուղիղ բռնած, Վարդուհին վեր, դէպի երկինք կը նայի ու յանկարծ աղօթարար աղաղակ մը արձակելով կը նետուի վար։

Թուրքերը՝ կիներն ու երեխաները հաւաքելով քաղաք իջեցուցին։ Շատ աղջիկներ քաշեցին տարին հարէմները, շատ կիներ էգ առիծներու կատաղութեամբ պաշտպանելով իրենց պատիւը՝ սրախողխող եղան։

Բերդը ամայի էր։ Ամէն կողմ դիակնե՜ր, դիակնե՜ր, դիակնե՜ր...

Ահա այսպէս ինկաւ Արծիւներու բոյնը, հերոսական Շապին Գարահիսարը։

ԱՐԻՒՆՈՏ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Հազիւ Ղուկասի դուրս գալու հրամանը հնչեց, հարիւրաւոր բազմութիւնը խուժեց դռնէն դուրս դէպի Թըքական դիրքերն ու խրամատները։ Հակառակ ռումբերու գործած աւերին, ձգած ահ ու սարսափին, մինչ պաշի-պօզուկները բոլոր փախան, Թըքական կանոնաւոր զօրքը դիրքը պահեց ու հակայարձակման փորձեց անցնիլ։ Խրամատներէն, դիրքերէն դուրս գալով աւելներով ուզեց կասեցնել Հայերու առաջխաղացումը։

ՄԱՆԱՍ

(Շար.)

գալար։

Եւ առ ջուրս հաճզստեան տածեալս, — հանգիստ, անդորր, խաղաղ ջուրե- րու մօտը, քովը արածուող (տած - եալ), խնամուած, սնուցուած։ Կ'ըսէ տօրին համար։ Ուստի, տածել բա - յին անցեալ ընդունելութիւնը (գեր - բայ) գործածուած է իբրեւ ածական, տածեալ հօտ, այսինքն արածուող հօտ։ Զէ՞ որ գրաբարի այդ եալ ձեւը աշխարհաբարին մէջ հիմա կըլլայ «ուող» կամ «ուած» ձեւով, եւ բայց ըստ իբրեւ ածական ալ կը գործած- ուի — այդ մի տառապեալ եմ ես, եւն. եւն.։ Միւսդ հեռուէն հասկցայ, Մահտեսի Ցովհաննէս, բացատրու - թիւն մը կը պահանջես, այն միտքով, թէ ինչո՞ւ տածեալ գերբայ ածականը յոգնակիի Ս տառը առեր է, մինչ ի - րեն պատկանող գոյականը — հօտ — եզակի է։ Ո՞վ կրնայ միտել Մահտե - սիին իրաւունքը։ Եթէ ես պահիկ մը լուռ մնամ, ձեր մէջէն այս հարցու - մին պատասխան ո՞վ պիտի տայ .. ո՞չ ոք։ Ուրեմն — Այո՛, որովհետեւ հօտ, թէեւ ձեւով եզակի, իմաստով կամ խորքով յոգնակի է, եւ հօս ածա - կանը, իմաստէն տարուած, յոգնակի դրուած է։ Հազարաւոր գառեր աղբի՛ Եօթնացին եւ իր նմանները։ Գիտէք արդէն թէ այս ձեւ բառերը ամէն լե - զուներու մէջ կը կոչուին hաւաքական (Collectif)։ Առանց այլեւս երկարելու, յիշեցնենք մեր դասարանին, թէ այդ - պիսի հաւաքական բառերէն La plupart, որ օրինակ, Ֆրանսերէնի մէջ կը պա - հանջէ յոգնակի բայ, չեն ըսեր la plu - part dit, այլ disent։ Մէկ օրինակ մի - այն յիշած ըլլալով ։

Եւ աչ ի փարախ հաւաքեալ՝ զգու - շանալով ի գայլոց։ Բանաւոր հօտը, գալար վայրին մէջ ձգուած, թող ու - զածին պէս ճարակի, պատուական գով ջուրի ակին մօտ։ Ի՞նչ հարկ զայն հաւաքելու փարախ, այդ գոց եւ օդէ զուրկ վայրը, քանի որ արեւը բարի է, գայլ ալ չկայ, որմէ զգուշանալով հօ - տը հաւաքենք քշենք փարախ։ Սա - կայն հիմա խնդիրը փոխուած է, կըր - ած խորնի խորամանկ խորախորհուրդ ծերունին — այդ հօտը հիմա այդ վի - ճակին մէջ չէ, ոչ թէ միայն գայլեր յեցուն են անոր չուրջ (որովհետեւ ե - թէ վտանգը այդ միայն ըլլար, փա - րախ կը հաւաքէինք զանոնք), բայց ահա հայ բանաւոր հօտը ցրուած տարտղնած է ամէն կողմ, անապատ - ներ, անդունդներու եզերք (գահա - վիժութիւն՛), առաջնորդները չուա - ռած ապշած են թէ ինչ ընեն, ուր դի - մեն... կ'ըսէ ահա մեր Գասմութեան Ալֆն, կեդրոնացած Եօթնացիին մէջ։

Բայց պատմենք յաջորդով կրկին Ալֆին, որ տակաւին ի՞նչ անակնկալ- ներու առջեւ պիտի դնէ մեզ, չարու - նակարար։ Իրա՛ւ, պահ մը մոռնանք Քերականութիւնը ....

ՏԱՐԱՋ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթուընէ ի վեր Անգարակը գոնուէին եւ եղմտական շրջանակնե - րու հետ չփումներ կը կատարէին Անգ - լիոյ գանձային նախարարութեան խորհրդականն ու արտածման վարկի վարչութեան նախագահը։

Անգլ. դեսպանատան մէջ հացկե - րոյթ մը տրուած է ի պատիւ երկու եղմտագէտներուն։ Այս հացկերոյթին ներկայ եղած են եղմտական գործա - կալը եւ եղմտական պաշտօնատար - ներ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՑԼԷՆ

Գ. ԱԼԵՄՇԱՀԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մեր գաղութի երիտասարդներէն մէկն ունեցած էր յղացումը այն գե - ղեցիկ ու պատուաբեր ձեռնարկին, խումբ մը ազգասէր եւ արուեստասէր երիտասարդներ ու աարէցներ նիւթա- կան զոհողութիւն յանձն առնելով, գործի ձեռնարկած եւ ընտրած էին 11 հոգինոց «գործադիր յանձնախումբ» մը։ (7ը անդամներ « Հայ Մշակոյթի Միութենէն »)։

Ու շնորհիւ յանձնախումբի այնքան ուշագրաւ ջանքերուն կարելի եղած էր հետաքրքրութիւն առաջ բերել գա- ղութիս բոլոր Հայերու մէջ, ապահո- վելով այն մեծ յաջողութիւնը, որուն ականատես եւ ականջալուր եղանք կի- րակի, Նոյեմբեր 28ին ։

×

Ալէմշահի նուագահանդէսի յայտա- րարութիւնը Սալ Փրաթ լեցուցած էր հոծ բազմութիւն մը, ոչ միայն Հա - յերէ, այլեւ տեղացիներէ եւ ուրիշ երաժշտասէր անձերէ բաղկացած ։

Մարսէյլի ամենամեծ այդ սրահը լեփ - լեցուն էր եւ հանդիսականները հեւի հեւ կը սպասէին ։

Հրաւիրեալներու մէջ աչքի կը զարնէին օտար պետութեանց հիւպա- տոսներ եւ պաշտօնեաներ։ Քով - քո- վի տեղաւորուած էին հայ յարանուա- նութեանց պետերը ։

Հրաւիրուած էին տեղական (Ֆրան- սական) բոլոր թերթերու թղթակից - ներ, խմբագիրներ, բարձրաստիճան անձեր ինչպէս նաեւ ազգ. վարչու - թիւն, հայ թերթերու թղթակիցներ եւայլն ։

Կարգապահութեան կը հսկէին յանձնախումբի եւ իրենց օժանդակ անդամները եւ կարգապահութիւնը կատարեալ էր ։

Ճիշդ ժամանակին իրենց տեղերը գրաւեցին «Արտիստիկ ընկերութեան» նուագախումբի անդամները, որոնք կոչուած էին քանի մը ժամ ալ հայ երաժշտութիւնը պանծացնելու, ի - րենց այնքան արժէքաւոր կարողու - թիւնները ի սպաս դնելով։ Ցայտագի- րը կազմուած էր մեծ խնամով ։

Շնորհիւ Ալէմշահի մենք անգամ մը եւս հնարաւորութիւն ունեցանք լսե - լու հայ նշանաւոր երգահաններէն Ս. Տէր Ղեւոնդեանի, Դ. Ղազարեանի, Ա. Սպենդիարեանի, Կոմիտասի յօ - րինած եղանակները ։

Առաջին իսկ կտորին՝ նուագին կա- խարդանքը զգալի դարձաւ եւ հանդի - սականները անձնատուր եղան տեսակ մը յուզումի, որ յատուկէ միայն երա- ժշտական զմայլելի ստեղծագործու - թեանց ազդեցութեան ։

Գուրգէն Ալէմշահի «Արեւելեան պչերները» , մեզ Արեւելցիներս, ինչպէս նաեւ արեւմուտցիները օրո - րեցին դիւթական յոյզերու մէջ։

« Հայ ժողովրդական պարեր» բա - ժինը (Կոմիտաս-Ալէմշահ) մեզի տը - ւին աշխարհի չարժանկարներուն ա - մէնէն յաջող մէկ ժապաւէնի ներկա - յացումը, որ թէ երաժշտութիւն է, թէ պատկեր, թէ բանաստեղծու - թիւն, թէ վէպ եւ թէ ողբերգութիւն ու պար ։

Հոկայ, լայնածաւալ սրահի բազ - մութիւնը երկիւղած լռութեամբ մը կը դիտէր երիտասարդ արուեստագէ- տը, որուն ճգոտին իւրաքանչիւր չարժումէն ղեկավարուող նուագա - խումբը արդէն գերած էր ունկնդիր- ները ։

Առաջին բաժնի կէսին, ծանօթ երգչու- հի Մառի Թէրզեան (Թէրզիպաշեան) երգեց «Անտունի» մը եւ կտոր մըն ալ Վասպուրականի ժողովրդական երգե- րէն, ջերմ ծափերու արժանանալով եւ ծաղկեփունջեր ստանալով ։

Նուագահանդէսի երկրորդ բաժնին առաջին մասը կը հանդիսանար Գուր- գէն Ալէմշահի «Աւարայրի պատե - րազմը »։

Այս պահուն թէժ եկաւ նաեւ քառա սուն հոգիէ բաղկացած երկսեռ երգ- չախումբը որ մեծ խնամով մարզուած էր Ալէմշահի կողմէ եւ որ տիրական դեր կատարեց «Աւարայրի պատերազ- մին մէջ»։Շատեր խոստովանեցան թէ երբ երգչախումբը կ'երգէր «Հաւա - տարեացէ մահն մեր ընդ մահու այ - դարոյն, եւ հեղումն արեան մերոյ ընդ արեան սուրբ Մարտիրոսացն եւ հաճեսցի Աստուած կամաւոր պատա- րագաւս, եւ մի տացէ զեկեղեցի իւր ի ձեռս հեթանոսաց» երգը, իրենց մար- մինները կը փշաքաղուէին ։

— «Լաւ ղեկավարուած երկսեռ խումբի մը օգնութեամբ Գ. Գ. Ա - լէմշահ փայլուն յաջողութիւն մը ու- նեցաւ իր հեղինակած երգի՝ Աւարայ- րի պատերազմի երգեցողութեան ա - տեն, որ իր երկրի պատմական մէկ է- ջը կը պատկերացնէ։ Ջերմ խանդա - վառութեամբ ծափահարուեցան եր - գահանն ու նուագախումբը, որուն պէտք է աւելցնել նաեւ տօնական մթ - նոլորտ մը, որ մշտապէս երանգաւո- րեց այս հանդէսը», կը գրէ Ժան Տոր- տէ, «Մարսէյլ Մաթէն»ի մէջ ։

— «Գ. Գ. Ալէմշահը հեղինակած է խոր գիտութեամբ եւ հարուստ զգա - ցումներով իր «Աւարայրի պատերազ- մը», որուն դիւթական գրաւչութիւնը ամենամեծ յաջողութիւնը եղաւ ի չա- րքս միւս կտորներուն», կը գրէ «Փըթի Մարսէյէզ» ։

Տեղական թերթերը անխտիր, գո - վեստով խօսեցան ինչպէս Ալէմշահի, նոյնպէս եւ Տիկին Մառի Թէրզիի մա- սին, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն գոր- ծեց թէ Հայերու եւ թէ օտարներու վրայ

Ալէմշահը ծափահարուեցաւ միշտ եւ ծաղկեփունջեր ստացաւ։ Շնորհա - ւորելով իր յաջողութիւնը, կը մաղ - թենք, որ Ալէմշահ անսայթաք եւ ան- վհատ չարունակէ ճամբան ։

Շնորհաւորութեան եւ գուրգուրան- քի արժանի են նաեւ մեր գաղութի « Հայ մշակութային միութեան ան - դամները, որոնք Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի նախաձեռնութիւնն ու այս նուագահանդէսի հովանաւո - րութիւնն ստանձնելով, իրենց ջանքե- րով արդիւնաւորեցին երկու մեծ ու գծուարին ձեռնարկները եւ անգամ մըն ալ համոզեցին բոլոր թերահա - ւատները որ եթէ երիտասարդու - թիւնը կամենայ, հրաշքներ կրնայ գործել։

Ալէմշահի նուագահանդէսը կազմա- կերպողները հայ երաժշտութեան տի- րապետութեան տակ կողք - կողքի նստեցուցին երկար ատեն քով - քովի չեկած հայ յարանուանութեանց ներ- կայացուցիչներ ։

Օտարամոլութեան ախտէն բռնը - ուած եւ ցեղին արժէքներուն անծա - նօթ երիտասարդութեան հայ երաժշ - տութիւնը զգալու եւ ճանչնալու պա - տեհութիւնը ընծայեցին։ Հայրենա - բաղձ ու տարագիր հայ բազմու - թեանց, մայր երկրի ծոցին մէջ ծնած եւ ուռճացած երաժշտական ընտիր կտորներուն հաղորդակից ըրին ։

Եւ մեզի ցնցումներ հաղած, աղ - քատութեան եւ նպաստընկալի վիճա- կին մէջ տեսնելու սովոր օտարները համոզեցին թէ՝ մեր ազգը ունի նոյն- պէս իր ազգային արժէքները ։

Ու վերջապէս մեր տարագիր ու տառապակոծ հոգիներու մէջ ազգա - յին հպարտանքը նորէն կենդանացու- ցին

Ապրին բոլորն ալ .

Անհրաժեշտ է որ այսպիսի ձեռ - նարկներ կրկնուին տարին երկու երեք անգամ ։

Ա—Ն

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ատափազարի Հայրենակց. Միու - թեան տարեվերջի ցերեկոյթ - պարա- հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ Կի- րակի օր, Վիքթոր Հիւկոյի չքեղ սրա- հին մէջ։

Անդամներու եւ բարեկամներու համակրական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, պարահանդէսը սկսաւ ժամը 4ին։ Կարօ Քանթի նուագախումբը տիրող ոգեւորութեան նոր թափ մը տուաւ, շնորհիւ ընտրուած արժան - թիներ եւ արդիական եղանակնե - րու։ Հետզհետէ հասնող բազմութիւ- նն ստուարանալով սրահը սկսաւ լեց- ուիլ։

Երբ նուագախումբը ընդհատուե - ցաւ պահ մը, բացման խօսքէն վերջ հաճելի անակնկալներու բաժինը մաս- նաւոր հետաքրքրութիւն մը ստեղծեց հանդիսականներուն մէջ։

Քանի մը արտասանութիւններու յաջորդեցին զանազան երգեր, «Հա - յաստան» Տիկին Սէմէրճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ ուրիշ տիկին մը եւ պա- րոն մը զորս առաջին անգամ լսեցինք. Կարօ Քանթի (Քանթարեան) ըղ- ղայուն չեչտերով արտասանեց հատ- ուած մը Համլէթէն։ Նմանապէս իր երգած Ֆրանսերէն, հայերէն եւ սպա- ներէն երգերը ջերմ ծափերու արժա - նացան

Պարերը վերսկսելէ յետոյ, վիճա- կախաղի տոմսերը չրջաբերութեան հանուեցան։ Գլխաւոր նուէրները Միութեան անդամներու եւ համա - կիրներու կողմէ առատաձեռնու - թեամբ ընծայուած էին։

Հայրենիքի յիշատակներով համակ- ուած հոծ բազմութիւնը ստիպուեցաւ կէս գիշերին վերջացնել պարահան - դէսը մինչ լոյսերը կը մարէին։ Կի - սախաւարին մէջ իսկ շատեր տակա - ւին չուրջպար բռնած կը դառնային։

Հետաքրքրուեցայ իմանալ թէ ի՞նչ ազդեցութիւն գործած էր գինուոր - ցուներու մեկնումը։

Ատափազարի Հայրենակց. Միու - թիւնը, որ անցեալ Մայիսին միեւ - նոյն սրահին մէջ ցերեկոյթ մը կազ - մակերպած էր, ըստ իր ներկայ վի - ճակագրութեան, այս անգամ կենե- րու թիւը նոյնը մնացած է, սակայն այրերու թիւը երեսուն առ հարիւր համեմատութեամբ պակսած է ։

Եթէ Ատափազարի Հայրենակցա - կան Միութիւնը միշտ նիւթական եւ բարոյական յաջողութեամբ պսակ կուգայ, անոր ալ միակ պատճառը իր հայրենակիցներու ստուար մեծամաս- նութիւնն է ։

Բիւզանդ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Ց. Դ. «Հրայր» խումբը այս տարեշրջանի իր առաջին դասախօսութիւնը տուաւ Նոյեմբեր 27ի չաբաթ իրիկունը։ Նիւթն էր, Հայաստանի ներկայ անցուդարձը ։

Վերջին պահուն դասախօս ընկեր Ս. Թորոսեան հիւանդացած ըլլալով, խօսեցաւ ներկայ ընկերներէն Ն. Մը- կրտիչեանը. Ընկերը թէեւ անպատ - րաստ, յաջողութեամբ վերլուծեց կա- տարուած վայրագութիւնները, մէ - կիկ- մէկիկ թուեց անունները խորհր - դահայ գործիչներուն, որոնց ամէն մէկուն անունը երկիւղածութեամբ կ'արտասանուէին, իսկ այսօր կարմիր ցարին՝ Սթալինի մէկ ակնարկովը թաւալգլոր քշուեցան ու անխնայ կը խոշտանգուին, կը գնդակահարուին, իբրեւ «արիկաներ, դաւաճաններ, կատղած շուներ» եւայլն. Ընկերը | խօսքը ուղղելով ունկնդիրներուն ը սաւ.— Երէ՞կ սուտ կը խօսէին եւ կը խաբէին մեզ թէ այսօր կը ստեն։ Քա- ղաքական հասունութիւն ունեցող որ եւ է մէկը պիտի ըսէր ,թէ երէկ սուտ կը խօսէին թէ այսօր ։

Դասախօսութենէն վերջ ներկանե- րու եղած հարցումներուն առթիւ ըն - կերը բացատրութիւններ տուաւ։ Ունկ- նդիրները իրենց ալ առհասարակ կ'ընդունէին թէ ահռելի ողբերգու - թիւն մը կը կատարուի ընդհանրապէս խորհրդային Ռուսիոյ եւ մասնաւորա- պէս մեր մինուճար հայրենիքին մէջ։ Հանդիսականները ուշ ատեն մեկնե - ցան, ցանկութիւն յայտնելով որ այս- պիսի դասախօսութիւնները յաճախ տեղի ունենան ։

Այս առթիւ պարտք կը զգամ հրա - պարակաւ յիշեցնելու ընկերներուս որ խուսափին անտեղի վիճաբանութիւն- ներէ, մանաւանդ չատախօսութիւննե- րէ, որոնք միշտ անհամութեանց կը յանգին։

Օ. Կարապետեան

ՏԽՐՈՒՆԻ

— • —

ԼԷ ՄԷՍ, 24 նոյ.—Դժբախտութիւնն ունեցայ կորսնցնելու մօրաքոյրս, Ար- մենուհի Ճէլալեան (ծնեալ Գզիրեան), հագիւ 37 տարեկան, ծնած Այնթապ ։

Համաշխարհային պատերազմէն ա- ռաջ յաջողութեամբ աւարտած էր Այնթապի աղջկանց նախակրթարա - նը։ Իր մեծ եղբայրը (նոյնպէս չըջա- նաւարտ տեղւոյն դոլէճէն) մտադրած էր զինքը Պոլիս ղրկել ուսանելու հա- մար, բայց ընդհ. տեղահանութիւնը վրայ հասնելով, բոլորս ալ գացինք մինչեւ Արաբիոյ սահմանները, ջար - դերու եւ արիւններու մէջ տեսանք տառապանքին ամէնէն պարտուելին

Մեր ընտանիքը կը բաղկանար 14 հո - գիէ՝ որոնցմէ միայն չորս հոգի ողջ մնացած էինք, ես, երկու քոյրերս, մայրս եւ մօրաքոյրս։

1916ի վերջերը Տէր Զօրի մօտերը ագարակի մը մէջ աշխատած միջոցիս, շուն մը մօրաքոյրս կը խածնէ։ Շունը կատղած է ըսելով տեղական իշխա - նութիւնները զինքը Պոլիս կը ղրկեն։ Պոլսոյ հիւանդանոցին մէջ 17 օր դար- մանուելէ վերջ, կը փախչի։ Շաբաթ- ներով կը փնտռուի ոստիկանութեան կողմէ, բայց անօգուտ.մօրաքոյրս , ճարպիկ աղջիկ մը, կը յաջողի անա - կան գործեր գտնել Բերայի հայ ըն - տանիքներու քով։ Հայերը կը վախ - նան զինքը պահել տարագիր փախս - տական մը նկատելով։ Ի վերջոյ կը յաջողի գտնել գերման բարեգործուհի մը Տիկին Մաթիլտ, որ իր քովին պէս կը խնամէ զայն։ Այդ բարեգոր - ծուհին իր նիւթականմիջոցներով զին- քը կը տեղաւորէ Արնաւուտգիւղի աղ- ջկանց ամերիկեան վարժարանը (գո- լէճ), հոն կ'ուսանի մինչեւ 1919 ։ Նոյն թուականին հեյլէն բանակին գը- րաւման միջոցին կը մեկնի Պրուսա եւ հոն ամերիկեան դպրոցին մէջ, որ ունէր 400 հայ աշակերտ, աղջիկ եւ մանչ, կը նշանակուի վարժուհի։ Մինչեւ 1922 կը պաշտօնավարէ։ Կը դասախօսէր հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն. Այդ միջոցին ես քանի մը պատանի որբերով կը յաճախէի Պոլ- սոյ Կեդրոնականը։ Ցուլիսի արձա - կուրդին Պրուսա գացած էի զինքը տեսնելու համար, 1 — 2 ամիս վերջ պատահեցաւ. Փոքր Ասիոյ աղէտը եւ երկրորդ անգամ ըլլալով տեղահան - ուեցանք եւ եկանք կրկին Պոլիս եւ անկէ Մարսէյլ՝ ուր մասնաւոր դասեր կ'աւանդէր։ Կը փափաքէր որ երկրա- գործ ըլլամ։ Իր բաղձանքին համա - ձայն երկու տարի ուսանեցայ Մոն - փէլիէի հողագործական վարժարանը, ուր ծանօթացայ Փայլակ Ճէլալեանի, որ ուսանող էր նոյնպէս։ Այդ միջո - ցին մօրաքոյրս կը հոգար բոլոր ծախ- քերս։ 1926ին ամուսնացաւ Փայլա - կին հետ։

Երջանիկ էինք անկէ ի վեր, գիշեր ցերեկ աշխատելով բաւական համեստ դիրք մը գրաւեցինք, լաւ խնամուած պարտէզ մը եւ պտուղի ու բանջարե- ղէնի բարգաւաճ առեւտուր մը հաս - տատելով։ Եւ ահա հարուածը։

Ընդունակ, անձնուէր եւ յեղափոխա- կան - Դաշնակցական կին մըն էր որ կորսնցուցինք։ Տեսնէ՛ք ինչ յուզու - մով կը համակուէր երբ, «Ցառաջ»ի մայիս 20ի թիւին մէջ կը կարդար «Կայծակ եւ Արաքսին» — իր եր - կու հոգեհատորներուն նուիրուած գրութիւնը ։

Պիտի չմոռնանք քեզ , մօրաքո՛յր։ Հանգիստ բազմաչարչար ոսկորնե - րուդ.

Կայծակն ու Արաքսին երկու հա - րիւր (200) Ֆրանք կը ղրկեն սիրելի «Ցառաջ»ին, յատկացնելու համար նոր սերունդին փրկութեան ։

Երուանդ Թ. Գօչումեան

ՏԱՍԸ ՕՐԻՆԱԿ«ԱՆՈՒՇ»ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլոյ Ս. Թարգմանչաց Եկե - ղեցւոյ երգչախումբը, իր ղեկավարին երկրորդ գաւկին՝ Անիկի ծնունդին առթիւ, հետեւեալ ազգային հաստա - տութեանց կը նուիրէ տասը օրինակ «Անուշ» երաժշտական գործէն, հե - ղինակութիւն երաժիշտ Վ. Սարգս - եանի.—

1 օրինակ Երուսաղէմի դպրեվան - քին ։

1 օրինակ Վիէննայի Մխիթարեան մատենադարանին ։

1 օրինակ Վենետիկի Մխիթարեան մատենադարանին ։

1 օրինակ Երեւանի պետական մա - տենադարանին ։

1 օրինակ Անթիլիասի կաթողիկո - սարանի մատենադարանին ։

1 օրինակ Պէյրութի հայ ճեմարա - նին ։

1 օրինակ Փարիզի Նուպարեան մա- տենադարանին։

2 օրինակ Ֆրանսայի ազգ. մատե - նադարանին ։

1 օրինակ Պուքրէշի Հայ Երաժշտ. միութեան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ԽԻՆԹԸ

ԱՊԱՄՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Լսիր, եւ սիրտդ պինդ պահիր, չարունակեց ծերունին,— մեր տունը չատ անգամ տեսել է այս տեսակ փորձանքներ. Աստուծով բոլորը կ'անցնի, միայն պէտք է համբերու - թիւն ունենալ։ Իրեղէնները թաքցնե- լուց յետոյ, հարսներին երեխաների հետ կ'ուղարկես իրանց ծնողների տը- ները, իսկ դու Լալային քեզ հետ վեր առնելով, կը գնաս մեր քաւոր Զաքօի տունը, այնտեղ կը մնաք, մինչեւ տեսնենք, թէ ինչո՛վ կը վերջանայ այդ փորձանքը։

Ծերունու հարսներից ոմանք Օ... գիւղից էին, իսկ մի քանիսը մերձա - ւոր գիւղերից, այս պատճառով, նը- րանց առժամանակ իրանց ծնողների մօտ պատսպարուելը դժուար չէր ։ Միայն Սառան հեռու տեղից էր բեր- ուած. Նրա ծնողները գտնւում էին Բայազէդում, դրա համար ծերունին առաջարկեց նրան քաւոր Զաքօի տու- նը, որի վրայ մեծ հաւատարմութիւն ունէր.

— Մի բան էլ կայ, լսիր, Սառա, չարունակեց ծերունին,— Հայրապետ- տը, Ալօն եւ Վարդանը առաւօտուն գնացին Գ. Դուդուկչեանին որոնելու. Նրանք, երեւի չը գիտեն, թէ ինչ է պատահել մեզ հետ, տուն կը վերա- դառնան եւ իրանք էլ կ'ընկնեն փոր - ձանքի մէջ։ Ծուռով մի մարդ ուղար- կիր որ գտնէ նրանց եւ ասէ, որ մի տեղում պահուեն եւ սպասեն իմ կար- գադրութիւններին։

Վերջին խօսքերը աւելի խոր խոցե- ցին խեղճ կնոջ սիրտը, ուրեմն իր ա- րելի ամուսնին եւս վտանգ էր սպառ- նում, մտածեց նա, նա ինչո՞վ էր մե- ղաւոր, նա ի՞նչ էր արել... Բայց Սա- ռան այնքան խելացի էր, որ նրանից ծածուկ չէին կարող մնալ իր ամուս - նի մի քանի դիտաւորութիւնները, որոնցից միշտ ցաւալի հետեւանքներ էր սպասում։

— Ո՞վ կը գնայ... հարցրեց կինը վշտալի ձայնով եւ նրա բազմահոգ աչքերը կրկին լցուեցան արտասու - քով։

Սառայի հարցմունքը անտեղի չէր։ Վտանգի ժամանակ, երբ եղբայրը եղբօրը ուրանում է, եւ մինչեւ ան - գամ նրա դէմ թշնամանում է, էլ ու- րիշի վրայ ի՞նչ յոյս կարելի է դնել... Սառան իր ականջով լսեց, թէ քանի րոպէ առաջ Հայրապետի եղբայրները որպիսի բարկութեամբ էին խօսում նրա մասին, եւ որքան գրգռուած էին նրա դէմ։

Ծերունին հասկացաւ Սառայի ար- դար դժգոհութեան պատճառը եւ տխրութեամբ պատասխանեց նրան.

— Ես գիտեմ, որ ոչ ոք չի գնայ... ես գիտեմ, որ վտանգի ժամանակ բո- լորը կը հեռանան մեզանից... Բայց Վարդանի երկու ծառաները, Սաքօն եւ Եղօն տանն են. դրանք համարձակ մարդիկ են եւ հաւատարիմ։ Շտապիր չուտով հասկացնել նրանց գործի եղե- լութիւնը, թողոյն նրանք կը գնան, կը գտնեն Հայրապետին, Ալօին եւ Վարդանին, եւ ինչ որ պէտք է կը յայտնեն նրանց։ Բաւական է որ ասեն թէ Գ. Դուդուկչեանը կալանաւոր - ուած է եւ մեր տան մէջ խուզարկու - թիւն արին,— մնացածը նրանք կը հասկանան։

Վերջացնելով իր պատուէրները, ծերունին դուրս եկաւ կանանոցից, համոզուած լինելով որ խոհեմ եւ խե- լացի Սառան բոլորը կը կարգադրէ իր ցանկութեան համեմատ։

Բակում, ծերունին նկատեց, որ կառավարութեան, կարգի, օրէնքի եւ արդարութեան ներկայացուցիչնե- րը— զինուորները, վայելելով գիւ - ղացու տեղանի առատ բարիքները, խմելով նրա գինին եւ արաղը, այժմ ներկայացնում էին անկարգութեան մի ամբողջ բարելոն։ Նա աչքերը խը- փեց եւ անցաւ։ Նա չկամեցաւ տեսնել բացարձակ լրբութիւնը, որ պատժել չէր կարող։

Թուրք ծառայողները չատ չեն հե - տեւում իրանց կրօնի պատուէրներին, այս պատճառով արաղի գործածու - թիւնը նրանց մէջ բոլորովին սովորա- կան էր դարձել։ Արգիլուած պտուղը քաղցր է լինում։ Մահմետականը խը- մելու ժամանակ զազան է դառնում. արբեցութեան բերկրանքը նրա մէջ փոխւում է կատաղի մոլեգնութեան ։ Եթէ մի պատճառ կար համարել Մու- համմէդին մարգարէներից ամենամե- ծը, այդ բաւական է, որ նա արգիլեց մուսուլմաններին խմել ոգելից ըմ - պելիները ։

Միեւնոյն ժամանակ օդայի մէջ խօսակցութիւնը ոչ սակաւ հետաքր - քիր էր։ Ցիւզպաշը բաւական խմեց, եւ ճաշից առաջ նրա էֆէնդու հետ ու- նեցած պաշտօնական խօսակցութիւ - նը այժմ աւելի մտերմական, աւելի ընկերային ձեւ էր ստացել։

— Քանի՞ կնիկ ունես, հարցրեց յիւզպաշը ։

Էֆէնդին, մի անսովոր ժպիտ դոր- ծելով իր այլանդակ գէմքի վրայ, պատասխանեց .

— «Ջիչից հարցրին քանի՞ կնիկ ու - նես,— նա ցոյց տուեց ամբողջ նա - խիրը»։

Երբ էֆէնդին սկսում էր էչերի ա - ռակներով արտայայտել իր միտքը, դա արդէն նշան էր, որ նա գտնւում էր իր սրտի ամենաուրախ տրամա - դրութեան մէջ։

— Բայց քրիստոնեաներին կարծեմ արգիլուած է մէկից աւելի կին ունե- նալ, նկատեց յիւզպաշը։

— Մահմետականին նոյնպէս ար - գիլուած է գինի եւ արաղ խմելը, իսկ դուք ինձանից աւելի խմեցիք, պա - տասխանեց էֆէնդին, ուրախանալով իր յարմար պատասխանի վրայ։

Այդ միջոցին ներս մտաւ ծերունի Խաչօն, իր ձեռքով բերելով երկու տուփերի մէջ դարսած ռահաթ լո - խում եւ Զմիւռնիայի թուզ, եւ դրեց սեղանի վրայ, ասելով.

— Ճաշից յետոյ լաւ է լինում բե- րանը մի բանով քաղցրացնել։

Նա կրկին չտապով դուրս գնաց օ - դայից։

— Բաւական բարի մարդ է երեւում այդ ծերուկը, խօսեց յիւզպաշը նը- րա հեռանալուց յետոյ,— ես զարմա- նում եմ, թէ ի՞նչպէս է թողել դա իր տանը այնպիսի մարդերին, որպէս Թուսաց լոտեսը, կամ որպէս Պոլսեցի խռովարարը։

— «Ջիչի ականջները երկար են լի - նում, բայց խելքը կարճ», պատաս - խանեց էֆէնդին իր յատուկ ոճով Եթէ կան աշխարհումս յիմար մար - դիկ, դրանք այդ «բարի» կոչուած - ներն են։ Այդ ծերուկը՝ նոյն տեսակ - ներիցն է ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ուած, 3.400.000 հոգի սպաննուած, 242.000 մահուան դատապարտուած եւ 319.000 քաղաքացիներ բանտարկուած են «դրամատիրական երկիրներու մէջ»:

*** Վարշաւայի խորհրդային գեսպանատան գործակատարը ուժգնօրէն հերքեց տեղական թերթերու այն լուրերը թէ Չեկայի վեց պաշտօնեաներ խուզարկած ... գեսպանատունը, կոտրելով կարասիները և քակելով պատերը: Հերքեց նաեւ դեսպան Դաւթեանի ընդակահարման լուրը:

Բայց կը հաստատուի թէ Դաւթեան այլեւս Վարշաւա պիտի չդառնայ եւ հաւանաբար նոր պաշտօնի մը պիտի կոչուի Ռուսաստանի մէջ:

*** Խորհրդային իշխանութիւնը ազատ արձակեց 44 Գերմանացիներ, որոնք բանտարկուած էին ամիսներէ ի վեր: Փոխադարձաբար ազատ արձակուեցան 44 խորհրդային նաւաստիներ, որոնք գերի բռնուած էին Զօր. Ֆրանքոյի կողմէ: Իրապէսներ կը հաւաստեն թէ տակաւին 500 Գերմանացիներ կը գտնուին ռուսական բանտերուն մէջ:

Լէնինկրատի մէջ ձերբակալուեցան երկու բողոքական երէցներ, որոնք վերջին գերման կղերականներն էին: Խ. Միութեան գերման փոքրամասնութեան թիւն է 1.200.000, բոլորն ալ խորհրդային հպատակ:

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՂԱԺԱՌԱՆԳԻՆ որդին, Փարիզի կոմսը, երկար յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, գրելով թէ ան ոչ թէ Թագաւորական Տան, այլ իր սեփական շահերուն կը ծառայէ: Այս առթիւ կ'ըսէ թէ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը երբեք իրաւունք չունի միապետական շարժումը ներկայացնելու Ֆրանսայի մէջ եւ անհանդուրժելի կը գտնէ անոր «ըմբոստութիւնները» իր ամէնէն հաւատարիմ հպատակներուն դէմ»:

ԼՈՅՏ ՋՈՐՃ բաւն ճառ մը խօսելով գերմանական եւ իտալական դիկտատուրաներուն դէմ, խստօրէն ձաղկեց նաեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Անգլիոյ նախկին վարչապետին կարծիքով, Ազգաժողովը «կը տառապի ծանր հիւանդութեամբ մը: Իր աջ կողմը անդամալոյծ է, ձախ ձեռքը՝ կոտացած, ձայնը տկար, անորոշ, անկապ»:

ԻՐԿՈՒ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ համաձայնութեան առթիւ (միջազգային եւ կարմիր), Լէօն Ժուհօ յայտարարութիւններ հաղորդելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, բացատրեց թէ եղածը ձուլում չէ, այլ գործակցութիւն եւ թէ պայմանագիրը ոչ եւ է դաշնի տրամադրութիւն չի պարունակեր:

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նախարարը ցնեխուցած տալով բանակի յանձնաժողովին առջեւ, յայտնեց թէ այս տարի 28 միլիոն անգլ. ոսկի ծախսուած է, նոր ... , օդանաւերու եւ ուրիշ սպառազինութեանց համար: Ծովային նախարարը ... յայտարարութիւններ ըրաւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ"

Մշակոյթի եւ պատմութեան, Ի. գիրք, (1937 Յուլիս - Հոկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Ռ. Բերբերեան՝ ՊԱՏԵՐԱՆԳՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԻՑ — Վ. Մինախորեան՝ ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐ — Ս. ...եան՝ ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ (ինքնակենսագրութիւն) — Ս. Վ. ...— Ա. Արեգեան՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ — Հմ. Մանուկեան՝ ԴԷՊՔԵՐԸ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՈՒՄ.

Ս. Վր. «Մեր Հայրենիքի» պատմութիւնը — ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ — ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ — ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ — Յաւելուած (Վահրամ Եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»):

ԲԱԺՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք:

Հասցէ — S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis - Robinson, (S.):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական ղոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահրաբեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօյաճեան եւ Յ. Միքայէլեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.: Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել —

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Լիոնի մէջ 26 Դեկտ. 1937 Կիրակի իրիկուան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԿ. Կ. ԽԱՉԻ Շավիլի Մասնաճիւղը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ - անդամուհիները եւ անխտիր բոլոր հետաքրքրուողները, 5 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին զբօսարանին սրահին մէջ: Զրոյց - դասախօսութիւն կարեւոր հարցերու շուրջ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ա. Շահլամեան ընտանիքը իր խոր վշտակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հ. Սարգիսեանի եւ Տէր եւ Տիկին Բ. Գասմաճեանի իրենց սիրելի մօր՝ Տիկին ԻՂԱՔԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ անփոխարինելի կորուստին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութեան վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր ընկերներէն Սեւակ Պետրոսեանի, իր նուիրածին պատկին՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ծնունդին առթիւ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

La Gérant : G. STEPHAN
Imprimerie A. BER (AGOPIAN)
17, Rue Dagesse — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Պաշտօնական

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, Շաբաթ 4 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին Շաքրիկեան սրահին մէջ:

ՊՈՒԷՎԱՐ ՕՏՏՕ Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

ՎԻԷՆԻ խումբի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին խաժակ ակումբին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վարանդեան» խումբի դասախօսութիւնը, Շաբաթ, 4 Դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին.

«Թաթուլ» խումբի դասախօսութիւնը, կիրակի, 5 Դեկտ., առաւօտեան ժամը 10ին:

Լը Կանէի կարօ ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, կիրակի 5 Դեկտ., կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 4ին

ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Խնճոյք "Հ. Յ. Դ. Օր"ուան առթիւ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէին կողմէ 5 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Երեմեան» Ակումբին մէջ: Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւյլն. ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ:

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆՍԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ Միութեան կողմէ

4 ԴԵԿՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ETABLISSEMENT SUSSETի սրահներուն մէջ, 206 quai de Valmy Փարիզ, մէթրօ Jean-Jaurès:

Գեղարուեստական բաժին: Արժանթինեան ընտիր օրքեստրը: Մեծ թօմպօլա: Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:

Հայրենակիցներ, ժամադրուեցէք մեր պարահանդէսին:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆր. կիներու 8 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.784

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 76
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	365 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 5 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3595

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՕՐԱՆՈՑԷՆ

Շարք մը նամակներ սեղանի վրայ։ Նամակներ՝ զօրանոցէն։

Նոր գլուխ մըն ալ այս,— ոչ այնքան մօտիկ ինչպէս կ'ենթադրէին շատեր, երբ սկսաւ զօրակոչը։ Իսկ ամէնէն կազդուրիչ պարագան,— զինուորները իրենք շատ գոհ կ'երեւան, դատելով իրենց նամակներէն։

Զինուոր մը կը գրէ, Հիւսիսային շրջանէն (30 Նոյ.).

— « Ինչպէս յայտներ էի ձեզի, կը կարծէի թէ շուտով զիս ազատ պիտի արձակեն, ծանրութիւնս պակաս գտած ըլլալով։ Բայց ահա կը մնամ, եւ չափազանց ուրախ եմ, որովհետեւ զինուորական ծառայութիւնը աւելի տոկուն կաղապարէ մը կը հանէ երիտասարդը։ Ափսո՜ս որ հայրենի երկիրը չենք, բայց հոգ չէ, քանի որ երկրորդ հայրենիքի մը կը ծառայենք»։

Ուրիշ մը, Տինանէն (21 Նոյ.).

— « Ահա երրորդ շաբաթն է որ մարզանքներ կը կատարեմ ։ Անշուշտ առաջին անգամ դժուար կուգայ, բայց կը վարժուինք։ Օրինակ, ձի նստիլը դիւրին չէ։ Իմ զօրագունդս մտնելէ երկու օր վերջ արդէն սորվիլ սկսայ զէնք, սուր գործածել, ձի նստիլ, վազել, ձի ու զէնք մաքրել։ Սկաուտ ըլլալս բաւական օգտակար եղաւ։ Երբեմն կը մտածեմ թէ ի՜նչ լաւ կ'ըլլար եթէ բոլոր այս ընկերներս Հայեր ըլլային »...

Այս մէկն ալ Թունուզէն. (բոլորը առանձին պիտի հրատարակենք իրենց բաժնին մէջ).

— « Հիմա որ զօրանոցին մէջ ենք, մեր սեփական աչքերով կը դատենք ամէն բան։ Կատարեալ կարգապահութիւն, մաքրութիւն, լաւ ուտելիք եւ հագուստ։ Մեծ կարեւորութիւն կուտան առողջապահութեան։ Եթէ պզտիկ անհանգստութիւն մը ունենաս, անմիջապէս բժշկական քննութեան կ'ենթարկեն եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք կ'առնեն։ Մեր հոս հաստատուելէն ի վեր առնուազն վեց անգամ բժշկական քննութենէ անցանք, անգամ մըն ալ ելեկտրական հայելիէն. իսկ վերջերս սաստիկ ցուրտին, իբրեւ նախազգուշութիւն վարակիչ հիւանդութեանց դէմ։ Մենք հոս վեց հայ երիտասարդներ ենք »։

Ձե՞ք խանդաղատիր, կարդալով այս համառօտ ամփոփումը, երեք տարբեր շրջաններէ ։

Ապահովաբար պատկերը տարբեր չէ միւս զօրանոցներուն մէջ ալ։ Մանաւանդ որ, դեռ նոր տեղաւորուեցան, եւ աւելի կարեւոր հոգեր ունին, նամակներ գրելէ առաջ։ Իսկ շատ շատերը անշուշտ իրենց նամակները կը գրեն ուղղակի տուն, ոչ թէ խմբագրատուն ։

Ահաւասիկ, ուրեմն, սերունդ մը, որ կը թրծուի նոր հնոցի մը մէջ, զանազան երեւոյթներէ վերջ։ Սերունդ մը՝ չարքաշ, կարգապահ, աշխոյժ եւ օժտուած՝ արդիական գիտելիքներով։ Սերունդ մը, վերջապէս, որ կ'աճի ու կը պնդանայ միջազգային կրկէսի մը մէջ, զէնքի եղբայրակցութեամբ ։

Այս տղաքը այստեղ աճեցան ու կրթուեցան, մեծ մասով։ Եւ հիմա, տարբեր շրջան մը կը բոլորեն, մարզուելով նոր ասպարէզի մը մէջ, որուն դժուարութիւններն անգամ եռանդ կը ներշնչեն իրենց ։

Անոնք չեն ուզեր որ եւ է կէտի մէջ ետ մնալ իրենց Ֆրանսացի կամ օտար՝ բախտակից ընկերներէն։ Ոչ գիտութեամբ, ոչ յանդգնութեամբ, ոչ ալ չարքաշութեամբ։ Եւ գիտենք որ արդէն ենթասպայութեան թեկնածուներ կան, նոյնինքն զինուորական իշխանութեանց կողմէ նշանակուած։ Մէկ խօսքով, ընդունակ են լրացնելու ասպարէզին բոլոր պահանջները։ Մանաւանդ որ, երբեք խտրութիւն չի դրուիր, ինչպէս կը հաստատեն բերանացի թէ գրաւոր տեղեկութիւններ ։

Միեւնոյն ատեն, զինուորական իշխանութիւնը կը գրաւէ արդէն անոնց հպատակութեան դիմումներով։ Տեղ - տեղ զօրանոցի հրամանատարութիւնը ինքն է որ կը յիշեցնէ թեկնածուներուն, որպէսզի օր առաջ ներկայացնեն իրենց խնդրագիրները ։

Մեզի հասած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ անոնց զինուորական կեանքի մասին շրջանին հրամանատարութեան պաշտօնական վկայութիւնը բաւական պիտի համարուի, հպատակութեան գործողութիւնը կատարելու համար։

Ինչ կը վերաբերի այս տղոց ազգային հոգատարութեան, կը կարծենք թէ մեծ դժուարութիւններ չի ներկայացներ այդ հիմնական խնդիրն ալ ։

Փարիզի մէջ արդէն կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, «Ցիւչէ՛», նախաձեռնութեամբ Աղքատախնամին։ Անշուշտ ուրիշ հայաշատ եւ կեդրոն վայրերու մէջ ալ անհրաժեշտ ձեռնարկները կը կատարուին, համաձայն տեղական պայմաններուն ։

Կը կարծենք թէ, ժամանակի ընթացքին, կարելի կ'ըլլայ տարածել նաեւ ուրիշ աւանդական սովորութիւն մը,— խմբովին հիւրասիրել զինուորները, տօնական արձակուրդներու առթիւ,— Տարեգլուխ, Ծնունդ, Զատիկ եւն.։ Այս գեղեցիկ աւանդութիւնը կը գործադրուէր նոյնիսկ օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, մանաւանդ գաւառի մէջ, երբ զինուորները արձակուրդ կը ստանային երկու – երեք օր, զօրանոցէն քաղաք իջնելով ։

Ծանօթ չենք տեղական պայմաններուն, բայց կ'ենթադրենք թէ այսպիսի հիւրընկալութիւններ կրնան կատարուիլ Թունուզի, Ալժերիայի եւ Մարոքի մէջ, ուր չէն եւ ամփոփ գաղութներ ունինք, ինչպէս Ֆրանսայի հայաշատ վայրերուն մէջ։ Այսպիսի հրաւէրներով հոգիները աւելի կը տաքնան, փոխադարձաբար ։

Նոր էջ մը բացուեցաւ մեր բանի պանդխտութեան տարեգրութեանց մէջ։ Զանոնք վարժուիլ անոր պարտադրած պահանջներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ առաւելագոյն բարիքը քաղել, ժամանակի ընթացքին ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՍԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ

Գերմանական 1,000,000ին եւ իտալական 300,000ին դէմ Ֆրանսա ունի միայն 387,000 զինուոր

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր միաձայնութեամբ քուէարկեց ազգ. պաշտպանութեան, բուն բառով՝ վերազինման համար պահանջուած մեծագումար վարկերը ։ Այս առթիւ ազդու ճառ մը խօսեցաւ Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, կէտ առ կէտ պատասխանելով բոլոր հարցումներուն եւ քննադատութեանց ։

Նախարարը ամէն բանէ առաջ բացատրեց թէ անպատեհ, նոյնիսկ վտանգաւոր է պայքար մղել զինուորութեան շրջանի կրճատման համար։ Եւ այս առթիւ բացատրեց.

— « Ֆրանսական հողին վրայ ունինք 387.000 զինուոր, մեր դիմացը, հիւսիսային - արեւելեան սահմանին վրայ՝ (Գերմանիա) աւելի քան 1.000.000, հարաւային արեւելեան սահմանին վրայ՝ (Իտալիա) 300.000 (ծափեր)։ Ո՛չ մէկը պիտի կրնար ստանձնել կրճատման պատասխանատուութիւնը, ցորչափ այսպէս կը մնայ միջազգային կացութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, ես ինքս չեմ ստանձներ այդ պատասխանատուութիւնը։ Ըսին թէ մախուճներ անցի ունեցած են։ Ջերմապէս կը խնդրեմ ամէն տեսակ հակակշիռ ի գործ դնել, որպէսզի երկրին յումաները գործածուին իր պաշտպանութեան համար։ Կը հարցնեն թէ ի՞նչպէս գործածուեցաւ մեր սպառազինութեանց յատկացուած գումարը։ Փոխառութեան գումարէն իմ տրամադրութեանս տակ դրուած էր չորս միլիառ եւ իբրպէս գործածուեցաւ ազգ. պաշտպանութեան համար։ Բանակը օժտուած է այն արդիական սպառազինութիւններով որոնց պէտք ունէր։ Մեծ ճիգ մը կատարուեցաւ, բայց բաւական չէ։ Պէտք չէ դանդաղեցնել թափը։ Այս արդիւնքը ձեռք բերինք նաեւ շնորհիւ զինագործարաններու ազգայնացման օրէնքին։ Անոր շնորհիւ է որ պիտի շահինք բաւական ծանր յապաղում մը, մանաւանդ հակօդային թնդանօթներու արտադրութեան մէջ։ Այս յաջողութեամբ, կանխած եղանք մահացու վտանգ մը։ Հակառակ բոլոր հէքեաթներուն, աշխատանքի կազմակերպութեան մեթոտները շատ աւելի զերազանց են քան եղած են անհատական ձեռնարկներու մէջ։ Այդ մեթոտներուն ընդհանրացման շնորհիւ է որ մենք կրնանք արագացնել զէնքերու շինութիւնը։ Հետեւաբար, պէտք է դադրին այն ատրեկրեայ պայքարները որ կը մղուին ազգայնացման դէմ »։

Նախարարը շարունակելով ճառը, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ վարկերը պիտի պահանջուին թէ սպառազինութեանց եւ թէ ամրութեանց համար, եթէ եղածը անբաւական գայ, զէնքերու յաւելման հետեւանքով։ Եւ յաւելեց.

—« Ամրութեանց շինութիւնները շատ լաւ ընթացք ունին ինչպէս Ժիւրայի, նոյնպէս Հիւսիսային սահմանին վրայ եւ յառաջ պիտի տարուին նոյն թափով։ Եղած փորձերը կը հաստատեն թէ կատարելապէս ազդեցիկ է փոսերու դրութիւնը՝ Հիւսիսային սահմանի ամրութեանց համար »։

Պ. Տալատիէ յայտնեց նաեւ թէ միջոցներ ձեռք առնուած են, զինուորներու եւ ենթասպաներու վիճակը բարելաւելու համար։ Եւ եզրակացուց.

— « Բանակը իր աչքերն ուղղած է դէպի սահմանագլուխները, եւ ոչ թէ դէպի քաղաքական պայքարները։ Պէտք չէ մոռնալ թէ զինուորական վարժարաններուն մէջ ապագայ սպաներուն 80 առ հարիւրը ժողովուրդի զաւակներ են։ Ինծմէ կը պահանջեն հանրապետական շունչը ներմուծել բանակին մէջ. ձեզմէ տակ ունիմ ցանկը այն հազուադէպ պատժական տնօրինութեանց զորս հարկադրուեցայ ձեռք առնել պատակտիչներու դէմ։ Այս բոլորը կարեւոր են անշուշտ. բայց ամենամեծ գործը՝ խաղաղութեան եւ հանրապետական ազատութեան պահպանումն է։ Ֆրանսա պիտի յաջողի այդ գործին մէջ, եթէ բանակը զօրաւոր ըլլայ իր նիւթական ուժով, իր կարգապահութեամբ եւ միութեամբ »։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, համայնավար երեսփոխան մը գանգատեցաւ թէ բազմաթիւ զինուորներ կը պատժուին, իբրեւ կուսակիցներ ժողովրդական ճակատի, թէ «Վումանիթէ»ն արգիլուած է զօրանոցներու մէջ, իսկ «Փոփիւլէռ» եւ «Լ'Էօվռ» կարդացողները կը հետապնդուին ։

**** Երեսփ. ժողովի նոյն նիստին մէջ քուէարկուեցաւ, նաեւ, կրթական նախարարութեան նախահաշիւը։ Այս առթիւ նախարարը յայտնեց թէ շարք մը նոր բարենորոգումներ պիտի կատարուին, ազգային կրթութիւնը արդիացնելու համար ։*

Արտաքին նախարարը Վարշաւայի մէջ

Պ. Իվոն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Լեհաստանի մայրաքաղաքին մէջ։ Պերլինէն անցած ատեն, նախարարը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ բարի պալուստ մաղթելու գացած էր։ Առաջին անգամ էր որ կը հանդիպէին երկու նախարարները։ Ոչ Պ. Պառթուի այցելութեան ատեն, երեք տարի առաջ, ոչ ալ Պ. Լավալի ճամբորդութեան միջոցին, Ֆոն Նէօրաթ կայարան գացած չէր, բարի գալուստ մաղթելու համար անձնապէս։

Վարշաւայի մէջ, ընդունելութեան արարողութիւններէն անմիջապէս վերջը, երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները անմիջապէս ձեռնարկեցին քաղաքական խորհրդակցութեանց։ Օրակարգի խնդիրներուն մաս կը կազմէն Լոնտոնի խօսակցութիւնները, Աւստրիոյ խնդիրը, Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, եւ մանաւանդ Գերմանիոյ գաղթային պահանջները։ Այս առթիւ ըսենք թէ Լեհաստան ինքն ալ գաղթային հոգատարութիւն մը կը պահանջէ, առարկելով թէ երկիրը նեղ կուգայ յարաճուն բնակչութեան մը պահանջներուն ։

Ինչպէս բացատրած ենք, Ֆրանսայի արտաքին նախարարին դիրքը աւելի զօրաւոր է այժմ, քանի որ արտօնուած է խօսելու նաեւ յանուն Մեծն Բրիտանիոյ ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ « ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ »

Հարցումներ կը տեղան,— Ինչո՞ւ Ռատիօ - փառին բսեր է «վերջին անգամ»։ Այլեւս հայերէն երգ պիտի չյսե՞նք անբելալ

[illegible] լսեր էի Հայկանուշ [illegible] Լուսաբանութիւնն ալ ինքն է որ կուտայ ․

— Երբ երաժշտագէտ Փօլ Ֆօշէն մեռաւ, Ռատիօ փառիէն զիս կանչեցին, որպէսզի քանի մը կտորներ երգեմ իր գործերէն։ Պատասխանեցի թէ հանգուցեալ երաժշտագէտը գիտէ թէ բան չունի, բացի քանի մը հայերէն երգերու դաշնաւորումէն։ « Հայերէն չենք ուզեր», ըսին։ Ես ալ պատրաստուեցայ բաժնուելու ։

Անոր վրայ առաջարկեցին ֆրանսերէնի թարգմանել հայերէն բառերը եւ այնպէս երգել։ Կրնայի՞ ընդունիլ։ Ճարահատ համաձայնեցայ, շատ կարճ ժամանակ մը տրամադրելով ։ Առաջարկեցի «Innocence»ը եւ երեք հայերէն երգեր։

— «Երեքը շատ է», ըսին։

— Տասնիւինգ վայրկեանի համար շատ չէ, պատասխանեցի։ Վերջապէս հաւանեցան ։

Այս առթիւ էր որ յայտնեցին թէ իրենց պետական հաստատութիւն, Ռատիօ - Փառին ամէն բանէ առաջ սահմանուած է ֆրանսացի ժողովուրդի շահերուն ծառայելու․ հետեւաբար միայն բացառիկ պարագաներու մէջ կրնայ տրամադրուիլ օտար եղանակներու, մեներգ, խմբերգ, նուագախմբերգէս կամ նուագախմբերգէս։ Եւ հասկցուցին թէ վերջին անգամ է որ կը տրամադրեն հայերէն երգի ։

×

Անշուշտ բնոյթ ձեւ մըն է «վերջին» թիւնը, որ անգամ մը եւս գաղափար կուտայ «աշխարհի բաներու» մասին

Ես բնաւ չզարմացայ, երբ լսեցի «վերջին անգամ»ը։ Աւելի ճիշդ, զարմացայ զարմացողներուն։ Զարմացայ որ ստական պատրանքներ ունին, իբրեւ յաւիտենական «մանուկներ», ինչպէս պիտի ըսէր Խրիմեան Հայրիկ։

Անշուշտ բնոյթ ձեւ մըն է «վերջին անգամ»ը։

Ո՞ւր դուռը փակուած չէ մեր առջեւ։ Եւ սակայն, միշտ ալ միջոցներ կը նարուին բանալու։ Իսկ այդ միջոցները մեծ մասով կախում ունին մեր նախաձեռնողութենէն եւ աշխատանքէն։

Այս աշխարհին մէջ, շա՛տ է որ կը բանեցնէ չարժանիքը ։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է ՇԱՀԱԳԻՐ - ԳՈՒԵԼ։ Հասկցնել, ապացուցանել թէ Ռատիօ - Փառին կամ ուրիշ կայան մը կը շահի, եթէ պարբերաբար «հայկական ժամեր» ալ տրամադրէ, ինչպէս ունի, դրեթէ ամէն օր, ժամեր արտակարգ, միշտ եւ եռանդուն մալայեան կամ հավայեան եղանակներու համար ։

Ինչպէս շահագրգռել,— այդ ալ հարցուցէք անոնց որ զիշերներ կը լուցնեն «քապինօ»ներու, «քապարէ»ներու կամ սալոններու մէջ, ամէնէն բնտիր զինիները եւելցնելով կուժկուժ, պարտքի փարձելով զոյգ-զոյգ. իսկ հայկական պատմութիւնը յիշելով միայն... նոզհոնգի համար առեն ։

Իբրեւ Արեւելքցիներ, զանէ օրինակ առնէին... Անատոլուցի Թոյներէն ։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱՄԻՏԷԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երկու շաբաթ նախնական քննութիւնը կատարելէ եւ բռնուած թուղթերը զատորոշելէ վերջ, հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պէթէյլ ամբի օր ձեռնարկեց բուն գործին քննութեան, որպէսզի աւելի երկար ատեն բանտարկուած չմնան անոնք որ անմեղ են։ Առաջին առթիւ հարցաքննուեցան նախկին ծովային սպայ մը, Ժօզէֆ Լը Մարէքիէ, տնօրէն Քէս Իփիթէքին Մառիթիմ է Ֆլիւվիալի եւ նոյն հաստատութեան հաշուակալը, Պ. Անթուան Մանէպի։ Հարցաքննութեան արդիւնքէն կ'երեւայ թէ երկուքն ալ ազատ պիտի արձակուին, բաւարար փաստեր գտնուած չըլլալով

**** Բոլոր ամբաստանեալներուն փաստաբանները պահանջած ըլլալով որ իրենց փոխանորդեալները քաղաքական յանցաւոր համարուին եւ ոչ թէ հասարակ չարագործներ, դատական նախարարը պատասխանեց թէ հարցաքննիչ դատաւորին կ'իյնայ ճշդել անոնց հանգամանքը ։*

**** Թուղթ մը երեւելիներ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով կը բողոքեն թէ նախկին պատերազմիկներ, «Փառքով եւ վէրքերով պսակուած ռազմիկներ բանտարկուած են իբրեւ չարագործներ եւ աւազակներ, առանց ապացոյցներու», թէ «անհատական ազատութիւնը չէ յարգուած», թէ «Հանրապետութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ քաղաքական յանցաւորներ ոճրագործներու յատուկ ձեւակերպութեանց կ'ենթարկուին եւն.»։ Բողոքողները կը պահանջեն ձայնակցիլ իրենց, որպէսզի անմիջապէս վերջ տրուի «այս խայտառակութեան»։ Ստորագրողներուն մէջ կան զօրավարներ, ծովակալներ, դրագէտներ, արուեստագէտներ, ակադեմականներ եւն ։*

**** Ապահովութեան պաշտօնեաները խուզարկութիւն մը կատարեցին նախկին հրամանատարի մը՝ Ժիւլպէռ Ֆիլօրիի բնակարանին մէջ եւ կարգ մը թուղթեր գրաւեցին։ Հրամանատարը երկարօրէն հարցաքննուելէ վերջ, ազատ ձգուեցաւ։ Նոյն օրը խորհրդաւոր ամբաստանեալ մը առաջնորդուեցաւ Ապահովութեան պաշտօնատուն ։*

**** Ամէն օր լքուած զէնքեր կը գտնուին Փարիզի թէ գաւառի մէջ։ Տասներորդ թաղամասին մէջ, աւելածու մը աղբերը հաւաքած ատեն, փամփուշտներ եւ զէնքեր գտաւ ։*

Առջի օր երեք կարեւոր խուզարկութիւններ կատարուեցան Մարսէյլի մէջ։

Փարիզի մէջ, Պիւէթրի կողմը, ոստիկանութիւնը խուզարկելով զինագործի մը արհեստանոցը, երեւան հանեց 46 հին հրացաններ եւ 2 գնդացիրներ ։ Արհեստաւորը անոնց նորոգումով կը զբաղէր, առանց օրինական արտօնութիւն ունենալու ։

Մանր դէպքեր Շանկայի մէջ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, ծանր ընդհարումներ պատահեցան Շանկայի մէջ, Ճափոնցիներու սարքած յաղթական զօրահանդէսին առթիւ ։

Զինացիի մը կողմէ նետուած ռումբ մը վիրաւորեց երեք ճափոնցի զինուորներ, սպայ մը, երեք չինացի ոստիկաններ եւ եւրոպացի քննիչ մը։ Ռմբաձիգը անդէն ու անդր սպաննուեցաւ չինացի ոստիկանի մը կողմէ։ Ամերիկացի մը ընդդիմացած ըլլալով ճափոնցի զինուորներու, բրտօրէն խոշտանգուեցաւ։ Անգլիացի իրաւագէտ մը վար առնելով ճափոնական դրօշ մը, փայտն ալ կոտրեց ծունկերուն մէջ։ Ամբոխը բզիկ բզիկ պիտի ընէր զայն, բայց ոստիկան -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ռոմանոս Մելիքեանի մահով հայ երաժշտութիւնը կորսնցուց իր լաւագոյն երգահաններէն մէկը։ (Ռոմանոսի մահէն յետոյ Ռուբէն Թէրլէմէզեան քննելով երգահանին ձեռագիրները, երեւան հանած է նուագարանային քառեակներ. Բայց Ռոմանոս իր կենդանութեան հրատարակած է միայն քնարերգակ գործեր. Ուստի ան կը մնայ մեզի համար հաքարաւոր Էնպաերգակ երգահանը).

Բայց նախ ճշդում մը.

Հայ երաժշտութիւնը կը նկատենք ամբողջութիւնը այն գործերուն որոնք գրուած են տոհմիկ ոճով, որովհետեւ ազգային նկարագիրը իրականութիւն է երաժշտութեան մէջ։ Գրականութեան մէջ լեզուն կը ճշդէ ազգային սահմանները. Փանասցի, [illegible] գրագէտները որոնք Ֆրանսերէն գրած են, մաս կը կազմեն Ֆրանսական գրականութեան. Մայքըլ - Արլէն, որ կը գրէ անգլիերէն, Մարիէթթա Շահինեան, որ կը գրէ ռուսերէն, տեղ չունին հայ գրականութեան պատմութեան մէջ։

Ձայներու արուեստին մէջ սնը կը կատարէ լեզուն գերը։ Ֆօրէ կամ Ցիւփարք տարազատ ներկայացուցիչներն են Ֆրանսայի երաժշտական ցեղային հանճարին, ինչպէս Պօրօտին, [illegible] ներկայացուցիչներն են ռուս ցեղային հանճարին.

×

Ռոմանոս Մելիքեան [illegible] Քարոզարիքով կը նետուի երաժշտական ասպարէզ։ Երիտասարդ արուեստագէտը խանդավառուած ռուս երաժշտութեամբ, կը մտնայ Հայոց աշխարհը։ Այդ շրջանին գործերը, ինչպէս Վարդը, Ուռենին, Անցատում կը կրեն ռուս երաժշտութեան խոր ազդեցութիւն

Մտնենք Կարմիր Վարդին որ ժամանակակից քննադատներու կողմէ նկատուած է Ռոմանոսի գլուխ-գործոցը, իրրեւ «մի մեծ ողբերգութիւն». Ողբերգութիւ՞ն, ո՛չ, այլ մանուկին, վաղուան մարդուն առաջին յուսախաբութիւնը կեանքի մէջ։ [illegible] պատկերացուցած է զայն թեթեւ ոճով մը, [illegible]

Փոմբլիկ ազամ մի վարդ տեսաւ,
Տեսաւ մի վարդ դաշտի միջին.
Վարդը տեսաւ ուրախացաւ,
Մօտիկ վազեց սիրուն վարդին։

Սիրուն վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին,
Սիրուն վարդին, կարմիր վարդին
Կարմիր վարդը դաշտի միջին.

Ու անհամբեր ասաց սրտից,
Քաղեց վարդը դաշտի միջին,
Փուշը նրա ծակեց ձեռից,
Բայց էլ չօգնեց բլմճուշ փարդին։

Թըմճուշ վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին,
Թըմճուշ վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին։

Բանաստեղծութիւնը գրուած է մանկական չափով (4+4) փոք-րիկ տը-ղամ, մի վարդ տե-սաւ. որուն կը համապատասխանէ նաեւ ժողովրդական բանաստեղծութեան մէջ. Նոյն տաղաչափութեամբ գրուած է նաեւ Քէլէ քէլէ ժողովրդական երգը Քէ-լէ, քէ-լէ / քէ-լէ-րը մեռ-նեմ։

Լեզուն իր յաճախակի կրկնումներով, տեսաւ, մի վարդ, դաշտի միջին եւլն. չունի ողբերգութեան մը խորութիւնը, այլ կը մօտենայ ժողովրդական բանաստեղծութեան։

Ռոմանոս գրելով Կարմիր վարդի երաժշտութիւնը՝ պիտի նոյնանար անշուշտ բանաստեղծութեան հետ, ներշնչուելով անոր խորքէն ու ձեւէն. [illegible] որքան հեռու է երաժշտութիւնը բանաստեղծութենէն

Երաժշտութիւնը գրուած է Իւք տիէզ մինէօր կամով որուն յաճախ կը հանդիպինք արամաթիք կտորներու մէջ. Պեթովէնի գեղեցիկ Clair de lune գրուած է այս կամով։

Երգին առաջին մասը արդարեւ ունի տրամաթիք ոճ եւ գոյն, բոլորովին անհամապատասխան բանաստեղծութեան ոգիին ու ձեւին։ Թէեւ յետոյ հեղինակը կ'իջնէ վար իր բարձունքէն ու կը գրէ թեթեւ ոճով յանկերգ մը.

Սիրուն վարդին, կարմիր վարդին,
Կարմիր վարդը դաշտի միջին.

Այս առաջին շրջանին արուեստագէտը չունի ինքնատիպ անհատականութիւն, ենթարկուած ըլլալով ռուս վարպետներու ազդեցութեան. Ձի մեկնիր բանաստեղծութիւնը համապատասխան ոճով, չի փաթթուիր բանաստեղծութեան ինչպէս լապիկը լուզօրղի մարմնին, անտարբեր է ան հայրենի հողին, գուլալ ջուրերուն, մարմանդ գաշտերուն ու սեգ սարերուն անուշ երգերուն։

Ռոմանոս Մելիքեանի արուեստին առաջին ողանակը կ'անուանենք այս [illegible]

×

Հետաքրքրաշարժ դար մըն է 19րդ. դարը երաժշտութեան պատմութեան մէջ։ Կարելի է զայն անուանել ազգային երաժշտութիւններու ազատագրման դարը։

[illegible] երաժշտութիւնը, Կրիգ՝ դանիական [illegible] կանը, Կլինքա եւ համքաստոր հինգ հոգիները ռուս երաժշտութիւնը (Պալաքիրեւ, Սէզար Քիւի, Պօրօտին, Մուսորկսքի, [illegible])

Լուռ էր հայ երաժշտութեան մուսան մինչեւ 19րդ. դարու վերջերը։ Ու օր մը, պատմական օր մը, Աերշնչումը այցելեց պարզ ու համեստ վանականի մը խուցը։ Նման ներշնչումներ կ'այցելեն միայն պարզերուն, համեստներուն եւ սուրբերուն։

Կոմիտաս է Կոմիտասի գործը. յեղափոխութիւն մը, - հայ երգից գլուխը, համայօր՝ հայ գրոց գլուխին։

Յանդաւոր մթնոլորտի մը մէջ կը հնչէ հայ երգի էջմիածինէն Թիֆլիզ, Թիֆլիզէն Պոլիս, յեղաշրջելով հոգիները ու միտքերը, փոխելով արուեստի հանդամանքները։ Ու հայ երգի եւ հայ ժողովրդական բանաստեղծութեան ազդեցութիւնը կը պոռթկայ ղուրս ձայներու աշխարհէն ու կը տարածուի հայ բանահիւսութեան, նկարչութեան եւ նոյնիսկ պարի վրայ։ (Հայ պարը կը պարտի իր Կոմի-

տաս Հուշելու եւ սրբուելու համար դըացի ժողովուրդներու պարերու խառնակոյտէն

Թղճամիտ եւ խոհուն արուեստագէտ է Ռոմանոս ու այս խանդավառ մթնոլորտին մէջ չէր կրնար անտարբեր մնալ երաժշտական այս մեծ շարժումին հանդէպ. Կը վերադառնայ իր [illegible] ու կը լեցէ [illegible] նի ազբիւրներէն ներշնչուելու անհրաժեշտութիւնը։

Կը թեւակոխենք գեղեցիկ Զմրուխտներու շրջանին մէջ։ (Սեւ կաքաւիկ, Գիշերն եկաւ, Մանուկն ու ջուրը, Մի լար, Շափաղ կուտաս, Ես բլբուլ եմ, Ծիլ ծիլ ա, եւ Օրօր)։

Երգացանկիս մէջ Մի՛ լար կ'անուանեմ «Մի՛ լար, կ'անցնի» որովհետեւ բանաստեղծութեան գլխաւոր [illegible] կեդրոնական առանցքը կը կազմէ կ'անցնի բառը. ան ցոյց կուտայ այս աշխարհի բաներուն անցաւոր ըլլալը. ինչպէս այնքան գեղեցկօրէն դրած է Հայտրն իր «La vie est un rêve» կտորին մէջ. Հայ բանաստեղծն ու երգահանը կ'ըսեն—«Էս կեանքն էլ հեքեաթ է». Էսպէս, մի՛ լար. կ'անցնի».

Ռոմանոս Մելիքեան դեռ բոլորովին չէ թօթափած ռուս վարպետներու, մասնաւորաբար Րիմսքի-Քորսաքովի ազդեցութիւնը ինչպէս Ծիլ ծիլ ա/ի մէջ. բայց ասոնք այլեւս չեն տիրապետեր ու չեն խեղդեր հեղինակին անհատականութիւնը։ Այս կտորներուն մէջ Ռոմանոս կը ներշնչուի [illegible] անոր հոգիին յուզումները, կը թափանցէ բանաստեղծութեան խորքը, կը մեկնէ զայն համապատասխան [illegible] ու բանաստեղծութիւն եւ երգ կը դառնան մէկը ու միւսը։

Ահա «Մանուկն ու ջուրը». —

Դու ո՞ւր սարէն կուգաս ջրիկ,
Իմ պաղ ջրիկ, իմ անուշիկ,
«Ես էն սարէն կուգամ մըրիս
Որ նըմ ու նոր ձիւնն է գըլխին»․

Դու ո՞ւր առուն կ'երթաս ջրիկ,
Իմ պաղ ջրիկ իմ անուշիկ,
«Ես էն առուն կ'երթամ վտարր
Ուր ափերն են շուշան ու վարդ»։

Բանաստեղծութիւնը գրուած է Կարմիր վարդին չափերով, (4+4) Դու - ո՞ւր - սար - րէն / կու - գաս - ջը-րիկ գերակատարն է զարմիւսլ մանուկ մը. տրամախօսութիւն մը մանուկին եւ ջուրին միջեւ, այսինքն կենդանի էակի մը եւ անկենդան տարրի մը միջեւ։ Բանաստեղծ Ս. Թումանեան պարզ ու ժողովրդական ոճով մը գըրած է զայն, մանուկին հարցումներուն տալով կենդանի, [illegible] շեշտ մը եւ ջուրին պատասխաններուն՝ միօրինակ, միապաղաղ անկենդան գոյն մը։

Ռոմանոս Մելիքեանի երաժշտութիւնը հաւատարիմ մեկնութիւնն է բանաստեղծութեան։

Զմրուխտները կը ներկայացնեն երգահանին գրելու երկրորդ եղանակը։ [illegible] լաւագոյն տեղը մեր քնարերգակ երաժշտութեան մէջ.

Դժբախտաբար կանխահաս եղաւ Ռոմանոսի մահը։

Նորերուն կը մնայ անգնալի զարմանել անոր պակասը։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏԱՉՈՒԻ ԳԵՂՈՒՀԻՆ

Բ.

Սկիւտար։ 1870

Կ'երեւի զոյգ մը կապոյտ աչ.

Լճակի պէս կապոյտ, խոպական [illegible]

Առլի անոյշ զօրութիւնով, լի դիւթանքով։ Գոհարի ու քնարի պէս աչեր։

Փոքրիկ կապոյտ աչեր [illegible] կը տիրապետեն անչափելի փայփայանքով եւ հոգիները կը բանեն մետաքսեայ ցանցերու մէջ.

Կապոյտ աչերը կը սնեն սիրահարներ, մեղմութեան ու մեղեդիի չգիմացող խառնուածքներու մէջ.

Ոմն վտանգաւոր բարութիւններ, [illegible] կախարդական սրբութիւններ եւ խոր պահուած լաւեր։ Այս բոլորը յաճախ ակամայ։ Անոնք սարսուռներու եւ սիրոյ ոլորտի մը մէջ կը թըրթռացնեն միտքը, պատճառելով ներքին նուաղումներ։

Անոնց երկնառաք նայուածքին մէջ սուրբի մը կամ սրբուհիի մը պատկերը կը գծագրուի։

Հէքեաթներու հրաշագործ գոհարներուն պէս են անոնք։

Կը փոխադրեն անոնք տեսիլներու մէջ։ Արեւոտ լճակի մը վրայ բացուած կղզեակ մը, որուն ծաղիկները կը յորդին ջուրերու մէջ։ Երազային [illegible]

[illegible] կապոյտ աչեր կը տեսնէ Դուրեան, Սկիւտարի «Ալֆիլէ» ամառնային թատրոնին բեմին վրայ. Վարդովեան թատերախումբին մէջ ։ (Կապոյտ աչերը մանաւանդ Արեւելքի մէջ, անհաշիւ սեւ աչերու մէջ, բարձրացուցած են իրենց արժէքը իբր անսպասելի գոհարներ։ Մանաւանդ ցորենագոյն մորթով ու մերթ սեւ [illegible]

[illegible] մը այդ կապոյտներուն տիրուհին ։ (Հմայքին մէջ բան մը աւելի)։ Դուրեան անկէ մէկ տարի մեծ.

Թատերասէր Դուրեանը կը տեսնէ այդ աչերը թատրոնի մէջ, բեմի վրայ, անկէ դուրս եւ իր՝ հոգիին խոր կը զգայ ալեկոծութիւն մը, հրեղէն կոհակներով։ Իր արդէն տկար լսութիւնը կը կքի նայուածքներու երկնարեւին տակ. Այս նոր փոթորիկը կը փութացնէ աւերը իր կեանքի մնացորդին վրայ։

Դուրեան կ'արձակէ մերթ մեղմ ու մերթ բուռն երգեր, այդ շարժին մէջ, ուղղուած կապուտաչուի գեղուհիին. Ահա «Մանիշակ» քերթուածը ամբողջութեամբ.

«Ո՞վ մանիշակ, մանիշակ,
Ինչու՞ այդպէս գլխիկոր
Նայիս հողին սրտատր
Ո՞հ, ինչի՞ այդ նշանակ։

Միթէ դու կո՞յս մը տեսար,
Որուն աչաց ճաճ կապոյտ՝
Ըզքեզ գրտար այնքան մութ.
Ու կը սրգաս սեւահար։

Եթէ դու ալ վարդին պէս
Ունենայիր դոյգն բոսոր,
Կը շիկնէիր, ինչպէս որ
Շիկնեցաւ այն վարդը վէս,

Երբ տեսաւ օր մը նորա
Վարդերն անբիծ այտերուն։
Շուշանին պէս դալկութիւն
Եթէ ըլլար քու վրայ՝

Տըժգունէիր պպէս ես,
Ինչպէս որ օր մը շուշան
Տըժգունեցաւ անընդհատ՝
Տեսաւ ճակատն երբ նորա։

Եւ դեռ բա՞մ... օր մ'երկին
Ամպոտեցաւ... է՞ր արդեօք...
Երբոր կ'ըլէր նէ արօք
Վերն յառած աչքն ու հոգին.»

Դուրեան տեսած էր կապուտաչուին գիրք մը մէջ, որուն մէկ պահը կը տըռփուած [illegible] իր կ'աղօթէր գեթ բառամանուհին «վերն յառած աչքն ու հոգին»։

Զօրեղ արուեստագիտուհի մըն էր «Նէ» եւ ունէր հաղորդական, վարակիչ «նուաղկոտ աչեր», «սակի մազեր», «շուշանի պէս ճակատ» եւ կուրծք «վարդի թերթ»։ Բանաստեղծը գերին է ա՛լ «Ներա» անձին ու արուեստին։ «Միրեցի քեզ» կ'արձանագրէ քերթուածի մը գլուխը որուն քանի մը տուները մէջ կը բերենք.

Աչերդ սիրոյ Աստուծոյն
Եւ մատնիկդ գերդ շուշան՝
Կը փնտէիր ծաղիկ մի,
Ցաւած շողից աչքդ երկնի ։

Եւ Արեգակն այդ աչեր
Նըշուլէին ճո՛ր երբ ,
Երկիր մ'աստեղց, ուր փոխան
Հրաշէկ սյլաքի կը շողան ։

Երկիր աչացդ մէկ կայծին
Եւ մէկ վանկին գիս գերին ,
Տըրփալեցիր գիս. ա՛նգութ ,
Նոյներուն վնի հոգւոյդ ։

Թող սիրտս, իմմ, գիա հեռի ,
Զուգեմ հոգւոյդ բոցուլի
Քեզ՝ սյս կուրծք վարդի թերթ
Այլ կրակիս սիրտն է գէթ ։

Դու որ գիտես յոկ բուրել ,
Գիտյ արտերու վէրք փոռել ,
Եւ կը սիրես երբ կարի՝
Քեզ պաշտող սիրտն արիւն ։

Կը նայէր Դուրեան կապոյտ աչերուն։ Եւ կանացի աչերը բնազդով խորամանկ են կարդալու սիրոյ ծածուկ վէպերը։ (Դուրեան ծանօթ էր թատերախումբին մօտ իբրեւ սկսնակ թատերագիր — բանաստեղծ։ Նոյնիսկ ունէր բանի մը թատերախաղեր Վարդովեանի մօտ)։ Դերասաններ ու դերասանուհիներ ալ կը նշմարեն կրակի գիծը Դուրեանէն դէպի կապուտաչուի դերասանուհին։ Եւ անխուսափ [illegible] ծաղրերը։ Մանաւանդ արհամարհանքը՝ Հայտրա, քիչ մըն ալ գոռհիկ արհամարհանքը արուեստագիտուհիին ։ Աւելի ուշ, իր կոնակին նետուած եւ ականջին մէջ ընդոտնուած նախատական բառերը։ Կը ծնի եղերական գեղեցկութիւնով «Լճակ»ը։ Մինչեւ այդ իրականութեան վերահասու ըլլալը՝ քերթողը անդուլ երգած է կոյսն ու իր աչերը, նորատեղծեալ գիւտերով ։ Ահա «Նէ» տաղիկը.

Վարդը զարթնայն
Թէ կուսին տիպար
Այտերուն չըլլար՝
Ո՞վ յարգէր զանի ։

Թէ չը նըմանէր
Կապոյտն երկնից
Կուսին աչերաց՝
Երկինք ո՞վ նայէր ։

Բնութեան գեղեցկութիւնները կը նմանցնէ կոյսին գեղեցկութիւններուն։ Ասիկա նորագիւտ հակառակն է ընկալեալ սովորութեան.— կոյսին գեղեցկութիւնները նմանցնել բնութեան հրաշալիքներուն (ծաղիկին, երկինքին, լուսնին եւայլն)։

Ցուսահատութիւնը եւ դառնութիւնը ալիք ալիք կը լեցուին բանաստեղծին հոգիին մէջ։ Կ'ուզէ թօթուել իր վրայէն սիրոյ կրակները Գեւէին կ'ըմբոստանայ, անզօր կերպով, հուրէ շղթաներուն մէջ։ Բարեպաշտ գերին է որ ա՛լ անտանելի կը դանէ կապուտաչուի աստուածուհիին տիրապետութիւնը։ Ու մեռնիլ կ'ուզէ Մեռնի՛լ քանզի առանց անոր ապրիլ կարելի չէ։ «Ա՛ռ կոյսն» տաղին սկիզբը կ'երգէ.

Ո՛հ, մինչեւ ցե՞րբ, ըսէ՛, ո՛ կոյս,
հոգւոյս ըլլայ ցեղայդ գերի,
Եւ մինչեւ ցե՞րբ ապիք ցաւած սրտիս
եւ ճնարի
Լոկ համբուրիկ մ'ուզեցի քաղել այ.
տեղդ մէկ բարմ վարդ .
Ճառագայթ մը խնդրեցի աչերէդ երկնագրարդ.
Զրլացար դու, անգութ, վարդ մը
տըժգոյն եակտիս
Եւ ճառագայթ մ'այն անդունդին խոր
սրտիս ».

Դուրեան հիւծախտաւոր էր եւ [illegible] անծանօթ էր իր հիւանդութիւնը, Սկիւտարի մէջ։ Իր դալկահար դէմքը, իր հալած կերպարանքը, իր հազերն ու արիւնահոսութիւնը, իր աչքին անդրահայեացքները տեսանելի էին կոյրերուն համար իսկ։ Օր մը, մայրիկ մը, տիկին Գոռանեան, կը հարցնէ կարեկցութիւնով.

—Պետրոս, տղաս, ի՞նչ ունիս, ո՞ւր տեղդ կը ցաւի ։

Բանաստեղծը ձեռքը կուրծքին կը տանի ու կ'ըսէ ․

— Ա՜հ, հաճի հանըմ, հիւա՜նդ եմ. հո՛ս, սրտիս մէջ կրակ մը կայ, որ երբեք չի մարիր ։

Ու բարեկամները կը դդուշանային իմէ։— Ո՞ւր մնաց արուեստագիտուհին ....

Դուրեան կը գրէր նամակի մը մէջ.

— «Առ այժմ Տօքթ. Քեաթիպեան դեռ կը խնամէ, սակայն դե՞ռ... ա՜հ, թողէք որ հողերուս հառաչով մը գլխսուած դղրդեմ. անհունութեան մէջ եմ ընկեր, հարկ է որ լռեմ։ Բարեկամութեան վրայ գիր յօրել, կ'ըսես. աւելի գիս կսկիծի մէջ կը մըխես. ո՞ւր են իմ բարեկամներս... ինչո՞ւ հեռու ես... »։

Արուեստագիտուհին ուղղակի կը խորշէր քերթողէն։

Մեծանուն դերասանուհի Հրաչեայ, որ «Փոքրիկ Հրաչեայ» կոչուած է Կովկասեան թատերական ներէն, իր ինքնակենսագրութեան մէջ («Անահիտ», նախապատերազմեան շրջան կը խօսի Դուրեանի եւ կապուտաչեայ գեղուհիին մասին։ Հրաչեայ ալ, 1870ին, մաս կը կազմէր Վարդովեան թատերախումբին, որ Սկիւտար կ'անցնէր ամառնային թատերաշրջանը «Ալֆիլէ» թատրոնին մէջ. Հրաչեայ եղած էր դպրոցական ընկերու

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆ[illegible])

>>>> • <<<<

Անկարելի փորձ մըն էր, Հայերը վերէն, հեղեղի արագութեամբ կը խուժէին, տրիպլելով Թուրքերուն տեղի տալ։ Թուրքերու զինած ամէն մէկ թիզ գետինը կը ներկուէր վիրաւորներու եւ սպաննուածներու արիւնով։ Որքան Հայերու յարձակումը անսպասելի, նո՛յնքան ալ Թուրքերու դիմադրութիւնը բուռն եղաւ։

Երկու կողմերն ալ տեղի տալու մասին չէին մտածեր։ Հայերու համար [illegible] չկար եւ ոչ ալ բիրդ կրնային վերադառնալ, ուրեմն միակ ելքը կը մնար ամէն գնով Թուրքերու շղթան կտրելով անցնիլ դէպի շրջակայ լեռները։ Իսկ Թուրքերը անսահման կատաղութեամբ լեցուած դէպի Հայերը [illegible] րանց պատճառով ամբողջ բողոքը այրուեցաւ, հարիւրաւոր հաւատացեալներ անժամանակ մահ գտան, վայրագ կատաղութեամբ կը կռուէին, որպէսզի մէկն իսկ չազատի այդ անհաւատներէն։

Թանձր խաւարը, աւերակ տուներու խանձուած գերաններն ու փլած պատերը, ասպատակելի փոքր տարածութիւնը, ուր խռնուած էին երկու [illegible] վերածած էին ահաւոր սպանդի. Կըռուեցան հրացաններով, սուիններով, սուրերով, մէջքի դանակներով, բի- [illegible] ալ հարիւրաւորներ ինկան, դարհուրելի [illegible] ներէն եւ սպաննուածներէն։

Տեղի բերումով Հայերը մէկ ընդհանուր ճակատով չկրցան յառաջանալ, մինչ մէկ մասը սարսափելի գըհով ճեղքեր էր Թրքական շղթան ու քաղաքէն կը հեռանար, մնացածները դեռ աւերակներու մէջ կը կռուէին շրջապատուած բազմահազար Թուրքերով։ Հետզհետէ. հրացաններու որոտը կը տկարանար. Անոնք որ յաջողեցան անցնիլ, հեռացան բազմաթիւ խումբերու բաժնուած, իսկ մնացածները հերոսաբար կռուելով ինկան իրենց ծննդավայրին մէջ։

Գարահիսար եւ Քէլքիթ գետերու միացման տեղին մօտ իրարու վրայ բարձրացող բլուրներու կոյտ մը կայ, ծանօթ Կէվէզէտլէր անունով. Շապին Գարահիսարէն հազիւ երկու ժամ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուին այդ բլուրները, որոնցմէ ամենամեծը հազիւ հազար ոտք բարձրութիւն մը ունենայ դաշտէն

Դեռ լոյսը չէր բացուած, երբ խումբ մը փախստականներ Գարահիսար գետը անցնելով սկսան բարձրանալ [illegible] դագաթը հասնելու մտադրութեամբ։

Տասնըվեց անձերէ բաղկացած խումբ մըն էր, որ բերդէն դուրս գալով կորսնցուցած էր իր ճամբան եւ փախուստի արեւելք երթալու, հարաւի ուղղութիւնը բռնած էր։ Երբ փախստականները սխալը հասկցան, արդէն շատ ուշ էր, հազիւ երկու ժամ կը մնար լոյսը բացուելուն։ Այդ պայմաններու մէջ լաւագոյն համարած էին բարձրանալ Կէվէզէտլէր բարձունքը, որ պահուելու որոշ յարմարութիւններ կը ներկայացնէր։ Լուսաստղը բարձրանալ սկսաւ։ Խմբի առաջնորդը կանգ առաւ, սպասելով որ մնացած ընկերները հասնին։ Երբ բոլորը հաւաքուեցան, առաջնորդը ընկերներուն դառնալով՝ ըսաւ.

— Կրնանք հոս մնալ, թէեւ եթէ քիչ ալ առաջ երթանք, աւելի լաւ դիրքերու կը հասնինք... տղաք դեռ կրնա՞ք քալել,— խօսքը ուղղեց երկու թերահաս պատանիներու, որոնք բերդի առջեւ թեթեւապէս վիրաւորուած՝ ընկերներու օգնութեամբ մինչեւ հոն հասեր էին։

— Աւելի բարձրանանք, վիրաւորները կերպով մը կը հասցնենք,— խօսեցաւ մէկը.

Կէս ժամ մըն ալ բարձրացան։ Արեւելքը կը շառագունէր։ Խումբը հասաւ Կէվէզէտլէրի բարձրագոյն գագաթը։ Քարընկէցի մը երկարութեամբ հարթութիւն մըն էր գագաթը՝ ամէն կողմէն մեղմ զառիվայրով բոլորուած։ Ցարմարաւոր դիրք մը չէր, սակայն այդ պայմաններու մէջ լաւագոյնն էր։ Հազիւ գագաթը հասած, գիշերուան գիրկընդխառն կըռիւէն եւ ճանապարհի նեղութիւններէն բոլորովին յոգնած՝ երկնցան հանգստանալու։ Խմբի անդամներէն մէկը միայն գագաթի շուրջը պտտեցաւ, նոր բացուող լոյսով դիտեց շրջակայքը, քարեր հաւաքելով երեք տարբեր դիրքեր յարդարեց ու ապա վերադառնալով խմբի եղած տեղը, աթենցուց քընացողներէն չորսը։

— Ի՞նչ կայ,—յօրանջելով հարցուց Անդրանիկի աէրաէքը, որ մինչեւ այդ՝ խումբը առաջնորդեր էր։

— Մտահոգ բան մը չկայ, բայց հանգստանալէ առաջ պէտք է խորհրդակցութիւն մը ունենանք, այսպէս անհոգութեամբ խմբի գոյութիւնը երկար չի տեւեր։

— Վարժապետը իրաւունք ունի,— համաձայնեցաւ Առաքելը. կ'ուզե՞ս բոլորն ալ արթնցնեմ...

— Ո՛չ, դուք չորսդ բաւական էք։

Խմբէն քիչ մը հեռու քաշուելով՝ Լեւոնն ու չորսը նստան խորհրդակցութեան։ Լեւոնի համար պարզ էր որ ընկերները յանդուգն կռուողներ ըլլալով մէկտեղ, փախստական կեանքի անտեղյակ, պէտք ունէին ուժեղ ղեկավարութեան մը, կարգապահութեան եւ հնազանդութեան։ Խումբը առանց կեդրոնական յենարան մը ունենալու, պիտի թափառէր որոշ շրջանի մը մէջ եւ այդ իսկ պատճառով պէտք էր ունենար ամենախիստ կարգապահութիւն մը, որդեգրելով հայդուկային խմբերու իւրայատուկ ձեւերը, կարգն ու սարքը եւ խմբապետին հպատակելու գիտակցութիւնը

Երկար խօսեցաւ Լեւոնը, բացատրեց խմբի վիճակը, նպատակի անորոշութիւնը, որով իրենց անձնէն քայլերն ալ դեռ հարցական կը մնային, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուէր եւ պայմանները քննելով խմանային թէ ինչո՞վ կրնային օգտակար ըլլալ.

— Իսկ ներկայիս, ամէն բանէ աւելի պէտք է մտածել խմբի ապահովութեան մասին,— խօսքը շարունակեց Լեւոնը,— հազիւ հոս հասած, բոլորդ ալ երկնցաք քնելու, ինչպէս թէ ձեր տներու մէջ գտնուէիք. այս ձեւով ես կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ շաբաթ մը իսկ չենք կրնար պահել մեր գոյութիւնը։

— Վարժապետը իրաւունք ունի. Ես կ'առաջարկեմ խմբապետ մը ընտրել,— ըսաւ Առաքելը։

(Շար.)

ՄԱՆԱՍ

ԵՐՐՈՐԴԱՑԻՆ Գ. ԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԻՆ

Նմա՛ն չեմ ես ձեր սիրելի պօէտներին,
Ձեր քնքշերին երգս օտար, մի խորթ հնչիւն.
Ես չուզեցի հաճոյանալ ձեր սրտերին,
Այս առօրեայ, մեղկ ու թուլնոտ մղձաւանջում։

Ես իջեցի գործարանի սեւ աշխատանք,
Ու ճարճատուած պողպատ մեքենան անիւի տակ.
Ստեղծագործ հրաշքները կոշտ ձեռքերի,
Յաղթանակող թափը նրանց վեհ պայքարի :

Սրտակման երգ ես երգեցի լքուածներին,
Ու հրաւէր՝ պայծառ լինել գալիք օրին.
Ես երգեցի աշխարհի ցնցող խենթ-փոթորիկ,
Որոտ ու շանթ տեղալուց յետ խաղաղ երկինք :

Ու մարդկութեան հաւատալիքն ես երգեցի—
[illegible] ողջ պահած մի մեծ երթի
Ես երգեցի հուրը հալող ժանտ բռնութեան,
Ու [illegible] կեանքի գեղեցկութեան.

Ո՛չ, նման չեմ ձեր սիրելի պօէտներին,
Ձեր քնքշերին երգս օտար, մի խորթ հնչիւն.
Ես չուզեցի հաճոյանալ ձեր սրտերին,
Այս առօրեայ, մեղկ ու թուլնոտ մղձաւանջում։

ԾԱՆ. — *Ինչպէս հաղորդած էինք, Նոյեմբեր 13ին Թիֆլիսի մէջ մեռաւ բանուորական բանաստեղծ մը, «Ժողովրդական պօէտ» Յակոբ Յակոբեան, 71 տարեկան։ Այս կտորը նմոյշ մըն է իր երգերէն, գրուած՝ 1916ին։*

...ին կապուտաչուլիին եւ անոր հետ տարեկից էր։ Հրաչեայ կը պատմէ որ երբ օր մը, վրանի մը ներքեւ, նստած էր ինք ու Գիտոս Արաքսիա — այս է կապուտաչուլի [illegible] — կը նշմարէ Դուրեանը որ կը մեկնէր դուրսը։ Հրաչեայ կ՚ըսէ Գիտոսի.

— Քուկինդ հոս է։

Ու կը պատասխանէ Գ. Արաքսիա.

— Սա մինակ քնար մը ունեցո՞ղը... սա գողացո՞ղը... սա անզօ՞րը... մեռնելի՞քը...

Այսքան։ Հրաչեայ՝ Դուրեանի մահէն տարիներ վերջը, խորին սարսուռով կը կարդայ «Լճակ»ը, որուն մէջ բանաստեղծը զետեղած էր Գիտոս Արաքսիայի արտասանած խօսքերը։ Քերթողը լսած էր իր հասցէին նետուած բառերը։

«Նատերը զիս մերժեցին,
«Քնար մ'ունի սուկ» ըսին.
Մին՝ դողդոջ է, գոյն չունի —
Միւսն ալ ըսաւ. «կը մեռնի» »

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՀԱՅԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ, Սվազի կողմէն ընտանիքներ կը պատրաստուին Պոլիս մեկնիլ, ապրուստի նեղութեան մատնուած ըլլալով, եւ խորհելով որ Պոլսոյ մէջ աւելի դիւրաւ կարելի է ապրիլ։ Այս առթիւ նամակներ գրկած են Պոլիս, իրենց այդ դիտաւորութիւնը յայտնելով։ Ոչ Պատրիարքարանը եւ ոչ ալ Խնամատարութիւնը քաջալերական պատասխան չեն տուած, որովհետեւ արդէն առաջ եկողներն ալ ամիսներով անգործ մնացած են եւ մեծ մասը ցարդ գաղթակայաններն կը գտնուի, չկրնալով ինքնաբաւ ըլլալ։

ՌԱՖՖԻ

(ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ)

Օգոստոսի տաք, հեղձուցիչ երեկոներէն մէկն էր, Փարիզի փողոցները կառքերու ջերմ շունչով ապականած՝ Քարէի մէկ սրճարանին օդը համեմատաբար աւելի զով է...

Գ. Զօպանեան բարբունական դիրքով ու հեղինակութեամբ կը վարէ Րաֆֆիի յոբելինական գրական մասնաճիւղի մէկ ժողովը։

Ընդհ. քարտուղարը, Գ. Գարսամեան արձանագրութեան տետրակը թղթատելով, տեղեկութիւններ կու տայ եղած դիմումներուն, ստացուած կամ սպասուած պատասխաններու մասին։

Նկատելի է, առաջին ժողովներու ջերմ ու ոգեւորուած մթնոլորտի ջերմաչափի աստիճանները իջնելու նշան կը ցուցնեն։ Ընդհանուր քարտուղարի դանդաղ [illegible] կը գտնեն ներկաները։ Բոլոր անոնք որ յանձն էին առեր աշխատանքներ կատարելու, այժմ չեն ալ պատասխաներ եղած դիմումներուն..

Խօսակցութիւնը կը դառնայ մտերմական, իւրաքանչիւրը կը պատմէ ինչ որ գիտէ Րաֆֆիի մասին, ընթերցանութեան յիշողութիւնները կը վերականգնանեն այս ու այն գլուխի մէջ եւ բուն աղբիւրները գտնելու ցանկութիւնը Հրանտ Սամուէլի ականջները կը մլլացնէ։

Կը կարդացուին քանի մը ձեռագիրներ, կը յայտնուին կարծիքներ, ժողովը իր վերջին բոպէները կ'ապրի։

Ցանկարծ՝ ընկեր Վրացեան կը պարպէ իր «տուփ» գարեջուրի վերջին մնացորդը, բաժակը կը դնէ սեղանին վրայ ու ինծի կը դառնայ.

— Է՛, Մելոյեան, դո՞ւն ինչի մասին պիտի գրես։

— Ես գրելիք չունիմ, առաջին ժողովին բոլոր նիւթերը բաժնեցիք ձեր վրայ, ինծի մնաց միայն ընթերցողի համեստ բաժինը։

— Չէ, բան մը կրնաս գրել, վրայ բերաւ Գ. Գարսամեան։

— Անցեալ օր կը պատմէիք թէ Րաֆֆին ինը քոյր է ունեցեր, մէջտեղ առաւ Գ. Զօպանեան, անոնց մասին գրէ.

— Դժբախտաբար այդ քոյրերուն ծանօթ չեմ եղած։

— Րաֆֆիի տունն ես տեսեր, այդ նկարագրէ, շարունակեց Գ. Գարսամեան։

Շաւարշ Միսաքեան գլուխը կախած, ուշադիր մտիկ կ'ընէ, սկեպտիկ ժպիտ մը դէմքին։

— Կ'ըսէիք անցեալ օր, որ Րաֆֆին Տօն-Ժուանի երիտասարդութիւն մըն է անցուցեր— ընդմիջեց Գ. Զօպանեան, ի՞նչ մանրամասնութիւններ կան այդ մասին։

Չէ, չէ, ոչ քոյր, ոչ տուն, ոչ Տօն-Ժուան, դուն գրէ այն մասին թէ, գետնի տակ եղած ժամանակ, կամ Այգեստանի բարդիներու շուքին ներքեւ կը կարդայի՞ք Րաֆֆին, լուրջ կերպով ընդմիջեց ընկեր Վրացեանը ու լռեց։ Միւսներն ալ լռեցին։ Ամէն մէկը պատասխան մը կը սպասէր։

— Չէ՛, բերնէս թռաւ պատասխանը։

— Հապա ինչ կը կարդայիք։

— Հեկելի «Տիեզերական առեղծուածը»։

Ընդհանուր ծիծաղ։

— Իրօք Րաֆֆին չէ՞ր հետաքրքրեր ձեզ։

Ան կը յիշէր անշուշտ ճեմարանի պատանեկան օրերը, երբ Րաֆֆիի «Սամուէլ»ը երկայն վերարկուի լայն թեւերու մէջ պահած, ճաշարանը կամ եկեղեցին վարդապետներու հայեացքներէն ծածուկ կը կարդայինք։

Ոչ միայն Վրացեանը, այլեւ միւս ժողովականները զարմացեր էին,— ի՛նչ տարօրինակ պատասխան,— Րաֆֆին չէ՞ր հետաքրքրեր Օսմանեան Հայաստանի մէջ գործող յեղափոխական երիտասարդութիւնը։

— Ոչ միայն զիս կամ իմ ընկերներս չէր հետաքրքրեր, այլեւ 906ի Վասպուրականի ժողովը օրակարգի նիւթ ունենալով երիտասարդութեան տրուելիք գրականութեան հարցը, որոշեց հնար եղածին չափ քիչ կարդացնել Քամառ-Քաթիպայի, Րաֆֆիի, Ահարոնեանի և նման գրողներու գործերը։

— Ինչո՞ւ, կարծես մէկէն յարձակողական շեշտ ստացան ժողովականները։

— Որովհետեւ այդ գրականութիւնը կը հակասէր օրուան քաղաքականութեան — ջանալ հարեւան ժողովուրդներու համակրութեամբ ձեռք բերել ցանկալի ազատութիւնը։

— Զարմացական նշաններ

— Ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ մենք համերաշխութիւն քարոզէինք եւ յաջողէինք, երբ պատանին թէ երիտասարդը դպրոցներու մէջ կը սորվէր ու հանդէսներու մէջ կ'երգէր «Մայր Արաքսին».

— Ես վերջերս կրկին կարդացի, ծայրէ ծայր կարդացի, «Կայծեր»ը — միջամտեց Գ. Զօպանեան, եւ զարմանքով տեսայ որ ամբողջ գրքի մէջ միայն Քիւրտերու մասին է, որ կը խօսի, կարծես թէ այդ երկրի մէջ Թուրք կառավարութիւն, Թուրք զօրք գոյութիւն չեն ունեցեր։

Եւ խօսակցութիւնը դարձաւ աւելի մտերմական, եթէ կ'ուզէք՝ եղբայրական։ Բառերը, խօսքերը կը մտնէին կարծես ժողովականներու հոգիներուն մէջ, կը բղխէին զանոնք, տուն տալով դժնդակ խորհրդածութեանց

Եւ ես յիշեցի, առաջին ժողովին երբ դուրս կ'ելլէինք, Նուպարեան Գրադարանի սանդուխներուն վրայ, Գ. Զօպանեան ինծի դարձաւ վիշտով մը։

— Այո, Րաֆֆի, Րաֆֆի, բայց ամբողջ երկիր մը աւերակ եւ ժողովուրդը...

Անհուն ցաւի մը շեշտ կար այդ խօսքերուն մէջ... եւ քանի տարիները կը սահին, այնքան աւելի կը խորանայ վէրքը եւ հետզհետէ աւելի պիտի մեծնայ աղէտի հրէշային կերպարանքը։

ԾԱՆՕԹ — Այս շարքի առաջին յօդուածին մէջ, որ հրատարակուեցաւ հոկտ. 31, «Սիրածի» բառը պէտք է կարդալ ՍԵՐՈՒՆԴԻ (երկու տեղ)։

Գ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՊՊՈԿՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Աթէնացի Տոքթ. Սքեւոս Զերվոս Ֆրանսական բժշկական Ակադեմիային նուիրեց սքանչելի արձան մը, որ կը ներկայացնէ Հիպպոկրատը։ Այս նուէրը առիթ մը եղաւ Ակադեմիային, ինչպէս Ֆրանսական թերթերուն պանծացնելու բժշկութեան հօր յիշատակը։

Հիպպոկրատ ծնած է 460ին (Քրիստոսէ առաջ) Քոսի մէջ։ Մանուկ հասակէն նուիրուած էր մարմնակրթական շարժումին։ Հայրը, Հերակլիդէս, անոր սորվեցուց աստղագիտութիւն, բնագիտութիւն, մաթեմաթիք, տրամաբանութիւն, բարոյախօսութիւն, ինչպէս եւ բժշկութիւն, «գիտութիւնը որ կ'ազդէ կեանքի վրայ եւ կը բարեփոխէ անոր ընթացքը»։

Սկիզբները բժշկութեամբ կը զբաղէին միայն քուրմերը, իր հայրն ալ կը թելադրէ որ Հիպպոկրատ հետեւի քրմական ասպարէզին, բայց բժշկութեան ապագայ հայրը կը մերժէ, — առիկա այն շրջանին էր երբ Սոկրատ կը հեգնէր ու կը հարուածէր աստուածները։ Ընդհակառակն Հիպպոկրատ ոչ միայն կը կարդայ և կ'ուսումնասիրէ ժամանակակից փիլիսոփաներու գործերը, այլեւ խորապէս կ'իւրացնէ պատասխանատուութեան, կլիմայագիտութեան, պահեցողութեան ուսումը։ Նոյն առեն կը քննէ զանազան հիւանդութեանց ախտանշաններուն լեզուն։ Անպեխ երիտասարդ մըն էր դեռ, բայց անուն հանած էր իբրեւ լաւ բժիշկ, կը վազէր ամէն հիւանդի մօտ, կը դարմանէր ու կը խնամէր խղճմտօրէն։ Համբաւը շուտով կը տարածուի կղզիէն դուրս։ Այդ շրջանին կը պատրաստէ բժշկական իր առաջին ուսումնասիրութիւնը Օդին, ջուրերու եւ վայրերու մասին։ Ցետոյ կատարելագործելու համար իր ուսումը, կ'անցնի ծովը եւ կ'այցելէ Եգիպտոս, ուր քուրմերը աւելի իմաստուն էին քան Ելլադայի մէջ։ Այնտեղ առիթ կ'ունենայ ուսումնասիրելու մարդկային մարմնի կազմախօսութիւնը, ընդհանուր ախտաբանութիւնը, վիրաբուժական գործիքները եւ կնախտաբուժութիւնը։ Ցետոյ կը վերադառնայ Քոս եւ կ'ամուսնանայ։ Քսան տարեկան էր տակաւին

Քոսի մէջ կ'աշխատի հիմը դնել բժշկական դպրոցի մը։ Կը գրէ իր նշանաւոր Պատգամներուն գիրքը։ 429ին կը մեկնի Թեսալիա Այդ շրջանին ժանտախտը կը սպառնար Աթէնքի եւ ժողովուրդը սարսափի մէջ էր Պերիկլէս մահամերձ։ Բնակչութիւնը յուսահատութեան մատնուած։ Ցանկարծ լուր կը հասնի թէ Հիպպոկրատ կու գա՜յ։ Արդարեւ մեծ բժիշկը կու գայ, հիւանդները կը զատէ առողջներէն եւ մեռածները կ'այրէ հսկայ խարոյկներու վրայ Աթէնք ազատած էր։

Այնուհետեւ Հիպպոկրատ կը յայտնուի Պերտիկկաս Թագաւորին արքունիքին մէջ։ Արքայազնը տարօրինակ հիւանդութեան մը մատնուած էր, — Մելամաղձոտ եւ անքուն, կը տառապէր ու կը մաշէր։ Հիպպոկրատ կը հարցաքննէ հիւանդը, պատմել կու տայ երազները, եւ ի վերջոյ կը կատարէ ախտաճանաչումը։ Արքայազնը երազին մէջ կը տեսնէր գեղեցիկ կին մը, որ կը ճօճէր երբ ինք կը մօտենար։ Հիպպոկրատ կը գուշակէ, — արքայազնը սիրահարած էր հօրը հարճին։ Թագաւորը կը համակերպի բժիշկին թելադրանքին, հարճը կնութեան կու տայ իր զաւկին, որ կը բուժուի անմիջապէս։ Այս դարմանումով, Հիպպոկրատ կը կատարէ Ֆրոյտիզմի առաջին փորձը.

Իր համբաւը կը թռչի կ'անցնի սահմաններէն։ Արտաշէս, Պարսից արքան, մեծարժէք նուէրներով կը հրաւիրէ զինք իր երկիրը՝ մարելու համար ժանտատենդի համաճարակը, որ կը կոտորէր պարսկական բանակը։ Հիպպոկրատ մերժեց ծառայել թշնամի երկրին։ Բայց Հիպպոկրատ չգոհացաւ այդ փառքով, խորացնելով իր գիտութիւնը՝ ուսումնասիրեց ակռաներու, սիրտին, գեղձերու բնախօսութիւնը, քննութիւն կատարեց հիւծախտին մասին,— իր բժշկագիտութեան մէջ կան տուեալներ, որոնք հիմը կը կազմեն արդի բժշկութեան։ Սխալ է ըսել թէ Հիպպոկրատ հիմնադիրն է բժշկութեան, բայց ճիշդ է որ հայրն է բժշկութեան, քանի որ իրմով կը սկսի գիտական բժշկութիւնը։ Երբ անարդար կերպով զինք կ'ամբաստանեն թէ այրած է բժշկութեան աստուածին տաճարը, միւս կողմէ զրգռուած՝ Աթէնքի ներքին պայքարներէն, կը սկսի դարձեալ ճամբորդել։ Օր մըն ալ Լարիսայի լեռներուն մէջ, հովիւ մը զինք կը գտնէ ծառի մը տակ ինկած։ Հիպպոկրատ մեռած էր, 109 տարեկան էր։

Հիպպոկրատ ունի նաեւ ուսումնասիրութիւն մը ոսկրաբեկութեան, ինչպէս նաեւ հիւանդութեանց վախճանաբանութեան մասին։ Պէտք է ըսել, որ երբեք չէ հինցած այս մեծ բժիշկը։ Եթէ շրջաններ եղան, երբ մոռցուեցաւ, հիմա շարժում մը կը նշմարուի վերադառնալու Հիպպոկրատեան բժշկութեան։

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Յակոբ Յակոբեան ծնած է 1869ին։ Սկիզբէն մշակած է միայն պրոլետարական բանաստեղծութիւնը։ Քանի մը տարի առաջ Երեւանի մէջ տօնուեցաւ իր յոբելեանը եւ հրատարակութեան տրուեցաւ իր ամբողջական գործերու ժողովածուն։

Յակոբեանի բանաստեղծութիւնը քարոզչական է, դեռ կը մտնէ Ռ. Պատկանեանի, Ս. Շահազիզի շրջանը, որ կը կրէր ռուս բանաստեղծ Նեկրասովի ազդեցութիւնը։ «Նախ քաղաքացի, ապա պօէտ», այս նշանաբանով Յակոբեան ներբողեց անհատական ազատութիւնը, մասնաւորաբար գործարաններու բնակչութեան մարդկային իրաւունքները, եւ ատով ալ կը հեռանար օրուան բանաստեղծներէն, ճիշդ ինչպէս կը ներկայացնէ ինքզինք.—

Նման չեմ ես ձեր սիրելի պօէտներին,
Ձեր քնքշերին երգս օտար-մի խորթ հնչիւն,
Ես չուզեցայ հաճոյանալ ձեր սրտերին,
Այս առօրեայ մեղկ ու թուլնոտ մղձաւանջում :
Ես իջեցի գործարանի սեւ աշխատանք,
Ու ճարճատուած պողպատ մեքենան անիւի տակ,
Ստեղծագործ հրաշքները կոշտ ձեռքերի,
Յաղթանակող թափը նրանց վեհ պայքարի :

Պէտք է արձանագրել սակայն որ պրոլետարներու բարեկամի իր հանգամանքը չէր կրնար բանաստեղծի տիտղոս տալ իրեն, — իբրեւ ստեղծագործող՝ կը մնայ միջակէն վար։ Աշխատանքը երգելը միջակ բանաստեղծի գործ չէ.

Յակոբեանի յաւագոյն ստանաւորներէն յիշենք Բոլշեւիկ է Շիր-Կանալը, Կարմիր դարձան, Հաւասարութիւն (պօէմա), Յեղափոխութիւն, Լուսաբացին, Քաղաքը։

Եթէ որոշ [illegible] կայ այդ էջերուն մէջ, լեզուն կը մնայ միշտ [illegible]։

ՍԱՐՈՒԽԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան մէջ վերջերս տօնուեցաւ բանասէր Ա. Սարուխանի յոբելեանը

Առաքել Զաւէնեան Սարուխանեան, գրական ծածկանունով Կ. Տիրեան, ծնած է 1862ին Արտանուշ։ 12 տարեկանին կը մտնէ Պոլսոյ Վիեննական Մխիթարեաններու վարժարանը։ 1881ին կը վերադառնայ հայրենիք, ուրկէ կ'աշխատակցի «Մշակ»ի։ Ետքը կը մտնէ առեւտրական ասպարէզ, վարիչ կը նշանակուի Մանթաշեանի քարիւղի արդիւնաբերական ընկերութեան, եւ այդ պաշտօնով կը ճամբորդէ զանազան երկիրներ, առանց հրաժարելու իր գրական զբաղումներէն։ Կ'աշխատակցի «Հանդէս Ամսօրեայ»ին, կը հրատարակէ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ, ինչպէս Հայկական խնդիրը ու ազգային սահմանադրութիւնը Թուրքիայում (1860 — 1910), Ա. հատոր, (երկրորդ հատորը, կիսովին պատրաստ, լոյս չի տեսներ համաշխարհային պատերազմին պատճառով), Հոլլանդա եւ Հայերը (1926), Բելգիա եւ Հայերը (1937), Ա. Մանթաշեանց, մեծ վաճառականն եւ բարեգործը (1931), ինչպէս եւ վէպ մը, Խորհրդաւոր աղջիկը եւ իր գաղտնիքը (1924).

Ունի նաեւ ուսումնասիրութիւն մը հայ-վրացական յարաբերութեանց մասին։

«ԶԱՐԹՕՆՔ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Թուրք յիւզբաշին համեմատաբար աւելի ազնիւ զգացմունքի տէր մարդ էր, քան հայ էֆէնդին։ Նա սաստ ցաւակցաբար.

— Ես կարծում եմ, որ զինուորական նոր գործակատարը այդ խնդրին լաւ կը կէյ...

— Տարակոյս չկայ... Անխելք եւ յիմար պէտք է համարել այն մարդուն, որ չի աշխատի մի այսպիսի բարեբեր կովից օգուտ քաղել...

— Դու ճանաչում ես նրան, ի՞նչպիսի մարդ է, ես առաջին անգամն եմ տեսնում։

— Շատ լաւ եմ ճանաչում, [illegible] թէ դէպի [illegible] էֆէնդին գործակատար մարդ եմ դեռ այն ժամանակից, երբ Տիգրանակերտի գաւառում գայմագամ էր։ Տասը տարուց աւելի կողոպտեց, հարստացաւ, յետոյ Պոլիս գնաց եւ այնտեղ փաշա դարձաւ։

— Ի՞նչպէս մարդ է։

— «Սատկած էշ է պտռում, նալերը դուրս քաշելու համար»։

Մինչ էֆէնդին եւ յիւզբաշին զբաղուած էին այս տեսակ խօսակցութիւններով, մինչ զինուորները արբեցութեան մոռացութեան մէջ երգում էին, հռհռում էին եւ պար էին գալիս, ծերունու տան կիները իրանց երեխաների ձեռքից բռնած, տան ետեւի դռնով դիմում էին դէպի իրանց ծնողների տները։ Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր այդ թշուառների աչքերից, որոնց այնպէս էր թւում, թէ միւս անգամ պէտք է չտեսնեն, թէ միւս անգամ պէտք է չտեսնեն այն տունը, ուր այնքան բախտաւոր էին, ուր այնքան սիրուած էին։

Այդ միջոցին Եղօն եւ Սաքօն, երկուսն էլ զինուորուած, դուրս եկան նոյն դռնից, եւ նստելով ձիերի վրայ, հեռացան։ Թոմաս էֆէնդին իր բոլոր սատանայական խորամանկութեամբ չմտածեց կալանաւորել տալ այդ երկու աւազակներին, որոնք Վարդանի թեւ ու թիկունքն էին, որոնք կարող էին խանգարել նրա չար դիտաւորութիւնները..

ԻԸ.

Թոմաս էֆէնդին դեռ մասամբ միայն հասած էր համարում իր նպատակին։ Նրա գլխաւոր նպատակը մնացել էր անկատար։ Ստեփանիկի աղջիկ լինելը նա վաղուց գիտէր։ Նրան յայտնել էր մկրտող քահանան, տէր Մարուքը, որ մի օր էֆէնդու մօտ ճաշի հրաւիրուած լինելով, եւ արբեցութեան մէջ իրան կորցնելով, յայտնեց գաղտնիքը, որի մասին ուխտել էր միշտ ծածուկ պահել։ Այն օրից Թոմաս էֆէնդին սիրում էր Լալային։

Բայց ի՞նչ բան էր այդ բարոյապէս փչացած մարդու սէրը — քաղցի եւ ծարաւի բնական զգացմունք։ Կերաւ, խմեց, կշտացաւ,— եւ ահա կարիքը անցաւ։ Նա գոհ է, երբ կիրքերը յագեցած են լինում։ Սիրոյ հոգեկան եւ իդէալական կողմերը անմատչելի էին Թոմաս էֆէնդուն։ Սէրը նրա մէջ լոկ անասնական ցանկութիւն էր։ Նա իր կեանքը Թուրքերի հետ անցկացնելով, սեպհականել էր նրանց բոլոր բարոյական յատկութիւնները։ Գեղեցիկ կինը, սիրուն աղջիկը մահմետականի համար նոյնպիսի զբաղմունքի առարկաներ են, որպէս խաղալիքները երեխաների համար։ Երեխան հրապուրւում է, ցանկանում է իր խաղալիքներով այնքան ժամանակ միայն քանի չէ ձանձրացել, երբ ձանձրացաւ, ձեռքի ունեցածը կը կոտրէ, դէն կը գցէ եւ մի ուրիշը կ'ուզէ։

Կինը Թոմաս էֆէնդու համար իր էր, որ սեպհականում էր միայն իր ժամանակաւոր զուարճութեան, իր ժամանակաւոր բաւականութեան համար,— տեսաւ նրանից աւելի գեղեցիկը, նա պատրաստ էր թողնել առաջինը եւ աշխատել երկրորդը ձեռք բերելու համար։ Նրա վերջին վիճակը ընկել էր Լալայի վրայ։ Բայց ինչո՞ւ այնպիսի անազնիւ եւ սատանայական ճանապարհներով էր աշխատում հասնել իր նպատակին։ Միթէ չէ՞ր կարող ուղղակի առաջարկութիւն անել նրա հօր եւ խնդրել աղջկայ ձեռքը։

Թոմաս էֆէնդին [illegible] էր վարւում։ Կեանքի բոլոր պահանջների եւ պէտքերի մէջ, նպատակին հասնելու համար, նա իր առանձին գործելու եղանակն ունէր։

Թոմաս էֆէնդին հարստահարիչ էր։ Հարստահարիչը ուղիղ ճանապարհներով չէ դիմում իր նպատակին։ Նա շրջում է ծուռ ու մուռ շաւիղների մէջ։ Հարստահարիչը այն տեսակ որսորդներից է, որ որոգայթներ է լարում, ցանցեր է դնում, ծուղակներ է կազմում իր որսը բռնելու համար։ — Բարոյական հարստահարութեան մէջ Թոմաս էֆէնդին նոյն կերպով էր վարւում։ Նա աշխատում էր մի անմեղ աղջկայ սէրը որսալ դիւական խորամանկութիւններով։ Նա աշխատում էր Լալայի հօրը մի այնպիսի անելանելի դրութեան մէջ դնել, որ հակառակ իր կամքին, ստիպուած լինէր իր աղջիկը էֆէնդուն տալ։

Թոմաս էֆէնդին Լալայի վրայ նայում էր, որպէս իր սեպհականութեան վրայ.— որպէս նրա մշակութեան մի բերքի վրայ։ Նա, իբրեւ կալուածատէր, գիտէր, թէ ինչ միջոցներ պէտք է գործ դնել գիւղացու մշակութեան բերքը ձեռքից խլելու համար։ Նա գիտէր, որ մինչեւ գիւղացուն չես տանջում, չես չարչարում, եւ նրա բոլոր ընդդիմադրութեան ուժերը նրանից չես խլում,— նա չէ յօժարում իր աշխատանքի արդիւնքը, իր ստացուածքը ձեռքից բաց թողնել։ Այդ մտքով Թոմաս էֆէնդին կապեց, կաշկանդեց ծերունի Խաչօին այնպիսի անլուծանելի հանգոյցներով, որ ինքը միայն կարող էր բաց անել։

Մատնելով նրան իր որդիների հետ որպէս քաղաքական յանցաւորներ, որպէս մի խռովարար մարդու դաւակիցներ, որպէս իրանց տնում պատերազմի ժամանակ լրտես պահողներ, — Թոմաս էֆէնդին մի երկրորդ նպատակ եւս ունէր, այն է, դրանով ցոյց տալ Թուրք կառավարութեան իր հաւատարմութիւնը եւ մատուցած մեծ ծառայութիւնը։ Միւս կողմից, ասել ծերունի Խաչօին. «Տե՛ս, եթէ Լալային ինձ չտաս, դու եւ քո որդիներդ կախաղան կը բարձրանաք, քո տունը կրակով կ'այրեն եւ քո հարստութիւնը կը գրաւեն։ Ես միայն կարող եմ փրկել ձեզ եւ իմ վարձատրութիւնը պէտք է լինի գեղեցիկ Լալան»...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ները օգնութեան հասան։ Չինացի մը ինքզինքը վար նետեց չորս յարկ բարձրութեամբ պատշգամէ մը, երբ ճափոնցի զինուորները կ'անցնէին, եւ «կեցցէ՛ Չինաստան» պոռալով գլխիվայր ինկաւ անկենդան։ Անգլիացի մը խոշտանգուեցաւ, երբ կը բողոքէր, ճափոնցիները «կեցցէ Հիթլէր» պոռացած ըլլալով գերմանական դրօշին առջեւ ։

Հեռագիրները կ'ըսեն թէ ճափոնական զօրահանդէսը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, հակառակ օտար դեսպաններու կրկնակի բողոքներուն ։

Ճափոնական յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի դէպի Նանքին։ Ճափոնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ խորտակուած է չինական պաշտպանութեան երրորդ գիծը եւ Չինացիները այժմ կը նահանջեն դէպի վերջին դիրքերը, 300,000 զինուորներով ։

Զարմանալի միջադէպ մը յինեփեւտէրդայինի սահմանին վրայ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը բուռն բողոքագիր մը ներկայացուցած է լեհական կառավարութեան, քննութիւն պահանջելով նոյեմբեր 29ին պատահած դէպքի մը մասին։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, խորհրդային կառախումբ մը, որ Թուսաստան կը վերադառնար, յանկարծ պաշարուեր է լեհական ջոկատի մը կողմէ եւ բոլոր պաշտօնեաները խուզարկութեան ենթարկուած են զէնքի սպառնալիքով։ Շատերը նոյնիսկ մերկացուած են։ Ցետոյ բոլորը մէկ արգելափակուած, են վակոնի մը մէջ, զինուորներու հսկողութեամբ։ Կառախումբը յաջորդ կայարանը հասած ատեն, լեհ պաշտօնեայ մը թիթեղ մը նետեր է վակոնին մէջ, տեղի տալով հրդեհի մը։ Լեհ ոստիկանները փորձեր են հարկադրել որ ճամբորդները դէպի Խ. Միութիւն առաջնորդէ հրկիզուած կառախումբը, բայց մեքենավարը յաջողած է անջատել բռնկած վակոնը։

Լեհական կառավարութիւնը որոշեց քննութիւն բանալ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ նշանակուեցաւ Աբունա Աբրահամ, իտալական կառավարութեան կողմէ։ Այս անուանումը անախորժ տպաւորութիւն գործեց Եգիպտոսի մէջ։ Մինչեւ հիմա Եթովպիոյ հովուապետը կ'ընտրուէր Ղպտիներու պատրիարքին կողմէ, որ կը գտնուի Եգիպտոս, իսկ այս անգամ ոչ իսկ անոր կարծիքը հարցուցած են։ Ուրեմն ընտրութիւնը անվաւեր կը համարուի ։

ԳԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ աղօրէն հռչակեց Գ. Տարիոյի պաշտօնանկութիւնը՝ Ալէն Տրիի քաղաքապետութենէն։ «Իմանիթէ» անխնայ հարուածելով նախկին բոլշեւիկ երեսփոխանը, զայն կ'ամբաստանէ իբրեւ գործակալ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան, Կէսթափոյի։ Տարիօ դատ բացած է ։

ՎԱՐԿԱԲԵԿԻՉ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՑ արտասահման առաքումը արգիլելու համար, օրինագիծ մը կազմած էր զատական նախարարը։ Երեսփ. Ժողովին օրէնսդրական յանձնախումբը հաստատեց այս օրինագիծը։ Երբ օրէնքի վերածուի, կառավարութիւնը պիտի կրնայ վարչական հրամանով մը արգիլել առաքումը այն թերթերուն եւ պարբերականներուն որոնց պարունակութիւնը կը վնասէ Ֆրանսայի բարոյական վարկին ։

ԳՐԱՋԻԼԻՈՅ կառավարութիւնը ֆաշական դիկտատուրայի մը վերածուած ըլլալով, որոշեց լուծել բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները։

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ երկարաձգման համար, միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկեց երեսփ. ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը։ Համայնավարներն ալ համաձայն են, իսկ արմատականները՝ բացասական ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, նոյ. 27ին 5356 հոգի աւելցած էր անգործներու թիւը, բաղդատելով անցեալ շաբթուան հետ

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ դրութիւնը հաստատելու համար, օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովին. Օրինագիծը միեւնոյն ատեն կը սահմանէ նուազագոյն աշխատավարձը։

Գ. Փիլո Քէօշեան, Օր. Մարի Քէօշեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Քէօշեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Քրէման Քէօշեան, Տէր եւ Տիկին Բոյ Քէօշեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սիզրաք Սիհէ եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Փառքայ Քէօշեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Շարլ Քէօշեան եւ զաւակունք Այրի Տիկին Քիւպճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կոթոզեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գասապեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՔԷՕՇԷԵԱՆԻ

(Ծնեալ Կոքոզեան, Տրապիզոնցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 3ին ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 6 դեկտեմբեր երկուշաբթի առաւօտ ժամը 11-15ին Վիլմոնպլի Ալէն Լաւի եկեղեցին։ Յուղարկաւորներու թափօրը պիտի մեկնի ժամը 11ին իր բնակարանէն, Լրէփ. Բիւ տիւ Շըմէն տը Ֆէր, Վիլմոմպլը (Սէն)։

ԾԱՆՕԹ. Շողեկառք կայ տը լ'Էսթէն ժամը 10-20 իջնել Թէնոփ, Վիլմոմպլը

Յարգելի Տիկին

Կը փափաքի՞ք Նոր Տարուայ առթիւ վերյիշել յիշատակները ձեր բնտանեկան սորո՞րդ երջանիկ օրերուն ....

Գ. .... մէկ կողմ ձեր ամէ՞ն յուսանկարներուն .... պիտի կրնաք ունենալ կենդանի դարդ մը՝ ձեր սենեակը ....

[illegible]

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :—: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՄԵՐԹԵՆԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 7 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3596 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՊԱՌԱԶԷՆ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՎ

Թերեւս առաջին անգամ էր որ Ֆրանսայի խորհրդարանը զինուորական վարկերը կը քուէարկէր միաձայնութեամբ, կարճ վիճաբանութենէ մը վերջը, ուր վճռական դեր կատարեց ազգ. պաշտպանութեան նախարարին ճառը։

Արդարեւ, պահանջուած վարկերը քուէարկուեցան ներկայ 603 երեսփոխաններու կողմէ, առանց կուսակցական խտրութեան։ Քուէարկուած գումարը կը հաշուէ 36.000.000 անգլ. ոսկի, որ է հարկին պիտի ուռի բացառիկ վարկերով, ինչպէս ազդարարեց Պ. Տալատիէ։

Տեղական թերթերը կարճ կտրեցին այս առթիւ խօսուած ճառերը, իսկ արտասահմանի մամուլը արձանագրեց մասնաւորապէս Պ. Տալատիէի ամէնէն յատկանշական խօսքերը։

Ինչպէս գրած էինք, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը չծածկեց ուրոյ մտահոգութիւնը, երբ կը մերժէր կրճատել պահանջուած վարկերը կամ զինուորութեան շրջանը։ Քանի մը հատուածներ՝ իր արտայայտ ճառէն.

— « Անհնար ալ կ'ողբանք որ այնքան ծանր բեռ մը դրուած է ազգին վրայ, իր պաշտպանութեան համար։ Բայց ձեր աչքերն ուղղեցէք դէպի սահմանագլուխ, եւ թերեւս այն ատեն այլեւս պիտի չխօսիք վարկերու կրճատման մասին։ Ինչ կը վերաբերի զինուորութեան շրջանին կրճատման, եթէ ես զինուորներն արձակէի մէկ տարուան ծառայութենէ վերջ, ամէնէն ժողովրդական մարդը պիտի դառնայի Ֆրանսայի մէջ, բայց խղճիս ձայնը պիտի դատապարտէր զիս։ Որո՞նք են այն զինուորները որոնց համար վարկեր կը պահանջենք։ Բուն Ֆրանսայի մէջ ունինք 387,000 զինուորներ։ Մեր դիմացը, հիւսիսային – արեւելեան սահմանին վրայ կը գտնուին աւելի քան 1,000,000 զինուորներ. իսկ հարաւային–արեւելեան սահմանին վրայ աւելի քան 300,000։ Մեր գործօն բանակը պարզապէս յառաջապահն է մեր ազգային պաշտպանութեան, որովհետեւ մենք հաւատարիմ կը մնանք զինեալ ազգի սկզբունքին, առանց որու անկարելի պիտի ըլլայ պաշտպանել երկիրը։ Մենք պէտք է միշտ պատրաստ ըլլանք խափանելու արշաւանք մը որ կրնայ մեր վրայ խուժել քանի մը ժամէն, եւ որ, առանց մեզ ընկճելու կամ ծունկի բերելու, ինչպէս կ'ենթադրեն կարգ մը օտար հրատարակութիւններ, կրնայ ծանր կշռել մեր յետագայ գործողութեանց վրայ։ Մեր դերը միայն նահանջե՞լ պիտի ըլլայ։ Մենք պիտի գոհանա՞նք մեր ամրութեանց ետին ապաստանելով։ Ես այդպէս չեմ կարծեր »։

Անշուշտ Ֆրանսա միայն իր սեփական ուժերուն ապաւինած չէ, երբ կը բազմապատկէ եւ կ'արդիացնէ իր սպառազինութիւնները, ինչպէս միւս պետութիւնները։

Արդի աշխարհին մէջ, ոչ մէկ պետութիւն պիտի կրնար դիմանալ ինքն իր պատեանին մէջ ամփոփուելով։ Ամէնէն անհարկաւոր զրահներն ու վահաններն ալ խոցելի են աւելի քան երբեք. իսկ ընդհարումները նոյնքան հաւանական որքան 1914ին։ Նոյնիսկ անխուսափելի։

Ատոր համար ալ, Ֆրանսա միշտ կառչած կը մնայ հիմնական սկզբունքի մը,— հաւաքական ապահովութիւն։

Արդ, ի՞նչ երաշխիքներ կը ներկայացնէ այդ ծրագիրը, որուն յենարանը պիտի կազմէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը ինքն է որ կը յայտարարէ, երեսփ. ժողովի բեմէն.

— « Կը խօսիք հաւաքական ապահովութեան մասին։ Չէ՞ք ուզեր Եւրոպայի մէջ վերահաստատումը գերակայութեան մը որուն դէմ Ֆրանսա կռուած է դարերու ընթացքին, ի՛նչ վարչաձեւ ալ ունեցած ըլլայ։ Բայց, ի՞նչպէս կրնաք շարունակել այդպիսի քաղաքականութիւն մը, 150,000 հոգինոց բանակով մը։ Ցորչափ չէ բարեփոխուած միջազգային կացութիւնը, ես իմ մասին պիտի չստանձնեմ այդպիսի պատասխանատուութիւն մը»։

Ճառին ամբողջութիւնը այնքան տպաւորիչ էր իր պարզութեամբ եւ չափաւորութեամբ, որ ժողովրդական ճակատին հակառակորդներն անգամ, կամ բոլշեւիկ երեսփոխաններն իսկ նախընտրեցին կարճ կապել վիճաբանութիւնները։

Մնաց որ, Ֆրանսայի համար տարապայման գումար մը չի կազմեր 36.000.000 անգլիական ոսկին, երբ նկատի առնենք թէ Մեծն Բրիտանիա իր սպառազինութեանց համար տրամադրած է 1.500,000,000 (մէկուկէս միլիառ ոսկի)։

Շարունակելով հանդերձ սպառազինութիւնները, Ֆրանսա միեւնոյն ատեն անհնարին ճիգեր կը փորձէ դիւանագիտական ճակատին վրայ, իր զինակցութիւններն ու բարեկամութիւնները ամրապնդելու, գոնէ հաստատուած կարգուսարքը պահպանելու համար։

Այդ գործունէութեան մաս կը կազմէ Լոնտոնի այցելութիւնը, որմէ անմիջապէս վերջը արտաքին նախարարը գնաց Վարշաւա, ճամբան շարունակելու համար դէպի Պուքրէշ, Պելկրատ եւ Փրակա։

Առաջին անգամ չէ որ Ֆրանսայի վարիչները կ'այցելեն այդ մայրաքաղաքները։ Բայց, շատ աւելի նշանակալից է Պ. Իվոն Տէլպոսի ներկայ պտոյտը։ Շատ ջուրեր անցան վերջին մէկ-երկու տարիներու ընթացքին, եւ Հռոմ - Պերլին առանցքը վեր ի վայր շրջեց կարգ մը հաշիւներ։ Օրինակ, Եուկոսլաւիան ծուռ կը նայէր Իտալիոյ, ապաւինելով Ֆրանսայի բարեկամութեան, իսկ այսօր, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը հազիւ ճամբայ ելած, իր վարչապետը կ'աճապարէ Հռոմ երթալ, եւ ապա տեսնուիլ Հիւրին հետ։ Եւ դեռ ուրիշ երեւոյթներ որոնք նորութիւններ են։

Երբեք այսքան յարգի համարուած չէր սուինը, իբրեւ գործիք խաղաղութեան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին նախարարը Լեհաստանի մէջ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը փայլուն ընդունելութիւն մը գտաւ Լեհաստանի մէջ։ Այս առթիւ անգամ մը եւս ամրապնդուեցաւ 2 երկիրներուն զինակցութիւնը, որ անհրաժեշտ ազդակ մը կը համարուի խաղաղութեան պահպանման համար։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը տեսակցեցաւ Լեհաստանի նախագահին, սպարապետ Սմիկլի - Ռիձի, վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ, շօշափելով բոլոր կարեւոր հարցերը։ Այս առթիւ սիրալիր բաժակաճառեր խօսուեցան։

Լեհական թերթերը այս այցելութեան առթիւ սկսան արծարծել գաղթային խնդիրը, շեշտելով թէ Լեհաստան ալ պէտք ունի գաղթավայրերու, քանի որ ամէն տարի 400.000 բնակիչ կ'աւելնայ, 2.500.000 Հրեաներ կան երկրին մէջ, գիւղատնտեսութիւնը եւ ճարտարագործութիւնը անբաւական են եւն.։ Սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ լեհական կառավարութիւնը այս հարցը չէ ներկայացուցած Պ. Իվոն Տէլպոսի։

Գերմանական թերթերը ուշադրութեամբ կը հետեւին այս այցելութեան, առանց մեծ արդիւնք մը սպասելու։ Այս առթիւ նշանակալից կը գտնեն որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Մոսկուա չերթար։ Իտալական թերթերն ալ գիտնալ կուտան թէ Պ. Իվոն Տէլպոս յուսախաբութեան պիտի մատնուի, եթէ չլուսաբանէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց վիճակը եւ չապացուցանէ Ֆրանսայի բացարձակ անշահախնդրութիւնը՝ իր այցելած երկիրներու ներքին գործերուն մէջ։

Եուկոսլաւիոյ վարչապետը Հռոմի մէջ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին այցելութենէն առաջ, Եուկոսլաւիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, Պ. Ստոյատինովիչ աճապարեց Հռոմ երթալ, ուր հասաւ կիրակի օր։ Մինչեւ կայարան դիմաւորելու գացած էր Մուսոլինի, ընկերակցութեամբ իր նախարարներուն։ Բոլոր թղթակիցներն ալ կը շեշտեն թէ ընդունելութիւնը բացառիկ հանդամանք ունէր։ Ամէն տեղ ցոյցեր սարքուած էին։

Եուկոսլաւիոյ վարչապետը անմիջապէս ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Իտալիոյ Թագաւորին կողմէ։ Կ'ըսուի թէ Պապին ալ պիտի ներկայանայ։ Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, որ պիտի ծառայէ ոչ երկու երկիրներուն քաղաքական բարեկամութիւնը ամրապնդելու, այլեւ զարկ տալու տնտեսական յարաբերութեանց։ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ միեւնոյն ատեն պիտի խօսուի Եւրոպայի քաղաքակրթական կարգուսարքին պաշտպանութեան մասին», ինչ որ կը նշանակէ թէ Հռոմ պիտի ջանայ հակաբոլշեւիկ ճակատին կապել Եուկոսլաւիան։

Երկու նոր ձերբակալութիւններ

Շաբաթ օր երկու դաւադիրներ եւս ձերբակալուեցան, մէկը Անտրէ Թրոնայլ, ազգական Էօժէն Տըլօնքլի եւ պատասխանատու վարիչ մը, միւսը՝ Ժագ Տըֆլաս, կազմակերպութեան տեղեկատու բաժնին վարիչը։ Առաջինը 28 տարեկան է եւ կանչուած էր իբրեւ վկայ, սակայն հարցաքննութենէն վերջը առաջնորդուեցաւ Սանթէի բանտը։ Մասնաւորապէս կ'ամբաստանուի թէ ինքն էր որ կը վարէր Ֆոնթէնպլօ, մօրաքրոջը տանը մէջ գտնուած ռումբի արհեստանոցը։ Իսկ Ժագ Տըֆլաս, որ արդէն հետապնդութեան տակ էր քանի մը օրէ ի վեր, 25 տարեկան երիտասարդ մըն է, ամուսնացած եւ երկու զաւկի տէր։ Ձերբակալուեցաւ երբ ճամբայ ելած էր պայուսակով մը։ Հարցաքննուած ատեն ուրացաւ իրեն դէմ եղած մեղադրանքները, եւ ըսաւ թէ որոշ գործ չունենալով, տեղեկութիւններ կը հաւաքէր եւ փաստաթուղթեր կը դասաւորէր խմբակցութեան մը հաշւոյն։ Հարցաքննիչ դատաւորը հարցուց թէ ինչու կ'ուզէր փախչիլ, եթէ անմեղ է։ Պատասխանեց թէ արուարձան մը պիտի երթար, ազգականի մը քով որ գործ մը պիտի գտնէր իրեն, բայց մերժեց տալ անոր անունը կամ հասցէն։ Այս ուրացումներուն եւ ուրիշ հակասութեանց վրայ շիտակ բանտ առաջնորդուեցաւ։

**** Անանուն մատնութեան մը վրայ ոստիկանութիւնը Վերսայլ, մառանի մը մէջ գտաւ գերմանական գնդացիր մը եւ ինը հին հրացաններ։ Պասանքուրի մէջ գտնուեցան 4 ատրճանակ, քանի մը հարիւր փամփուշտ եւ երեք քիլօ վառօդ, որոնք թաւուտքի մը մէջ նետուած էին։ Սէն է Մարնի շրջանին մէջ, Թուշէի մօտ ոստիկան զինուորները գտան տոպրակ մը, մէջը 100ի չափ ռումբերով։*

Ամբաստանեալներէն Լըմարքոջիէ եւ Մանէպի ազատ արձակուեցան առժամապէս։

Նիս, Մալոսէնայի հանրային պարտէզին մէջ թաղապետական պարտիզպանը ամենօրեայ մաքրութիւնը կատարած ատեն, նստարանի մը վրայ գտաւ երկու կապոցներ, մէկը մեծ, մէկը փոքր, որոնք հարիւրի չափ փամփուշտ կը պարունակէին։

Լիմօժի մէջ կարգ մը խուզարկութեանց շնորհիւ երեւան հանուեցան երեսուն հրացան, 15 խոշոր ատրճանակ եւ փոքր գնդացիրներ, բոլորն ալ ամենավերջին դրութեամբ։

Հիթլերական գործիչ մը Արեւելքի մէջ

Ֆոն Շիրախ, Գերմանիոյ հիթլերական երիտասարդութեան վարիչը, որ Դամասկոս կը գտնուէր վերջերս, Պաղտատ հասաւ եւ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Իրաքի Թագաւորին կողմէ։ Այս առթիւ ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ գերմանական դեսպանատան մէջ։ Շիրախ Թեհրան մեկնեցաւ, ուրկէ Գերմանիա պիտի դառնայ Էնկիւրիի ճամբով։

ԻՆՔԸ ԻՐ ՁԵՌՔՈՎ ՓՈՍՆ ԻՆԿԱԾ ԿԸ ԿԱՂԿԱՆՁԷ

Ընթերցողները պիտի յիշեն,— իժ մը, Դ. Դաւիթեան, ինքնակոչ բոլշեւիկ, չարաչար գործածելով եկուորներու շահերուն նուիրուած օրկանի մը՝ Fraternitéի խմբագրութեան բարեմտութիւնը, անոր հայերէն բաժնին մէջ սահեցուցած էր զայրացուցիչ բանսարկութիւն մը։ Պարզապէս կ'ուզէր ըսել թէ Հայերը մեղսակից են վերջերս երեւան հանուած կամ սարքուած դաւերուն, որոնք ուղղուած են այս երկրին ապահովութեան դէմ։ Գրութեան խորագիրն էր՝ *« ԷԹՈՒԱԼԻ ՌՈՒՄԲԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ »*։ (*Ֆռաթէրնիթէ*, 1937 հոկտեմբեր)։

« Յառաջ » ժամանակին տուաւ անհրաժեշտ պատասխանը (հոկտ. 29 եւ 30)։ Միեւնոյն ատեն դիմումներ կատարուած էին *Ֆռաթէրնիթէ*ի հովանաւոր մարմնի անդամներուն, որոնց մէջ կը գտնուին շատ յարգելի անձնաւորութիւններ.— Պ. Մուրէ (նախարար), Ժուհօ՝ ընդհ. քարտուղար Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւն.։

Մեր անբուժելի ցաւագար իբր անցած՝ *Ֆռաթէրնիթէ*ի վերջին թիւին մէջ թխեր է «Ճշդում մը», այս անգամ ոչ թէ իբրեւ «տանտէր», այլ իբրեւ պարզ նամակագիր մը, ապաստանած «Ազատ բեմ»ի տակ։ Խմբագրութիւնը ինքն է որ կը գրէ.— *« Խմբագրութիւնս հրատարակութեան խնդրանօք ստացած է հետեւեալ նամակը որ կուտանք նոյնութեամբ»* («*Ֆռաթէրնիթէ*», նոյեմբեր - դեկտեմբեր, հայերէն բաժին)։

Ի՞նչ կ'ըսէ եղկելին։ Շշմած՝ հանրային կարծիքի ցասումէն եւ իր կերած սաստէն, կը ջանայ ապացուցանել թէ իր գրածը սխալ են հասկցեր, թէ ինք Եւրոպայի դէպքին չէր ակնարկեր եւն.։ Բայց, նորէն կ'իյնայ փոսին մէջ։ Ինքն է որ կը բողոքէ, իր խեղճուկրակ հայերէնով.

— « Թոյլ տուէք յետոյ պատահած բոլոր դէպքերը յայտարարած եմ.

Ապացուցուեցաւ վերջապէս, որ գերմանական, իտալական, սպանական եւ ֆրանսական ֆաշիստներն ինչպէս նաեւ սպիտակ Ռուսերը ձեռք ձեռքի այս երկրի ներքին կարգերու եւ արտաքին ապահովութեան դէմ ընդհանուր դաւադրութիւն սարքած են։

« Արդեօք հայ տեռորիստներ մաս չունի՞ն գործին մէջ»։

« Անտարակոյս որ ունին »։

Ո՞ր գործի մասին է եթէ ոչ այդ սարքուած ընդհանուր դաւադրութեան, որը յիշուած է մէկ պարբերութեան վերը։

Արդէն քիչ անդին ըսած եմ.

· Մօտաւոր ապագային պիտի պարզի նաեւ Դաշնակ խմբակին դերը ֆաշիստներու սարքած ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»։

Ընթերցողին կը թողունք դատել թէ ի՛նչն է որ «կը ճշդէ»

Չուզելով աւելի գրաւել այս շշուկին ցնդաբանութիւններով, կը փութանք հաղորդել թէ հովանաւոր մարմնի անդամներէն Պ. Վիքթոր Մարկրիթ, հռչակաւոր գրագէտը, որ դժբախտաբար վերջերս բոլորովին կորսնցուց իր աչքերուն լոյսը, կծու նամակ մը ուղղած է «Ֆռաթէրնիթէ»ի խմբագրութեան եւ հրաժարած՝ հովանաւոր կոմիտէի անդամակցութենէն.

Այդ նամակին մէջ (16 Նոյ.) Պ. Վիքթոր Մարկրիթ իրաւացի գտնելով եղած բողոքները, կը գրէ.

— « Չուզելով այլեւս հովանաւորն երեւալ քարոզութեան մը որուն երբեք համաձայն չեմ, կը խնդրեմ ջնջել իմ անունս ձեր հովանաւոր կոմիտէի անդամներու ցանկէն։ Իբրեւ կոյր եւ հեռահեռէ քաշուած՝ գործօն կեանքէն, ես, կ'ուզեմ պատասխանատու ըլլալ միայն իմ ստորագրած գրութիւններուս»։

Արդարեւ. *Ֆռաթէրնիթէ*ի վերջին թիւին մէջ այլեւս չերեւար Վիքթոր Մարկրիթի անունը։

Սուրիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը

Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ պէյ որ Փարիզ կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Թանի» թղթակիցին.

— « Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը Ֆրանսայի խորհրդարանին վաւերացման ենթարկուած ըլլալով, հարկ զգացի գալ խորհրդակցիլ Ֆրանսական կառավարութեան հետ, կարգ մը խնդիրներու լուծման համար։ Մեկնումէս առաջ Սուրիոյ գերագոյն ժողովին առջեւ պարզեցի ճամբորդութեանս նպատակները։ Խորհրդարանը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց կառավարութեան դիրքին եւ մեծամասնութեան երեսփոխաններուն միացան փոքրամասնութեանց բոլոր ներկայացուցիչները, այնպէս որ ի վիճակի եմ խօսելու ամբողջ սուրիական ազգին անունով։ Տասնըհինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ սուրիական խորհրդարան մը եւ կառավարութիւն մը կրնան միաձայնութեամբ ներկայացնել երկրին բնակչութեանց ամբողջութիւնը։ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը հիմնուած է երկու կողմերու իրաւասութիւններու։ Փոխանցման շրջանի ընթացքին մենք կատարեցինք մեր բոլոր յանձնառութիւնները, վայելելով Ֆրանսական կառավարութեան ուղղամիտ աջակցութիւնը. Ուստի վստահութեամբ կը սպասենք Ֆրանսական խորհրդարանին յառաջիկայ որոշման։ Աղեքսանդրէթի ցաւալի խնդիրը յանգեցաւ լուծման մը որ անարդար կը թուէր Սուրիոյ ժողովուրդին, բայց եւ այնպէս մենք խոնարհեցանք Ազգ. Ժողովին որոշման առջեւ, յանուն խաղաղութեան եւ միջազգային գործակցութեան։ Կարգ մը շրջանակներու մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան Սուրիոյ ցեղային կամ դաւանական փոքրամասնութեանց, զինուորական պայմանագրի գործադրութեան, Ֆրանսական օդանաւային կայաններու կազմակերպութեան, միջազգային շահերու պաշտպանութեան եւ վերջապէս Ֆրանսացի պաշտօնատարներու հարցին։ Վստահ եղէք թէ մենք պիտի փարատենք այս մասին եղած բոլոր մտավախութիւնները։ Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա վաւերացնէ դաշնագիրը։ Այդ վաւերացման շնորհիւ յարաբերութիւնները պիտի կանոնաւորուին երկու երկիրներու միջեւ եւ վերջնապէս պիտի ապահովուի խաղաղութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Ձմեռնային օգնութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Շաբաթ օր սկսաւ «Ազգային Համերաշխութեան օրը» Գերմանիոյ մէջ, ուրիշ խօսքով ընդհանուր հանգանակութիւն՝ ձմեռնային օգնութեան համար։ Ինչպէս նախընթաց տարիներուն, բոլոր պետական իշխանութիւնները եւ պաշ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

I

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քաղաքական կեանքին հետեւողը նկատած կը լինի արդէն, որ Թուրքիան բաւական ծանր քայլերով հեռանում է Խորհրդ. Միութիւնից։ Այդ գետնի վրայ էր, որ տապալեցաւ Ըսմէթը, որ ասում են, այսօր այլեւս վերջացած մարդ է քաղաքական տեսակէտից։ Շատ հաւանական է, որ մօտիկ ապագային Րիւշտի Արասն էլ հետեւի իր վարպետին եւ անդր գրաւէ արեւմտեան հակումի տէր մէկը։ Հաւանական է նաեւ, որ յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւններից յետոյ, յանուարին Թուրքիայում տեղի ունենան աւելի հիմնական փոփոխութիւններ

Թուրք երկու քաղաքական ուղղութեանց պայքարի ատոմնանական զարգացման մէկ փուլն է այս— Ըսմէթ Րիւշտի եւ Մուստաֆա Քէմալ Աթէթիւրքի հոսանքների՝ առաջինը իբրեւ խորհրդային հակումի կուսակից, երկրորդը՝ արեւմտեան, յատկապէս անգլիական։ Երէկ, երբ իշխանութեան գլուխ էր Ըսմէթը, ո՛չ միայն արտաքին, այլեւ պետական ներքին կեանքում խորհրդային ոգին էր իշխողը՝ պետականացման ձգտում տընտեսական բնագաւառում, գաժան միջոցներ երկրի այլատարր ցեղերի դէմ, անբաւարարուած լինելու ատոմնան մեծական լեզու արտաքին ճակատի վրայ։ Ըսմէթի քաղաքականութիւնը շատ եւ շատ բարիքներ ապահովեց. Թուրքիա Մոսկուայի աջակցութեամբ ամրացրեց իր սահմաններն ու միջազգային դիրքը, Մոսկուայի դրամով ու մասնագէտներով վարկ տուաւ իր տնտեսական զարգացման եւ հիմը դրաւ խոշոր ճարտարարուեստին։ Եւ ամէնից առաջ, Մոսկուայի ոսկիով ու ռազմամթերքով յաղթեց Ցունաստանին ու Հայաստանին՝ պարտադրելով Կարսի ու Լօզանի դաշնագրերը։

Թրքական ազգային տեսակէտից Ըսմէթի որդեգրած քաղաքական ուղղութեան տուած դրական արդիւնքները անվիճելի են։ Թուրքիային յաջողուեց ստանալ Մոսկուայից ինչ որ իրեն հարկաւոր էր՝ մերժելով ընդունել ինչ որ կարող էր լինել վնասակար։ Իրազեկ մարդիկ պատմում են հետեւեալ բնորոշ դէպքը։ Երբ Լաւալը, Մոսկուա եղած միջոցին, կրեմլում խօսում էր Ստալինի հետ, ակնարկեց, թէ Ֆրանսայի պետական մարդիկ վախ ունեն, որ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրով նոր դուռ կը բացուի համայնավարների գործունէութեան Ֆրանսայում։ Ստալինը այդ առթիւ պատասխանած է, քիչ մտածելուց յետոյ.

—Գիտէք որ Մուստաֆա Քէմալը իմ ամենամտերիմ բարեկամն է։ Գիտէ՞ք նոյնպէս, թէ իմ այդ բարեկամը ինչպէ՛ս է վարւում համայնավարների հետ։ Ես ուրիշ բան չունեմ աւելացնելու..

Եւ ուրիշ բանի կարիք էլ չկար, ի հարկէ

Ստալինի «բարեկամ» Մուստաֆա Քէմալը իրօք դաժան թշնամի է համայնավարութեան, բայց այդ հանգամանքը արգելք չեղաւ, որ Ըսմէթը սերտ տնտեսական ու քաղաքական կապեր հաստատէր ռուս համայնավարների հետ եւ տարիներ շարունակ, ճարպիկ հօրթի պէս ծծէր Մոսկուայի ծիծը։ Սակայն, ժամանակները փոխուեցին եւ աւելի կաթնատու մի ծիծ ցցուել է Թուրքիայի շրթունքներին առջեւ, եւ Ըսմէթ փաշան ասպարէզից քաշւում է, ինչպէս այն Մաւրը որ իր դերը կատարելուց յետոյ՝ հեռացաւ գնաց։ Մոսկուայի տեղը, սակայն, պարապ չի մնայ եւ արդէն սկսել է գրաւել Անգլիայի կողմից։ Խաղի մէջ նորից, Մերձաւոր Արեւելքում, առաջին ջութակը անցնում Անգլիայի ձեռքը, որ առատ զոհողութիւններ է անում Թուրքիայի ռազմա տնտեսական հզօրութիւնը բարձրացնելու եւ Անատոլուի ցամաքամասի վրայ ամրանալու համար։

Ռուս - անգլիական մրցակցութեան եւ Անգլիայի գերակշռութեան մի ծիծաղելի դրուագ են պատմում Թուրքերի վերջին ռազմախաղերից, Թրակիայում

Երբ Աթաթիւրքը շրջապատուած զօրավարներով եւ օտար զինուորական առաքելութիւններով, դիտելիս է լինում զօրամասերի անցքը, բոլորի ուշադրութիւնը գրաւում են Անգլիայից եւ Ռուսաստանից ստացուած հրասայլերը՝ առաջինները տոկուն եւ հուժկու, պատկառելի իրենց չարժուածքով, վերջինները՝ թեթեւ ու արմկոտ, կարծես թիթեղի սայլեր լինէին։ Խորհրդային հրասայլերը ընդհանուր ծիծաղի առարկայ են դառնում, եւ սաստիկ կատաղեցնում են Աթաթիւրքին, որ հրամայում է շարքերից հանել այդ «արարածները»։

Ներքին աստառները, անշուշտ, գեռ ծածկուած են մթութեան թանձր քօղով եւ հարելի չէ ասել, թէ ի՞նչ է իսկական պատճառը, որ սեւ կատու է անցել Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ։ Հարկաւ, չէք ինչ գաղտնի, որ ոչ յատնիցի. մի օր ռուս - թրքական բարեկամութեան խանգարման պատճառներն էլ կ'իմանանք. այսօր միայն այսքանը արձանագրենք, որ խորհրդային եւ թրքական բարեկամական յարաբերութիւնների մէջ զգալի ճեղքուածք է առաջ եկել եւ այդ ճեղքուածքի մէջ արդէն ցցուած է Անգլիայի ոտքը։ Իսկ յայտնի է, որ ինչ ճեղքուածքի մէջ որ անգլիական ոտք է մտնում, սովորաբար, հիմնական պատռուածքը դառնում է անխուսափելի։ Եթէ դէպքերը այս ընթացքով զարգանան, շուտով ականատես կը լինենք քաղաքական ուժերի աւելի արմատական վերադասաւորման Մերձաւոր Արեւելքում, եւ, հաւանաբար, խորհրդային ազդեցութեան ատոմնանական նուազման։

Թուրք - խորհրդային բարեկամութեան խախտումը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող քաղաքական երեւոյթ է, որ չեն կարող հաշուի չառնել Մերձաւոր Արեւելքի վիճակով հետաքրքրուող ուժերը։ Մինչեւ այժմ Խորհրդ. Միութեան հարաւային սահմանները համարւում էին ապահով. բոլշեւիկները ազատ շարժւում էին արեւելքում ու արեւմուտքում եւ բոլորովին վստահ էին իրենց հարաւային սահմանների համար, որ փաստօրէն յանձնուած էին Թուրքիայի հսկողութեան։ Թուրքերի դրական դերը խորհրդային սահմանների ապահովութեան խնդրում համարւում էր այնքա՛ն անվիճելի, որ նոյն իսկ հնարաւոր էր համարւում, պատերազմի պարագային, Կովկասի ռազմիկանական հսկողութիւնն էլ յանձնել Թուրքերին։ Այժմ դրութիւնը փոխւում է արմատապէս. Թուրքը դառնում է եթէ ոչ թշնամական, յամենայն դէպս, ոչ դրական գործօն Կովկասի ներքին կեանքի ապահովութեան եւ սահմանների անձեռնմխելիութեան երաշխաւորութեան տեսակէտից.

Եւ, յիրաւի, Անգլիայի բարեկամ ու դաշնակից Թուրքիան, եթէ Խորհրդ. Միութիւնը պատերազմի բռնուի արեւելքում կամ արեւմուտքում, լաւագոյն դէպքում կարող է մնալ սոսկ չէզոք պետութեան դիրքում, բայց ձեռքի տակից, ի հարկէ, կը հրահրէ կովկասեան ժողովուրդների ազատագրական, հետեւաբար եւ հակախորհրդային տրամադրութիւնները Բայց անհնար չէ եւ այնպիսի դրութիւն, որ Թուրքիան դառնայ յարձակողական կռիւ խորհրդային պետութեան վերաբերմամբ։ Երկու դէպքում էլ, խորհրդային իշխանութիւնը պարտաւորուած պէտք է լինի ռազմական մեծ ուժեր պահել հարաւային սահմանի վրայ, Թուրքիայի, ինչպէս նաեւ կովկասեան ժողովուրդների անջատողական ձգտումների դէմ։ Աւելին. խորհրդային իշխանութիւնը, անշուշտ, որոշ քայլեր էլ ձեռք կ'առնէ մաքրելու համար Կովկասը այնպիսի տարրերից, որոնք վաղը կարող են վտանգաւոր դառնալ խորհուրդների տիրապետութեան համար։

Մեզ թւում է, որ նախ ա՛յս լոյսի տակ պէտք է դիտել դէպքերը, որոնք այսօր տեղի են ունենում Կովկասում եւ Հայաստանում։ Ընդհանուր Ստալինեան գիծը, անշուշտ, պարտաւոր է Խորհրդ. Միութեան այս մասի համար էլ, բայց այստեղ հալածականների համար կան եւ առանձնայատուկ պատճառներ— Կովկասը անվնաս եւ ապահով դարձնել ապագայ բարդութիւնների եւ պատերազմի դէպքում։ Քննենք այս խնդիրը աւելի հանգամանօրէն

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆ ԴԻՄՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք.—

Մեզի կը հաղորդեն, թէ ընկեր Մատթէոս Լէյլէկեան ենթարկուած է ազնիւթափութեան գործողութեան, որ անցած է յաջող. Ընկեր Լէյլէկեան այժմ կը դարմանուի քաղաքին հիւանդանոցին մէջ։

Շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք մեր սիրելի ընկերոջ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ 1100 ՂՐՈՒՇ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ ոսկեդրամի սակարանէ դուրսատուածախոյծը տաճէ իր թափը։ Ոսկիի գինը մինչեւ 1100 դրուշի բարձրացած է։ Սեղանաւորներու մօտ ոսկեդրամ չէ մնացած, Անատոլուէն գնորդները աւելցած ըլլալով։ Երկրէն դուրս ոսկի հանելու ոչ մէկ շարժում տեսնուած է վերջերս։ Այս բարձրացումը ոսկի գնողներու յաւելման կը վերագրուի։

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏԱՉՈՒԻ ԳԵՂՈՒՀԻՆ

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

Դուրեան իր տաղերուն մէջ չէ նշանակած «Գիտոու Արաքսիա» անունը։ Միայն ոտանաւորի մը մէկ տանն առջին տողին ծայրը դրած է «Գ...» մը։

Ես կը սիրեմ զիմ Գ...
Ինծ կը բաւէ իր սըրտին
Մէկ ճառագայթը միայն
Եւ մէկ վարդը իր ժպիտին։

Իր գործերուն առաջին տպագրութեան մէջ «Գ...»ի տեղ դրած են ամբողջովին «Գիտոու», անշուշտ այն շրջանին քաջածանօթ ըլլալով մուսային ինքնութեան։ Ոտանաւորը չորս երեք չափով է եւ «Գիտոու»ը կը բանէ երկրորդ հատածին երկու վանկերը.— «Ես կը սիրեմ զիմ Գիտոու»։ Այս անունը չոր պիտի մնար, եթէ Հրաչեայ իր ինքնակենսագրութեան մէջ չյիշէր վերոգրեալ դէպքը։ (Յաջորդ յօդուածով մը պիտի կազմենք Գիտոու Արաքսիայի համառօտ կենսագրութիւնը)։

Դուրեանի սէրը շատ մը սահմաններ անցած էր։ Ան, գիշերները, մանուշակ հառաչանօք մը, հետեւած է Գիտոու Արաքսիայի քայլերուն։ Անհատուներ «Հեծծիւնք» տաղէն.—

Այդ կը փախչիս ինձմէ սիւգի
Պէս, չուէրդ տառ լոկ ճնարխս ,
Դիաստղի պէս ինաուն կ'նագիս՝
Լովին տրուած մազերդ ոսկի ։
Երբ աստղալոյս գիշեր է զով ,
Շրջագայիս Պաղլար Պաշի ,
Գիտե՞ս թէ սիրտս որչափ մաշի՝
Շրջագգեստիդ մէկ շրշիւնով ։
Գայ սիւգն ազատ ճեզ այցելու ,
Նային ճեզի աստղերն ազատ ,
Ըստուերին մէջ միճակ ու զատ՝
Ես կը դողամ ճեզ մօտելու ։

Ու նոյն պահերուն ակնարկութիւններ են հետեւեալ երկու տուները, ուղղուած իր բարեկամներէն՝ «Գ. Ց. Ճանփէսաճեանի».—

Պաղլար Պաշի եկած ատեն՝
Եւ կամ սարը Չամլըճային՝
Սիրուն վայրեր ուր միշտ արդէն
Ճիմեղ հոգիէ մեր սիրէին ՝

Երբոր զեփիւռ մը փչէ ,
Դու իմ հոգին միշտ յիշէ ։

Ամրան գիշեր մը երբ գտնես
Աստղերն առատ գլխուդ վըրայ
Եւ լուսինը լայտեր բնես՝
Դողդոջ ճայլից դէպի Մառայ՝

Երբ շրջազգեստ մը շըրշէ ,
Իմ մաշած սիրտս յիշէ ։

Եւ առօրեայ աշխատանքէ
Վատակտրել վերադարձիդ՝
Եւ կամ սիրոյ տրշառանքէ
Դարձած ատեն տրտի ի սիրտ՝

Երբ հորիզոնն հրդհէ ,
Դու իմ կրակներս յիշէ ։

Դուրեան իր հիւանդութեան պատճառով զուրկ էր ֆիզիքական գեղեցկութենէ։ Աղքատ էր, բառին ծայրագոյն իմաստով։ Իր քնարը անծանօթ հարստութիւն մըն էր։ Փայլուն ոչ մէկ կին հրեշտակութիւնը կրնար ունենալ Դուրեան մը սիրելու։ Ա՜ո՜ղ, կարեկցութեան մը անգամ չարժանացաւ իր սէրը։ Կարեկցութեան արժանք սէրէն կը սնանի։ Բանաստեղծը զոհակօրէն արհամարհուեցաւ։ Բարեկամները հոգիւ կ'աղ դահատէին իր վրայ։ Մահիճէն մը ուղղուած նամակի մը մէջ կ'ըսէ.

— «Իմ վիճակս յուսահատական է, եղբայր իմ, սակայն ես հանդարտ եմ եւ հարկաւ քիչ մը տխուր, թօշնեցաւ ամէն մարդկային տենչ սրտիս մէջ, տենչ, աշխարհի այս ոսկեզօծումը, ամէն յոյսերս մոխիր դարձան, իբրեւ մեքենայ կ'ապրիմ գրեթէ, իմացական հրահրումս կորուսի, մտածումներս կարճ են եւ մութ։

Սակայն մի ցաւիր, բարեկամ, սապէս համոզուէ որ քու եղբայրդ գեբեզման տեղ նոյնան տապանը կը մտնէ աշխարհի արիւնահեղեղէն փըր կուելու համար... ոչ, այս սեւ մտածումը չէլոեր երբեք ծանր՝ հոգւոյս վրայ, որչափ արցունք մը աչացս մէջ։

Ո՜հ, ո՛րչափ ինձ հաճոյական է քեզ սարսռեցնել զօրաւոր վերջալոյսի մը փողփողումովն քանի մը ժամեր ծծել... սակայն գիտեմ, այս հիւանդութեանս մէջ փոքր ինչ նոզկալի եմ... ինձ նայողին ճակտին վրայ՝ «ըզգուշացման ծալքերու» պատկերումը կը տեսնեմ ես »։

Դուրեան սկսած էր նայիլ ուրիշ աշխարհի մը ու ալ չէր կրնար տեսնել խռովիչ նայուածքը Գիտոու Արաքսիայի.

Երկու ամառ Գիտոու Սկիւտար էր անցուցած, Թատերախումբին հետ։

Երբ մեռաւ Դուրեան, 1872ի ձմեռը, Գիտոու Արաքսիա՝ Սկիւտար չէր այլ կէտիկ Փաշա, ժմենային թատերաշրջանին մէջ։

Արաքսիա Գիտոու ամառնային թատերաշրջանը բոլորելու համար երբ կրկին Սկիւտար գնաց, 1872ին, իր կապոյտ — այնքան երգուած — աչերէն զոյգ մը տաք արցունք սրսկե՞ց արդեօք հէ՞ք Դուրեանի գամբարանին վրայ։

Բանաստեղծին մահէն տասը տարի վերջը, Գիտոու Արաքսիա, մեռաւ, Եղերականորէն, Պոլսոյ մէջ։

Պետրոս ու Գիտոու . .

Արդեօք տեսա՞ն կրկին իրար, մեր աշխարհէն անդին, նայեցա՞ն կրկին իրարու աչքերու մէջ... ո՞վ գիտէ...

Ոչ ոք կրնայ ժխտել, ինչպէս ոչ ոք կրնայ հաստատել։

Երկուքն ալ, Գիտոու ու Պետրոս, պառկին լուսերու մէջ։

Գիտոու՝ Դուրեանի տաղերուն լոյսերուն մէջն է։

Դուրեան ալ կրնայ ըսել Արաքսիային, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանին պէս.

— «Տե՛ս, զի արդ գեղեցկացոյց զիս մահ, արար զիս տարփելի. միթէ դարձեա՞լ ատիցես եւ անդրագոյն քան զշիրիմ»։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԺԱՆՏԱԽՏԸ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վարշաւայէն կը գրեն Սոֆիայի Զօրա թերթին.—

Իրապէս աննախընթաց ծաւալ մը կը ստանայ մաքրագործումը՝ խորհրդային դիւանագիտութեան մէջ։ Հազիւ մեղմացած այն ծանր տպաւորութիւնը որ գործեց Վարշաւայի Նախկին խորհրդային դեսպան Անտոնով - Օվսէէնքոյի ձերբակալութիւնը, ահա նորեր, — Վարշաւայի ամբողջ խորհրդային դեսպանատան մաքրագործումը՝ գլխաւորութեամբ դեսպան Դաւթեանի։ Դաւթեանէն զատ Վարշաւայէն մեկնեցան, դեսպանատան մամուլի խորհրդականը՝ Ալեքսանդրով, զինուորական կցորդը՝ Գարապանով եւ Թաս գործակալութեան թղթակիցը՝ Փոդինքով Դեսպանի պաշտօնը կը վարէ նոր խորհրդականը, Վինոկրատով։

Դաւթեան կ'ամբաստանուի թէ կապ ունեցած է կարմիր բանակին մէջ Սթալինի հակառակորդներուն հետ

Ան այդ կապերը պահած է եղեր իր կնոջը միջոցաւ, որ Մոսկուայի օփերայի երգչուհին էր եւ ունէր «ժողովրդապետութեան վաստակաւոր երգչուհի» տիտղոսը։ Մարիա Մաքսաքովա, կինը Դաւթեանին, յաճախ կ'այցելէր իր ամուսնոյն՝ Վարշաւա, ուղեւորելով, գրեթէ ամէն շաբաթ, Վարշաւայէն Մոսկուա։ Դաւթեան մէկն է Գոլշեւիկեան կ'ուսակցութեան մեծագոյն դէմքերէն։ Ան կազմակերպիչն է Կէփէուի արտասահմանեան բաժնին։ Ցետոյ անցնելով դիւանագիտական ասպարէզը, վերջին տասը տարիներու ընթացքին ան խորհրդական է եղած Փարիզի դեսպանատան, ու դեսպան՝ Թէհրանի եւ Աթէնքի մէջ, ուրկէ եկաւ Վարշաւա։

Միեւնոյն ատեն վերջ է տրուած Վարշաւայի դեսպանատան երկարամեայ խորհրդական Փոտոլսքիի պաշտօնին, որ ներկայ տարուան յունուարէն ի վեր խորհրդային դեսպանն էր Լիթուանիա, . Զուգընթաց ատոր՝ Կալինինեան միւս բոլոր դրացի քաղաքամայրերէն — Լեհաստան, Եսթոնիա եւ Ֆինլանտիա — կը հաղորդեն թէ այն տեղերու դեսպանները, զինուորական կցորդները եւն. կանչուած են ետ։ Այդ մայրաքաղաքներու խորհրդային դեսպանատուները ներկայիս կը կառավարուին վերջերս Մոսկուայէն ուղարկուած դիւանագիտական երկրորդական պաշտօնեաներու կողմէ։

Կը հաղորդուի նաեւ անկումը Վարշաւայի դրացի մայրաքաղաքին՝ Պեռլինի խորհրդային դեսպան Իւրենեւին։ Անոր անկման պատճառները հետեւեալներն են,— առաջին՝ կասկածներ կան թէ, Իւրենեւ համակրանք ունի դէպի նացիականութիւնը։ Մասնաւորաբար յանցաւոր կը նկատուի այն վստահութեան համար զոր Հիթլէր կը տածէ անոր հանդէպ։ Հիթլէր, յանձնարարագիրը ներկայացուցած ատեն, զայն ընդունեց իր մասնաւոր բնակարանը, Վէրխթէսկատէնի մէջ։ Այն ճառը զոր ան խօսած է Իւրենեւի այս առիթով, նախապէս հաւանութեանը ենթարկուած չէ եղեր Մոսկուայի։ Իւրենեւ սերտ յարաբերութեան մէջ է եղեր Գերլինի

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Պարոն Լեւո՛նը, ի՞նչ կ'ըսէք,— ընկերներուն դիմեց Աձպտերի քահանան.

Բոլորը համաձայն էին։ Լեւոնը անմիջապէս կարգադրեց երեք մասի բաժնուած՝ գրաւել նախապէս իր պատրաստած դիրքերը, երկու ժամը անգամ մը պահակը փոխել, իսկ մնացածները կրնային հանգստանալ ու ինք Աձպտերի քահանային հետ մըտաց հարթութեան կեդրոնը։

— Անյարմար դիրք մըն է, տէրտե՛ր, դիւրամատչելի բարձրութիւն մը, շուրջն ալ մօտիկ տարածութեան վրայ քանի մը գիւղեր նշմարեցի... այս բարձունքներուն կանաչութենէն դատելով՝ արօտատեղի պիտի լինին այս բլուրները, հետեւաբար հանգիստում մը հաւանական... ի՞նչ կ'ըսես...

— Շուրջերնիս շատ գիւղեր կան, Օզանլի, Շէյխ Հասան, Պուլինճա, Գուզկէշի... բայց ուրիշ աւելի յարմար տեղ ալ չկար, սա ցերեկը եթէ անցընենք, գիշերով կ'երթանք մեր դիրքի տարը.

Տէրտէրն ու Լեւոնը իրարու քով երկնցած՝ երկար խօսեցան ապագայ ընելիքներու մասին։ Արեւը բարձրացեր էր, հեռուն կ'երեւնար Աղչարի դաշտը, ուր այնքան հարուստ հոյլական գիւղեր կային դէպի հարաւ կը բարձրանային Ղըրլ Տաղի գագաթները.

— Այնտեղերու շուրջը կը պտըտինք,— ցոյց տալով հեռուն երեւցող սարերը,— ըսաւ տէրտէրը, մանր մանր գիւղեր կան, կառուելու լաւ դիրքեր կան...

Լեւոնը չպատասխանեց։ Բոլորովին անգիտակ երկրին եւ պայմաններուն, կը դժուարանար գործունէութեան ծրագիր մը կազմել։ Եթէ միայն նըպատակը զօյութիւն մը պահել լինէր, հեշտ էր այդ մասին որոշ գործելակերպ մը ձեւաւորել, իսկ եթէ աւելին՝ պէտք էր ճիշդ գաղափար մը ունենալ կացութեան վրայ։ Արդեօք բոլոր գիւղերը տեղահանուա՞ծ էին, ինչպէս Թրիպոլին էր։ Ո՞ւր կը քըշուէր ժողովուրդը, ինչո՞ւ համար եւ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէր թուրք կառավարութիւնը. Արդեօ՞ք բնաջընջում էր թէ ժամանակի կոտորած մը, հայրենի երկրէն դուրս քշելով ժողովուրդը։ Այս կէտերը, ինչպէս բոլորին, նոյնպէս Լեւոնի համար դեռ պարզ չէին։

Դժբախտաբար Լեւոնի ենթադրութիւնը ճիշդ դուրս եկաւ։ Շէյխ Հասանի եւ Օզանլիի տաւարը առտու կանուխ արածելու եկաւ ու կամաց կամաց սկսաւ բարձրանալ դէպի բլուրները։ Թէեւ հովիւները էին հովիւներ, բայց այդքանն ալ բաւական էր հաւար փրցնելու համար։ Մինչեւ կէսօր խումբի տղաքը տափած մնացին դիրքերու մէջ։ Կէսօրէն քիչ մը անցած, տաւարը արածելով եկաւ տղայոց դիրքը, մինչ հովիւները աւելի վար փոքր լճակի մը շուրջ կը խաղային։ Երեկոյեան մօտ միայն երբ հովիւները տաւարը հաւաքելու սկսան գիւղ քշելու համար, փոքր երեխայ մը ճպոտը ձեռքը հարայ տալով բարձրացաւ բլուրը ու հոն զինուած սարդիկ տեսնելով, վախցած կանգ առաւ։ Բայց նկատելով որ այդ մարդիկը թշնամական վերաբերում մը չէին ցոյց տար, տաւարը յառաջելով հաւաքեց ու քշեց դէպի Օզանլի գիւղը

— Շուտով խաբարը գեղ կը հասնի,— մտահոգուած ըսաւ Աձպտերի քահանան։

— Այո, դժբախտաբար չենք կրնար շարժիլ մինչեւ արեւի մայր մտնելը. ինչ որ է,տղաքը պէտք է հաւաքել։ Օզանլի գիւղին մէջ յանկարծ իրարանցում մը սկսաւ։ Այդ հեռաւորութենէն խմբի տղաքը պարզ աչքով կը տեսնէին որ երկու ձիաւորներ հեռացան գիւղէն, մէկը Պուլինճայի, իսկ միւսը Գուզկէշիի կողմը.

Անշուշտ հաւար տանողներ էին, ատածեց ինքնիրեն Լեւոնը։ Բարեբախտաբար կէս ժամէն կը սկսէր մթնել ու գժուար թէ Թուրքերը կարենային իրենց հեծքը գտնել։

Մթնել սկսաւ։ Օզանլիի եւ Գուզկէշիի շուրջ համախմբուած Թուրքերը, որոնք դէպի բլուրները կուգային, այլեւս չէին երեւար։ Խումբը շարժեցաւ դէպի հարաւ արեւմուտք Գարապաշ թիւթիւկ սարը հանելու մտադրութեամբ։ Աձպտերի քահանան ու Առաքելը երեւուն քառասուն քայլ մըառաջէն կ'երթային, իսկ Լեւոնը, խումբի առջեւը ինկած, կը հետեւէր անոնց։ Առանց սեւէ պատահարի անցան Քէլքիտ գետը, աննշան բարձրութիւն մը անցնելէ վերջ, հասան Աձպտերի գետակին։ Մօտէն կ'երեւէին Գարապաշ թրքական գիւղի ճրագները։ Հազիւ կը պատրաստուէին գետը անցնիլ, երբ հակառակ կողմէն երկու ստուերներ ծառերու արանքէն սպրդելով վազեցին դէպի Գարապաշ։

— Անցէք տղաք,— կարգադրեց Լեւոնը,— շուտով հաւար կը փրթի։

Իրօք հազիւ թէ խմբի տղաքը գետակը անցած դաշտի միջով սկսան առաջանալ, երբ բազմաթիւ հրացաններու որոտը մէկէն փոթորկեց գիշերուան խաղաղութիւնը։

Եթէ միայն Գարապաշցիներու հետ լինէր խմբի կռիւը, այնքան ալ մտահոգուելու պատճառ մը չկար, բայց նախ որ դուրան դաշտէ մը ստիպուած էին անցնիլ, եւ որ գլխաւորն էր՝ Աչգար դաշտի վրայ թրքական բազմաթիւ գիւղեր կային, Կիւզէլէր, Թէկպիս, Բոյսու, Կողեր եւ շատ մը ուրիշ գիւղեր։ Պարզ էր որ հրացանաձայնութեան ձայնը պիտի տարածուէր գիւղերու Թուրքերը դուրս պիտի թափէին եւ եթէ գիշերով վնաս մըն ալ չկրնային հասցնել, խմբի հետքը բըռնած յաջորդ օրուան դիրքը պիտի գիտնային։

— Ջերակե՛լ,— կարգադրեց Լեւոնը,— տէրտէ՛ր, առաջ անցէ՛ր, տղաք առջեւնիդ վերցուցէք, Առաքել վիրաւորներուն հոգ տար, ետ չմնան։

Բարեբախտաբար Գարապաշի Թուրքերը շատ դանդաղ շարժելով տղոցը հետքը կորսնցուցած, կը բաւականանային անվնաս հրացանաձգութեամբ մը, թէեւ առտով շրջանի գիւղերը ոտքի կ'ելլէին եւ խմբի ճամբան կը վըտանգուէր։ Մէկուկէս ժամէն խումբը Երզնկա երկարող խճուղին հասաւ. Վերի եւ վարի Աձպտերները աջ կողմի վրայ կը մնային։ Դաշտի բազմաթիւ գիւղերէն հրացաններու որոտը ապահով նշան էր Թուրքերու աչալուրջ հսկողութեան։ Բերդէ անկումէ եւ կոտոր Հայերէն շատերու փախուստը տարածուեր էր Թրքական շրջաններու մէջ, հետեւաբար Գարապաշի ահազանգը ոտքի հաներ էր դաշտի թրքութիւնը.

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կառավարական շրջանակներուն հետ։ Երկրորդ՝ Իւբէնէեւ կը մեղադրուի թէ նախապէս տեղեակ պահած չէ Մոսկուան հակաբոլշեւիկ ուխտի պատրաստութեան, ինչ որ խափանարարութիւն մը կը նկատուի։

Իւբէնէեւ խորհրդային դիւանագէտներու կարողագոյններէն մին է, ծանօթ՝ իր շրջահայեացութեամբ ու յայտ բերաւ նաեւ Թուրքիայի մէջ իր խորհրդային դեսպանութեան երկարամեայ շրջանին։

Լենինկրատի դեսպան Քարաքի, որ նոյնպէս ձերբակալուած է, կը մեղադրուի խափանարարութեամբ եւ դաւաճանութեամբ։ Կը պնդեն թէ խօսք չի կրնար ըլլալ անոր վերադարձի մասին. Քարաքի երկրորդ զոհն է դը կուռայ Լենինկրատի դեսպանատունը.—Քարախանէն վերջ, որ նոյնպէս կարճ ժամանակ մը մնաց հոն։ Երկուքին ալ յանցանքը այն է, որ չեն կըրցած կանխել Թուրքիոյ քաղաքականութեան անկիւնադարձը, որ կը յատկանշուի անոր հեռացումովը Ռուսիայէն եւ մերձեցումովը Անգլիոյ։

Ներկայիս ամբողջապէս կը մաքրագործուի նաեւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատունը։ Զինուորական կըցորդ Սիվչովի եւ կանչուելէն վերջ, — որ զօրաբանակային հրամանատար էր եւ դրուեց Փութնարի պաշտօնը՝ անոր ձերբակալումէն ու գնդակահարումէն վերջ — այժմ եւս կանչուած են ծովային եւ օդային կցորդները։ Առանձին կը մնայ Մայսքին, որ շատոնց կասկածի տակ է եւ անգամ մը փրկուեցաւ Լիթվինովի կողմէ։ Այժմ...

[...]

...Թեան եւ երկրին հեղինակութիւնը։ Շուէտի խորհրդային դեսպան Տիկ. Քոլոնթայը պաշտելու համար Լիթվինովի փորձը եւս անյաջող անցած է։

ԱՐԴԱՐԱՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱՇԱՐԱՆԻ ԵԻ ՅԱՐՄԱՐԱՏԱՆԻ
«ՅԱՌԱՋ»

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ„ ԱՄՍԱԳՐԻՆ

Որ 1937 Հոկտեմբերին լրացուց իր հրատարակութեան 15ՐԴ ՏԱՐԻՆ եւ Նոյեմբերին թեւակոխեց 16րդ տարեշրջանը

« Հայրենիք » ամսագիրը հայ իրականութեան մէջ չունի իր նմանը, ԹԷ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ԹԷ ԾԱՒԱԼՈՎ ԵՒ ԹԷ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ։

« Հայրենիք » ամսագրին կ'աշխատակցին ծանօթ գրագէտներ, հանրային գործիչներ ու հրապարակագիրներ, անկախ իրենց քաղաքական համոզումներէն։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ՝ ՀԻՆԳ ՏՈԼԱՐ.

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ "ՅԱՌԱՋ„Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը նոր զոհողութիւն մը յանձն առնելով, ամսագրի տարեկան բաժնեգինը պիտի հաշուէ ՉՈՐՍ ՏՈԼԱՐ (120 ֆրանք) փոխանակ հինգի (150 ֆրանք), «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

Ուրեմն, անոնք որ միեւնոյն ատեն բաժանորդ կը գրուին «ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՒ « ՀԱՅՐԵՆԻՔ » ԱՄՍԱԳՐԻ, պիտի վճարեն (Ֆրանսա եւ գաղութներ) —

«Յառաջ»ի տարեկան բաժնեգինը	150 Ֆրանք
«Հայրենիք» ամսագիր (տոլարը 30էն)	120 Ֆրանք
գումար՝	270 Ֆրանք

Նոյն հիման վրայ կարելի է հաշուել նաեւ ուրիշ վայրերու բաժնեգինը

ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ ԵՆ։

« Յառաջ »ի խմբագրութիւնը ստանալով հասցէները, պիտի ղրկէ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, ՎՃԱՐՈՒԱԾ ԴՐԱՄԻՆ ՀԵՏ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՍՏԱՆԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ։

Բաժանորդ գրուիլ «Հայրենիք» ամսագրի, կը նշանակէ ապահովել ՏԱՐԻՆ 12 ՀԱՏՈՐ ԳԻՐՔ, 160 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋԵՐՈՎ։

ՎԵՐՆԱՏՈՒՆԸ

Ո՞ւր կը գտնուի Խաչի հայ Ակումբը։

— Հո՛ն, վերը սարի կողին.

[...]

Վերնատունը մը խլրտուն ոչ միայն Փիզիքական բազմութեամբ, այլեւ իրական ուխտաւորներով որ եկեր են եւ պիտի գան փարած ազգային մէկ կազմակերպութեան, մէկ ուղեգիծով, մէկ ճամբով, լսելի ընելու համար իրենց ձայնը մինչեւ հոն ուր որ կրնան, վստահած իրենց ուժին, իրենց բազուկին ու երկրատարրութեան ու ջերմ հաւատքին գէպի ապագան։

Ա՛խ, այս պապագա՛ն որ դեռ որքան մօտալ ու ամպոտ, բայց եւ այնպէս այնքան ալ մեղ կը մղէ աւելի ու աւելի աշխելու, աւելի տոկալու եւ փարելու ինքնապաշտպանութեան ի վերջոյ հասնելու համար մեր երազին։

[...]

ՄԷՆ - ՄԷ

ՄԵՌԵԼՈՑԸ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

[...]

Թարգմ. Հ. ՍԱՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

[...]

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ

Պուլկոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Նոյ.).

—«Գերազանցապէս ռուս ազգային քաղաքականութիւն է, որ կը վարէ Ստալինը միշտ համամարդկային կարգախօսներով, դեմոկրատիայի անունով եւ ժողովուրդներու եղբայրութեան ու խաղաղութեան կեղծ ու դատարկ նշանաբաններով։

Այս «մաքրագործման» ամէնէն հետաքրքրական կողմը, մեր կարծիքով, անջատ հանրապետութեանց հարցն է։

Որոշապէս կը տեսնուի, որ տասը...

[...]

...րութեանց անդամները կը հռչակուին դաւադիրներ եւ Գերմանիոյ ի նպաստ լրտեսութիւն ընողներ.

Իսկ Անդրկովկասի հանրապետութիւնները, բացառութեամբ Հայաստանի, կը համարուին «օտար» միջամտութեան կողմնակիցներ, հետեւաբար անոնց կառավարական անդամները կը մեղադրուին իբր «օտար» պետութեան լրտեսներ եւ դաւաճաններ.

Աւելի հետաքրքրականն այն է, որ մինչ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի անունները պարզօրէն կը յիշատակուին, իսկ Անդրկովկասը խառնող կամ անոր մասին միջամտութեան ծրագիրներ յղացող «օտար» պետութեան անունը չի յիշատակուիր.

Սակայն մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ հասկնալու համար, որ այդ «օտար» պետութիւնը ինք Թուրքիան է։

[...]

Արդէն անուանական էին այդ հանրապետութիւնները, բայց շատ չանցած այդ անուանականէն ալ բան մը պիտի չմնայ»

Հ. Տ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՅԳԵԿՈՒԹՔ (Պատմուածքներ եւ պատկերներ)։ Գրեց՝ Բենիամին Նուրիկեան (աշակերտ Թլկատինցիի)։ 1937, Ուէստ Նիւ Եորք։ 250 էջ, գեղեցիկ տպագրութեամբ։ Գին 1.50 տոլար։ Ստանալու համար դիմել.— P. Noorigian, 739 Bergenline, Ave. West New York. N. Y. (U. S. A.)։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի։ Հրատ. Հայ Մուքի Տան Աթէնք։ Ա. Թիւ։ Դեկտ. 1937։ Տարեկան բաժնեգին 40 Ֆրանք։ Հասցէ.— Գ. Կասպարեան, 17, Rue Hadji Stamou, Dourghouti, Athènes (Grèce)։ Գեղեցիկ հրատարակութիւն մը 24 մեծադիր էջերով եւ շահեկան բովանդակութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

›››› • ‹‹‹‹

[...]

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

տնտեսութիւնը շարժման մէջ դրուա էին, սկսելով նախարարներէն Շարժման գլուխը անցած էր Զօրավար Կէօրինկ, որ նախ գնաց Պերլինի սակարանը, յետոյ ,, իրեք բոնեց Թմբիններու պողոտային վրայ, դրամ ժողվելու համար: Դերասանները կը հաւաքէր անուշեղէնի յատուկ դոյլերով, որոնք արագօրէն կը լեցուէին եւ կը պարպուէին մայթին վրայ դրուած երկու դրամարկղներու մէջ :
Ռայխսպանքի ՚անդանակութիւնը կատարեց Զօրավար Կէօրինկ, հաւաքելով մէկ միլիոն 700 մարք, ինչ որ շատ աւելի է քան անցեալ տարի, երբ հաւաքիչն էր Տօքթ Շախտ:
Տօքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը դիրք բռնած էր Օթէլ Ատլոնի առջեւ, միասին առնելով իր փոքրիկ աղջիկը Մեծ պողոտային միւս ծայրը Օփերայի արուեստագէտները դրամ կը հաւաքէին անցորդներէն: Ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ հանգանակութիւն կատարեցին ժողովրդական թաղերու մէջ Հաղորդակցութեանց նախարարը ճամբորդներէն դրամ հաւաքեց կայարաններու մէջ. Հանճարեղ փոփոխականութ մը կազմակերպուած էր ամէն տեղ: Նուագախումբեր կը հնչէին հրապարակներու վրայ: Զուարճալի շարժանկարներ կը ցուցադրուէին, նշանաւոր անձեր իրենց ստորագրութիւնը կուտային կանխիկ դրամի փոխարէն: Ժամը 4էն մինչեւ 8, հօթը հազար հաւաքիչներ մեծապամար դրամ հաւաքեցին: Հանգանակութեան գործը նոյն ձեւով կազմակերպուած էր Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ: Հաւաքուեցաւ 77 միլիոն Փր., 20 միլիոն աւելի անցեալ տարիէն:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ 2 Փրանքի պիտի ծախուի դեկտեմբեր 10էն սկսեալ, փոխանակ 1.85ի

ԱԳՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ ՚ոդ։ֆեռէ գիւղը կը դառնայ Իտալիոյ մէջ: Մամուլը անարգար կը գտնէ տեղական ապրանքներու գիներուն յաւելումը, յարաչահութեան վերագրելով զայն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նոր մարդպան եւ ընդհ. հրամանատար նշանակուեցաւ Սըր Հէրոլտ Մաք Մայքըլ, որ վարչական կարեւոր պաշտօններ վարած է անգլիական գաղթավայրերու, մասնաւորապէս Սուտանի մէջ:

ԱԹԻՆՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ առաջին քարտուղարը, Պ. Բարմին Մոսկուա կանչուած ըլլալով, հրաժարական տուաւ եւ Ֆրանսա ապաստանեցաւ: Այս առթիւ նամակ մը ուղղելով Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան, կը յիշէ դաղտնի գործակալ Ռուսի սպանութիւնը եւ «ինքզինքը կը դնէ իր ապաստանած երկրի օրէնքներուն եւ հանրային կարծիքին պաշտպանութեան տակ»

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ անընդհատ կը շարունակէ յառաջխաղացութիւնը զէպի Նանքին: Վերջին լուրերու համաձայն, միայն 36 քիլոմեթր հեռու է Չինաստանի մայրաքաղաքէն: Ճափոնական օդանաւեր ամբակոծեցին երկու անգլիական նաւեր, որոնց մէկը ընկղմեցաւ Եանկցէի մէջ: Ճափոն մերժեց հաշտութեան առաջարկները:

ՖԵԼԻՐՍԱՏԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԹԵԱՆ Ռուսկէրի թղթակիցը, որ այնտեղ կ'ապրէր 13 տարիէ ի վեր: Կը մեղադրուի թէ անճիշդ լուրեր հաղորդած է անգլիական մամուլին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՋՐՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ Լոնտոն կը վերադառնար Աղեքսանդրիայէն, ընկղմեցաւ Գրինուիչի մէջ: Երկու հոգի մեռան: Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի Անգլիոյ օդանաւային մարաջախտը, որուն ուսին վրայ խոր վէրք մը բացուեցաւ:

ՁԻՒՆ ՏԵՂԱՑ Փարիզի մէջ, կիրակի օր: Օդը սաստիկ ցուրտ է մանաւանդ գաւառի մէջ: Ծովն ալ փոթորկած ըլլալով, նաւաբեկութիւններ պատահեցան:

ԻՐԵՆԱՓ. ԺՈՂՈՎԸ տուաւ մեծամասնութեամբ քուէարկեց ներքին նախարարութեան երկացոյցը: Այս առթիւ ոչխնորմեան երեսփոխանները բաւեն հարցապնդումներ ուղղեցին ներքին նախարարութեան, գաղտնի մարկերու եւ ծանօթ դաւադրութեան մասին Մէկը պահանջեց ցնջել գաղտնի մարկերը. Ուրիշ մը հարցուց թէ կառավարութիւնը ինչպէս յուրջ կարեւորութիւն կուտա՞յ «վեղարաւորներու» դաւադրութեան: Բոլոր առաջարկներն ալ մերժուեցան:

ԹՈՒՐՔԻԱ ծանուցագիր մը ուղղեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, Աղէքսանտրէթի Սանճաքին ընտրութեանց մասին:

ԳԵՐՄԱՆ ԿՂԵՐԸ գաղտնի շրջաբերական մը կարդալ տուաւ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, բողոքելով կառավարութեան դէմ: Շրջաբերականը կ'ըսէ թէ «ոչ մէկ ուսանողի պիտի կրնայ յուռթեան դաստիարակել գերման կղերը»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,,

Մշակոյթի եւ պատմութեան, Ի. գիրք, (1937 Յուլիս - Հոկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Ռ. Բերբերեան՝ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԻՑ — Վ. Մինախորեան՝ ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐ — Ս. Վրացեան՝ ԴՈՒՄԱՆ Ե. ԶԱՐԻՖԵԱՆ (ինքնակենսագրութիւն) — Ս. Վր. ՐԱՖՖԻ — Ա. Աբեղեան՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ — Հմ. Մանուկեան՝ ԴԻՊՔԵՐԸ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՈՒՄ. — Ս. Վր. «Մեր Հայրենիքի պատմութիւնը» — ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ — ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ — ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ — Յաւելուած (Վահրամ եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»):

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք:

Հասցէ — S. Vratzian. 13, Rue des Platanes, Cité Jurdins de Plessis - Robinson, (S.):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրեամ անունով ճանչցուած): Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Աղեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ: Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kapriehan, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France:

— Սօլաք Գօյաճեան (Զէքմէցի, Կեսարիոյ շրջան), որ այժմ կը գտնուի Պոլիս կը փնտռէ իր հօրեղբօր աղջիկը եւ անոր թոռը՝ Հաճի Զմրուխտ եւ Սրբուհին Գօյաճեանները: Մարսէյլ կամ շրջանները կը բնակին: Ճանչցողներէն կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Շահան Զատիկեան, 7 Rue du Coq, Valence-Drome.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ - ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւգեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեքսանեանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հայկական գոյն եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէըլէրէճեան, Մ. Գօլօեան եւ Յ. Միքիայեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.: Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք. Ստանալու համար դիմել —

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Ուշադրութիւն

ԴԵԿՏ 28ի Կիրակի օր տեղի կ'ունենայ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը AERO-CLUB de Franceի ջքեղ սրահին մէջ:

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ
ԳՐԳԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
1938
ԺԲ. Տարի
Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆրանք, արտասահման 1,5 շիլին կամ 40 սէնթ:
Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine): France:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.784

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3597 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԴԱՏ»Ը

Ալէքսանդրէթի Սանճագին սահմանադրութեան հռչակումը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 29ին, նորէն թեւ տուած է Թուրք մամուլին :

Նախ սուտ լուրեր հրատարակեցին Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի թերթերը.— «Սահմանադրութեան հռչակումը պիտի ըլլայ, պիտի չըլլայ»: Յետոյ, երբ գործողութիւնը իրապէս տեղի ունեցաւ, ցնծութեան կանչեր արձակեցին, բայց միեւնոյն ատեն գրգռիչ լուրեր ծխեցին, համոզելու համար թէ հոգատար իշխանութիւնը բռնութիւններ կատարած է :

Այդ լուրերուն հրատարակութիւնը եւ ուրիշ երեւոյթներ անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ՝ Թուրքիա իսկապէս «ազգային մեծ դատ մը» կը նկատէ Հաթայի խնդիրը (Սանճաք):

Այդ մասին ուշագրաւ գրութիւն մը պիտի կորզանք այսօր, Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին բերնով: Դեռ աւելի կարեւոր պարագաներ կան :

Նախ, Թուրք թերթերը բացառիկ թիւեր հրատարակեցին Նոյ. 29ին, սահմանադրութեան հռչակման առթիւ, պատմական դէպքերն ալ վերատպելով համաձայն Թրքական տեսակէտին:

Մեր ձեռքին տակ ունինք «Թան»ի (նախկին «Միլլիյէթ») բացառիկ թիւը, Սանճաքին քարտէսով (երկու Թրքական դրօշակներու միջեւ), տեսարաններով, աղջիկներով: Թերթը սեւ նակներով պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն թխած է, ապացուցանելու համար թէ այդ շրջանը Թրքական եղած է սկիզբէն ի վեր: Իմացէք.

— «Արեւելքի հին ազգերէն Պարսիկներու եւ Մարերու անունները դեռ չիմացուած, Հիթիթ Թուրքերու կարեւոր կայսրութեան մէկը՝ Մուրշիլ Առաջին անուն վեհապետը Անթաքիա (Անտիոք) գալով, Հաթայի շրջականերու թուրք ցեղախումբերը տեղաւորած, զօրաւոր կառավարութիւն մը հաստատած էր: Քրիստոսի թուականէն առաջ 333ին, Մեծն Աղեքսանդր Անթաքիա եկած ատեն, տեսաւ որ ամբողջ այս շրջանին մէջ հին Թուրքեր կը բնակին: Ալէքսանդրէթ քաղաքին ալ, որուն համար կ՚ըսեն թէ Մեծն Աղեքսանդր հիմնած է, առաջին բնակիչները Թուրքեր եղած են եւ այդ շրջանը քաղաքակիրթ երկրի մը վիճակն ունէր: Ասիկա պատմական ճշմարտութիւն մըն է»:

Խօսելով բնակչութեան մասին, Թուրք թերթը կը յամառի 240,000 հաշուել Թուրք բնակչութեան թիւը, մինչդեռ ամբողջ շրջանին ժողովուրդը այդքան չի կազմեր: Այս մեծամասնութեան դիմաց, Արաբներու թիւը կը ներկայացնէ 20,000, Հայերը՝ 25,000, իսկ Ալէվիները կը խառնէ Թուրքերուն հետ:

Ու վերջապէս, նկարագրելով Հաթայի «արեւագոյն, արեւահող աղջիկները» (կիւնէշ բէնկլի Հաթայ գըզլարը), անոնց բերնով ըսել կուտայ խօսքեր որոնք առնուազն... վիպական են:

Լրագրական այս քարոզութեանց հետ զուգընթաց, շարժման մէջ դրուած են երիտասարդական եւ ուսանողական կազմակերպութիւնները: Դեկտեմբեր 2ին հրապարակային ժողով մը սարքուած էր Պոլիս, Պայազիտի հրապարակին վրայ, անգամ մը եւս հռչակելու համար Սանճաքի Թուրքերուն իրաւունքները, որպէսզի ամբողջ աշխարհ լսէ :

Միեւնոյն առաջադրութեամբ, Աթաթիւրքն ալ վկայութեան կանչուած է: «Ուլուս»ի խմբագրապետը անոր պատմած կ՚ըլլայ թէ Սանճաքին սահմանադրութեան թերի կատարուած է, թէ Ֆրանսական մարզպանը անձամբ Անտիոք չէ գացած, հռչակումը ընելու համար եւն: Հանրապետութեան նախագահը լսելով այս տեղեկութիւնները, ցաւ յայտնած է, բայց ակներեւ փափկանկատութեամբ գործածելով ամէն մէկ բառ :

Տակաւին կրնայինք յիշել Ֆրանսական պատուիրակին վերագրուած բռնութիւններն եւ կամայականութիւնները, որոնց առթիւ Էնկիւրի հարկ դատած է ծանուցագիր մը ուղղել Ֆրանսական կառավարութեան :

Ինչպէս կը տեսնէք, Թուրքիա բոլոր ուժերը լարած է, շեշտելու համար իր յաւակնութիւնները՝ Սանճաքին վրայ: Մանաւանդ որ, Ազգաժողովին պատուիրակները արդէն ձեռնարկած են նախապատրաստական գործողութեանց, երեսփոխանական ընտրութիւններու համար (1938 ապրիլ):

Այս առթիւ, Թուրք մամուլը նորէն կը շոյէ Հայերը, անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կուսակից համարելով Թրքական հոսանքին, «բացի 3 — 4 հոգիէ»:

Այս ռազմախաղը անցեալ տարի ալ փորձուեցաւ, ինչպէս եւ այն արկածալի շրջանին, երբ Ազգաժողովին քննիչները պրպտումներ կը կատարէին: Բայց Սանճաքին Հայերը կրցան պահել իրենց պաղարիւնը, իրենց բախտը կապելով բուն տեղացի ժողովուրդին եւ Սուրիոյ շահերուն հետ, քանի որ, թէեւ առանձնաշնորհեալ, Սանճաքը անբաժան մասը կը կազմէ սուրիական պետութեան :

Աւելի քան երբեք, մեր շահը կը պահանջէ մինչեւ արթուն կենալ, հիմա որ Թուրքերը «Ազգային մեծ դատ»ի մը հանգամանքը տուած են այս հարցին, եւ անդադար կը պղտորեն ջուրերը :

Թուրքիոյ այս երկդիմի քաղաքականութիւնը կրնայ շարունակուիլ մինչեւ յառաջիկայ ընտրութիւնները, երբեմն հրապուրելով, երբեմն սպառնալով,— մինչեւ որ վերջնական ձեւ ստանայ շրջանին նոր կարգուսարքը:

Թէեւ Սանճաքը դրուած է Ազգաժողովին հովանաւորութեան տակ, բայց, իրականին մէջ, հոգատար իշխանութիւնն է բուն պատասխանատուն :

Միւս կողմէ, Սուրիոյ խորհրդարանը երկրորդ անգամ մերժած ըլլալով ճանչնալ Սանճաքին սահմանադրութիւնը, միշտ ալ կրնան ծագիլ նոր անակնկալներ :

Այս բոլոր հեռանկարները կը պարտադրեն արթնութիւն եւ ուշքութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՒԱՏԵՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Արտաքին նախարարը Պուքրէշ գնաց

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս Վարշաւայէն Պուքրէշ գնաց երկուշաբթի օր, ընկերակցութեամբ Լեհաստանի արտաքին նախարարին: Խօսակցութիւնները շարունակուեցան այս ուղեւորութեան ընթացքին, որ տեւեց վեց ժամ: Յետոյ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ՚ըսէ թէ Վարշաւայի խօսակցութեանց ընթացքին Լեհաստանի բոլոր վարիչներուն հետ՝ քննուեցան այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին Ֆրանքօ-լեհ յարաբերութեանց եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման հետ: Այս առթիւ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Ֆրանքօ-լեհ զինակցութիւնը, որ գոյութիւն ունի 1921էն ի վեր, էական եւ տեւական տարր մը կը կազմէ երկու երկիրներուն քաղաքականութեան համար: Երկու երկիրներն ալ հաւատարապէս փարած են անոր, ի շահ խաղաղասիրական յարաբերութեանց զարգացման բոլոր ժողովուրդներու միջեւ: Երկու արտաքին նախարարները հաստատեցին թէ կ՚ուզեն բոլոր ասպարէզներուն մէջ շարունակել քաղաքական գործակցութիւնը, որ համապատասխանելով երկու ազգերու շահերուն եւ բաղձանքներուն, կը ձգտի ընդհանուր խաղաղեցման եւ միջազգային կացութեան ամրապնդման »:

Զեկոյցին ընթերցումէն վերջը, երկու նախարարները լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեցին մամուլի ներկայացուցիչներուն: Կը հաստատուի թէ բոլոր խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերը եղած են նախ՝ Ֆրանքօ-լեհական խնդիրները, յետոյ՝ միջազգային հարցեր :

Ի՞նչ խնդիրներ քննուած են

Բուն Ֆրանքօ-լեհական խնդիրներու քննութեան ատեն, Լեհաստան առաջարկած է աւելցնել Ֆրանսայի տրամադրած փոխառութեան գումարը, Ֆրանքի արժեզրկման վնասը դարմանելու համար: Այս առթիւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը ուզած է գիտնալ թէ ինչպէս կը գործածուի փոխառութեան գումարը, կ՚ըսուի թէ առաջարկը ընդունուած չէ տակաւին :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը խօսած է նաեւ գաղթային հարցի մասին, ուզելով հասկնալ թէ գոհացում պիտի տրուի՞ Գերմանիոյ: Ուրիշ խօսքով, փափկօրէն հասկցուցած է որ Լեհաստանն ալ չմոռնան, երբ գերմանական պահանջը քննուի: Լեհաստան կ՚ուզէ նախանձելի տեղ մը ապահովել եւ արտագաղթ մը կատարել: Այս առթիւ մանաւանդ նկատի ունի Մատակասքարը: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ընդհանուր հարցերու քննութեան ատեն, ուզած է գիտնալ թէ լեհական զինակցութիւնը ո՛րքան կրնայ օգնել Ֆրանսայի քաղաքականութեան՝ խաղաղութեան ատեն (պատերազմի պարագան վիճելի չի համարուիր): Գերմանական հարցին առթիւ Լեհաստանի ներկայացուցիչը բաղձանք յայտնած է որ մեղմանան Ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւնները: Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ Լեհաստան այնքան ալ տաք չերեւար: Նշանակալից է որ « հաւաքական ապահովութիւն » բացատրութիւնը չի գտնուիր պաշտօնական զեկոյցին մէջ: Ինչ կը վերաբերի Խ. Միութեան, Լեհաստան չուզեր որ Ֆրանսա խզէ իր զինակցութիւնը. բայց, պատերազմի պարագային, թոյլ պիտի չտայ որ ռուսական զօրքը անցնի լեհական հողէն, ինչպէս թոյլ պիտի չտայ ուրիշ երկիրներու: Եւ վերջապէս, Լեհաստան դոհ չերեւար ռուսեւչեխ զինակցութենէն: Վարշաւայի մէջ կը նախընտրեն որ Չեխերը խզելով ռուսական զինակցութիւնը, մտնեն լեհական ազդեցութեան տակ եւ այն ատեն, Ռումանիան ալ միասին ըլլալով, Լեհաստան կրնայ Խ. Միութեան դերը կատարել Ֆրանսայի հանդէպ :

Պ. Տէլպոս Պուքրէշ մեկնելէ առաջ, հեռագիր մը ուղղեց Լեհաստանի, իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնելով այցելութեան առթիւ :

Գերմանական եւ իտալական թերթերը կը շարունակեն իրենց վերապահ դիրքը, դիտել տալով թէ այլեւս անցած է հաւաքական ապահովութեան ծրագիրներու շրջանը :

Ինչո՞ւ կ՚ուրանան Իտալիա եւ Եուկոսլաւիա

Ինչպէս հաղորդած էինք, Եուկոսլաւիոյ վարչապետը արտակարգ պատիւներու արժանացաւ Իտալիոյ մէջ: Ընդունելութիւններէն անմիջապէս վերջը սկսան քաղաքական եւ տնտեսական խօսակցութիւնները: Վենետիկի պալատին մէջ սարքուած հացկերոյթին առթիւ, Մուսոլինի եւ Պ. Սթոյատինովիչ սիրալիր բաժակաճառեր խօսեցան, փառաբանելով երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը եւ անցեալ տարի կնքուած դաշինքը

Առ այժմ գաղտնի կը պահուին խօսակցութեանց նիւթերը: Կ՚ըսուի թէ որեւէ վերջնական որոշում պիտի չտրուի, Պ. Սթոյատինովիչի վերադարձէն եւ մանաւանդ Պ. Տէլպոսի այցելութենէն առաջ: Ամէնէն շօշափելի արդիւնքը պիտի ըլլայ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը Եուկոսլաւիոյ կողմէ :

Այս այցելութեան առթիւ, Մուսոլինի հրամայեց վերցնել կարգ մը խտրականութիւններ Եուկոսլաւներու դէմ հաստատուած արգելքը :

Ճափոնցիները Նանքինի մօտն են

Ճափոնական բանակը առջի օր միայն վեց քիլոմեթր հեռու էր Չինաստանի մայրաքաղաքէն, ուր մօտ երէկ յաղթական: Ցառաջապահները արդէն քաղաքին դուռներուն առջեւ հասած էին, կատաղօրէն կռուելով Չինացիներուն հետ: Օդանաւերը կրակ կը տեղային անընդհատ եւ չինական կառավարութիւնը որոշած էր լքել քաղաքը, պաշարումէն խուսափելու համար: Հրդեհ ծագած է քաղաքին զանազան մասերուն մէջ: Քաղաքը խուճապի մատնուած է, նահանջի հրաման տրուած ըլլալով: Ճափոնական օդանաւերը Նանքինն ալ կը խանգարեն, անընդհատ կրակ տեղալով: Չինաստանի ղեկավարները փախան օդանաւով, իր կնոջը հետ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԱՐԱՊԱՐՀԱԿ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Անցեալ օր կը կարդայի յօդուածաշարք մը աշխարհի վարիչներու կեանքին մասին.— թէ ի՛նչպէս կ՚անցընեն իրենց օրը Մուսոլինին ու Հիթլերը, Ռուզվելթն ու Սթալինը: Յօդուածագիրը տաժանելի կը գտնէր մեծերուն աշխատանքը, մանաւանդ ամէն առաւօտ հազարներով նամակ եւ տեղեկագիր կարդալու անոնց պարտականութիւնը, հազարներով ստորագրութիւն նետելու անոնց տարապայմանն աշխատանքը: Օրինակի համար, եթէ ստորագրութիւնդ կը բաղկանայ տասը տառէ, օրական հազար ստորագրութիւն դնելու համար՝ պէտք է գրել տասը հազար տառ,— այսինքն.— ՅԱՌԱՋի մէկ տողը կը պարունակէ 25 տառ, ամէն սիւնակ 110 տող է, որով «Յառաջ»ի էջը՝ 16,500 տառ. Օրական տասնհազար ստորագրութիւն դնող աշխարհի «մեծ»ը, կը նշանակէ թէ, օրական պիտի գրէ մօտաւորապէս մէկ էջ ՅԱՌԱՋի չափ գիր: Նոյն դպրոցական էինք, յաւիտեան պաշտամունքն ունեցող մեր վարժապետը ամէնէն խասարդ փըս - փըսին համար իրրեւ պատիժ կը հրամայէր 10 էջ գիր գրել, օրինակ՝ կրկնելով սա նախադասութիւնը. «Լռութիւնը ոսկի է»: Ես վարժապետ մը ունէի, որ, երբ գիս պատժէր, գրել կուտար սա խօսքը. «Դուրսը արեւ կայ»: Նստէ դասարանիդ մէջ եւ շարունակ գրէ. «Դուրսը արեւ կայ, դուրսը արեւ կայ, դուրսը արեւ կայ». ի՜նչպէս չխշխշար սիրտդ, յիշելով դուրսի արեւը եւ դասարանին մէջ բանտարկութիւնդ :

Կը թուի թէ դասարանին մէջ պատժուած տղու մը տառապանքն է որ կը կրեն աշխարհի մեծերը, օրն ի բուն ստորագրութիւն դնելով անհամ տեղեկագիրներու տակ :

Բայց ձեր միտքէն անցա՞ւ հայ գրողին վիճակը.—

Հայ գրողը ընկճւած կը խաւլեռւի (տեսակ մը պարտադրութիւն կայ ընկերական հրաւէրներու մէջ), որ աշխատակցի գաղափարակից թերթերու եւ պարբերականներու: Օրինակ՝ ՅԱՌԱՋի աշխատակից մը պէտք է գրէ նաեւ ՀԱՅՐԵՆԻՔին, նաեւ ՅՈՒՍԱԲԵՐին, յետոյ կան պարբերականները,— ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագիրը, ՎԷՄին, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ. ՉՈՒԱՐԹՆՈՑԻՆ: Մեր կառավարեցին ալ բերեր հանեց է ահա՝ յօդուած մըն ալ անոր ԱՐԵՒԱԳԱԼին: Հիմա երեւակայեցէք թէ հայ գրողը ո՞րքան գիր կը գրէ,— դեռ չհնք հաշուեր ուրիշ գիրեր :

Կը հարցնեմ վրանսացի յօդուածագրին, որ կը մեղքնայ աշխարհի մեծերուն վրայ.— Հայ գրողին տարապայմանն այս աշխատանքն ալ չափա՞ծ էք:

Այստեղ թոյլ տուէք ինծի հինկենցական ձեւով շարադասութիւն մը (syllogisme) փորձել.

1.— Աշխարհի մեծերը ամէն օր տետրակներով դեկրետ կը ստորագրեն վասն յառաջդիմութեան :

2.— Հայ գրողները ալ ամէն օր էջերով ծրագիր կը գրեն ի պէտս զարգացման :

3.— Ուրեմն հայ գրողներն ալ աշխարհի մեծերէն են:

Եթէ տրամաբանութեանս չհաւնեցաք, գէթ հաւատացէք «դոյզն» նշմարտութեան :

ԱՐԱԶ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Թուրք մամուլին գրգռիչ հրատարակութիւնները

Թուրք թերթերը զարմանազան տեղեկութիւններ կը հրատարակեն Ալեքսանդրէթի Սանճաքին սահմանադրութեան հռչակման առթիւ: Իրենց գլխաւոր նպատակն է ապացուցանել թէ հոգատար իշխանութիւնը բռնութիւններ բանեցուց տեղւոյն Թուրքերը յաղթեցին «Միլլիյէթ»ի թղթակիցը կը ներկայէ Իսքէնտէրունէն.—

Հակառակ կարգ մը գրգռիչներու ձեռնարկներուն, խիստ սահմանափակ յայտնի անձերէ զատ՝ բոլոր Հայերը մեծ ուրախութեամբ տօնեցին նոր վարչաձեւը: Այս վարչաձեւէն դժգոհները կը բաղկանան 3 — 4 հոգիէ որ կը թուի թէ շահեր ունէին հին վարչաձեւէն: Բոլոր Հաթայի Հայերը իրենց Թուրք եղբայրներուն նման արդարին ուրախութեան մէջ են: Այս ուրախութիւնը ցոյց տալու համար այս օրերս Իսքէնտէրունի մէջ մեծ հաւաքոյթ մը պիտի ըլլայ

Բէյլանիյէի մէջ վարչաձեւին հռչակումը Չէրքէզներու կողմէ մեծ ուրախութեամբ տօնուեցաւ. Տօնին առթիւ ազգ. պարեր տեղի ունեցան, ազգային երգեր երգուեցան եւ գիշերը ջահազնացութիւն եղաւ: Երիտասարդներ եւ մտաւորականներ ճառեր խօսեցան: Ճառերուն մէջ ի վեր կը հանուէին Թուրք եւ ոչ - Թուրք բոլոր տարրերուն երախտիքը Աթաթիւրքին հանդէպ: Բէյլանիյէի մէջ պաշտօնէից ճնշման հակառակ տօնին Քիւրտ Տաղէն ալ մասնակցողները բաւական կարեւոր թիւ մը կը կազմէին :

Մինչդեռ նախապէս աշխատուած էր որ գիւղացիները գիւղաքաղաք չիջնեն: Այս տօնին մէջ Չէրքէզներուն ցաւ պատճառող կէտը սա եղած է որ՝ կառավարութիւնը արգիլած է չէրքէզ թաղին մասնակցութիւնը ջահազնացութեան :

Գըրըքխանի տօնին ոչ թէ միայն Թուրքերը, այլեւ Հայերը մասնակցեցան: Դայմազամը թէեւ ուզեց որ գիւղացիները չմասնակցին, բայց չյաջողեցաւ

" Նոյն թերթին ուղղուած ուրիշ հեռագիր մը կ՚ըսէ Ֆրանսական նոր պատուիրակը, Պ. Ռօժէ Կառօ, քար կը հանէ նախկին պատուիրակին: Ան իրեւ թէ փորձեր է քրիստոնեաները, Չէրքէզները, Արաբները եւ Քիւրտերը գրգռել Թուրքերուն դէմ: Մանամասնութիւնները յաջորդով:

Անգլիական գաղտնի ծրագիր մը ?

Իտալական թերթերը շռնդալից հրատարակութիւններ կ՚ընեն անգլիական գաղտնի ծրագրի մը մասին, որ կապ ունի եղեր Միջերկրականի հետ: Գրեթէ նոյն բառերով եւ առանց թղթակիցներու ստորագրութեան, բոլոր թերթերը կը հրատարակեն Վիէննայի մէկ թերթին տեղեկութիւնը, որ առնուած է եղեր Փարիզէն: Ահաւասիկ հրատարակուած տեղեկութիւնը .—

Անգլիոյ ծովապետութեան կողմէ նաւատորմի հրամանատարութեան հաղորդուած պաշտօնագիր մը կը պարզէ Անգլիոյ մտահոգութիւնները՝ միջազգային քաղաքական եւ ծովային կացութեան մասին: Պաշտօնագիրը մանաւանդ պարզելով Լիբիոյ զօրացման եւ Սիկիլիոյ օդակայաններու հաստատման հետեւանքները, կը յայտնէ Անգլիոյ գիտումները՝ մօտաւոր ապագայի մը համար: Շրջաբերականը կը վերջանայ ըսելով թէ բրիտանական կառավարութիւնը կը խորհի պատեհ ժամուն կցել Պաղեստինը եւ գրաւել Ասորիան կղզիները, մասնաւորապէս Հոռթա կղզին: Տեղեկատուները կ՚ըսեն թէ այս լուրը բոլորովին վաւերական է եւ մեծ տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներու մէջ :

ՈՒԺԵՐՈՒ ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զափազանցութիւն չըլլար, եթէ Փարիզի շրջանին մէջ 100 հաշուենք հայ նպարավաճառներու թիւը։ 200 Ֆրանք ընդունելով անոնց օրական առեւտուրի միջինը, կը նշանակէ 20 հազար Ֆրանքի օրական առեւտուր մը կը կատարուի անոնց կողմէ, ուրիշ խօսքով տարեկան 7—8 միլիոնի ապրանք կը գնեն հայ նպարավաճառները միայն Փարիզի մէջ։ Երկու խանութպան մինչեւ այսօր չեն խորհած միասին կատարել իրենց գնումը, աւելի յարմար եւ զեղչուած գնով ապրանք ունենալու համար։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ինքզինքը աւելի բաց խելացի կը կարծէ եւ չուզեր իր խելացութենէն բաժին մըն ալ դրացիին հանել, առանց մտածելու որ ամէնէն մեծ անմտութիւնը կը գործէ, գրպանը քանի մը հարիւր Ֆրանքով ներկայանալով մեծաքանակ վաճառորդին։ Վայրկեան մը կը պատկերացնեմ որ բոլոր հայ նպարավաճառները միանային եւ հաւաքական գնում կատարէին։ Տարեկան 7 — 8միլիոնի գնում մը անկասկած հայ խանութպաններուն կրնայ շահեցնել մեծաքանակ առեւտրականի շահաբաժինը, նուազագոյն 15 առ հարիւրէն մէկ միլիոն Ֆրանք։ Կարելի չէ կասկածի տակ ձգել այս թիւին ճշդութիւնը։ Ինչո՞ւ կարելի չըլլար այսքան բացորոշ շահ մը տուող գործը կազմակերպել։ Կ'արժէ մօտէն քննել հարցը, որովհետեւ ասիկա օրինակ մըն է միայն ուրիշ նման շատ մը գործերու մէջէն առնուած։

Գործ մը կազմակերպել՝ կ'ենթադրէ կազմակերպողներ, կազմակերպութեան մասնակցողներ եւ դրամագլուխ։ Կազմակերպողներ չեն եղած, որովհետեւ հաւատացողներ չեն եղած անոր յաջողութեան։ Բոլորը իրար լաւ կը ճանչնան, եթէ քանի մը հոգի այսպիսի փորձ մը կատարեն, մնացածները կասկածով պիտի վարուին, ով գիտէ դրամ շորթելու ինչ թաքուն ծրագիրներ ունին, պիտի մտածեն ու հեռու պիտի մնան։ Վստահութեան բարոյական եւ նիւթական բոլոր ապահովութիւնը ներշնչող մարդիկ իսկ եթէ ըլլան նախաձեռնողները, գործը դարձեալ չի յաջողիր։

Հայ մարդը կ'ուզէ ինքը իր ուզած ձեւով կարգադրել, քիչ շահելու կամ նոյնիսկ վնաս ընելու գնով իսկ։ Այս մտայնութիւնը իր անմտութեամբը անբացատրելի է, բայց այդպէս է մեր իրականութեան մէջ։ 5 — 10.000 Ֆր. դրամագլուխով գործի սկսող մարդու մը հազար անգամ բացատրէ.— Այդ դրամագլուխդ դիր տրամադրութեանը տակ ընկերութեան մը, որուն դուն կ'անդամակցիս և բաժնետէր ես, այդ ընկերութիւնը քեզի պիտի տայ հիմնական քու ունեցած բոլոր ապ- [illegible] երբեք այս առաւելութիւնները չէր տար։ Եւ սակայն ի վնաս իր շահերուն հայ խանութպանը երբեք պիտի չմտածէր այդ գործի այդ ընկերակցութեան։

Դարձեալ Փարիզի եւ շրջաններու մէջ, 100էն աւելի են պաշտօնեայ եւ բան-

Չարեջէնի շրջան վաճառորդները օրանց ամէն օր Հալէն 2 — 300ական Ֆրանքի գնում կը կատարեն, նուազագոյն այսինքն 20 — 30.000 Ֆրանքի։ Հաւաքական գնում կատարել տալու փորձ մը հոն ալ չի յաջողիր։ Յաջողութեան ինչ հեռանկար չի խոստանար Հալի մէջ պաշտօնեայ եւ բանջարեղէնի վաճառման կեդրոն մը ունենալ, որ ամէն օր ապահոված է արդէն, իր անդամներու 20 — 30.000ի առեւտուրը։ Աւելցուր աստ վրայ որ այդ կեդրոնին հետ կրնան գործակցիլ գաւառներու հայ վաճառորդները, զանազան եղանակով, կ'ունենաս հաստատուն հիմերու վրայ դրած փառաւոր գործ մը։

Ուրիշ օրինակ մը, — մեր կօշկակար արհեստաւոր հայրենակիցներու գործը։ Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն, պարզ աշխատաւորի վիճակէն սկսական պզտիկ արհեստանոցի մը տէր դարձողները։ Գործին տեղեակ մարդիկ կը պատմեն թէ անոնցմէ շատերը իրենց դրամագլխի անբաւարարութեան երեսէն, զոհ գացած են հրապարակի չարաչահ միջնորդներու ձեռքը ու կորսնցուցած հազար զոհողութիւններով գլուխ հանուած իրենց գործը։ Այս կացութեան հանդէպ կ'արդարանայ մարդ, երբ կը մտածէ որ գործակցութեան ճիգով մը կարելի կ'ըլլար անոնցմէ շատերը փրկել, կամ գոնէ ասկէ վերջ կարելի կ'ըլլայ կանխել նման տնտեսական քայքայումներ։ Պէտք եղածը վարկային հաստատութիւն մըն է, կազմուած ուղղակի գործով շահագրգռուող մարդոց կողմէ, ունենալով իբրեւ դրամագլխի կորիզ իւրաքանչիւրին բերելիք գումարները։ Այդպիսի հաստատութիւն մը՝ որուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ դիւրացնել անդամներուն ելմտական գործառնութիւնները, զեղչելով անոնց պարտամուրհակները, կամ հաստատուն երաշխաւորութեան փոխարէն, կարճ կամ երկար պայմանաժամով փոխառութիւններ կնքել, իսկական փրկութիւն մը կրնայ ըլլալ մանաւանդ մանր գործատէրերուն։ Անոնք պէտք չեն ունենար այլեւս, իրենց պարտքերը ատենին վճարելու մղձաւանջէն մղուած, իրենց ապրանքը սուղ-աժան ձեռքէ հանելու։ Անոնք պէտք չեն ունենար այլեւս վաշխառուական տոկոսով դրամ ճարելու, ընդհակառակն հնարաւորութիւն կ'ունենան աւելի ընդարձակելու իրենց գործը, աւելի արդիացնելու իրենց արտադրութեան գործիքները, մէկ խօսքով մտնելու զարգացման ապահով ճամբու մը մէջ։

Շարունակե՞նք թուումը այս օրինակներուն։ Ըսե՞նք թէ ինչ նախաձեռնութեան եւ աշխատանքի ընդունակ երիտասարդ ոյժեր կան մեր մէջ, որոնք փոքր դրամագլուխի մը պակասին պատճառով, բառին ամենալայն իմաստով անգործութեան մէջ կը տառապին ու կը հալին։ Կարելի չէ՞, մեր գաղութին մէջ հիմնել պզտիկ հաստատութիւն մը որ փոքր գումարներու փոխատուութիւն կարենայ ընել, գործի ասպարէզ ստեղծելու համար շատ մը երիտասարդներու։ Այս գործին մէջ ալ պահանջուած ճիգը մեծ բան մը չէ։ Կը բաւէ գործակցութեան հոգեբանութիւնը ստեղծել, հրաշքներ կարենալ ստեղծելու համար։

Հաւանաբար ընթերցողներէն շատերը, գլուխնին պէտք, մտածեն թէ այս բոլորը լաւ են, բայց ինչո՞ւ գրել, երբ անհնար է իրականացնել զանոնք։

Անոնք որ այս եւ նման ուրիշ գործերու ձեռնարկելու նիւթական հնարաւորութիւնները ունին, այսինքն գործի մէջ հինցած մարդիկը, չեն փորձեր եւ պէտք ալ չունին փորձելու. Անոնց ի՞նչ հոգը թէ ուրիշ մը, ըլլայ ան իր ազգակիցը, իր ծանօթն ու բարեկամը թերեւս, գործի ընդունակ բայց անկարող է գործելու, քաջալերութեան պակասի հետեւանքով, անոնց ի՞նչ հոգը, իրենցմէ դուրս գտնուած աշխարհը ու մարդիկը։ Բայց միւսնե՞րը, նորե՞րը՝ անոնք որ նոր սկսած են կամ պատրաստուած են սկսելու գործի։ Չէ՞ որ անոնք ունին եւ կը տեսնեն դուրսի կեանքը, ուր ամէն յաջողութիւն գործակցութեամբ միայն ապահովուած է, ուր ընկերութիւնները միայն կը տիրապետեն տնտեսական կեանքին, ուր նոյնիսկ յաջողած անհատական ձեռնարկներ ընկերութիւններու կը վերածուին։ Այս նորե՞րն ալ պէտք է մտածեն որ հայ կեանքը այսպէս եղեր է ու այսպէս ալ պիտի շարունակուի։ Տնտեսական ասպարէզի փառասիրութիւններ ունեցող շատ կան մեր երիտասարդներու մէջ. ամէն օր գործի մը ծրագիրը կազմող մարդիկ, որոնք անճրկած կը մնան երբ գործադրութեան պահը գալ դրամը կը պակսի կամ գործակցող ձեռքը։ Մ՛ը օրուան կը սպասեն, ըլլալիկ փորձեր կատարելու համար հաւաքական գործակցութեան։

Կ'ապրինք դարու մը մէջ ու միջավայրի մը, ուր գործն է շօշափելի ու տեսանելի, միակ արժէքը կազմողը թէ անհատներու եւ թէ հաւաքականութիւններու։ Անըմբռնելի պիտի ըլլար որ գործին տրուած այս կարեւորութենէն վերջ, մեր գործերը ձգէինք կազմակերպել, խելացի եւ տրամաբանական ճամբու մը մէջ դնել մեր պատահականութեան։ Անհրաժեշտ է գաղութին տնտեսական կեանքը։ Չթողուլ որ մարդիկ իրենց ընդունակութիւններու անհամապատասխան կամ իրենց կարելիութիւններէն ցած գործերու մէջ սպառեն իրենց ոյժերը, չթողուլ որ սկսուած նախաձեռնութիւններ անդամալուծուին, միջոցներու եւ գործող ոյժերու պակասին հետեւանքով, չթողուլ որ ոյժերու եւ միջոցներու ցրուումը յաւիտենապէս միջակութեան դատապարտէ մեր տնտեսութիւնը։ Ահաւասիկ այդ ընդհանուր ձգտումը որ պիտի առաջնորդէ մեզ։ Անհրաժեշտութիւն է մեր գաղութին համար ստեղծումը տնտեսական մարմնի մը որ տեղեկութիւն եւ ուղղութիւն տայ գործի սկսած եւ սկսել ուզող մեր հայրենակիցներուն. անոնց մէջ հնարաւոր գործակցութիւն ստեղծէ եւ փոխադարձ օժանդակութեան դիւրութիւններ։

Տնտեսական ասպարէզի մէջ ալ ոյժերու ամփոփումը եւ խտացումը անհրաժեշտ պայման է յաջողութեան, ինչպէս ուրիշ մարզերու մէջ։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԸՆԴՎԶԵՑՈՒՑԻՉ Է

Անսահման կատաղութիւն, նողկանք կը զգաս երբ կը կարդաս Խորհրդային երկիրներու մէջ կատարուած իրադարձութիւնները։ Մարդկային ամենատարրական իրաւունքները կաղտուած են, բռնութեան տակ են հոգին, միտքը։ Մարդը դարձած է պարզ մեքենայ, թուաթակ։ Ֆաշիստ ձեռք մը՝ Ստալին, իր հլու կամակատարներով, պրկած է ամբողջ խորհրդային երկիրներու մէջ մարդկային, ընկերային, ազգային կեանքը։ Ամէն ինչ կը դառնայ անոր քմահաճ ցանկութեան համաձայն։ Բովանդակ ժողովուրդները, հակառակ իրենց նիստ ու կացին, սովորութեանց, մշակոյթային, տեղագրական եւայլ առանձնայատուկ պայմաններու կը համակերպին անոր հրահանգներուն։

Ճերմակը սեւի տեղ, սեւը ճերմակի կը քալեն փոխընդփոխ ըստ կամս «Մեծ Ստալինի», բռնութիւնը երկաթ եւ հանճարեղ տասնեակ տարիներ բթացուցած է մարդկային զանգուածները։ Ազատութեան փողահարները հարիւր տարիէ ի վեր երջանկութեան, հաւասարութեան, եղբայրութեան քարոզ են հնչեցուցած ցարական Ռուսաստանի մէջ, Պէստելներէն մինչեւ Կալեաեւ, դեկաբրիստներէն (1820ական թուականներէն սկսեալ) մինչեւ մեծ դուքսեր խորտակող, ահարեկող մարտիկները լռած են։ Բեստուժեւներու, Լավրովներու, Ջերնիշեւսկիներու, Ուսպենսկիններու, Միխայլովսկիներու, Բակունիններու ազդու խօսքերը, մարտահրաւէրները ալ չեն լսուիր։ Բովանդակ Ռուսիոյ մէջ կատարուող խոր սրբագրութեանց անկարեկից են Սազոնովները, Սավինկովները, Կալեաեւները, Դըբոները, Դալի Ղազարները, Մարտիրոս Զարուխչեանները. Ոյժ ու կոծ, չորս դին, սանձարձակ բռնութիւնը իր ժանիքները տարածեր է ամէն կողմ, սպաննելով, ջարդելով։ Կը թուի թէ գօսացած է վրէժառու ձեռքը։ Եւ այս այն երկիրն է ուր հազարաւորներ իրենց կեանքը արհամարհելով կռուի են գացած ցարական իշխանութեան դէմ, հարիւրաւորները յեղափոխական որոտազան խօսքը հնչեցնելով կախաղան են բարձրացած անտրտունջ։ Զանգուածները հոգեփոխուած ըմբոստացեր են այն ժամանակուան բռնութեանց, կամայութեանց դէմ։ Զարդեր, այրեր, աւերակներ են իշխանութիւնը։ Սարսափ են տարածած յեղափոխականներու ռումբերն ու գնդակները։ Տասնեակ հազարաւորները դէպի արքայական պալատն են խոյացեր ազատութիւն առնելու համար։ Արհամարհեր են ամէն ինչ յանուն երջանիկ լաւ օրերու։ Միայն Հայերու կատարածները 1905ին բաւական են, ալ չենք խօսիր Ռուսաստանի դէպքերու մասին։

Ուրի՞շ են ժամանակները, ուրիշ պէտք է ըլլային մարդիկ. Բռնութիւնը աւելի զայրելի է քան այն օրերու, ընդդիմութիւնն ալ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլար։ Ամէն մէկ բռնութիւն կը ծնէ ընդդիմադիր տարր, ինչքան անխնայ է բռնութիւնը, նոյնքան գուցէ եւ աւելի պիտի ըլլար ընդդիմադիր ուժը, աւելի ազդու, աւելի անհաշտ։ Անճրկած են սակայն զանգուածները, յեղափոխական կազմակերպութիւնները, լռած են ահաբեկող ուժերը։ Կեանքը դարձեր է կրաւորական, զուրկ հերոսական ընդվզումներէ, խոլ խոյանքներէ։ Ամէն ոք քաշուած է իր պատեանին մէջ, եւրոպական պետութիւններէն մինչեւ յեղափոխական կազմակերպութիւնները ու բռնատիրութիւնը սանձակոտոր մոլեգնութեամբ կը տարածէ իր հունձը։ Ամէն տեղ սպանութիւն, բանտարկութիւն, նուաստացում, սով, մահ, հիւանդութիւն։ Մարդ նողկանք կը զգայ ի տես այս ամէնուն։ Բոլորը կը սողան, կը նուաստանան եւ կը մեռնին անտրտունջ։

Խորհրդային մամուլը քիչ կը գրէ խորհրդային առօրեայ կեանքի մասին, սակայն գրածն ալ բաւական է ընդվզելու, հոգիով տառապելու համար։

Կը զարմանաս, կը զայրանաս թէ ինչպէս կապրին այդ ժողովուրդները։

Քսան տարի զրկուիլ, հալածուիլ, զոհուիլ եւ տակաւին շարունակել սակալ ու փառքը երգել «Մեծ Ստալինի» վեր է մարդկային ըմբռնումէ։

Արտասահմանեան պայմաններու մէջ թերեւս դիւրին է խօսիլ, քննադատել, սակայն եւ այնպէս մարդկային միտքը, հոգին կ'ընդվզին ի տես այն սարսափելի երեւոյթներուն որ տեղի կունենան խորհրդային երկիրներու մէջ։

Անուանի մարդիկ, տասնեակ տարիներու յեղափոխականներ, մարտիկներ, մտաւորականներ, զինուորականներ, կուսակցական գործիչներ կը նուաստանան, կը սորվնան Ստալինի բռնութեան առջեւ, քաջ գիտնալով որ պիտի մեռնին։ Գիտեն թէ անխնայ բռնակալը ներել չի գիտեր, հաստատ հաւատացած են որ մահը անխուսափելի է, սակայն եւ այնպէս դատարաններու առջեւ կը պզտիկնան, կը բոշայանան ու կը խոստովանին այնպիսի չարիքներ զոր թերեւս երբեք չեն գործած։ Մարդկային միտքը կը կարկամի, երբ կը մտածէ թէ հազարաւորներ համոզուած ըլլալով որ պիտի մեռնին, իրենք զիրենք կը զրպարտեն, կը մեղադրեն, անլուր խոստովանութիւններ, միեւնոյն ատեն կը մատնեն միւսները ու անկէ ետք գլխիկոր կերթան մեռնելու։

Զինովիեւ, Կամենեւ, Սոկոլնիկով, Ֆիատակով, Ռատէկ եւ բազմաթիւ յայտնի մտաւորականներ, գործիչներ, մարդիկ որ տարիներ շարունակ պատասխանատու պաշտօններ վարած են, մարդիկ, որ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան ստեղծողներէն են եղած, անարգօրէն նուաստացեր են Ստալինի առջեւ։ Մարդիկ որ սերունդներ են կրթած, առաջնորդած դէպի մահ, իրենք կարկամեր են մահուան առաջ եւ ստոյգ են ցանկացեր փրկել իրենց կեանքը։ Անհասկնալի, անհաւատալի երեւոյթ, նաեւ զազրելի։

Առէք Խորհրդային Հայաստանը, մարդիկ սինիկօրէն կը խոստովանին իրենց ըրածները եւ չըրածները, հաստատ հաւատացած ըլլալով որ պիտի գնդակահարուին։ Ուրիշներու փորձերը իրենց օրինակ չեն դառնար եւ բոլորն ալ մեքենաբար կը սողան զօրաւորին առջեւ, կըսեն բաներ որ մարդկային միտքը դժուարաւ կընդունի, կը մատնեն ուրիշները եւ հեքեաթներ հիւսելով իրենց «մեղքերուն» մասին, դէպի մահ կը քալեն։ Թերեւս այդ ալ տեսակ մը բողոք է բռնաւորի դէմ.

Մարդ ամօթ կը զգայ այս մոլորակի տակ ծնած ըլլալու եւ այդ բոլորը տեսած ըլլալու համար.

Ե՞րբ կը հնչէ ժամը...

Ա. ՌՈՒԲԱՐՏԵԱՆ

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՎԱՆՔԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՎԻԵՆՆԱ, 29 Նոյ.— Ամիսուէկս առջեւ լրացած վիեննական Մխիթարեան Հայրերը դարձեալ կը խմբեն հայ եւ օտար հասարակութիւն մը, տօնելու երկրորդ յոբելեան մը՝ Մայր Վանքի հիմնարկէքի հարիւրամեան։

«Հանդէս Ամսօրեայ» ուսումնաթերթի յիսնամեան յայտ բերաւ հայ ազգին ջերմ հետաքրքրութիւնը Մխիթարեան Հայրերու յատկապէս գրական գործունէութեան հանդէպ։ Յիսնամեակի յուշագիրը, ուր խնամով արձանագրուած են հայ եւ օտար եկեղեցական թէ աշխարհիկ կարեւոր դէմքերէ գնահատականներ եւ մաղթանքներ յոբելեանի առթիւ, անմահական կոթողն է այն զգացումներուն, զորս կը տածեն լուրջ եւ գիտակից շրջանակները Մխիթարեան հայրերու ուսումնասիրութեանց։ Որչափ վառ են այն զգացումները, այնչափ աւելի թերեւս խարուսիկ եղան նիւթական օժանդակութեան անկենդալութիւնները. Ամէն ազգասէր գիտակից Հայ զայրացկոտ ամօթով պիտի դարձնէ յուշագրքի այն մասը էջը, ուր հրատարակուած է աղքատիկ պարգեւացանկը...։ Եւ այս իրողութեան առջեւ ընկճող չէ՞ Միաբանութեան Աբբահօր հանդիսական յայտարարութիւնը թէ հաստատութիւնը 4000 անգլիական ոսկիի բացով կը գոցէ այս յիսնամեակը։ Այդ գումարը սակայն կը նկատէ ձօնուած հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ հայ մշակոյթի քննութեան, եւ այդ նոյն հոգիով պիտի շարունակէ Հանդէս Ամսօրեան իր ուղին աւելին զոհելու պատրաստակամութեամբ ... Դեռ պիտի խորանայ այդ բայց։ Կ'արժէր հոգեխօսել այս իրողութիւնը, եթէ չունենայի վախը ըլլալու եզրակացութեան մը յանգելու... Հայ Ազգին եւ Մշակոյթին նուիրուիլ կը նշանակէ սառն անտարբերութեան զոհ ըլլալ ....։

Վիեննական Մխիթարեան Հայրերու մայր վանքի հիմնարկէքի յոբելեանը մեր միտքին առջեւ կը պատկերացնէ այն օրերը, երբ ամբողջ Եւրոպան Նափոլէոնի սպառնալիքին տակ ցնցած՝ բացարձակ սարսուռ մըն էր դարձած։ Հզօրին ձեռքը աստուածային ամենակարողութեամբ իշխանութիւններ կը դնէր կը վերցնէր։ Աւստրիոյ տարածուն կայսրութիւնը այդ կործանող ձեռքին տակ կ'արիւնէր ու կը կորսնցնէր ամբողջ սահմաններէն կարեւոր հողեր. Անոնց թիւին մէջ Իստրիա թերակղզին, ուր Թրիէստի մէջ հաստատուած էր Վենետիկէն բաժնուած Մխիթարեաններու մէկ մասը, որ արդէն 35 տարուան բեղուն գործունէութեամբ յաջողած էր նիւթապէս ապահովել իր ապագան։ Մարիա Թերեզա կայսրուհին օժտած էր զիրենք մեծագոյն առանձնաշնորհներով, նաեւ հաւաքապէս աւստրիացի գրած, ինչ որ արկածալի պիտի ըլլար իրենց համար։ Ֆրանսական նորահաստատ վարչաձեւը այդ հայ-աւստրիացի քահանաներու ինչքը կը գրաւէր, ձեռքը կուտար աքսորի թուղթը ու կարճ պայմանաժամով կը հրամայէր մեկնիլ արեւելք Սուլթանին, բայց դեռ թարմ էր արեւելեան տիրապետութեան համը, եւ խեղճ աքսորականները իրենց մոլար քայլերը կ'ուղղէին կայսերական քաղաքը — Հայուն յատուկ վստահութեամբ եւ ան-

---

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

Բազմաթիւ Թրքական զինուած ... մեր զաշալը կը սանտրէին եւ կամ իրենց գիւղերու շրջապատին մէջ կը դառնային, հայ փախստականներու հանդիպելու յոյսով։ Երբ խումբը խճուղին խաչաձեւելով սկսաւ բարձրանալ Զէյթիկէյ գետի եզերքէն, յոն կարծ տասնեակ մը հրացաններ որոտացին գետը եզերող ծառերու ետեւէն։

— Զարնուեցա՞ք, — լսուեցաւ խումբի զինուորներէն մէկուն ձայնը։

— Ցրուեցէ՛ք ու գետին պառկեցէք, — լսուեցաւ Լեւոնի հրամանը, — կրակեցէ՛ք, կրակեցէ՛ք տղաք։

Թնդանօթներու եւ թէքլան անձրեւ մը սկսաւ տեղալ խաւարին մէջ՝ անորշօրէն երեւցող ծառերու ուղղութեամբ։ Թուրքերու հրացաններու որոտը սկսաւ պակսիլ, յայտնի կ'երեւար որ կամ շատեր փախած էին եւ կամ իրենց դիրքերը մատնել չէին ուզեր։

Այդ պահուն խճուղիի վրայէն կ'անցնէին ձիաւոր զինուորականներ, որոնք հաւանաբար Շապին Գարահիսար ղրկուած գունդերու սպաներն էին։ Կոզէլին մէջ լսած լինելով հայ դաշնակներու մասին, երբ յանկարծ հրացաններու ձայնը լսեցին, խճուղիէն ելլելով քշեցին ուղիղ դէպի հրացաններու ձայներուն ուղղութեամբ.

Խումբը երկու կրակի մէջ ինկած էր։ Թէեւ նորեկները դեռ կռուի չէին մասնակցած, պարզ չլինելով անոնց համար թէ ո՞ր դիրքերու մէջ գտնուողներն են հայ փախստականները, բայց պարզ էր որ վերջապէս պիտի իմանային. այդ պարագային տղոց վիճակը կը դառնար անյուսալի։

Նորեկներու առաջամասէն օգտուելով՝ Լեւոնը խմբին վեց հոգի վերցնելով հեռացաւ, գետի մէջ քալելով, մօտեցաւ անոնց կեցած տեղին։ Ուզ- զինուորականներ էին, որոնք ձիերէն իջած, ինչպէս կ'երեւէր, կը խորհրդակցէին. Գետէն վեր բարձրացած թումբը կը պաշտպանէր Լեւոնի եւ ընկերներու շարժումները.

— Դուք հոս մնացէք, — կամաց մը փսփսաց Լեւոնը, — ես քիչ մըն ալ առաջ պիտի անցնիմ, — երբ կրակեմ, դուք ալ սկսեցէք։

Մինչեւ կէս մէջքը ջրի մէջ, գետի բարձրադիր ափով պաշտպանուած, Լեւոնը երեսուն քառասուն քայլ մըն ալ մօտեցաւ ու ջրէն ելլելով երեսն ի վար պառկեցաւ ափի եզրին. Հազիւ հարիւր քայլ մը հեռու խաւարի մէջ որոշակի կ'երեւէին խումբ մը մարդիկ, իսկ ձաթի վրայ ձիերը։ Լեւոնը հրացանը վար բերելով ուղիղ դէպի մէջտեղուած խումբը կրակեց։ Քիչ մը վերջն ալ Լեւոնի հետ եկողները սկսան համազարկներ տեղալ։ Թէ քանի հոգի ինկան, ո՛չ ոք գիտցաւ, միայն զինուորականներու խումբը ցրուած կորաւ խաւարին մէջ, տեղին վրայ ձգելով քանի մը սեւ զանգուածներ, որոնք ապահովաբար սպաննուածներ կամ վիրաւորներ պիտի լինէին։

Գիշերը կը հասնէր, իսկ մինչեւ Գարա-Քիլիսէի սարի գագաթը դեռ շատ ճամբայ կը մնար։ Լեւոնը հեռուն ձգած ընկերներուն քով վերադառնալով՝ անոնց հետ միասին հասաւ նախկին դիրքը, ուր Ածպահրի տէրտէրը քանի մը ընկերներով մնացեր էր։

— Ճամբան բաց է Լեւոն, — յայտնեց տէրտէրը, — ժամանակ չկորսնցնենք

— Կորուստ ունի՞նք։

— Հա՛, մեր տղաներէն մէկը ինկաւ, Աստուած հոգին լուսաւորէ, կտրիճ տղայ էր, զէնքը եւ փամփուշտները վերցուցինք։

Ածպահրի քահանան առաջ ինկաւ, Լեւոնը Առաջելի հետ մնաց խմբի ամէնէն վերջը։ Գետի եզերքով կը բարձրանային ուղիղ հարաւ քալելով։ Կէս ժամ անցած, տէրտէրը գետէն բաժնուելով ուղիղ դէպի արեւմուտք առաջնորդեց խումբը։ Գարա Քիլիսէի սարի փէշերուն վրայ կը գտնուէին։

— Փորձանքը անցուցինք, — ըսաւ տէրտէրը, երբ Լեւոնը մօտեցաւ անոր։

— Մի՛ գիտէ։ Դժուար թէ Թուրքերը մեզի չհետեւին։ Մութ գիշեր, ո՞վ կ'իմանայ թէ երկու հարիւր քայլի վրայ ինչ ծածկուած է. Ինչ որ է սակայն, բարձրանանք սարը, քանի որ ուրիշ ճար չունինք։ Տէ՛ տղաք, ոտք վերցուցէք։

Առաւօտեան լոյսը բացուելու մօտ, խումբը հասաւ Գարա Քիլիսէի գագաթը։ Կամաց կամաց լոյսը բացուեցաւ։ Իրարու վրայ կուտակուած լեռներու վրայ բարձրացած գագաթ մըն էր Գարա Քիլիսէն։ Հրաշալի հորիզոն մը կը բացուէր այդ բարձունքէն։ Հիւսիսէն կ'երեւայ Եզէր Գէլ լեռնաշղթան, Գարահիսարն ու Բերդի ժայռը, արեւելքէն Գարաչամ լեռնաշղթան, Քէօսէ Տաղի լեռները, հարաւէն կէս շրջանաձեւ բացուած Ղզըլ Տաղի բազմաթիւ ուռոյն գագաթները։

— Ալ հանգստանանք քիչ մը, — քրտինքը սրբելով ըսաւ Առաջելը։

— Ո՛չ ոք նստի, — պարկացաւ Լեւոնը, — բացի երկու վիրաւորներէն, մնացածները հետեւեցէք ինծի.

Լեւոնը շրջան մը ըրաւ գագաթի շուրջ։ Շատ ընդարձակ տարածութիւն մըն էր գագաթը։ Այնքան քիչ կռուող ուժերով անկարելի էր պէտք եղածին պէս պաշտպանել, եթէ կռիւ մը ծագելու լինէր, իսկ Լեւոնը համոզուած էր որ կռիւ պիտի ունենան եւ շատ լուրջ կռիւ։ Լեռան մէկ կողմի զառիվայրը աւելի ուղղաձիգ կը բարձրանար քան միւս կողմերունը։ Տղայոց քարեր հաւաքել տալով երեք դիրքեր շինեց լեռան կողին վրայ, իսկ կեդրոնը իրեն յատկացուց, ուրիշ կրնար երեք դիրքերու թիկունքը պաշտպանել ու միաժամանակ հիւսիսային դժուար բարձրանալի կողմի թշնամիներու հետ կռուիլ։ Ամէն մէկ դիրքի մէջ դրաւ չորս կռուող, իրեն հետ միայն Առաջելն ու Միրիճանը։

— Տղա՛ք, ամէն մէկ դիրքի մէջէն թող արթուն մնայ, մինչ միւսները կը հանգչին. Չկարծէք թէ վտանգը անցուցեր ենք։ Ձեզի կ'ըսեմ որ կռիւը անխուսափելի է, եւ կամ ես կռուել ուզինք կը հասկնամ։ Այսպէսով հնարաւորութիւն։ Կասկածելի ոեւէ շարժում ինծի իմացուցէք նշանով, դիրքերէն չհեռանալ. Ես ձեր մօտ կուգամ։

Անցաւ երկու ժամ։ Արեւավառ շարժում մը չէր երեւար լեռան շուրջ։ Առաջելն ու Միրիճանը երկնցած կը հանգստանային։ Կիւզլէքէի կողմէն դէպի սարը բարձրացող երեք ձիաւորներ յանկարծ Լեւոնի ուշքը գրաւեցին։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ընկճելի յոյսով թէ պիտի կանգնեն կրկին ինչ որ բռնաւոր ձեռքերը յափշտակեցին, պիտի շինեն ինչ որ աւերեց թշնամին: Ու կը յաջողին կայսերական տունը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ իրենց, անտարակոյս քաղաքագէտի այն հեռապատկերով որ հայ վանքի հրապոյրը պիտի քաշէր նաեւ հայ վաճառականները Դանուբեան մայրաքաղաքը:

Պանդուխտ հայրերը կը հիւրընկալուին Գաբուչիններու խարխուլ վանքին մէջ, որ իրենց սեփականութիւն կը դառնայ: Մօտ 25 տարի կը բնակին այդ կիսաւեր տան մէջ, մինչեւ որ հրդեհ մը կը բանայ ձեռուին: Մայր վանքի նոր շէնքի մը բաղձանքը հետզհետէ կը հասուննայ հայրերու սրտին մէջ. 1837ին կայսրն անձամբ ընկերակցութեամբ կայսրուհւոյն եւ պալատական իշխաններու կը դնէ հիմնաքարը հայ վանքին: Կարճ ժամանակի մէջ կը բարձրանան ամբակուռ պատերը, հաստակամար գմբէթներով. ոչինչէն կը ծնանի Հայուն պողպատ կամքով մեծ տաճար մը, ուր պիտի պաշտուէր հայ ուսումն ու գիտութիւնը: Եւ այսօր հարիւր տարուան պաշտամունքէ ետք [illegible] ակնարկ մը հպարտութեամբ կը լեցնէ ազգասէրի կուրծքը Եւրոպայի սրտին վրայ Հայաստան մըն է ծաղկած անթառամ թերթիկներով ....

Հարիւրամեակի հանդիսութիւնները սկսան եկեղեցական արարողութեամբ: Նոյեմբեր 20ին երեկոյեան ժամերգութիւն մը կը խմբէր հայ գաղութը: Ժամէն ետք հանդիսական ընդունելութիւն վանքին մէջ, ուր Հ. Մեսրոպ Հապոզեան Աբբահայրը կը ստանձնէր հաստատութեան հարիւրամեայ գիտական, դաստիարակչական եւ ազգային գործունէութիւնը, շեշտելով թէ տարուէ տարի գրեթէ 1000 հայ պատանիներ կը յաճախէին վանքիս դպրոցները, կը սնանին Սահակ-Մեսրոպի հոգեկան լոյսի փեթակէն. գիտութեան հետ հայ շունչն է որ կը ներարկուի անոնց հոգւոյն մէջ. Միաբանութեան վարժարաններ իբրեւ մարտկոցներ կանգնած են տարագրման հրէշին դէմ:

Նոյեմբեր 20ին, կիրակի հանդիսական կը հնչէին եկեղեցւոյ զանգերը. գոհաբանական պատարագ պիտի մատուցուէր այդ օրը: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Վիէննայի քաղաքապետը՝ Ռիխարտ Շմից, եւ Նախարարներ եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներ: Զինուորներ քարերի կեցած էին դրան առջեւ: Եւ ահա ներս կը մտնէ Վիլհէլմ Միքլաշ, Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահը: Բամբ ձայն մը կը կոծէ եկեղեցւոյ կամարները, «Խորհուրդ խորին»... ոտքի կ'ելլենք հանրապետութեան նախագահն ալ մեզի հետ: Ահա դասէն կը հնչէ Ազատութեան հայրարց մերոց զերբերոց ... կը հասկնա՞ն արդեօք այս ազատ ժողովուրդի որդիները մեր աղօթքներն ու հառաչանքները, որ լուռ խորհրդաւորութեամբ, արձանի պէս անշարժ, ցաւերու մէջ կարծես մարմնացած կ'ունկնդրեն մեր աղաղակներուն... Ու կը տեսնեմ՝ հիւրերը, նախագահը անձամբ տող առ տող կը հետեւի հայերէն պատարագին՝ գերմաներէն թարգմանութեամբ ...:

Երկու ժամ կ'ըմբոշխնենք անմահ Աբրահեանի պատարագը, երգեցողութեամբ Մխիթարեան երգչախումբի եւ ղեկավարութեամբ Հ. Մ. Սրապեանի:

Ցնծայ աստուածային հնչերու կը սփռէ փառաւոր ձայն մը. շնորհակալութեան ու մաղթանքի բաժակաճառեր կը փոխանակուին: Կը բաժնուի գերմաներէն յուշագիր մը յոբելեանին ձօնւ պատկերներով Մխիթարեան վարժարաններէ:

21 Նոյեմբերին ընթրիքի կը հրաւիրուէին գաղութիս նշանաւոր դէմքերը: Հայ մտերմիկ շրջանակին մէջ կը հրահրին զգացումները. խօսք կ'առնեն Հ. Մեսրոպ Հապոզեան, Աբբահայրը, եւ Հ. Սահակ Կոգեան, Ռումանիոյ Կաթ. Հայոց Առաջնորդը, նաեւ Եղիշէ քահանայ Իւթիւճեան՝ Գաղութիս հոգեւոր հովիւը: Հ. Գ. Խատալեան կ'արտասանէ իր մէկ ձօնը յոբելեանիս առթիւ, ուր կը պատկերացնէ վանքը իբր շաճիներու անտառի մենութեան մէջ տաճար մը. հեռաւոր Հայաստանի արօտներէն կուգան սոնքացած երինջներ զոհուելու Հայոց Աստուծոյ խորանին վրայ.

Հարիւր տարի զոհուեցան, պիտի զոհուին դեռ դարեր,
Մինչեւ դադրին հայրենի տաճարներու մուխն, անլ.
Մինչեւ կանգնին ամրակուռ կամարներ հայկական
Ու հայ մաճուկն գլխ ձայնով կըրկին երգէ շարական:

Շաբաթ մը ամբողջ կը տեւեն եկեղեցական հանդիսութիւնները կատարուեցան յոբելեանին առթիւ: Գերման ժողովուրդը ամէն օր կ'այցելէր եկեղեցին, ունկնդրելով քարոզները «Այս խորաններուն վրայ կը վառին ամէն օր սիրտեր հեռաւոր Հայաստանի սիրով մաշած... անոնք կը պաղատին նաեւ մեր գերման հայրենիքին համար»:

Այո, եղբայրներ ենք մենք հոգիով, զգացումով, բայց դժուար չէ՞ ազատ ժողովուրդի մը եղբայրն ըլլալ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԴԱՏ» ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

«Ուլուս», Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խմբագրականը հրատարակեց Նոյեմբեր 29ին, — Մինչ այն օրը երբ սկսաւ Ալէքսանդրէթի Սանճաքի սահմանադրութեան գործադրութիւնը.

Համաձայն Ժընեւի մէջ ընդունուած պատճէններուն, Հաթայի նոր վարչաձեւը գործադրութեան կը դրուի այսօր: Երջանկութիւն կը մաղթենք մեր եղբայրներուն եւ Հաթայի բոլոր բնակիչներուն:

Իր զարգացման միջոցին, նոր վարչաձեւը ճակատ նպատակին հասնելու համար երեք հանգրուան ունի անցընելիք: Այսօր կը սկսինք անոր առաջինը:

Այս առաջին հանգրուանը կը կազմէ առաջին սանդղամատը այն անկախ վարչաձեւին զոր Ազգաժողովը ընդունած է Հաթայի համար: Որովհետեւ Հաթայի վարչաձեւը կատարեալ անկախութեան չհասած՝ մինչեւ առաջին ընտրութիւնները պիտի անցընէ փոխանցման շրջան մը Ֆրանս. առժամեայ վարչութեան մը եւ Ֆրանս. հոգատարութեան հսկողութեան տակ: Այս շրջանին ընթացքին Հաթայի ժողովուրդը ընտրած պիտի ըլլայ իր ժողովը եւ այս ժողովն ալ ընտրելով տէրութեան պետը ազգ. կառավարութեան հաստատման անհրաժեշտ մեքենականութիւնը շարժման մէջ պիտի դնէ:

Երկրորդ հանգրուանը որ պիտի ըսկսի 1938 Ապրիլ 15ին, պիտի կազմէ փոխանցման երկրորդ շրջան մը՝ որդեգրուած ըլլալով որ ազգ. վարչութեան համար կը պարտադրէ դեռ անհրաժեշտութիւնը համաձայնելու հոգատարական վարչաձեւի պարտադրութեանց, այսինքն թէ, Հաթայ իր ազգային կառավարութիւնը հաստատելով հանդերձ, դեռ այդ շրջանի միջոցին չպիտի ունենայ իր կատարեալ անկախութիւնը եւ պիտի ենթարկուի Ֆրանսական հոգատարութեան ազդեցութեանց

Երբ գործադրութեան դրուին այն դաշնագիրները, որ վերջ պիտի տան Ֆրանսայի հոգատարութեան Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ ի նպաստ ազգ. կառավարութեանց եւ այդ դաշնագիրներով նախատեսուած երկամեայ պայմանաժամը վերջանայ, Հաթայ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի նման պիտի ձեռք բերէ իր կատարեալ անկախութիւնը, որ ոչ մէկ պայմանի եւ սեղմումի ենթարկուած պիտի ըլլայ՝ բացի այն խորհրդարանական հակակշիռէն, զոր պիտի կրնանք կոչել Ազգաժողովի օրինական հակակշիռը: Եւ ճիշդ արդ թուականին է որ պիտի ըսկսի Հաթայի բուն ազգային կեանքը:

Կատարելապէս ըմբռնելի է որ այն շրջանը որ Հաթայի ժողովուրդը պիտի առաջնորդէ այս բարեյաջող արդիւնքին, շրջան որ զինքը պիտի հասցնէ իրեն արժանի երջանիկ եւ անկախ կեանքին, այն առաջին շրջանն է ճըշգիւ՝ որու միջոցին տեղի պիտի ունենան պատրաստութիւններ եւ ընտրութիւններ: Այս շրջանի միջոցին որքան Ֆրանսական հոգատարութեան նոյնքան ալ Ազգաժողովին կողմէ ղրկուելիք յանձնաժողովներուն պաշտօնը պիտի ըլլայ ժողովուրդը ղրկել դէպի քուէատուփերը, այն պայմաններով որ թոյլ պիտի տան իրեն արտայայտուելու իր ուզածին պէս: Անկէ դուրս ուրիշ ամէն գործողութիւն պիտի սահմանափակուի միայն նոյնինքն ժողովուրդին ընտրական փրօփականտներուն մէջ եւ վերոյիշեալ իշխանութեանց կողմէ նոյնիսկ անուղղակի ոչ մէկ միջամտութիւն պիտի չըլլայ: Այս կէտին մասին մեր ունեցած նախանձախնդրութիւնը կ'ուզենք անգամ մըն ալ վճռաբար շեշտել այսօր ալ՝ երբ գործադրութեան կը դրուի Հաթայի վարչաձեւը:

Այո՛, մենք կը շահագրգռուինք Հաթայի վարչաձեւով, զայն պատրաստող պետութիւններով, ընտրութեանց եղանակով, Ֆրանսացիներու եւ Ազգաժողովի Յանձնաժողովին ընթացքով, մէկ խօսքով՝ Հաթայի ընտրութեանց արդիւնքով եւ պիտի հըսկենք մօտէն, որ ամենադոյզն չափով չմնասուին մեզի տրուած մուրհակները

Երբ Ազգ. Մեծ Ժողովի բեմէն Թուրք ազգին ձայնը բարձրացաւ Աթաթիւրքի բերնով, Հաթայի խնդիրը երկիցս որակուեցաւ իբրեւ մեր մէկ մեծ ազգային դատը:

Հաթայի գործը Թուրքիոյ համար, Թուրքիոյ Հանրապետութեան համար, իսկապէս ազգային դատ մըն է: Այս դատը Աթաթիւրք 15 տարի առաջ Ատանայի մէջ Հաթայի [illegible] աղջիկներուն խօսած ատեն հռչակեց եւ դրաւ անոր հիմը:

Յաղթութեան ճամբուն վրայ 1921ին, կատարած առաջին զոհողութիւնը Թուրքիա ըրած էր պայմանաւոր կերպով:

Ինչո՞ւ ուրանանք: Ազգաժողովի առջեւ Թուրքիա 1937ին ալ երկրորդ անգամ ըլլալով խաղաղութեան սիրոյն զոհողութիւններ ըրաւ

Եթէ Ազգաժողովին մէջ ընդունուած պատճէնները իրենց պարզած կատարեալ իմաստներով գործադրուին Թուրքիոյ կատարած մեծ զոհողութեանց փոխարէնները տրուած եւ հաւասարակշռութիւնը հաստատուած կ'ըլլան:

Բայց եթէ այդ պատճէնները աչքի փոշի ցանելու վիճակի մէջ մնան, եւ Թուրքիոյ խոստացուած վարչութիւնը չհաստատուի դրացի Հաթայի մէջ, անկէ պիտի նշանակէ որ Թուրքիոյ զոհողութիւնը խլուած է իրմէ խաբէութեամբ եւ Թուրքիոյ հաւատքը միամտութեան մը վրայ հիմնուած կ'ըլլայ, մինչ յայտնի է թէ ամէն ատեն իր իրաւունքը փնտռող այս ազգը, ինչպէս որ ըլլայ, չի կրնար ինքզինքը ցոյց տալ եւ իր ազդեցութիւնը ի գործ չդնել.

Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութիւնները կը թուին ըլլալ լաւ ճամբու մէջ եւ դէպի զարգացում: Բայց Աթաթիւրք ըսած է որ «Հաթայի խնդրին մէջ, ճակատ կնճիռ մը եւ արգելք մը պիտի ըլլայ Հաթայի խնդրին բարւօք ընթացքը Ֆրանքօ-Թուրք ապագայ յարաբերութեանց համար: Կը սիրենք հաւատալ թէ՝ մեր բարեկամները պիտի ըմբռնեն անկէ եւ պիտի գնահատեն թէ այս բարեկամութեան մէյմէկ հարուած պիտի կազմեն նոյնիսկ երկրորդական պաշտօնեաներու կողմէ այս խնդրոյն կարգադրութեան միջոցին եղած ամենադոյզն զանցառութիւնները:

Առանց ծածկել ջանալու շահագրգռութիւնն ու սէրը, զոր կը տածենք Հաթայի ժողովուրդի ճակատագրին մասին, կը հռչակենք հանդիսաւորապէս.

— ՀԱԹԱՅԸ ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԷԿ ՄԵԾ ԴԱՏՆ Է:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ տարի Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր ետին կը թողու քսան տարիներու ազգօգուտ գործունէութեան շրջան մը:

Սոյն քսանամեակը արժանաւոր եւ կարելի եղածին չափ հանդիսաւոր կերպով տօնելու համար, սկաուտական գործադիր մարմինս խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հին եւ նոր մշակները եւ բարեկամ կազմակերպութեանց կողմէ ներկայացուցիչներ:

Ժողովը տեղի կ'ունենայ 13 Դեկտեմբերի երկուշաբթի գիշերը Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գոսէք, օրակարգ ունենալով Յանձնախումբի մը ընտրութիւնը, եւայլն:

Ոչ ոքի մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չըլլալով, կը խնդրենք մեր բոլոր բարեկամներէն սոյն կոչը իբր այդ ընդունիլ:

ԿՆԻՔ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ողբամ զքեզ, Լիբանան

Պէյրութի Մարոնի հովուապետը, Մուպարաք արքեպիսկոպոս, վերջերս բուռն ճառ մը խօսեցաւ, — հակառակ պետական արգելքին — Լիբանանցի բանաստեղծ Էմիլ Թաքիէտտինի յիշատակին սարքուած սգահանդէսի մը մէջ: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Լիբանանի մէջ մեռելներու վըրայ չէ որ պէտք է լալ, այլ ողջերու վրայ: Որովհետեւ անոնք տեսան, կրեցին ու հանդուրժեցին: Ընտրական համաձայնութեան հետեւանքով, մարդիկ աւարը բաժնեցին իրարու մէջ եւ դրամաշորթութիւնը մնայուն դեր մը կատարեց: Ոսկիները սահեցան տասնեակ եւ նոյնիսկ հարիւրեակ հազարներով կառավարութեան սեղանին վրայ: Մենք մեր աչքերովը տեսանք քուէարկողներ, որոնք ենթարկուեցան բռնութեան եւ յարձակումներու, սակայն ոճրագործները մնացին անպատիժ: Եւ իբրեւ արդիւնք, կառավարութիւնը շնորհաւորեց գեղծարարներն ու ստախօսները: Եւ աւելին՝ տասը վայրկեան մէջ Լիբանանի Խորհրդարանը վաւերացուց այդ ընտրութիւնները եւ անըկատ թողուց եղած ամբաստանութիւններն ու առարկութիւնները:

«Կ'ողբամ բարեկամի մը վրայ որ ինծմէ խնդրած էր, որպէսզի ընտրութիւնները տեղի ունենան ազատ եւ անկաշկանդ: Այդ բարեկամս, որուն վրայ կ'ողբամ, Չէյխ Պէշարա Խուրին է: Երբ իրեն առաջարկուեցաւ միութիւն, ան ընդունեց եւ լռեց: Կ'ողբամ քեզի, սիրելի բարեկամս, որովհետեւ կարծած էի թէ դուն պիտի պահպանէիր Լիբանանի արժանաւորութիւնը եւ ուզած էի մոռնալ 1929ի խժդժութիւնները: Բայց դուն վերստին բացիր վէրքերը, ընկերակցելով այս երկիրը պատող սարսափին, որ կը դըգետնէր մեր երկրին արժանաւորութիւնը: Կ'ողբամ բոլոր մարդոց սըհանկութիւնը Լիբանանի մէջ:

«Կ'ողբամ Դաշնագիրը, կ'ողբամ Սահմանադրութիւնը եւ սահմանադրութեան երաշխաւորած ազատութիւնները: Կ'ողբամ Լիբանանեան կառավարութիւնը, երբ կը տեսնեմ թէ ո՛ւր հասած ենք անոր իշխանաւորներուն պատճառաւ: Այս վերջին քանի մը օրուան ընթացքին, հարստահարութեան եւ սարսափի մէջ ճանչցանք այն բոլորը, որ չէինք ճանչցած նոյնիսկ թրքական վարչաձեւի տակ: Սով եւ թշուառութիւն. ոչ ոք կը մտածէ աղքատներու մասին: Կառավարութիւնը չի մտածեր ո՛չ աշխատանքի եւ ոչ ալ ինքնաշարժի վարիչներու մասին: Կը խորհիմ թէ մեր գլուխը ուտեցուցին խոստումներով, պիւտճէն ու վարչութիւնը ընդլայնեցին: Արդարադատութեան մէջ, որ իշխանութեան գլուխ գտնուող մարդոց ձեռքին գործիք մը դարձած է, ներմուծուեցաւ կաշառակերութիւն եւ անարդարութիւն: Պիւտճէն յատկացուեցաւ քանի մը Լիբանանցիներու միայն, ի վնաս ուրիշներու:

«Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ Ներքին Նախարարը խոստացան ապահովել ընտրութեանց ազատութիւնը: Սակայն այդպէս չըղաւ: Այս բոլոր խոստումները պըֆ՝ էին, պըֆ, պըֆ: Կարելի պիտի չըլլայ Լիբանանցիները սնուցանել պըֆով, ստութիւններով եւ ձգձգումներով:

«Կը գթամ ներկայ Լիբանանին. ոչ ոք կը մտածէ ժողովուրդի մասին, ոչ կառավարութիւնը եւ ոչ ալ երեսփոխանական ժողովը: Մարդիկ կը գոհանան միայն իրարու միջեւ բաժնելով աթոռները. եւ աղքատները կը մեռնին անօթութենէ: Փոխանակ կենդանիներու պաշտպան ընկերակցութիւն մը ստեղծելու, հարկ էր ստեղծել Լիբանանցիներու պաշտպան միութիւն մը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Նա տեսաւ զինուորներից մի քանիսը դուրս էին բերում զանազան իրեղէններ: Իսկ Սառան, որ միւս հարսների ճանապարհ դնելուց յետոյ, դեռ մնացել էր տանը, աշխատում էր [illegible] ձեռքից ազատել մի [illegible] կտաւ: Բայց նա զարկեց ըմբռնելով խեղճ կնոջ կուրծքին, եւ կինը ընկաւ գետին... «Իմ տան կայքը իմ աչքի առջեւ բաժանում են, առանց տիրոջ կամքը հարցնելու... Եւ ինչո՞ւ համար, ինչո՞վ եմ մեղաւոր: Նրանով, որ ընդունել եմ իմ տան մէջ մի հիւր, որ քարոզում էր, թէ գիւղացու աշխատանքը, գիւղացու սեփականութիւնը պէտք է ապահովուած լինի: Ինձ պատժում են, թէ ինչո՞ւ ես օթեւան տուեցի մի այնպիսի մարդուն, որ բռնութեան, անիրաւ հարստահարութեան եւ զրկման յանգրթութեան հակառակ էր խօսում.— Ով քարոզում էր մեզ, թէ պէտք է աշխատենք մեր պապերից մնացած հողի տէրը լինել, թէ մենք ինքներս պէտք է կառավարենք մեր գործերը, թէ պէտք է աշխատենք թօթափել օտարի լուծը... Ո՞վ է մտցնում մեր մէջ այդ մտածութիւնները, եթէ ոչ ինքը՝ բռնութիւնը: Եթէ մեզ հանգիստ թողնէին, եթէ մեր ընտանիքը չանպատուէին, եթէ մեր վաստակը մեր ձեռքից չխլէին, եթէ մեզ հետ մարդու նման վարուէին եւ անասունի պէս չտանջէին, — այն ժամանակ մենք գոհ կը լինէինք: —Անզգամութեան հայրը, ասում էր երիտասարդը, բռնութիւնն է, իսկ մայրը — անիրաւութիւնը»: Եւ հիմա եմ հասկանում այդ խօսքերի միտքը: Բռնակալը ինքն է պատրաստում իր համար թշնամիներ... Եթէ Թուրքը այդպէս չը վարուէր մեզ հետ, մենք մինչեւ անգամ կը սիրէինք նրան, թո՛ղ նա՝ մեր մսից եւ արիւնից չը լինէր»:

Այսպէս մտածում էր ծերունին եւ նրա սիրտը ծովի ալեկոծութեան նըման տակն ու վրայ էր լինում: Բայց ի՞նչ կարող էր անել ուժաթափ ալեւորը այնքան գայլերին: Նա զգում էր իւր վիճակի դառնութիւնը եւ հնարների մասին հոգալու համարձակութիւն չունէր, «Մի ձեռը ծափ չէ տալիս», կրկնում էր նա յայտնի առածը:— Եթէ մեր բոլոր գիւղացիները այսպէս մտածէին, այն ժամանակ մեզ մի ճար կը լինէր:

Այս հոգեկան խռովութեան մէջ գըտաւ ծերունուն Թոմաս էֆէնդին, եւ [illegible] կամենալով նրա սիրտը աւելի խոր խոցել, հեգնելով ասաց.

— Բանը վատ է գնում, շա՛տ վատ, տանուտէր Խաչօ — «Էշը այնպէս չի թրուել, որ կարելի լինէր ցեխից հանել»...

Ծերունին լսեց նրա խօսքերը, միայն հեգնելով տեսնելով, կանգնեց ոտքի վրայ:

— Նստի՛ր, ասաց էֆէնդին, ձեռքը բարեկամաբար նրա ուսի վրայ դնելով, ես էլ քեզ մօտ կը նստեմ, դրանից լաւ տեղ չենք գտնի խօսելու համար: Նրանք նստեցին միմեանց մօտ մի կոտր քարերի վրայ, որ ծառայում էր որպէս օթոց:

— Այդ մարդիկը ե՞րբ պիտի գնան, հարցրեց ծերունին, ձեռքը պարզելով դէպի զինուորները, որոնք դեռ չէին դադարել իրանց անիրաւ վարմունքից:

— «Գիժին տարան հարսանիք, ասաց «այստեղ մեր տնից լաւ է»: — Ո՞ւր պիտի գնան եւ ինչո՞ւ են գնում. ուտելիքնե՞րն է պակաս, թէ խմելիքը, պատասխանեց էֆէնդին անհոգ ծիծաղով:

Այս ծիծաղը աւելի վիրաւորեց ծերունու առանց այն էլ վշտացած սիրտը: Էֆէնդին նկատելով այդ, փոխեց իր խօսքը.

— Դարդ մի արա, տանուտէր Խաչօ, քանի որ Թոմաս էֆէնդին կենդանի է, չի թողնի, որ քո գլխից մի մազ պակսի

— Էլ ինչպէ՞ս չի պակսի... պատասխանեց ծերունին մի փոքր վըրդովուած ձայնով, — չե՞ս տեսնում, իմ տունը իմ աչքի առջեւ քանդում են... իմ կայքը իմ աչքի առջեւ բաժանում են... եւ ես արգելելու իրաւունք չունեմ...

Նա կրկին ցոյց տուեց զինուորներին:

— Այդ նրանց սովորութիւնն է, — «Շունը, երբ դատարկ կը մտնէ, մի ոսկոր կը վերցնէ»: Դու ինքդ լաւ գիտես, տանուտէր Խաչօ, երբ Թուրքը Հայի տունն է մտնում, ձեռքը դատարկ չէ դուրս գալիս: Բայց բանը դրանումը չէ: Պէտք է փառք տալ Աստծուն, երբ վնասը հասնում է մարդու ապրանքին եւ ոչ կեանքին...

Ծերունին ամբողջ մարմնով դողաց: Նա այժմ այնքան զգայուն էր դարձել, որ իւրաքանչիւր խօսք սաստիկ ներգործում էր նրա վրայ:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ, բացականչեց նա համբերութիւնից դուրս գալով, — ասա թէ կայ մի ուրիշ բան, ասա՛, էլ ի՞նչ ես տանջում ինձ, եթէ մեռնելու եմ թող շուտ մեռնեմ:

— Կ'ասեմ, բոլորը կ'ասեմ, տանուտէր Խաչօ, համբերութիւն ունեցիր, պատասխանեց էֆէնդին, այժմ աւելի հանգիստ եւ աւելի լուրջ կերպարանք ընդունելով:

Եւ նա սկսեց պատմել (դարձեալ էլ իւր կեանքից մի նոր առածի վրայ հիմնելով իր միտքը), թէ «Էշը չպիտի աքացի տայ խթանի դէմ», եթէ չէ ցանկանում իր ոտը վիրաւորել... Եւ այս առածից եզրակացութիւնը դուրս բերեց, թէ Հայերը պէտք է ըզգոյշ լինեն եւ չհակառակեն Թուրքերին, մանաւանդ այդ պատերազմական օրերում: Եւ օրինակ բերելով Վանի հրդեհը, նա սկսեց ապացուցանել, թէ մեծ «խենթութիւն» է Թուրքերին անհաւատարիմ լինելը: Նա պատմեց թէ ինչո՞ւ Վանում Թուրքերը այրեցին մի քանի հազար Հայոց խանութներ եւ կողոպտեցին նրանց ապրանքները:— Որովհետեւ, ասաց նա, այնտեղ Հայերը Ռուսների համար լըրտեսութիւն էին անում: Այս բոլորից յետոյ, աւելացրեց նա, թէ այս պատերազմից Հայերը Ռուսներից ոչինչ օգուտ չպիտի ստանան: Եւ կրկին դառնալով դէպի հաւատարմութեան միտքը, նա ասաց թէ Թուրքերը այնքան վատ չեն, որքան մենք կարծում ենք, թէ Հայերի վիճակը կապուած է Թուրքերի հետ, եւ այս պատճառով ամէն մի ապստամբական խորհուրդ պէտք է «խենթութիւն» համարել: Եւ դրա համար էֆէնդին Գ. Սալմանի վարմունքը խելագարութիւն է համարում, եւ ամենեւին չի վշտանալ, եթէ նա սաստիկ կը պատժուի. միայն ցաւում է, որ նրա պատճառով մի քանի մարդիկ եւս պէտք է պատժի ենթարկուեն...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ճափոնցիները միեւնոյն ատեն կը շարունակեն իրենց տիրապետութիւնը հաստատել Շանկայի միջազգային շրջանին վրայ, արհամարհելով բոլոր բողոքները: Ամէն օր միջադէպ մը կը ծագի օտարահպատակներու, մասնաւորապէս Ֆրանսացիներու, Անգլիացիներու եւ Ամերիկացիներու հետ: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան Շանկայի «չալքթանակի զօրահանդէսին» առթիւ: Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ այդ զօրահանդէսը «անկարգ էր եւ գրգռիչ»:

«Սահմանադրութեան Օր»ը Խ. Միութեան մէջ

Կիրակի, 5 դեկտեմբեր, «ցնծութեան տօն մը» սարքուած էր Մոսկուայի մէջ, փառաբանելու համար Սթալինեան սահմանադրութիւնը: Հակառակ համատարած մշուշին, թափորներ կազմուեցան ձիւներուն մէջ, դէպի հանրային պարտէզները, ուր ճառեր խօսեցան խորհրդարանի թեկնածուները, փառաբանելով սահմանադրութիւնը եւ անոր հեղինակը՝ Սթալին: Հարիւրաւոր կառքեր շրջեցան փողոցներուն մէջ, աւելի սպառազէն ազդատախտակներով: Պետական ձայնասփիւռը ամբողջ օրը փառաբանական երգեր տարածեց: Մէկը, որ Բուլղարի ներքին թարգմաններուն կը վերագրուի, կ'ըսէր.— «Սթալինի խելքը նոյնքան պայծառ է որքան ձմրան ձիւնը»:

Իրիկունը ամբողջ քաղաքը լուսազարդուած էր եւ ժողովրդական պարեր տեղի ունեցան ձիւնապատ պարտէզներուն, ինչպէս եւ բանուորական ակումբներուն մէջ: Մամուլը հրատարակեց բազմաթիւ պատկերներ որոնց մէկուն մէջ սահմանադրութիւնը կ'երեւար իբրեւ ընտանեկան վիթխարի Աստուածաշունչ մը, իսկ Սթալին անոր վրայ կը կեդրոնացնէր ուշադրութիւնը: Ուրիշ պատկերներ կը ներկայացնէին հազարաւոր այրեր, կիներ եւ մանուկներ բանտարկուած, խոշտանգուած, անօթի կամ սպաննուած՝ դրամատիրական երկիրներու մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ պիտի հաստատուին Իտալիոյ մէջ: Նիւթը հրաւիրուած է նախարարական խորհուրդը, նախագահութեամբ Պ. Մուսոլինիի: Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, 1937ի առաջին տասը ամիսներու ընթացքին Իտալիոյ առեւտրական կշիռին բացը եղած է 29.590.000 անգլ. ոսկի, մինչ 6.900.000 էր անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին: Ներածումներու գումարը եղած է 115.090.000, արտածումները՝ 85.500.000 ոսկի:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 900.000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ այցելած են Ֆրանսա, այս տարուան ընթացքին, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը, ինչ որ բսել է 112 առ հարիւր յաւելում անցեալ տարուան վրայ: Այս այցելուներէն 787.574ը եկած էին ցուցահանդէսին առթիւ, գեղչեալ գիներով: Այցելուներուն մէջ ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Անգլիացիները,— 177.000: Ցետոյ կուգան Ամերիկացիները (92.8000), Պելժերը (88.500), Գերմանացիները (79.500) եւն.: Միայն ֆրանսական չոգենաւային ընկերութիւնները փոխադրած են 204.867 չրջիկներ:

ՄՕՍԿՈՒԱՅԷՆ Վարշաւա հասած լուրեր կը հաստատեն դեսպան Դաւթեանի եւ կնոջը ձերբակալութիւնը: Երկուքն ալ կասկածելի համարուած են, իբրեւ մտերիմները Լենկիւրիի նախկին դեսպան Լեւոն Գարախանի:— Իսր հողագործական մասնագէտներ դնդակահարուեցան Իրքուցքի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ 108.000 արջառ ոչնչացուցած են, անօթի ձգելով կամ հիւանդ անասուններու հետ խառնած ըլլալով:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ սպանիական սահմանին վրայ, ֆրանսական հողի վրայ, Սպանիոյ կառավարական զինուորներուն կողմէ, որոնք զատալիք մը կը հետապնդէին:

ԴՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔ 25 նոր դատեր բացաւ, բոլորն ալ անուանարկութեան համար: Անցի օր շարունակուեցաւ հին դատերէն մէկը: Այս առթիւ զօրավար մը անհրաժեշտ վկայութիւններ տուաւ գնդապետին զինուորական անցեալի մասին, Մարոքի մէջ: Գնդապետը պատասխանեց թէ անտարբեր է դատին վարկերու մասին եղած վերագրումներուն, բայց չի հանդուրժեր որ խնդրոյ առարկայ զարմանն իր զինուորական պատիւը եւ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինքզինքը:

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ, Քոտրոն գործարանէն 22 բանուորներ ճամբուած ըլլալով, 450 բանուորներ գործադուլ հռչակեցին: Երկու հարիւր բանուորներ դրաւեցին գործարանը:

ԹՈՒՐՔԻԱ չեղեալ հռչակեց բարեկամութեան դաշնագիր մը զոր կնքած էր Սուրիոյ հետ, 1926ին:

ԸՄԲՌՍՏ ՑՈՒԼ ՄԸ սպանդանոց տարուած ատեն, փախաւ Փոն տը Ֆլանտրի թաղին մէջ, խուճապի մատնելով ժողովուրդը: Կարելի եղաւ բանել եւ սպանդանոց առաջնորդել, բայց նորէն փախաւ եւ բազմութեան հետեւելով, մեթրոյի սանդուխներէն վար իջաւ: Տեսնելով որ ելք չկայ, պատերուն կը զարնուէր կատաղօրէն, մինչեւ որ մասնագէտներ եկան բռնեցին:

Ս ՄԱՄՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կ. Կոմիտէն ողբացեալ Ընկ. Ս. Սամունիի եղերական մահուան տարելիցին առթիւ (7 Դեկտ.) կազմակերպած է այցելութիւն մը անոր գերեզմանին վրայ յառաջիկայ կիրակի 12 Դեկտեմբեր:

Կը հրաւիրուին ընկերները համախմբուիլ նոյն օրը առաւօտեան ժամը 10ին Փորթ տ'Օրլէանի մեթրոյին առջեւ:

×

ԱՅՑ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Համազգային Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր տարաժամ դեր-նախագահին՝ Սեդրակ Սամունիի մահուան տարելիցին առթիւ կազմակերպած է այց մը իր գերեզմանին:

Կը խնդրէ Համազգայինի բոլոր անդամներէն, ինչպէս նաեւ կուսակցական ընկերներէն, նաեւ իր բարեկամներէն եւ համակիրներէն ներկայ ըլլալ սոյն յարգանքի ցոյցին:

Ժամադրութեան վայր, յառաջիկայ Դեկտ. 12ի կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, մեթրօ Փորթ տ'Օրլէանի առջեւ, երթալու համար Պանեօի գերեզմանատունը: Կը խնդրուի ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլալ:

ՌԱՖՖԻԻ ԽՄԲԱԿԻ . յաջորդ հաւաքոյթը 8 Դեկտ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Քաֆէ Մէֆիսթոյի ներքնայարկը, 144 Պուլվար Սէն Ժերմէն, մեթրօ Օտէոն:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9, 16, 23 ԵՒ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Կը բեմադրուին չորս թատերգութիւններ: Մանրամասնութիւնները մօտօրէն լոյս տեսնող մասնաւոր գրքոյկի մէջ:

Մուտքի գիները սովորական. Չորս ներկայացումներու միասնաբար տոմսեր հարիւրին 25 զեղչով:

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաք:

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՐԾԱՍԷՐ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Այվազեանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հայկական դրօշ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօյաճեան եւ Ց. Միրիմաքեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին հատուած տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութեան հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.:

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

«Համազգային»ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ:

26, Ave de Tokio — Métro . Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Ա. ՕՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), Ընկ. ԲԵՆՕ (ջութակ) եւ Պ. Յ. ԽՂԻՃԶԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն):

Մուտք՝ 8 ֆրանք, (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

Թէյասեղանի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նաեւ «Համազգային»ի ֆրանսայի կեդր. վարչութեան պարգեւաւոր վիճակահանութիւնը:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Որուն բացառիկ փայլով անցնելուն ոչինչ չէ խնայուած:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մարսէյլի հայ կարողագոյն արուեստագէտները:

Կը նուագէ Մաթիէօի նշանաւոր «Ուսնտըրր-ժազ»ը:

Տեղի կ'ունենայ քաղաքին ամէնէն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, ՍԱԼՈՆ ՔՈԼՊԵՐ, Դեկտ 11ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ.— Կանխօրօք ապահովել տոմսերը Մասնաճիւղիս գանձապետ Պ. Մ. ՉՐՔԱՇԵԱՆԷ, 27 Rue d'Aubagne:

Տարեկան եւ եկայր—պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Դեկտ. Կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Բացման խօսք Տիկին ՔԻՐՔՐԻԹՃ'ԵԱՆԷ

Անմիջապէս կը սկսին պարերը: Գեղարուեստական բաժինը ժամը 11էն մինչեւ կէս գիշեր: Կը մասնակցին Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (վկայուած Մարսէյլի Երաժշտանոցէն), Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (երգ եւ արտասանութիւն), Պ. Պ. ԳԱՐԱԳԱՇ եւ ՁՈՐԳԱՃԵԱՆ (կովկասեան պարեր ընկերակցութեամբ թառի. Աւանդական խաչուհիներու կողմէ: Կը նուագէ Պ. ՁԷՕՐԷՔՃԵԱՆ.

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Օրիորդաց Միութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Հայ Երիտասարդներու Միութեան:

9 Դեկտեմբեր, Հինգշաբթի ժամը 21ին, Բարեգործականի տան մէջ, 8, րիւ Գօսիւէ, Փարիզ (9):

Ընտանեկան զուարճալի խաղեր, պար եւայլն:

Մուտք 3 ֆրանք, անդամներու համար 1 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հ. Սարգիսեանին իրենց մօր եւ կեսրոջ՝ Տիկին ԻՒՂԱԲԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

×

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Վասպուրական» Միութեան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Վարչութեան անդամ Պ. Բարթամ Պասմաճեանի եւ իր պարագաներուն՝ իրենց մօր եւ զոքանչին՝ Տիկին ԻՒՂԱԲԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՏՐԱՒՈՐ Է Անթոնի արուարձանին մէջ, նոր բացուելիք մեթրօին մօտ, «ափրէսլի» գեղեցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով: Արանց եւ կանանց առանձին բաժանմունք (երկուական աթոռներով): Խանութը ունի երկու սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Պայմ՝ 12 տարի, տարեկան վարձք՝ 3500 ֆր.: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Աղայեանի, 73 Rue Adolphe Pajaud, Antony, Seine, հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն՝ օթօպիւս 88, Տանֆէռ Ռօշրոյէն՝ շոգեկառք:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Փայլակ Ճէլալեանէ 1000 (հազար) ֆրանք իր վաղամեռիկ կնոջ՝ Տիկին Աբելնուր Ճէլալեանի (ծնեալ Գըլըճեան) կսկծալի մահուան առթիւ:

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մտադրած եմ Ատափազարի հայութեան անցեալը հատաքածոյի մը վերածել, պատմուածքներու ձեւով: Այս առթիւ, հակառակ Ատափազար ծնած ըլլալուս, կը խոստովանիմ յիշողութենէս տակաւին շատ մը դէպքեր ու դէմքեր.

Արդ, բոլոր այն Ատափազարցիներէն, որ կը սիրեն վերակենդանացած տեսնել իրենց ծննդավայրը ... գիրքի ձեւով՝ բարի թող ըլլան իրենց գիտցածն ու լսածը տեղեկացնելու ինծի:

Նախապատուութիւն պէտք է տալ ժողովուրդի համեստ խաւերուն հետ կապ ունեցող դէպքերուն եւ դէմքերուն: Կ'ընդունիմ նաեւ լուսանկարներ վերջը վերադարձնելու պայմանով:

ՀԱՍՑԷ.— Yéghicheyan Vartan, Dentiste, 93, Rue de la Kaska, 93, Tunis (Tunisie):

Յ. Գ.— Արտասահմանի այն թերթերը, որ պիտի ուզէ արտատպել սոյն կոչը, թող հաճին օրինակ մը ղրկել ինծի, փոխադարձէ ամիջապէս առաքելու համար:

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 – 20:

Յաւուրեանները ժամադրութեամբ:

ՎԱՐՁՈՒ Է Ռիւ Լաֆայէթ, առանձին մուտքով սենեակ մը, յարմար՝ ամէն գործի եւ մէկ անձի բնակութեան համար, վերելակ: Ամսական վարձք՝ 150 ֆր.: Դիմել տեղւոյն վրայ Պ. Շէր. Պէթիճեանի, 94 Rue Lafayette, մէթրօ Poissonnière.

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ Restaurant Diamantaire

60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ ընտրելագոյն օդի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՕՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ զառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: Կիրակի օրեր ԼԷՄԷՋՈՒ ԳԱՏԱՑԻՖ եւ ամէն շաբաթ երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ԳԵՏՐՈՍԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ ՉԱՖԻՐԷ խանըմի: Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր անւական յաճախորդը դառնալու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Մէթրօ Cadet et le Peletier

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մանել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական մասնաւոր օդի՝ տաք աղանդերներով: Րաֆֆիի տնօրէնը, Կովկասի մէջ ունեցած իր երկար տարիներու փորձառութեամբ անվիճելի մասնագէտն է շաշլիկի պատրաստութեան: Հաւաքոյթներու, մասնաւորապէս ընկերական ճաշկերոյթներու եւ թէյասեղաններու համար շատ մատչելի գիներ՝ անթերի սպասարկութեամբ: Ամէն Երկուշաբթի ԻՇԿԷՄՊԷԻ ապուր իսկ Հինգշաբթի խաշ (փաչա): Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոյները արեւելեան երաժշտութիւն:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51	Tél Opéra 07-77 07-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներ իր կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՅԱԿՈՒԲ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մոռնաք մուշտակներու պատուէրներու համար: Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուրկէ պիտի գտնէք մուշտակներ, մանթօներ, գդակներ, օձիքներ, ձեռնոցներ եւ փոքրիկ կենդանիներ: Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ գդակներ, անմրցելի գիներով: Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը: Մուշտակները կը մաքրենք նաեւ:

Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damrémont PARIS (18e) Imprimerie A. DER (ACOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Par. 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
9
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
9 DECEMBRE
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3598

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՅՑ ՈՒ ԱՅՆՊԻՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆ...

Բանավէճը կը շարունակուի Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միջեւ, միացման հարցին շուրջ, որ ձախողած է առ այժմ :

Բացատրած ենք արդէն,— «Իւմանիթէ» արտատպած եւ ծաւալած ըլլալով Կոմինթէրնի ընդհ. քարտուղարին՝ Տիմիթրովի գրգռիչ յայտարարութիւնները միջազգային ընկերվարութեան դէմ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը ընդհատեց միացման բանակցութիւնները: Այս առթիւ հրատարակած էր բացատրական յայտարարութիւն մը, որուն անմիջապէս պատասխանեցին բոլշեւիկները:

Մինչ բանավէճը կը շարունակուէր անկերեւ չափաւորութեամբ, համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն հրատարակեց երկար յայտարարութիւն մը, որ դժուար թէ օգնէ թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ միացման բանակցութիւնները վերսկսելու :

Ցայտարարութիւնը, որ հրատարակուեցաւ «Իւմանիթէ»ի մէջ (7 դեկտեմբեր), Կեդր. Կոմիտէի Քաղաքական Դիւանին բանաձեւն է, քուէարկուած՝ դեկտեմբեր 2ի նիստին մէջ.

Պարզելով անցեալ դէպքերը եւ 1920ի պառակտումը, բանաձեւը նորէն եւ նորէն յանցաւոր կը հանէ ընկերվարական կուսակցութիւնը: Ետեւ կ'անցնի միացման բանակցութիւններուն, եւ ցաւ կը յայտնէ որ ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը «պատրուակ բռնած է» Տիմիթրովի յօդուածը: Այդ առթիւ ծանր մեղադրանք մը եւս կը սահեցնէ,— «Այս իրողութեամբ կարելի է ենթադրել թէ ուզած են նիւթ ճարել յետաշրջութեան հակախորհրդային պայքարներուն »:

Այսքան յառաջ երթալէ վերջն ալ, համայնավար Կեդր. Կոմիտէն կը շարունակէ սրտառուչ կոչ մը ուղղել, գլուխ հանելու համար երկու հոսանքներուն ձուլումը, իբրեւ պատուար Ֆաշականութեան դէմ :

— « Խորհեցէք թէ ի՛նչ ուժ պիտի կազմէր միակ կուսակցութիւն մը, զօրացած՝ 450,000 երիտասարդ եւ չափահաս համայնավարներով, 300,000 երիտասարդ եւ չափահաս ընկերվարականներով, միացած եղբայրօրէն :

Խորհեցէք թէ ի՛նչ ուժ պիտի ներկայացնէր այդպիսի կուսակցութիւն մը 250 երեսփոխաններու խորհրդարանական խմբակցութեամբ մը, « Իւմանիթէ »ի պէս թերթով մը որ ունի 425,000 օրինակ սպառում, եւ «Փոփիւլէռ»ի պէս ուրիշ թերթով մը որ ունի 200,000 սպառում, առանց խօսելու գաւառական մամուլին վրայ»:

Բանաձեւը յետոյ կը ներկայացնէ Կեդր. Կոմիտէի Քաղաքական Դիւանին որոշումները, գլուխ հանելու համար միացումը.—

1. Կուսակցութեան յառաջիկայ համագումարի օրակարգին մէջ արձանագրել միութեան վերակազմութեան խնդիրը: (Ժողովը պիտի գումարուի Առլի մէջ, դեկտեմբեր 25 - 29) :

2. Ամբողջ երկրին մէջ սարքել հրապարակային դասախօսութիւններ՝ միութեան հարցի մասին :

3. Առաջարկել երկու կուսակցութեանց համաձայնական կոմիտէին՝ որ վերսկսին միացման յանձնախումբին աշխատանքները :

Բանաձեւը բարձրաձայն կը յայտարարէ թէ համայնավարները «իրենց բոլոր ուժով պիտի աշխատին միակ կուսակցութեան իրականացման, որ պիտի կազմէ ամրապնդիչ տարր մը Ժողովրդական Ճակատին համար »:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը տակաւին չէ պատասխանած այս բանաձեւ – կոչին: Բայց, անոր հրատարակութեան յաջորդ օրն իսկ — երէկ — «Փոփիւլէռ» կը հրատարակէր Բ. ընդհ. քարտուղարին՝ Պ. Ժ. Սէվէռաքի խմբագրականը, — «Չի բաւեր « կեցցէ՜ Միութիւնը » աղաղակել »:

Յօդուածագիրը Վարիչ Մարմնին ձգելով հանդերձ բուն պատասխանը, ամէն բանէ առաջ ուժգնօրէն կը բողոքէ բանաձեւին այն պարբերութեան դէմ որ կ'ըսէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը «պատրուակ բռնած է» Տիմիթրովի յօդուածը : Եւ կը շարունակէ .

— « Այսպէս ուրեմն համայնավար կուսակցութիւնը ոչ միայն կ'ընդունի Տիմիթրովի մեղադրանքները՝ միջազգային ընկերվարութեան դէմ, ոչ միայն կ'իւրացնէ Թուռի պառակտումին հէքեաթը որուն համաձայն ընկերվարականները իրե՛նք ուզեր են պառակտումը, այլեւ նախատինքով մեր կուսակցութեան կը վերագրէ դիտումներ որոնք երբեք անորը չեն, եղած չեն եւ երբեք պիտի չըլլան :

Նոյնքան նշանակալից է վերջաբանը.

— « Կեցցէ՜ միութիւնը...» կը պոռաք. շատ լաւ : Բայց, համայնավար ընկերներ, չէ՞ք կարծեր թէ փորձելով անպատուել մեզ, դուք կը հեռացնէք այն պահը ուր կարելի պիտի ըլլայ այդ միութիւնը. քանի որ աւելի պղտոր եւ մեզի համար աւելի անհանդուրժելի կը դարձնէք Տիմիթրովի յայտարարութեամբ ստեղծուած մթնոլորտը: Ուրեմն չի բաւեր «կեցցէ միութիւնը» աղաղակել»:

Ուրեմն միութիւնը դեռ շատ ջուր կը վերցնէ :

Ինչպէս Կոմինթէրնի միւս հատուածները, ֆրանսականն ալ հարկադրուած է միշտ հետեւիլ Մոսկուայի հրահանգներուն: Թէեւ աւելի ճկուն դարձած՝ ժողովրդական ճակատի կազմութենէն ի վեր, Ֆրանսայի Կոմկուսը չի կրնար թօթափել օտար լուծը: Հետեւաբար միշտ ալ դժուարութիւններ պիտի ծագին, միացման ճամբուն վրայ :

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը չուզեր տարուիլ խարուսիկ երեւոյթներով եւ սովորական կանչերով :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՏԱՂԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՆԵՐ ՆԱՆՔԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

300,000 Չինացիներ պաշարուած

Ճափոնական բանակը, որ կը բաղկանայ 200.000 զինուորներէ, կատաղի ճակատամարտ մը մղեց Նանքինի առջեւ, ուր համախմբուած են 300.000 Չինացիներ: Սպարապետ Չանկ - Քայ - Շէք իր կնոջը հետ փախաւ օդանաւով, բայց իր զինուորները յուսահատօրէն կռուեցան: Ճափոնական երեք օդանաւեր անմիջապէս թռան Չինաստանի սպարապետին ետեւէն, զայն գերի բռնելու համար: Զինական օդանաւերը հեռացան մայրաքաղաքէն, որպէսզի ճափոնցիներու ձեռքը չիյնան: Գլխաւոր զօրապետներն ալ մեծ մասով հեռացած էին, ոչնչացնելով մնացեալ օդանաւերը :

Անհամար հրդեհներ ծագեցան Նանքինի մէջ, իբրեւ հետեւանք ճափոնական ռմբակոծումներու: Կ'ըսուի թէ Չինացիները իրենք ալ կրակ ձգած են շատ մը վայրերու մէջ, որպէսզի ռազմագիտական կէտեր չանցնին ճափոնցիներու ձեռքը: Քարիւղի եւ ռազմանիւթի բոլոր պահեստները կրակի տրուած են, այնպէս որ քաղաքը ծածկուած է ծուխերու մէջ:

Ճափոնական զեկոյցները կ'ըսեն թէ քաղաքին մէկ մասը ինկած է արդէն: Իսկ ուրիշ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Չինացիները պիտի կռուին մինչեւ վերջին մարդը: Ճափոնցիները քանի մը ժամուան խնդիր կը նկատեն քաղաքին վերջնական գրաւումը: Երբ քաղաքը իյնայ, Չինաստանի կեդրոնական կառավարութիւնը ազգային կառավարութիւն պիտի չհամարուի, այլ անկախ վարչութիւն մը: Ճափոն պիտի մերժէ ճանչնալ զայն, եւ նոր կառավարութիւն մը պիտի նշանակէ, իր ուզած տարրերով: Այս ռազմավարութեամբ, Ճափոն կ'ուզէ խուսափիլ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզելու ձեւականութենէն :

Ժողովուրդը ահռելի խուճապի մը մատնուած է, մանաւանդ որ ճափոնական բանակը կը սպառնայ խզել նահանգի բոլոր գիծերը :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Էնկիւրի՞ ալ պիտի երթայ

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս Պուքրէշ հասաւ չորեքշաբթի օր եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով: Ճամբուն վրայ, բոլոր կայարաններուն մէջ բարի գալուստի գացած էին բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Պ. Տէլպոս Պուքրէշի կայարանին մէջ ընդունուեցաւ Ռումանիոյ վարչապետին եւ նախարարներուն կողմէ: Այսօր կը սկսին բուն դիւանագիտական խօսակցութիւնները՝ թագաւորին եւ կառավարութեան անդամներուն հետ :

**** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը պնդեն թէ Լեհաստանի արտաքին որոնց մասին հարցումներ պիտի ուղղուին ամբաստանեալ Անուի Տրլոնքլի:Այդ յանձն առած է միջնորդել, որպէսզի հրաւէր մը ուղղուի: Բայց Ֆրանսայի արտաքին նախարարը վերապահ դիրք մը բռնած է :*

**** Փոլսէն Աժանս Ֆուռնիէի ուղղուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ թրքական կառավարութիւնը կը խորհի Էնկիւրի հրաւիրել Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, յառաջիկայ ամսու: Այս առթիւ, հեռագիրը բացատրելով Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ բարեկամական դաշինքին խզումը, կ'ըսէ թէ մէկ պատճառ կարգ մը յօդուածներու մեկնութեան առթիւ ծագած վէճ մըն է, իսկ բուն պատճառը այն է որ 1926ի դաշնագիրը այլեւս անվաւեր կը դառնայ, Ալէքսանդրէթի Սանճաքին նոր սահմանադրութեան գործադրութեամբ :*

Դաւադիրները 700 բոլշեւիկներու անուններ ճշդած էին

Հարցաքննիչ դատաւորը հետզհետէ քակել տալով բռնուած թուղթերու կնիքները, կարգով կը հարցաքննէ ձերբակալուած դաւադիրները: Առջի օր հարցաքննուեցան Քէս Իփօթէքէո Ֆլիւվիալ է Մառիթիմի տնօրէնը, Լըմաուէլքիէ եւ հաշուակալը, Մանէպի, որոնք ազատ արձակուած էին առժամապէս: Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ բացարձակապէս լուր չունին բռնուած թուղթերէն: Տեղական թերթերը, ինչպէս եւ «Իւմանիթէ»ն կը հաստատեն թէ դաւադիրները մասնաւոր արձանագրութիւններ կազմած էին աւելի քան 700 համայնավար գործիչներու մասին: Սեւ ցանկին մէջ կը գտնուի նաեւ ընկերվարական յայտնի գործիչի մը՝ Զիրոմսքիի անունը: Այս յայտնութեամբ կը հաստատուի այն պնդումը թէ դաւադիրները կ'ուզէին պայքարիլ համայնավարութեան դէմ: Թուղթերուն մէջ կը գտնուին նաեւ զանազան հասցեներ, որոնց մասին հարցումներ պիտի ուղղուին ամբաստանեալ Անուի Տրլոնքլի: Այդ հասցէները կը պարունակեն ծածկագիր բանալիներ: Այսպէս, 1246 թիւը կը նշանակէր էջ 12. տող 4. տառ 6րդ: Առեն առեն կը փոխուէր գիրքը, տրուած պզդանշանին վրայ: Գիրքերէն մէկը անգլերէն անտեսագիտութիւն մըն է.

Երէկ հարցաքննութեան կանչուեցաւ Զօր. Տիւսէննէօր, որ բանտարկուած կը մնայ:

**** Բանտարկեալներէն Տէր եւ Տիկին Ժիւլլիօ, որոնց բնակած տան մառանին մէջ զէնքեր եւ ռումբեր գտնուած էին (Բիւ Բիպէռա), խիստ հարցաքննութեան ենթարկուեցան առջի օր: Քիմիական քննութեամբ հաստատուած է որ ռումբերը շատ կը նմանին Էթուալի պայթիւնին առեն գործածուած ռումբերուն :*

Ոստիկանութիւնը ամէն օր զէնքեր եւ ռումբեր կը գտնէ տեղին անգին, կամ խուզարկութեանց առեն :

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Պալին ներկայանալէ վերջ, նոր եւ աւելի երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ: Պ. Սթոյատինովիչ մօտերս Պերլին ալ պիտի երթայ. Պերլին կը սպասուի նաեւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը:

ՓԱՆԴՈՒԿ ՄԸ ՕԴԸ ԵԼԱՒ Թուլոնի մէջ, քանի քիլօ ումանակ դրուած ըլլալով: Շէնքը ամբողջովին կործանեցաւ: Մարդկային կորուստ չկայ, բայց ոստիկոսներ որ առանձին էր եւ թեթեւ վէրքեր ստացաւ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՊՐՈՑԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը հրամայած է նախ թուրքերէն արձանագրութիւն մը դնել ու - Թուրքերու գերեզմանաքարերուն վրայ, յետոյ բուն տապանագիրը :

Անշուշտ մեռելներուն հաւատարմութիւնը ապահովելու համար չէ որ այս միջոցին կը դիմէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը :

Միշտ հեռատես, Թուրքիա կ'ուզէ պարզապէս ճամբան հարթել, գերեզմանատուներն ալ գրաւելու համար:

Չէ՞ որ, մասնաւոր օրէնքի մը տրամադրութեամբ, այսուհետեւ քաղաքապետութիւնները պիտի մատակարարեն գերեզմանատուներն ալ, ինչպէս եւ անոնք պիտի կատարեն մեռելներուն փոխադրութիւնը.

Կը կարծեմ թէ կարեւոր պարագայ մը վրիպած է «քարեխնամ» կառավարութեան ուշադրութենէն.

Երբ թուրքերէն արձանագրութիւն կը պահանջեն քանդուելու մահով մեռած մեռելներու համար, ի՞նչպէս կը մոռնան հաւաքել, դասաւորել եւ տապանաքարի մը տակ ամփոփել միլիոնները, — աւելի քան մէկ միլիոն ցիրուցան կմախքներ՝ այրելու, կինները եւ մանուկները: Առանց դասակարգի կամ տարիքի խտրութեան :

Անհրաժեշտ է այս աշխատանքն ալ կատարել, յանուն գերեզմաններու բարեզարդութեան եւ մանաւանդ քաղաքակրթութեան :

Իսկ եւ իսկ բրքական վաւաշալ մըն է այդ միւսը.— հարիւր հազարաւոր ոսկորներ ջարդուփշուր սուրերով, խաչաձեւով, կացիններով, բահով, բրիչով, քարով, կրակով կամ կախաղանով :

Քանի մը հազար բուրգեր կազմելով այդ ոսկորներէն, Թուրքիա պարզապէս բարձրացուցած կ'ըլլայ իր վարկը. իբրեւ «քաղաքակրթիչ» ազգակ, ինչպէս ուրիշներ թանգարաններ կամ դամբարաններ կը կառուցանեն համապատասխան արձանագրութիւններով :

×

Դարձեալ Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ հայկական դպրոց մը սկսեր է թուրքերէն աւանդել բոլոր դասերը, հայերէնը պահելով իբրեւ սոսկական լեզու :

Ուրիշ դպրոց մըն ալ կէս առ կէս թուրքերէնի վերածեր է դասաւանդութիւնները:

Այս ալ Աթաթիւրքի իմաստո՜ւն կառավարութեան մէկ շնորհը :

Վերջերս կրթական տեսչութիւնը ժողովի հրաւիրած էր հայկական դպրոցներու տնօրէնները :

Այդ ժողովին մէջ, հայ տնօրէնները փափաք յայտնած կ'ըլլան որ բոլոր դասերը թուրքերէն աւանդուին, ինչպէս կ'ըլլայ իտալական դպրոցներուն մէջ:

Թուրք վերատեսուչը, միշտ օրինապահ, դիտել կուտայ թէ Լօզանի դաշնագիրը պարտաւորութիւններ դրած է իրենց վրայ, որոնցմէ չեն կրնար շեղիլ, բայց «պատրաստ են Էնկիւրի՝ նախարարութեան հաղորդելու այս բաղձանքը»:

Անվերջ յաջողութիւն :

Ահաւասիկ հայ տնօրէններ գործի ձեռնարկած են արդէն. «ինքնաբերաբար», խղճամտութենէ ազատելով Էնկիւրին :

Այս ճամբով — ճամբան այսպէս հարթելով — շատ չանցած հայկական դպրոցներն ալ կը դառնան գերեզմանատուն, տապանագիրը հայերէն ըլլայ թէ թուրքերէն :

ՎԱՀԷ

Նոր անուանումներ եւ պաշտօնանկութիւններ Հայաստանի մէջ

Երէկ ստացանք «Խ. Հայաստանի» վերջին թիւերը, Նոյեմբեր 18 — 27 : Թուականի կարգով կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները .—

Անտառային արդիւնաբերութեան գործավարի տեղակալ նշանակուած է Ռուբէն Թումանի Մանուկեան *(27 Նոյեմբեր) :*

Երկրաչափական գործավարի տեղակալ նշանակուած է Եղիազար Յովհաննէսի Եղիազարեան :

Ժող. գործավարներու նախագահի (վարչապետ) տեղակալի պաշտօնէն հեռացուած է Գարեգին Լեւոնի Եսայեան :

Պետական ծրագրի յանձնաժողովի նախագահի պաշտօնէն հեռացուած է Ստեփան Պալի Բարայեան. *(26 Նոյեմբեր) :*

Հողագործական գործավարի պաշտօնէն « ազատուած է » Կարօ Շամիրի Գրիգորեան : *(24 Նոյեմբեր) :*

Ժող. գործավարներու խորհուրդի նախագահ (վարչապետ) նշանակուած է Արամ Սէրգէյի Փիրուզեան *(23 Նոյեմբեր) :*

Անոնք որ պաշտօնանկ եղած են, դեռ վերջերս նշանակուած էին: Ուրեմն « մաքրագործումը » կը շարունակուի անընդհատ :

Նոր մահապարտներ Թիֆլիսի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 7 թուականով .—

Այսօր Թիֆլիսի մէջ (Թբիլիսի) սկսաւ դատավարութիւնը ինը կալանաւորներու: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը որուն նպատակն էր Վրաստանը անջատել Ս. Միութենէն եւ քաղքենի դրամատիրական կառավարութիւն մը հաստատել, օտար պետութեան մը հովանաւորութեան տակ :

Ուրիշ լուրեր խորհրդային աշխարհէն

Չէլէպինսքի Չեկայի ընդհ. քարտուղարը, Մալակով, մահափորձի են թարկուելով ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, երբ դուրս կ'ելլէր գործարանէ մը: Յարձակողները ձերբակալուեցան: Կ'ըսուի թէ դաւադրութիւնը ուղղուած էր ոչ թէ Մալակովի, այլ Չեկայի Նախագահին դէմ, որ անոր տրամադրած էր իր կառքը :

**** Գրած էինք թէ Ֆրանսա ապաստանած է Աթէնքի խորհրդային դեսպանատան առաջին քարտուղարը, Բերմին, մերժելով Մոսկուա վերադառնալ: «Թան» կ'ըսէ թէ նոյն օրինակին հետեւելով, Ֆրանսա ապաստանած է Վ. Կրիվիցկի, որ բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ է 18 տարիէ ի վեր եւ եղած է տնօրէն՝ ռազմական ճարտարարուեստի վարչութեան: Կրիվիցկի բաց նամակով մը կը յայտնէ թէ «արտասահման մնալով, կը յուսայ վերահաստատել պատիւը տասնեակ հազարաւոր կարծեցեալ լրտեսներու: Գիտեմ որ գին դրած են իմ գլխուս. բայց յեղափոխական զինուորի պարտականութիւն կը սեպեմ այս բոլորը յայտնել միջազգային յեղափոխական կարծիքին :*

**** Մարաջախտ Բուդիէննի ճառ մը խօսելով լեհական սահմանագլուխին վրայ, ազդարարեց թէ պատերազմի վտանգը երբեք այսքան մեծ եղած չէր որքան այսօր, բայց խորհրդային իշխանութիւնը վստահ է իր ուժին վրայ: « Մեր զինուորական ուժը այնքան աճած է որ կրնայ եռ մղել որ եւ է յարձակում - բայց պարտաւոր ենք արթուն մնալ աւելի քան երբեք »:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

II

ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Ի՞նչ բնոյթ են կրում այսօրուայ հալածանքները Կովկասում :

Ռուսաստանի համար վերջին հալածանքները տարուած են բացառապէս տիրող ռէժիմի եւ Ստալինի բռնատիրութեան պահպանութեան ձգտումով — հրապարակից վերացնել բոլոր այն տարրերը, որոնք այսօր ու վաղը կարող են վտանգաւոր լինել Ստալինի իշխանութեան գոյութեան համար : Այդ պատճառով, այնտեղ կատարուածը գերազանցապէս իշխանութեան պայքար է կամ դուհրիկ տեսակի աթոռամարտ :

Նոյն այդ մտահոգութիւնը կայ, ի հարկէ, եւ Կովկասում, — աթոռամարտ գաւառական ձեւերով, բայց դրանից զատ պարզ տեսնւում է՝ եւ մի ուրիշ գիծ — խորհրդային տիրապետութեան պաշտպանութիւնը ազգային անկախութեան ձգտող տեղական ազգաբնակչութիւնից :

Աչքէ անցկացրէք մինչեւ այժմ ձերբակալուածների անուանացանկերը, լսեցէք այդ ձերբակալուածներին ներկայացուած ամբաստանութիւնները — կրկին բացայայտօ ազգային տարրն է իշխողը : Ձերբակալւում են ամէն տեղ քիչ - շատ տեղական, ազգային դիմագիծ ունեցող մարդիկ, այսինքն՝ նրանք, որ «սոցիալիզմ կառուցելիս» որոշ հաշւում են ցոյց տալիս հաշուի առնելու եւ միջավայրի պայմանները : Խորհրդային ռուսական «պլանները», ինչպէս յայտնի է, թելադրւում են կենտրոնից . եթէ Մոսկուայից հրամայեն, օրինակ, Արարատի դաշտին դդում ցանել, Երեւանի համայնավարները պարտաւոր են ցանել : Բոլոր այն համայնավարները, որոնք, բարեմտութիւ փորձերից յետոյ, հասկացել են, որ Արարատի գլխին դդում չի բռնում, եւ յանդգնում են չենթարկուել Մոսկուայի հրամանին, դառնում են «տրոցկիստ», «Դաշնակ» ու «Հակայեղափոխական» եւ խորհրդային իշխանութեան, իմա՛ Ստալինեան բռնապետութեան համար անցանկալի : Եւ բոլոր նրանք, որ ուզում են դդմամշակութիւնը զարգացնել տաք նահանգներում եւ ոչ թէ Արարատի սառնամանիքների մէջ, հռչակւում են անջատողականներ եւ «օտար հակահեղափոխութեան գործակալներ» :

Ի հարկէ, արտասահմանի մեր նրբաճաշակ հօկճիների համար դդումի օրինակը կարող է երեւալ մի քիչ կոպիտ, եւ աւելի կոպիտ օրինակներ կարելի է բերել խորհրդային իրականութիւնից : Խնդիրը, սակայն, նուրբն ու կոպիտը չէ, խնդիրը այն է, որ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն քայլափոխին տեսնում է ազգային — անջատողական ձգտումներ եւ ներկուսակցական պայքարը համայնավար ընդդիմադիրհոսանքների դէմ տանում է այդ պծով : Եւ դուրս է գալիս, որ նոյնիսկ Գնատակովի պէս զտարիւն համայնավարներ կամ, մեր մէջ, Ամատունիի ու Մուղդուսիի պէս հարիւր տոկոսանոց Ստալինականներ, վերջ ի վերջոյ, նստեցւում են դատապարտեալի աթոռի վրայ, իբրեւ ազգայնական եւ խորհրդային հայրենիքի դէմ դաւաճանողներ :

Որ Ստալինի դէմ խորհրդային ալխարհում կայ ընդհանրական եւ յարաճուն առելութիւն ու թշնամանք. այդ, ի հարկէ, անուրանալի է եւ առանց խոշորացոյցի էլ տեսնւում է արդէն, բայց որ Ստալինի հակառակորդները անպատճառ ուզում են անջատուել Խորհ. Միութիւնից եւ վերադառնալ դրամատիրական պետութիւնների գիրկը, այդ, անշուշտ, գոյութիւն ունի միայն Կրեմլի մարդկանց երեւակայութեան եւ չէկիստների ծրագրերի մէջ : Մասնաւորապէս Հայաստանի մասին կարելի է հարիւրին հարիւր պնդել, որ համայնավարները՝ Աշոտ Յովհաննիսեանից սկսած մինչեւ Ամատունի՝ Հայաստանի անկախութեան մասին չեն մտածել ու չեն էլ մտածում :

Կարելի է ասել, թէ Հայաստանը բացառիկ պայմանների մէջ է եւ հայ համայնավարների արտասովոր հաւատարմութիւնը Մոսկուային բացատրւում է յատուկ պատճառներով : Թերեւս : Անտարակոյս, Հայաստանի վիճակը որոշ չափով տարբերւում է Վրաստանի կամ Ազրբէջանի վիճակից եւ մեծապէս պայմանաւորւում է Թիւրքերի ներկայութեամբ Արաքսի՝ ափին : Սակայն, ոչ մի նշան չկայ, որ հայ համայնավարներին հալածելիս, Մոսկուան տարբերութիւն դնէր Հայաստանի եւ հարեւան երկրների համայնավարների միջեւ : Ընդհակառակը, Հայաստանի համայնավարների դէմ կիրառուած միջոցները, կարծես, աւելի դաժան են ու լայնածաւալ, քան միւս երկրներում : Ոչ Վրաստանում եւ ոչ Ազրբէջանում այնպիսի անխնայ ու համատարած կոտորած չի եղել ղեկավարութեան շարքերում, որքան Հայաստանում : Սրա պատճառը — թւում է թէ — այն չէ, որ Մոսկուան բացառիկ անբարեացակամ վերաբերմունք ունի դէպի Հայաստանի համայնավարները, այլ այն, որ Հայաստանի վերաբերմամբ, իբրեւ վերին իշխանութիւն, Մոսկուայից զատ փաստօրէն գոյութիւն ունի եւ Թիֆլիսը։ Թիֆլիսի տիրակալութեան տանը, անկասկած, աչքառու գործօն է Կովկասում, եւ միայն այդ հանգամանքով կարելի է բացատրել, որ այսօր Հայաստանը կառավարւում է Բերիայի ուղարկած մարդկանցով : Հայկոմկուսի այժմեան քարտուղար Յարութիւնեանը նոյն դերն ու պաշտօնը ունի, ինչ որ ժամանակին արար խալիֆաների ուղարկած մարզպանները Հայաստանում :

Խօսելով Հայաստանի մասին՝ մի բան, ի հարկէ, կարելի չէ ուրանալ — որ Ստալինեան դաժան քաղաքականութիւնը խոշոր չափով ուժեղացրել է ազգային զգացմունքը ոչ միայն, ընդհանրապէս, հայ ժողովրդի, այլեւ հայ բոլշեւիկների մէջ : Հայաստանի այսօրուայ բոլշեւիկը, անշուշտ, աւելի ազգասէր է, աւելի հայ է, քան երէկուանն ու առաջին օրուանը : Եւ միայն դրանով է բացատրւում, որ Մոսկուան չի կարողանում իրեն համար հաւատարիմ մարդ գտնել Հայաստանում եւ ստիպուած է վարիչներ նշանակել դրսից : Բայց այդ բոլորով հանդերձ, Հայկոմկուսի շարքերում հազիւ թէ գտնուէին Հայաստանի անջատման ձգտող տարրեր, եւ մեղադրանքը այս ուղղութեամբ, ի հարկէ, բացարձակապէս անհիմն է : Ամենաշատը, որ կարելի է երեւակայել, այդ այն է, որ հայ բոլշեւիկները իրենց երկրում ուզում են մի քիչ աւելի ազատ լինել, այսինքն՝ հաշուի առնել Թիֆլիսի խնամակալութեան եւ Մոսկուայի անհարկի միջամտութիւններին ու Հայաստանի տնտեսութեան ներկայացուած անհանդուրժելի պահանջներին : Ուրիշ խօսքով՝ ուզում են, որ իրենք որոշեն դդում ցանելու տեղը՝ Արարատի գագաթի՞ն, թէ Ախուրեանի հովտում : Այսքան համեստ ցանկութեան համար այդքան դաժան պատիժներ...

Որ մեր ասածը ճիշդ է, երեւում է եւ այն դատավարութիւնից, որ վերջերս տեղի է ունեցել Լոռիի ազնուացեղ անասունների վնասարարների դէմ : Մինչ ուրիշ երկրներում — Ուկրայինա, Թուրքմէնիստան, Կովկասեան երկրներ — համանման դատավարութիւնների ժամանակ միշտ եւ անխտիր առաջին տեղը բռնում է Խորհրդ. Միութիւնից անջատուելու մեղադրանքը, Հայաստանի վնասարարների մասին կազմուած ամբաստանագիրը սահմանափակւում է միայն անասունների դէմ ցոյց տրուած թշնամանքով եւ ոչ մի խօսք «օտար հակահեղափոխութեան» կամ անկախութեան մասին : Եւ այդ բնական է, որովհետեւ քաղաքական տեսակէտից իրօք հայ բոլշեւիկը աւելի հաւատարիմ է Մոսկուային, քան Մոսկուան ինքը :

Նոյնը, սակայն, չենք կարող ասել Ազրբէջանի եւ Վրաստանի մասին : Եւ այս երկրների առարկայական պայմանները, եւ մինչեւ այժմ վրացի ու ազրբէջանցի համայնավարների ծոցում երեւան եկած փաստերը վկայում են, որ անկախութեան եւ անջատման որոշ տրամադրութիւն այս երկրների Կոմկուսների մէջ անպայման գոյութիւն ունի : Եւ այդ տրամադրութիւնները վուլգարիզուած են քաղաքական այն խմորումներին, որոնք տեղի են ունենում Կովկասեան սահմանների մօտերը, յատկապէս Թիւրքիայում : Այսօր այլեւս հազիւ թէ վէճ վերցնէ այն հանգամանքը, որ Վրաստանում եւ Ազրբէջանում տարուէ տարի ուժեղանում է Խորհրդ. Միութիւնից անջատուելու ձգտումը :

Հազիւ թէ կասկած յարուցանէ եւ այն պարագան, որ անջատողականութեան այդ ոգին համակրանքով է դիտում սահմանի միւս կողմը : Թւում է թէ սխալ չէ եւ այն ենթադրութիւնը, որ յիշեալ երկրների համայնավար անջատականները որոշ յոյսեր կապում են եւ Թիւրքերի հետ : Ցամենայն դէպս, Թիւրքերի կողմից այդ կարգի համայնավարների եւ, առհասարակ, Կովկասեան ժողովուրդների անջատական տրամադրութիւնների հետ որոշ հաշիւներ կապելը կասկածից դուրս է : Հազարումէկ տուեալներով կարելի է ապացուցանել, որ Թիւրքերը հետաքրքրուած են Կովկասով, եւ բոլշեւիկներն էլ գիտեն այդ ու սկսել են միջոցներ ձեռք առնել՝ մի կողմից Թիւրքական հետաքրքրութիւնը չէզոքացնելու, միւս կողմից Կովկասը թիւրքասէր տարրերից մաքրելու համար : Այս տեսակէտից, չափից աւելի ուշագրաւ են այն դատավարութիւնները, որոնք վերջերս տեղի ունեցան Աճարիայում եւ Աբխազիայում :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Թ՛Վ ԷՍԹԱԼԻՆ

Ս. ԽՄԲ. — Մենք տարիներէ ի վեր գիտենք, թէ ո՞վ է Սթալին, բայց Լիոնի Փօսկրէն կ'երեւի նոր կ'արթննայ եւ հեգնութեան զէնքով — առայժմ — կը յարձակի Մոսկուայի կալանաւոր դիկտատորին վրայ : Քանի մը շաբաթ առաջ իր «Մաքրագործումները» (Սթալինի սպանութիւնները) թարգմանեցինք ՅԱՌԱՋի մէջ, այսօր նոյնը կ'ընենք իր այս նոր հրատարակումին առթիւ : Անօգուտ չէ գիտնալ, թէ Փօսկրէ Լիոնի քաղաքապետ Գ. Էռիոյի եթէ ոչ միակ, գոնէ ամենէն աւելի համակիր թերթն է, եւ այս պարագան իսկ անոր հրատարակութիւններուն կշիռք կ'աւելցնէ անշուշտ —

Ընդունուած է, ամէնուն բերանն է, ամէնուն կողմէ պահանջուած բանն է, նոյնիսկ պարտադրուած է — Սթալինը կ'անուանեն «Վօժտ», պետ : Արդէն — երկար տարիէ ի վեր — Վօժտ է ան, գլուխը, տիրականն է Խ. Միութեան, ռուս ժողովուրդին, ահագին երկրին բոլոր բովանդակ ժողովուրդներուն : Եւ այս վերջին ժամանակներս մանաւանդ հետզհետէ աւելի յաճախ կը լսուի անոր պատուանունը բոլոր ժողովուրդներուն եւ մանաւանդ աշխարհին բոլոր աշխատաւորներուն «պետ»ի տիտղոսով :

Լէնինն ալ Վօժտ մըն էր, բայց կուսակցութեան մը պետի ճշգրիտ իմաստով, իբրեւ շարժումի մը պարագլուխ : Այո՛, անոր ալ տրուեցաւ այդ անունը, բայց զգուշաւոր, եւ մանաւանդ առանց առնելու զայն իբրեւ փառաբանութեան տիտղոս, առանց անոր վերագրելու բացարձակապետ նշանակութիւն, ինչպէս կ'ըլլայ այսօր Սթալինի նկատմամբ :

Նուազ պաշտօնապէս, բայց յաճախ, սովետական միջավայրերու մէջ եւ այլուր, Սթալին պարզապէս կը յորջորջուի «Խօզեային» անունով, որ կը նշանակէ «տէր» : Երբ Մոսկուայի մէջ ըսեն «Խօզեային այնպէս կուզէ», «Խօզեայինի կամքն է այս» … անմիջապէս ամէն մարդ կը հասկնայ թէ խօսքը որու վրայ է … Այլեւս սովետական բարքերուն մէջ մտած է : Այսպէս ժողովրդային զրոյցը, այլեւս անկասկած բնազդումով, ճշգիւ կը սահմանէ Սթալինի գրաւած տեղը … Ան տէրն է … :

Սակայն, եթէ ամէնօրեայ կեանքին մէջ, եթէ ոչ - պաշտօնական կեանքին մէջ եւ նոյնիսկ քիչ մը նաեւ իր հրապարակային երեւումներու մէջ, շատ համեստ է եւ ցոյց ըլլալու աստիճան պարզ : Ոչ մէկ պերճանք, ոչ մէկ շռայլութիւն, ոչ դժուարահաճութիւն, ոչ բռնութիւն : Կ'արհամարհէ պալատները — հին վարչաձեւի կառք — որոնք, եթէ ուզէ, իր ամբողջ տրամադրութեան տակ կրնան դրուիլ : Ուրիշներուն կը թողու հոգն ու հպարտութիւնը պաշտօնական ընդունելութիւններու, ուր հարկաւոր է շքեղութիւն : Ամէնուն համար — այսինքն ամէն անոնց համար որ կրնան իրեն մօտենալ — պարզուկ մարդու մը ձեւերն ու սեզմում մը ունի : Ինչ կը վերաբերի նիւթապէս եւ օրը օրին ապրելու եղանակին, շատ քիչով կը գոհանայ : Այս նկատումով շատ հեռացած չէ իր գահակալութենէն, կամ, աւելի ճիշդ, իր վերելակումէն առաջ (ascension… Համբարձում) ունեցած սովորութիւններէն

Իր խօսածներն ալ ոչինչ ունին ճառախօսական կամ ուսուցիկ : Սթալին կարծես նախամեծար կը համարի եւ կ'ընտրէ ամէնէն պարզ բառերը . Իրաւ է թէ ուժով մը զանոնք իրարու կը կապէ, բայց իր խօսքը բնաւ կենդանի չէ, եւ առանց երբեք թափթփած ըլլալու, միամիտ մարդու մը ձեւերը ունի :

Տարիներէ ի վեր միշտ անփոփոխ նոյն ձեւովը կը հագուի — բաճկոնը մինչեւ վիզը կոճկուած, կօշիկները, որոնց կաշին մինչեւ ծունկերը կ'ելլէ — ամէն ինչ շատ ժուժկալ ու զինուորական երեւոյթով : Բայց այս հագուստ կապուստին մէջ անգամ կեղծուած բան մը կայ, տեսակ մը հաշիւ, որ կը ձգտի դիւրացնել ժողովրդային կամ առասպելական պատկերի մը ստեղծագործութիւնը :

Իր յարկաբաժինը ունի, շատ համեստ, Քրեմլինի մէջ : Բայց եթէ այս սովետական սրբազնասուրբ վայրը այցելող մը հարցնէ, հետաքրքրութեամբ կամ միամտութեամբ, թէ Վօժտը ճշգիւ ուր կը բնակի, անփոփոխ կերպով կը պատասխանուի, թէ չի գիտցուիր :

Մնաց որ Սթալինի կեանքի մասին շատ չգիտցուած բաներ կան : Այսպէս, իր տեղափոխութիւնները միշտ գաղտնի կը պահուին : Քանի մը օր վերջերը միայն, կամ աւելի ուշ կ'իմացուի թէ ան այցելած կամ քննած է այսինչ կառուցումը կամ այնինչ երկրամասը : Իսկ ոչ ոք գիտէ թէ ո՞ւր կը գումարուի Քաղաքական Դիւանը (Փօլիթպիւրօ) որուն կը նախագահէ Սթալին եւ ուրկէ կը կառավարէ :

Վերջերս, անգամ մըն ալ կարելի եղաւ համոզուիլ թէ ինչ խորունկ գաղտնիք կը շրջապատէ Սթալինի գոյութիւնը : Տասը հոգի մահուան դատապարտուեցան իբրեւ դաւադիր իրեն դէմ, Կովկաս կատարած ճամբորդութիւններէն մէկուն միջոցին : Երբեք մամուլը չէ խօսած այս ճամբորդութեան, ոչ ալ ոչ մէկ մահափորձի մասին :

Կառավարութեան մէջ առանց ոչ մէկ օրինական դիրք ունենալու, Սթալին յաջողեցաւ ձեռք անցընել իշխանութեան բացարձակ ղեկը : Կը վախնան իրմէ, կը հնազանդին իրեն աւելի քան բնաւ ո եւ է մարդ Ռուս Պետութեան մէջ, ոչ իսկ Ցարերուն մեծ մասը : Զուգեր, չի հանդուրժեր ո եւ է ընդդիմութիւն : Իր վարած կուսակցութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ընդդիմադիրները նախ վռնտեց եւ, որպէսզի իրեն աղէկ լուռին ճամբան ազատ ըլլայ, որոշեց յետոյ ջնջել զանոնք կրակով եւ արիւնով, ի հուր եւ ի սուր : Ոչինչով կրնան պրծիլ ձեռքէն իր հակառակորդները, ոչ իրենց դիրքով, ոչ աստիճանով, ոչ ալ կուսակցութեան եւ Պետութեան մատուցած ծառայութիւններով :

Իր կամքը — գիտենք թէ երկաթէ է — ամէն բանի մէջ եւ ամէնուրեք կը յայտնաբերուի : Կը թելադրէ զայն կուսակցութեան եւ կառավարութեան, ոչ միայն քաղաքական, ընկերային եւ վարչական կազմակերպութեան մէջ, այլ նաեւ գրականութեան, գիտութեան եւ թատրոնի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 5ին Սալ Կավոյի մէջ ըսեցինք Հոլանտացի դաշնակահար Եան Սմէթէրլինը, որուն յայտագիրը ամբողջովին կը բաղկանար դաշնակի անգուգական քերթող - նուագահեղինակ Շոփէնի քանի մը ընտիր գործերէն . Այս դաշնակահարին գլխաւոր յատկանիշներն են նօթերու յստակութիւն, թովիչ հնչականութիւն, նուրբ զգայնութիւն, ոճի վայելչութիւն :

Նոյն ծայրայեղօրէն համեստ վիրթիւոզին հակապատկերն է ինքզինքը «դաշնակին բանաստեղծը» հռչակող Niedzielskiն, որուն նուագահանդէսին ազդերը եւ իր լուսանկարները շաբաթներով «ակնապարար» զարդերը կազմեցին Փարիզի հազարաւոր պատերուն :

Հետաքրքրութիւնն ունեցայ երթալու զինքը, եւ շատ աւելի «անմոռանալի յիշատակ» մը պահեցի իր չնաշխարհիկ ... ամբարտաւանութենէն քան իր անուրանալի տաղանդէն, որ մէ շատ գերազանցները գնահատելու առիթն ունեցած եմ Փարիզ գալէս ի վեր : Ան «հանճարեղ» գաղափարը ունեցաւ նուագածութեան ընթացքին բեմին վրայէն երկիցս լուսանկարելու թէ սրահը լեցնող ունկնդիրները եւ թէ իր ... համեստափայլութիւնը

Արուեստի բոլոր մարզերուն մէջ՝ ռէքլամը անհրաժեշտ դարձած է ներկայիս : Քանի արժէքաւոր արուեստագէտներ մութին մէջ մնալու դատապարտուած են հարկ եղած ռէքլամը ընելու նիւթական կարողութենէն զուրկ ըլլալուն պատճառով : Սակայն քանի նիւթապէս նպաստաւորուած արուեստագէտներ ռէքլամը յաճախ կը շփոթեն «պլըֆ»ին հետ :

Նոյեմբեր 17ին Սալ Կավոյի մէջ լսեցինք Գախի համբաւաւոր մանկագէտ դաշնակահար Albert Lévêqueը, իր շնորհալի քոյրը եւ իր քանի մը աշակերտները բազմաձայնութեան վարպետին վեց concertoներուն նուիրուած շահեկան յայտագրի մը մէջ, որուն ընթացքին լաւագոյն տպաւորութիւնը կրեցինք Քյօտ Ամպրոզինիի նուրբ եւ դիւրասահ նուագածութենէն, իսկ Քոնչերթօ Գրանտոյօ-կուայի մէջ գնահատեցինք Քոնսէռ Քոլոնի Ա. ջութակահար Տարիէոյի ու արնգահար Գլանքառի արհեստն ու ոճին ոսկը :

Նոյեմբեր 28ին՝ Société des Concerts du Conservatoireի նուագահանդէսին՝ ջերմօրէն ծափահարեցինք դեռատի ջութակահար, Հանրի Մէրինկը Մոցարթի Concerto en ré majeurին մէջ : Զգայուն խառնուածքի, տոկուն արհեստի, դասական ոճի տէր սոյն ջութակահարը՝ եթէ հասարակութեան ծափերէն չշլանալով շարունակէ ըլլօրէն պարզացնել իր արտայայտութեան միջոցները եւ ճոխացնէ իր նուագացանկը՝ պատուաւոր տեղ մը պիտի գրաւէ վերջին քառամեակին արտակարգ երաժշտանոցէն ելլայուելով վիրթիւոզ յորջորջուելու խաղաղ արժանի քանի մը ջութակահարներու կողքին

Նոյն նուագահանդէսին մէջ իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն տրուեցաւ Darius Milhaudի Suite provençaleը, որ կը բաղկանայ մերթ զուարթ մերթ մելամաղձոտ ուր ժողովրդական թեմաներէ, զորս երաժիշտը նուագախմ-

---

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Շատ չանցած ձորէ մը դուրս գալով բարձունքի մը, ձիաւորներէ եւ հետիոտներէ բաղկացած, բանեց ձիաւորներու ուղղութիւնը : Անշուշտ այդ բազմութիւնը զբօսանքի չէր ելած : Ձախ թեւի դիրքէն տէրտէրը ձայն կուտար : Լեւոն Առաքելն ու Միրիճանը արթնցուց եւ պատուիրեց հետեւիլ հեռուն երեւցող բազմութեան ընթացքին ու ինք կռանալով վազեց տէրտէրի դիրքը :

— Ի՞նչ կայ, տէրտէր ։

— Անջուղ տես, — ու ձեռքի շարժումով ցուցուց գիւղերով իրենց եկած ճամբու վրայ երկու հարիւրէն աւելի մարդոց մօտենալը :

— Հը՛մ, կ'ուզեն շրջապատել մեզ, դաշտի կողմէն ալ բազմութիւն մը ծայր տուաւ :

— Ուրեմն կռիւը անխուսափելի է :

— Այնպէս կ'երեւայ :

Կէսօրը անցած էր երբ առաջին հըրացանը պայթեցաւ : Կռիւը սկսած էր : Երեք չորս հարիւրի դէմ տասնըհինգ կռուողներ, որոնցմէ երկուքը վիրաւորուածներ : Եթէ յարձակողները միայն գիւղացիներ լինէին, գէթ ոչինչ, կերպով մը կրնային դիրքերը պահել մինչեւ մութին իջնալը : Շատ սակայն, յայտնի դարձաւ, որ կանոնաւոր զօրքն ալ կը մասնակցի կռուին դառնալով այն յարատեւ համազարկերէն, որոնք խմբի տղայոց հըրազէնութիւն չէին տար դիրքերէն գլուխ բարձրացնելու :

Հետզհետէ կռիւը կը տաքնար ամէն կողմի վրայ : Լեւոնի դիրքը, ո՛չ միայն այլ եւս չէր կրնար օգնել միւս երեք խմբերուն, այլեւ ինքզինք պաշտպանելու դժուարութեան մէջ կը գըտնուէր : Գարա Քիւթիւկի դժուարամատչելի կողմէն ալ թշնամին բարձրանալ կը փորձէր . Պարզ էր որ կռիւը երկար չէր կրնար տեւել : Խմբի կռուողներէն երկուքը սպաննուած էին արդէն : Եթէ միայն մինչեւ արեւմտոց դիմանանք, կը մտածէր Լեւոնը, բան մը որ այլեւս հնարաւոր չէր, կը մնար մէկ դիրքի վրայ կեդրոնանալ եւ կռուիլ :

— Առաքել, ձայն տուր տղոցը, — առանց կրակելը դադրեցնելու պոռաց Լեւոնը, — ամբողջապէս թող քաշուին մեր դիրքը :

Ինը հոգի միայն պատասխանեցին Առաքելի կանչին, վերջի պահուն կարիճ երիտասարդ մը ծակտէն խըփուած ինկած էր դիրքի քարերուն վըրայ : Փոքր, գէշ պաշտպանուած դիրքին մէջ այժմ տասներկու կռուողներ սեղմուած էին : Թէ ինչո՞ւ այդ պահուն յարձակումը յանկարծ դադրեցաւ, հրացանները լռեցին, տղաքը չէին գիտեր : Մօտ ժամ մը այսպէս խաղաղ անցաւ, նոյնիսկ այն Թուրքերը, որոնք Լեւոնի դիրքի կողմէն կը բարձրանային, գնդակի հասողութեան սահմանէն հեռանալով զանազան խումբեր կազմած սպասեցին : Լքուած դիրքերու կողմէն դեռ թշնամին չէր երեւար : Այդ պատեհութենէն օգտուելով, Լեւոնը կարգադրեց անմիջապէս քարեր հաւաքել եւ դիրքը շրջապատել բաւական բարձրութեամբ պատով մը :

Աշխարհի ժամանակաւոր փարախի նմանող նոր դիրքը՝ հիմա արդէն որոշ առաւելութիւն մը կուտար կըռուողներուն : Անշուշտ ամէն կողմէ յարձակման մը պարագային կրնային Թուրքերը վերցնել դիրքը, միայն թէ շատ մեծ գին մը վճարելով : Երբ երեկոյեան ժամը վեցի առեններ կըռիւը վերսկսաւ, նոր միայն յայտնի դարձաւ, որ Թուրքերը զինուորներու ջոկատ մը հասնելուն սպասած էին :

Լքուած դիրքերու կողմէն Թուրքերը, առանց արգելքի կրցան շուտով բարձրանալ, մինչեւ որ կեդրոնի դիրքին տեսողութեան սահմանին մէջ մըտան : Կռիւը տաքցաւ : Լեւոնը ութ կռուողներով այս անգամ լքուած դիրքերու կողմը կը պաշտպանէր, իսկ Աձպտերի քահանան ալ երկու ընկերներով հակառակ կողմը, ուրկէ պաշիպօզուկներ կը բարձրանային : Հրացաններու արագարագ մէջէն լսուեցաւ շեփորներու ձայնը : Պարզ էր որ զօրքը յարձակման պիտի անցնէր :

— Ուշադրութի՛ւն, տղաք, — գոռաց Լեւոն հրացանի մակաղինին մէջ հինգ փամփուշտ սեղմելով, — սպաներուն նշան բռնեցէք, յարձակման պիտի անցնին…

Ցանկարծ Թուրքերու բազմութիւնը առաջ շարժեցաւ . կեդրոնէն կուգար զօրքը, իսկ երկու կողմերէն՝ զինուած գիւղացիներու բազմութիւնը «Հիւճիւմ, իլէրի», կը լսուէր սպաներու հրամանը : Թէեւ հազիւ երեք հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, սակայն կռուելով զառիվերը բարձրանալը դժուարին պարագայ մըն էր : Լեւոնի եւ ընկերներու կարկուտի նման տեղացող գնդակները ծանր կորուստ պատճառեցին յարձակողներուն, գիւղացիները արդէն չէին երեւար, խուճապահար դուրս ելած էին կռուի սահմանէն : Զօրքը կը դանդաղէր, բայց կը յառաջանար : Սեւամորթ կարիճ սպայ մը կ'առաջնորդէր զօրքերը, որոնք սովորաբար հոգի կը լինէին :

Միրիճանը խնամքով նշան բռնեց ու հրացանի արագացին հետ սեւամորթը թեւերը բանալով, երեսն ի վար գետին ինկաւ : Սպայի դիակը վերցնելով զօրքը սկսաւ ընկրկիլ, մինչեւ տղոց լքուած դիրքերուն մօտենալէ վերջ : Սակայն երկու յանդուգն զինուորներ, տղոց ձգած ձախի դիրքերու ետին նետելով իրենքզիրենք, աւելի մեծ կորուստ պատճառեցին խմբին, քան ամբողջ օրուան մէջ չէին կրցած ընել թշնամիի բոլոր ուժերը միասին : Այդ զինուորներու արձակած գնդակներէն սպաննուեցան Գէորգը, Միրիճանը, Ալեքը եւ վիրաւոր Վահէն, բոլորն ալ Ծապին Գարահիսարցի յանդուգն կարիճներ : Լեւոնը կարգադրեց ինկողներու տասնոցներն ու փամփուշտները վերցնել, որոնցմէ մէկն ալ իր մէջքը կախեց :

Բարեբախտաբար կամաց կամաց սկսաւ մթնել :

— Տէրտէր, ի՞նչ կ'ըսես, — հարցուց Լեւոնը, — ժամանակ է փորձել դուրս գալ շղթայէն :

— Հա, իմ միտքս ալ այդ է :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ" ԱՄՍԱԳՐԻ ՏԱՍՆԸՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ
(ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ)

»»»» • ««««

Պոսթընի «Հայրենիք» ամսագիրը թեւակոխած է իր գոյութեան տասնեւհինգերորդ տարին։

Նշանակալից երեւոյթ մըն է այս իրողութիւնը փոքրաթիւ ժողովուրդի մը համար որ կ'ապրի օտար երկիրներու դժնդակ պայմաններուն մէջ, կտրուած իր բնաշխարհի հողէն եւ հարազատ շունչէն։ Դրական փաստ մը մեր ցեղային ամէնէն առողջ եւ դիմացկուն յատկութեան՝ մշակոյթի սէրը, ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլանք։

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրի տասնըհինգ տարիներու անխափան հրատարակութիւնը պիտի կրնար արդար հպարտութեամբ լեցնել մեզ շրջապատող եւ մեզմէ շատ աւելի բախտաւոր փոքր ազգերու սիրտը։

ՀԱՅՐԵՆԻՔը մէկուկէս տասնեակ տարի ժամադրավայրը եղաւ գաղութներու հայ մտաւորականութեան։

Առանց դաւանանքի կամ հոսանքներու խտրութեան, անիկա իր էջերը լայնօրէն տրամադրեց տարագիր մշակոյթի մը ծառայողներուն, անոնց ըստեղծագործութեան ճիգին եւ անկախ մտածելակերպին։

ՀԱՅՐԵՆԻՔը իր հատորներուն մէջ հաւաքեց հայ պատմութեան թանկագին էջեր, տեղ տուաւ ակնառու գրողին, յայտնաբերեց յուսատու Նոր դէմքեր, կամ Նոր հաւատք ու եռանդ ներշնչեց անոնց որ, առանց Հայրենիքին, թերեւս վերջնականօրէն լռեցուցած ըլլային իրենց գրիչը։

Եւ գաղթահայութիւնը սիրեց ՀԱՅՐԵՆԻՔը։

Ապացոյց՝ ամէն ամիս, 160 էջէ կազմուած բազմածախս հրատարակութեան մը տասնըհինգ տարուան յարատեւ կեանքը։

ՀԱՅՐԵՆԻՔի տարեդարձը շրջան մը չի փակեր, այլ հանգրուան մըն է։ Անիկա կը քալէ նոյն ուղղութեամբ եւ նոյն ճոխութեամբ դէպի նոր տասնամեակներ։

Կոչ կ'ընենք մասնաւորաբար ֆրանսահայ գաղութին, քաջալերել ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագիրը, արտասահմանի մէջ հայ մշակոյթի զարգացման լաւագոյն կռուաններէն մէկը։

Ամէն հայ գրասէրի եւ մտաւորականի վրայ, որ նախանձախնդիր է այդ մշակոյթին պահպանման, բարոյական պարտք կը ծանրանայ բաժանորդագրուիլ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրին, ճանչցնել զայն եւ օգնել անոր տարածման։

Փարիզ բնակող ՀԱՅՐԵՆԻՔի աշխատակիցներ որոշած են թէյասեղանի մը շուրջ տօնել ամսագրին տասնըհնգամեակը։ Կը հրաւիրուին ՀԱՅՐԵՆԻՔի համակրողները։

Ֆրանսահայ գաղութին կողմէ համակրանքի շատ աննշան ցոյց մը պիտի ըլլար այս հանդէսը հանդէպ մեր ամերիկահայ եղբայրներուն, որոնց վրայ ծանրացան մինչեւ հիմա այդքան խոշոր ձեռնարկի մը նիւթական եւ բարոյական հոգերը։

Ֆրանսահայ գաղութը, որ միշտ եւ լայնօրէն ու սրտանց մասնակցած է ազգային եւ դպրոցական ձեռնարկներու, վստահ ենք նոյնքան խանդավառութեամբ արձագանգ պիտի տայ մեր կոչին՝

ԿԱՐԴԱԼ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵԼ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ։

Պրոֆ. Ն. Ադոնց, Հ. Ալեանաք, Տիկ. Պ. Բարսեղեան, Ռ. Բերբերեան, Տիկ. Ե. Բիւզանդ, Ա. Գիւլխանդանեան, Հ. Զարդարեան, Ռ. Զարդարեան, Յ. Զարեան, Ա. Խանդկարեան, Գ. Մելոյեան, Լ. Մեսրոպ, Տիկին Ե. Մէնտէրեան, Մ. Պարսամեան, Ա. Չամալեան, Ս. Վրացեան, Վ. Փափազեան։

...բարդած ու ընդլայնած է ըստ հաճոյս։ Գրաւիչ գործ մըն է այս կենդանական հմայքով ու անկեղծութեամբ գեղուն —, որուն հեղինակը իր սերունդին կարողագոյն նուագատեղծներէն մէկը կը հանդիսանայ ամէն անգամ որ զերծ մնայ իր թարգմաններուն եւ ունկնդիրներուն ականջները անախորժ հնչականութիւններով ողողելու մարմաջէն։

Նոյեմբեր 29ին լսեցինք աշխարհահռչակ Quatuor Lener*ը Պէթհովէնի Ե. Փ. եւ ԺԴ. լարային քառեակներուն մէջ։ Զգալի էր բացարձակ միատարրութեան պակասը։ Քառեակին պետը՝* Yeno Lener*՝ քաղցր ու թաւշային հնչականութեան, մատներու եւ նուրբ ճկունութեան, դասական-վիպական խառնուածքի տէր ճարտար ջութակահար մըն է, որ գրեթէ միշտ կը տիրապետէ ամբողջութեան՝ միանուագածուի մը տպաւորութիւնը ձգելով, մինչ երաժշտութեան ամենագեղեցիկ միանգամայն եւ ամենադժուարին ճիւղին՝ քառեակին մէջ Ա. ջութակը՝ ի հարկին՝ նսեմանալ պարտի։*

Նոյեմբեր 19ին ու 30ին Շուպէրթի ու Պէթհովէնի քանի մը վսեմ գործերուն մէջ լսեցինք գերմանացի դաշնակահար Heinz Jolles*ը, իր պատուական նուագակիցը, որուն տաղանդը գնահատելու առիթն ունեցան անցեալ մայիսին* récital*ին ներկայ օտար ու հայ ունկնդիրները։*

Ժոլլէս երաժիշտ մըն է նախ եւ առաջ։ Դաշնակը իրեն համար միջոց մըն է խօսքով անբացատրելի իր զգացումներն ու գաղափարներն արտայայտելու, մինչ շատերու համար երաժշտութիւնը միջոց մըն է իրենց նուագածուի արհեստը ցուցադրելու եւ շահագործելու։

Իր երեւակայող մտքին ու զգայուն հոգիին շնորհիւ՝ Ժոլլէս երաժշտաց թարգմանը կը հանդիսանայ ռոմանթիք երաժշտութեան, ուստի իր հունձքը անհատականութիւնը շատ աւելի տիրաբար ի յայտ կուգայ Պէթհովէնի գործ 111 Սոնաթին *— որ վեհապանծ վարպետին դաշնակի վերջին Սոնաթն է, ռոմանթիզմով թաթաւուն — քան անոր* գործ 2 Սոնաթին *մէջ, որ զուտ դասական է ներշնչումի ու գրելակերպի տեսակէտով, եւ յօրինուած է Հայտընեան ու Մոցարթեան երաժշտութիւններու ազդեցութեան տակ։*

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Ճիւմհուրիյէթ» հետեւեալ հէքեաթները կը պատմէ իր թղթակցին բերնով —

Սանճաքին պատուիրակը Րօժէ Կառօ սկիզբները չէզոք ցոյց կուտար ինքզինք. Բայց կարճ ատեն մը վերջ գոյնը դուրս տուաւ։ Մասնաւորաբար Քրիստոնեաները, Ջէբէջիները եւ Արաբները ու Քիւրտերը Թուրքերու դէմ հանել աշխատող Կառօ, Քրիստոնեաներն ալ ջանաց գրգռել Թուրքերուն դէմ։ Քրիստոնեաներուն այս միջոցով շատ մը հրամաններ տալէ ետք, անոնց գիւղերը այցելեց եւ դրդեց կարգ մը ցոյցեր ընել։ Կառօ հանրային կարծիքը գրգռելու գլուխը ընդգրկած է արդէն հանդիսանալու համար ո եւ է ձեւի տակ քրիստոնեաներու համաձայնութեան Թուրքերուն հետ՝ ընտրութեանց մէջ։ Ինչպէս որ՝ Իսքէնտէրունի մէջ Օկիւստ Շէրավիի եւ Քայսէր Վայզի հետ տեսակցած ատեն ըսած է — ժողովին համար ձեր թեկնածուները դրէք։ Ֆրանսա պիտի վարէ երկիրը նախապէս եղածին պէս։

Կառօ օժտելու համար Սանճաքին՝ Ֆրանսացիներու ձեռքը մնալու տեսակէտին, կարգ մը մարդիկ ընտրած է եւ զանոնք ղրկած է Ազգաժողովի յանձնախումբին մօտ։ Քաղաքապետ Ֆիլիպ, Անթօն Ֆիլիպ, Էտվարտ Մօն եւ Մարսէլ Պալթ Իլիանէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը դիմում ըրած է ապահովելու համար Ֆրանսական հոգատարութեան դեռ 10 տարի շարունակութիւնը Սանճաքին մէջ եւ կամ Ֆրանսական դաշնաւորի մը անուանումը։

Կառօի հետապնդած նպատակներէն մին ցոյց կուտայ նաեւ Ազգաժողովի անունով Իսքէնտէրունի մէջ խօսուած ճառի մը պատուիրակի օգնականին Տօմինիքի կողմէ խեղաթիւրուած թարգմանութիւնը եւ ատոր թուրքերէնով եւ արաբերէնով արտասանութիւնը։

Քաղաքապետը այս ճառին առթիւ քանի մը մարդ բռնած է եւ անոնց պատուիրած.

— Ամէն անգամ որ «Ֆրանսա» բառը լսէք, բուռն կերպով պիտի ծափահարէք.

Կառօ 937 հոկտ. 9ին Իսքէնտէրունի Ֆրանսական պաշտօնատունը երթալով ըսած է.

— Բնաւ չազդուիք որ այստեղ Սուրիայէն պիտի բաժնուի։ Սանճաքին Սուրիայէն բաժանումը պատճառ մըն է որ, Ֆրանսա ձեզ աւելի շատ պաշտպանէ։ Ֆրանսա ձեզ առ յաւէտ պիտի պաշտպանէ։

Իսկ հոկտ. 21ին Սուէյտիէ գացող Կառօ քրիստոնեաներուն ըսած է.

— Հոս ոչ Սուրիա կայ եւ ոչ Թուրքիա։ Հոս կայ միմիայն Ֆրանսա։ Մեր ձգտածներէն զատ ուրիշ ոչ ոք երեսփոխան պիտի չըլլայ։

Գրգռութիւնները շարունակող Կառօ, զինուորական հրամանատարին հետ Հայոց լիտըր Տէր Գալուստեանին տունը հիւրասիրուած է եւ այդ միջոցին Հայոց կողմէ հայկ. եւ ֆրանս. դրօշակներով ողջունուած է։ Ընդունելութենէն վերջ, Մուսա տաղ քաշուած են։ Կառօ ցերեկուան ճաշը Մուսա Տաղի մէջ առած է եւ Հայերը գրգռող ճառ մը խօսած է։ Կառօ այս ճառին մէջ ըսած է.

— Ի՞նչ կը վախնաք։ Ֆրանսայի հոգատարութիւնը երկու տարի պիտի տեւէ։ Անկէ վերջն ալ, Ազգաժողովը վերստին հոգատարութիւնը պիտի յանձնէ Ֆրանսայի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՀԻՃՆ ՈՒ ԳՈՐՏԸ

— • —

ԱՆԻԷՌ, 2 դեկտեմբեր — Գորտերուն գոյութիւնը պայմանաւորուած է ճահիճներով։ Եթէ չըլլային լճացած, ապականած ջուրերը, գոյութիւն պիտի չունենային գոյնզգոյն գորտերը։

Ճահիճները դժբախտաբար այլազան են եւ տեսակ-տեսակ՝ անոնց մէջ ապրող գորտերը։ Լիճերու, գետերու եւ ճահիճներու գորտերը անմեղ արարածներու շարքին դասուած պիտի մնային, եթէ կարմիր լիճերու թունաւոր գորտերը չըլլային։

Այդ զզուելի գորտերէն հատ մը կ'ապրի Անիէռի եւ Գոււա-Քոլոմպի միջեւ։ Ան երբեմն Անիէռի, երբեմն ալ Գոււա-Քոլոմպի ափը կ'ելլէ կը կռկռայ, միշտ անուն փոխելով, կը թունաւորէ եւ կարմիր ճահիճը կ'իջնէ անշշուկ։

Կ'ըսեն թէ մեր շրջանի այդ գորտը մարդու կը նմանէր ատենին, բայց օր մը չար սատանաները խելքը գողցան եւ զայն կարմիր ճահիճը նետեցին. Այն օրէն ասդին կանանչ գորտ դարձաւ կարմիր ճահիճին մէջ։ Այս այն խայտառակն է, որ հանրային դրադարանի մը վրայ նստած, կը շահագործէ անոր գիրքերն ու գաղութին համբերութիւնը։ Այս բոլորը կ'ընէ հաճելի ըլլալու համար Հօկ-բոլշեւիկ խառնիճաղանճին որ նոյնքան ծանօթ է իր հոգեկան թշուառութեան։

Այս զռնափոխ պառամեալը միայն մէկ եղանակ գիտէ, — կարելի եղածին չափ սուտել, բամբասել, զրպարտել, կարծելով թէ կրնայ որ եւ է վնաս տալ Դաշնակցութեան, ո եւ է Դաշնակցականի, «Յառաջ»ի եւ կամ խանգարել գաղութին համերաշխութիւնը.

Անցեալներս Անիէռի մէջ հայ զինուորցուներուն մեկնումին պահուն շրջանիս մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արամ» ենթակոմիտէն ի պատիւ մեկնողներուն խնճոյք մը սարքած էր, որ անցաւ չափազանց տաք մթնոլորտի մէջ։ Ներկայ էին մօտ 80 հիւրեր եւ զինուորցուներ, առանց կուսակցական խտրութեան։ 125 շիշ շամփանիա սպառեցաւ։ Մթնոլորտը այնքան հարազատ էր որ ստիպուած եղանք հանդէսը երկու ժամ երկարաձգել։ Ճառեր խօսեցան բոլորն ալ, Դաշնակցական, Հնչակեան, չէզոք, առանց թէ երիտասարդ։ Քանի մը թրքախօս խառնակիչներ եկան սրահէն առջեւ եւ մեր ընկերներէն խնդրեցին մասնակցիլ խնճոյքին, թրքական շարքիներով։ Կազմակերպիչ ընկերներ վճռապէս մերժեցին այդ անճոռնի առաջարկը, եւ ճամբեցին նորեկները։ Եւ ահա կանանչ գորտը, որ թուղթ մրոտել ալ սորվեր է, կը գրէ Փարիզի հնչակեան օրկանին մէջ — «Անիէռի խնճոյքին զինուորցուներէն 10 — 12 հոգի երգելու ազատութենէն զրկուելուն համար իրարանցում առաջ կուգայ, զինուորցուները բոլորը ոտքի կ'ելլեն ու կ'երթան»։ Գարշելի սուտ՝ վերէն վար, ինչպէս իր բոլոր «թղթակցութիւնները» որոնք աղբ կը հոտին։

Այս թերթին էջերը մեզի չեն թոյլատրեր աւելի բաց խօսիլ։ Բայց թող չկարծեն թէ գորտերը կրնան անվերջ պղտորել ջուրերը։ Այտակեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (27 նոյեմբեր).

— «Կրթական նախարարին կարգադրութեամբ, Առաջնորդէն եւ նախարարութեան պաշտօնեաներէն բաղկացած յանձնախումբ մը կազմուած է՝ զբաղելու համար վարժարաններու եւ գաղութը շահագրգռող բոլոր խնդիրներով։

Յանձնախումբը առաջին նիստը գումարած եւ կարգ մը որոշումներ ալ առած է։ Յանձնախումբին կազմութիւնը խորհիլ կուտայ մեզի թէ նախարարութիւնը բարեացակամ տրամադրութիւններ ունի եւ կը փափաքի մեր գաղութին տալ որոշ դիմագիծ մը, իբր ազգային կամ կրօնական համայնք, միանգամայն զայն օժտելով սթաթիւով մը որուն նախագիծը պիտի պատրաստէ մօտաւոր յառաջիկային, քննելու, բարեփոխելու, վաւերացնելու եւ ապա գործադրութեան դնելու համար։

Ուրախ ենք որ կառավարութիւնը կ'ուզէ վերջ տալ մեր անկերպարան վիճակին եւ կարգուկանոնի դնել մեր ազգային ու կրօնական գործերը, մեր հաւանութեամբ եւ պետութեան օրէնքներու սահմանին մէջ։

Տարիներէ ի վեր Սթաթիւի (կազմական կանոնագիր) մը անհրաժեշտութիւնը շեշտած էինք այս էջերէն, սթաթիւ մը, որ վերջ տար ապօրինութիւններուն, անձնական քմահաճոյքներուն, ինքնագլուխ գործունէութիւններու, սթաթիւ մը՝ որ ճանչնար ժողովուրդին իրաւունքները, ու նոր կամքը դասէր վեր ամէն բանէ եւ հնարաւորութիւն տար անոր իր քուէով ներկայացուցիչներ ընտրելու եւ իր բախտը տնօրինելու։

Երբեւի ժամանակը եկած է, սթաթիւի խնդիրը դրուած է սեղանի վրայ։ Տակաւին կանուխ է տեսակէտներ ու սկզբունքներ դնել, քանի մեր առջեւ շօշափելի օրինագիծ մը չկայ։ Անտարակոյս, Կեդր. վարչութիւնը արժանի ուշադրութիւնը պիտի ընծայէ այս խիստ կենսական ու պատասխանատու գործին, որմէ կախում պիտի ունենայ գաղութին ապագան։

Պէտք է մանրակրկիտ քննութենէ անցընել պատրաստուելիք սթաթիւին բոլոր յօդուածները, զանոնք ենթարկել խոր ուսումնասիրութեան, զանոնք բաղդատել ռումանահայ կամ իրաքահայ սթաթիւներու յօդուածներուն հետ, հաշւի չափել, ձեւել, խորհրդածել եւ ապա վերջնական ձեւ տալ անոր։

Չափազանց պատասխանատու եւ բարդ այս աշխատանքը պէտք է վստահիլ փորձառու եւ օրէնքէ հասկըցող ազգայիններու, որոնք ամէն բանէ առաջ պէտք է մտածեն գաղութի շահերուն եւ անոր բարոյական դիմագծի պահպանման մասին։

Պատասխանատու գործ ըրինք՝ այն նկատումով որ սխալ մեկնաբանութիւն մը կրնայ մեծ դժուարութիւններու մատնել մեզ եւ ցնցել մեր ազգային կազմակերպութեան ոգին։

Օրինակի համար, մեզի ըսուեցաւ թէ յունահայ եկեղեցին էջմիածնէն զատելով՝ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կապելու տեսակէտ կայ։ Ըսուեցաւ նաեւ որ մասնաւոր ճիգ կը տարուի մեր օրթոտոքսի հանգամանքը զատելու Կաթողիկէ եւ Աւետարանական քոյր համայնքներէն։ Ըսուեցաւ նաեւ որ բարոյական ճնշում պիտի բանեցուի կաթողիկէ եւ աւետարանական վարժարաններու վարիչ մարմիններուն վրայ, միանալու կամ ենթարկուելու լուսաւորչական վարժարանները ղեկավարող ձեռնհաս մարմիններու։

Ասոնք պատասխանատուութիւն հրաւիրող խնդիրներ են, որոնք կրնան դժուարութիւններ ստեղծել եւ հայութիւնը բաժնել երեք բաժանումներու։

Ընդունելով որ սթաթիւն պիտի պատրաստուի լուսաւորչական համայնքին համար, անոր մէջ երբեք ուղղակի կամ անուղղակի ո եւ է յիշատակութիւն պէտք չէ ըլլայ քոյր յարանուանութիւններու մասին, ուղղակի կամ անուղղակի ոչ մէկ ճնշում ի գործ պէտք չէ դրուի անոնց վրայ, վարժարանները բարոյապէս ենթարկելու մեր հակակշռին։ Ոչ մէկ խտրութիւն լուսաւորչական եւ կաթոլիկ կամ լուսաւորչական եւ աւետարանական հայուն միջեւ։ Մեզի համար հայութիւնը մէկ եւ անբաժան է։ Ասիկա պէտք է ըլլայ հիմնական սկզբունք։

Նոյնը նաեւ եկեղեցին էջմիածինէն բաժնելու եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կապելու մասին։ Մեզի համար դժուար է ըսել թէ որքան իրագործելի է այդ տեսակէտը եւ ինչ չափով օգտակար է հայութեան ընդհանուր շահերուն տեսակէտէն։ Ամէն պարագայի պէտք է լրջութեամբ քննել, ուսումնասիրել եւ ապա որոշել»։

ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանի երեսփ. ժողովին երկու հայ երեսփոխանները, Պ. Պ. Ջիւրայլի Բուդաղեան եւ Զ. Սագինեան հետեւեալ զեկոյցը կը հաղորդեն մամուլին, Նոյեմբեր 20 թուականով —

Ըստ Հնդկաստանի իրանական կայսերական հիւպատոսարանի հաղորդագրութեան՝ Կայս. Արտաքին Գործ. Մինիստրութեան, Ամիրխանեան համբաւաւոր ժառանգութեան դատի խնդիրը դեռ շարունակւում է։ Ժառանգութեան գումարը հասնում է քսան եւ հինգ միլիոն անգլիական ոսկի, եւ զանազան երկրներից պահանջողներ ու դատ վարողներ կան այդ ժառանգութիւնից մասն ունենալու համար։ Եթէ իրանահայութեան մէջ եւս կան հետաքրքրուողներ այդ ժառանգութեան խնդրով, կարող են իրենց դիմումներն անել Կայս. կառավարութեան Արտ. Գործոց Մինիստրութեան, կամ Հնդկաստանի հիւպատոսարանին, ինչպէս եւ պարլամենտի հայ անդամներին, եւ իրենց պահանջին օրինաւոր լինելու դէպքում, կը գտնեն ամէն աջակցութիւն։

ԽՄԲ. — Այս դատին փաստաբանը՝ Պ. Ս. Աբգարեան, մեզի հաղորդած է դատավճիռի մը պատճէնը, նպաստաւոր եզրակացութիւններով։ Ծանօթ չըլլալով անցուդարձին, այս բոլորը կը հրատարակենք իբրեւ պարզ տեղեկութիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Ի՞նչ մարդիկ, կրկնեց ծերունին նրա խօսքը, գունաթափուելով։

— Դու եւ քո երկու որդիները՝ Հայրապետը եւ Ապօն, եւ քո միւս հիւրը Վարդանը, պատասխանեց էֆէնդին.

Հարուածը սաստիկ էր, եւ կարող էր միանգամից անզգայացնել ողորմելի ծերունուն։ Բայց տանջանքներով լի կեանքը, մշտական վտանգը եւ աղէտալիքները այն աստիճան մխել էին նրա սիրտը, որ կարողացաւ դիմանալ էֆէնդու թօթալից խօսքերին, եւ պահպանելով իր հանդարտութիւնը հարցրեց.

— Մենք ինչո՞վ ենք մեղաւոր։

— Օրհնած, այնպիսի միամիտ հարցմունք ես անում, որ երեխան էլ չի անի. Կարծես ինքդ չը գիտես, թէ ինչո՞վ էք մեղաւոր, պատասխանեց էֆէնդին դառն հեգնութեամբ։— Մի բոլորովին առողջ մարդ ինչո՞վ է մեղաւոր, որ նրան հիւանդի տեղ են դնում, նրա համար միայն, որ նա դուրս էր եկել ժանտախտով կամ ջերմով վարակուած մի հասարակութեան միջից եւ կամենում էր օտար երկիր գնալ, որ ազատուէր այդ ախտերից։ Բայց նրան սահմանի վրայ բռնում են, կախում են մի ծակի մէջ, եւ այնքան ծուխ ու մուխ են տալիս, որ հոգին դուրս է գալիս...

— Ուրեմն մե՞զ էլ ծակը պիտի կոխեն, հարցրեց ծերունին եւ նրա դէմքի խորշոմների մէջ երեւացին սարսափելի ցնցումներ որ նշան էին սաստիկ բարկութեան։

— Այո՛, պատասխանեց էֆէնդին սառնասրտութեամբ։

Բայց նա եկել էր Լալայի մասին առաջարկութիւն անելու, նրա ձեռքը խնդրելու եւ իր սէրը յայտնելու։ Ինչո՞ւ բոլորը մոռացաւ նա. ինչո՞ւ այսպէս տանջում էր ողորմելի հօրը։

Թօմաս էֆէնդին, ինչպէս վերեւը ասացինք, աշխատում էր ծերունի տանուտէրին այնպիսի մի անելանելի դրութեան մէջ դնել եւ այնպիսի մի համոզման բերել, որ ստիպուած լինի մտածել, թէ իրանց փրկութիւնը միայն էֆէնդիով կը լինի եւ Լալան պէտք է զոհուի այդ փրկութեան համար։ Որովհետեւ էֆէնդին գիտէր, որ ծերունին հեշտութեամբ չի յօժարուի աղջիկը իրան կնութեան տալ, մանաւանդ այն խօսքերից յետոյ, որ նա լսեց Վարդանից, թէ էֆէնդին զանազան երկիրներում կնիկներ է թողել եւ ինքը անկարող եղաւ հերքելու այդ ճշմարտութիւնը։

Բայց էֆէնդին նկատելով, որ ինքը չափը անցաւ, պէտք չէր այս աստիճան յուսահատեցնել ծերունուն, սկսեց նրան մխիթարել ասելով.

— Ձեզ մի քանի օր բանտարկուած կը պահեն, իրաւ է, բայց այդ միայն ձեւի համար կը լինի։ Թօմաս էֆէնդին գործը այնպէս է սարքել, որ ձեզ վնաս չի հասնի։

Ծերունին ոչինչ չը պատասխանեց։ Նա տեսնում էր մեծ զանազանութիւն էֆէնդու առաւօտեան եւ այժմեան խօսակցութեան մէջ։ Նրա սրտում ծագեց մի մթին կասկած...

ԻԹ

Վարդանը, Հայրապետը եւ Ապօն, առաւօտեան տնից դուրս գալուց յետոյ, ամենեւին տեղեկութիւն չունէին, թէ իրանց բացակայութեան ժամանակ ի՞նչ էր պատահել այնտեղ։ Նրանք դեռ չգիտէին ոչ Թօմաս էֆէնդու կատարած սատանայական կարգադրութիւնները, ո՛չ յիւզբաշու խուզարկութիւնները եւ ոչ էլ զինուորների կատարած անկարգութիւնները։

Նրանք անցան մի քանի գիւղեր, որոնում էին Գ. Սալմանին, ամէն տեղ հարց ու փորձ էին անում նրա մասին, եւ վերջապէս մտան այն գիւղը, գտան այն տունը, ուր նա անց էր կացրել վերջին գիշերը։ Տան տէրը բարի մարդ էր երեւում, նա պատմեց որ ինքը չգիտէ, թէ ինչ է պատահել խեղճ երիտասարդի հետ, միայն մինչեւ կէս գիշեր, նա նստած գիւղի «ջահիլների» հետ, ինչ որ բաների վրայ էր խօսում։ Երբ «ջահիլները» հեռացան, ինքը մնաց մենակ, նրան հաց տուեցին, անկողին տուեցին, նա պառկեց օդայի մէջ։ Վաղ առաւօտեան տեսան, որ երիտասարդը այնտեղ չկար. ո՞ւր էր գնացել չը գիտեն։

Վարդանը իր ընկերների հետ մտաւ այն սենեակը, ուր գիշերել էր երիտասարդը. Այնտեղ գտան, յատակի վրայ ձգած, մի թղթի կտոր, որի վրայ մատիտով շտապ ձեռքով գրած էր մի տող միայն՝ «ես կալանաւորուեցայ» եւ երկու գլխատառեր՝ Լ. Ս.։

Վարդանը կարդաց եւ թուղթը տալով Հայրապետին ասաց.

— Ես այդ սպասում էի...

Երեքն էլ մնացին քարացած։ Անզգալի սարսափելի տպաւորութիւն գործեց նրանց վրայ։ Երկու մեծ կորուստ իսկոյն պատկերացաւ նրանց աչքի առջեւ. մէկը, որ բարի ցանկութիւններով լի մի երիտասարդ զոհ գնաց իր անփորձութիւններին, միւսը, որ նրա կալանաւորութիւնը գուցէ երեւան կը հանէր եւ կ'ոչնչացնէր այն խորհուրդը, որի իրագործելու համար նրանք ունէին ամէն տեսակ դժուարութիւն։

Տան տէրը զարմացած նայում էր այդ երեք մարդու վրայ, թէ ինչո՞ւ այն թղթի կտորը այնքան սխրութիւն պատճառեց նրանց։ Նրանք ոչինչ չը յայտնեցին եւ դուրս եկան։

Արդէն երեկոյ էր դարձել։ Անասունների նախիրը, բառաչելով, թոշկոտելով, դառնում էր արօտից, բարձրացնելով փոշու թանձր մառախուղ։ Գիւղացիները նոյնպէս ուրախ, ծիծաղելով, միմեանց հետ հանաքներ անելով, տուն էին դառնում դաշտային աշխատանքներից։ Նրանցից ոչ ոք չէր հետաքրքրւում, ոչ ոք չէր մտածում այն բանի վրայ, թէ այս գիւղի մէջ, նախընթաց գիշերում կատարուել էին երկու չարագործութիւններ, — մի երիտասարդ կալանաւորուած էր եւ մի աղջիկ անպատուուած էր, երկուսն էլ միեւնոյն մարդու ձեռքով, որ հայ անունն է կրում եւ Հայոց ամբոխից յարգանք է վայելում...

— Գիւղացին, ասաց Վարդանը իր ընկերներին, — մի տեսակ երեխայ է, միայն հասակը առած։ Տեսնում ես, երեխան գլորւում է, ընկնում է գետին, գլուխը դիպչում է պատին, նա այնքան ժամանակ լաց է լինում, որքան զգում է ցաւը, իսկ երբ ցաւը անցաւ, նա բոլորը մոռանում է, որպէս թէ ոչինչ չէր պատահել, եւ կրկին սկսում է խաղը, կրկին սկսում է իր ծիծաղը...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Մ՛ՐԸ ԿԸ ԲՆԱԿԻ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՈՐԴԻ...
(ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՄԱՆ ԴԱՏԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ)

Լոնտոնի Թերթերը մանրամասնօրէն կը նկարագրեն դատավարութիւն մը, որ տեղի ունեցած է երկուշաբթի օր, Ամուսնալուծումներու դատարանին առջեւ եւ որուն հերոսն է Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի որդին՝ Գ. Նուպար, անօրէն առեւտրական ընկերութեան մը, ինչպէս եւ առեւտրական կցորդ Իրանեան դեսպանատան :

Գ. Նուպարի կինը, Տիկին Տորա (անգլուհի), ամուսնալուծում պահանջած ըլլալով, այդ օրուան դատավարութեան նիւթն էր Գ. Նուպարի բնակութեան կամ բնակարանի ճշդումը : Տիկին Կիւլպէնկեան կ'ըսէր թէ իր ամուսնին հայրը անգլիական հպատակ եղաւ 1902ին : Իր ամուսինը մեծցաւ Անգլիա եւ կրթութիւնը ստացաւ անգլիական հանրային դպրոցի մէջ Երբ չափահասութեան հասաւ, մեքենաբար Անգլիա հաստատուած կ'ըլլար. Արդէն բնակարան մըն ալ ունէր Լոնտոնի մէջ : Ամուսինը պատասխանեց թէ ինք ծնած է Պոլսոյ մօտերը (Գատըգիւղ) 1896ին, Օսմանեան հպատակ հայ ծնողքէ : Երբ շատ փոքր էր, իր ծնողքին կողմէ Անգլիա բերուեցաւ, ինք միտք չունէր մշտապէս Անգլիա հաստատուելու :

Գ. Նուպար Կիւլպէնկեանի փաստաբանը երկար ճառով մը բացատրեց թէ իր փոխանորդեալը չի կրնար Անգլիա հաստատուած համարուիլ : Դատարանին նախագահը պատասխանեց թէ որոշուելիք խնդիրը հետեւեալն է ,— Գ. Ն. Կիւլպէնկեան Անգլիա կը բնակէ՞ր անցեալ տարի օգոստոս 14ին, երբ սկսաւ ամուսնալուծման դատը : Դատաւորը շարունակելով, ըսաւ թէ Գ. Կիւլպէնկեան հայրը ահը է ամեն, կարելի է ըսել հսկայ հարստութեան մը : Հայրը գլխաւորաբար կը բնակի Փարիզ, իսկ որդին գլխաւորաբար Լոնտոն : Լոնտոնի, Տովիլի, Փարիզի եւ հարաւային Ֆրանսայի զանազան վայրերուն մէջ Գ. Կիւլպէնկեան կանոնաւոր աշխարհաքաղաքացիական ըմբռնում մը ունեցաւ կեանքի եւ գործի մասին : Իր հայրը բնակարան մը ունի Փարիզի մէջ 5 կամ 6 հիւրասենեակներով եւ նկարասրահով մը եւ կը գործածէ 24 ներքին սպասաւորներ : Նուպար Կիւլպէնկեան, որ 41 տարեկան է, կ'ըսէ թէ ինք կախում ունի հօրմէն, որ կրնայ պահանջել իրմէ բնակիլ Փարիզի տունը, ուր մինէ : Կրնայ ըլլալ որ դրամի ուժով հայրը տակաւին իրեն պահէ իր վերջին խօսքը գուցէ իրեն հանդէպ, բայց խնդիր է թէ այդ վերջին խօսքը ըսուա՞ծ է կամ պիտի ըսուի՞ : Իր համոզումով Նուպար Կիւլպէնկեանի վճռական նախընտրութիւնը Անգլիան է եւ եթէ վստահ ըլլայ որ պիտի չկորսնցնէ իր հօրենական ժառանգութիւնը, պիտի նախընտրէ իր անգլիական բնակավայրը. Չի կարծեր որ հայրը այդպիսի անախորժ ընտրութեան մը առջեւ պիտի դնէ զինքը, չի կարծեր նաեւ որ Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեան պիտի ձգէ Փարիզի իր փարթամ բնակարանը եւ վերադառնայ Արեւելք : Ան միշտ Փարիզ բնակած է 1926էն ի վեր : Գ. Ն. Կիւլպէնկեանի բարեկամները մեծ մասով Անգլիացիներ են, գրագումները անգլիական են եւ չարունակ անգլիական տուներ կամ յարկաբաժիններ վարձած է : Ան անդամ է անգլիական ընկերային ակումբին եւ մարզական ակումբի մը : Ան իր հօրը ներկայացուցիչն է առեւտրական կարեւոր չահերու Լոնտոնի մէջ եւ միակ առեւտրական ներկայացուցիչն է Լոնտոնի իրանեան դեսպանատան :

Եզրակացնելով դատաւորը յայտարարեց թէ Գ. Կիւլպէնկեանի բնակավայրը կը գտնուի Լոնտոն եւ վճիռը արձակեց ի նպաստ կնոջը, դատական ծախքերը վճարելու դատապարտելով ամուսինը :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔԻ բացած դատերուն առթիւ, հակառակորդ կողմին փաստաբանը, Բասվիլ Վալա, նամակ մը կարդաց որուն մէջ կը խնդրէ իր մտերիմ (այժմ թշնամի) զուգս տը Պորկոյէն՝ «հող տանիլ Անթուանէթի եւ իր զաւակներուն, եթէ փորձանք մը գայ իր գլխուն» : Փաստաբանը աւելցուց թէ այս ակիլիր ընդարձակն սխրուհին է, թէ 150.000 ֆրանք պարտք ունէր, որուն 90.000ը Լա Ռոք ինք վճարեց, Փաստաբանը կ'ուզէր հասկցնել թէ ընդարձակ խոհարար դրամ կը ստանար դաղանի վարկերէն, այսպիսի պարտքեր վճարելու համար :

ՊՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ համար նպաստաւոր տեղեկագիր մը ստորագրեց երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնախումբը : Եթէ ելմտական յանձնաժողովն ալ ընդունի, ապահովուած կը համարուի ցուցահանդէսին վերաբացումը, որուն համար 400 — 450 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջուի խորհրդարանէն :

Լ. Ճ. Դ.

Փոստիզ

ՎԱՆՍԸՆ ԲԱՆԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 11 դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Թուլբաստ», «Միջօ», «Վռամշապուհ» եւ «Աշխենեան» խումբերու բոլոր ընկերները 11 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» ակումբին մէջ : Ներկայանալ անդամատետրով.

ԱՂՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ, 10 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին ակումբին մէջ :

Լ. ԱԼՆԱ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, Գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Գունատպագիր եռագոյն կողք

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեքսանեանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ հայրենոյնով, հայդուկներու միջև մաղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը : Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէմճեան :

Ձախ կողմը Մ. Թէքլէմէզեան, Մ. Պօլոեան եւ Յ. Միրիմաքեան :

Կը բովանդակէ, տօնական, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն. :

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք : Ստանալու համար դիմել .—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

« Համազգային »ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ :

26, Ave. de Tokio — Métro : Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Գ. Վ. ԽԱՐԺԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Ա. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Գ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ դաշնակ, Ընկ. ԲԵՆՕ (սրինգ) եւ Գ. Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն), Գ. ԺՕՐԺ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (երգ).

Մուտք՝ 8 ֆրանք, (Թէյ եւ խմորեղէն միասին) :

Թէյասեղանի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նաեւ «Համազգային»ի թիւնային կեցուածքի պարզաբանող վիճակահանութիւնը.

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի
ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Որուն բացառիկ փայլով անցնելուն ոչինչ չէ խնայուած :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մարսէյլի հայ կաթողիկոս արուեստագէտները :

Կը նուագէ Մաթիէօի նշանաւոր «Ռէօնտըր-ժազը» :

Տեղի կ'ունենայ քաղաքին ամէնէն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, ՍԱԼՈՆ ՔՈՒԳԷՐ, Դեկտ 11ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5ը :

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ.— Կանխօրօք ապահովել տոմսերը Մասնաճիւղիս գանձապետ Գ. Մ. ՋՐԲԱՇԵԱՆէ, 27 Rue d'Aubagne.

ՅԱՒՇՆԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Rue Pouillet, Փարիզ :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Ֆըրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, կառավարութեան կողմէ արտօնուած վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Կիրակի, 12 Դեկտ., կէսօրէ վերջ, Ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Avenue de Tokio, métro, Alma-Marceau, Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղի կազմակերպած թէյասեղանի պահուն :

Կը խնդրուի Մասնաճիւղերէն որոնց թուականներն առաջ կեդրոնին վերադարձնել չծախուած տոմսերը, եւ ծախուածներուն փոխարժէքը : Կը խնդրուի հասարակութենէն ներկայ ըլլալ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գ. Խ. Կիւլպօլեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գ. Հրաչ Սարգիսեանի եւ պարագաներուն իր մօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ Վ. Եթեբրաններու Ֆոնտին 25 ֆրանք, Կուսէնվիլի Նուպարաշէն դպրոցին 25 ֆրանք : Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն փոխան ընկալագրի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Սարգիսեան, Օր. Արփինէ Սարգիսեան եւ Տէր եւ Տիկին Բաղթաւ Գասմաճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով եւ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, զոքանչին՝ Տիկին Իւղաբեր Սարգիսեանի զաւակներու մահուան առթիւ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Այրի Տիկին Զպուճքրեան եւ Հայթայեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ 12 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցին մէջ, 10 bis Rue Thouin— Փարիզ (5) տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ ողբացեալ Յովհաննէս Զպուճքրեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Ճահրիկեան» սրահին մէջ, 8 Rue Lechevin կը ցուցադրուին հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ : Երաժշտութիւնը դասաւորուած Գ. Ժագ Տէրտէրեանէ :

Տոմսերու մասնակցութիւն ՝ 2.50 ֆր., փոքրիկներու համար 1 ֆր. :

ԾԱԽՈՒ է Անթոնի արուարձանին մէջ, նոր բացուելիք մէթրօին մօտ, ռոփրիէի գեղեցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով : Արանց եւ կանանց առանձին բաժանմունք (երկուական աթոռներով) : Ունուի թը ունի երկու սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն : Պայմ՝ 12 տարի, տարեկան վարձք՝ 3500 ֆր. :Ման - րամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Գ. Աղայեանի, 73 Rue Adolphe Pajaud, Antony, Seine, Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն՝ օթօպիւս 88, Սանֆէր Ռօշըրոյէն՝ շոգեկառք :

ժամացոյցի եւ զարդեղէնի վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

Գ Թ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Պ Ա Զ Ա Ր
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. Մ. ՃԻՒՂԻՆ. ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն սննդի, զգեստաւորման, պատսպարման եւ դաստիարակութեան :

Տեղի կ'ունենայ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937 Կիրակի օր, ԺԱՄԸ 14—20 SALLE JEAN-GOUJONի մէջ, 8, RUE JEAN GOUJON. Paris 8e.)

Մէթրօ Clemenceau -Champs Elysées

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

Ընտիր նուագախումբ, թէյ, 5 քթէյ, ճոխ պիւֆէ.

Կը հրաւիրուին բոլոր ազնուասիրտ հայրենակիցները որոնք կը հասկնան Միութեան նպատակին եւ գործունէութեան.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տիգրանակերտի եւ շրջանի հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

8 RUE BOSSUETի շքեղ սրահներուն մէջ, Փարիզ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ : Ընտիր նուագախումբ : Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով :

Մուտք այրերու 7.50 ֆր., կիներու 5 ֆր.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro: Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք.

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՀԱՅ ԱՐՄԷՆ ԱԿՈՒՄԲԻ տարեկան պարահանդէսը

12 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30

19 RUE DE LA POMPE Մէթրօ La Muette

Հաճելի ժամանց, անչափ ուրախ պար՝ մասնակցութեամբ անուանի օրքէսթր HARRY WARLEMի. Պիւֆէ ժողովրդական գիներով.

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՆԵԼԼԻ ՏԵՐՈՒԿԵԱՆ (պար), Օր. ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ս. ԷԼՄԱՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. Մ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), Օր. Ճանպազ (դաշնակ).

Մուտք՝ 7 ֆր. 50

Le Gérant : G. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dessous — PARIS (13)

L: PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԵԲՆԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro . TOLBIAC)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 10 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3599 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱԹԱՅ ՊԻԶԻՄ ՃԱՆԸՄԸԶ»

Ո՛վ՛ չ ըլլար Ֆրանքլէն Պույեօն եւ յսէր Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ խօսուած ճառերը, Թուրք Թերթերու հրատարակութիւնները :

Մինչդեռ Փարիզի Թերթերը հազիւ Հալէպի համառօտ հեռագիրները կը տպեն — յաճախ ալ զանց կ'առնեն — Աղեքսանդրէթի Սանճաքի մասին, անդին չանթեր կը տեղան Ֆրանսայի գլխուն : Ոչ միայն Գայազիտի հրապարակին վրայ, այսպէս կոչուած հաւ ժողովրդական ուսանողներու կողմէ, այլեւ ամէնէն լուրջ Թերթերուն միջոցաւ :

Քանի մը նմոյշներ՝ Գայազիտի հրապարակին վրայ խօսուած ճառերէն.

— « Թուրքիա իրաւունք չունեցած տեղը իրաւունք չի փընտռեր : Իրաւունքը արդար ըլլալուն համար կը փնտռէ եւ ուժով ըլլալուն համար բռնի կ'առնէ : Հաթայի մէջ այս տօնը կատարել չուզողները լաւ կը ճանչնան Անաֆարթաներու մեծ հրամանատարը : Եթէ Հաթայի անկախութիւնը վտանգի տակ է եւ Ֆրանսացիները չեն համարձակիր միջամտել առոր, գործը թող յանձնեն Սաքարիայի հերոսներուն : Թուրք բանակը Ազգաժողովին իրեն յանձնած պաշտօնը ամէնէն աւելի լաւ գործադրելու ուժ եւ կարողութիւն ունի : Հաթայի անկախութեան տօնին արգելք հանդիսացող վաղթային պաշտօնեաները կ'անիծենք եւ ամբողջ աշխարհի առջեւ կը բողոքենք գործուած անիրաւութեանց դէմ :

— Կարելի չէ խաղալ Թուրքին ազգ. զգացումներուն հետ : Ուշադրութիւն, կրակի հետ կը խաղաք :

— Թուրք մտաւորական մը բաժ է.— Եթէ տեղ մը ասեղ մը վիրաւորէ Թուրք մը, այդ ասեղին ցաւը կը զգայ ամբողջ թուրք աշխարհը : Հաթայի սուիններուն ցաւը մենք կը զգանք մեր սրտերուն մէջ : Թուրքերը որ ոչ իսկ կը հանդուրժեն Հաթայի կարմիր ստղին ստուեր մը բերուելուն, ի՞նչպէս կրնան հտ կենալ Հաթայի անկախութենէն : «Իսթիգլալ Թուրքէ հազգ տըր, Հաթայ զուրթուլաճագ տըր», (Անկախութիւնը Թուրքին իրաւունքն է : Հաթայը (Սանճաք) պիտի փրկուի) :

— « Հաթայի մէջ անկախութեան տօնը կատարել ուզողներուն կուրծքին երկարած սուինը մեր բոլորին սրտին զարնուած է : Մեր բոլոր յուզումը կը յայտնենք մեր մեծ Աթաին» :

Դեռ ուրիշ բաներ ալ պիտի կարդաք, իբրեւ խմբագրական կամ յօդուած :

Թուրք մամուլը միաբերան կը պահանջէ որ Ֆրանսա ճշդէ իր դիրքը,— «կա՛մ կատարեալ բարեկամ, կամ բացայայտ թշնամի» :

Թուրքերէն «Թան»ն է որ կ'աղաղակէ (2 դեկտեմբեր) .

— « Եթէ Ֆրանսա երկերես քաղաքականութեան մը պիտի հետեւի, պէտք է վերջ տանք մեր բարեկամական դաշինքին : Պէտք է որ ֆրանսերէն լեզուն դադրեցնենք մեր դպրոցներուն մէջ, ֆրանսական դպրոցները փակենք եւ ցոյց տանք Ֆրանսացիներուն թէ ի՛նչ տեսակ զգացումներ կը տածենք ամէն անոնց դէմ որ չեն յարգեր իրենց խօսքը : »

Ձայն մըն ալ հռչակաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»էն .

— « Ֆրանսական քաղաքականութիւնը դեռ մնացած է դաւերով ապրող քաղաքականութիւն մը : Վեհանձն , առողջ եւ ուղղամիտ քաղաքականութեան տեղ ենենք եւ փտած քաղաքականութիւն մը : Ահա թէ ինչո՛ւ թէ երկրին մէջ եւ թէ երկրէն դուրս Ֆրանսա կը տապլտկի, կը կենայ... Զարմանալի է միայն որ, Ֆրանսա դեռ չէ հասկցած թէ Թուրքիոյ հանդէպ չի քալեր իր այս քաղաքականութիւնը » :

Թուրք Թերթը տակաւին ուրիշ սպառնալիք մըն ալ կը սահեցնէ.— Աշխարհը անստուգութեան մատնուած է . բոլորն ալ իրար մէ օգնութիւն կը խնդրեն : Թուրքիայէն ալ պիտի խնդրեն, նկատի առնելով «աշխարհագրական դիրքը եւ երկու միլիոննոց բանակը» : Այն ատեն եթէ Ֆրանսան Թուրքիոյ դիմէ, «բնականաբար պիտի յիշենք Ֆրանսայի երկերես քաղաքականութիւնը եւ պիտի ըսենք.— « Անոր չի վստահուիր » :

Արդեօք աստ՞ր համար է որ Էնկիւրի կը հրաւիրեն Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ...

Ինչ՞ն այսպէս պղտորեցաւ մթնոլորտը, Սանճաքին նոր սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս վերջը :

Թուրքերը կը գանգատին թէ ֆրանսական պատուիրակը բռնութիւն բանեցուցած եւ մանաւանդ վար առնել տուած է Թրքական դրօշը, Սահմանադրութեան հռչակման օրը : Եւ «զգայացունց» մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս առթիւ, յատկապէս գրգռելով խուժանավար կիրքերը : Հալէպ ատենին հաղորդեց թէ ամէն ինչ անցած է կանոնաւոր, բացի մէկ երկու մանր դէպքերէ :

Բայց — ահաւասիկ բուն Թնճուկը — եթէ Թուրքերը դժգոհ են հռչակման ձեւակերպութիւններէն, գո՞հ են բուն շահակիցները, Սուրիացիները :

Ընդհակառակն : Այնտեղ ալ պոռթկումներ տեղի ունեցան : Բողոքի առաջին ցոյցը կատարեց խորհրդարանը, անգամ մը եւս եւ միաձայնութեամբ մերժելով ճանչնալ Սանճաքին սահմանադրութիւնը : Իսկ նոյեմբեր 29ին, երբ տեղի կ'ունենար նոր կարգուսարքին հռչակումը, սուրիական մամուլն ալ ոգիեր հիւսեց :

Այդ օրը, Թրքականին հետ արգիլուած էր նաեւ սուրիական դրօշը, պարզուելով միայն ֆրանսականը : «Ուրեմն ի՞նչ մնաց մեր ձեռքը», սկսան հարցնել Սուրիացիները : Եւ մամուլը խստօրէն ձաղկեց Սուրիոյ վարիչները, մեղադրելով թէ անոնք «Թուրքիոյ սպառնական յաւակնութիւններէն ամքած եւ գգեւնուած», չկրցան պաշտպանել երկրին հիմնական շահերը, եւ եղած կարգադրութեան մէջ «քաւութեան նոխազ դարձաւ Սուրիան » :

Ինչպէս կը տեսնէք, ճշմարիտ անելի մը առջեւ կը գտնուին ե՛ւ հոգատար իշխանութիւնը ե՛ւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

"Պիտի քնաջնջենք իբրեւ ճճիներ,,

Երկու օր մնացած է Խ. Միութեան ընտրութեանց (կիրակի , 12 դեկտ.) : Եւ մինչ կը սպասուէր թէ հալածանքները պիտի մեղմանան, ընդհակառակն բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսեն օրուան լուրերը :

Մարաջախտ Վորոշիլով, ազգ. պաշտպանութեան գործավարը, դեկտեմբեր 8ին ճառ մը խօսելով Մինսքի մէջ, 120.000 աշխատաւորներու առջեւ, յայտարարած է (հեռագրողը Մոսկուայի գործակալութիւնն է) .

— « Մեր նպատակն է համայնավարութիւնը եւ տակաւին ահագին աշխատանք ունինք աչքի առջեւ : Մենք անողորմ պայքարի մը ձեռնարկած ենք դաւաճաններուն եւ լրտեսներուն դէմ զորս միշտ կը ղրկեն եւ մեր մէջ կը սողոսկեն Թրոցքիները եւ օտար լրտեսական կազմակերպութիւնները : Մենք երբեք պիտի չհրաժարինք այդ պայքարէն, ցորչափ չեն բնաջնջուած ընկերվարութեան թշնամիները՝ մինչեւ վերջին մարդը : Բոլոր անոնք որ միտքէ կ'անցընեն խափանել միլիոնաւոր ստամբկներու յաղթական արշաւը դէպի նոր կեանքը՝ թող գիտնան եւ չմոռնան թէ պիտի ջախջախուին իբրեւ ճճիներ : Ոչ մէկ շնորհ կամ գթութիւն թշնամիին համար : Ֆաշականութիւնը անդադար սպառնալիքներ կ'ուղղէ Խ. Միութեան դէմ Մեր բանուորներու եւ գիւղացիներու կարմիր բանակը պատրաստ է եւ կարող՝ պաշտպանելու մեր մեծ հայրենիքը եւ անոր ընկերվարական նուաճումները » :

Մարաջախտը վերջացնելով իր ճառը, յանձնարարած է ամէն ճիգ թափել, որպէսզի Խ. Միութիւնը դառնայ հզօր եւ անդիմադրելի, ցաւելու համար իր թշնամիները

Նոր դաւադրական ձերբակալութիւններ

Լեհական գործակալութեան մը քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Չեկայի գործակալները զանգուածային ձերբակալութեանց ձեռնարկած են Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Թուլայի, Խարքովի եւ Քիէվի մէջ : Ձերբակալուած են ճարտարագէտներ, ժամագէտներ, զինագործարաններու տնօրէններ եւ բարձրաստիճան սպաներ : Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ անդամները ահաբեկչական կազմակերպութեան մը որ իբրեւ թէ գինեալ դաւադրութիւն մը սարքած է գլխաւոր կեդրոններուն եւ քաղաքներուն մէջ, ընտրութեանց առթիւ : Քննութիւնը երեւան հանած է թէ կազմակերպութիւնը կապեր ունէր պաշտպանողական գինագործարաններու եւ լրտեսութեան կը... մէջ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի Լէնինկրատի հրետանիի մթերանոցին տնօրէնը, Ալեքսանդրով, որ զէնքեր կը հայթայթէր դաւադիրներուն, կեղծ փաստաթուղթեր գործածելով, հաւատացնելու համար թէ այդ զէնքերը պիտի ղրկուին Մոնկոլիա եւ Չինաստան :

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, մահուան դատապարտուած է Վոլկայի հովիտի գերմանական հանրապետութեան նախագահը, Քուրց, որ երկար ատեն եղած է տնօրէն Ինտուրիստի (ճամբորդական կազմակերպութիւն) եւ այդ հանգամանքով յաճախ արտասահման կ'երթար կուգար :

Վերջապէս, հակասական լուրեր կը շրջին Խ. Միութեան օդատորմիղի հրամանատարին՝ Ալքնիս Աստրովի մասին : Կ'ըսեն թէ հրամանատարը, որուն թեկնածութիւնը գրուած էր քանի մը օր առաջ, ձերբակալուած է իբրեւ դաւադիր : Զօր. Ալքնիս նախագահն էր այն ատեանին որ անցեալ յունիսին մահուան դատապարտեց մարաջախտ Թուխաչեւսքին եւ եօթը զօրավարներ եւ այդ առթիւ նշանակուեցաւ փոխ - գործավար ազգ. պաշտպանութեան : Եթէ լուրը ճիշդ է, ազգ. պաշտպանութեան չորրորդ փոխ - գործավարն է որ կ'անհետանայ, վեց ամսուան ընթացքին : (Միւս երեքն են,— Մարաջախտ Թուխաչեւսքի, անձնասպան Կամարնիք եւ Ծովակալ Օրլով) : Ամբաստանեալը խորհրդային օդատորմիղին ստեղծիչը կը համարուէր Տուպոլովի հետ, որ ձերբակալուեցաւ վերջերս :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Պուքրէշ ինչո՞ւ մօտեցաւ Պերլինի

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, արտաքին նախարար Գ. Իվօն Տէլպօս խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, թէեւ իր այցելութիւնը կը զուգադիպէր ընդհ. ընտրութեանց ամէնէն կրքոտ շրջանին :

Պաշտօնական խօսակցութիւնները դեռ նոր սկսած են, բայց տեղական թերթերը այժմէն կը հաւաստեն թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը կը մնայ անխախտ : Ռումանիոյ քաղաքական շրջանակները կ'ուզեն բուն իսկ Գ. Տէլպոսէն ստանալ շարք մը լուսաբանութիւններ՝ Լոնտոնի խօսակցութեանց մասին : Անոնք մասնաւորապէս կը հետաքրքրուին Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւններով : « Մաթէն »ի թղթակիցը այս առթիւ գիտել կուտայ թէ եթէ Ռումանիա վերջերս դէպի Պերլին հակած է , տնտեսական խնդիրներու համար, պատճառը այն է որ Ֆրանսա ոչ քարիւղ, ոչ ալ ցորեն կը գնէ Ռումանիայէն : Ետոյ, Պուքրէշի մէջ շատ ալ գոհ չեն որ Խ. Միութիւնը այնքան տիրական տեղ մը կը գրաւէ Ֆրանսայի մէջ : «Մենք չենք ուզեր որ խզէք Ռուսաստանի հետ կնքուած զինակցութիւնը, կ'ըսեն անոնք . մենք ալ պիտի չխզենք ոչ մեր քաղաքական դաշնագիրները, ոչ ալ տնտեսական յարաբերութիւնները, բայց չենք ուզեր կախում ունենալ Ռուսաստանէն : Եւ չենք ուզեր որ դուք անոնց աղդեցութեամբ զոհէք մեզ, նոյնիսկ փոքր չափով : Գիտէ՞ք որ Մոնթրէօյի մէջ ռուսական ճնշումը մեզի ընդունիլ տուաւ Տարտանէլի նեղուցին փակման ռուսական տեսակէտը, մինչդեռ մեր բացայայտ շահը, մեր մշտնջենական տեսակէտն է նեղուցներու ազատութիւնը : Այդ միջոցին էր որ ռոտում մը տեղի ունեցաւ, — Պուքրէշ մօտեցաւ Պերլինի ընդդէմ Մոսկուայի : Բայց վստահ եղէք, հակառակ գերմանական քարոզութեանց հսկայական թափին, Ֆրանքեւռումանական բարեկամութիւնը կը պահէ իր բոլոր իրաւունքները : Բայց չափէն աւելի բան մի պահանջէք մեզմէ : Եթէ հարկ ըլլայ ընտրութիւն մը կատարել Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ, մենք Փարիզը կ'ընտրենք, եթէ հարկ ըլլայ ընտրութիւն մը կատարել Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ, մենք Փարիզը կ'ընտրենք Բայց եթէ հարկ ըլլայ ընտրութիւն մը կատարել Պերլինի եւ Մոսկուայի միջեւ, մենք Պերլինը կ'ընտրենք, քանի որ Փարիզը կը հեռանայ » :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՒՐՏ ՆՈՒՐԻՆ ԱԼ « ԴԱՇՆԱԿ - ՏՐՈՑԿԻՍՏ »

Կ'ալեն, կը մաքրեն, կը ֆշեն, կը խաշեն, եւ սակայն չի հատնիր «ժողովուրդի թշնամիներու» ախրանը :

Ամէն հանրապետութիւն, ամէն շրջան, ամէն քաղաք եւ գիւղ, ամէն ժողովուրդ եւ ցեղ իր հակայեղափոխականներու կարաւանն ունի— «տրոց - կիստ - զինովիեւ - բուխարինեան - ավերբախական - խոտրվանցիանիստ - դիվկրգեանիստ » : Կամ առնուազն «բուրժուա - նացիոնալիստ - դաշնակցական »:

Քիւրտերը կրնայի՞ն բացառութիւն կազմել :

« Խ. Հայաստան »ի նոյեմբեր 20ի թիւին մէջ երկու Քիւրտեր, Զարդոյէ Գնեջօ եւ Ջասմէ Ջալիլ ամբողջ թերթ մը թխելով, կը պախարակեն Գնդուրս շուրտել տրոցկիստ - նացիոնալիստ» Նուրին.— երիտասարդ բանաստեղծ մը :

Երբ մերկացնողները Քիւրտեր են, կրնա՞ք երեւակայել թէ մինչեւ ... կրնան հասնիլ :

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ.—

1. « Այսպէս կոչեցեալ «Քուրտ» հերոսասէր «պօէտ» Նուրին Քրտական գրականութեան մէջ մտեր է 1930ին, «[illegible]» ... տրոցկիստ - նացիոնալիստ ... անմիջական օժանդակութեամբ »

2. Նուրին 1930ին Քրտական այբուբենի առաջին տարեդարձին առթիւ յանկարծականութիւն մը գրելով, ցոյց է տուեր իր «նացիոնալիստ - խմբերիալիստական ականջները »,— ներբողեր է «այսպէս կոչուած Քուրտիստանը», որ կ'երկարի եղեր «Զգիր Բեհրանեն սկսած մինչեւ Պարսից ծոցը » :

3. Դասագիրքեր գրելով քրտական դպրոցներու համար, «մեղմօրէն զովերգում է ֆաշիստ Տրոցկուն եւ միւսներին » :

4. «Զալալ» վերնագրով բանաստեղծութեան մը մէջ երգեր է, Միջագետքէն եկած հերոսին բերնով .

Դու քարով եկար Միջագետքից ,
Ասա, լա՞ւ են Մուսուլն ու Բասրան,
Վանն ու Ջըզիրը, քաղցրիկ Խիզանը :

Եւ վերջապէս, — կարդացէք յանցագիրը

— Կարեւոր է կանգ առնել Նուրու « Վաղորդեան Արշալոյս» վերնագիրը կրող պատմուածքների ժողովածուի վրայ, որը լոյս տեսաւ գրանից երկու տարի յետոյ, 1934 թւին :

«Ոհան եւ Սլօ» պատմուածքում նա նկարագրում է Քրտերի եւ Տաճիկների 1925 — 32 թւի կռիւները : Այսպէս, Նուրին բացայայտօրէն համակրանք է ցուցաբերում դէպի անգլիական իմ - պերիալիստների այն դաւադրութիւններ, որոնց նպատակն էր Տաճկաստանի Քրտերին կազմակերպում եւ դուրս էին հանում քէմալական օրինական կառավարութեան դէմ : Կատարելով իմպերիալիստական վարձկան չների Փաշիստ Դաշնակների պատուէրն, իր «Աւ- րաթ» պատմուածքում Նուրին անգլիական իմպերիալիզմի դաւերը եւ քրտական ռեակցիոն բեկական շարժումը փորձում է քօղարկուած ներկայացնել ազգային ազատագրական պայքարի դիմակով : Նրա պատմուածքներում՝ հերոսները գործում են ոչ թէ խորհրդային քրտական գիւղերում, այլ նրանք գալիս են Տաճկաստանից, որոնք մտն են եկել Վան, Բիթլիս, Արճէշ, Մուշ եւայլն . Նուրին չի տեսնում խորհրդային գիւղի ... անցեալը եւ ոչ էլ ներկայ սոցիալիստական հզօր շինարարութիւնը, նրա վերելքը, նրա հերոսները :

Նա ամբողջովին տոգորուած է Բիւրոքրատ սանդձերու ֆաշիստ նացիոնալիստական գաղափարներով , չի գրում Խորհրդային Իրջանիկ կեանքի մասին, կոլխոզի մասին եւայլն : Ուղղակի կարողանալ քօղարկել իր Դաշնակցական ծպտեալ դէմքը նա գրում է մի շինծու պատմուածք, որտեղ ամբողջապէս վարկաբեկում է խորհրդային գիւղը գիւղի կոմունիստներին, կոմսոմոլին ու գիւղխորհուրդին » :

Եզրակացութիւն,— պէտք է դուրս շպրտել «նացիոնալիստ - դաշնակցական մանկլաւիկ» Նուրին :

Ո՞վ է դէմ ... »

Վ.ԱՀԷ

Տէրսիմի Քիւրտերը ''պիտի տեղափոխուին,,

Պոլսոյ Թուրք Թերթերը հեռաձայնով հեռագիր կը հրատարակեն Էնկիւրիէն, խաչոր տառերով .— «Որոշուած է աւելի արդասաբեր գաւառներ փոխադրել եւ տեղաւորել Տէրսիմի բնակիչները » :

Այս բացատրութիւնը չի՞ յիշեցներ այն օրէնքը որ կը ծանուցանէր Հայերու «այլուր փոխադրութիւնը », 1915ին...

Ցուցահանդէսին վերաբացումը յետաձգուած

Այլեւս ապահովուած կը համարուի Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին վերաբացումը : Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը առջի օր 5ի դէմ 27 ձայնով հաւանութիւն յայտնեց վերաբացման : 4ի դէմ 9 ձայնով հաւանութիւն յայտնած էր նաեւ առեւտրական յանձնախումբը : Փարիզի քաղաքապետութեան ելմտական յանձնախումբն ալ համաձայն է վերաբացման .

Այս պայմաններուն մէջ, տարակոյս չկայ թէ երեսփ. ժողովը պիտի քուէարկէ պահանջուած վարկը, 450 միլիոն Ֆրանք, վերաբացման ծախսերուն համար, թէեւ որոշ ընդդիմութիւն կը ցուցնեն արմատական կուսակցութեան մէկ մասը եւ կարգ մը աջակողմեան խմբակցութիւններ .

Առեւտրական նախարարը զեկուցում տալով յանձնախումբերուն առջեւ , ըսաւ թէ այս տարուան ցուցահանդէսին զուտ վնասն է մօտ 400.000.000 Ֆր. : Ցուցահանդէսը արժած է 1 380.000.000 Ֆրանք. Այս գումարին գիմաց 160.000.000 Ֆր. գանձուած է մուտքերէ եւ առեւտրականներէ, իսկ 418 միլիոն Ֆրանքը տեւական հարստութիւն մը կը կազմէ, իբրեւ հանրային շէնք եւ բարեզարդութիւն Նախարարը 2.000.000.000 Ֆրանք կը հաշուէ օտար այցելուներուն ծախսած դրամը Այս գումարէն կառավարութիւնը գանձած է 400 միլիոն Ֆրանք, իբրեւ տուրք եւն : Ուրիշ առաւելութիւն մը կը կազմէ 200 միլիոն Ֆրանքի խնայողութիւն մը գործազրկութեան նպաստէն : Այդ գումարը պիտի ծախսուէր, եթէ ցուցահանդէսը ուղղակի կամ անուղղակի աշխատանք ճարած չըլլար հազարաւոր գործազուրկներու .

Ի՞նչ կ'ըսէ զօր. Տիւլէնեքօր

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր եօթը ժամ հարցաքննեց նախկին ռազմիկ մը, Զօր. Տիւլէնեքօր, որ բանտարկուած է իբրեւ մեղսակից ծածուկ դաւադրութեան : Զօրավարը յայտարարեց թէ իր հիմնած կազմակերպութիւնը՝ Միութիւն պաշտպանողական կոմիտէներու, չէր կրնար եւ չունի զէնքի պահեստներ, այլ կը ձգտի պաշտպանել հանրապետական կարգուսարքը եւ բարե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐԸ ԵՒ Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ

Խորհրդային Հայաստանի կուսակ - ցական եւ անկուսակցական մտաւո րականութեան հալածանքը Ստալին եան բռնակալութեան կողմից խսկա պէս ազգային ալէտ է ։ «Ներկայումս ընդակաւասաւթ», ինչպէս գաղտա գողի գրում է «Թ. Հայաստանն» ...

Մենք չենք կարող նոյնիսկ արհա-

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Փարիզում ես ներկայ եղայ, առա - ջին օրն իսկ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ կազմակերպուած ե - րեկոյթին, ...

Ք. ՌՈՒԲԷՆ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, (Յատուկ) — Միլանի գա - ղութը, խառնուած խոտալցի եւ այ - լազգի բազմութեան մը հետ, ...

Ա. ԱՄԻՆԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

Լ Ո Ւ Ս Ա Դ Է Մ Ի Ն

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ցզա՛ք, դո՛ւրս պիտի գանք դէպի դաշտը, — ցերեկով կազմած ծրագի - րը տողը բացատրեց Լեւոնը, — նախ որ այն կողմը զինուոր չկայ, ...

ՄԱՆԱՍ (Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՞Վ ԷՍԹԱԼԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ կարդանք սովետական թերթերը, այն տպաւորութիւնը կ'ունենանք, թէ Սթալին կը մտածէ ամէնուն համար եւ ամէն բանի վրայ, եւ թէ «սթալինականութիւնը», ինք մինակ, կը բաւէ իբրեւ ներշնչումի աղբիւր յամենայնի եւ ըստ ամենայնի եւ յաղագս ամենեցուն: Տասնէն ինը, Մոսկուայի թերթերը, անոնք որ հանրային կարծիքը կը վարեն, իրենց առաջնորդող յօդուածներուն մէջ կը գոհանան իբրեւ փաստ արտատպելով ո եւ է մէկ խօսքը Սթալինի, որուն գրուածները նոր Աւետարաններու կարեւորութիւնը ստացած են:

Կրնանք ըսել որ մթնոլորտը, Խ. Միութեան մէջ, սթալինական դարձած է: Կը հետեւին Սթալինի, կը հանան Սթալինի վրայ, կը վախնան Սթալինէն, կը յիշատակեն, վկայութեան կը բերեն Սթալինը, Սթալինի խօսքը, կը խորհին ըստ Սթալինի, պատմութիւն կը գրեն ըստ Սթալինի, կը գործեն ըստ օրինակի Սթալինի, հաճոյանալու համար Տէառն Սթալինի: Սահմանադրութիւնը «Սթալինեան» է, արդի դարաշրջանը «սթալինեան» է, ճարտարարուեստական կազմակերպութիւնը, «սթալինեան», եւ իմաստութիւնը ինքնին «սթալինեան» է: Երիտասարդութիւն մը կայ որ «սթալինեան» անուն առած է իրեն, մամուլը «սթալինեան» է, կուսակցութիւնը — կարելի՞ է միթէ երկմտիլ — սթալինեա՜ն, սթալինեա՜ն... Քաղաքներ, շէնքեր, գիւղեր, գործատեղիներ, կոլխոզներ, շոգենաւեր, սաւառնակներ, մեծ մասով Սթալինի անունը կը կրեն: Տասներկու տարիներէ ի վեր ինչ աչքի զարնող բան որ եղած ու գործադրուած է, այդ ամէնը կը վերագրուի Սթալինի, երեք հնգամեայ յատակագիծները, կարմիր բանակին կազմակերպութիւնն ու մեքենականացումը, աշխարհագրութեան յառաջդիմութիւնները, հիւսիսային բեւեռին նուաճումը, ջրանցքներու, դպրոցներու, երկաթուղիներու կառուցումը, երկրագործութեան «հաւաքականացումը», անհատական կամ մասնաւոր առեւտուրի ջնջումը, ամենայն ինչ խելքով եւ ճշմարտապէս գործն է խորհուրդին, յարատեւութեան, արթնամտութեան Սթալինի...

Այնքան պարզ մարդը, , որ, յաչս իր կուսակիցներուն, բազմապատիկ եւ բազմադրութեան տիտղոսներ ունի փառքի, բանուորի գլխանոցով, բաճկոնով, կօշիկով, ծխափողով մարդը, այս աստիճան ոգեւորո՞ւ է արդեօք դրուատիքներու եւ մեծարանքներու: Իր քիմքը շողոմելո՞ւ համար արդեօք այսպէս կը խնկարկեն անոր եւ ամէն առիթով: Կամ թէ Պետրին, Վօլթէրին այս յարատեւ փառաբանութեան դէպքը մա՞ս կը կազմէ արդեօք գրութեան մը՝ որ մէկ մարդու յարգումը կը պահանջէ ամրապնդելու համար վարչաձեւ մը՝ որուն հաստատութեան ինք նպաստած կ'ըլլայ: Ինչ որ ամէն պարագայի մէջ անժխտելի է, այն է թէ հազուագիւտ է պատմութեան մէջ որ այնքան կատարելութեամբ, այնքան խանդավառութեամբ — իրական թէ կեղծ — անսահման, փառաբանուի մահկանացու մը՝ մինչեւ աստուածացում...:

Այս մասին համոզուելու համար կը բաւէ աչքէ անցընել սովետական թերթերը նոյեմբեր 7ի, այսինքն Սովետներու Հանրապետութեան հիմնադրութեան տարեդարձի թերթերը:

«Փրավտա»յի մէկ յօդուածին մէջ — Բերիա ստորագրուած — կը կարդանք. «Ամբողջ սովետական ժողովուրդին, ամէնէն պզտիկէն մինչեւ մեծին լաւագոյն մտածումները, լաւագոյն զգացումները կ'ուղղուին անոր՝ որ իր իմաստուն ղեկավարութեամբ, իր երկաթեայ կամքով կ'առաջնորդէ մեր երկիրը միշտ առաջ, որ ի գլուխ հանեց կուսակցութեան եւ ժողովուրդին ատոքին թշնամիներուն պարտութիւնը, անոր՝ որ հեղինակն է աշխարհի ամէնէն աւելի ռամկավարական սահմանադրութեան, մեր մեծ Սթալինին»: Խ. Միութեան հերոսներէն մին, Բոտիմզէվ, կը գրէ «...Կը ճանչնամ անոր դէմքը: Ուսումնասիրած եմ անոր դիմագիծները: Քանիցս տեսած եմ զինքը: Եւ ամէն անգամ ալ, աւելի մերձաւոր եւ աւելի սիրելի կը դառնայ ինծի: Անոր պատկերը տպաւորուած է միտքիս, սիրտիս, ամբողջ էութեանս: Վեհափառ պատկերն է մարդու մը՝ որ չունի եւ չի ճանչնար ուրիշ կեանք եթէ ոչ պայքարի կեանքը, պայքար՝ մեր ժողովուրդին երջանկութեան համար»: Կոլխոզական դասուհի աղջիկ մը հաղորդակից կ'ընէ մեզ իր երազներուն. «Չեմ կրնար քնանալ: Կը մտածեմ եւ կը տեսնեմ աշխարհը մեծաշուք եւ գեղեցիկ. Կը տեսնեմ երկիրը համակ սովետիկ՝ որ իմս է հայրենիքս, կը տեսնեմ Քրեմլինը եւ հոն կը տեսնեմ զայն որ կը մտածէ մեր ամէնուս համար եւ որ է հայր մեր եւ բարեկամ մեր...» Ուրիշ չքնաղ մըն ալ, աղջիկ, այսրորդութեան աշակերտուհի, մեզի կը վստահի իր ամէնէն գեղեցիկ երազը. «Կարմիր յուզուած եւ ժպտուն միանգամայն, կը մտածեմ որ մէկ կամ երկու տարիէն, տարեդարձի այս միեւնոյն փառայեղ օրուան մէջ, սաւառնակ մը ղեկավարելով, պիտի կրնամ նպաստել իմ գեղեցիկ հայրենիքիս երկինքին մէջ արձանագրելու անունը անոր՝ որ յանհուն սիրելի է բովանդակ աշխատաւոր մարդկութեան — անունը մեր հօրը, մեր սիրեցեալ բարեկամին, որ կը կոչուի Մեծն Սթալին»: Մոսկուայի Գեղարուեստական Թատրոնին հիմնադիրներէն մին, համբաւաւոր Ստանիսլաւսքի, կը գրէ — «... Գիտէ մօտենալ այնպիսի պարզութեամբ եւ այնքան անկեղծութեամբ բոլոր կենսական խնդիրներուն, եւ լուծել զանոնք այնքան ուղղակի եւ այնքան դրականօրէն: Ընկեր Սթալին ճշմարիտ եւ մտադիր բարեկամն է ամէն բանի որ կ'ապրի, ամէն բանի՝ որ կը ձգտի յառաջդիմութեան, բարեկամը՝ որ կը նախատեսէ ամէն ինչ եւ կը նախապատրաստէ ամէն ինչ: Այնքան բարիք ըրած է մեզի համար, արուեստագէտներուս համար: Շնորհակալ եմ»:

Գիտութիւններու Ակադեմիոյ նախագահը, Վ. Կոմարով կը հրատարակէ յօդուած մը, «Սթալինեան դարաշրջանի Գիտութիւնը» խորագրով, զոր կը վերջացնէ այսպէս.— «Սովետական գիտութիւնը՝ ժողովուրդին սիրով եւ իր Վօժդին կողմէ ուշադրութեամբ շրջապատուած՝ յաղթութենէ յաղթութիւն կ'երթայ.. Անցեալ հինգ տարիները աշխարհի պատմութեան ամէնէն նշանաւորներն են»:

«Խ. Միութեան Հերոս» տիտղոսը կրող օդաչու մը ուրախութիւն կը յայտնէ որ պատիւ ունի հրամայելու հրասայլային վաշտի մը Կարմիր Հրապարակին վրայ, զօրահանդէսին առիթով: «Մենք պիտի ցոյց տանք մեր ոյժը, մեր զօրութիւնը, պիտի ցուցնենք նաեւ մեր անսահման անձնուիրութիւնը, մեր անհուն սէրը վասն մեծին Սթալինի».

Միշտ «Փրավտա»յի միեւնոյն թիւին մէջ քերթուած մը որուն հեղինակը կ'ըսէ թէ իր երկրին մէջ — Ղազախստան — մարդիկ կ'ըսեն «հովերուն, որոտումին, սարաղթներուն ստեպներուն վրայ, եւ ակնակիտ ու դդչուն վտակներուն որոնք ... կ'երգեն օրհնութիւն Սթալինի»: Բանաստեղծը կ'ուզէ դարձեալ, «Սթալին, արեգակն: Այրէ ու լուսաւորէ... Եւ բեր, բեր — ամենակարող դու եւ գերագոյն — երջանկութիւն ամենայնի եւ ամենատարած մարդկանց...» Բայց կան դեռ տաղեր ի փառաբանութիւն եւ ի պատիւ գործոց Սթալինի, որոնք կ'աղաղակեն կը ճչեն — «Անուամբ հօր Սթալինի յաղթանակեցինք ամենուրեք, անուամբ Սթալինի պիտի յաղթենք միշտ, երգ մը կը լեցնէ հոգին, այդ երգը Սթալինի փուքն է, սէրն է անոր հանդէպ, պաշտումն է... անպատում ուրախութիւն է, անկոպար քաղցրացումն է...»

Իրաւ է որ սովետներու տարեդարձը քիչ մը չափ բացած է բերանները: Բայց տարուան բոլոր միւս օրերն ալ այս տեսակ օրհներգութիւններ չեն պակսիր: Կրնանք ըսել որ Վօժդին փառաբանութիւնը աւելի մոլեկան եւ աւելի անպարտելի կը դառնայ, մանաւանդ «մաքրագործումէն» ի վեր, որ ընդարձակ եւ անգութ զտումի մը ձեւը առած է, եւ կ'արժէ որ այս ձեւն ալ նոյնպէս «սթալինեան» կոչուի...:

ԱՅՑ ԼԵՒՈՆ Ե.Ի ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, նոյեմբեր 28ին, խումբ մը Սոնցի բնակիչներ, գաղափարը ունեցած էին Լեւոն Ե. Թագաւորի տապանաքարին ուխտագնացութիւն մը կատարելու, անոր մահուան 544րդ տարեդարձին առթիւ (մեռած 29 նոյ. 1393, Փարիզ), Սէն Տընիի արքայական դամբանարանը: Հակառակ օդին անյարմարութեան, նկատելի բազմութիւն մը հաւաքուած էր, մեծամասնութեամբ Սոնցիներէ: Այժմ Կիրակի օրերն ալ վճարովի են այցելութիւնները, մէկուկէս ֆրանք անձ գլուխ: Առաջնորդը մեզ տարաւ այն խուցը ուր կը գտնուի տապանաքարը, ուր կան նաեւ կոմս եւ կոմսուհիի մը դերեզմանները (ֆրանսացի): Առաջնորդը մեզի բացատրեց թէ ո՞վ էր Լեւոն Լուսինեան, թէ 1393 նոյեմբեր 29 մեռած էր Թուրնէլ պալատը, ուր կը գտնուէր Սէնթ Անթուան փողոցը, Կարոլոս Զ.ի Սէն Փօլ պալատին դիմացը, եւ թաղուած Կելեստինեաններու վանքը: Բայց մեծ յեղափոխութեան շրջանին (1789) վանքը քանդուած, ինչպէս շատ մը ուրիշներ, եւ գերեզմանները վերցուած են. Լեւոն Ե.ի ոսկորները հաւանաբար փոխադրուած են, ուրիշ ոսկորներու հետ միասին, Տանֆէր Ռօշըրոյի դամբարանը: Իսկ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս պահուած էր տապանաքարը, չեն գիտեր: Նափոլէոնեան շրջանէն ետքը, Պուրպոններու օրով, ուրիշ տապանաքարերու հետ փոխադրուած է հոս, ուր մասնաւոր տեղ մը յատկացուած է հակառակ անոր որ օտար թագաւորի մը կը պատկանի: Մեր հարցումին վրայ առաջնորդը պատասխանեց թէ միշտ Հայեր կուգան այցելութեան եւ պատմեց թէ քանիցս ականատես եղած է որ կուլան ու կ'աղօթեն ..

Ներկաներէն Գ. Բարգէն Գասպարեան, ընկ. Սոնցի եւ քաջ ծանօթ Լեւոն Ե.ի թագաւորութեան վերջին օրերու պատմութեան, Սիսի հռչակաւոր բերդին եւ միջնաբերդին մէջ երկար պաշարուած եւ մղած կռիւներու վայրերուն, մեզի պատմեց այդ աւեր օրերու անցուդարձը:

Յիշենք եւ յիշեցնենք միշտ մեր անցեալ պատմութիւնը, մանաւանդ նոր սերունդին որ շատ քիչ բան գիտէ այդ մասին:

Շաւէն Թօսունեան

ուի գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Իտալահայ գաղութին նախագահ բժ. Երուանդ Արզումանեանի կը պարտինք երաժշտահանդէսին կազմակերպութեան եւ յարակից մտահոգութեանց յաջողութիւնը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Դեկտ.).

— «Հայ Սփիւռքը, իր հոգեւորականներով, իր ազգ. մարմիններով եւ իր թերթերով, հարց մը կը ծեծէ այս պահուս: Տասնեակ տարիներէ ի վեր հայ եկեղեցական նուիրապետութեանց դպրոցներուն մէջ քնացող խնդիր մըն է զոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը այժմէական դարձուց մէկէն՝ գաղութներու քննութեան յղելով զայն: Կ'ակնարկենք հայ եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցին, որ երբեք - շատ կաթողիկոսներու օրով միշտ սեղան եկաւ, ու միշտ ալ անլոյծ մնաց. Կ'երեւայ թէ ներկայ Կաթողիկոսը կ'ուզէ վերջապէս գլուխ հանել զայն իր օրով, հասունցած գտնելով այլեւս կէս դարէ ի վեր արծարծուող հարցերը:

Խնդիրը իր էութեան մէջ հայ եկեղեցւոյ բարեկարգութեան պարագան չէ անշուշտ: Կէտերը զոր Էջմիածինը Երուսաղէմի պատրիարքութեան միջոցաւ կ'ենթարկէ արտասահմանի թեմերու կարծիքին, սխալ պիտի ըլլար որակել «բարեկարգութեան» խոշոր բառով: Էջմիածնի բանաձեւած կէտերը հայ եկեղեցւոյ արտաքին կարգուսարքին կը վերաբերին աւելի, քան թէ անոր վարդապետութեան եւ ծէսերու ոգիին: Աւելի պարզ՝ հայ եկեղեցին կ'ուզէ նոր օրերու պահանջներուն յարմարցնել ժամանակավրէպ դարձած իր կարգ մը սովորութիւններն ու ձեւակերպութիւնները:

Ու արդէն ինչ որ Էջմիածինը կը փորձէ հիմա հիմնական օրէնսդրութեամբ մը նուիրագործել՝ վաղուց է կը կիրարկուի կեանքի մէջ: Հոգեւորական տարազին հարցը կեանքը ինքը լուծած է. Թուրքիոյ, Եւրոպայի, Ամերիկայի մէջ մեր հոգեւորականները «սիվիլ» կը պտտին արդէն փողոցը. Այրի քահանաներու կրկին կին առնելը վաղուց է արտօնած են կաթողիկոսները: Ծոմապահութիւնը հինգերորդ պարտէն կը սկսի չատո՞ւ: Ու ժամերգութիւնները կեանքը ինքը կրճատած է արդէն շատ տեղ, ու Մաշտոցը վանքերու մէջ է միայն որ կը կիրարկուի տառը տառին:

Այնպէս որ պաշտօնական նուիրագործումն է, որ պիտի ըլլայ հիմա ժամանակին կողմէ հարկադրուած բարեփոխութեանց.

Այդ չէ սակայն հիմնականը: Եթէ միայն այդ ձեւակերպական բարեփոխութեանց վրայ դառնար խնդիրը՝ ոչ իսկ խօսքի նիւթ պիտի ընէինք հոս: Բայց հայ եկեղեցին միայն իր հոգեւոր դիմագծութեամբը չէ որ կը ներկայանայ: Ամէն բանէ առաջ ազգային հաստատութիւն մըն է ան, օրգանապէս կապուած հայ ժողովուրդի գոյութեանը, մանաւանդ գաղութներու մէջ: Անոր ամէն մէկ դիմայեղումը կ'անդրադառնայ հայ ժողովուրդի կեանքին: Ատկէ՝ է որ ժողովրդական խաւերն ալ շահագրգռուած են հայ եկեղեցւոյ կարգուսարքին մէջ մտցուելիք բարեփոխութիւններով:

Ամէն մարդ կ'ուզէ տեսնել թէ հայ եկեղեցին ինչպէ՞ս պիտի յարմարի ժամանակի ոգիին.

Ժամանակի ոգիին պատշաճելու համար չի բաւեր սակայն ժամասացութեանց տեւողութիւնը կրճատել, այրի քահանաներուն վերամուսնութեան հրաման տալ, հոգեւորականութեան տարազը արդիականացնել, քիչցնել արգիլուած պտուղներու թիւը: Աւելին կ'ուզենք: Ժամանակի ոգիին յարմարելու համար բաւական չէ նոյնիսկ հայ եկեղեցին օժտել զարգացած հոգեւորականներով, ինչ որ շատ կը յիշեցուի հիմա: Ինչքա՜ն զարգացած հոգեւորականներ ունեցանք որոնցմէ ոմանք յետոյ կոնակ դարձուցին իրենց կոչումին, կամ մէյ մէկ սրիկայ դարձան իրենց սքեմին տակ, մինչեւ իսկ Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդին մէջ երթալ բազմելով.

Այո՛, պէտք է պատրաստել ընտրանի մը իբր հայ եկեղեցւոյ պաշտօնեայ, որ նախ ըմբռնէ հայ եկեղեցւոյ դարաւոր ժողովրդապետական ոգին, ու յետոյ միայն ժամանակին փորձէ յարմարիլ: Սկիհ օրհնելով կամ պերճախօս քարոզներ տալով՝ հայ հոգեւորականը չի կրնար իր կոչման հասած ըլլալ: Պէտք է գիտնայ իր ականջը դնել հայ ժողովուրդի սրտի զարկին, անոր ցաւերուն հետ նոյնանալ, դառնալ անոր յուզումներուն թարգմանը: Քանի չենք կրնար հասցնել հոգեւորական սերունդ մը՝ որ ըմբռնէ թէ կղերապետութիւնը տեղ չունի հայ եկեղեցւոյ աւանդութեանց մէջ, եւ որ գիտնայ իր կեանքը քամել իր ժողովուրդին համար՝ ի զուր է հայ եկեղեցւոյ բարեկարգութենէն ճառել»

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՓՉԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

«ԿԱՄ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԲԱՐԵԿԱՄ ԿԱՄ ԲԱՑԱՅԱՅՏ ԹՇՆԱՄԻ»

Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրապետը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 դեկտ.) —

«... Եթէ Ֆրանսա երկերես քաղաքականութեան պիտի հետեւի եւ Ժընեւի համաձայնութիւնը թուղթի կտորի մը պիտի վերածէ՝ պէտք է գիտցնէ անիկա մեզի: Այն ատեն մեր իրաւունքներու պաշտպանութեան համար ինչ որ պէտք է ընել, պէտք է ընենք: Պէտք է բոլորին լսելի ընենք թէ Ֆրանսա ինչպէս կը կատարէ իր մէկ յանձնառութիւնը: Երկերեսութենէ բան մը չհասկնալով, պէտք է վերջ տանք Ֆրանսայի հետ մեր բարեկամական կապերուն: Պէտք է որ ֆրանսերէն լեզուն դադրեցնենք մեր դպրոցներուն մէջ եւ ֆրանսական դպրոցները փակենք եւ ցոյց տանք ֆրանսացիներուն թէ, ինչ տեսակ զգացումներ կը տածենք ամէն անոնց դէմ, որ իրենց խօսքը չեն յարգեր:

*** «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ ալ «Հէմ նալընա հէմ միխընա» սիւնակին գրողը կը գրէ.

Հաթայի այս պարզ խնդրոյն մէջ, Ֆրանսայի բռնած ճամբուն կը նայինք եւ կ'ըմբռնենք բուն պատճառը Ֆրանսական քաղաքականութեան տարիներէ ի վեր կրած պարտութեան: Այդ քաղաքականութիւնը դեռ մնացած է դարերով ապրող քաղաքականութիւն մը: Վեհանձն, ուղղամիտ եւ առողջ քաղաքականութեան տեղ նենգ եւ փտած քաղաքականութիւն մը: Ահա թէ ինչու թէ երկրին մէջ եւ թէ երկրէն դուրս Ֆրանսա կը տապալի, կը կենայ: Անկէ առաջ ըրածին պէս հիմա դարձեալ նենգութիւն ի գործ դրաւ Ֆրանսա, բայց, մենք քիչ շատ, կը սպասէինք տար, որովհետեւ գիտէինք թէ կարելի չէ վստահիլ շատ՝ անոր քաղաքականութեան: Պատեհապաշտ մարդիկ: Զարմանալի է միայն որ, Ֆրանսա դեռ չէ կրցած հասկնալ որ Թուրքիոյ հանդէպ չի քալեր իր այս քաղաքականութիւնը: Տարակոյս չկայ թէ ըստ մեզ, համաձայն Ազգաժողովի որոշումներուն զոր ինքն ալ ընդունած է, Հաթայ 29 նոյեմբերին իր անկախութեանը արժանացած է: Ինք ուզածին չափ կրնայ անտեսել, եւ խոստումը չյարգել, բայց մենք պիտի քալենք մեր ճամբան եւ վերջապէս յաղթող պիտի հանդիսանանք:

Միայն թէ անիկա լաւ դաս մը կ'ըլլայ մեզի, որ բնաւ չվստահինք անոր:

Չմոռնանք որ աշխարհ կը քալէ դէպի կարեւոր դէպքեր, ուր պետութիւնները նոյնիսկ էն զօրաւորները ուրիշներու օգնութեան կարօտ պիտի թողուն: Ամէն ոք իրարմէ օգնութիւն պիտի ուզէ եւ խոստումներ պիտի բռնէ: Թուրքիա ալ պիտի դառնայ խնդրանքներու առջեւ իր աշխարհագրական դիրքով եւ երկու միլիոնոց բանակով՝ աջէն ու ձախէն: Եւ բնական է որ ի դէպ նման պարագայի մը պիտի յիշենք Ֆրանսայի երկերես քաղաքականութիւնը, եթէ չյարուցանէր ան, եւ պիտի ըսենք — «Անոր չվստահուիր»: Եւ անիկա մարդկային զգացում մըն է:

Ուրեմն, եթէ Ֆրանսա, մահու եւ կենաց օրերու մէջ, չուզեր որ երես դարձնենք իրմէ, պէտք է որ վեհանձն եւ ուղղամիտ շարժի մեզի հանդէպ: Թող չմոռցուի որ քաղաքականութիւնը հեռատեսութիւն կը նշանակէ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Շատ դժուար է այսպիսի մեծ երեխաների հետ գործ ունենալը... աւելացրեց նա։— Դարերով միեւնոյն հարուածներն են ուտում, մի եւ նոյն պատին են դիպցնում իրանց գլուխները, միեւնոյն ցեխի մէջ են գլորւում, բայց ոչինչ չեն զգում,— այսօրուայ պատահածը վաղը մոռանում են... Դարձեալ ուրախ, դարձեալ անհոգ զբօսնում են, աշխատում են, ամենեւին չմտածելով, թէ ո՞ւմ համար են աշխատում, կամ ուրախ լինելու ինչ բան ունեն։

— Թոմաս էֆէնդին, առաջ տարաւ նա,— շատ լաւ է ճանաչել այդ ժողովրդին, կոչելով նրանց «էշեր», իսկ նրանց մասին մտածողներին —«խենթեր» .. Եկ դու պատմիր այդ գիւղացիներին, թէ այն երիտասարդը՝ որ գիշերը ձեզ այնքան խելացի խօսքերով բացատրում էր մարդու անհատական իրաւունքը, խօսում էր, թէ ի՞նչ բան է աշխատանքը եւ ինչո՞վ կարող է ապահովուած լինել,— այժմ այն երիտասարդը կալանաւորուած է, գուցէ էգուց նրան կախաղան կը բարձրացնեն,— եւ դու բոլորից կը լսես միեւնոյն խօսքերը, թէ «նա խենթ էր»...

— Բայց ես մի բան եմ մտածում, փոխեց Վարդանը իր խօսքը,— Գ. Սալմանի մատնութեան մէջ պէտք է խառն լինի Թոմաս էֆէնդու մատը։

— Ես էլ այդպէս եմ մտածում, պատասխանեց Հայրապետը։

— Պէտք է ստուգել, ասաց Վարդանը։

Արդէն սկսել էր մթնել։ Ծերունիները եւ պառաւները դուրս էին գալիս երեկոյեան ժամից։ Վարդանը իր ընկերների հետ շտապում էին հեռանալ այդ գիւղից։

- Լաւ տղաներ... գոյն-գոյն թելեր... սիրուն յուլունքներ... լսելի եղաւ կաղ չարչու ծանօթ ձայնը։

Նա գալիս էր փողոցի հակառակ կողմից, նոյնպէս օրօրելով, նոյնպէս կաղալով, որպէս տեսել էր Վարդանը մի քանի օր առաջ եւ ուսի վրայ չալակած ունէր ապրանքի արկղը, իսկ ձեռքին բռնած ունէր հաստ մահակը, որ Հերքուլէսի լախտի նմանութիւնն ունէր։ Տեսնելով Վարդանին իր ընկերների հետ, նա ասաց.

— Լաւ պարոններ մի բան գնեցէք, երեկոյեան ժամն է, էժան կը տամ։

— Ի՞նչ ունես, հարցրեց Վարդանը մօտենալով նրան։

- Ամէն բան ունեմ... պատասխանեց չարչին եւ արկղը դրեց գետին։

Վարդանը, երբ թէ նայում էր նրա իրեղէնները, աննկատելի կերպով սահեցուց չարչու ձեռքը այն թուղթի կտորը, որ գրել էր Գ. Սալմանը, եւ որ քանի րոպէ առաջ գտնուեցաւ գիւղացու օդայի մէջ, ուր կալանաւորել էին նրան։ Չարչին խիստ ճարպիկ կերպով նայեց թղթի վրայ, եւ հազիւ լսելի ձայնով պատասխանեց.

— Այո, ես գիտեմ...

— Ի՞նչ պէտք է արած ...

— Կը տեսնուենք եւ կը խօսենք... Ո՞րտեղ ..

— Հեռացէք, ես ձեզ կը գտնեմ...

Խօսակցութիւնը անցաւ բոլորովին աննկատելի կերպով։ Հայրապետը եւ Այօն, որ այնտեղ կանգնած էին, ոչինչ չլսեցին։

Չարչին կրկին չալակեց իր արկղը եւ սկսեց դիմել դէպի մի գիւղացու տուն, ինքն իրան խօսելով.. Այսօր բաւական վաճառեցի, այժմ պէտք է հանգստանալ...

Վարդանը իր ընկերների հետ շարունակեցին իրանց ճանապարհը։ Գիւղական խրճիթներում արդէն սկսել էին ճրագներ երեւալ.

Նրանք անցան արհեստաւոր Պետրոսի դռնից, այնտեղ կանգնած էր դրացի Օհան։ Հայ գիւղացիները, երբ նըկատում են երեկոյեան տարաժամ պահուն մի օտարական անցնում է իրանց դռնից, թէ ծանօթ լինի եւ թէ անծանօթ, սովորութիւն ունեն հրաւիրել նրան, ասելով, «հիւր եղէք»։ Այդ հրաւէրը նրանք շատ գիւղացիներից լսեցին, եւ «շնորհակալ ենք» ասելով հեռացան։ Բայց վարպետ Պետրոսի դրան առջեւ նրանք կանգնեցին, ոչ այն պատճառով, որ դրացի Օհան հրաւիրեց նրանց հիւր լինել, այլ արհեստաւորի տնից լսեցին մի օտարոտի ձայն, կարծես, մէկը օգնութիւն էր կանչում։ Նրանք իսկոյն ներս մտան։ Ձայնը լսւում էր անասունների ախոռատնից, ուր բոլորովին մութն էր։ Այօն շտապով խլեց ճրագը, որ վառւում էր խրճիթում, եւ երեքն էլ մտան ախոռատունը։ Նրանց աչքի առջեւ հանդիպեցաւ մի այսպիսի պատկեր. մի մանկահասակ աղջիկ, թոկի ծայրը վզովն անցկացրած, կախուած էր առաստաղից. մի կին, նրա ոտները գրկած, վեր էր բարձրացնում աղջկան, որ թոկը չխեղդէ։ «Թո՛ղ տուր, թո՛ղ տուր»... կրկնում էր աղջիկը նուաղած ձայնով։— «Վառվառէ»... կոչում էր կինը ցաւալի ձայնով։

Նրանք շուտով կտրեցին թոկը եւ կիսաշունչ աղջկան ցած բերեցին իր ձեռքով պատրաստած կախաղանից։ Եթէ մի րոպէ ուշացել էին, ամէն բան վերջացած կը լինէր, որովհետեւ կնոջ ձեռքերը արդէն սկսել էին թուլանալ եւ նրա մէջ այնքան ոյժ չէր մնացել, որ կարողանար աղջկան պահել։

Վառվառէին գրկած բերեցին խրճիթը։ Նա տակաւին ուշքի չէր եկել։ Նա պառկած էր անկողնի մէջ, որ իսկոյն պատրաստեցին նրա համար։ Նրա փոքր ինչ կապտած դէմքի վրայ երբեմն երեւում էին ցնցումներ, եւ նրա սեղմուած շրթունքներից լսելի էին լինում միեւնոյն խօսքերը «Թող տուր»... Սուսանը լաց էր լինում եւ անիծում էր մէկին, որի անունը չէր յիշում։ Խեղճ կինը մի քանի անգամ մօտեցաւ աղջկան, գրկեց նրա գեղեցիկ գլուխը, ասելով. «Վառէ ջան, դու ինչո՞ւ էիր սպանում քեզ... դու ինչո՞վ էիր մեղաւոր... Թող Աստուած պատժէ անզգամին»։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յըստակ եւ մելանով:

կարգութիւնը: «Յեղափոխական կոմիտէ մը չէ մեր կազմակերպութիւնը: Անոր նպատակն է օգնել բանակին եւ ոստիկանութեան, համայնավարական գրոհի մը պարագային: Մեր քարոզութիւնը կ'ըլլար փողոցէ փողոց եւ թաղէ թաղ: Մենք որ եւ է-կապ չունինք Յեղափոխական Գաղտնի Կոմիտէին հետ»:

Դատաւորը գիտել տուաւ թէ Ռիպէուա փողոցին մէջ բռնուած զէնքերուն վրայ Գաղտնի Կոմիտէին պիտակները կը գտնուէին: «Ո՛չ մէկը կրնայ դրած ըլլալ, պատասխանեց զօրավարը, մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ համայնավարները պայքար կը մղեն մեր խմբակցութեան դէմ. Ուզած են վտանգի ենթարկել մեզ»: Դատաւորը յայտնեց թէ երկու գնդացիրներ բռնուած են իրենց խմբակցութեան պիտակով: Զօրավարը պատասխանեց թէ անոնք օդանաւային զէնքեր էին, առանց եռոտանիի եւ չէին կրնար գործածուիլ գետնի վրայ:

Հարցաքննութենէն վերջը զօրավարին փաստաբանները պահանջեցին առժամապէս ազատ արձակել իրենց փոխանորդեալը:

*** Ամէն օր լքուած զէնքեր կը գտնուին, Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին խուզարկութիւնները: Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ըլլան այս օրերս, կարճատեւ լռութենէ մը վերջ:

Նանքինն կը հեռայ ճափոնական պաշարման տակ

Ճափոնական բանակը սաստկացնելով իր ճնշումը, կը սպառնայ բոլորովին փակել Չինաստանի մայրաքաղաքին 18 դուռները, անխնայ կոտորելու համար քաղաքը, եթէ անձնատուր չըլլայ: Վճռական գրոհը կը ձգձգուի, այն յոյսով թէ Չինացիները անձնատուր պիտի ըլլան. բայց իրազեկներ կը հաւատան թէ 300.000 չինացի զինուորները պիտի կռուին մինչեւ մահ, ի հարկին խմբական անձնասպանութեանց դիմելով: Ժողովուրդին մէկ մասը հեռացած է, բայց ճափոնական պաշարումը ամէն ելք փակած է միւսներուն առջեւ:

Կ'ըսուի թէ Ճափոնցիները հազարաւոր զինուորներ պիտի զրկեն «անձնազոհութեան վաշտերէն», ճեղքելու համար Նանքինի պարիսպները որոնք 30 ոտք թանձրութիւն ունին:

Ճափոնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ նկատի առնելով երկրին հանգամանքը եւ չինական ամրութիւնները, Նանքինը պիտի համարուի ամրացեալ բանակատեղի մը, եւ, անգամ մը որ ճակատամարտը պայթի, ապահովութեան գօտիներ պիտի չկազմուին. Երկու կողմերն ալ օդնական զինուոր կը ստանան, վերջնական ճակատամարտին համար:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ հաշտութիւն կնքել, Նանքինի անկումէն վերջը: Չինաստանի մէջ ալ շատեր տրամադիր են կարճ կապելու, եթէ Ճափոն բանաւոր պայմաններ առաջարկէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ լրացուցած ըլլալով իր այցելութիւնը, Հռոմէն մեկնեցաւ անցեալ օր. Այս առթիւ պաշտօնական ցնկոյց մը հրատարակուեցաւ, սովորական հաւաստիքներով: Կ'ըսուի թէ Հռոմի մէջ շատ ալ գոհ չեն մնացած Յուկոսլաւիոյ վարչապետին վերապահ դիրքէն:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ գինը նորէն պիտի աւելնայ, յառաջիկայ յունուար 1էն սկսեալ: Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը պաշտօնապէս ծանոյց թէ մեծագումար բացին մէկ մասը գոցելու համար, Գ. կարգի ճամբորդներէն 6ուկէս առնթիմ աւելի պիտի գանձուի, իւրաքանչիւր քիլոմեթրի վրայ, Բ. կարգէն՝ 7 սանթիմ, իսկ Ա. կարգէն՝ 8 սանթիմ: Ապրանքներու փոխադրութեան գիները ալ պիտի աւելնան 24 առ հարիւր:

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ, համաձայն Փարիզի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ շրջած զրոյցի մը: Այս առթիւ կը հաւատան թէ Իտալիա իր հաւատքը կորսնցուցած չէ Ազգերու Դաշնակցութեան մասին, բայց ջղագրգռուած է Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումին ձգձգումներէն եւ Անգլիոյ դժկամակութենէն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ ահաբեկչական գործողութիւնները կը շարունակուին: Անցեալ օր ռումբեր նետուեցան շէյխ Անսարի բնակարանին դէմ: Իրաքի նաւթուղիի կրակի տրուեցաւ Խէյֆի մէջ: Եաֆա - Երուսաղէմ գծին վրայ անծանօթներ քար գլորեցին, խափանելով ճամբան. Երթեւեկը ընդհատուեցաւ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Նապլուսի մէջ:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԵՐԹԵՐՆ ԱԼ 35էն 40 սանթիմի բարձրացուցին իրենց գինը, իբրեւ հետեւանք տպագրական ծախքերու եւ աշխատավարձքի յաւելման:

ԷՆԿԻԻՐԻՆ մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պուրքես պիտի այցելէ յառաջիկայ Փետրուարին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Սէն Լուի Մասնաճիւղի «Փոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերուն ժողովները տեղի կ'ունենան երեկոյեան ժամը 8ին, առաջինը՝ 14 Դեկտ. Երեքշաբթի, երկրորդը 15 Դեկտ. Չորեքշաբթի:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը 13 դեկտ. Բշ. երեկոյ ժամը 9ին Café Cadetի վերնայարկը, Մէթրօ Քատէ. Օրակարգ՝

1) Զեկոյց Ընկ. Արտէն Պալիկեանի կողմէ Հայ ու Ամերիկայի Մասնաճիւղերուն գործունէութեան մասին (դեռ նոր ժամանած Պուէնոս Այրէսէն):
2) Զեկոյց Շ. Նարդունիի կողմէ Ֆրանսայի գաւառական Մասնաճիւղերուն գործունէութեան մասին: Կը հրաւիրուին ընկերները անխտիր:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ. Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ իր վարժարանի սրահին մէջ

11 Դեկտ. Շբ. գիշեր, ժամը 9ին

Կը խօսի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ,

Նիւթ՝ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆը

Պիտի ըլլան արտասանութիւններ

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի գաղութիս երկսեռ հասարակութիւնը, մանաւանդ նոր սերունդը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ 1

Այրի Տիկին Զպուքճեան եւ Հայթայեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ 12 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցին մէջ, 10 bis Rue Thouin— Փարիզ (5) տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ ողբացեալ Յովհաննէս Զպուքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Խօսրիկ Գույումճեան եւ զաւակունք եւ Գ. Հրանտ եւ Մարսէլ Գույումճեան կը ծանուցանեն թէ 12 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իրենց մօր՝ Տիկին Վարդուհի Գույումճեանի մահուան (որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ) քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի «Եօթնեղբայրեան» Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրանտ Երկանեանի իրենց փոքրիկին մահուան առթիւ:

×

Կրընոպլի ՋՈՄի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրանտ Երկանեանի իրենց փոքրիկին մահուան առթիւ:

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի ընթերցարանը վերաբացուած է Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot:

Դիմել Ուրբաթ երեկոյները ժամը 8—10:

Փառիզ

ԺԱՆԷԹ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱՆԻԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արփիար» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 11 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ», «Տէր», «Վռամեան» եւ «Աշոտեան» խումբերու բոլոր ընկերները 11 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Արփիարեան» ակումբին մէջ: Ներկայանալ անպատճառ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ 10 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՑԷՑԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Թորգոմ» խումբերու ընկերները Շաբաթ, 11 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին սովորական տեղը:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, Դրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ:

Ընկերամշակութային խնջոյք

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 7 1/2

Գ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը, Առնուվիլ

Կը խօսի Ընկ. Լ. ՑՈՐՄԻՍԵԱՆ Հայաստանի եւ գաղութահայութեան մասին:

Մասնակցութեան համար 10 ֆր.

Թատերական ներկայացում

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անթուանի «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

12 դեկտ., կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ԼԱ ՎԻՍՏ ԷՐՄԻԹԱԺԻ սրահին մէջ:

Շանթ թատերախումբը կը ներկայացնէ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

Մուտք 4 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եռգոյնեան տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեմշահի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հայկական դրօշ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանիկեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօյաճեան եւ Յ. Միքայէլեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.:

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 դեկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Հ. Յ. Դ. [illegible] Թաղ Ակումբը

Կը խօսի Գ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ Լիոնէն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, պար, [illegible]

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան

Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

8 RUE BOSSUETի շքեղ սրահներուն մէջ, Փարիզ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Արտասանութիւն, երգ, պար եւ մենանուագներ: Ընտիր նուագախումբ: Ջուր պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք այրերու 7 50 ֆր., կիներու 5 ֆր.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro: Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք:

ԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԻ ԱԿՈՒՄԲԻ տարեկան պարահանդէսը

12 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30

19 RUE DE LA POMPE մէթրօ La Muette

Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար՝ մասնակցութեամբ անուանի օրքէսթրը HARRY WARLEMի: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՆԵԼԼԻ ՃԵՐՈՒԿԵԱՆ (պար), Օր. ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ս. ԷԼՄԱՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր Մ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), Օր. Ճանպազ (դաշնակ):

Մուտք՝ 7 ֆր. 50

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 8 Ռիւ լ'Էքլիփս կը ցուցադրուին հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ: Երաժշտութիւնը դասաւորուած Գ. Ժագ Տէրտէրեանէ:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 2.50 ֆր., փոքրիկներու համար 1 ֆր.:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԾԱԽՈՒ Է Անթոնի արուարձանին մէջ, նոր բացուելիք մէթրոյին մօտ, ամբողջ գեղեցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով: Արանց եւ կանանց առանձին բաժանմունք (երկուական աթոռներով): Խանութը ունի երկու սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Պայլ՝ 12 տարի, տարեկան վարձք՝ 3500 ֆր.: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Գ. Աղայեանի, 73 Rue Adolphe Pajaud, Antony, Seine, հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն՝ օթօպիւս 88, Տանֆէռ Ռօշըռոյէն՝ շոգեկառք:

Le Gérant H. STEPHAN

17, Rue Dame [illegible] PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 11 DÉCEMBRE 1937

ԺԴ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3600

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ՆԵՐԿԱՅԻՍ»

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն է որ կը յայտարարէ այսպէս, խմբագրական մը կցելով պաշտօնական նամակի մը։

Ինչպէս բացատրած էինք հինգշաբթի օր, Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին Քաղաքական Դիւանը իր դեկտեմբեր 2ի նիստին մէջ քննելով երկու կուսակցութեանց միացման խնդիրը, նորէն պատասխանատու կը հռչակէր միջազգային եւ ֆրանսական ընկերվարութիւնը, մինչեւ հիմա պատահած պառակտումներուն համար, կ'իւրացնէր Կոմինտէրնի ընդհ. քարտուղարին հրապարակային մեղադրանքները, եւ, իբրեւ եզրակացութիւն, կը կրկնէր աւանդական բանաձեւը,— «բայց եւ այնպէս միութիւն»։

Այս առթիւ, Կեդր. Կոմիտէն կը յայտնէր թէ կուսակցութեան յառաջիկայ համագումարին մէջ, դեկտեմբեր 25 - 29, պիտի քննուի միացման խնդիրը եւ թէ հրապարակային դասախօսութիւններ պիտի սարքուին, միութեան հարցին շուրջ։ Եւ կ'առաջարկէր որ վերսկսին միացման յանձնախումբին աշխատանքները։

Ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը կարճ պատասխան մը կուտայ այս հրապարակային յայտարարութեան։

Նամակ մը ուղղելով Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին, Վարիչ Մարմինը կը յայտարարէ.

— «Ցաւով կը հաստատենք թէ այդ բանաձեւը (դեկտ. 2) մեր կարգ մը եղբայր կուսակցութեանց, մեր իսկ կուսակցութեան, Թուռի պառակտումի, միացեալ գործունէութեան եւ ի նպաստ միութեան մեր ներկայ գործունէութեան մասին կը պարունակէ սուտ պնդումներ զորս արդէն ի վեր հանած ենք եւ որոնց մասին աւելորդ կը սեպենք նորէն խօսիլ։

Միւս կողմէ, կը հաստատենք թէ դուք այդ բանաձեւով կը զրպարտէք մեր կուսակցութիւնը, անոր վերագրելով դիտումներ զոր երբեք չէ ունեցած, երբ կը համարձակիք զայն ամբաստանել թէ ուզած է «նիւթ հայթել յետաշրջութեան հակախորհրդային պայքարներուն»։

Այս առթիւ անգամ մը եւս բացատրելով ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը, Վարիչ Մարմինը կ'եզրակացնէ.

— «Ուրեմն կը խորհինք թէ — նոյնիսկ ի շահ Միացեալ Գործունէութեան դաշինքէն իվեր երկու կուսակցութեանց միջեւ հաստատուած յարաբերութեանց — աւելցնելիք բան չկայ մեր նոյեմբեր 24ի բանաձեւին վրայ։ Այդ բանաձեւը միանգամայն կը պարզէ ե՛ւ միացման յանձնախումբին աշխատանքներու առժամեայ ընդհատման պատճառները ե՛ւ այդ աշխատանքներուն վերսկսման պայմանները»։

Ընթերցողները ծանօթ են նոյեմբերի 24ի բանաձեւին ալ։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը բողոքելով Կոմինտէրնի ընդհ. քարտուղարին՝ Տիմիթրովի յօդուածին դէմ, որ բուն բառով ամբաստանագիր մըն էր, առժամապէս կը խզէր միացման բանակցութիւնները։

Ան կը սպասէր որ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը ճշդէ իր դիրքը, այդ յօդուածին հանդէպ։ Արդ, պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ն առաջին օրէն տեղ եդաւ Տիմիթրովի մեղադրանքներուն։ Կուսակցութեան վարիչներն ալ մասնաւոր յօդուածներով իւրացուցին զանոնք։ Եւ վերջապէս Կեդր. Կոմիտէն եւս լեցուց կրակին վրայ։

Հետեւա՞նքը,— կարդացիք արդէն. ընկերվարական կուսակցութիւնը այլեւս աւելորդ կը նկատէ նոր բան ըսել, եւ միացման բանակցութիւնները կը մնան առկախ։

Այս կարճ եւ կտրուկ պատասխանին առթիւ է որ, Պ. Ժ. Սէ-վէռաք, ընկերվարական կուսակցութեան Բ. ընդհ. քարտուղարը, բացատրական գրութիւն մը կը հրատարակէ եւ կը յայտարարէ.

— «Համայնավար կուսակցութեան վարիչները կատարելապէս եւ փորձառութեամբ գիտեն որ Միութիւնը կարելի պիտի ըլլայ միայն այն ատեն երբ երկու կուսակցութիւններէն ոչ մէկը միւսին կողմէ ինքզինքը այլափոխուած, զրպարտուած, իր ամբողջութեանը մէջ զարնուած չզգայ, միւս կողմէ հարկադրուած չզգայ լքելու ինչ որ ամէնէն աւելի սիրելի է իրեն համար։ Արդ, Տիմիթրովի յայտարարութիւնը կը հաստատէ թէ համայնավար Միջազգայինը ներկայիս միութիւնը կ'ըմբռնէ իբրեւ գործողութիւն մը որուն մենք պիտի կրնայինք հաւանիլ միայն դէմք փոխելով եւ սակարկութեան դնելով մեր արժանապատուութիւնը, մեր ամբողջութիւնը եւ մեր սկզբունքները, որոնք սակայն միջազգային ընկերվարութեան սկզբունքներն են։

Ուրեմն մենք խորհած ենք եւ կը խորհինք թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը իւրացնելով Տիմիթրովի յայտարարութիւնները, ներկայիս անկարելի դարձուցած է միութիւնը»։

Որքան չափաւոր, նոյնքան ուժգին է ե՛ւ այս պատասխանը ե՛ւ Վարիչ Մարմնին պաշտօնական նամակը, որուն հիմնական մասը ամփոփած ենք արդէն։

Ուրեմն, կացութեան բանալին կը գտնուի Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան ձեռքը։ Անոր կ'իյնայ դարմանել եղած վիրաւորանքը, հերքել Տիմիթրովի մեղադրանքները եւ ուրիշ զրպարտութիւններ, որոնք թունաւորած են մթնոլորտը։

Հարց է այժմ,— Ֆրանսայի Կոմկուսը կրնա՞յ, կը համարձակի՞ն առնել այդ ծանրակշիռ քայլը, ծառանալով Մոսկուայի դէմ, եւ չեղեալ համարելով մինչեւ հիմա եղած հրապարակութիւնները...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Մուսոլինի այսօր կը ծանուցէ որոշումը

Կը հաստատուի թէ Իտալիա որոշած է քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Վերջին լուրերու համաձայն, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է այս իրիկուն, շաբաթ, վաւերացնելու համար կառավարութեան որոշումը։ Տարակոյս չկայ թէ Գերագոյն Խորհուրդը անմիջապէս հաւանութիւն պիտի յայտնէ, որմէ վերջ Մուսոլինի ինք որոշումը պիտի հաղորդէ Վենետիկի պալատին պատշգամէն (Հռոմ)

Այս ծանրակշիռ որոշման մասին զրոյցներ կը շրջէին քանի մը օրէ ի վեր, եւ մասնաւոր կարեւորութիւն ստացան, երբ իմացուեցաւ թէ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է եւ թէ վճիռը պիտի հաղորդուի Վենետիկի պալատին պատշգամէն։ Այսպիսի յայտարարութիւններ կ'ըլլան միայն բացառիկ պարագաներու մէջ։ Վերջինը եղաւ կայսրութեան հռչակման առթիւ։ 1936 Մայիս 9ի պատմական գիշերը, Իտալիոյ ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ բոլոր քաղաքներու հրապարակներուն վրայ։ Հռոմի մէջ, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը իր ամէնէն կարճ նիստը գումարեց, ընդամէնը տասը վայրկեան, եւ անմիջապէս տեղի ունեցաւ յայտարարութիւնը։

Ուրեմն, եթէ այս գիշեր տեղի ունենայ ծանուցուած յայտարարութիւնը, նոր էջ մը պիտի բացուի Իտալիոյ պատմութեան մէջ։ Մինչեւ հիմա, հակառակ պատժական տնօրինութեանց, հակառակ Եթովպիոյ յաղթութեան եւ եթովպական պատուիրակութեան մը գոյութեան, հակառակ Ազգաժողովին դէմ տիրող թշնամական տրամադրութեանց, Իտալիա անգամ կը մնար ժընեւի ժողովին։ Հռոմ - Պերլին առանցքը, որ յաճախ կը նոյնացնէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնները, արգելք չեղաւ որ երկու երկիրները տարբեր դիրք բռնեն, գոնէ իրաւապէս, Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ։ Բայց, Իտալիա - Ճափոն - Գերմանիա հակաբոլշեւիկ համաձայնութենէն ի վեր, միջազգային նոր խմբակցութեան մը կորիզը կազմուած է։ Հետեւաբար տրամաբանական էր որ Գերմանիա եւ Ճափոն պահանջէին Իտալիայէն՝ խզել իր կապերը Ժընեւի հետ։ Կ'ըսուի թէ այս ուղղութեամբ ճնշած է մասնաւորապէս Ճափոն, որոշած ըլլալով շարունակել իր թափանցումը Ասիոյ մէջ, հակառակ ուրիշ շահակից պետութեանց եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ ընդդիմութեան։

Կը նշանակէ թէ վերջնապէս միացեալ ճակատ պիտի կազմեն երեք հակաբոլշեւիկ դիկտատուրաները, — Իտալիա, Գերմանիա եւ Ճափոն, ամէն կապ խզելով Ազգերու Դաշնակցութեան հետ։

*** Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այսօրուան յայտարարութեան առթիւ, Մուսոլինի պիտի ծանուցանէ նաեւ սահմանադրութեան բարեփոխումը, որու մասին կը խօսուի երկար ատենէ ի վեր։ Փոփոխման հետեւանքներէն մէկը պիտի ըլլայ երեսփ. ժողովին ջնջումը։ Անոր տեղ պիտի հաստատուի արհեստակցական խորհրդարան մը, համաձայն Ֆաշական ծրագրին

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՓՈՇԻԱՑՆԵԼ ՆԱՆՔԻՆԸ

»»»» • ««««

Վերջնագիր չինացի զօրանոցին

Հինգշաբթի օր, ճափոնական օդանաւ մը մէջոցաւ Չինաստանի պաշտպանութեան հաղորդուեցաւ վերջնագիր մը, որ կը պահանջէ Նանքինը պարպել դեկտեմբեր 10ի կէսօրին (երէկ)։ Հակառակ պարագային, մայրաքաղաքը քարուքանդ պիտի ըլլայ ծանր թնդանօթներով եւ ռմբաձիգ օդանաւերով.

Չինական հրամանատարութիւնը առանց ուղղակի պատասխանելու այս վերջնագրին, զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ թէ Նանքինի 300.000 զինուորներուն բարոյական կորովը շատ բարձր է եւ թէ ինք տարակոյս չունի որ անոնք պիտի կրնան դիմադրել առ նուազն եօթը օր։

Նանքինի ամբողջ քաղաքային բնակչութիւնը ապաստանած է եւրոպական թաղին մօտ։ Միջազգային յանձնախումբը, որ կը խնամէ փախստականները, համոզուած է թէ Ճափոնցիները պիտի չռմբակոծեն այդ շրջանը, եթէ չինացի զինուորները չփորձեն հոն ապաստանիլ։ Ընդհանուր գրոհը չէ սկսած տակաւին։ Հրամանատարութիւնը զբաղած է ծանր թնդանօթներու զետեղումով, թէեւ կը յուսայ թէ անհրաժեշտ պիտի չըլլայ կործանել քաղաքը։ Վերջին յարձակումները ձախողած են, բայց Նանքինի 18 դուռներէն մէկը օդը հանուած ըլլալով, Ճափոնցիները կրցած են խուժել քաղաքին թաղերէն մէկուն մէջ։

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Նանքինի մօտ, բլուրի մը վրայ 300 չինացի զինուորներ պաշարուած ըլլալով, Ճափոնցիները կրակի տուին խոտերն ու մացառները եւ ստիպեցին որ անոնք սարին գագաթը բարձրանան խումբ խումբ։ Յետոյ ճափոնական գնդացիրները մանգաղի պէս հնձեցին անճար զինուորները։

Շանկայէն կը հեռագրեն թէ Նանքինի անկումէն վերջը, Ճափոնցիները պիտի գրաւեն Չինաստանի գլխաւոր նաւահանգիստները,— Քանթոն, Փայհօ, Ամոյ եւայլն։

Ճափոնցիները վերսկսելով Նանքինի ռմբակոծութիւնը, ազդարարեցին օտարականներուն որ անմիջապէս հեռանան քաղաքէն։

Հայ մը ինքնաշարժին տակ մնացած

ԼԻՈՆ, 9 դեկտեմբեր, 1937.— Առաւօտ կանուխ, ժամը հինգուկէս, կը բանամ թերթս, եւ ճիշդ «ճոխ» լուրերուն կարգը կը կարդամ, թէ Ասատուր Նալչաճեան, 33 տարեկան հայ երիտասարդ մը (զոր «Փոօկրէ» «Թուրք» կ'անուանէ), իր հեծանիւով Փօն տը Սըրէն դառնալու բոպէին՝ կը հնձուի յանկարծ մանր ինքնաշարժ բեռնակառքէ մը, որ կը վերաբերէ եղեր Մարսէյլի Փոխադրական Տան մը։ Հարուածին ծանրութիւնը կրնաք երեւակայել, երբ գիտնաք թէ այդ բեռնակառքին կապուած էր նաեւ ուրիշ... պոչ մը։ Հէք երիտասարդը քիչ անգամ պատահած զարհուրելի մահ մը կ'ունենայ։ Բեռնակառքին աջ ետեւի ծախ անիւը կը կոտրէ անոր կրծոսկրը, միւս ձախ անիւն ալ կը փշրէ գլուխը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԱՄԲՈՑ

Mercure d'Orientի խմբագիրը, Հրանտ Թորոսեան, հայերէնի եւ հայագիտութեան օգնական դասախօս նշանակուած է Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին մէջ։

Ֆրէտէրիք Մաքլէր, որ այդ բեմին դասախօսն էր, հանգստեան կոչուած ըլլալով՝ իրեն յաջորդած է Պ. Ժորժ Տիւմէզիլ, որուն օգնական նշանակուած է Հրանտ Թորոսեան։

Այս փոքրիկ տեղեկութիւնը ինծի կը ներշնչէ կարգ մը խորհրդածութիւններ. —

Նախ, պէտք է կենդանացնել հայերէնի այս բեմը եւ զայն դարձնել հայագիտութեան օջախ մը։ Եւրոպայի մէջ, ներկայիս, որքան գիտեմ՝ կան միայն երեք մայրաքաղաքներ, որոնք Արեւելեան Լեզուներու պետական վարժարաններ ունին՝ հայերէն լեզուի բեմով, — Պերլին, ուր կը դասախօսէ Ա. Աբեղեան, Վիեննա, ուր կը դասախօսէ Ն. Ադոնց, եւ Փարիզ, ուր կը դասախօսէ, Հրանտ Թորոսեան։ Բայց Փարիզի վարժարանը անգամ մը ունի,— եթէ չեմ սխալիր՝ հայերէնի առաջին դասախօսն եղած է Շահան Ջրպետ, որ բաւական վէճերու առիթ է տուեր։ Ընդհանրապէս պատուական հայ մտաւորականներ են որ դասախօսած են այդ բեմէն, յաճախ՝ Ֆրանսացիներ։ Այսուհանդերձ Փարիզ այնքան անուն է հանած, որ օտարներ, հայերէն սորվելու համար, Փարիզ են եկած ուսանելու Արեւ. Լեզուներու վարժարանին մէջ։ Այժմ, Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը ունի հազիւ հինգ ուսանող, բոլորն ալ օտար։ Պէտք է ուժ տալ հայերէնի այդ բեմին, որպէսզի օտարները աւելի մեծ թիւով գան սորվելու մեր լեզուն,— անոնք կրնան մեծ օգուտներ ունենալ։ Եւ յետոյ հայ երիտասարդութիւնն ալ, եւ մանաւանդ օ-տար է հայերէնին,— ուրեմն հայ երիտասարդներն ալ պէտք է երթան արձանագրուին Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը, հայերէն սորվելու համար օտարներու հետ։ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը կ'արձանագրէ երկու կարգի ուսանողներ, — խմբական եւ ազատ։ Առաջին կարգի ուսանողները քննութիւն կ'անցնեն եւ վկայական կը ստանան։ Իսկ բոլորն ալ իրաւունք ունին օգտուելու վարժարանին նոյն մատենադարանէն։

Փարիզի մէջ ունինք շարք մը դասընթացքներ, որոնց համար անազին ուժ եւ ժամանակ կը սպառենք, սրահի վարձք կուտանք։ Կարելի չէ՞ր բոլոր այդ դասընթացքները ջնջել եւ ունկնդիրները ղրկել Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը, ուր երիտասարդ եւ համակրելի դասախօսը ամէն պատրաստութիւն ունի ուսուցանելու համար հայերէն գրաբար եւ աշխարհաբար լեզուները, հայ հնարանութիւնը, հայ գրականութիւնը։

Եւ երկրորդ, Revue des Etudes Arméniennes գրեթէ փակուած է ներկայիս։ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին հովանաւորութեամբ, հայերէնի երիտասարդ դասախօսին հսկողութեան տակ՝ կարելի է շարունակել նաեւ այդ պարբերաթերթին հրատարակութիւնը։ Վերջապէս, պէտք է շարժիլ, աշխատիլ, գործել, — թող չըսուի թէ մեռած ժողովուրդ մըն է Հայը, եւ մարդիկ չյիշեն խօսին մեր մասին՝ իբրեւ մեռելի մը մասին։ Տեսէք, Թուրքը եւս դասախօս տուեր է նոյն վարժարանին, (ի դէպ, մինչեւ վերջին տարիներս Հայ մը, համեստ եւ ազնիւ մտաւորական մըն էր, Տէօվլէթ Գէորգեան, որ կը դասախօսէր նոյն բեմէն, բայց յետոյ իրմէ խլեցին այդ պաշտօնը)։ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը կրնայ մեզի ամրոց մը դառնայ՝ պայքարելու համար յանուն հայ մշակոյթին եւ պաշտպանելու համար հայ լեզուն, որ չի մեռնիր՝ եթէ հոգածութիւն ցոյց տրուի այդպէս։

ԱՐԱԶ

Հայ հռոմէականներու նոր Կաթող. Պատրիարքը

Պէյրութի թերթերէն կ'իմանանք թէ հայ - հռոմէականներու Սինոդին կողմէ նոր կաթող. պատրիարք ընտրուած է գերապայծառ Ֆրանչիսկոս Աղաճանեան, մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի եւ դասախօս փրոփականտայի վարժարանի։ Նոր պատրիարքը պիտի կոչուի Գրիգոր Պետրոս ԺԵ.

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ՀՐԷՇ ՄԸ, ՎԱՅՏՄԱՆ ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԱԾ ԷՐ ՀԻՆԳ ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Գլխաւոր արտօնատը՝ գողութիւն

Զոհերէն առկուն թաղած էր վիլլայի մը մէջ եւ փորելով երեւան հանեցին

Ահռելի եւ անըացատրելի, տարիներէ ի վեր չտեսնուած ոճրագործութիւն մը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ։

Յուլիս 23ին անհետացած էր ամերիկացի պարուհի մը, Ժան տը Քովէն, 22 տարեկան։ Եղբայրը եկաւ Ամերիկայէն, ամբողջ ոստիկանութիւնը իրար անցաւ, մեծագումար պարգեւ մըն ալ խոստացուեցաւ,— բայց կարելի չեղաւ գտնել ոչ աղջիկը, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է հետք։ Յետոյ, Սեպտեմբերէն մինչեւ անցեալ օր երարու ետեւէ սպաննուեցան չորս հոգի, եւ դարձեալ որ եւ է հետք չտնուեցաւ

Վերջապէս, առջի օր ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ լուծել ամբողջ դաղտնիքը, ձերբակալելով 29 տարեկան հրէշ մը, Վայտման, Գերմանացի։

Վերջերս Սէն Քլուի մէջ սպաննուած էր կալուածական միջնորդ մը, Լըպլոն Լըզոպր։ Ոստիկանութիւնը հետապնդումներ կատարած ատեն, անոր գրպանին մէջ գտած էր Նիս բնակող Գերմանացիի մը՝ Արթիւր Շօթի այցետոմսը։ Այս մարդը մօրեղբայրն էր ուրիշ սպաննալի մը, Ֆրոմէրի։ Քննութիւնները առաջ տարուելով, Վերսայլի ոստիկանութիւնը ճշդեց Գերմանացիի մը, Վայտմանի հասցէն։ Այս մարդը նոյեմբեր 27ին միջնորդին դիմելով, վիլլա մը վարձած էր։ Երբ ոստիկանները նշանակուած վայրը գացին, Վայտման զանոնք դիմաւորեց դուռնէն, ատրճանակը քաշեց եւ քանի մը հարուած պարպեց, վիրաւորելով երկու ոստիկաններ։ Այս վերջիններէն մէկը սեղանին վրայ մուրճ մը տեսնելով, առաւ եւ իջեցուց Վայտմանի գլխուն։ Անծանօթը անմիջապէս Վերսայլի բանտը փոխադրուեցաւ եւ խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ մինչեւ գիշերուան ժամը 3, լման տասը ժամ։ Արդէն վիրաւոր եւ ուժասպառ, Վայտման ի վերջոյ յայտարարեց.

— Թողէք որ քնանամ, վաղ առտու ժամը 8ին ամէն բան պիտի ըսեմ...

Ոճրագործը արդէն խոստովանած էր կալուածական միջնորդին սպանութիւնը, սովորական բանի մը պէս.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

III

ԱՃԱՐԻԱՅԻ ԵՒ ԱԲԽԱԶԻԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք - Խորհրդային յարաբերութիւնների Կովկասում ունեցած անդրադարձումները հասկանալու տեսակէտից խիստ հետաքրքրական են Աճարիայի եւ Աբխազիայի վերջին երկու դատավարութիւնները։

Առաջինը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբերի վերջերը։ Դատի ենթարկուած էին 11 հոգի՝ Աճարիայի կենտգործկոմի նախագահ Լորդկիպանիձէի գլխաւորութեամբ— բոլորն էլ ականաւոր համայնավարներ՝ կառավարութեան անդամներ, բարձր պաշտօնեաներ, կոլխոզների վարիչներ եւ այլն։ Բոլորն էլ դատապարտուեցին մահուան ու գնդակահարուեցան։

Մեղադրեալներին ներկայացուած ընդարձակ ամբաստանագիրը լիքն է բազմաթիւ յանցագործութիւններով պետութեան դէմ։ Դուրս է գալիս, որ Աճարիացի վարիչները ստեղծել են «գաղտնի հակայեղափոխական մի կազմակերպութիւն, որի նպատակն է եղել խորհրդային իշխանութեան տապալումը, Աճարիայի անջատումը Խորհրդ. Միութիւնից եւ դրամատիրական կարգի վերականգնումը զինուած ապստամբութեան միջոցով, որ տեղի պիտի ունենար այն վայրկեանին, երբ դրամատիրական պետութիւնները յարձակուէին Խորհրդ. Միութեան վրայ, այլ եւ կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարներին ահաբեկումի ենթարկելով»(1)։

Ըստ Լորդկիպանիձէի տուած ցուցմունքներին, դեռ 1928—31 թուականներին, Աճարիայի վարիչները «յանցապարտ յարաբերութիւնների մէջ են մտել օտար հետախուզութեան ներկայացուցիչների հետ, որոնց հետ գաղտնի բանակցութիւններ են վարել Աճարիան Խորհրդ. Միութիւնից անջատելու նպատակով»։ Օտար պետութեան ներկայացուցչից ստացել են դրամ եւ հրահանգներ եւ ձեռնարկել են հակայեղափոխական - վնասարարական գործունէութեան։ «1933 թուին Լորդկիպանիձէն եւ Ջէմալ Կիկաւան այդ օտար պետութեան ներկայացուցչից ստացել են հրահանգ՝ բարեկարգելու հակայեղափոխական մի կազմակերպութիւն, որի գործունէութիւնը պիտի լինէր նախապատրաստել զինուած ապստամբութեան համար ա՛յն պահուն, երբ դրամատիրական պետութիւնները յարձակուէին Խորհրդ. Միութեան վրայ։ Օտար հետախուզութեան ներկայացուցիչը խոստացել է օգնել դրամով եւ զէնքով»։

Գաղտնի կազմակերպութեան միջից ստեղծուել է մի ղեկավար կոմիտէ, Լորդկիպանիձէի գլխաւորութեամբ, որ դրամ է ստացել «օտար պետութեան ներկայացուցչից», յարաբերութեան մէջ է մտել արտասահմանի տարրերի ու Կոմկուսի ընդդիմադիր տարրերի հետ եւ անցել է գործի։ «Մեղադրեալ Լորդկիպանիձէի մօտ կատարուած խուզարկութեան միջոցին, բնակարանի վերնայարկում, գտնուել եւ առնուել է ոսկի դրամ, որ ստացուած է եղել օտար հետախուզութիւնից»։ 1935 թուին, օտար հետախուզութեան հաւանութեամբ, հակայեղափոխական կազմակերպութեան Կոմիտէն համաձայնութիւն է կայացրել եւ Աճարիայում գաղտնի հակախորհրդային աշխատանք կատարել ուրիշ հակայեղափոխական խմբակցութիւնների հետ։ 1936 թուի Մարտին ստեղծուել է Աճարիայի հակայեղափոխական կազմակերպութիւնների միացեալ մի կենտրոն, որի մէջ Աճարիայի հակայեղափոխական Կոմիտէի կողմից մտել են Լորդկիպանիձէն, Կիկաւան, Բերիձէն եւ ուրիշներ, տրոցկիստ հակայեղափոխականներից՝ Գ. Ռամիշվիլի, Ի. Սուրգուլաձէ եւ Գ. Ցխոյիձէ. Փաշիստներից՝ Գ. Լագիձէ, մենշեւիկներից՝ Կ. Գոբիբիձէ, Գ. Սարաշվիլի եւ Կոպլարաձէ»։

Միացեալ այս Կոմիտէն ստեղծել է Բուդու Մդիվանիի յանձնարարութեամբ եւ, ի միջի այլոց, նպատակ է ունեցել սպանել Վրաստանի Կոմկուսի քարտուղար Բերիային եւ սպանութեան գործը յանձնուել է տրոցկիստ Կարօ Աղաջանեանին, որ ձերբակալուել եւ չէ կատարել ստանձնած պարտականութիւնը

Հետաքրքիր է, որ «օտար հետախուզութեան ներկայացուցչի» խորհրդով կազմուած է եղել եւ անկախ Աճարիայի ապագայ կառավարութիւնը։ Լորդկիպանիձէն նշանակուած է եղել հանրապետութեան նախագահ։

Մեղադրեալները, ինչպէս ասուեցաւ, դատապարտուեցին մահուան, ու գնդակահարուեցան։

Գրեթէ նոյն բանը տեսնում ենք եւ Աբխազիայում։

Աբխազիայի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբերի վերջերին, Սուխումում։ Դատի տրուած էին 13 հոգի՝ բարձրաստիճան համայնավարներ եւ պետական պաշտօնեաներ՝ Աբխազ, Վրացի եւ մէկ էլ Հայ՝ Գօզու Սէխեան, գիւղատնտես։ Այստեղ էլ դատը վերջացաւ մահավճռով ու գնդակահարութեամբ։ Ամբաստանութիւնն էլ նոյնն էր, ինչ որ եւ Աճարիայում— դաւադրութիւն խորհրդային իշխանութեան դէմ. Աբխազիան Խորհրդ. Միութիւնից անջատելու եւ «օտար պետութիւններից մէկի հովանաւորութեամբ» անկախ Աբխազիա ստեղծելու ձգտում։

Աբխազիայի դատավարութիւնը ներկայացւում է հետեւեալ կերպով. դեռ 1923—24 թուականներից Աբխազիայի Կենտգործկոմի նախագահ Նեստոր Լակոբան մտերիմ յարաբերութիւնների մէջ է մտնում Տրոցկիի հետ եւ վերջինիս թելադրութեամբ կազմում է մի գաղտնի խմբակ համայնավար կուսակցութեան ծոցում։ 1930 թուից սկսած այդ խմբակը դառնում է գաղտնի կազմակերպութիւն, որ կապւում է վրացի ազ համայնավարների ու Մոսկուայի «Զուգահեռական կենտրոնի» հետ (Փետրակով եւայլն) եւ անցնում է հակայեղափոխական գործունէութեան ծրագրելով, ինչպէս ասացինք, ձեռք բերել Աբխազիայի անկախութիւնը եւ այդ նպատակով՝ աշխատել է քայքայել Աբխազիայի տնտեսութիւնը, կազմակերպում էր ահաբեկչական գործեր Համ. Համայնավար կուսակցութեան եւ խորհրդային կառավարութեան դէմ ա՛յն պահուն, երբ դրամատիրական պետութիւնները յարձակուէին Խորհրդ. Միութեան վրայ, եւ լրտեսական - հետախուզական աշխատանք էր կատարում դրամատիրական պետութիւններից մէկի օգտին»։ 1)

1932 թուին այս հակայեղափոխական կազմակերպութիւնը վերջնական ձեւ է ստանում եւ անցնում է լրտեսական, վնասարարական եւ ահաբեկչական գործօն աշխատանքի եւ, ի միջի այլոց, երկու անգամ մահափորձ է կազմակերպում Ստալինի դէմ։ Առաջին անգամ հրացանի է բռնում Ստալինի շոգենաւակը Գագրիի մօտ, բայց նաւակը արագօրէն հեռանում է, եւ Ստալինը չի սպանւում։ Երկրորդ մահափորձը տեղի է ունենում 1935 թուի Սեպտեմբերին, նոյնպէս անյաջող. Միեւնոյն ժամանակ պատրաստւում է ընդհանուր ապստամբութիւն՝ խորհրդ. իշխանութիւնը տապալելու համար։ Լակոբայի կազմակերպութիւնը գործելիս է եղել Բուդու Մդիվանիի խմբի հետ համախորհուրդ։

Մեզ համար այս դատավարութեան մէջ էլ առանձնապէս հետաքրքրական է «օտար հետախուզութեան» դերը։

Դատական քննութիւնից պարզւում է, որ Խորհրդ. Աբխազիայի Կենտր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Նեստոր Լակոբան 1919 թուից եղել է գործակալ մի օտար պետութեան հետախուզական մասի, որին հաղորդել է պետական գաղտնիք եղող տեղեկութիւններ։ Այդ մասին հետեւեալ ցուցմունքներն ենք կարդում ամբաստանագրում. «երբ Ն. Լակոբան հասաւ... (արտասահմանի մի քաղաք), կապուեց հետախուզական մասի մի սպայի հետ։ Այս ժամանակից, այսինքն 1919 թուից սկսած սկսւում է Ն. Լակոբայի աւելի սերտ աշխատակցութիւնը այդ պետութեան հետախուզական մասի հետ լրտեսական - հետախուզական խնդիրներում ընդդէմ Խորհրդ. Միութեան։ Վերջնականապէս կապուեց 1921 թուին եւ լրտեսական - հետախուզական յարաբերութիւնների մէջ էր վերոյիշեալ սպայի հետ մինչեւ 1933 թուականը, այսինքն՝ մինչեւ այդ սպայի մահը։ Ն. Լակոբան կանոնաւոր կերպով լրտեսական տեղեկութիւններ էր ուղարկում այդ երկիրը՝ կոլխոզների, արդիւնաբերական ձեռնարկների եւ Աբխազիայի, Աճարիայի եւ Խորհրդ. Միութեան բնակչութեան զանազան խաւերի տրամադրութեան եւ տնտեսական վիճակի մասին»։

«1937 թուի Մարտին այդ պետութեան ներկայացուցիչը Սուխումում յայտնել է ամբաստանեալներից մէկին, չուտով պատերազմ պիտի լինի Գերմանիայի եւ Խ. Միութեան միջեւ եւ առաջարկել է մի շարք ղեկավարների դէմ մահափորձ կատարել եւ իրեն հետ միասին փախչել արտասահման»։

Նոյն ամբաստանագրում ասուած է ու հետեւեալը. «Նոյն օտար պետութեան հետախուզական մասի գործակալը, ինչպէս երեւում է ձերբակալուած դաշնակ Բուեաճեանի ցուցմունքներից, կապուել է Դաշնակցական հակայեղափոխական գաղտնի կազմակերպութեան հետ, որի հետ քննել է ընկեր Ստալինի դէմ ահաբեկչական գործեր կազմակերպելու հարցը»։

«Բացի այդ, նոյն օտար հետախուզութեան գործակալի մօտ պահուած է եղել ահաբեկչական խմբին յատկացուած զէնքը»։

Հետաքրքիր է եւ այդ ցուցմունքը, ըստ որի մաքսանենգ Ըամէթ - Կառըգաղէն իր մարդկանց հետ նոյնպէս հետախուզական աշխատանք է կատարել եւ կապուած է եղել վերոյիշեալ «օտար պետութեան հետախուզական մասի» հետ, միաժամանակ գործելով Ն. Լակոբայի գաղտնի կազմակերպութեան մէջ։

Թէ Աճարիայի եւ թէ Աբխազիայի դատավարութեան մէջ ճիշդն ու սուտը դժուար է զատորոշել, բայց մեզ գրաւիչ մասը, այսինքն՝ աբխազ ու աճարացի համայնավարների յարաբերութիւններն ու գործակցութիւնը «օտար պետութեան հետախուզական մասի» հետ թւում են ճշմարտանման։

Նման մեղադրանքներ ու փաստեր ներկայացուած են եւ վերջերս Ադրբէջանում էլ կատարուած դատավարութեան մէջ՝ ադրբէջանցի համայնավար պարագլուխ Կարայեւի եւ սրա ընկերների— յարաբերութիւն եւ գործակցութիւն օտար պետութեան հետախուզութեան հետ Ադրբէջանը Խ. Միութիւնից անջատելու նպատակով։ Դժբախտաբար, այդ դատի մանրամասնութիւնները դեռ չունենք մեր ձեռքի տակ։

Արդ՝ ի՞նչ են ասում այդ դատավարութիւնները մեզ հետաքրքրող խնդրի տեսակէտից։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

---

1) Այս եւ հետագայ մէջբերումները առնուած են Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» թերթի Սեպտ. 26 համարից, ուր հրատարակուած է ընդարձակ ամբաստանագիրը։

1) Այս եւ հետագայ մէջբերումները առնուած են պաշտօնական ամբաստանագրից, որ հրատարակուած է Հոկտ. 29ի «Զարիա Վոստոկա»յում։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը, 12 դեկտեմբեր, տեղի պիտի ունենան խորհրդային «խորհրդարանի» ընտրութիւնները։ Ամբողջ հոկտեմբերը եւ նոյեմբերը եղան «նախապատրաստական» ամիսներ։ Մաքրագործումները հասան իրենց գագաթնակէտին

Երբ լոյս տեսաւ «Սթալինեան» սահմանադրութիւնը, ենթադրուեցաւ, թէ բան մը փոխուած է Խորհրդային Միութեան մէջ։ Այս առթիւ կը շեշտէին թէ — 1) Հակառակ դիկտատուրայի ռեժիմներուն, ազգաբնակութիւնը հնարաւորութիւն պիտի ունենայ այս կամ այն թեկնածուներու մէջ ընտրութիւն կատարելու. 2) Ընտրելու իրաւունք ունին առանց բացառութեան բոլոր քաղաքացիները (նոյն իսկ կրօնաւորները), 3) Անկուսակցականները կրնան լայնօրէն օգտագործել իրենց ընտրուելու իրաւունքը («անկուսակցական բոլշեւիկները»)։

Վերջին երկու ամսուան խորհրդային թերթերը այնպիսի «պատկերներ» բացին, որ ի դերեւ ելան բոլոր միամիտ յոյսերը։

Նախ զոյգ պաշտօնաթերթերը՝ «Փրաւդա» եւ «Իզվեստիա» տարօրինակ պայքար բացին «երկու թեկնածուներու քաղքենի դրութեան» դէմ։ Համաձայն վերէն եկած հրահանգի «կուսակցական կազմակերպութիւնները պարտաւոր են համախորհուրդ անկուսակցական ակտիվի հետ մէկ թեկնածութիւն դնել», որպէսզի ո եւ է պայքար տեղի չունենայ թեկնածուներու միջեւ։ Նմանապէս ո եւ է «ընտրող պէտք չէ մնայ բոլշեւիկեան ազդեցութենէ դուրս» («Փրաւդա», 29 նոյեմբեր)։ Կամ՝ «ոչ մէկ քաղաքում, ոչ մէկ տան, ըլլայ գիւղի կամ քաղաքի մէջ — դուրս պէտք չմնայ բոլշեւիկեան ազդեցութենէ» («Փրաւդա», 18 նոյեմբեր)։

Մենք շատ լաւ գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ այս ձեւի բռնի խնամակալութիւնը։ Արդէն ընտրողը միայն մէկ պարտականութիւն ունի,— «Ցուցադրել իր անխախտ հաւատարմութիւնը Լենինի եւ Ստալինի կուսակցութեան մեծ գործին» («Փրաւդա», 29 նոյեմբեր)։

«Կարմիր թերթ» ալ իր նոյեմբեր 28ի թիւին մէջ կը գրէ.

— «Թող զարմանալի չթուի այն պարագան, որ ընտրական շրջաններու մեծամասնութեան մէջ հանդէս կուգայ միայն մէկ թեկնածու։ Երկու-երեք թեկնածուները կրնան գոյութիւն ունենալ հակասութիւններով լի քաղքենի երկիրներու մէջ միայն»։

Այսպիսով ուրեմն մէջտեղէն վերցնելով բոլոր թեկնածուները, կ'ըստեղծուի մէկ թեկնածուի դրութիւն, բացարձակապէս ենթակայ համայնավար կուսակցութեան հակակշիռին։ Կազմակերպութիւններուն իրաւունքը՝ առաջ քաշել իրենց թեկնածուները՝ կը մնայ մեռեալ տառ։ Ոչ եւ է շրջանի մէջ չի կրնար մէջտեղ գալ ո եւ է թեկնածութիւն, եթէ անոր հակառակ է կուսակցութիւնը։ Այս պարագաներու տակ պիտի ընտրուին միայն «հաւատարիմներուն հաւատարիմները»։

Սահմանադրութիւնը բոլորին կը խոստանար ընտրելու իրաւունք։ Ձեւականօրէն այս իրաւունքը ի զօրու է, սակայն այն ահռելի մաքրագործումները, որ տեղի ունեցան ամբողջ Խ. Միութեան տարածութեան վրայ, եկան այս կէտն ալ վերածելու խեղկատակութեան։ Իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, ամէնէն թեթեւ կասկածն իսկ, «ընտրողը» կ'առաջնորդէ դէպի բանտ։

Կրօնական «ճակատի» վրայ կացութիւնը կը դառնար վտանգաւոր։ «Փրաւդա» իր քանի մը թիւերուն մէջ ահազանգ կը հնչեցնէր «եկեղեցականներու աշխուժացման մասին»։ Իշխանութիւնը խճճուեցաւ իր իսկ կարգադրութիւններու ցանցին մէջ։ Մէկ կողմէ եկեղեցւոյ սպասաւորը իրաւունք ունի քուէարկելու, միւս կողմ, ան Խ. Միութեան անհաշտելի տարրն է եւ թշնամին։ Կրօնք «ժողովուրդի թշնամին է Խ. Միութեան», իսկ «հաւատացեալ քաղաքացին» բարեկամ մը խորհրդային իշխանութեան։ «Փրաւդա» կը պահանջէ «աչալուրջ վերաբերմունք դէպի հակակրօնական պրոպագանդը», «ուժեղացում պայքարի կրօնի եւ եկեղեցւոյ դէմ»։ Իսկ երբ տեղական իշխանութիւնները, համաձայն ստացուած հրահանգներու կը սկսին ուժեղացման պայքարը կրօնի դէմ, տեղ տեղ փակելով եկեղեցիները, նոյն «Փրաւդան» կը յարձակի «քեալլագչօղներու» վրայ, դիտել տալով որ «կրօնական պայքար կը մղեն ժողովուրդի թշնամիները վրդովելու համար ժողովուրդը խորհրդային իշխանութեան դէմ», վիրաւորելով «հաւատացեալ ազնիւ խորհրդային քաղաքացիներու զգացումները» եւայլն։

Դժուար է որ եւ է բան հասկնալ այս քաոսէն։

Եւ վերջապէս «անկուսակցական բոլշեւիկները» այն չափով կրնան միայն օգտուիլ իրենց ընտրուելու իրաւունքէն, որքան կը թոյլատրէ կուսակցութիւնը։ Նոյն «Փրաւդան» բացորոշապէս կ'ազդարարէ.

— «Ո եւ է կուսակցական կազմակերպութիւն իրաւունք չունի գործելու անկուսակցականներէ անկախ։ Այդ պարագային առաջ կուգան երկու իրեք թեկնածուներ, եւ աշխատաւորներու ձայները կը բաժնուին։ Ամէն տեղ պէտք է համաձայնութեան գալ անկուսակցականներու հետ, մէկ թեկնածութիւն առաջ քաշելու համար»։

Այս հրահանգը աննշան փոփոխութիւններով գրուած է «Փրաւդայի» հոկտեմբեր - նոյեմբեր գրեթէ բոլոր թիւերու մէջ, առաջին էջին վրայ

Եւ ահա կը տեսնենք, որ գրեթէ բոլոր շրջաններու մէջ կը ներկայացուին մէկական թեկնածուներ, առաջարկուած «միաձայնութեամբ»։

Այս պարագան առիթ է տուեր Խորհրդայիններու Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Կալինինին մանրամասնօրէն կանգ առնելու ընտրութեան այս տարօրինակ ձեւին վրայ։

Իր ճառին մէջ, Լենինգրատի ընտրական ժողովի ընթացքին, Կալինին կ'ըսէ՝ («Փրաւդա» 24 նոյեմբեր).

— «Կրնայ հարց ծագիլ.— չէ՞ որ մենք համոզուած ենք թէ խորհրդային Միութեան աշխատաւորական զանգուածները պիտի պահեն իրենց իշխանութիւնը, ապա ուրեմն, ինչու համար մղել ընտրական պայքար, որ կը սպառէ մեր ուժերը։

Մենք չենք գիտեր թէ Խ. Միութեան մէջ կրնա՞ն գտնուիլ այսքան քաջասիրտ եւ հարցասէր մարդիկ, սակայն Կալինինի հարցումը շատ տեղին է։ Ինչու համար այսքան իրարանցում, եթէ ո եւ է բան չի կրնար փոխուիլ եւ ամէն բան արդէն առաջուընէ որոշուած է։ Ուրեմն ի՞նչ նպատակ ունին ընտրութիւնները, մանաւանդ որ, ըստ նոյն Կալինինի խօսքերու, «ոմանք» կը հարցնեն նաեւ աւելի պարզ — «Ի՞նչ հարկ կայ քուէարկել, երբ միայն մէկ թեկնածու կայ։ Միեւնոյն է, ան պիտի անցնի»։

Կալինին կը ջանայ պատասխանել այս հարցերուն.—

«Ընտրական պայքարը կը կազմակերպէ զանգուածները», իսկ կազմակերպուած ժողովուրդին վրայ «կը յենու կարմիր բանակը»։ Ժողովուրդներու տեսակ մը բռնի կազմակերպում կառավարական նպատակներու համար։

«Հարիւր հազարաւոր ընտրողներ երկարատեւ քննութենէ վերջ կանգ առած են մէկ թեկնածուի վրայ։ Աս կը նշանակէ —ընկերվարութիւն(sic!) կը նշանակէ որ աշխատաւորական զանգուածներու մէջ չկան տարաձայնութիւններ, որոնք յատկանշական են քաղքենի իրաւակարգի մէջ»։

Այս զարմանալի բացատրութենէն վերջ Կալինին բոլորովին վար կ'առնէ քողը.

— «Ես ձեզի ուղղակի կ'ըսեմ՝ եթէ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ուզենք չուզենք, Գարապաշ իջնալու ենք հաց ճարելու համար. ի՞նչ կ'ըսէք,— ընկերներուն հարցուց Լեւոնը.

— Ինծի ալ այնպէս կ'երեւի, դո՞ւն ինչ կ'ըսես Առաքել.

Առաքելը չպատասխանեց եւ գոհացաւ ուսերը անորոշ իմաստով մը թօթուելով։ Միեւնոյնը չէ՞ր իրեն համար, հաց կար թէ չկար։ Այլեւս կեանքը ի՞նչ իմաստ ունէր, երբ երեխաները, կինը, իր հարազատները չկային, երբ Բիւրքը աւերակ էր։

— Կէսօրը թող անցնի, ես կ'իջնամ Գարապաշ, ուրիշ անգամներ ալ եղած եմ այդ գիւղը,— բացատրեց տէրտէրը,— բոլորս մէկ ինչո՞ւ երթանք, դուք հոս կը սպասէք, ես կ'երթամ ու հացով կուգամ...

— Իսկ եթէ հոն ալ պահակներ դրուած են,— չհամոզուելով հարցուց Լեւոնը։

— Եօթ ութ տուննոց խեղճ գիւղ մըն է, աշխարհէն կտրուած, չեմ կարծեր թէ պահակներ ըլլան, բայց եթէ կան ալ, մէկով գնացեր ենք թէ ամբողջս միասին, մէկ չէ՞ մեզի համար... Ձէ՛, հո՛ս մնացէք, երեխան ալ քալելու կարողութիւն չունի, ես մութը չկոխած կը վերադառնամ

Ուրիշ ճար չկար, պէտք է համաձայնէին տէրտէրի առաջարկութեանը. Անցաւ երկու ժամ։ Արեւը սկսաւ թեքուիլ դէպի արեւմուտք։

— Տէ՛, ես ճամբայ ելլեմ...— տէրտէրը առանց հոտին նայելու սարն ի վար իջաւ մեծ մեծ քայլերով։

Անցաւ մէկ ժամ, թերեւս ժամ ու կէս։ Անշուշտ տէրտէրը հասած լինելու էր Գարապաշ, թերեւս հացի չափակով արդէն կը վերադառնար։ Երեխան գլուխը դրած Լեւոնի ծունկին կը քնանար։

Ցանկարծ նստած տեղը ցնցուեցաւ Լեւոնը, չէ՛, չէր սխալած, գիւղի կողմէն հրացանի ձայներ կուգային։

— Կը լսե՞ս,— հարցուց Առաքելին։

— Հը, վազե՞նք...

— Քիչ մը սպասէ, տեսնենք.

Ինչպէս յանկարծակի հրացաններու ձայները լռուած էին, այնպէս ալ մէկէն դադրեցան Լեւոնի գլուխը կրծքին ինկաւ։ Կարա Քէշիշը, այդ օգանչելի կռուողը սպաննուած լինելու էր։ Գիւղի շուրջ կենդանութիւն մը կը նշմարուէր, երեք ձիաւորներ բլուրէ բլուր կ'անցնէին, գիւղացիները ձորով կը բարձրանային ամենայն հաւանականութեամբ Կարա Քէշիշի ընկերներու հետքը գտնելու համար։

— Ի՞նչ կ'ըսես, վարժապետ, արեւը մարը մտաւ, ա՛լ սպասենք...

— Երթա՛նք,— համաձայնեցաւ Լեւոնը,— բայց ո՞ւր երթանք...

- Գամիշլի Տէրէ սարը, չորս հոգի մը գիւղեր կան, բան մը կը ճարենք ուտելու ..

Դեռ չմթնած ճամբայ ելան։ Սարերու փէշերով ուղիղ դէպի արեւելք կ'երթային։ Կարա Քէշիշի եղերական վախճանը ծանր քարի նման նստեր էր Լեւոնի սրտին։ Ո՛չ միայն լաւ կռուող մը, այլ եւ օգանչելի սրտի տէր Հայ մը, հարազատ ընկեր մը կը պակսէր։ Կը մնար միայն Առաքելը։ Թեւաթափ արծիւի մը յուսահատութիւնը կ'ապրէր Լեւոնը։ Անվերջ բարձրանալ իջնալով երեխայի վրայ այլեւս քալելու կարողութիւնը չէր մնացեր։ Լալով նստաւ գետին։

— Առաքե՛լ, հրացանս վերցուր,— խնդրեց Լեւոնը,— ես Կարապետը պիտի շալկեմ։

Մինչեւ կէս գիշեր անընդհատ քալեցին, մինչեւ որ հասան Սաթուր գետի ափը։ Սաստիկ ճախճախուտ էր։ Մտան գետը եւ մեծ դժուարութեամբ անցան միւս ափը։ Կէս ժամ հովիտը յայնքէն քալելով հասան լերան ստորոտը

— Հիմա կամաց կամաց բարձրանանք,— թելադրեց Առաքելը,— գիշերը վերը մնացին, մէկալ լերան միւս փէշերուն վրայ, հինգ ժամուպէս գիտեմ այս տեղերը։ Ձեզի այնպէս ապահով տեղ մը տանիմ, որ աշխարհ տակնուվրայ ըլլան եւ մեր հետքը չգտնեն։

Գամըշլը Տէրէ կոչուածը երկարաւուն, արեւելքէն արեւմուտք երկարած լեռ մըն է, սաստիկ քարքարոտ եւ անհաղին ժայռերու կոյտերով լեցուն։ Առաքելը ծխախոտի մաքսանենգութեամբ զբաղած ժամանակ, օրերով այդ լերան ծերպերուն մէջ, մանաւանդ քարայրի մը մէջ պահուած էր։ Առաջ ինկած, ուղիղ իրեն ծանօթ քարայրը առաջնորդեց ընկերները։ Մագլցելով բարձրացան ուղղաձիգ ժայռի մը կուրծքին ու նեղ բացուածքէ մը դժուարութեամբ ներս մտան։ Քանի խորացան դէպի ներս, մուտքի նեղ բացուածքը լայնցաւ, ընդարձակ քարայրի մը ձեւը առնելով։

— Հիմա ես դուրս պիտի ելլեմ, հաց ճարելու,— առանց հանգստանալու մասին մտածելու ըսաւ Առաքելը, ըլլայ որ դուրս գաք այս տեղէն, ես լոյսը չբացուած կը վերադառնամ։

Անցաւ երկար ժամանակ։ Արդեօ՞ք պիտի կրնար վերադառնալ, արդեօ՞ք անոր ալ դժբախտութիւն մը չէր պատահելու։ Ժամերը կ'անցնէին սպանող ծանրութեամբ։ Բացուածքի արանքէն գունաթափուած երկինքի մէկ մասը կ'երեւար։ Դրսէն խօսակցութեան ձայն մը գալու Լեւոնի ականջին։ Չէր սխալած։ Առաքելն էր, թուրքերէն կը խօսէր մէկու մը հետ։

— Ոտքդ հոս դիր, չոն զաւակ, ձեռքդ տուր... հիմա ներս մտիր ծակէն։

Առաքելի հետ եկողը միջին տարիքի թուրք մըն էր, մէկ ձեռքը շուանով մը կապուած, որուն ծայրը Առաքելը բռնած էր։

— Տէ՛, հիմա բռնդ վար դիր,— հրամայեց Առաքելը։

Թուրքի ձեռքերը կռնակի վրայ ետ բերելու կապելով Առաքելը մօտեցաւ Լեւոնին.

— Քիչ մը ուշացայ, վարժապետ, ճար չկար, մինչեւ որ ձեռաց սաճի հաց եփել տուի աս շանը, ժամանակ առաւ։ Սպաննէի՝ շրջակայ գեղերը իրար կ'անցնէին, ջաղացքի ջուրը գար[illegible] ձուցի. գինք ալ հետս բերի, կը [illegible] գենք, որ հոս սատկի շունը. հա, կը[illegible] ճուճ մըն ալ մածուն, քիչ մըն ալ պա[illegible] նիր գտայ... Հը, մօտեցիր, Կարապետ, իշտահով մը կեր նայիմ, որ [illegible] գաս...

Օր մը վերջ, Լեւոնը, Առաքելը եւ Կարապետը քիչ թէ շատ կազդուրուած, հինգ վեց օրուան հացի պաշարով ճամբայ ելան քարայրէն Տիշ Թաղ սարի ուղղութեամբ. Այլեւս իմաստ չունէր այդ շրջանները մնալ, պէտք է փորձէին Տէրսիմ անցնիլ, հոն Քրդերու մօտ թերեւս ապաստան գտնէին։

(Շար.)

ՄԱՆԱՍ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Սանճաքին մէջ կատարուած "քանութեանց„ տօնը

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ հրատարակութիւններ, նոյնիսկ սպառնալիքներ հրատարակել Սանճաքի սահմանադրութեան հռչակման առթիւ, որ իբրեւ թէ թերի է եղած ե. բանութեան տակ :

Ինչպէս գրած էինք, դեկտեմբեր 2ին երիտասարդական ցոյցով մըն ալ զուարճացաւ Պոլիս, Պայազիտի հրապարակին վրայ, ձեռնարկութեամբ համալսարանական երիտասարդութեան: Ահա թէ Պոլսոյ թերթերը ինչպէս կը նկարագրեն այդ ցոյցը —

Կէսօրէ վերջ ժամը երկուքին, Համալսարանի բոլոր ուսանողները Պայազիտի հրապարակը հաւաքուեցան: Պայազիտի կամարապատ դրան վրայ ձերմակ մեծ պաստառի մը վրայ կարմիր գիրերով երկու բառ գրուած էր. Հաթայ Էրկէնլիյի: Այս երկու բառը հազարաւոր երիտասարդներուն ձեռագոյն փափաքը կը ցոլացնէին: Յանկարծ Հաթայի (Սանճաք) դրօշը հրապարակին վրայ ծածանեցաւ եւ բոլոր բազմութիւնը սկսաւ աղաղակել — «Քեզ մեր դրօշին պէս կը սիրենք»: Հաթայցի ծերունիներ կային որոնք կուլային :

Ամբոխը ի յարգանս այդ դրօշին պահ մը անշարժ քարացած կեցաւ: Ինչպէս քարերն ու հանրակառքերն իսկ անշարժ մնացին: Եւ յուզմունքին մէջ յանկարծ Հրապարակը թնդաց անկախութեան քայլերգով: Յետոյ իրաւաբանական ուսանող մը ամփոփ բարձրախօսով եւ միջազգային օրէնքներու յենելով, բացատրեց թէ որքան իրաւացի ենք Հաթայի խնդրին մէջ .

Ապա յաջորդեց իրաւաբանական ուրիշ ուսանող մը, Օսման Քամրան, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

« Այսօր ռամկավար սկզբունքներու ամենամեծ պաշտպան նկատուած անձերը անխղճօրէն Հաթայի անկախութիւնը կացնահարել, մեր եղբայրներուն իրաւունքը ոտնակոխել կը ջանան: Զարմանալի է որ տակաւին երէկ միջազգային անխորտակելի կամքին առջեւ խոնարհող գլուխները դարձեալ բարձրանալ կը յանդգնին: Վա՛յ անոնց որ պատմութեան կողմէ իսկ չպարտուած Աթաթիւրքի կամքին ներշնչուող Թուրք ազգին փափաքները ոտնձել կը փորձեն: Եթէ Թուրք ազգը այս խնդրին մէջ պաղարիւնութիւնը չի կորսնցներ եւ իր ազնուական վարմունքը չի փոխեր, պարզապէս անոր համար է որ չուզեր խաղաղութիւնը վտանգող վէճեր առեղծել: Ահա յանուն Թուրք երիտասարդութեան կը պոռամ որ այս իրողութիւնը աշխարհ հասկնայ: ԿՐԱԿԻՆ ՀԵՏ ԿԸ ԽԱՂԱՔ: ՎԱԽՑԷՔ ԱՅՆ ՀՈՒՐԷՆ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻՆ ԵՐԱԿՆԵՐԷՆ ԲԽՈՂ ԱՐԻՒՆԻՆ ԿԸ ԾՆԻ: ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ԵՐԲԵՔ ԹԷ ԱՅՍ ՀՈՒՐԸ ԹՈՒՐՔ ՑԵՂԻՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ Ո ԵՒ Է ՉԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐՀՈՂ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՆ ԻՍԿ ԿՐՆԱՑ ԲՆԱՋՆՋԵԼ : Թող աշխարհ գիտնայ թէ Մեծ Ղեկավարին բոլոր փափաքներուն պէս այս ալ պիտի իրականանայ: Հաթայը Հաթայցիներունն է, Հաթայը Թուրքինն է, Հաթայը Աթաթիւրքին զաւակներունն է»:

Այս ճառէն վերջ Գրական Համալսարանէն Ապտիւլքատիր Գարաճա խօսք առնելով ըսաւ.

— « Կ'ուզենք որ այս դաշնագրերը յարգուին, կ'ուզենք որ խօսքերը եւ գործերը իրարու համաձայն ըլլան: Իսկ ի՞նչ կ'ուզեն մեզմէ: Չե՞ն գիտեր թէ մենք աշխարհի յաղթող Մեծ Թուրքին զաւակներն ենք եւ թէ մեր հայրը տակաւին կենդանի է: Եթէ մեր ուժէն կասկածելով կ'ուզեն որ նոր դիւցազներգութիւն մը ստեղծենք, տարբ ալ պատրաստ ենք: Աթաթիւրքի ձայնը մեր սրտին մէջ կը հնչէ, անոր արիւնն է որ մեր երակներուն մէջ կ'եռայ: Այս բանը տեսնողները պէտք է մեզմէ առաջ իսկ հասկնան թէ Հաթայ պիտի ազատագրուի: Որովհետեւ Ան այսպէս կ'ուզէ, որովհետեւ Թուրք ազգը այսպէս կ'ուզէ »:

Այդ պահուն հրապարակին վրայ թռուցիկներ նետուեցան, որոնց մէջ գրուած էր —

« Թուրք երիտասարդութեան փափաքները — 1. Յարգանք դաշնագրերուն: 2. Քառասուն դարերու հնութիւն ունեցող թուրք երկիր մը գերութեան չի կրնար հանդուրժել: 3. Հաթայը Թուրքինն է: 4. Մեր եղբայրներուն եղած չարչարանքները մեզի եղած կը նկատենք: 5. Քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ խոստմնադրժութիւնը մեծ ամօթ է »:

Յետոյ ամբոխը ծածանող Հաթայի դրօշին առջեւէն դէպի Թաքսիմ յառաջանալ սկսաւ :

Հանրապետութեան յիշատակարանին առջեւ խումբին խանդավառութիւնը իր ծայրագոյն աստիճանին հասաւ: Հաթայի դրօշը բարձրացած ատեն կրկին Անկախութեան քայլերգը երգուեցաւ: Ուսանողները դարձեալ ճառեր արտասանեցին եւ յիշատակարանին վրայ ծաղկեպսակ մը զետեղելէ վերջ կրկին Պայազիտ վերադարձան, ու Անկախութեան քայլերգը երգելէ եւ « կեցցէ Աթաթիւրք, կեցցէ Հաթայ» աղաղակելէ յետոյ ցրուեցան :

**** Համալսարանի ուսանողները հետեւեալ հեռագիրը ուղղած են Աթաթիւրքի.*

— « Այն սուինները որոցմով Հաթայի անկախութիւնը տօնողները ցրուեցան, մեր ալ կուրծքը մտած եղան: Ով մեր Մեծ Հայրը, մեր սէրը կը յայտնենք գիտակից խանդավառութեամբ մը »:

ՎԵՐՋԸ ԶԶՂՋԱՆՔ

Այս խորագրին տակ, ծանօթ գրագէտ — քննադատ Փէյամի Սէֆա կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

— « Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները, իրենց վերջին ընթացքովը, ուզեցին Ժընեւի համաձայնութենէն առաջուան վիճակին վերածել մեր միացման ազգ. դատերէն մէկը: Ասկէ առաջ ալ ոչինչ կը համարէին Անգարայի համաձայնութիւնը. իսկ այսօր ոտքի տակ կ'առնեն Ժընեւի համաձայնութիւնը: Դարձեալ երկու Ֆրանսա կայ մեր դէմը. մէկը՝ դաշինք մը ստորագրող բուն Ֆրանսան, երկրորդը՝ այս դաշինքը չճանչցող աշխարհակալ Ֆրանսան:

Դարձեալ Սուրիոյ եւ Սանճաքի մէջ բարձրացող թշնամի ձեռքեր կը հերքեն Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ խօսող բերանները: Մեր մէջ վերստին կ'արթննայ այն զարմանքը զոր ունեցեր էինք նախ քան Ժընեւի համաձայնութիւնը: Դարձեալ ինքզինքը ցոյց տուած է այն վտանգը որ բարեկամական դրացումները օտար ազգ. դիւրազգածութեան մը կը վերածէ :

Ժընեւի համաձայնութենէն առաջ, մեր առջեւ երկու ճամբայ կար — Մէկը՝ խօսելով ու համաձայնելով, իսկ երկրորդը՝ առանց երկար խօսքի տեղի տալու լուծել դատը:

Յետպատերազմեան փորձերու գրեթէ բոլորն ալ, հակառակ այնպէս ցոյց տալուն թէ դիւանագիտութեան մէջ այս երկրորդ ճամբան է որ յաջողութեամբ կը պսակուի, մենք, որպէսզի յարգած ըլլանք խաղաղութիւնը, Ազգաժողովի արժանապատուութիւնը եւ վերջապէս Ֆրանսայի հետ ունեցած մեր բարեկամութիւնը, առաջին ճամբան է որ ընտրեցինք: Բայց եւ այնպէս անտեսած չէինք թողած այն որոշումը, զոր տալ պիտի ստիպուէինք այն օրը երբ պիտի հասկնայինք թէ անել մըն է այս ճամբան :

Ահա ասոր համար, ամէնէն փոքր փափաքէն մինչեւ ամէնէն մեծ աղմուկը, Հաթայէ եկած բոլոր ձայներուն մեր ազգ. դիւրազգածութեամբ լարուած ականջ տուինք :

Այսօր հոն, Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաներուն յաղթական կամարները փլցուելէն առաջ եկած աղմուկը միակ իմաստ մը ունի — կ'ուզուի փլցնել Հաթայի անկախութիւնը, Ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Թուրքեւ-Ֆրանսական բարեկամութիւնը :

Ի տես այս վտանգին միակ յոյս մը ունինք՝ որ հասկացողութեան ճամբան կ'ելլէ — Ֆրանսայի վարչապետ Շօթանի եւ Հաթայի Ֆրանսական պատուիրակ Բօժէ Կառոյի միջեւ ուշիմութեան, մակարդակի եւ հեռատեսութեան տարբերութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, այնպէս կը սիրենք յուսալ թէ՝ Փարիզ ցոյց պիտի տայ այնքան հեռատեսութիւն որ Անգարան չզղջայ, Ժընեւի մէջ համաձայնութեան ճամբան ընտրելուն համար :

Մեզ զարմանահար ընող պարագայ մըն ալ սա է որ, Ֆրանսա կը յուսայ թէ պիտի կրնայ Հաթայն ալ մտցնել իր գաղթավայրերու սահմաններուն մէջ: ՖՐԱՆՍԱ ԿԱՄ ԿԸ ՄՈՌՆԱՅ ԹԷ ԱՅՍ ՊԶՏԻԿ ՀԱԹԱՅԻՆ ԵՏԵՒԸ ԱՀԱԳԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԸ ԿԱՅ, ԵՒ ԿԱՄ ԱՅՆՊԷՍ ԿԸՆԹԱԴՐԷ ԹԷ ԱՅԴ ԱՀԱԳԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԱՐԾԷՐ 1918 — 1922 — ՊԶՏԻԿ ՀԱԹԱՅ ՄԸՆ Է:

Իր խորհրդարանին մէջ իսկ հարիւր անգամ պոռացած են թէ Ֆրանսայի Թուրք հողերու վրայ գաղութ հաստատելու փորձերը սնանկ դուրս եկած են: Այս փորձը, Ժընեւի մէջ Հաթայի ազգութեան մասին ամէն կասկած վերջանալէ յետոյ, անգամ մըն ալ չի կրնար կրկնուիլ՝ պատրուակելով թէ Թուրք չէ Սանճաքը: Եթէ տակաւին չգիտցող քանի մը Ֆրանսացիներ մնացած են, պէտք է այնպէս վճռել թէ անոնք չեն գիտեր եւ կամ մոռցած են նաեւ վերջին 15 տարիներու պատմութիւնը :»

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

(continued in left columns, lower part)

մեր ընտրողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ձգէ իր ընտրական թերթիկները տուփերուն մէջ, փաշական առաջնորդները պիտի մտածեն.— տեսէք, հոն ոչ միայն բանակն է ուժեղ, այլեւ քաղաքին եւ ուղեկցող ամբողջ ժողովուրդը մեծ ու անհոգի ուժ մըն»:

Այս խօսքերը լրիւ կը բացատրեն իրական կացութիւնը, խորհրդային ընտրութիւններու իմաստը, այդպէս արտասահմանի վրայ, իսկ ներքին ճակտի վրայ այն պատրանքը ստեղծել թէ խորհրդային քաղաքացին իրաւունքներ կը վայելէ: Այս մասին ալ կալինին կ'ըսէ — «Ընտրական պայքարը կը բարձրացնէ մարդը, առօրեայ կեանքէ աւելի բարձր դասելով զայն: Ան կը ստիպէ որ ամէնէն հասարակ մարդն իսկ մտածէ աւելի եւ աւելի լաւ ԱՊՐԵԼ»: Եւ ահա այս պատրանքն է որ ամփոփէ ի վեր «Պրաւդա» իր խմբագրականներով, իսկ վարիչները իրենց ճառերով կը հրամցնեն չըթմբակալ հանրութեան:

Ուրեմն վաղը, կիրակի, պիտի կատարուին ընտրութիւնները որոնց մասին կրնանք հետեւեալ եզրակացութիւնը հանել.—

1) Համայնավար կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը, հակառակ սահմանադրութեան տրամադրութեանց, *վստահօրէն անհնարին դարձուցին թեկնածուներու ազատ առաջարկութիւնը: Իւրաքանչիւր շրջան ունի մէկ թեկնածու:*

2) *Անկուսակցականները ո եւ է հնարաւորութիւն չունին ազատօրէն դնելու ո եւ է անկուսակցական թեկնածութիւնը, որովհետեւ կուսակցութեան հրահանգուած է «համաձայնութեան» գալ անկուսակցականներու հետ եւ ընդգրկել մէկ թեկնածուի դրութիւնը: « Տարաձայնութիւնները յատուկ են միայն քաղքենի հասարակութեանը »:*

3) *Գնդակահարութիւններով, աքսորներով, բանտարկութիւններով եւ զանգուածային մաքրագործումներով ապահովուած է «հաւատարիմներու» յաղթանակը:*

4) *Ընտրութիւնները վարիչներու խոստովանութեամբ իսկ կոչուած են ծառայելու բոլորովին ուրիշ նպատակներու:*

Այս ընտրութիւններուն մասնակից պիտի ըլլայ նաեւ Հայաստան: Մեր հայրենիքին մէջ ալ տեղի կ'ունենայ «ընտրական պայքար», չնչալից ճառերով, եւ թեկնածուներու անուններ հեռագրով իսկոյն կը հաղորդուին Պրուզային:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք «Հայկական Խ. Ս. Խորհրդային Հանրապետութեան» Գործավարներու Խորհուրդի նախագահ նշանակուեցաւ Արամ Փիրուզեան :

Փիրուզեան ծնած է 1907ին, Բաքուի մէջ: Հայրը բանուոր էր եւ կ'աշխատէր Ալլահվերդիի հանքերուն մէջ.— հանքերը շահագործող Ֆրանսական ընկերութիւնը գործէ կը հանէ, իսկ ցարական կառավարութիւնը Փիրուզեան ընտանիքը կ'աքսորէ Բաքու: 1905ին հայրը կը մտնէ կոմունիստ կուսակցութեան մէջ: 1918ին հայրը կը գնդակահարուի Անգլիացիներու կողմէ: Նոյն տարին Փիրուզեան ընտանիքը կը փոխադրուի Ալլահվերդի: Այնտեղ պատանի Փիրուզեան կը մտնէ կոմունիստ երիտասարդներու միութեան շարքերը, եւ միաժամանակ կ'աշխատի Ալլահվերդիի պղինձի ձուլարանին մէջ: 1927ին կը ղրկուի Մոսկուա, հետեւելու արհեստակցական վարժարանին: Երկու տարի վերջ կը վերադառնայ Ալլահվերդի 1932ին կը ղրկուի արդիւնաբերական ակադեմիան եւ կը ստանայ մետաղագործ - ճարտարագէտի վկայական :

Վերջերս գործավարներու խորհուրդի փոխ - նախագահ նշանակուած էր:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վաղը, կիրակի Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան Ազգութեանց եւ Գերագոյն խորհուրդներու Հայաստանի պատգամաւորներուն ընտրութիւնները

Ուրիշ երկիրներու մէջ սովորութիւն դարձած է խորհրդարանական ընտրութեանց թեկնածուներուն համար լեզու եւ ոսկի թափել, որպէսզի քուէ ապահովեն: Հայաստանի մէջ, անշուշտ, շատեր ոսկի պիտի տային որպէսզի չընտրուէին: Բայց այնտեղ չունին այդ ազատութիւնը, — եթէ վերէն տրուեցաւ իրենց անունը իբրեւ ընտրելի, ստիպուած են թեկնածու ներկայանալ: Եւ թեկնածու, խորհրդային երկրի մէջ, կը նշանակէ ընտրուած: Արդ, հետեւեալ անունները, Երեւանի թերթերէն քաղուած, կը ներկայացուին թեկնածու պատգամաւորընտրութեան,— ապահով ենք որ այս կիրակի միաձայնութեամբ պատգամաւոր պիտի ընտրուին այդ դժբախտները, (դժբախտներ որովհետեւ շուտով քաւութեան նոխազ պիտի դառնան Խորհուրդին մէջ):

Դիտել կուտանք որ այդ «թեկնածուները» մեծ մասամբ օտար են Հայաստանի, իրենց ծննդավայրով կամ ազգութեամբ: Գերագոյն խորհուրդի եւ ազգութեանց խորհուրդի թեկնածուներն են.—

1.— Անաստաս Միկոյեան, ծնած Սանահին, 42 տարեկան :

2.— Արամ Յարութիւնեան, ծնած է Բագու, 40 տարեկան :

3.— Միխայիլ Իոսիֆովիչ Լիտվին, Հրեայ, ծնած Բայկալ, 45 տարեկան:

4.— Մէհմէտ Ապտուլլահ օղլու Այտըն, Թուրք, ծնած Ատրբէջանի սահմանին մօտիկ գիւղ մը, 28 տարեկան:

5.— Շմաւոն Առուշանեան, ծնած է Մինքենդ գիւղը (Ատրբէջան):

6.— Արուսեակ Խաչիկեան, ուսուցչուհի, ծնած է Թիֆլիզ, 39 տարեկան :

7.— Յովհաննէս Յովհաննիսեան, ծնած է Կուրթան գիւղը (Ստեփանաւանի շրջան), 29 տարեկան :

8.— Անդրէաս Զաքարեան, ծնած է Կարսի Թիկնիզ գիւղը, 29 տարեկան :

9.— Բենիամին Ալեքսանեան, ծնած է Խզնաւուզ գիւղը (Վաղարշապատ), 26 տարեկան :

10.— Մինաս Պալեան, ծնած է Քաջարան գիւղը (Ղափան), 31 տարեկան :

Յաջորդով կուտանք ցանկին շարունակութիւնը,— ցոյց տալու համար թէ թեկնածուներէն շատեր ի՛նչ համեմատութեամբ օտար են կամ Հայաստանէն դուրս ծնած.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ալլահվերդիի շրջանի կոմունիստ կուսակցութեան քարտուղարը, «Դաշնակ» Հրանդ Ղարիբեան, «ժողովուրդի թշնամի» հռչակուեցաւ եւ վտարուեցաւ կուսակցութեան շարքերէն (Խորհ. Հայաստան 24 Նոյ.):

**** Նոյեմբեր 20—21, Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ օդը ամպամած էր կամ կ'անձրեւէր. Նոյեմբեր 20ի ցերեկին՝ Ամասիոյ մէջ, Նոյեմբեր 21ին ցերեկին՝ Կալինինոյի մէջ (Ստեփանաւան), նոյեմբեր 21ի գիշերը՝ Սեւանի մէջ ձիւն տեղաց: Նոյ. 21 — 22ի գիշերը ջերմաչափը ցոյց կուտար Երեւանի մէջ 4, Լէնինականի մէջ—2, Սիսիանի, Գորիսի, Սեւանի մէջ՝ զէրօ :*

**** Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային հսկողութեան տակ ուսումնասիրութեան յանձնուած են* Լեռնային Ղարաբաղի ազգագրական նկարագրությունը եւ Մեծն Տիգրան բստ գրամների *աշխատութիւնները*

**** Երեւանէն Մոսկուա մեկնեցաւ քրտական երգչախումբ մը, 15 Քրտուհիներէ բաղկացեալ, Գոհար Մամոյի ղեկավարութեամբ. Կ'ընկերակցի նաեւ զուռնաճիներու խմբակ մը, Սաղոյէ Մամոյի ղեկավարութեամբ : Մոսկուայի մէջ պիտի տան քրտական երգի երեկոյ մը :*

**** «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագիր նշանակուեցաւ Ա. Խաչիկեան (ոչ բանաստեղծը), յաջորդելով Յովհ. Զօրոսեանի, որ կրթական գործավար նշանակուեցաւ :*

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

Սէն Լուի, 7 դեկտեմբեր.— Մօտ վեց ամիս առաջ ներկայացուցած էինք Սէն Լուի հայ գաղութի կեանքը, 1924էն սկսեալ մինչեւ 1937, յիշելով նաեւ մեր զոյգ մանկապարտէզները: Մէկը ազգային, իսկ միւսը՝ անհատական: Բաղդատելով անցեալ տարուան հետ, այս տարի պատկերը աւելի մխիթարական է: Ազգ. մանկապարտէզը ունի 85 աշակերտ (անցեալ տարի 42) 4էն մինչեւ 9 տարեկան: Անշուշտ այս առաւելութիւնը մեծ մասով կը պարտինք մանկապարտիզպանուհի Օր. Առաքելեանի, որ իր անխոնջ աշխատանքով արժանի է գնահատանքի :

Հոգաբարձութիւնն ալ իր կարգին տարած է գնահատելի աշխատանք: Կը խորհի օգնական մը մասին: Ներկայիս այս պակասը կը լրացնէ տնտեսուհին: Դպրոցը բաց չունի այս տարի, շնորհիւ կրթասէր ծնողներու որոնք կը գուրգուրան այս ազգային բոյնին վրայ : Մանաւանդ Կ. Խաչի մասնաճիւղը երեք տարիէ ի վեր կը հոգայ տարեկան ածուխը, եւ տնտեսուհիին ամսականը:

Դեկտեմբերի վերջին շաբաթ սկըսան իրիկնային դասընթացքները Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց կրկին ուրախ ենք ըսելու որ այս ճիւղին համար ալ ունեցանք փորձառու ուսուցիչ մը, Ա. Մարտիրոսեան, որու մասին վստահ ենք թէ պիտի կրնայ գոհացնել անհրաժեշտ պահանջները:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթը երեք անգամ, երկուշաբթի երեկոները 5էն 7, հինգշաբթի առաւօտները 9էն 11.30 եւ շաբաթ երեկոները 7էն 9: Այս երեք պահերուն կ'աւանդուին հայերէն, Հայոց պատմութիւն, եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն. Աշակերտներուն թիւը բաղդատելով Ֆրանսական դպրոց դացողներուն հետ, շատ քիչ է, առ այժմ 35, բայց կը յուսանք թէ պիտի բարձրանայ 50ի, եթէ պէտք եղած հոգածութիւնը տարուի: Ծնողներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք այս պարագան:

Միւս անհատական դպրոցը ունի 55 աշակերտներ, 42ը մանկապարտէզի, մնացեալ 13ը իրիկնային դասընթացքի հետեւողներ: (Անցեալ տարի ունէր 75 աշակերտներ): Անշուշտ պիտի հարցնէք թէ ինչո՞ւ երկու դպրոց մէկ թաղի մէջ: Պատմութիւնը երկար է եւ չեմ ուզեր ամուլ վէճերով զբաղեցնել «Յառաջ»ի ընթերցողները: Կը բաւէ, ըսել թէ 1927էն մինչեւ 1936 թաղը երկու դպրոց չունէր, բայց երկուքի բաժնուեցաւ, շնորհիւ կարգ մը անհատներու հաշիւներուն, որոնք սխալ դուրս եկան, սակայն թաղեցին տուաւ արժանի պատասխանը, կրկնապատկելով աշակերտներու թիւը:

ԱՃաճուն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԽԻՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Վարդանը իր ընկերների հետ հասկացան որ մանկահասակ աղջկայ վարմունքի մէջ թագնուած էր մի գաղտնիք : Բայց գաղտնիքը ստուգել դժուար եղաւ, որովհետեւ Սուսանը ոչինչ չյայտնեց նրանց, եւ տան մէջ, բացի նրանցից եւ երկու փոքրիկ երեխաներից ուրիշ ոչ ոք չկար : Հայրապետը ծանօթ էր այդ ընտանիքի տղամարդի հետ: Սուսանի ամուսինը՝ վարպետ Գեղրոսը շատ անգամ գալիս էր ծերունի Խաչօի տունը եւ նորոգում էր նրա երկրագործական անօթները: Բայց նրա կնոջը Հայրապետը առաջին անգամն էր տեսնում : Եւ եթէ շատ անգամ եւս տեսած լինէր, եւ մինչեւ անգամ ծանօթ լինէր, դարձեալ գիւղացու կինը օտար մարդու հետ համարձակ չէր խօսում : Նա միայն օրհնեց եւ շնորհակալութիւն յայտնեց, որ օգնեցին իրան, եւ խնդրեց, որ իր ամուսնին կանչել տան :

— Ո՞ր տեղ է նա, հարցրեց Հայրապետը:

— Այս մօտիկ գիւղում, պատասխանեց կինը,— գնացել է բանելու :

Նրանք կամենում էին դուրս գալ, ու մի մարդ գտնեն, ուղարկեն վարպետ Գեղրոսին կանչելու : Նոյն միջոցին Վաղվաղէն աչքերը բաց արաւ եւ ջուր խնդրեց: Սուսանը իսկոյն ջուր տուեց, որից բաւական խմեց նա : Աղջկայ կապտագոյն դէմքը այժմ գունաթափուել էր եւ աչքերի մէջ երեւում էր կարմրութիւն, որ առաջ էր եկել արեան բորբոքումից : Նա կրկին իր գլուխը դրեց բարձի վրայ եւ վերմակը քաշեց երեսին : Վերմակի տակից լսելի էր լինում նրա խուլ հեկեկանքը... Լացի այդ տխուր եւ դառն ձայնը, որքան եւ սրտաճմլիկ լինէր, այնուամենայնիւ, ուրախացրեց Վարդանին եւ նրա ընկերներին : Նրանք այժմ մտածում էին, որ աղջկայ կեանքը ազատուած է :

Դրսում նրանք գտան մի տղայ, որին մի քանի սեւ փող տալով, ուղարկեցին վարպետ Գեղրոսին կանչելու : Դրացի Օհօն դեռ կանգնած էր դրան մօտ: Նա կրկին հրաւիրեց Վարդանին եւ իր ընկերների հետ, որ հիւր լինեն, ասելով,

— Հէրօրհնածներ, ո՞ւր էք գնում այդ մութ գիշերին:

- Ա՛խ, թէ գիտենայիք, երէկ գիշեր ինչ քէֆ արեցինք, աւելացրեց նա,— այս գիշեր էլ մի բան կը սարքենք:

— Ի՞նչ քէֆ, հարցրեց Հայրապետը :

Դրացի Օհօն խիստ ոգեւորուած կերպով սկսեց պատմել, թէ Թօմաս էֆէնդին հիւր էր վարպետ Գեղրոսի տանը, ինքն եւս այնտեղ կանչուած էր. «չալկինները» ածում էին, աղջիկները պար էին գալիս, շատ կերան, շատ խմեցին, եւ շատ ուրախութիւններ արեցին, եւ վերջացրեց իր պատմութիւնը այս խօսքերով.

— Աստուած վկայ, շատ լաւ մարդ է այդ Թօմաս էֆէնդին, այնքան արաղ բերել տուեց, որ կարելի էր լողանալ մէջը:

— Եւ ձեր ամենից հարբեցրուց, այնպէս չէ՞, հարցրեց Վարդանը:

— Հէրօրհնած, այդքան խմելուց յետոյ ո՞վ չի հարբի, պատասխանեց Օհօն ծիծաղելով,— քէֆն էլ հարբելու մէջն է :

— Տանտէրը տա՞ն էր :

— Նա էր տանտիրոջ տեղը բռնել:

— Բայց դու հարբելուց յետոյ էֆէնդին բռնեց քո տեղը... այնպէս չէ՞ :

— Ես ոչինչ չհասկացայ, ինձ շալակած ձեր տունն էին բերել:

Թողնելով Օհօին նրանք հեռացան. Ճանապարհին, Վարդանը ասաց Հայրապետին.

— Ես այժմ հասկանում եմ, թէ այն խեղճ աղջիկը ինչ պատճառով էր իրան խեղդում...

— Իսկ այժմ հասկանում եմ, թէ ո՞վ պէտք է սպանած լինի Գ. Սալմանին... խօսեց Հայրապետը:

— Կասկած չկայ, խօսեց Վարդանը,— որ Թօմաս էֆէնդին սպանած կը լինի : Նա այն աստիճան խորամանկ մարդ է, որ անկարելի է նկատած չլինէր Գ. Սալմանի դիտաւորութիւնները, եւ Թուրք կառավարութեանը մի ծառայութիւն անելու մտքով, նրան սպանած չլինէր: Եւ գիշերը ինքն եւս այս գիւղում գտնուելով, շատ հասկանալի է որ նրան սպանել տուած կը լինէր: Եթէ մենք ճանաչում ենք էֆէնդու հոգին, այս բոլորը այնպիսի ճշմարտութիւններ են, որ տարակուսելու պատճառ չկայ:

Երեք ընկերների մէջ տիրեց լռութիւն: Նրանք բաւական դանդաղ քայլերով շարունակում էին ճանապարհը:

Իւրաքանչիւրը կենտրոնացած էր իր մէջ եւ մտածում էր, թէ ի՞նչ հնարքով կարելի էր երիտասարդի կեանքը ազատել:

— Բոլորը ինչ որ ասացիր ուղիղ է, Վարդան, ընդհատեց Հայրապետը տիրող լռութիւնը,—հիմա ի՞նչ պէտք է անել:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

— Այո, ես եմ, որոշեր էի սպաննել: Միասին մտանք վիլլա Մօն Փլեզիր... Լըզուպը իմ առջեւէս անցաւ... երբ մտանք կը մտնէինք, տարճանակս քաշելով ուղղակի քաշեցի ծոծրակին... Լըզուպը ինկաւ. մեռած էր:

Հարցումները կը տեղային: Վայտման արիւն-քրտինք մտած էր. երբեմն ալ կը ծիծաղէր: Այս անգամ գերմաներէն խօսելով պատասխանեց.

— Այո, դրպանները խուզարկելով ամէն բան առի: Դրամապանակին մէջ գտայ հինգ հազար ֆրանք: Առի կայծքարն ալ, յուշատետրը եւ ուրիշ մը բանալի:

Այս խոստովանութենէն վերջն էր որ, քիչ մը հանգստանալէ եւ վիրակապերը փոխել տալէ վերջը, Վայտման սկսաւ պատմել.

— Անցեալ մայիսին Գերմանիայէն Փարիզ գալով, պանդոկ մը իջայ Գառը Լ'Էսթի մօտ: Այնտեղ բարեկամացայ 25 տարեկան Ֆրանսացի երիտասարդի մը հետ որ կը կոչուէր Ռօժէ Միլիօն: Ես դրամ չունէի, բայց ան կ'օգնէր: Շատ չանցած շահեկան գործ մը առաջարկեց: Թելադրեց որ մենք վիլլա մը վարձենք Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ: Այնտեղ պիտի պահէինք մեր առեւանգելիքները, մինչեւ որ փրկանքը վճարուէր: Սէն-Սէն Քլուի մէջ գտայ վիլլա մը, Միլիօն վճարեց դրամը եւ ես վարձեցի ամառուան համար:

Այստեղ կեցաւ, կարծես անզգայ եղած հարցումներուն: Ոստիկանները յիշեցուցին թէ ամէն բան պիտի խոստովանէր: Այն ատեն Վայտման մատիտ մը ուզեց եւ թուղթին վրայ գրեց «Ժան տը Քովէն»: Առաջին սպանութիւնն էր որ կը խոստովանէր:

— Սպաննեցի՞ք: — Այո՛, իմ վիլլայիս մէջ, Լա Վուլզի: Խեղդեցի եւ մարմինը թաղեցի գաւիթին մէջ:

Այստեղ մարդասպանը քիչ մը հեծկլտաց, յետոյ շարունակեց.

— Իր աղատ կամքովը եկաւ: Խօսեցանք, ծխեցինք: Տասը օր մնաց քովս: Իմ կախարդական աչքերս դիւթած էին զինքը: Երբ ուզեց փախչիլ, խեղդեցի: Ցարդ պուպրիկի մը պէս ինկաւ բազմոցին վրայ: Այս ոճիրին յիշողութիւնը ամէնէն տաժանելին է ինծի համար: Այնքան անուշ, մտերիմ էր եւ երջանիկ: Կը սիրէի անգլերէն խօսիլ իրեն հետ, զոր սորված էր Գանատայի եւ Ամերիկայի մէջ»:

Հարցաքննութիւնները անխնայ շարունակուեցան եւ Վայտման խոստովանեցաւ երկրորդ սպանութիւնը, որուն զոհն էր շարժավար մը, Քուֆի (7 սեպտեմբեր): Մարդասպանին վիլլային մէջ գտնուած էր զոհին ինքնաշարժը: «Ծոծրակէն պարպեցի ատրճանակը, սպաննեցի, կառքն ալ առի, թուխ ներկեցի եւ թիւը փոխեցի: «Վրան 2500 ֆրանք ունէր, այն ալ առի»:

Ցետոյ պատմեց երրորդ սպանութիւնը, Ռօժէ Լըպլոն, 25 տարեկան, թատերական գործակալ, որ սպաննուած էր հոկտեմբեր 17ին, եւ իր իսկ ինքնաշարժով փոխադրուած Նէօյյի, ուր գտնուեցաւ մէկ օր վերջը: Մարդասպանը զոհին ձգափոկը կապած էր երբ ձերբակալուեցաւ: Այս սպանութենէն ալ 5000 ֆրանք շահած էր:

Եւ վերջապէս չորրորդ սպանութիւնը, որուն զոհը Գերմանացի մըն է, Ֆրից Ֆրոմէր: Մարդասպանը անտարբեր ձեւով մը յայտարարեց թէ զայն սպաննեց, «ովհետեւ շատ բան գիտէր»: Իր բանտի ընկերը եղած էր: Սպանութիւնը կատարած էր նոյեմբեր 22ին, մարմինը թաղելով վիլլայի նկուղին մէջ, վեց մատնաչափ խորութեամբ: Մարմինը գտնուեցաւ անաղարտ վիճակի մէջ, ամբողջովին հագուած, բացի ոտքերէն: Անմիջապէս դիազննութիւն կատարուելով, հաստատուեցաւ թէ գնդակը մտած էր աչքէն:

Մարդասպանը ինք անձամբ ցոյց տուաւ թէ Օր. Ժան տը Քովէնի եւ թէ Ֆրոմէրի թաղուած վայրերը: Բանուորներ վիլլային գաւիթը, ասնդուղին տակ փորելով, շուէյս ոտք խորութեամբ փոսի մը մէջ գտան ամերիկացի աղջկան դիակը, ամբողջովին հագուած, բայց բոլորովին անճանաչելի դարձած: Դիազննութիւն կատարուելով հաստատուեցաւ թէ խեղդուած էր վզին կապած թաշկինակով: Մարդասպանը գանձած էր աղջկան չէքերուն մէկ մասը, կնոջ մը միջոցաւ, որ կը փնտռուի:

Քննութեանց արդիւնքին համաձայն, Վայտման ընդամէնը 20.000 ֆրանք «շահած է» այս հինգ սպանութիւններէն: Մեղսակիցները կը փնտռուին խստօրէն: Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ մարդասպանը Ֆրանքֆուրթի մէջ դատապարտուած էր դեռ 16 տարեկանին, գողութեան համար: Փարիզի մէջ ատեն մը թարգման եղած է ցուցահանդէսի այցելուներուն:

Ֆրանսա-Ռումանական բարեկամութիւնը

—o·o—

Արտաքին Նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս շատ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Ռումանիոյ վարչապետին եւ կառավարութեան անդամներուն հետ: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը հացկերոյթ մը սարքեց ի պատիւ իր պաշտօնակցին եւ այս առթիւ սիրալիր բաժակաճառեր խօսեցան: Ռումանիոյ ներկայացուցիչը շեշտեց թէ Փոքր Համաձայնութիւնը կարեւոր տարր մը կը կազմէ իրենց արտաքին քաղաքականութեան համար: Ցետոյ բացատրեց թէ Ռումանիա եւ Ֆրանսա կատարելապէս համաձայն են արտանց գործակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքին: «Մենք, ինչպէս դուք պիտի շարունակենք կուսակից մնալ հաւաքական ապահովութեան, բայց մեր կարծիքով, եթէ այդ վարդապետութիւնը իմաստ մը ունի, կը նշանակէ թէ արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութիւնը կարելի չէ անջատել կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութենէն: Ռումանիա, ինչպէս Ֆրանսա, հաստատապէս վճռած են չընդունիլ որ եւ է վարդապետական խտրութիւն արտաքին քաղաքականութեան մէջ, որ եւ է միջամտութիւն իւրաքանչիւր երկրի ընտրած ներքին կարգուսարքին մէջ»:

Պ. Իվօն Տէլպօս ալ իր կարգին գոհունակութիւն յայտնելով ստրող համերաշխութեան եւ հաւատարմութեան համար, շեշտեց հաւաքական ապահովութեան եւ Ազգաժողովին զօրացման արժէքը:

*** Պուքրէշի ֆրնսական դեսպանատան մէջ ալ հացկերոյթ մը սարքուած էր, որուն չհրաւիրուեցաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին քաղաքականութեան երբեմնի ամենազօր վարիչը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ անհետացած է ամերիկացի դրագէտ մը՝ Րոպինսըն, իր կնոջը հետ:—Նովոսիպիրսքի մէջ մահուան դատապարտուեցան ութ հոգի, ամբաստանուած ըլլալով թէ 38.000 անասուն ոչնչացուցած են եւ դաւադրած՝ խորհրդային իշխանութեան դէմ:

ԴՈՒՔՍ ՏԻ ԳՈՐԿՕ առջի օր հարցաքննուելով, յայտարարեց թէ որ եւ է մեղսակցութիւն չունի յեղափոխական կոմիտէին կամ զինապահեստներուն հետ, եւ պարզապէս Զօր. Տիւպէնիէօրի կողմէ միութեան դրասենեակին վարձքը կը վճարէր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԼՕ ՓԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդ. ժողովը 11 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մասիս», «Վրէժ», «Վռամեան» եւ «Սեպուհեան» խումբերու բոլոր ընկերները 11 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Իշխանեան» Ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գրընոպլ

ՑԷԱՌԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կորիւն» խումբերու ընկերները Շաբաթ, 11 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին սովորական տեղը:

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կոմիտէն ողբացեալ Ընկ. Ս. Սասունիի եղերական մահուան տարելիցին առթիւ (7 Դեկտ.) կազմակերպած է այցելութիւն մը անոր գերեզմանին վրայ յառաջիկայ Կիրակի, 12 Դեկտեմբեր:

Կը հրաւիրուին ընկերները համախմբուիլ նոյն օրը առաւօտեան ժամը 10ին Փորթ տ'Օրլէանի մէթրոյին առջեւ:

×

Համազգայինի Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր տարաբախտ գեր-նախագահին՝ Սեդրակ Սասունիի մահուան տարելիցին առթիւ կազմակերպած է այց մը իր գերեզմանին:

Կը խնդրէ Համազգայինի բոլոր անդամներէն, ինչպէս նաեւ կուսակցական ընկերներէն նաեւ իր բարեկամներէն եւ համակիրներէն ներկայ ըլլալ սոյն յարգանքի ցոյցին:

Ժամադրութեան վայր, յառաջիկայ Դեկտ. 12ի Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, մէթրօ Փորթ տ'Օրլէանի առջեւ. երթալու համար Պանթէօի գերեզմանատունը: Կը խնդրուի ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլալ:

Ընկերահաւաքական խնջոյք

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 7—12

Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը, Առնուվիլ:

Կը խօսի Ընկ. Հ. ՑՈՐՄԻՍԵԱՆ Հայաստանի եւ գաղութահայութեան մասին: Մասնակցութեան համար 10 ֆր:

Թատերական ներկայացում

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անթուանի «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

12 դեկտ., կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԼԱ ՎԻՍՏ ԷՐՄԻԹԱԺԻ սրահին մէջ:

Շանթ թատերախումբը կը ներկայացնէ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

Մուտք 4 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Սէն Լուի Մասնաճիւղի «Փոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերուն ժողովները տեղի կ'ունենան երեկոյեան ժամը 8ին, առաջինը՝ 14 Դեկտ. Երեքշաբթի, երկրորդը 15 Դեկտ. Չորեքշաբթի:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը 13 դեկտ. Բշ. երեկոյ ժամը 9ին Café Cadetի վերնայարկը, Մէթրօ Քատէ: Օրակարգ՝ 1) Զեկոյց Ընկ. Արսէն Պալըկեանի կողմէ Հարաւ Ամերիկայի Մասնաճիւղերուն գործունէութեան մասին (դեռ նոր ժամանած Պուէնոս Այրէսէն): 2) Զեկոյց Շ. Նարդունիի կողմէ Ֆրանսայի գաւառական Մասնաճիւղերուն գործունէութեան մասին: Կը հրաւիրուին ընկերները անխտիր:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Րիւ Գօտիէ, Փարիզ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Խոսրիկ Գույումճեան եւ զաւակունք եւ Պ. Հրանտ եւ Մարսէլ Գույումճեան կը ծանուցանեն թէ 12 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իրենց մօր՝ Տիկին Վարդուհի Գույումճեանի մահուան (որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ) քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Այրի Տիկին Ջղուքէրեան եւ Հայթայեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ 12 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ, 10 bis Rue Thouin— Փարիզ (5) տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ ողբացեալ Յովհաննէս Ջղուքէրեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 8 Րիւ Լ'Էգլիզ կը ցուցադրուին հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ: Երաժշտութիւնը դաշնակահար Պ. Ժագ Տէրտէրեանէ:

Մանուկներու մասնակցութիւն՝ 2.50 ֆր., փոքրիկներու համար 1 ֆր.:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ. Շրջանի Ցառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ իր վարժարանի սրահին մէջ

11 Դեկտ. Շբ. գիշեր, ժամը 9ին

Կը խօսի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆը

Պիտի ըլլան արտասանութիւններ

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի գաղութիս երկսեռ հասարակութիւնը, մանաւանդ նոր սերունդը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 դեկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. «Ռ» ամանիթօ» Ակումբը

Կը խօսի Պ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ. պար, արտասանութիւն:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

8 RUE BOSSUETի շքեղ սրահներուն մէջ, Փարիզ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ: Կը նուագէ ԽՓՐԱՅ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՅԵԱՆԻ, ճոխ պիւֆէ, ժողովրդական գիներով:

Մուտք այրերու 7.50 ֆր., կիներու 5 ֆր.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱՐՄԻԻ ԱԿՈՒՄԲԻ տարեկան պարահանդէսը

12 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30

19 RUE DE LA POMPE Մէթրօ La Muette

Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար՝ մասնակցութեամբ անուանի օրքէսթրը HARRY WARLEMի: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՆԵԼԼԻ ՇԵՐՈՒԿԵԱՆ (պար), Օր. ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ս. ԷԼՄԱՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. Մ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), Օր. Ճանպազ (դաշնակ):

Մուտք՝ 7 ֆր. 50

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameau PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Lᵉ PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13ᵉ)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ ..	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 12 DECEMBRE 1937

ԺԴ ՏԱՐԻ — 13ᵉ Année No. 3601 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ

ՎԱՅ ԲԱՐԱԿ ՄԱՆՈՂԻՆ...

Յաճախ կը փորձուինք հարցնել մենք մեզի.— Այս ժողովուրդը ե՞րբ աւելի գիտակից էր իր կացութեան, թէ այսօր ։

Ե՞րբ, երբ իր հողին վրայ կը գտնուէր, բայց միշտ ենթակայ զարհուրելի փորձանքներու, թէ այսօր, երբ նետուած է լքլբուն պողոտաներու վրայ, թէեւ ազատ՝ ջարդի ու աւարի դասական վտանգներէն ։

Կը հարցնենք եւ կ'անճրկինք, բուն պատասխանը գտնելու համար ։

Անշուշտ չոր ու ցամաք նախադասութիւն մը պիտի չըլլար մեր փնտռած պատասխանը, քանի որ լեռ ու ծով փռուած է երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։ Ոչ միայն աշխարհագրութեամբ, այլեւ պատմութեամբ։ Եւ յետոյ, աշխարհասասան, փոթորիկ մը անցած ենք մեր ետին,— պատերազմ եւ հայաջինջ սարսափներ... Այնպէս որ, շատ ալ պարզ չեն բաղդատութեան պարագաները ։

Արդ, եթէ շատ հեռուները գացած պիտի ըլլայինք, փնտռելով դրուած հարցին բուն պատասխանը, փորձենք պտտիլ անոր բոլորտիքը ։

Այդքանն անգամ կը բաւէ, յանգելու համար տխուր կամ լուսաւոր եզրակացութեանց։ Աւելի յաճախ տխուր, քան լուսաւոր ։

Այսպէս, կը թուի թէ երէկ աւելի դիւրաւ կը հասկնայինք իրար, քան թէ այսօր ։

Այն ատեն ալ ունէինք բուռն, կրքոտ, նոյնիսկ վայրենաբարոյ վէճեր ու պայքարներ, քաղաքական, կուսակցական, խմբակցական, մինչեւ անգամ գաւառնական գետնի վրայ։ Գաղափարական պայքարին հետ մէկտեղ, անոր վերեւ, անոր շուրջը կը մըղուէր ամբոխային, խուժանավարական խաչակրութիւնը։ Մեծ մասամբ անհատներու կամ խմբակներու կողմէ, որոնք անընդունակ՝ որ եւ է գործ արտադրելու, իրենց գոյութիւնը կ'արդարացնէին աղմկելով, պղտորելով, ճեղքելով, կեր ճարելով ամբոխին ։

Բայց, երբ վտանգի մը հոտը կ'առնուէր — եւ անպակաս էին վտանգները — մարդիկ ձեւեր կը գտնէին իրարու մօտենալու, գոնէ իրար ըմբռնելու։ Եւ, եթէ ընդհանուր համերաշխութիւն ալ չգոյանար, մթնոլորտը կը նօսրանար, խորհրդակցութեան, գործակցութեան եզանակներ, գետիններ կը գտնուէին ։

Կը թուի թէ այսօր զրկուած ենք այդ մխիթարութենէն ։

Թուայնելով, չմորելով սանձարձակ ազատութեան մը յորձանքին մէջ, կը թուի թէ այսօր շատ աւելի հեռացած ենք փոխադարձ հասկացողութեան մը տրամադրութիւններէն։ Կրնայինք ըսել տակաւին,— հետզհետէ կը կորսնցնենք մեր վիճակին գիտակցութիւնն անգամ ։

Գրիչ եւ թուղթ, վարձու սրահ մը եւ ճառ,— ո՞վ կրնայ բռնել ձեռքէդ։ Թխէ՛, մրոտէ՛, չընդունիլ կանչեր արձակէ եւ հէքեաթներ հիւսէ,— ո՞վ կրնայ խառնուիլ։ Մինչեւ անգամ օրուան անցուդարձը, ամէն օր աչքիդ առջեւ պարզուած ողբերգութիւնը վեր ի վայր շրջէ, պարտկէ՛, խեղաթիւրէ, քայքայումը ներկայացուր իբրեւ աննախընթաց վերածնութիւն, համատարած հալածանքը՝ իբրեւ օրհնութիւն, գլխատումը՝ իբրեւ պսակում,— որո՞ւ հոգ։ Աշխարհը շատ լայն է, մարդոց յիշողութիւնը կարճ, կեանքը սրընթաց ...

Գաղութները կ'այլասերի՞ն,— պատասխանատուն ես չեմ, դուն ես ։

Հայաստանի ղեկավարութիւնը կ'անճիտե՞ն, երկիրը ծաղրանկարի՞ կը վերածուի իր քաղաքական — պետական կազմով,— շատ լաւ կ'ընեն, կեցցէ՛ Սթալին։

Ամբողջ գրական սերունդ մը սեւ ցանկն անցած, անյայտ ճակատագրի՞ մը մատնուած է բռնութեամբ, խարդախութեամբ, մատնութեամբ եւ բարբարոսութեամբ,— ոչինչ, եղած չէ եւ չկայ որ եւ է իշխանութիւն որ աւելի արդար ըլլայ քան խորհրդային կառավարութիւնը ։

Եւ այսպէս բոլոր ճակատներուն վրայ։ Բոլոր ասպարէզներուն մէջ։ Նոյնիսկ եթէ քարերն աղաղակեն, եւ կալանաւորներուն արուականները երեւան մեր գլխուն վերեւ ։

Այս անէծքը դժուար էր երեւակայել երէկ։ Այսօր շատ հասարակ իրականութիւն մըն է, տեսանելի եւ շօշափելի ։

Ատոր համար ալ, ամէնէն վրդովիչ իրողութիւնն իսկ անզօր կը մնայ, քիչ - շատ պատասխանատու մարդիկ, խմբակցութիւններ կամ կուսակցութիւններ մէկ սեղանի շուրջը համախմբելու համար ։

Աւելի հզօրներ, աւելի բախտաւորներ, ահեղ դիկտատուրաներ կամ ժողովրդապետութիւններ անհրաժեշտ կը գտնեն, ելքեր կը գտնեն, միացեալ ճակատ կազմելու համար։ Աշխարհ կը գալարուի յորձանքներու, հրաբուխներու վրայ, որոնց խուժումը, որոտումը կրնան մեզ ալ քշել տանիլ,— ոչինչ, մենք անելիք չունինք. Նստինք պատուհանին առջեւ, քար նետենք անցնող դարձողին գլխուն, կամ փառաբանութեան տաղեր հիւսենք ։

Ցո՛րտ հով մը փչեց դուրսէն, հով մը օտարոտի, եւ մարդիկ սկսան անճանաչելի դառնալ, ժխտելով, պղծելով ամէն սրբութիւն, ծաղրելով ամէնէն անվիճելի ճշմարտութիւնները։

Ծորշակ մը մահաշունչ, որ կը սպառնայ հետզհետէ ցամքեցնել խանդավառութեան, ներշնչման, գործունէութեան բոլոր աղբիւրները։

Բայց ո՛չ. այս յոռետեսութեան չէր որ կ'ուզէինք յանգիլ, վերլուծելով ընդհանուր երեւոյթի մը մէկ երեսը միայն։

Թող այս համարուի ազդանշան մը, եր խորագրովն իսկ ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻ՞Ն

Դաւադրութիւն մը Փրակայի մէջ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը երեւան հանեց դաւադրութիւն մը, որուն համաձայն Փրակայի մէջ պիտի սպաննուէր Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպոս

Քանի մը շաբաթ առաջ, Ֆրանքօ-պելճիքական սահմանին վրայ կը ձերբակալուէր հունգարացի մը, Քոլոման Գուտայ, նախկին փաստաբան, վտարուած Փէշթայի փաստաբանական միութենէն։ Ոստիկանութիւնը զայն կը հետապնդէր իբրեւ վտանգաւոր աՀաբեկիչ մը եւ իբրեւ հաւանական հեղինակը երկու յեղափոխական ձեռնարկներու, մէկը՝ ուղղուած Վիէննայի հունգարական դեսպանատան դէմ, միւսը՝ Ազգաժողովի հունգարական պատուիրակութեան դէմ։ Իր պայուսակին մէջ գտնուեցան սեւ թափիչէ գիմակ մը եւ զանազան կասկածելի թուղթեր ։

Շատ չանցած աւելի հետաքրքրական յայտնութիւններ եղան։ Մինչ Գուտայ բանտարկուած կը մնար Վալէնսիէնի մէջ, քննութեան տակ առնուեցան իր թղթակցութիւնները։ Նախ այդ քաղաքի նամակատան մէջ բռնուեցաւ ծածկագիր նամակ մը, որ իրեն ուղղուած էր ահաբեկչական կազմակերպութեան մը կողմէ։ Ցետոյ ուրիշ նամակներ ալ բռնուեցան Վալէնսիէնի մօտ, Սէնթ-Ամանի, ինչպէս եւ Անվէրսի մէջ։ Այս բոլոր թուղթերը ղրկուեցան Ապահովութեան Տեսչութեան, բայց թարգմանութիւնը դժուար ըլլալով, այս օրերս միայն լրացաւ ։

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, այդ ծածկագիրները կը պարունակէին մահափորձ մը՝ Պ. Իվօն Տէլպոսի դէմ։ Արտաքին նախարարը պիտի սպաննուէր Փրակայէն անցած ատեն։ Մահափորձ մըն ալ սարքուած էր Ալժերիոյ կառավարիչին՝ Պ. Գոյի դէմ։

Նամակներէն մէկուն մէջ Հունգարացին սոփեստաբար դրամ կը պահանջէր, գլուխ հանելու համար մահափորձը ։

Այս յայտնութեանց վրայ, անմիջապէս ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ վեց ահաբեկիչներու դէմ, որոնք կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին։

Հունգարացի փաստաբանը վերաքննութեան գիմած էր, 15 օր բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, իբրեւ անտառագ փառքիմն վճիռ մը։

Միւս կողմէ Փէշթայի ոստիկանութիւնը կը ծանուցանէ թէ քանի մը շաբաթ առաջ ձերբակալուած է խարեբայ մը, որ կը ճանչնար Հունգարացի Քոլոմանը, բայց այս ձերբակալութիւնը կապ չունի ահաբեկչական գործի մը հետ ։

Երկու նոր դաւադիրներ ալ ձերբակալուեցան

Ապահովութեան Տեսչութիւնը ձերբակալեց երկու ամբաստանեալներ, որոնք Փարիզի դաւադրական կազմակերպութեան վարիչներէն կը համարուին։ Մէկը ճարտարագէտ մըն է, Շարլ Թընայլ, որուն եղբայրը բանտարկուած է արդէն, իսկ միւսը՝ գործարանատէր մը, Ֆրանսուա Մարիուս Մէթէնիէ։ Երկուքն ալ փախստական վիճակ ունէին շաբաթներէ ի վեր, եւ զանազան պանդոկներու մէջ կ'անցընէին գիշերը, երբ երեւան հանուեցաւ գաղտնի կոմիտէն։ Երբ ձերբակալուեցան, մեծ քանակութեամբ զուիցերիական ֆրանքներ գտնուեցան։ Խոստովանեցան թէ նպաստաւոր առիթի մը կը սպասէին, Զուիցերիա փախչելու համար ։

Ոստիկանութիւնը մեծ կարեւորութիւն կու տայ այս ձերբակալութեանց։ Կ'ենթադրուի թէ Մէթէնիէ տնօրէնն էր զէնքի եւ պայթուցիկներու մթերման կազմակերպութիւնը, իսկ միւսը կապեր կը ճարէր գաղտնի կոմիտէէն ։ Մէթէնիէ բանտարկեալ Լոժէն Տըլոնքլի աջ բազուկը եղած է, համաձայն ոստիկանական քննութեանց եւ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէր անոնց որ դրամ կը ճարէին դաւադրական կազմակերպութեան համար։ Ոստիկանութիւնը կը յուսայ երեւան հանել դրամ ճարողները, Մէթէնիէի հարցաքննութեամբ։ Այս վերջինը փարթամ յարկաբաժին մը ունէր Փարիզի մէջ, ամսական 3000 ֆր. վարձքով ։

Երկու ամբաստանեալները ձերբակալուեցան երբ դուրս կ'ելլէին ճաշարանէ մը. Իրենց վրայ գտնուեցաւ 20.000 ֆրանսական եւ 10.000 զուիցերիական ֆրանք ։

⁂ Առջի օր հարցաքննուեցաւ Կաստոն Ժիւլըրօ, վարիչը Ռիպէռա փողոցի հիւրանոցին, որուն գետնայարկին մէջ մեծ քանակութեամբ զէնք եւ պայթուցիկ բռնուած էր։ Մարդը պատմեց.

— Նախապէս մեր մառանը վերածեր էի պատսպարանի մը՝ օդանաւային յարձակումներու դէմ։ Ապա մը հրատարակել տուած էի, կառատունս վարձու տալու համար եւ գործ ունեցայ Տիւքէն անուն մարդու մը հետ, որ ներկայանալով ինծի առաջարկեց անդամագրուիլ հակաբոլշեւիկ խմբակցութեան մը։ Հաւանեցայ եւ երդում ըրի նկուղի մը մէջ որուն հասցէն չեմ գիտեր։ Այնտեղ ուրիշ կեցեր էին երեք հոգի, սեղանի մը ետին որ ծածկուած էր եռագոյն դրօշով եւ որուն վրայ աշտանակ մը դրուած էր։ Համաձայնեցանք որ մառանս վերածուի հրամանատարական դիրքի մը, վարելու համար զինադադարութիւնը՝ համայնավարական գրոհի մը պարագային։ Ես էի որ չինեցի կեղծ մուտքը եւ պատին մէջ բացուած օղաձեւ գուռը։ Բայց, կառատունս եւ մառանս վարձու տալէ վերջ, այլեւս հոն չգացի եւ չնշմարեցի թէ զէնքեր կը մթերեն հոն։ Ամէնէն առաջ ես ինքս զարմացայ։ Ամսական վարձքը 1000 ֆրանք էր եւ կանոնաւորապէս կը վճարուէր Պ. Անրի Տըլոնքլի կողմէ, որ ինծի տուած էր Կրօսէ անունը։

⁂ Երեսփոխան Շաթօ հարցադնում մը յանձնեց երեսփ. ժողովին, պահանջելով ամբողջական լուսաբանութիւններ ասոր գաղտնի կոմիտէի գործերուն եւ ոստիկանական հետապնդումներու մասին եւ գերագոյն ատեանին յանձնել ամբաստանեալները։

— • —

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ վերջացուցած ըլլալով Գաւքէշի այցելութիւնը, մեկնեցաւ Գելկրատ, ուր եւս պիտի մնայ քանի մը օր ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԱՑԱՒ

— «Լուսադէմի»ն խաւար, ո՞ւր է շարունակութիւնը։

— Շարունակութիւն չկայ, վերջացաւ։

— Ի՞նչպէս թէ վերջացաւ, մեր շաբաթը Ա. հատորն էր, դեռ երկրորդն ալ կայ։

— Երկրորդը չկայ ։

— Ի՞նչու բերել չէք տուած ։

— Չկայ որ բերենք, կարծեմ կէս մնացած է։

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր վարժուած՝ յաջորդ օրուան թերթին շարունակելիք Մալխասի «Զարթօնք»ով եւ ապա «Լուսադէմի»ով սկսելու, գրաշարը դժուարաւ համակերպեցաւ ու բիչ մը շարելու ։

Անդիէն՝ «վարչապետ»ը.

— Հապա ընթերցողներո՞ւն ի՛նչ պիտի ըսենք...

— Ի՞նչ կրնանք ըսել. քանի մը օր կը տրտնջան, յետոյ կը մոռնան։

— Ժամանակին գրելու էիր Մալխասին, իրեն ալ մեղք է, գործին ալ։

— Դու միայն կաս յիրաւադէմ։ Մարդը գրիչը շառեց մէկդի նետած եւ ամերիկեան քաղաք մը քաշուած, «կով եւ խոզ կը պահէ», իր իսկ բառերով։ Գիտեմ որ տակաւին ուրիշ ծրագիրներ, ինչպէս եւ ձեռագիրներ ունի, բայց առ այժմ չուզեր գրականութեամբ զբաղիլ։ Անցեալ տարի կ'ըսէր թէ պիտի գրէ նոր հատոր մը՝ Անուշ Գեւոյի մասին, ապա պիտի լրացնէ «Լուսադէմին»ը, եւ տակաւին երկու հատորով ծրագրած է Զօղուշ յեղափոխական անցքերու մասին, բայց, ա՛լ սիրտ չունի գրիչ շարժելու։ Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է երկար սպասել, որ եւ է նոր վէպ ստանալու համար Մալխասէն ։

— Զեղա՛, չեղաւ, առաջուընէ մը սածելու էիր ։

Խօսք մը բաւ բերնէս .

— Զուրը ջաղացքը տարեր է...

×

Արդարեւ, անօրինակ խանդավառութիւն առեղծեցին «Զարթօնք»ն ու «Լուսադէմին»ը։ Մարդիկ որ հայերէն թերթի գոյութիւնն իսկ մոռցեր էին, վարժուեցան կարդալու, «Զարթօնք»ի միջոցաւ։ Մօտուկներ անգամ վարակուեր էին, շնորհիւ հայրենասէր ծնողներու։ Եւ շարունակ «Յառաջ»ի հին թիւեր կը պահանջուէին, թերթօնի պակասները լրացնելու համար ։

Եւ ամէնուն բերանն են գլխաւոր հերոսները,— Լեւոն, Վահէ, Սօնիա, Անուշ Գեւո, Թօփալ Սառանայ, բժիշկ Զալխարով։

— Ուրա՞ է որ Լեւոնը ողջ է։

— Ի վերջոյ ի՞նչ կ'ըլլայ Անուշ Գեւոն...

Անշուշտ միայն մօտաւոր անցեալի փոթորիկները, յեղափոխական այն կեանքի ու անմահ հերոսներու քաջագործութիւնները չէին որ եւ է հեւ կարդալ, գոց ընել կու տային «Զարթօնք»ը եւ «Լուսադէմին»ը։

Մալխաս, միշտ մերժելով գրագէտի յաւակնութիւնները, գաղտնիքն ունի առեղծելու կենդանի տիպարներ, հարազատ շունչ, կերպարանք, դիմագիծ տալու անոնց, ինչպէս գոյն եւ օդ՝ միջավայրին։

Ան կը գրէ անճիգ. նոյնիսկ անփոյթ,— եւ միշտ ալ կը խնդրէ որ չդպչինք իր «հայհոյանք»ին։

Եւ սակայն, ի՛նչ քնականութեամբ կը հասնի պատկերներն ու դէպքերը, անհատներն ու բազմութիւնները, զուգընթաց՝ ժամանակակից պատմութեան հետ, կազմելով ամբողջական համայնապատկեր մը, շարժուն եւ պայծառ ։

— Միջոց մը չկա՞յ մղելու որ շարունակէ։

— Ես կը կարծեմ թէ ուզէ ալ, չի կրնայ կէս ձգել։ Այլապէս, ամէնէն առաջ Անուշ Գեւոն պիտի ծառանայ իրեն դէմ, բանալով օրհնեալ բերանը.

— Մալխաս, ախպեր, մէկը այս ուխտ կատարէ, ու վերջէն ուխտը արէ... խաղ...

ՎԱՀԷ

ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀՐԷՇԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐ ԱԼ ՈՒՆԻ

»»»» ∘ ««««

Երկու երիտասարդներ եւ աղջիկ մը անձնատուր եղան

»»»» ∘ ««««

Ուրիշ սպանութիւննե՞ր ալ կատարուած են

Ոստիկանութիւնը շարունակելով հետապնդումներն ու հարցաքննութիւնները, հաստատեց թէ հինգ սպանութեանց հեղինակը, Էօժէն Վայտման, մինակ չէր, այլ ունէր ուրիշ մեղսակիցներ։ Այս վերջիններէն երեքին անունները ճշդուած ըլլալով, երբ կը հետապնդուէին Նանթուայի մէջ (Էն), անհետացան։ Բայց ի վերջոյ երեքն ալ գացին անձնատուր եղան ։

Ամբաստանեալներէն մէկն է Ռոժէ Միլիօն, 26 տարեկան, միւսը՝ կին մը, Ռընէ Թրիքօ, այլ անուամբ Քօլէթ, 27 տարեկան, երրորդը՝ Ժան Պլան, 26 տարեկան։ Կ'ըսուի թէ՝ երեքը միասին պատրաստուած էին Զուիցերիա անցնելու։ Երբ իմացան որ ճամբան փակուած է, Փարիզ վերադարձան եւ անձնատուր եղան, ընկերակցութեամբ իրենց փաստաբաններուն։ Ժան Պլան հարուստ ընտանիքի մը զաւակն ըլլալով, մայրը 100.000 ֆրանք երաշխաւորութիւն առաջարկեց, ազատ արձակելու համար։ Պատմեց թէ Միլիօնը ճանչցած էր 1932ին, երբ միասին զինուոր էին։ Խոստովանեցաւ թէ 13.000 ֆրանք փոխ տուած է Վայտմանի, վարձելու համար Լա Սէլ - Սէն - Քլուի վիլլան, ուր երկու ամիս վերջը պիտի սպաննուէր եւ թաղուէր ամերիկացի պարուհին՝ Օրժան տը Քովէն։ Ինք, Միլիօնը եւ Քօլէթը Նանթուա գացեր էին քանի մը շաբաթ առաջ, գործ մը հաստատելու համար։ Պնդեց թէ որ եւ է բան չի գիտեր Վայտմանի գործած ոճիրներու մասին։

Միլիօն եւ Քօլէթ ալ մերժեցին որ եւ է մեղսակցութիւն կատարուած սպանութեանց մէջ. բայց Միլիօն ի վերջոյ խուսափողական պատասխաններով խոստովանեցաւ թէ ինք ներկայ էր Սէլ - Սէն - Քլուի վիլլային մէջ, երբ Վայտման զարկաւ սպաննեց Նէօյիի թատերական գործակալը, Ռոժէ Լըպլօն եւ թէ մարեցաւ այս տեսարանին առջեւ ։

Վերջայլի ոստիկանութեան քննութիւնները կը հաստատեն թէ Միլիօն յաճախ Վայտմանի վիլլան կ'երթար կնոջ մը հետ, թէ մեծ ազդեցութիւն ունէր Գերմանացիին վրայ որ գործիք մըն էր իր ձեռքին մէջ։ Կը կարծուի թէ հինգ սպանութիւններէն առնուազն երկուքը կանխաւ ծրագրուած էին մասնաւոր ուշադրութեամբ։ Հիմա ոստիկանութիւնը կը ջանայ ապացուցանել թէ Միլիօ՞ն էր բուն վարիչ ուղեղը։ Այս մարդուն համար կ'ըսեն թէ ընդունակ է ամէն բանի, կը բաւէ որ դրամ ելլէ։ Փարթամ գրասենեակներ եւ հիւրանոցներ կը յաճախէր Օփերայի եւ Շան զ'Էլիզէի վրայ եւ կը պարծենար իր ոճրագոր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՊԷԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ՊՍԱԿԱՒՈՐԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Կը պատահի երբեմն որ գրագէտներ աւելի ճանչցուած եւ սիրուած ըլլան օտար ազգերու կողմէ քան թէ իրենց հայրենակիցներէն։ Պատճառը՝ անշուշտ, անոնց մշակած գրականութիւնն է՝ որ քաղաքական, հասարակական եւ փիլիսոփայական տարբեր ըմբռնումներով տարուած՝ լայնօրէն ժառանգելի չէ եւ չի կրնար ինքզինք պարտադրել։

Երբեմն ալ ուրիշ պատճառներ արգելք կ'ըլլան գրագէտին սիրուելուն իր ազգակիցներէն, որովհետեւ ան յոռետես եւ տխուր գրականութիւն մը կը մշակէ, անոնց ամէնէն վատթար եւ բացասական տիպարները առնելով։

Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառ ֆրանսացի այդ կարգի գրողներէն է։ Իր համբաւը աւելի շատ տարածուած է Ֆրանսայէն դուրս եւ իր բոլոր գործերը թարգմանուած են օտար լեզուներով։

Շուէտի ակադեմիան այս տարուան Նոպէլի գրական մրցանակը տուաւ Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառի, գնահատելով մասնաւորապէս անոր «1914ի Ամառը» գործը, որ երեք հատորներէ կը բաղկանայ։ Թէեւ այս աշխատութիւնը առանձին վէպի մը հանգամանք ունի, սակայն շարունակութիւնն է իր Les Thibaults երկարաշունչ վէպին, որուն եօթը հատորները լոյս տեսած են արդէն եւ հեղինակը տակաւին եզրակացութեան մը յանգած չըլլալով, խոստացած է ուրիշ վէպով մը տալ իր գաղափարական ձգտումները խտացնող վերջաբանը։ Լաւագոյն մարդկութեան մը ի խնդիր յուզուած հարցեր, որոնց լուծումը կախուած է աշխարհի դէպի լաւը յեղաշրջումէն, այնպէս որ լաւատես տրամադրութեամբ չէ որ Մարթէն տիւ Կառ լծուած է ղոհաբերումի՝ խաչելութեան ճամբուն վրայ ..

Շուէտի ակադեմիան Նոպէլի ցանկութիւնը կատարած կ'ըլլայ ամէն անգամ, գնահատելով, մասնաւորապէս, միջազգային այն գրագէտները որոնք մարդկային լայն զգացումներով կը պատկերացնեն եւ կը կենդանացնեն իրենց տիպարները, կը ստեղծեն ապազգային կլիմայ, իրենց ազգային հերոսները ապրեցնելու եւ արգասաւորելու համար, կը հետապնդեն խաղաղասիրական ձգտումներ եւ կը հասնին, անկախ մտածումներով արուեստի բարձր ոլորտներուն։ Ուրեմն, կը բաղձան գտնել անոնց գործերուն մէջ չափանիշը միջազգային գրական բարոյականի մը, արուեստի միայն կալուածին մէջ տեղաւորուած։

Մինչեւ հիմա ֆրանսացի գրագէտներէն Ռոմէն Ռոլան եւ Անաթոլ Ֆրանս արժանացած էին այդ փառքին, իսկ Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառէն վերջ, Փօլ Վալէրիի, Ժիւլ Ռոմէնի կամ Տիւհամէլի խառնուածքով գրողներ կրնան նկատուիլ այդ մրցանակին արժանացող հաւանական թեկնածուներ։

Մարթէն տիւ Կառ կը պատկանի իրապաշտ գրողներու այն դասակարգին որոնք Զոլայի ոգիով շարունակեցին Ֆրանսայի մէջ ձախակողմեան գրականութիւն մը, բայց աւելի խնամք դնելով արուեստի պահանջներուն։ Անոնցմէ շատեր որդեգրեցին Roman Fleuve, գետավէպի երկարաշունչ վէպերու, պատկերացնելու համար՝ ամբողջ շրջան մը եւ սերունդ մը քանի մը դիմագիծերով։

Անոնք ուզեցին անհատէն առաջ մարդկային շունչ եւ բնական երանգաւորում։ Թերեւս այդ է պատճառը որ նմանապէս Մարթէն տիւ Կառի գրեթէ բոլոր գործերուն մէջ կը զգանք յոռետես մտածումներու յատուկ անհանգիստ տխրութիւն մը։ Դառն իրականութեան եւ անողոք կեանքերու ողբերգ. դրուագներ պատկերացնող տխուր գրականութիւն մը որ Մարթէն տիւ Կառի վէպերուն մէջ չէզոքուած դատաւորում մը կը ստանայ, որովհետեւ անոր հերոսները, մեծամասնութիւն մը կը ներկայացնեն, դժբախտներու, յուսախաբներու եւ դառնացածներու ցաւատանջ բանակին մաս կը կազմեն։

Մարթէն տիւ Կառի Հին Ֆրանսան հատորը պատկերազարդ նմոյշն է եւ լայնօրէն գաղափար կուտայ անոր գրականութեան իրապաշտ ոգիին, որուն մէջ Ֆրանսական գիւղի մը կեանքը կը ներկայանայ շատ խիստ գոյներու տակ։ Գտնուեցան նեղմիտ գրիչներ որ քննադատեցին զայն, պահպանողական մամուլը բարկացաւ ինչպէս ըրին «Ժէրմինալ»ի եւ «Ժան Քրիստոֆ»ի հեղինակներուն։

Այդ հատորին մէջ Մարթէն տիւ Կառ կատաղի պայքար կը մղէ եւ կը դատապարտէ Ֆրանսացի գիւղացին, անոր ընչաքաղցութիւնը, անոր նախանձոտ եւ վատ տիպարները եւ անտաշին մեղքերը, վերջապէս ամբողջ մը որ Հին Ֆրանսան կը ներկայացնէ եւ հեղինակը կը փափաքի որ անհետացած ըլլայ արդէն։

Մարթէն տիւ Կառ փնտռած է իր գաւառացի հայրենակիցներուն մէջ հերոսներ եւ իր խոստովանութեամբ գտած է, աւաղ, միայն մարդիկ...։

Մարթէն տիւ Կառի յատկանշական գործերէն կարելի է յիշատակել «Ժան Պարուա»ն, որուն մէջ, երիտասարդ քաղքենի մը, 1900ին իր մտաւորական կազմաւորումի ընթացքին, կ'ենթարկուի տագնապի մը որ կը խախտէ նախ իր կրօնական հաւատքը եւ յետոյ իր քաղաքական դաւանանքները։ Զարգացած եւ զգայուն հոգիի մը յուսախաբ փլուզումն է, վերլուծուած խորունկ դատումներով եւ ազնուական մտածումներով։ «Ժան Պարուա»յի մէջ Մարթէն տիւ Կառ գծած է վարպետօրէն, այդ շրջանի Ֆրանսայի ներքին կեանքը ալեկոծող բոլոր դէպքերն ու քաղաքական յեղաշրջումները։ «Թիպօններ»ու մէջ, Մարթէն տիւ Կառ կը ցուցադրէ նմանապէս երեք պատանիներ, որոնք կը հասուննան եւ մարդ կը դառնան ճիշդ այն պահուն երբ աշխարհ կը փլի դղրդալէն իրենց շուրջը եւ կը յեղաշրջէ անոնց իւրաքանչիւրին գործունէութիւնը, անոնց կազմաւորումը, ապրումները, վհատութիւնները, ինչպէս անոնց վախճանը որ կը ստուերոտի ցաւալի պատահարներու մէջ։ Մարթէն տիւ Կառ «Թիպօններով» շարժման մէջ կը դնէ, ճարտար եւ համարձակ հպումներով Ֆրանսական բոլոր շահեկան վայրերն ու ամէն դասակարգի պատկանող տիպարները։ Աղնուականէն մինչեւ բանուորը, կրօնաւորէն մինչեւ ազատամիտին, մտաւորականէն մինչեւ ոճրագործը, փարթամ սալոններէն մինչեւ հիւանդանոցները, Ակադեմիայէն մինչեւ դատարանները կը պատկերանան մեր աչքին բնական եւ կորուկ ոճով։ Ֆրանսայի նախապատերազմեան ներքին կեանքը իր բոլոր բարքերով եւ բոլոր դիրքերով կը թաւալի մեր աչքին, առանց ծայրայեղ եւ զարտուղի ցուցադրումներու։ Դժբախտաբար չեմ կրցած տակաւին «1914ի ամառը» ի երեք հատորները, սակայն հեղինակը զայն կը բացատրէ գրական շաբաթաթերթի մը խմբագրին.

— «... Այո, շատ երջանիկ եւ եւ խորապէս յուզուած, յարգանքի այս ցոյցը զիս կը հպարտացնէ, Նոպէլի մրցանակը ամէնէն ազնուական վարձատրութիւնն է որ գրող մը կրնայ երազել, կը յուսամ թէ «1914ի Ամառը», այնքան պիտի տարածուի, այս մրցանակին պատճառաւ որ հոն յայտնուած մտածումներս, ի նպաստ խաղաղութեան օգտակար պիտի ըլլան, յիշելով մօտաւոր անցեալը եւ վերապրելով զօրաշարժի այն տարաժամելի օրերը որ ընդհանուր պատերազմի վաղորդայնին տեղի ունեցաւ։ Ցոյց տուած եմ «1914ի Ամառը»ի մէջ այն անհեթեթ թուլամորթութիւնը որ խաղաղասէր ամբոխը ունեցաւ պատերազմի վտանգին առջեւ եւ տեղի տուաւ...»։

Մարթէն տիւ Կառ իբրեւ թատերագիր ալ մեծ արժէք կը ներկայացնէ։ Ցեսած եմ իր երկու թատերգութիւնները, Le Testament du père Leleuն եւ La Gonfleը, բեմադրուած Vieux Colombier թատրոնին մէջ։ Մեծ յաջողութիւն ունեցան անոնք եւ երկար ատեն խաղացուեցան։ Նոր ոգիով եւ թարմութեամբ կազմուած է ան իր թատերգութիւնները։

Գաւառացի համեստ բայց տաղանդաւոր գրագէտ մըն է Մարթէն տիւ Կառ եւ արժանի Նոպէլի գրական մրցանակին։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՊԻՍՏՈՍ ԱՐԱՔՍԻԱ ԵՒ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Գ.

Ծարասան իր «Թրքահայ բեմն եւ իր գործիչները» երկասիրութեան մէջ (Կ. Պոլիս, տպարան «Արաքս», 1914) մէկ էջ նուիրած է (176) Պիստոս Արաքսիայի, գնահատելով նաեւ դերասանուհիին լուսանկարը։ Գրեթէ ամբողջութեամբ կ'արտատպենք այդ էջը

— «Այս ծաղ ու խոշոր աչքերով սիրուն աղջկան համար շատ դիւրաւ ըսուեցիութեամբ պէտք է ըսել թէ ոչինչ կը պակսէր առաջնակարգ դերասանուհի մը ըլլալու համար, բայց չէ եղած անոր համար որ Վարդովեան թատրոնի մէջ իր տեղը լիապէս գրաւուած էր ուրիշներէ։ Քանի մը անգամներ պատահարար երեւցած է մեծ դերերով ու խիստ մեծ ընդունելութիւն գտած է. պարտինք խոստովանիլ թէ Բամէլայի եւ Լէօնի Բէրօի (կարծեցեալ Հոմանուհի) դերերով անմահացած է։ Ոչ նուազ նշանաւոր հանդիսացած է կատակերգութեանց մէջ, ինչպէս՝ Անժէլիքի (Ժօրժ Տանդէն), Ժիւլիէդի (Տօքթ. Շիէնաու), Ֆլորաթինի (Ծակար եւ Աղախինը) դերերով։ Պ. Արաքսիա տաղանդաւոր դերասանուհի մըն էր. քալուածքին, շարժուձեւերուն շնորհալիութիւնը, ու մանաւանդ իր արտասանութեան պայծառութիւնը, միացած իր դերն անթերի իւրացնելու կարողութեան հետ, կը հարկադրեն մեզ ճանչնալու իր արուեստը։ Անուն մ'ունի նաեւ իբրեւ dramatique դերասանուհի։ 1878ին Պէնկլեանի խումբով երբ Ադրիանուպոլիս էր, տեղական հրեայ դերասանախումբէն հրաւիրուեցաւ Ցուդիթի դժուարին դերը ներկայացնելու. յաջողութիւնը այնքան մեծ եղաւ որ մինչեւ այսօր իր յիշատակը անջնջելի մնացած է զինքը ծափահարողներուն մտքին մէջ»։

Անցնելէ առաջ Պիստոս Արաքսիայի համառօտ կենսագրութեան՝ կ'ուզենք կէտ մը լուսաբանել — Հայ թատրոնի ծագման թուականը։ Մեր կարծիքով հարիւր տարին կ'անցնի ան։ Զանազան մտաւորականներ, սիրողներ եւ աշակերտներ՝ դպրոցներու սրահներուն մէջ կամ տուներու մէջ եւ կամ նոյնիսկ բեմերու վրայ կը սարքէին պատահական ներկայացումներ։ Այդ բոլորէն ալ առաջ կային հայ կրկէսներ, հաղիկներով, կատակերգուներով, խեղկատակներով, պարողներով, ձիավարներով, ձեռնածուներով, ըմբիշներով եւ լարախաղացներով։

Հայ թատրոնի պաշտօնական բացումը, սակայն, Պոլսոյ մէջ — Բերա — կատարուեցաւ 1859ին եւ տեւեց երկու տարի։

«Պաշտօնական» անոր համար որ խումբին անդամները սիրողներ չէին, այլ նուիրուած դերասաններ, թատերաշրջաններ կ'անցընէին, ունէին դերասանուհիներ ալ, տնօրէնութիւն մը կար որ կը վարէր գործը, ունէին նոյնիսկ հեղինակներ ու թարգմանիչներ եւ դերուսոյց, արուեստագէտները կը ստանային ամսաթոշակ (ձմեռները) ու կէս թոշակ (ամառուան փորձերու շրջանին)։ Մէկ խօսքով՝ կանոնաւոր թատերախումբ, «Արեւելեան թատրոն»ի, տնօրէնութեամբ Մէրճէմզադէի եւ Այթունեան եղբայրներու եւ Յուրատճիի։

Էզչեան, Մաղաքեան եւ Աճէմեան խումբին փորձ դերասաններն էին։ Իտալացի վարպետ դերասան մը՝ Ասթի, դերուսոյցն էր։ Խումբի միւս անդամներն էին՝ Պէնկլեան, Ֆասուլեաճեան, Ջերազի, Թրեանց, Այտընեան, Լճեցի, Միրզաճէտեան, Մնակեան, Սէտէֆճեան։ Կանացի կազմ — Արուսեակ, քոյրը՝ Աղաւնի։ Մ. Պէշիկթաշլեան, Թ. Թէրզեան եւ Թղըլեան կը հեղինակէին ու կը թարգմանէին, ճոխացնելով խումբին խաղացանկը։ Երկու ձմեռ տեւած է այս կազմակերպութեան գործունէութիւնը։

Տնօրէնութեան եւ խումբին մէջ դրամական խնդիր ծագելով՝ դերասանները խմբովին գացած են Զմիւռնիա, շրջան մը անցընելով։ Վերադարձին թատերագիր եւ թատերական գործիչ Սրապիոն Հէքիմեան կը վարձէ «Արեւելեան թատրոն»ը, ընկեր ունենալով Սիմոն Թընկրեանը։

(Կէտ մը խիստ ուշագրաւ է։ Հայ թատրոնի նախածագման եւ պաշտօնական սկզբնաւորութեան շրջանին՝ գործիչները, տնօրէնները, հեղինակները եւ թարգմանիչները մեծ մասամբ հռովմէադաւան Հայեր են։ Հայ առաջին դերասանուհին ալ — Ֆանի)։

Ս. Հէքիմեանի կազմած խումբին մէջ կը մտնեն կանացի նոր ուժեր — Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրեր, Պիստոս Արաքսիա եւ քոյրը՝ Աղաւնի Զապէլ։

×

Պետրոս Դուրեանի սիրած ու երգած կապուտաչուի գեղուհին ծնած է Պոլիս, 1853ին։ Երէց քոյրն է Աղաւնի - Զապէլի (Տիկին Պէնէմէճեան)։

Պիստոս Արաքսիա, իր քրոջ եւ Հրաչեայի հետ յաճախած է լատին մայրապետներու Բերայի վարժարանը։ Երեքն ալ փայլուն կերպով աւարտած են դպրոցին շրջանը, ստանալով ուսման սահմանափակ պաշար մը, որ այն ատենուան համար արժէք մըն էր, նկատի առնելով մանաւանդ իրենց իգական սեռի պատկանելու հանգամանքը։

1867ին, Պիստոս Արաքսիա, դեռ 15 տարեկան, կը բարձրանայ բեմ, Ս. Հէքիմեանի թատերախումբին մէջ, իր քրոջ հետ, որ իր կարգին պատճառ կ'ըլլայ Հրաչեայի բեմի նուիրուելուն։

Պիստոս տարի մը հազիւ կը մնայ թատերախումբին մէջ։ Սրապիոն Մանաս Ֆրանսական օփերայի խումբ մը կը բերէ ու պատճառ կ'ըլլայ որ ցրուին հայ արուեստագէտները։

Մնակեան կրկին ուսուցչութեամբ կը զբաղի։ Պիստոս ալ կը հետեւի կարուձեւի։

Երկու տարի վերջ, 1870, կը պատահի Բերայի մեծ հրդեհը, շատերու հետ թշուառացնելով նաեւ իր ընտանիքը։

Այս հրդեհը պատճառ կ'ըլլայ որ Պիստոս Արաքսիա կրկին նուիրուի բեմի, մտնելով Վարդովեան թատերախումբին մէջ որ Սկիւտարի «Ազիզիէ» թատրոնին մէջ կ'անցընէր իր ամառնային շրջանը։ (Այդ ատեն է որ Դուրեան կը ճանչնայ Պիստոս Արաքսիան)։

Վարդովեան ձմեռները կ'անցընէր Կէտիկ Փաշայի «Օսմանիէ» թատրոնին մէջ։ Վերջ ի վերջոյ կեդրոնացած էր Կէտիկ Փաշայի մեծ կրկէսին մէջ, զայն վերածելով թատրոնի։

Ըսենք նաեւ որ Բերայի հրդեհին պատճառաւ բեմին կը նուիրուին Մարի - Նուարդ, քոյրը՝ Տիրուհի, Հրաչեայ ու Շաղիկ։ Վարդովեան եւ Ֆասուլեաճեան կ'օգտագործեն հրդեհը, խումբ մը գտնելով Հայուհիներ առնելով իրենց խումբերուն մէջ։ Ֆասուլեաճեան իր կազմին մէջ կ'առնէ Մարի - Նուարդն ու Տիրուհին եւ 18 հոգինոց խումբով մը, որուն մէջ են Պ. Ադամեան, Յ. Փափազեան, Թրեանց, Աճէմեան, կը մեկնի Նոր Նախիջեւան։ Իսկ Վարդովեանի բաժին կ'իյնան Պիստոս, Աղաւնի, Հրաչեայ եւ Շաղիկ Քէօյլիւեան։

Եւրոպական իմաստով մեծ թատերախումբ էր «Վարդովեան»ը, որ կը բեմադրէր ամէն սեռի պատկանող խաղեր։ Ժամանակ եղած է որ այս խումբէն դուրս կարելի չէ եղած դերասան գտնել։ Բոլորը այնտեղ կեդրոնացած էին։ Ունեցած է դերուսոյց (Նոշի իտալացի դերասանը), բեմավարներ, բեմայարդարներ, երգի ուսուցիչներ, պարի մարզիչներ, յուշարարներ եւ բազմաթիւ պաշտօնէութիւն։

Խումբին կազմածները, վարագոյրները, կարասիները, տարազները եւ զգեստները այնքան հարուստ էին որ Կէտիկ Փաշայէն զանոնք Սկիւտար փոխադրելու համար կը վարձուէին տասը գոմէշի կառքեր։ Կարելի է երեւակայել շքեղութիւնը բեմադրութեանց։

Այս մեծ խումբն էր որ առաջին անգամ կը սարքէր Թուրքերէն ներկայացումներ, իր շուրջը համախմբելով Թուրք թատերագիր-բանաստեղծներ — Նամըք Քէմալ, Ահմէտ Միտհաթ, Էպուզիա Թէվֆիք, Շէմսէտտին Սամի, Նապի զատէ Նազըմ։

Եօթը - ութ տարի եւս Պիստոս Արաքսիա կը գործէ անդուլ, այս խումբին մէջ, ստանձնելով եղերերգական, կատակերգական եւ զուսանական դերեր։

Շարասանէն արտատպուած տողերուն մէջ տեսանք որ Պիստոսին ոչինչ կը պակսէր առաջնակարգ դերասանուհի մը ըլլալու համար։

Չէ եղած, քանզի իրեն սազող հերոսուհիի դերերը տեսակ մը մենաշնորհի վերածուեր էին Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրերուն կողմէ, որոնք երկուքն ալ տաղանդաւոր ըլլալով զինակցած էին ու ամէն գնով գրաւած առաջին դիրքերը։

Անոնք նոյնիսկ, վերջնագիր տալով, խումբ մը դերասանուհիներու ստորագրութեամբ, արգիլել ուզած են Մարի - Նուարդի նման բացառիկ տաղանդի մը գլխաւոր դերերով երեւումը։

Պիստոսի քոյրը մնացած է միշտ երկրորդական գիծի վրայ։ Ինք քանի մը անգամ լիովին ցուցադրած է իր տաղանդը։ Հին դերասաններ կը վկայեն թէ Պիստոս բազմակողմանի կերպով օժտուած տաղանդ մըն էր ու իր ստանձնած երկրորդական դերերը կը կատարէր անթերի խաղարկութիւնով։ Ունէր լուսահունչ ձայն, ներդաշնակ շարժուձեւ, ըմբռնում, արտայայտելու դիւրութիւն եւ գեղեցկութիւն։

1878ին Միքայէլ Զափրաստ, Սիրանոյշ, Աստղիկ եւ ուրիշներ դրամաթիք եւ կատակերգական խումբ մը կազմելով կը մեկնին Ադրիանուպոլիս, գտնելով ջերմ ընդունելութիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երկու օրէն հասան Տիշ Թաշ լեռը։ Երկու գագաթներէ բաղկացած լեռ մըն է Տիշ Թաշը, որու մէկ թեւը կ'երկարի դէպի Քէմախ։ Խմբի բռնած ուղղութիւնով ոչ մէկ գիւղի չէին հանդիպած։ Տիշ Թաշի լեռնաշղթային ուղղութիւնը բռնելով իջան դէպի Քէմախ։ Դեռ էմիրը բարձրաբերձ սարը չհասած, հացի պաշարը հատաւ։ Առաքելը ճամբան փոխելով դէպի ձախ դարձաւ ու գետակի մը եզրով առաջնորդեց ընկերները, հաւատացնելով որ շուտով հայկական Հաղարի գիւղը կը հասնին։

Հաղարին աւերակ վիճակի մէջ գտան, տուներու դռներն իսկ հանուած, միայն վայրենացած կատուներ ու կաղկանձող շուներ մնացած էին գիւղին մէջ։

— Անցնինք դէպի Մարիք, առանց չէն գիւղ մըն էր, թերեւս բան մը գտնենք, շատ ալ հեռու չէ, մէկ ժամէն կը հասնինք։

Դժուարութեամբ բարձրացան բլուր մը, որու ետին կը գտնուէր Մարիքը, յիսուն տունենոց հարուստ գիւղ մը։ Հաղարի գիւղի տխուր պատկերն ալ հոն։ Որոշեցին յաջորդ ցերեկը Մարիքի մէջ անցընել։ Կամաց կամաց լուսցաւ եւ արեւը բարձրացաւ։ Առաքելը ինկաւ տունէ տուն, բան մը գտնելու յոյսով, մինչ Լեւոնն ու Կարապետը երկնցան գիւղի ծայրը գտնուող տան մը շուքին տակ։ Ցանկարծ հրացանի ձայն մը լսուեցաւ պինտ մօտէն։ Լեւոնը ձեռքը կողքի հրացանին նետեց ու ոտքի ցատկեց։

— Բան չկայ, բան չկայ,— լսուեցաւ Առաքելի ձայնը, ու տան մը ետեւէն դուրս ելաւ, ետեւէն քաշելով սպաննուած այծ մը,— մեր բախտէն խելառ էծ մը մնացեր է, ինչ ըրի չը կրցայ ողջ բռնել, վնաս չունի, մսերը գող չկայ, ձեռաց թոնիրը կըպցուցէք, կճուճ մըն ալ ցորեն ճարեցի։

Ամբողջ ցերեկը Մարիք մնացին. ոչ միայն կազդուրուեցան, այլ երբ ճամբայ ելան, խաշած ցորենի եւ այծի կարմրած միսի պաշար մը ունէին շալակնին։

— Հիմա շիտակ Մէզրէ գիւղի ուղղութեամբ Եփրատ գետը իջնելու ենք, անկէ անդին կը սկսին Տէրսիմի լեռները։

Արեւը դեռ մարը չմտած, ճամբայ ելան, այդ գիշեր շատ ճամբայ ունէին կտրելիք։ Մէզրէ չհասած, արդէն կարգին մթնած էր։ Կամաց կամաց կը մօտենային Եփրատին, որու խուլ Փշշոցի ձայնը գիշերուան խաղաղութեան մէջ որոշապէս կը լսուէր։ Վերջապէս հասան գետին։ Թանձր մութը, գետի խելառ ընթացքը անկարելի կը դարձնէին դիմացի ափը անցնիլ։

— Քիչ մը վար իջնենք, թերեւս կամուրջի մը հանդիպինք,— ըսաւ Առաքելը ու գետի ընթացքով սկսան քալել։

Կէս ժամէն հասան Գուճուգ գիւղի դիմացը։ Խարխլած փայտէ կամուրջ մը կար գիւղի անմիջապէս մօտը։

— Ի՞նչ կ'ըսես, վարժապետ...

— Փորձե՛նք, թէեւ գիւղը շատ մօտ է. Թրքակա՞ն գիւղ մըն է։

— Այո՛, մեծ գիւղ մը, ասկէ անդին քրտական գիւղերը կը սկսին։

Հակառակ գիւղի շներու հաչոցին, ապահով անցան կամուրջէն ու առեն մը գետի ուղղութեամբ երթալով, ըսկսան բարձրանալ դժուարին զառիվեր մը։ Նեղ արահետով կը քալէին։ Հետզհետէ ճանապարհը կը դժուարանար եւ կ'անցնէր մացառներու մէջէն։ Երկու անշուք գիւղերու մօտէն անցան, իսկ անկէ ճանապարհը սքանչելի ձորով մը կը բարձրանար, երկու կողմերը թանձրախիտ անտառներով ծածկուած։

— Ճամբայէն կէս ժամ անդին քրտական Ուզունեվանք գեղն է,— բացատրեց Առաքելը,— մէկ երկու ժամէն կը հասնինք Սօրկամէրիք կէչիար։

— Աւելի լաւ է ցերեկը հանգչինք անտառին մէջ, արդէն լուսաւորը բարձրացեր է, խեղճ երեխայի վրայ ալ կարողութիւն չմնաց։

— Լա՛ւ, թո՛ղ ըսածիդ պէս ըլլայ։

Ձորի ձախ կողմէն բարձրացան ու առեն մը անտառի մէջէն քալելով եւ յարմարաւոր տեղ մը գտնելով նըստան։

— Դուք քնացէք, ես կը հսկեմ։

Առաքելն ու Կարապետը շատ չանցած սկսան խռկալ։ Անցած երեք ամիսներու կեանքը, մանաւանդ վերջի տասը օրերու յոգնութիւնը, կիսատտուած վիճակը, կմախքի վերածած էին քաջառողջ Լեւոնը։ Վերջին օրերը Կարապետը շալկած կը քալէր, այլեւս ոչ կարողութիւն եւ ոչ ալ ուժ մնացեր էր վրան։

Արեւը ծագած էր։ Ծառերու դեղնած, կարմրած տերեւներու մէջէն վարկը թափէին արեւու փայլուն ճառագայթները, անտառի կանաչաւուն մամուռներու վրայ խաղալով։ Որքա՛ն անդորր, որքա՛ն խաղաղ էր հոն լռութիւնը, իսկ վա՛րը, քաղաքներու մէջ, գիւղերու մէջ, ճամբաներու վրայ... աչքերը կմախացած դէմքին վրայ դուրս ինկած, հայեացքը անորոշ ու տարտամ, Լեւոնը անշարժ նստած կարծես քարացած ըլլար։

Ամբողջ ցերեկը Առաքելն ու Կարապետը միակտուր քնացան, Լեւոնը սիրտ չըրաւ Առաքելին ձայն տալու, մինչեւ որ անտառը սկսաւ մթնելու։

— Ե՛լ, ժամանակ է,— մեղմօրէն ձայն տուաւ Լեւոնը։

— Վա՜հ, ամբողջ օրը քներ եմ... Վարժապետ, ինչո՞ւ ձայն չտուիր, քիչ մըն ալ դուն...

— Վնաս չունի, երեխան շալակս տուր։

Ճամբայ ինկան։ Ձորը վերջացեր էր ու ասկէ անդին թեք արահետով կը բարձրանային։ Ցանկարծ անտառը վերջացաւ ու իրարու դիմաց երեւցան Խաչաղուր ու Մուծուր սարերու գագաթները, որոնց մէջէն կ'անցնէր Սոկամերիք կամ Զիարեթ լեռնանցքը։ Անցքի բարձրագոյն կէտը հասեր էին, Լեւոնը գինովի նման երերալով կը քալէր, Կարապետը մէյմ մէյմ կը քընանար անոր ուսին վրայ։ Հող նստան քիչ մը շունչ առնելու։ Ասկէ անդին կը սկսէր զառիվայրը մինչեւ Օվաճըղի դաշտը։

— Ելլենք...

— Ելլենք,— համաձայնեցաւ Լեւոնը ու երեխան շալկած հետեւեցաւ Առաքելին։

Ժամ մը քալելէ վերջ, նորէն խիտ անտառի մը մէջէն սկսան իջնալ։

Հազիւ թէ քառորդ ժամ մը եղած ըլլար անտառ մտնելնին, երբ յանկարծ երկու մարդիկ ճամբան կտրեցին.

— Լօ յօ, նուն քիմ՞,— (էդ ո՞վ է) — լսուեցաւ կոկորդային ձայն մը։

— Հայ փախստականներ ենք,— նոյնպէս քրտերէն պատասխանեց Լեւոնը։

Քրտերը մօտեցան։ Անմիջապէս Լեւոնի ու Առաքելի զէնքերը վերցուցին վրաներէն։ Ծառերու արանքէն նոր ստուերներ կարծես կը բուսնէին եւ կը շրջապատէին փախստականները։

— Աս քու ի՞նչդ է,— Լեւոնի ուսին քնացող երեխան ցուցնելով հարցուց քիւրտերէն մէկը։

— Անտէր որբ մըն է...

— Ո՞ւր կ'երթայիք...

— Տէրսիմ, ձեր մօտ պաշտպանուելու, գիտէք թէ ինչ կը կատարուի Տէրսիմէն դուրս...

— Գիտենք, գիտենք,— ցաւակցաբար գլուխը շարժելով առաջ եկաւ Քիւրտերէն մէկը, որ կ'երեւէր թէ անոնց մեծն էր,— Թուրքի տունը քանդուի, մարդ չեն, գազան են... հարիւրներով փախստական Հայեր եկած են մեզ մօտ... Դուք ալ բարի եկաք, բայց մեր մեծ շէյխին մօտ պիտի տանինք... ան ինչոր ըսէ, այնպէս կ'ըլլայ։

— Լա՛ւ, երթանք մեծ շէյխին մօտ,— համաձայնեցաւ Լեւոնը։

— Սօ Ալի,— հրամայեց մեծաւորը,— առ տղան շալկէ, մարդուն վըրայ հալ չէ մնացեր քալելու։

Լեւոնն ու Առաքելը երկու Քիւրտերու առաջնորդութեամբ կամաց կամաց քալեցին դէպի Տէրսիմի սիրտը։ Օվաճըղի հիանալի դաշտը։

ՄԱԼԽԱՍ

ՎԵՐՋ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ

Սերովբէ Պէնլեան լեզով մեկնողներուն յաջողութեամբ՝ կը բաժնուի քայքայուելու նշաններ ցոյց տուող Վարդովեան խումբէն, կը կազմէ իր սեփական, նշանաւոր օփէրէթի դերասանախումբը (Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրեր, Պետրոս Արաքսիա, Մառի - Նուարդ, Աղաւնի Զաքեէ, Մնակեան, Թրեանց, Թագւորեան, Մաստիկեան եւայլն) ու կ՚երթայ Աղէքսանդրապոլիս, բեմադրելով նաեւ կատակերգութիւններ եւ արժանանալով բացառիկ ընդունելութեան։

Պետրոս Արաքսիա փայլուն շրջան մը կը բոլորէ ու 1879ին սկիզբները կը մեկնի Ատանա։

1879ի Ապրիլին Պոլիս է, ուր իր վերջին ներկայացումները կուտայ Բրբաւէր Յակոբ Վարդովեան որ վերջ ի վերջոյ կ՚ըլլայ պալատի թատերախումբին ղեկավարը եւ խալեանալով կը կոչուի Կիւլլի Ակոբ (Վարդովեանի գործը կը շարունակուի Մարտիրոս Մնակեանի կողմէ)։

Պետրոս Արաքսիա դժբախտ մը եղած է գրեթէ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին։ Ունեցած է տխուր վախճան։ Թոքախտաւոր ու մեռած է 1882ին։

(Այս առթիւ կ՚արժէ արձանագրել որ մեր բեմի լաւագոյն ուժերէն շատեր մեռած են երիտասարդ։ Պետրոս Ադամեան՝ 40 տարեկան, Գարեգին Բշտոնի՝ 39 տարեկան, Թագուհի Հիրանոյշ՝ 36 տարեկան, Թագւոր Նալեան՝ 33 տարեկան, Մառի - Նըւարդ եւ Աստղիկ՝ 32 տարեկան իսկ Պետրոս Արաքսիա՝ 30 տարեկան։ Հիւանդ սեւերը կ՚ապրին գուցէ աւելի տառապելու համար)։

Պետրոս Արաքսիա մօրաքոյրն է շըընորհալի դերասանուհի Տիկին Էլիզ Գովան - Պէնինէմէճեանի (ներկայիս քաշուած բեմէն) եւ իր քրոջ՝ Տիկին Աստրինէ Տէրոսեանի։

Ահա համառօտ կենսագրութիւնը Պետրոս Դուրեանի կապուտաչեայփն, որուն համար գրուած են բանաստեղծին կրակէ երգերէն շատերը։

Հատուած մը Դուրեանի հրաբխային «Տրտունջքը»էն։

Ի զո՞ւր գրեցի աստղերն իմծի սէ՞ր,
Ի՞ր զո՞ւր ուսայց բուլբուլն ինձ «սիրել»,
Ի զո՞ւր սիւզեր «սէ՞ր» ինձ մեղմընչեցին,
Եւ զիս նորատի ցուլեց չինչ ալին,
Ի զո՞ւր թաւուտքներ լըռեցին իմ
շուրջ,
Գաղտնապահ տերեւ չառին եր-
բեք շունչ,
Որ չը խռովին երազքս վառ,
Թոյլ տըւին որ միշտ ըզմէ երազեմ,
Եւ ի զուր ծաղկունք փըթ-իթ-ներ գարնան՝
Միշտ խնկարկեցին խոկմանցըս խոռ-
բան...
Ո՜հ, նոքա ամէնքը զիս ծաղրեն...
Աստուծոյ ծաղրն է աշխարհ ալ արդէն...

Նոյնը կրնայ ըսել եղերաբախտ Պետրոս Արաքսիան։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍԷՐ

Երկրիս վրայ մարդ ու ծաղիկ, թեւ ու թռչուն շաղ են ընկել.
Սէր են առնում, սէր են տալիս, ուրախութեան լաղն են ընկել։
Լուսինն անգամ շատ է ծագում — աստղերն ուսին օղ են ընկել
Արի, ծաղկենք, իմ սիրեկան, մենք էլ սիրոյ դաշն ենք ընկել

Արեւի ծով աչք ունենաս, հայրենիքէս զատ՝ չեմ սիրի,
Ինչքան սիրեմ քեզ, սիրեկան, հայրենիքէս շատ չեմ սիրի,
Թէ որ սէրդ սիրտս բանեց՝ հայրենիքէս վատ չեմ սիրի,
Արի ծաղկենք վարդերի մօտ, չերմ սիրելու հողն ենք ընկել։

Սիրտս առայ ու մեզ եկայ հազար երկիր, հազար մի հող,
Ու չգտա՜յ հայրենիքէս անուշ մի հող, անուշ մի տեղ,
Ուր բացւում է ամեն գարուն հզօր սիրոյ վարդը շքեղ,
Արի ծաղկենք, իմ սիրեկան, սիրոյ ազատ հողն ենք ընկել։

Հայրենիքիս անուշ բան է, թէ միշտ խմես ջուրը նրա,
Թէ քո ցանել, դալար սրտում միշտ վառ պահես հուրը նրա,
Կոտնքիդ գետը չի պղտորի, թէ սուր պահես թուրը նրա,
Արի ծաղկենք, իմ սիրեկան, ազատութեան ցօղն ենք ընկել։

Երկնքի պէս մաքուր սէրը երբեք ոսկէ փառ չի սիրել,
Նոր կեանք մտած երեխի պէս ոչ մի վայրկեան մահ չի սիրել.
Սիրող սիրտը սիրող սրտից սիրուց բացի՝ շահ չի սիրել,
Արի սիրենք իմ սիրեկան, սիրողների բոյն ենք ընկել։

Թէ խէթ նայես հայրենիքիս, սէրդ փուշ է, գո՞ւր ես գալու,
Ինչքան ժպտաս միշտ նրա հետ, այնքան սրտիս դուռ ես գալու,
Ինչպէս ցօղը կոկոն վարդին՝ ծարաւ սրտիս ջուր ես տալու,
Արի երգենք, իմ սիրեկան, երջանկութեան ծովն ենք ընկել։

Նշան սիրուդ՝ երբ երկրին ծաղիկներ տաս. լաւ կլինի,
Իմ վառ սրտին քո համբոյրով ցօղ ու բոյր տաս՝ լաւ կլինի
Նո՛ր քո սէրը ծով կդառնայ, սիրտս ոսկէ նաւ կը լինի.
Արի չքնաղ իմ սիրեկան, անշէջ սիրոյ դաշն ենք ընկել։

Երկրիս վրայ կեանք ու ծնունդ գարնան կանչ քօղ են ընկել.
Սրտերն ամէն սիրոյ թեւով լոյս վայելքի - լողն են ընկել.
Զա՜ն առաջնորդ արեւներ, ովկիան սիրոյ պլմաստ ակունք,—
Ես ու սուտան սիրեկանս էլ արեգական շաղն ենք ընկել։

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

Ո՞Վ Է «ՀԱՅՐ ՏԻԳՐԱՆ»

ԺԹ. դարու Եւրոպական Գրականութեան երկու մեծ երեսները եղան Վէպը եւ Պատմութիւնը։ Այդ դարուն վերջին քառորդին գրական եւ պատմական մեծ դէպքերուն ականատես եւ վերապրող սերունդին մնացորդներն ալ կան մեր մէջ, եւ կը վերյիշեն այն վառ հետաքրքրութիւնը, որ կը վառակէր Արեւելքի մէջ հայ ընթերցասէր դասակարգերը, երկու սեռէ, որոնց համար յաճախ սիրական գրագումներ էին առանձին հատորներով կամ թերթերու միջոցաւ հրատարակուած վէպերը։ Հարկ չկայ այս մասին երկարել հոս, քանի որ այս քանի մը տողերուն նպատակն է այսօր բոլորովին տարբեր նիւթ մը, տարբեր հետաքրքրութիւն մը։ Ու երբ այսքանն ալ ըսինք, այն պատճառաւ էր միայն, որ վէպի գրական սեռին մէջ ակնարկուած այդ շրջանին (1872 — 73) «Թան» հրատարակած է Ֆէրտինան Ֆապրի հեղինակութեամբ թերթօն մը, նիւթ ունենալով «Հայր Տիգրան», l'Abbé Tigrane:

Մեզի անծանօթ ըլլալով այս անունով վէպ մը եւ անոր նիւթը հայթայթող անշուշտ Հայազգի Աբբայ Տիգրանի անձը, հետաքրքրութենէ մղուեցայ «Յառաջ»ի միջոցաւ նախ գոնէ ծանօթացնել, այս վէպը եւ, յետոյ, այս անձնաւորութեան մասին ծանօթութիւններ խնդրել անոնցմէ՝ որոնք, դիպուածով, կրնան տեղեակ ըլլալ վէպին եւ անոր գլխաւոր գերակատարին։ Թերեւս պարզ գերակատար մըն է Տիգրան, որ կրօնաւորի հանդամանքով գլխաւոր դէմքը կը կազմէ Ֆէրտինան Ֆապրի համանուն վէպին մէջ։

Բայց կը թուի թէ «Թան»ի հրատարակած այդ թերթօնը կրնայ իր նիւթին համեմատ հետաքրքրական ըլլալ, քանի որ, ի հարկէ Հայր Տիգրանի անձը, իրական թէ մտացածին, մեկնութեան մը, բացատրութեան մը առիթ տուած է հեղինակին։

«Ըրվիւ տը Ֆրանսի վերջին թիւին մէջ է որ Ֆէրտինան Տիվխառ, իր մեծ - հօր Ֆէրտինան Ֆապրի մասին խօսելով, կը թուէ անոր գործերը, որոնցմէ մին, «Հայր Տիգրան», թուանը բաւծին նայելով, մեծ - հայրիկը կը ներկայանայ իբրեւ նկարիչ կղերական աշխարհին, որուն ոչ սակաւ դէմքերը վերակենդանացուցած է կոռովի գրիչով մը, անոնցմէ, զոր օրինակ, Աբբայ Գուլպըզօն, Աբբայ Սավինեադ եւ... Աբբայ Տիգրան։ Կը տեսնենք որ մեր հետաքրքրութիւնը բոլորովին անտեղի չէ։ Հեղինակը բաւական երկար ատեն մնացած է Մոնփէլիէի մեծ ընծայարանին մէջ։ Այս միջանկեալը անոր համար միայն, որ կը թուի թէ մեր հայազգի Հայր Տիգրան նոյն ընծայարանին աշակերտներէն եւ յետոյ ուսուցիչներէն մին եղած ըլլայ թերեւս։ Եւ Մոնփէլիէ գտնուող մեր հայրենակիցներէն ոեւէ է մէկը, «Յառաջ»ի այս տողերը կարդալով, կրնայ է այդ շրջանակին մէջ իսկ լուսաբանել Հայր Տիգրանի պարագան։

Ֆէրտինան Տիվխառի գրածին նայելով, իր մեծ - հայրը՝ Ֆէրտինան Ֆապր՝ 1873 Փետրուար 27ին կը գրէ իր մտերիմ բարեկամ Լօռանի, թէ այդ միջոցին կը սրբագրէ «Տիգրան»ին փորձերը։ «Թան»ին կողմէ իբրեւ թերթօն հրատարակուելէն վերջ, առանձինն ալ պիտի հրատարակուէր—կ՚ըսէ — Լըմէռ տպագրական տունին կողմէ։ «Թան», որ սիրով հրատարակած էր «Տիգրան»ը, մերժած է նոյն հեղինակին ուրիշ մէկ գործը, «Լիւսիֆէր», հրատարակել իբրեւ թերթօն։

Այս շրջանը փայլուն եւ մեծահամբաւ վիպասանական գործերու շրջանն է. Գոալիէ տը Մոնթէփէնի, խօժէն Սիւի հոյակապ անուններով դրուագուած շրջանը, երբ մեր երէցները, վիպական տեսլերքին այդ եւ ուրիշ տիպարներէն յափշտակուած, Ֆրանսան ու անոր գրականութիւնը, Ֆրանսան ու անոր պատմութիւնը, Ֆրանսան ու անոր հայրենասիրութիւնը իրենցըրտին ու միտքին այնքան մօտիկ սկըսան զգալ։ Այս մօտաւորութենէն ծընան Հայուն առեւտրական, գրական, գիտական յարաբերութիւնները երբեմնի Ֆրանսական մեծ մարդոց հայրենիքին հետ, որ հայ արուեստագէտներուն, հայ գիտուններուն, հայ ըժիշկներուն տնկարանը դարձաւ։ Այդ յարաբերութիւններէն չէ՞ր միթէ որ հետզհետէ Արեւելքի մէջ ծլեցան ծաղկեցան Ֆրանսական աշխարհիկ ու կրօնական վարժարաններ, միութիւններ, որոնց ազդեցութիւնը Հայերու շնորհիւ կը տսւառնէր Արեւելեան հորիզոնին վերեւ, եւ որմէ այսօր գրեթէ ոչինչ մնացած է, անոնց հեռացումին հետեւանքով։

ԵՏԱՆ

ՍԻՒԶԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌԱՈՒԼ ՓՈՆՇՈՆ

Գրեցինք թէ մեռաւ Ռաուլ Փոնշոն, բուռ անունով Փուշոն։

Ծնած 1848ին, Ռոշ - սիւր - Եոնի մէջ, զինուորականի մը զաւակն էր, սակայն փոխանակ հօրը ասպարէզին հետեւելու՝ ինչպէս կը պատահի սովորաբար, Փոնշոն մտաւ դրամատան։ Սակայն երեք ամիսէն աւելի չէր կրնար մնալ դրամատան մը մէջ, շարունակ կը փոխէր գործատեղին,— զօրանոցէ զօրանոց թափառական ծնողքի մը դրոշմը ապահովաբար։ 1886ին կը սկսի իր «կոչումը» եթէ կարելի է այսպէս ըսել։ Սկըսելով Courrier Françaisի մէջ ու շարունակելով «Ժուռնալ»ի մէջ, իր «Gazettes rimées»ներով Փոնշոն անուն մը ըրինց իրեն ոչ միայն իբրեւ յանգաւոր, այլեւ տոկուն արտադրող բանաստեղծ մը։ Արդարեւ Ֆրանսայի առաջին բանաստեղծն է որ կրնայ պարծիլ իր ստանաւորներու աւելի տան թիւով։ Բայց ատոնցմէ ոմն միայն մէկ հատոր La muse au cabaret, զոր լոյս ընծայած է 1920ին։ 1924ին ընդամէն ընտրուեցաւ Կոնքուրներու Ակադեմիային, թէեւ այս ակադեմիային ատենութեանց մէջ չկար անմահներու տաղաչափները։ Փոնշոն երգած է սէրը եւ գինին, Ռապըլէէն բան մը կայ իր մէջ, զուարթութիւն կայ իր լեզուին մէջ եւ ընտիր տաղաչափի մը վկայութիւնը։

Կը բնակէր Գոռթիէ Լոթէն, տարիներէ ի վեր նոյն պանդոկին մէջ (Պանթէոնին առջեւ)։ Զինք կարելի էր տեսնել յաճախ Ս. Միշէլի պողոտային վրայ, թէեւ միշտ զգուշ լուսանկարիչներէն, — կ՚ատէր լուսանկարը։

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏԻ ՎԱԽՃԱՆԸ

Անգլիացի մեծ արուեստագէտ գրողը, Օսկար Ուայլտ, մեռաւ 30 Նոյ. 1900ին, կէսօրէ վերջ ժամը 1.15ին։

Իր մահուան առթիւ շրջան ըրին զանազան զրոյցներ, որոնց արձագանգը կը կարդանք փարիզեան թերթի մը մէջ—

Մեծ արուեստագէտը հիւանդ էր ժամանակէ մը ի վեր։ Բժիշկները դուրս կը խնամէին խղճմտօրէն։ Արսէնիք եւ օթրիցնին կը տրուէր իրեն։ Ու կ՚ըսուի թէ Օսկար Ուայլտ, այլեւս յուսահատ, վերջ տալու համար իր տառապանքին, մեծ չափով զործածած է յիշեալ դեղերը, որոնք թոյն են։ Արդարեւ, իր մահամերձի վայրկեանները կը յիշեցնեն թունաւորումի մը բոլոր նշանները։ Օկար Ուայլտ գալարելով ու պրկուելով իր անկողնոյն մէջ, ձեռքի մատներով կարծես բզկտել կ՚ուզէր սաւանը, մինչ միւս ձեռքով կը խփէր ականջը, որ ունկնատուի մը հետեւանքով վնասուած էր։ Այսպէս շիջեցաւ մեծ գրագէտը, սառնապատին հոգեվարքի մը մէջ։ Բժիշկները ածիլած էին գլուխը, ալ քունքէն, ուր տզրուկ փակցուցած էին, (Օսկար Ուայլտ շատ գէր, կը կշռէր 100 քիլօ, ու շատ կ՚ուտէր, — բժիշկները թերեւս արիւն առին՝ վախնալով որ յանկարծամահ կը դառնայ)։

Այս ամէնը նկատի ունենալով՝ քաղաքապետական բժիշկը ուզեց Օսկար Ուայլտի մարմինը դրկել դիահերձարան, — ու պիտի կատարուէր մեծ գրագէտին մարդարէութիւնը, եթէ չմիջամտէր բրիտանական գեսպանատան մեռելաթաղը։ Արդարեւ Օսկար Ուայլտ, դեռ 1898ին, կը գրէր. «Կը գահավիժիմ, եւ առջեւս կը բացուի դիահերձարանը։ Երբեմն կ՚երթամ դիահերձարան, դիտելու գինկէ անկողինը, որ իմս պիտի ըլլայ շուտով»։

Ու թաղեցին զինք Պանեէօ արուարձանի գերեզմանին մէջ։ Օսկար Ուայլտ շատ կը սիրէր ծաղիկները, այնպէս որ իր մարմինը ծածկած էին 24 ծաղկեփունջերով՝ դափնիի, շուշանի, վարդի եւ խոլորձենիի (orchidée), — շատերը անծանօթներու կողմէ ղրկուած։ Պանդոկապետը ծաղկեպսակ դրած էր «Վարձակալիս» վերտառութեամբ։ Անշուշտ եղաւ յուղարկաւորութիւնը, Փարիզի Rue des Beaux Artsի պանդոկէն դագաղը տարուեցաւ ուղղակի Պանեէօ։

Զրոյց մը եւս,— երբ Օսկար Ուայլտ մեռաւ, պանդոկապետին կինը, աղաչ եւ անսիրտ, ըսաւ էրկանը. «Շատ գթասիրտ ես այս մարդուն հանդէպ, ահա մեռաւ, հիմա ուրկէ՞ պիտի առնես վարձքը»։ Այդ պահուն, մեռելը չարժեցաւ, բերանը բացուեցաւ եւ ոսկեղէն ատամնաշարը պողպղաց շրթներուն մէջէն։ — «Տե՛ս», ըսաւ էրիկը, ակռաներով պիտի վճարէ իր պարտքը»։ Եւ կինը մեռելին բերնէն կը հանէ ոսկեղէն ատամնաշարը։ Ֆրանսացի յօդուածագիրը չի հաւատար այս զրոյցին, եւ կ՚ըսէ թէ Օսկար Ուայլտ բերնի կեղ (aphte) ունէր, այնպէս որ ապահովաբար հիւանդութեան շրջանին ատամնաշար չունէր բերնին մէջ. Եւ յետոյ Օսկար Ուայլտ չէր սիրեր ամէն օր ամէն ժամ ատամնաշար դնել, եւ երբ կը խօսէր՝ մատները կը դնէր վարի շրթներուն վրայ, ցոյց չտալու համար բերնին աւերը։

Ամէն պարագայի, ներկայիս կը պահուին Օսկար Ուայլտի կեղծ ակռաները։

Ուրիշ զրոյց մը եւս.— Երբ Օսկար Ուայլտ մեռաւ, կոպերը չգոցուեցան։ Պանդոկին ծառան 5 ֆրանքնոց մը դրաւ երկու աչքերուն վրայ։ Քիչ վերջ, երբ դարձաւ ներս կը մտնէր, տեսաւ որ մեռելը պլլոըը - պլլոըը կը նայի։ Ծառան կ՚առնէ դրամները եւ կ՚երթայ խմելու։

Օր. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՍԵՐԵՆԿՈՒԼԵԱՆ
(Կարնեցի)
Եւ
ԴԱՄԵՐ ՏԵՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
(Կարնեցի)
(Նշանուած)
Մարսէյլ, 5 Դեկտ. 1937

ԽՈՐՈՒՆԿ ԵՐԱԶՍ...

— • —

Պատանեկան օրերս յիշեմ երանաւանքով,
Անոնք կուգան հին զրոյցներու նմանքին պէս,
Առասպելով ու խաղերով խառնըւած։
Հին օրերու ծալքն ոսկեվառս կը ժպտի,
Շըրջանակով երանգներու երկնագոյն
Գաղտրիկ յուշքեր ցրցուածներով սիրալիր,
Ամէն առաւ դալար ծոցէն արեւուն
Շող կը կաթեն տըխուր կեանքիս
հիւսքին վրայ։

×

Անցնող առով էս չի դառնար, գիտեմ ես,
Ժամանակի հոսանքին մէջ խորասոյզ։
Կը բաւէ որ երգերս ու սէրս յաւէտ
Կը թրթռան արձագանգով անցեալին։
Ո՞ւր էր սակայն որ հին ծառէն իջնային
Պըտուղներն հին անծըեաթուըսմ, ու ծոցէս
Գեղածաղիկ օրերուս այգն ու արեւ։
Իմ ամէնէն խորունկ երազս այս է միշտ

×

Թողէ՛ք թըռչիմ միջօցին մէջ, սաւառնա՜կ,
Դէպ ի ցեղիս անկալս օրերը արձակ։
Ու երազիս թելէն հիւսուի՜ թռ՚զ յանկարծ
Նոր մեր կեանքին ոսկի ոստայնն ու դրօ՞շ.

Թարգմ. գերմ. է ***

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

— Ես բաւական ծանօթ եմ Թուրք աստիճանաւորների թոյլ կողմերի հետ, թէ որքան անհոգ են, որքան անճիշդ են եւ որքան զանցառու են իրանց պարտականութիւնների մէջ, պատասխանեց Վարդանը։— Ես այս պատճառով, մտածում եմ, որ ինձ շատ հեշտ կը լինի ազատել Գ. Սալմանին։ Ես ունեմ երկու ծառաներ, որոնց քաջութիւնը ձեզ լաւ յայտնի է. մեր ձիանները պատրաստ են. հէնց այս գիշեր կը նստենք եւ կը գնանք. ուր եւ տարած լինեն, մենք կարող ենք գտնել նրան. եւ եթէ ուրիշ միջոցով հնար չլինի ազատել, զօրծ կը գնենք մեր ուժը. Թուրք պահապանների երկչոտութիւնը ինձ վաղուց յայտնի է։

— Մենք էլ պատրաստ ենք քեզ հետ գալ, պատասխանեցին Հայրապետը եւ Ապօն։— Մենք չենք թողնի, որ դու մենակ գնաս։

— Ձեր ինձ հետ գալը ոչ միայն աւելորդ է, այլ մինչեւ անգամ վտանգաւոր է, պատասխանեց Վարդանը։ Եւ յիշելով շարքու խօսքերը, մտածեց փոքր ինչ սպասել նրան, եւ ասաց իր ընկերներին.— Նստենք այստեղ, այսպէս շտապ գնալով, դժուար է խօսել կամ մտածել։

Կարծես, նա յոգնած էր, կարծես, վիշտը եւ տխրութիւնը ճնշել էին նըրան իրանց ծանրութեան ներքոյ։ Եւ նրա սրտի մէջ յուզւում էր մի անսակ ալեկոծութիւն, որ սկսել էր փոքր առ փոքր սաստկանալ...

Նրանք դուրս եկան ճանապարհից, քաշուեցան մի կողմը եւ նստեցին մի տափաստանի մէջ, որ շինուած էր սեխանոցի մօտ։ Մշակներից ոչ ոք չէր մնացել սեխանոցը պահպանելու համար, որովհետեւ դեռ պտուղը հասած չէր եւ գողերից երկիւղ չկար։ Երկրագործի տաղաւարը մի լաւ մենարան է յոգնած ճանապարհորդի համար. այնտեղ կը գտնէ նա պատսպարան թէ ցերեկուայ տօթի դէմ եւ թէ յորդ անձրեւների դէմ որ այս կողմերում շատ են պատահում։

Գիշերը բաւական պարզ էր, թէեւ լուսին չկար։ Հեռուից նշմարւում էին Օ... գիւղի խրճիթների ճրագները եւ երբեմն լսելի էին լինում շների խուլ, դղրդուչ ձայները։

Վարդանը շարունակեց ընդհատուած խօսակցութիւնը։ Նա կրկնեց, թէ պէտք է ամէն հնարք գործ դնել Գ. Սալմանին իր կալանաւորութիւնից ազատելու համար, որ անպատճառ կը վերջանայ մահուան պատիժով։ Բայց ինքը Հայրապետի եւ Ապօի այս գործում մասնակցելը վտանգաւոր է համարում, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ մի այսպիսի ձեռնարկութիւն կարող էր կամ յաջողուել կամ չյաջողուել,— երկու դէպքում էլ Հայրապետը եւ Ապօն ազատ չէին մնալու Թուրքերի վրէժխնդրութիւնից։ Որովհետեւ այս գործը, ասաց նա, զուցէ առանց արեան եւ առանց կռուի չի վերջանայ, զուցէ սպանութիւններ կը լինեն, եւ եթէ Հայրապետը եւ Ապօն մասնակցեն, այն ժամանակ որպէս տեղացիներ, անպատիժ չեն մնայ, եւ բացի իրանցից կը պատժուեն այլ եւ նրանց ազգականները եւ ծերունի Խաչօի ամբողջ ընտանիքը։ Բայց իր, Վարդանի համար - այսպիսի երկիւղներ չկան։ Ինքը, որպէս ուրիշ տէրութեան հպատակ, որպէս օտարական, կարող է իր գիտաւորութիւնները կատարել եւ այնուհետեւ թողնել ու հեռանալ այս երկրից. նրան ոչ ոք չէ կարող գտնել, մանաւանդ պատերազմական այդ խառն ժամանակներում։

Լսելով Վարդանի, որպէս զանազան յանդուգն ձեռնարկութիւնների մէջ փորձուած մարդու, երկար բացատրութիւնները, Հայրապետը եւ Ապօն պատասխանեցին.

— Մենք մեր հոգուսաները կը փոխենք եւ ոչ ոք չէ կարող ճանաչել մեզ։

— Միեւնոյնն է, ինչ որ անելու լինենք, վերջնայ կը յայտնուի։ Այստեղ պակաս չեն Թոմաս էֆէնդու նման մարդիկ, որ ձեզ մատնեն։ Այստեղի Հայերը, եթէ մի ասիթով կարող են շահել Թուրքի համակրութիւնը, չեն խնայի, թէեւ նրանով վնասելու եւս լինեն իրանց ազգայիններին։

Հայր, աւելի քան օտարները, ինքն է իր թշնամին...

Վերջին խօսքերը արտասանեց նա խորին վրդովմունքով։ Այն օրուայ անցքերի տխուր տպաւորութիւնները սաստիկ գրգռել էին նրա ջիղերը։ Մի կողմից իր յարգած երիտասարդի կալանաւորութիւնը, միւս կողմից ծերունու անտարբեր սառնասրտութիւնը, մի կողմից թշուառ Վառվառէի անցքը, միւս կողմից Թոմաս էֆէնդու չարագործութիւնները, սաստիկ զայրացրել էին նրա սիրտը, թէեւ այդ գարշելի մարդու ծերունի Խաչօի տան մէջ կատարածների ի օրուայ բանսարկութիւնները նրան դեռ յայտնի չէին։ Այդ մտատանջութիւնների եւ յուզմունքի մէջ նա համարեա մոռացել էր Լալային, այն նազելի էակին, որ նրա սրտում առաջին տեղն էր բըռնում։ Ցանկարծ աղջկայ տխուր եւ աղաչաւոր պատկերը երեւցաւ նրան, եւ կարծես, ասում լինէր. «ո՞ւր ես գնում, ինձ ինչո՞ւ ես թողնում. գընում ես ազատելո՞ւ քո սիրած ընկերների կեանքը. ես էլ քո սիրելին եմ. տխուր դու ինձ խօսք տուեցիր, որ կը տանես, կը հեռացնես այս երկրից, տխուր այստեղ վտանգ է, ես վախենում եմ, շատ եմ վախենում Քրդերից...»

Վարդանի սրտում ծագեց զգացմունքների մի սաստիկ պատերազմ։ Երկու էակներ կանգնած էին նրա առջեւ. մէկը՝ սիրած աղջիկը, միւսը՝ սիրած ընկերը։ Երկուսն էլ կարօտ էին օգնութեան, երկուսի կեանքն էլ վտանգի մէջ էր։

Թուրք բէկից Լալային ազատելու դժբախտութիւնը դեռ Վարդանին պարզապէս յայտնի չէր։ Բայց նա գիտէր, թէ Թոմաս էֆէնդին որպիսի թակարդներ է լարում նրա առջեւ։ Նա գիտէր, որ այդ անբարոյականը նպատակին հասնելու համար միջոցների մէջ խտրութիւն դնել սովոր չէ։

Փոքրիկ տաղաւարի մէջ տիրեց առժամանակեայ լռութիւն։ Նոյնպիսի մի մտածութիւն այն րոպէին զբաղեցնում էր Հայրապետին։ Նրան յայտնի էր Լալայի եւ Վարդանի սէրը. նա իր քոյրը նշանակել էր այդ երիտասարդի համար։ Այժմ Վարդանը գնում էր, գնում իր ընկերին ազատելու համար, կամ կը սպանուէր, եւ կամ կը խլէր նրան Թուրքերի ձեռքից։ Երկու դէպքում էլ նա կը կորցնէր Լալային։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ծական չահատակութիւններով ։

Գալով Քոլէթի, ամուսնացած կին մըն է, թէեւ կ'ապրէր Միլիոնի եւ Գլանի հետ ։ Իր բուն դերը չէ ճշդուած տակաւին ։

Ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ ուրիշ սպանութիւններ ալ գործուած են ։ Վիլլային մէջ կատարուած մանրակրկիտ խուզարկութեանց շնորհիւ, երեւան հանուեցան ոչ միայն բազմաթիւ կասկածելի առարկաներ, այլեւ չորս մեծ պայուսակներ, որոնց մէջ կը գտնուէին կնոջական զգեստներ — վերարկու, չրջազգեստ, մուշտակ, ձեռնոցներ, ներքին ճերմակեղէններ, եւ քանի մը ինքնութեան թուղթեր՝ հետեւեալ անուններով — Ժանին, Քարօլին, Ժօզէֆին ։

*** Վայտման կրկին եւ կրկին հարցաքննուելով, հետեւեալ ձեւով պատմեց ամերիկացի օրիորդին սպանութիւնը ․

— Զայն տեսայ Ամպասատէօրի դահլիճին մէջ ։ Անգլերէն թերթեր կը կարդար ։ Մօտեցայ եւ սկսանք խօսիլ ։ Զգացի որ լաւ տպաւորութիւն կրած է ինձմէ եւ ընդունեց ժամադրութիւնս, 23 յուլիսին, հիւրանոցին մէջ ։ Ցետոյ համոզեցի գալ նաեւ իմ վիլլաս, Սէն Քլու ։ Բայց ճամբայ ելլելէ առաջ յայտնեց թէ տխրած է երթալ հագուստները փոխել եւ լուր տալ մօրաքրոջը ։ Այդ օրը կառախումբ նստանք Սէն Լազարէն եւ Սէլ - Սէն Քլու հասանք ժամը 4ին ։ Կատարելապէս վստահ էր եւ տունէն ներս մտաւ առանց վարանելու ։ Գոցեցինք պարտէզին մէջ, ծխեցինք եւ կաթ խմեցինք ։ Մեծապէս ազդուած էր պատմածներէս եւ պատրաստուեցաւ մեկնելու ։ Արդէն դրած էր գլխարկն ու ձեռնոցները ։ Ջեմ գիտեր ինչպէս եղաւ, սկսայ ձեռքերովս խեղդել աղջիկը, երբ կ'ուզէր մեկնիլ ։ Տեսնելով որ ձեռքերս չեն բաւեր, Թաշկինակ մըն ալ գործածեցի, եւ երբ բազմոցին վրայ կ'իյնար, սրբիչ մը թխեցի բերանը, որպէսզի ձայն չհանէ » ։

Սպանութիւնը կատարուած է իրիկուան ժամը 6ին ։ Երեք օր վերջը, Միլիոն հեռաձայնով 500 տոլար փրկանք կը պահանջէ աղջկան մօրաքրոջմէն ։

Կը կարծուի թէ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ գարնան

100,000 Չինացիներ պատրաստ մեռնելու

— — —

Ճափոնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նանքինի 18 դուռներէն չորսը խորտակուած ըլլալով, զօրքը ներս մտած է արդէն եւ կը կռուի ամբողջ քաղաքին գրաւման համար ։ Կոկորդ կոկորդի կռիւներ կը մղուին քաղաքին փողոցներուն մէջ ։ Հեռագրի մը համաձայն, 100.000 Չինացիներ ուխտած են մեռնիլ, քաղաքին պաշտպանութեան համար ։ Թէեւ չինական ամրութիւնները զինուորական արժէք չունին եւ ի վերջոյ պիտի խորտակուին Ճափոնի ահարկու սպառազինութեանց առջեւ, բայց եւ այնպէս Չինացիները կը կռուին կատաղօրէն ։ Ճափոնցիները կը կարծեն թէ միայն 20.000 զինուորներ կը պաշտպանեն Նանքինը եւ թէ քաղաքին անկումը քանի մը օրուան խնդիր է

Ընդհ․ յարձակողականը սկսաւ ուրբաթ ժամը 1.30ին, վերջնագրին լրացումէն ճիշդ կէս ժամ վերջը ։ Օդանաւեր, հրասայլեր եւ թնդանօթներ չարժման մէջ դրուեցան միեւնոյն ատեն, մինչ հետեւակազօրքը գրոհ կուտար ուժեններով, քաղաքին 18 դուռներուն առջեւ ։ Այս գրոհի ընթացքին էր որ խորտակուեցան չորս դուռներ ։ Չինական 300.000նոց բանակին մէկ մասը, քաշուած է ուրիշ դիրքեր ։ Ճակատամարտը կատաղութեան հասաւ իրիկուան դէմ, երբ ամբողջ քաղաքը իր շրջաններով կը դղրդար թնդանօթներու կրակին տակ ։ Պատնէշներ կազմուած են փողոցներուն մէջ եւ իրական ջարդ մըն է որ տեղի կ'ունենայ ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնցիները յաջողած են գրաւել կամ խորտակել ուրիշ երկու դուռներ, որոնք կը տանին քաղաքին ամէնէն բազմամարդ թաղերը ։

—•·•—

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ահաբեկչական գործունէութեան մասին կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն թէ երկու հրոսախումբեր կը գործեն, իւրաքանչիւրը 60 հոգիէ բաղկացեալ, մէկը հիւսիսի, միւսը հարաւի մէջ եւ թէ դրամ եւ զէնքեր կը ստանան արտասահմանէն ։ Լուրի մը համաձայն, 600 ոսկի եւ պայթուցիկներ ստացած են անցեալ շաբթու ։ Առջի օր Երուսաղէմի մէջ ռումբ մը նետուեցաւ երեք պետական պաշտօնատարներու դէմ, երբ պաշտօնատուն կը մտնէին, բայց չպայթեցաւ ։

Ս. ՍԱՄՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻւ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կոմիտէն ողբացեալ Ընկ. Ս. Սամուէլի եղերական մահուան տարելիցին առթիւ (7 Դեկտ.) կազմակերպած է այցելութիւն մը անոր գերեզմանին վրայ այսօր, Կիրակի, 12 Դեկտեմբեր։

Կը հրաւիրուին ընկերները համախմբուիլ նոյն օրը առաւօտեան ժամը 10ին Փորթ տ'Օրլէանի մեթրոյին առջեւ։

Պ. Սարգիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէօվլէթեան եւ զաւակը, Պ. Պ. Խաչիկ եւ Աւետիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն - Եղմոնէ Մազգոսեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէօվլէթեան եւ զաւակունք (Պէյրութքայ), Պ. Գառնիկ Տէօվլէթեան եւ զաւակունք (Թակիտորոք), եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, հարսին, զոքանչին եւ ազգականուհիին՝

ԵՐԻՑՈՒՀԻ ԲԵՐՈՒԶ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տիւրկէլեան, Շապին Գարահիսարցի)

գառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 11 դեկտեմբեր, շաբաթ առաւօտ, 57 տարեկան հասակին

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 13 դեկտեմբեր, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9.15ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէն Փարիզիէն գերեզմանատունը ։

ԾԱՆՕԹ — Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի Ներկայս իբր այդ նկատել ։

ԾԱՆ — Հանգուցեալին փափաքին համաձայն կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել Փոխարժէքը յատկացնել բարենպատակ հաստատութեան մը ։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

« Համազգային »ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ ։

26. Ave. de Tokio — Métro : Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Պ. Վ. ԾԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Ա. ՕՂՈՒԹԵԱՆ (երգ) Պ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), Ընկ. ԲԵՆՕ (ջութակ) եւ Պ. Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԺՕՐԺ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ երգ)։

Մուտք՝ 8 ֆրանք, (Թէյ եւ խմորեղէն միասին)։

Թէյասեղանի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նաեւ «Համազգային»ի ֆրանսայի կեդր. վարչութեան պարգեւաւոր վիճակահանութիւնը։

Le Gérant H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER AGOPIAN

L'PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 14 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ 13e Année No. 3602

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐ ՕՐ ԽՕՍՔ

ՃԱՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

Զէին բաւեր երկու պատերազմներ՝ իրենց անստոյգ եւ արկածալի ելեւէջներով, անասելի դիւանագիտական ճակատին վրայ եւս ռումբեր կը պայթին, լրջօրէն խախտելով խաղաղութեան խարիսխները :

Ֆաշական Իտալիան կը հրաժարի Ազգերու Դաշնակցութենէն, յայտնապէս թշնամական դիրք մը բռնելով անոր դէմ : Քսանըչորս ժամ վերջը, Գերմանիան ալ կը միանայ իր զինակցին, յայտարարելով թէ այլեւս կարելի չէ խօսիլ իր վերադարձի մասին :

Գերմանիոյ հրաժարումը տեղի ունեցաւ 1933 հոկտեմբեր 14ին : Ճափոն արդէն հրաժարած էր նոյն տարուան մարտ 27ին : Ուրեմն, երեք ինքնուրոյն դիկտատուրաները իրենց 200 միլիոն ժողովուրդներով ճակատ յարդարած կ'ըլլան ոչ միայն Ազգաժողովին, այլեւ միւս մեծ պետութեանց, ուրիշ խօսքով՝ Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի դէմ : Ուրիշ մեծ երկիր մը, Մ. Նահանգները (130 – 140 միլիոն) սկիզբէն ի վեր չեն մասնակցիր, պարբերաբար խորհրդակցութեանց հետեւելով իբրեւ «դիտող» :

Մեծ պատերազմէն վերջը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը համարուէր գերագոյն ապաւէնը աշխարհի խաղաղութեան համար, իր դրօշին տակ համախմբած ըլլալով 55 պետութիւններ :

Երկար չտեւեց մեղրալուսինը եւ տարուէ տարի ճեղքեր բացուեցան, գլխաւորաբար մեծ պետութեանց պատասխանատուութեամբ : Ո՛վ որ տրտունջ մը ունէր եւ սուր մը հատու, հաշիւը կարգադրեց ինքն իր գլխուն : Քորֆուի խնդիրը (Իտալիա), Մանչուրիան (Ճափոն) եւ ուրիշ վէճեր հաստատեցին թէ Ազգաժողովը ի վիճակի չէ իր ուխտը պարտադրելու անդամներուն, Գերմանիոյ կրաւորական ընդդիմութիւնը եւ յետոյ գործօն ըմբոստացումը, որ քուրջի կտորի մը վերածեց Վերսայլի դաշնագիրը, ինչպէս եւ ապառազինութեանց կրճատման ձախողումը իրենց կարգին լայն եւ խոր ճեղքեր բացին :

Ազգաժողովին սոնտուններն ու խնամակալները տակաւին կը յուսային վերջնական նուաստութենէ փրկել զայն : Եւ պայթեցաւ Եթովպիոյ պատերազմը : Մեծն Բրիտանիա իր ետեւէն քաշելով Ֆրանսան, յաջողեցաւ մէկ բանաձեւի շուրջը համախմբել Ազգերու Դաշնակցութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, եւ դատապարտել Իտալիան, պատժական անօրինութիւններ սարքելով անոր դէմ : Գրեթէ պաշարման ենթարկուած էր պատերազմիկ պետութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, տնտեսական պատերազմը կը սպառնար ջլատել Իտալիան :

Այս ծրագիրն ալ ձախողեցաւ : Իտալիա յաղթեց, Եթովպիոյ դարաւոր կայսրութիւնը վերածելով գաղթավայրի մը : Եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկրցաւ ուրիշ բան ընել, եթէ ոչ նոր բանաձեւեր որոճալ : Զանազան պետութիւններ հետզհետէ ճանչցան Եթովպիոյ գրաւումը, ուրիշ խօսքով՝ իտալական կայսրութիւնը : Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա կը վարանին տակաւին, բայց անոնք ալ համակերպած էին կատարուած իրողութեան, եւ ելքեր կը փնտռէին, երեւոյթները փրկելու համար : Արքայից արքան անոնց աչքին դարձած էր հասարակ տարագիր, ինչպէս դուն եւ ես, որ Նանսէնեան թուղթ մը ունինք :

Մինչ այս մինչ այն, իրարու ետեւէ պայթեցան Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը եւ ճափոնական արշաւանքը դէպի Չինաստան :

Բոլորովին անճրկած՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հազիւ տրամադրութիւն կ'ունենար զոհերուն դանգատները լսելու : Մնաց որ, ծանրութեան կեդրոնը շատոնց այլուր փոխադրուած էր : Խնդիրներու քննութիւնը տեղի կ'ունենար ոչ այնքան Ժընեւի, որքան Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ : Դիւանատունէ դիւանատուն :

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողով մը՝ Լոնտոնի մէջ, Սպանիոյ համար, խորհրդաժողով մը Պրիւքսէլի մէջ՝ չինեւճափոնական պատերազմին առթիւ, յանգեցան միեւնոյն ելքին,— անանկութիւն :

Միջանկեալ՝ տեղի կ'ունենար Մուսոլինիի շնդալից այցելութիւնը Պերլին, ամրապնդելու եւ ի լուր աշխարհի հռչակելու համար Հռոմ - Պերլին առանցքին գոյութիւնը : Յետոյ Իտալիոյ միացումը՝ Պերլին - Թոքիօ հակաբոլշեւիկ ուխտին : Ապա յարաճուն արծարծումը Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն եւ վերջապէս դեկտեմբեր 11ի ճարճատիւնը,— Իտալիոյ հրաժարումը Ազգաժողովէն, քսանըչորս ժամ վերջն ալ՝ Գերմանիոյ ամբաստանագիր - ազդարարութիւնը :

Ի՞նչ կը նշանակէ այս ճարճատումը,— պարզապէս յարդարում, վերջնական դասաւորում երկու ամենհի ճակատներու, որոնք դատապարտուած են ուշ - կանուխ ընդհարելու, երբ լրանան զինարշաւները :

Ուշագրաւ է որ Մուսոլինի իր ճառին մէջ կը ծանրանայ Իտալիոյ զինեալ ուժին բազմապատկութեան վրայ,— երկինքի մէջ, ցամաքի թէ ծովու վրայ : Նոյն եղանակը միշտ կը հնչեցնէ Հիթլէրն ալ, երկու տարիէ ի վեր :

Այս կացութիւնը ինչո՞վ կը տարբերի 1914էն : Շատ մը տեսակէտներով, հեռանկարը աւելի մռայլ է այսօր :

Երէկ՝ ընդհարումներու գլխաւոր պատճառները կամ պատրուակները քաղաքական էին : Այսօր կրակին վրայ իւղ կը լեցնեն ընկերային եւ տնտեսական պայքարներն ալ :

Երէկ՝ ընդհանրապէս կայսրեր եւ արքաներ էին որ տէրն կուտային աշխարհակալութեան : Այսօր ճակատ ճակտի ակռայ կը կճրտեն գանգուածային՝ «տինամիք» ուժեր, գոյնզգոյն աղդանշաններով :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

»»»» • ««««

"Խաւրխուլ ցանցար ու ոչ թէ խաղաղութիւն կը պատրաստուի այլ պատերազմ,,

Շաբաթ գիշեր, 11 դեկտեմբեր, Իտալիա ի լուր աշխարհի հռչակեց վճիռ մը որ շատոնց կը նախատեսուէր,— հրաժարում Ազգերու Դաշնակցութենէն :

Այդ օրը բովանդակ Իտալիոյ մէջ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին, շարժելու համար հանրային կարծիքը : Մամուլը ամէն տեղ թէ առաջին էջը յատկացուցած էր օրուան դէպքին : Ամէն քաղաքի մէջ բարձրախօսներ տեղաւորուած էին եւ Ֆաշական մասնաճիւղերը միջոցներ ձեռք առած էին, որպէսզի ժողովուրդը որոշ կէտերու վրայ համախմբուի, յայտարարութիւնը ծափահարելու համար : Շարժման մէջ դրուած էին բոլոր ձայնասփիւռ գործիքները : Չրոյց կը լրէր թէ ծանրակշիռ որոշումներ առած է Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը : Ամէն պարագայի մէջ, պատրաստութիւնները շատ կը յիշեցնէին կայսրութեան հռչակման օրերը : Բայց, տեղատարափ անձրեւները մեծապէս խանգարեցին հանդիսութիւնները

Գիշերուան ժամը 10էն քանի մը վայրկեան առաջ, Սթարաչէ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, երեւալով Վենետիկեան պալատին պատշգամբ, լուռթիւն պատուիրեց, յայտնելով թէ Գերագոյն Խորհուրդը կը խորհրդակցի Առաջնորդին առաջարկին վրայ : Ժամը 10ին նորէն երեւցաւ, ընկերակցութեամբ Մուսոլինիի եւ յայտարարեց .

— Սեւ շապիկաւորնե՛ր, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը ծափահարութեամբ ընդունած է Առաջնորդին առաջարկը՝ անմիջապէս քաշուելու համար Ազգերու Դաշնակցութենէն :

Դիրքագին ծափեր յաջորդեցին այս յայտարարութեան : Մուսոլինի ձեռքը բարձրացուց որպէսզի լռեն եւ հետեւեալ ճառը արտասանեց .

— « Այլեւս կարելի չէր ուշացնել այն պատմական որոշումը զոր հաստատեց Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը եւ զոր դուք ընդունեցիք ամենախանդավառ համաձայնութեամբ : Տարի երով անոր ուղեցինք աշխարհի տեսարանին օրինակը անօրինակ համերաշխութեան մը : Մենք չենք մոռցած եւ պիտի չմոռնանք խայտառակ ժողովուրդը տնտեսապէս խեղդելու որոշումին փորձը զոր կատարեցաւ Ժընեւի մէջ : Բայց կային մարդիկ որ պահ մը խարխլուած թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փոխարինութեան շարժումներ մը պիտի կատարէ, ինչպէս կը պարտէր մեզի . Զըրաւ այդ շարժումներ : Սրբեր չուզեց ընել : Կարգ մը կառավարութեանց բարի դիտաւորութիւնները կը խեղդուէին, երբ անոնց պատուիրակները կը մտնէին Ժընեւի Սինեդրիոնի (երրայական ատեան) ժամանակաւոր մթնոլորտին մէջ, ուր կը գործէին մութ եւ թաքուն ուժեր, թշնամի մեր Իտալիոյ եւ յեղափոխութեան :

« Այս պայմաններուն մէջ, այլեւս չէր կրնար տեւել մեր ներկայութիւնը Ժընեւի սեմին վրայ : Ան կը վիրաւորէր մեր դաւանանքը, մեր կեցուածքը, մեր զինուորի վայել խառնուածքը : Հասած էր ժամանակը ընտրութիւն կատարելու,— ՆԵ՞ՐՍ ԹԷ ԴՈՒՐՍ : ՆԵ՞ՐՍ (ամբոխը կը մռնչէր — Ո՛չ) : ԴՈ՞ՒՐՍ (ամբոխը կը մռնչէր — Այո՛) : ՈՒՍՏԻ ԿԸ ՑԱՑՏԱՐԱՐԵՆՔ ԱՅԺՄ — ԱՆ ԿԸ ԲԱՒԷ ԵՒ ՄԵՆՔ ԱՌԱՆՑ ՈՐ ԵՒ Է ՋՂՋՈՒՄԻ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆՔ ԽԱՐԽՈՒԼ ՏԱՃԱՐԷ ՄԸ ՈՒՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՉԷ ՈՐ ԿԱՇԽԱՏԻՆ, ԱՅԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ :

« Պարզապէս այլանդակութիւն է հաւատալ կամ հաւատացնել թէ որ եւ է ճնշում գործադրուած է մեր դիրքը ճշդելու համար : Պարզ ճշմարտութիւնն այն է որ Պերլինի եւ Թոքիոյի առանցքին մեր ընկերները բացարձակապէս դրսէն մնացին : Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն պատմական մեծ դէպք մըն է որ գրաւած է աշխարհի ուշադրութիւնը եւ որուն հետեւանքները ամբողջովին կարելի չէ նախատեսել այժմ : Մենք դուրս կ'ելլենք Ժընեւէն, բայց այդ չի նշանակեր թէ պիտի հրաժարինք մեր հիմնական քաղաքականութենէն որ կը ձգտի գործակցութեան եւ խաղաղութեան : Մենք բացորոշ ապացոյցներ տուինք այդ մասին, քանի մը օր առաջ, ամրապնդելով խաղաղութիւնը Ադրիականի մէջ : Մեզ բոլորովին անտարբեր կը ձգեն այն սպառնալի ձայները որ ատեն ատեն կը բարձրանան եւ դեռ պիտի բարձրանան մեծ ժողովրդապետութեանց հօտերէն : Կարելի չէ որ եւ է բան ընել իտալականին պէս ժողովուրդի մը դէմ որ պատրաստ է ամէն զոհողութեան : Մենք զէնքեր ունինք երկինքի մէջ, ցամաքի վրայ, ծովու վրայ : Բազմաթիւ են անոնք եւ փորձուած երկու յաղթական պատերազմներու մէջ : Բայց, ամէն բանէ վեր, ունինք հերոսական ոգին մեր յեղափոխութեան եւ աշխարհի մէջ որ եւ է մարդկային ուժ պիտի չկրնայ ընկճել զայն » :

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Ազգաժողովին քարտուղարութեան.— « Իբրեւ հետեւանք Ֆաշական Մեծ Խորհուրդին որոշումներուն, կը տեղեկացնեմ թէ 1937 դեկտեմբեր 11էն սկսեալ, Ֆաշական թուականէն 16րդ տարին, Իտալիա կը քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն » :

Զեկուցման այս ձեւը կանոնական չի համարուիր, քանի որ Ազգաժողովի ուխտին տրամադրութեամբ, Իտալիոյ հրաժարումը իրական պիտի ըլլայ միայն երկու տարի վերջը, 1939 դեկտեմբեր 11ին : Մինչ այդ, Իտալիա պարտաւոր է կատարել իր յանձնառութիւնները : Գերմանիոյ հրաժարման դեկուցումը որ տեղի ունեցաւ 1933 հոկտեմբեր 19ին, աւելի օրինաւոր կը համարուի : (Ճափոն հրաժարեցաւ նոյն տարուան մարտ 27ին).

Զինուորներու ցնծական տօնակատարի

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը որոշեց Ծնունդի եւ Տարեգլուխի առթիւ հինգ օր արձակուրդ տալ զինուորներուն, առանց հաշուելու ճամբու տեւողութիւնը, կիրակիները եւ տօնական օրերը : Բերդապահ զինուորները երեք օրուան յաւելուածական արձակուրդ մը պիտի վայելեն :

*** Ազգ. պաշտպանութեան նախարարին պահանջումով, երկաթուղիներու գերագոյն խորհուրդը որոշեց 1938 յունուար 1ի յաւելումէն զերծ կացուցանել զինուորներն ու նաւաստիները :

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Կիրակի օր, 12 դեկտեմբեր, տեղի ունեցան Խ. Միութեան կեդրոնական խորհուրդին եւ Ազգութեանց Խորհուրդին ընտրութիւնները, համաձայն նոր սահմանադրութեան : Արդիւնքը յայտնի էր արդէն, քանի որ նախապէս նշանակուած էին թեկնածուները,— միայն մէկ հոգի իւրաքանչիւր ընտրական շրջանակի մէջ : Նպատակը պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն էր :

Քուէարկութիւնը նշանակուած էր առաւօտեան ժամը 6ին, բայց եօթը ժամ առաջ սկսած էր Ծայրագոյն Արեւելեան նահանգներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ժամերու տարբերութեան : Շաբաթ գիշեր ժամը 11ին ձայնասփիւռը կը հաղորդէր .

— « Խորհրդային քաղաքացիներ, մենք Ծայր. Արեւելքի ընտրողներս կը շնորհաւորենք ձեզ խորհրդային ընտրութեանց առթիւ : Այժմ ժամը 6ն է Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ ընտրողները կը խուժեն դէպի քուէատուփերը :

Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ընտրութեանց կը մասնակցէին աւելի քան մէկ միլիոն քաղաքացիներ, ընտրելու համար 569 պատգամաւորներ՝ Միութեան Խորհուրդին եւ 564 անդամներ՝ Ազգութեանց Խորհուրդին համար : Երկուքը միասին կը կազմեն Գերագոյն Խորհուրդը կամ Խորհրդարանը, համաձայն 1936 դեկտեմբեր 5ին հռչակուած սահմանադրութեան որ ամէնէն ժողովրդապետականը կը համարուի : Բոլոր թեկնածուները կառավարութեան հաւանութեամբ ընտրուած ըլլալով, աւելի ճիշդ հանրաքուէ մըն էր որ կատարուեցաւ, փառաբանելու համար «Սթալինեան քաղաքականութիւնը» :

Մոսկուայէն հասած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ մայրաքաղաքի ընտրական շրջանակին մէջ, ուր թեկնածուն էր Սթալին, կէս գիշերին ընտրողները հարիւրին հարիւր իրենց պարտականութիւնը կատարած էին, իրենց քուէները ձգելով 1400 քուէատուփերու մէջ :

"Մա՛ն դաւաճաններուն,,

Ընտրութեանց նախորդ օրը, շաբաթ, բոլոր թեկնածուները ճառեր խօսեցան իրենց ընտրական շրջանակներուն մէջ : Կառավարութեան եւ կուսակցութեան գլխաւոր վարիչներէն Եժով (Զեկային պետը) խօսեցաւ Կորքիի մէջ (Նիժնի - Նովկորոտ), Ժտանով՝ Լէնինկրատի մէջ, Մարաջախտ Եէգորով՝ Վիազմայի մէջ, պուլկար Տիմիթրով (ընդհ. քարտուղար Կոմինթէրնի) Կոստրոմայի մէջ, Միկոյեան՝ Երեւանի մէջ :

Եժով իր ճառին մէջ փառաբանելով Սթալինը, զայն բաղդատեց Լէնինի հետ եւ հաշեց «յեղափոխութեան հանճարեղ առաջնորդը եւ ընկերվարութեան ճարտարապետը» : Այս մարդը, բառ, գիտցաւ իր վրայ կեդրոնացնել մեր յեղափոխութեան բովանդակ իմաստութիւնը : Յետոյ թուելով կատարուած նուաճումները, աւելցուց

— « Ընկերվարութիւնը երկինքէն չիյնար, հարկ է զայն նուաճել պայքարներով եւ ճիգերով : Այդ պայքարը չէ վերջացած, մենք պիտի չմոռնանք Սէրգէյ Կիրովի սպանութիւնը. Թրոցքիական եւ պուխարինեան .... հրոսախումբը չարաչար պիտի տուժէ Կիրովի գլուխը » :

Բոլոր ճառերն ալ կը յանգէին միեւնոյն մարտակոչին,—«Մա՛հ դաւաճաններուն » :

Սթալին խօսեցաւ Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ, ուր միայն քանի մը ընտրականներու թոյլ տրուած էր մտնել, մէջն ըլլալով «Թանձի թղթակիցը» :

Դղրդագին ծափերէ վերջ, Սթալին խօսք առնելով, ոգեւորեց Լէնինի յիշատակը, շեշտեց թէ պատգամաւորները պէտք է ըլլան «անբասիր՝ անոր պէս, պարկեշտ՝ անոր պէս, արդար՝ անոր պէս, անվեհեր՝ անոր պէս եւ իրենց երկիրը սիրեն այնպէս ինչպէս կը սիրէր Լէնին» : Եւ շնորհակալութիւն յայտնեց որ նոր պատասխանատուութիւն մը կը յանձնէին իրեն, պատգամաւոր ընտրելով :

Գերմանիա այլեւս պիտի չվերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

Մուսոլինիի յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, գերմանական կառավարութիւնն ալ պաշտօնական դեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ « այլեւս երբեք չի կրնար նկատի առնուիլ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ » :

Ուրեմն անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ երկու պետութիւնները կը գործեն համախորհուրդ : Ասով հարուած մը եւս տրուած կ'ըլլայ հաւաքական ապահովութեան ծրագրին : Ահաւասիկ ամփոփումը այդ դեկոյցին, որ հրատարակուեցաւ կիրակի օր, 12 դեկտեմբեր.

— « Գերմանական կառավարութիւնը համոզուած է թէ աղետալի է Ժընեւի քաղաքական դրութիւնը : Ազգերու Դաշնակցութիւնը չդադրեցաւ չարաշուք, նոյնիսկ վտանգաւոր ազդեցութիւն մը ի գործ դնել յետպատերազմեան քաղաքականութեան ամբողջ ընթացքին վրայ : Կարծեցեալ իրաւըններու քօղին տակ, ան հետզհետէ այլասերեցաւ եւ դարձաւ շահագործող ընկերութիւն մը, ի նպաստ Վերսայլի դաշնագրին զանազան շահակիցներուն : Փոխանակ վարելու միջազգային քաղաքականութիւն մը՝ հիմնուած ժողովուրդներու բնական ուժերուն եւ կենսական անհրաժեշտութեանց բանաւոր հաւասարակշռութեան վրայ, ի խնդիր արդիւնաւէտ բարեկարգումի մը, Ժընեւի մէջ գրաղեցան յօրինելու եւ գործադրելու այնպիսի մեթոտներ որոնք սահմանուած էին խանգարելու այդ բարեկարգումը Ազգերու Դաշնակցութեան կատարեալ ձախողումը այսօր իրողութիւն մըն է որու մասին աւելորդ է վիճիլ : Կարգ մը փոքր պետութեանց յոյսերը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ՝ հետզհետէ ցնդեցան այն իրողութեամբ որ այդ պետութիւնները հասկցան թէ հաւաքական ապահովութեան ժընեւեան քաղաքականութիւնը իրականին մէջ յանգած է հաւաքական անապահովութեան : Այսօր, շատ շատ Մոսկուայի մէջ է որ անվերապահ հաւատամք մը կը լսուի ժընեւեան իտէալի մասին : Մարդիկ պատճառը արդիւնքին հետ կը շփոթեն, երբ կը ճգնին բացատրել թէ Ժընեւի հաստատութեան ձախողումը հետեւանք է անոր ոչ - տիեզերական հանգամանքին : Այն պատճառները որ հարկադրեցին Ճափոնը, յետոյ Գերմանիան, յետոյ Իտալիան հեռանալ Ազգերու Դաշնակցութենէն, անհերքելի կերպով կը հաստա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նախորդ յօդուածով խօսեցանք «անկախ» Հանրապետութիւններու կացութեան մասին, ընտրական պայքարի կապակցութեամբ։

Այս խնդիրը բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէ պոլշեւիկեան բռնակալներուն եւ նոր ռուս ազգայնականութեան առաջնորդներուն։ Ստալին կը վարէ հետեւեալ քաղաքականութիւնը,— հրահրելով ռուս ազգայնականութիւնը, ան իր ոտքերու տակ կ'առնէ ազգային հանրապետութիւններու անկախութեան վերջին մնացորդները։ Միւս կողմէ կը հաւատացնէ ազգային հանրապետութեանց թէ խորհրդային վարչաձեւը առած է իրենց զարգացման բոլոր հնարաւորութիւնները։ Հարկ եղած պարագային Ստալին կրնայ այդ հանրապետութիւններու իրեն ենթակայ կուսակցական եւ վարչական մեքենան ծառայեցնել ռուս ազգայնականութեան դէմ, եթէ ան վտանգաւոր դառնայ իր անհատական, միահեծան իշխանութեան համար։ Կ'երեւի այդ նպատակով ստեղծուած է մէկ ընդհանուր «խորհրդարան», որուն մէջ պիտի կորսուին այլազգիներու ձայները եւ ռուս տարրը պիտի կրնայ իր ուզածը առաջ քշել։ Միւս կողմէ «Ազգութիւններու Խորհուրդը» Ստալինի ձեռքին մէջ հակակշիռ է ընդհանուր «խորհրդարանի» դէմ։ Մէկ խօսքով, ամէն ինչ յարմարցուած է Կրեմլի [illegible] բանիր են հանգստացնելու համար վրդովուած հանրապետութիւնները, որոնք այսօր անօրինակ հալածանք կը կրեն իշխանութեանց կողմէ։

«Պրաւդա» ուշի ուշով կը հետեւի, որ Հանրապետութիւններու մէջ ոեւէ կերպով չանցնին ընդդիմադիրներ, եթէ դեռ այլախոհները պատահմամբ բանտարկուած կամ գնդակահարուած չեն։

«Պրաւդա»յի Նոյ. 26 թիւի խմբագրականը կը կրէ «Ընտրական պայքարը ազգային հանրապետութիւններու եւ շրջաններու մէջ» վերնագիրը։ Կրկնելով Ստալինի խօսքերը որ «Միութեան խորհուրդի մէջ պիտի ներկայացուին աշխատաւորներու բոլոր շահերը անկախ այդ աշխատաւորներու ազգութենէն, իսկ «Ազգութիւններու խորհուրդին մէջ ազգութեանց յատուկ շահերը», «Պրաւդա» կը «հաստատէ» որ հանրապետութեանց թեկնածուները իրենք իրենց արդէն կ'արտացոլացնեն «Ս. Միութեան ժողովուրդներու հրաշագործ ծաղկումը եւ իրենց ստեղծագործ ուժերու զարգացումը»։ «Ժողովուրդները, որոնք առաջ անիրաւուած էին, այսօր հաւասար են եւ ԼԱՒԱԳՈՅՆ կերպով ներկայացուած են իրենց թեկնածուներու միջոցով»։ Այդ թեկնածուներու մասին պիտի խօսիմ քիչ մը վերջը։

Սակայն ի՞նչն է, որ կը մտահոգէ «Պրաւդան»։ Լաւ չի կատարուիր պրոպագանդը թեկնածուներու շուրջ։ Մինչդեռ պրոպագանդը պէտք է կատարել «պոլշեւիկօրէն»։ Թեկնածուներու «կեանքի մէջ կտրած ճանապարհը կը ներկայացնէ փառաւոր էջ մը խորհրդային բազմազգի ժողովուրդի հաւաքական կենսագրութեան մէջ։ Պատմել ընտրողներուն թեկնածուներու կեանքի եւ գործունէութեան մասին— վեհ պարտականութիւն մըն է»։

Սակայն ի՞նչ կարելի է պատմել գլխատուած, ողնայարը կոտրուած Հայաստանի թեկնածուներու մասին։ Եւ ո՞վ պիտի պատմէ։ Հասկնալի է որ ուժասպառ Հայաստանի մէջ ընտրական պայքարը կը կաղայ։ Սակայն դահիճը հանգիստ չի ձգեր զոհը։ Երկիրը գլխատուա՞ծ է, հոգ չէ, պիտի մասնակցին ընտրութիւններուն եւ պիտի փառաբանեն թեկնածուները։ Հայաստանի թեկնածուները— այս նշանաւոր անծանօթները պիտի ներկայացուին ժողովուրդին իբրեւ «զարմանալի հերոսներ»։

«Պրաւդա»յի նոյն խմբագրականը կը շարունակէ.

— «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿԱՏԱՐԵՐ ԼՈՒՐՋ, ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՊՐՈՊԱԳԱՆԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ։ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, Կ'ԵՐԵՒԻ ՉԻ ՆԿԱՏԵՐ, ՈՐ ՆՈՅՆԻՍԿ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ, ՈՒԽԻ Է ՊՐՈՊԱԳԱՆԴ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ։ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ՉԵՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆԱՑՈՒԻՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ։ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱՅՍ ՉԵՒԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՉԱՐԻԱՆՔ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ԱԶՆԻՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՆԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ»

Այսքան մաքրագործումներէն յետոյ Հայաստանի մէջ դեռ մնացեր են, ուրեմն, «անազնիւ» համայնավարներ։ Նոր մաքրագործո՞ւմ։ Նոր սա՞ստ... Հատուած մը եւս.

— «Պոլշեւիկեան պրոպագանդը միայն այն ատեն կրնայ հասնիլ իր նպատակին, երբ հասկնալի է ազգաբնակութեան թէ իր բովանդակութեամբ թէ լեզուով։ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԿԵԱՆՔԸ, ԻՐ ԱՆՑԵԱԼԸ, ԱՆՈՐ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ խորհրդային իշխանութեան օրով։ Այս բոլորը հարուստ նիւթ կը մատակարարեն ամէնէն համոզիչ պրոպագանդին»։

Սակայն ի՞նչ ընէ Հայաստանը։ Ինչպէ՞ս խօսիլ հայ ժողովուրդի անցեալի մասին, երբ այդ անցեալը «հակայեղափոխական է, բուրժուական եւ նացիոնալիստական», երբ այդ անցեալէն ամէն յուշ կը հալածուի։ «Ժողովուրդի զարգացումը խորհրդային իշխանութեան օրով», բայց չէ՞ որ այդ իշխանութեան բոլոր ներկայացուցիչները հռչակուեցան «լըրտես», «բանդիտ», «կատղած շուն», «տրոցկիստ - բուխարինեան - դաշնակցական - ազենտներ» եւայլն, իսկ «տաղանդաւոր հայ ժողովուրդի» շինարարական ձեռնարկները խորհրդային իշխանութեան օրով՝ «կանգնած են պրավալի (փլուզում) առջեւ»։

Իսկապէս տաժանելի վիճակ մը ստեղծուած է Հայաստանի ընտրական պայքարը ղեկավարող անյայտ մարդոց համար։ Բայց «Պրաւդան» կը հրահանգէ եւ Հայաստան ստիպուած է համակերպիլ։ Առաջարկուած են թեկնածուներ՝ պարզ բանուորներ, կոլխոզնիկներ, որոնք իրենք ալ կը դարմանան իրենց վիճակուած բախտին— «կառավարել երկիրը հանճարեղ Ստալինի հովքին»։ Հայաստանը ունի երկու «անուանի» թեկնածուներ՝ մէկը Միկոյեանը, միւսը Հալաբեանը (Համամիութենական ճարտարապետական Միութեան պատասխանատու քարտուղարը) որու նկարն ալ զետեղուած է «Պրաւդա»յի մէջ։

Միկոյեան, Ստալինի ամէնէն հաւատարիմներէն, արժանացած է բազմաթիւ գովասանքներու, նաեւ համամիութենական չափանիշով։ Մոսկուայի ռատիօն յատուկ ժամ նուիրած է «Ստալինի հաւատարիմ աշակերտին» պարզելով անոր կենսագրականը եւ յեղափոխական, կուսակցական եւ պետական գործունէութեան «փայլուն» շրջանները։ Թուրքեստանէն ալ հեռագիր մը ղրկուած է Երեւան, որով կը շնչտուի «Երեւանի բախտը»— ունենալ Միկոյեանի նման թեկնածու...

Հայաստանի մէջ ալ իբրաթեկնածու առաջ եկած էր, թեկնածուներու ընտրութեան առթիւ։ Տեղացիները ահաբեկ «Պրաւդա»յի խմբագրականէն, ճառերու տեղատարափ մը սկըսան, ուր աւելի շատ կը մեծարուի Ստալին, քան թեկնածուն։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«PASSEURS D'HOMMES» (Moulin - Rouge)

Մեծ պատերազմը փորձաքար մը եղաւ մարդկային արժէքներու գնահատութեան տեսակէտէն։

Կիրքերու եւ առաքինութիւններու այդ աննախընթաց յորձանապտոյտին մէջ էր որ յայտնուեցան՝ մարդկային տեսակներու քովն ի վեր՝ քաջութեան, անձնազոհութեան եւ գերմարդկային արժանիքներով օժտուած հերոսական հոգիները։

Այդ շարքին կը պատկանէին անոնք, որ կոչուեցան «մարդ անցընողներ» (կամ փախցնողներ) համեստ տիտղոսով.

Գերմանիոյ կայսերական բանակին ճմլող կրունկին տակ հեծող պելճիական հողին վրայ՝ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին յայտնուեցան անվեհեր եւ հաստատակամ հոգիներ, որոնք սառայդ մահը ամէն օր դիմագրաւելով— կրակի գիծէն հեռու— նուիրուեցան՝ գերման բանակին թաթէն ճողոպրած դաշնակից բանակներու փախստականները առաջնորդել եւ հասցնել հոլանտական ազատ հողը։

«Մարդ փախցնողներն» էին անոնք։

Իրենց գաղտնի կազմակերպութիւնը՝ տարածուած ամբողջ հողամասին վրայ, կը խմբէր ամէն դասակարգէ հայրենասէրներ, որոնց գործունէութիւնը մեծ մտահոգութիւններ պատճառեց կայսերական սպայակոյտին։

Մարսիալ Լըքէօի մէկ հատորէն առնուած եւ Ռընէ Ժայէի կողմէ բեմադրուած գրուագ մըն է «Մարդ փախցնողներ»ու ժապաւէնը, ուր կը տեսնենք փոքրաթիւ խումբ մը անձնուէրներու յուզիչ պայքարը գերմանական լրտեսական ահարկու կազմակերպութեան դէմ, ազատագրելու համար տասնեակներով զինուորական գերիներ։

Ժապաւէնը մէկ ծայրէն միւսը լեցուն է ցնցող պատկերներով, ինչպէս գերման կարծուած լրտեսի մը յայտնութիւնը՝ հայրենասէրներու հաւաքատեղիին մէջ, երբ ան իրականին մէջ ֆրանսական լրտեսական կազմին կը պատկանի։

Գերմանական աղբիւրէն քաղած իր գաղտնիքներէն մէկուն գործադրութիւնը— Ֆլանտրի վրայէն դէպի ճակատ մեկնող ռազմանիւթերով լեցուն նաւերը պայթեցնելու յաջողութիւնը— կը հաստատէ իր դաշնակից մը ըլլալը, եւ պէտք հայրենասէրներուն կը բերէ թանկագին աշխատակից մը։

Տպաւորիչ պատկերներ են նաեւ փախստականներուն գիշերային առաջնորդումը ելեկտրականացած սահմանապահ երկաթեայ ցանցերուն մէջէն՝ դէպի ազատ հոլանտական սահմանը։

Գերման լրտեսուհիի մը յանդուգն մէկ ձեռնարկով՝ սակայն, հայրենասէրներուն կազմակերպութեան գաղտնիքները կը պարզուին գերմանական լրտեսական իշխանութեան։

Փախստականներուն ժամադրավայրը գտնուած է, եւ պաշարուած։

Գետնափոր նկուղին մէջ քանի մը ատելի գերիներ կը սպասեն գաղտնի ներքնուղիէ մը փախուստի նշանին։

Վերը, սրահին մէջ պետը ստիպուած է դուռը բանալ գերման լրտեսական կազմին պետերուն, որոնք ծանօթ են գերիներու ներկայութեան։

Հայրենասէրներուն պետը սպառնալիքի տակ կը ստիպուի ցոյց տալ նկուղին ճամբան, բայց մտնելով նախ առաջնորդող սանդուղին, կը խլէ աթոռ մը, եւ տախտակամածին կուտայ վտանգի երկու հարուածները։

Գերման զինուորներուն հրացանները կը պատասխանեն իր հարուածներուն...

Ան կ'իյնայ ծանրօրէն, իր կեանքին զոհաբերումով փրկելով քանի կեանքեր։

Վարը, նկուղին մէջ խուճապ եւ փախուստ է՝ նախ գետնուղիէն, յետոյ անտառէն՝ դէպի Ֆլանտր, ուր կը սպասէ բեռնաթիռ շոգեմակոյկ մը։

Վերջին պատկերին մէջ կը տեսնենք շոգեմակոյկը որ կը սուրայ երկու եզերքներէն իր վրայ տեղացող գնդակներուն տակ։

Սահմանը մօտ է, բայց Ֆլանտրին հոլանտական մասը փակող թեթեւ փայտաշէն կամուրջին վրայ, Գերմաններուն կողմէ զետեղուած գնդացիրները կը սպասեն անոր գալուստին։

Շոգեպինդ կը մօտենայ ան։ Գընդակները կրակէ գիծ մը կազմած են մէկ եզերքէն միւսը։

Շոգենաւը կը խոյանայ մինչ— պէտք է անցնիլ ամէն գնով...

Եւ իր ամբողջ մեքենաներուն ուժով ան կը նետուի նեղ կամուրջին վրայ, կոտրատած փայտերու եւ գալարուող մարմիններու ճեղք մը բանալով անոր մէջտեղէն...

Այժմ հոլանտական ազատ ջուրն է, խաղաղ ու ծիծղուն։

Շոգենաւակին կամրջակին վրայ ազատ երկինքին տակ խմբուած, փախստականները իրենց գլխուն վրայ լայն բացած պելճիական դրօշը, կ'երգեն լիահագագ իրենց հայրենի ազգային երգը հոգեխռով...

Քօնսթան Ռէմի կ'ապրեցնէ հայրենասէրներու պետը ներքին եւ տպաւորիչ կեանքով մը՝ ինչպէս իր բոլոր ստեղծած դերերուն մէջ։ Ժան Կալլան իր երկդիմի լրտեսի մարմնացումին մէջ խղճամիտ եւ ճիշդ խաղարկութիւն մը ունի։ Փօլ Ազայիս՝ կատակախօս եւ անձնուէր գործիչ՝ յաճախ զուարթ նօթը կը բերէ այդ ողբերգական մթնոլորտին մէջ, ուր կողմնակի կ'ուրուագծուի սիրային սրտագրաւ էջ մը։ Ժիւնի Աստոր Ռէմիի աղջկան դերին մէջ կարելի է բաւարար համարել։

Պատմութիւնը բեմադրուած է վարպետօրէն եւ առանց դանդաղութեան, կենդանի, յաջող եւ տպաւորիչ պատկերներու շարքով մը։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
(ԱՐԱ ԲԱՐԹԵՒԵԱՆ)

Կիրակի օր, 5 դեկտեմբեր 1937, Պ. Բարթեւեան տուաւ եղանակաշրջանի իր նուագահանդէսը սալ Էռառի մէջ։

Յայտագիրը կը սկսէր Մոցարթի Սէռէնատ որ Սալցպուրկով։ Մոցարթի քմայքները գրելով առայժմ անկարելի է։ Անոր նօթերը ցօղի կաթիլներու պէս կը հատատին. Թարմութիւն, զուարթութիւն կայ տրամադրութեան ափերուն վրայ։ Անպատմելի երաժշտութիւն մըն է ուր «Ռօնտօ»ն եւ «Մընուէ»ն ազատներու թռիչքով կը յառաջանան։

Չեմ գիտեր թէ սրահին ամայութի՞ւնն էր պատճառը թէ մտքերուն ցրուած ըլլալը, այս առաջին կտորին նուագածութիւնը հեռու էր թելադրական կամ տպաւորիչ ըլլալէ, հետեւաբար թերի էր։ Բայց հետզհետէ բազմութիւնը լեցաւ ու երբ բոլոր տեղերը գրաւուեցան, մթնոլորտին հետ նկարըն ալ փոխուեցաւ։

Ահա խորունկ ու վեհաշուք ներդաշնակութիւնը Հէնտէլի։ Աւետարանական հորիզոններ կը գծագրուին առանց ճիգի. բարձրակերտ եկեղեցիներու մարմինները կ'երեւին որոնց գմբէթներուն վրայ ամպեր են հանգչած։ Մեծավայելուչ մեղեդիներէն ոմանք մարդկային շեշտեր կ'առնեն, քնարական խօսքի կը փոխուին, ուրիշներ յաղթանակի երգերու ուժեղ դաշնաւորումով կը սլանան։ Եւ ասիկա նախերգն է (prélude) միայն, մէկ հատուածը concerto grosso No. 17ին, որուն ուրիշ մէկ հատուածը կը կազմէ Fugueը, որ միսթիսիզմի առուգութեանց եւ անսասանութեանց ճնշումին տակ ընկճուած հոգիներու փոթորիկը կը պատկերացնէ։

Այս կտորին նուագածութիւնը (interprétation) կարելի է ըսել թէ նուիրագործում մը եղաւ, այնքան զուտութիւն, յարգանք եւ կրօնական սէր կըրցան դնել։ Շնորհաւորելի է Պ. Բարթեւեան յայտագրին մէջ հիւրընկալած ըլլալուն համար այսպիսի հեղինակութիւն մը որ յարգանք կը պարտադրէ։

Վիվալտիի լա մինէօր գոնչէրթօն երրորդ թիւը կը կազմէր յայտագրին։ Մօտաւորապէս ամիս մը առաջ ուրիշ առիթով մը, դարձեալ ազգային շըրջանակի մէջ, լսած էինք այս կտորը, այնպէս որ պատահական հանդիպումով հայթայթուած բաղդատութենէն անակնկալի չեկանք, համոզուելով թէ Օր. Լիւսի Տէմիրճեանի արուեստը, իր գիտութեամբ թէ ճկունութեամբ, գերիվեր էր միւսէն։

No. 4. Variation sur un Chant populaire. a) Andente b) Rondo scherzando. A. Bartevian :

Երկու ծանօթ եղանակներ են. «Լուսնակն անուշը» եւ «Շողեր ջանը» որոնց վրայ Պ. Բարթեւեան վարիացիօն է ըրած, փոփոխութիւն, զանազանութիւն է դրած, ինչպէս երաժշտագէտները կ'ընեն յաճախ, այդ «մօթիֆ»ներուն վրայ նախշուն զարդեր է բանած, աշխատանք մը որ ոչ նուազ մտքի հարստութիւն կը պահանջէ թերեւս, որքան նոր մը երեւակայելու համար։

Երգն է ժողովուրդի մը որ իր ապրած հորիզոններուն խանդաղատանքը ունի, սիրոյ եւ ուրախութեան կատարելութիւններուն ըղձանքով լեցուն է իր սիրտը, ուր կը զգաս թէ թեթեւ պատրանքին անցաւոր փոփոխութեանց վրայ մելամաղձոտութիւնը, տրտմութիւնը հետզհետէ կը տարածուի։ Ու մինչ ջութակները կ'երգեն միւս նուագները կը բազմապատկեն, կը նրբացնեն քաղցրութիւնը, տխուր եւ խորունկ գեղեցկութիւնը, մայլ հաճոյքը այդ սիրտերուն։ Բարթեւեանի դրած ժուժկալ եւ ուժեղ ներդաշնակութիւնները նեցուկ կ'ըլլան երգին։

Արդարեւ մեր ժողովրդական երաժշտութիւնը նուաղկոտ է. բայց երբ յանկարծական ջերմ մը կ'անցնի իր մէջէն, անիկա կը դառնայ հերարձակ, կ'ըլլայ տարածական՝ հրդեհի մը պէս։

Յայտագրին առաջին մասը կը վերջանայ այստեղ շուրջպարով մը ուր հովուական սրինգին դերը կը կատարէ Պ. Լէօյիֆէր։

Concerto en Fa mineur. I. S. Bach.

Նկարը փոխուած է նորէն։ Ծառուղիներ կ'երեւան որոնք դէպի պալատ աւազան մը կ'առաջնորդեն։ Շուրջը գետակ մը իր մանուածապատ շրջաններով ոլորուն զարդ մը կը հիւսէ։ Կշռոյթները այնքան ուժեղ են որ կը սարսռաս ու երկրային բաներէն անդին տարուելու զգացումը կ'ունենաս։ «Մօտէռաթօ»ն կը սրսփայ, «Լարկօ»ն կը տարածուի, այսպէս «Փրէսթօ»ն իր պտոյտները մանրամասնելով կ'աւարտի։ Յաջորդող թիւը տեղ կու տար դաշնակի ունկնդրութեանց։

a) Impromptu en Fa mineur. Shoubert.

b) Quatre études. Chopin:

Թեւաւոր մատներով օժտուած դաշնակահարուհի մըն է Օր. Մօնիք Հաս որուն արտայայտելու կարողութիւնը, անշփոթ եւ փտակից լռութիւնը միահամուռ հիացում խլեց։ Շոփէնի էթիւտներուն մէջ գայլագին ուժգնութիւն եւ ծայրայեղ խանդաղատանք կրցաւ դնել՝ իր «փիանիսիմօ»ները գլխիչ քաղցրութիւններ ունէին։ Երրորդ ու մանաւանդ չորրորդ էթիւտին, տեսնելու էր իր մատները որոնք անհաւատալի ճկունութեամբ կը թռչտէին ստեղնաշարին վրայ ու եղաւ պահ մը որ երաժշտութիւնն իսկ մոռցնել տուաւ։ Ջերմ ծափահարութիւններու արժանացաւ։

Վերջին երեք կտորները Պ. Բարթեւեանի հեղինակութիւնները կը կազմէին։

Իրիկնամուտը պարզ ու քաղցր կտոր մըն է որ տարաժամող օրուան խորհուրդը կ'ոգէ։ Թրթռում մը կայ, կարծես հոգի մըն է որ կը կազմուի ու կը լուծուի։ Զանգ մը հեռուն նօթ առ նօթ կը մարի. մինչ ստուերները կ'իջնեն, հառաչ մը կը բարձրանայ, խաղաղութիւն մը կը տիրէ ուր եղերական բան մը կայ. սո՞ւգն է մեռնող արեւին թէ հայրենաղուրկ հոգիին։

Այդ կտորէն կ'անցնինք ուղղակի եւ առանց փոխանցման կարօտախտին,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԼ. ՏՄՈՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՓՈՔՐԻԿ ՀՈՎՈՒՈՒՀԻՆ

Ցաւ սրտով՝ Ատրուշանին

Այն տարին, գարնան շատ մօտիկ օր մը, տէրս զիս քովը կանչելով ըսաւ.

— Մէ՛ն մանչս, գիտե՞ս, այս տարի Մուսային հետ միասին պիտի ընէք գարնացանն ու հերկը։ Գիտեմ տղաս, դաշտային աշխատանքներու համար մինակութիւնը դժուար է։ Հերու, ես քու մասին միշտ կը մտածէի, երբ քու այդ հասակովդ ... մինակ կը մեկնէիր փոքրիկ խուրջինը ուսիդ։ Բայց, մա՛նչս, յարմարութիւն չկար անշուշտ անցեալ տարի։ Որովհետեւ, «Արապ»ը մինակ էր, ու ստիպուած էինք այդպէս ընել։

Սակայն, այս տարի «Արապ»ը ջըխտած ենք արդէն, հետեւաբար, որոշած եմ, քեզ մինակ չձգել։ Այս տարի մինչեւ խոտ - քաղ, Մուսային հետ պիտի ըլլաս, որ արդէն քեզ իր եղբօրը պէս կը սիրէ։ Վստահ եմ, որ դուն ալ՝ ա՛լ աւելի կը սիրես զինքը, որուն ապացոյցը տուած ես միշտ։ Երբ պարապ կ'ըլլաս, անոր քով կը վազես, ժամանակդ իր հետ անցընելու համար։

Տիրոջս այս յայտնութեան վրայ, հոգիս ուրախութեամբ լեցուեցաւ։ Ուրախութիւնս ունէր երկու պատճառներ։ Առաջինը,— որ ես այդ գիւղին մէջ ամենաշատ սիրած տղուս հետ պիտի ըլլայի առնուազն երկու ամիս։ Հոգ չէ թէ մենք ազգութեամբ եւ կրօնքով իրարմէ տարբեր էինք։ Այդ պատճառ մը չէր, անշուշտ,— բացառութեամբ մինակ Մուսային— որ մենք եղբօր պէս զիրար սիրէինք ու յարգէինք։ Երկրորդ պատճառը նոյնքան կարեւոր էր— տիրոջս կծծի կինը այլեւս պիտի չյանդգնէր, մէկ հատիկ ցամաք հացով մը—ի՞նչ հաց —. զիս դաշտ ղրկել, մինչեւ իրիկուան մաճը բռնած անդադար դառնալու համար։

— Տղա՛ս, շարունակեց տէրս խօսքը երկարելով, այս տարի «Սեւ Քարայր»ին մեծ արտը— որ քսանհինգ լծվար է— ամբողջութեամբ պիտի հերկէք, աշնան ցորեն ցանելու համար։ Երկու շաբաթ կը տեւէ՝ երկու լուծքով, որ, հերկի մեր բաժինը հագիւ այդքան օր պիտի ունենանք։

Ճիշդ տասը տարի է ահա, որ հայրըս մեռած ու մենք չորս եղբայրներ բաժնուած ենք։ Սեւ Քարայրին արտը ու միւս քանի մը կտոր մանր արտերուն հետ ջաղացքը իմ բաժինս ինկան։

Ես մինակ էի, նոր ամուսնացած՝ ... Երախաներս ալ փոքր, ([illegible] տղաս մեռաւ հինգ տարեկանին) հազիւ կրնայի ջաղացքին նայիլ, ու այդ գիւղին մօտիկ քանի մը կտոր մանր արտերը ցանել։ Սեւ Քարայրին մեծ արտը, տասը տարիէ ի վեր բնաւ արօր չէ տեսած։ Հիմակ անոր հողը լաւ մը հանգչած՝ ուժովցած է։ Պէտք է այս տարի քանի մը բերան հերկ դարձնել, գալ տարի, ցորենի առատ բերք մը ունենալու համար։

Հա՛ մանչս, ուրեմն այսպէս։ Ես ջաղացքին կը նայիմ, դուն ալ Սեւ Քարայրին արտը կը ցանես։ Թէ՛ որ տեսնեմ, գալ տարի գիւղին մէջ ամէնէն շատ ցորեն ունեցողը մենք պէտք է ըլլանք։

X

— Մէ՛ն, պզտիկ եղբայրս, ըսաւ Մուսան այդ օրը, վաղը հերկի մեր կարգն էր, եւ մենք պիտի սկսէինք Սեւ Քարայրին արտը հերկել— վաղուընէ սկսիլ մեր կարգն է։ Գիտցի՛ր որ, մենք ամենաբարձր տեղը կը գըտնուինք հերկուորներուն մէջ։ Եւ, արեւն ալ ամէնէն շատ մեզ պիտի տաքցնէ։ Ես կը մեկնիմ դէպի տուն։ Եզները կանուխ պէտք է հանել արածելու, կշտացնելու, որ կանուխ լծենք, արեւը դեռ չտաքցած արձակելու համար զանոնք։

Գիտես արդէն, որ ձեր Արապը կատակ չի սիրեր, եւ, երբ արեւը տաքնայ, ու ճանճերն (1) ալ մօտենան, պոչը կը ցցէ եւ արօրը ակօսէն հանելով կը չուէ, Պօզօն ալ իր հետ քաշկռտելով։ Կը յիշես անշուշտ, անցեալ օրուան դէպքը, երբ [illegible] արօրն իր խոփով բաւական տարածութեան վրայ փայլեցուց օդին մէջէն... Հետեւաբար, պէտք է կանուխ հանել, կշտացնել, եւ կանուխ լծել։ Արեւուն ճառագայթները տակուին չկիզած, օրուան բաժինը պէտք է լրացնել ու ազատ ձգել եզները։

Ուրեմն այսպէս, չէ՞ Մէ՛ն։ Երբ եզները կշտացնես, աղուոր մը անոնց փորերը կլորցնել տալով, վարը գետակ կ'իջեցնես՝ ջրելու համար։ Մինչ այդ, ես կը հասնիմ քեզի ճիշդ գետակին վրայ։

X

— Մէ՛ն սիրելիս, ձայնեց Մուսան այդ առտու քնքոյշ ձայնով մը, երբ կշտացած եզները լծած ու պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուէինք, արտին հորիզոնը շատ երկար է։ Պէտք է երկու մասի բաժնել, թէ՛ մեզի, եւ թէ եզներուն դիւրութեան համար։

Խոփը առանց հողին մէջ խրելու, բարձրացէք արտին վերեւ։ Իմ ցոյց տուած կէտէս, արօրը թաղուած մինչեւ վիզը, ուղղահայեաց, լայն ակօսով մը բաժնէ արտին լայնքը կիսելով։ Այնպէս բաժնենք, որ իւրաքանչիւր կողմ մէկ մէկ շաբթուան գործ ունենանք։ Համաձայն ես չէ՞։ Ուրեմն, օ՛ն յառաջ, Աստուած ըսելով գործի սկսինք, դեռ լոյսը չբացուած։

Քանի մը վայրկեանի մէջ, Մուսային հրամանը կատարած, եւ, լայն ու խոր ակօս - գծով մը, Սեւ Քարայրին մեծ արտը երկու մասի բաժնած էի։

X

— Սքանչելի հերկ ունի չէ՞, Մէ՛ն, ձայն տուաւ Մուսան առջեւէն, երբ սկսած էինք առաջին ակօսները բանալ։ Թեթեւ հող ունի։ Շատ պնդացած ալ չէ, որովհետեւ, կենդանիներ շատ չեն հանդիպած, հեռու ըլլալուն համար։

Կը տեսնե՞ս, ինչ աղուոր կը [illegible] խոփերը, երկու կողմի վրայ մանր մանր գուղձեր նետելով։ Հերկը միշտ այսպէս ըլլալու է։ Ան եթէ խոշոր գուղձ նետէ, կը նշանակէ թէ, կամ ոտքի շատ կոխան եղած է, եւ կամ թէ ժամանակը անցած է։ Երբ խոշոր գուղձերով հերկ կ'ունենանք միշտ վտանգաւոր է։ Արօրը միշտ կը սահի ակօսէն դուրս, եւ, եթէ ուշադրութիւն չընենք, եզան ոտքին կը խրէ խոփը։ Դաստակը կը յոգնի, կը փըրթի սեղմելէն։ Այս ալ երկրորդ դըժուարութիւն մը հերկուորին համար։

ՋԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԵԱՆ

(Շար.) (1)

(1) Գորշագոյն խոշոր ճանճեր, որոնք տաք ատեն եզներուն, սաստիկ կը կծեն եզները։ Այս պատճառաւ եզները տաքին շատ կատղոտ կ'ըլլան։

եւ կարծես թէ բնականօրէն, այնքան այդ բոլորը խորապէս կապուած է մեր սերունդի անցեալին, աւանդութիւնն է որ կը վերահաստատուի։

Ու թել մը մեթին կը հիւսէ քող մը մուգ. Ջութակները կը հեծկլտան հոգիդ ճնշելով, կարօտները կը փոթորկին, հեծեծանքներ, ոգեկոչումներ, նոյնիսկ բանդագուշանքներ կը լսես։

Երաժշտութեան դոլորչիներով թրջուած օդին մէջ մեղեդիէն երկնուած երեւոյթներ կը յառնեն։ Կամար մը կ'երեւի պատկի մը պէս, որուն տակէն երիտասարդ մը կ'անցնի պարթեւ հասակով, նրբակազմ ու վտիտ, քայլերով նկուն որոնք հազիւ կը հպին հողին, ան կը պտտցնէ իր հոգին չորս հովերուն, օտար ափունքներուն։

Պահ մը կը սթափիս, երբ Օր. Լիտի Տէժիրճեան կը բռնէ Գ. Գարթեւեանի ձեռքէն ու դէպի ծափահարող բազմութեան կը դառնան։

Յետոյ ջութակները ժանիշակագոյն ցողեր կը թօթափեն, թաւիշէ մարմանդներուն վրայ գիշերուան մէջ սրսփացող ծաղիկներու բաժակներուն չուրջ թիթեռներու թեւաբախումներ կը լսես, անոնց պարը կը դուշակես։

Դաշնակաւոր մտածումի պարունակներուն մէջ ուր հրաւիրած էր մեզ Գ. Գարթեւեան, մենք այն տպաւորութիւնն ունեցանք թէ իր յարդարանքը մտերիմ գոյներ ունի երբեմն։ Գարթեւեանի հեղինակութիւնները ուշադիր խնամքներու եւ խորհրդածութեան պտուղ են։ Խորհրդածութիւն մը, անկուշտ մտացի, բայց առաւելապէս մտքի գործ քան թէ ինքնածին, թերեւս խիստ յաճախ անորոշ ու երկմիտ։ Ընդլայնումի թանկագին ձիրք մը ունի. Էնսթռիւմանթասիոնը յըստակ է։

Մէկ խօսքով երաժշտական մթնոլորտ մը որ կ'արդարացնէ ամէնէն փափկալեբական յոյսերը։

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐԻՆ ՄԱՀԱՑՈՒ ՈՍՏՈՒՄԸ...

Ճանկայի մէջ ճափոնական յաղթափորը գերզգայուն հայրենասիրութեան սիրալի օրինակ մը տուաւ, ինքնակամ մահուան ու նուազ սխրալի հրաշագործութիւններէն զատ։ Նախ, այսպէս, քանի մը չինացի ռմբաձիգներ, որոնք կամ իրենց սեփական նռնակներուն զոհ գացին կամ ոստիկանական գնդակներուն ճարակ եղան, նախամեծար համարելով հայրենիքին խորանին վրայ պատարագուիլ։ Այո, մոլեռանդ հայրենասէրներ, որոնք անվարան ու յօժարակամ, իրենց իսկ կեանքը փրկանք տուին, առելի թըշնամիին վնաս հասցնելու համար։ Անոնք հաւատացի էին, թէ ժամանակ պիտի գայ, որ ուսուցիչը դըպրոցին մէջ տղայոց առջեւ պիտի պատկերացնէ իրենց անունները պատկառազդու վրձինով, եւ իրենք պիտի գըրօշմուին այդ ապագայ սերունդին յիշողութեան մէջ։

Բայց աւելի հրաշալի տիպար մը.— Անոնց ընկերացաւ լուռ, համեստ ուրիշ չինացի մը, ռամկական անձ մը, ոչ զինուոր, ոչ ռմբաձիգ, որ ոչ դաւանիւթած էր, ոչ ալ ո եւ է ծուղակ էր լարած։ Այլ բաւականացաւ իբրեւ անանուն մը, ինքնահաճ, հրաժեշտ տալ կեանքին, որովհետեւ տեսաւ որ ընդ երկար պիտի չկրնայ հանդուրժել իր հայրենակիցներուն պարտութեան եւ մեծահռչակ քաղաքին անկումին։ Երբ Ճափոնցի զինուորները, գունդ ի գունդ, յաղթութեամբ արբշիռ, Շանկայի փողոցներէն կ'անցնէին տողան տողան, ահա մարդ մը շէնքի մը երրորդ յարկէն ցատկեց խորութեան մէջ... Փոքրիկ միջադէպ մը այդ հանդիսաւոր գնացքի միջոցին...։ Զանգուածային սպանութիւններու այդ օրերուն՝ այդ միջադէպը բնականաբար մեծ ուշադրութիւն պիտի չըգրաւէր։ Ջախջախուած մարմինը նետեցին ճամբէն դուրս եւ զինուորները շարունակեցին իրենց թափօրը։ Մօտը կեցողները միայն իմացած էին ինքնասպանին վերջին բառերը. «Կեցցէ՛ Չինաստան։»

Անգղիայ իրապաշտներ թերեւս սա հարցումը ընեն եւ իրենք իսկ պատասխանը տան.— «Այս գերհայրենասէրին յուսահատական գործէն ի՞նչ կը շահի Չինաստան»։ Այո, շատ, շատ, դիւրին է ծայր աստիճան մոլեգնած հայրենասիրութեան մը այս գործը դատել իբրեւ արարք խելագարի, իբրեւ հիւանդագին վիճակ մը, եւ գովել մարդկային առողջ միտքը՝ որ կ'ընդվզի այդպիսի արարքներէ... որոնք, այդ նոյնքան խելագար իրապաշտներուն կարծիքով, ծիծաղելի են միայն։ Սակայն այդպէս խորհող «խելացիները» անգամ իրենց սիրտին ալիքին մէջ կը զգածուին, կը զգան թէ հոս վաղեմի օրերու առոյկութեան ճըշմարիտ ժառանգութեան վերկենդանացումն է զոր կը տեսնենք, եւ որ ըստ պատշաճի եւ ըստ իրաւունց արժանի է պատկառոտ սքանչացումի։ Հարաւիրին, զոր մինչեւ վերջին ժամանակներս Ճափոնցիները կը նկատէին իրենց ազգային առաքինութիւն, իբրեւ մէն միակ միջոց՝ ամօթալի, անարգ կացութենէ մը դուրս գալու, այդ հարաւիրին — ինքնակամ, սեփական զէնքով փորոտիքները դուրս թափելու ձեւով այդ հայրենասիրութիւնը, Չինացիներուն ալ ահա յստակ կ'ըլլայ փոփոխուած ձեւով։ Այդ անծանօթ Չինացին հաւանաբար ոչինչ գիտէր այն մասին, թէ իր կեանքի այդ պատարագումը առնեօք սեփական էր Չինաստանի ազնուական դասակարգին։ Պատճառաբանութիւն եւ հաշիւ ալ չկար, անանկ երկարօրէն զրադելու համար միտքը, այլ յանկարծ հետեւանք տուաւ մօայլ բնազդումի մը, որ զինքը սակայն պիտի հասցնէ ճշմարիտ պատիւի եւ անկեղծ յարգանքի։

(Ն. Ֆ. Փրէսէ)

ՀԱՄԽԻՐՈՊԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԺՈՂՈՎԸ

Մասնաւորապէս եւրոպական աշխարհագրութեան եւ պատմութեան մանրազննին ուսումնասիրութեան ծառայելու համար, ՚բովանդակ Եւրոպայի կրթական նախարարութիւններուն կողմէ պատուիրակներ ղրկուած էին Վիեննա, ուր կը գումարուէր Դպրոցական Խորհրդաժողովը։ Երկար վիճաբանութիւններ եղան, ծրագիրներ պարզուեցան։ Եւ ժողովը իր վերջին նիստին մէջ կարգ մը որոշումներ տուաւ, որոնք հաղորդուեցան խոկոյն բոլոր երկիրներու կրթական պաշտօնատուններուն.—

Նախ հոգ տանիլ աշխարհագրական մաքուր, կոկիկ, առոյգ քարտէսներու գործածութեան։ Ուշադրութիւն ընել որ բուն Եւրոպան տնտեսապէս անջատուի եւ անոր տնտեսական գործունէութիւնը դէմ առ դէմ դրուի Մեծն Բրիտանիոյ գաղթային պետութեան, Խ. Միութեան, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Ասիոյ տնտեսական գործունէութեան։ Այսինքն քարտէսներու վրայ մէկի եւ միւսին գործունէութիւնը առանձին պատկերացուած ըլլայ, այնպէս որ Եւրոպայի տնտեսութիւնը եւ անոր մշակութային աշխարհագրութիւնը առանձինն առնուին։ Հոգ տանիլ որ իւրաքանչիւր երկիր, իր ազգային պատմութեան հետ միասին, ընդհանուր քաղաքական, մտաւոր եւ ընկերային շարժումներու պատմութիւնն ալ անթերի աւանդուի։ Ասով միայն ուսանողները կրնան վերահասու ըլլալ եւրոպական քաղաքակրթութեան զարգացումի փուլերուն։ Հոգ տանիլ որ աւանդուած ուսումները ձգտին գործնականացնել եւրոպական գաղափար մը եւ ատոր համար դարձնել յատուկ ծրագիր եւ քարտէսներ մշակել։ Ժողովը ի վերջոյ կը յանձնարարէ միջազգային դպրոցական թղթակցութիւն մը մշակել, իբրեւ յարմարագոյն միջոց՝ փոխադարձ լաւագոյն հասկացողութեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն։

••••

ԽՄԲ.— Այդ համաժողովը կազմող պետութիւնները, երբ այդքան հոգածու կ'ըլլան իրենց ազգային պատմութիւնը ուշի ուշով ուսուցանելու դըպրոցներու մէջ, այս «միջազգայնացած», տեսակ մը համայնավարական միջավայրերուն մէջ, ինչո՞ւ այնքան անտարբեր կը գտնուին, երբ իրենց մօտ կազմող Թուրքիոյ իշխանութիւնները ամէն տեսակ միջոցներ ի գործ կը դնեն, միացնելու համար փոքրամասնութիւններուն ազգային կեանքը իր բոլոր ճիւղերով — կրօնք, լեզու, պատմութիւն, աւանդութիւն, եւն. եւն.։ Այս քաղաքական վնասաբեր երկուութեան եւ ամօթալի անտարբերութեան ի՞նչպէս կը հանդուրժէ եւրոպական քաղաքակրթութիւնը, որուն մասին այնքան կը խօսի Վիեննայի Ժողովին որոշմնագիրը։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Անցեալ ուրբաթ իրիկուն «Հայ Երիտասարդաց Ակումբը» կազմակերպած էր իր նոր տարեշրջանի առաջին ընկերական դասախօսութիւնը։

Դասախօսն էր Ակումբի անդամ Ենովք Լաչինեան, նիւթը՝ «Մխիթարեան եւ Մուրատ Ռաֆայէլեան հաստատութիւններու պատմութիւնը»։

Երիտասարդ դասախօսը ծնած եւ մեծցած է Ամերիկա, բայց եւ այնպէս կրցած է վառ պահել իր ազգային զգացումը, կարծես թէ ծնած ըլլար Հայաստանի հողին վրայ։ Իր միակ հայկական միջավայրը եղած է Փարիզի Մուրատեան վարժարանը։ Լաչինեան լաւ ուսումնասիրած էր իր նիւթը։ Սկսաւ Մխիթարի կենսագրութեամբ, ներկայացնելով անոր գաղափարապաշտ եւ աննկուն կամքը։ Նոյնքան կենդանի գծեց մեր առջեւ Մուրատի եւ Ռաֆայէլի դէմքերը։

Ցիչեց Մխիթարեաններու անգնահատելի ծառայութիւնը որոնց շնորհիւ դարերու փոշիէն եւ վանքերու աւերակներէն փրկուեցան անհամար ձեռագիրներ,— ամբողջ հայ պատմութիւնը, փառաւոր անցեալը։ Բացատրեց թէ ինչ հաշտարար դեր կատարած նմանոնք եւ իրենց աշակերտները, Պոլսոյ պառակտուած հայութեան երդել տալով Պէշիկթաշլեանի հետ.— «Եղբայր եմք մեք»։ Պատմեց թէ ինչպէս Մխիթարի արժանաւոր յաջորդները, գացին Հայաստանի եւ յետոյ սփիւռքի հայութեան մէջ, բուռըն տենչով ծաւալեցին արծարծելով ազգային ոգին հայ մտաւորականութ ազգային ոգին հայ մանուկներուն սրտին մէջ։

Մեզի համար հաճելի անակնկալ մըն էր այս երիտասարդին լեզուի գեղեցկութիւնը եւ պատկերներու ճոխութիւնը։

Կ'արժէ շնորհաւորել Հայ Երիտասարդաց Ակումբը, մաղթելով աւելի մեծ յաջողութիւններ։

Ֆարհատ

ՄԵՆՔ ԱԼ ԾԱՂԿՈՑ ՄԸ ՈՒՆԵՑԱՆՔ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ.— Սիրելի «Յառաջ», Կուսէնվիլն ալ ունեցաւ հայկական դպրոց մը, շնորհիւ Տիկին Հ. Կիւլապօլեանի։

Տիկինը, այս ամառ մեր գիւղը տուն մը շինել կուտար, քանի մը անգամ եկաւ գնաց, եւ նկատելով որ կանացի կազմակերպութիւն չկայ, ուզեց Տիկնանց Միութեան մը հիմը դնել։ Անմիջապէս գործի կը սկսի, նամակներ գրելով ժողովի կը հրաւիրէ կիները եւ առաջին ժողովին 7 — 8 անդամուհիներ կ'արձանագրէ։ Յաջորդ կիրակի դարձեալ ժողով մը կը սարքէ, այս անգամ աւելի բազմութեամբ եւ վարչութիւն մը կ'ընտրուի, որ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ, վարժուհի մը եւ դպրոցի համար սենեակ մը վարձելու համար։ Տիկին Ս. Աբիկեան սիրայօժար իր երկու սենեակներէն պզտիկ մէկ տունին մէկ սենեակը տրամադրած է կիրակի օրերը 8 — 12, իսկ Օր. Ա. Ներսէսեանն ալ յանձն առած է ձրիաբար դաս տալ, մինչեւ որ վարժուհի մը պահելու կարողութիւն ունենան։

Երկու շաբաթ է որ դպրոցը բացուած է։ Պզտիկները ուրախութեամբ ներկայ կ'ըլլան դասերուն։ Աշակերտներուն թիւը 18ի հասած է եւ կը յուսացուի որ աւելնայ։ Հիմակ բոլոր պզտիկներուն բերանը թէ խաղացած առեն եւ թէ տունը Ա. Բ. Գ. կը լսէք։ Երանի թէ ուրիշ կարօտ գիւղեր ալ այսպիսի սրտցաւ տիկիններ ունենային

Արշաւ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ. (Յառաջ) — Կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն կազմակերպած էր խնջոյք մը Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, Երիմեան դպրոցի սրահին մէջ։ Ներկայ էին ընկերներ եւ համակիրներ։ Ժամը 4ին ընկ. Հրաչ հանդէսը բացուած յայտարարեց, բացատրելով օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ պատմեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծնունդը։ Յետոյ յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուոր», եւ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Բենսօն։ Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր, նոյնպէս գինին սեղաններու վրայ։ Առանց բացառութեան բոլորն ալ մասնակցեցան երգով, արտասանութեամբ, խմբերգներով կամ բաժակաճառով։ Խօսք տրուեցաւ նաեւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ներկայացուցիչ Գ. Ռ. Գըլըկեանի որ առաջարկեց խմել Դաշնակցութեան կենացը Խօսք տրուեցաւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան ներկայացուցիչ Գ. Մուշեղ Սերոբեանի, որ արտայայտուեցաւ ի դիմաց երիտասարդութեան Յետոյ խօսեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ներկայացուցիչը, Տիկին Ա. Կարմիր Մօրուքեան ըսաւ. — «Երբ մեր մամիկները իրենց թոռներուն հերոսական երգերը կ'երգեն, մենք մեր զաւակները ձեզի կը յանձնենք, որ ձեզ պէս յեղափոխականներ դարձնէք։ Երբ օր մը քաղաքականութիւնը փոխուի եւ առիթը ներկայանայ եւ դուք ալ մեր դրօշը ծածանելով դէպի մեր հայրենիքը վերադառնաք, այն ատեն թոյլ տուէք իմ կողմէն Դաշնակցական հերոսներուն ճակատները համբուրել»։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հրանտ Սամուէլ որ կէս ժամ խօսեցաւ Հ. Յ. Դ. անցեալի գործունէութեան վրայ։

Ինչպէս «Երիմեան» սրահի բացման հանդէսին, այդ օրն ալ մեր մէջ կը գտնուէին հայ զինուորներ։ Այս անգամ նորութիւն մը եւս կար.— մեր զինուոր ընկերներէն Ս. Մարտիրոսեան եւ իր հետ բերած էր իր զօրանոցի ընկերը՝ Ֆրանսացի զինուոր մը որ մեզի արտասանեց Ֆրանսերէն կտոր մը եւ ի պատիւ իրեն մեր կողմէ փոքրիկն Ս. Կարմիրմօրուքեան արտասանեց նոյնպէս Ֆրանսերէն։ Ընկ. Հրանտ Սամուէլ խօսեցաւ Ֆրանսերէն, ի յարգանս մեր հիւրին։ Մեկնելու ժամանակ երգուեցաւ «Մարսէյյէզ»ը։ Ֆրանսացի զինուորը դառնալով նախագահին, ըսաւ.— Շատ ուրախ եղայ այսօր հոս գտնուելուս։ Երբեք պիտի չմոռնամ այսօրուան յիշատակը»։

Գեղարուեստական բաժնին կը նըւագէր Գ. Աբգար։ Իրիկուան ժամը 9 էր ընկ. գամատան հանդէսը փակուած յայտարարեց։ Երիտասարդները չէին ուզեր բաժնուիլ տաք մթնոլորտէն եւ կը թնդացնէին սրահը, ազգային եւ յեղափոխական երգերով։ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն իր ծախքերը գոցելու համար վիճակախաղի դրած էր երկու շիշ շամփանեայ, զոր շահեցան ընկերներ Ս. Գարաեան եւ Կ. Թոփալեան։

Թղթակից

ԳԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒԹԵԱՆ

Աւստրիոյ մէջ շատ գործնական գաղափարներով օժտուած ներքին մեծ կազմակերպութիւն մը կայ, Կապոյտ Արծիւ, որուն միակ նպատակն է, գերծ ամէն քաղաքական եւ կուսակցական նկատումներէ, անգործութիւնը թեթեւցնել, ջնջել իսկ։ Միակ նպատակին միակ միջոցն ալ — կ'ըսեն — այն է որ ապրանքներու գինը իջնեն, որով կ'աւելնայ սպառումը, եւ ասով ալ բանուորութիւնը աշխատանք կը գտնէ։ Կապոյտ Արծիւը իր ձեռնարկին կարգ մը մանրամասնութիւններուն մէջ յաջողած է արդէն.— Իր ուղղակի ջանքերուն հետեւանքով կառավարութիւնը իջեցուցած է մեծ չափով մը գամբոններուն եւ բոլոր բեռնակառքերուն տուրքերը եւ այս բարեդէպ մեղմացումին երեսէն գործարանատէրերը ի հարկէ կը ստիպուին իրենք ալ գինը իջեցնել ապրանքներուն։ Գիներու անկումին իբրեւ երկրորդ միջոց՝ Կապոյտ Արծիւը ձեռք բերած է նաեւ հեռաձայնով տեղեկութիւններու կամ հաղորդակցութեան տուրքը Վաճառատունէ վաճառատուն, շուկայէ շուկայ, մինչեւ իսկ տունէ տուն հեռաձայնով աժան խօսակցութիւնը այսպէս կ'ազդէ գիներու անկումին, ինչ չափով ալ ըլլայ։ Երբ տուրքը քիչ ըլլայ, կը խորհի իրաւամբ Կապոյտ Արծիւը, սպառողներու թիւը կը շատնայ, սպառելու պէտքը կ'աւելնայ եւ, հետեւաբար, գիները կ'աժանան։ Կապոյտ Արծիւը ինք գիտէ թէ անոնք ամէնուն գիտցած հասարակ տեղիքներն են, բայց մինչ այս պատճառաւ կ'ըսէ, տարրական այս ծանօթութիւնները գիտնալէն ի՞նչ օգուտ կայ, եթէ գործնական գետնի վրայ չհանուի բուն խնդիրը։ Այս միջոցիս, Կապոյտ Արծիւին ջանքն է չափաւորութիւն առաջ բերել ներածութիւններուն, ինչպէս նաեւ սուրճին մաքսերուն մէջ

ՀԱՅ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Գրած էինք թէ Հայ.. Հռոմէականներու Սինոդը կաթող-պատրիարք ընտրած է Ֆանչիսկոս Ազաջանեան եպիսկոպոսը, կոչելով Գրիգոր Պետրոս ԺԶ։

Իրազեկ մը հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Նորընտիր պատրիարքը՝ Ախլցխացի է, հազիւ 42 տարեկան։ 10 տարեկանին եկած է Հռոմ եւ դրեթէ իր ամբողջ կեանքը ապրած հոն։ 1916ին ձեռնադրուած է վարդապետ, իսկ 1935ին՝ եպիսկոպոս։ Շնորհիւ իր բարձր կարողութեանց՝ երիտասարդ տարիքին տիրացած է բարձր դիրքերու։ Բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած է Հռոմի մէջ եւ աւարտած համալսարանը՝ «վարդապետ փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան» տիտղոսով։ Անդամ է Ս. Թովմաս Կաճառի (գիտական բարձր տիտղոս) եւ աստուածաբանութեան դասախօս է հաւատոյ տարածման համալսարանին մէջ (Հռոմ)։ Կ'անդամակցի Վատիկանի արքունիքի շատ մը մասնաժողովներու եւ յանձնախումբերու Հռոմի Լեւոնեան Քահանայապետական Ընծայարանի տնօրէնն է։

1916էն մինչեւ 1918 պաշտօնավարած է Թիֆլիսի մէջ իբրեւ ժողովրդապետ։

Քաջահմուտ է լատին լեզուին, գիտէ քանի մը լեզուներ, որոնց կարգին, ի հարկէ, նաեւ իր մայրենի լեզուն։ Գիտէ իր ժողովուրդի անցեալը եւ ամենաջերմ զգացումներով կապուած է իր հայրենիքին։

Կաթողիկէ հայութեան փայլուն հոգեւորականներէն մէկն է, լայն պաշարով եւ հաճելի նկարագրով։

*** Մարսէյլէն մեզի գրուած նամակ մը, որ շատ ուշ մնացած է, կը նկարագրէ վախճանեալ պատրիարք Աւետիս արք. Արփիարեանի յիշատակին կատարուած հոգեհանգիստը, անցեալ Նոյեմբեր 21ին, Նախագահութեամբ Գահապանեան գերապայծառի։ Այս առթիւ եռալեզուեան (հայերէն, ֆրանսերէն եւ թուրքերէն) դամբանական մը խօսած է Մարսէյլի ժողովրդապետը, Յովհ. Ծ. Վ. Զուխաճեան, ներկայացնելով հանգուցեալ պատրիարքին կեանքը եւ մատուցած ազգօգուտ ծառայութիւնները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Գուցէ մինչեւ նրա վերադարձը քուրդ բէկը յափշտակած եւ տարած կը լինէր Լալային։ Եւ Վարդանը, երեւի, չգիտէր այդ, եւ չէր էլ կարող գիտենալ, որովհետեւ նրան դեռ չէին յայտնել քուրդ բէկի դիտաւորութիւնները։ Ինչո՞ւ այդ բոլորը չասել Վարդանին։ Բայց ինչպէ՞ս ասել։ Վարդանը մինչեւ այն օր ծերունի Խաչօի ընտանիքից ոչ ոքի դեռ չէր յայտնել, թէ սիրում է Լալային եւ ցանկանում է, որ նա իր կինը լինի։ Այդ գաղտնիքը գիտէր Սառան միայն, այն եւս պատահմամբ։ Իսկ յանկարծակի մինը միւսի ետեւից փոփոխութիւնը ժամանակ չտուեց Վարդանին իր սիրտը բաց անելու։ Այժմ մի նոր եւ վտանգաւոր ձեռնարկութիւն բոլորովին բաժանում էր նրան Լալայից։ Այժմ միանգամից ոչնչանում էին Հայրապետի յոյսերը, թէ Վարդանը կ'ազատէր իր քրոջը, եւ կը վերանէր, կը տանէր մի հեռու երկիր, ուր քուրդ բռնակալի ձեռքը այլեւս չէր հասնի։

Միւս կողմից, Գ. Սալմանի կորուստը ոչ սակաւ տանջում էր Հայրապետին։ Նա այդ անձնուէր երիտասարդին սիրեց, համակրեց աւելի քան թէ Վարդանը։ Այժմ թողնել նրան Թուրքերի ձեռքում, որ բանտերի խաւարի մէջ մաշեն, տրորեն եւ ապանեն նրան,— այդ նոյնպէս անգթութիւն կը լինէր։ Եւ այդ անգթութիւնը աւելի խիստ եւ աւելի դառն էր թւում Հայրապետին, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ ինքը պէտք է առիթ տար Վարդանին յետ մնալու իր ձեռնարկութիւնից, որ ինքը պէտք է խափանէր նրա բարի նպատակը Գ. Սալմանին ազատելու համար, երբ յայտնելու լինէր, թէ ողպիսի վիճակ է սպառնում իր քրոջը քուրդ բէկի կողմից։

Իսկի այս ճնճուած եւ խառնակըփոթ դրութիւնը ձգել էր թէ՛ Վարդանին եւ թէ Հայրապետին նոյնպիսի խառն մտածութիւնների մէջ։ Թէ՛ Լալան եւ թէ՛ կալանաւորուած երիտասարդը շտապ օգնութիւն էին պահանջում։ Բայց դէպի ո՞ր պէտք էր դիմել առաջ,— այդ հարցը դժուարացնում էր նրանց։

Բայց ի՞նչ էր մտածում այն բոպէին Ասօն, այդ շինական ընտանիքի չի փճացած եւ քաջասիրտ որդին։— Նա խակապէս ոչինչ չէր մտածում։ Նա այն տեսակ մարդկերից էր, որին դէպի որ կողմը քաշելու լինէին, այն կողմը կը գնար, այն պայմանով միայն, որ դէպի վտանգ կողմը գնալու հակամիտութիւն չունէր։ Ասօն մի լաւ եւ յաջողակ գործիք էր կրակի միջից բաներ դուրս հանելու համար. գործածութիւնը կախուած էր տիրոջ հմտութիւնից։

Վարդանի խոստովանութեամբ փոքր ինչ պարզուեցաւ գործը։ Վարդանը, առանց մի կէտ թագցնելու, յայտնեց երկու եղբայրներին իր սէրը դէպի նրանց քոյրը։ Յայտնեց թէ ինքը խօսք է տուել Լալային, որ կը փախցնէ նրան, եւ ստացել է աղջկայ յօժարութիւնը։ Ասաց, թէ ինքը մի այդպիսի ստարոտ դիտաւորութիւնը ստիպուած է կատարել նրա համար միայն, որ յոյս չունի, որ Լալայի հայրը կը համաձայնուէր աղջիկը իրան կնութեան տալու. որովհետեւ նա նկատել է եւ համոզուած է, որ ծերունի Խաչօն աչք ունի Թոմաս էֆէնդու վրայ, եւ մտածում է նրան փեսայացնել։

— Այդ մարդու մասին աւելորդ է խօսել, շարունակեց նա,— որովհետեւ դուք երկուսդ էլ նրան բաւական ճանաչում էք, եւ ճանաչեցիք առաւելապէս այսօր։— Թոմաս էֆէնդուն աղջիկ տալը միեւնոյնն է, որպէս դըցել նրան գայլի կամ շան բերանը։

— Բայց ինձ տանջում է մի միտք, յառաջ տարաւ նա,— ես, որպէս ձեզ յայտնեցի, պէտք է գնամ Գ. Սալմանի ետեւից. այդ ձեռնարկութիւնից յետ կանգնել ամենեւին չեմ կարող։ Ցանկութիւնը դէպի մի այդպիսի բարեկամը եւ ընկերը ծանր պարտք է դնում ինձ վրայ։ Բացի դրանից, ես ինձ մասամբ պատճառ եմ համարում, որ նա ընկաւ այդ փորձանքի մէջ— ես նրան խրախուսեցի, ես նրան յորդորեցի, ես աւելի վառեցի այն կրակը, որ բորբոքուած էր նրա սրտի մէջ։ Դրանով ես շտապեցրի նրա անկումը, ուրեմն պէտք է աշխատեմ ազատել նրան։

— Միւս կողմից, յառաջ տարաւ նա,— իմ առջեւ դրած է մի ահագին արգելք. չը գիտեմ, թէ ի՞նչ պէտք է անել. արդեօք կարո՞ղ եմ թողնել Լալային։ Գուցէ այսօր կամ էգուց էֆէնդին բանը այնպէս կը սարքէ, որ Լալան այդ հրէշի կինը կը լինի։— Ի՞նչ կը լինի այնուհետեւ խղճալի Լալայի վիճակը։

Հայրապետը պատասխանեց, թէ Լալան բոլորը պատմել է իր կնոջը՝ Սառային եւ կինը հաղորդել էր իրան, եւ ինքը վաղուց գիտէր նրանց հոգեկան յարաբերութիւնները։ Եւ ինքը, եւ գուցէ իր բոլոր եղբայրները շատ ուրախ կը լինէին, եթէ Վարդանը որ առաջ շտապէր փախցնել եւ տանել Լալային։

— Ու թէ էֆէնդու պատճառաւ, աւելացրեց նա,— բայց կայ մի ուրիշ եւ աւելի անհրաժեշտ պատճառ, որ ստիպում է շուտով հեռացնել Լալային մեր երկրից ..

Հայրապետը մանրամասնօրէն պատմեց քուրդ բէկի դիտաւորութիւնը, պատմեց նրա տիկնոջ՝ Խուրշիդի ընդդիմադրութիւնը իր ամուսնի կեանքի դէմ. պատմեց, թէ ինչ միջոցով Խուրշիդը յայտնեց Սառային բէկի նպատակը եւ խորհուրդ տուեց հեռացնել Լալային այդ երկրից,— մի խօսքով, Հայրապետը ասաց այն ամէնը, ինչ որ մինչեւ այն օր կատարուել էր Լալայի վերաբերութեամբ, եւ ինչ որ դեռ Վարդանին անյայտ էր։

Խորին դառնութեամբ լսում էր Վարդանը Հայրապետի պատմութիւնը եւ նրա խօսքերը թունաւոր նետերի նըման ծակոտում էին խեղճ երիտասարդի սիրտը։

[illegible]

(Շար.)

տեն թէ հիմնական թերութիւններ կը գտնուին անոր կառուցուածքին եւ քաղաքական ձգտումներուն մէջ։ Զուր է այդ սկզբնական թերութիւնները ուղղել մասնակի բարեփոխումներով. Թէ մինչեւ մնացած մեծ պետութիւնները տակաւին պիտի ուզե՞ն իրենց քաղաքականութեան լուրջ մէկ ազդակը նկատել Ազգերու Դաշնակցութիւնը,— այդ իրենց գործն է. Ամէն պարագայի մէջ, անոնք այլեւս իրաւունք չունին Ազգաժողովը համարելու իբրեւ պետութեանց վաւերական ներկայացուցիչը եւ իբրեւ գերագոյն օրկանը միջազգային գործակցութեան. Ամէն պարագայի մէջ, գերմանական կառավարութիւնը, համախորհուրդ իտալական կառավարութեան հետ, հաստատ կը մնայ իր այն համոզման վրայ թէ Ժընեւի քաղաքական դրութիւնը ոչ միայն կեղծ է, այլեւ ոգնուայի. Հետեւաբար, այլեւս երբեք նկատի չի կրնար առնուիլ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ընդհանուր խանդավառութիւն եւ խռովութիւններ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Գուքրէչէն Պելկրատ հասաւ կիրակի օր։ Խանդավառ ցոյցեր սարքուած էին սահմանագլուխէն մինչեւ մայրաքաղաքը։ Աննկարագրելի ցոյցեր տեղի ունեցան մանաւանդ Պելկրատի մէջ։ Բազմութիւնը իրար խառնուած էր փողոցներուն մէջ, երբ կ'անցնէին նախարարական ինքնաշարժները եւ «կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ ժողովրդապետութիւնը» կ'աղաղակէր։ Ցոյցը միեւնոյն ատեն ուղղուած էր փաշականութեան դէմ։ Ոստիկանութիւնը դրաւեց ռազմագիտական գիրքերը եւ արիւնալի ընդհարումներ պատահեցան ցուցարարներուն հետ։ Երբ ինքնաշարժներու թափօրը անցաւ, հեծեալ ոստիկաններ կրակ բացին խորհրդարանին առջեւ եւ ատրճանակներ պարպուեցան երկու կողմէն ալ, թէ այդ վայրին մէջ եւ թէ ուրիշ ինը կէտերու վրայ։ Ոստիկան զինուորները յարձակեցան ցուցարարներուն վրայ եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Վերջին լուրերու համաձայն, վիրաւորներէն երկուքը մեռած են։

Մինչ ոստիկանութիւնը կը կռուէր ամբոխին հետ, Պ. Իվոն Տէլպոս իր առաջին խօսակցութիւնը ունեցաւ վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Ստոյատինովիչի հետ։ Ֆրանսացի նախարարը յետոյ ընդունուեցաւ իշխանին կողմէ, որ ճաշի հրաւիրեց։ Իրիկուան ճաշին սերպիոյ բաժակաճառեր փոխանակուեցան, փառաբանելով երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը։ Պ. Ստոյատինովիչ յիշեց Պ. Պարթուի այցելութիւնը 1934ին եւ անոր սպանութիւնը Մարսէյլի մէջ՝ Ալեքսանդր թագաւորին հետ։ Շեշտեց թէ Պ. Տէլպոս կրնայ վստահ ըլլալ որ Ֆրանսան ահրական տեղ մը կը գրաւէ Եուկոսլավիոյ ժողովուրդին սրտին մէջ, յիշեց Ֆրանքօ-սերպ զինակցութիւնը Մեծ Պատե- [illegible] Պ. Ստոյատինովիչ յայտարարեց թէ Ֆրանսայի [illegible] բարեկամ գործակցութիւնը հիմնական սկզբունքներէն մէկն է Եուկոսլավիոյ արտաքին քաղաքականութեան։

Պ. Տէլպոս ալ իր բաժակաճառին մէջ շեշտեց թէ 1927ի դաշնագիրը խաղաղասիրական համաձայնութիւն մըն է, եւ թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը եւ փոխադարձ վստահութիւնը երբեք չեն պղտորած որ եւ է ձեւով կամ պատեհութեամբ։

Զէնքի մեծ պահեստ մը Լիոնի մէջ

Ոստիկանութիւնը մանրակրկիտ խուզարկութիւններ կատարելով, զէնքի նոր պահեստ մը երեւան հանեց Լիոնի Քոմ Թոս թաղին մէջ, 35 տարեկան [illegible] մը տուն։ Անոր յարկաբաժնի ճաշարանին մէջ գտնուեցան 12 Ֆրանսական հրացաններ, Լըպէլ հրացաններ, 11 ամերիկեան, աւստրիական եւ անգլիական հրացաններ, երեք ատրճանակ, հինգ սուին, 15 թուր, մեծաքանակ փամփուշտ եւ փամփշտակալ, — բոլորն ալ յատուկ Ֆրանսական բանակին։ [illegible] Ամբաստանեալը խուսափողական պատասխաններ տուաւ, յայտնեց թէ անդամ էր Գնդ. [illegible] Թօքի կուսակցութեան, բայց հրաժարեցաւ մէկ տարի առաջ։ Անմիջապէս բանտ առաջնորդուեցաւ։

Ուրիշ կի՞ն մըն ալ սպանուած էր

Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները, երեւան հանելու համար գերմանացի հրէշին՝ Վայտմանի բոլոր ոճիրները։ Մարդասպանը, որ բանտարկուած է Վերսայլի այն գնտանին մէջ ուր կը գտնուէր հաշտաւոր Լանտրիւն, արդէն խոստովանած է հինգ սպանութիւններ, բայց լուրջ կասկածներ կան թէ ամէն բան չէ ըսած։ Իր զոհերէն մին կը համարուի Տիկին Լօժէն Քէլլէր, 30 տարեկան, որ աներեւութացած էր հոկտեմբեր 2էն ի վեր եւ որուն լուսանկարները ինքնութեան թուղթերը, ճերմակեղէններ եւն. գտնուած են [illegible] վիլլային մէջ։ Գտնուած են նաեւ երկու կնօջական կօշիկներ եւ հագուստներ։

Այսօր իսկ, երեքշաբթի, բանուորներ պիտի փորեն Վայտմանի վիլլային պարտէզը, ուրիշ դիակներ երեւան հանելու համար։

Հաստատուած է որ իր Ֆրանսացի մեղսակիցներէն Ռօժէ Միլիօն եւ Տիկին Թրինէ (Քոլէթ) տեղեակ էին երկու սպանութեանց։ Թատերական գործակալին սպանութենէն վերջը, Վայտման Քոլէթի մաքրել տուած է զոհին արիւնը, իսկ իր յարկիւմը օգնած է փոխադրելու դիակը։ Միւս ամբաստանեալը, Ժան Պլան [illegible] տեղեակ է եղած սպանութեան եւ պատմած՝ իր հօրը, որ նոյնիսկ [illegible] վիլլան գացեր է քանի մը անգամ, բայց մարդու բան չէ ըսած։

Վայտման իր յուշերը գրել սկսեր է բանտին մէջ։ Իր գնտանին մէջ դրուած են ուրիշ երկու բանտարկեալներ, որպէսզի յուր տան, եթէ անձնասպանութեան փորձէ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը [illegible] յան 30.000ական ֆրանք.

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0 603 394. 0 342 355. 0.712.620. 0.754.726։

236 թիւեր որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.—
0.459.653. 0 784 169. 0.861.677. 0.704.605. 0.748 195. 1.408 748

354 թիւեր որոնք միայն մէկ թուանշանով կը տարբերին շահեցան 5000ական ֆրանք։

71.425 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք։
25.582 վերջացող թիւերը շահեցան 120 000 ֆրանք.
9831 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։
865 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
241 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք.
25 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
64 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք։
9 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Փրոփականտի Յանձնախումբին Դիւանը կազմակերպած է դասախօսական ժողով մը «Շահրիկեան» սրահին մէջ 16 Դեկտ. Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին։ Յանձնախումբին մաս կազմող ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ռուսական հարցը»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Գունազարդ եւ գեղեցիկ պատկերներով

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Մխացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վռամեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Մէքէժեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Գալօեան եւ Յ. Միրիմանեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յոբելեանական պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել —

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագրի 15ամեակին առթիւ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
18 ԴԵԿՏ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
«ՐԱՖՖԻ» ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8 Rue Maubeuge
Մէթրօ Cadet

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հասած են Գահիրէէն իր կեդրոնէն 1938 տարուան պատի օրացոյցները, շքեղ կազմով եւ հիանալի բովանդակութեամբ։ Գինն է 10 ֆրանք Ֆրանսայի համար։ Դիմել Վարչութեանս գանձապահին, Պ. Ե. Յարութիւնեանի. 13 Rue d'Orsel, Paris (18)։

Մ ՄԻՈՒՆԱՔ ՆԵՐԿԱՅ ԸԼԼԱԼՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ
ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
25 Դեկտ. Շաբաթ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
ՍԱԼ ԼԻՒՄԻԷՆԻ սրահներուն մէջ, 13 Rue d'Issy (Billancourt)
Ի պատիւ հայ զինուորներու
Նախագահութեամբ Mr. CRESSONի. Maire d'Issy եւ Dr ALESSANDRIի, Conseiller-Général.
Կը ներկայացուի «Թիւ 5 ԽԱՂԱՔԱՐԸ» (զաւեշտ)
Կէս գիշերէն յետոյ կատակերգական մրցում. Պ. Գ. ԲԱՆԻԿԵԱՆ եւ Պ. ՓՐԷՍԻ
Զանազան հաճելի անակնկալներ։ Ընտիր Ճազ-Պանտ։ Ճոխ պիւֆէ գինարժանելի գիններով։ Կէս գիշերէն յետոյ պար, մինչեւ լոյս
Մուտք 7 Ֆր., ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԿԷՍ ԳԻՆ։

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի ընթերցարանը վերաբացուած է Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot։
Դիմել Ուրբաթ երեկոյները ժամը 8—10։

Le Gérant : Կ. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը Դեկտ. 16, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sports։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Մասնաւոր հրաւէր չպիտի ղրկուի։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Շահրիկեան սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Marseille, որ կահաւորուած է արդիական ձեւով, կը տրամադրուի միութիւններու հետեւեալ դիւրամատչելի պայմաններով։
Ներկայացում 200 ֆրանք։ Հարսանիք, խնճոյք, թէյասեղան 150 Ֆր.։ Նշանտուք 100 Ֆր.։ Դասախօսութիւն 75 Ֆր.։ Ժողով 15 Ֆր.։
Դիմել լուսանկարիչ Ա. Քէօսէեանի, 11 Place Jules - Guisde, Marseille։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ
ԳՐՔԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
1938
ԺԹ. Տարի
Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆրանք, արտասահման 1,5 շիլին կամ 40 սէնթ։
Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine): France:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՆՔԻՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ կը շարունակուի կատաղօրէն։ Ճափոնական զօրքը արդէն քաղաք մտած է զանազան դուռներէ եւ ահեղ կռիւներ կը մղուին քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Ճափոնական մարտանաւեր ընկղմեցին անգլիական թնդանօթակիր մը, ամերիկեան թնդանօթակիր մը, եւ երկու ամերիկեան փոխադրանաւեր։ Անգլիացի նաւաստի մը եւ 19 Ամերիկացիներ սպաննուեցան, ուրիշներ վիրաւորուեցան։

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ Պաթինեօլի մէջ։ Դրացիները կը պատմեն թէ շարունակ պատանիներ կ'ընդունէր իր տանը մէջ, գիշերներ լուսցնելով։ Կը կարծուի թէ մարդասպանը 16 տարեկան տղայ մըն է, որ միասին տարած է նաեւ զոհին կօշիկները, վերարկուն, 4000 ֆրանք դրամ, ժամացոյցը, շղթան եւ 10.000 ֆրանքնոց մատանի մը։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

L. PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 15 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No 3603

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

Այս անգամ չակերտները փոխ կ'առնենք Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթէն, «Լը Փոփիւլէռ», որ երկուշաբթի օր վերլուծական գրութիւն մը հրատարակած էր, ճիշդ այսպէս. «Ընտրութիւնները» Խ. Միութեան մէջ.

«Յառաջ»ի ընթերցողները շատ ալ պէտք չունին «լուսաբանութեան», կարդացած ըլլալով շարք մը յօդուածներ՝ այս ընտրութեանց առթիւ։ Մանաւանդ որ, մեր աշխատակիցները իրենց փաստերը քաղած էին բուն աղբիւրէն, — «Փրավտա» (կուսակցութեան պաշտօնաթերթը) եւ «Իզվեստիա» (խորհրդային կառավարութեան պաշտօնաթերթը)։

Բայց եւ այնպէս, կ'արժէ անգամ մը եւս բանալ վարագոյրը, եւ երբեմնի «սոցիալ-դաւաճաններ»ն ալ վկայութեան կանչել, ապացուցանելու համար թէ ինչ որ ազա՛տ եւ ժողովրդավար ընտրութիւն կը կոչեն, տարբերութիւն չունի բարեկենդանային խեղկատակութենէ մը։

Ընտրութեանց առթիւ սարքուած չոնդալից հանդիսութիւններն ու ճառախօսութիւնները չեն որ պիտի հերքեն այս անողոք իրականութիւնը։

Ուրեմն, 1937 դեկտեմբեր 12ին, Խ. Միութեան միլիոնաւոր քաղաքացիներն ալ — աւելի քան 90 միլիոն՝ 170 միլիոնի վրայ քուէարկեցին, «ընտրելով» 569 պատգամաւորներ՝ Միութեան Խորհուրդին եւ 564 անդամներ ալ՝ Ազգութեանց Խորհուրդին համար. համագումար 1133 պատգամաւորներ որոնք պիտի կազմեն խորհրդային խորհրդարանը։

«Ընտրութիւնները» կատարուեցան համաձայն Ստալինեան սահմանադրութեան, որ վաւերացուցած էր 1936 դեկտեմբեր 6ին, Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարին կողմէ։

«Ընտրական պայքարը» սկսած էր 1937 հոկտեմբեր 12էն ի վեր, Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, լեհական սահմանագլուխէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք եւ Սառուցեալ Ովկիանոսէն մինչեւ Արարատի ստորոտը։

Մենք առիթ ունեցանք պարբերաբար տեղեկութիւններ հաղորդելու այդ «պայքար»ի մասին, որուն հետ զուգրնթաց՝ կը սաստկանար, կը զարգանար, կը բազմապատկուէր համատարած աւլտուքը, — «մաքրագործում» կամ «զտում»։

Այստեղ վկայութիւն մը՝ «Փոփիւլէռ»ի յօդուածէն.

— «Նոր սահմանադրութեամբ, ջնջուեցան 1918ի սահմանադրութեամբ հաստատուած բոլոր խտրութիւնները՝ ընտրական իրաւունքի մասին։ Այլեւս հառաջնորդակի (*քարանթինա*) ենթարկուած ընկերային դասեր չկան, եւ շինականի մը քուէն նոյնքան արժէք ունի որքան քաղաքացի բանուորի մը քուէն։ Ընտրական դրութեան խարիսխը այլեւս խորհուրդը չի կազմեր (սովետ), այլ շրջանակը (Երեւանի մէջ կ'ըսեն «օկրուգ», նոր բառով մը՝ «տեղամաս»)։ Քուէարկութիւնը ընդհանուր է (այր եւ կին, 18 տարեկանէն սկսեալ), ուղղակի եւ գաղտնի։

Այժմ տեսնենք շքադրամին միւս երեսը։ Եթէ քուէարկութեան իրաւունքը շահած է ծաւալով, կերպով մը կորսնցուցած է խորութեամբ։ Բոլոր քաղաքացիները կը քուէարկեն, բայց իւրաքանչիւր քաղաքացիի իրաւունքը գրեթէ ոչնչի վերածուած է»։

Այնուհետեւ մեր պաշտօնակիցը իր կարգին կը յիշէ այն բոլոր սահմանափակումները, որոնք իսկապէս խեղկատակութեան մը կը վերածեն ընտրական իրաւունքը։

Այսպէս, ամէն տեղ եւ ընտրական բոլոր շրջանակներուն մէջ պարտադրուած էր միայն մէկ թեկնածու, այն ալ կուսակցութեան կամ կառավարութեան ուզածը։

Նորէն վկայութեան կանչենք ընկերվարական թերթը.

— «Ընտրութիւններէն քանի մը օր առաջ, դեկտեմբեր 7ին, կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն կոչ մը ուղղեց, որուն մէջ կը յայտարարէր թէ «պէտք չէ ըլլայ մէկ կողմէ՝ անկուսակցականներու թեկնածու, միւս կողմէ՝ համայնավարներու թեկնածու»։ Գործնապէս, այս կը նշանակէր, քանի որ անկուսակցականները իբրեւ այդպիսին իրաւունք չունին թեկնածուներ ներկայացնելու, թէ միայն մէկ թեկնածու պիտի ըլլար, համայնավար, կամ համայնավարներու կողմէ առաջարկուած եւ բնդունուած»։

Մեր աշխատակիցները աւելի պատկերալից օրինակներով լուսաբանած են այս «ազատութիւնը»։ Զարմեր աւելի ծանրանալ։

Վկայութիւնները երկար եղան, բայց թոյլ տուէք թարգմանել ընկերվարական պաշտօնաթերթին եզրակացութիւնն ալ.

— «Ամէն պարագայի մէջ, երէկ Ռուսաստանի մէջ գործադրուած դրութիւնը կրնայ պաշտպանուիլ յանուն բացառիկ կացութեան մը, բայց երբեք չի կրնար համարուիլ ժողովրդապետութիւն, կամ ներկայացնել, ինչպէս համարձակեցան գրել, «աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար ընտրական օրէնքը»։ Այս դրութիւնը արդարացնելու համար, խորհրդային վարիչները կ'ըսեն թէ քանի որ Ռուսաստանի մէջ ընկերվարութիւն հաստատուած է, քանի որ այլեւս դասակարգեր չկան, այլեւս կուսակցութիւններ չեն կրնար ըլլալ։ Այսպէս կը հասնինք սա եզրակացութեան որ ապահովաբար չէր անցած Մարքսի միտքէն, — Առաջ՝ ժողովրդապետութենէ կը հրաժարէին, որովհետեւ հարկ էր ընկերվարութիւն կառուցանել. յետոյ կը հրաժարին, որովհետեւ կառուցեր են զայն...»։

Ուրիշ տեսակէտէ մը քննելով, չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել թէ Ստալին դեկտեմբեր 12ի խեղկատակութիւնը սարքեց, պարզապէս ամրապնդելու համար իր գահը, տեսակ մը հանրաքուէի ենթարկելով իր քաղաքականութիւնը։

Այն ատեն, ո՞ւր է տարբերութիւնը իր եւ Հիթլէրի կամ Մուսոլինիի միջեւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԶՕՐՁ ՆԱՒԵՐ ԸՆԿՂՄԱԾ

Գ. Ռօզվէլթ ուղղակի բողոքեց Ճափոնի կայսեր

Ճափոնցիները ամբողջովին գրաւեցին Նանքինը

Երէկ վերջին պահուն հաղորդած էինք թէ ճափոնական օդանաւեր ընկղմած են մէկ անգլիական եւ մէկ ամերիկեան թնդանօթակիրներ, ինչպէս եւ երկու ամերիկեան փոխադրանաւեր։

Վերջին լուրերու համաձայն, դէպքը շատ աւելի լուրջ հանգամանք ունի։ Միեւնոյն օրուան մէջ Ճափոնցիները ընկղմած են ամերիկեան թնդանօթակիր մը, որ կը ծառայէր իբրեւ «ծփուն դեսպանատուն», ինչպէս եւ երեք քարիւղատար նաւեր։ 4 նաւեր չորս անգամ ռմբակոծած եւ հետապնդած են կիսակի օր, Եանկցէի մէջ։ Թնդանօթակիրը անմիջապէս ընկղմած, փոխադրանաւերէն երկուքը վառած են։ Կ'ըսուի թէ սպաննուած են երկու Ամերիկացիներ եւ 95 Չինացիներ։ Կան վիրաւորներ ալ, որոնց մէջ քանի մը սպաներ։ Երրորդ փոխադրանաւը խրած է։

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ, եւ նախագահ Ռօզվէլթ անձամբ հեռագիր մը ուղղեց Ճափոնի կայսեր, պահանջելով 1. ներողութիւն եւ կատարեալ հատուցում — 2. երաշխաւորութիւն՝ որպէսզի այլեւս չկրկնուին այսպիսի դէպքեր։ Արտաքին նախարարն ալ ունկնդրութեան ընդունելով ճափոնական դեսպանը, թէ այս հեռագիրը հաղորդեց եւ թէ իր կարգին գոհացում պահանջեց։

Ճափոնի արքունի խորհուրդը անմիջապէս նիստի հրաւիրուեցաւ, խնդիրը քննելու համար։ Կայսրը լիակատար մանրամասնութիւններ պահանջեց, ունկնդրութեան ընդունելով ծովային սպայակոյտի նախագահը եւ նախարարը։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին եւ Ճափոնի ժողովուրդը տեղեկութիւն չունի դէպքէն։ Վարչապետ իշխան Հիրոթա ամերիկեան դեսպանատուն երթալով, կառավարութեան «խորին ցաւակցութիւնը» յայտնեց դէպքին առթիւ։ Արտաքին նախարարն ալ հեռագրեց Ուաշինկթընի դեսպանին, ցաւակցութիւն յայտնելու համար։ Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը պատրաստ է գոհացում տալու։

Անգլիական մարտանաւեր ալ քանիցս ռմբակոծուած ըլլալով, անգլիական տորմիղին հրամանատարը սաստիկ բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան։ Այս առթիւ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ ուղղուեցան կառավարութեան եւ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարուած են եւ կը սպասուի քննութեանց արդիւնքին։

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները կը խորհրդակցին, նոր ձեռնարկներ կատարելու համար։

**** Ճափոնական կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նանքին ամբողջովին գրաւուած է դեկտեմբեր 13ի արշալոյսին։ Զինուորական գեկոյց մը կ'ըսէ. — Մեր զօրքը գրաւեց բոլոր պաշտօնական կարեւոր շէնքերը, մէջն ըլլալով ապայից վարժարանը եւ բոլոր նախարարութիւնները։ Կ'ըսուի թէ մայրաքաղաքին հարաւային թաղերու գրաւման ատեն ամբողջովին բնաջինջ եղած են երկու չինական զօրաբաժիններ։ Չինացիները, որոնք լեռը քաշուած էին, կատաղի դիմադրութենէ մը վերջ, կորած են Ճափոնցիներու վառած կրակին մէջ։*

Նանքին հազարամեայ քաղաք մըն է որ երկու անգամ քարուքանդ եղած է, մէկը՝ ԺԴ. դարուն, միւսը՝ ԺԹ. դարուն։ Դեկտեմբեր 13ի գիշերը Ճափոնցիները 20.000 ռումբ թափեցին Սեւ Վիշապ բլուրին վրայ, որ քաղաքին ճիշդ կեդրոնը կ'իյնայ. յետոյ հետեւակազօրքը ներս խուժելով քաղաքին դուռներէն, գրաւեց բոլոր կառավարական շէնքերը։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋԸ

"Ազգաժողովը ճռճռական խեղկ մըն էր,,

»»»» ◦ ««««

Իտալիոյ հրաժարումը՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն, լայնօրէն կը զբաղեցնէ միջազգային մամուլը։ Գերմանական թերթերը բնականաբար կը ծափահարեն տրուած որոշումը, մանաւանդ որ Գերմանիան ալ քանիչորս ժամ վերջը յայտարարեց թէ այլեւս պիտի չվերադառնայ Ժընեւ։ Պերլինի թերթերը գիտել կուտան թէ Ազգաժողովը երբեք չէ պաշտպանած ժողովուրդներու իրաւունքը, այլ գործիք մը եղած է Վերսայլի յաղթականներուն ձեռքը, անարդարութիւնները մշտնջենաւորելու եւ կարգ մը պետութիւններ նուաստացնելու համար։ Յետոյ կ'ըսեն թէ Ազգաժողովը քանի մը տարիէ ի վեր կը ծառայէ Մոսկուայի շահերուն։ Կուսակցական պաշտօնաթերթը կը գրէ.

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրէական հին խոհլ մըն էր։ Ուիլսոնի շրջապատը հրէական էր եւ մասոնական։ Այդ խոհլը քարոզուած էր հարիւրաւոր օթեակներու մէջ ուր կ'աշխատէին կառուցանել «Սողոմոնի տաճարը» եւ տիեզերական հանրապետութիւնը։ Այդ խոհլը արտայայտուեցաւ երբ միջազգային դրամագլուխը ժողովուրդները հետաքրքրող կենսական խնդիրները դարձուց չահագործման առարկայ հրեայ սեղանաւորներու եւ պատերազմի հարուստներու։ Այս խոհլով էր որ կ'ապրէին Բոլշեւիկները Փարիզի, Ֆրանքֆորթի եւ Վիէննայի մէջ, ինչպէս եւ արեւելքի հրէանոցներու հրեաները»։

Անգլիական մամուլը բաղդատաբար չափաւոր լեզու գործածելով, կը ջանայ համոզել թէ Իտալիոյ հրաժարումը ոչ եւ է փոփոխութիւն չի բերեր միջազգային կացութեան մէջ։ «Թայմզ» գիտել կուտայ թէ Մուսոլինի շատոնց որոշած էր քաշուիլ, երբ կը ծրագրէր Եթովպիոյ արշաւանքը, 1932էն ի վեր։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը խոստովանի թէ երեք մեծ պետութիւններ՝ Գերմանիա, Ճափոն եւ Իտալիա քաշուած ըլլալով, իսկ Մ. Նահանգներն ալ պարզապէս համակիր դիրք մը բռնած ըլլալով, այլեւս կարելի չէ միջազգային խնդիրներ գրապէս լուծել Ազգաժողովին մէջ. հետեւաբար իբրեւ միակ գործնական միջոց կը մնայ ուղղակի բանակցութիւններ վարել պետութենէ պետութիւն, ինչպէս կ'ըլլայ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։

**** Ազգերու Դաշնակցութեան իտալացի պաշտօնեաները իրենց հրաժարականը ներկայացուցին կառավարութեան։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Ինչպէս կը տեսնուի, Աթաթիւրքի տղաքը վերջերս սպառնագին հոն կը պահանջեն Հաթայը (Ալեքսանդրէթի գաւառակը).

Իրենց պահանջը կը հիմնաւորեն պատմական, իրաւական եւ տրամաբանական ապացոյցներու վրայ։ Այսպէս, համաձայն թրքական տրամաբանութեան, որ *Մէճէլլէ* կը կոչուի, Ալեքսանդրէթի գաւառակը կը պատկանի Թուրքիոյ, որովհետեւ Մեծն Աղեքսանդրէն կամ Բիւզանդիոնի կայսրերուն աշխարհակալական յառաջխաղացութենէն առաջ՝ այդ երկրամասին վրայ կը բնակէին ու կը տիրապետէին Թուրքերը։ Ու կ'առնէին որ թրքական փառաւոր յիշատակարաններ կան այնտեղ, որոնք կը պատմեն թրքական մշակոյթին բարձրութիւնը։

Վերջապէս Անտիոքէն մինչեւ Ալեքսանդրէթ, նամրաները կը վկայեն թէ Թուրքին է կոխած այդ հողին վրայ, Թուրքին դրոշմն է դրուած քարին, տաճարին ու քաղաքամայրերուն վրայ։

Այս ամէնը նիշդ է։

Յանուն արդարութեան՝ պէտք է Թուրքին վերադարձնել ինչ որ կը պատկանի թրքական քաղաքակրթութեան։

Կը ցաւիմ, սակայն, այդ Թուրքերուն վրայ, որոնք տարօրինակ մոռացկոտութեամբ՝ չեն ուզեր յիշել Ալեքսանդրէթի գաւառակը, այլեւ Այներիան...

Թուրքերը իրաւունք ունին Այներիան պահանջելու...

1.— Հարիւր տարի առաջ՝ Այներիան կը գտնուէր թուրքական տիրապետութեան տակ։

2.— Բազմաթիւ յիշատակարաններ կան Այներիոյ մէջ. ի վկայութիւն թրքական քաղաքակրթութեան,— յիշենք.

Ա.— Պիտոա քաղաքին մէջ կայ թրքական բանտ մը, պանծալի յիշատակարան թրքական քաղաքակրթութեան։ Շրջանակը, կարծես դիտմամբ, ամէն բան հանգիստ եւ հրաշալի է, բայց ագիր է բանտը. իբրեւ նմոյշ թրքական մշակոյթին։

Բ.— Պիտոա քաղաքին մէջ կայ ծառ մը, որ ուխտատեղի դարձած է այսօր տեղացիներուն։ Ի՞նչ ծառ է այդ,— հարիւրամեայ ծառի մը բունն, զոր պաշտպանելու համար փտութեան դէմ՝ կիր քսեր են վրան։ Այդ այն ծառն է, որուն ճիւղերէն մարդ կը կախէին Թուրքերը ամէն օր, հարիւր տարի առաջ Պոնծալի յիշատակարան թրքական քաղաքակրթութեան։ Երբ այս փաստերը կ'աղաղակեն, Ֆրանսա կրնա՞յ այլեւս ուրանալ Թուրքիոյ իրաւունքները Այներիոյ վրայ։

Ո՛չ, Թուրքիոյ պէտք է վերադարձնել բոլոր այն հողերը, որոնց վրայ, հակառակ ժամանակին անիրաւութեան, կանգնած կը մնան թրքական քաղաքակրթութեան փառքերը,— բանտ մը, սպանդանոց մը, կախաղան մը։

Նոյն տրամաբանութենէն մեկնելով, խօսքս կ'ուղղեմ Թուրքերուն.

— Է՛յ Թուրքեր, Հիւթիւ օղլու, Ռէֆիք օղլու թէ Օսման օղլու (եթէ ձեր նախահօր անունը չեմ գիտեր, մեղքը ձեր վիզը, որովհետեւ տակաւին չհամաձայնեցաք թէ Արիական էք թէ Մոնղոլ-Թէօյէն բուսաք սունկի պէս),— քանի որ ձեր թրքական մշակոյթի յիշատակարաններն են որ կը վկայեն հողին ազգութեան, մեզի՛ վերադարձուցէք մեր հողերը, որոնց վրայ անուրանալի մեծութեամբ մշակոյթ մը ստեղծեր ենք։ Ատոր ապացոյցները կը տեսնէք Վանի, Տարօնի, Բագրեւանդի ու Նիկայի հայկական հանեւ գիւղերու մէջ։ Այնպէս պիտի տարուինք հաւատալ որ Թուրքը չի գիտեր թէ ի՛նչ է մշակոյթը, ու կը շփոթէ երբեք մը իր կախաղանը սկսնագործ մեհեանի մը հետ, *չէպէչպին*՝ մեր հարուստ ակնոցի ռէֆիքին, *բարբինը*՝ Մեծն Տիգրանի ոսկեղէն հողաքարին հետ, *եաթաղանը*՝ Վահէվահեան քուրմերու դաշնակին հետ, որով իրիկուան զինի կը խմէին մեր իշխանները ու ասպետները, երբ Թուրքերը, Արալի լերան տակ, մեծանին կը բնակէին վայրագներու եւ խոզերու հետ։

ԱՐԱՋ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրին համաձայն, Իտալիոյ հրաժարումը իրական չի կրնար ըլլալ մինչեւ 1939 դեկտեմբեր 11, որովհետեւ անհրաժեշտ է լուր տալ երկու տարի առաջ։ Ներկայ պարագաներուն մէջ, Իտալիոյ միակ դրական պարտականութիւնը կրնայ ըլլալ իր անդամատուրքին ամբողջական վճարումը։ Իբրեւ բողոք պատժական տնօրինութեանց դէմ, իտալական կառավարութիւնը ներկայացուցիչ ղրկած չէ Ազգաժողովի կամ Աշխատանքի Գրասենեակի նիստերուն, 1936 մայիսէն ի վեր։

Իտալիա չորրորդ մեծ «բաժանորդն» ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, իր հրաժարումը նիւթական մեծ կորուստ մը կը կազմէ Ազգաժողովին համար։ Յայտնի է որ կազմակերպութեան ծախքերը կը հոգացուին անդամ-պետութեանց տարեվճարներով։ Ազգաժողովի ելմտացոյցին մէջ Իտալիա կը ներկայացնէ 60 միութիւն, այսինքն իբր 1.822.000 ոսկի Ֆրանք։ Ամէնէն մեծ բաժինը ստանձնած է Մեծն Բրիտանիա (105 միութիւն), իսկ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը կը վճարեն իւրաքանչիւրը 79 միութիւն հաշուելով։

Իտալիա երրորդ մեծ պետութիւնն է որ կը քաշուի Ազգաժողովէն։ Ճափոն քաշուեցաւ 1933 մարտ 26ին, Գերմանիա նոյն տարուան հոկտեմբեր 21ին։ Զանազան պատրուակներ առաջ բերելով իրարու հետեւելով քաշուած են նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի պետութիւններէն եօթը, մէջն ըլլալով Պրազիլիա։

Հունգարիա եւ Ալպանիա սերտօրէն կապուած ըլլալով Իտալիոյ հետ, հաւանական է որ քաշուին իրենց կարգին։

Ֆրանսայի օդանաւային ուժը Գերմանականէն վա՞ր կը մնայ

▬•·•▬

Երեսփ. ժողովը 1ի դէմ 523 ձայնով քուէարկեց օդանաւային ելմտացոյցը, 1 500.000.000 Ֆր. կամ 10 միլիոն անգլ. ոսկի, ինչ որ 5 500.000 ոսկիի յաւելում մը կը ներկայացնէ 1937ի վրայ։

Ընդդիմադիր երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ անվիճելի է Ֆրանսայի օդային ուժին անկումը, թէ խաթարուած է անոր կազմակերպութիւնը։ Մինչ արտասահմանի մէջ միակ հրամանատարութիւն մը կրնայ շարժման մէջ դնել 87 ծանր սաւառնակներ, Ֆրանսայի մէջ անհրաժեշտ է խումբ մը զօրավարներու գործակցութիւնը, միեւնոյն արդիւնքին հասնելու համար։ Գերմանական հետապնդիչ օդանաւերը ժամը առ նուազն 30 մղոն կը գերազանցեն Ֆրանսականները, արագութեան տեսակէտով.

Ուրիշ ընդդիմադիր երեսփոխան մը ըսաւ թէ Գերմանիա առ նուազն 200 տորմիղ — 2400 սաւառնակներ ունի, իսկ Իտալիա՝ առ նուազն 1000, մինչդեռ Ֆրանսական ծրագիրը միայն 1500 կը նախատեսէ յառաջիկայ գարնան։ Անգ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

IV

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Աճարիայի եւ Աբխազիայի դատավարութիւնները բնորոշ փաստեր են թուրք-խորհրդային յարաբերութիւններից որոշ եզրակացութիւններ հանելու համար:

Ամէնից առաջ հարց է ծագում — ո՞րն է այն «օտար պետութիւնը», որի «հետախուզական մասի» հետ բոլշեւիկների ասելով գործակցել են Աճարիայի եւ Աբխազիայի խորհրդային վարիչները: Դատավարութեան ժամանակ ոչ մի անգամ չի յիշուել այդ պետութեան անունը, իսկ երբ պէտք է եղել անուններով ու տեղերով խօսել, դատական նիւթը յայտարարուել է գաղտնի: Բայց կարծում ենք, որ դժուար չէ հասկանալ, թէ այդ «օտար պետութիւնը» Թուրքիան է: Եւ դատավարութեան ընթացքին առաջ բերուած փաստերից էլ արդէն երեւում է այդ հանգամանքը: Նեստոր Լակոբան դեռ 1919 թըւից սկսած յարաբերութեան մէջ է եղել այդ «օտար պետութեան» հետ— յայտնի է, որ այդ թուականին Կովկասում միայն Թուրքիան հնարաւորութիւն ունէր մուտք գործելու, եթէ չհաշուենք դաշնակիցներին, որոնք այսօր Խորհրդային Միութեան բարեկամ են: Ցայտնի է նաեւ, որ Լակոբան, ինչպէս աբխազ գործիչների մեծ մասը 1919ին, ու առաջ էլ, հակառակ էին Վրաստանին եւ ձըգտում էին Աբխազիայի անկախութեան՝ Թուրքերի կամ բոլշեւիկների աջակցութեամբ:

Մի ուրիշ պարագայ. Մաքսաննոց Ըմէքթ-Կատըրզադէն, Լակոբայի խմբի գործօն անդամներից մէկը, եւ Լակոբան ինքը սահմանն են անցնում «օտար պետութեան» ներկայացուցչի հետ տեսնուելու համար— ո՞րն է այդ սահմանը, եթէ ոչ, Թրքականը:

Դատավարութեան ամբողջ ընթացքում, գործի բոլոր հանգամանքներից պարզ երեւում է, որ «օտար պետութիւն» կոչուածը Թուրքիան է, որի հետախուզական մասը գործակալներ է պահում Բաթումում ու Սուխումում— եւ, անշուշտ, Կովկասի միւս կենդրոններում էլ— դրամ, զէնք ու գաղտնի հրահանգներ է տալիս աճառացի եւ աբխազ գործիչներին, ահաբեկումներով եւ վնասարարական ձեռնարկներով աշխատում է թուլացնել խորհրդային պետական ու տնտեսական մեքենան եւ, առհասարակ, կազմակերպուած ու զինուած ուժեր է նախապատրաստում պատերազմի դէպքում Խորհրդ. Միութեան դէմ ապստամբական շարժումներ առաջ բերելու նպատակով: Երկու դատավարութիւններն էլ որոշ կերպով ցոյց տուին, որ Թուրքիան իր գործակալների միջոցով տարիներ շարունակ դաւադրական աշխատանք է կատարել Կովկասում յայտնապէս թշնամական նպատակներով Մոսկուայի դէմ:

Դարձեալ նոյն երկու դատավարութիւնները, սակայն, ցոյց տուին եւ մի ուրիշ բան. տարիներ շարունակ խորհրդային իշխանութիւնները տեղեակ են եղել թուրք գործակալների Աճարիայում եւ Աբխազիայում ունեցած գործունէութեան, բայց ձեւացել են, որ իբր թէ ոչինչ չգիտեն: Նոյնիսկ, երբ՝ երկու տարի առաջ երեւան է եկել Նեստոր Լակոբայի խաղացած հակախորհրդային դերը, Բերիայի հրամանով նրան սպանել են, բայց նոյն Բերիան եւ իր ընկերները ցաւակցական գրութիւն հրատարակեցին Թիֆլիսի թերթերում «հին եւ անվեհեր բոլշեւիկ» Լակոբայի մահուան առթիւ՝ յայտնելով միաժամանակ, թէ Աբխազիայի Կենտգործկոմի նախագահը մեռել է հիւանդութիւնից: Հիշդ Խանջեանի «ինքնասպանութեան» պատմութիւնը

Պարզ է, որ մի քանի տարի առաջ Լակոբայի Թրքասէր գործունէութեան մերկացումը ձեռնտու չէր խորհրդային իշխանութեան համար, այդ պատճառով Լակոբան մեռաւ «հիւանդութիւնից», եւ նրա դագաղի վրայ Բերիաները կոմունիստական արցունքներ թափեցին: Այժմ արդէն ծածկելու պէտք չի մնացել, եւ նոյն Բերիաների կողմից Լակոբան յայտարարւում է «Թրքական գործակալ»: Ինչո՞ւ այդպէս: Որովհետեւ այսօր Թուրք-խորհրդային յարաբերութիւնները հասել են մի կէտի, երբ այլեւս «բարեկամների» գաւերը գաղտնի պահելը շահաւոր չէ:

Եւ ոչ միայն այդքան: Թուրք-խորհրդային յարաբերութիւնները յանգել են մի կէտի, երբ խորհրդային իշխանութիւնը իրեն պարտաւորուած է զգում զինելու ինքնապաշտպանութեան: Աճարիայի եւ Աբխազիայի դատավարութիւնները,— որոնց յաջորդում են եւ պիտի յաջորդեն ուրիշները,— ցոյց են տալիս նաեւ, որ խորհրդային իշխանութիւնը ձեռնարկել է վճռական միջոցների՝ մաքրելու համար Կովկասը այնպիսի տարրերից, որոնք վաղը, պատերազմի պարագային, կարող են գործիք դառնալ Թուրքերի ձեռքին ի վնաս Խորհրդային Միութեան: Եւ ձերբակալութիւնների ու դատավարութիւնների ծաւալը ապացոյց է, թէ Թուրքերը ի՛նչ լայն եւ խոր մուտք են գործել Կովկասի զանազան խաւերի մէջ. եթէ համայնավար Լորդկիպանիձէներն ու Լակոբաները դարձել են Թրքական գործակալներ, էլ ինչե՛ր կարող են անել Կովկասի աջ-ազգայնական տարրերը, որոնց համար Ռուսաստանի տիրապետութիւնը յայտնապէս անհանդուրժելի է եղել միշտ:

Ուշ չէ՞ արդեօք: Աւելի քան 15 տարի է՝ Թուրքերը բոլորովին ազատ էին Կովկասում: Անգարայի գործակալները զանազան ձեւերով ու զանազան միջոցներով թափանցեր էին Կովկասի ամենախուլ խորշերն իսկ: Արդեօք այժմ Թուրքը Կովկասում խիստ ամուր նստած չէ՞ եւ կարելի՞ է դատավարութիւններով ու մասնակի գնդակահարութիւններով կտրել նրա արմատը եւ վաղը ապահով զգալ: Հազիւ թէ բոլշեւիկները համարձակուեն ասելու, թէ իրենք բոլորովին ապահով են այս տեսակէտից: Ընդհակառակն, Կովկասը հիմա անհամեմատ աւելի «Թրքասէր» է, քան երբեւիցէ, անհամեմատ շատ ենթակայ է Թրքական ազդեցութեան, անհամեմատ աւելի բուռն ատելութեամբ լցուած է դէպի խորհրդային իշխանութիւնը եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ դէպի Ռուսն ու Ռուսաստանը, որ ժողովրդի աչքին աղբիւր է նկատւում բոլշեւիկեան ժանտախտի: Խորհրդային իշխանութիւնը ինքը քաջալերեց Թուրքերի մուտքը Կովկաս, ինքը ուժ տուաւ Թուրքերի ազդեցութեան ուժեղացման, ու հիմա ձեռ ու ոտ է ընկել: Ուշ չէ՞ արդեօք:

X

Մենք վեր առինք խնդրի միայն մէկ էջը— Կովկասեան Թատերաբեմը: Թուրք-խորհրդային յարաբերութիւնների խանգարումը սակայն, շատ աւելի լայն է եւ ընդհանրական: Վերջին երկու տարուայ դէպքերը ցոյց տուին, որ Թուրքիոյ մասը կայ եւ Թուրքեստանի ու Ղազախստանի «հակայեղափոխութիւններին» մէջ ու, թերեւս, աւելի հեռուները, բոլոր մահմեդական կամ Թրքական երկրներում: Եւ զարմանալի կը լինէր, եթէ այդպէս չպատահէր. Թուրքը օգտագործեց Մոսկուայի բարեկամութիւնը ո՛չ միայն ներքին ու տնտեսական, այլ եւ արտաքին ճակատի վըրայ՝ մասնաւորապէս ոյժ տալով համաթուրանական տրամադրութիւններին ու շարժումներին: Թրքական ազդեցութիւնը այսօր, Խորհրդ. Միութեան սահմաններում, շատ աւելի զօրաւոր է, քան երբեւիցէ: Եւ երբ այժմ, Թուրքը Մոսկուային թիկունք դարձնելով հակում է անգլիական կողմը, կարելի է երեւակայել, թէ մօտալուտ բարդութիւնների դէպքում, ի՛նչ դժուարութիւններ կարող են ըստեղծուել խորհրդային իշխանութեան համար:

Հիմնակա՞ն են այս ենթադրութիւնները թէ ոչ, իրօ՞ք Աճարիայի եւ Աբխազիայի դատավարութիւնների ժամանակ երեւան եկած փաստերը ամբողջապէս ճիշդ են, թէ չափազանցուած կամ, նոյնիսկ, յօրինուած են չեկայական գաղտնարաններում — բոլոր դէպքերում էլ մի բան անվիճելի է — Թուրքերի եւ խորհուրդների միջեւ սեւ կատու է անցել:

Մեր պարտականութիւնն է աւելի ուշադրութեամբ եւ մօտիկից հետեւել դէպքերին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՒՔՐԷՇԷՆ

"ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ„Ի ՅՈՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՀԱՅԱԳԷՏ Փրոֆ. ՎԼԱՏ ԳԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

Կիրակի 5 դեկտեմբեր Գուքրէշի լատինական սրահներէն մէկուն մէջ տօնուեցաւ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի յիսնամեակը, կազմակերպուած «Հայ մշակութային հիմնարկութեան» կողմէ: Խուռն եւ ընտիր բազմութիւն մը, ամէն խաւէ եւ դաւանանքէ, եկած էր իր յարգանքի բաժինը տալու Մխիթարեան այս հիմնարկին: Աւելի շուտ այս հանդէսը համակրանքի ցոյց մը եղաւ զոյգ Մխիթարեաններու հասցէին, եւ ներկաները պահ մը մոռցան իրենց ամենօրեայ հոգերը, լսելով Մխիթարեանց 234 տարիներու բեղմնաւոր աշխատանքներուն պատմութիւնը՝ իրենց առջեւէն շարժապատկերի պէս անցան Մխիթար Աբբան, Այտընեանը, Բագրատունին, Ալիշանը, Չամչեանը, Տաշեանը, Ակինեանը, եւ այն բոլոր մեծ ու պզտիկ վանականները որ մշակեցին մեր լեզուն եւ մատենագրութիւնը:

Հանդէսին խօսք առին ռումանահայ կաթողիկէ թեմէն առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան, Գ. Գ. Ցով. Տէվէճեան եւ Յ. Ճ. Սիրունի: Հանդէսին կը նախագահէր ռումէն Փրոֆ. Վլատ Գընըցեանու, որ իր անվերապահ սէրը յայտնեց հայ մշակոյթին եւ պանծացուց անոր անխոնջ մշակները՝ Մխիթարեանները եւ 50 տարեկան «Հանդէս Ամսօրեայ»ն:

X

Յաջորդ օրն իսկ ներկայացայ յարգելի փրոֆէսորին, նկար մը խնդրելու «Յառաջ»ին համար: Երիտասարդ հայագէտը զիս ընդունեց եւ շատ ուրախ զգաց ինքզինքը շահագրգռութեան համար որ Հայերը եւ մասնաւորապէս Ռումանահայերը ցոյց կուտան իր անձին եւ իր կատարած հայագիտական աշխատանքներուն հանդէպ:

Համակրելի անձնաւորութիւն մըն է Գ. Գընըցեանու, թուխ դէմքով, սեւ աչքերով, առաջին ակնարկին հայկական ծագում ունենալ կը թուի, բայց ոչ. Մենք Ռումանահայերս քիչ մը սովորութիւն ըրած ենք ամէն մարդու մէջ հայկական ծագում տեսնել, փրոֆէսոր Գընըցեանու Ռումանացի է եւ եթէ հայագիտութեամբ կը զբաղի, մենք իրաւունք չունինք զայն իւրացնելու.

Ծնած է 1900ին 20 օգոստոսին Թիմիշօառայի մէջ: Իր երկրորդական ուսումը առած է Սուչեավայի մէջ, ուր իրեն դասընկեր ունեցած է բազմաթիւ Հայեր: Յետոյ Սուչեավայի հայ եկեղեցիներն ու վանքերը իր մէջ առթընծած են հետաքրքրութիւն եւ սէր դէպի ինչ որ հայկական է:

Չեռնովիցի համալսարանը յաճախած է ուր ուսուցած է իրաւաբանութիւն եւ բանասիրութիւն: Անկէ յետոյ ուսուցիչ կարգուած է Սիրեթ քաղաքին մէջ որ ժամանակին հայկեդրոն մը եղած է. հոն հանդիպելով բազմաթիւ հայկական տապանաքարերու, կը փորձէ անոնց արձանագրութիւնները քննել: Կը լուսանկարէ բոլոր կարեւոր արձանագրութիւնները եւ անհրաժեշտութիւնը կը զգայ խորանալու հայ լեզուին մէջ: Իբրեւ Չեռնովիցի համալսարանի գրադարանապետ կը սկսի ուսումնասիրել արեւելեան լեզուները որոնց մէջ կը հմտանայ: Այժմ ծանօթ է արաբերէնի, սանսկրիտերէնի, հայերէնի եւ կելտական լեզուներու, քիչ ատենի մէջ կրցաւ սորվիլ այնքան հայերէն որ Փարիզ գալուն աշակերտեցաւ փրոֆ. Մաքլէրին, որու մօտ կատարելագործուեցաւ ընթերցանութեան եւ քերականութեան մէջ:

Փարիզի մէջ հետեւեցաւ Ecole Nationale des langues orientalesի, 1932ին ստացաւ հայագիտութեանվ կայական, աշակերտեցաւ Mariesի եւ Meilletի, 1930ին Չեռնովիցի համալսարանին բանասիրական ճիւղին դասախօս կը կարգուի, պաշտօն որ մինչեւ այսօր ալ կը վարէ:

Ունի 15 բանասիրական աշխատութիւններ որոնցմէ ոմանք իբրեւ դասագիրք կը ծառայեն համալսարաններու մէջ: Իր աշխատութեան սեղանը լեցուն է չվերջացած ձեռագրերով, որոնք բանասիրական արժէքաւոր երկեր են

Փրոֆէսոր Գընըցեանու շատ կը փափաքի երթալ Էջմիածին, ուր կ'ուզէ մնալ գոնէ տարի մը, հմտանալու համար հայագիտութեան մէջ. սակայն կը ստանայ երջանիկ առիթը մը. Խորհուրդ տուի իրեն որ եթէ Հայաստան երթալը չյաջողի, մէկ ամիս Վիէննա կամ Վենետիկ երթայ, որոնք գիտնականներու բոյներ են եւ ուր իր տրամադրութեան տակ կրնայ ունենալ հարուստ գրադարան մը եւ ձեռագրերու անսպառ պաշար:

Փրոֆ. Գընըցեանու չէ այն գիտնականներէն որոնք իրենց սեղանին առջեւ կ'անցընեն իրենց ժամանակը, ան միեւնոյն ատեն քննիչ է ամէն մարդկային ընկերութեան եւ սխալ պիտի ըլլար զինքը երեւակայել նիհար, դալուկ դէմքով մարդ մը, ընդհակառակն, իր յաղթանդամ մարմինը պատկառանք կ'ազդէ: Կազմակերպած է այս քանի մը տարիներու ընթացքին շատ մը դասախօսութիւններ ռումէն եւ հայ հասարակութեան համար, հայ մշակոյթին եւ պատմութեան շուրջ: Այս տեսակէտէն անգնահատելի են իր, ինչպէս Փրոֆ. Եօրկայի բերած օգուտները հայ տարրը ճանչցնելու համար ռումանացի ժողովուրդին: Մեր գաղութը պիտի գիտնայ անշուշտ իր երախտապարտութիւնը ցոյց տալ մարդու մը որ այնքան անշահախնդրօրէն կ'աշխատի այս ուղղութեամբ:

Փրոֆ. Գընըցեանու ձեռնարկած է լոյս ընծայել «Հնդեւրոպական ուսմանց» հանդէս մը, որուն մէջ կարելի է յօդուածներ գրել ֆրանսերէն, գերմաներէն, իտալերէն, անգլիերէն եւ ռումաներէն լեզուներով: Այս հանդէսին մէջ լայն չափով տեղ պիտի գտնեն հայ լեզուի ուսումնասիրութիւններու կապուած նիւթեր ալ, առաջին թիւին մէջ յօդուածներ պիտի ունենան A. Cuny, Milles Dileon E. Lidéu, եւ ուրիշներ որոնց կարգին նաեւ Գ. Յ. Ճ. Սիրունի «Ռումանահայ բարբառին տեղը հայ լեզուին մէջ» ֆրանսերէն յօդուածով:

Այս զուտ բանասիրական հրատարակութիւնը, որ անշուշտ պիտի կարդացուի օտար գիտական շրջանակներուն մէջ, նոյնքան շահագրգռելու է նաեւ մեր արտասահմանի ընթերցողներն ու մասնագէտները: Հանդէսին հասցէն է Prof. Vlad Banateanu, Str. Elefterie, 39, Bucuresti (Roumanie):

Մ. ԱՆՑՈՐԴ

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԽԵԼՔ ԱՆ ՄԵՋՄԷ

Եւրոպա կ'ապրինք, արմուկ-արմուկի քաղաքակիրթ ժողովուրդներու հետ, եւ տակաւին շատ մը քաղաքավարական տարրական օրէնքներ չկըրցանք մարսել եւ իւրացնել:

Օրինակ, ուրիշին դրան բանալիին ծակէն ներս դիտելը ամօթ բան է:

Հանդիպած մարդուդ եւ բարեկամիդ շահ ու զէնին մանրամասնութիւնը իմանալու մարմաջը տգեղ բան է:

Փողոցի մէջ կամ հասարակաց տեղ մը, բարեկամիդ՝ իգական սեռէ մէկու մը հետ տեսակցած միջոցին, սանկ «այդ կտորէն ինծի ալ բաժին չկա՞յ» դէմքով մօտենալը զզուելի է:

Այս հասարակ գիտելիքները սորվիլը հովին տանք վայրկեան մը: Հեռաւոր երկիրներու քաղաքական եւ կուսակցական կեանքի մասին ալ կարծիք կը խառնուինք յաճախ: Այս ալ ուրիշ մէջքինկածութիւն մըն է: Ատենէ մը ի վեր, կարմիրներու կայսրութեան ներքին գործերով ու անցուդարձերով զբաղիլ սկսած ենք, առանց նկատի առնելու որ, այդ երկիրը իր ինքնակոչ մենաշնորհեալ ներկայացուցիչները ունի բոլոր երկրամասերու մէջ.

Մանաւանդ հայկական հանրապետութեան մասին չափազանց հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան կարգ մը թերթեր ու մարդեր:

Սեւ շրջանակի մէջ առած են այդ երկրի մէջ կատարուող կարմիր բարեկարգութիւնները եւ ողբերգու տողերով կը հրամցնեն ընթերցողին այդ տեղի կեանքը, կարծես, արտասահմանի մէջ ցաւ ու դարդ չունենայինք.

Բարեբախտաբար կան լաւատեսներ որ ծափ ու ծնծղայ կը խփեն օրն ի բուն՝ այդ միեւնոյն նիւթի շուրջ:

Եղա՞ծը:

Քանի մը տասնեակ մարդ Չէկա կոչուած տարրալուծարանը հրաւիրուած են՝ պարզ բժշկական քննութենէ մը անցնելու համար:

Եւ գտնուած է որ, այս եղկելիները, երազատեսութեան ախտէն բռնուած են:

Տարիներով իրենք զիրենք, Հայաստանի ժողովուրդը եւ Մոսկովեններու գլխաւորները խաբելով, անոնք միլիոններ քաշած են պետութեան սընտուկէն՝ հաւատալով եւ հաւատացնելով թէ՝ այդ գումարները կը յատկացուին կարմիր շինարարութեան

Իբրեւ թէ այդ գանձերը ի սպառ են դրած գիւղեր ու աւաններ շինելու, ջրանցքներ ու օդանցքներ կառուցած, ելեկտրակայաններ եւ հեռախօսներ հաստատած, նոյնիսկ հինգ տարոյ Գուլիվերդի գիւղին ընթերցարանը օժտած են ձայնասփիւռով:

Եւ տակաւին, հաւատացուցած են որ, երկու հաւ, չորս վառեակի տէր հարուստ գիւղացիներու — կուլակ — մուխը մարելով՝ խնայողութեան համար ալ զոյգ մը կօշիկը չորս ոտքի յատկացնելէ վատ «կրօնք», «ազգութիւն» եւ «հայրենիք» կոչուած հիւանդութիւններն ալ արմատէն չորցուցած են ...

Սուտին արեւը շատ մայր կը մտնէ կ'ըսեն: Վարագոյրը բացուած է այսօր եւ մարդիկը դիմակազերծ կանգնած են հրապարակը իրենց իսկ աղբերլով եղածին վրայ:

Իրականութի՞ւնը:

Այս «երկնքեսանիները», այս «կապուած շները» ու «դիմակաւոր սրիկաները» ուրիշ գործ չեն տեսած այլ միայն «վնասարարութիւն», «ոճիր» եւ «խարեբայութիւններով» վատնած են հայր Ստալինի պարգեւած բարիքները.

Կոտորուած են եղջերաւոր չորքոտանիները:

Ներգաղթ կազմակերպած են արտասահմանի մէջ եւ փոխանակ եղբայրաբար Թուրք ու Թաթարներով խնդացնելու հայկ. հողը, Հայերով ճոխացուցած են զայն որպէսզի խնդումը պատճառ բռնելով իրաւունք ունենան Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը պահանջելու:

Հիմա, հնչած է ժամը, այս «վատերը» մերկացնելու եւ երկիրը փըրկելու անոնց ճիրաններէն:

Կողմնակից չեմ անոնց որ, մատնութեան եւ նախանձի կը վերագրեն Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող այս հալածանքները:

Ենթակաները, յայտնապէս ինքնամատնութիւն կատարած են տարիներէ ի վեր, իրենց վրայ կրելով յետադիմական-ազգայնական պիտակներ:

Աղասի Խանջեան: Վերլուծեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՈՔՐԻԿ ՀՈՎՈՒՈՒՀԻՆ

Մինչեւ ցայգալոյս, արդէն լծվար մը տեղ շրջած էինք հողը, եւ շունչ մը տուինք եզներուն:

Մայիսեան արեւը, հեռաւոր լեռներուն ետեւէն սկսաւ կամաց կամաց իր բիւեղները ցոյց տալ, որոնք խըրուած էին կապոյտ այերին մէջ: Մեզմէ աւելի վեր գտնուած բարձունքները արեւոտած էր, եւ, շուքը դանդաղօրէն իր քղանցքները հաւաքելով դէպի մեզ կ'առաջանար:

Արշալոյսէն քիչ առաջ, խոտերուն ու թփիկներուն վրայ տեղաւորուած ցօղի կաթիլները կամաց կամաց կ'անհետանային շողխնալով: Բոյսերն ու թփիկները սկսած էին կամաց կամաց մպտիլ արեւուն դէմ իրենց գլուխները վերցնելով ու լուռ փսփսալով,— ճիշդ ժամանակին համար, եթէ քիչ մըն ալ ուշանայիր, պիտի մաշէինք, պիտի սրսփայինք, սա մեր մարմիններուն վրայ թառած ցօղերուն ծանրութենէն:

Արեւին երեւնալուն հետ, սա ազուորիկ, պզտիկ պզտիկ թռչնիկներն ալ սկսան թռւիլ թռւիլ, տերեւէ տերեւ ոստոստել, իրենց անոյշ գեղգեղանք-լեզուներովը խօսելով ու երգելով:

Մենք կը հանգչէինք մեր Արապին ոտքերուն տակ, մեր կռնակը տուած խոնաւ հողին, քիչիկ մը հաց ու պանիր ծամելէ ետք՝ իբրեւ նախաճաշ:

Մեր դիմացը գեղեցիկ համայնապատկեր մըն էր լեռներու, ձորերու ու դաշտերու:

Մուսան սքանչացումով կը խօսէր իրենց լեռներուն մասին, ինծի ալ հարց տալով.

— Դուք ալ ունի՞ք սանկ սիրուն տեսարաններով ու բարձր գագաթներով լեռներ:

— Ա՛հ, մեր լեռնե՞րը, պատասխանեցի ես, իրենց բարձրութեամբ Աստուծոյ դուռ-դրացի են, ու Անոր հետ միշտ զրոյց կ'ունենան... : Ա՛խ, տեսնէիր անգամ մը մեր Ախմըղանը, թէ ի՛նչպէս երկինքը իր կռնակին վրայ շալկած է... Արեգի՛ն, որ արեւուն է՛ն սիրելին է... Ախզա՛ղը, որ ամէնէն շատ ձմեռ կ'ունենայ... Խնթ Լեռը, որուն անծանօթներ միշտ կը սոսկան մօտենալու... Մեր լեռնե՛րը, մեր հսկանե՛րը... Ձեր այս լեռները ի՛նչ են որ, եթէ ոչ մէկ-մէկ գաճաճներ մերիններուն քով:

— Կը հաւատամ, ըսաւ Մուսան եւ աւելցուց— ի՛նչ ալ ազուոր, ազուոր անուններ ...

Երբ վերջացաւ մեր եւ Մուսայենց լեռներու մասին եղած զրոյցը, գըլուխս վերցուցի եւ ետ դարձուցի անգամ մը: Ի՛նչ տեսնեմ, արեւը եկած մեզի շատ մօտիկցած էր, եւ, եզներուն գլուխներն ու փորերուն մինչեւ կէսը ոսկեգոյն պատած:

— Արե՛ւը, արե՛ւը, ձայնեցի ես, տե՛ս, մեր քով հասած է: Քիչ վերջ, աւանները ուր են ուր չեն մէջտեղ պիտի ելլեն: Մեր Արապը անոնց տըզզոցը լսելով պիտի սկսի տեխոնները ծռմռտկել... Ե՛լ, շուտ,— առաջարկեցի Մուսային: Անմիջապէս, վաթոցները քաշելով հողէն, մաճերուն փարեցանք:

X

Այդ օրուան բաժինը լրացնելու մօտ էինք, երբ քնքո՛յշ ձայն մը, երգի մը վերջին վանկերովը մեր ականջներուն հասաւ: Գանդ առինք. ձայնին ոտ կողմէն գալը ճշդելու համար: Ան կուգար մեր վերեւ գտնուած բլուրին կողմէն, ու կը շարունակուէր տակաւին: Այդ ձայնը, կարծես դուրս կուգար, փլած կուրծքի մը աւերակներուն տակ թաղուած սիրտէ մը, այնքան մելամաղձոտ, այնքան սրտակեղեք: Եւ կը կարծուէր թէ, սիրտ փըշրտող լացի մը ձայնն էր եւ ոչ թէ երգի մը:

Մենք կը գտնուէինք բլուրէն վար, մօտաւորապէս չորս-հինգ հարիւր քայլ: Ձայնը կուգար բարձրէն, եւ մեր վերեւը հազիւ հասած, միջոցին մէջ կը փշրուէր, կ'անհետանար, ինչպէս ջութակի մը անո՛յշ ու լալկան վերջին մրմունջները, որ ընդարձակ դրուագի մը վերջին նօտաները չհասած կ'անշնչանան:

— Անծանօթ բառեր... ու եղանակ, մրմնջեց Մուսան, խօսքն ինծի ուղղելով, կողմնակի:

— ... :

— Ինչո՞ւ լուռ ես, Մէ՛նօ, անպայման դուն...:

— Այո... ինծի համար հասկնալի բառեր... եւ շատ ծանօթ եղանակ մը, սիրելի՛ Մուսա, աւելցուցի՝ տխուր:

— Հօ՛ ըսենք, Մէ՛ն հոգիս, առաջարկեց Մուսան, տեսնելով որ ես ըսկսայ տխրիլ, եւ աւելցուց— շուտ ըրէնք, արդէն քիչ մնացած է մեր օրուան բաժինը լրացնելու: Եզները արձակելէ վերջ, վեր կը բարձրանանք անգամ մը... :

Երգը կը շարունակուէր տակաւին, ու անո՛յշ անայլ կուգար մեր ականջներուն մէջ:

Կէս գիշերին, դուռը զարկին,
Անոյշ քունէս արթնցուցին,
Մայրի՛կ, մայրի՛կ, անուշիկ մայրիկ :

X

Արեւը հազիւ Եփրատին վրայ հասած էր, երբ մենք երկու լծվարէն քիչ մըն ալ աւելի տեղ սեւցնելէ ետք, եզներն արձակած էինք:

Դէպի վեր՝ բլուրը բարձրանալու համար նեղ կածան մը կար, որ թըփիկներուն մէջէն մեզ վեր հանեց մինչեւ բլուրին գագաթը:

Երգը կը շարունակուէր անդադար: Ու մենք քանի կը մօտենայինք ձայնին, ան այնքա՛ն տխուր կուգար մեզի:

Կէս գիշե՛րին, դուռը բացի՛ն,
Ձեռքս ու ոտքս շղթա՛յ զարկին:
Մայրի՛կ, մայրի՛կ, անուշիկ մայրի՛կ:

Կը կարծէի թէ, մէկը սիրտս իր երկաթէ ճանկերուն մէջ առած, արիւնը կը քամէր անդադար...: Սկսայ դանդաղիլ: Չէի կրնար քայլերս առջեւ կանին պէս արագ շարժել: Մուսան ալ — զգայուն սիրտով որբուկ մը — տեսնելով որ զգածուեցայ ու չէի կըրնար արագ առաջանալ, տխրութեամբ լեցուած, մօտեցաւ ու յարեց հարազատի մը ձայնով.

— Հոգ չէ... Կամաց քալենք...:

Քանի մը քայլ եւս յառաջանալէ վերջ, երբ գագաթին մօտեցած էինք, տեսանք, փոքրիկ պուրակի մը կողքին վրայ քանի մը այծեր, որոնք մեզ տեսնելով ետ փախան, դէպի իրենց տիրոջը կողմը:

Այծերուն ետ դառնալը պատճառ եղաւ, որ փոքրիկ հովուուհին թուփի մը տակէն դուրս ելլէ, իր երգը դադրեցնելով:

— Ահաւասիկ, փոքրիկ հովուուհի մըն է եղեր, ձայնեց Մուսան, մատնանշելով:

ՋԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(2)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԹՈՒՐՔ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐԸ

— • —

Պոլսոյ Փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարաններու Թուրք փոխ-տնօրէնները ժողով գումարած են կրթական տնօրէն Թէվֆիք Գուլթանի նախագահութեան տակ եւ ամբողջացուցած են իրենց իրաւասութեան կանոնագիրը, որուն համաձայն Թուրք փոխ-տնօրէնները պիտի կոչուին «ուսուցման եւ մշակոյթի տնօրէն».

Ուսուցման տնօրէնները իրաւասու պիտի ըլլան հսկելու վարժարաններն ոչ միայն Թուրքերէն լեզուով աւանդուած դասերը, այլ ի հարկին բոլոր …

ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՀԱՍԱԾ Է

«Աւազարէզ» ստորագրեալ խմբագրական մը մէջ (26 Նոյ.)

Անբաններու եւ սորուկներու խափոր մը կազմուած է արտասահմանի մէջ, որ կրթուած կապիկներու նման կը պարէ իր երէկուան «բռնակալին ընկերներու» դիակներուն շուրջ, հայհոյելով եւ անարգելով անոնց յիշատակը։

Զուր բան է այսպիսիներէն սպասել …

… ցածները պիտի կրկնեն միեւնոյն յանկերգը — պէտք է որ դատուին դաւաճանները, լրտեսները, հակայեղափոխականները, Փաշական գործակալները, եւայլն։ Եւ անոր ետեւէն ալ պիտի յղեն հեռագիր մը Մոսկուա, շնորհակալութիւն յայտնելու Ստալինին որ բարի եղած է գլխատելու իրենց երէկուան հարիւրաւոր ընկեր …

Արտասահմանի հայ ժողովուրդը պէտք է համոզուի վերջնականապէս, որ այս անբանացած անասունները յաւիտենապէս կորսուած են անոնց բանաւոր էակ դառնալուն բնաւ յոյս չկայ։

Բարեբախտաբար չափազանց զանցառելի է անոնց քանակը արտասահմանի մէջ, եւ անոնց ոչ կորուստը …

ՌԱՖՖԻ

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՒՐԻՒՄԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

ՀԱՅԲՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

ՅԵՏ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ ԴԻՐՔԱՄԱՆԻՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԺԽՏՈՒՄ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Շար.)

չիս չի կրնար 1000 օդանաւ դրկել Ֆրանսայի օգնութեան, առեւտրական պա֊րագաներու մէջ ։

Օդանաւային նախարարը, Պ. Քօ պատասխանեց թէ արդար չէ քննադատել նախարար մը որուն խրատատութիւնները սահմանափակուած են երկրին ելմտական կացութեամբ։ Ճիշդ է որ յապաղումներ տեղի ունեցած են, բայց այդ յապաղումները եղած են բոլոր նաւաստորմիղներուն եւ օդատորմիղներուն մէջ։ Ֆրանսա կրնայ պարծենալ թէ իր օդանաւերու տեսակները գերազանց են միւս բոլորէն եւ թէ յառաջիկայ երկու տարիներու համար ընդունուած ծրագիրը գլուխ պիտի հանուի մինչեւ 1940 յունուար 1։

*** Երեսփ. ժողովը ծովային նկատացոյցն ալ վաւերացուց միաձայնութեամբ, քուէարկելով մօտ 4.500.000.000 ֆրանքի վարկ մը (30 միլիոն անգլ. ոսկի)։ Այս առթիւ տեղեկաբերը մասնաւորապէս ուշադրութեան յանձնեց միւս երկիրներու ծովային սպառազինութիւնները եւ գիտել տուաւ թէ Ֆրանսա չորրորդէն վեցերորդ աստիճանին իջնելու դատապարտուած է, իբրեւ ծովային պետութիւն, եթէ արագ չշարժի։ Գերմանիա, որ արդէն 105.000 թոն տարողութեամբ արդիական նաւեր ունի, 325.000 թոն պիտի ունենայ 1941ին։ Ծովային նախարարն ալ խոստովանեցաւ թէ Ֆրանսայի նաւային կացութիւնը «փափուկ» է, բայց ոչ «աղետալի»։ Ու յայտնելով թէ կառավարութիւնը իր բոլոր ճիգերը ի գործ պիտի դնէ նոր շինութիւնները փութացնելու համար, եզրակացուց.— «Մտահոգութեան պատճառ չկայ։ Ֆրանսա կրնայ հպարտանալ իր նաւատորմիղով»։

"ԺԱՆԻՆ ՔԵԼԼԵՐՆ ԱԼ ԵՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ„

Դեռ ի՞նչ անակնկալներ վերապահած է Վայտման

Էօժէն Վայտման, գերմանացի հրէշը, վեցերորդ սպանութիւն մը եւս խոստովանեցաւ առջի օր։

Ինչպէս գրած էինք, կասկածներ կը ծանրանային իր վրայ, Ալզասցի կնոջ մը, Տիկին Ժանին Քէլլէրի (Ժան Պէրսթ) անհետացման առթիւ։ Անոր անունով ճերմակեղէններ, ինքնութեան թուղթեր եւ ուրիշ առարկաներ գտնուած էին Սէն Քլուի չարաշուք վիլլային մէջ։ Այս անգամ իր պաշտպան փաստաբանները բանտ գացին եւ երկուքուկէս ժամ հարցաքննելէ վերջ, խոստովանցուցին մարդասպանը։ Անցեալ օգոստոսէն ի վեր 15 խորհրդաւոր անհետացումներ պատահած ըլլալով ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, կը կարծուի թէ մարդասպանը տակաւին շատ գաղտնիքներ ունի։

Փաստաբաններուն հետ խօսելէ վերջ, Վայտման խնդրեց հարցաքննիչ դատաւորին տանիլ զինքը, որպէսզի ամէն բան պատմէ։ Ոստիկանները կալանաւորին երկու ձեռքերը եւրին կապելով, առաջնորդեցին հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ, ուր պատմեց.

— Այո, ես սպաննեցի Ժան Պէրսթը (Ժանին Քէլլէր)... Ազգ մը հրատարակած էր եւ գործ կը փնտռէր, իբրեւ վարժուհի։ Նամակ մը գրեցի, գործ առաջարկելով։ Տիկինը պատասխանեց... Ժամադրութիւն տուինք Փլաս տը լա Ռէփիւպլիքի մէկ պանդոկին մէջ... երբ եկաւ, տեղ չկար այդ պանդոկին մէջ... Ռոժէ Միլիօն յանձն առաւ տեղ գտնել։ Ու սենեակ մը գտաւ ռիւ Տէօնքէրքի մէջ։ Ժան Պէրսթ հոն իջաւ հոկտեմբեր 3ի գիշերը... Հոկտեմբերի 4ի առտուն Միլիօն եւ ես գացինք գտանք Քուֆէի (սպաննուած) ինքնաշարժով որուն որու պատկանիլը գիտէր ընկերս։ Կ'ուզէինք Վիշի տանիլ Ալզասուհին, ուր գործ մը գտած ենք, ըսեր էինք։ Ճամբայ ելանք։ Մինչեւ այդ ատեն պարզապէս կ'ուզէինք կողոպտել երիտասարդ կինը... Սակայն յանկարծ որոշեցինք մէջտեղէն վերցնել։ Անկէ պարզ էր այդ ձեւը եւ նուազ վտանգաւոր

«Ժամը տասնին ճամբայ ելանք Պարպիզոնէն։ Հազիւ անտառին մէջ մտած (Ֆոնթէնէպլօ), կանգ առինք։ Միլիօն եւ ես առաջարկեցինք պտոյտ մը կատարել։ Օդը շատ գեղեցիկ էր։ Տիկինը հաճոյքով ընդունեց։ Անտառ մտանք աջէն։ Հինգ֊տասը քայլ առինք, շրջապատելով մեր ընկերուհին. Ու հասանք մենաւոր աւազահանք մը։ Ժան Պէրսթ իմ առջեւս էր։ Ատրճանակս հանեցի եւ ուղղակի քաշեցի ծոծրակին։ Տիկինը ինկաւ. Ցեղն ու անցը մնացած էր։

«Ետքը, Միլիօնը եւ ես փայտի մը օգնութեամբ եւ մեր ձեռքերով փոս մը փորեցինք աւազին մէջ, մարմինը պառկեցուցինք եւ վրան ծածկեցինք։ Ասոր մեր մէջ բաժնեցինք դրամը,— հարիւր ֆրանք՝ չիսուննոց մանր դրամներով։ Ես պահեցի 1300 ֆրանքի թղթատարական մուրհակ մը, Միլիօն առաւ ժամոնի մը, տալու համար Ռընէ Թրիքոյի (Քոլէթ)։ Նորէն ճամբայ ելանք եւ կանգ նստանք։ Մեր ետին կը մնար միայն Ժան Պէրսթի պայուսակը։ Վերջապէս վերադարձանք Սէլ֊Սէն֊Քլու։ Քանի մը օր վերջը, Քոլէթ գանձեց թղթատարական մուրհակը, միասին տանելով մեռեալին ընտանեկան տետրակ։ Բայց ան չէր գիտեր թէ ուրկէ կուգար այս դրամը, ուրիշ բան եթէ Միլիօն պատմած է»։

Հարցաքննիչ դատաւորը յանկարծ հարցում մը ուղղեց Ռոժէ Լըպլօնի սպանութեան մասին։ Մարդասպանը պատասխանեց թէ արդէն պատմած է։ Դատաւորը պնդեց որ նորէն պատմէ։

Վայտման — Ճշմարտութիւնը պիտի ըսեմ։ Ես չէի որ սպաննեցի Լըպլօնը, այլ Ռոժէ Միլիօնը։ Ան ծրագրած, կազմակերպած էր գործը, Փուատիէ անունն ալ ան էր հնարած։ Բայց մարդ սպաննել չէր գիտեր։ Ինծի խորհուրդ հարցուց։ Բացատրեցի,— ատրճանակին բերանը կ'ուղղես ծոծրակին... Երբ Լըպլօն եկաւ, Միլիօնն էր որ սպաննեց զայն։ Բայց լաւ չէր գիտեր զարնելու ձեւը։ Ձեռքը կը դողար... Այս պատճառով առաջին գնդակը քսուեցաւ դէմքին, երկրորդը յաջողեցաւ։ Ես օգնեցի մարմինը փաթթելու։ Դիակը դրինք մեռեալին կառքին մէջ։ Ես առաջ մեկնեցայ, Քուֆէի կառքով, Միլիօն ետեւէն կուգար, բերելով դիակը զոր ձգեցինք Նէօյլի։ Ու երկուքս մէկ վերադարձանք մեր վիլլան, Լա Վուլզի։ Քոլէթ հոն չէր»։

Մարդասպանը նկարագրած ըլլալով Ժանին Քէլլէրի թաղուած տեղը, երէկ իսկ խուզարկութիւններ կատարուեցան, երեւան հանելու համար դիակը։ Միեւնոյն ատեն բանուորներ կը փորէին վիլլային պարտէզը, ուրիշ դիակներ գտնելու համար։

Կասկածներ կան թէ Վայտման սպաննած է նաեւ երկու շարժավարներ, Տուիյեօ եւ Մարգոյ։ Կը կարծուի թէ խմբակը կը գրաւէր նաեւ թմրեցուցիչներու եւ կիներու վաճառումով. Մարդասպանը յայտնեց թէ խմբակին չորրորդ անդամը, Ժան Պլան, չէ մասնակցած սպանութեանց եւ գողութեանց, այլ կը գործածուէր դրամ ճարելու համար։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղած է Տիկին Թէնտուֆ Դաւիթեան, 53 տարեկան, ինքզինքը կախելով իր բնակարանին մէջ։ Կը տառապէր անբուժելի հիւանդութենէ մը։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. Ֆլանտէն Պերլին երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Տոքթ. Կէօպէլսի հետ։ Թէեւ իր ճամբորդութիւնը անհատական հանգամանք ունի, բայց Պ. Ֆլանտէն պիտի տեսակցի նաեւ ուրիշ նախարարներու հետ եւ յետոյ պիտի երթայ Փրակա։ Ձախակողմեան թերթերը կը քննադատեն այս ճամբորդութիւնը, կասկածելի ծրագիրներ վերագրելով։

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՈՔ, որ անուանարկութեան դատ բացած է 15 խմբագիրներու եւ յօդուածագիրներու դէմ, իր կարգին դատուեցաւ առջի օր, ամբաստանուած ըլլալով թէ փորձած է վերակազմել Հրեղէն Խաչերը։ Այս առթիւ ատենէն կը հռչակուէր 1936 հոկտեմբեր 4ի ցոյցը՝ Փարք տէ Փրէնսի առջեւ, ուր համայնավարները ժողով մը սարքեր էին։ Գնդապետը հերքեց եղած ամբաստանութիւնները, յայտնելով թէ այդ ցոյցին իր կազմակերպութեան անդամներէն ներկայ էին 40.000, ձերբակալուեցան 1600 անդամներ, բայց միայն 16ը վար դրուեցան եւ միայն երկուքին վրայ զէնքեր գտնուեցան։ Աւելցուց թէ իր նոր կուսակցութեան անդամներէն 40 առ հարիւրը նախապէս անդամ էին ժողովրդական ճակատին եւն.։

ՄԻՍԱՊԵՏԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ անդամներէն բանուոր մը, Վասլէն, առջի օր հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ իրեն յանձնարարուած էր ռմբոցներ շինել։ Իրեն ալ առաջարկած են երդում ընել, բայց մերժած է։ Դաւաճանները պիտի մաքրուէին։ Ցարչարանքի սենեակ մը շինուած էր քաղաքական երեւելիներու համար եւն.։ Նորէն զէնքեր եւ ռազմանիւթ գտնուեցան Ֆոնթէնէպլոյի անտառին մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Թուրքիա

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 17 Դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Մ. Պառաւեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Պատ. Ատ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Փրոփականտի Յանձնախումբին Դիւանը կազմակերպած է դասախօսական ժողով մը «Շահրիկեան» սրահին մէջ 16 Դեկտ. Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին։ Յանձնախումբին մաս կազմող ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ռուսական հարցը»։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը 16 Դեկտ. Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, «Վարուժան» ակումբին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը Դեկտ. 16, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sports։ Կիսամ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Մասնաւոր հրաւէր չպիտի ղրկուի։ Ներկայանալ անդամատետրերով

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վարդերես Մինասեան եւ զաւակունք խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր եւ տաղեր.ի՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրճան անունով ճանչցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Աղեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդրուի Սուրիոյ, Լիբանանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութեններ եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère)։ France։

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մտադրած եմ Ատափազարի հայութեան անցեալը հաւաքածոյի մը վերածել, պատմուածքներու ձեւով։ Այս առթիւ, հակառակ Ատափազար ծնած ըլլալուս, կը խոստովանիմ յիշողութեանս տակաւին շատ մը դէպքեր ու դէմքեր։

Արդ, բոլոր այն Ատափազարցիները, որ կը սիրեն վերակենդանացած տեսնել իրենց ծննդավայրը... գիրքի ձեւով՝ բարի թող ըլլան իրենց գիտցածն ու լսածը տեղեկացնելու ինծի։

Նախապատուութիւն պէտք է տալ ժողովուրդի համեստ խաւերուն հետ կապ ունեցող դէպքերուն եւ դէմքերուն։ Կ'ընդունիմ նաեւ լուսանկարներ վերջը վերադարձնելու պայմանով։

ՀԱՍՑԷ — Yéghicheyan Vartan, Dentiste, 93, Rue de la Kaska, 93, Tunis (Tunisie)։

Յ. Գ.— Արտասահմանի այն թերթերը, որ պիտի ուզէ արտատպել այս կոչը, թող հաճի օրինակ մը ղրկել ինծի, փոխարժէքը անմիջապէս ստանալու համար։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է Վիրոֆլէի կեդրոն թաղամասին մէջ, օթօպիւսի կայանին ճիշդ դիմացը, 58 bis, Route Nationale, Viroflay (S. et O.), գեղեցիկ բնակութիւն մը բոլոր կազմածներով։ Պայծառ ու լուսաւոր, ընդարձակ պարտէզ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գառնիկ Պետեանի, 21 Rue Banès, Meudon (S. et O.)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեքսանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հայկական դրօշ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տակ Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վռամեան, Զօր Սերոբ, եւ Պ. Սէքէճեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէքէլեան, Մ. Պօյաճեան եւ Յ. Մելիքեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 Ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1926) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ ...	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա ...	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3604

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԽՕՍՔԷՆ ԳՈՐԾԻ ԱՆՑՆԷԻՆ...

Ամսէ մը ի վեր, «յեղափոխական» հանգամանք առած է ռամկավար մամուլին դիրքը՝ Բարեգործականի հանդէպ:

Կրնանք զայն կոչել հոգեփոխութիւն կամ դիմաշրջութիւն: Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք նորութեան մը առջեւ, որ ե՛ւ շքեղ է ե՛ւ աննախընթաց:

Յիշենք վերջին փաստերը:

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը լուրջ պայքար մը կը մղէ իր վերաբացումէն ի վեր: Աջէն-ձախէն գնդասեղի հարուածներ կը տեղացնէ անոր ղեկավարութեան դէմ: Կ'ըսէ բաներ, կը գործածէ բառեր որոնց ամէն մէկը շարք մը խմբագրականներ գրել կուտար երէկ, եթէ ամբաստանողն ըլլար Դաշնակցական թերթ մը:

Հոկտեմբեր 9ին, շաբաթաթերթը կ'ողբար իր խմբագրականին մէջ, ակնարկելով Պօղոս Նուպարի մէկ խօսքին, որ «պզտիկ հանրապետութիւն մը» կը նկատէր Բարեգործականը.

— «Հանրապետութիւնը սակաւապետութիւն մը դարձած է, նոյնիսկ գուցէ միապետութիւն մը»:

Այդ առթիւ, կը բացատրէր թէ «գործնականին մէջ ընդհանուր ժողով գոյութիւն չունի», թէ ինչ-որ Կեդր. վարչութիւն կը կոչեն, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «երկու-երեք անուններ, չհաշուելով վարիչ-պատուիրակը»:

— «Թող խնդիրը քիչ մը աւելի մօտէն սեղմեն ու պիտի տեսնեն որ յետ մանրակրկիտ քննութեան, թերեւս մէկ կամ երկու անուն միայն կը մնան»:

Եւ դեռ աւելի աղի խօսք մը.

— «Պայմա՞ն է ոսկեբիչ ըլլալ, անդամակցելու համար Կեդր. ժողովին: Պայմա՞ն է այս կամ այն ընտանիքին անդամ կամ խնամի ըլլալ, մուտք գործելու համար անոր մէջ»:

Աւելի վերջը, շաբաթաթերթը հրատարակեց տեսակցութիւն մը՝ Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանակի պատգամաւորին հետ (ռամկավար), որ նոյնպէս կը ժխտէր Բարեգործականին վարչական եւ կանոնադրական թերութիւնները, եւ անհրաժեշտ կը գտնէր կազմակերպութիւնը «կարելի եղածին չափ պատշաճեցնել ժամանակի պահանջներուն»:

Արտատպելով այս տեսակցութիւնը, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը կ'ողբայ, կը տրտնջայ եւ կը բողոքէ իր կարգին.

— «Կեդր. Վարչութեան անդամները չեն ուզեր փոխել ազնուապետական դրութիւնը: Սակաւապետութեան ջատագովումն էր այն ազդարարութիւնը՝ որ երկու տարի առաջ բխեցաւ Կեդր. Վարչութենէն, ցոլացնելով Միութիւնը ղեկավարողներու սա արմատացեալ մտայնութիւնը՝ թէ Միութեան գործերը եւ ապահովութիւնը կարելի չէ յառաջացնել ժողովրդական կազմակերպութեան մը ձեռք տալով Կեդրոնական Վարչութեան:

Ըստ տիրող մտայնութեան, աղայական մտայնութիւնը միշտ պէտք է տիրապետէ, բացարձակօրէն անտեսելով բոլոր հասարակական կազմակերպութեանց մէջ տիրող ժողովրդային սկզբունքը, որ դրամի եւ հարստութեան քանակութեան հետ չի կապեր կեդրոնական վարչութեան անդամ ըլլալու իրաւունքը: Ներկայիս, հարուստ ըլլալն է որ արժէք ունի, ոչ թէ ծառայութիւնը:

Որոշ եւ հաստատուն սակաւապետական նկարագրով նուիրագործուած դրութիւն մըն է Բարեգործականի վերին ղեկավարութիւնը: Մարդիկ կան, որոնք իրենց կեանքը նուիրած են այս Միութեան, յարատեւ զոհաբերութեամբ իրենց իմացական, բարոյական եւ նիւթական ուժերուն, սակայն երբեք չեն կրնար կոչուիլ ղեկավար դիրքերու եւ պարտաւորութեանց, քանի որ ընտրութիւնը քմահաճոյքէ կախում ունի:

Այս կերպով, թէեւ Բարեգործականը «ժողովուրդին կազմակերպութիւնը» կը հռչակուի, խնամիական կապերով իրարու կապուած քանի մը անձերու կամքն է որ կը տիրէ անոր վերին ղեկավարութեան մէջ: (Պայքար, 30 Նոյ.):

Կրնայինք նոյն կուսակցութեան միւս կեդրոնական օրկանէն՝ Եգիպտոսի «Արեւ»էն ալ օրինակներ բերել: Բայց կը բաւէ, ապացուցանելու համար թէ բան մը փոխուած է եթէ ոչ Դանիոյ թագաւորութեան, գոնէ թագաւորական տոհմին մէջ...

Իրազեկներ զարմանազան բաներ կը պատմեն այդ հոգեփոխութեան մասին:

Կ'ըսեն թէ այս միջոցին լուրջ ճակատամարտ մը կը մղուի Բարեգործականի մէկ փոխ-նախագահին եւ վարիչ-պատուիրակին միջեւ, թէ այս վերջինը ճակատ մը յարդարած է նոյնիսկ ժամուն բակը, իր կամքը պարտադրելու համար, թէ միւսն ալ — ոսկեբիչ կամ գոհարավաճառ — իր կուսակիցներն ունի, կանգնած ըլլալով ամուր գետնի մը վրայ եւն.:

Կը նշանակէ թէ լուրջ խմորումներ տեղի կ'ունենան «պզտիկ հանրապետութեան» ներսն ու դուրսը, եւ անոնց մէկ արտայայտութիւնը կը կազմէ ռամկավար մամուլին «ճիհատ»ը:

Ամէն պարագայի մէջ, բարենշան է երեւոյթը, պայմանաւ որ խօսքերը գործի վերածելու եղանակն ալ ռամկավարները իրենք ցուցնեն կամ գտնեն:

Թուղթի վրայ, ռամկավարներու բողոքներուն եւ պահանջներուն մէջ դուք պիտի չգտնէք բան մը, որ տարիներով ձեւակերպուած, մատնանշուած, արծարծուած չըլլայ Դաշնակցական մամուլին մէջ: Նոյնիսկ բառերը մենք էինք որ մաշեցուցինք, — ազնուապետութիւն, սակաւապետութիւն, աղայական, խտրական, խնամիական եւն.:

Թոյլ տուէք անգամ մը եւս անդրադառնալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԻ ԿԱՅՍՐԸ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵՑ

Աշխատանքները յառաջ կը տարուին ուժգնօրէն

Պատասխանելով նախագահ Ռուզվելթի բողոքագրին, Ճափոնի կայսրը անձամբ ներողութիւն խնդրեց, ամերիկեան նաւերու խորտակման առթիւ: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը երկրորդ եւ աւելի ուժգին բողոքագիր մը ղրկած էր այս դէպքին առթիւ, պահանջելով պաշտօնապէս ներողութիւն խնդրել եւ կատարեալ հատուցում տալ:

Ճափոնական կառավարութիւնը ներողութիւն խնդրեց, յանձն առնելով 1.— Հատուցում տալ. 2.— Պատժել պատասխանատուները. 3.— Միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ուրիշ անգամ այսպիսի դէպքեր չպատահին: Ներողութեան գիր մըն ալ ուղղուեցաւ անգլիական կառավարութեան, քանի որ անոր նաւերն ալ զարնուած էին:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստի հրաւիրուած էր երէկ, այս դէպքերուն առթիւ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիա ինչ միջոցներու ալ դիմէ, Ամերիկայէն աւելի յառաջ պիտի չերթայ: Կառավարութիւնը առ այժմ կը գոհանայ չոր ու ցամաք պատասխաններ տալով խորհրդարանին մէջ եղած հարցումներու:

Մինչ այս մինչ այն, Ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց արշաւները Չինաստանի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուած է Փէքինի մէջ: Այս առթիւ պարզուած է չինական հանրապետութեան նախկին դրօշը՝ հինգ տարբեր գոյներով: Նոր իշխանութիւնը գործի ձեռնարկած է արդէն, վարչական, օրէնսդրական եւ դատական օրկաններով: Բոլոր հանրային եւ առեւտրական հաստատութեանց հրամայուած է այսուհետեւ պարզել նոր դրօշը,— կարմիր, կապոյտ, ճերմակ, սեւ եւ դեղին, որ խորհրդանշանն է հինգ ցեղերու,— Մանչու, Մոնկոլ, Իսլամ, Թիպէթեան եւ չինական: Այս հինգ ցեղերը կը ներկայացնեն չինացի ժողովուրդը: Նոր կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ ամբողջ Չինաստանը կը գտնուի իր իրաւասութեան տակ:

Արտաքին նախարարը Փրակայի մէջ

Պելկրատի այցելութիւնն ալ վերջացուցած ըլլալով, արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս երէկ իջաւ վերջին կայանը, Փրակա, ուր նոյնպէս արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան:

Պելկրատի այցելութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կը յայտարարէ թէ երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն խօսակցութիւնները տոգորուած էին աւանդական բարեկամութեամբ: Երկու պետութեանց արտաքին նախարարները հաստատեցին թէ անհրաժեշտ է շարունակել գործակցութիւնը նոյն բարեկամութեամբ եւ վստահութեամբ, թէ իրենց շահերուն եւ թէ Եւրոպայի խաղաղութեան ընդհանուր բարիին համար:

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ՝ Պ. Իվօն Տէլպոս ալ ընդունած է որ, նկատի առնելով Եուկոսլավիոյ աշխարհագրական դիրքը, Պելկրատ հարկադրուած է հաշուի առնել Հռոմ-Պերլին առանցքին գոյութիւնը: Պելկրատ Պերլինը կը նկատէ Հռոմի զինակիցը: Յետոյ, Հռոմ եւ Պելկրատ հաւասարապէս մտահոգ են Աւստրիոյ մասին (անշլուս, կամ կցում Գերմանիոյ կողմէ): Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիա կը նախընտրէ որ Աւստրիա Գերմանիոյ միանայ քան թէ միապետութիւն հաստատէ: Իտալիան ալ իր հոգերն ունի այդ մասին: Միւս կողմէ Եուկոսլավիա կապեր ունի Բուլկարիոյ հետ, բայց կը վախնայ Համայնավարութենէն: Մինչեւ այսօր ալ խորհրդային դեսպանատուն չկայ Պելկրատի մէջ: Ժամանակին Աղեքսանդր թագաւորը կ'ըսէր Պարթուին.— «Կ'ուզէք Մոսկուայի դիրքը նետել մեզ. բայց եթէ ընդունիմ, այն ատեն Ֆրանսան այլեւս առաջին տեղը պիտի չգրաւէ Եուկոսլավիոյ մէջ»: Միւս կողմէ, Սերպերը դիտել կուտան — եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա թոյլ տան որ Գերմանիա նորէն անպատիժ բռնէ Պաղտատի եւ Հնդկաստանի ճամբան, մենք տրամադիր չենք առանձինն ստանձնելու բոլորովին աւելորդ զոհողութիւն մը:

ԺԱՆԻՆ ՔԵԼԼԵՐԻ ԴԻԱԿԸ ԱԼ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Նորէն կասկածելի առարկաներ արիւնոտ վիլլային մէջ

Վայտմանի խոստովանութեանց վրայ, ոստիկանութեան պաշտօնեաները անցեալ օր ջահերու լոյսով խուզարկութիւններ կատարեցին Ֆոնթէնպլոյի անտառին մէջ, Պարպիզոնի ճամբուն վրայ եւ գտան վեցերորդ զոհին դիակը: Մարդասպանը մերժած էր ընկերանալ ոստիկաններուն, բուն տեղը ցուցնելու համար, յայտնելով թէ չի կրնար դիմանալ յուզումին..

Քարտէսը գծած էր արդէն, եւ ոստիկանները ժամը 5ին Աւազակներու Քարայրը իջնելով, գտան Ժանին Քէլլէրի (Տիկին Գէբուք) դիակը, թաղուած՝ քանի մը սանթիմեթր թանձրութեամբ աւազի տակ: Շրջակաները կը գտնուէին կրակէն սեւցած քարեր, որուն վրայ կերակուր եփած էին սկաուտները: Այս քարայրը քաջածանօթ է Փարիզցիներուն: Հռչակաւոր նկարիչը՝ Միյլէ, հարեւան դաշտերուն մէջ նկարած էր իր «Անժէլիւս»ը եւ «Հասկաքաղները»: ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերուն քարայրը կը ծառայէր իբրեւ որջ ահարկու աւազակներու:

Երբ դիակը երեւան հանուեցաւ, խուզարկուները տեսան որ մէկ թեւը դրուած էր գլխուն տակ, իսկ միւսը երկարած՝ մարմինին ի վար: Ինչպէս գրած էինք երէկ, մարդասպանները առած էին կնոջ դրամը՝ 100 ֆրանք՝ յիսուն սանթիմնոցներով եւ 1300 ֆրանքի թղթատարական մուրհակ մը: Արդ, դիակին աջ ձեռքին վրայ կը մնար ոսկի մատնի մը, իսկ ձախին վրայ՝ ուրիշ մը: Խուզարկուները ատրճանակին փամփուշտն ալ փնտռեցին, հողը փորելով, բայց անոր տեղ գտան Վայտմանի մէկ լուսանկարը: Հանելուկ մըն ալ այս,— արդեօք լուսանկարը Գերմանացիին գրպանէ՞ն ինկած էր, դիակը թաղած ատեն, թէ իր ընկերը՝ Միյլոն կամ ուրիշ մը դիտմամբ հոն դրած էր զայն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԹԻԼՆԵՐՈՒՆ ՀՐԱՇՔԸ

Երկու շաբաթէ ի վեր Լոնտոնի պահպանողական մեծ օրաթերթը՝ *Տէյլի Թէլէկրաֆ էնտ Մորնինկ Փոսթ* հանգանակութիւն մը կը կատարէ, խաղալիկներ ճարելու համար 120,000 (հարիւր քսան հազար) կարօտ մանուկներու, Ծնունդի առթիւ:

Առաջին գումարը վճարեց թերթին տնօրէնը, լորտ մը, տրամադրելով 500 ոսկի:

Սիրալիր նամակի մը հետ կարեւոր գումար մը ղրկեցին թագաւորն ու թագուհին: Իրարու ետեւէ իրենց բաժինը հասցուցին նախկին կամ ներկայ նախարարներ, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւ ուրիշ երեւելիներ, իշխան, դուքս, կոմս կամ լորտ:

Բայց անոնք չեն որ կը լեցնեն ցանկը, այլ բուն ժողովուրդը, ինչպէս ամէն տեղ:

Ամենօրեայ ցանկին մէջ, որ կը բռնէ երեք չորս մանրատառ սիւնակներ — բաւական՝ Յառաջի երկու էջերը լեցնելու — 50, 20, 10, 5 ոսկիներ կը կորսուին շիլինգներու եւ փէննիներու մէջ,— մինչեւ վեց փէննի: Եւ օրական կը գոյանայ հազար անգլիական ոսկի:

Մէկ շաբաթ կը մնայ Ծնունդին, բայց արդէն ապահովուած է կէսը: (Կ'ուզեն կանուխէն գնել եւ բաժնել ամէն բան, որպէսզի Ծնունդին գիշերը պատն երեսին չմնան 120.000 մանուկները,— մեծ մասով զաւակները՝ բանուորական շրջանի մը գործազուրկներուն):

Միայն հանգիստաւոր տօներու առթիւ չէ որ «տասնոցներ» կը հաւաքեն Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Այնտեղ, պատերուն վրայ եւ ամէն տեղ, մասնաւոր ազդեր ձեզի կը յիշեցնեն որ չմոռնաք փէննի մը ձգել զանձանակը, հիւանդներու կամ չքաւորներու համար:

Եւ շքեղ հիւանդանոցներ անգամ փէննիներ կը հաւաքեն պարբերաբար, այս կամ այն պակասը լրացնելու համար:

Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցն ալ այդպէս չպահուեցա՞ւ, աւելի քան հարիւր տարի (այժմ մատնուած ճգնաժամի անելի մը):

Միշտ հաւատացող՝ կաթիլներու հրաշքին, «Յառաջ» բազմաթիւ կոչեր ուղղեց իր հրատարակութեան ընթացքին, եւ հարիւր հազարներ հաւաքեց:

Դեկտեմբեր 4ին ուշադրութեան յանձներ էի նոր պահանջ մը,— Պէյրութի մօտ, Նոր Սիսի Լուսինեան վարժարանին մէջ որ ունի 455 աշակերտներ, կան 178 որբեր, որբուհիներ եւ չքաւորներ: «Շատերը գրասեղան անգամ չունին: Աշակերտներու մեծ մասը եկեղեցին, տախտակներէ եւ թիթեղներէ շինուած շէնքի մը մէջ են: Ստիպուած ենք ձրի ընդունիլ բազմաթիւ աշակերտներ»:

Եւ [illegible] նամակ մը բաժանորդէ մը (Ց. Սոլաքեան).

— «Պարոն Վաչէին «Կաթիլ» կաթիլը կարդացած ատենս մեր ինը տարեկան փոքրիկ Վարդավառը ուշի ուշով մտիկ ըրեր է: Յանկարծ ըսաւ. «Հայրիկ, դուն այդ որբերուն միլ (հազար) ֆրանք ղրկէ»:

— Բայց տղաս ես այդ միլ ֆրանքը ո՞ւր տեղէն ղրկեմ, դուն գիտես որ հայրիկը այդքան դրամ չունի:

— «Վայ, վայ, դուն չունիս նէ ես իմ թիրլիրէս (զանձանակ) տասը ֆրանք կուտամ այդ որբերուն դպրոցին համար»: Այս դրամը հաւաքած է սու առ սու, բարի կենալուն եւ դասը լաւ գիտնալուն համար առած ըլլալով»:

Անշուշտ ուրիշ զանձանակներ ալ պիտի բացուին, հետզհետէ,— թուղթ, գրիչ, մելան կամ գրասեղան ճարելու համար Նոր-Սիսի դպրոցին աշակերտներուն:

Մէկ մատիտը կաղանդչէք մըն է անոնց համար:

ՎԱՉԷ

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տխուր տեղեկութիւնները, որոնք ախտաւոր երեւոյթ մը կը պարզեն.—

Բնիկ Պաղչէցի երիտասարդ մը, Մեսրոպ Կիւլիւզեան դաւադրաբար կը զարնուի դնդակի հարուածէն եւ ծանր վիճակի մէջ կը փոխադրուի Հալէպ, Ալթունեանի հիւանդանոցը: Բժշկական բոլոր խնամքները կը մնան ապարդիւն եւ Մեսրոպ կ'աւանդէ հոգին:

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ սպանութիւնը արդիւնք է երկու ընտանիքներու միջեւ գոյութիւն ունեցող հին թշնամութեան մը:

**** Անդր-Նահրի Նոր-Եոզղատ թաղին մէջ տեղի ունեցաւ հետեւեալ սարսռազդեցիկ ոճիրը, որ արդիւնք է կիներու միջեւ պատահած վէճի մը: Բոլորն ալ իրարու ազգականներ են:*

Ոճրագործը՝ Կարապետ Թորոսեան, բնիկ Գուրունքըլլացի երիտասարդ մը, ամուրի, դաշունահարեց Հաճի Տօնանեանը եւ եղբայրը՝ Միսաք Տօնանեանը՝ այն պահուն երբ այս վերջինները գործէ վերադարձած, իրենց ընտանիքով կը ճաշէին: Յանկարծ, Կարապետ, դաշոյնը ձեռքը ներս կը խուժէ եւ առանց այլեւայլի կը մխէ Միսաքի կռնակը, իսկ միւս եղբայրը, Հաճին երբ եղբօրը օգնութեան կը փութար, ոճրագործը այս անգամ դաշոյնը կը խրէ Հաճիին ճիշդ կուրծքին, եւ մահը կ'ըլլայ վայրկենական, իսկ Միսաք ծանր վիրաւոր կը մնայ տունը եւ կը յանձնուի բժշկական խնամքի: Ոճրագործը կը փախչի, բայց ի վերջոյ կը ձերբակալուի: Նմանապէս ձերբակալուած են ոճրագործին քոյրը՝ Շահնար եւ քեռայրը՝ Միհրան Գարա-Մանուկեան, իբրեւ մեղսակիցներ ոճրին:

Մեռնող երիտասարդը իր ետին կը թողու ծերունի մայր մը, այրի մը եւ երկու փոքրիկներ: Իսկ Միսաք, որ ծանր վիրաւոր է, ունի կին մը եւ չորս փոքրիկներ: Երկու եղբայրներն ալ լուրջ երիտասարդներ էին, եւ ո եւ է մէկու հետ խնդիր չէին ունեցած, այլ ուղղակի զոհերն են կիներու միջեւ եղած դատարկ վէճերու: Բնիկ Եոզղատցի են:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ մէջ, ընկեր Ս. Թիւրքմէնեանի կինը երբ հեծանիւով տուն կը վերադառնար, ետեւէն ինքնաշարժ մը զարնելով գետին կը տապալէ զայն: Ներկաները անմիջապէս օգնութեան հասնելով հազիւ կ'ազատեն ստոյգ մահուընէ: Արկածեալը անմիջապէս Լիոնի Էրիօ հիւանդանոցը կը փոխադրուի, ուր կը տեսնեն թէ կողի ոսկորները վնասուած են, մէկ ականջին վարի մասը կտրուած եւ աջ ոտքը կոտրած է: Բարեբախտաբար ամէն վտանգ անցուցած է այժմ: Գործարանին տնօրէնն ալ արկածէն վերջ նախնական խնամքները փութացնելով վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրած է: Շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք դժբախտ տիկնոջ որ ունի հինգ զաւակներ:

ՀԱՅ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նորընտիր կաթող. պատրիարքը, Գրիգոր-Պետրոս ԺԵ. Հռոմ գացած է, Պապին ներկայանալու համար:

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ պաշտօնական թուղթերու վերտառութիւնները սկսած են փոխել: «Սուրիական պետութեան Աղէքսանդրէթի մուհաֆըզութիւն» բացատրութեան տեղ կը գործածուի «Աղէքսանդրէթի ինքնավար մուհաֆըզութիւն»: Վերջնական ձեւը պիտի որոշուի ընտրութիւններէն յետոյ:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ "ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ,, ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԾԵՐՈՎ

Խ. Հայաստանի վերջին «մաքրագործումները» ուղղակի ազգային աղէտի հանգամանք են կրում ։

Մաքրագործումներ աւելի կամ պակաս չափերով, մինչեւ օրս էլ եղել են Խ. Հայաստանի պետական եւ կուսակցական օրգանների մէջ։ Բայց այն, ինչ որ կատարւում է ներկայիս, աննախընթաց է թէ՛ ծաւալով եւ թէ խորութեամբ։

Մենք դեռ եւս կացութեան լրիւ պատկերը չունենք, որովհետեւ մի կողմից՝ «մաքրագործումները» շարունակւում են անխնայ եռանդով, իսկ միւս կողմից՝ խորհրդային թերթերը, ըստ ընկալեալ սովորութեան, լրիւ տեղեկութիւններ չեն տալիս օրւայ իշխանութեան արարքների մասին։ Սակայն եւ այն, ինչ որ սպրդած է այդ թերթերի մէջ մինչեւ այժմս կատարուած «մաքրագործումների» վերաբերեալ՝ ամենապարզամիտ հայ մարդուն էլ կարող է սարսուռ պատճառել...

Ըստ խորհրդային մամուլի տուած տեղեկութիւնների, «մաքրագործման» հարւածների տակ են ընկած —

ա) 1921ից ի վեր Հայկոմկուսի մէջ պաշտօնավարած բոլոր ընդհանուր քարտուղարները, որոնք Խ. Հայաստանի բարձրագոյն իշխանութիւնն էին ներկայացնում ։

գ) Բազմաթիւ հայահամայնավար Բիւրոյի եւ Կ. Կոմիտէի անդամութեան բարձր դիրքին հասած գրեթէ բոլոր համայնավարները։

գ) Բազմաթիւ հայ համայնավարներ, որոնք իբրեւ շրջանային կամ տեղական Կոմիտէների անդամներ՝ խոշոր դերեր են կատարել Հայաստանի քաղաքներում եւ գաւառներում՝ պետական եւ հանրային կեանքի բոլոր մարզերի մէջ։

դ)1921ից ի վեր իբրեւ Խ. Հայաստանի նախագահ կամ այսօրւայ յորջորջումով՝ իբրեւ Գործադիր Կոմիտէի նախագահ պաշտօնավարած հայ համայնավարներից շատերը։

ե) Նոյն ժամանակաշրջանում պաշտօնավարած բոլոր վարչապետները՝ կամ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահները՝ ի բաց առեալ Կասեանը, Ս. Համբարձումեանն ու Լուկաշինը, որոնց մասին ձայնծպտուն չկայ։

զ) Նոյն ժամանակաշրջանում պաշտօնավարած գրեթէ բոլոր նախարարները կամ ժողովրդական կոմիսարները ։

է) Վերջապէս, «մաքրագործուած» են հարիւրաւոր, եթէ ոչ հազարաւոր այլ գործիչներ, որոնք երկրի վարչական, դատաստանական, զինւորական, տնտեսական եւ մշակութային գործերում պատասխանատու դերեր են կատարել։

Էլ չենք խօսում ուրիշ հարիւրաւոր դժբախտների մասին, որոնք պատուհասուած են վերոյիշեալ «մաքրագործուածների» հետ անձնական կամ գործի մօտիկութիւն ունենալու պատճառով ։

Այս «մաքրագործուածները» ջնջին բացառութեամբ համայնավարներ են։ Բացառութիւն կազմող ոչ-համայնավարներն էլ կա՛մ «ուղեկիցներ» են եւ կա՛մ անվերապահ կողմնակիցներ խորհրդային կարգ ու սարքի։

Խորհրդային թերթերին նայելով՝ այս բոլոր «մաքրագործուածներից» մինչ օրս միայն ինը հոգու վճիռն է որոշուած։ Սրանցից հինգը դատապարտուած են 15—25 տարուայ բանտարկութեան, իսկ չորսի համար մահուան պատիժ է որոշուած։ Մահապարտներից երեքի մասին, լաւ թէ վատ, դատարանական որոշում կայ, իսկ չորրո՛րդի՝ Ներսիկ Ստեփանեանի մասին անցողակի գրուած է միայն՝ թէ «ներկայիս գնդակահարուած է»։

Ըստ երեւոյթին, «աշխարհիս ամենաժողովրդապետական» երկրում այն հասկացողութիւնը կայ ժողովրդի մասին, որ նա կարիք չունի իմանալու՝ թէ իր նախկին նախարար տղամարդը... Ներսիկ Ստեփանեանը ի՛նչ դատաւճռով է գնդակահարուել։ Մենք էլ, ցանկանալով այսօր չոր իրողութիւնների սահմանում մնալ, ոչինչ չենք ուզում ասել այս գնդակահարութեան պարագաների մասին։ Սակայն, այս օրինակն աչքի առաջ ունենալով՝ թոյլ ենք տալիս կասկած յայտնելու, որ ուրիշ Ստեփանեաններ էլ կարող են առանց դատ ու դատաստանի, եւ առանց հասարակութեան գիտութեան, «ներկայիս գնդակահարուած» լինել, հետեւաբար եւ վերապահութեամբ ենք ասում, թէ «մաքրագործուածներից» չորսհոգի են մահուան դատապարտուած ։

Գալով մնացածներին՝ նրանցից շատերը, ըստ խորհրդային թերթերի տեղեկատուութեան, ձերբակալուած են, իսկ միւսների մասին յստակ տեղեկութիւն չկայ։ Պէտք է ենթադրել, որ վերջիններս մասամբ աքսորուած են եւ մասամբ էլ մանուած գործից եւ հացից զրկուած մարդկանց տառապանքներին

Այս հալածականներին վերագրւում են դարհուրելի արարքներ, որ սկսւում են քրէական մեղքերից եւ տարածւում մինչեւ գրական իւրացումներ, աշխատաւորութեան անխիղճ կեղեքում, շինարարական աշխատանքների փճացում, հրճիգութիւններ, անասունների զանգուածային կոտորած, դաւադրութիւն իշխանութեան դէմ, անշշուկ սպանութիւններ, մատնութիւններ, լրտեսութիւն, պետական դաւաճանութիւն եւայլն, եւայլն։

Բնական է, որ նման արարքների հեղինակներն այլ կերպ չեն կարող որակել, քան իբրեւ «ժողովրդի թշնամիներ» կամ իբրեւ «սրիկաներ», «թունաւոր իժեր» եւ «կատաղած շուներ», որոնց կարելի է եւ պէտք է անխնայ ոչնչացնել։

«Մաքրագործումների» պատկերը իր չոր, կմախային ձեւի մէջ ամբողջացնելու համար, մնում է պարզել թէ ո՞ւմ հրամանով են նրանք կատարուած ։

Հրամանը գալիս է Մոսկուայից. լինի այդ ուղղակի թէ Մոսկուայի հովանաւորեալ գործակալութեան միջոցով։ Այս մասին երկու կարծիք չի կարող ունենալ մէկը, որ գիտէ Խանջեանի եւ իր համհարզների տապալման պարագաները եւ հետեւել է այն դերին, որ կատարեց «Պրավդայի» «Բիւթակից» Կոսլեարովը Ամատունիի եւ իր կողմնակիցների տապալման գործում։ Մոսկուայի վճռական եւ տիրական դերը Խ. Հայաստանի «մաքրագործումների» խնդրում այնքան ակներեւ է, որ խորհրդային թերթերն իսկ հրապարակօրէն խոստովանում են, թէ Խ. Հայաստանի «խայտառակութիւնները» «մերկացուած են Ստալինի խորաթափանց հայեացքով եւ նրա ցուցմունքներով»։

Այս է Խ. Հայաստանի այսօրւայ կացութիւնը իր ընդհանուր գծերով։ Դիտմամբ մենք այս ընդհանուր գծերով սահմանափակուեցինք, որպէսզի տեղի չտանք որեւէ տարակուսութեան՝ ուրուագծուած պատկերի ճշգրտութեան մասին։

Տեսնենք այժմ, թէ ի՛նչ անդրադարձում կարող է ունենալ եւ պիտի ունենայ այս կացութիւնը հայ մարդկանց մտածողութեան մէջ։

Մեր խօսքը, բնականաբար, պարկեշտ, հայրենասէր եւ ողջամտանելու ընդունակ հայ մարդկանց մասին է լինելու եւ ոչ թէ այն Հայերի մասին, որոնք, գիտակցօրէն կամ անգիտակցօրէն գործիք դառնալով Մոսկուայի ձեռքին, պատրաստ են ծափահարելու ամէն մի կացութիւն, միայն թէ նա առեղծուած լինի Մոսկուայի օրհնութեամբ կամ կարգադրութեամբ ։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

«Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի Լոնտոնի թղթակիցը ետեւեալ շատ կարեւոր վիճակագրական տեղեկութիւնները կը հաղորդէ իր թերթին.—

Անգլիական թերթերու տպագրութեան թիւերը համոզիչ ապացոյց մըն են, թէ մամուլը ի՛նչ ահագին ոյժ մըն է տակաւին Անգլիոյ մէջ։ Ամբողջական ազդեցութիւնը «ազգային» օրաթերթերուն, այսինքն այն տասնեակ թերթերուն, որոնք այդ երկրին բոլոր մասերուն մէջ իրենց ընթերցողներն ունին, 10միլիոնը կ'անցնի։ Ասոնցմէ դուրս 1,800,000 հոգի լոնտոնեան երեք իրիկնաթերթերը կը կարդան։ Կիրակնօրեայ մամուլն ալ ունի 13 միլիոն ընթերցող, եւ հաշուելով նաեւ գաւառի թերթերուն բիւրաւոր ընթերցողները, եւ չհաշուելով շաբաթաթերթերը, ամսաթերթերը, երկամսեայ եւ եռամսեայ թերթերը, դիւրին է հասկնալ, թէ անգլիական ժողովուրդին ժետութեան, քաղաքութեան եւ զօրութեան տարրերուն մէջ ի՛նչ ահագին դեր կը կատարէ մամուլը։ Ազգային օրաթերթերու տպագրութեան թիւը միայն ամբողջ Անգլիոյ տնտեսութեան թիւէն աւելի է, այսինքն, Անգլիացիներու տնտեսութեան բովանդակ ծախքերուն համագումարը թերթերուն համագումարէն պակաս է։ Այս արգարեւ հոկայական թուանշանները կը բացատրուին նաեւ սա՛ իրողութեամբ, որ ոչ մէկ Անգլիացիի մտքէն չանցնիր ուրիշի մը թերթէն օգտուիլ, այսինքն կարդալ թերթ մը, որ արդէն ուրիշի մը ձեռքէն անցած է։ Ամէն ոք իր սեփական թերթը ունի։ Անգլիոյ, ինչպէս նաեւ բոլոր անգլիական գաղթավայրերուն մէջ ամօթ է այն սովորութիւնը, որուն համեմատ սրճարաններու եւ ճաշարաններու յաճախորդները պատրաստ թերթերու վրայ կ'իյնան, որոնք իրենց վճարումով սեփական եղած չեն իրենց։ Ալ չըսենք թէ շատ Անգլիացիներ պէտք կը զգան երկու կամ երեք տարբեր քաղաքական ուղղութեամբ թերթեր կարդալ։

Վերջին երկու տասնամեակին մէջ անգլիական մամուլին աճումը աճեցուցած է նաեւ լրագրական եւ հրատարակչական ճարտարարուեստին մէջ աշխատաւորներու եւ պաշտօնէութեան թիւը։ Ասոնց թիւը 1921ին 50,000 էր, 1931ին 80,000, եւ ապահովաբար թիւը զգալի բարեփոխուած կրած է այդ տարիէն ասդին։ Անգլիական թերթերու արտադրութիւնը ընթերցողին հաշուով կը հաւասարի Մեծն Բրիտանիոյ բուրդի եւ ժանածի ամբողջական արտադրութեան։ Բնականաբար լրագրական ճարտարարուեստին կարեւորութիւնը, անկախաբար ուրիշ ճարտարարուեստի ճիւղերէն (թերեւս բացառութիւն ըլլալով Ֆիլմի ճարտարարուեստը), զուտ տնտեսականէն աւելի մտաւոր եւ հոգեկան մարզին մէջ մեծ ու նշանակալից է։ Մամուլը անգլիական ժողովրդապետութեան ամէնէն կարեւոր առանցքներէն մէկն է, եւ անգլիացի ժողովուրդը միեւնոյն վճռականութեամբ եւ միեւնոյն պատրաստակամ հպարտութեամբ կը հսկէ իր մամուլի ազատութեան վրայ, ինչպէս կը պաշտպանէ իր խորհրդարանին օրէնսդրութիւնները, հաստատութիւնները, իր ներկայացուցիչներուն ազատ ընտրութեան իրաւունքը եւ խօսքի ու հաւաքումի իր ազատութիւնը։ Ոեւէ ձեւ գրաքննական միջոցներով կամ պետական հակակշիռով մամուլի արգելք տիրող ազատութեան սահմանափակումը միտքէ խելքէ չեն կրնար անցընել Անգլիացիք խաղաղութեան շրջանի մէջ։ Քանի որ ազատ մամուլը ոչ միայն կ'ազդէ Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրայ, այլ մինչեւ իսկ այդ կարծիքին հայլիացումն է, արդի կեանքի պայմաններուն մէջ անոր գոյութիւնը անխուսափելի է ժողովրդավար վարչաձեւին շարունակութեան համար։ Անգլիական ըմբռնումով ազատ մամուլը երաշխիք մըն է ժողովրդային յոռի տրամադրութիւններու եւ ընկերային զանազան պոռթկումներու դէմ։

Դիտելու արժանի երեւոյթ մըն է նաեւ որ Անգլիոյ մէջ «կառավարական պաշտօնաթերթ» չկայ բնաւ ցամաքային Եւրոպայի մէջ եղածին ձեւով։ Որքան որ արտաքին Նախարար Իտընի յարաբերութիւնները «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի հետ եւ Ջէմպըլէնի յարաբերութիւնները «Եօրքշայր Փոսթ»ի հետ հանրածանօթ են, այսինքն որքան որ այս կամ այն թերթը կրնայ սպասողական կանգնիլ կառավարական քաղաքականութեան, բայց իսկական ոչ մէկ կապ կայ, եւ մէն մի թերթ միշտ կը պահէ անկախ քննադատողի դիրքի իրաւունքը։ «Թայմզ», զոր օրինակ, իբրեւ պահպանողական հայրենիքին եւ ազգային շահերուն, կը փաստէ որ այդ գաղափարը կազմուի միշտ իրեն համար։ Ազգային թերթերուն մէկ գաղափարի շուրջ բանած քաղաքականութիւնը չէ որ անպատճառ յաղթանակ կը տանի հանրային կարծիքին վրայ։ 1923ին Աշխատաւորական կուսակցութեան յաղթանակը զարմանալի օրինակ մըն է այն իրողութեան թէ այդ կուսակցութեան ծրագրին միակ պաշտպանն էր այդ միջոցին տկար թերթ մը քաղքենի մամուլին ջախջախիչ գերակշռութեան դէմ։ Նոյն բանը նաեւ Ամերիկայի մէջ։ Չէ՞ որ Րուզվէլթ իր վերջին ընտրական յաղթանակը կը պարտի անխնայ համարուած մամուլին, ընդդէմ Հիրսթեան հզօր մամուլին մոլեգին յարձակումներուն։ Բայց աշխարհի մէջ չկայ երկիր մը ուր մամուլին ոյժը հանրային կարծիքը կազմող ազդակը ըլլայ որքան Անգլիոյ մէջ։

×

Իրաւ է որ անգլիական մամուլը ոեւէ գրաքննութեամբ կամ պետական հսկողութեամբ կաշկանդուած չէ, սակէց պէտք չէ հետեւցնել թէ ազատութիւնը անսահման է։ Նախ օրէնքը երբեք չի թոյլատրեր բարոյականութեան դէմ ընդվզեցուցիչ յարձակումներ։ Ետքը կայ մասնաւորապէս Անուանարկութեան Օրէնքը, որ ինքնին կը սահմանակէ մամուլի բացարձակ ազատութիւնը։ Այս օրէնքը Մեծն Բրիտանիոյ օրինական տրամադրութիւններուն մեծագոյն մասին պէս, դատական վճիռներու եւ հասողութիւններու բարդ հաւաքածոյ մըն է, նախընթացի սկզբունքին վրայ հիմնուած։ Դժուար է ճիշդ ու ճիշդ սահմանել «անուանարկութեան» գաղափարը։ Սովորաբար ան կը նկատուի ըսուած կամ գրուած [illegible] թիւն մը կամ պնդում մը, որ «անուանարկութեան ձեւով ոեւէ մէկը կ'ենթարկէ ատելութեան, նախատինքի կամ ծիծաղելի ըլլալու, եւ կամ կրնայ վնասել անոր գործի շահերուն»։ Որովհետեւ անանկ սուր եւ խիստ սահմանում մը չկայ, ամէնէն աւելի դատաւորէն կախում ունի վճիռ թէ անուանարկութիւն կա՞յ թէ չկայ ։ Ոչ միայն պատժելի է իբրեւ գրպարտիչ ճանչցուած յօդուածին հեղինակը, այլ եւ խմբագրապետը, հրատարակիչը եւ տպագրիչը։ Տարակոյս չկայ որ անուանարկութեան այս օրէնքին լաբիւրինթոսին մէջ մոլորիլ չուզող թերթ մը, բոլորովին զանց կ'ընէ կասկածելի յօդուածի մը հրատարակութիւնը, փոխանակ պատժուելու վտանգին ենթարկուելու։

Վերջերս բողոքի ահագին փոթորիկ առաջ բերին երկու դատական վճիռներ «Պաշտօնական Գաղտնիքներու Օրէնքին» խիստ գործադրութեան պատճառաւ։ Այդ օրէնքը հրատարակուեցաւ 1911ին եւ վերացնուեցաւ 1922ին, նպատակ ունենալով ապահովել պետական գաղտնիքներու պահպանումը։ Թերթ մը կարգ մը տեղեկութիւններ տուած էր, որոնք կը յիշէին խարէութեան մէջ բռնուող մէկու մը դէմ դատական հետապնդումի մը առթիւ ոստիկանական շրջաբերականէն։ Թերթը մերժեց տեղեկատու ոստիկանական պաշտօնէին անունը տալ եւ ըստ այսմ պատժուեցաւ։ Ուրիշ անգամ մըն ալ օրագրող մը դատապարտուեցաւ, որովհետեւ հրատարակած էր լուր մը՝ առնելով զայն թղթատարական պաշտօնեայէ մը, որ իր պաշտօնին պարտաւորիչ լռութիւնը խզելով թերթին հաղորդած էր հեռաձայնով խօսակցութեան մը իմաստը։ Մամուլի ազատութեան չափազանցութիւնը չի սիրուիր հանրային կարծիքին կողմէ այն պարագայիններ թերթերուն մինչեւ իսկ հետեւանք մրցումի պայքարներու չարաչար գործածուի նոյն ազատութիւնը։ Մէկ խօսքով, ասիկա լաւագոյն նկարագիրն է անգլիացի ժողովուրդին, որ մրցակցութեան չափազանցութենէն չախորժիր։ Արդէն աս ալ առաջ կուգայ աւելի իբրեւ «ժողովրդական մամուլ» ճանչցուած թերթերուն պայքարէն, որով կը կարծեն հանրութեան զգայացունց լուրեր տալով շորթել անոր հետաքրքրութիւնը եւ այնպիսի տեղեկութիւններ հաղորդել, որոնք առանց բոլորովին անուանարկութեան օրէնքին հակառակ ըլլալու, ամենդուկ ձեւերով կը մտնեն մասնաւորներու ներքին կեանքին մէջ։ Իբրեւ ժողովրդական Մամուլ (աւելի ռամկական տեսակ մը փողոցային, Popular Press) կը հռչակուին այն թերթերը, որոնք աւելի զուարճութեան կը ծառայեն քան ընթերցող դասակարգին լուր հաղորդելու — ինչպէս, նախեւառաջ, Տէյլի Էքսփրէս, Տէյլի Մէյլ, Տէյլի Սքէչ, Տէյլի Միրըր — բոլորովին տարբեր արժանայարգ թերթերէն, ինչպէս Թայմզ, Տէյլի Թէլէկրաֆ, Մանչէսթըր Կարտիըն. Երկու սեւերուն միջեւ կը կենան Նիւզ Քրոնիքլ եւ Տէյլի Հէրըլտ։ Ի պատիւ անգլիական լրագրողներուն պէտք է ըսել, թէ անոնք առաջինները եղան որոնք փոթորիկ փրցուցին վերոյիշեալ կարգ մը հրատարակութիւններուն դէմ Բայց պէտք է նաեւ աչքէ չվրիպեցնել սա պարագան, որ կարգ մը այդպիսի թերթերու հրատարակութիւնը դրութեան մը վրայ հիմնուած է — մասնաւորապէս ժողովրդային մամուլ ըսուածը — այսինքն՝ ընթերցող շահելու համար այս կամ այն հսկայ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկութիւններու թեր ու դէմ կատաղի կռիւ կը մղեն։

Քիչ չէ թիւը անոնց որ լուրջ վրանց մը կը տեսնեն անգլիական լրագրութիւնը հետզհետէ թրաստի վերածելու ձգտումներուն մէջ։ Աւելորդ չէ հոս յիշատակել այդ խմբակներուն (թրըսթ) ամէնէն կարեւորը, փակագիծի մէջ դնելով իրենց տպագրութեան ալ թիւերը.—

Գիվըրպրուք խմբակ — Տէյլի Էքսփրէս (2.500.000), Սընտէյ Էքսփրէս (1.300.000), Իվնինկ Սթանտարտ (420.000),— Տէյլի Մէյլ խմբակ — Տէյլի Մէյլ (1.750.000), Իվնինկ Նիւզ (900.000), Սընտէյ Տիսփէչ (870.000), Տէյլի Միրըր (1.000.000), Սընտէյ Փիքչօրիըլ (1.900.000), ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գաւառական թերթեր, նոյն խմբակին ձեռքը։

Լորտ Սաութհուտի խմբակ կամ Օտհէմ'ս Փրէս — Տէյլի Հէրըլտ (գրեթէ 2.000.000), Փիփըլ (3.000.000)։

Պէրրի խմբակ (Լորտ Գէմրօզ եւ եղբայրըԼորտ Քէմսլի)— Տէյլի Թէլէկրաֆ (550.000), Սընտէյ Թայմզ (270.000), Տէյլի Սքէչ (1.020.000), Սընտէյ Կրէֆիք (1.700.000) եւ բազմաթիւ գաւառական եւ մասնագիտական թերթեր։

Նիւզ Քրոնիքլ խմբակ — Նիւզ Քրոնիքլ (1.350.000), Սթար (670.000) եւ բազմաթիւ գաւառական թերթեր ։

Մօրնինկ Փօսթի գոցուելովը Լոնտոնի անկախ մեծ օրաթերթերուն եւ կիրակնօրեաներուն թիւը հինգի իջաւ Թիը Թայմզ, Օպզըրվըր, Սընտէյ Րիփէրի, Նիւզ օվ Թիը Ուըրլտ (3 միլիոն 350.000 տպագրութիւն) եւ Տէյլի Ուըրքըր։

Անտարակոյս խմբակներու այս կեդրոնացումը եւ մենավաճառը մամուլին համար շատ վտանգաւոր է։ Բայց միշտ պէտք չէ մոռնալ, որ— ինչպէս վերը ակնարկեցինք — թերթի մը տպագրութեան թիւերով չէ որ հանրային կարծիքը կը կազմուի։ Գոնէ ասիկա ճշմարտութիւն մըն է Անգլիոյ համար ։

ՌՕՊԸՐԹ ԼԻՒՔԱՍ

ՏԻՖԼԻՍԻ ԵՒ ՆԷՕՐԱԹ ԻՆՉԻ՞Ր ԽՕՍԵՑԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ.— Ն. Ֆ. Փրէսէի Փարիզի թղթակիցը հաղորդէ իր թերթին, թէ երկու պետական մարդոց այդ անակնկալ խօսակցութիւնը մշակութային խնդիրներու շուրջ դարձեր է միայն։ Խօսեր են ուսանողներու եւ ուսուցիչներու փոխադարձ այցելութիւններու մասին։ Նէօրաթ ակնարկեր է նաեւ Փարիզի Ցուցահանդէսին, այն միջոցով թէ ժողովուրդներու համերաշխութեան գաղափարին մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանեն այդպիսի ձեռնարկներ։ Հազիւ քանի մը բառ միայն փոխանակեր են Լոնտոնի անգլեւֆրանսական խօսակցութեան վրայ։ Մէկ խօսքով կայարանի այդ տեսակցութիւնը ոչ թէ գործնական, այլ հոգեբանական եւ բարոյական արժէք միայն կը ներկայացնէ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՈՔՐԻԿ ՀՈՎՈՒՈՒՀԻՆ

Մենք այլեւս շատ մօտեցած էինք իրեն։ Ուզեց խոյս տալ մեզմէ, ծածկուելու, չերեւալու համար, բայց ալ ուշ էր։ Ան մինչեւ իր այծերուն քով հասաւ, մենք ալ եռեւէն հասանք։ Իրարու քով էինք հիմա, դէմ-դիմաց վիրար կը դիտէինք լուռ, հայեացքը ղեռին դամից մեր դժբախտ՝ փոքրիկ հովուուհին, վայրկեան մը մեզ դիտելէ վերջ։ Ես զգացի անմիջապէս, որ անոր սիրտը կը հեւար, ցաւոտ, մատղաշ կուրծքին տակ։ Սարսուռ մը պատեց դէմքը... Մերկ սրբունքները սկսան դողդղալ։ Կարծես կուլային... կը ճչային անոր ճաքճըքած մերկ ոտքիկները։

Դժբա՛խտ որբուկ, արդեօք ինչե՞ր անցուց իր միտքէն այդ միջոցին։ Թերեւս կարծեց թէ, երկու պզտիկ գազաններ էինք, պատրաստ բզքտելու։

Չէր գիտեր թէ, այդ երկուքէն մէկը իր ցեղին բեկոր էր, ինչպէս ենք, սիրտը ալեկոծ՝ իր վիրաւոր երգը լըսելէն ի վեր... Ու քիչ կը մնար պոռար,

— Մի՛ վախնար, Հայո՛ւ ձագուկ... ես ալ Հայ եմ...։

Իսկ երկրորդը, ան ալ որբ մը, եւ, երկու այբերով տուն մը միակ ժառանգը։ Ու թէեւ ազգութեամբ տարբեր, սակայն մեր եւ իրենց Աստուածը մէկ ըլլալու հաւատացող մը...։

Համբերութիւնս սպառած էր այլեւս.

— Ո՞ր տեղացի ես, փոքրիկ հովուուհի... Հայ ես չէ՞... Մի՛ վախնար, խօսէ՛, ես ալ Հայ եմ...։

— ...

Անիկա լուռ կը մնար տակաւին։ Հայեացքը միշտ գամած գետին, աղուորիկ գլուխը կախ, ու քիչ մը գանգուր սեւ սեւ մազերը թափած զըլխուն ամէն կողմերէն։ Գունատ դէմքին վրայ իր փայլուն աչուկները դառնութեան մէկ մէկ լճակներ էին կարծես։

— Խօսէ՛, մի՛ վախնար, իմ պզտիկ քոյրիկս։ Ես ալ Հայ եմ, Ալ ինչո՞ւ կը վախնաս։ Վերցո՛ւր դէմքդ, այդ աղուորիկ աչուկներդ ինծի ուղղէ՛, ու խօսէ՛, խօսէ՛...

Չէր խօսեր տակաւին։ Թարթիչներն սկսան թրջիլ, ու կամաց կամաց, կայլակները գոյանալով գլորեցան իրարու ետեւէ աղբրակունքն ի վար, խոնաւցնելով իր գունատ այտերը։ Ան հիմակ սկսած էր խօսիլ յորդառատ արցունքներովը...։

Մոռցան ալ, այդ բարեխիղճ որբուկը, փայտը զարկած գետին ու ծռած վրան, այս դառնութեան խորութի՞ւնը կը չափէր արդեօք, թէ՝ գաղտնիքը կ'ուզէր լսել, լուռ կեցած մեր կուզքին։ Գիտէի միայն, որ այդ տղան կը զգար մեր վիշտը, ու սիրտը կ'արիւնոտէր մեզ դիտելով։

— Եթէ չխօսիս, քեզ ալ այծերդ ալ պիտի առնենք երթանք— յայտարարեց ես, համբերութիւնս հատած ըլլալով։

Եւ ահա սկսաւ խօսիլ փոքրիկ հովուուհին.

— Այո՛, Հայ եմ աղբարիկ... Ի՞նչ կ'ուզես որ խօսիմ... ալ խօսելիք մընացա՞ծ է...։

— Անունդ ի՞նչ է, ո՞ր տեղացի ես։

— Ես ծնած եմ Եփրատի ափը հաստատուած գիւղի մը մէջ... Անո՞ւնը, այնքան ալ կարեւոր չէ... Մնաս՛ւ գիւղս...։ Անո՞ւնս... այն ալ մոռցայ... այժմ նոր անուն ունիմ — Կիւլլի...։ Ինձմէ վերջ մայրս երկու անգամ ալ երկունք ունեցած է, բայց, այդ երկու զաւակներն ու ինք ո՞ւր են հիմա... չեմ գիտեր, աղբարի՛կս...։ Հայրիկ ալ ունէի... Անոր պատմութի՞ւնը...— գիշեր մը, զինուած մարդիկ մեր դուռը զարկին, ներս մըտան, թեւերը կապելով առին՝ տարին... Ես ալ արթնցայ ու շատ լացի հայրիկիս համար որ չտանին, բայց չլսեցին...։ Ահա ամբողջ պատմութիւնս։ Ալ ի՞նչ կ'ուզես... Ներկայիս, սա մօտիկ գիւղը՝ Տէնիզլի կը մնամ, ու ահաւասիկ տան մը հովուուհին եղած եմ...»։

Այծերու խումբը բաւական հեռացած էր մեր գտնուած վայրէն, հետեւաբար, իրարու մնաք բարով ըսելով, ու տաքուկ ձեռքերու սեղմումներէ վերջ, երբ անգամ մը եւս լուռ դիտելով բաժնուեցանք, մենք քալելով մեր եղներուն, ինքն ալ իր այծերուն կ'երթար.

×

Ցակուին երբոր հաւերը քայլի վրայ հազիւ բաժնուած էինք, փոքրիկ հովուուհին վերսկսաւ իր ողբերգը ։

Մի լար մայրի՛կ, իմծի համար,
Ես կը մեռնիմ ազգիս համար...,
Մայրի՛կ, մայրի՛կ, անուշիկ մայրիկ.

×

Տարինե՛ր, տարինե՛ր անցած են այդ օրուընէ ի վեր, սակայն ես բնաւ չեմ մոռցած այն փոքրիկ հովուուհիին պատկերը եւ երգը սրտաճմլիկ։ Իր հաճառօտ պատմութիւնը մինչեւ այսօր ալ այնքա՛ն թարմ պահուած է սրտիս մէջ, ինչպէս մանկական հեքեաթ մը, որ կը տեւէ մինչեւ մահ։

ՉԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

(Վերջ)

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ — 400 երեւելի Չինացիներ, որոնք Ճափոնցիներուն կողմէ կը փնտռուէին, Հօնկ-Քօնկ փախեր են։ Անոր վրայ Ճափոն կը սպառնայ, որ եթէ իրօք անգլիական այդ ստացուածքը խառնակութեան բոյն պիտի դառնայ, ինք պիտի պարտաւորուի պատերազմի յայտարարութիւն ընել Անգլիոյ դէմ, կամ առանց յայտարարութեան երթալ պաշարել այդ կարեւոր կեդրոնը, Քանթօնի հետ անոր կապը խզելու համար։ Բայց նախ կը սպասուի որ ճափոնցի զօրավար Մացուի գրաւէ Նանքինը, ինչ որ արդէն գրեթէ կատարուած է ։

ՐԱՖՖԻԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ելեւմտական մասնախումբին գործունէութիւնը

Մասնախումբը կը բաղկանար 10 անդամներէ ։

Իր միակ հոգը եղաւ, առաջին օրէն, հայթայթել անհրաժեշտ գումարը, Հատորին հրատարակութեան եւ Հանդէսի ծախսերուն համար։ Մասնաւոր ցանկերու հիման վրայ հանգանակութիւն ձեռնարկեց եւ ամէն անգամ ստացուած նուէրները յայտարարուեցան «Յառաջ» օրաթերթին եւ «Ապագայ» շաբաթաթերթին մէջ, որոնք երկուքն ալ մեր մասնաւոր շնորհակալութեան արժանի են, իրենց ցոյց տուած անվերապահ աջակցութեան համար ։

Հանգանակութեան արդիւնքը յանգեցաւ 6649 ֆրանքի ։

Ելմտ. մասնախումբը ունեցաւ 15 նիստ, ամէն անգամ մեծամասնութեամբ գումարուած ։

Հանդէսը ժողովրդական դարձնելու համար մուտք սահմանուեցաւ 10.5 եւ 3 ֆրանք, իսկ Հատորին գինը՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 10 ֆրանք եւ արտասահման՝ 15 ֆրանք ։

Հատորին հրատարակութիւնը որ եւ է տպարանի յանձնելէ առաջ չորս տպարաններու հետ բանակցութեան մտանք, եւ գրքին տպագրութիւնը յանձնեցինք ամէնէն նպաստաւորին, 2000 օրինակին պրակ գլուխ 875 ֆր. վճարելով։ Հատորը բաղկացաւ տասնուէկս պրակներէ եւ մեզի արժեց 9187.50 ֆրանք։ Հատորին հետ կապուած յաւելուածական ուրիշ ծախսեր ալ եղած են, ինչպէս քլիշէները, եւ փայլուն թուղթի վրայ տպագրուած 4 նկարները, յայտագիրներ ու ծանուցումներ եւայլն, որոնց բոլորին համար կը պահանջուի 1410 ֆրանք, որուն առ հաշիւ վճարած ենք միայն 362.50 ֆրանք։

Ելեւմտական Մասնախումբին ելեւմուտքը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ մինչեւ 30 նոյեմբեր.—

ԸՆԴՀ. ՄՈՒՏՔ

Հանդէսէն գոյացած 7118.10, յայտագիրներէ 190, հանգանակուած նուէրներ 6649, 464 օրինակ ծախուած գիրքերէ հանդէսին մէջ եւ յետոյ 4157.50, զարդանիշներէ, Շամիչէն 42.35, գումար՝ 18.516.95։

ԸՆԴՀ. ԵԼՔ

Սրահի վարձք 2700, սենեակի վարձք 60, Գրքի տպագր. եւ յարակից ծախսերու վճարուած 9550, Արուեստագէտներու 1200, քարտուղարութ. 8 ամսուան 2000, Assistance pub. 727, հեղինակին իրաւունք 349.10, դաշնակի փոխադր. 245, աշխատակիցներու 470, նամակագրութիւն, հեռաձայն, երթեւեկ 620.95, ծրարներով գրքերու փոխադրութիւն 289.25, տպագրական նիւթերու 245.50, զանազան, կնիք եւայլն 53.35, գումար 18510.15։

Գիրքերու հաշիւը.—

Տպագրուած է 2000 օրինակ, մինչեւ նոյեմբեր 30 ծախուած է 464 օրինակ, գանձելի զանազաններէ 215 օրինակ, նուիրատուներու եւ թերթերու տրուած է 54 օրինակ, գումար 733 օրինակ, տրամադրելի կը մնայ 1267 օրինակ ։

Այս է համառօտակի չատ անձուկ էջերու մէջ, մեր ուժերու՝ գործունէութեան նիւթական եւ բարոյական պատկերը ։

Այս առթիւ կը փութանք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել ընդհ. ժողովին, մեզի հանդէպ ցոյց տրուած վստահութեան համար, ու կը յայտնենք թէ մեր գործը վերջացած կը նկատենք այլեւս ։

Ընդհ. ժողովը յետոյ զբաղեցաւ հաշուեյարդարի խնդրով։ Նախագ. Գ. Ա. Զօպանեան հետեւեալ առաջարկն ըրաւ.— Կազմ. Յանձնաժողովին եւ Մասնախումբերուն պարտականութիւնը վերջացած է այլեւս եւ ստիպուած ենք լուծուիլ, բայց տեղի ունենալիք հանդէսներուն հասոյթը, ինչպէս եւ Րաֆֆիին նուիրուած գրքին վաճառումէն գոյացած եւ գոյանալիք հասոյթները որոշած էինք յատկացնել Րաֆֆիի անունին նուիրուած գրական մրցանակի մը հաստատման։ Դժբախտաբար եղած եւ ըլլալիք հասոյթներով կարելի չէ թուիր իրականացնել այս գեղեցիկ նպատակը, որով կ՚առաջարկենք տրկին Րաֆֆիի ձեռքով գրուած Րաֆֆիի ընդարձակ կենսագրութիւնը, կամ իր անտիպ գործերէն մէկը հրատարակելու պարտականութիւնը յանձնել Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան, որ ամէնքէն գնահատուած գործ մը կատարած է արդէն։

Ներկաները միաձայնութեամբ ընդունեցին այս առաջարկը, եւ որոշեցին ժամանակի մը համար պահել միայն Ելմտ. Մասնախումբը, որպէսզի ան առանձ զանազան վայրերու մէջ կատարուելիք հանդէսներուն դրամը հասոյթը եւ հետագայ Րաֆֆիի նուիրուած Հատորին մնացած օրինակներուն վաճառումը, եւ գոյացած գումարները յանձնէ Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան, որուն խնամքով պիտի կատարուի Րաֆֆիի ընդարձակ կենսագրութիւնը, ինչպէս նաեւ եթէ գոյացած միջոցները բաւարար ըլլան, Րաֆֆիի անտիպ կամ սպառած գործերու հրատարակութիւնը։ Այդ նոր հրատարակուելիք գործերուն վաճառման հասոյթն ալ, զոր Ն. Գ. Բ. ընկերակցութիւնը ինքն իսկ պիտի գանձէ, պիտի յատկացուի Րաֆֆիի ուրիշ անտիպ կամ սպառած գործերուն, կամ Րաֆֆիի մասին գրուած աշխատութիւններու հրատարակութեան ։

Ի դիմաց Րաֆֆիի Ծննդ. Հարիւրամեակի Յոբ. Կազմ. Յանձնաժողովի Նախագահ՝ Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, ընդհ. քարտուղար՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 11 դեկտ. (Յապաղած) — Աստեղ մը ի վեր ազգ. միութիւնը կ՚ընթանար կաղն ի կաղ, կիսովին կազմալուծուած ըլլալով։ Շնորհիւ Գէորգ քհնյ. Նիզամեանի ջանքերուն, համախմբելով սրտցաւ հայրենակիցներ նոր ընտրութիւն մը կատարուեցաւ վերջերս, եւ ընտրուեցան.— Պ. Պ. Արամ Իսպէնճեան, Վարդ Միքայէլեան, Պարոյր Միքշեան, Յարութիւն Մարգարեան, Յովհաննէս Արապեան ։

Միութիւնը այժմ ունի 93 անդամներ։ Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք։

Ղարիպ

Օտարականներու վիճակը
[illegible] ՄԷՋ

«Թան» ի Թիֆլիսի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն —

Թերթերէն կարգ մը թերթեր վերջերս գրեցին թէ խորհրդային կառավարութիւնը հրաման տուած է բոլոր այն օտարականներուն, որ կը բնակին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, անյապաղ հեռանալ երկրէն։ Այս լուրը սուտ է։ Ճիշդ է որ վստահ բազմաթիւ դէպքեր ճգած կարգ մը անձերու համար, օտարաց բնակութեան արտօնագիրը չնորոգուեցաւ, անանց վիզա չտրուեցաւ նորս ժամնելու համար Խորհրդային Միութենէն։ Բայց օտարականներու վտարման ընդհանուր հրաման չէ տրուած երբեք։ Այդպիսի հրաման մը կրնար փոխադարձութեան մղել այն երկիրները, ուր կ՚ապրին Խորհրդային Միութեան քաղաքացիներ ։

Ինչ որ ճիշդ է, սակայն, Թուսիոյ մէջ բնակող օտարականներու նիւթական կացութեան ծանրացումն է ։

Ռուսիոյ մէջ նիւթական կացութեան դժուարութիւնները կը ծագին մասնաւորաբար բնակարանի տագնապէն։ Բայց օտարականներու կրած նիւթական նեղութիւնը արդիւնք է առաւելապէս անոր որ թուղթ րուբլին գինը կը բարձրանայ չարունակաբար վեց ամիսէ ի վեր։ Այսօր րուբլին կը ծախուի չորս անգամ աւելի սուղ քան անցեալ յուլիսին, որով ճերմակ հացին քիլօն պէտք է հաշուել 20 ֆր., մէկ քիլօ կարագը՝ 85 ֆրանք, մէկ քիլօ շաքարը՝ 16 ֆրանք, մէկ քիլօ միսը, ըստ իր որակին, 32 — 48 ֆր.։

Այսպէս, օտարականներուն համար՝ Ռուսիան դարձած է ամէնէն սուղ երկիրը

Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, աւելցնենք որ րուբլիին սղութիւնը զբօսաշրջիկներուն համար չէ, անոնք, թէեւ շատ քիչ կուգան հիմա, կրնան արտասահմանի մէջ Ինտուրիստներէն գնել աւելի աժան րուբլի։ Այդ սղութիւնը երկրացիներուն համար ալ չէ, որովհետեւ անոնց աշխատանքի եղանակը, օտարականներու ապրուստի եղանակէն ցած ըլլալով, չազդուիր րուբլիին սղութենէն

Ի՞նչ է պատճառը րուբլիին սղութեան ։

«Լաւատես տեղը կ՚ըսեն թէ խորհրդային տրամադրելի «ուալիւթը» յատկապէս քաշուած է դրամատուներէն, որպէսզի արուեստական բարձրացում մը կրէ րուբլին։ Այդ բարձրացումը չի կրնար երկար տեւել։

«Յոռետեսները կ՚ըսեն թէ, ընդհակառակն, կառավարութիւնը յատկապէս կը բարձրացնէ րուբլիին գինը, որպէսզի հարկադրէ օտարականները հեռանալ Ռուսիայէն։ Երկրին ընդհ. ապահովութեան տեսակէտով, ինչպէս եւ քաղաքական ներքին տագնապին պատճառով, կառավարութիւնը՝ երբ կը տեսնէ որ Խորհրդային Միութիւնը հետզհետէ կը պաշարուի ֆաշական պետութեանց շղթայով եւ արտաքին պատերազմի մը վտանգը կը մօտենայ հետզհետէ, չուզեր որ տեւապէս երկրին մէջ բնակին օտարականներ, որոնց վրայ հսկողութիւնը չի կրնար կատարել այնպէս ինչպէս երկրացիներուն վրայ։ Յետոյ տեսնելով որ չի կրնար օտարականները վտարելու ընդհանուր հրաման տալ անոնց վնասուելու, կ՚աշխատի օտարականները գնել նիւթական այնպիսի նեղութեան մէջ, որ իրենք իրենց կամքով եւ մաս առ մաս մեկնին ։

Ապագան ցոյց պիտի տայ, թէ ո՛րը ճիշդ է այս երկու բացատրութիւններէն։ Միայն արձանագրենք որ, ներկայիս, հակառակ այն դիւրութիւններուն, զորս կը վայելեն օտար դիւանագէտները՝ եւ օրագրողները Պալթեան երկիրներէն կամ Ֆինլանտայէն ձարելով իրենց պէտք ունեցածը (Հելսինկիի եւ Ռիկայի տուները միլիոններու գործ կը կատարեն Մոսկուայի օտարականներուն հետ), դարձեալ նիւթական մեծ նեղութիւններ կը կրեն օտարականները՝ երկրին դրամով վճարելու համար բնակարանի վարձք, ծառաներու աշխատավարձ, կառատան վարձք, վառելանիւթի ծախք եւայլն։ Ճիշդ է որ Մոսկուայի օտար գաղութը անցեալին մէջ շատ նեղութիւններ է տեսած։ Օրինակ, փակուելով «Տորգսինները» (վաճառատուն, ուրկէ գնումները կը կատարուէին ոսկիով կամ օտար թղթադրամով), օտարականները ծանր հարուած մը կրեցին 1936ի փետրուարին, թէեւ ոչ ոք մեկնեցաւ երկրէն ատոր համար։ Այսուհանդերձ այսօրուան կացութիւնը շատ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ ։

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԻՆ

Այս 1937 հոկտեմբերին լրացուց իր հրատարակութեան 15ՐԴ ՏԱՐԻՆ եւ նոյեմբերին թեւակոխեց 16րդ տարեշրջանը

«Հայրենիք» ամսագիրը հայ իրականութեան մէջ չունի իր նմանը, թէ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԳԻՍՈՒԹԵԱՄԲ, թէ ԾԱՒԱԼՈՎ ԵՒ ԹԷ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.

«Հայրենիք» ամսագրին կ՚աշխատակցին ծանօթ գրագէտներ, հանրային գործիչներ ու հրապարակագիրներ, անկախ իրենց քաղաքական համոզումներէն ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ՝ ՀԻՆԳ ՏՈԼԱՐ.

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Հայրենիքի» խմբագրութիւնը նոր զոհողութիւն մը յանձն առնելով, ամսագրի տարեկան բաժնեգինը պիտի հաշուէ ՉՈՐՍ ՏՈԼԱՐ (120 ֆրանք) փոխանակ հինգի (150 ֆրանք), «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ուրեմն, անոնք որ միեւնոյն ատեն բաժանորդ կը գրուին «ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՒ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ, պիտի վճարեն (Ֆրանսա եւ գաղութներ).—

«Յառաջ»ի տարեկան բաժնեգինը	150 ֆրանք
«Հայրենիք» ամսագիր (տոլարը 30էն)	120 ֆրանք
գումար՝	270 ֆրանք

Նոյն հիման վրայ կարելի է հաշուել նաեւ ուրիշ վայրերու բաժնեգինը.

ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ ԵՆ ։

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ստանալով հասցէները, պիտի ղրկէ «Հայրենիքի» խմբագրութեան, ՎՃԱՐՈՒԱԾ ԴՐԱՄԻՆ ՀԵՏ. ՈՐՊԷՍԶԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՍՏԱՆԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ ։

Բաժանորդ գրուիլ «Հայրենիք» ամսագրի, կը նշանակէ ապահովել ՏԱՐԻՆ 12 ՀԱՏՈՐ ԳԻՐՔ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԸ 176 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋԵՐՈՎ ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւնը, որ քաղաքիս մէջ գործող հայկական կազմակերպութեանց ամէնէն հինն է — հիմնուած ըլլալով 1890ին — անխափան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը՝ շուրջ կէս դարէ ի վեր։ Վերջին տարիներուն՝ տնտեսական տագնապին եւ գործազրկութեան պատճառաւ իր գործունէութեան դաշտը ընդարձակուած էր արդէն։ Ժամանակին իրեն կից օժանդակ մարմին մը ստեղծած էր՝ գործազուրկներուն օգնելու համար։ Իր ձեռնարկը բաւական յաջողութիւն գտաւ եւ բազմաթիւ կարօտ ու անգործ հայրենակիցներ օժանդակութիւն ստացան ։

Այժմ հայ զինուորներու անօգնական ընտանիքներուն օգնելու ստիպողական հարցը ծագած ըլլալով, Աղքատախնամը նախաձեռնած է իր կողքին եւ իր հովանաւորութեան տակ կազմել «Օճախ»» անունով յանձնախումբ մը։ Այս վերջինին գործը պիտի ըլլայ՝ օժանդակել զինուորագրուած հայ երիտասարդներուն պարագաներուն՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս, կապ հաստատել անհնդուկ զինուորներուն հետ եւ հոգեպէս զօրավիգ հանդիսանալ անոնց. Առ այս, հայ ընտանիքներու մօտ տարածել Ֆրանսացիներու փարէն (կնքահայր) ըլլալու գեղեցիկ սովորութիւնը ։

Աղքատախնամը արդէն այս մասին պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակեց թերթերուն մէջ, մանրամասնօրէն բացատրելով իր առաջադրութիւնները։ Անկէ զատ, ժամուլի ներկայացուցիչներն ու գաղթականաց գոյց օֆիսներու նախագահները մասնաւոր խորհրդակցական հաւաքոյթի մը հրաւիրելով, պարզեց իր այս նոր ձեռնարկին համար կազմած ծրագիրը։

Աղքատախնամն ունի իր հասոյթի սովորական աղբիւրները — անդամատուրք, նուիրատուութիւններ եւ նանուէներան տուրքէն իրեն ինկած բաժինը։ Իր այս հասոյթները հազիւ կը բաւարարեն մեղմել մասամբ թշուառութիւնը այն հարիւրաւոր կարօտ հայրենակիցներուն, որոնք ամէն օր աւելի մեծ թիւով ափ կ՚առնեն իր դուռը։ Ուրեմն «Օճախ»ի ձեռնարկին համար անհրաժեշտ է ստեղծել հասոյթի նոր աղբիւրներ։ Աղքատախնամը կը թելադրէ որ Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ ո եւ է միութեան կամ կազմակերպութեան կողմէ տրուելիք հանդէսներու ընդհանուր մուտքին վրայէն 100ին 2 բաժին հանուի «Օճախ»ին։ Արդէն այդ հանդէսներուն համար Փարիզի Հանրային Խնամատարութիւնը (Assistance publique) եւ հեղինակներու ընկ.ը աւելի բարձր համեմատութեամբ տուրքեր կը գանձեն։ Հարիւրին 2ի յաւելեալ մը գրեթէ անզգալի եւ աննշմար կը մնայ կազմակերպիչներուն համար, սակայն «Օճախ»ին համար կը կազմէ ամսական որոշ հասոյթ մը, որով կրնայ ամոքել շատ մը ցաւեր ։

Մամուլը առհասարակ բարեացակամ գտնուած է եւ կը գտնուի Աղքատախնամին հանդէպ, ուր հատուածական խնդիրներ չկան բարեբախտաբար։ Այս հարցին մէջ ալ մամուլը պիտի չզլանայ իր աջակցութիւնը Աղքատախնամին, որ վերջին տարիներս աւելի սերտ շփման մէջ մտնելով հանրութեան հետ, կը ձգտի հետզհետէ ժողովրդականանալ ։

Տրուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի որ 1937ի առաջին 11 ամիսներուն, Աղքատախնամի ընդհանուր ելեւմուտքը եղած է 93.000 ֆրանք ։ 565 ընտանեաց եւ 382 գրաւոր դիմումներ կատարուած են իրեն՝ օգնութիւն խնդրելու համար։ Նոյնպէս՝ 48 դիմումներ ստացած է զինուորներէ ։ 29 ծերունիներ, 48 մասնաւորականներ եւ արուեստագէտներ, բազմաթիւ աշակերտներ եւ ուսանողներ նպաստաւորուած են ներկայ տարուան ընթացքին

Կը յուսանք թէ Փարիզահայ բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները սիրով ընդառաջ պիտի՝ երթան Աղքատախնամի կոչին եւ իրենց աջակցութիւնը պիտի ընծայեն անոր՝ որպէսզի յաջողի իր այս նոր ձեռնարկին ալ ։

Հ.

ՄԱԽՈՒԽԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նիւս թերթերուն մէջ կը կարդանք, որ Թօքաթի գերեզմանատան մէջ, մեծ գէմքերու յիշատակը յաւերժացնող գեղարուեստական յուշարձաններու կողքին, ահա կը բարձրանայ հայ մեծ ծովանկարիչին յուշարձանը, որուն բացումը կատարուեցաւ մտերմական շրջանակի մէջ ։

Յուշարձանը գործն է Ալզիարեի, ճարտարապետ մը, մին Մախուխեանի վրայ հիացողներէն։ Յուշարձանը ծովեկալ կառուցուածք մը ունի, կը բաղկանայ երկու մեծղի չիրմաքարերէ, ֆինլանտական մարմարիոնով շինուած, վրան՝ կոթող մը, ուր փորագրուած է ողբացեալ նկարիչին անունը ։

Շիրմաքարին վրայ կը տեսնուի պղինձէ դիմակ մը, որ գործն է Մօպէրի։ Խորապէս տպաւորիչ արտայայտութիւն մը ունի այդ դիմակը, տակը՝ նկարչական քննադատ Թամիլ Mօքէրի հետեւեալ տողերը

«Արուեստ մը որ առողջարար է, լայնածիր, հզօր, որու մէջ հրճուանքով պէտք է ողջունել վարպետներու միշտ կենդանի աւանդութիւնը, արդիական որովհետեւ յաւիտենական»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

MITTEILUNGSBLATT. Տեղեկատու Պերլինի գերմանահայ ընկերութեան, Ա. Թիւ (նոյեմբեր)։ Յօդուածներ ունին Տոքթ. Փօլ Ռորպախ, Ա. Աբեղեան (Գերմանիոյ եւ Հայերու միջակոյթի յարաբերութիւնները), Պետրոս Ֆրունճեան (Հայ Մշակոյթի Օրը), Պետրոս Կամսարական (Վիէննայէն)։ Պարբերականին խմբագրութիւնն բաղկացած են Տոքթ. Ռորպախ եւ Տոքթ. Ա. Աբեղեան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԽԵՆԹԸ
ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Գիշերից բաւական անցել էր, երբ Վարդանը, Հայրապետը եւ Ալօն վերադարձան տուն։ Նրանք դեռ չգիտէին, թէ իրանց բացակայութեան ժամանակ ի՞նչ էր պատահել տան մէջ։ Բոլորովին անկասկած կերպով ներս մտան եւ խակոյն նրանց ետեւից դուռը փակուեցաւ։ Երկու պահապան զինուորներ կանգնած էին այնտեղ ։ Ցիտնապետը իր անկարգ խումբով օդայի մէջն էր։ Մի քանի անգգամ զափթիաներ թափառում էին տան բակում, եւ որսորդական շների նման ոչ քաշելով, որոնում էին մի բան ձեռք ձգել ։

Տան հարսներին տարել էին դրացիների եւ ծնողների մօտ ։ Այսպիսի դէպքերում, երբ մի տան վրայ մեղադրանք է դրւում եւ նա գտնւում է զինուորների հսկողութեան ներքոյ, կնիկներին հեռացնում են տնից։

Տեսնելով այս բոլորը, Վարդանը իր ընկերների հետ զարմանալ առաջին անգամից չհասկացան, թէ ինչ էր նշանակում այդ խառնիճաղանճ ամբոխը։ Որովհետեւ տանուտէրի օդայում, որպէս ամէն մի հայ գիւղացու տան մէջ, զինուորների խումբերով օթեւանելը՝ այդ երկրում մի սովորական բան էր։ Եւ ամէն անգամ, երբ գիւղացին այս տեսակ հիւրեր էր ընդունում, միշտ ստիպուած էր իր հարսին, կնոջը եւ աղջկան, իր հիւրերի կրքերից ազատ պահելու համար, գիշերը դրացու տանը ուղարկել, եթէ հիւրը բարի կը լինէր, եւ իր սուրը տան առրոջ կոկորդի վրայ դնելով, չէր բռնադատի նրան, որ կնոջը տանը պահէ իրան հիւրասիրելու եւ ծառայութիւն անելու համար։

Հայրապետի եղբայրներից մէկը, հանդիպելով նրան, զայրացած կերպով ասաց.

— Տեսա՞ր, այն «պատմութիւնը» ի՞նչ օյին բերեց մեր գլխին... հիմա եկ, գիւանի պատասխանը տուր... Ես հէնց առաջին օրը, այն լակոտի վզակոթին տալով, դուրս կ՚անէի մեր տնից, բայց դու տատանայի նման հակառակ եղար եւ չթողեցիր... հիմա եկ, պատասխան տուր...

Հայրապետը ոչինչ չխօսեց, նա հասկացաւ, որ եղբօր հայհոյանքները վերաբերում են Պ. Սալմանին։ Նա հասկացաւ տխուր եղելութիւնը։

— Մեր տղայ, մենք էլ ընկանք ծուղակի մէջ... ասաց նրան նրան Վարդանը ծիծաղելով.— Այդ էր պակա՜ս...

Իսկոյն մի քանի զափթիաներ մօտեցան, եւ նրանց բռնելով, տարան օդան, յիւզբաշու մօտ։ Թոմաս էֆէնդին այնտեղ չէր։ Նա իր կարգադրութիւնները կատարելուց յետոյ, հեռացել էր, եւ այս գիշեր, որպէս հիւր, գտնւում էր գիւղի քահանայի տանը։ Օդայի մէջ, բացի ծերունի Խաչօից եւ յիւզբաշուց, ուրիշ մարդ չկար. միայն մի քանի զինուորներ կանգնած էին դրանը։ Վարդանը, ներս մտնելով անցաւ եւ նստեց տանուտէրի մօտ, տանց սպասելու, որ թուրք սարկաւագը նրան թոյլ մարհական կերպով հարցրեց նրա մնացին ոտի վրայ։

Վարդանի վարմունքը յիւզբաշուն ծանր երեւցաւ եւ նա բաւական արհամարհական կերպով հարցրեց նրանից.

— Դուք ո՞րտեղացի էք, Հայ ։

«Հայ» բառը գործ դրեց նախատական մտքով։

— Ռուսաստանցի, պատասխանեց Վարդանը զսպելով իր վրդովմունքը ։

— Ի՞նչ գործով էք եկել այստեղ։

— Առեւտուր եմ անում այս կողմերում ։

— Անցագիր ունէ՞ք։

— Ունէի, բայց կորցրել եմ։

— Այդ հեշտ է ասուել. դուք միայն ասացէք, թէ սահմանագլուխի ո՞ր մաքսատնից եւ ե՞րբ անցաք, մենք կը հարցնենք. այնտեղ ձեր անցագրի համարը եւ անունը գրուած կը լինի։

— Ես կոնտրբանտիստ եմ. այս արհեստով պարապող մարդիկ մաքսատուն չեն մտնում։ Այն էլ կ՚ասեմ, որ ես հէնց առաջուց անցագիր չունէի։

— Այդ դուցէ ձեզ կը ներուէր, եթէ դուք միայն կոնտրբանտիստ լինէիք, բայց դուք մեղադրւում էք մի ուրիշ յանցանքով եւս։

— Ինչո՞վ։

— Դուք լրտես էք։

— Ուղիղ է... երեւի, Թոմաս էֆէնդին է հաղորդել ձեզ... խեղճ նա շատ ճշմարտախօս մարդ է... ասաց Վարդանը հեգնական եղանակով։

— Այդ միեւնոյնն է, թէ ո՛վ է հաղորդել, պատասխանեց յիւզբաշին, պահպանելով պաշտօնական մարդու ասնձարտութիւնը.— կասկածաւոր մարդիկ, մանաւանդ այս պատերազմական ժամանակներում, մենք մեր երկրում չենք թողնում։ Ձեզ այս գիշեր կը պահեն այստեղ, եւ առաւօտեան կը տանեն զինուորական գործակատարի մօտ. Նա կը կարգադրէ ձեր վճիռը։

— Ուրեմն ի՞նչ հարկ կար այդ բոլոր հարցաքննութիւնը անելու, երբ իմ վճիռը զինուորական գործակատարի մօտ պէտք է վճռուի։ Դուք կարող էիք հէնց սկզբից կալանաւորել ինձ աւելի ոչինչ։ Բայց ձեր սովորութիւնն է։ Այստեղ վերջին զափթիան անգամ, երբ ուղարկւում է մի յանցաւորի ետեւից, նա կատարում է այն բոլորը, ինչ որ պէտք է անէր բարձր դատարանը։

Ցիտնապետը թէեւ վիրաւորուեցաւ, բայց ոչինչ չպատասխանեց։ Նա կանչեց չորս զափթիաներ եւ հրամայեց որ տանեն եւ պահեն Վարդանին։ Նա ամենեւին ընդդիմադրութիւն ցոյց չըրեց եւ թոյլ տուեց, որ կալանաւորեն իրան։

Վարդանին տանելուց յետոյ յիւզբաշին դարձաւ դէպի Հայրապետը եւ Ալօն։

— Դրանցից ոչինչ հարցնել պէտք չէ, հրամայեց նա,— դրանց յանցանքը յայտնի է, տարէք, զգուշութեամբ պահեցէք.

Ծերունի Խաչօն խորին թմրութեան մէջ, որպէս մի կիսաքուն եւ կիսարթուն մարդ, կարծես, երազի մէջ տեսնում էր այդ բոլորը։ Ինչո՞ւ էֆէնդին խաբեց իրան։ Մի՞թէ այդ բոլորը ձեւի համար էր կատարւում, որպէս հաւատացնում էր էֆէնդին։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Աւազակները Թարայրը հագիւ մէկ քիլոմեթր հեռու է Պարպիզոնի պան-դոկներէն, այնպէս որ զարմանալի է թէ Վայտման եւ Միլիօն ինչպէս սպան-նած եւ թաղած են ժանին Քէլլէրը, առանց ուշադրութիւն գրաւելու։

Երբ դիակը գտնուեցաւ, ահագին բազմութիւն մը կը հետեւէր ոստիկաննե-րուն. աւելի քան 200 կառքեր շարուած էին Պարպիզոնի ճամբուն վրայ եւ է-լեկտրական ջահեր խարոյկներու տպաւորութիւն կը գործէին դէպի քարայրը։

Միեւնոյն օրը բանուորներ տակն ու վրայ ըրին Սէլ - Սէն Քլուի արեւմտա-վիլլային պարտէզը, նոր դիակներ փնտռելով, բայց բան չգտան։ Նոր խուզար-կութիւն մը կատարուելով բուն շէնքին մէջ, երեւան հանուեցան նամակներ եւ կնոջական ճերմակեղէններ, զանազան սկզբնատառերով, մուշտակէ կտորներ, երեք պայուսակներ եւ գործ փնտռող վարժուհիներու կողմէ հրատարակուած ազդեր։ Կը կարծուի թէ ուրիշ կիներ ալ սպաննուած են, թէեւ Վայտման կ'ուրանայ թէ ամէն բան խոստովանած է։

Գերմանացին յայտարարած էր թէ թատերական գործակալ Ռօժէ Լըպ-լօնը ինք չսպաննեց, այլ Միլիօնը։ Այս վերջինը իր փաստաբանին միջոցաւ իմանալով մեղադրանքը, ուրացաւ, յայտարարելով թէ «Վայտման հրէշ մըն է»։ Բայց եւ այնպէս ոստիկանութիւնը տարբերութիւն մը գտաւ Վայտմանի եւ Միլիօնի առարկութիւններուն միջեւ։

Փարիզի մէջ ալ խուզարկութիւններ կը կատարուին, ամէն ուղղութեամբ։ Առջի օր բռնուեցան Միլիօնի եւ հօրը կարգ մը կասկածելի նամակները։

ՄԻՆՉ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ հաւաքական պայմանագրութեանց նորոգման առթիւ լուրջ անհամաձայնութիւններ ծագած ըլլալով, պաշտօնեաները երեք-շաբթի օր հինգ ժամ նստուկ գործադուլ հռչակեցին,— Ներսը փակուեցան, մինչեւ որ գոհացում ստանան։ Խանութները փակուելէ վերջ, 40.000 պաշտօն-եաներ, այր թէ կին, կեցան իրենց տեղերը։ Ոստիկանութիւնը պարպեց փոքր խանութները, բայց չուզեց միջամտել մեծերուն։ Ի վերջոյ աշխատանքի նա-խարարը միջամտելով, հաշտութիւն գոյացուց։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ անգլիացի օդանաւային սպայ մը սպան-նուած է, ինչպէս եւ հրեայ ոստիկան մը։ Ուրիշ անգլիացի ոստիկան մըն ալ վի-րաւորուած է։ Խռովութիւնները կը շարունակուին ամբողջ Պաղեստինի մէջ։

ՋՈՐՍ ՁԱՒԱԿ մէկէն ծնաւ Ռումանուհի մը, Եաշի մէջ։ Զորսն ալ քաջա-ռողջ են։

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ԴԱՄԱՍԿՈՍ ՀԱՍԱՒ ճափոնական առեւտրական յանձնախումբ մը, որ մէկ շաբաթ պիտի մնայ, ուսումնասիրելու համար Սուրիոյ տնտե-սական կացութիւնը։

Տարեկան երեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Դեկտ. Կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈԼԻՋԷՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Բացման խօսք Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԻ ԱՆԻ

Անմիջապէս կը սկսին պարերը։ Գեղարուեստական բաժինը ժամը 11էն մինչեւ կէս գիշեր։ Կը մասնակցին․ Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏ-եան (վկայուած Մարսէյլի Երաժշտանոցէն), Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (երգ եւ արտասանութիւն). Պ. Պ. ԳԱՐԱԳԱՇ եւ ՁՈՐՊԱՃԵԱՆ (կովկասեան պարեր ընկերակցութեամբ թառի)։ Ձեռնարկալներ խաչուհիներու կողմէ։ Կը նուագէ Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ.

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԻՒՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝ այս տարի բացառաբար տեղի կ'ունենայ, 8 RUE BOSSUET, Paris. Բարեգործականի Տան մէջ՝ յառաջիկայ 26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր (եւ ոչ թէ 19 Նոյեմբերին, ինչպէս նախապէս յայտարարուած էր)։

Ընտիր նուագախումբ, ճոխ պիւֆէ, հաճելի անակնկալներ։

Տոմսերը ամէն օր կը ծախուին ... եւ ... ճիւղերուն

ՑԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի գեղեց սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro: Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի դիտութիւն ազգականներու, հայ-րենակիցներու եւ բարեկամներու կը ծանուցանեմ թէ 19 դեկտ. կիրակի ա-ռաւօտ Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ (Rue Louis Blanc), տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ, վաղա-մեռիկ սրտահատոր Օննիկիս (17 տա-րեկան) մահուան տարելիցին առթիւ։

Սգակիր մայրը՝
Եւա Գուլաքսիզեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ - ԺԷՐՕՄԻ Նոթր Տամ տը Քօնսօլասիոնի Կ. Խաչուհիները ի-րենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Ընկերուհի Տիկին Գոհարիկ Գամ-պուրեանի, որ ինչպէս ուրիշ անգամ-ներ, այս անգամ եւս իր տունը տրա-մադրեց դպրոցի քննու-թեան օրը։ Շնորհակալութիւններ նա-եւ դաշնակահար Պ. Արիկ Մենչուր-եանի, որ իր մասնակցութեամբ փայլ տուաւ հանդէսին.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Ն. Գ. Հ. ՍԳԱ-ՑԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, 18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café - Restaurant « Versailles », 3, Place de Rennes, Գառ Մոնփառնաս։ Կը դասա-խօսէ՝ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, նիւթ՝ Հա-յաստանի եւ արտասահմանի հայու-թեան ազգային կեանքը վերջին ամիս-ներուն։ Մուտքը ազատ է։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է Վիրոֆլէի կեդրոն թա-ղամասին մէջ, օթօպիւսի կայանին ճիշդ դիմացը, 58 bis, Route Nationale, Viroflay (S. et O.), գեղձակի գեղե-ցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով։ Գալլ՝ ուզուած տեւողութեամբ։ Նը-պաստաւոր գին։ Մանրամասնու-թեանց համար դիմել Պ. Գասպիկ Գեւոնեանի, 21 Rue Banès, Meudon (S. et O.)։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dem... — PARIS (13)

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՄՓԱՆԻԱՅԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

18 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ SALLE D'HORTICULTUREի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 84 Rue de Grenelle,

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ԳՈՒՐՄՕՆ, Փ. ՖՈՒՌՆԻԷ (նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկին), ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ԴՄԲԷԹԵԱՆ (արտա-սանութիւն), Հայկական պարեր ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի։

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ ՆԻՇՕ ՓԻՇՕ արժանթինեան ճազին

Ճոխ եւ գինարամատչելի պիւֆէ

ՄԷԹՐՕ Rue du Bac — ՄՈՒՏՔ 18 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Համազգեստ կրող եւ արձակուրդի մէջ գտնուող հայ զինուորներու մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բո-լոր ընկերները 17 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկ. Մ. Գաբաւեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը 18 դեկտ. շաբաթ երե-կոյ ժամը 9ին, սովորական ծաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Փրովանսայի Ցանձնախումբին Դիւանը կազմա-կերպած է գաղափարական ժողով մը «Շահրիկեան» սրահին մէջ 16 Դեկտ. Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին։ Ցանձնախումբին մաս կազմող ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ռուսական հարցը»։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը 16 դեկտ. Հինգշաբթի ե-րեկոյեան ժամը 9ին, «Վարուժան» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի «Հրայր» խումբին կողմէ, 18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը։ Կը դասախօսէ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ.

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱՅԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

19 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Mr. MAYOի սրահը, Ave-Hoche, Կուռպըվուա։ Կը դասախօսէ Ընկ Լ ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ Նոյն օրը տե-ղի կ'ունենայ վիճակախաղ։

Մուտք 2 Ֆր., փոքրերուն համար 0.50 սանթիմ.

Ընկերա—ճաշ․․․ ․․․․․․

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

26 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը ներկայացուի «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԸ» շարժանկարը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հաճելի ժամանց։

Մուտք 4 Ֆր.։

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ,, ամսագրի 15ամեակին առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

18 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

«ՐԱՖՖԻ» ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8 Rue Maubeuge

Մէթրօ Cadet

Խօսք պիտի առնեն Պ. Պ. Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼ-ԵԱՆ Ռ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, եւ ուրիշներ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ Օր Ի. ՓՈՒԼՓՈՒՏԵԱՆ. ՕՐ. Տ. ՔԱՌԱՓԵԱՆ, Պ. Ֆ. ՕՂԱՍԱՐԵԱՆ Պր. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Ծնունդի պիտի դրուի նկարիչ ԱԼԵԱՆԱՔԻ գեղեցիկ մէկ իւղանկարը որուն արդիւնքը կը յատկացուի ամսագրի բաժանորդագրութեան՝ նուիր-ուած ազգային հաստատութիւններու։

ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐ. (թէյ եւ կարկանդակ միասին)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

" ՎԷՄ,,

Մշակոյթի եւ պատմութեան, Ի. գիրք, (1937 Յուլիս - Հոկտեմբեր), հե-տեւեալ բովանդակութեամբ —

Ռ. Բերբերեան՝ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԻՑ — Վ. Մինախորեան՝ ԱՐՀԱ-ՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐ — Ս. Վրացեան՝ ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ (ինքնակենսագրու-թիւն) — Ս. Վր. ՐԱՖՖԻ — Ա. Աբեղեան՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ — Հմ. Մանուկեան՝ ԴԷՊՔԵՐԸ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՈՒՄ. — Ս. Վր. «Մեր Հայրենիքի» պատմութիւնը — ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ — ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ — ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ — Յա-ւելուած (Վահրամ եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»)։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք։

Հասցէ — S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis - Robinson, (S.)։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՑԷՆԿԻԼԵՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

8 RUE BLANQUI, Ալֆորվիլ

Գեղարուեստական բաժին։ Երգ. արտասանութիւն, նուագ եւ եւ անակնկալներ։ Պարերը կը սկսին կէս գիշերէն վերջ։ Ճոխ պիւֆէ գինարամատչելի գիներով։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

Մուտք 5 ֆրանք

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	286 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 17 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3605

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՄԻՂՔԵՐ ՉԿԱ՞Ն

Իսկապէս վերագնահատման փո՞րձ մըն է որ կը կատարէ ռամկավար մամուլը, ուժգնօրէն ճաղկելով Հ.Բ.Ը.Մ. «ազնուապետական», «աղայական» եւ «խնամիական» կարգուսարքը, թէ այս ալ «պատահմունք» մըն է, ցնոր տնօրինութիւն ...

Զփնտռենք պատճառները եւ քննենք մէջտեղ դրուած հարցերը, որոնք տարիներէ ի վեր կ'արծարծուին Դաշնակցական մամուլին կողմէ, անշուշտ Բարեգործականը «կործանելու» համար։

Հետեւելով մղուած պայքարին, կը տեսնենք որ արատներն ու բողոքները ամէնէն աւելի զգալի են Ամերիկայի մէջ։

Բարեգործականի այդ շրջանին պատգամաւորը, ծանօթ ռամկավար մը, Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին տուած խօսակցութեան մէջ, կը մատնանշէ երկու կարեւոր թերութիւններ. —

1. Հիմնական կանոնագրին տրամադրութեամբ, Ընդհ. Ժողովը «պէտք է ըլլայ ներկայացուցչական, համարառու եւ օրէնսդիր մարմին մը։ Բայց անիկա երբեք լիովին չէ եղած անոնցմէ ոչ մէկը» ...

... Կանոնագիրը իրաւունք կուտայ հարիւրաւոր անդամներու որ Ընդհ. Ժողովին մասնակցին, անձամբ կամ փոխանորդով, բայց այդ տրամադրութիւնը անգործադրելի մնացած է երեսուն տարիէ ի վեր, եւ անգործադրելի պիտի մնայ ասկէ ետքն ալ, եթէ չորդեգրուի այնպիսի եղանակ մը որով Ընդհ. Ժողովը դառնայ իր կոչումին եւ անունին արժանի մարմին մը, փոխանակ ձեւականութիւն մը մնալու»։

2. Հիմնական կանոնագրի համաձայն ձայնի իրաւունքը համեմատական պէտք է ըլլայ ամսավճարին քանակութեան։ Իսկ ո եւէ անդամ որ 2 զուիցերիական փրանքէ պակաս ամսատուրք կը վճարէ, զուրկ է քուէի իրաւունքէ։ Այս օրէնքները Ամերիկայի մէջ երբեք չեն գործադրուած։ Եւ եթէ փորձուէր զանոնք գործադրել՝ այսօր Ամերիկայի 80է աւելի մասնաճիւղերը գոյութիւն չէին ունենար։ Մենք թելադրեցինք նաեւ որ կենսական խնդիրներու մասին որոշումները տրուին Կեդր. Վար. Ժողովի մեծամասնութեան ներկայութեամբ եւ առաջարկեցինք յանձնախումբերու թելադրութիւններն ու տեղեկագիրները ենթարկել միշտ Կեդր. Վարչ. Ժողովին հաւանութեան։ Որովհետեւ Միութիւնը կրնայ օր մը անդարմանելի կերպով վտանգուիլ, եթէ կենսական խնդիրներու մասին որոշումները տրուին սակաւաթիւ ժողովականներով գումարուած նիստերու մէջ»։

Դիտելի է որ ռամկավար գրիչներն ու գործիչները վարչական եւ կանոնագրական թերութիւններն ու վրիպումները մատնանշած ատեն, կը զգուշանան խօսիլ Բարեգործականի բուն գործունէութեան մասին։

Այսպէս, Ամերիկայի պատգամաւորը իրաւամբ դիտել կու տայ թէ «կանոնագիրը կը յարմարէր երեսուն տարի առաջուան պայմաններուն», բայց չըսեր թէ «պզտիկ հանրապետութեան» բուն գործերը կը համապատասխանե՞ն այս օրուան պահանջներուն, գոհացում կուտա՞ն, ծո՞ւռ են թէ շիտակ։

Եթէ քիչ մըն ալ այս գետնին վրայ խօսէին, կը կարծենք թէ այլապէս շահեկան յայտնութիւններ պիտի ընէին։

Մենք չենք յուսար թէ պիտի համարձակին այդքան յառաջ երթալ։

Տեսէք, բաւական կծու խօսքեր արտասանեցին Հայաստանի վերջին դէպքերուն առթիւ. եւ ճիշդ այն պահուն որ կը կարծուէր թէ տրամաբանական եզրակացութեան պիտի յանգին, դիւանագիտական նահանջի մը դիմեցին։ Իսկ հիմա, շաբաթներէ ի վեր, նոյն իսկ «Խ. Հայաստան»ի լուրերը, համատարած մերկացումները, մահապատիժներն ու գնդակահարութիւնները չեն արձանագրեր։ — Չեն ուզեր հետեւած ըլլալ Դաշնակցական մամուլին, եւ կամ հաճոյք պատճառել Դաշնակցութեան ...

Արդ, քանի որ հարցը դրուած է, մէկ - երկու կէտեր ալ մենք յիշենք, պարզապէս յիշողութիւնները թարմացնելու համար։

Բարեգործականի Կեդր. Ժողովը — Ռամկավարներու բացատրութեամբ՝ «երկու - երեք անուններ, չհաշուելով վարիչ - պաշտօնեաները» — մշակոյթի ճակատ մը կը քերէ քանի մը տարիէ ի վեր։ Ցատկապէս մշակած եւ մէջտեղ նետած է ծրագիր մը, որ կը ձգտի Բարեգործականի թեւարկութեան տակ առնել կրթական գործը, փոխան աւելի կամ պակաս բեղուն կրծօններու։

Այս քաղաքականութեան հետեւանքով, լուրջ վէճեր ծագեցան ազգ. իշխանութեանց հետ, Պալքաններէն մինչեւ Սուրիա եւ այլուր։ Բարեգործականը դառնալով տեսակ մը կապալառու, կ'օգնէ այն դպրոցին որ ընդունած է իր ծրագիրն ու ցանկը, եւ կ'անտեսէ միւսները։ Այս բարոյական «շանթաժ»ին աւերները արձանագրուած են օրը օրին, տեղը տեղին եւ փաստացի։

Հարցում, — Ռամկավարները մեղք չունի՞ն այս ամիրայական եւ խտրական ու խնամիական քաղաքականութեան մէջ։ Բուն իսկ անոնց ներշնչումով չէ՞ որ մշակուած է այս ուղեցոյցը, մենաշնորհի վերածելու համար հանրային կրթութիւնը, ազգ. իշխանութիւնները ջլատելու եւ պառակտելու գնով։

Ուրիշ գետնի մը վրայ, — բուն բարեգործական — «Մակաւապետութիւնը» ամուր կառչած իր աղայական սովորութեանց, կ'անտեսէ իրական պահանջներ եւ անխնայ կը մսխէ կասկածելի գլուխներու վրայ։

Ռամկավարները կրնայի՞ն լուսաբանել այս կէտն ալ։

Երբ հրապարակաւ քննադատութիւններ կը կատարուին, անշուշտ «բարեկամաբար», անհրաժեշտ է ամբողջացնել ախտաճանաչումը, որպէսզի կարելի ըլլայ գտնել բուն դարմանը։ Կէս - բերան խոստովանութիւններ բանի չեն ծառայեր։

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՓԱՄՓՈՒՇՏ, 200 ՀՐԱՑԱՆ 896 ԼԵՑՈՒՆ ՁԵՌՆԱՌՈՒՄԲ, 6 ԳՆԴԱՑԻՐ ԵՒՆ.

Ամենամեծ պահեստը խուզարկութիւններէն ի վեր

Ներքին նախարարը ներկայ էր քննութեան

Միապետական - Փաշական դաւադրութեան յայտնութենէն ի վեր, ամենամեծ զինապահեստը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ, Պուլվառ Փիքփիւս, կառատան մը գետնայարկը։ Անմիջապէս ձերբակալուեցան տէրը՝ Կաթօն Ժանիօ եւ գաղտնի կոմիտէին կարեւոր անդամներէն Տիւրիէօ, որ պայթուցիկներ կը հայթայթէր։ Խուզարկութեանց ներկայ էր ներքին նախարարը, Պ. Մարքս Տորմուա։ Խուզարկութիւնները տեւեցին չորեքշաբթի առտու ժամը 7էն մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն։ Առաջին առթիւ կազմուած ցուցակին մէջ կ'երեւան հետեւեալ զէնքերն ու ռազմանիւթերը, որոնք 7 — 10 թոնի ծանրութիւն մը կը ներկայացնեն —

Վեց Հոչքիս գնդացիր, 60 գնդացիր - հրացան (գերմանական եւ իտալական), 200 պատերազմական հրացան, 896 յեցուն ռումբ (28 սնտուկ), որոնք յարեւնման են նախապէս թռնուած 6000 ռումբերուն, մօտ կէս միլիոն փամփուշտ եւն.։ Հօչքիս գնդացիրները միայն բանակին յատուկ ըլլալով, կը նշանակէ թէ գողցուած են։ Առաջին անգամ ըլլալով, երեւան հանուեցան փամփուշտներ որոնք շինուած էին Թոլէտոյի (Սպանիա) զինագործարանին մէջ։ Զէնքերուն մեծ մասը շատ կը նմանին մինչեւ հիմա ձեռք անցած զէնքերուն։ Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս յայտնութեանց, որոնք անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ Գաղտնի Կոմիտէն ոչ միայն լաւ կազմակերպուած էր, այլ եւ լաւ սպառազինուած եւ նիւթապէս ալ զօրաւոր։

Կառատան տէրը՝ Ժանիօ օդանաւային պահեստի սպայ մըն է։ Առաջին հարցաքննութեան յայտարարեց թէ ինք ուրիշի մը վարձու տուած էր կառատունը։

Թերթերը կը գրեն թէ գետնայարկը շատ լաւ կազմակերպուած էր իբրեւ զինապահեստ։ Առտուն տէրը բացակայ ըլլալով, ոստիկանները վար իջան առաջնորդութեամբ դռնապանին։ Առաջին առթիւ իրենց ուշադրութիւնը գրաւեց երկաթեայ հորիզոնական վերնադռնակ մը (ԷԼԻՓԷՆԻ) որ փակուէ սանդուղով մը կ'առաջնորդէր բուն գետնայարկը։ Այստեղ դիզուած էին զանազան առեւտրական իրեր, ինչպէս ամէն կառատան մէջ։ Քիչ անդին, ոստիկանները հին թիթեղներու դէզի մը ետին գտան գրահապատ գաղտնի դուռ մը, ծածկուած՝ աղիւսներով, — յարեւնման միւս թաքստոցներուն։ Այս դուռը կ'առաջնորդէր ամրոց մը, որ գետնէն մինչեւ ձեղունը լեցուած էր զէնքերով եւ ռազմամթերքով։ Պահեստին հաւաքումը եւ դատաւորումը տեւեց ամբողջ օրը, իսկ ցուցակագրութիւնը՝ մինչեւ կէս գիշեր։ Մէկ խօսքով, կատարեալ զինարան մըն էր որ երեւան հանուեցաւ եւ ներքին նախարարը իմանալով գործին կարեւորութիւնը, անմիջապէս խուզարկութեանց վայրը գնաց, ուր բարեկարգութեան կը հսկէին բազմաթիւ ոստիկաններ եւ պահակներ։

Այս խուզարկութիւններէն վերջն էր ձերբակալուեցաւ երկրորդ ամբաստանեալը, Ռէժի Տիւրիէօ, 29 տարեկան։ Ամբաստանեալը յայտարարեց.

— «Անցեալ մայիսին ինծմէ խնդրեցին անդամակցիլ պաշտպանութեան խմբակցութեան մը եւ երդում ընել տուին սեղանի մը առջեւ որ ծածկուած էր եռագոյն դրօշով, Փասի, մասնաւոր բնակարանի մը մէջ որուն հասցէն չեմ գիտեր։ Հինգ ամսուան ընթացքին իմ աշխատած ընկերութեանս մթերանոցէն գողցայ իբր 30 քիլօ ուժանակ, որ յատկացուած էր պայթուցիկներ շինելու։ Եւ այս պայթուցիկները յանձնեցի բարեկամի մը, առեւտրական Քարլէի որ զանոնք կը յանձնէր գաղտնի կոմիտէի մէկ անդամին, Ժանի։

Ձախակողմեան թերթերը շեշտելով այս յայտնութեանց կարեւորութիւնը, կը պահանջեն ձերբակալել «այս հրէշային դաւադրութեան բուն վարիչները»։

Առաջին նախարարը Փրակայի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս Փրակա հասնելով արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան մը։

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը երէկ ձեռնարկեց խորհրդակցութեանց, Չեխոսլովաքիոյ վարիչներուն հետ։ Կը թուի թէ այդ երկիրը որոշ մտահոգութիւններ կը սնուցանէ Լոնտոնի խօսակցութեանց մասին։ Այսպէս, Չեխերը կը կասկածին թէ Անգլիոյ կ'ուզէ զիջումներ առնել, Չեխոսլովաքիոյ երեք միլիոն Գերմաններուն համար։ Չեխերը կը կարծեն թէ ամէն դիւրութիւն ընծայած են գերման փոքրամասնութեան։ Գերմանացիները 70 երեսփոխան ունին 300ի վրայ։ Ուրիշ ծանրակշիռ խնդիր մը կը կազմէ Կեդր. - Եւրոպայի կացութիւնը, քանի որ Չեխոսլովաքիա զինակիցն է Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի, իսկ իր դրացիները երբեք չեն հաշտուած այդ իրողութեան հետ։ Մասնաւորապէս Գերմանիա, Հունգարիա եւ Իտալիա Չեխոսլովաքիան կը նկատեն խարիսխ մը խորհրդային իշխանութեան համար։

Նոր խստութիւններ օտարազգիներու դէմ

Ծանօթ դաւադրութեան եւ գերմանացի Վայտմանի ոճիրներուն հետեւանքով, Ներքին Նախարարը որոշեց նոր միջոցներ ձեռք առնել օտարականներու դէմ, յանուն երկրին ապահովութեան։ Խուսափելու համար միջազգային բարդութիւններէ, նախարարը մասնաւոր ծրագիր մը պիտի չներկայացնէ, այլ որոշ թելադրութիւններ պիտի ընէ Նախարարական խորհուրդի շաբաթ օրուան նիստին մէջ։

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, նախարարը պիտի բացատրէ թէ անհրաժեշտ է զօրացնել օտարականներու հսկողութիւնը, աւելի դժուարացնելով անոնց մուտքը Ֆրանսա։ Այս հիման վրայ, պիտի առաջարկէ որ Ֆրանսական հիւպատոսները ամէն մէկ վիզա մը տան, խնդրարկուին անցագրին վրայ նշանակելով անոր մասնագրոշմը։ Երբ օտարականը Ֆրանսա հասնի, պարտաւոր է 48 ժամէն ներկայանալ ոստիկանական վերատեսչութեան՝ եթէ Փա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՆԴՐԵՄ, ԾԱՆՕԹԱՑԷՔ

Ամատունին, Ակոբովը եւ Գուլոյ - եանը քշելէ եւ ատեն մը Հայաստանը «տեղակալներով» կառավարելէ վերջ, Մոսկուա բարեհաճեցաւ նշանակել «Հայկական ԽՍ Հանրապետութեան» Կեդր. Կոմիտէի նոր քարտուղարը, ոմըն Գ. Ա. Արութինով, այլ անունով Գրիգոր Յարութիւնեան։

Ծնած՝ Թբիլիսիի (Թիֆլիս) նահանգին Թելաւ գիւղը, այս [illegible] Սթալինիկը ամբողջ կեանքը անցուցած է Վրաստանի մէջ, ծլած ու ծաղկած՝ բոլշեւիկեան կուսակցութեան ծոցը։ Մինչեւ իր անուանումը՝ ծանօթ էր իբրեւ Բ. քարտուղար Վրաստանի Կեդր. Կոմիտէին, (օգնական հռչակաւոր Բերիայի)։

Գ. Ա. Արութինով միեւնոյն ատեն Միութեան խորհուրդի պատգամաւոր նշանակուած ըլլալով, նոյեմբեր 27ին իր անդրանիկ ճառը կը խօսի Երեւանի մէջ։ (Ապահովաբար ռուսերէնէ հայերէնի թարգմանուած)։

Զէ՞ք ուզեր գաղափար մը կազմել.

— «Բայց, ընկերներ, ամէնից մեծ նուաճումը, որի մասին չի կարող մոռանալ Հայաստանի եւ ոչ մի աշխատաւոր, այդ ազգային խաղաղութիւնն է, որը խորհրդային իշխանութիւնը հաստատեց Հայաստանում։ Մեզանից շատերը յիշում են, թէ ինչ դրութեան մէջ էին Հայերը ցարիզմի օրօք, ինչ վիճակի մէջ էր հայ ժողովուրդը Դաշնակների տիրապետութեան օրօք, ինչպիսի գազանային ատելութիւն էին հրահրում Դաշնակները Հայաստանում բնակւող ազգութիւնների միջեւ։ Այդ Դաշնակ հրէշները, արիւնարբուները, որոնք յատուկ սպանդներ էին կազմակերպում, որոնք ազգութիւնների միջեւ կոտորածներ էին կազմակերպում, Հայաստանի աշխատաւորութեանը հասցրին ծայր յուսահատ դրութեան։

Ամենառաջաւոր մարդը Դաշնակցական Հայաստանում համարւում էր նա, ով գլխաւորում էր մարդասպանների բանդան՝ խմբապետները։ Ո՞վ չի յիշում մաուզերիստներին, այդ մարդասպաններին, որոնք իրագործում էին բուրժուազիայի տեռորը յեղափոխական աշխատաւորների նկատմամբ։ Հայաստանում քիչ կը գտնուեն գիւղեր, որոնք չլինեն Դաշնակների դաժան, մարդատեաց քաղաքականութիւնը»։

Այսքանը՝ անցեալի մասին.

Ինչպէս կ'երեւայ, Գ. Ա. Արութինով լաւ սերտած է իր դասը եւ «փորձառու» զարկ պիտի տայ Հայաստանի «մաքրագործում»ներուն։

Թերահաւատներուն կը յանձնարարեմ կարդալ, կտրել եւ շրջանակի մը մէջ առնելով պատը փակցնել իր «պլատֆորմը», որ ահաւասիկ.

—«Նրանց (ժողովրդի երդուեալ թշնամիների) հաշիւը սխալ դուրս է կաւ. Հայ ժողովուրդը սիրելի առաջնորդ Մեծ Ստալինի ղեկավարութեամբ ու ցուցմունքներով ոչնչացնող հարուած հասցրեց իր թշնամիներին։ Միջազգային Փաշիզմի այդ գործակալները մերկացուած են եւ պատասխանատուութեան կանչուած։ Նրանք կը ստանան իրենց արժանի պատիժը։ Բայց մենք ոչ մի րոպէ չպէտք է թուլացնենք մեր զգօնութիւնը։ Մենք մերկացրել ենք թշնամիներին, բայց նրա տականքները դեռ մնում են առանձին օղակներում։ Անհրաժեշտ է սրմատախիլ անել հայ ժողովրդի այդ դաւաճանների մնացորդներին. Բոլշեւիկեան կուսակցութեան պահանջն է՝ բարձր պահել զգօնութիւնը եւ թշնամուն չտալ հնարաւորութիւն որ նա է չափով վնասելու մեզ»։

Ուրեմն, ատեն մըն ալ Արութինով - ներ պիտի «մաքրեն», մինչեւ որ կարգը իրենց գայ։ ՎԱՀԷ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ դեկտեմբեր 13 թուականով. —

Երէկ տեղի ունեցան Մարսէյլ քաղաքամէջի ազգ. երեսփոխաններու ընտրութիւնք եւ ընտրուեցաւ ժողովրդական ցանկը։ Մեր թեկնածուներէն ընտրուած են Պապիկեան Յակոբ, Տօքթ. Յակոբ Սիվրիհիսարեան եւ Պօղոս Հիւսեան, համակիրներէն՝ Բարունակ Չիլեան, իսկ ռամկավարներէն կամ անոնց համակիրներէն Պ. Արամ Թէքէեան, Վահագն Սահաթճեան, Մկրտիչ Պօղոսեան։

Նախապէս ընտրութիւններ տեղի ունեցած էին՝ Պուլվար Ուտոյի, Լավիսթի, Գամբաներ Ֆըլէզի, Սէն Լուի, Պօմոնի մէջ։

Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան նաեւ Ավինիոնի, Կարտանի, Էքսի եւ մէկ երկու ուրիշ հեռաւոր շրջաններու մէջ։

Մարտէէն ընտրուած է Պ. Աւ. Զաքրեան, Ալմերիայէն՝ Ա. Անտոնեան։

Խորհրդային ընտրութիւնները զանազան հանրապետութեանց մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ վերջնապէս ճշդուած է կիրակի օրուան ընտրութեանց արդիւնքը, բացի քանի մը հեռաւոր շրջաններէ։ Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, 95,639,478 ընտրողներու 96ուկէս առ հարիւրը մասնակցած են։ Մ. Խորհուրդին եւ Ազգութեանց խորհուրդին 1143 անդամներէն 184ը կիներ են, որոնց մէկը օդաչու թռչուհի մը՝ Նուբէյեա։ Ընտրուած են կառավարութեան եւ կուսակցութեան բոլոր ծանօթ վարիչները, սկսելով [illegible] Սթալինէն

Նոյն զեկոյցին համաձայն, Վրաստանի մէջ 1.940.547 ընտրողներէ մասնակցած են 95.9 առ հարիւրը, Հայաստանի մէջ՝ 620.220 ընտրողներէ 95.2 առ հարիւրը, Ազրպէյճանի մէջ՝ 1.648.653 ընտրողներէ 95.5 առ հարիւրը, Ուկրայնայի մէջ 17.530.751 ընտրողներէ 97.5 առ հարիւրը եւն.։

«Ընտրուած» պատգամաւորներէն 855ը բոլշեւիկներ են, 288ը անկուսակցական։

Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ յարաբերութիւնները

Արտաքին գործերու պաշտօնատունը զեկոյց մը հրատարակեց Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ պէյի հետ եղած խօսակցութեանց մասին։ Այդ զեկոյցին համաձայն, խորհրդակցութիւններ կատարուած են թէ քաղաքական վարչական եւ թէ տնտեսական հարցերու մասին։ Երկու կողմերն ալ համաձայնած են այն միջոցներու մասին որոնք պիտի նպաստեն արդիւնաւորելու դաշնագիրը։ Այս առթիւ հարթուած է նաեւ Ճէզիրէի վերջին դէպքերուն հետեւանքով ծագած թիւրիմացութիւնը։ Սուրիոյ վարչապետը կրկնած է թէ Ֆրանսացի մասնագէտ պաշտօնեաներ պիտի առնուին, երկրին վարչական կազմակերպութեան համար։ Այս խօսակցութեանց շնորհիւ լուսաբանուած են Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին զանազան տրամադրութիւնները։ Հաւանական է որ դաշնագիրը Ֆրանսայի խորհրդարանին քննութեան ենթարկուի մօտերս։ Այնպէս որ, երկու կողմերն ալ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ որոշուած ժամանակին մէջ կազմակերպել նոր կարգուսարքը, համաձայն դաշնագրին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

Ի՞ՆՉ ՈՅԺ ԵՒ ԱՐԺԷՔ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իր աշխարհագրական դիրքով, Յունաստան Միջձաւոր Արեւելքի մէջ, ծովային ամենակարեւոր պետութիւնն է։ Գտնուելով նաւարկութեանց մեծ ճամբաներէն մէկուն վրայ եւ ըլլալով՝ բազմաթիւ կղզիներով շրջապատուած եւ ռազմագիտական մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող թերակղզի մը, անիկա կ'իշխէ ամբողջ Եգէական ծովուն մէջ եւ կը հանդիսանայ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին կարեւորագոյն պետութիւններէն մէկը։

Շատ բնականօրէն, Յունաստան, իբրեւ ծովային պետութիւն պիտի ունենար առեւտրական զօրաւոր տորմիղ մը, բաւարարելու համար ամէնէն առաջ իր փոխադրական պահանջները թէ՛ յունական եւ թէ՛ օտար ջուրերու մէջ։ Առանց այդ նաւատորմի գոյութեան, ոչ միայն պիտի տուժէր երկրին ազգային տնտեսութիւնը, այլ եւ Յունաստան, երկրէ երկիր իր փոխադրութեանց հարցին մէջ պիտի դառնար օտար շոգենաւերու գերին։ Մինչդեռ այսօր, շնորհիւ իր առեւտրական նաւատորմի տարողութեան, գերակշիռ դեր մը կը գրաւէ՝ երկրէն հեռու շատ մը օտար ջուրերու մէջ, պատուաբեր բարձրութեան մը վրայ պահելով հելլենական դրօշը։

Յունաստանի առեւտրական նաւատորմին պատմութիւնը կը սկսի հելլենական անկախութեան առաջին օրերէն։ Վիճակագրական տախտակները, որոնցմէ կը քաղեմ ստորեւ տալիք թիւերս, ցոյց կուտան, թէ Յունաստան— փոքրիկ հողամաս մը՝ ազատագրական շրջանին— 1820ին ունեցած է հազիւ 150,000 թոնօ տարողութեամբ առեւտրական նաւատորմ մը, որ հետագայ 30 տարիներու ընթացքին եւ մինչեւ 1850, բարձրացած է 250,000ի։ Առաջին քառասնամեակի շրջանին, նաւատորմը բաղկացած է միայն առագաստանաւերէ, որոնց ընդհանուր տարողութիւնը, 1870ին հասած է 400,000 թոնոյի, այնուհետեւ հետզհետէ իջնելու եւ շոգենաւերու գործածութեան բերմամբ, բոլորովին տկարանալու համար։

Արդարեւ, 1860ին սկսած է կազմակերպուիլ հելլենական առաջին շոգենաւային տորմիղը, որ 1890ին, ունեցած է հազիւ 100,000 թոնօ տարողութիւն։ Այնուհետեւ, սակայն, վերջին կէս դարու ընթացքին, միայն շոգենաւերով հաշուըուած հելլէն նաւատորմը, ունեցած է աստիճանական հսկայ վերելք մը։ Այսպէս, 1890էն 1900, ընդամէնը 10 տարիներու ընթացքին, տարողութիւնը քառապատկուած եւ հասած է 400,000 թոնոյի, 10 տարի վերջը, 1910ին, բարձրանալու համար կէս միլիոնի։ Վերելքը կը շարունակուի նաեւ հետագայ 10 տարիներու ընթացքին եւ 1910էն 1920, կը հասնի 900,000ի։

Պատերազմի տարիներուն, սակայն, երբ առեւտրական նաւատորմը, իբրեւ զինուորական փոխադրութեանց միջոց, կը դառնայ պատերազմական նաւատորմին անհրաժեշտ օժանդակը, անոր տարողութիւնը, մէկէն կ'իջնէ 300,000 թոնոյի։ Անցաւոր էր անշուշտ այս շրջանը, այնպէս որ հաշտութեան կնքումէն քանի մը տարի վերջը, արդէն, առեւտրական նաւատորմը ոչ միայն կը գտնէ իր առաջուան տարողութիւնը, այլ եւ մինչեւ 1930, անիկա իր ոյժը կը բարձրացնէ 500,000էն 1,500,000ի։

Իսկ այսօր, 1937ին, սահմանական յառաջդիմութեամբ, Յունաստան ունի ընդամէնը 1,900,000 թոնօ տարողութեամբ առեւտրական նաւատորմ, միայն շոգենաւերով (առագաստանաւերու տարողութիւնը 100,000էն ալ վար է)։

Թիւ մըն է սա, որ Յունաստանը, ամբողջ աշխարհի մէջ կը կեցնէ իննըերորդ շարքի վրայ։ Առաջին ութ շարքերու վրայ կը կենան Անգլիա, Միացեալ Նահանգներ, Ճափոն, Նորվեկիա, Գերմանիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Հոլանտա, իններորդը կուգայ Յունաստան, իսկ անկէ վերջ կուգան կարգով Շուէտ, Խ. Միութիւն, Սպանիա, Տանըմարքա, Չինաստան, Պրազիլիա, Փանամա, Ֆինլանտա, Պելճիքա, Եուկոսլավիա, Արժանթին, Փորթուկալ, Թուրքիա, Լեթոնիա, Էսթոնիա, Լեհաստան, Ռումանիա եւ Եգիպտոս։

Հելլէն առեւտրական նաւատորմը, իր այս դիրքին համաձայն ալ արժէք կը ներկայացնէ արտասահմանի մէջ։ Անոր շոգենաւերը կը նաւարկեն բազմաթիւ օտար ջուրերու մէջ, Պալքաններէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկա։ Չունի միայն անդրատլանտեան նաւարկութիւն, բայց վստահ պէտք է ըլլալ, որ մօտաւոր ապագային, հելլենական շոգենաւերը պիտի կրնան Ատլանտեանն ալ ճեղքել։ Կառավարութիւնն ու հելլէն նաւատէրերը բռնկած են խորհիլ ու գործել այդ ուղղութեամբ։

Ինչ կը վերաբերի այլ ջուրերու մէջ հելլէն առեւտրական նաւատորմի ապահոված դիրքին, հելլենական դրօշը, Դանուբի աւազանին մէջ, օրինակի համար, կը գրաւէ առաջին տեղը։ Հոն կը նաւարկեն 123,000 թոնօ տարողութեամբ 121 հելլենական շոգենաւեր, մինչդեռ միւս բոլոր երկիրները, միասնաբար առած, կը հասնին 270 շոգենաւի, 350,000 թոնօ տարողութեամբ։

Դարձեալ, հելլենական նաւատորմը, իր շոգենաւերու համրանքով, առաջին տեղը կը գրաւէ Տարտանէլի նաւարկութեան մէջ։ Այսպէս, Յունաստան այնտեղ կը բանեցնէ 1 միլիոն 500.000 թոնօ տարողութեամբ 1630 շոգենաւեր, Անգլիա՝ 1154 շոգենաւ՝ 2,500,000 թոնօ տարողութեամբ, Թուրքիա՝ 1140 շոգենաւ (անորոշ), Իտալիա՝ 912 շոգենաւ 2 միլիոնով, Խ. Միութիւն՝ 860 եւ 1.8 միլիոն, Նորվեկիա՝ 590 եւ 2 միլիոն, Ռումանիա՝ 400 եւ 770,000, Գերմանիա՝ 270 եւ 600,000, Հոլանտա՝ 250 եւ 540,000, Ֆրանսա՝ 240 եւ 750,000 եւայլն։

Եւ վերջապէս, Հարաւային Ամերիկայի ջուրերուն մէջ, թէ՛ շոգենաւերու համրանքին եւ թէ՛ տարողութեան չափի տեսակէտով, Յունաստան կը գրաւէ երկրորդ տեղը Անգլիայէն վերջ, մինչեւ իսկ գերակշռութիւն ունենալով Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վրայ։

Այսպէս, Արժանթինի մէջ, Պուէնոս Այրէսի մերձակայ գետաբերաններէն սկսեալ, ամբողջ Ռիօ տէ լա Փլաթա գետին վրայ նաւարկող շոգենաւերու մէջ առաջին կուգայ Անգլիան, 3.8 միլիոն թոնօ տարողութիւն ունեցող 934 շոգենաւերով, յետոյ Յունաստան, որ ունի 400 շոգենաւ 1.1 միլիոն թոնօ տարողութեամբ, երրորդ կուգայ Գերմանիան 190 եւ 840,000ով ու չորրորդ՝ Իտալիան 646 հազար թոնօ տարողութիւն ունեցող 100 շոգենաւերով։

Այս բոլոր թուանշանները բաւ ինքնին պերճախօս ըլլալով, մեկնութեան չեն կարօտիր անշուշտ։ Անոնք ցոյց կուտան, որ բոլոր համեմատութիւնները պահելով, Յունաստան, իբրեւ ծովային պետութիւն, կանգնած է առաջնակարգ գիծի մը վրայ եւ տարուէ տարի աւելի զարգանալու, աւելի հզօրանալու ամէն կարելիութիւն ունի։

Գալով հելլենական նաւարկութեան ներքին գիծերուն, շահեկան է գաղափար մը ունենալ նաեւ այդ ուղղութեամբ։ Առեւտրական նաւատորմի փոխ-նախարարութեան պատրաստած վիճակագրական մէկ տախտակին համաձայն, հելլենական 12 կարեւոր նաւահանգիստներու տարեկան շարժումը, միջին հաշուով կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.—

1) Փիրէյայի նաւահանգիստը խառնող շոգենաւերու տարողութիւնն է 7 միլիոն թոնօ։ Կը փոխադրուին մէկ միլիոն ճամբորդ եւ երեք միլիոն թոնօ ապրանք։

2) Փաթրաս 1.6 միլիոն թոնօ տարողութիւն, 90,000 ճամբորդ, 260 հազար թոնօ ապրանք։

3) Թեսաղոնիկէ 1.2 միլիոն, 70,000 եւ 670,000։

4) Քէրքիրա (Քորֆու) 1 միլիոն, 48 հազար եւ 100 հազար։

5) Վոլօ 1 միլիոն, 47 հազար եւ 300 հազար։

6) Իրաքլիոն (Գանտիա - Կրետէ) 850 հազար, 36 հազար եւ 170 հազար։

7) Սիրօս 600 հազար, 63 հազար եւ 50 հազար։

8) Միտիլլի 300 հազար, 40 հազար եւ 30 հազար։

9) Հանիա (Կրետէ) 300 հազար, 30 հազար եւ 45 հազար։

10) Անտրօս 200 հազար, 9 հազար եւ 7 հազար։

11) Գավալա 200 հազար, 15 հազար եւ 75 հազար։

12) Աղեքսանդրուպոլիս (Տէտէ Աղաճ) 170 հազար, 8 հազար եւ 60 հազար։

Աւելորդ է, այս բոլորէն վերջ ըսել, թէ Յունաստան մեծ ապագայ ունի ծովերու վրայ։ Այս հեռանկարով ալ, կառավարութիւնն ու նաւային շրջանակները ամէն ճիգ կը թափեն մէկ կողմէն առեւտրական նաւատորմը զօրացնելու եւ միւս կողմէ երկիրը արդիական նաւահանգիստներով օժտելու համար։ Միլիոնաւոր գումարներ սկսած են ծախսուիլ քանի մը ամիսէ ի վեր, օրինակի համար, Թեսաղոնիկէի նաւահանգիստը ընդարձակելու եւ արդիականացնելու համար։ Բարեփոխումներ կը կատարուին շարունակ ուրիշ նաւահանգիստներու մէջ ալ։ Ամէնուն ձգտումն է պատուաբեր բարձրութեանց վրայ ծածանեցնել՝ իր ծովերուն եւ երկինքին գոյնը ունեցող հելլենական դրօշը։

Թանարիսները, Միաուլիսները, Մէքսիսները, Վօգլիսներն ու Քուլուրիօթիսները Յունաստանի փառքը կերտեցին ծովերու վրայ մղուած յաղթական նաւամարտերով։ Իսկ անոնց յաջորդները, օգտուելով խաղաղ ժամանակաշրջանի մը պարգեւած առաւելութիւններէն ու պատեհութիւններէն, հայրենասիրական միեւնոյն թափով ու եռանդով կը շարունակեն զօրացնել Յունաստանի դիրքը, ծովերու վրայ, մօտաւոր ու հեռաւոր ջուրերու մէջ, միաժամանակ։

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՑՈՑ ԾՈՑԷՆ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ

ԱՆՏԻՈՔ, 29 Նոյ. — Սուրիոյ մարզպանը այս առաւօտ Անտիոք պիտի ըլլար, Սանճաքի ինքնավարութիւնը յայտարարելու։ Քանի մը օրէ ի վեր տօնը համար պատրաստութիւններ կ'ըլլային։ Նահիյէներուն հրահանգուած էր որ մուխթարներն ու երեւելիներն հոս ըլլան։ Քաղաքապետութիւնը յաղթական կամարներ կանգնել տուած էր. քաղաքապետարանի առջեւի ընդարձակ հրապարակը յարդարուած, շուկուած էր։

Այդ հրապարակին վրայ, մէկ կողմէն Թուրքերու ուրախութեան խելայեղ ծափերու եւ միւս կողմէ յուսախաբ համայնքներու հառաչանքներուն մէջ, մարզպանը պիտի հաղորդէր Ազգերու Դաշնակցութեան վճիռը— Սանճագը անջատուած է Սուրիայէն...

Կէսօրէն վերջ նոյն յայտարարութիւնը պիտի ըլլար Աղեքսանտրէթ, ուր իրիկուան ժամը 9.30ին մարզպանի ներկայութեան պարահանդէս մը պիտի տրուէր, եւ պարն ու գինին ի բար պիտի խառնուէին։

Երէկ, Կիրակի, ժամը 13ին, յանկարծ լուր տարածուեցաւ բերնէ բերան, թէ մարզպանը յետաձգած է գալը, պաշտօնական հանդիսութիւններ պիտի չըլլան։

Այսօր, 29 Նոյեմբեր 1937, Աղեքսանտրէթի սանճագը Սուրիայէն անջատուած է։ Այդպէս որոշեց Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ այդպէս կը պահանջէր սահմանակից պետութեանց շահը, եւ որովհետեւ այդպէս կը պահանջէր Թուրքիան։

Այս անջատումը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ կառավարչատունը. Անտիոք, ինչպէս նաեւ Աղեքսանտրէթ՝ մուհաֆըզի քարտուղարին՝ Ալէքսանտրին պէյի կողմէ, պատուիրակին փոխանորդին եւ ուրիշ անձնաւորութեանց ներկայութեանը։

Թէեւ կառավարութեան կեդրոնը Աղեքսանտրէթ է, բայց պատուիրակ Պ. Ռօժէ Կառօ Անտիոք է այսօր։ Անտիոքն է Սանճաքին առանցքը։ Թուրք ընդհանուր հիւպատոսը հոս հաստատուած է, եւ Իսքէնտէրունի հիւպատոսը իրեն ենթակայ։ Թրքական օճախը Անտիոք է, ինչպէս արաբական կեդրոնը Անտիոք է։

Բանակին հրահանգներ տրուած էին ռեւէ պատահականութեան դէմ։ Շրջակայ նահիյէներէն, Գըրըգխանէն, Րէհանիէէն Շաբաթ օրուընէ ի վեր ոստիկաններ եւ քաղաքապահ զինուորներ բերուած են, որոնց գիշեր ցերեկ փողոցները կը շրջին անդորրութեան հսկելու։

Ոստիկանները քանդեցին երէկ շինուած յաղթական կամարները։ Թուրք հիւպատոսարանին առջեւ յաղթական մեծ կամար մը շինուած էր, վրան ելեկտրական զանազան լամպաներով, գոյնզգոյն թուղթերով, երփնեբանգ ծաղիկներով, յիշեցնելով թրքական դրօշին գոյները։ Երբ ոստիկանները սկսան քանդել զայն, հիւպատոսը պատուհանէն կը դիտէր, եւ շրջակաները խռնուած ամբոխը զայրոյթէն կը պոռար։

Այնուհետեւ ոստիկանները վերցնել տուին, բոլորին աչքերուն զարմանքին մէջ, սուրիական դրօշները որ պարզուած էին արաբական խանութներու եւ տուներու պատշգամներուն վրայ։ 17 տարիէ ի վեր, սուրիական դրօշը Ֆրանսականին կողքին կը ծածանէր պաշտօնական հաստատութեանց վրայ։ Այսօր Ֆրանսական եռագոյնն է միայն ի պատուոյ։

Աչքեր լռելեայն գիրար կը հարցաքննեն. — Ի՞նչ ըսել է այս։ Դրօ՞շն ալ, ուրեմն Սուրիոյ հետ ոչ մէկ կապ կայ այլեւս։ Չէ՞ որ բոլոր Սանճագցիները սուրիական քաղաքացիներ են միանգամայն, անոնց անցագիրը սուրիական պետութեան անունով պիտի տրուի, օտարին գործերու մէջ սուրիական պետութեան պաշտպանութիւնը պիտի վայելեն։ Չէ՞ որ սուրիական դրօշին դէմ ոչ մէկ տրամադրութիւն կայ Սանճագի կանոնագրին մէջ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ այս բոլորը, Թուրքիոյ հաճո՞յք պատճառելու համար, Սանճագը Թուրքին եղա՞ւ։

Զանազան մեկնութիւններ, ընդհանուր հիասթափումի մէջ։

Թրքական թաղերու մէջ պարզուած թրքական դրօշակներն ալ վերցուեցան ոստիկաններու կողմէ։

Միայն Ֆրանսական եռագոյնը պիտի պարզուի. հրամանը այդ է։

Արդեօք Սանճագը Ֆրանսական գաղթավայրի՞ պիտի վերածուի։ Ափ մը կամակատար եւ մոլորած պաշտօնեաներ միայն կը հաւատան այդ պատրանքին եւ կը ճգնին անոր ցնորքին մէջ խաբել ուրիշներ ալ։ Անուղղակի բայց կարեւոր ծառայութիւն թրքական տեսակէտին։

Թուրք ժողովուրդը խանդավառօրէն կը տօնէ նոյեմբեր 29ը, կոչելով զայն «պայքարներուն պայքարը» ինչպէս կը գրէր քաղաքիս թուրք օրականը՝ «Եէնի Կիւն»։ Թուրք ժողովուրդը կը հաւատայ որ նոյեմբեր 29ը սկիզբն է Սանճագին Թուրքիոյ կցումին։

Երէկուընէ ի վեր Շէյխ քէօյի եւ Օրտուի նահիյէներէն քանի մը հազար Թուրքեր բերուած են Անտիոք, որոնք տեղացի իրենց եղբայրներուն հետ թմբուկով ու զուռնայով կը պարեն փողոցները։ Ըմպելիքն ու ուտելիքը ձրի կը բաժնուին անոնց։

— Կեցցէ՛ Աթաթիւրքը։

Իրաւունք չունի՞ն։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այդ իրաւունքը նուիրագործեց։ «Կեցցէ՛ Աթաթիւրքը» ըսել ու.— Փոքրիկ Սուրիան ի՞նչ կրնայ ընել զօրաւոր Թուրքիոյ առջեւ», կը պատասխանէր օր մը բարեկամիս ծերունի եկած յարգելի քննիչը։

29 Նոյեմբեր է, մէկ կողմը աւաղ, միւս կողմը հառաչ։

Տուր ձեռքդ, արաբ եղբայր։

ՎԻՇԱՊ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻԼԱՆԷՆ

ԼՈՒԾՈՒՄ ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1923ին Փատովայի Հայ Ուսանողական Միութիւնը կը դադրէր պաշտօնական մարմին մը ըլլալէ։ Նոյն տարուան վերջին ամիսներուն, Միլանոյի սակաւաթիւ հայ ուսանողութիւնը գաղափարը կը յղանար կազմելու նոր Ուս. Միութեան մը։ Տեւակ մը շարունակութիւն՝ նախկինին։ 1924ին այս մտածումը մարմնաւորուած է արդէն։ Միլանոյի հայ համալսարանականները կը հաւաքուին իրարու քով։ Այս վերջինները կը ձայնակցին Իտալիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ ցրուած հայ ուսանողութիւնը։ Բոլորն ալ նախկին սաներ՝ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին։ Կը մշակուի կանոնագիր-ծրագիրը։ Կը դրուի հիմը՝ Միլանոյի Հայ Ուսանողական Միութեան, երեք անդամներէ բաղկացած վարչական մարմնով մը։

Նորահաստատ Միութեան գլխաւոր մտահոգութիւններէն է՝ Իտալիա հաւաքուած հայ հասարակութիւնը վառ պահել իր ցեղին քաղաքական, ընկերային եւ մշակութային անցուդարձերով։ Սերտել յարաբերութիւններու ցանց մը՝ իտալահաստատ հայ գաղթականներու միջեւ։ Ճանչնալ Իտալիան։

Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի նախկին սաներու հաւաքականութենէն ծնունդ առած ամէնէն կենսունակ եւ գործօն տարրը հանդիսացաւ Միլանոյի հայ ուսանողութիւնը։ Ներկայացուց իր հրաժարականը, երբ զգաց որ բարոյական եւ նիւթական ծայրայեղ բեկանումներ արգելք պիտի հանդիսանային իր գործունէութեան։ Իր երկար տարիներու վաստակին համայնապատկերը կը ներկայանայ մեծապէս գնահատելի եւ հետաքրքրական։ Ան կազմակերպած է աւելի քան 35 բանախօսութիւններ, առաւելապէս հայ արժէքներու շուրջ։ Կազմակերպած է նոյնպէս մասնաւոր բանախօսութիւններ՝ Հայը ծանօթացնելու համար Իտալացի եւ օտար հասարակութեան։ Հրաւիրած է՝ գրական եւ քաղաքական հարուստ աշխարհահայեացքով անհատականութիւններ, խորապէս ճանչնալու համար Իտալիան։ Սերտ յարաբերութեան մէջ գտնուած է Իտալիոյ ուսանողներու հզօր կազմակերպութեան հետ, ինչպէս նաեւ Միջին Եւրոպայի եւ Արեւելեան ուսանողներու վարչական մարմնին հետ։ Կազմակերպած է շուրջ 45 հանդէսներ։ Ծանրացած է մանաւանդ ազգային նուիրական հանդիսութեանց վրայ։ Սարքած է պարահանդէսներ։ Առաջին գծի վրայ դրած է՝ բեմադրութիւնը եւ երաժշտահանդէսները։ Այս գործունէութեամբ կրցած է իր ուսանողի գանձանակը յարաբերաբար ծաղուն պահել։ Հայ եւ իտալացի հասարակութիւնը սիրայօժար

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ ...

ՍԻՄԻԹՃԻ ԵՊԻՍԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աւազանի անունը Ցարեթ էր։ Չեմ կրնար ըսել թէ, ինչո՛ւ Եպիս կը կոչէին զինքը։ Արհեստով սիմիթ եւ մուհալլէպի ծախող։ Այս պատճառաւ դիրքի տիրացած էր։

Ծնունդի կամ Զատկի տօնական օրերուն, չորս ոտքին սեղանի մը վրայ շարելով արհեստին վերաբերեալ պիտոյքները՝ թիթեղէ ակիշ, դգալներ, շիշ մը կաթ, աման մը ռուփ, պնակ մը շաքարափոշի, վարդաջուր եւ պղինձէ աման մէջ բրինձալիւրէ պատրաստուած մէհէլլէպին՝ կը պոռար.

— «Տաս փարայի շատ շա՜տ... քսան փարայի տահա շա՜տ...»

Սիմիթը կը ծախէր տարին տասներկու ամիս։ Առտուն ժամը չորսէն մինչեւ տասնուէկս։ Հաճելի ձայն մը ունէր։ Մեղմաձայն։ Արբունքի չհասած տիրացուի պէս։ «Կէվրէ՜կ սիմի՜թ... չըթը՜ռ սիմի՜թ... չըթըռ, չըթը՜ռ» երբ կը պոռար՝ Ալիկ ապայի՛ն աքաղաղը բարկութենէն բռուկը կարմրցուցած՝ շուրջը մրափող հաւերուն մարզահամարը կ'ընէր չափազանցուած ծեքծեքումներով ...։ Ծըճըռնեց Հռոփսիմէն ալ սովորութիւն էր ըրած ամէն առաւօտ սիմիթ մը գնել՝ տիրացու թոռանը կերցնելու համար, եկեղեցի երթալէ առաջ։

Կէսօրէ վերջերը, Եպիսին միակ զբաղումն էր, Գարեգինին դէյվէն վաթուռը վեց խաղալ։ Անխուսափելի սովորութիւն մը։ Ուրիշ բանով զբաղելու անկարող ըլլալուն համար, ինչպէս ըսինք, սիմիթ եւ մէհէլլէպի ծախելով դիրքի էր տիրացած։ Դիրք եղբայր կ'ըսենք՝ թող հասկցուի զոյգ մը կրունկը կոտրած չէրէէշի նոփ նոր խէմէմի, սրապլուզ գօտի մը, մուշ կարմիր ֆէս մը՝ սըֆըր դալիովով, միջին փակած՝ երշիկի պէս գլխղա (վարտիք) մը, կափարիչին տակը մերկ կնոջ պատկերով ծխատուփ մը, ջուալին մէջ տանըշորս ղուռուշ եւ փորին վրայ գամա (գաշոյն) մը։

Առուծախը վերջացնելէ յետոյ, երբ այս պզեանները հագած Գարեգինին դէյվէն կը հասնէր, վաթուռնըվէեցին գլուխը անցնելու համար՝ կ'արժէր զինքը այս դիրքին մէջ տեսնել։ Սեւ, նորաբոյս պեխերը պատրոյգի պէս ոլորելով երբ «քառասուն» կը յայտարարէր խաղին աղջիկով՝ սեղանին մարմարը կը սարսռար, խա՜չ վկայ։

Չափազանց զուարթախօս եւ սրտասպիրի... հայհոյող էր։ Խաղը վաստկածին պէս տուն կը վերադառնար՝ յաղթանակը աւետելու համար հանգիստին, հազիւ բռնուելիք պեխերը միշտ ոլորելով։ Բաճկոնակն ալ, «Լարթալղանատին» ալ ուսին վրայ նետած։ Իսկ եթէ... կորսնցնէ՛ր... ձեռքը գօտիին տակէն դաշոյնին կոթին՝ տեսած մարդուն այնպիսի կատաղի նայուածք մը կ'ուղղէր որ, կարծես, հարիւր հոգիի փոր եթէ բանար՝ պիտի չյագենար։ Մարդու քիթ չարիւնած տուն կը հասնէր։ Պատէն կախուած ցըճոըմը (թթենիի փայտէ շինուած սազ) վար առնելով, երկու կտոր չիփթէ-թէլլի զարնելէ վերջ, նորէն սրճարան կը վերադառնար։

Այսպէս էր տնհա Եպիսին առօրեայ կենցաղը։ Հայրը շատոնց մեռած, բայց մայրը կ'ապրէր տակաւին։ Տղան՝ միակ մխիթարանքը եւ հպարտութիւնը իր վերջին օրերուն։ Կին մը՝ որ կոտրած սիմիթի կտորներով կը սնանէր եւ ամէն Շաբաթ իրիկուն քսան փարա կը ստանար։ Տասը փարայով եկեղեցին մոմ վառելու, տասը փարայով ալ նշխարք մը գնելու համար։

Օր մը, Եպիսենց դրացի, Ծըմպըլզենց էգս տուտուն բաց օրինի առաջարկ մը բերաւ մեր Էֆէին։

— Տղայ Եպի՛ս, քեզ կարգե՞նք ալ։

Իբրեւ պատասխան ... սոսկալի հայհոյանք մը ստացաւ։

— Տղա՛յ, կատած չա՞ն... մինչեւ մ՞ը սանկ դէյվէին քէօշէները սոփրմիշ տըլլա... մեղք է մարիկդ, չմեռած կարգուէ ալ, հարսի մը տէր թող ըլլայ...

— Հոգիդ, սրտեդ, մրջունդ, ճիրագըդ, դատաստանդ... հըմա... հա՛...

Ու մէկ ոստումով, բաճկոնակը նետեց ուսին, անգամ մը շօշափեց դամային կոթը եւ վազեց... Գարեգինին դէյվէն։

— Բարի - պա՛ղ, ատտեղէն ինծի Չէրկիլէ մը տուր։

Կէլլակի ձայնին հետ Եպիսին հոգիին մէջ յեղաշրջում մը առաջ եկաւ։ Էգս տուտուին խօսքերը տակաւ սուզուեցան սրտին խորը, ջուրին մէջէն գաւաթին տակը իջնող վարդէ անուշի պէս։ Ծխատուփը անգամ մը բացաւ։ Կափարիչին տակի մերկամարմին կնոջ տենչալի նայուածք մը նետելէ վերջ, դարձեալ տուն գնաց։ Աչքը կը փնտռէր էգս տուտուին հետ մէյ մըն ալ հանդիպելու։ Ամէն միջոց անյարմար թուեցաւ իրեն։ Չափազանց ամչկոտ էր։ Բախտէն՝ մամիկը ջուրին սափորը շալկած աղբիւր կ'երթար։

— Էգս տուտո՜ւ...

— Ի՞նչ է, տղա՛յ...

— Ան բանը մէյ մըն ալ ըսէ...

Էգս տուտուն չան բանին ինչ նշանակութիւն ունենալը չհիշեց։

— Մուրթատ չուճ... էս քու էյլէնճէ՞դ պըտեմ...

— Չէ ծօ՛... էգս տուտուս... կապուեմ, փառքեմ որ էյլէնմիշ չեմ ըլլար... աս աստու բան մը ըսիր ալ... հոգիին, սրտին քըֆելով դէյվէն փախայ նէ...

— Կարգուելու լա՜ֆ...

Եպիսին սրածայր պեխերը խայտացին յաջողութենէն։ Անուղղայ ամչկոտութիւնը կար սակայն։ Որոշեց նորէն հայհոյանք մը փրցնելով սրճարան փախիլ։ Առիթը չկորսնցնելու համար հրաժարեցաւ մտադրութենէն։ Ու մնաց հայհոյելու եւ չհայհոյելու մէջտեղը...

— Լաֆ չըն՞ա ծօ՛, պապանձուած Զաքարիային՝ ըղար...

— Հա՛ իշտէ անանկ բան...

Էգս տուտուն սափորը նետս առաւ, շալը նետեց գլխուն ու գնաց Նէմցէլէր։

X

Թէոփիլոս հայրապետին Շաբաթ իրիկունը Եպիսը պաշտօնապէս նշանուեցաւ Նէմցէլէրէն Ներկարար Ծիվին աղջկան հետ։ Կաղ ըլլալուն համար՝ Ծիվ կը կոչէին կոյեկ ներկարար պապան, Եպիսին՝ Նշանախօսութեան օրը Եպիսը պապերը փախաւ... սոսկալի վտանգէ մը ճողոպրած մէկուն պէս։ Իրեն համար մեռնիլ կը նշանակէր, այդչափ մարդոց մէջ ապագայ կնոջը ներկայութեան բերանը բանալով խօսք մը ըսելու սարսափելի հաւանականութիւնը։

ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

(1)

ընդառաջ եկած է միութեանս ձեռնարկներուն։ Նշանակալից էր իր գրտնաթօր նուիրումը Շիրակի աղէտեալներուն օգնութեան հասնելու գործին մէջ։ Քիչ ժամանակուան ընթացքին, ան Միլանոյի սակաւաթիւ գաղութէն կը հաւաքէ 30.000 լիր։ Դեռ՝ այնտուկներով։ Ամէն ինչ կը ղրկուի Հայաստան. աղէտեալներուն։ Յետոյ՝ կը գրաղի գրադարանի հարցով։ Կը ժողմուոփէ գայն 1200 հատորներով, տասեկլապէս հայ գրականութիւն։ Ներկայ են չէնքը եւ Նորերէն մէկ մասը։ Այս գրադարանէն լայնօրէն կ'օգտուին Միլանոյի հայ գաղութն ու իր համալսարանականները։

Իր հերթական ժողովներով կը հետաքրքրուի բնաշխարհի եւ գաղթաշխարհի անցուդարձներով։ Տեսակէտներու եւ արտայայտութեանց պառթկումները միշտ կը լուսաւորուին իմացական անժխտելի բարձրութեամբ մը։ Կը ջանայ պահել իր անկուսակցական հանգամանքը, հակառակ իր ծոցին ունենալու կրակոտ եւ ռումբի պէս պայթող տղաք։ Անպակաս՝ հեղ ու վերապահ բնաւորութիւնները։

Կը հրատարակէ բացառիկ թիւ մը, լայն տեղ տալով Խ. Հայաստանի տնտեսական եւ վերաշինական ճիգերուն։

Գրադարանին կից ընթերցարանը կը ստանայ հայ մամուլի հրատարակութեանց մէկ մեծ մասը։ Շատերը ձրի, ուրիշներ կէս գին կամ փոքր զեղչով մը։ Կ'արժէ յիշատակել այս հրատարակութիւնները.— Յառաջ, Յուսաբեր, Զարթօնք օրաթերթ եւ ամսաթերթ, Դրօշակ, Նոր Օր, Երկունք, Ազդարար, Զուարթնոց, Առողջ Կեանք, Հայ Սիրտ, Խորհրդային Հայաստան, Պրոլետար, Անահիտ, Տեղեկատու Մ. Ս. Ն. Ս. Միութեան, Տեղեկատու Հ. Բ. Ը. Միութեան, Զանք, Ապագայ, Կոչնակ Հայաստանի, Եփրատ, Սիոն, Հրեղէն Սիւն, Բազմավէպ, եւն.։

Օգնութեան կը հասնի Թորինոյի հայ որբուհիներուն 2444 իտ. լիրով։ Կը յատկացնէ 1500 լիր՝ Միլանոյի հայ որբերուն։ Տնտեսական աննպաստ պայմաններու մէջ գտնուող իր պնդամներուն տրամադրած է 3000 իտ. լիր։ Երկար տարիներ սատնձնած է թոքախտէ տառապող հայ երիտասարդի մը բժշկագինը։ Հանդիսացած է գործիչ տարրը Միլանոյի հայ գաղութին վարչութեան ձեռնարկներուն իրականացման։ Ոչինչ զլացած է իր երիտասարդական կորովէն։ Թղթակցութեան մէջ գտնուած է աշխարհի մէջ ցրուած հայ համալսարանականներուն հետ, կարենալ հիմը դնելու համար գէթ համեւրոպական հայ ուսանողական միութեան մը։ Ոմանք պատասխանած են, իսկ ոմանք՝ լուռ մնացած։

Ահաւասիկ, ընդհանուր ակնարկով Միլանոյի Հայ Ուս. Միութիւնը՝ ըսկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։

Եւ հիմա՝ անոր լուծումը։ Ինչո՞ւ։ Իմ վրաս պարտք դրուած է պարզել անոր լուծման պատճառները։

Միլանոյի Հայ Ուս. Միութիւնը մեծ ցնցում մը ունեցաւ երբ Վենետիկեան Մխիթարեան Միաբանութիւնը ստիպուեցաւ գոցել իր Միլանոյի վարժարանը, 1932ին։ Ուս. Միութիւնը կը շնչէր այդ շէնքին մէջ։ Հոն էր իր գործունէութեան խաւական կեդրոնավայրը։ Հոն կը գտնուէին իր թատրոնը, գրադարանն ու ընթերցարանը։ Հոն կը ժամադրուէր Միլանոյի հայ գաղութին հետ։ Հազիւ դուրս վարժարանէն՝ տնտեսական գժուարութիւններ սկսան գլուխ բարձրացնել։ Անկարելի եղաւ այլեւս օգտագործել վարժարանը։ Մխիթարեան Միաբանութիւնը հեռացնելէ նուազեցուց իր համալսարանականներուն թիւը, եւ հուսկ՝ դադրեցուց։ Զհասան Նորերը։ Հիները իրենց համալսարանական վկայականը առած՝ հեռացան Միլանոյէն, ոմանք Իտալիայէն, խորասուզուելու համար հիւանդանոցներու եւ ապրանքային աշխատանոցներու մէջ։ Կեանքը Ներկայացուց իր պահանջները։ Մնացաւ միջավայրը։ Ուրեմն՝ տնտեսական կանկանդիչ մտահոգութիւն եւ ուսանողներու թիւի ծայրայեղ նուազում։

Նորերէն ոմանց մէջ սկսաւ պակսիլ գործօն անդամի պատասխանատու, խանդավառ ոգին։ Սակայն, պէտք է ընդգծել որ Նորերը, անբաղդատելիօրէն աւելի դժուարին եւ խորթ իրականութիւններու առջեւ գտնուեցան։ Գլխագիր պատճառներ, որոնք ունին առաւելապէս բարոյական հանգամանք՝ կը փափաքինք զանց ընել։

Միլանոյի Հայ Ուս. Միութիւնը լուծուած հռչակուեցաւ դեկտեմբեր 7ին, յանկէ վերջ ընդհանուր ժողովի մը մէջ հաւաքուած իւրաքանչիւր անդամի կարծիքն ու տեսակէտները։

Լուծուած Միութեան կատարած գործին տարողութիւնն ու արժէքը մատնանշել եւ գնահատել կը թողունք հայ համայնքին եւ հայ մամուլին։ Ան ջանաց օգտակար հանդիսանալ իրհայրենակիցներուն՝ որքան հնարաւոր էր մարդկօրէն։ Շեշտելի է որ լուծուած Ուս. Միութիւնը կազմուած էր թոշակաւոր ուսանողներէ։ Ու ամէն ոք գիտէ թէ ինչ է թոշակաւոր ուսանողի մը կեանքը։

Հաճոյքով կ'իմանանք որ Հռոմի մէջ ութ հայ համալսարանականներ հիմը դրած են Ուս. Միութեան մը։ Սերտ յարաբերութեան մէջ են՝ համայն Իտալիոյ ուսանողներու պատկառազդու միութեան եւ Արեւելեան ուսանողներու վարիչ մարմիններու հետ։ Միլանոյի լուծուած Հայ Ուս. Միութեան քանի մը համալսարանական անդամները փափաք յայտնած են միանալ Հռոմի հայ ուսանողներու նորակազմ միութեան։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Օտարականներու միակը
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խորհրդային Միութեան մէջ բնակող օտարականները երբեք այնքան մեկուսացուած չէին ռուս ժողովուրդէն։ Խորհրդային քաղաքացիները կը զգուշանան որ եւ է շփում ունենալէ օտարականներուն հետ, վախնալով որ ծանր փորձանքներու կ'ենթարկուին։ Լրտեսութեան վախը այնպիսի համեմատութիւններ է առած, որ Ռուսերու եւ օտարականներու միջեւ ամէնէն անմեղ յարաբերութիւնն իսկ կը դժուարանայ օրէ օր։ Հետզհետէ կը դժուարանայ նոյնպէս բըժիշկ մը կանչել տուն՝ դարմանուելու համար, կամ արհեստաւոր մը՝ հասարակ բան մը յինելու համար։ Մասնաւորաբար դեսպանատուները բացարձակապէս հաղորդակցութենէ զրկուած են։ Սափրիչներն անգամ կը մերժեն դեսպանատուն երթալ, հոգ չէ թէ սափրելու համար։

Ռուս ժողովուրդը, չափազանց ընկերական, չատ պիտի ուզէր յարաբերութիւն մշակել օտարականներու հետ։ Ի բնէ հետաքրքիր է, սիրալիր, երբեք օտարատեաց։ Սակայն մամուլի չարունակական պայքարները կը հրահրեն իր հայրենասիրութիւնը եւ Ռուսիան կը ներկայացնեն իբրեւ թէ լրտեսներով վարակուած։ Ասկէ կը ծագի իր վախը օտարականէն։ Հազարաւոր Ռուսեր սրտանց կը փափաքէին այս տարի այցելել Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը։ Սակայն սուղի նստաւ Բուրենովի, կրթական գործավարին, եւ իր կնոջ, որոնք այդ ցանկութիւնը յայտնած էին Փրանսայի պաշտօնական անձնաւորութեանց։

Օտարականները ոչ միայն չեն կրնար շփման մէջ գտնուիլ Ռուսերու հետ, այլեւ ճամբորդել երկրին մէջ։ Օրինակ, եթէ օտարական մը ուզէ Մոսկուայէն Լէնինկրատ երթալ, պարտաւոր է իր բնակութեան արտօնագրին վրայ վիզա առնալ Մոսկուայի ոստիկանութենէն՝ տակաւին չմեկնած, եւ Լէնինկրատի ոստիկանութենէն՝ հասնելէ վերջ, ու վերադարձին՝ վիզա մը եւս առնալ Մոսկուայի ոստիկանութենէն։ Այս գրասենեկային ձեւակերպութիւնները, որոնք աւագին ժամեր կը խլեն մռայլ կիչէներու առջեւ, չեն նպաստեր անշուշտ ճամբորդութիւն կատարելու։

Բնակութեան արտօնագիրներու սայմանաժամերն ալ կրճատուեցան։ Առաջները մամուլի ներկայացուցիչներուն կը տրուէր, առանց ձեւակերպութեան, բնակութեան արտօնագիր մը վեց ամսուան համար։ Հիմա միայն երեք ամսուան համար։ Եւ բնակութեան արտօնագիրը նորոգելու միայն մէկ իրաւունք։

Մեր յօդուածին սկիզբը գրեցինք թէ խորհրդային հիւպատոսարանները վերջերս մերժեցին վիզա տալ շատերու, որոնք կ'ուզէին Ռուսիա մտնել։ Աւոր իբրեւ հետեւանք, Լեհաստանէն սահմանագլուխ հասնող շոգեկառքերը գրեթէ պարապ են միշտ։ 15 օր առաջ, երբ Ֆրանսայէն Ռուսիա վերադարձանք, մեր աչքովը տեսանք ունեցանք հաստատելու այդ պարագան։ Մահճաւոր կառախուցերու հակիչը այդ մասին իր ցաւը կը յայտնէր մեզի։ «Առաջները ամէն կառախուց լեցուն կ'ըլլար, հիմա ոչ մէկ զրօսաշրջիկ կուգայ լեցնել կառախուցերը, տեսէք, այս հսկայ կառաշարին մէջ ձեզմով չորս հոգի միայն կայ»։

Փոփոխութիւններ կան նաեւ Նեգորելոյէի սահմանային կայարանին մէջ։ Առաջ այստեղ Ինթուրիստը կը ներկայացնէր գործունեայ եւ համակրելի կին մը։ Հիմա անոր տեղ կը գործէ կոշտ մարդ մը, այնքան տխմար որքան կ'աշխատի ուռիլ իր ծիծաղելի արժէքով։

Խորհրդային մաքսային պաշտօնեաները, ճիշդն ըսելով, չատ օրինապահ են։ Անոնք իրենց դերին մէջ են՝ խղճմտօրէն քննելով ճամբորդներու պայուսակները։ Սակայն այդ մանրազնին խուզարկութիւնը երեխայական բան մը դարձած է այլեւս։ Մեր պայուսակներուն մէջ դրած՝ կը փոխադրէինք «Թանի» քանի մը թիւ, «Տէփէշ տը Թուլուզ»ի թիւ մը, Ժիւլ Ռոմէնի վիպաշարքին վերջին երկու հատորները, Պէրթոյի գերմաներէն լեզուի քերականութիւնը, Գոսէրի գերմաներէն լեզուի ստուգաբանական բառարանը։ Մաքսային ոստիկանութեան տեսուչը, համակրելի երիտասարդ մը, Կէփէշուի համազգեստով, սկսաւ ուշադրութեամբ քննել այդ գիրքերը։ Ժիւլ Ռոմէնի գիրքն ու «Թան»ը մեզի վերադարձուց անմիջապէս, իբրեւ անվնաս։ Ընդհակառակն, «Տէփէշ տը Թուլուզ»ը (թերթս իր կարմիր տառերուն համար) եւ գերմաներէն գիրքերը կասկածելի թուեցան իրեն։ Ժպտադէմ ըսաւ թէ հարկադրուած է վար դնելու զանոնք։ Մեզի ծիծաղելի թուեցաւ այս արկածը, անոր համար որ մաքսային ոստիկանութեան նոյն տեսուչը, քանի մը ամիս առաջ, առանց որ եւ է դիտողութեան, թոյլ տուած էր որ մեր մէկ արուեստակիցը իր հետ տանի Գորիս Սուվարինի «Ստալին»ը, ամենարուռն քննադատութիւնը որ ուղղուած ըլլայ երբ եւ իցէ սթալինեան վարչաձեւերին դէմ։ Ցանուն արդարութեան, հարկ կը տեսնեմ աւելցնել որ մենք փիլիսոփայօրէն արդէն փակեր էինք մեր պայուսակները՝ ազատելով գերմաներէն անմեղ գիրքերու կորուստը, երբ նոյն համակրելի տեսուչը եկաւ ներողութիւն խնդրել մեզմէ եւ վերադարձնել «Տէփէշ տը Թուլուզ»ը։

Օտարականներու դէմ ձեռք առնուած այս դժուարութիւնները կը կարծենք թէ հետեւանք են այն քաղաքական տագնապին, որուն մատնուած է Խորհրդային Միութիւնը ներկայիս։ Այդ տագնապը վերջ պիտի գտնէ՞ Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութիւններէն ետքը։ Այդպէս կ'ենթադրեն շատեր։

ՓԻԼԻՊ ՓԷԹԻԼԱՆ

(Թան)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Առանց պաշտօնի կ'երթամ բայց պաշտօնով կը դառնամ։ Երբ պարտականութիւն մը կը տրուի մէկու մը, պէտք է կատարէ զայն սիրով կամ բըռնի, հոգ չէ թէ իր կարողութեան չափով։

Ուրեմն… ընդհանրապէս շատ լաւ անցաւ «Համազգային»ի թէյասեղանը կիրակի օր, նախաձեռնութեամբ կեդր. վարչութեան, ինչպէս անցեալ տարի։ Ճոխ էր սեղանը, ճոխ էր եւ մթնոլորտը եւ տաք՝ հակառակ դուրսի ցուրտին, մտաւորական եւ գրասէր դասակարգի ներկայացուցիչներով։

Ու սրահը նեղ կուգար, սեղաններով միասին։ Ըրանի՛ թէ մեր ամէն հաւաքոյթներուն ալ տեղն ու աթոռները պակսին….։

Երկու խօսք՝ վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Ծարճանեանի կողմէ որ դիտել կուտայ թէ, եթէ ձախ նկատուած է «Համազգային»ը, պատիւ իրեն, ինչու որ կը քալէ ազատական, ազգայնական ու ազատագրական ուղիով, կողքին յարեւման կազմակերպութեանց, բայց անոնցմէ անկախաբար, առանց ընկճուելու, ընկրկելու դժուարութեանց առջեւ, նպատակ ունենալով հայ մշակոյթի զարգացումը իր բոլոր ճիւղերով։

Կ'ակնարկէ մեր ջոջերու անտարբերութեան դէպի այդ գործը, սակայն յարգելով բացառութիւնները որոնցմէ ներկայ էր Պ. Հ. Կէնճուցեան։

Պ. Բենոյի սրինգը, այնքան անոյշ, երկու անգամ մեզ կը տանի ու կը բերէ հեռուն դաշտերը ու արօտները հայրենի յուզումներով կարօտի։

Պ. Թ. Զարդարեան կ'արտասանէ Սիամանթօի «Սուգ»ը, այնքան տեսլական ու պատկերալից։ Խօսքը Տիկ. Էլլէն Բիւզանդինն է։ Կը պարզէ գաղթաշխարհի հայութեան բազմապիսի ցաւերը, ապրուստի դժուարութիւնները, բայց եւ այնպէս իր յոյսն ու քաջութիւնը ու հաւատքը դէպի ապագան, մտածելով իր ինքնապաշտպանութեան մասին ալ, գործելով իր երեխաներու օտարացումի ու ձուլումի վտանգին դէմ ալ։ Ապացոյց՝ բոլոր միութիւններն ու դպրոցները որ կը ձգտին այդ նպատակին, բայց եթէ հնար ըլլար կրճատել թիւը անոնց մեր փոքր ազգին համար եւ ուժեղացնել, կեդրոնացնել քիչերու մէջ, կրկին արդիւնք ձեռք կուգար։ Ապա շեշտեց «Համազգային»ի դերը, որ կարեւոր պակաս մը կը լրացնէ, ունենալով կենդանի դործ մը, Պէյրութի Ճեմարանը։ Թելադրեց նմանօրինակ հաստատութիւններ հիմնել ուրիշ վայրերու մէջ, միեւնոյն ատեն ունենալով իգական սեռի դաստիարակութեան, հայ մայրեր եւ լաւ մայրեր տալու համար ցեղին։

Տիկին Արղութեան յաջողութեամբ կը մեներգէ դաշնակի հետ Մելիքեանէ ու Ալէմշահէ, իր հնչեղ ձայնով։

Ապա անակնկալ մը.— Ամերիկայէն հասած երիտասարդ մը, Պ. Նազարեան կը հմայէ մեզ իբր վարպետ դաշնակահար, իր մատներովը ժիր ու ճարտար։

Պ. Հրաչ Զարդարեան ակնարկ մը նետելով՝ հայութեան անցեալ գրական կեանքին եւ յետոյ մեր օրերու եւ դժբախտութեանց վրայ, կը պատմէ «Համազգային»ի ստեղծումը, ջանքերովը անմկուն Լ. Սեդրոսեանի (Շանթ) եւ Ն. Աղբալեանի, որոնք ի վերջոյ հիմը կը դնեն Հայ Ճեմարանի, Պոլսոյ երբեմնի Կեդրոնական վարժարանի եւ Պէրպէրեանի փոխանորդ, հետզհետէ նոր մարդ հասցնելու համար։

Պ. Ց. Եղիազարեան կ'արտասանէ Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը ու ներկաներն ալ սրահը կը թողուն սիրով տողերուն։

Դադարի միջոցին տեղի կ'ունենայ վիճակախաղը, որմէ շահողները կը ստանան գեղարուեստական սիրուն առարկաներ։ Անոնք որ բացակայ էին, իրենց թիւերը պիտի կարդան մամուլին մէջ։

ՄԷՑ. Ս.

«ՌԱՖՖԻ» ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»Ի

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՔԱՇԱՆ.— Շաբաթ գիշեր Գանեէօ-Քաշանի դպրոցին մէջ տեղի ունեցաւ Յառաջդիմասիրացի առաջին Գրական երեկոյթը, նուիրուած Գէորգ Դուրեանի։ Ներկայ էին գրասէր ունկնդիրներ։

Վարչութեան կողմէ կը բացուի հաւաքոյթը, բացատրելով այս կարգի նիւթերու շուրջ եղած դասախօսութիւններու օգտակարութիւնը թէ նոր սերունդի եւ թէ բոլոր հայ ծնողներու համար։ Յառաջդիմասիրացը գիտակից է իր դերին, պիտի շարունակէ կազմակերպել յաճախ երեկոյթներ, հասարակութեան ծանօթացնելու համար հայ գրականութեան եւ գեղարուեստի զանազան շրջանները եւ կարեւոր դէմքերը։

Օրուան դասախօսը, Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան, որ տիրած էր իր նիւթին, աւելի քան մէկուկէս ժամ խօսեցաւ՝ մանրամասնօրէն ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքը, անոր ապրած շրջանը, (կրթական, թատերական, գրական, աշխարհաբարեան շարժումները)։ Մանրացաւ Դուրեանի բանաստեղծութիւններու վրայ, վեր առնելով անոնց անօրինակխառնուածքը ու փառաբանեց անոր կողմէ ձեւաւորուած աշխարհաբարը, անուանելով քերթողը «մարգարէ» մը լեզուական հարցին եւ «երեւոյթ» մը մեր գրականութեան մէջ։ Խօսեցաւ անոր թատերախաղերուն եւ նամակներուն մասին, իր ներշնչումով ստեղծուած դասախօսութիւնը համեմեց՝ յիշելով մանրավէպեր Դուրեանի շրջանի գրական, թատերական եւ լեզուական կեանքէն։ Կատարեց նաեւ ընթերցումներ բանաստեղծին լաւագոյն գործերէն։

Դասախօսութիւնը սկիզբէն մինչեւ վերջ ունկնդրուեցաւ յուզումով եւ հետաքրքրութեամբ։

Ներկաներուն համար նորութիւն էին հայկական թատրոնի ծագման շրջանին տեղի ունեցած գրաբարեան եւ աշխարհաբարեան պայքարին մանրամասնութիւնները եւ թատերասէրներուն համակրական դիրքըհանդէպ աշխարհաբարին։ Դասախօսին յաջորդ նիւթը պիտի ըլլայ Հայ Թատրոնին պատմութիւնը, բոլորովին նոր պըրպտումներու լոյսին տակ բերելով դէպքերն ու դէմքերը։

Երկրորդ դասախօսութիւնը նուիրուած պիտի ըլլայ Միսաք Մեծարենցի։

Մեր շրջանի բոլոր հոսանքները անխտիր պէտք է քաջալերեն Միութեան այս ձեռնարկը եւ մանաւանդ նոր սերունդը, որ մեծապէս պիտի օգտուի եւ պիտի ունենայ լայն տեղեկութիւններ հայ գեղարուեստի եւ մշակոյթի զանազան երեւոյթներուն, շրջաններու եւ դէմքերու մասին։

Շաբաթ գիշերուան դասախօսութեան ներկաներս ունեցանք հոգեկան գեղեցիկ ապրումներ եւ անմոռանալի վայրկեաններ։ Մեր հայ գրականութեան ԺԹ. դարու հանճարեղ բերթուածները մեր մէջ արթնցուցին մեր պատանեկան սարսուռները, թարմացնելով մեր զգացումները։ Մեր մէջ անգամ մը եւս շեշտուեցաւ պաշտամունքը հայ լեզուի քաղցրութեան եւ հայ բանաստեղծութեան անմահական ներշնչումներու հանդէպ։

Թղթակից

ՏԻՐՈՆԻ

Դեկտեմբեր 9ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Տիկին Նուարդ Խաչատուրեանը, 45 տարեկան, բնիկ Տրապիզոնցի։

Տիկինը ճանչցած եմ առաջին անգամ Սէվրանի մէջ, եղած է անդամ Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան՝ վարչութեան։ Սէվրանի բոլոր հայկական ձեռնարկներուն իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է (Հ. Մ. Ը. Մ., Համազգային, եւայլն), սիրով տրամադրած է միշտ իր տունը՝ ժողովներու, ներկայացման փորձերու համար։ Ժամանակ մը իր տունը դարձուցած էր տեսակ մը հայկական կեդրոնատեղի։ Տարիներով Փարիզ եւ Փարիզի արուարձանները՝ ուրիշներուն հետ դուռէ դուռ պտտած է, դըրամ հաւաքելով Սէվրանի հայկական դպրոցին շէնքին շինութեան համար։ Իր տնական գործերը մէկդի ձգած, կ'աշխատէր հայ լեզուն եւ ոգին կենդանի պահել։ Ի հարկին հարիւրով, երկու հարիւրով իր նիւթական աջակցութիւնն ալ չէ զլացած։ Թէեւ ինք 26 տարիէ, ամուսինն ալ 38 տարիէ ի վեր Փարիզ հաստատուած, կը սիրէր հայ լեզուն։ Իր երկու զաւակներն ալ որ Փարիզ ծնած են, հայկական հագիով մեծցուցած է։ Բառին բուն իմաստով հայ կինն էր. չէնշող եւ եռանդուն.

Երեք տարիէ ի վեր փոխադրուած էր Փարիզ, քաղաքը, բայց միշտ կը հետաքրքրուէր Սէվրանով։ Հազիւ թէ քիչ մը հանգիստ կեանք պիտի անցընէր, տեհ մահը վրայ հասաւ, սուգի մատնելով ամուսինը, երկու չափահաս զաւակները, եւ պարագաները։

Գ. Նալպանտեան

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԵՏ — Կ'ըսուի թէ Ճափոն հարցում ուղղեր է Անգարա, թէ Թուրքիա ինչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ Ծ. Արեւելքի մէջ լուրջ ընդհարումներ պատահին Եւրոպացիներուն եւ իրեն միջեւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԽԵՆԹԸ
ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Վարդանին, Հայրապետին եւ Ասլօին տարան եւ կողպեցին մի շէնքի մէջ, որ ծառայում էր որպէս բերդի ամբար։ Նրա յատակը եւ պատերը կառուցուած էին քարից, կրով ամուր կպցրած միմիանց հետ, որ մկները չկարողանան ծակել եւ ցորենը փճացնել. լուսամուտները նեղ էին եւ պատած ցանցաձեւ երկաթով, որ արգելում էին թռչունների ներս մտնելը։ Այս շինուածքը ամէն յարմարութիւն ունէր այս գիշեր բանտի ամուր բանտի փոխարէն ծառայելու։ Մի անկիւնում վառւում էր իւղային ճրագ եւ տարածում էր իր լոյսը ամբարի խաւար կամարների մէջ։

Հայրապետը եւ Ասլօն լուռ էին, նրանց դէմքի վրայ նկարուած էր խորին յուսահատական տխրութիւն դառն զարհուրանքի հետ։ Նրանց յայտնի էր թուրք ատրճանաւորների անգթութիւնը, որ մի ամենաչնչին յանցանք պատճառ բռնելով, եւ չատ անգամ մեղադրութիւնները իրանք հնարելով, եւ արդարին յանցանքի մէջ գրպարտելով,— միշտ պատրաստ էին կեղեքել, մաշել եւ ոչնչացնել անմեղներին, մանաւանդ երբ նրանք հայ էին եւ փոքր ի շատէ ունեւոր մարդիկ էին։ Իսկ այժմ յանցաւոր համարուելու համար բաւական ապացոյցներ կային։ Բայց ո՞րպէս յայտնուեցան, ո՞վ պէտք է մատնած լինէր։— Այդ մասին նրանք որոշ կարծիք կազմել չէին կարողանում։

Վարդանը, կարծես, հանգիստ էր։ Նրա հանգստութիւնը նմանում էր մրրկածուփ ծովի խաղաղութեանը, որ տիրում է ալեկոծութիւնից յետոյ։

— Ես ձեզ մի առակով կը բացատրեմ բոլորը, ասաց նա իր բանտակիցներին։ Անտառի ծառերը լուր տարան իրանց թագաւորին, ասելով, թէ յայտնուել է մի գործիք, որ մեզ անխնայ կոտորում է։— «Ինչպէ՞ս է կոչւում այդ գործիքը», հարցրեց թագաւորը։— «Տապար» պատասխանեցին ծառերը։— «Դա չատ վտանգաւոր գործիք է», պատասխանեց թագաւորը, երբ կոթը մեզանից է…

— Կո՛թը մեզանից է… կրկնեց Վարդանը, չէշտելով առաջին բառը։ Մեզ հարստահարող, մեզ տանջող, մեզ սարկացնող, մեզ ոչնչացնող եւ մեր տունը քանդող գործիքի կոթը մեզանից՝ Հայերիցս է։ Թամաս էֆէնդիները, սկսեալ գիւղական միւլթէզիմից մինչեւ Բարձր Դրան հայ ամիրան, այս տեսակ կոթեր են թշնամիների ձեռքում։ Հայոց պատմութեան մէջ երբեք պակաս չեն եղել այս չար եւ վնասակար կոթերը։ Ուր կը տեսնէք հայրենիքը եւ ազգը օտարի ձեռքը մատնելը,— այնտեղ խառն է եղել Հայի մատը։ Ուր կը տեսնէք հայրենի հողը Հայի արիւնով ներկըւած, նրա բնակութիւնները կրակով ոչնչացրած եւ նրա զաւակները գերի տարուած,— այնտեղ խառն է եղել Հայի մատը։ Ուր կը տեսնէք կրօնի, ազգութեան եւ սուրբ եկեղեցու դաւաճանութիւն,— այնտեղ խառն է եղել Հայի մատը։ Մի խօսքով, ամէն թշուառութիւնների մէջ, եւ մեր թըշնամիներից կրած ամէն տեսակի եղեռնագործութիւնների եւ բարբարոսութիւնների մէջ միշտ գործել է Հայի մատը։ Հայը ինքն է փորել իր ազգային շինուածքի հիմքը. եւ ինքն իր ձեռքովն է կործանել իր սուրբ եւ նուիրական հաստատութիւնները…

ինչո՞ ենք մեղադրում օտարներին։

Ասլօն եւ Հայրապետը խորին տըխրութեամբ լսում էին Վարդանի խօսքերը. վերջինը հարցրեց

— Ուրեմն մեր բոլոր յոյսերը ոչնչացա՞ն… ուրեմն մեր շինուածքը դեռ իր հիմքի մէջ, դեռ կատար չհասած կործանուեցաւ…

— Ես, կարծես, մարգարէի հոգով նախագուշակում էի, որ այսպէս կը վերջանայ, եւ մի ուրիշ վախճան սպասելը յիմարութիւն կը լինէր, պատասխանեց Վարդանը։— Ինձ՝ Պ. Սալմանը նոյնպէս երկբայութեան մէջ էր, եւ հազիւ հաւատում էր իր սկսած գործին։ Ես բառ առ բառ յիշում եմ նրա յուսահատական խօսքերը, երբ մի անգամ այդ նամակով լի երիտասարդը ասում էր ինձ.— «Երբ որ եւ իցէ ժողովրդական չարժման գաղափարը մի քանի անհատների եռանդական ցնորք է միայն, եւ տակաւին չէ ընդհանրացել, չէ տարածել ամբոխի գոնէ մի մասի մէջ,— միհարուածով կարելի է ոչնչացնել բոլորը, երբ առաջնորդող անձինք ոչնչացած կը լինեն։ Բայց ամբոխը ուրիշ բան է, ամբոխի մէջ միտքը բռնանալ անհնարին է»։

— «Մենք, այժմ միայն սերմնացանի պաշտօն պիտի կատարենք, բայց ոչ հնձողի։ Հունձքը պիտի թողնենք ապագայ սերունդին»։— Եւ այդ էր պատճառը, որ վերջին օրերում նա ձեռնարկեց կառուցանել աւելի հաստատուն, աւելի նպատակայարմար հիմնարկութիւններ, որպէս էին դըպրոցները։ Պ. Սալմանի գործունէութիւնը ազատամբական նպատակ չունէր. նա կրում էր աւելի յեղափոխական բնաւորութիւն, որ յետոյ տարաւ բոլորովին նախապատրաստական կերպարանք։

(Շար.)

րեց էջած է, ոստիկանական տեսչութեանց՝ դատաւոր մէջ, ուր պիտի յանձնէ իր անցագիրը, ստուգումներ կատարուելու համար։ Եթէ անցագիրը կասկածելի է, ստուգումը պիտի շարունակուի այն հիւպատոսին միջոցաւ որ վիզա տուած է։

Միւս կողմէ, նախարարը պիտի առաջարկէ ինքնութեան պարտաւորիչ թուղթ մը հաստատել 18էն վեր բոլոր օտարականներու համար, մատնադրոշմներով։ Այս տնօրինութիւններով, նախարարը կը յուսայ եթէ ոչ խափանել ոճիրները, գէթ նուազեցնել չարիքները։ Եւ որովհետեւ կարելի չէ օրինագծով մը հաստատել այս միջոցները, նախարարը պիտի գործէ բացառիկ հրամանագիրներով, եթէ իր պաշտօնակիցները հաւանութիւն յայտնեն։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ լրացուցած ըլլալով Նանքինի գրաւումը, կը պատրաստուի արշաւել դէպի հարաւ, մինչեւ Քանթոն։ — Անգլիական կառավարութիւնը սաստիկ ծանուցագիր մը ուղղեց Ճափոնական կառավարութեան, պահանջելով վերջ տալ բրիտանական նաւերու դէմ եղած յարձակումներուն։ Թոքիոյի մէջ դպրոցական աղջիկներու պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ամերիկեան դեսպանին, գումար մը յանձնեց, յանուն 500 աշակերտուհիներու, ընկղմած ամերիկեան թնդանօթակիրին տեղ նոր մը շինելու համար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀՐԷՇԸ, Վայտման եւ իր մեղսակիցը՝ Ֆրանսացի Միլիոն դէմ դիմաց պիտի հանուին այսօր-վաղը, ստուգելու համար իւրաքանչիւրին պատասխանատուութիւնը, ծանօթ վեց սպանութեանց մէջ։ Տիրող կարծիքն այն է թէ զոհերէն գոնէ մէկը՝ Լըպլօն, սպաննուած է Միլիոնի կողմէ։ Կը կարծուի թէ դեռ ուրիշ ոճիրներ ալ գործուած են. Նոր քննութեամբ հաստատուեցաւ թէ ամերիկացի պարուհին՝ Ժան Տովէն խեղդուած է թաշկինակով եւ երկու սրբիչներով։ Թաշկինակը այնքան ամուր թխուած է աղջկան բերնին մէջ որ, ակռաները խախտած են։

ԱՇԽԱՐՀԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ 7.100.000.000 ոսկի տոլար, ներկայ սակով՝ 12.000.000.000 տոլար ծախսուած է 1937ի ընթացքին, համաձայն Ազգաժողովին տարեգիրքին։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, այսօր մշտապէս դրօշի տակ են 8.500.000 զինուորներ, իսկ 1913ին միայն 6.000.000 հոգի էին։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ նախարարը յայտնեց թէ 1938ի ընթացքին 340.000.000 ոսկի պիտի ծախսուի ազգային պաշտպանութեան համար։

ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ կառավարութիւնը 11ի դէմ 72 ձայնով որոշեց դեսպանատուն մը հաստատել Հռոմի մէջ, ինչ որ կը նշանակէ ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը։ Այս որոշումը մեծ զարմանք պատճառեց Անգլիոյ մէջ։

16 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՅ ՄԸ ձերբակալուեցաւ պատահարար։ Տղան նախ ուրացաւ, բայց յետոյ խոստովանեցաւ թէ ինք սպաննած է հարկային պաշտօնեան, Թապուէն, դրամը գողնալու եւ... ծով տեսնելու համար։ Գողցած 4000 ֆրանքէն տասը սանթիմ մնացած էր քովը։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ,, ամսագրի 15ամեակ'ն առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

19 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

«ՐԱՖՖԻ» ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8 Rue Maubeuge

Մէթրօ Cadet

Խօսք պիտի առնեն Գ. Գ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ, եւ ուրիշներ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ Օր. Ի. ՓԻԼԻՊՓԻԼԵԱՆ, ՕՐ. Տ. ԶԱՌԱՓԵԱՆ, Գ. Յ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ Պր. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Ացուրդի պիտի դրուի նկարիչ ԱԼԵԱՆԱՔի գեղեցիկ մէկ իւղանկարը որուն արդիւնքը կը յատկացուի ամսագրի բաժանորդագրութեան՝ նուիրուած ազգային հաստատութիւններու։

ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐ. (Թէյ եւ կարկանդակ միասին)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահարեան, Զօր. Անդրանիկ, եւ Գ. Սէրէմճեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօլսեան եւ Ց. Միրիմանեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Mons.eur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մ. Ճիւղի

"ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ,,

Տօնական օրերուն յիշեցէք Կ. Խաչը գնելով ձեր պտուղները

26 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 2 ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ 8 RUE BOSSUET, Փարիզ

Ուր պիտի գտնէք պտուղներու ընտիր տեսակներ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Հաճելի ժամանց սիրուն անակնկալներով

Պարեր, ձոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

Տարեկան երեկոյթ—պարահանդէս

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Դեկտ. Կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Բացման խօսք Տիկին ՔԻՐԳԻՐԹՃԵԱՆԷ

Անմիջապէս կը սկսին պարերը։ Գեղարուեստական բաժինը ժամը 11էն մինչեւ կէս գիշեր։ Կը մասնակցին Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (վկայուած Մարսէյլի Երաժշտանոցէն), Գ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (երգ եւ արտասանութիւն), Պ. Պ. ԳԱՐԱԳԱՇ եւ ՁՈՐԴԱՃԵԱՆ (կովկասեան պարեր ընկերակցութեամբ թառի), Անակնկալներ խաչուհիներու կողմէ։ Կը նուագէ Գ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ.

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro: Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՊ. ՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

18 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ SALLE D'HORTICULTUREի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 84 Rue de Grenelle,

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՊՈՒԷՄՕՆ, Փ. ՖՈՒՌՆԻԷ (Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկին),
Գ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Հայկական պարեր ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի։

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ ՆԻՇՕ ՊԻՇՕ արժանթինեան համբն

Պարերու ընթացքին զուարճալի խաղեր պիտի կատար Վրացի ԿԻՆՏՕՆ — Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

ՄԷԹՐՕ Rue du Bac — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Համազգեստ կրող եւ թոշակաւորք մէջ գտնուող հայ զինուորներու մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 17 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Ս. Պառաւեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը 18 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գ. ւ ։ ։ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը 19 դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։

ԿԸԼՆՈՒԼԻ «Նժդեհ-Սերոբեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 18 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Յ. Կ. Խաչի սրահը։

ՊԱՄՈՆԻ «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ. 18 դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի «Հրայր» խումբին կողմէ. 18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ակումբին սրահը։ Կը դասախօսէ Ընկ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

19 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Mr. MAYOի սրահը, Ave. Hoche, Կուռէնվիլ։ Կը դասախօսէ Ընկ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ. Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ վիճակախաղը։

Մուտք 2 Ֆր., փոքրերուն համար 0.50 սանթիմ.

Ընկերա—համալսարական ձեռնարկ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

26 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը ներկայացուի «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԸ» շարժանկարը գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հաճելի ժամանց։

Մուտք 4 Ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՁԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

88 RUE BLANQUI, Ալֆորվիլ

Գեղարուեստական բաժին։ Երգ, արտասանութիւն, Նուագ եւ եւ անակնկալներ։ Պարերը կը սկսին կէս գիշերէն վերջ։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

Մուտք 5 ֆրանք։

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՆԵՐԿԱՅ ԸԼԼԱԼՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

25 Դեկտ. Շաբաթ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼ ԼԻՒՄԻԷՐի սրահներուն մէջ, 13 Rue d'Issy (Billancourt)

Ի պատիւ հայ զինուորներու

Նախագահութեամբ Mr. CRESSONի Maire d'Issy եւ Dr. ALESSANDRIի, Conseiller-Général.

Կը ներկայացուի «ԹԻՒ 5 ԽՆԼԱԳԱՐԸ» (զաւեշտ)

Կէս գիշերէն յետոյ կտրուած տորթի մրցում. Պ. Պ. ԲԱՆԻԿԵԱՆ եւ Գ. ՓՐԷՄԻ

Զանազան հաճելի անակնկալներ։ Ընտիր Ճազ-Պանտ։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Կէս գիշերէն յետոյ պար. մինչեւ լոյս։

Մուտք 7 Ֆր.. ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻՆ ԿԷՍ ԳԻՆ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Նահանգային Միութեան Ընդհ. ժողովը 19 Դեկտ. Կիրակի, ժամը 2ին, Պ. Լեւոն Տօնիկեանի բնակարանը։ 53, Ռիւ Կիւսթաւ Քուրպէ, Պամնէօ։

Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի շրջաբերականը, եւ ընթացիկ հարցեր։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Մարսէյլի Շրջանային վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, 19 դեկտ. կիրակի առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, «Քաֆէ Նուայլի» ներքի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է Վիրոֆլէի կեդրոն թաղամասին մէջ, օթօպիւսի կայանին ճիշդ դիմացը, 58 bis, Route Nationale, Viroflay (S. et O.), գերժամի գեղեցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով։ Փայլ՝ ուզուած տեւողութեամբ։ Նըպաստաւոր գին։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Գառնիկ Գեւոնեանի, 21 Rue Banès, Meudon (S. et O.)։

ԿԱԼԱՅԷՆ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԷՐԼԷՄԷԶԵԱՆ, փոխան ծաղկեպսակի, 50 ֆրանք կը նուիրէ Յ. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան, ողբացեալ Տիկին ԻՂԱՐԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան առթիւ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Ուշադրութիւն

ԴԵԿՏ. 26ի Կիրակի օր տեղի կ'ունենայ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը AERO-CLUB de Franceի շքեղ սրահին մէջ։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9, 6, 23 ԵՒ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Կը բեմադրուին չորս թատերգութիւններ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն լոյս տեսնող մասնաւոր գրքոյկի մէջ։

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միասնաբար տոմսեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐ

Թիթեղեայ ամաններու մէջ

ՔԻԼՕՆ 10 ՖՐԱՆՔ

Դիմել J. BEHARի. 45 Rue d'HAUTEVILLE, Paris

Tél. Provence 16—72

" ՇԻՐԱԿ ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ։
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ողիով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 07-77 07-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ընդհանուր Գործակալներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ Restaurant Diamantaire

60 Rue Lafayette, Paris (9) Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

Մեր Արամին,

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի՝ առատ ապսպրանքներով։ Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏէՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր ՆԻՄԷՔ ՊԱՏԱՑԻՐ եւ սեր։ Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Գ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ խանըմի։ Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր տեւական յաճախորդը դառնալու համար։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Cheque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	365 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 18 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3606

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ

Թղթակցութիւն մը՝ Միլանէն, կը հաղորդէր այդ քաղաքին Ուսանողական Միութեան լուծումը, դեկտեմբեր 7ին: Այդ առթիւ կ'ամփոփէր Միութեան գործունէութիւնը, սկսելով 1924էն: Եւ իբրեւ աւարտ, կ'աւելցնէր թէ ութ համալսարանականներ նոր Ուս. Միութեան մը հիմը դրած են Հռոմի մէջ:

Ամէն անգամ որ ուսանողական կամ երիտասարդական հարցը կուգայ սեղանի վրայ, շատեր ողբեր կը հիւսեն, բաղդատելով երէկն ու այսօր: «Ո՞ւր է՜ր երէկ, ո՞ւր...»:

Անշուշտ միայն այս ճակատին վրայ չէ որ ո՞ւր է՜ր երէկ: Ոչ ալ միայն մեր մէջ: Եւ մենք կը կարծենք թէ ի զուր պիտի մոլորինք, շարունակ այսօրը երէկին կապելով եւ հառաչանքներ արձակելով:

Ամբողջ աշխարհ մը փլաւ մեր գլխուն, եւ երբ կը փորձենք բան փրկել անոր աւերակներուն մէջ, պէտք չէ մոռնանք թէ ո՛ւր էինք եւ ո՛ւր նետուեցանք:

Անվիճելի է մէկ բան,— պիտի աշխատինք անխախտ պահել հաղորդակցութեան գիծը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ: Պիտի չնմանինք ջերմանոցներու մէջ ծլած ծաղիկներու, որոնց արմատները շուտ կը կը չորնան: Եւ կամ բերանաբաց բոյսերու, որոնք անմիջապէս կը չլանան օտարին չքեղանքէն, վերէն նայելով իրենց մօրուքին կամ ածուին վրայ:

Այս հիմնական տեսակէտէն անդին, կը մնայ միջավայրի պահանջներուն պատշաճելու, մեր գործունէութեան ձեւերը արդիացնելու պարտականութիւնը, որու մասին երկու խօսք չի կրնար ըլլալ:

Իսկ այդ պարտականութիւնը մասնաւորապէս կ'իյնայ նոր սերունդին վրայ, սկսելով ուսանողներէն, որոնք շատ աւելի բաղդաւոր են այսօր:

Երէկ պատանիներ եւ երիտասարդներ Եւրոպա կուգային, ուսման շրջան մը բոլորելու եւ Երկիր վերադառնալու համար: Եւ անոնք ունէին-երկու կեդրոններ,— Փարիզ, Նանսի, Մոնփէլիէ, Ժընեւ, Լօզան, Վիէննա, Պերլին, Լոնտոն եւ Ամերիկա:

Այսօր ամբողջ դպրոցական սերունդ մը կ'աճի այս երկրին մէջ, տարրական դասընթացքէն մինչեւ համալսարանականը: Եւ ուրիշ ուր որ հոծ գաղութներ ունինք, պատկերը տարբեր չէ:

Մեր այսօրուան նիւթն ըլլալով բուն ուսանողականը, կ'ուզէինք իմանալ թէ ինչո՞ւ այնքան տժգոյն պատկեր մը կը ներկայացնեն այսօրուան ուսանողները, իբրեւ հաւաքական ուժ:

Մենք երբեք չենք ժխտեր անոնց կրած դժուարութիւնները: Գիտենք թէ շատերու համար տաժանակիր աշխատանք մը եղած է ուսանողական շրջանը: Շատեր ալ հարկադրուած են կէս ճամբան մնալ, չկարենալով տոկալ:

Եւ սակայն, բոլոր խոչընդոտները զեղչելով եւ ուսանողական մարդահամարին ալ միայն հարիւրին տասը առնելով, կը կարծենք թէ կարելի էր աւելի լուսաւոր պատկեր մը կազմել:

Գայման չէ որ բազմութիւններ համախմբուին ամէն քաղաքի Ուս. Միութեան շուրջը:

Եթէ յիսուն կամ հարիւր հոգի ունինք, օրինակ, Փարիզի մէջ, անշուշտ կարելին պէտք է փորձել, անոնց գոնէ կէսը իրենց միութեան դրօշին տակ համախմբելու համար: Իսկ եթէ ուրիշ քաղաքի մը մէջ 5—10ով կը համրուին, մինչեւ անգամ հինգը բաւական են, գործի կապուելու համար:

Ուսանողները եւ առ հասարակ երիտասարդները իրենք շատ լաւ գիտեն, թէ ամէն տեղ ալ գործօն, չենք ըսեր յեղափոխական, փոքրամասնութիւն մըն է որ շարժում կը ստեղծէ, ակօսներ կը բանայ, հետքեր կը ձգէ:

Մենք իրաւունք ունինք այդ կորիզը փնտռելու ամէն տեղ:

Պէտք չէ չափազանցութեան տանիլ յոռետեսութիւնը, ամէն բան մեռած — կորած համարելով: Ուր եւ է միջավայրի մէջ մէկ հոգի, երկու հոգի, կրնան կայծ մը վառել: Եթէ նոյնիսկ չկարենան իրենց ետեւէն քաշել ուրիշներ, իրենց լուրջ աշխատանքը բարիք մը պիտի ըլլայ ե՛ւ իրենց ե՛ւ ամբողջութեան համար:

Թէեւ հիմնովին փոխուած, բայց նոյնքան լայն են, այսօր, աշխատանքի ճակատները:

Մէկդի դնելով բուն քարոզչականը, որու մասին շատ խօսելիք չունինք, առնենք այսպէս կոչուած յարաբերական գործը: Յարաբերութիւն՝ եւ հետեւաբար փոխադարձ ճանաչում ոչ միայն իւրաքանչիւր երկրի նոր սերունդին, այլ եւ արեւելեան պետութեանց ուսանողութեան հետ:

Իրողութիւն է որ շատեր հարեւանցի կը նային այս հարցին վրայ: Մինչդեռ, կենսական խնդիր մըն է այս մեզի համար, քանի որ մեր տարագիր բազմութեանց մեծագոյն մասը տեղաւորուած է արեւելեան երկիրներու մէջ: Եւ վաղը, երբ վերադառնանք հայրենիք, ամէնէն աւելի այդ երկիրներուն հետ է որ ուղղակի եւ գործօն յարաբերութիւններ պիտի ունենանք:

Ձմոռնանք պարագայ մը եւս,— Եւրոպայի այն ոստաններուն մէջ ուր ուսանողներ ունինք, պետութիւնները իրենք մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայեն արեւելեան երկիրներու նոր սերունդին,— Ուսանողութեան, զանազան դիւրութիւններ տրամադրելով, ժողովներ սարքելով, եւ անոնց կազմակերպութիւնները քաջալերելով:

Ուրեմն կրկնապէս օգտակար կրնայ ըլլալ մեր ուսանողներուն մերձեցումը՝ այդ շրջանակներուն մէջ:

Մենք չենք պահանջեր վերադառնալ դէպի հին օրերը, բայց իրաւունք ունինք սպասելու որ ուսանողութիւնը գէթ ճիգ մը փորձէ, արդարացնէ իր նոր ժամանակներու յաւակնութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՍԵԾԱՔԱՆԱԿ ԶԷՆՔ ԵՒ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ

150 քիլօ մելինիթ, 640 ռումբ եւ ուրիշ պատրաստութիւններ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը շարունակելով իր հետապնդումները, նոր եւ կարեւոր զինարան մը եւս երեւան հանեց աօջի օր:

Պուլվառ Բուրտէլ թիւ 10, նկուղի մը մէջ գտնուեցան 150 քիլօ մէլինիթ եւ 20 մետրէ ձեռնառումբ, բիւրաքանչիւրին մէջ 32 հատ,— գումար՝ 640 ռումբ: Ուրիշ վայրի մը մէջ, Փլաս տը լա Նասիօն թիւ 11 շէնքին գետնայարկը գտնուեցան 745 կաշիէ կարճ զգեստներ եւ ուրիշ նիւթեր: Մասնագէտներու կարծիքով, պայթուցիկները բաւական են օդը հանելու Երեսփ. Ժողովին շէնքը կամ Էլիզէի պալատը եւ կամ Փարիզի ամբողջ մէկ թաղը:

Այս նոր զէնքերն ու պայթուցիկներն ալ տեղաւորուած էին մասնաւոր թաքստոցներու մէջ: Տանտէրը բացակայ ըլլալով, հարցաքննուեցաւ դռնապանը որ պատասխանեց.

— «Իմ վարձակալս տեղեկութիւն չունէր այս պայթուցիկներէն, քանի որ երբեք նկուղը չէր երթար: Ես էի որ դրի զանոնք, փականքը խորտակելէ վերջ»:

Դռնապանը անմիջապէս փոխադրուեցաւ ոստիկանատուն, իբրեւ անդամ գաղտնի կոմիտէին:

Կաշիէ համազգեստներուն տէրը մատնած էր Պ. Կասթոն Ժանիօ, որ ձերբակալուեցաւ նախընթաց օրը եւ որուն կառատան գետնայարկին մէջ գտնուած էր ամէնէն մեծ զինապահեստը: Ժանիօ արդէն խոստովանած էր իր կապակցութիւնները գաղտնի կոմիտէին վարիչներուն հետ:

Անոր կառատան մէջ (պուլվառ Փիքփիւս) բռնուած զէնքերն եւ ռազմանիւթերը վերջնապէս ցուցակագրուելով, հետեւեալ արդիւնքը յառաջ եկաւ,— վեց հօչքիս գնդացիր, 48 գնդացիր-հրացան (գերմանական), 50 գնդացիր-հրացան (իտալական), 78 գերմանական զինուորական հրացան, 832 ձեռնառումբ, 10 թիթեղ լեցուն վառօդ, 107.000 պատերազմական փամփուշտ, 5000 փամփուշտ գնդացիր-հրացանի, 6000 ատրճանակի փամփուշտ, 2000 զանազան տեսակ փամփուշտ, բազմաթիւ հրացաններ՝ տարբեր գործարաններէ, մէկ մետրէ առարկաներ ելեկտրական լուսաւորութեան համար եւ ուրիշ պատրաստութիւններ որոնց մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք:

Հետապնդումները, խուզարկութիւնները եւ ձերբակալութիւններ կը շարունակուին խստօրէն: Նոր կալանաւորները դէմ դիմաց պիտի հանուին այս օրերս, առուգումներ կատարելու համար:

*** Առաջին ամբաստանեալներէն Լամորիկէր - Լաֆօն հարցաքննուելով, յայտարարեց թէ անդամ էր գաղտնի կազմակերպութեան մը որ կը ձգտէր ընդդիմանալ համայնավարական գրոհի մը, բայց թէ անունը չէր գիտեր: Եւ աւելցուց.

— «Ես բացարձակ հնազանդութեան երդում ըրի ձեռքս դնելով եռագոյն դրօշին, որ փռուած էր սեղանի մը վրայ. բայց երբեք խօսք չէր եղած թէ մահապատիժ կը սպառնայ, եթէ գաղտնիքներ դուրս հանենք: Ես անձնապէս մտահոգ էի բոլշեւիկեան վտանգէն: Մենք պիտի օգնէինք ոստիկանութեան: Մենք երբեք նախապէս չէինք գիտեր մեր ժողովատեղին: Մեզմէ իւրաքանչիւրը մեթրոյին այսինչ կայարանը կ'երթար նշանակուած ժամուն եւ տասը ֆրանքնոց մը կը ցուցնէր ձեռքին մէջ: Այսպէս իրար կը ճանչնայինք եւ կը մտնէինք, արտասանելով նշանախօսքը, որ կը փոխուէր ամէն շաբթու: Այն ատեն պետ մը մեզ կը փոխադրէր ժողովին, ուր կը քննուէին ապառազինութեանց եւ ռազմավարութեան խնդիրները, բոլշեւիկեան դաւադրութեան մը պարագային»:

Ուրիշ ամբաստանեալ մը, Մոռօ տը լա Մէօզ, որ շատ կարեւոր դեր կատարած է գաղտնի կոմիտէին մէջ, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ ետ առաւ իր նախորդ յայտարարութիւնները, յայտնելով թէ բարոյական ճնշումի ենթարկուած էր եւ 24 ժամ զրկուած՝ ուտելիքէ եւ քունէ:

Պետական գանձին բացը տոկա՞ն է 26,000,000,000 թէ 46,000,000,000

Ելմտացոյցի քննութեան առթիւ, ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ երկար ճառ մը խօսեցաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, լաւատես յայտարարութիւններ ընելով: Ըսաւ թէ տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, պետական գանձը պիտի կրնայ իր բոլոր վճարումները կատարել յառաջիկայ տարուան առաջին եռամսեակին, առանց փոխառութեան դիմելու: Իբրեւ պատասխան յոռետես քննադատութեանց, բացատրեց թէ իրապէս հաւասարակշռուած է ելմտացոյցը, թէ անհիմն են ձեծածուած բացի մը մասին եղած ենթադրութիւնները, քանի որ ծախքերու յաւելման դիմաց կը գտնուի տուրքերու յաւելման հասոյթը: Վերջապէս յայտնեց թէ գանձը ի վիճակի է մինչեւ այս տարուան վերջը վճարելու 26 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը:

Պ. Փօլ Ռէյնօ, նախկին ելմտական նախարար մը, գիտել տուած էր թէ 1938ին պետական գանձը պիտի հարկադրուի 46 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կատարել, իր բացը գոցելու համար: Պ. Ժորժ Պոնէ պատասխանեց թէ ինք յառաջիկայ տարուան ներքին փոխառութեանց գումարը կը հաշուէ միայն 26 միլիառ ֆրանք: Այս առթիւ կացութեան բարւոքումը վերագրեց վստահութեան վերահաստատման եւ արտասահման փախադրուած գումարներու վերադարձին: Մինչեւ հիմա արտասահմանէն երկիր եկած է 10 միլիառ ֆրանք: Ինչ կը վերաբերի ֆրանքի արժէքին, նախարարը ըսաւ թէ անոր ամրութիւնը կախում ունի արտադրութեան յաւելումէն: Ֆրանսայի առեւտրական բացը շատ աւելի է քան պէտք էր ըլլար, բայց կառավարութիւնը կը հետեւի կացութեան եւ անզգոյշ չի կենար:

Նախկին նախարարը՝ նորէն պնդեց թէ կառավարութիւնը թէեւ 10 միլիառ ֆրանքի նոր եկամուտ մը ունեցած է տուրքերու յաւելումէն, բայց 42 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն կնքած է եւ յառաջիկայ տարի աւելի մեծ գումար մը ճարելու պիտի հարկադրուի: Այս տարի ծախքերը աւելցած են 27 միլիառ ֆրանք: Եւ պահանջեց փոխել կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԱՅՍՊԷՍ, ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ...

Երիտասարդ մը, որ իր ընկերներուն հետ գիշերը ցերեկին խառնած եւ Սիւրական պատասխանատուութիւններ ալ ստանձնած էր Մարսէյլի մէջ, Գ. Ալէմշահի երգահանդէսին կազմակերպութեան համար, կը խայտայ խանդավառ, անձնական նամակով մը.

— «Հանդէսին նկարագրութիւնը ստացած էք արդէն ու տեղեակ էք յաջողութիւններուն: Բայց պարագայ մը կայ, մասնաւորաբար այդ կ'ուզեմ տեղեկացնել: Կեանքիս մէջ պիտի չմոռնամ, սրահէն ներս, այն պատկերը, որ աչքիս առջեւէն չի հեռանար եւ անջնջելի պիտի մնայ: Թրքական հիւպատոսին ներկայութիւնը յունական հիւպատոսին օթեակին մէջ, քով քովի: Շարժանկարի մը պէս անցաւ, ամբողջ Հանդէսին տեւողութեան, տարաժամ օրերէն սկսած, մինչեւ այս օտար ափերը, մեր կեանքի անցեալը եւ պատկերը տառապած սրտեհատորներու կորուստին, հայ ժողովուրդին: Ինչե՜ր չմտածեցի այդ մարդուն մասին: Եւ կը խորհիմ թէ, ինքը եւս ինչե՜ր չմտածեց մեր մասին, ի տես այդ ցոյցին, որ հայ երաժշտութիւնն էր, հայ մշակոյթի հեղինակներու ստեղծագործութիւնը եւ եւ ի տես այդ բազմութեան որ հայ ժողովուրդն էր, երկսեռ երիտասարդութիւնը, մեծով եւ պզտիկով

Որոշուած էր պետական պաշտօնեաներուն կարգին հրաւիրել Մարսէյլի օտար հիւպատոսները, բայց վերջը նկատեցինք որ մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք, հետեւաբար նախընտրեցինք միայն այն պետութիւնները ուր հայաշատ գաղութ մը ունինք: Ու ներկայ էին ամերիկեան, եգիպտական, իտալական եւ յունական հիւպատոսները: Զէինք հրաւիրած Թրքականը: Սակայն յունական հիւպատոսը իր ընկերակցութեան իր կարգին հրաւիրած եւ բերած էր Թուրք պաշտօնակիցը»:

×

Ահա այսպէս դէմ դիմաց,— Հայը եւ Թուրքը:

Մէկը՝ իր դարաւոր մշակոյթով, միւսը՝ իր արիւնազանգ պատմութեամբ:

Մէկը՝ միշտ կանգուն եւ պայծառ՝ իր աշխատանքով եւ արդար վաստակով, միւսը՝ ոճրայ եւ անհանգիստ՝ իր «զոյգին»ին ոչնչութիւններով:

Զեմ ալ ուզեր գիտնալ թէ ի՛նչ մտածեց թուրք հիւպատոսը, ի տես այն բազմութեան որ կը խայտար, կը ցնծար կամ կ'ալեկոծէր իր ստեղծագործութեանց պանծացումով:

Երէ ծեր մըն է, անշուշտ յիշեց թէ ի՛նչ հրաշքով փրկուեցան այս բեկորները: Իսկ եթէ երիտասարդ մըն է, հարկաւ իր մեծերէն իմացած է «ինչ ինչ» մանրամասնութիւններ.

Ես գիտեմ որ թուրք իշխանները, Ռուսիոյ եւ գոյնզգոյն երեւելիներ ալ օտար ափեր իջկան, մեր տարագիր բազմութեանց հետ, եւ մնացին անօթի: Սրճարանէ սրճարան իյնկան, Ռուսիոյ «վարժանոց տներ» գտնելու եւ սուրճ մը ... համար:

Իսկ հայկական յետին բեկորը, տարբեր թէ մանուկ,— խլեալներ որ կրցեր էին ողջ մնալ արեան ճապաղիքներու մէջ, նորէն ծաղկաստանի մը վերածեցին ամէնէն խորը անապատներն ալ: Ցնծացան, բուռնեցան, շինեցին ու շէնցուցին,— եւ անհատական աշխարհին կը պատմեն նաեւ իրենց փառքը,— երգ, Ռուսաց, արուեստ, ստեղծագործութիւն: Կը պատմեն ու կը վարակեն ամբողջ բազմութիւններ, ցեղակից թէ օտար:

Ահա այսպէս միշտ դէմ դիմաց, ի սփիւռս աշխարհի: Մենք՝ երգելով եւ երկնելով, դուք՝ թնդելով եւ քանդելով: Մենք՝ աշխատանք եւ ստեղծագործութիւն, դուք՝ արիւն եւ աւար...

ՎԱՀԷ

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ 40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը քննիչ յանձնախումբ մը կազմած էր, ճարտարագործական կացութիւնը ուսումնասիրելու եւ երկրին արտադրութիւնը աւելցնելու համար: Յանձնախումբը իր աշխատանքները վերջացուցած ըլլալով, տեղեկագիրը հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ:

Յանձնախումբը, որուն կը մասնակցէին թէ գրամագլուխի եւ թէ աշխատանքի ներկայացուցիչները եւ որ հարիւրաւոր յայտարարութիւններ լսած է, ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, այն եզրակացութեան յանգած է թէ անհնարին է ջնջել 40 ժամուան օրէնքը եւ թէ խնդիր չի կրնար ըլլալ նոյնիսկ ժամանակաւոր բարեփոխման մը մասին: Եւ սակայն, աշխատանքի ներկայացուցիչները համաձայնած են գրամագլուխի ներկայացուցիչներուն հետ, որ պէտք է բարեփոխումներ եւ մեղմացումներ կատարուին կարգ մը ճարտարագործութեանց մէջ, որոնք չեն կրնար տոկալ օրէնքին խիստ գործադրութեան: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ որ առժամապէս մեղմանայ օրէնքին գործադրութիւնը այն ճարտարագործութեանց մէջ որ կը վրադին սպառազինութեանց շինութեամբ, ինչպէս եւ եղանակի կամ անկանոն շրջաններու հետ կապուած գործերու մէջ:

Յանձնախումբը ուրիշ յանձնարարութիւններ ալ կ'ընէ, բայց գլխաւոր խնդիրը եղած է 40 ժամուան օրէնքը: Այս մասին գոյացած համաձայնութեան առթիւ, տեղեկագիրը կ'ըսէ — «Գործատէրերու պատուիրակները կը յայտարարեն թէ պիտի ջանան ապահովել ընկերային օրէնսդրութեան գործադրութիւնը այն ոգիով որով խմբագրուած է: Բանուորներու պատուիրակները իրենց կարգին կը յայտարարեն թէ պիտի ջանան ապահովել բացառութեանց ամբողջական գործադրութիւնը, որոնք պիտի ճշդուին զանազան հրամանագիրներով»:

Նախարարական խորհուրդը այսօր, շաբաթ, պիտի քննէ տեղեկագիրը, զայն խորհրդարանին վաւերացման ենթարկելէ առաջ: Ընդունուած յանձնարարութիւնները պիտի գործադրուին մասնաւոր հրամանագիրներով:

ՃԱՓՈՆ ԵՏ ԿԱՆՉԵՑ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ

Անգլիա եւ Ամերիկա նաւային ցոյց պիտի ընեն

Ճափոնական կառավարութիւնը կատարելով իր խոստումը, ետ կանչեց Չինաստանի օդանաւային ուժերու հրամանատարը, իբրեւ պատասխանատու ամերիկեան նաւերու խորտակման: Միեւնոյն ատեն, Ճափոնի ծովային նախարարութիւնը ներողութիւն խնդրեց Մ. Նահանգներու կառավարութենէն, ինչ որ անսովոր դէպք մը կը համարուի: Նախարարը միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէ թէ Ճափոնի նաւազները 5000 եէնի (1500 տոլար) հանգանակութիւն մը կը կատարեն, յանձնելու համար ամերիկեան նաւաստիներին:

Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը ցաւակցութիւն յայտնեց նաեւ իտա-

(Շարունակութիւնը 2րդ էջ, 4րդ սիւնակ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

Ընթերցումը զուտ անհատական աշխատանք մըն է եւ ապրում մը, ինչպէս գրելը։ Բայց կ'ուզեմ, ինչքան ալ տպագրուած արտայայտութիւն մը, անփոփոխելի է եւ մինչ նոյնը հասարակութեան բոլոր անդամներուն համար, իր ներկայացման ձեւով, բայց անոր ազդեցութիւնը իւրաքանչիւր մտքի համար տարբեր է։ Նոյն գըրուածքին երկու ընթերցողները երբեք նոյն տպաւորութիւնը, նոյն թելադրութիւնը, մտածման եւ զգացումի նոյն ապրումները չեն ունենար։ Ստացող միտքը ընդունարան մըն է, որ իր կազմածին եւ ձեւին կը վերածէ դուրսէն առած բոլոր տպաւորութիւնները։ Գիրերուն տակ ծածկուած միտքերը կարելի է նմանցնել առարկաներու՝ որոնք իրենց յատուկ հալման աստիճանը ունին։ Եթէ ստացող միտքին բարեխառնութիւնը այդ աստիճանին հաւասար է կամ անկէ բարձր, հալումը կամ մարսողութիւնը եթէ կ'ուզէք տեղի կ'ունենայ ինքնաբերաբար, առանց ճիգի։ Անհրաժեշտ գործողութիւնն է այս դիւրացնելու համար իւրացումը որ նպատակն է։ Մարսելի որեւէ գրուածք անհրաժեշտաբար իւրացուած չէ։ Պարզ ու հասկնալի շատ մը մտածումներ կան որոնք մտքին կողմէ չեն իւրացուիր, չեն ընդունուիր։ Դժուար է ճշդել այն պայմանները որոնք անհրաժեշտ են ընդունելի դարձնելու համար արտայայտութիւն մը ուրիշ մտքի մը։

Անհնարին ալ է թերեւս այդ ճշդումը կատարելը, ընդունելէ յետոյ վերը բացատրին ճշդութիւնը։

Փորձենք սակայն թուրոշել քանի մը հատը անոնցմէ, նուազագոյն եւ անխուսափելի նկատուածները։

Առաջինը ի հարկէ արտայայտութեան պարզ, յստակ, ըմբռնելի ըլլալն է։ Անկարելի բան է չփոթ, մթոտ եւ անհասկնալի մտածում մը իւրացնել, ընդունիլ իբրեւ ճշմարիտ մտածում եւ լաւ մտածում։

Երկրորդը՝ արտայայտուած մտքին ուղիղ ըլլալն է։ Մարդոց մէջ ամէնէն շատ տարածուած ուղղմտութեան դէմ չըլլալն է։ Ընդունող միտքը այնքան բնական եւ առողջ գտնէ արտայայտութիւնը որ իբրեւ դիտողութիւն կարենայ միայն ցաւ յայտնել թէ ինքը ինչպէ՞ս մինչեւ հիմա չէ կրցած մտածել այդ բանաձեւը։

Երրորդը՝ արտայայտութեան շատ անձնական դրոշմ չունալն է։ Ինքնատպութիւնը դատապարտող հանգամանք չունալու համար այս բացատրութեան քիչ մը լուսաբանութիւն։ Մարդիկը՝ դատելու եւ տրամաբանելու իրենց ընդունակութեան մէջ չէ որ իրարմէ կը տարբերին, այլ առաւելապէս իրենց զգացումներով, կիրքերով եւ բնազդներով։ Ինչքան այս վերջին մասերը չշօշափուած են, գըրուածքը այնքան անհատական բնոյթ կը կրէ եւ այնքանով ալ հեռու է ընդհանրական ըլլալէ, եւ հետեւաբար կասկածելի բոլորին կողմէ նոյն ձեւով հասկնալի եւ ընդունելի ըլլալէ։ Ինչքան պակաս ըլլայ գրուածքի մը մէջ այդ գիծը եւ անոր տեղ ինչքան բռնած ըլլայ անանձնական կողմը, դէպքերը եւ երեւոյթները առարկայօրէն ներկայացնելու եւ դատումներ ընելու մեթոտը, այնքան աւելի դիւրութեամբ ընդունելի կ'ըլլայ ուրիշներու կողմէ։

Չորրորդը՝ արտայայտութիւնը կարելի եղածին չափ ամբողջական եւ լրիւ տալն է։ Մէկու դժուար գործադրելի, բայց կարեւոր պայման է։ Դժուար է արդարեւ որեւէ խնդիր կամ նիւթ իր բոլոր կողմերով քննել, ծայրակացութեան նպաստաւոր կամ աննպաստ երեսները երեւան հանել ուզել, մէկ խօսքով լրիւ ներկայացնել։ Բայց կարեւոր է ընել այդ, նախ ուղղմտութեան, անկողմնակալութեան տպաւորութիւն ձգելու, ուրիշ խօսքով ընթերցողին հաւատք ներշնչելու եւ յետոյ բարոյական ըմբռնումի տեսակէտէ։ Առողջ բարոյականի հետ կարելի չէ հաշտեցնել գիտմամբ խեղաթիւրուած կամ թերի արտայայտութիւնը եւ քիչ շատ հասկցող ընթերցողի համար գրուածքի մը միտքերը վանելու եւ եզրակացութիւնները անընդունելի նկատելու բաւարար պայմանը խեղաթիւրման մասնաւոր ազատում տեսնելն է։ Ծանելու եւ դատելու կարողութեան պակաս մը ճիշդ է որ տուժել կուտայ գրուածքի հաղորդականութեան, բայց ի վերջոյ կ'արդարացուի, մինչդեռ գիտակցաբար խեղաթիւրումը եւ թերի ներկայացումը ճիշդ հակառակ արդիւնքը կուտայ հասկցող ընթերցողին համար։

Չի նշանակեր թէ այս պայմանները լրացնող որեւէ գրուածք անպատճառ կ'իւրացուի ու եւ է ընթերցողի կողմէ, ինչպէս ու եւ է մարդ չի կրնար իւրացնել իր ստամոքսին անցած որեւէ սնունդ։ Անոնցմէ զատ եւ թերեւս անոնցմէ առաջ պէտք է որ գրուածքը իւրացնելու պահանջ ունենայ ընթերցողը։ Ինչպէս որ անօթութիւնը անհրաժեշտ է, ստամոքս նետուած որեւէ սնունդ իւրացնելու համար, նոյնպէս մտքին համար պահանջ պէտք է ըլլայ գրուածքը իր նիւթով, ուրիշ խօսքով, պէտք է հետաքրքրութիւն եւ շահագրգռութիւն արթնցնէ ընթերցողին մօտ։ Ինչքը, միտքը հաւասարութիւն դիզելու տուած մէկու մը ազգային եւ ընկերային որեւէ նիւթի շուրջ գրուածք մը ներկայացուր՝ անհնարին է շահագրգռել, հետեւաբար եւ իւրացնել տալ։ Երբեմն կարեւոր պայման է գտնել նիւթի լաւ ընտրութիւն ընելը։ Ընթերցողին եւ գրողին մէջ եղած կապը եւ շփումն է որ այդ ընտրութիւնը կը թելադրէ։

Մեր իրականութեան մէջ ի՞նչ վիճակի մէջ է այդ կապը, ի՞նչ ձեւով կը ներկայանայ։

Թէ իբրեւ ընթերցող, թէ՛ իբրեւ «Յառաջ»ի մէջ պատահաբար գրող, տպաւորութիւնս այն է որ մեր մէջ այդ կապը գրեթէ չկայ։ Գրեթէ կ'ըսեմ, որովհետեւ եթէ գրողը կուսակցական ընկեր է, երբեմն առիթը կ'ունենայ իր ընթերցող ընկերներու տպաւորութիւնները առնելու։ Անկէ դուրս սրճարաններու մէջ իրեն այս կամ այն գրուածքի մասին պատահական խօսակցութիւն եւ կարծիքի փոխանակութիւն, որուն անհաղորդ կը մնայ գրողը։ Ի՞նչ է այս կացութեան հետեւանքը։ Նախ՝ հանրային կարծիք ըսուածին մեր մէջ գոյութիւն չունենալը։ Թերթը ըստ սահմանումի, հանրային կարծիքի արտայայտութիւնն է։ Որպէսզի արդարացնէ իր այս հանգամանքը, թերթը կեդրոնը պէտք է ըլլայ, ոչ միայն իր աշխատակիցներու արտայայտած միտքերուն, այլ եւ այդ արտայայտութեանց ընթերցողին վրայ ձգած տըպաւորութեան։ Այս չի նշանակեր որ թերթը տեւականօրէն իրարու հակասող միտքերու, օր մը այս, յաջորդ օրը անոր հակառակը բռնող կարծիքի արտայայտիչը պիտի ըլլայ։ Թերթին բարոյական եւ գաղափարական գիծը անհրաժեշտ է որ հաստատուն ըլլան եւ ոչ թէ յարափոփոխ։ Բայց այդ հաստատուն վիճակը ամէնէն շատ կ'ապահովուի ընթերցող զանգուածին հաստատութեամբը եւ երաշխիքովը։ Շատ անգամ թերթին սպառման քանակը չէ այդ հաւասարիչը տուողը։ Մեր իրականութեան մէջ մանաւանդ այդ նշանը խաբեպատիր է եւ երբեք չի ներկայացներ ապացոյցը՝ թերթին հանրային կարծիքին արտայայտիչը ըլլալու։

Հայ ընթերցողը կրաւորական է. կը ստանայ միայն։ Այս բաւ չէ, որ իր կարդացածէն որեւէ տպաւորութիւն չի ստանար, իր մէջ դէմ կամ թէր որեւէ անդրադարձում չի ստեղծուիր։ Այդպիսի վիճակ մը անբանութիւն պիտի ենթադրէր եւ արդէն ատոր հակառակ փաստեր շատ կան։ Կրաւորական է այն իմաստով որ իր ստացած տպաւորութիւնները եւ կարծիքները իրեն համար կը պահէ, ու առաւելն իր մօտիկին կը յայտնէ, բայց երբեւիցէ չի մտածեր յայտնել ուղղակի գրողին։ Հոգեկան այս տրամադրութեան հետեւանքով, գրողին եւ ընթերցողին միջեւ որեւէ կապ չի ստեղծուիր եւ մտածման, տեսակէտի այն ընդհանրութիւնը, բնականութիւնը եւ հարազատութիւնը որ անհրաժեշտ է որեւէ հաւաքականութեան, իր գաղափարական դիմագծի պահպանութեան, հետեւելիք ճամբու ճշդումին համար, կը մնայ տարտամ ու չփոթ։

Եւրոպական թերթերու հետեւողները լաւ կը տեսնեն գրողին եւ անյայտ ընթերցողին միջեւ կեցած յարաբերութիւնը։ Կենցաղի ու բարոյականի հետ կապուած նիւթերէն մինչեւ քաղաքական-ընկերային հարցերը, մինչեւ զուտ գրական, լեզուաբանական, պատմական խնդիրները ընթերցողին կողմէ չեն կարդացուիր կրաւորականութեամբ։ Ընթերցողը՝ հետեւողն է գրողին, տեսակ մը քըննիչը։ Ու կ'ենթադրեմ որ գրողը այդ հակողութենէն պզտիկցած չի զգար իր բոլորը ընդհակառակին գոհունակութիւնը կ'ունենայ նկատելու որ իր գըրածը հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի ու այս զգացական կողմէն զատ կը տեսնէ մանաւանդ զանգուածներու ստացած տպաւորութիւնը, ճիշդ կը պատկերացնէ իր եւ ընթերցողի մտածումներու եւ զգացումներու նոյնութիւնը կամ տարբերութիւնը։

Օրաթերթը բարձր եւ մաքուր արուեստի եւ գրականութեան բեմ չէ, ուր գրողը կը գրէ միայն իրեն համար, առանց նկատի ունենալու ընթերցողը։ Օրաթերթը՝ օրուան կեանքը պատկերացնող, իր շրջանակի ապրումները արտայայտող հաստատութիւն մըն է, որ այն չափով կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը, որքան իր դերը կը կատարէ լայնօրէն, իր եւ ընթերցողին մէջ ստեղծելով տեւական կապ, տալու եւ ընդունելու բնախօսական պարտականութիւնը կատարելով բնականօրէն։

Հայ ընթերցողի հասունութեան եւ պարզացման չափն ալ նշանն է ներգործօն ազդեցութիւն ունենալու իր կամքը յայտնելը թերթին եւ աշխատակիցներուն վրայ։ Եթէ անցեալի վարժութեամբ մինչեւ հիմա այդ կամքը պէտք եղած չափով երեւան չէ եկած, պատճառ մը չէ որ անկէ վերջ չարտայայտուի, անոր կարեւորութիւնը անգամ մը հասկնալի ըլլալէ յետոյ։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

"ՎԷՄ" ՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ

Ազգային մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման համար առաջին նշանակութիւն ունի, քաղաքական ամենօրեայ մամուլից զատ եւ նրանից ոչ պակաս, պարբերական օրգանների գոյութիւնը։ Այդ տեսակէտից անփոխարինելի եւ անգնահատելի է օրինակ այն բացառիկ դերը, որ կատարում է մեզնում «Հայրենիք» ամսագիրը։ Միանգամայն աննախընթաց եւ անբաղդատելի է նրա գրաւած դիրքը հայ պարբերական մամուլի պատմութեան մէջ։

1933 թուականից ասդին, Փարիզում հրատարակւում է Հայ Մշակոյթին եւ Պատմութեան Նուիրուած «ՎԷՄ» եռամսեայ հանդէսը։ Հիմնադիր - խմբագիրն է Սիմոն Վրացեան, հայ քաղաքական կեանքի եւ հայ հրապարակագրութեան ամենափայլուն ներկայացուցիչներից եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար դէմքերից մէկը։ Իր անձնական նախաձեռնութեան եւ կարող ղեկավարութեան արդիւնք է «Վէմ»ի հրատարակութիւնը, գտնելով հարկաւ գործօն աջակցութիւն աշխատակիցների եւ բարոյական սատար՝ գաղափարակից ու համակիր անհատների կողմից, առհասարակ։

«Վէմ» հանդէսը շատ որոշ, սահմանափակ ծրագիր է առաջադրել իրեն։ Եւ լաւ է որ այդպէս է։ Զուտ գրական եւ գեղարուեստական, գեղեցիկ դպրութեան նուիրուած բաժին չունի նա։ Իր պարունակած բոլոր յօդուածները եւ գրութիւնները հայկական պատմութեան եւ մասնաւորապէս նորագոյն պատմութեան խնդիրներ են շօշափում եւ կամ հում նիւթ պարունակում նոյն այդ մարզին վերաբերեալ։ Խմբագրութեան հետապնդած գլխաւոր առաջադրութիւնն էլ այդ է արդէն, ժողվել նիւթեր մեր նորագոյն անցեալին վերաբերեալ, լեզու տալ բուն իսկ փաստերին, ըստ կարելւոյն հեռու մնալ դատողութիւններից եւ հոգեկան խորհրդածութիւններից։ Այն խոր գիտակցութեամբ թէ՛ ժամանա՛կ է վերջապէս որ մեր նորագոյն պատմութեան ուսումնասիրութիւնն եւս վաւերաթղթերի ու փաստերի վրայ կառուցուի։ Հանդէսի ծաւալը եւ տարեկան գրքերի սահմանափակ թիւը մասնաւորապէս թոյլ չեն տալիս, որ օգտաշատ ընթերցանութեան ընդհանուր նիւթեր եւս հիւրընկալէ նա։ Եւ լաւ է որ խուսափէ նա այդ դիծը։

Այս հինգ տարիների ընթացքում «Վէմ»ի խմբագրութիւնը լոյս է ընծայել արդէն քսան գիրք, Ամէն մէկը ինքնին մի պատկառելի հատոր։ Արտաքինով, գիրքով, յարդարանքով ու տպագրութեամբ եւս հաճելի, դիւրատար։ Հանդէսը ձեռք առնող ամէն մի ընթերցող իսկոյն նկատում է խմբագրի հոգածու, ղեկավար մատը նրանում։

Կարելի չէ այս թռուցիկ տողերի մէջ թէկուզ մօտաւոր գաղափար տալ «Վէմ»ի բոլոր գրքերի բովանդակութեան մասին։ Այսչափն առնենք, որ արտահայաստանեան կեանքում ծանօթ մի շարք գրիչներ եւ դէմքեր իրենց մասնակցութիւնն են բերել նրան։ Ոմանք գրել են իրենց յուշերը մօտաւոր անցեալից, ուրիշներ լոյս են ընծայել ներհուն ուսումնասիրութիւններ նոյն այդ շրջանին, բայց նաեւ հայ գրականութեան մարզին վերաբերեալ, կան եւ այնպիսիները, ովք վաւերաթուղթեր եւ կամ այլ ձեւի հում նիւթեր են մատակարարել հանդէսին։ Քիչ բացառութեամբ՝ ամէնն էլ խնամուած աշխատութիւններ։

Բաղդատաբար նուազ է եղել գրախօսականների թիւը։ Գէթ Հայոց նորագոյն պատմութեան եւ կեանքին նուիրուած բոլոր աշխատութիւնները սպասելի է որ գրախօսութեան առարկայ դառնան հանդէսի էջերում։

«Վէմ»ը ունի նաեւ ընթացիկ բաժիններ — «Անցեալից», «Կեանք եւ Մշակոյթ», «Գիրք եւ Մամուլ»։ Ամէն մի պարբերականի համար անհրաժեշտ այդ բաժինները կենդանութիւն, աշխոյժ են տալիս նրան, դիւրընթեռնելի, ընտանի դարձնում։ Փափաքելի է որ Խորհրդահայ կեանքը իր բոլոր կողմերով աւելի մեծ շրջանակով ներկայացուի «Վէմ»ի մէջ։ Հանդէսի խմբագիրն ինքը արդէն լաւագոյն կերպով ի վիճակի է կատարելու այդ։

Ընթերցող հասարակութեան եւ մեր մտաւորական շրջանակների կողմից գոհացուցիչ ընդունելութիւն է գտել «Վէմ» հանդէսը։ Եւ միանգամայն արժանի է նա այդ ընդունելութեան, այլեւ աւելին։ Կուսակցական ղեկավար անհատի նախաձեռնութեան արդիւնք է նա, ճիշդ է, բայց զերծ է խտրականութեան ոգուց, լայնախոհ է եւ Հայ Մշակոյթի բարձրագոյն շահերը ունի իրեն ղեկավար սկզբունք։ Այլ եւ իր էջերը բաց են ամէն մէկ կարող գրչի եւ ամէն մի արժանաւոր գրուածքի առջեւ։ Հայ ընթերցասէրի, հայերէն գրքի բարեկամների պարտականութիւնն է՝ սատար հանդիսանալ այս գեղեցիկ հրատարակութեան, որ արդէն իսկ կարեւորագոյն անդամներից մէկը դարձած է հայ պարբերական մամուլի ընտանիքից ներս։ Եւ խմբագրութիւնը մի խոշոր մասով իրագործուած պիտի տեսնէր այդ աջակցութիւնը, եթէ բաժանորդները ժամանակին, ճշդութեամբ կատարէին նրա հանդէպ ստանձնած իրենց պարտականութիւնը։ Եւ որովհետեւ, դժբախտաբար, շատերն են թերանում այդ բանում, դրանից էլ՝ Հանդէսի ոչ սպասուած խիստ կանոնաւորութիւնը, անբաղձալի ընդհատումները։ Այդպէս է որ՝ փաստօրէն միջին հաշուով միայն չորս գիրք է կարողացել լոյս ընծայել խմբագրութիւնը, լիովին կատարելով հանդէպ իր յանձնառութիւնը բաժանորդների հանդէպ։

Տուեալ պայմաններում արդար բան չէ երբեք աւելին պահանջել «Վէմ»ից, ուր խմբագրութեան եւ հրատարակութեան ամբողջ հոգը մի հատիկ մարդու ուսերի վրայ է ծանրացած։ Նրա հիմնած եւ վարած գործը արժանի է նիւթական եւ բարոյական ամէն աջակցութեան։

×

«Յառաջ»ը որպէս օրաթերթ եւ «Վէմ»ը որպէս եռամսեայ հանդէս, անհատական, կարող նախաձեռնութեան եւ ղեկավարութեան պտուղ են, ճիշդ է, բայց տարակոյս չկայ, միւս կողմից, որ մէկի եւ թէ միւսի գոյութիւնը եւ յարատեւութիւնը մի կարեւոր չափով Հ. Յ. Դաշնակցութեան բարոյական աջակցութեան արդիւնք են։ Նոյն չափով այդ բանը ասել կարելի չէ Փարիզում հրատարակուող մի ուրիշ պարբերականի՝ Կեանք եւ Արուեստ ժողովրդական ամսաթերթի մասին, որի երկու խմբագիրներից միայն մէկն արդէն, եթէ չեմ սխալւում, ունի կուսակցական հանգամանք։ Պարսամեան եղբայրների «Կեանք եւ Արուեստ»ը սկզբնապէս հրատարակւում էր իբրեւ տարեգիրք, իսկ այժմ՝ որպէս ամսաթերթ։ Համեստ ծաւալով ու բովանդակութեամբ այդ պարբերականը եւս կատարում է խիստ օգտակար դեր, Գրականութեան եւ Արուեստի մարզում։ Ճաշակաւոր է տպագրութիւնը, մանաւանդ՝ պատկերներինը։

×

«Յառաջ»ի աւագ խմբագիր եւ երիտասարդ գրող ընկ. Շաւարշ Նարդունիի խմբագրութեամբ — դարձեալ Փարիզում — լոյս են տեսնում երկու ժողովրդական պարբերական թերթեր՝ «Հայ - Բոյժ» եւ «Երկունք»։ Վերջինս օրգանն է Չափահաս Հայ Որբերի Միութեան։

Նոյնտեղ հրատարակւում են, Հըրանտ Բալուեանի խմբագրութեամբ, «Զուարթնոց» տարեգիրքը — սկզբնապէս՝ պարբերաթերթ — եւ նոյնանուն միամսեայ գրաթերթը։ Դժբախտաբար անձամբ ծանօթ չեմ ես Նարդունիի եւ Բալուեանի պարբերաթերթերին եւ ի վիճակի չեմ որոշ բան ասելու նրանց մասին, Բայց, որչափ որ դատել կարող եմ մասնակի արտատպութեանց ընթերցումից եւ առած տպաւորութիւններից, նրանք եւս խիստ օգտաշատ գործի են լծուած, ամէն մէկն՝ իր մարզում։ Գուցէ կան նման եւ ուրիշ պարբերաթերթեր Փարիզում, որ անծանօթ են ինձ, այդպիսիք ներողամիտ թող լինին ակամայ լռութեանս համար։ Իմ խօսքս վերաբերում է ի հարկէ այն պարբերականներին միայն, որոնց ղեկավարները, ուղղակի կամ անուղղակի, առաւել կամ նուազ չափով Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ նրա անդամների բարոյական այլ կարգի աջակցութիւնն ունին իրենց յենարան։ Դրանցից դուրս, Փարիզում կան ի հարկէ եւ ուրիշ պարբերականներ ու ամենից առաջ՝ Ա. Չօպանեանի «Անահիտ»ը։ Այդ մասին սակայն դեռ առիթ կ'ունենամ արտայայտուելու։

Ա. ԱՐԵՂԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ մելանով։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ ...

ՍԻՄԻԹՃԻ ԵՊԻՍԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Էյա տուտուն, սակայն, իր մօր եւ քանի մը բարեկամներու հետ նշանտուքի արարողութիւնը խղճմտօրէն գլուխ հանեց։

Աղջկան անունն էր Վարդանուշ։ Ամբողջ կեանքը մանարաններուն մէջ մետաքսի թել քաշելով անցուցած։ Իբր նուէր տուին էյա տուտուին հարսնութենէ մնացած եւ անկէ վերջ սնտուած զոյգ մը արծաթ օղ. հինգ գրուշ արժող վարդ ոսկի մը եւ Եղիսին մօր աղջիկնութենէն մնացած զոյգ մը փօթին - քալօշ...։ Հարսնցուին կողմէն ալ Երուսաղէմի սապօն մը, երկու հատ ճերմակ դդում եւ հարսնիքին օրը բոլոր կոչնականներուն դօնտուրաները ներկելու խոստում տրուեցաւ։

Եղիսը այլեւս նշանուած էր. Այս մասին խօսք բացող քաղը սոսկալի հայհոյանք մը կը ստանար...։

Նշանտուքէն վերջ եկող առաջին Ծաւրաթ իրիկունը, Եղիսը իրենցփողոցի Վօյվօտին տղուն հետ տասներկու հատ եփած խեցգետին, երկու հարիւր չափ ալ չեփած խղունջ եւ դալար փաշա ձմերուկ մը նուէր ղրկեց նշանածին...։ Ինք ալ նորէն պաղերը փախաւ, զերծ մնալու համար ծաղրելի անպատեհութիւններէն։ Գաւառացի տղու ամչկոտութիւնը ոսկորին ծուծն էր թափանցած։

Նշանտուքէն ի վեր, կռիւ ընելու անտեղիտալի փափաք մը կը զգար։ Կ'երեւակայէր որ, Գարեգինին ղէյվէյին առջեւ, չորս ճամբուն յաթը, Տաճիկի մը հետ կռիւի բռնուէր...։ Գլուխին, կռնակին, փորին տար ու տար...։ Ամէն մարդ լեզուպատառ տուն փախէր... խանութները գոցէին... եկեղեցիներու զանգակները զօզանջէին... եւ Վարդանուշն ալ՝ Փումփուշենց պատուհանէն դիտէր այս տեսարանը...։

- Ծօ՛ Բաբի - պոռաց, ատ տեղէն ինծի Ձէրկիլէ մը լեցուր... չապուխ ըլէ, գործ ունիմ։

Ու դարձեալ, թերեւս քսաներորդ անգամը, գաչըյենի կօթը շօշափեց...։ Դիմացէն, գիւղացի Տաճիկներ չուխայ կ'երթային, գոմէշի սայլերով։

Շաբաթ իրիկուն մը, մօրը պնդումներուն վրայ, Ս. Կարապետի եկեղեցին գնաց։ Մկրտութենէն ի վեր գացած չէր։ Տեսաւ որ Զարխափանին առջին ամէն մարդ խաչ կը հանէ եւ տասնոց մը տալով ձէթ լեցնել կուտայ կանթեղին մէջ։ Ինք ալ Վարդանուշը մտաբերեց։ Ցըստըխի պէս նըշանածը։ Եւ մօտեցաւ Աստուածամօր։ Մտովի. «Ցատ փարայի շատ շատ, քան փարայի տաշա չա՛ս...» սօնական օրերու իր յանկերգը կրկնելով՝ ըսաւ լուսարարին.

— Տասնոց ախպար, ատտեղէն ինծի ղանտիլին մէջ քան փարայի... բան լեցուր։

— Ջէթին եղի՞...

— Ցըստըխի եղ ունիս նէ՛ տահա խաս...

Եկեղեցիէն յետոյ Վարդանուշին քառասուն փարայի պիստակ ղրկեց. Միշտ Վօյվօտին տղուն հետ։

×

— Ս. Սահփանեսի դպրոց գացած ի հաշի՛...

— Եկեղեցւոյ պայծառութեան համա՞ր...

— Երկու օխա, ակէր հայր...

— Իրե՞ք...

— Իրեք ու կէ՞ս...

— Աստուած ընդունական ընէ։ Երեք ու կէս օխա՛։ Շէն մնաք։ Երեք ու կէ՛ս...

— Չորս օխա, ակէր հայր։

— Ութը օխա, ծօ՛... [illegible]...

— Տասը...

— Շէն մնաք։ Տասը... տասը... հէլէ չկա՛յ. տասը.. Աստուած շնորհքը աւելցնէ, տղաս։ Քու վրադ մնաց։ Բարով վայլես։

— Կնքահայր տղային քէֆ մը ըրախի տուէք...

Եղիսի ամուսնութեան առթիւ էր այս աճուրդը։ Ասատֆաղարի մէջ աւանդութիւն է որ, բուն կնքահայրէն զատ երկրորդ մըն ալ գտնուի, հալալօրհնէքէն յետոյ, փեսին օրհնըւած զգեստները հագցնելու համար։ Այս առթիւ հասնական թեկնածուներու միջեւ աճուրդ մը կը սարքէ տանուտէր քահանան, օխան քան փարայի հաշուով։ Ով որ շատ աւելցնէ՝ կը հռչակուի երկրորդ կնքահայր... ու կը վճարէ փոխարժէքը։ Այս դրամը կը յատկացուի Դպրաց Դասուն։ Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար։

Եղիսին փեսայութեան զգեստները հագցնողը եղաւ Էլօխին տղան, Լէլ Վռամշապուհ։ Աչքերուն շիլութեան պատճառաւ երկու անգամ տարածին աջ ոտքը փեսին ձախ ոտքին անցուց եւ այնպէս փոխադարձաբար։ Զգեստաւորման պահուն, երեք խաչկան, քանի հոգի մըն ալ ինքնակոչ տիրացուներ «Խորհուրդ խորին»ը դաշտացուցին՝ մերթ Թամըլըխի ժամուն, մերթ Պալաս - Համբարին, մերթ Իւտիկեանին եղանակով։ Մէջ ընդ մէջ կը լսուէր նաեւ, երեք անգամ՝ «Աստուա՛ծ շնորհաւոր ընէ» նախադասութիւնը, զգեստին իւրաքանչիւր կտորը փեսին գլխուն վրայ երեք անգամ դարձնելէ յետոյ։

ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ։— Անգլիական թերթ մը ստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդէ, թէ Ռուսիա այսօր վաղը Արջային ովկիանոսին եզերքները պիտի տեղափոխէ Քրօնշթատի հաշակաւոր նաւային կայանը։ Ռուս նաւատորմին նոր խարիսխը պիտի ըլլայ Փօլիառնօ, Մուրմանսքի մօտերը, ուր այս մէջոցիս նաւահանգստի շինութիւններուն համար կ'աշխատին 100.000 գործաւորներ։ Այնբանալի յատուկ 41 կայաններու շղթայ մը եւ երկաթուղիի առաջնակարգ գիծ մը Փօլիառնօն կը կապէ Լէնինկրատի։ Փոխադրութեան կարեւորութիւնը այն է, որ այս կերպով նաւատորմը ամբողջ տարին կը պահէ իր շարժելու կարողութիւնը եւ ազատ կ'ըլլայ գործողութիւններու մասնակցիլ նաեւ ի հարկին, Ատլանտեանի մէջ։ Քրօնշթատի հին խարիսխը ամբողջ վեց ամիս սառոյցներով կը կաշկանդուի եւ անգործածելի կ'ըլլայ։ Խնդիրը այն է մանաւանդ, թէ ռուսական այս ձեռնարկին վրայ՝ Գերմանիա եւ ուրիշ պետութիւններ պիտի պարտաւորուին վերաքննութեան ենթարկել իրենց ծովային ռազմական յատակագիծերը։

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Հայ Ուսա. Միութեան Գրադարանի յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ եւ Անվէրսի Հայ Ուսա. Միութեան օժանդակութեամբ յիշատակի հանդէս մը կազմակերպուած էր անմահ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ։

Հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ դեկտ. 2ին, կիրակի կէսօրէ վերջ Աթրիոմի սրահին մէջ, ներկայութեամբ Պրիւքսէլի եւ Անվէրսի բազմաթիւ հայրենակիցներու։ Բացման խօսքը արտասանեց Զարեհ վարդապետ։ Րաֆֆիի վէպերու մասին վերլուծումներ ու խորհրդածութիւններ ըրին Փրոֆ. Ադոնց, Ռ. Սարուխան, Վրթ. Մարութեան, Ս. Վարդանեան եւ Ց. Խաչկիւլեան։

Հայերէ եւ Պելժերէ բաղկացած քառաձայն երկսեռ երգչախումբը երգեց զանազան ազգային երգեր Կոմիտաս վարդապետէ եւ Վ. Սարգսեանէ, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Վարդան Սարգսեանի, որ անգամ մը եւս ի յայտ բերաւ ղեկավարի իր բացառիկ տաղանդը։ Երգեցողութիւնները խիստ ներդաշնակ ու ազդուիչ էին, եւ խոր տպաւորութիւն մը ձգեցին ներկաներուն վրայ։ Ջերմ ծափերու արժանացաւ Օր. Գոհար Մարգանի մեներգը։ Փափաքելի է որ Պրիւքսէլի եւ Անվէրսի գաղութները ունենան իրենց միացեալ ու մնայուն երգչախումբը։

Ջութակահար Եղ. Սիսլեան ճարտարօրէն նուագեց եւրոպական դասական կտորներ, դաշնակի ընկերակցութեամբ, իսկ Արա Վրոյր թաւջութակով՝ Վ. Սարգսեանի «Անոյշ»էն, եւ Կոմիտաս վարդապետի «Օրօր»ը, «Գարուն»ը։

Խումբ մը սիրողներ մէջ ընդ մէջ ներկայացուցին տեսարան մը «Խաչագողին Յիշատակարան»էն, բեմադրուած Ն. Վրոյրի կողմէ, տեսարան մը «Կայծեր»էն, բեմադրուած Օր. Մ. Գովանի կողմէ, եւ «Խենդին Երազը»՝ Գ. Ժախեանի կողմէ։

Հակառակ յայտագրին խճողման, հանդէսը փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ։ Հաւաքոյթէն յետոյ սկսան պարերը եւ տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, տաք ու խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծելով։

Ջերմապէս շնորհաւորելի են ջանքերը Ուսա. Միութեան գրադարանի յանձնախումբի անդամներուն, ինչպէս նաեւ ամէն անոնց, որ իրենց մասնակցութիւնը բերին ազգային այս բացառիկ հանդէսին կազմակերպութեան։

*** Նոյեմբեր 28ին, Անվէրսի Տիկնանց Միութիւնը տուաւ իր տարեկան պարահանդէսը ճոխ յայտագիրով եւ հաճելի անակնկալներով։ Հասոյթը, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս պիտի յատկացուի Անվէրսի հայ կարօտեալներուն։ Ապրի՛ն Անվէրսի ժրաջան տիկինները։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Կեանք եւ Արուեստ» կը գրէ իր վերջին թիւով (Նոյեմբեր)։

Դիմում կատարուած էր Վիէննայի եւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւններուն, մասնաւորաբար «Հանդէս Ամսօրեայ»ի եւ «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւններուն, խնդրելով բերել ոչ միայն իրենց աշխատակցութիւնը, այլ հատորին համար անհրաժեշտ եղող պատմական վաւերաթուղթեր, անտիպ նկարներ կամ գրուածքներ տրամադրել կրկին վերադարձնելու խոստումով, եւ սակայն ոչ մէկ պատասխան ստացուած է։ Գիտենք որ Մխիթարեան Հայրերուն համար ալ Րաֆֆիի յիշատակը նուիրական է, բայց այս լռութիւնը միշտ անբացատրելի պիտի մնայ։

Այս լռութիւններուն մէջ սակայն ամէնէն տխուրը եւ անմեկնելին է լռութիւնը Րաֆֆիի զաւկին՝ Պ. Արշակ Րաֆֆիի, որուն քանի քանի անգամներ ուղղակի թէ անուղղակի դիմում եղած է, ինչպէս կը հաւաստեն Կազմակերպիչ Յանձնաժողովի անդամները, եւ Պ. Արշակ Րաֆֆի անտարբերութեան համազօր լռութիւն մը պահած է։ Իրմէն խնդրած են իր հանգուցեալ հօրը հետ կապ ունեցող որ եւ է վաւերագիր, նկար, նամակ եւ այլն, խնդրուած է եւ Տիկին Րաֆֆիի նկարը, զետեղելու համար հատորին մէջ, իր ամուսինին նկարին կողքին։ Ամէնուն ծանօթ է Տիկին Րաֆֆիի կատարած գործը։ Բազմաթիւ հատորներու մէջ (թիւով 28) Վիէննա եւ Թիֆլիս տպագրել տուած է իր սիրելի ամուսինին գրական վաստակը, սերունդներու երախտագիտութեան արժանանալով, ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առնելով։ Նմանօրինակ անտարբերութեան մը առջեւ հեգնութեամբ մը չէ՞ք կարդար Րաֆֆիի Նուիրուած հատորին մէջ 110 էջին վրայ Օր. Զապէլ Կ. Պօյաճեանի յուշերուն հետեւեալ պարբերութիւնը. «Այժմ Րաֆֆիի գերդաստանէն միայն Արշակը ունինք Քինկս Գոլէճի մէջ ռուսերէնի փրոֆէսօր, այնքան գնահատուած իբրեւ ուսուցիչ, որ համալսարանին մէջ կ'ըսուի եղեր. «Պարոն Րաֆֆին կրնայ մինչեւ անգամ ձիու մը ռուսերէն սորվեցնել»։

ՈՒՍՄԱՆՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերահամակրական խնճոյք մը սարքած էր 11 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ։ Այդ առթիւ հրաւիրուած էր դասախօս ընկեր Լ. Զորմիշեան, որ շատ յստակ եւ ժողովրդական լեզուով մը ներկայացուց նիւթը.—«Միութեան կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ»։ Ահաւասիկ եզրակացութիւնը.

— Ներկայիս բոլոր ազգերը կը խօսին միութեան մասին եւ կարգ մը երկիրներ զայն կ'իրականացնեն բռնի ուժով, ինչպէս Իտալիա, Գերմանիա, եւ Ռուսիա։ Բայց բռնութեամբ կատարուած ո եւ է գործ դատապարտուած է անյաջողութեան եւ տեւական չի կրնար ըլլալ։ Պատմութեան մէջ օրինակներ շատ կան։ Ֆրանսա կազմեց ժողովրդական ճակատ փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ առանց զատ մտքերով, բայց այդ միութիւնը տեւական կատարել չէ, ամբողջ Ֆրանսան չէ միացած։ Ամէն պարագային մէջ, պատերազմի մղձաւանջը կը համախմբէ ժողովուրդները։ Այս բոլորէն ի տես, ինչպէ՞ս կարելի է իրականացնել հայկական միութիւնը որ բոլորովին տարբեր վիճակ կը ներկայացնէ, հայութեան կէսը Հայաստանի մէջ տարբեր կարգուսարքի տակ, իսկ միւս կէսը ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն... թէեւ դժուար բայց ոչ անկարելի։ Մեր միութիւնը իրագործելու միակ գործնական միջոցն է վերցնել փոխադարձ ատելութիւնը, խօսիլ, վիճիլ, գրել բայց երբեք վիրաւորական բառ չգործածել, փոխադարձ յիշողութեամբ եւ արդարամտութեամբ մօտենալու հարցերուն։ Միայն արդարամտութիւնը միութիւն կը ստեղծէ։

Խնճոյքին սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ե. Մկրտիչեան որ բոլորին անխտիր խօսք տուաւ։ Միջանկեալ երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Խնճոյքը վերջացաւ գիշերը ուշ ատեն, ողջունելով բոլորը եւ բարձրացնելով տրամադրութիւնները, դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Ց. Ճիհանեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 13 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէ վերջ, «Սիմամոթօ» ակումբին մէջ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը սարքած էր թէյասեղան մը։ Սրահը լեցուած էր բերնէ-բերան, շատեր ոտքի վրայ կը հետեւէին փոքրիկներու երգերուն եւ արտասանութեանց

Ընկեր Թադէոս Այվազեան, որ Լիոնէն հրաւիրուած էր, երկար եւ խրախուսիչ բանախօսութեամբ մը բացատրեց Կ. Խաչի նպատակները, եւ անոր մասնաճիւղերուն գործունէութիւնը։ «Այս օր Կ. Խաչի դրօշին տակ, աւելի քան 10 հազար տիկիններ եւ օրիորդներ՝ կը սատարեն հայ մանուկներու կրթական գործին, կ'ամոքեն վիշտը անօթի ու անպաշտպան հիւանդ եւ չքաւոր ընտանիքներուն, կ'օժանդակեն մեր ազգային մշակոյթին, եւ կ'օգնեն մեր մանուկներու առողջութեան։ Օգնեցէք Կապոյտ Խաչին որ ան ալ ձեզի օգնէ»։

*** Համազգայինի Վալանսի մասնաճիւղը՝ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը համաժողովրդական հանդիսութեամբ տօնելու համար խորհրդակցութեան հրաւիրած էր Վալանսի քաղաքական, ազգային եւ հայրենակցական միութիւնները։ Ուրբաթ գիշեր, 10 դեկտեմբեր, 9 կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները հաւաքուած էին մասուռ մանկապարտէզը։ Բոլոր արտայայտութիւնները անցան համերաշխ։

Մասնակցող կազմակերպութեանց 9 ներկայացուցիչները նկատուեցան՝ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան յանձնախումբ, եւ որոշուեցաւ՝ երկրորդ հրաւիրագրով մը մասնակցութեան կանչել բացակայ կազմակերպութիւնները։

Կը կարծենք թէ ազգային մեծ վիպագրին յիշատակը պիտի փարատէ ամէն քէն, իր անունին շուրջ համախմբելով ամբողջ գաղութը, կատարելու համար իր յարգանքի եւ երախտագիտութեան պարտքը։

*** Անցեալ շաբթու Վալանսի մէջ տօնուեցաւ Ս. Հայաստանի 17րդ տարեդարձը։ Օրուան բանախօսը՝ կարդաց իրեն յանձնուած ընդարձակ գրութիւն մը, գրուած ամէն բանի մասին, բայց ոչ մէկ խօսք Հայաստանի վերջին դէպքերուն եւ ժողովրդի թշնամիներու յանցանքներու մասին։

Գարշելի էր կարդացուած անճոռնի ֆրանսերէն գրութիւնը։ Ինչ որ չէին համարձակած հայերէն գրել, գրած էին ֆրանսերէն՝ «Դաշնակցութիւնը ծախուած իմպերիալիզմին», «հայութեան դժբախտութեան պատասխանատու» եւ ուրիշ ինչ լրբութիւն որ կը նայէ երեւակայել.

*** Ամբողջ շաբաթ մը հայերէն եւ ֆրանսերէն ազդեր կը ծանուցանէին ֆութպոլի ախոյենական մրցում մը։

Կիրակի է, մշուշը պատեր է ամէն կողմ, թէթեւ անձրեւ մըն ալ խառնուած է աշնան խոնաւութեան հովին։ Բայց եւ այնպէս մարզասէր հասարակութիւնը կը դիմէ Փոլիկոնի մարզադաշտը, քաջալերելու եւ ծափահարելու «Զոմ»ի մարզիկները։

Ժամը 2.40ին՝ դաշտ իջան երկու հակառակորդ խումբերը՝ F. C. Փէյամօռա եւ «Զոմ» մարզականը (O. M.)։ Ֆրանսական խումբը, նախապէս յաղթած ըլլալով հայկական խումբին, կը յուսար նորէն պարտութեան մատնել մեր տղաքը։ Իսկ Զոմը այդ պարտութիւնը վերագրելով դատաւորին կողմնակցութիւնը, ճիգ չէր խնայեր յաղթելու համար։

Մօտ 20 վայրկեան, հաւասար խաղարկութենէ վերջ, մեր մարզիկները գեղեցիկ վայրէջքով մը շահեցան առաջին նշանակէտը, եւ սկսան յիմքին տիրապետել խաղարկութեան

Կիսախաղը վերջացաւ 1 — 0ով։ Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ երկու խումբերու յարձակողականով, սակայն շատ չանցած մերինները դարձեալ սկսան խաղին տիրապետել։ Վերջանալու 20 վայրկեան մնացած՝ Բիւզանդ Թիւֆէնքճեան գեղեցիկ վայրէջքով մը շահեցաւ Զոմի երկրորդ նշանակէտը։ Փէյամօռան կը ճգնէր հաւասարիլ, եւ առիթ մը օգտագործելով՝ զարկաւ առաջին եւ վերջին նշանակէտը։ Խաղը վերջացաւ մերիններուն յաղթանակով, 2 — 1։ Այս յաջողութեամբ՝ Զոմը կը շահի 3րդ կարգի խաղացող բոլոր խումբերուն առաջնութիւնը։

Շ. Սեւան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 13 դեկտ. (Յառաջ).— Ֆրանսական նախկին ռազմիկներու միութեան — Les Médaillés Militaires — 717րդ մասնաճիւղը, մեծ պատարագ մը մէջ ինկած իրենց նահատակ ընկեր զինուորներուն համար հոգեհանգիստ կատարեցին դեկտեմբեր 12ի կիրակին, Նոթր-Տամ եկեղեցիին մէջ։ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը պաշտօնական դրօշով (եռագոյն) իր մասնակցութիւնը բերաւ հոգեհանգիստին, համաձայն պաշտօնական հրաւէրին։ Կիրակի առտու ժամը 9.45ին եկեղեցւոյ դրան առջեւ շարուած էին ֆրանսական զանազան միութիւններու ազգային դրօշները, որոնց կողքին նաեւ մեր եռագոյնը, զինակից Յովսէփ Պետրոսեանի ձեռքով։ Ժողովուրդը դրօշներու հովանիին տակն կը լեցուէր եկեղեցին

Ժամը 10ին ներս կը մտնեն նաեւ դրօշակները կարգով (հայկականը երկրորդ շարքին վրայ) եւ կ'առաջնորդուին խորանի առջեւ։ Նուագախումբի նուագած զինուորական քայլերգով։ Հոգեհանգիստի արարողութենէն վերջ, որուն ներկայ էին նաեւ գործարանի տնօրէնը եւ բոլոր պաշտօնեաները, դրօշները դարձեալ զինուորական նուագով դուրս ելան եւ դրսի դրան վրայ գրաւեցին իրենց նախկին տեղերը, մինչեւ որ ժողովուրդը մեկնեցաւ եկեղեցիէն։

Médaillés Militaires-ի կողմէ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան անդամները հրաւիրուեցան Լիոնէզի սրճարանը, հիւրասիրուելու համար։

Երկրորդ տարին է որ սոյն ձեռնարկին կը մասնակցի Կամաւորներու Միութիւնը, ստեղծելով բարի տրամադրութիւններ՝ բոլոր տեղացիներու մէջ։ Իսկ այս տարի հայկական եռագոյնը առաջին անգամ ըլլալով կը մտնէր ֆրանսական եկեղեցի մը, զինուորական նուագով.

[illegible]

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ (Մարսէյլ).— Ուրբաթ իրիկուն, Թաղիս Լաօրանական Միութիւնը սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, հրաւիրելով ընկ. Վ. Համբարձումեանը։ Նիւթն էր «Քաղաքական ներկայ կացութիւնը եւ հայ ժողովուրդը»։

Բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացած էին Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահը լսելու համար բանախօսը։ Եկած էին ամէն խաւէ մարդիկ, եկած էր նաեւ «Հօկ»ը իր կազմով, միասին բերելով ոչ-թաղեցի «Փրանսագէտ» մը, ֆրանսերէն հակաճառելու համար ..

Ժամը ճիշդ 9ին Լաօրանական միութեան կողմէ Պ. Միքայէլ Եղիաեան բանախօսութիւնը բացուած յայտարարեց։ Ընկ. Վ. Համբարձումեան իր մէկ ժամուան բանախօսութեան ընթացքին փաստերով թուեց մեծ ազգերու նուաճումներն ու ազգային քաղաքականութիւնը։ Այս առթիւ ծանրացաւ հայ ժողովուրդի դատին կապուած պետութեանց մասին, ինչպէս Ռուսիա, Թուրքիա, Հայաստանի հարեւան պետութիւններ, Վրաստան եւ Ատրպէյճան։ Սահմանային խնդիրներէն վերջ, վերլուծեց Սթալինեան խարդախ սահմանադրութիւնը, որ անգամ մը եւս կը նուիրագործէր հայ ժողովուրդին իրաւազրկումը։ Բանախօսութենէն վերջ, ընկեր պատրաստակամութիւն յայտնեց պատասխանելու հարցումներուն։ Մթնոլորտը յանկարծ փոխուեցաւ։ Ֆրանսախօս պարոնը ուզեց ֆրանսերէն հարց տալ եւ ֆրանսերէն պատասխան ստանալ, ինչ որ չմերժուեցաւ, թէեւ ներկաները կը տրտնջային։ Կը թուի թէ պարոնը գոհացում չստացաւ, եւ իր գաղափարակից Հայերն ալ քանի մը «գլիշէ» հարցումներ տուին, բոլորին պատասխանեց ընկերը

Ապրիք, Լաօրանական Հայորդիներ, լաւ է այսպէս ամիսը անգամ մը ձեր ազատ բեմի վրայ հրաւիրել ամէն դաւանանքի մարդիկ, այդպէսով աւելի շատ զարգացում կը ստանանք քան ուրիշ բաներով։

Թղթակից

ՕՐ. ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ՊԱՀԼԱՒԱՆԵԱՆ
Քէսէկին Մատէնցի
եւ
Պ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳԱՔԵԱՆ
Կարնեցի
Նշանուած
Սէն Լու (Մարսէյլ) 12 Դեկտ. 1937

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ գիշեր (11 դեկտ.) տեղի ունեցաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի երեկոյթ-պարահանդէսը, սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը՝ մեծ մասամբ հայրենակիցներէ.

Բացումը կատարեց Եփրատ նուագախումբը։ Վարչութիւնը փոքր զեկուցում մը տուաւ իր երեք տարուան գործունէութեան մասին։ Փոքրիկն Լ. Ցակոբեան յաջողապէս դաշնակի վրայ նուագեց «Մեր հայրենիք»ը, եւ եւրոպական կտոր մը, օրիորդներ Գոլոյեան եւ Ա. Արուսեան իրենց երգերով փայլ մը տուին հանդէսին։ Օր. Ս. Արանոսեան իր Շամիլի պարով ջերմ ծափերու արժանացաւ, իսկ հայրենակից Ց. Չըրքճեան արտասանեց Դուրեանի «Տրտունջք»ը, եւ երգելով արտասանեց «Նիկը»։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական եւ հայկական պարերը։ Մէջ ընդ մէջ ազգային եւ յեղափոխական երգեր կը թնդացնէին սրահը։ Ազգ. վիճակահանութեան ամբողջ առժէ մը վիճակախաղի դրուելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ։ Հանդէսին հասոյթը գոհացուցիչ էր։ Ներկաները լաւ տրամադրութեամբ հեռացան սրահէն։ Հայրենակիցներուն փափաքին գոհացում տալու համար՝ կ'իմանամ թէ վարչութիւնը որոշած է երեկոյթ-պարահանդէս մը եւս սարքել Զատիկին, աւելի լայն գեղարուեստական բաժնով։

Թ. Նալպանտեան

ՆԱՓՈԼԷՈՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

Ժամանակակից քաղաքական գաղթականութեան պատմութեան կաճառը կազմակերպած է Օթէլ տը Քօլպէրի իր շէնքին մէջ (13 — 15, Rue de la Bucherie — Paris 5), յիշատակի ցուցահանդէս մը Նափոլէոնի ռուսական արշաւանքին 125րդ տարեդարձին առթիւ։ Ցուցադրուած են բազմաթիւ յիշատակներ, փաստաթուղթեր, նկարներ եւ գծագրութիւններ որոնք առաջին անգամ կը ցուցադրուին Ֆրանսայի մէջ, բերուած ըլլալով օտար թանգարաններէ եւ մասնաւորներու հաւաքածոներէն։

Ցուցահանդէսը բաց է դեկտեմբեր 18էն 26, ժամը 14էն 19 ամէն օր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

Մի անգամ դիմեց նա ինձ մի առանձին ուրախ ժպիտով, որ երբեք չէի նկատել նրա միշտ սառն դէմքի վրայ. «Վարդան, ասաց նա, մենք որ յանձն ենք առել ժողովուրդ կրթելու գործը, դեռ եւս ինքներս անկիրթ ենք, դեռ եւս շատ բան պիտի սովորենք նոյն իսկ ժողովրդից։ Ժողովուրդը մի մեծ վարժապետ է։ Նրա մի հատիկ առածի մէջ անհուն փիլիսոփայութիւն կայ։ Լսիր, ասաց նա, թէ ինչպէս ժողովուրդը արտայայտում է իր յարաբերութեան պայմանները Թուրքերի հետ. «Շան հետ հաշտ եղիր, բայց փայտը ձեռքիցդ բաց մի թո՛ղ»։ Եւ արդարեւ, այդ առակի մէջ բովանդակւում են գլխաւոր պայմանները, թէ ո՛րպէս պէտք էր վարուել մահմեդականների հետ։ Նրանք կծողներ են, նրանց ատամներից չվիրաւորուելու համար, պէտք է միշտ փայտը ձեռքում պատրաստ ունենալ։ Եւ այդ էր պատճառը, որ Պ. Սալմանը աշխատում էր զինուորել ժողովուրդը եւ նրան պաշտպանողական դիրքի մէջ դնել։

Հայրապետը եւ Ապօն խորին ուշադրութեամբ լսում էին։ Նրանք, կարծես, մոռացել էին իրանց սեփական ցաւը, մոռացել էին այն դառն վիճակը, որ առաւօտեան սպասում էր իրանց, եւ այժմ մտածում էին մի ընդհանուր ցաւի վրայ։

Նրանք շատ անգամ լսել էին Պ. Սալմանից նոյնպիսի մտքեր, բայց մինչեւ այն օր այնպէս պարզ չէին ըմբռնում նրանց իմաստը, որպէս այժմ։

Բանտը, կարծես, ազնուացրել էր Վարդանին։ Նա խօսում էր առանց լսելու։ Նա իր կեանքում շատ անգամ բանտ էր մտել եւ դուրս եկել, բայց բանտը միշտ տխուր տպաւորութիւն էր թողել նրա վրայ։ Իսկ այժմ ըզգում էր մի տեսակ բաւականութիւն։

Նա նմանում էր մի դատապարտեալի, որ մահուան սիւնի վրայ, խորին արհամարհանքով նայում է դէպի անարդար աշխարհը, եւ ծիծաղում է չար մարդկանց թեթեւամտութեան վրայ, իր մտքի մէջ ասելով. «Հա՜ ձեր բոլոր ուժը, դրանից աւել ի՞նչ էք կարող անել... դուք սպանում էք իմ մարմինը, բայց չէք կարող սպանել իմ անմահական մտքերը»...

— «Շան հետ հաշտ եղիր, բայց փայտը ձեռքիցդ բաց մի թող»... յառաջ տարաւ Վարդանը։— Այդ ուղիղ է։ Կենսական պայմանների այդ դրութիւնը ծնում է հրէշներ՝— ինձ նման հրէշներ... Դուք, բարեկամներ, երեւի, դեռ այնքան չէք ճանաչել ինձ, որպէս ես եմ իսկապէս։ Բայց որովհետեւ գուցէ այդ վերջին գիշերը կը լինի, որ կարող եմ խօսել ձեզ հետ, ուրեմն լսեցէք։ Ես այն մարդկերից եմ, որ շատ վաղ սովորեցի չարը չարով վճարել։ Իմ ձեռքերը շատ անգամ շաղախուած են եղել արիւնով, բայց ոչ երբեք մի անմեղ արիւնով։ Ես մի ժամանակ կրօնաւոր էի եւ հին կտակարանից այնքանը միայն սովորեցայ՝ «ակն ընդ ական»։ Երբ կարդացի որ Մովսէսը, Եհովայի մարգարէն, ազգասիրութիւնից դրդուած սպանեց Հրէայի հալածող Եգիպտացուն եւ նրա մարմինը ծածկեց Նեղոսի աւազների մէջ,— իմ սիրտը լցուեցաւ մի անսահման ատելութեամբ դէպի այն ազգերը, որ նոյնպէս հալածում են Հայերին։ Երբ կարդացի, որ Մովսէսը, Եհովայի մարգարէն, ամբողջ ցեղեր ոչնչացրեց, մինչեւ կարողացաւ ուխտեալ երկիրը մաքրել օտարներից եւ Իսրայէլի որդիներին բնակեցնել նրանց տեղը,— ես մտածեցի, թէ նոյնպէս պէտք է վարուել Թուրքերի, Քրդերի եւ Չէրքէզների հետ, որոնք բռնացել են մեր հայրենիքից մեզ մնացած ժառանգութեան վրայ։ Դա բռնութեան միեւնոյն օրէնքն է, որ Պ. Սալմանը բացատրում էր բոյսերի օրինակով։ Բոյսերին մի տեսակը ճնշում է, խեղդում է, ոչնչացնում է մի ուրիշ տեսակին, եւ ինքը բռնում է նրա տեղը։ Եթէ չենք ցանկանում որ գոյութեան այդ կռուի մէջ ոչնչանանք, պէտք է ընդդիմադրութեան ուժ եւ ընդունակութիւն ունենանք, եւ այդ յատկութիւնը կոչւում է անձնապաշտպանութիւն։ Պ. Սալմանի գլխաւոր նպատակը այն էր, որ ժողովրդի մէջ զարգացնի այդ յատկութիւնը։

— Ես վաղօրօք սեփականեցի այդ յատկութիւնը։ Գուցէ բարոյագէտը կ'անուանէ ինձ անբարոյական, եղեռնագործ, գազան, գուցէ քահանան մեղաւոր կը համարէ ինձ,— բայց փոյթ չէ, ես պէտք է վարուեմ այնպէս, ինչ որ պահանջում է կեանքը։ Իսկ երբ մարդիկ կը դադարին չար լինելուց, երբ խաղաղութիւնը եւ քրիստոնէական եղբայրասիրութիւնը կը թագաւորեն աշխարհիս վրայ,— ես պատրաստ եմ լինել ամենաբարին եւ համբուրուել իմ թշնամիների հետ...

Այսպէս դեռ երկար խօսում էին նրանք, մինչեւ ճրագի մէջ վառուած եղը սպառուեցաւ, մի քանի բոցէ պլըլպլաց, ծխտաց եւ ապա հանգաւ։ Բանտի մէջ տիրեց մթին խաւարը։

ԼԱ.

Մի եւ նոյն գիշերը, երբ Վարդանը, Հայրապետը եւ Ապօն բանտի մէջ փիլիսոփայութիւններ էին անում, խորհում էին դժբախտ հայրենիքի դժբախտ ժողովրդի մասին,— Թոմաս էֆէնդին գտնւում էր գիւղի քահանայի՝ Տէր Մարուքի տան մէջ, եւ ընթրիքից յետոյ, ուրախ, զուարթ շատախօսում էր եւ հանաքներ էր անում տէրտէրի հետ։

Դա մի եւ նոյն տէրտէրն էր, որ այնքան հոգսեր պատճառեց Պ. Սալմանին, իսկ այժմ լսելով նրա կորուստը, ցաւում էր, ո՛չ այն պատճառով, որ ասպարէզից պիտի անհետանար մի նշանաւոր գործիչ, այլ առհասարակ Հայի կորուստը ցաւալի էր նրա համար։ Տէր հայրը չար մարդ չէր, եւ եթէ նա ընդդիմութիւն էր գործում, կամենում էր խանգարել Պ. Սալմանի դպրոցների գործը, այդ դարձեալ նրա բարի ցանկութիւններից էր առաջ գալիս, որովհետեւ վնասակար էր համարում։

Նա դեռ մի ժամանակ հասարակ գիւղացի էր, փոքր ի շատէ գրել-կարդալ սովորել էր իր մանկութեան ժամանակ Ս. Յովհաննու վանքում։ Գիւղատնտեսութեան մէջ նրան չյաջողուեցաւ, աղքատացաւ եւ գնաց օտար երկիր բախտ որոնելու։ Պանդխտութեան մէջ նոյնպէս չյաջողուեցաւ նրան. մի ժամանակ Վան քաղաքում դահվէճի էր. գործերը վատ գնացին, վնասուեցաւ, եւ առանց մի փարայ վաստակելու, վերադարձաւ իր հայրենիքը։ Այստեղ ապրուստի մի ուրիշ միջոց չգտնելով, տէրտէր դարձաւ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

յական կառավարութեան, խօսակցի Թղթակցի մը սպանութեան առթիւ :

Ամերիկեան աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը երրորդ բողոքագիր մը կը պատրաստէ, իմացած ըլլալով որ արկածեալ թնդանօթակիրին մէջ ողջ մնացած նաւազները գնդացիրի կրակի բռնուեր են : Միեւնոյն ատեն կ'ըսուի թէ Նանքինի ամերիկեան դեսպանատունը լքուած ըլլալով, ճափոնցիները գրաւած են զայն, եւ կը գործածեն իբրեւ կեդրոն ժահապատիժներու :

Ամբոխը սաստկապէս գրգռուած ըլլալով, ճափոնական ապրանքներ կրակի տրուեցան կարգ մը ամերիկեան քաղաքներու մէջ: Իսկ Լիվրփուլի մէջ (Օհայօ) 200 անտուկ ճափոնական ապրանքներ հանդիսաւորապէս կրակի տրուեցան եւ ուրիշ թշնամական ցոյցեր կատարուեցան :

Կը կարծուի թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները նաւային ցոյց մը պիտի կատարեն, եթէ ճափոն կատարեալ գոհացում չտայ եւ եթէ համաձայնութիւն գոյանայ երկու երկիրներուն միջեւ : Ամէն պարագայի մէջ, երկու պետութիւններն ալ աւելցուցած են իրենց նաւային ուժերը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ :

Փոխկրայի խօսակցութեան շուրջ

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարին հետ : Ցեասոյ հացկերոյթ մը սարքուեցաւ, ուր սիրալիր բաժակաճառեր փոխանակուեցան, երկու երկիրներուն բարեկամութեան մասին :

Չեխական կառավարութիւնը յուշագիր մը յանձնեց Պ. Իվօն Տէլպօսի, գերման փոքրամասնութեանց մասին, որոնց խնդիրը շատ կը զբաղեցնէ Գերմանիան : Այս յուշագիրը պիտի հաղորդուի անգլիական կառավարութեան, որ տրամադիր կ'երեւայ գոհացում տալու Գերմանիոյ պահանջներուն :

Գերմանական թերթերը դիտել կու տան թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին պտոյտները սպասուած արդիւնքը չեն խոստանար :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ զինուորական կացութիւնը քննելու համար, Ճնկիւրիի մէջ ժողով մը գումարեցին Ֆրանսական եւ Թրքական սպայակոյտներուն անդամները, համաձայն 1937 մայիս 29ի Ֆրանքօ-Թուրք դաշնագրին: Այս առթիւ միջոցներ պիտի մշակուին, ի հարկին գործադրուելու համար՝ եթէ յարձակում կատարուի Սանճաքին դէմ :

ԳՈՒԲՐԻՇԷՆ կը հեռագրեն թէ ծայրայեղ աջակողմեան հոսանքները կատաղի պայքարի մը ձեռնարկած են, Հրեաները ընտրական իրաւունքէ զրկելու համար, դեկտեմբեր 20ի ընտրութեանց առթիւ :

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ երեք փաստաբանները տեղեկագիր մը պատրաստած են, ապացուցանելու համար թէ իրենց փոխանորդեալը տեսակ մը մտագար է, հետեւաբար ոչ ամբողջովին պատասխանատու : Երէկ հարցաքննուեցաւ իր մեղսակիցը, Միլիոն, որ կ'ամբաստանուի թէ բուն սպանիչն է Ռոժէ Լըպլոնի .

ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ քննութեան առեն, երեսփ. ժողովին մէջ, ակնարկելով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, ժամանակաւորապէս ընկերվարական երեսփոխանները դիտել տուին թէ Ֆրանսա չի կրնար մէկ թիզ հող տալ իր գաղթավայրերէն: «Ժողովուրդ մը որ վարդապետութեան վերածեր է ցեղային առասպելը, չի կրնար խնամակալը հանդիսանալ ստորադաս ժողովուրդներու : Մենք պատրաստ ենք հում նիւթեր տալու, եթէ անոնք չեն ծառայեր զօրացնելու Գերմանիոյ սպառազինութիւնները» : Նախարարը, Պ. Մութէ, չուզեց խօսիլ այս մասին, դիտել տալով թէ այդ խնդիրը կը վերաբերի արտաքին նախարարին :

ԼԵՀԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կը խորհի իր կարգին հրաժարիլ ազգամոգովէն, եթէ ան փորձէ խառնուիլ անդամ պետութեանց ներքին կազմակերպութեան :

Թէրզեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հանըկեան)

պատահական մահը որ տեղի ունեցաւ 38 տարեկան երիտասարդ հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 19 Դեկտ. կիրակի օր ՍԷՆ ՄԷՆԻՆ (Լուարէ Նահանգին մէջ) եկեղեցիին մէջ

ԾԱՆ.— Մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունել :

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ,, օրաթերթի 15ամեակին առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

19 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

«ՐԱՖՖԻ» ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8 Rue Maubeuge

Մէթրօ Cadet

Խօսք պիտի առնեն Պ. Պ. Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՔԱՄԱԼԵԱՆ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ռ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ Յ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, եւ ուրիշներ

ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐ. (թէյ եւ կարկանդակ միասին)

Տարեկան երեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ.Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Բացման խօսք Տիկին ՔԻՓՐԻԹՃԵԱՆԻ

Անմիջապէս կը սկսին պարերը: Գեղարուեստական բաժինը ժամը 11էն մինչեւ կէս գիշեր: Կը մասնակցին Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (վկայուած Մարսէյլի Երաժշտանոցէն), Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (երգ եւ արտասանութիւն), Պ. Պ. ԳԱՐԱԳԱՇ եւ ՁՈՐՊԱՃԵԱՆ (կովկասեան պարեր ընկերակցութեամբ թառի): Անակնկալներ խայտուհիներու կողմէ: Կը նուագէ Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ.

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro: Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՊ ՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8-30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ *SALLE D'HORTICULTURE*ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 84 *Rue de Grenelle*,

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ԴՈՒՄՕՆ, Փ. ՖՈՒՌՆԻԷ (Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկին), ... Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Հայկական պարեր ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր դեկավարութեամբ ՆԻՇԻ ՓԻՇՈ արժանիքներուն ճային

Պարերու ընթացքին զուարճալի խաղեր պիտի կատարէ Վրացի ԿԻՆՏՕՆ — Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

ԿԱԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

ՄԷԹՐՕ *Rue du Bac* — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Համազգեստ կրող եւ արձակուրդի մէջ գտնուող հայ զինուորներու մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՍԱՂԻԼԻ «Արցունքեան» խումբի ընդհ. ժողովը 18 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ցուցասրահին: Ներկայանալ անդամատետրով:

Կոմիտէ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը, Այս իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Սէն Սաթուրնէի ընկերները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի «Հրայր» խումբին կողմէ 18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, դպրոցին սրահը: Կը դասախօսէ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ. Նիւթ՝ Հայաստանի դէպքերու մասին :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱՅԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

19 Դեկտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Mr. MAYOի սրահը, Ave. Hoche, Կուրպէվուա: Կը դասախօսէ Ընկ. Լ. ՉՕՐՄԻՍԵԱՆ. Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ վիճակախաղը:

Մուտք 2 ֆր., փոքրերուն համար 0.50 սանթիմ.

Ընկերա—ժամանցական հաւաքոյթ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

26 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կը ներկայացուի «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՁԱՏԱՄԱՐՏԸ» շարժանկարը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Հաճելի ժամանց:

Մուտք 1 ֆր

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՔՆՆԻՉԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ. ՍԻՍԻԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

86 RUE BLANQUI. Ալֆորվիլ

Մուտք 5 ֆրանք:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13') Imprimerie A. DER HAGOPIAN.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Նահանգային Միութեան Ընդհ. ժողովը 19 Դեկտ. Կիրակի, ժամը 2ին, Պ. Լեւոն Տօնիկեանի բնակարանը: 53, Ռիւ Կիւսթաւ Քուրպէ, Պանթէօ :

Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի շրջաբերականը, եւ ընթացիկ հարցեր :

Հ. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Կիրակի, 19 Դեկտ., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուռ Լաֆայէթի գրասենեակը: Օրակարգ.— Մանուկներու Օրուան հանդէսի պատրաստութիւն: Ընթացիկ խնդիրներ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ ...	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 19 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3607 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՓԱՄՓՈՒՇՏԸ...

Տօնակատարութիւն մը եւս, ոգեկոչելու համար յիշատակը Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին։ Թէեւ ուշ, բայց լաւ կազմակերպուած, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ։

Ոգեկոչե՛նք մեր անդարմանելի, անփոխարինելի կորուստները․ բայց չմոռնանք յայտնի եւ անյայտ քաջագործութիւնները․ ու խել ու խել գիւղական մարտնչումներ, որոնց ամբողջական պատմութիւնը չունինք տակաւին, այսքան տարի վերջ ․

×

Պատմութիւնը նոյն եղանակով սկսաւ ամէն ուր, — պատերազմ, մինչեւ 45 տարեկանի զինուոր, վայրենի խուզարկութիւններ եւ արիւնածարաւ հետապնդումներ, ապա տեղահանութիւն եւ անճիտում ։

Ականատեսներ կը պատմեն եւ պատմութիւնն ալ կը հաստատէ, Շապին Գարահիսարի մասին․—

Առաջին անգամ զինուոր առնուած էին 100 երիտասարդներ ։ Շատերը դասալիք եղան, չկարենալով տոկալ բարբարոսութեանց։ Կառավարութիւնը ձեռնարկեց խուզարկութեանց եւ ձերբակալութեանց, հասարակ չարագործներու ձեռքով։ Արդէն ազնուուած էր Երզնկայի առաջնորդ եպիսկոպոսը, Սեբաստիոյէն իր պաշտօնավայրը գացած ատեն։ Թուրք զօրքը քարուքանդ կ'ընէր հայկական գիւղերը, ամբողջ նահանգին մէջ։ (Թուրքիա դեռ մասնակցած չէր պատերազմին եւ Թուրք զինուորները հայ կիներ եւ աղջիկներ կ'առեւանգէին Ալաշկերտի, Բասէնի եւ Գաղզըւանի շրջանին մէջ, իսկ խուզարկութիւնները առաջ էին գացած նոյն հանգամանք)։

Շապին Գարահիսարի շրջանին մէջ, Բուրք գիւղը քարուքանդ եղած էր դեռ մայիսին (1915)։ Բուն քաղաքին մէջ, ձերբակալութիւնները հասած էին մինչեւ առաջնորդը, Վաղինակ վարդապետ, որ յետոյ բզքտուեցաւ աքսորի ճամբուն վրայ ։

1915 յունիս 2ին, կառավարութիւնը 200 չարագործներ զինելով, կ'արձակէ քաղաքին վրայ։ Միեւնոյն ատեն կը սաստկանան խուզարկութիւնները, չարչարանքներն ու թալանը։ Այդ աշնտարափին մէջ, լուր կը հասնի թէ Անդրէաս գիւղն ալ քանդուած եւ կոտորուած է ։

Յունիս 3ին կը պայթի առաջին գնդակը, խուզարկութեան մը միջոցին։ Զարդի ուրուականը ձեւ ու մարմին առած էր արդէն ։ Զէնքը բռնողը հրացանին կամ ատրճանակին կը վարի։

Մինչ ինքնապաշտպանութեան կռիւը կը կազմակերպուէր, Թուրքերը գիշերանց կը կոտորեն բանտարկեալներէն մէկ մասը։ Երկու օր վերջը, յունիս 5ին, կրակի կուտան հայկական թաղերը։ Հրդեհին եւ հովին սաստկութենէն մոխրակոյտի մը կը վերածուի ամբողջ քաղաքը։

Ճարահատ, փրկելով ինչ որ կարելի է, ժողովուրդը կ'ապաստանի պատմական բերդը, եւ ամբողջ բանակի մը եւ անոր թնդանօթներուն դէմ կը մարտնչի մինչեւ վերջին փամփուշտը, մօտ մէկ ամիս․․․․

×

Ահա Շ․ Գարահիսարի հերոսամարտին պատմութիւնը, չոր ու ցամաք բառերով։ Այսպէս նաեւ միւս ահեղ եւ անկոտրելի մարտնչումները, — Վասպուրական, Մուսա լեռ, Եդեսիա, Ֆրնտըճաք, Ակռաղ Մատէն եւայլն։ Մարտնչումներ, որոնք թէեւ չկրցան բնաջնջումէ փրկել ոչ կռուողները, ոչ ալ ժողովուրդը, բայց հաստատեցին անտեսուած ճշմարտութիւն մը — այս ժողովուրդը միայն զարնուելու, ջարդուելու սահմանուած հօտ մը չէ, այլեւ գիտէ զարնել ։

Եւ Շապին Գարահիսարը գիտցաւ զարնել ուժգնօրէն, իբրեւ սասանեցուցիչ լախտ մը, որուն վրէժը թշնամին լուծեց կիներ եւ մանուկներ մորթելով։

Մալխասի «Լուսաղէմին»ը, դժբախտաբար կէս մնացած, տուած էր քանի մը դրուագներ ինքնապաշտպանութեան այդ պայքարէն։ Ուրիշներ ալ — ականատեսներ — պատմած են ինչ որ կրցեր էին տեսնել։ Դեռ կան բազմաթիւ անտիպ յուշեր ։

Եւ սակայն, դեռ պատմութիւնը կը սպասէ իր հեղինակին, տալու համար ամբողջական պատկերը։ Դեռ առիւծները եւ անոնց կողքին կանգնած հերոսուհիներն ու սքանչելի պատանիները կը սպասեն իրենց յիշատակարանին ։

Անշուշտ երազատեսներ չէին անոնք որ կռուեցան ու ինկան, գերագոյն յանդգնութեամբ մը, մինչեւ վերջին փամփուշտը ։

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ անոնք իրենց յոյսը դրած էին Մուրատի եւ Անդրանիկի օգնութեան կամ ռուսական բանակին յառաջխաղացութեան վրայ ։

Մօտէն հետեւած ըլլալով այդ շրջանի անցքերուն, կը յիշենք թէ Մուրատը ինք չէր որ օգնութեան պիտի երթար Սեբաստիայէն, այլ որոշած էր ղրկել Վարդան Շահպազն ու Եղօն, բայց դէպքերը գահավիժեցան, եւ Շ․ Գարահիսարը մնաց իր սեփական ուժերով։ Գազան Մուամմէրը արդէն ոչնչացուցած էր Սեբաստիան, իսկ Մուրատն ու իր զինակիցները լեռնէ լեռ ինկած էին ։

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր փաստերը կը հաստատեն թէ Շ․ Գարահիսարը չէր կրնար ուրիշ կերպ շարժիլ։ Եւ եթէ ծովափ մը ունենար ինչպէս Մուսա լեռը, անշուշտ ան ալ կ'ազատէր, իր 4500-5000 ժողովուրդով եւ 200 ռազմիկներով ։

«Մեռան, բայց չկորան», պիտի ըսէր բանաստեղծը ։

Թող անոնց յիշատակը դառնայ ազդարար խորհրդանշան մը բոլորիս համար։ Մանաւանդ այս խաբէութ ափերուն վրայ, որոնք այնքան շուտ կը մաշեցնեն մարդոց յիշողութիւնը։ Եւ թող չսպառի մեր հաւաքական գիտակցութեան իւղը, ինչպէս, ափսո՜ս, սպառեցաւ անոնց փամփուշտը ․․․

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ Գ. ՏԵՍԻԳԻՆԵՐ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը ձերբակալեց երկու նոր [illegible] երբեւ հետեւանք այս օրերս երեւան հանուած երկու խուզարկութեան [illegible] եւ այդ առթիւ եղած խոստովանութեանց։ Կալանաւորներէն մէկն է [illegible] Թրուչիէի, որուն համար կ'ըսեն թէ կապեր ունի Ջօր․ Ֆրա [illegible], Փիէռ Փրուսթ, 35 տարեկան, գեր-նախագահ Փարիզի շրջանին [illegible] մասնագիտական յանձնախումբին ։

Ոստիկանութիւնը այժմ երեւան հանած ըլլալով [illegible] կազմակերպութիւնը, կ'աշխատի գտնել նաեւ անոր [illegible] որ ինչպէս եւ զինամթերք [illegible]

«Իւմանիթէ» այս առթիւ կարգ մը հարցումներ [illegible] Տեսչութեան — 1. Ճի՞շդ է որ Ապահովութեան Տեսչ[illegible] [illegible] թղթածրար մը, որ կը պարունակէ [illegible] [illegible] Հիթլէրի Ֆրանսայի գործակալ [illegible] բաժանմունքին մը՝ Կէսսաիտըի եւ այդ [illegible] թեանց մասին — 2. Ճի՞շդ է որ այդ տեղեկագիրը անտեսուած [illegible] թիւնները կուտայ Ապահովութեան Տեսչութեան, ձերբակալելու [illegible] միջնորդ գործակալներէն մէկը, գլխաւոր քննիչ Կէսսաիտըի այժմ [illegible] որ պաշտօն ստացած Ֆրանսայի մէջ են․ (Այս առթիւ կը յիշէ երկու ահաբեկչական [illegible] տառեր)

Կալանաւորներէն Փէչրանի (Բլիշի) համար կը վկայեն թէ ազատական պատերազմին ծագումէն ի վեր կամաւորներ կը հաւաքէր Ջօր․ Ֆրանքոյի համար, Ֆրանսայի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ։ Ամբաստանեալը կ'ուրանայ իր անդամակցութիւնը գաղտնի կոմիտէին մէջ, սակայն իր քով գտնուեցաւ յուշատետր մը որ կը պարունակէ կոմիտէին գլխաւոր վարիչներուն հասցէները․ Ըստ այս, Գույվա Թուրսէյի չէնքին գտնուած կ'ըսէ թէ անոր միջոցաւ ստացած էր 150 քիլօ Մէլինէթը եւ միւս զէնքերը։ Ամբաստանեալին քով գտնուեցաւ դէզ մը կասկածելի թուղթեր։ Այս առթիւ հարցաքննուեցան նաեւ իր սիրուհին եւ 25 տարեկան երիտասարդ մը ։

*** Լիոնի մէկ արուարձանին մէջ, Ջրանցքին ափը գտնուեցան 12 հին մուղէրներ եւ դոյլ մը լեցուն փամփուշտ։ Այս երրորդ անգամն է որ զինապահեստներ կը գտնուին Լիոնի շրջանին մէջ։ Թունուզի մէջ ալ պայթուցիկ նիւթ պահեստ մը բռնուեցաւ ․

*** Փարիզի խուզարկութեանց ընթացքին, երեւան հանուեցան քարտէսներ երկու գետնուղիներու որոնց համար կ'ըսուի թէ սահմանուած էին գաղտնի ճամբաներով հասնելու նախարարական պաշտօնատուներուն։ Այս առթիւ մանաւոր հրահանգներ մշակուած էին, ինչպէս նաեւ կազմածներ պատրաստուած (ամուր եւ դամապատ կօշիկներ, դրպանի լապտերներ, պարաններ եւն.)։ Տակաւին կ'ուսումնասիրուին բռնուած թուղթերը, ամբողջ գաղտնիքը երեւան հանելու համար․ Ստորերկրեայ ճամբաները կ'երկարին մինչեւ արուարձանները ։

Արտաքին նախարար մը դարձաւ

Արտաքին նախարար Գ․ Իվոն Տէլպոս լրացուցած ըլլալով իր գրոյցները՝ արեւելեան եւ Կեդր․ Եւրոպայի մէջ, երէկ մեկնեցաւ Փրակայէն, Փարիզ վերադառնալու համար։ Գ․ Տէլպոս վերջին օրը այցելեց ազատարար նախագահ Մասարիկի դամբարանը, յետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Պէնէշի եւ գերման փոքրամասնութեան անդամներուն հետ։ Իբրեւ արդիւնք քաղաքական խօսակցութեանց, Ֆրանսա եւ Չեխոսլովաքիա պիտի աջակցին ընդհանուր գործակցութեան, գիւրացնելու համար մերձեցումը բոլոր դրացի երկիրներուն հետ, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը։ Երկու երկիրներն ալ յարած կը մնան Ազգերու Դաշնակցութեան եւ այն համոզումն ունին թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ ժողովուրդներու ապահովութիւնը կրնան ամրապնդուիլ միայն ընդհանուր գործակցութեամբ, ճանչնալով իւրաքանչիւր պետութեան իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները։

1938ի նախահաշիւին քուէարկութիւնը

Երեսփ․ Ժողովը գիշերային նիստի մը մէջ քուէարկեց 1938ի նախահաշիւը, 25ի դէմ 547 ձայնով։ Ծերակոյտն ալ իր կարգին պիտի քննէ զայն դեկտեմբեր 26էն սկսեալ, վերջացնելու համար մինչեւ տարեգլուխ ։

Քուէարկուած նախահաշիւը, որ վիթխարի գումար մը կը կազմէ, մուտք կը նախատեսէ 54.600.557.808 ֆրանք, իսկ ելք՝ 54.599 318.506 ֆրանք։ Ուրեմն յաւելուածական մուտքը պիտի ըլլայ 1.239.302 ֆրանք ։

„Նախահաշիւը կը պարունակէ կարգ մը նոր տուրքեր։ Այսպէս, պիտի աւելնայ անթեկի գործիքներու տուրքը, յաւելցնելու համար պետական թատրոններուն, պիտի աւելնայ անցագրի տուրքը՝ Ֆրանսացիներու համար, ինչպէս եւ բնակչագիրներու տուրքը, սուրճի ներածման տուրքը եւ [illegible] մեծ քանակութեամբ արծաթեայ դրամներ պիտի կոխուին։ Այս եկամուտներով կը յուսան ստանալ 400.000.000 ֆրանք ։

Հանգստեան թոշակ պիտի ստանան այն զինուորները որոնք անդարմանելի հիւանդութեան մը կ'ենթարկուին ծառայութեան շրջանին

*** Երեսփ․ Ժողովը հինգշաբթի օր (23 դեկտեմբեր) պիտի քննէ ցուցահանդէսին երկարաձգման խնդիրը ։

*** Համաձայն արտադրութեան յաւելման յանձնաժողովի թելադրութեանց, ազգ․ պաշտպանութեան նախարարը երէկ իսկ առաջարկեց անմիջապէս ձեռնարկել աշխատանքի ժամերու յաւելման, քաղաքային հաստատութեանց մէջ որ կապ ունին սպառազինութեանց հետ։ Ուրիշ խօսքով, շաբաթական 40 ժամէն աւելի պիտի աշխատին այս ճիւղերու բանուորները ։

ՍՐՃԱՐԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ ԿԱԽՈՒԱԾ գտնուեցաւ 30 տարեկան յոյնահատ մը, լաւ հագուած եւ հովանոց մը ձեռքը (Շան գ'էլիզէի կողմը)։ Ով եւ է ինքնութեան թուղթ չունէր ։

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐ ՎԱՀԱՆ ՀԻՒՍԻՒՍԵԱՆ

Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի ազնիւ ղեկավարներէն, որ մինչեւ վերջին փամփուշտը կռուեցաւ, անձնասպան եղաւ։ Իր կինն ալ թոյն առած էր բերդին մէջ, ուրիշ բազմաթիւ հերոսուհիներու հետ, մէկ հատիկ զաւակը յանձնելով օգնող մնացողներու խնամքին (1915 Յունիս)։

[illegible] փամփուշտը կարդալ Դ. էջ ։

ԵՐՍՈՒՆ ՁԱՒԿԻ ՏԷՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Ազգ․ պաշտպանութեան նախարար Գ․ Տալատիէ շրջաբերական մը ուղղելով ընդհ․ հրամանատարներուն, յայտնեց թէ որոշած է 1937 դեկտեմբեր 23ին ծառայութենէ արձակուելու արտօնութեամբ (քոնժէ լիպէրապլ), մինչեւ իրենց կանոնական արձակումը արձակուրդ շնորհել 1936 ապրիլին երկու տարուան համար զօրանոց մտած այն զինուորներուն որոնք երկու զաւակ ունին, իրենց ամուսնութենէն ծնած։ Ամուսնութենէ վերջ օրինապէս արձանագրուած զաւակները կը համարուին իրենց ամուսնութենէն ծնած։ 1937 դեկտեմբեր 23է վերջ երկրորդ զաւկի մը ծնունդը անմիջապէս արձակել պիտի այն հայր զինուորը որ կանչուած էր 1936 ապրիլին եւ որ արդէն հայր է ողջ զաւակի մը։

Հրամանատարները կրնան, շահագրգիռներուն դրաւոր խնդրանքին վրայ, արտօնել որ փափաքողները դրօշի տակ մնան մինչեւ իրենց արձակման կանոնական թուականը։

Օժանդակ զինուորներն ալ արձակուրդ (արձակուելու արտօնութեամբ) պիտի ստանան միւսներուն հետ միաժամանակ։ Անոնք ալ այժմ պիտի չկատարեն պահեստի շրջանի ծառայութիւնը որուն ենթակայ են իրենց գործօն ծառայութենէն վերջ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ է ծանօթ ուսուցիչ Պետրոս Կարապետեան (Պետրոս Զէքի), դեկտեմբեր 12ին, երբ կը պատրաստուէր ճառ մը խօսիլ Թոփգափուի մատաղորհնութեան հանդէսին մէջ։ Ծնած էր Սկիւտար եւ կանուխէն եղած է թուրքերէնի ուսուցիչ․ Ունի բազմաթիւ հրատարակութիւններ թուրքերէնի ուսուցման համար։ Պատրիարքին կարգադրութեամբ ազգ․ թաղում կատարուած է Բերայի եկեղեցին

ՍԻՄՈՆ ՄՏԻՎԱՆԻ, փոխ-նախագահ Վրաստանի Հանրապետութեան Սահմանադիր ժողովին եւ առաջին դեսպանը Հայաստանի մէջ, մեռաւ Փարիզի մէջ եւ կը թաղուի այսօր։ Իր եղբայրն էր հռչակաւոր պոլշեւիկ Պոտու Մտիվանին, որ այնքան յարաչար գիր կատարեց Կովկասի դաշնակցին բռնակալութեանց ատեն եւ որ այս տարի գնդակահարուեցաւ իր իսկ ընկերներուն ձեռքով

ՎԱՅՏՄԱՆԻ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՄԵՂՍԱԿԻՑԸ, Միլիօն, որ կ'ամբաստանուի թէ սպաննած է վեց զոհերէն մէկը եւ օգնած՝ Տիկին Ժանին Քէլլէրի սպանութեան, առջի օր հարցաքննուեցաւ եօթը ժամ անընդհատ։ Ամբաստանեալը ուրացաւ ամէն բան, «հրէշ եւ սատանայ» կոչելով Վայտմանը, բայց եւ այնպէս բազմաթիւ հակասութիւններ երեւան հանուեցան իր յայտարարութեանց մէջ։

ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ ՉՏԵՍՆՈՒԱԾ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Հռոմի մէջ, Տիբերիս գետին յորդումով, որ ամենաբարձր աստիճանին հասած էր 1900էն ի վեր։ Վտանգուած են Հռոմի պատմական կամուրջներն ու յիշատակարանները, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու։ Անտունադար կը մնան աւելի քան 7000 հոգի։ Անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնուեցան, ուտելիք հասցնելու համար աղէտեալներուն։ Թագաւորը անձամբ այցելեց աղէտեալ շրջանը։ 250 շէնքեր պարպուեցան եւ 1000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ պատսպարուեցան քաղաքապետութեան կողմէ։ Տղմուտ ջուրեր ողողած են հրապարակները ։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ անսովոր սաստկութիւն մը առած է Ռումանիայ մէջ։ Ամէն օր արիւնալի դէպքեր կը պատահին․ Պեսարապիոյ շրջանին մէջ ազգայնական-քրիստոնէական ժողովրդական մը առեւանգուեցաւ անծանօթներու կողմէ, իսկ նոյն կուսակցութենէն ուրիշ գործիչ մը սպաննուե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ՊԱԼԱՏԷՔ

Լքուած, ամայի դաշտերէ վերջ՝ յանկարծ յուռթի պարտէզներու վրայ բացուող այս քաղաքը սիրեցի ես, երբ դեռ աղջիկ մըն էի խենդ, հեթանոս ապրումներով։ Շար ի շար բլուրներու գրկին մեղկօրէն պառկած՝ ան հը-պարտ անտարբերութեամբ մը կը դիտէր գոյներու յոյզը Լիբանանի եւ անդր-Լիբանանի կողերն ի վար։ Ճակատագրի տարտամ նախազգացում մը արիւնիս՝ ես երկար թափառեցայ անոր աւերակներուն մէջ, ու ամբողջ հասակովս պառկած ջինջ ջուրերու ափին՝ մտածեցի այն անբաժանելի, անմոռանալի՛ անցեալին որ հաւանաբար իմս էր եւ Բահաղ աստուածոյն նուիրուած այս քաղաքին։

Երբ վերադարձայ ատօրեայէն, անօթինակ տենդ մը յամեցաւ երակներուս մէջ ու ես հիւանդ, ամբողջ մնացի օրերով։

ՕՐ ՄԸ…

Վենիսի տաճարին կիսափուլ պատին վրայ նստած՝ մենք չար, անմոռանալի բաներ ըրինք իրարու։ Ես կին մըն էի ամնձրոյթով հիւանդ, յուսախաբ եւ քծնաւորէն հպարտ։ Ան զըղջաց ու լացաւ, բայց ես չներեցի երբեք.

Ու քինոտ քայլերով իջանք բլուրէն, ուր մագլցեր էինք ձեռք ձեռքի, մօտէն, աւելի մօտէն դիտելու համար կործանած տաճարը Վենիսի։

Կ'իջնէինք բլուրը ու խոժոռ կը նայէինք մեր դիմաց, քաղաքին կողքովը ցցուած աւերակներուն, եւ այն հսկայ, միակտուր վեց սիւներուն, որոնք այնքան յամառօրէն վեր կը բռնեն քանդակուած քարերը փլած տաճարին։

Արեւի բոսոր ցոլք մը ծայրէնց ու սիւնակապերընդեալ մեծութեամբ մը աւելի բարձր, աւելի խորհուրդ երեւցան։

Այն ատեն յիշեցի տրտում բառերը ալեւոր ու վաղամեռ տղու մը եւ արցունքներ բարձրացան հոգիէս։ Բայց ես չներեցի երբեք։

ՀԻՄԱ…

Վայրի նշենիի մը ճիւղերուն մէջէն կը դիտեմ միշտ հպարտ, միշտ կանգուն վեց սիւները մարմարեայ՝ Արամազդի տաճարին։ Պատուհանին մօտ պառկած եմ բազկաթոռ եւ հիւանդ, անդամալոյծ մէկուն պէս կը նստիմ անշարժ, ու ժամերով, ժամերով կը նայիմ, մինչեւ որ մուժը ծածկէ ամէն բան։

Ինչո՞ւ եկայ բնակիլ այս հեռաւոր, այս օտար քաղաքին մէջ, ուր ոչ մէկ բարեկամ ձեռք կը սեղմէ իմս։

Ո՞վ գիտէ։

ԳԻՇԵՐԱՄՈՒՏ…

Երբ բաց դաշտերուն վրայէն կը սահի արեւը եւ յետին սարսուռով մը կը սրսփան բարտիները, դեղձուկները եւ բանտարկեալները կը վերադառնան քաղաք։ Յոգնած ու տրտում մարդիկ են բոլորն ալ ու իրենց կեանքը ալտոտ են, տգեղ։ Անոնք վեր չեն նայիր վեց մարմարէ սիւներուն, արովհետեւ անոնց կեանքը ձուլուած է հողին հետ։ Անոնք չեն տեսներ իսկ այն ատօրէն մեղմ ու բարի կապոյտ երկինքը որ կը ծփայ ու կը սահի աւերակներու վերեւէն։

Գիտի խնդան, գիտեմ, երբ ըսեմ թէ այդ պահուն Բահաղ աստուածոյն ոգիները խուռն կը ծխեն կոզմտուած ու լերկ խորշերուն մէջ աւերակ տաճարին։

ԳԻՇԵՐ…

Ու հիմա մութին դէմ ու մութին մէջէն մինակ են վեց սիւները դարաւոր։ Բարտիներու արտասահմանաչ խլլոցին կը միանայ կարկաչը անտեսանելի ջուրերու։ Մեծ լռութիւն մը իջած է ամէն կողմ ու բոլոր լուսամուտները փակ են ալ։ Հազ չնագայլեր չկան։ Անոնք չեն սիրեր աւերակները։

Ու երբ լուսինը հսկայ լապտերի մը նման կը կախուի Վենիսի բլուրէն, կը լսուի միալար ձայնը բուէճակի մը… «երբո՛ք, ալ երբո՛ք»։

Խոկար Ալէն Փոյի սեւ թռչունը վար կը նայէին աստղաղէշ եւ ի զուր կը փորձեմ տաքցնել սառած արիւնս։ Մեռած քաղաքին ցուրտը կը սողոսկի արիւնիս մէջ։

Անվերադարձ բաներու տրտմութեամբը ծանր՝ միշտ կը լսուի լացը միալար՝ այն տարօրինակ թռչունին որ սիրեց գիշերը եւ աւերակները միայն։

ԱՐԵՒԱՄԱՏ

Իսկ ես կը սիրեմ այն պահը երբ Վենիսի արցունքէն պայղուած նայուածքին տակ ու մթնշաղին մէջէն մեղմօրօր կ'անցնին կարաւանները ուղտերուն։ Ասոր դըջի ձագերն են որ կ'երթան անծանօթ աստուածոյն երկրպագելու, եւ իրենց հետ կը տանին խունկ, ոսկի, թանկագին քարեր.

Անհունօրէն քաղցր երգ մը կը բարձրանայ պատանի ուղտերէ, անոր կը ձայնակցի դաշնաւորումը զանգակիկներու։

Մտիկ կ'ընեմ հոգեթով, գլուխս դրած թեւիս եւ աչքերս կիսախուփ։

Անոր հարցում մը կը ծփայ մտածումիս խորը…

Ինչ էի ես այն օրերուն երբ Բահաղի տաճարէն կը բարձրանար զովքը քուրմերուն՝ առաւօտեան այս խառնակայով պահուն…

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒՆ…

Կ'ըսեն՝ թէ Սողոմոն աւելի չքեղ վայր մը չգտաւ կանգնելու համար տաճար մը, նուիրուած իր ամէնէն պաշտած հարճին աստծուն։ Կ'ըսեն՝ թէ մարմարակերտ սիւներու, արձաններու համբաւը մինչեւ Եհովային բարձրացաւ ու խռովեց անոր հանգիստը։ Առիւծներու երախներէն յորդող Պաալպէքի բոսոր գինին, քանդակուած ողկոյզներէ ծորող ցոփութիւնը հեշտութեան կաթիլներով լեցուցին արիւնը Բահաղի երկրպագուներուն. եւ բազմաթիւ էին անոնք որ կուսային հող մտնելու համար ուխտին, տգեղ կեանքը։ Հռովմայեցիներ, Եգիպտացիներ փառք նկարեցին տիրել այդ տաճարներուն։ Արամազդի սիւները մրցումի ելան Բահաղի կամարներուն քովն ի վեր։ Գեղենոր ինկան կիսամեռ՝ ոսկիի դէզերու կողքին։ Կ'ըսեն՝ թէ այնքան արժան, այնքան քանդակ կար որ Արաբները յոգնեցան ամէն բան կործանելու իրենց մոլուցքին մէջ։

Ահա թէ ինչու սիւներ կան գետկանգուած, պատառուած երախներով առիւծներ, աւերուած ողկոյզներ։ Խորշեր կան թափուր, տարուշաններու ատոնց մարմարեայ ատնդուխներ ու նրբանցքներ մթաստուեր ուրէ յանկարծ հրաշքի մը նման կը պարզուի ամէնէն ջինջ կապոյտը երկինքին եւ ամէնէն յուռթի կանաչութիւնը երկրին։

Ու հրաշալիքը հրաշալիքներու… վեց սիւները Արամազդի տաճարին։ Միակտուր, հսկայ գլանիկներ որոնք դարերու հպարտութեամբ վեր կը բռնեն կիսակործան կամարները։

Անպարտելի ուժը գեղեցկութեան՝ պզտիկ, ունայն, վայրի մարդերուն համար։

ՆՈՐԵՐԸ…

Թմբուկներու ձայնով, գոյն գոյն դըրօշներու ծփանքով, սուրերու փայլատակումով անոնք կ'երթան զոհուիլ իրենց մեռած Մարգարէին։ Երիտասարդներ են մեծ մասով, առաջնորդութեամբ սպիտակ մազերը ուսին թափած ծերունիի մը։ Բլուրին վրայ, Աստղիկի տաճարէն քիչ հեռու կը հանգչի անոնց սուրբը։ Կորեճները պիտի երգեն, սուրեր պիտի մխրճեն իրենց կրծքին ու պիտի լան պարելով։ Ծարիրուած աչքերով կիներ պիտի հիանան ու գազանածածուկ վայրերու մէջ պիտի յանձնուին քաջերուն։ Արիւն պէտք է հոսի կարմիր կաթիլներով օծելու սպիտակ դամբանը մեռած, անվերադարձ սուրբին։

Ոչ ոք, ոչ ոք պիտի յիշէ սակայն, թէ քանի մը քայլ անդին գտնուող կիսափուլ տաճարին մէջ նոյն խենթ յոյզը կը հրդեհէր մարդկային երակները։ Ազնուական աղջիկներ վարդեր կը թափէին, վարդեջուր կը սրսկէին ու իրենց հեթանոս մարմինը կը յանձնէին պատահական անցորդներու։ Կային որ իրենց կուսական գօտին կը նետէին կարիճի մը ոտքերուն, որպէսզի յաւերժանայ ազատ Վէնիսի անունը երկիրէ երկիր։

ԱՌՕՐԵԱՆ

Քաղաքի վերջաւորութեան, հոն ուր հորիզոնը կը փակուի բլուրներով, կայ ընդարձակ աւազան մը։ Ամէն մէկ ծերպէն քաղցրահամ եւ վըճիտ ջուր մը կը վազէ ու չես գիտեր ինչպէս յանկարծ գետ մը կը կազմուի փրփրադէզ ու վարար։ Աւերակներուն մօտ ջուրերը յանկարծ անյայտ կ'ըլլան ու ոչ ոք, ոչ ոք գիտէ թէ ուր կ'երթան անոնք։

Աւազանի արճարանը նստած՝ իրենց նարկիլէն կլկլացնելով, մարդիկ կը նային հանդիպակաց ափին գետ յամեցող հոմէական աւերակի մը ու կ'երազեն

Նեղ ու սեւորակ աչքերու խորը պլպլացող այդ երազը այնքան սին է ու այնքան անփառունակ, որ հեթանոս աւազանին ջուրերը յիմար թափով մը իրար կը հրեն ալիք ալիք ու կը փախչին հեռո՜ւն։

Ու հոս կուգան տափակ սէրերու ողբոյր զոյգերը, եւ չքեղիկները ոգեղ ու սնոտի։ Գիշերը՝ ոսկետառ պահգոկներու մէջ անոնք պիտի արբենան իրենց թարգմաններուն համ ինքնաշարժ վարիչներուն հետ, որպէսզի վերադարձին կարենան նկարագրել «հեթանոս» ապրումները հեթանոս աւերակներու։

ԼՔՈՒԱԾ ՔԱՐԸ…

Քաղաքի մուտքին մինակ ու սապալած կը մնայ հսկայ մեծութեամբ քար մը։ Ո՞վ բերած է զայն մինչեւ հոս եւ ինչո՞ւ լքած։ Ոչ ոք գիտէ։

Աւերակներու ամէն պզտիկ սրբահարներ կանգ կ'առնեն ու կը դիտեն քարը լայնարիր. Ի՞նչպէս բերած են եւ ինչո՞ւ։ Քարին չուրջ, երկաթէ վանդակներով շրջապատուած՝ կը հանգչին քաղաքին վերջին տէրերը, իրենց սպիտակ դամբաններու սրբութեամբ աւելի խորացնելով գաղտնիքը մենաւոր, լքուած քարին։

Իսկ բլուրին կողն ի վեր, դարերու զարմացումով մը բերանաբաց՝ իրար կը դիտեն թափուր դամբանները հին տէրերուն։ Որ երկրին թանգարաններուն մէջ անոնց ներկուած փոշին գետ հին փառքերը կը ցուցադրէ։

Լուռ է քարը ու լուռ է հոս ամէն ինչ։

Դեղնած մազերով, գեղեցիկ մաքթով զբօսաշրջիկ կիներ ի զուր պիտի պառկին անոր վրայ, լքալումի մը յորդող ցոլքերուն տակ։ Քարը դարեր չարունակ կրած է այդ փեռուրէ, վագանցուկ մարմինները, բայց ոչ ոքի, ոչ ոքի չէ յանձնած իր տարօրէն սըրտառուչ գաղտնիքը։

ՔԷՋԻ…

Ու դուն պատանի, պզտիկ սիրական, երբ օր մը ուզես ճանչնալ այս քաղաքը, ու քու լիլա ծայյուածքդ լեցուի անցնող, անվերադարձ բաներու անլաց թախիծովը, յիշէ ան որ սիրեց ու անիծեց Բահաղ աստուածը։

Ու երբ, պատանի, աղջիկ մը խենթ, հեթանոս ապրումներով՝ փըռփռայ քեզի, իր գանգուրները ցնցելով, թէ ճակատագրի մը տարտամ նախազգացումը ունի արիւնին մէջ, մեղմօրէն զայն թեւերուդ մէջ առ ու մարմարէ վեց սիւներուն առջեւ, Վենիսի կործանած տաճարին դիմաց՝ ուխտէ որ միա՛կ, անջնջելի՛ սիրով մը պիտի նուիրուիս անոր։

Որովհետեւ չեմ ուզեր, պզտիկ սիրական, որ քեզի համար ալ կին մը անիծէ իր սիրած Բահաղ աստուածը։

Ցուլիս 29 … ՍԵՁԱ

Խ. Հայաստանի գրականութիւն

ՍԵՒԱՆ

— . —

(ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ)

1

Դու ժպտում ես արշալոյսին
Քո աչքերով բիլ, մաքուր,
Երբ ամպեր կան քո լայն ուսին,
Գառնուկների պէս զանգուր։

Ու խայտում ես դու համարձակ,
Ու ննում ես, ու խօսում,
Ալիքներդ կոհակ-կոհակ
Անուշ երգեր են հիւսում։

Գիշերներով, երբ դու, Սեւան,
Ննջում ես քո ափերում,
Հեռուից եկող հովը անձայն
Քեզ հին յուշեր է բերում։

2

Դու յիշում ես …
Դարեր առաջ քո ափերին,
Կանանչ անտառ կար անանց,
Գոյլեր կային ու բորենի,
Թփուտներում թագնուած։

Այծեամներն արագավազ,
Իջնում էին լեռներից,
Դնչիկներով սուր, թաւամազ
Խմում քո պաղ ջրերից։

Մութ մեհեաններ կային ափիդ
Ու հեթանոս բագիններ,
Չէր թափանցում այնտեղ արփին,
Ուր խոնաւ էր, անարեւ։

Քո ափերին գիւղեր կային՝
Քսենոփոնեան տնակներ։
Տիրոջ համար՝ արքայածին
Վեր բարձրացող դղեակներ։

Մարդն էր գերի քարէ կուռքին,
Գերի քուրմին հեթանոս,
Մարդն էր ստրուկ տիրոջ ձեռքին,
Ճնշուած, խոնարհ ու անխօս։

Ոսնչպարների հացր եղյսկ
Հզօր տէրն էր վայելում,
Մէկ էլ քուրմը գանգաղաքայլ,
Որ աղօթք էր մամռում։

Լաց են եղել քո ափերին
Քանի՜ անել ու չահել,
Քանի՛ անգամ քո ջրերին
Աղի արցունք են խառնել։

Քանի՜ մայրեր քաղցած, անյոյս,
Թուխ, չորացած ստինքներով,
Ջուրդ են նետել խեղակորոյս,
Մանկան կրծքին սեղմելով։

Սուգ ես արել այնժամ Սեւան.
Սեւ քող քաշել քո դէմքին,
Ու դառնացած պաղ գերեզման,
Մահերգ հիւսել ամէնքին։

3.

Դու ուրախ ես հիմա, Սեւան՝
Գեղեցկուհի, ներարձակ,
Դու տեսնում ես քո ապագան
Քո աչքերով կապուտակ։

Երբ դու գւարթ կարկաչիւնով
Կը մօտենաս ափերին,—
Կ'անցնես նոր-նոր առուներով
Ու ջուր կտաս դաշտերին։

Կը ոռոգես հանդ ու արօտ,
Ու պարտէզներ բուրաւէտ,
Կ'անցնես ճամբով նոր, անծանօթ,
Ու կը խաղաս հովի հետ։

Միանալով յորդ գետերին,
Ջուրդ ջրին կը խառնես,
Ընթացք կը տաս Որանց թափին,
Ուրախ առաջ կը վազես։

Ելեկտրական մեծ կայաններ
Նոր ուժ կ'առնեն քու ճամբին,
Դու կը վառես բիւր ալեւներ —
Հեռու, մօտիկ ափերին։

Դու շողշողուն մանեակներով
Գիւղ ու քաղաք կը զուգես,
Քո մոլեգին հզօր թափով
Բիւր անիւներ կը շարժես։

Գուրակներում քո առափնեայ,
Անտառներում նորատունկ,
Եղեւիններ կը մեծանան,
Ու կաղնիներ հաստաբուն։

Կը կառուցեն այնտեղ տներ՝
Տուփաքարից վարդագոյն,
Ու մարմարէ շատրուաններ,
Արձաններով զարդարուն։

Ու սերունդներ կ'անցնեն հզօր,
Ուժեղ կամքով, իմաստուն,
Դու ուրախ ես, այսօր Սեւան,
Դու տեսնում ես քո հեռուն։

Կոտեպնդուած վեր ես ցատկում,
Փրփուր թողնում ափերին,
Ու կարկաչուն երգեր հիւսում,
Ցաղթանակի մեծ ճամբին։

Երջանիկ ես հիմա, Սեւան,
Գեղեցկուհի ներարձակ,
Դու տեսնում ես քո ապագան,
Քո աչքերով կապուտակ.

ՀՐ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ՀԵՌԱՁԱՅՆԷ…

— . —

Հայ աւետարականի մը դրասենեակը կը գտնուէի, երբ հայ տիկին մը ներս եկաւ ու բարեկամաբար քանի մը խօսք փոխանակելէ վերջ, մօտեցաւ հեռաձայնի գործիքին ու յարաբերութեան մէջ մտաւ իր բարեկամուհիներէն մէկուն հետ.

— Ալօ՛, ալօ՛… ալ թուա՞, իռէն… Մտիկ ըրէ՛, հոգիս, ես այսօր ժողովի չեմ կրնար գալ… ինչո՞ւ… մինչեւ իրիկուն գործ ունիմ… ժը սիւի թրէ օգիւրէ, մա շէր… տանթիստին հետ ռանտէվու ունիմ, անկէ կալըրի պիտի անցնիմ, ետքէն ալ փէտիքիւրի պիտի երթամ, սահա պէտք է ընսթիթիւ տը պօթէ հանդիպիմ… Ենթենալս բան մը չէ… սուայէ ժանթիյ փուր էգսփլիքէ թու սա… Օ, նօ, մա շէր, ժը նը փէօ փա, ալ թէնփօսիպլը… ժը սիւի սէժա ֆաթիկէ, թիւ մը քոմփրան, ն'էս-փա՞… ի՞նչ… ո՞ւր, ո՞ւր… Կարմիր Խաչի պազա՞րը… դուն ալ տեղ գտար երթալու… սի թիւ վէօ ժը թը տօն ռանտէվու ա քաթր էօր է սըմի, օ սալօն տը թէ… չեմ կրնար, քա, ինքնս… Աստուած վկայ է՛ի, չեմ կրնար… թիւ փարլ թրօ ա'ազգային… շանժ, մա սէրի, շա՞նժ… փօւէ… սա վօտրա միէօ… էի՞… պարօն Օննի՞կ… տրփիւէ լը պարփանդէս թու վա թրէ պիէն… Աս գիշեր մեզի պիտի գան պոքէր խաղալու… էքուզ, մա փըթիթ, Տորան Խանըմը միշ չի՞ս կրնար ընել իմ տեղս մասնախումբին մէջ մտնալ… ինչ… պէժուպլըփիս քովէն կուգամ կոր… քոլէժս մանթիֆիք բան մը եղաւ… փէէ կալան մարդ է… տասնըվեց հազար… մեռսի… ժը փանս փա կէ մի գէրէօ՞, մուա՞… ժը փանս, մաֆըթիթ… կիրակի, ժ'էթէ օ պատարագ է ժէ փրիէ փուր լէ զազգառ… տը թու մօն քէօր… յետոյ Փրանս ալ ինծի գրէ… օ՛, նօ մալէր ն'էգզիստը բօն ուէն… չեմ կրնար… բան մը ալ չեմ կրնար, ամէն… ըը չեմ կրնար… իլ ֆօ գը ժը [illegible] լը սանթիսթ, լը մօտիսթ, լը [illegible] բէնք, լը ֆուրէօր, էթսէթէրա… [illegible] տուն Փրանց, գրէ, մա փըթիթ… քուա՞, քուա՞… անգօր էօն օթէլ հանդամանքութի՞ւն…, օ՛, մանէ մար ա լա ֆէն տիւ մօնտ… կարգադրութիւն չունիմ չէ, ամա, ճանիկս, ժէ մէ կաղքատ սօֆ… ժէ հօրավուար, մօրաթու, թու թ'ին ֆուէ տ'աղգական… իլ ֆօ փա մ'էկօրժէ ա լա ֆէն… Զմռոցած ըսեմ… փէնճիրէից [illegible]…

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ…

ՍԻՄԻԹՃԻ ԵՊԻՍԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մանչուն եւ աղջկան կողմէ, հարսնիքի պատրաստութեան մէջ միշտ բան մը պակաս ըլլալով՝ էտի Յակոբին որոշուած հարսնիքը տեղի ունեցաւ Անձարակի Կիրակին. Անկէ վերջ բուն Բարեկենդանը կուգայ, եօթը շաբաթ Մեծ Պահոց ապաշխարանքի օրերով, երբ ամուսնանալ բացարձակապէս կ'արգիլէ եկեղեցին։ Բոլոր յապաղկոտներուն միակ ապաւէնը, Ս. Սարգիսին յատուկ եկող Անձարակի շաբթուն է։ Այդ ատեն տեղի ունեցած հարսնիքները կը կոչուին «տապքօլըփակցուրծ»։ Երբեմն այնքան լատ կ'ըլլայ ամուսնացողներու թիւը որ, հրապարակի վրայ նուագածու չի գտնուիր։ Եպիսն ալ այդ չար բախտին արժանացաւ թէեւ, բայց վերջին պահուն, կարելի եղաւ Օզանյարցի Տիփիչէն եւ Կամիկենց ապալդիսի Տուսուրինց Մաքրիկը օգնութեան կանչել։ Մէկը էր պարէ-պզուկով, միւսը էր դափով։ Պարէ-պզուկը մանչուն տան, դափն ալ աղջկան տան յատկացուեցաւ։

Փեսան հագուեցնելէ վերջ, բոլոր կոչնականները փողոց ելան հարսը «վեր առնելու» երթալու համար։ Տիփփիչէն առջեւէն, պարէ պզուկը ուռեցուցած, հարսնեւորները սկսան յառաջ խաղալ։ Քանի մը երիտասարդներ Ալէ Արամին գլխաւորութեամբ hnnu փակած խումբին գլուխէն կը քալէին։ Եպիսը կուգար նստագածոյն անմիջապէս վերջ։ Կը մտածէ՞ր, չէ՞ր մտածեր, կը տեսնէ՞ր, չէ՞ր տեսներ, կը շնչէ՞ր, չէ՞ր շնչեր՝ Աստուած գիտէ…։ Քայլերը կը փախէր մեքենայի պէս։ Գեխերուն տեղը նայնիսկ դժուարաւ կը յիշէր…։

Եպիսենք կը բնակէին Թուխենց արալլխ. Հարսնեւորները երբ Տիփիչէնէն գլխաւորութեամբ այդ փողոցէն դուրս ելան՝ իրենց առջեւ բացուեցաւ քաղնիքէն Ս. Կարապետի ժամը տանող խուլ հարժ ճամբան. Անցան Փոլայի խանութին առջեւէն, Դրէմծին սխրաւին տակէն, Ղոճոյանենց տապախանէին քովէն, Աչէր Փիլիկին փաչային հոտերը չնչելէն, Հօրեգէրի չուկայէն, Քէլենց Աստուրին փուռին տակէն, Զենարենց գէյվէրին ճակատէն, Գուսիչենց, Թուչենց, Զըռգօփենց, չէլ Թագուպենց, Շըմպըլենց աչհէլէներէն, Այչախին էէօփրրին վրայէն, ու հասան ծիւենց տանը, Վարդանուչին հօրենական խրճիթը։

Անմիջապէս որ փեսան ոտքը դրաւ անոր պապուն սեմին վրայ՝ խոշորկեկ աքաղաղ մը մորթեցին եւ արիւնը հոսեցուցին Եպիսին փայլուն կօշիկներուն վրայ։ Սովորութիւնը այսպէս էր Առտափաղարցիներուն։ Աղջկան ալ ի պատիւ հաւ մը կը մորթէին, երբ տուքը դնէր ապարընտաքին սեմին վըրայ, գլխէն ի վար մանրուք դրամով խառն գարի թեղացնելէ յետոյ։ Այս աւանդական սովորութիւնէն վերջ, «Աստուա՜ծ շնորհաւոր ընէ» յանկերգը, թերեւս յետոյ անգամ կրկնուելով՝ սովկալի ժխոր մը ծայր առաւ ըսկաւ։ Ով որ քով էր եւ ճարպիկ՝ մորթուած աքաղաղին կը տիրանար։ Այս կը կոչուէր «գեղ մաքը»։ Այս ասակէտով տաղչնութիւնը չահեցաւ Ալէ Արամը, քթին ծայրը չտեսնելու աստիճան գինով, եւ սպառնալից կեցուածքին համար։ Անոր կենդանիին փետուրները զարմանալի վարպետութեամբ փետտելէ յետոյ, անցաւ ձողի մը ծայրը եւ կերոնակէր սփռոցուի մը պէս ինկաւ հարսնեւորներուն առջեւ ու բարձրացան դէպի յորկը գինայի (աղջկան տանը կառուցուած հանգիստեւհարսներուն դրաս կ'ըսեն)։ Հոն իրենց կը սպասէին Վարդանուչենց բարեկամները, Տէր Անեանին գլխաւորութեամբ (Ն'էգզիստ Տէր Անեանը իրենց մէկ քահանային Տէր Անեանէն կ'ըսուէին)։ Ամէն մարդ խնդաց ծիծաղելէ՝ երբ Ալէ Արամին երեւոյթը եւ աքաղաղին վեճակը տեսաւ։

Ու երգերը ծայր առին…։

1 — Հէյ Վարդանուշ, Վարդանուշ,
Դուն ես շէկէրեն անուշ,
Հաւանիքը չոր իւէն,
Ցէրտէրնքը պոչ իւէն,
Լառուեքը hnu իւէն… ևն.։

2.— Եղիսն խեկլլէն տեսայ,
Մէչկը գօտիով տեսայ,
Հիչ ուսմիչ չէինք ըսեր,
Կ'ըլլար մեր ձիւն փեսայ… ևն.։

3.— Դուն ըրիր մայրիկ, դուն ըրիր,
Աւետիսէն ետ ըրիր՝
Գամենց խախայն տուիր…

4.— Այչախին վրան պայի՞ր,
Աղջիկդ ինծի տայիր (կրկնել)
Հէյկիտի գումպա, գումպա, գումպա… ևն.։

5.— Առին գըրին վարի տունը,
Լըցին վրան վարդին ջուրը,
Ես չեմ ուզեր վարի տունը,
Կ'ուզիմ հօրըս, մօրըս տունը_ևն.

×

Հարսնեւորներուն թափօրը երբ Թուխենց արալլը հասաւ՝ Ալէ Արամի ձողին ծայրը աքաղաղէն նշոյլ անգամ չէր մնացած…։ Պատառ պատառ ընելով՝ հատ հատ կերած էր խեղճ կենդանիին մանրիկաղայն միսը։

Եպիսենց սեմին վրայ ալ վառեակ մը մորթուեցաւ։ Նուէրը էջա տուտուէն։ Հարսը ընդունեց փեսին մայրը՝ տաչ մը, հաց մը եւ օխա մը ալ [illegible] անոթներուն տակ։ [illegible] աշխատանքը, սիրայ եւ հայց Աբրահամի պէրէէէթին…։

Այդ գիշեր Տիփիչէն այնքան նուագեց պարէ-պզուկը որ, տասնուած գիժ… պայթեցաւ։ Անկէ վերջ հագիւակաւորները ցրուեցան։

Երկուշաբթի կէսօրուան մօտ, Եպիսին մայրը ալպաւոր ըրած պահուն, սանդուխին տակ, անուխ դրած հաւ անկիւնին խորը մարդկային հաւկթին մը լսեց…։ Սարսափահար՝ լուր ըրաւ տղուն։ Նոր փեսան, գալարին կոթէն բռնած՝ զգուշաւոր քայլերով մօտեցաւ ձայնին…։ Լուցկի մը վառեցին տեսնելու համար։ Ալէ Արամն էր…։ Թմած օղիին ազդեցութենէն՝ գիտակցաւ ինկեր էր այդ անկիւնը, աքաղաղին ձողը գրկած [illegible]…։

ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

(Վերջ)

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(«ԽԱՉՄԻԿԻ ՕՐՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ. — Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը, շարունակելով երկխօսութեամբ ոգեկոչել հայ ժողովուրդի հերոսական մարտնչումներու տարեդարձը, իր այս տարուան «Խաչմիկի Օր»ը նուիրած է Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին (1915 յունիս): Այս առթիւ, բացառիկ թիւ մը հրատարակած է «Խաչմիկ»:

Մեր կարգին ոգեկոչելով հերոսամարտը, երիտասարդ գրող Արամ Հայկազի ականատեսի յուշերէն կ'ամփոփենք հետեւեալ նկարագրութիւնը.—

.. Յունիս 5ի գիշերը խաղաղ անցաւ: Արշալոյսին հետ հրացանաձգութիւնը վերսկսաւ: Լուր կը տրուի թէ Թուրքերը կը փորձեն զանազան ուղղութեամբ բերդը բարձրանալ: Կը հրահանգուի խոյոյն զանազան խումբերով քշել դէպի բերդը: Ինչնին երեւան եկած է կռուի ընդհանուր ղեկավարը: Ղուկաս Աղբարն է ան: Մօտ երեսուն տարուան հին յեղափոխական, հին Հայդուկ, լաւ նշանառու, ու բոլոր տարբերու վստահութիւնը վայելող: Իր կողքին կազմուած էր արդէն զինուորական մարմին մը (Վահան Հիւսիսեան, Գարակէօզեան, Մարկոսեան, Գարոնվարդեան եւ Ցաքսեան):

Սակայն քաղաքի զանազան մասերէն սկսաւ բարձրանալ ծուխն ու կրակը:

Բոցերը կը հասնէին Միջին Թաղին եւ ժողովուրդը չնչահեղձ կ'ըլլար, առաւօտեան տաքին հետ միասին:

Զինուորական մարմնի որոշումը պարզ էր. ամբողջ զինամթերքով,

պաշարով ու կռուողներով բերդը բարձրանալ ամէն գնով:

Ծրեկոյեան կողմը երբ ծուխն ու մուխը վարագուրեց բերդի ճամբան, վերելքը սկսաւ: Այնուհետեւ ուժգին հով մը կրակն ու բոցը դարձուց դէպի Թրքական թաղերը, կրակի վրայ նաւթեցնելով եւ գիրենք:

Ամբողջ գիշերը բերդ փոխադրուեցաւ ինչ որ կարելի եղած էր փրկել կրակէն:

Լուսաբացին ամբողջ ժողովուրդը բերդն էր արդէն, ու քաղաքը վերածուած մոխրակոյտի:

ԲԵՐԴԻՆ ՄԷՋ

Ժողովուրդը եւ խումբերը ամբողջ գիշերը եւ այնուհետեւ զբաղեցան նորոգելով կամ կառուցանելով պատնէշներ, դիրքեր եւ ապաստանարաններ: Այս բոլոր աշխատանքներուն կը հսկէր Ղուկաս Աղբարը: Կազմուեցաւ յանձնախումբ մը որ պաշտօն առաւ հաւաքելու եւ կեդրոնացնելու բոլոր ուտեստեղէնը: Սահմանուեցան երեք գլխաւոր սննդակայաններ:

Ըստ Արամ Հայկազի բերդը հաւաքուած էին Շապինցիներու մօտ 300 ոչխարները, 50ի չափ կով, քանի մը այծ, 3 ձի, էշ մը եւ ջորի մը: Բաւականաչափ ալիւր, կաղին, հաւկիթ, իւղ, պանիր, պլղուր, գարի, ռաղ, սիսեռ, ընկոյզ եւայլն:

Եղան մարդիկ որ օձեր ալ ճաշակեցին: Մանուկ Բէիզը նշանաւոր գարձաւ պոչն ու գլուխը կտրուած եւ կրակի ձգուած օձեր ուտելու իր ախորժակով:

Կատարուած մարդահամարէն կ'երեւայ թէ բերդը ապաստանողներուն թիւն էր 5062 մարդ: Ասոնցմէ հազիւ 1500ը արական սեռէ էր եւ անոր ալ 250ը միայն ընդունակ:

Թուրք կառավարութիւնը յաջողած էր կոտորակել մեր երիտասարդութիւնը: Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին կորսնցուցած էինք առնուազն 400 հոգի:

Դիրքերը կ'որոշուին եւ ամէն դիրքի վրայ, 8 — 25 հոգի պահակներ կը նշանակուին, համաձայն իրենց կարեւորութեան:

Գլխիվար Սառնիճի խորը, Զողանը կը վերածուի ռազմամթերքի պահեստի:

Մէկ երկու օրէն, Կանաչ Կէօլերու ջուրը չորցուց բերդի ժողովուրդը: Կը մնար օգտուիլ Սրա Սառնիճի 7 լիճերէն, որոնք սակայն Թուրքերու կրակին տակ էին:

Միմիայն գիշերով եւ շատ դժուարութեամբ կարելի էր օգտուիլ: Այն ատեն որոշուեցաւ, Գլխիվար Սառնիճի յատակը լեցուած քարերը պարպել եւ անոր ջրամբարէն օգտուիլ, ինչ որ անընդարար գիտէր Գարահիսարի տարեց սերունդը: Քանի մը հարիւր հոգի գործի լծուեցան եւ մէկ քանի ժամուան յամառ աշխատանքէ յետոյ պատուական, պաղ ջուրը երեւան եկաւ: Ժողովուրդը խուշը ու խուռ խըմեց:

Կռիւը եւ հրացանաձգութիւնը կը շարունակուին բոլոր դիրքերու վրայ: Թուրքերը ամէն կողմէ նոր օգնական ուժեր կը ստանային: Հայերը ունէին մօտ 150ի չափ Թրքական մավզէր, նոր ձեւի հրացան, 50 գարտալինա եւ այնայլ: Կային նաեւ յունական եւ պուլկարական հրացաններ, ինչպէս նաեւ 40է աւելի բազմահարուած ատրճանակներ եւ 80ի չափ ձեռնառումբեր:

Վառելանիւթը հատաւ: Պէտք կ'ըլլար յաճախ, գիշերով վար իջնել եւ հրդեհէն մնացած գերանները վեր հանել:

Բերդին մէջ կար նաեւ դեղարան մը, երկու բժիշկ եւ եկեղեցի մը ուր ամբողջ ժողովուրդը ամէն օր բազկատարած կ'աղօթէր

X

Բերդը մտնելէ շաբաթ մը ետք, Թուրքերը Հայերու մօտ կ'ուղարկեն պատգամաւոր հայ կին մը, պահանջելով բացարձակ անձնատուութիւն եւ զէնքերու յանձնում, հակառակ պարագային սպառնալով հիմնայատակ քանդել բերդը թնդանօթներով:

Բնականաբար Հայերը կը նախընտրեն պատուաւոր մահը, որովհետեւ ոչ մէկ կերպով կարելի էր հաւատալ Թրքական հենգամատութեան եւ գթութեան:

Յաջորդ օրը, առտուն կանուխ որոտաց թնդանօթի առաջին ռումբը, իբրեւ եւ երեք ուղղութեամբ բռկան ռումբեր թափուիլ բերդին մէջ, առանց սակայն լուրջ վնաս տալու: Մինչդեռ Ղուկասը լռութեան յանձնարարեց թնդանօթներէն մին, խփելով թնդանօթաձիգ զինուորը:

Սակայն յաջորդ օրը առաւօտեան, երբ թնդանօթներու անդադար կրակի պաշտպանութեան տակ, թշնամին անցաւ յարձակողականի: Կատաղի հրացանաձգութեան երբեք չպատասխանեցին Հայոց դիրքերը: Անկէ երեւցած Թուրքերը սկսան դէպի վեր յառաջանալ, երբ ուժգին եւ յանկարծակի կրակ մը եռ չսպրտեց զիրենք ու կացութիւնը փրկուեցաւ:

Բայց անոր դարձեալ մէկ նոր փորձ: Այս անգամ Թուրք կանոնաւոր զինուորները Թէկումէը պահեցին եւ խուժանը քշեցին Հայկ. դիրքերուն վրայ: Անօգուտ, խայտառակ կերպով նորէն նահանջեցին:

Քանի մը օր յետոյ դարձեալ, ճերմակ դրօշակով կին պատգամաւոր եկաւ: Նոյն պահանջը եւ խարեբայական առումները կուսակալին կողմէ, ինչպէս նաեւ մերժում Հայերու կողմէ:

Կացութիւնը երթալով կը ծանրանար: Ուտելիքը եւ զինամթերքը կը սկսէր սպառիլ: Ու ոչ մէկ տեղէ օգնութիւն ստանալու յոյս կար:

Օր մը, արշալոյսին, տեսնուեցաւ որ Տէվէ Գափուսիի ստորոտը երկար պատնէշ մը կանգնած էին Թուրքերը օգտուելով գիշերային անթափանցելի մթութենէն:

Այս լաւ պատսպարուած դիրքէն, Թուրքերը միշտ կրակի տակ կրնային պահել Գլխիվար Սառնիճի ճակատը, ուր անհագին բազմութիւն մը կար ապաստանած եւ ուրկէ պէտք էր անցնիլ միշտ, ուտեստ եւ ջուր առնելու համար: Թնդանօթներն ալ անդադար կ'որոտային եւ անոր տուած զոհերը հետզհետէ կը շատնային:

Ժողովուրդի մէջ վհատութիւնը ըսկսած էր արդէն: Ոմանց մէջ տրամադրութիւն կը ստեղծուէր վար իջնել եւ յանձնուիլ, բայց զինուորական մարմինը արգիլեց:

Երրորդ անգամ եկաւ պատգամաւոր կինը: Ու Հայերը պատասխանեցին, թէ ուխտած են կռուիլ մինչեւ իրենց վերջին փամփուշտը:

Յունիս 20ին, առտուն կանուխ հրացաններու եւ թնդանօթներու կատաղի որոտումը վերսկսաւ, ու անոնց պաշտպանութեան տակ Թուրք խուժանը յառաջացաւ դէպի բերդը: Փոխադարձ կերպով հայկական բոլոր դիրքերը կրակ կը ժայթքէին: Սակայն թշնամին յեռած էր գերազանց միջոցներուն եւ քանակին, ու հետզհետէ կը մօտենար հայկական դիրքերուն:

Հայերը դիմեցին ձեռնառումբերուն: Առաջին ռումբը պայթեցաւ Շիմալիի տակ: Իրար ետեւէ պայթեցան ուրիշ ռումբեր եւս, ու թշնամին կը մագլցէր դէպի բարձունքները: Թշնամի մեծ խումբ մը, խարելով մեր մարտիկները, Սառնիճներու դիրքէն համարձակ կերպով կը յառաջանար: Կատաղի եւ անհաւասար կռուի մը մէջ հերոսաբար կ'իյնան հայ մարտիկները: Կ'ազատուին միայն Աղասի Օզանեանը եւ Սուրէն Օտապաշեանը, որոնք լուրը կը հաղորդեն զինուորական մարմնին:

Միւս կողմէ Թուրքերը կը գրաւեն բերդին դուռը եւ պատը քանդելով ներս մտնելու ճիգ կ'ընեն, սակայն կը դայթի փրկարար ռումբը: Ռմբաձիգ Գ. Կարմիրեանը ռումբ, ռումբ կ'առաքէ եւ ահա 14 տարեկան Կ. Թէվէքէլեանը, մահը աչք առած կը հասցնէ ռումբը: Աղասամէ մը կախուած Կարմիրեանը կը թնդացնէ երկրորդ ռումբը ու ահա իրարու վրայ կ'իյնան 5 — 6 Թուրքեր եւ թշնամին սարսափած տեղին վրայ կը գամուի: Դուրս կը թռչին հայ ռազմիկները իրենց դիրքերէն եւ կը յարձակին: Թշնամին՝ խուճապի մատնուած կը փախչի սարսափահար իրար գլտորելով ու դիակներ թողլով ճամբու երկայնքին:

Բերդը փրկուած էր այդ օրը ի գին 25 հայ մարտիկ հերոսներու:

Այնուհետեւ քանի մը խաղաղ օրեր անցան: Թշնամին դուրս չէր գար այլեւս, բայց անընդհատ կը գործէին հրացանն ու թնդանօթը, քարուքանդ ընելով Հայկ. դիրքերը:

Ու՛չ մէկ տեղէ օգնութեան յոյս կար այլեւս: Զինամթերքը եւ ուտեստը ըսպառած, բուռ մը հայութիւն հիւծուեց բերդի ապառաժներուն վրայ գամուած, ձգուած էին կոտորուելու եւ տրորուելու չար բախտին:

Զին. խորհուրդ է Գլխիվար Սառնիճի աղջիկ: Մոսխոն եւ դառն կըսկիծը սրտին, Ղուկասը կը պարզէ օրուան կացութիւնը: «Հազիւ 3 օրուան պաշար է մնացած բերդին մէջ: Ուրիշ ոչ մէկ ճար, բացի ուժգին հարուածով մը պատռել թշնամիի շղթան եւ դուրս գալ բերդէն»: Կը հրահանգէ յաջորդ գիշերը, միեւնոյն ժամուն, նոյն տեղը գտնուիլ, որոշումը գործադրելու համար:

Ցարձակման կէտը կ'ընտրուի Գլխիվար Սառնիճը: Տէվէ Գափուսիէն անցնելով, պէտք էր համախմբուիլ Թաքավարայի վանքը: Սակայն, գիշերանց, երկու սար զաւաճաններ (Սեբաստացի) վար կ'իջնեն բերդէն ու ծրագիրը կը հաղորդեն Թուրքերուն:

Կ'որոշուի ծրագիրը փոխել եւ այս անգամ յարձակիլ բերդի գաղէն:

Փախչելի պաշարը կը բաժնուի մեկնող խումբին վրայ, մօտ 1000 հոգի:

Բերդը ամբողջ սուգի մէջ է: Լացն ու կոծը աննկարագրելի է: Մնացողներէն շատերը այդ գիշեր իսկ թոյն առին ու նախընտրեցին այդպէս մեռնիլ, քան թէ բարբարոս Թուրքին ձեռքը իյնալ:

Գիշեր է:

Մահուան լռելեայը հաւաքուած է բերդի դրան աղջեւի հարթավայրը:

Ցերեկ կ'ուժեղնայ հարազատներու բաժանման վերջին համբոյրը՝ արտասուքով:

Կը յառաջանան առանց աղմուկի: Թուրքերու դիրքերուն աղջեւն են: Կը սկսի գիրկընդխառն, կոկորդ կոկորդի կռիւը: Այս վերջին կատաղի փորձին մէջ, աւելի քան հարիւր հայ մարտիկներ ինկան արիւնլուայ.... Ու այնուհետեւ լռեցին սասպետեան մէջ, ամբողջ երկու տարի, Գարահիսարի այդ յանդուգն եւ պատուախնդիր զաւակները զարկին զարնուեցան, մինչեւ որ բոլորն ալ ինկան հերոսի մահով ...:

Յաջորդ օրը, յունիս 28, բերդի ժողովուրդը զոհ դարձաւ Թրքական անհուն գազանութեան եւ բարբարոսութեան ...:

«... ի սոխսիին բոխումները արդէ ըրէ ... թիւ փարլ թրօ ա'ազգային, մը թի տի... մա սիւթիւաթոն նը մը փէրմէ փա տը մ'օքիւփէ ավէք լէ հայկական... չեմ կրնար, աղուոր, չեմ կրնար... քուա՞, հայերէն գի՞րք... մէ թիւ սէ քը մը նը փէօ փա լիր ..

Հէմ վախս չունիմ, հէմ ալ հայերէն չեմ կրնար կարդալ... ա'է թ'էնփոսիպլը.. չէք պարահանդէսներ ըլլան նէ տոմսակ ղրկէ ինծի, կ'առնեմ ... անկէ անդին ինչ բանէ մը համ չեմ առներ կոր... մաֆըլթիթ, ես աշխարհ չեկայ լալու համար... առանց գիրքի չեմ կարդացեր ես... նաւ սամ ա փարի... փարթու իլիա լա ժուա... Է՜հ... դուն հիւանդ ես, Իոնեա, հիւանդ ես... տօքթօրի գնա, մեղք ես ... փոլը րըթիթ... քուա՞... հա — յերէ՞ն խօսիմ... իշտէ հայերէն կը խօսաթեմ կոր, փուր թը ֆէր փլէզիր .. օ ռը վուար, մա փըթիթ»:

Տիկինը հեռաձայնին ձայնափողը տեղը դրաւ ու՛ դառնալով թարեկամ հայ առեւտրականին, որուն դէմքին վրայ ժպիտ մը կ'ստուերէր, ըսաւ.

— Երկու տարի առաջ փոքր անօթի էր, է մէնթընան ելեր է փոխպրէներ կ'ուտացնելու: Մ'է ֆորմիտապլը, եկած է ինծի ալ դաս տալու հայերէնի, էլ է աբվիւնիւ էնսիւփորթապլը: Միւսիւման սէ թ'իւն ռէվոլիւսիոնէր: Քէլ տէքսասիոն, մոն տիէօ, քէլ ոգանտալ: Ու ասիկա երկանս հայային աղջիկն՝ է: Քէ՞լ խայտառակութիւն:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

Անգլիացի խումբ մը գրագէտներ, որոնք կը պատկանին Byron Society եւ Poetry Society կոչուած ընկերակցութեանց, վերջերս շրջան մը ըրին Իտալիոյ մէջ: Երբ Հռոմէն կ'անցնէին, Վենետիկի պալատին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցան Մուսոլինիի հետ: (ԽՄԲ.— Այցելեցին նաեւ Ս. Ղազարի վանքը, ուր ապրած է Պայրըն): «Ճիորնալէ տ'Իթալիա», խօսելով այդ տեսակցութեան մասին, կը գրէ թէ Մուսոլինի անգլիացի գրագէտներուն ցոյց տուած է բանաստեղծութեան կարեւորութիւնը ներկայ դարուն մէջ: «Ոչ մէկ դարաշրջանի մէջ բանաստեղծութեան պահանջ զգալի է եղած որքան այս դարուս, որովհետեւ բանաստեղծութիւնը, կեանքի մէջ, ոչ միայն մեծ մխիթարիչ մըն է, այլ եւ մեծ ստեղծագործող մը: Այն պահուն, երբ հորիզոնը կը մթագնի հոգեկան անդրահերէն, բանաստեղծութեան արժէքը կը բազմապատկուի եւ կարեւորութիւնը կենսական կը դառնայ»:

Այդ կարեւորութենէն կը մեկնի թերեւս վերածնունդը իտալական բանաստեղծութեան:

տ'Աննունցիօ կը համարուի կամուրջ մը տասնիններորդ եւ քսաներորդ դարերու միջեւ,— տ'Աննունցիօն է որ 19րդ դարու զգայնութիւնը կը հաղորդէ ներկայ դարուն: Ան կը ճանչցուի իր պայծառ լեզուով, ծայր աստիճան պճնուած: Բանաստեղծը կը գինովնար իր բառերով եւ անոնց տուած երթեւումներով.

Պատերազմէն առաջ, հակազդեցութիւն մը ստեղծելու համար կարծես՝ ժուժ» անունը, առանց բանաստեղներ, Կորացցինի, Կոցցանօ, Մարինա Մարթինի Մորէթթի, Փալացցէսքի, Կովոնի, յառաջ բերին շարժում մը, որուն քննադատները տուին «վերջալուսային բանաստեղծներու չարժում» անունը, առանց բանաստեղծութիւնը տոգորուած էր մելամաղձոտութեան եւ ողբասացութեան չեղ, առով: Պատերազմէն վերջ՝ այս չարժումին յաջորդեց ձգտում մը բանաստեղծութեան տալու աւելի մարդկային, աւելի կենդանի երանգ մը: Այդ բանաստեղծութեան մէջ պէտք է ցոլար ժամանակի մտահոգութիւնը: Արիկա վերադարձ մըն էր դէպի լրջութիւն՝ ձեւի թէ խորքի մէջ: Այս դպրոցին գլխաւոր բանաստեղծներն էին Ունկարէթթի, Մոնթալէ, Սալա, Քուազիմոտօ, որոնք կը յատկանշուին ճիգով մը որ կ'ուզէ բառերուն տալ իրենց բուն նշանակութիւնը, զոր կորսնցուցած էր ԺԹ. դարը:

Այս դպրոցէն՝ Ունկարէթթի, այժմ փրոֆէսէօր Րիօ - տէ-Ժանէյրոյի մէջ, սնած՝ Մալարմէի, Ափոլլինէրի եւ Վալէրիի բանաստեղծութեամբ «մութ» գրող մըն է, աւելի ձեւով մտահոգ: Իր քերթուածները կէտադրութիւն չունին, կարճ եւ անհաւասար տողերէ կը բաղկանան, ոմանք նոյնիսկ պատրանքը կուտան չինական մանրանկար բանաստեղծութեան. կը սիրէ թելադրել, բայց կը զգուշանայ գործածելի հասարակ արտայայտութիւններ, առով կը մատնէ չարունակ նոր պատկերներ տալու ճիգ մը:

Քարտարէլլի, իր La Ronda չարժումով, կը յարի իտալական դասականութեան, Լէոփարտեան աւանդութեան: Ան կը հակազդէ «վերջալուսայիններուն ինչպէս է Մորէթթին եւ «գեղագիր»ներուն (calligraphe) ինչպէս է տ'Աննունցիօն: Քարտարէլլի իր քննադատական մէկ գիրքով (Խօսինք Իտալիոյ մասին, 1932) վերադիմահաստութեան կ'ենթարկէ իտալական գրականութեան աւանդութիւնը, պատմական մեկնութիւն մը կուտայ ֆաշականութեան, ու կը բացատրէ Թերականութիւն իրական վարդապետութիւնը:

Գալով Լէոփարտեան չունչին, դէպի որուն վերադարձ մը կը նշմարուի նոր քերթողներուն մօտ, պէտք է ըսել որ կը կազմէ ամէնէն յատկանշական երեւոյթը իտալական արդի բանաստեղծութեան: Միայն թէ, Լէոփարտին հիմա չի ներկայացուիր այնքան իբրեւ յոռետես բանաստեղծ մը, որքան իբրեւ առաջեալ մը իմացական Մեծ Իտալիոյ մը: Ինչպէս եւ հեզինակ հայրենասիրական անկեղծ երգերու, որոնք գրուած են Փեթրարքայէն վերջ:

Նորագոյն իտալական բանաստեղծութեան ամէնէն ցայտուն յատկանիշն այն է որ կը փորձուի յառաջ ճուն հակազդեցութիւն մը ընդդէմ «զուտ» բանաստեղծութեան, վերացական արուեստին, որ հեռու է կեանքէն: Ֆաշականութեան տիրապետութեամբ՝ բանաստեղծութիւնը կը ձգտի դառնալ աւելի բարոյական, եւ աւելի ցեղային: Այսպէս կը սկսի ծագիլ ֆաշաֆացիական բանաստեղծութիւն մը, որ կը ներշնչուի ընկերային գիտակցութեամբ: Քարտարէլլի ինքզինք կը զոհէ այս հոսանքին: Ան կ'երգէ սեւ շապիկաւորները, Աֆրիկէի պատերազմը, եւ քայլերգի մը մէջ խօսքը կ'ուղղէ Աղեքսանդրիոյ տաղեւ խարխաւ բրիտանական մարտանաւերուն:

Կովոնի, որ ի վերջոյ յարեցաւ այս հոսանքին, քերթուածով մը կ'ողջունէ Դուչէն. «Անիկա աղն է մեր հացին»:

Եւ այսպէս բոլոր բանաստեղծները կ'երգեն երկրին ընկերային ու քաղաքական կեանքը, չափով մը կը մասնակցին երկրին ընդհանուր չարժումին: 1934էն ի վեր պարբերաբար տեղի կ'ունենան մրցումներ «Մուսոլինեան շրջանի բանաստեղծներուն միջեւ: 1936ին մրցումի համար ղրկուած էին 1573 բանաստեղծութիւններ, որոնց քննութիւնը յանձնուած է մասնաւոր մարմինի մը, նախագահութեամբ Կոմս Ջիանոյի (արտաքին Նախարար): Անոնցմէ միայն 3ը կ'ընդունին դափնեպսակը եւ 1000 լիր Նիւթական մրցանակը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այն գիշեր քահանայի տունը հրաւիրուած էր եւ գիւղի մանկավարժը, երեւելի տիրացու Սիմոնը, որ տէր-հօր փեսան է: Այդ մարդը մեծ կարծիք ունէր իր գիտութեան վրայ (գիւղացիներն եւս նոյն կարծիքն ունէին նրա մասին) եւ տառաձայնէս հպարտանում էր նրանով, որ տէր հօր փեսան էր:

Յօսակցութեան առարկան այն օր ծերունի Խաչոյի տան մէջ պատահած անցքերն էին, որ մեծ սարսափ էին գցել բոլոր գիւղացիների վրայ, առանձնապէս անհանգստացնում էին տէր հօրը:

— «Ջէլը կը գայ, ձին կ'ուտի», տէր հայր, չարունակեց էֆէնդին ընդհատուած խօսակցութիւնը,— աշխարհի կարգը միշտ այդպէս է եղել եւ այդպէս էլ կը չարունակուի: Այն որ Աստուած է կարգադրել, մարդը չի կարող փոխել: Աստուած մէկին աղայ է ստեղծել, միւսին մշակ: Մէկը կը դատէ, միւսը կ'ուտէ: Հայը սովորել է աշխատանքին, Թուրքը եւ Քուրդը սովորել են ուտելուն: Եթէ աշխատողը չլինի, ուտողը չէ կարող ապրել: Թուրքերը մեզ պահում են իրանց սրով, մենք էլ պէտք է պահենք նրանց մեր աշխատանքով: Աստուած Թուրքի ձեռքում սուր է տուել, իսկ Հայի ձեռքում — բահ: Մէկը միւսի տեղը չի կարող բռնել:

— Այդ իրաւ է, պատասխանեց քահանան, երեսը խաչակնքելով.— Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ասէր Աւետարանի մէջ հէնց այդպէս է ասում, որ առանց Աստուծոյ կամքին տերեւն էլ ծառից ցած չէ ընկնում. առանց նրա կամքին մի մազ էլ մարդու գլխի վրայ չէ սպիտակում — բոլորը նրա ձեռքումն է:

— Այդպէս է, ճշմարիտ է... հաստատեց տիրացու Սիմոնը, նոյնպէս երեսը խաչակնքելով

Օսմանեան սկսեց խօսել գիւղացիների, պատերազմի պատճառով աւելի սաստկացած, հարստահարութիւնների վրայ: Տէրտէրը, բոլորովին իր անձնական շահերի տեսակէտից նայելով կառավարող յափշտակութիւնների վրայ, գանգատւում էր ասելով, թէ կառավարութեան հարկերը այն աստիճան ծանրացել են, որ բոլորովին սպառում են գիւղացիների արդիւնաբերութիւնը, եւ եթէ մի բան մնում է, այն էլ Քրդերն են տանում. այդ պատճառով ինքը շատ վնաս է վարձատրւում, շատ անգամ պատկ, մկրտութիւն եւ թաղում է կատարում, առանց մի փարա ստանալու: Գիւղացիները խոստանում են, թէ յետոյ կը վճարեն, բայց, կա՛մ չեն կատարում խոստումները, կա՛մ խաբում են, եւ դրա համար տէրտէրը այժմ գիւղի մէջ շատ ապառիկներ ունի, վճռել է այնուհետեւ չպսակել, չթաղել, եւ չմկրտել, մինչեւ վարձը սկզբում վճարելու չլինեն, որովհետեւ ինքն էլ մարդ է եւ ապրել է ուզում:

— Տէր հայր, պատասխանեց էֆէնդին գործակից մարդու եղանակով,— գիւղացուն դուք այնքան չէք ճանաչում, որքան ես եմ ճանաչում. «Աստուած գիւղացուն մի հոգի տուել, այն էլ չի կարողանում առնել». բայց երբ հոգեհան հրեշտակը սուրը ձեռին կանգնում է նրա գլխին, այն ժամանակն է տալիս հոգին: Դրանից մենք պէտք է օրինակ վեր առնենք: Գիւղացին առանց այն «օրհնած» փայտի տեղեկանալու, փող չի տայ: Դուք ձեր պապերիների հաչիւը պատմում-տեցէք, Թուղթը յանձնեցէք ինձ, ես կը տամ իմ զափթիաններից մէկին, նա կը հաւաքէ: Ես չեմ թողնի, որ ձեր մի փարան էլ կորչի:

— Օրհնեալ եղբայր. Աստուած ձեզ երկար կեանք պարգեւեսցէ, պատասխանեց քահանան,— հաչիւը այժմ էլ պատրաստ է:

— Կարդացէք տեսնեմ ո՛րքան է:

Տէրտէրը ղուրս բերեց ծոցից մի թերթ թուղթ, կեղտոտ, ճղղուած, դեղնած, եւ իր վաղեմի գոյնը կորցրած — Դա նրա հաշուագիրքն էր: Թերթի չորս երեսների վրայ, խոշոր տառերով, ծուռումուռ տողերով գրուած էին տէր հօր ապառիկները: Նա թուղթը մօտեցուց աչքերին, փորձեց կարդալ, բայց կարդալ չկարողանալով, թերթը տուեց վարժապետին ասելով.

— Առ, տիրացու Սիմոն, դու կարդա, իմ աչքերը չեն ջոկում:

Տիրացու Սիմոնը առեց հաշիւը, մի քանի անգամ հազաց, ծածրակը քորեց, ուղղուեցաւ, եւ թերթը մօտեցնելով աչքերին սկսեց կարդալ այնպիսի մի ճառական եղանակով, որ կարծես, կոնդակ էր կարդում:

— «Զոլոխ Մկօի աղջիկը կնքեցի, փողը մնաց 5 ղուրուշ, աղջիկը մէկ շաբաթից յետոյ մեռաւ, թաղեցի, փողը մնաց 7 ղուրուշ: Ալօի տղան պսակեցի, փողը մնաց 10 ղուրուշ. տասցայ 30 խուրձ խոտ. փողը կ'անէ 3 ղուրուշ: Փանոի կնիկը հիւանդ էր, գնացի նրա տանը, երեք գլուխ բժըշկական աւետարան կարդացի, փողը մնաց 3 ղուրուշ: Սագօի տղան խաչը ջրից հանեց. Բարսօն 30 ղուրուշ էր տալիս, որ ինքը հանէ. ես Սագօին խաչը արեցի, 20 ղուրուշով բարեկեցայ, փողը մնաց 20 ղուրուշ. առաջ կալի ժամանակը ցորեան կը տամ, գնացի, ուղեցի, չտուեց. գզէրն էլ վկայ է...»

Եւ այսպէս, մինչ միւս եսեւից գրուած էր մի անհագին պատմութիւն: Դա իսկապէս հաշիւ չէր, այլ տէր հօր քահանայական գործունէութեան մի քանի տարուայ ժամանակագրութիւնն էր, թէեւ խառնափնթոր կերպով նըկարագրուած, բայց բովանդակում էր իր մէջ բաւական փաստեր, թէ ինչո՛վ է զբաղւում գիւղական տէրտէրը:

— Օրինաւոր հաշիւ է, ասաց էֆէնդին, ընդհատելով եւ չկարողանալով համբերել մինչեւ տիրացուն կը վերջացնէր բոլորի «օրհներգանութիւնը»: — Դուք, տէր հայր, յանձնեցէք այդ թուղթը ինձ, ես բոլորը հաւաքել կը տամ: Ն... չէնի գիւղացիներն էլ վանքի «պտուղը» ուշացնում էին, իր ժամանակին չէին տալիս, վարդապետը մի նամակ գրեց ինձ, ես բոլորը մի օրուայ մէջ հաւաքել տուեցի, յետոյ վանքից օրհնութեան գիր ստացայ:

Տէրտէրը այնքան ընտելած էր համարում այս միջոցով իր ապառիկները հաւաքելը, որ ո'չ միայն համաձայնուեցաւ էֆէնդու առաջարկութեան, այլ կրկին շնորհակալութիւն յայտնեց եւ կրկին սկսեց օրհնել նրա թանկագին կեանքը:

ՐԱՖՖԻ

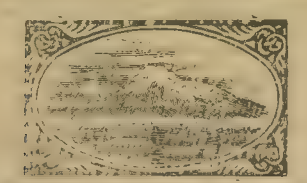

ցաւ: Գրայլայի մէջ ընտրական ժողով մը ռազմադաշտի վերածուեցաւ: Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Փլօէշթիի մէջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ հինգ Արաբներ սպաննուեցան, ընդհարելով ոստիկանութեան հետ: Ռումբեր նետուեցան Երուսաղէմի եւ Եաֆայի մէջ: Անկարգութիւնները կը շարունակուին ամէն օր:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ իրենց պատժական արշաւանքին նպատակներէն «չեն շատ հեռու ըլլալով», այժմ գործողութիւնները յառաջ կը տանին դէպի Հարաւային Չինաստան: Անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները կը շարունակեն խորհրդակցութիւնները, պաշտպանելու համար իրենց շահերը:

ԲԱԽՏԱՇՄԱՌ ԿԻՆ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Լիոնի մէջ: Ճարպիկ Սպանուհին յաջողած էր 1.150.000 ֆրանք շորթել երկու միամիտներէ, մէկուն աւետելով թէ պիտի շահի վիճակահանութեան մեծ պարգեւը, իսկ միւսին՝ խոստացած էր տասը միլիոնի հանք մը, ոսկի ֆրանքով… Իր աղջիկն ալ նման խաղեր խաղացած էր Քանի մէջ.

ՉԻՐՉԵԱՆ ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՉԻՐՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հաճիկեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 38 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 19 Դեկտ. կիրակի օր ԻՒՐԻ (Լուսարէ Ռահանկիի մէջ) եկեղեցիին մէջ:

ԾԱՆ.— Մասնագ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ:

Թ Է Յ ԱՍ Ե Ղ Ա Ն

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՐԲԷՎՈՒԱՅԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

19 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Mr. MAYOի սրահը, Ave. Hoche, Կուրպըվուա: Կը դասախօսէ Ընկ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ. Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ վիճակահանութիւնը:

Մուտք 2 ֆր., փոքրերուն համար 0,50 սանթիմ.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ,, ամսագրի 15ամեակի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

19 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

«ՐԱՖՖԻ» ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8 Rue Maubeuge

Մեթրօ Cadet

Խօսք պիտի առնեն Գ. Գ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Է. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, եւ ուրիշներ.

ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐ. (թէյ եւ կարկանդակ միասին):

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մ. Ճիւղի

"ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ,,

Տօնական օրերուն յիշեցէք Կ. Խաչը գնելով ձեր պտուղները

26 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 2 ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ 8 RUE BOSSUET. Փարիզ

Ուր պիտի գտնէք պտուղներու ընտիր տեսակներ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Հաճելի ժամանց սիրուն անակնկալներով

Պարեր. Ճոխ պիւֆէ. Մուտքը ազատ է.

Տարեկան երեկոյթ-պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Բացման խօսք Տիկին ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԻ

Անմիջապէս կը սկսին պարերը: Գեղարուեստական բաժինը ժամը 11էն մինչեւ կէս գիշեր: Կը մասնակցին Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (վկայուած Մարսէյլի երաժշտանոցէն), Գ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (երգ եւ արտասանութիւն), Գ. Գ. ԳԱՐԱԳԱՇ եւ ԶՕՐԳԱՃԵԱՆ (կովկասեան պարեր ընկերակցութեամբ թառի): Անակնկալներ խաչուհիներու կողմէ: Կը նուագէ Գ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ.

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 19 Դեկտ. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Avenue de l'Opéra (Métro: Pyramides)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Հանրածանօթ Orchestre PIZARRO

Մուտք 15 ֆրանք, անդամներու համար 10 ֆրանք:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՆԵՐԿԱՅ ԸԼԼԱԼՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

25 Դեկտ. Շաբաթ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼ ԼԻՒՍԻԷՆի սրահներուն մէջ, 13 Rue d'Issy (Billancourt)

ի պատիւ նոյ գինուորներու

Նախագահութեամբ Mr. CRESSONի, Maire d'Issy եւ Dr. ALESSANDRIի, Conseiller-Général.

Կը ներկայացուի «ԹԻԻ Ե ԽԱՂԱԳԱՐԸ» (զաւեշտ)

Կէս գիշերէն յետոյ կախամարդի մրցում. Գ. Գ. ԲԱՆԻԿԵԱՆ եւ Գ. ՓՐԷՍԻ

Զանազան հաճելի անակնկալներ: Ընտիր Ճազ-Թանկօ: Ճոխ պիւֆէ փիւրամատչելի գիներով: Կէս գիշերէն յետոյ պար, մինչեւ լոյս:

Մուտք 7 ֆր.. ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԷՍ ԳԻՆ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 26 ԴԵԿՏ. ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

***AERO-CLUB DE FRANCE*ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 6, Rue deGalilée, Paris**

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՃԱԶ, ՊԱՐԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ԺԱՄԸ 5ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԱՄԵՐԳ՝ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ — ԲԼԱՍԹԻՔ ՊԱՐԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱԹՐԱՔՍԻՈՆՆԵՐ, ԵՒՆ.

Կը ներկայացուի՝ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Ճնամուած եւ մասնաւորապէս պատրաստուած պիւֆէ մատչելի գիներով — Սպասարկութիւն երգչախումբի անդամուհիներու կողմէ

ՄՈՒՏՔ՝ 12 ՖՐԱՆՔ

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20.

Ուսուցիչները ձրիաբար.

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մեթրօ **Mairie d'Issy**ի հիւր. դիմացը.

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլխու եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւնները:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՅԱՑԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մոռնաք մուշտակները... Ամէն տեսակ մուշտակներ, մանթօներ, գոլեր... Մեր արհեստանոցներուն մէջ շատ վրայ կը շինենք մանթօներ եւ գոլեր... Կը սրբագրենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը: Մուշտակները կը մաքրենք...

Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր.

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է.

Ան զուգականն ունի իր գինիին մէջ.

Առաջնակարգ փորձագէտ...

...պատրաստուած ...

Թով Հայ ...

ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐ

Թիթեղեայ ամաններու մէջ

ՔԻԼՕՆ 10 ՖՐԱՆՔ

Դիմել **J. BEHAR**ի. 45 Rue d'HAUTEVILLE, Paris

Tél. Provence 16—72

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél. Opéra 07-77 47-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին: Բոլորն Եղբայրակիցներ աշխատին ամէն կողմ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՃՈՅ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) մեթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անուշ օդի՝ առատ աղանդերներով: Իր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԵՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԵՊԱՊ ՄՕՍԷՐԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ յոյիկով), իսկ զանազան մուխ պատրաստուած մեր ՅԷՕՆԷՐ ՔԵՊԱՊով կրնանք մրցիլ փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: Կիրակի օրեր ԷՐՄԷՆԻ ԴԱՅԱԶԻ ... Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ, ղեկավարութեամբ Գ. ՄԻՀՐԱՆ ԳԷՅՖՕՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՉԱՃԻՐԻ: Ֆանթազի: Ընտանեկան միջավայր եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր տեւական յաճախորդը դառնալու համար.

ՖՈՒԹՊՕԼ

Այսօր, կիրակի, 19 դեկտ. Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Փարիզի խառն խումբը կը մրցի Ֆրանսայի խումբին դէմ, Գուամէի մէջ: Ժամադրութիւն ժամը 1ին Փորթ տը լա Վիլէթ: Առնել թիւ 52 հանրակառքը եւ իջնել վերջին կայանը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար գրել Գ. Սօնիկեանի, 82 Gustave Courbet, Bagneux (Seine):

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է Վիրոֆլէի կեդրոն թաղամասին մէջ, օթօպիւսի կայանին ճիշդ դիմացը, 58 bis, Route Nationale, Viroflay (S. et O.), գեղեցիկ գեղեցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով: Գալլ՝ ուղղուած տեւողութեամբ: Նպաստաւոր գին: Մանրամասնութեանց համար գրել Գ. Գասպիկ Գեաւեանի, 21 Rue Banès, Meudon (S. et O.):

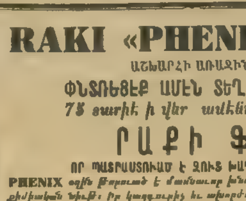

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամէնուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ: Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ:

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները:

ALBERT BACRI, Agent général

19Rue Turbigo, Paris (3), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ.— *Mrs. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)*

Mr. Simondis, 33 cours Devellier, Marseille

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dames PARIS (13e) Imprimerie A. DER AGOPIAN

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 21 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3608

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԻՐՏԸ ՏԱՔ, ՁԵՌՔԸ ԲԱՑ

Տարիներէ ի վեր այս թերթին մէջ կ'արձանագրուին բազմաթիւ լուսաւոր երեւոյթներ,— պզտիկ ափփանքներ, որոնք սակայն մեծ են ու պերճախօս՝ իրենց բովանդակութեամբ :

Անշուշտ անոնք չեն կրնար պարտկել մաւյլ իրականութիւնը՝ իր բազմազան ծալքերով : Բայց եւ այնպէս, արդարութիւնը կը պահանջէ ճերմակն ալ արձանագրել սեւին հետ : Պարզել ու բացատրել սրտցաւ ճիգերը, վրդովիչ ախտանշաններուն եւ լայկան տամադրութեանց հետ :

Այսպէս, քանի մը տողով ուշադրութեան յանձներ էինք Նոր Սեփի (Պէյրութ) Լուսինեան դպրոցին տագնապը, — եւ արդէն ցուցակներ կը կազմուին, իբրեւ կազանդչէք :

Այս առթիւ մասնաւոր նամակ մը կ'ըսէր.

— « Մեր դպրոցը ունի 455 աշակերտ, որոնց 178ը որբեր, որբուհիներ եւ չքաւոր ծնողներու զաւակներ են : Շատերը գրասեղան մ'ալ չունին : Հոգաբարձութիւնը եւ ուսուցչական կազմը գործի լծուած են նախակրթարանի համար բանի մը դասարաններ ալ շինած են, եւ սակայն աշակերտներու մեծ մասը եկեղեցին, տախտակներէ եւ թիթեղներէ շինուած շէնքի մը մէջ են : Հողն ալ կարելի եղած է առնել, սակայն այսօր տնտեսական այնպիսի անտանելի պայմաններ ստեղծուած են, որ, ստիպուած ենք բոլորովին ձրի ընդունիլ բազմաթիւ աշակերտներ, եւ մտատանջուիլ անոնց կարիքներով » :

Արդէն հրատարակած ենք առաջին ցանկը, եւ կը հաւատանք թէ շատ շանցած կարելի պիտի ըլլայ չօշափելի աջակցութիւն մը ընծայել : Հոդ չէ, կաթիլ – կաթիլ, ինչպէս «Յառաջ»ի բոլոր հանգանակութիւնները, բայց միշտ հոսուն : Այլ մանաւանդ սրտագին :

Ահաւասիկ առիթ մը յատկապէս այն գաղութներուն համար որոնք չունին հոծ բազմութիւններ, իրական գաղթականութիւն, ·· Լոնտոն, Պերլին, Պրիւսէլ, Վիէննա, Միլան եւ ուրիշ մեկուսացեալ քաղաքներ :

Թերեւս աւելորդ չըլլայ անգամ մը եւս յիշել մեծ ժողովուրդի մը մեծ օրաթերթին ձեռնարկը, ի խնդիր կաղանդչէքի : Այն ալ կաթիլներով,— շիլին եւ փէննի – ոսկիներու ցանկին հետ :

Լոնտոնի պահպանողական օրաթերթը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ էնտ Մորնինկ Փոստ», ձեռնարկած էր կաղանդի խաղալիկներ ճարելու 120,000 մանուկներու, որոնց հայրերը անգործ են : Վերջին թիւէն կ'իմանանք թէ՝ թերթին ընթերցողները 12 օրուան մէջ ճարած են 16,000 անգլ. ոսկի, որ կը բաւէ խաղալիկներ գնելու ոչ թէ 120 հազար, այլ 140,000 մանուկներու համար : Բայց տարբեր շրջանէ մը եւս 70,000 մանուկներ ուշադրութեան յանձնուած ըլլալով, հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ երեքշաբթի իրիկուն (այսօր), անոնց ալ կաղանդչէք հասցնելու համար : Ուրեմն համագումար 210,000 մանուկներ պիտի օգտուին, այս մէկ ձեռնարկէն :

Բաղդատեցէք այս 210,000 համրանքը՝ Նոր - Սեփի 455ին, մանաւանդ անոնց 178 չքաւորներու թիւին հետ : Եւ թող ձեզ շխրտչեցնէ Մեծն Բրիտանիան ու մեր համեստ համրանքը : Ուժը չէ որ արժէք ունի այստեղ, այլ ոգին - սի՛րտը :

Մենք կը հաւատանք թէ շատ աւելի տաք է մեր տարագիր բազմութեանց սիրտը, հակառակ իրենց տաժանելի պայմաններուն եւ միշտ բաց՝ ամէնէն անճար ձեռքը :

Վկայ՝ ուրիշ խօսուն օրինակ մը,— հրատարակուած քիչ անդին : Երիտասարդ մը, որ հայերէն չի գիտեր, կարդալ տալով հայ գինուորներու պատմութիւնը «Յառաջ»ի մէջ, 110 ֆրանք հաւաքեր եւ ղրկեր է խմբագրութեան, յատկացնելու համար նորադիրներուն :

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ, հին թէ նոր, Շիրակի, Զանգեզուրի եւ Ֆիլիպէի աղէտեալներու, Մակեդոնիոյ որբերու, Անատոլուի բեկորներու, Հայ արիներու, Պէյրութի հրկիզեալներու, Մուսուլի գաղթականներու, Քալամաթայի դպրոցի, Անմիջական օգնութեան եւն. հանգանակութիւններէն մինչեւ Անդրանիկի յուշարձանին ձեռնարկը, որոնք կը ներկայացնեն 350 – 400,000 ֆրանքի գումար մը,— բոլորն ալ «Յառաջ»ի բարեկամներուն միջոցաւ ճարուած :

Նոյն լուսաւոր իրականութեան ուրիշ մէկ երեւոյթը կը կազմէր կիրակի օրուան հաւաքոյթը՝ «Հայրենիք» ամսագրի 15ամեակին առթիւ :

Կազմակերպիչ յանձնախումբը վարձած էր համեստ սրահ մը, նախատեսելով միայն 25 – 30 սեղանակիցներ : Բայց, ամէնէն առաջ ինքն էր որ անճրկեցաւ, երբ դիմացը տեսաւ չորս – հինգ անգամ աւելին, քով քովի խռնուած, ոտքի վրայ, պատին կամ փողոցի դրան կռթնած ...

Մթնոլորտը այնքան տաք էր, որ միայն տասը վայրկեանի աճուրդ մը արտադրեց 600 ֆրանք,— չորս բաժնեգին : Առանց հաշուելու ամսագրին աշխատակիցներուն տրամադրած (հինգ) եւ «Յառաջ»ի դատած կամ անհատապէս արձանագրուած բաժանորդները,— համագումար 18 բաժնեգին :

Եւ դարձեալ այս առթիւ էր որ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ՝ ինչպէս խնամատարութեան, նոյնպէս հայկական մշակոյթի զարգացման ճակատին վրայ՝ անդաստանը ջրողները, ծաղկեցնողները խոնարհ բազմութիւններն են,— աշխատաւորներ եւ կազմակերպուած շարքեր, գիւղական քոյրեր ինչպէս տաք ու պաղ տեսած հայրենասէրներ ու վաստակաւորներ :

Ժողովուրդի զաւակները, որքան ալ տրտնջան, իրենք իրենց թոյլ չեն տար հարցնել —«Ո՞ր մէկուն հասնինք...»:

Կարծես անոնց սրտէն կը խօսէր, կիրակի օրուան հաւաքոյթին մէջ, երիտասարդ Արմենուհի մը, երբ դիտել կուտայր թէ պէտք եղածէն աւելի վճարեց աճուրդին համար — « Բայց դուրսը ա՜յնքան դրամ կը ծախսենք ոչինչ բաներու համար ...»: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1938Ի ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ ԶՕՐԱԿՈՉԸ

Պատերազմական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ :—

Այժմ ձեռնարկուած է 1938ի դասին ցուցակագրութեան գործողութեանց, որոնք պիտի լրանան 1938 յունուար 10ին : Այս առթիւ պէտք է արձանագրուին, 1918 յունուար 1ի եւ դեկտեմբեր 31ի միջեւ ծնած երիտասարդները, (այս թուականն ալ մէջն ըլլալով), այն երիտասարդները որոնք Ֆրանսացի դարձած են 1937 յունուար 10էն ի վեր առաջական հպատակութեամբ (նաթիւրալիզասիոն), իրաւունքներու վերստացումով կամ յայտարարութեամբ եւ չեն ցուցակագրուած 1937ին, այն օտարածին երիտասարդներ որ ենթակայ են 1928 մարտ 31ի օրէնքին 12րդ յօդուածին :

Բոլոր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները պիտի տրուին այս վերջին դասի երիտասարդներուն՝ քաղաքապետութեանց միջոցաւ : Այն երիտասարդները որոնք որեւէ հպատակութիւն չունին Ֆրանսա կը բնակին (երրորդ յօդուած 1928 մարտ 31ի օրէնքին) պիտի օգտուին նախընթաց տրամադրութիւններէն :

Ենթակաները կը հրաւիրուին անյապաղ իրենց արձանագրութիւնը խնդրել իրենց ծնողքին կամ խնամակալներուն բնակած վայրին, կամ իրենց անձնական բնակավայրին քաղաքապետութեան մէջ, եթէ ամուսնացած են կամ ոչ ծնող ունին ոչ ալ խնամակալ : Այն երիտասարդներուն համար որոնք բացակայ են կամ արգելիչ պատճառներ ունին, այս ձեւակերպութիւնը պէտք է կատարուին ծնողքներուն, խնամակալներուն կամ անոնց փոխանորդներուն կողմէ

Նոր տնօրինութիւններ օտարականաց մասին

Նախարարական խորհուրդի շաբաթ օրուան նիստին մէջ ներքին նախարարը զեկուցում մը տուաւ այն տնօրինութեանց մասին զորս ծրագրած է, աւելի զօրացնելու համար օտարականներու հսկողութիւնը : Ժողովը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց եւ յանձնարարեց ներքին նախարարին՝ անյապաղ մշակել նոր հրահանգը : Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը Պ. Տալատիէ մասնաւորապէս իր հաւանութիւնը յայտնեց ներքին նախարարին առաջարկներուն համար : Արտաքին նախարարը կարգ մը առարկութիւններ րրած ըլլալով անցագիրներու վիզայի պարտաւորութեան մասին, ներքին նախարարը ըսաւ թէ մասնաւորապէս կառչած չէ այս կամ այն տնօրինութեան, այլ կ'ուզէ միջոց մը գտնել՝ կասկածելի օտարականներու ինքնութիւնը երեւան հանելու համար : Հետեւաբար կրնայ ըլլալ որ ներքին նախարարը ետ կենայ պարտաւորիչ վիզայէն եւ աւելի գիւրին միջոց մը գտնէ, որպէսզի միջազգային դժուարութիւններ չծագին. օրինակ՝ ինքնութեան թուղթ :

Իրազեկներ կը հաւատան թէ առաջադրուած տնօրինութիւնները երբեք նեղացուցիչ հանգամանք պիտի չունենան եւ պիտի չպղծեն քաղաքական փախստականներուն : Երբեք վնաս պիտի չհասնի ապաստանի իրաւունքին որ աւանդութիւն մը կը կազմէ Ֆրանսայի համար . այլ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի միջազգային խաժամուժը Ֆրանսա չարշաւէ, քաղաքական պատրուակներով :

Դատական նախարարն ալ իր կարգին հաղորդեց այն տնօրինութիւնները զորս արդէն ձեռք առած է, օտարականներու կողմէ գործուած ոճիրները զսպելու, ինչպէս եւ արտաքսման վճիռներու գործադրութիւնը ապահովելու համար :

Միւս կողմէ, ներքին նախարարը պարտաւորիչ անձնագիր (ինքնութեան թուղթ) պիտի հաստատէ բոլոր Ֆրանսացիներուն համար, մասնաղրոշմներով : Այս պարտաւորութիւնը կը գործադրուի կարգ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս Պելճիա : Ֆրանսայի մէջ ալ ընդունուած է այս սովորութիւնը բանակին եւ ուրիշ կարգ մը ասպարէզներու համար .

Ներքին նախարարը երբ յանձնուած հրահանգները խմբագրել վերջը, պիտի ներկայացնէ վարչապետին եւ շահակից նախարարութեանց, նախարարական յառաջիկայ նիստէն առաջ : Միեւնոյն ատեն միջոցներ պիտի նախատեսուին, աւելի խիստ հսկողութեան տակ առնելու համար զէնքերը :

Վարչապետը յայտնեց թէ իր իսկ նախագահութեամբ կազմուած մարմնի մը պիտի յանձնէ այն խնդիրները որ կապ ունին օտարականներու հետ եւ կը շահագրգռեն կարգ մը նախարարութիւններ, մասնաւորապէս ներքինը, դատականը, արտաքինը եւ աշխատանքի նախարարութիւնը :

Աշխատութեան յանկման համար

Նախարարական խորհուրդի նոյն նիստին մէջ, վարչապետը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց արտադրութեան յաւելման քննիչ յանձնաժողովի տեղեկագրի մասին : Իր առաջարկին վրայ, ժողովը ընդունեց կարգ մը տնօրինութիւններ որոնք պիտի գործադրուին անյապաղ, ընթացք տալու համար եղած թելադրութեանց : Ազգ. տնտեսութեան խորհուրդը պիտի շարունակէ իր աշխատանքները իւրաքանչիւր կենսական ճարտարարուեստի մէջ, ուսումնասիրելու համար արժեգինը, ինչպէս եւ ներածման եւ արտածման կազմակերպութիւնը

Այս հարցաքննութեան ատեն, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը հաղորդեց իր տեսակէտները յանձնաժողովին մէջ գոյացած համաձայնութեան մասին, որուն տրամադրութեամբ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, շաբաթը 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը յարմարցնելու համար ազգ. պաշտպանութեան ճարտարագործութեանց պահանջներուն : Ուրիշ խօսքով, աշխատանքի ժամերը պիտի աւելցուին այդ ճարտարագործութեանց մէջ :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ մէջ (1143 անդամներ Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի) կը գտնուին 468 գիւտնական պաշտօնեաներ, 111 սպաներ որոնց 28ը զօրավար, 63 գործարանի տնօրէններ, 60 ոստիկանական պաշտօնեաներ, հարիւրի չափ գրագէտներ եւ արուեստագէտներ եւայլն, բոլորն ալ պարարտ ամսականներով :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ դահլիճին եւ պալատին միջեւ անհամաձայնութիւններ ծագած ըլլալով, կը կարծուի թէ Նահաս փաշա պիտի հրաժարի եւ նոր կառավարութիւնը պիտի կազմէ Ահմէտ Մահէր փաշա :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՄՈՌՑԱՒ, ԻՍԿ ԱՊՏԱ՞ԿԸ...

Մոսկուայի մէջ հայ լրջխանաւոր մը ունինք, Անաստաս Միկոյեան, գործավար պարենաւորման, որ անցեալ տարի Ամերիկա գնաց եւ շուքի պէս անցաւ Փարիզէն ալ :

Այս մարդն ալ Հայաստանէն բնկնածու նշանակուած ըլլալով գերագոյն խորհուրդին համար, կը բարեհաճի իջնել Երեւան եւ ճառ մը խօսիլ .

— « *Շնորհակալ եմ որ ինծ թեկնածու էք նշանակել ձեր կողմից : Այդ պատիւը ինձ չի պատկանում, այլ պատկանում է Լէնինի եւ Սթալինի կուսակցութեան, որի ղեկավարութեանը տակ ես աշխատել եմ ամբողջ ինչ որ կարող եմ : Յուսանում եմ ձեզ նոյն ձեւով շարունակել իմ կեանքը նաեւ սրանից յետոյ, մինչեւ իմ մահը : Գիտեմ, Հայաստանը աղքատ երկիր է, բայց նա բարօրութեան կը հասնի Լէնինի եւ Սթալինի կուսակցութեան առաջնորդութեամբ :*»

Կովկասէն Մոսկուա տեղափոխուած այս չինովնիկը, որուն «*ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ* » կատարուեցան Հայաստանի « մաքրագործումները», ինչպէս գրեց «*Իզվեստիա*» եւ «*Խ. Հայաստան*»ն ալ հաստատեց, յանկարծ կը խեղճանայ եւ կը խոստովանի .

— « *Ընկերներ, ներում եմ, որ ձեզ ծիծաղ է պատճառում իմ հայերէնը, ես այժմ հայերէն լաւ չեմ խօսում, որովհետեւ 17 տարի Հայաստանից դուրս եմ եղել եւ առիթ չեմ ունեցել մէկ բառ հայերէն խօսելու : Ժամանակին ես էլ վատ չէի խօսում հայերէն, սակայն այսօր մոռացել եմ : Ոչինչ, շատ մի ծիծաղէք, եթէ մի շաբաթ մնամ ձեզ մօտ, ձեզ նման կը խօսեմ* » :

« *Յուսաբեր* » կը պատմէ թէ հայերէնը մոռցած այս մարդը (42 — 43 տարեկան), մինչեւ պոլշեւիկ դառնալը (1917) միայն հայերէն գիտէր, յաճախած ըլլալով Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանը :

Առտու մը Միկոյեան կը վռնտուի այս վարժարանէն եւ էջմիածին անցնելով, կը մտնէ Գէորգեան ճեմարանը եւ ուսումը կը շարունակէ մինչեւ ներկայիս լսարանը : Յետոյ, 1918ին դպրոցը լքելով, կը նուիրուի կուսակցական գործերու : «Նախապէս Դաշնակցական էր եւ մասնակցած՝ կամաւորական շարժման » :

« Յուսաբեր » մոռցեր է շատ կարեւոր կէտ մը :

Կամաւորական շարժման ընթացքին, իբրեւ զինուոր ծառայած ատեն, Անաստաս Միկոյեան շտապած տղատակ մը կերած է Անդրանիկէն :

Ափսո՜ս որ մեռած է Անդրանիկ, այլապէս նոր ապտակով մը կը յիշեցնէր ոչ միայն հայերէնը, այլեւ ուրիշ «մոռացուած » բաներ...

ՎԱՀԷ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկներ Կայծակ եւ Արաքսի Ճէլալեան, իրենց մայրիկին մահուան առթիւ, Les Mées	200
Տէր եւ Տիկին Աւետիս Եաղուպեան իրենց փոքրիկին՝ Արմինէի ապաքինման առթիւ	100
Ա. Գարիկեան փոխան ծաղկեպսակի Երիցուհի Բերուզ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ	25
Փոքրիկն Վարդավառ Ց. Սօլաքեան (իր գանձանակէն)	10
Գումար՝	335

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Քէֆէլեան եղբ. երիցուհի Բերուզ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեփսակի	20
Հոկտ. 20ի գումարը՝	6316
Ընդհ. գումար	6336

ԽՄԲ.— Զանազան առիթներով ստացած եւ համապատասխան հաստատութեանց յանձնած ենք.— Կ. Տէրտէրեան (Մարսէյլէն) 20 ֆրանք, Հ. Յ. Դ. Վէթ. Ֆոնտին : Քէմանչիստ Թուրքէնէ 50 ֆրանք Մամըլթէյնի բուժարանին համար, իր տիկնոջ ապաքինման առթիւ :

**** Լոնտոնէն Տիկին* Triky *(Հայուհի) 130 ֆրանք կը նուիրէ Սէնթ Անի (Մարսէյլ) դպրոցին շինութեան ֆոնտին :*

ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՓԹ, 16 դեկտ. — Տասը տարեկան հասակիս ծնողքիս հետ այս երկիրը եկած եմ 1923ին, հայկական շրջանակէ դուրս, եւ այսօր հայերէն կարդալ գրել չեմ գիտեր :

Անցեալ օր հայրենակից մը « Յառաջ»ը կը կարդար եւ շատ մը զինուորներու նամակներ կային մէջը, որոնք ինծի շատ ազդեցին, չէ՞ որ ես ալ երկու տարի կ'ընէ զինուորութիւնը լրացնելս : Վերջապէս իրար հասկցանք եւ ես անմիջապէս ուղեցի որ հայ ընտանիքի տէր եւ անտէր զինուորներու նոր տարուան առթիւ հանգանակութիւն մը ընեմ, եւ ահաւասիկ արդիւնքը.— Ն. Ա. Փափազեան 25, Զ. Փափազեան 10, Թ. Պ. Օտաճեան 25, Ս. Պ. Օտաճեան 20, Գրիգոր Սենեքերիմեան 5, Յակոբ Սարաֆեան 5, Յարութիւն Թոշունեան 5, Աղաճան Քէհեաեան 15, գումար՝ 110 ֆրանք, զոր պիտի ստանաք ներփակ : Կարելի՞ չէր արդեօք այս դրամը Կ. Խաչի միջոցաւ բաշխել :

Նիկողոս Փափազեան

ԽՄԲ.— Հայերէն չգիտնալով ստորագրած է ֆրանսերէն :

Ալեքսանտրէթի սանճաքին տագնապը Ժընեւի մէջ

Զօր. Հէօնցիկէր, Մօտաւոր Արեւելքի Ֆրանսական բանակին սպարապետը, Ժընեւ գնաց մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ, խորհրդակցելու համար Սանճաքի ապագային մասին : Ինչպէս կը յիշուի, այս մասին համաձայնութիւն մը գոյացած էր Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, 1937 մայիս 29ին, Ժընեւի մէջ : Սուրիոյ խորհրդարանը չեղեալ համարած ըլլալով այս համաձայնութիւնը, Թուրքիոյ մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Ֆրանսացի սպարապետին այցելութեան : Կը կարծուի թէ ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ փարատել այն մտավախութիւնները որոնք վերջերս արծարծուեցան թուրք մամուլին կողմէ, մինչեւ որ նոր դաշնագիր մը կնքուի ֆրանսական եւ թրքական կառավարութեանց միջեւ, փոխան թուրքօ-սուրիական բարեկամութեան պայմանագրին որ չեղեալ հռչակուեցաւ Էնգիւրիի կողմէ :

Ընտանեկան նպաստներ [illegible]

Պաշտօնաթերթը դեկտեմբեր 19ին հրատարակեց (էջ 13.850) աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն 1938 յունուարին կ'աւելնայ ընտանեկան նպաստներու (Allocations Familiales) նուազագոյն սակը Սէ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՐԴԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ “ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ,,Ի ՀԱՆԴԷՊ

Նախորդ յօդուածով տեսանք, որ Խ. Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան, պետական իշխանութեան եւ հանրային ու մշակութային կեանքի մէջ 1921ից մինչեւ 1937ը, այսինքն խորհրդային վարչակարգի հաստատումից սկսած մինչեւ այսօր, դեր կատարած գրեթէ բոլոր ղեկավար եւ կարկառուն դէմքերը հարիւրաւոր երկրորդական գործիչների հետ միասին, առաւել կամ պակաս չափով մեղադրւում են իբրեւ «ժողովրդի թշնամիներ», որոնցից շատերը սոսկալի չարագործութիւններ են կատարել մեր ժողովրդի գլխին։

Տեսանք նաեւ, որ Մոսկվան լախտի չլմեցուցիչ հարուածներով «մաքրագործում» է Խ. Հայաստանը «ժողովրդի թշնամիներից», որոնց մի քանիսն արդէն գնդակահարուած են, իսկ միւսները ահ ու դողով սպասում են իրենց ճակատագրին։

Այս կացութեան հանդէպ, առաջին հարցը, որ պէտք է ծագի ամէն մի հայ մարդու մտքի մէջ, հետեւեալն է.— ճի՞շդ են արդեօք այն զարհուրելի մեղադրանքները, որ անողոքաբար տեղում են Խ. Հայաստանի համայնավար եւ ոչ-համայնավար գործիչների գլխին եւ որոնց հիման վրայ նրանք յայտարարւած են «ժողովրդի թշնամիներ»։

Եթէ ճիշդ են, ապա անաչառ եւ անկանխակալ մարդկային մտածողութիւնը անհրաժեշտութեամբ պէտք է յանգի հետեւեալ երկու բացատրութիւններից մէկին կամ միւսին։

Առաջին՝ որ Հայաստանի բոլշեւիկեան րէժիմը, 15—16 տարուայ մէջ, այսինքն իր բովանդակ գոյութեան ընթացքին՝ գերազանցօրէն չարագործներ է արտադրել։ Ծառը ճանաչւում է իր պտուղից, իսկ քաղաքական եւ ընկերային րէժիմը իր ստեղծած մարդկանցից եւ բարքերից։ Ամէն մի ծառի տուած բերքի մէջ կարող են վատ եւ փճացած պտուղներ լինել։ Սրանում արտասովոր բան չկայ։ Բայց երբ երկար տարիների փորձերից պարզւի, որ ծառի ընտրելագոյն պտուղները փճացած են, այլեւս կասկած չի կարող լինել, որ պտուղների անպիտանութեան պատճառը ծառի մէջ պէտք է որոնել։

Ճիշդ նոյն օրինակով կարելի է եւ պէտք է բացատրել, որ Խ. Հայաստանի բոլշեւիկեան րէժիմի տակ աչք բացած գրեթէ բոլոր ընտրելագոյն համայնավարները եւ «ուղեկիցները», այսինքն այն մարդիկ, որ այս 15—16 տարիների ընթացքին արժանի են համարուել կուսակցական, պետական, հանրային եւ մշակութային մարզերի մէջ միջին եւ բարձր դիրքերի տիրանալու, այսօր մերկացուած են իբրեւ զազրելի չարագործներ։

Սակայն դեռ աւելին կայ.— Վատ ծառը կարող է ազդել միմիայն իր արտադրած պտուղների վրայ. մինչդեռ Հայաստանի բոլշեւիկեան րէժիմը, ինչպէս երեւում է, ազդել է ոչ միայն իր հասունացրած, այլ եւ իրենից առաջ հասակ նետած համայնավարների վրայ։ Այլապէս ի՞նչ կերպով բացատրել, որ Ա. Յովհաննիսեանի, Ս. Տէր-Գէորգեանի, Դ. Շահվերդեանի նման համայնավարներ, որ Հայաստանի խորհրդայնացումից առաջ շատ բարի համբաւ ունէին Ռուսաստանի եւ Կովկասի համայնավարական շրջաններում, Հայաստանի բոլշեւիկեան րէժիմի տակ դարձան ժողովրդի թշնամիներ եւ դասւեցին Թունաւոր իժերի կամ կատաղած շըների կարգին։

Երկրորդ բացատրութիւնն էլ այն է, թէ Խ. Հայաստանի այսօրուայ հալածականները բնաւ էլ «ժողովրդի թշնամիներ» չեն, այլ, ընդհակառակը, սրտցաւ հայեր՝ որոնք նոյնիսկ յանցանքների առջեւ կանգ չեն առել՝ հայ ժողովուրդը օրուայ իշխանութեան կեղեքումներից ազատելու, եւ ամէն կարգի իրաւազրկութիւնների եւ ոտնահարումների ենթարկուած հայրենիքը արժանավայել վիճակի մէջ տեսնելու համար։ Այս բացատրութիւնից կը հետեւի, որ, շնորհիւ բոլշեւիկեան րէժիմի, Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը այնպիսի թշուառ վիճակի են հասել, որ այդ վիճակը մօտիկից տեսնող եւ շօշափող հայ համայնավարներն ու նրանց ուղեկիցները կատարեալ յուսահատութեան են մատնուել եւ, յուսահատական նոպայի մէջ, կատարել այնպիսի անթոյլատրելի արարքներ եւ ոճիրներ, որ մինչ օրս նոյնիսկ ամենակատաղի հակաբոլշեւիկ հայ մարդու մտքից չեն անցել...

Այս երկու բացատրութիւններից ո՛րն էլ իւրացնելու լինի մտածող հայ մարդը՝ նրա եզրակացութիւնը պիտի լինի, որ բոլշեւիկեան րէժիմը անհանդուրժելի չարիք է Հայաստանում։

Այլ եզրակացութիւն չի կարող լինել, եթէ միայն ճիշդ են այն զարհուրելի մեղադրանքները, որ ներկայացնում են խորհրդային իշխանաւորները Հայաստանի բոլշեւիկեան րէժիմի հիմնադիրներին եւ այդ րէժիմի շուրջ 15—16 տարիների ընթացքին մեծացած բազմահարիւր ականաւոր հայ համայնավարներին եւ նրանց «ուղեկիցներին»։

Իսկ եթէ այս մեղադրանքները սուտ են եւ շինծու, ապա, դրուած լինելով որ նրանք, ինչպէս վերը տեսանք, յարուցուած եւ հրահանգուած են Մոսկվայի կամ Խ. Հ. Միութեան կեդրոնական իշխանութեան կողմից՝ պէտք է դնեն մտածող հայ մարդուն մի այլ հարցի առջեւ։

Հարցը վերաբերում է Հայաստանի իրաւական կացութեանը Մոսկվայի հանդէպ։

Հայաստանի խորհրդայնացումից ի վեր, բոլշեւիկներն ու նրանց արտասահմանեան թութակները ճղակոտոր են լինում հաւատացնելու տարագիր հայութեանը, թէ մեր երկիրը՝ թէեւ դաշնակցային կապերով միացած Ռուսաստանին՝ կատարելապէս անկախ է իր ներքին գործերում, նոյնիսկ շա՜տ աւելի անկախ՝ քան եղել է «Դաշնակների հանրապետութեան» օրով։ Այս «ազգային» անապարծութիւնը առանձին թափ առաւ եւ բազմապիսի արձագանքներով տարածուեց տարագիր հայութեան մէջ մանաւանդ անցեալ տարի, երբ ստալինեան սահմանադրութեամբ Հայաստանը Խ. Հ. Միութիւնը կազմող տասնեւմէկ Խ. Հանրապետութիւններից մէկը ճանաչուեց՝ Խ. Ռուսաստանին կատարելապէս հաւասար պայմաններով։

Ճիշդ է, թէ՛ մինչեւ այդ սահմանադրութիւնը եւ թէ՛ նրանից յետոյ ձայներ չեն պակսել հայ ժողովրդի մէջ՝ մեր հայրենիքի ստորադաս վիճակի եւ մեր պետական ինքնուրոյնութիւնը օրէ ցօր փետրաթափ անող երեւոյթների մասին։ Բայց եւ այնպէս, շատ հայ մարդիկ, ականջ կախելով բոլշեւիկեան պրոպագանդին, հաւատում էին, թէ Խ. Հայաստանը ինքնօրէն պետականութեան հիմքերի վրայ է կառուցուած եւ Մոսկվայի հովանու տակ, պիտի կարողանայ հետզհետէ յառաջադիմել դէպի կատարեալ ազգային - պետական անկախութիւն։

Արդ, այս հաւատաւոր հայ մարդիկ այժմ տեսնում են, որ «հովանաւորող» Մոսկվայի աչքում, անկախ կամ կիսանկախ Հայաստանի բարձրագոյն իշխանաւորները հասարակ թիւրքական «զափթիէ»ի կչիռ իսկ չունին։

Մի Խանջեան որ եւ է պատճառով հաճելի չէ՞ Մոսկվային.— առանց այլեւայլութեան «ինքնասպան» կը դառնայ եւ նրա տեղը կը կարգուի մի Ամատունի։

Այս Ամատունին ի՞նչ Մոսկվային հաճոյքն չէ գալիս.—Հայաստան կ'ուղարկուի մի ռուս Կուլեխարով, որ մէկ աքացիով կը թռցնի Ամատունիին Կոմկուսի ընդհանուր քարտուղարի բարձրութիւնից դէպի Չէկայի նկուղը, եւ նրա տեղը, ցնոր անօրինութեան, կը կարգուի՝ Հայաստանում անյայտ ու անծանօթ՝ մի Արութինով...

Այսպէս եւ Խ. Հայաստանի միւս իշխանաւորների հետ, որոնց աստիճանն ունեցող պաշտօնեաները Եւրոպայում եւ Ամերիկայում կոչւում են պետութեան նախագահ, վարչապետ, նախարար, նահանգապետ, զօրապետ, դատախազ, քաղաքագլուխ եւ այլն, եւայլն։

Սակայն Մոսկվան ոչ միայն իրաւասու է, մի վայրկեանից միւսը, իբրեւ անպէտ քուրջի կտոր մի կողմ նետելու Խ. Հայաստանի այս բարձր եւ բարձրագոյն իշխանաւորներին, այլ եւ կարող է հարկադրել նրանց տեղը կարգուածներին, որ ամենազազրելի մեղադրանքներ յերիւրեն աչքից ընկածների հասցէին։ Նա նոյնիսկ կարող է ուզած վայրկեանին, առանց դատ ու դատաստանի, առանց ո եւ է մէկին հաշիւ տալու, սպանել տալ նշանակուած իշխանաւորին, անգամ եթէ այդ իշխանաւորը Ներսիկ Ստեփանեանի պէս մի նախկին նախարար (կոմիսար) եղած լինի...

Ե՞րբ, որտե՞ղ է տեսնուած որ մի դաշնակից պետութիւն մի ուրիշ դաշնակից պետութեան իշխանաւորի հանդէպ այսքա՞ն լիրբ, այսքա՞ն շընական վերաբերմունք ունենայ։ Կամ, կարո՞ղ էր Մոսկվան, յերիւրած եւ սուտ մեղադրանքներով, մի քանի ամսուայ ընթացքին, գարշահոտ աղբակոյտի վերածել Խ. Հայաստանի կուսակցական, պետական, հանրային եւ մշակութային ղեկավարութիւնը, եթէ մեր երկիրը գէթ իր ներքին գործերում անկախ, կիսանկախ թէ քառորդ չափով անկախ լինէր Մոսկվայից...

Այս հարցերի պատասխանը մտածող հայ մարդը կարող է գտնել եւ պէտք է գտնի մի բացատրութեան մէջ.— այն է՝ որ Խ. Հայաստանը ոչ թէ իբրեւ իր ներքին գործերում անկախ դաշնակից պետութիւն Խ. Ռուսաստանի կողքին է բազմած, այլ ընկած է նրա կրունկների տակ իբրեւ մի նուաճուած երկիր։

Իսկ այս բացատրութիւնից դէպի այն եզրակացութիւնը՝ թէ պէտք է ազատել Հայաստանը Մոսկվայի գերութիւնից՝ մի քայլ է միայն եւ այս քայլը պիտի կատարուի իրերի երկաթեայ տրամաբանութեամբ։

Ահա այն անդրադարձումները, որ պիտի ունենան Խ. Հայաստանում կատարուող «մաքրագործումները» հայ մարդու մտածողութեան մէջ։

Եթէ ճիշդ է, որ «չիք չարիք առանց բարիքի», ապա Խ. Հայաստանի կեանքը տակնուվրայ անող «մաքրագործումների» առաջին բարիքը այս անդրադարձումներն են լինելու՝ շիտակ եւ հայրենասէր հայ մարդկանց մտածողութեան մէջ։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՔԱՄԱԼ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՎԱՐՁԱՃԵՐԸ

—.—

Շիտակ խօսող մարդ կայ եղեր տակաւին...

Ճիշդ ու ճիշդ այս խօսքը անցաւ միտքէս, վիեննական թերթին մէջ կարդալով շատ գեղեցիկ, շատ խիստ — նախատակ քաղաքավարի հանդամանքին — քննադատութիւն մը Աթաթիւրքի կատարած գործին ու անոր հաստատած ընդհանուր վարչաձեւին դէմ, զոր ստորագրած է նախկին գեսպան մը որ, հազար մեղքիս վրայ, մօտէն կը ճանչնայ եղեր «Նոր» Թուրքիան, Օկիւսթ Քրալ, մինչեւ եօթներորդ երկինքը բարձրացուցած է հատորի մը մէջ, մտացածին գովեստներ հիւսելով, առանց բուն իրականութեան, ճշմարտութեան համազօր դատաստան մը ընելու։

Ներեցէք, Տէր խմբագիր, որ բուն նիւթին գալէ առաջ, կրկին պնդենք սա տեսակէտին վրայ, թէ բոլոր այն Եւրոպացի գրագէտ կամ քաղաքագէտ կամ թղթակից կոչուած պարոնները, որ շռայլօրէն, հարեւանցի փչեր, խնկարկեր են Աթաթիւրքին ու անոր մարդոց թերթերու կամ յատկապէս պատրաստուած գիրքերու մէջ, բացարձակ հիւրամեծարութեան արժանացած մարդիկ են, որոնք դիւրաւ կ'իյնան թրքական ծուղակները, զոր ոչ միայն Համիտները վարպետ էին լարելու մէջ։ Համիտներուն դէմ այս մասին ալ քար հանողներ կան հիմա։ Ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ, որ անկեղծ ու ճշմարտասէր պետական մարդիկ, գրագէտներ ու անշահախնդիր թղթակիցներ համարձակին իրենց այն երկրին վարմունքին մէջ, որով ամէն ինչ վարդագոյն կը տեսնեն արդի Թուրքիոյ մէջ, ուր ամէն տեսակ անիրաւութիւններու կ'ենթարկուի այդ վերի մարդոց իբր թէ պանծացուցած Ազատութիւնը, եւ ուր կարելի չէ շնչել առանց կանխաւ գիտնալու թէ հովը ո՞ր ծակէն կը փչէ, եւ ուր Փոքրամասնութիւնները բացէ ի բաց կը ճնշուին։ «Ազատութիւն» բառը իրենց բերնի ծամոց ընող այդ «հազուագիւտները», գիտակ այս ամէնուն, կը փառաբանեն դարձեալ Աթաթիւրքն ու անոր վարչաձեւը։ Երբ այսպէս կ'ըլլան, երկընտրանքի մը առջեւ կը գտնուինք մենք — խորհելով, թէ կամ այն է որ այդ Եւրոպացիները կուրկակարի մը չափ անտեղեակ են ծունկէն վեր անցած դարձած բաներուն, կամ յայտնի ու լռելեայն միջոցներով շահախնդրական նպատակի մը կը ծառայեն։ Երկուքէն մին կամ միւսը։ Անկարելի է որ իր պաշտօնը եւ պաշտօնին հետ խելքն ալ վրան պահող հանրային մարդ մը անվերապահ փըչէ, խնկարկէ Աթաթիւրքին կամ Սթալինին, առանց զզուանք զգալու անոնցմէ մէկին կամ միւսին կառավարական մեթոտէն։

Բայց աւելորդ է որ երկարենք մենք։

Քրալի ակնարկուած հատորին քննադատութիւնը կ'ընէ Աւստրիացի նախկին նախարար մը, Տր. Հայնրիհ Զրպիք, ուշիմ, խորաթափանց քննադատութիւն մը, որ չի նմանիր բնաւ Պ. Քրալի ստորոգութեան ոճին, զոր կը գործածէ Թէքին Ալփ Թուրք մտաւորականի մը Աթաթիւրքամոլիկ հատորին համար գրած իր յառաջաբանին մէջ։ Բոլորովին օտար այդ ոճէն, «տիթիրամպիկ» գովաբանութիւններէն, Զրպիք տեսէք թէ ինչպէս հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ Աթաթիւրքն ու անոր վարչաձեւը, Քրալի շողոմարութիւններուն դէմ —

Քրալ խանդավառ բացատրութիւններով կը նկարագրէ, իբրեւ սփափական ապրում եւ դիտողութիւն անձնական, Աթաթիւրքով ձեռք բերուած յաջողութիւնները ամէն մարզի մէջ — արտաքին քաղաքականութիւն, սահմանադրութիւն, վարչութիւն, բանակ եւ տնտեսութիւն — բայց հեղինակին արտայայտութիւնները համապատասխան չեն այն բարոյական սկզբունքներուն, որոնց վրայ պէտք է հանգչի ո եւ է յեղափոխութիւն եւ բարեկարգում։ Աթաթիւրքի կատարած գործը հաստատուած է զուտ ազգայնամոլութեան վրայ, եւ Թուրք ժողովուրդին եւ Թուրք պետութեան արմատական յեղաշրջումը համաձայն չէ պատմականօրէն ճշդուած յառաջդիմական խորհուրդներու եւ զգացումներու շարունակութեան մը, որուն կը պարտի ամէն քաղաքակիրթ ժողովուրդ իր բարեկարգումը։ Թուրքիա զայն կը պարտի ազգայնամոլութեան յանկարծական պոռթկումին։

Կը տեսնէք որ արժանայարգ Հայնրիհ Զրպիք, շատ պաղարիւնով իր պատասխանները կուտայ Քրալին, առանց ուրիշներու պէս քնարերգակ ծայրայեղութիւններու, դափնի հիւսելով հոն՝ ուր հին փուշերն ու տատասկները օրուան կառավարութեան եւ նոյն աղետաբեր միջավայրին շուրջ պսակ կը յօրինեն։

Բայց թող խօսի Տր. Հայնրիհ Զրպիք.— Ձեզի՞ր չէ, մենք ալ կրնանք հիացում յայտնել եղածին վրայ, բայց անհրաժեշտ վերապահումներով։ Այո, շատ բաներ եղան Թուրքիոյ մէջ. 1919 Մայիս 16ին զօրավար Մուսթաֆա Քէմալ Անատոլուի մէջ ձեռք առաւ ազգային շարժումը, Սուլթանութիւնը եւ Խալիֆայութիւնը ջնջեց, իր կամքը քալեցնելով ցմերջ, հակեւրոպական մեթոտներով միայն կան Թուրքիայէն շինեց աշխարհականացած — ազգայնական պետութիւն մը եւրոպական կաղապարի վրայ, ստեղծեց, մէկ խօսքով, ազգայնական Հանրապետութիւն մը, իր հեղինակութեամբ։ Գիրքին հեղինակին ցոյց տուած այս գիծերուն վրայ հարկ չըկայ յաւելումներ ընել. առանք ճիշդ են։ Բայց... նոյնքան անհրաժեշտ է սա դիտողութիւնը, թէ հինին մեծաչափով եւ փոթորկոտ խորտակումը հակեւրոպական մեթոտներով միայն տեղի ունեցաւ, ոչ թէ պատմական զարգացումի շղթայումով։ Որով, այսինքն պատմական զարգացումի չգոյութեամբ, եղածը ազգայնամոլական բռնի շարժումի մը ձեւը ունի, որուն ի հարկէ շատ չի յարմարիր բարեշրջում յորջորջումը։ Քրալ իր բառերը կը հիմնէ գլխաւորաբար «ժողովրդականացում», «ռամկավարականութիւն» սկզբունքին վրայ։ Բայց աւելի ճի՞շդ է միթէ — կ'ըսէ քննադատը —։ Ժողովրդականացում բառը չի պատշաճիր Քեմալ Աթաթիւրքի յեղափոխութեան։ Այսօրուան Թուրքիոյ ներքին կառոյցին տարրը ռամկավարական կամ ժողովրդավարական չէ։ Պետութեան եւ կուսակցութեան համադրական վարչաձեւը դիկտատորական ուղղութիւն ունի, թէեւ, ի ցոյց մարդկան, «հակակշռող» փոքրաթիւ երեսփոխաններու «ընդդիմադիր» ձեւ մըն ալ կայ ...

×

Քիչ մը թոյլ եւ միամիտ առարկայականութեամբ կը գատէ Քրալ Աթաթիւրքով ծանօթ յեղաշրջումէն վերջ Թուրքերու աշխարհին մէջ տեղի ունեցած բաները — ... կնոջ ազատագրութիւն, վարչական, կլիմական եւ հարկային բարենորոգում, կրթական, տնտեսական եւ հաղորդակցական քաղաքականութեան փոփոխութիւն, գրականութեան, արուեստի եւ ժամուցի, բանակի եւ նաւատորմի, ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան փոփոխ գաղափարներու այլայլումը, այսինքն՝ ընդառաջ շարժումը հինէն դէպի նորը.—Բայց պէտք չէ բնաւ սըխալիլ, պէտք է գիտնալ, թէ բոլոր կէտերուն վրայ այս ահագնագործ յեղափոխականացումը ազգամոլիկ պետականութեան մը ծոցէն դուրս կը ցատկէ հնարոյր գիտակցութեամբ, մտանաւոր հաշիւներով։ Ամբողջ եղածը յանկարծաբոյժ կամ հրաբորբոք գաղափարականութիւն մըն է Աթաթիւրքի ուղեղէն ցայտած, ազգայնամոլ մտածումին գերակշռութեան տակ։ Այո, իրաւ է, պատմութեան մէջ չկայ օրինակ մը Աթաթիւրքին գործին նման ո եւ է յանկարծական եւ վայրկենական այլաշրջումի։ Բայց ինծի կը թուի թէ, կ'ըսէ պատուական Աւստրիացին, «վերէն» իրականացուած այս եւրոպականացումը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ մեքենականացուած, անգիտակից պետական շարժում մը, ուրկէ օտար են ժողովրդային գիտակցական գոյութեան անկշռելի տարրերը, այսինքն ժողովուրդը անբանի դերը մը ունի բոլոր այս եղածներուն մէջ։ Ազգային ինքնութեան, անկախութեան յառաջդիմական շարժումի մը ո եւ է նշան չկայ։ Տեսակ մը բըռնադատուած առուծախի ոգին էր որ յաղթանակեց։

Հիմա գիրքին հեղինակը ինծի պիտի տարկէ, թէ առանց Աթաթիւրքի այս շարժումին՝ Թուրքը պիտի չազատագրուէր արաբական մշակոյթին ազդեցութենէն, Թուրք ժողովուրդին քաղաքական - ազգային ոգին պիտի չարթննար, պիտի չհասնէր իր ինքնատարազրութեան, որ հետզհետէ պիտի աճի։ Այո, այս առարկութիւնը անտեղի չէ, այո, նկատի պէտք է առնել յարգանքով արեւելեան ժողովուրդի մը եւ Պետութեան մը ինքնագոյութեան պայմանները, բայց ասոր համար պէ՞տք է միթէ մոռնալ, որ մեծ մասամբ թերի է Թուրքիոյ եւրոպականացման ըրուած իրողութիւնը։

***

ԲԱՆՔ ՀԵՔՆԱԿԱՆՔ

ԷՐԻԿ ՃԱՄԲՈՒ ԲԵՐԵԼՈՒ ԱՐՀԵՍՏ

— Աղջիկս, ի՞նչ ընենք, գլխաւոր է, աշխարհքի կարգն է, էրիկմարդ բնածիր աչքը դուրսն է։ Ո՞րը չէր թար սրճարան, իմ լուսահոգին ալ այսպէս էր։ Ի՜հ, տղաքս հաւաքած կը նստէինք եւ շատ օրեր ալ, ձագուկներս հայրիկին սպասելէն՝ ծում մըրան ուտելով կը քնանային։ Համբերէ՛ աղջիկս, աս է կնիկ մարդու ճակատին գիրը...

— Բայց Գիտոս մօրքուր, քաշուելիք բան չէ, տունը հաց, ածուխ չկայ, վառարանը խաղի կուտայ։ Կ'աշխատիմ որ հինգ տասն ալ ես շահիմ, տղոցս վրայ գլուխ չտկեմ։ Իմ հալալ վաստակս ալ կը քաշէ կը տանի...»

Անճարակ եւ լալկան են սա մեր հայ կիները։

Երբ կարգը կուգայ կեսուր կրթելու կամ դրացուհիին դէմ իր հաւուն իրաւունքը պաշտպանելու, կտրուկ եւ ճարպիկ են, իսկ երբ հերթը ամուսինին գայ, կ'երթան կը հաւաքուին Գիտոս մօրքուրին մօտ՝ ողբ ու կոծ կարդալու իրենց վիճակին կամ ամուսնին անուղղայ ընթացքին վրայ։ Եւ ի՞նչ ընել աղջիկս, պէտք է համբերել, ճակատագիրդ էսի պէս դեղահատներ կլլելով կը միխթարուին։

— Հապա ի՞նչ ընենք, ի՞նչ կուգայ մեր ձեռքէն, ուրիշ միջոց մը գիտե՞ս պիտի հարցնէք։

Այո՛ քուրիկներ, ես աղուոր դեղ մը գիտեմ այդ ձեր չըլլալիք գլխաւորները ճամբու բերելու համար։

Շատ աժան ու զուարճալի է դեղագիրս։

Գրեթէ կէս կամ մէկ ֆրանք ծախքով պիտի կրնաք ունենալ դեղն ու դարմանը։

Միայն քիչ մը քաջութիւն եւ կանացի յամառութիւն ալ պիտի պատրաստէք ասոր համար։

Հիմա պիտի ենթադրէք որ ձեզ պիտի ղրկեմ բախտ կարդացող եւ Ցուսխա գրող Տիմոթէոս պապիկին կամ Կիւլիւմչահ մամիկին։

Մի վախնաք, հայ գթութեան մարմիններու հասցէն ալ ցոյց տալու միտք չունիմ։ Անոնց կրնաք դիմել այն պարագային երբ անճարակութեամբ սոխ սոտկած առեն ձեր մատները վիրաւորէք կամ չափազանց կերած առեն պատառը շնչափողին երթայ եւ թոքախտաւորի պէս սկսիք հազալ։

Այդ պարագային ալ ձեր պատկանած քաղքին հայրենակցականէն վըկայագիր ստորագրել տալու պիտի ստիպուիք՝ օրերով ատենապետ եւ ատենադպիր փնտռելով, որ երկար գործ է եւ ծախքի կը կարօտի։

Ուրի՞մն

Քանի որ քսան չափելէ, յիսուն կշռելէ վերջ Երկնաւորին հրամանով եւ տէրտէրին օրհնութիւնով էրիկ մը ընտրելու դիմած էք, բոյն կազմելով աճիլ - բազմանալու եւ ձեր ժում մը հացը ձեր ընտանիքին հետ ծամելու համար, իրաւունք ունիք ձեր էրիկներուն գործերուն ալ խառնուելու եւ զիրենք ճամբու բերելու։

Արդ, ի՞նչ ընելու էք այդ անուղղաները սրճարաններէն դուրս քաշելու եւ իրենց վաստկած պարոր մը դրամով հացագործին եւ նպարավաճառին պարտքը փակելու համար։

Տարբեր նիւթ է, այդ փախստականները տան մէջ տիրիկ ընել տալու խնդիրը։

Այդ մասին ուրիշ օր մը սիրով կը պահանջենք խմբագրութենէն՝ ձեզի հետ ժամադրուելու համար։

Նախ, սա անառակները սրճարաններէն դուրս բերելու միջոցը ցոյց տանք, որ «Գոլոմպոսի հաւկիթ»ին չափ պարզ է։

Կը հաւաքուիք քանի մը հոգի, Անիկ, Սուրբիկ, Շահնիկ։

Պատուոյ խօսք կուտաք իրար կէս ճամբան չձգելու համար։

Գրպաննիդ կը դնէք քանի մը ֆրանք, կը բռնէք ձեր մինինիկներուն ձեռքէն եւ կ'իյնաք ճամբայ դէպի այն սրճարանը ուր ձեր օջախին պահապանները խարխախ նետած են խաղի սեղաններուն առջեւ։

Կը մտնէք ներս, խիստ քաղաքավար ձեւով կը բարեւէք սրճարանին տէրը ու կը բազմիք ձեր ամուսիններուն դիմացի սեղանին շուրջ։

Կ'ապսպրէք մէկ մէկ սուրճ ու օրբար մըն ալ խաղի թուղթ, ու կ'ըսկսիք սուրճը փրթելէն թուղթերը բանալ, իբրեւ թէ հոն ձեզմէ զատ մարդ չկենար։

Երբեմն բարկացածի երեւոյթով իրարու կ'առնէք կուտաք։

Եւ եթէ տղաքը նեղել սկսին ձեզ, կը ղրկէք դիմացի սեղանը բազմած հօրը մօտ, «Մամա՛կ, սա տղան քիչ մը զուպէ, մինչեւ խաղս վերջացնեմ» ըսելէն...

Հիմա երեւակայեցէք այդ մարդոց վիճակը։ Պիտի սկսին թիւերը շփոթել բարկութենէն։ Ձեզի աչքով-ունքով նշան պիտի ընեն որ կարճ կապէք ու՝ մեկնիք։ Թերեւս պիտի սկսին հայհոյել ու սպառնալ։ Բայց դուք անտարբեր՝ ձեր դաստիարակչական գործը կը շարունակէք հանդարտօրէն, մինչեւ որ ստիպուին առնել քալել...

Այս հնարքը անարիւն յեղափոխութիւն մըն է, որ ոչ ոստիկանի միջամտութիւն եւ ոչ ալ վառօդ կամ ռումբ կը պահանջէ։ Գաւաթ մը սեւ սուրճի փոխարժէքով ու քիչ մըն ալ յամառութիւնով գլուխ կ'ելլէ։

Մի վախնաք էրիկ մարդոց սպառնալիքէն, անոնց ամէնէն քաջն իսկ կը վախնայ կնիկ մարդու շուքէն...

Թերեւս քանի մը հարուած կամ հայհոյանք պիտի ճաշակէք. այլեւ յարատեւեցէք ու չարքերը խափանեցէք՝ գինուորագրելով ձեր բոլոր սեռակիցները, թաղէ թաղ կապ հաստատելով։

Այս դիւտը խիստ պատուաբեր պիտի ըլլայ հայ կիներու համար եւ նոյն իսկ օտար սեռակիցները պիտի օրինակեն զայն՝ օրհնելով յիշատակը հնարիչներուն։

Սակայն չըլլայ որ ծրագիր - կանոնագիր մշակելու կամ նախագահ ու ատենապետ ընտրելու անխելքութիւնը ունենաք, գործը կը վիժի ու ռուսական յեղափոխութեան կամ Ստալինի սահմանադրութեան բախտին կ'արժանանայ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴԷՊԻ ԹՐՔԱՑՈՒՄ

Կրթական գործավարութիւնը որոշած է փոքրամասնութեանց միջնակարգ վարժարաններէն յետոյ բարեկարգել նաեւ Թուրքերէնի եւ մշակոյթի ուսուցումը։ Այս վարժարաններու Թուրքերէնի եւ մշակոյթի դասերը ենթակայ պիտի ըլլան կառավարական հսկիչի մը։ Ներկայ գիրքերուն տեղ նորեր պիտի տպագրուին եւ դասաւանդութիւնը անոնցմէ պիտի կատարուի։

Նոյն վարժարանները դասաւանդութեան եւ կրթական գործերու մէջ պարտաւոր պիտի ըլլան նոյնութեամբ ընդօրինակել պետական կրթարանները։ Այս վարժարաններուն մէջ պիտի կարենան պաշտօնավարել միայն ուսուցչական վարժարանի լաւագոյն աստիճանով վկայեալ ընթացաւարտները։ Իւրաքանչիւր ուսուցիչ պիտի դասախօսէ շաբաթական 24 ժամ եւ ուրիշ ո եւ է տեղ չպիտի կարենայ պաշտօնավարել։ Ուսուցիչները մեծ ուշադրութեամբ պիտի զբաղին ուսանողներուն դաստիարակութեամբ։ Ուսուցիչները պիտի ջանան սորվիլ իրենց յաճախած վարժարանին լեզուն, հաստատութեան ամէն տեսակ գործերով զբաղելու համար։

ՎԱՍՆ ՕՐԱՑՈՅՑԻ

— Շատ տարինե՛ր։

— Օրացոյցնե՛ր, օրացոյցնե՛ր։ Շէն ու պայծա՛ռ միշտ մնաք։

— Օրացոյցնե՛ր, տեսակ, տեսակ․ մօտեցէք ու դիտեցէք, ու ընտրեցէք որ գոյնէն որ ուզէք։

— Ամէն տարի բարով հասնիք։ Համտեսեցէք ու ցնծացէք, տարին անգամ մըն ալ մեզ նայեցէք։

— Կաղանդ կուգայ, մեզ յիշեցէք․ օրացոյցնե՛ր, օրացոյցնե՛ր։

Ու կանչերէն հետաքրքիր՝ կը մօտենամ ես ալ աչքէ անցընելու օրացոյցներու այդ ցուցահանդէսը որ հետզհետէ կը զարգանայ եւ թափ կ'ըստանայ մեր արտասահմանի հայութեան մէջ։

Ահա ձեզի ծանօթ նախ մեր «Գոյամարտը», իր անունովը աղուոր եւ մարտական ու դիմագիծովը հայկական, մեր երազի խորհրդանշան պատկերովը նուիրական ու իր խորքովը օգտակար․ Այս 9րդ․ տարին է որ կը թեւակոխէ շնորհիւ եւ խնամքովը Մարսիլիոյ Հ․ Ց․ Դ․ Պատանեկան Միութեան։ Կ'արժէ ունենալ եւ կարդալ ծայրէ ծայր։

Անոր քովը կը փայլի նոյնպէս մեր սրտին խօսող «Համազգայինը» կըրթական, իր ջահովը մշտավառ ու մշտական, փարոս նոր սերունդի դաստիարակութեան որ այս տարի իբր նորութիւն պատի օրացոյցներու մէջ գրքի ձեւով է կազմուած, որպէսզի այնպէս պահուի իբր հաւաքածոյ մը կամ տարեգիրք 365 օրուան յատուկ պաշարով լի, համով, հոտով եւ պիտանի։ Սիրուն զարդ մը մեր սեղանի, կաղանդչէք մը արժէքաւոր իր կողքովը ոսկեզօծ ու գեղարուեստական։

Միւս կողմը կը բազմի Փր․ Կ․ Խաչուհիներու Օրացոյցը, որ անակնկալ մը կ'ընէ մեզի այս տարի, փոխան իր դրոշմաթուղթերուն տարեկան, ի նըպաստ իր բազմաթիւ հիւանդներուն ու մանուկներուն փրկութեան։ Գըթութիւնը, ինչ ձեւի տակ որ ըլլայ անշուշտ քաղաքակրթանքի կը կարօտի, որպէսզի յառաջանայ եւ ընդհանրանայ։

Բայց ո՞ր մէկը թուել դեռ անոնցմէ որ կողք կողքի իրար կը հրեն այս խլացուցիչ աղմուկին հետ։

— Ա՛յս ալ մեր ընկերութեանն է, մօտեցէք ու հաճեցէք։ Այս ալ մեր նահանգինն է, յիշեցէք ձեր ծննդավայրը։

— Ա՛յս ալ մեր քաղաքինն է, տեսէք իր շէնքերով ու դաշտերով։

— Ա՛յս ալ մեր գիւղինն է։

— Հայրենակի՛ց, մենք ալ ունինք, մենք ալ Հայ ենք, եւ կը շինենք եւ կը քանդենք, բայց կը տեսնէք որ կը գործենք...

— Եղբայրնե՛ր, ա՛յս կողմն ալ, անտես մի առնէք, Ցիսուսն է որ կը փափսայ, ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ...

Եւայլն, եւայլն, եւայլն...

Օրը իրիկուն էր եղած եւ օրս ալ մոռցեր էի, այնքան օրացոյցներ դիտելէն, երբ կը հեռանայի խուլ կանչերը ետեւ ձգած։ Այս ազգը կարելի՞ է որ մեռնի, երբ այսքան քիլօներով օրացոյց կը հանէ ամէն տարի...

ՄԻՆ—ՍԷ

ԹՈՒՐՔ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

ԵՐԿՐԻՍ ԵԼՄՏԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՀԱՄԱՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՎՏԱՆԳ ՉԿԱՅ»

Խնայողութեան շաբաթին առթիւ, Թուրքիոյ վարչապետ Ճէլալ Պայար կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Էսկիշէհիրի մէջ, դեկտեմբեր 12ին։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը —

— Այս տարի երկրին երկրագործական բերքերէն մէկ մասը աւելի առատ եւ մէկ մասն ալ նուազ եղած է, ինչ որ մեր արտաքին առեւտուրը բոլորովին նոր կացութեան մը առջեւ դրած է։ Երկրին մէջ աշխատանքը աւելցնել եւ կարգ մը կենսական նիւթերու ներածումով կեանքը աժանցնել կը ջանանք։ Այս պատճառաւ է որ բաժնեցուցակի դրութիւնը ջնջեցինք։ Ատոր շնորհիւ մեր արտաքին առեւտուրը՝ 1935ին 143 միլիոն, 1936ին 158 միլիոն, 1937ին տասը ամսուան ընթացքին 183 միլիոնի հասած է, ինչ որ անցեալ տարուան վրայ հարիւրին 25 յաւելում ցոյց կուտայ։

Թէեւ կարգ մը երկիրներ իրենց արտադրութեանց քանակը աւելցուցած ըլլալով կ'ուզեն շատ ապրանք ծախել, սակայն մենք միշտ պիտի շարունակենք փոխադարձ առեւտուրի հիման վրայ, միայն մեր ապրանքներու գընորդներէն ներածում կատարել։

1937ի 10 ամսուան ընթացքին երկրին սպառելու կարողութիւնը հարիւրին 51 համեմատութեամբ աւելցած է։ Ահա հսկայ ապացոյց մը թէ ժողովուրդին ապրանք գնելու կարողութիւնը աւելցած է։

Այս առթիւ երկրին արտադրիչներուն կէտ մը յիշեցնել կ'ուզեմ։ Քլիրինկի հաշիւներուն մէջ 27 միլիոնի հասնող դիզուած գումար մը կայ։ Այս դրամը Թրքական ապրանք առնելու պայմանին տակ պետական դրամատան մէջ պատրաստ կը սպասէ։ Միեւնոյն ատեն Թրքական հրապարակին վրայ այդ երկիրներու հետ պայմանաժամով պարտքերու գումարն ալ 32 միլիոնի կը հասնի։ Այս գումարները իրենց պայմանաժամին պետական դրամատուն պիտի յանձնուին եւ անոնց փոխարէն Թրքական ապրանք պիտի գնուի։ Ասոնց փոխարէն մենք միայն Գերմանիոյ մէջ հաւաքուած դրամ ունինք որ այսօր 18.5 միլիոնի կը հասնի։ Այսինքն մեր հաշուով ո եւ է բաց չունինք, եւ խօսքերէս կը հասկցուի թէ Թուրքիոյ արտադրողներուն համար միշտ յաճախորդներ գոյութիւն ունին։ Եթէ կ'ուզենք մեր երկրին բարօրութեան շրջան մը պարգեւել, պէտք է որ մեր արտադրիչները՝ ըլլայ երկրագործական, ըլլայ ճարտարարուեստական գետնի վրայ միշտ միջազգային գիները նկատի ունենան եւ անոնց համաձայն աշխատին։

Առաջին հնգամեայ ծրագրին գործադրութիւնը մեզի 90 միլիոն արժած է։ Այս 90 միլիոննոց գործը մեր ելմտական եւ դրամական քաղաքականութեան վրայ ոչ մէկ ճնշում գործած է։ Ասով կ'ուզեմ ցոյց տալ թէ Թուրք կառավարութիւնը միշտ հաշիւով է որ կը գործէ։

90 միլիոնը թերեւս կարգ մը պետութեանց համար փոքր գումար մըն է, սակայն դժբախտաբար մեզի համար մեծ նշանակութիւն ունի, եւ այդ գումարը առանց նեղուելու ծախսելն ալ մեզի համար պատիւ մը կը նկատենք։

Կառավարութիւնը եւ տնտեսական գործավարութիւնը այս տարի «Խնայողական շաբաթ»ի առթիւ երկրին փոքր նուէր մը կուտան։ Այդ նուէրը եռամեայ հանքային ծրագիրն է։ Ցարդ, Թուրքիոյ հանքերը ամէն մարդ շահագործելու եւ այդ մասին քմահաճ տեղեկագիր մը տալու ազատութիւն ունէր։ Կառավարութիւնը կարեւոր հետազօտութիւններէ յետոյ, շահաբեր հանքերու շահագործման ձեռնարկեց։

Այս գործունէութիւնը մասնաւորաբար հանքածուխ, պղինձ, երկաթ, կապար, ոսկի եւ արծաթի վրայ կեդրոնացած է։ Ասոնցմէ զատ, կան նախապէս առանց որոշ ծրագրի բանեցուած հանքեր որոնց մասին տակաւին որոշ քննութիւն չենք կատարած․ անոնցմով աւելի ծրագրին երկրորդ շըրջանին պիտի զբաղինք․ Հանքային ծրագիրը երեք տարի վերջ երկրին աշխատանքին 14 միլիոն ոսկիի համարժէք յաւելում մը պիտի պատճառէ եւ ասկէ զատ տըվիզի նոր աղբիւրներ պիտի պարգեւէ։

Երբ երկրի մը ելմտացոյցը անհաւասարակշիռ ըլլայ, անկարելի է հոն ո եւ է կառավարութիւն կազմել։ Այդ պարագային անշուշտ ոչ բանակ կարելի կ'ըլլայ պահել, ոչ երկրին ապահովութիւնը․ հետեւաբար անիշխանութիւնը ծայր կուտայ։ Մենք ոչ միայն այդպիսի անիշխանութեան մը տեղի չպիտի տանք, այլ անոր մեր սահմաններուն մօտենալն իսկ պիտի չարտօնենք։ Ահա, ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը մեզի համար այսքան նուրբ խնդիր մըն է։

Գիտէք թէ ելմտական տարին Յունիսէն կը սկսի եւ հետեւաբար վեցերորդ ամիսին մէջ կը գտնուինք։ Արդ, գանձուած տուրքերու գումարն է 1935ին 95 միլիոն, 1936ին՝ 127 միլիոն եւ 1937ին ալ՝ 147 միլիոն։

Ժողովուրդին խնայած գումարը՝ 1935ին 198 միլիոն, 1936ին 230 միլիոն եւ 1937ին 277 միլիոնի հասած է։

Անցնող վերջին տարիներու ընթացքին շատ մը երկիրներու դրամները անկումներ կրեցին, արժեզրկուեցան, սակայն Թրքական դրամը, Թուրք ազգ․ դրամը իր արժէքը պահեց։

Եթէ կան մարդիկ որոնք Թուրք դրամին ապագայ հորիզոնին վրայ ամպեր կը նշմարեն, անոնք կեղծաւորներ եւ Թրքութեան թշնամիներ են։

Կեդրոնական դրամատան մէջ ամէն տարի ոսկիի մթերքը կ'աւելնայ։ Այդ դրամատան գլխաւոր եւ դասական պաշտօնն է երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող աշխատանքին համաձայն դըրամին քանակը կանոնաւորել, որովհետեւ պէտք չեղած պահուն աւելի դրամ հրապարակ հանելուն չափ վնասակար է նաեւ պէտք եղած պահուն դրամ չհանել։

Տնտեսական, ելմտական եւ դրամական խնդիրները մէկ կէտի շուրջ կը համախմբուին։ Անիկա ապահովութիւնն է, արտաքին թէ ներքին։

Արդ, պէտք է պարծանքով ըսեմ թէ Թուրքիա ոչ մէկ ատեն այսքան ապահով շրջան մը բոլորած է, եւ այս ապահովութիւնը հանրապետական վարչաձեւին ամենամեծ պարգեւն է։

Մեր երկրին մէջ ոչ դասակարգ գոյութիւն ունի եւ ոչ ալ դասակարգային պայքար։ Երկրին բնակիչները բոլորն ալ Թուրք անուան տակ միացած բարի մարդիկ են։

Հեռաւոր երկիրներէ թնդանօթի ձայներ կը հասնին մեր ականջին, եւ սակայն Թուրք հայրենիքին համար արտաքին ո եւ է վտանգ գոյութիւն չունի։ Կառավարութիւնը ջանացած է բոլոր դրացի եւ մօտակայ պետութեանց հետ բարեկամական ուխտով խաղաղութիւնը ապահովել եւ վստահ ենք թէ մենք ինչպէս որ այդ ուխտին հաւատարիմ ենք, մեր դրացիներն ալ հաւատարիմ պիտի մնան։ Սակայն մեր երկրին ապահովութիւն պարգեւող ամէնէն հիմնական տարրերը մեր ազգ․ պաշտպանութեան միջոցներն են։ Մեր բանակին մէջ կեդրոնացած են Թուրք ազգին պատմական բոլոր հերոսական ուժերը։ Օրէ օր զօրացող եւ արդիականացող մեր բանակը որոշ է թէ Մեծ Հրամանատարին առաջնորդութեամբ պիտի կըրնայ ամէն յարձակում եւ վտանգ վանել։ Այսուհանդերձ, դարձեալ կը կրկնեմ թէ Թուրք հայրենիքին համար արտաքին ո եւ է վտանգ չկայ։

Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսները ազգ․ բացառիկ կարեւորութիւն մը ունին։ Մասնաւորաբար Հոկտեմբերի 29րդ օրը, որ հանրապետութեան տարեդարձի օրն է։

Նոյեմբեր 29ը Հաթայի (Սանճաք) տօնն է։ Անշուշտ կրնանք ըսել թէ Նոյեմբեր 29ը Հոկտեմբեր 29ին եղբայրը կամ զաւակն է։

Այսօր վստահօրէն կրնանք ըսել թէ, Հաթայ ազատագրուած է եւ իր անկախութիւնը կը տօնէ։ Պէտք է որ ընդունուած վարչաձեւը կէտ առ կէտ գործադրուի։ Այս պարագային ընկերներ, միաձայնութեամբ շնորհաւորենք մեր սիրելի Հաթայն եւ Հաթայցի եղբայրներուն անկախութեան տօնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ո՞Վ Է «ՀԱՅՐ ՏԻԳՐԱՆ»

Առ Խտաճ

Հայ Տիգրանը ծանօթ է ինծի, Ֆէրտինան Ֆապր՝ զայն հրատարակած է ոչ միայն իբրեւ «Թանի» թերթօն, այլ եւ առանձին գրքով, զոր քանի տարիներ առաջ կարդացեր եմ, ու կը ցաւիմ ըսելու «Հայ» անունին հետ չի միանար բովանդակութիւնը։ Միջնադարու վանականներու «էնթրիկները» վարպետի գրչով նկարուած են, այն գեղեցիկ ոճով ինչ որ կատարած էր Հիւկօ իր «Թշուառներուն» Ա․ հատորին մէջ։ Այդ էնթրիկներու զոհաբերուած են Վենետիոյ մէջ կարգ մը հայ միաբանութիւններ, ինչպէս նաեւ Հըռոմի եւ Ճենովայի մեր ազգի մօնաքներու ժենատանները որ ձեզի յայտնի են։— Ժամանակին Ֆրանսացի պատմագէտ կաճառական հեղինակներ շատ կարեւորութիւն տուած են մեր ազգային պատմական մեծ դէմքերուն եւ դէպքերուն։ Ես անոնց քննական պատմութեանց մէջ գտած եմ այնքան նորութիւններ որոնք տակաւին անծանօթ մնացած են ներկայ ազգային եւ օտարազգի բանասէր պատմիչներու։ Չեմ ուզեր այդ Ֆրանսացի հեղինակներու անունը յիշելու հոս, ինծի վերապահելով պատճառները։ Այսքան միայն կրնամ ըսել որ Հենրիկ Թակոր մը ծանօթ պիտի ըլլայ այդ հեղինակներուն գործերուն որ մեզի Հայերուս կ'ըսէր «Եթէ դուք Հայերդ գիտնայիք թէ ինչ մեծ ու փառաւոր անցեալ մը ունեցեր էք...»։

Ովքե՞ր պիտի սորվեցնէին մեր նոր «Ալք Տիգրանները»... Ցաւդանք ձեզի, հայ հոգի, հայկանուէր գրիչ Ե․ Ս․ ան։

Առբուշան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

... Խմբագիր «Յառաջ»ի, կը խնդրեմ բարի ըլլաք հաճիս անկիւն մը շնորհելու ձեր թերթին մէջ հետագայ տողերուս։

Հայ արիներու միութեան այս ամսուան համագումարը գիս ընտրած է նոր Գործադիր Խորհուրդի անդամ, առանց իմ հաւանութիւնս առնելու եւ մինչեւ իսկ ինծ այդ մասին լուր տալու, թէեւ համագումարի ընթացքին ես կը գտնուէի Փարիզ։

Առ այս, պարտք կը համարիմ յայտարարել ի գիտութիւն Միութեան անդամներուն ինչպէս եւ Հայ Արիներու Միութեան գործերով հետաքրքրուող հանրութեան, թէ այդ Միութեան մէջ, անոր ընդհանուր պետի կողմէ ներմուծուած ընկերական-բարոյական մթնոլորտը մէկ կողմէ եւ ընդհանուր պետի իրաւասութիւններու վնասակար եւ վտանգաւոր ընդարձակումը միւս կողմէ, անհնարին կը դարձնեն որ ես կարենամ համակերպիլ վերոյիշեալ ընտրութեան, ինչպէս եւ առհասարակ ո եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել Հայ Արիներու Միութեան ներկայ վիճակի եւ ապագայի վերաբերմամբ։

Աւելորդ չեմ նկատեր յիշել նաեւ, որ իմ այս հրաժարականին հիմք ծառայող պատճառները ժամանակին յայտնած եմ Գործադիր Խորհուրդի բոլոր անդամներուն, ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Նախագահին

Արմիկ Զամպախեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 28 Նոյեմբեր Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի մեր խաղն խումբը պարտուեցաւ Վ․ Ք․ Արքէօյի Ա․ խումբէն 4 — 2ով։

Կիրակի 5 դեկտեմբեր տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ Ֆութպոլի միջազգային կարեւոր մրցում մը Ֆրանսայի ազգային խումբը Իտալիոյ ազգ․ խումբին դէմ, որուն կը սպասէինք տարիէ մը ի վեր Ֆութպոլի սիրահարներս, այս մրցումը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով 0 — 0։ Այս առթիւ մեր խումբը որ եւ է մրցում չըկազմակերպեց։

Դեկտեմբեր 12ի կիրակին մեր խումբը մեկնեցաւ Coye la Forêt, որ կը գտնուի Փարիզէն 36 մղոն հեռու դէպի հիւսիս, մրցելու տեղին զօրաւոր խումբին դէմ։ Տեղացիները լաւ ըլլալով մեր փայլուն յաղթանակները, ջանք չէին խնայած զօրացնելու համար իրենց խումբը, որով պարտութեան մատնեցին մեր խաղն խումբը 5 — 3ով։ Հակառակ մեր այս պարտութեան հանդիսատեսները շատ գոհ տալուրութեամբ հեռացան մարզադաշտէն, ուր մեր մարզիկները փորձեցին իրենց կարելին, մանաւանդ մաքուր խաղարկութիւն մը ցոյց տալով։ Մեր պարտութեան բուն պատճառը եղաւ դատաւորը իր կողմնակցութեամբ, իբրեւ տեղական խումբին նախագահը։

Մ․ Երամեան

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հայկական վարժարանի նախորդ պարտութիւնը գրեթէ վհատեցուցած էր մեր տղաքը, սակայն այս հինգշաբթի ջախջախիչ յաղթութիւն մը քաջալերեց զանոնք։ «Քոլէժ Արմէնիէն»ը կը մրցէր Ալֆորվիլի պետական մարզադաշտին մէջ «Քոլէժ Գոլպէր»ի դէմ։ Գըրեանի եւ Գալչեանի տեղ, որոնք լքած էին խումբը, այս անգամ կը խաղային Ե․ Գէորգեան (Զաուշ), եւ Գ․ Լիանոզով։

Մրցումը սկսաւ ժամը 2ին։ Հազիւ մէկ վայրկեան անցած Հայերը նշանակեցին Ա․ կէտը, որուն անմիջապէս յաջորդեց երկրորդը։ Պէտք է ըսել որ «Գոլպէր»ի տղոց մէջ կային քանի մը ուժեղ հարուած ունեցող խաղացողներ, սակայն Հայերուն պաշտպանողականը, յանձին Լաչինեանի եւ Գէորգեանի, արթուն կը հսկէր։ Ա․ կիսախաղը լրացաւ 2 — 0։

Բ․ կիսախաղին, «Գոլպէր» վհատած ըլլալով, եւ խաղացողներէն մէկն ալ վիրաւորուած՝ Մուրատեան վարժարանը հետզհետէ 5 կէտ եւս նըշանակեց եւ խաղը լրացաւ Ֆրանսացիներուն պարտութեամբ 7—0։

Կէտ շահողները եղան Մ․ Սէֆէրեան, Վ․ Գէորգեան եւ Ք․ Ուզունեան։ Մասնաւորապէս որ արժանի է ամէն գովեստի Ե․ Այտընեան նմանապէս լաւ խաղարկութիւն մը ունեցաւ։

Յաջորդ Եշ․ Հայերը կը մրցին «Արգէօյ»ի Բ․ Տ․ Տ․ի դէմ։

Հ․ Տ․

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՆԿՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք —

Սվազի մօտակայ 4 — 500 հայ բնակիչ ունեցող Ուլաշ գիւղէն երէկ 25 հոգիէ բաղկացած երեք ընտանիքներ Պոլիս եկան եւ Սամաթիա իրենց ծանօթ հայրենակիցներու մօտ զետեղուեցան առժամաբար։ Ասոնցմէ ոմանք Խնամատարութեան կեդրոնը գացած եւ յայտնած են թէ, իրենց Ուլաշի մէջ անգործութեան պատճառով նիւթական խիստ անձուկ վիճակի մը մատնուած ըլլալով, ստիպուած են Իսթանպուլ գալ, գործ գտնելու եւ իրենց ապրուստը ճարելու համար։ Ասոնք յայտնած են նաեւ թէ տակաւին իրենց գիւղէն գալիք իրենց նման անգործ եւ թշուառ ընտանիքներ շատ կան, որոնցմէ մէկ մասը ճամբայ ելած է արդէն Իսթանպուլի մէջ ո եւ է աշխատութիւն եւ գործ գտնելու եւ իրենց օրապահիկը հայթայթելու յոյսով։

Խնամատարութիւնը որոշած է միջոցներ ձեռք առնել հետզհետէ Իսթանպուլ հասնելիք այս չքաւոր ընտանիքները պատսպարելու համար։ Հաւանաբար Օրթագիւղի եւ Սամաթիոյ կայաններու մէջ տարիներէ ի վեր ողջացած եւ քիչ թէ շատ կարող գաղթականները դուրս պիտի հանուին, տեղ բանալու համար իրենցմէ ալ աւելի կարօտներու, ջանալով նաեւ յարմար գործեր գտնել անոնց համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ [illegible]

Բայց ինչո՞ւ էֆէնդին յանձն առեց կատարել այս ծառայութիւնը։ Նա այն տեսակ մարդկերից էր, որ առանց նպատակի, առանց սեփական շահերի, ոչ ոքին լաւութիւն չէր անի։ Այժմ ի՞նչն ստիպեց նրան այնքան բարի լինել, որ մինչեւ անգամ խոստացաւ հաւաքուած գումարից տասնորդը վեր առնել, որ սովորաբար ստացւում էր, երբ որ եւ իցէ գումար վըճարւում էր կառավարութեան պաշտօնեաների հրամանով։

— Հայր Աբրահամի օրհնութիւնը թող ձեր վրայ լինի, զօրանաք, ասաց քահանան, լսելով էֆէնդու վերջին խոստմունքը։

Ապառիկների մի այսպիսի ցուցակ էլ տէրտէրը Սիմոնի ծոցումն էր պահում․ նա էլ իր աշակերտներից ստանալիքներ ունէր, եւ մտածում էր իր հաշիւը ներկայացնել էֆէնդուն։

Բայց տէրտէրը նրա ականջին ասաց․ «Թող իմը հաւաքուի, քոնը յետոյ»։

Տէր Մարուքի ընտանիքը շատ փոքր էր թւով․ Նրա միակ որդին վախճանւեցաւ, թողնելով իր կինը այրի երկու փոքրիկ երախաների հետ։ Հարսը ամուսնի մահից յետոյ էլ մարդու չգնաց, մնաց քահանայի տանը եւ խընամք էր տանում իր որբիկներին։ Ինքը տէր հայրը վաղուց զրկուած էր իր սիրուհուց եւ բոլորովին ամուրի կեանք էր վարում։

Այդ գիշեր հարսը, հիւրին ընթրիք տալուց յետոյ, զբաղուած էր իր զաւակով, որ սաստիկ հիւանդ էր։ Նըստած նրա մահճի մօտ, ողորմելի կինը խորին տխրութեամբ նայում էր հիւանդի երեսին, շօշափում էր նրա ջերմ թաթիկները եւ լսում էր նրա ծանր շնչառութիւնը։ Այդ զաւակի մէջ նա գտնում էր պատկերը այն տղամարդի, որին սիրում էր․ այդ զաւակի մէջ գտնում էր դժբախտ մայրը իր մխիթարութիւնը կորցրած ամուսնի մահից յետոյ։ Նա համարեա չէր լըսում, եւ ուշադրութիւն եւս չէր դարձնում, թէ ինչ է խօսւում տան մէջ․ այլ միանգամայն զուբ եւ զօրով դարձած, աչքի առջեւ իր հիւանդ մանուկին էր միայն տեսնում։

Բայց տէրտէրը, ուրախացած էֆէնդու խոստմունքներով, կամեցաւ իրանց ուրախութիւնը աւելի կատարեալ անել, եւ հրամայեց հարսին լըցնել արաղի շիշը, որ արդէն դատարկւած էր, բացի դրանից «մազայ» (1) պատրաստել։ Թէեւ ընթրիքը վերջացած էր, բայց տեղային սովորութեան համեմատ, յարգելի հիւրին մի առանձին պատիւ տրուած կը լինէր, եթէ խմելը կը շարունակուէր։

Հարսը այն աստիճան շփոթուած էր, որ քահանան երկու անգամ կրկնեց հրամանը, մինչեւ նա կարողացաւ հասկանալ, թէ ինչ էր ուզում տէրտէրը։ Արաղ կարելի էր գտնել, նա շիշը լցրեց․ այդ պաշարը միշտ անպակաս էր լինում տէր Հօր տնից։ Բայց ինչո՞վ պատրաստել «մազան»։ Տանը քաղցրեղէն չկար։ Յայտնել այդ մասին՝ մինչեւ անգամ ամօթ էր։ Հայ մարդի տանը հիւրի համար ամէն բան պէտք է գտնուի։ Նա մտածեց գնալ եւ հարեւանից փոխ առնել։

Դրսում սաստիկ մութն էր եւ անձրեւը հեղեղի նման թափւում էր երկնքից։ Խեղճ կինը դուրս եկաւ բակը, անցաւ ցեխի միջից, բարձրացաւ կտուրի վրայ, որ այնտեղից իջնէ հարեւանի տունը։ Այդ միջոցում նա լըսեց, որ հարեւանի դուռը սաստիկ ծեծում էին, եւ դրսից Թուրքերէն լեզուով սպառնալիքներ էին կարդում, հրամայելով, որ բաց անեն․ իսկ ներսից երդումներով պատասխանում էին, թէ այստեղ չեն պահուած նրանք, որոնց պտռում էք... Բայց ո՞ւմն էին պտռում․ ինչ Թուրքեր էին դրանք, որ գիշերային այդ տարաժամ պահուն աշխատում էին ներս խուժել մի Հայի տուն։

Զուլօն— այսպէս էր տէրտէրի հարսի անունը— լսելով փողոցի աղմուկը, սաստիկ վախեցաւ, եւ երկիւղից ոչ կարողացաւ հարեւանի տունը գնալ եւ ոչ իրենց տունը վերադառնալ, այլ շուարած եւ անշարժ մնաց կտուրի վրայ։ Նոյն րոպէին նրա ականջին հասաւ խօսակցութեան հազիւ լըսելի շշնջոց․ կարծես, խօսողները բարձրանում էին հարեւանի տան սանդուխներից եւ չգիտէին թէ ո՛ր կողմը պէտք էր փախչել։

— Կամաց, Ստեփանիկ...

— Ո՞ւր գնամ, Սառա...

Զուլօն ճանաչեց նրանց։ Նրա երկիւղը փարատուեցաւ, նա այժմ բոլորովին այլ տեսակ սիրտ ստացաւ, երբ տեսաւ, որ այդ ողորմելիները օգնութեան կարօտ էին։ Նրան արդէն յայտնի էր ծերունի Խաչօ տան այն օրուայ ցաւալի անցքը։ Նա գիտէր, որ նրա գեղատեսիլ կինիկները այն գիշեր գիւղի զանազան տներում թաղնւում էին։ Իսկ այժմ պտռում էին նրանց, եւ ի՛նչ նպատակով,— այդ եւս հասկացաւ Զուլօն... Ուրեմն փողոցում գտնուող եւ հարեւանի դուռը ծեծող Թուրքերը, ոչ այլ ոք էին, եթէ ոչ ծերունի Խաչօ որդիներին կալանաւորող զինուորներից մի քանիսը։

Սառան եւ Ստեփանիկը այժմ գըտնւում էին տէր Հօր կտուրի վրայ, եւ որսորդներից հալածուած եղջերուի նման, ամէն կողմից պաշարուած, մոլորուած, չգիտէին թէ դէպի ո՛ր կողմը պէտք է փախչել։ Անձրեւը վերեւից թափւում էր։ Գիւղացիների դռները փակ․ եւ իրանք քնած էին։ Գիշերը կէսից վաղուց անցել էր արդէն։

Այդ միջոցին փայլատակեց կայծակը եւ նրա վայրկենական լուսաւորութեան յաջորդեց սոսկալի սարսափելի գղրդիւնը։ Կայծակի լուսով նկարւեցաւ Զուլոյի անորոշ կերպարանքը։ Ստեփանիկը տեսնելով նրան, կարծեց, թէ Թուրքերից մէկը արդէն բարձրացել է կտուրի վրայ։ Նա երկիւղից թուլացաւ եւ ընկաւ Սառայի կուրծքի վրայ։ Զուլօն մօտեցաւ նրանց։

ՐԱՖՖԻ

(1) Մազայ նշանակում է դեսերդ, պատրաստուած չոր մրգեղէններից։

ՆԻ նահանգին մէջ, ի գործադրութիւն 1932 մարտ 11ի օրէնքին, ճարտարագործական, առեւտրական եւ ազատական արհեստներու մէջ։

Անհատական նոր սակերը, համաձայն զաւակներու թիւին.—

Ա.— ՄԷԿ զաւկի համար օրական 2 Ֆր. 40 կամ ամսական 60 Ֆրանք :

Բ.— ԵՐԿՈՒ զաւկի համար օրական 6.40 կամ ամսական 160 Ֆրանք :

Գ.— ԵՐԵՔ զաւկի համար օրական 12 Ֆր. կամ ամսական 310 Ֆրանք :

ԵՐԵՔԷՆ ՎԵՐ իւրաքանչիւր զաւկի համար օրական 8 Ֆրանք կամ 200 Ֆր. :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԼԱՆՏԱՆ... 35.000 ԹՈՆ տարողութեամբ երկու նոր դրահաւորներ պիտի շինուին Մ. Նահանգներուն մէջ։ Ուրիշ երկու վիթխարի դրահաւորներու շինութեան ձեռնարկուած է արդէն, առանց հաշուելու միւս մարտանաւերը :

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ : Լենինականի ...ալ օրկանը կը ծանուցանէ թէ գնդակահարուած են Լոնտոնի, Հէլսինֆորսի, Ռիկայի եւ Քոնաւի դեսպանութեանց զինուորական կցորդները : Կը յիշուի թէ ամիսներ առաջ գնդակահարուեցաւ նաեւ Լոնտոնի նախորդ զինուորական կցորդը, Զօր. Փութնա :

120 ՀՈԳԻ ԱՆՀԵՏԱՑԱՆ, եղած են Մոսկուայի մէջ, դեկտեմբեր 5էն 12, համաձայն խորհրդային թերթերու որոնք հոգեկան ախտի մը կը վերագրեն այս արտակարգ պարագան : Անշուշտ այս ալ մաս կը կազմէ խորհրդային կարգ ու սարքին :

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ յառաջ խաղալով, կը սպառնայ հարաւային Չինաստանի մայրաքաղաքին՝ Քանթոնի : Կ'ըսուի թէ զինուոր պիտի հանեն Հոնկ Քոնկի մօտ, ինչ որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ : Ճափոնական բանակին առաջին նպատակակէտն է Հանքոու :

Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յանուն իր կառավարութեան ներողութիւն խնդրեց ամերիկեան թնդանօթակիրին խորտակման առթիւ :

ՍՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆ երէկ երկար եւ տաժանելի հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ : Այս առթիւ մէկ մէկ ցոյց տրուեցան կնքուած թուղթերը եւ առարկաները, որոնց ամէն մէկը մասնաւոր գաղտնիք մը կը պարունակէ : Այսօր դէմ դիմաց պիտի հանուին Վայտման եւ իր անմիջական գործակիցը՝ Միլիօն : Այս ամբաստանեալին հայրը իր կարգին հարցաքննուելով, լացաւ եւ ջանաց արդարացնել իր տղան, բայց միեւնոյն ատեն խոստովանեցաւ թէ անկէ իմացած էր Վայտմանի կատարած սպանութիւնները, մինչդեռ տղան կ'ուրանար այդ պարագան :

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ. 50.000 հանրապետական զինուորներ յառաջ խաղալով, կը սպառնան պաշարել Թէրուէլ քաղաքը : Կռիւը կատաղօրէն կը շարունակուի ձիւն ու բուքի մէջ :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Գ. Տէլպոս Փրակայէն Փարիզ վերադարձած ատեն, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, իբրեւ զգուշութիւն դաւադրութեան մը : Բազմաթիւ ոստիկաններ համախմբուած էին Կառ տը լ'Էսթի մէջ : Նախարարը անմիջապէս վարչապետին ներկայանալով, երկարօրէն պատմեց իր տեսակցութիւնները՝ Վարշաւայի, Պուքրէշի, Պելկրատի եւ Փրակայի մէջ :

ԴԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գործերուն առթիւ, մինչեւ հիմա բանտարկուած են 36 ամբաստանեալներ : Դեռ կը փնտռուին շարք մը ղեկավարներ :

« ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ » իբրեւ թէ պիտի դադրէին խորհրդային ընտրութիւններէն վերջը : Հակառակ թղթակիցը կը հաստատէ թէ Պետական Ծրագրի նախագահը, Մէժլաուք, որ թեկնածու նշանակուած էր Ուֆայի շրջանէն, վերջին պահուն սրբուեցաւ իբրեւ անվստահելի եւ իրեն տեղ նշանակուեցաւ զինուորական մը, Կրէնկէլ : Վերջին պահուն ետ առնուեցաւ նաեւ Զօր. Ալքսնիսի թեկնածութիւնը : Զրոյց կը շրջի թէ զօրավարը գնդակահարուած է : Չեկայի նախագահին՝ Եէժովի ճառէն կը հետեւի թէ «ժողովրդի թշնամիներու» հետապնդումը պիտի շարունակուի : Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի օտարականներու ձերբակալութիւնը : Վերջին երկու շաբթուան մէջ ձերբակալուած են բազմաթիւ Չեխեր, օրական մէկ հոգի :

ԶՕՐ. ԼԻՒՏԷՆՏՈՐՖ, գերման հռչակաւոր սպարապետը, մեռաւ երէկ, ծանր հիւանդութենէ մը վերջը :

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի կողմէ, 24 դեկտեմբեր, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5, 6, Place du Pont, Café de la Mairieի շքեղ սրահներուն մէջ։

Հաճելի ժամանց նոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է :

ԼԻՈՆ ՏԵՍԱԿ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եղեգեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռգոյն հայկական դրօշ. եռագոյներու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը : Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահրամեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէմճեան :

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօյաճեան եւ Յ. Միքիրտչեան :

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն. : Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 Ֆրանք : Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djaravan. 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

22 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի ժամը 21ին, 8, Ռիւ Պոսիւէ, կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ Յեղափոխական շարժումները :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 23 դեկտեմբեր, հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Paris :

Կը դասախօսէ՝ Գ. Մ. ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ : Նիւթ՝ Մարմնակրթանք եւ Առողջապահութիւն :

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՍԻՓԱՆ_ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 26 ԴԵԿՏ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

*AERO-CLUB DE FRANCE*ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, *6, Rue deGalilée, Paris*

3 ՀՈԳԻՆՈՑ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՃԱԶ, ՊԱՐԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ԺԱՄԸ 5ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԱՄԵՐԳ՝ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ — *ԲԼԱԹԹԻՔ ՊԱՐԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱԹՐԱՔՍԻՈՆՆԵՐ, ԵՒՆ.*

Կը ներկայացուի՝ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Ճոխացուած եւ մասնաւորապէս պատրաստուած պիւֆէ մատչելի գիներով — *Սպասարկութիւն երգչախումբի անդամուհիներու կողմէ*

ՄՈՒՏՔ՝ 12 ՖՐԱՆՔ

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մ. Ճիւղի

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ»

Տօնական օրերուն յիշեցէք Կ. Խաչը գնելով ձեր պտուղները

26 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ Օ.՚՚ ԺԱՄԸ 2 ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ 8 RUE BOSSUET. *Փարիզ*

Ուր պիտի գտնէք պտուղներու ընտիր տեսակներ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Հաճելի ժամանց սիրուն անակնկալներով

Պարեր, ճոխ պիւֆէ, Մուտքը ազատ է.

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ. ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենար 8 Rue Bossuet. *Փարիզ* (10) *ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏԱՆ մէջ եւ կը խոստանայ բլալ եզակին փայլուն պարահանդէսը.*

ՄՈՒՏՔ. 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին).

Պարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր.

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՆԵՐԿԱՅ ԸԼԼԱԼՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

25 Դեկտ Շաբաթ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼ ԼԻՒՍՍԷՆԻ սրահներուն մէջ, 13 Rue d'Issy (Billancourt)

Ի պատիւ Հայ զինուորներու

Նախագահութեամբ Mr. CRESSONի, Maire d'Issy *եւ* Dr. ALESSANDRIի, Conseiller-Général

Կը ներկայացուի «ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ» (զաւեշտ)

Կէս գիշերէն յետոյ կոփա-Մարաթի մրցում, Գ. Գ. ԲԱՆԻԿԵԱՆ եւ Գ. ՓԻԼԷՍԻ

Զանազան հաճելի անակնկալներ, Ընտիր ճազ-Թանկօ, Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով, կէս գիշերէն յետոյ պար, մինչեւ լոյս

Մուտք 7 Ֆր., ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԷՍ ԳԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խ.ի Փարիզի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ղուկասոֆի, Թառխա Պարոնեանի, Գ. Ակսիբէկոֆի որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին Նոյ. 14ին Մասնաճիւղիս կազմակերպած պարահանդէսին գեղարուեստական բաժնին եւ անուրդին : Շնորհակալութիւններ՝ ճաշարան «Րաֆֆի»ի, Գ. Շիրինեանի, Տիկին Ակոնաեանի, Hauffmann Frèresի, *Տիկին Տանիէլեանի, Տիկին Փաշայեանի եւ բոլոր անդամուհիներուն որոնք պիւֆէի եւ վիճակահանութեան իրենց տուած նուէրներով եւ աշխատութեամբ նպաստեցին պարահանդէսին յաջողութեան.*

Շնորհակալութիւններ՝ Տիկին Մարի Ակոնաեանի որ 100 Ֆրանք նուիրեց, իր աղջկան մահուան տարելիցին առթիւ : Գ. Մնացականի որ, առ ի երախտագիտութիւն, այս տարուան Կ. Խ.ի օգնութեան կայանին իր որդւոյն՝ Կարապետի մասնակցութեան 50 Ֆր. նուիրեց եւ անդամագրուեցաւ Մասնաճիւղիս :

Հ. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը վաղամեռիկ Վահրամ Զանոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Հռիփսիմէ Սօմունճեանէ 15 Ֆրանք :

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդաւոր վայրի մէջ : Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն : Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Տօնիկեանի, 52 Gustave Courbet, Bagneux (Seine).

ՎԱՃԱՌՈՒ Է

Վարձու է Վիրոֆլէի կեդրոն թաղամասին մէջ, օթօպիւսի կայանին ճիշդ դիմացը, 58 bis, Route Nationale, Viroflay (S. et O.), *գեղեցիկ բնակարան մը բոլոր կազմածներով : Պալ՝ աղուոր տեղադրութեամբ : Նպաստաւոր գին : Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Գառնիկ Գեւոեանի,* 21 Rue Banès, Meudon (S. et O.).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 22 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ 13e Année No. 3609 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՊՐՈՑԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ՈԼՈՐ-ՄՈԼՈՐ

Պոլսական թերթերը ամէն օր իմաստալի՛ց տեղեկութիւններ կը հրատարակեն, «քարեխնամ» կառավարութեան հոգածութեան մասին, փոքրամասնութեանց կալուածներուն մատակարարութենէն մինչեւ անոնց դպրոցներուն ղեկավարութիւնը :

Այս տարի, վերամուտէն իվեր Թուրք փոխ-տնօրէններ նշանակուած են բոլոր ոչ-Թուրք դպրոցներուն համար։ Այս առթիւ մշակուած է մանաւոր կանոնագիր մը, որ կը ճշդէ անոնց իրաւասութիւնները։

Իրականին մէջ, անոնք են որ պիտի վարեն դպրոցները, իսկ իւրաքանչիւր ազգի տեսուչը պիտի կազմէ պարզ խրտուիլակ մը։

Արդարեւ, կանոնագիրը փոխ-տեսուչներուն կուտայ տիրական իրաւասութիւններ։ Անոնք պիտի կոչուին «ուսուցման եւ մշակոյթի տնօրէն»։

Անոնք իրաւունք ունին հսկելու ոչ միայն Թուրքերէնով աւանդուած դասերուն, այլեւ «ի հարկին բոլոր ճիւղերուն վրայ»։ Անոնք պիտի կատարեն եւ կատարել պիտի տան իրենց վարած դրպրոցին Թուրքերէն թղթակցութիւնները, վիճակագրութիւնները եւ ցուցակները :

Վերջապէս, անոնք պիտի հսկեն ուսուցիչներուն վրայ եւ պիտի քննեն դպրոցներու ելմտական կացութիւնը :

Այս լրտեսական պաշտօնին համար, անոնք իրենց աւանդած դասերէն զատ պիտի ստանան 50 – 80 ոսկի ամսական, միշտ վճարելի փոքրամասնութեանց ազգ. մնտուկէն, ինչպէս կ'ըլլայ միւս Թուրք ուսուցիչներուն համար :

Պոլսոյ կրթական տեսուչը վերջերս ժողովի հրաւիրելով այս Թուրք տնօրէնները, անհրաժեշտ հրահանգները տուած էր անոնց։

Ծանէքն կրթական գործավարութիւնն (նախարարութիւն) ալ նոր հրահանգ մը հաղորդեց, որպէսզի որ առաջ «բարեկարգուի Թուրքերէնի եւ մշակոյթի ուսուցումը»։

Այս առաջադրութեամբ, նորէն պիտի փոխուին դասագիրքեր։ Ցեառոյ, ոչ-Թուրք դպրոցները պարտաւոր պիտի ըլլան նոյնութեամբ ընդօրինակել պետական կրթութիւններու ծրագիրը : Իւրաքանչիւր ուսուցիչ պիտի դասախօսէ շաբաթական 24 ժամ եւ պիտի չկրնայ պաշտօնավարել ուրիշ տեղ :

Նշանակալից պարագայ մը եւս,— «ուսուցիչները (անշուշտ Թուրք) պիտի ջանան սորվիլ իրենց յաճախած դպրոցին լեզուն, որպէսզի կարենան դրադիլ հաստատութեան ամէն տեսակ գործերով»։

Իրաւունք ունի Թէքին Ալփ.

—«Ըմէք Ինէօնիւ տրամադրութիւն յայտնեց երկու ձեւով ստորագրելու Լոզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց հատուածները, որովհետեւ շատ լաւ գիտէր թէ անոնք մեռեալ տառ պիտի մնան, թէ քէմալական յեղափոխութիւնը զանոնք անվաւեր եւ անգործադրելի պիտի դարձնէր»։

Մնաց որ, «մէկ-երկու սերունդ բաւական են, որպէսզի փոքրամասնութեանց Թրքացումը սկզբունքի շրջանէն անցնի կենդանի իրականութեան շրջանը»։ (Նոյն)։

Աճապարելու այդ ծրագիրը փութացնելու կը ծառայեն այն բազմազան տնօրինութիւնները, որոնք իբրեւ լուր կը հրատարակուին Թուրք թերթերուն մէջ :

Գործնական քայլ մը եւս առնուած է այս նոյն ճամբուն վրայ, վերջին ամիսներու ընթացքին :

Պոլսոյ կրթական տեսուչին նախագահութեամբ գումարուած ժողովէ մը վերջը, քանի մը հայ տնօրէններ որոշեր են Թուրքերէն աւանդել բոլոր առարկաները, հայերէնը պահելով իբրեւ օտար լեզու :

Աւելի դիւանագէտ, էնկիւրի արդէն ձեռք առած է բոլոր միջոցները, որպէսզի թէ դաշնագրին դէմ գործած չըլլայ, եւ թէ իր հիմնական ծրագիրը գործադրուի, բուն իսկ շահակիցներուն բաղձանքով։

Ցայտնի կամ անյայտ, ոլոր-մոլոր, այս բոլոր օղակները կը լրացնեն միեւնոյն հանգոյցը.— իրական խեղդկապ մը՝ փոքրամասնութեանց ազգ. կրթութեան համար :

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, կառավարութեան կողմէ նշանակուած Թուրք ուսուցիչներ տուն-տեղ են եղած փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ, աւանդելով Թուրքերէն, աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն :

Միեւնոյն ատեն կրթական, զատական, ոստիկանական քննիչներ անվերջ կ'երթեւեկեն այդ հաստատութեանց մէջ, զանազան պատրուակներով։ Թաղ. խորհուրդի անդամ մը իրաւունք չունի դասարան մտնելու, բայց հասարակ ոստիկան մը միշտ ազատ է։ Եւ այս պաշտօնական ու անպաշտօն լրտեսները կը հսկեն, կը հետապնդեն նաեւ զբօսանքի ժամերուն, որպէսզի աշակերտները Թուրքերէն խօսին։ Անշուշտ պակաս կը լրացնեն իրենց շուքէն վախցող կամ չափազանց հաճոյակատար Հայեր, ինչպէս այն երկու տեսուչները որ վճռեր են Թուրքերէն կատարել բոլոր դասաւանդութիւնները :

Նշանակալից պարագայ մը եւս,— փոքրամասնութեանց ազգ. հիմնարկներուն ամբողջ մատակարարութիւնը Էվգաֆի ինք ստանձնած ըլլալով — 5 առ հարիւր վար գնելու պայմանաւ,— Թոշակաւորները հարկադրուած են կարելի եղածին չափ համեստ երեւալ : Մանաւանդ որ, այժմ իրենց գլխուն վերեւ ունին Թուրք տնօրէններ, հոգ չէ թէ անուանապէս տիրոջը իրենց վերապահուած ըլլայ :

Տանուէր էինք, այժմ հասարակ վարձակալի մը իրաւունքներն անգամ շատ կը տեսնեն մեր սեփական հաստատութեանց մէջ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԱՐԱԽԱՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ՈՒՐԻՇ ԵՕԹԸ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Բոլորն ալ "ամբաստան" եւ "լրտես"...

Ամեն ատեանը կը ծառայէ փոխանակ դատելու

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ դեկտեմբեր 20 թուականով.—

Դեկտեմբեր 16ին Խ. Միութեան Գերագոյն ատեանի զինուորական ատեանը գաղտնի նիստ գումարելով, դատեց ութ բարձր պաշտօնատարներ որոնք ամբաստանուած էին դաւաճանութեան, ահաբեկչութեան եւ լրտեսութեան յանցանքներով։ Բոլորն ալ խոստովանեցան իրենց յանցապարտութիւնը եւ մահուան դատապարտուեցան, համաձայն պատժական օրէնքի զանազան յօդուածներուն։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ բոլորն ալ գործած են ի նպաստ օտար պետութեան մը։

Մահավճիռը գործադրուեցաւ անմիջապէս։ Մահապարտներն են Լէօն Գարախան, Ենուկիձէ, Օրախելաշվիլի, Խէբոլտայեւ, Լարին, Մետելեւ, Զուքերման եւ Շէֆէկեր.

Մոսկուայի գործակալութիւնը այս անունները կը հաղորդէ իբրեւ «օձեր»։ Փորձենք ներկայացնել իւրաքանչիւրը.—

ԼԵՒՈՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎԻՉ ԳԱՐԱԽԱՆ Հայ է եւ մինչեւ վերջերս խորհրդային դեսպան էր էնկիւրիի մէջ։ Ծնած է 1889ին, պոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ է 1917էն ի վեր։ Խորհրդային պատուիրակութեան քարտուղարն էր Պրէսթ Լիթովսքի բանակցութեանց ատեն, 1918ին նշանակուեցաւ օգնական արտաքին գործավարութեան, ու Չիչերինի դեսպան Վարշաւայի։ Ցետոյ փոխադրուեցաւ Չինաստան, իբրեւ դեսպան, բայց աւելի շատ իբրեւ յեղափոխական գործիչ։ 1934ին էնկիւրիի դեսպան էր ուր մնաց մինչեւ իր ձերբակալումը։ Մոսկուա կանչուելէ վերջը արդէն լուրեր կը շրջէին իր ձերբակալման մասին։ Իսկ մեր մէջ գտնուեցան թերթեր որոնք փորձեցին հաւատացնել թէ Գարախան վերջերս Պերլին ղրկուած եւ առեւտրական դաշնագիր մը կնքած է Գերմանիոյ հետ...

ԵՆՈՒԿԻՁԷ Վրացի է, ծնած 1877ին։ Ցաճախ ձերբակալուած է ցարական շրջանին։ 1911ին Սիպերիա աքսորուած էր։ 1918էն մինչեւ 1934 քարտուղարն էր Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի եւ անդամ վերատեսիչ յանձնաժողովին։ Այդ միջոցին իր ատորադրութիւնը կ'երեւար կառավարական հրամանագիրներուն տակ։ Ցետոյ փոխադրուեցաւ Կովկաս, ուր կը կատարէր ճիշդ այն դերը ինչ որ հռչակաւոր Բերիան։

ՕՐԱԽԻԼԱՇՎԻԼԻ եւս Վրացի է, ծնած՝ 1883ին։ Արհեստով բժիշկ էր, կուսակցութեան անդամ՝ 1903էն ի վեր։ Գործօն դեր կատարած է 1905ի յեղափոխութեան մէջ (Փեթերսպուրկ)։ Փետրուարեան յեղափոխութենէն վերջ յեղափոխական գործունէութեան նուիրուեցաւ Թիֆլիսի եւ Պաթումի մէջ։ Վրաստանի մենշեւիկներուն կողմէ ձերբակալուելով, 18 ամիս բանտը մնաց, իսկ 1922ին, երբ արդէն պոլշեւիկեան իշխանութիւն հաստատուած էր, դարձաւ նախագահը Անդրկովկասի գործավարներու խորհուրդին (վարչապետ), իսկ 1923ին նշանակուեցաւ փոխ-նախագահ Խ. Միութեան գործավարներու խորհուրդին։ 1926էն 1934 անդամ էր կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին, բայց անկէ նորէ չվերընտրուեցաւ։ 1930ին անդամ էր կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Փրավտա»յի խմբագրութեան :

ԲՈՐԻՍ ՊԵՏՐՈՎԻՉ ԽԷԲՈԼԴԱՑԵՒ բժիշկի մը զաւակն էր, ծնած՝ 1895-ին։ Կուսակցութեան անդամ էր 1914էն ի վեր։ Մասնակցած է Կովկասի քաղաքացիական պատերազմին եւ ծանրապէս վիրաւորուած՝ 1921ին։ Ամբողջ իր ասպարէզը բոլորած է պոլշեւիկեան կուսակցութեան վարիչ խաւերուն մէջ, յաջորդաբար ըլլալով քարտուղար Ցարիցինի, Սարրին Վոլկայի, յետոյ, 1930ին, հիւսիսային Կովկասի շրջաններուն համար։ Անուն հանած էր Խազախներու ըմբոստութիւնը զսպած ատեն՝ 1932 — 1933ին։ Անդամ էր Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ Կեդր. Կոմիտէին ալ անդամ ընտրուած էր 1934 յունուարին :

ՇԷՖԷԿԷՐ, ծնունդով ազնուական (պարոն), որ յետոյ պոլշեւիկ դարձաւ, քաղծանոթ էր Մոսկուայի օտար եւ մանաւանդ դեսպանական շրջանակներուն մէջ։ Ձերբակալուեցաւ անցեալ ապրիլին։ Պաշտօնապէս կցորդ՝ հանրային կրթութեան եւ գեղարուեստից գործավարութեան, իրականին մէջ Ջէկային մէկ լրտեսն էր, որ գիտէր սողոսկիլ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ։ Երբ ձերբակալուեցաւ Ջէկային պետը՝ Եակոտա, այլեւս վճռուած էր իր ճակատագիրը։ Ատեն մը զրոյց շրջեցաւ թէ ձերբակալուած է իր անկանոն կենցաղին համար, մինչդեռ իր անկումը հետեւանք էր Եակոտայի շնորհազրկութեան :

ԼԱՐԻՆ հին պոլշեւիկ մըն է, (1914էն), նախապէս անդամ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի։ Հաշմանդամ էր եւ նշանաւոր՝ ալքոլամոլութեան դէմ մղած պայքարով. Պէտք չէ շփոթել անտեսագէտ Լարինի հետ (բուն անունով՝ Լուրի) որ մեռաւ 1932ին եւ որ ունի շարք մը հեղինակութիւններ։

ԶՈՒՔԵՐՄԱՆ տնօրէնն էր արտաքին գործավարութեան Արեւելքի բաժնին, որուն իրաւասութեան մէջ կը գտնուին Իրան ու Թուրքիան։ Աչքէ ինկաւ Գարախանի հետ միաժամանակ :

Մետելեւի մասին տեղեկութիւններ կը պակսին :

*** Լոնտոնի թերթերը խօսելով Գարախանի մասին, կ'ըսեն թէ շատ կը սիրէր մաքուր հագուիլ եւ մարզանքներ կատարել, մանաւանդ հողի կուտար թէնիսի, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն չէր գործեր պոլշեւիկեան շրջանակներու մէջ։ Քանի մը տարի առաջ Լոնտոն գնաց իր կնոջը՝ Սեմենովայի հետ, որ Փավլովայի չափ հռչակ հանած է իբրեւ պարուհի։ Մանաւանդ էր արեւելեան լեզուներու.

*** «Փրավտա»ն դեկտեմբեր 20ի խմբագրականով «ժողովուրդի ամէնէն կատաղի թշնամին» կը կոչէ Ռուզուտաքը, երբեմն փոխ-նախագահ Խորհուրդներու եւ անդամ կուսակցութեան Քաղաքական բիւրոյին։ Զրոյց կը շրջի թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈՐԹԵՆՔ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍԱԳԸ

Աւանդութիւն է, ամէն Հայու տան մէջ, սագ մը սնուցանել եւ գիրցնել՝ մորթելու համար Ծննդեան գիշերը։ Ահա կը մօտենայ Ծննդեան տօնը։ Պատրաստենք մեր սագերն ալ :

Ընտրել ներմակ սագ մը, կերցնել եգիպտացորենի ալիւրով պատրաստուած խիւսեր։ Եթէ դուք գիտէք գիրցնելու ուրիշ եղանակներ ալ, մի խընայէք,— այնպէս մը ըրէք որ սագը 1 շաբթուան մէջ դառնայ հացթուխ Մարիամին պէս գիրուկ։ Երբ բակին մէջ քալէ տոտիկ-տոտիկ, բսես՝ եփնգին կ'ըլմանի :

Սագով կերակուր պատրաստելն ալ արուեստ մըն է.— ֆրանսերէն թերթի մը խոհանոցի բաժինին մէջ այս առաւօտ կարդացի խոհարարական 5—6 դասեր :

Օրինակ. 3 քիլօնոց սագի մը փորը լեցնելու համար անհրաժեշտ է 2 դգալ այդար իւղ. 200 կրամ գառնուկի վզոն, 10 մառ խոզի յօշած միս, 125 կրամ սունկ, 125 կրամ կանանչ ձիթապտուղ (կուտը հանած)։ Ցետոյ սագին լեարդը առանձին տապկելէ եւ կարմրցնելէ վերջ խառնել միւսներուն։ Այս ամէնուն վրայ թափել քանի մը կաթիլ հաւու մսի ջուր։ Մէջը նետել կտոր մը ստեպղին, մէկ գլուխ սոխ, քանի մը տերեւ անանուխ։ Աւելցնել 2 դգալ քոնեաք :

Լեցնելէ վերջ՝ սագին տալ շնորհքով ձեւ մը,— օրինակ՝ Օրմանեանի փորին ձեւը։ Ցաջորդ առաւօտ եփել մաղ-մաղ կրակի վրայ։ Կամ կարմրցնել՝ շամփուրի վրայ :

Ոսկեզօծ կարմրութիւն մը ստանալէ վերջ, դնել լայն սկուտեղի մը վրայ, քովը՝ համեմներ (անոնց պատրաստութեան եղանակը զանց կ'առնեմ) եւ նստիլ սեղան։ Ձիս ալ կանչեցէք։ Եւ երգենք.

— Շնորհաւոր Ծնունդ ..

Խոհարարական այս տաղանդս ցոյց տալէ վերջ, չեմ կրնար ըմբռնել թէ ինչո՛ւ անպայման սագ կ'ուտեն Ծնունդի գիշեր։ Եւ յետոյ ի՞նչպէս անխզելիութեան խորհրդանիշ դարձած է սագը : Արդարեւ. Հայուն կամ Ֆրանսացիին. Թուրքին կամ Ցոյնին լեզուին մէջ՝ մէկու մը սագ ըսել, կը նշանակէ խելքէ սպակաս ըսել : Ինչո՞ւ :

Իրականին մէջ, սագը ամէնէն նըւիրական եւ խելացի հաւազգին է։ Օրինակ. հին Եգիպտոսի մէջ, սագը կը պաշտէին Աստուծոյ տեղ։ Եւ յետոյ. ինչպէս Հռոմի մէջ, նոյնքան պատուական անուն մըն էր։ Նշանաւոր են Կապիտոլի սագերը, որոնք փրկեցին Հռոմը։ Այնքան նուիրական անասուն մը ի՞նչպէս ծիծաղի նիւթ կը դառնայ,— չեմ գիտեր։ Աղջնակ մը, որքան ալ գեղանի, որ դասը չի գիտեր, «սագ» կը կոչուի դպրոցին մէջ։ Մինչդեռ սագն էր որ, ազնուական շուք մը տալու համար, կ'ընկերանար հրաշագեղ աստուածուհիին՝ Պերսեփոնէի, (ըստ աւանդութեան՝ Հադէս եւ Դեմետր սիրահարած էին Պերսեփոնէի, առաջինը զայն փախցուց եւ տարաւ պահեց դժոխքին մէջ, սագն ալ միասին, բայց Դեմետր տանելով վրայ ըրաւ երկիրը, աչք բերաւ, մինչեւ որ աստուածահայրն Արամազդ հաշտեցուց երկու սիրահարները, վեց ամիս մէկուն քով, վեց ամիս միւսին քով զրկելով Աստուածուհին, միշտ սագն ալ միասին).

Այնքան փառաւոր հաւազգի մը ի՞նչպէս չի յարգուիր հիմա,— խելքս չի հասնիր։ Եւ յետոյ ուրկէ՞ կու գայ անպայման սագ ուտելու սովորութիւնը, Ծննդեան օրով։ Ովրատիոս եւս, կ'երեւի թէ, շատ կը սիրէր սագի միսը, մանաւանդ երբ կը տապկես սագին լեարդը, կը ծեծես, խիւս մը դարձնես եւ մէջը քանի մը թուզ կը խառնես,— ով պատուական ախորժակ, որ կուգաս մանաւանդ կէսօրուան ժամուն։ Կը թուի թէ սագ ուտելու սովորութիւնը հեթանոսական է,— ժմեռնամուտին սագ կ'ուտէին մեր նախահայրերը, որոնք, այդ եղանակին, պատուական վայրի սագեր կ'որսային : Անկէ մնացեր է Ծնունդին սագ ուտելու սովորութիւնը։

Ինչ որ է,— եթէ իրա՛ւ սագը կը խորհրդանշէ ապուշութիւնը, մորթենք ուրեմն սագը եւ վերջ տանք ապուշ գործերուն՝ մեր ազգային կեանքին մէջ, գէթ այս Ծնունդէն վերջ, եւ նոր տարին սկսինք աւելի խելացի։

ԱՐԱԶ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայկ եւ քոյրը՝ առանձնաբար Աշխէն Մ. Հայրապետեան, իրենց մօր մահուան առթիւ (Սէնթ Էթիէն)	50
Մ. Սարգիսեան, Շավիլ	30
Գումար՝	80
Դեկտ. 21ի գումարը	335
Ընդհ. գումար՝	415

ԶՕՐ. ԼԻՒՏԷՆՏՈՐՖԻ ՄԱՀԸ

Երէկ երկու տողով հաղորդած էինք Զօր. Լիւտէնտորֆի մահը։

Հռչակաւոր սպարապետը 72 տարեկան էր, զինուորական ասպարէզը մըտած՝ 17 տարեկանին։ Արագօրէն յառաջացաւ թէ ցամաքային եւ թէ ծովային բանակին մէջ։ Միեւնոյն ատեն ռուսերէն սորվեցաւ եւ ուսումնասիրական պտոյտներ կատարեց Ռուսաստանի մէջ, 1890էն 1893։ Աստիճանէ աստիճան բարձրանալով, 1904ին արդէն անդամ էր ընդհ. սպայակոյտին :

Մեծ պատերազմին մէջ հռչակաւոր հանդիսացաւ իբրեւ աջ բազուկը Հինտէնպուրկի։ Երբ պատերազմը պայթեցաւ, Լիւտէնտորֆ իր առաջին յանդուգն գործողութիւնը կատարեց Լիէժի մէջ։ 1500 զինուորներու գլուխն անցած, սողոսկեցաւ բերդերուն մէջէն եւ գրաւեց քաղաքը։ 1914 օգոստոս 22ին զըրկուեցաւ արեւելեան ճակատը, Հինտէնպուրկի մօտ, իբրեւ սպայակոյտի պետ եւ ծրագրեց ու շահեցաւ Թանէնպէրկի ճակատամարտը։ 1916ին նշանակուեցաւ ընդհ. պետ ամբողջ գերմանական սպայակոյտին եւ մշակեց մէկը միւսէն յանդուգն ծրագիրներ։ 1918 հոկտեմբեր 24ին Վիլհէլմ կայսրը հրաժարեցուց զինքը, երբ գերմանական բանակը խուճապի մատնուած էր։ Ցեղափոխութենէն վերջը, Շուէտ քաշուեցաւ, իր յուշերը գրելու համար :

Վերջերս կ'ապրէր Միւնիխի մէջ, ուր եւ մեռաւ : Միեւնոյն ատեն կը զբաղէր ընկերային հարցերով : Բուռն ատելութիւն մը կը սնուցանէր Հրեաներուն, Ժէզուիտներուն, Ամերիկացիներուն եւ մասոններուն դէմ։ Մշակած էր նաեւ իրեն յատուկ դաւանանք մը,— նոր հեթանոսութիւն։ Իր ծննդեան ամեակին առթիւ կ'ըսէր.

— «Ես ոչ միայն հակառակորդ մըն եմ քրիստոնէութեան, այլեւ առաւապէս հակաքրիստոնեայ եմ եւ հեթանոս, եւ այդ իմ պարծանքս կը կազմէ»։

1923ին Հիթլէրի հետ կատարած ձեռնարկը ձախողած ըլլալով, երկու պետերուն յարաբերութիւնները խանգարուած էին, բայց յետոյ հաշտուեցան, երբ Հիթլէր պատռեց Վերսայլի դաշնագիրը :

Սպարապետը կը թաղուի այսօր, ազգային յուղարկաւորութեամբ։

* *

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ընդհանուր յարձակողական մը սարքած են Քանթոնի դէմ։ Այս զրահին առթիւ, որ կը սպառնայ եւրոպական շահերուն, անգլիական կառավարութիւնը կը խորհրդակցի Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն հետ, հաւաքական ցոյց մը կատարելու համար :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ "ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ„Ը

Դաշնակցական մամուլն ու հրապարակագիրները խորին ցաւումով են հետեւում այն վայրագ եւ տմարդի հալածանքներին, որ Մոսկուայի հրահանգներով եւ «մաքրագործման» պիտակի տակ, կատարւում է Խ. Հայաստանի պետական, հանրային եւ մշակութային ղեկավարութեան դէմ:

Սրա պատճառն այն չէ, թէ մենք, Դաշնակցականներս այլ կարծիք ունենք հալածական հայ բոլշեւիկների մասին, քան որ ունէինք երէկ, երբ վերջիններս իշխանութեան տէր էին մեր երկրում: Բնաւ երբե՛ք:

Անշուշտ, կատարուած «մերկացումների» մէջ տեղեկութիւններ կան հայ բոլշեւիկներից մի քանիսի ազգային եւ հայրենասիրական տրամադրութիւնների մասին, որ եթէ բացուգուեն եւ հաստատուեն՝ մենք ըստիպուած կը լինենք վերագնահատութեան ենթարկել մեր կարծիքը այս կամ այն անհատ բոլշեւիկի վերաբերեալ: Սակայն, որովհետեւ մենք չենք հաւատում այդ «մերկացումների» անկեղծութեանն ու ճշմարտութեանը, ուստի շարունակում ենք մնալ այն համոզմանը, թէ ինչպէս Մոսկուայի ձեռքին գործիք դարձած հալածիչները նոյնպէս եւ հալածականները, իբրեւ համայնավարներ եւ իբրեւ օտար ուժի բռնատիրութիւնը Հայաստանում հաստատողներ եւ պահպանողներ, մեր երկրի եւ ժողովուրդի համար վտանգաւոր թշնամիներ են:

Այս այսպէս լինելով հանդերձ, Դաշնակցականը չի կարող հանդուրժել, որ Հայաստանի ղեկավարութիւնը, ինչ գոյնի եւ արժէքի տէր մարդկանցից էլ սա բաղկացած լինի, ջարդուփշուր արուի Հիւսիսային Արջի կամ որ եւ է օտար այլ արջի թաթերի տակ:

Մենք աւելի անգամ չէինք տալի, եթէ այսօրուայ հալածականները տասը անգամ աւելի ծանր պատիժների ենթարկուէին, պայմանով սակայն, որ պատժողը լինէր հայ ժողովուրդը կամ նրա ծոցից ելած եւ միմիայն նրա անունով գործող իշխանութիւնը: Բայց մենք օրգանապէս չենք կարող հաշտուել այն մտքի հետ, որ հայրենի երկիրը ղեկավարող վատթար մարդիկն իսկ պատուհասուեն Թուրքաստանի կամ որ եւ է այլ օտար երկրի իշխանաւորների հրամանով, անգամ եթէ այս իշխանաւորները, մարդկային եւ այլ տեսակէտից, հարիւր անգամ բարձր լինէին Մոսկուայի այսօրուայ բռնակալներից:

Դաշնակցականների այս «պաշտպանողական կեցուածքը», հայ ազգի հակառակորդների հանդէպ, նրանց հայրենասիրական էութիւնից է բխում եւ նոր երեւոյթ չէ:

Թիւրքահայաստանի ազատագրական շարժումների ժամանակ, Դաշնակցութիւնը կատաղի պայքար էր մղում ամէն տեսակի հայ վաշխառուների դէմ: Նա այս տարրերի չարաշահութիւնները այնքան կործանարար էր նկատում ժամանաւորապէս հայ գիւղացիների համար, որ շատ դէպքերում կանգ չէր առնում նրանց նոյնիսկ ֆիզիքական ոչնչացման առջեւ: Բայց երբ այդ նոյն վաշխառուների եւ տղրուկների դէմ ազգային գետնի վրայ ձեռք էին բարձրացնում Թիւրքն ու Քիւրդը՝ Դաշնակցութիւնը իր պաշտպանութեան տակ էր առնում նրանց, եւ մինչեւ իսկ վրէժ պահանջում նրանց արեան համար:

Նոյն երեւոյթը կովկասահայ ազատագրական շարժումների ժամանակ: Այստեղ Դաշնակցութեան առջեւ ծառացած էր հայ ունեւոր դասակարգը, (բուրժուազի որ, համախմբուած «Մշակ» թերթի շուրջը, ամէն ներելի եւ աններելի միջոցներով դաւում էր Դաշնակցութեան դէմ: Բայց երբ կովկասեան Թաթարները կամ այլ օտարազգիներ ձգտում էին, ազգային գետնի վրայ, ֆիզիքապէս, կամ նոյնիսկ միմիայն տնտեսապէս, հարուածել հայ ունեւորներին, Դաշնակցութիւնը, քարը սրտին սեղմած, իր պաշտպանութեան տակ էր առնում այս հակառակորդներին: Ասում ենք քարը սրտին սեղմած, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը գիտէր, որ այս հակառակորդները, վտանգից ազատուելուն պէս, նորից ժանիքներ պիտի ցոյց տային իրեն, ինչպէս որ փաստօրէն ցոյց տուին հայ թաթարական ընդհարումներից եւ 1905—1906ի յեղափոխութեան պարտութիւնից յետոյ...

Օտար ուժերի դէմ իր ազգի անհատներին, անգամ վատթարագոյն անհատներին պաշտպանելու տրամադրութիւնը այնքա՜ն տիրական է Դաշնակցականների մէջ, որ այսօր նրանք մարդկօրէն հասկանալի չարախնդութիւն իսկ չեն զգում, որ իրենց մահացու հայազգի թշնամիները Սուլթանմահմուդի ենիչերիների վիճակի մէջ են ընկել: Այլապէս՝ ինչքա՛ն հաճելի պիտի լինէր այս հեռաւոր ափերից նետել հալածական հայ բոլշեւիկների երեսին.

— Պարոննե՛ր, տարիներ շարունակ դուք ո՛չ մի ստորնութեան, ո՛չ մի դաւի առջեւ կանգ չէիք առնում՝ Դաշնակցականներին հարուածելու համար: Այժմ ինչպէ՞ս էք զգում դուք ձեզ՝ ստորնաբար դաւուածի ձեր վիճակում:

— Պարոննե՛ր, տարիներ շարունակ դուք գրում եւ խօսում էիք, թէ մենք Դաշնակցականներս հայրենիքի դաւաճաններ ենք, օտար աշխարհակալների լաքէներ ենք, մեր ժողովուրդին թշնամի ենք եւն., եւն.՝ քաջ գիտենալով հանդերձ, որ ձեր գրածն ու խօսածը սուտ է եւ զրպարտութիւն: Այժմ ինչպէ՞ս էք զգում ձեզ՝ ստօրէն զրպարտուածի ձեր դերում:

— Պարոննե՛ր, տարիներ շարունակ մեզ հայհոյելով, մեզ վրայ ամէն կարգի լուտանք թափելով՝ դուք բնական էիք համարում, որ մենք, ձեր իշխանութեան տակ, գրելու եւ խօսելու ազատութիւն չունենանք՝ ձեր հայհոյանքին եւ լուտանքին պատասխանելու համար: Այժմ, երբ դուք ձեր տեղը բռնած իշխանաւորների կողմից թունաւոր իժերի եւ կատաղած շների էք հաւասարեցուած, նորէ՞ն գտնում էք, որ գրելու եւ խօսելու իրաւունքը միմիայն իշխանաւորների սեփականութիւնը պէտք է լինի:

— Պարոննե՛ր, տարիներ շարունակ դուք ծաղր ու ծանակի էիք ենթարկել «դաշնակ մաուզերիստներին», այսինքն Դաշնակցութեան ա՛յն [illegible]ներին, որոնք, արհամարհելով բանտն ու կախաղանը, հերոսաբար ծառանում էին սուլթանական եւ ցարական դահիճների դէմ՝ հայ ժողովուրդը նրանց վայրագութիւններից պաշտպանելու համար: Այժմ, երբ բռնակալ եւ վայրագ իշխանութեան դահիճները բռնել են ձեր սեփական կոկորդից, դուք ձեր սրտի խորքում ափսոսանք եւ նոյնիսկ վրդովմունք չէ՞ք զգում որ այլեւս «դաշնակ մաուզերիստների» պէս հերոսներ չեն երեւում Խ. Հ. Միութեան հորիզոններում, որպէսզի Չեկայի զնդաններում այլեւս չհնչէ գործադրող դահիճի քստմնելի եւ չնական կանչը— «ընկե՛ր, կանգնի՛ր պատի տակ, դու պիտի գնդակահարուես»...

Պարոննե՛ր...

Սակայն բաւ է: Այս կարգի հարցեր տասնեակներով կարելի է շարել եւ մինչեւ իսկ հասցնել Խ. Հայաստանի զնդանները, որոնց մէջ արգելափակուած բոլշեւիկներից շատերին— ինչո՞ւ չասել— մենք աւելի արդար իրաւունքով կարող էինք սրիկաներ, թունաւոր իժեր եւ կատաղած շներ անուանել, քան թէ այսօրուայ նրանց հալածիչները: Սակայն այն անարգանքը, որ հասցնում է Մոսկուան մեր պետականութեանը՝ անգամ ա՛յսքանի ղեկավարներին ըստ կամս աքացելով՝ շատ ծանր է կշռում մեզ համար, որպէսզի մենք կարողանանք տուն տալ թէկուզ եւ շատ տեղին չարախնդութիւնների:

Ու թող համոզուած լինեն այս հալածականները եւ նոյնիսկ այն [illegible] դրանցից, որոնք երէկ, երբ համամիութենական Չեկայի դահիճներն իրենց կողքին էին, առիւծի պէս մռնչում էին զինաթափուած հակառակորդների երեսին, իսկ այսօր, երբ այդ դահիճները իրենց դէմն են կանգնած, à la Զինովիեւ թրջուած մուկի ծուծուղներ են հանում դատարաններում (Սեփականաւան) եւ այլուրեք,— թող համոզուած լինեն այս բոլոր հալածականներն անխտիր, որ վաղը, երբ խորհրդային իշխանութեան հաշուեյարդարի ժամը հնչեց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, նորէն քարը իր սրտին սեղմած, նրանց դատը անիրաւուած հայրենիքի դատ պիտի դարձնէ:

Իզո՛ւր թէ, մինչեւ այդ ժամը, դեռ եւս ողջ մնացած հալածականները հեռու մնային մահուան պատից, եւ մի անգամ եւս առիթ ունենային սեփական աչքերով տեսնելու, թէ ի՛նչ ասել է Դաշնակցականի հայրենասիրութիւն եւ տղամարդութիւն...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԳԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ.— Ընդհանուր կարծիքը այն է, որ Ճափոնի խիզախ ձեռնարկութեան հետեւանքով, Ծ. Արեւելքի ճակատագիրը բոլորովին պիտի փոխուի: Եւրոպական ազդեցութեան շրջանակները պիտի չէզոքանան, պիտի փճանան, եթէ ճիշդ ժամանակին Մեծ Տէրութիւնները միջոցներ ձեռք չառնեն, ի հարկին, զէնքով ալ միջամտելու: Փարիզի մէջ եւ այլուր մտահոգութիւնը շատ մեծ է, կը հնազրէ [illegible] թերթի մը թղթակիցը: Կ'ըսուի թէ Չինաստանի եւ Հնդկաչինի սահմանին վրայ 2000 թոնօ զէնք կայ, բայց պէտք է Անգլիա եւ Մ. Նահանգները պաշտպանեն Ֆրանսան, թէ երբ այս վերջինը զէնք հայթայթէ Չինաստանի, իրենք ալ համերաշխաբար օգնեն իրեն, Ճափոնի հետ բռնուելու պարագային: Ճափոնի յաղթութեան պարագային, միջազգային գօտիներուն բախտը կը վճռուի ի նպաստ Թոքիոյի եւ գրաւումի ժամը կ'անցնի Ճափոնի:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գրեթէ քսան տարիէ ի վեր միջազգային քաղաքականութիւնը համաշխարհային դէպքերուն ուղղութիւնը կը կազմէ, առաջին տեղը կը բռնէ, ամէն ուրիշ բան իրեն կը ստորադասէ: Դիւանագիտութիւնը ի գործ կը դնէ տնտեսական կեանքին վրայ, վերապահում կը պահանջէ, ա՛ն միտքով որ երբ ինք,— քաղաքականութիւնը,— ներս մտնէ, ուրիշ ամէն բան երկրորդական համարուի, նոյն իսկ առանց ուրիշ կենսական բաներուն վրայ մտածելու: Իրերու այս վիճակը դարմանելու համար թէեւ տակաւին ոչ մէկ խոհական քայլ չէ առնուած, ի հարկէ մարդկութիւնը յաճախ սա՛ հարցումը կ'ընէ, թէ այս կացութիւնը ցվերջ պիտի տեւէ՞ արդեօք, թէ աւելի բանաւոր չէ՞ միթէ վերջապէս [illegible] գիրք մը բռնել, բոլոր դէպքերն ու իրականութիւնը քննել ուշի ուշով, եւ ցարդ ձեռք բերուած փորձառութիւններէն պաղարիւնով քաղել առաջ եկած հետեւութիւնները: Ահա մէջտեղն է աշխարհի վիճակը, ամէնուն մինչեւ կոկորդը լեցուած է, խորհրդաժողովներ, ճամբորդութիւններ, որոնք շաբաթներէ ի վեր հանրութիւնը կը զբաղեցնեն, սա՛ այլեւս առիպողական դարձած անխուսափելի փափաքին գոհացում տալու համար, թէ, ուշ բայց վերջապէս, պէտք է ելք մը որոնել:

Այնքան արիւնոտ, այնքան աղիտաբեր համաշխարհային պատերազմին վերջաւորութենէն ետքը, Եւրոպայի համար ճակատագիր եղաւ Փարիզի Հաշտութեան Ժողովը, եւ ոչ միայն այս ցամաքին համար: Այսօր արդէն մանրամասնօրէն գիտենք այդ ժողովը առաջնորդող գաղափարներուն ընթացքը, ձգտումները, որոնց հետեւեցաւ, ժամանակ ամէն բանէ առաջ գիտենք, թէ այդ ժողովին կողմէ ո՛րքան անուշադիր անցան բուն իրողութիւնները եւ կատարելիք գործերը: Հոն անցած դարձածները բացատրելու համար հազուագիւտ գործ մը մէջտեղ հանած է ամերիկացի գիտնագէտ Միլլըր, որ, ինքն ալ, մասնակցեցաւ Փարիզի բանակցութիւններուն: Գործը կը բաղկանայ քսաներկու հատորներէ, բայց մեղք որ հանրութեան ժառանգութիւնը չէ, այլ միմիայն պետական մատենադարաններու փոքր թիւի մը սահմանուած է: Առկէց անկախաբար, իսկապէս երկար ուսումնասիրութիւններու հարկ չկայ, այլ կը բաւէ առանց կանխակալ կարծիքի եւ նախապաշարումներու քննել դիտել քաոսը, զոր անունով Հաշտութեան Դաշնագիրները ստեղծեցին: Պարզ քննութիւնը կը բաւէ չափելու համար անթիւ անհամար վնասները, զոր առաջ բերաւ քաղաքականութիւնը, ըսե՛նք փոխադարձ թշնամութիւններ հրահրող քաղաքականութիւնը: Ներկայ այդ քաոսը արդիւնքը չէ՞ միթէ համատարած անվստահութեան, որ կապարի պէս կը ծանրանայ համաշխարհային պատմական վայրկեաններուն՝ զոր այսօր կ'ապրինք: Փարիզի այդ ժողովին մէջ պէտք է գտնել սկզբնակէտը անկէց վերջը առաջ եկած բոլոր աղէտներուն, թշուառութիւններուն, մէկ խօսքով՝ տնտեսական հիւանդութեան, կարօտութիւններուն եւ մտահոգութիւններուն: Անչափելի տառապանքնե՛ր եւ դժբախտութիւններ երկու տասնամեակներէ ի վեր: Եթէ [illegible] Խորհրդաժողովին խորհրդական ու վարիչ քաղաքականութիւնը չըլլար, թերեւս կարելի էր հաշտել եւ նկատի առնել ժողովուրդներու բնական զարգացումները, մշակութային տուեալները, տնտեսական պէտքերը եւ ճշմարիտ տրամադրութիւնները, եւ հաւատացէք թէ շատ բաներ, խիստ շատ բաներ այլապէս եւ անտարակոյս լաւագոյն կրնային ըլլալ:

Անգամ մը սխալ բռնուած ճամբան մինչեւ վերջն ալ շարունակուեցաւ: Ով որ մտածէ յետպատերազմեան պատմութեան վրայ, կը տեսնէ թէ ինչպէս իրարու ետեւէ սխալ դրամի մը տեսարանները մէջտեղ եկան: Ժառանգութիւն դարձած սխալը կը սպրդի ամէն թատերաբեմերու վրայ, եւ նոյն իսկ երբ պետական մարդիկ իրարու քով կուգան՝ վերջապէս խորհրդակցելու աշխարհատարած տնտեսական խնդիրներու վրայ, դարձեալ եւ դարձեալ քաղաքականութիւնը կը մտնէ ներս: Եւ ուշադրութիւնը կը շեղեցնէ գոհացուցիչ նպատակէն: Անիմաստ է այլեւս անցեալին պատկանող եւ մասամբ ալ մոռցուած մանրամասնութիւններու վրայ դեգերիլը, թէեւ անհոգութեան հետեւորդ երեւոյթներ ամէն կողմ զգալի կ'ըլլան: Տնտեսական կեանքին վրայ քաղաքականութեան գերակշռութիւնը, միջազգայնօրէն դիտելով, անով յայտնի կ'ընէ ինքզինքը, որ համաշխարհային տագնապը սուր երեւոյթ մը կ'առնէ եւ կ'ընդհանրանայ, խանգարելով ալ բանկերու փոխանակութիւնը, որ առկէց առաջ (պատերազմէն առաջ) շատ կանոնաւոր կերպով տեղի կ'ունենար, որովհետեւ տնտեսական կեանքը իր ոլորտը ունէր, քաղաքականութենէն անջատ: Ամէն ինչ հիմա վերիվայր շրջած է, խնդրանքի եւ մատուցումի միջեւ հաւասարակշռութիւնը վերցած, տնտեսական կապակցութեան օղակները խանգարուած, եւ, այս պատճառաւ, [illegible]

մէնը աւերակ դարձաւ կամ վերիվայր շրջեցաւ վերջին քսան տարիներուն, Միջազգային քաղաքականութիւնը մեռելաթաղ դարձաւ, մինչդեռ անոր բնիկ գործը պէտք էր ըլլար սրտապնդել, թեւ տալ, ժողովուրդներուն բարօրութեան եւ երջանկութեան համար:

Իբրեւ արդիւնք յետպատերազմեան տարիներուն, այսօր կը տեսնենք զանգուածային աղքատութիւն մը որուն խորապէս ենթարկուած է նոյնիսկ երբեմնի միջակ դասակարգը (Քնաֆ), եւ ասոր մեծագործ արտայայտութիւնը կը գտնուի միջազգային անգործութեան մէջ: Մինչեւ իսկ հարուստ Ամերիկան, որ բարեկեցութեան նոր դարաշրջան մը պիտի բոլորէր, դրամագլուխներու նուազութեան եւ վատառողջութեան յայտնի նշաններ ցոյց կուտայ, անկախաբար իր անգործներուն ահագին թիւէն: Բազմամիլիոնատէրները անյայտացած չեն, բայց մեծապէս նուազած է լայն խաւերուն բարօրութիւնը, հետզհետէ շահագործողներ մէջտեղ կ'ելլեն: Այն ատեն միայն ընկերային վիճակը կը բարուոքի, երբ զանգուածներու աշխարհը բարգաւաճած է: Եթէ պակսին ապրելու անհրաժեշտ հնարաւորութիւնները, ամէն բան կ'աւրուի, ներողամտութեան, մարդկայնութեան զգացումները կը բթանան: Այս պատճառաւ է որ հիմա շատ շատերուն հոգեկան բաղձա՛նքն է վերջապէս լրջօրէն եւ բացէ ի բաց, պատուաւորապէս բան մը փորձել տնտեսականէն սկսած, սա անտանելի կացութեան վախճան մը տալու համար: Քաղաքականութեան միջազգային գերակշռութիւնը Տնտեսութեան ենթարկուեցաւ: Տեսնենք Գետութենէ Գետութիւն տնտեսութեան գերակշռութիւնը ինչպէս պիտի ըլլայ: Տնտեսապէս մարզուած ողջմտութիւնը եւ հաշուեմտութը աւելի դիւրատար լուծումներ պիտի գտնեն, կը յուսանք:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՁԱՅՆԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

ԽՄԲ.— Խանդավառանքով հրատարակութեան կուտամք այս գրութիւնը: Գրողն է պատանի մը, որ ֆրանսերէն նամակով մը կը յայտնէ թէ ծնած ըլլալով Մարսէյլի մէջ եւ աշակերտ ըլլալ, լաւ չի գիտեր հայերէնը, «Կը կարդամ, բայց չեմ կրնար գրել պէտք եղածին չափ: Ասոր համար է որ ֆրանսերէն գրեցի եւ թարգմանել տուի բարեկամի մը»:

Ի՞նչ ես դուն, Հայրենիք, եթէ ոչ մեծ ընտանիք մը, երկրամաս մը, ուր կապուած են մեր սրտերը եւ մեր հոգիները: Մեծ եւ բարի մայր մըն ես դուն, մայր մը, որ մեզ կը միացնես քեզի գաղտնի եւ խորհրդաւոր կապերով, որոնք մեր գոյութեան ամենախոր առանցքը կը կազմեն, մեր կեանքի արմատը: Ասոր համար է որ նախանձախնդրութիւն մըն ես դուն եւ կը հաւատանք քեզի:

Ժամանակը երբեք չի կրնար թաղել անունդ: Աշխարհը իր շրջանը պիտի ընէ, սերունդներ պիտի գան ու երթան, փոթորիկներ պիտի չաչեն վրայէդ՝ մերթ հուժկու եւ տարօրամ, բայց դուն անձեռնմխելի պիտի մնաս: Ոչ մէկ գաղափար մաքուր է, քան ին-

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԱԿԱՆ
(ՀԵՔԵԱԹ)

Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր... Եւ լոյսը, բոյսերն ու կենդանիները ստեղծելէ վերջ, հանգիստ ընկողմանեցաւ իր գահուն վրայ: Օդը պայծառ էր ու դրախտի գունագեղ ծաղիկները իրենց բոյրերով կ'արբեցնէին Արարիչը:

Ցանկարծ, աղմուկ մը լսուեցաւ: Աուլ, ահաւոր աղմուկ մը: Ցնցուեցաւ Հայր Աստուած: Ու, մտահո՞գ, հրեշտակներէն մին կանչեց եւ ղրկեց աշխարհ, տեղեկանալու համար պատահածը:

Քիչ վերջ հրեշտակը վերադարձաւ սարսափած:

— Ի՞նչ է պատահեր,— հարցուց Հայր Աստուած:

— Տէր իմ,— պատասխանեց հրեշտակը,— զարհուրելի՛ է աշխարհը:

— Ինչո՞ւ:

— Բոլոր կենդանիները իրարու վրայ կը յարձակին, իրար կը յօշոտեն, իրարու միս կ'ուտեն ու իրարու արիւն կը խմեն:

Այս որ լսեց՝ ընդոստ կանգնեցաւ Աստուած ալեհեր ու մեծափառ գլուխը ծանրօրէն շարժելով: Անոր բարձրաբերձ հասակը պահ մը մնաց արձանի մը նման անշարժ ու ձգտուն: Ետոյ նետեց քանի մը քայլ, կանգ առաւ կրկին, ձեռքը դրաւ ծնօտին, խոկա՜ց ու հարցուց.

— Լա՛ւ, ի՞նչ ըրիր դուն:

— Ոչի՛նչ, Տէր իմ, ի՞նչ կրնայի ընել... Կամք Տեառն օրհնեա՛լ եղիցի...

Ու լռեց: Լուռ էր նաեւ Բարին Աստուած: Իր իմաստուն ու մթին աչքերը կ'արտայայտէին խոր կսկիծ մը: Ինք աշխարհը ստեղծած էր դրախտին հանգոյն: Ձօնած էր անոր լոյս, ձօնած էր բոյր, ձօնած էր կեանք, գոյն ու ժպիտ: Եր ըսած էր՝ «եղիցի խաղաղութիւն»: Մինչ աղմուկը կը շարունակուէր դեռ, կը խլացնէր իր ականջը, ու կերկերած, աղիողո՜րմ ճիչեր կը լսուէին կենդանական աշխարհէն: Այնպէս որ, աւելի զայրացած, Հայր Աստուած իր թեւ ու ճերմակ յօնքերը կիտեց, ձեռքը բարձրացուց, ու որոշ էր որ պիտի արտասանէր մեծ սաստը, երբ, նոյն պահուն, մե՛ղմ զեփիւռը դպաւ իր արարչագործ ու լուսապսակ ճակատին:

Ու Արարիչը ցնցուեցաւ: Իր պերճօրէն սպիտակ գլուխը բարձրացուց ու նայեցաւ իր շուրջ՝ ծառերուն ու ծաղիկներուն, որոնք դեռ երէկ ծներ էին ու այսօր ծաղկեր են:

Իր ստեղծագործութիւնն էր: Կեա՛նքը: Ու կուրծքը ուռեցաւ: Դառնութիւնը պահ մը անհետացաւ, հայրական քաղցր ժպիտ մը գծուեցաւ դէմքին վրայ եւ պայծառացան աչքերը: Ու բազուկը իջեցուց՝ որոշելով ի կատար ածել իր գործը եւ «կամեցաւ Աստուած զբարութիւնն իւր ցուցանելոյ»:

Ու այդ բոպէին էր որ ծնունդ առաւ Վերակերտումի բնազդը: Կեանքին առաջին յաղթանակն էր՝ Մահուան վրայ: Կեանքին առաջին պատրանքը...

Ետոյ, դառնալով հրեշտակին, հրամայեց.

— Գնա՛ աշխարհ ու ամէն մէկ տեսակէ մէկ-մէկ կենդանի բեր հոս:

Հրեշտակը թափահարեց թեւերը, թռաւ երկինքէն ի վար, իջաւ աշխարհ եւ կենդանիներուն հաղորդեց Աստուծոյ հրամանը:

Կենդանիները երբ այս հրամանը լսեցին, պահ մը դադրեցան իրար յօշոտելէ: Եւ արեան հոսանքն ու ժխորը կանգ առին: Մինչեւ այն ատեն, կենդանիները կ'անգիտանային Աստուծոյ գոյութիւնը, բայց, տեսնելով հրեշտակին ժպտուն ու արքայական դէմքը, համակերպեցան: Եւ որովհետեւ ուզեցին ամէնքը դրախտ երթալ, կրկին խռովութիւն մը ծայր առաւ:

Հրեշտակը պահ մը լուրջեցաւ, ուզեց հաշտեցնել զանոնք, բայց, զգալով իր անզօրութիւնը, նախընտրեց յայտարարել թէ դրախտ պիտի տանի ամէնէն բարիները միայն: Թէեւ ի վերջոյ մեկնեցան անոնք, որոնք հը զօրաւորներ կ'առուած էին: Ու այդ բոպէէն ի վեր, աշխարհի վրայ ծնունդ առաւ դրախտի ակնկալութիւնն ու բարութեան բարեմասնութիւնը՝ «զի այդպիսեացն է արքայութիւն երկնից», մինչ անոր վայելքը չարերուն վիճակուեցաւ:

Ու երբ երկրային արարածներու այս բազմութիւնը դրախտ հասաւ, Հայր Աստուած արդէն իսկ վերադարձած էր իր գահը ու ձեռքը դրած ճակատին՝ կը շարունակէր խոկալ: Տեսնելով այս երփներանգ ու տարակերպ բազմութիւնը, հրամայեց հաւաքուիլ իր գահուն շուրջ ու ըսաւ.

— Զաւակներս, (անշո՛ւշտ, քանի որ կենդանիներն ալ իր արարածներն էին), ձեզ ստեղծեցի երջանիկ ու խաղաղ ապրելու համար, մինչ դուք կը կռուիք եւ իրար կը սպաննէք:

Եւ յանկարծ նշմարելով մահը անոնց մէջ.

— Իսկ քեզ աշխարհ ղրկեցի,— խստօրէն խօսքը ուղղեց անոր Հայր Աստուած,— որպէսզի միշտ ստանանես անոնց վերեւ ու ստիպես խաղաղիլ: Ի՞նչ կ'ընէիր դուն, երբ անոնք իրար կը յօշոտէին:

— Պարտականութիւնս կը կատարէի, Տէ՛ր իմ,— եղաւ պատասխանը Մահուան:

— Ո՛չ, ո՛չ... ա՛ն էր դրդողը ա՛ն,— յարեցին բոլոր կենդանիները միաբերան:

Ու աղմուկը այնքան շատցաւ, ճիչը, սուլոցը, մլաւիւնը, հաչոցը, գռռալը, վռնչիւնը, նըւոցը, խոխինջը, բառաչը, ոռնոցը այնքան մեծ ժխոր մը ստեղծեցին Մահուան շուրջ, որ Հայր Աստուած, նեղուած, ականջները փակեց՝ չլսելու համար երկրայիններու խլացուցիչ աղմուկը: Եւ որովհետեւ բարին Աստուծոյ ամէն մէկ շարժումը յաւիտենական է, այդ բոպէէն ի վեր անլսելի կը մնայ երկրայիններու զանգատը:

Բայց կենդանիները յանկարծ լռեցին, երբ տեսան թէ Մահը բոլորովին մօտեցաւ եւ կանգնեցաւ ուղղակի իրենց մէջ: Ու այդ բոպէէն ի վեր կենդանի արարածները կը լռեն... դադրելով հաջելէ, սուլելէ, ոռնալէ, մռնչելէ, մայելէ, բառաչելէ ու իրարու հետ կռուելէ, երբ Մահը իրենց մէջ կը տեսնեն...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

(Շար.)

(1)

քըդ, անունդ, ոչ մէկ ղըլացում այնքան ազնիւ եւ մաքուր է, քան քունդ, ոչինչ այնքան սերտօրէն կապուած է տիեզերական գոյութեան, քան յիշատակդ ։

Պզտիկ էի տակաւին, դասարանին մէջ ինծի կը սորվեցնէին հայրենիքի սէրը։ Զայն յստակ իմանալու ուժէն զրկուած, հարց կուտայի ինքնիրենս թէ՝ ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ ան, ո՞րն է այդ գոյութիւնը, զոր պէտք է սիրել։ Եւ կը յիշեմ, օր մը նորս տաշիւ, արժէքս ծանօթացնելու բաղձանքէն մղուած, հայրենիքէն կը խօսէի, մանրանկարելով Փրատեան ։

Հայրս ձեռքէս բռնելով, քաղրութեամբ իր գրասենեակը առաջնորդեց զիս եւ պատէն կախուած նկար մը ցոյց տուաւ ինծի։ Փեղկացիկ կին մըն էր ան, որուն ըմբոստ եւ երկար մազերը կ'ողբային աւերակներուն վրայ։ — «Ահաւասիկ հայրենիքը», ըսաւ ինծի հայրս ։

Տակաւին մանուկ էս, ես տեսայ իմ մայր հայրենիքը արտասուքի մէջ ․․

Այս տպաւորութիւնը դժուար պիտի սրբուէր յիշողութենէս․․․ ան, կինը, կ'արտասուէր մեր հայրենիքի աւերակներուն վրայ․․․ ինչո՞ւ յիշողութենէս պիտի ելթայ ան․․․ ես լաւ կը ճանչնամ զայն այժմ ․

Օ՛ հայրենիք, եթէ ապաստան չունիս դուն, մեր սրտերը ապաստան պիտի ըլլան քեզի։ Վօլթէր ըսած է բոլոր բարի սրտերուն, թէ՝ «հայրենիքը ժանկագին է»․․․ Պարտուած կամ զօրաւոր, միշտ նոյնն ես դուն։ Աստուած գիտէ թէ ինչ տանջանք ունիս, մենք պիտի խնայենք քեզի ուրիշ մըն ալ։ Անցեալը բաւական է յարգանք պարտադրելու մեզի. Անազարտ պատմութիւնդ ամենագեղեցիկ մխիթարութիւնն է, որ կը բաժնենք մէջերնիս։ Հերոսներուդ անունը՝ բաւական է, որ՝ մեր արիւնը ջերմանայ եւ մեր սրտերուն մէջ կրակ մը թաղուած մընայ, պատրաստ բոցավառելու ահազանգի մը պահուն ։

Ըսուած է, «մեծը այն է որ կը յիշէ երբեմն, աւելի մեծը այն է, որ բնաւ չի մոռնար»։ Այդ դերն է զոր կը կատարենք այսօր։ Բայց աւաղ, նոր սերունդը դիւրութեամբ կը տարուի օտար գաղափարներով, ան չի մտատանջուիր հայրենիքով, աւելի ճիշդը ու, մէկ քանի մասին կը մտատանջուին։ Հոգ չէ, քիչ են անոնք որ խորաթափանց ուժդ չեն կրնար ճանչնալ ։ Բաւական է որ քաջախոհ եւ առողջ սրտերու ընտրանի մը ունենաս յիշատակդ յաւերժացնող․․․ այո, ես կը հաւատամ անգերազանցելի անուանդ եւ արժէնականութեանդ վեհութեանը, որովհետեւ եթէ կախարդիչ եւ անպարտելի զօրութիւն մը չունենայիր, վաղուց թանգարաններու մէջ նետուած ոչնչութիւն մը պիտի դառնայիր, այս կամ այն դիւանագէտին եւ պատմագէտին հետաքրքրութիւնը արթնցնող․․․ Ոչ փոթորիկները եւ ոչ աշխարհակալական ձգտումները կարող են պատմութեան գանձարանը նետել քեզ։ Միշտ այդ կարողութեանդ շնորհիւ է որ, այսօր՝ օտար լեզուի մը նրբութիւններուն մէջէն կը թոյլատրեմ ես ինծի վեր պահել յիշատակդ ։

Օ՜հ մայր հայրենիք, որքան ատեն որ ըմբոստ մազերդ, ընկճուած ուսերէդ վար, աւերակներու խորհրդանիշը մնան, այնքան ատեն սիրտս ցաւագնօրէն պիտի ողբերգէ երկունքդ

․․ բայց ես կը բաղձայի որ դուն ալ շատերու նման, միանգամ ընդ միշտ խորտակէիր ինչ որ անբաղձալի էր քեզի։ Այն ատեն չես գիտեր թէ քանի քանի՜ սրտեր մեծութիւնդ պիտի փառաբանէին ․

Լ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

Հայրենակիցներ եւ Հ․Մ․Ը․Մ․ականներ, Հ․Մ․Ը․Մ․ը իր գոյութեան 20րդ տարին պիտի բոլորէ այս շրջանին։

Հայ իրականութեան եւ պատմական ներկայ պահուն համար սովորական երեւոյթ չէ այդ, այլ քսանամեայ իրօք պատուելի յոբելեան մը ։

Արդար ծնունդը ըլլալով հայ ցեղային խռովքի եւ 1910 թուականի պատմական մեծ անկիւնադարձին, Հ․Մ․Ը․Մ․ը տոկաց քսան տարիներու ազգային - ընկերային եւ քաղաքական այլ պէս վերիվայրումներու եւ մնաց պատնէշին վրայ անդրդուելի ու անսասան ։

Քսանամեայ այդ փոթորկալից շրջանին, երբ գաղափարներու քաոս էր ստեղծուած հայ կեանքէն ներս ու դուրս, երբ հայ քաղաքական միտքը կը դեգերէր յաճախ՝ առանց իր բնական ուղին գտնելու, երբ նոյնիսկ հայ դպրոցն ու եկեղեցին իրենց աւանդական հունէն խախտելով՝ աներեւակայելի ցնցումներու կ'ենթարկուէին, Հ․Մ․Ը․Մ․ը հաւատարիմ մնաց իր կոչումին ու նորահաս սերունդին ֆիզիքական ու հոգեկան առողջ դաստիարակութիւն տալու սրբազան պարտականութեան ։

Եւ այսօր Հ․Մ․Ը․Մ․ը հպարտութեամբ նժարը կը նետէ իր քսանամեայ տքնաջան աշխատանքը, որովհետեւ ամբողջ քսան տարիներ ապրեցաւ ան արժանավայել, իբրեւ օրգանական մէկ հարազատ ու կենսունակ մասնիկը իր ցեղին, եւ ապրեցուց մէկ քանի սերունդներ կախարդիչ մթնոլորտի մը մէջ, ներշնչելով անոնց հայ ցեղի յաւերժացման նուիրուելու մոլեգին վճռականութիւնը ։

Կայտառ մարմին, արթուն միտք, առաքինի հոգի եւ խիզախ կեցուածք, յանուն ցեղային արժանապատուութեան եւ նուիրուած հայ ցեղային վերելքին.— ահա Հ․Մ․Ը․Մ․ի առաջադրած նպատակները ։

«Միշտ պատրաստ ցեղիս ու հայրենիքիս համար»,— ահա մշտական հրամայականը եւ նուիրական երդումը հայ սկաուտին ու Հ․Մ․Ը․Մ․ականին ։

Հ․Մ․Ը․Մ․ը որ գերազանցօրէն երիտասարդական կազմակերպութիւն է եւ ամենազգայուն լարը հայ հանրութեան, չէր կրնար խուսափիլ այն հրամայականէն որ ազգային հազարաւոր հերոսներու ու նահատակներու պաշտելի պատգամը եւ ցեղային խռովքի առանցքն է միաժամանակ։

«Միշտ պատրաստ ցեղիս եւ հայրենիքիս համար» — այդ կը նշանակէ համակուիլ ցեղային մտահոգութեամբ, հաղորդուիլ հայ ցեղային կրակով եւ դառնալ հայ ցեղայնութեան մարմնացումը ։

Հայ պատանիին այդ կրակոտ երդումը թելէ կուտայ միաժամանակ անոր անսահման հաւատքին՝ Հայուն յաւիտենական գոյութեան եւ հայ հայրենիքին ամբողջական ազատագրութեան մասին ։

Միշտ պատրաստ պողպատեայ բազուկով, պայծառ իմացականութեամբ եւ մանաւանդ Հայու անխարդախ հարազատ հոգիով ։

Հ․Մ․Ը․Մ․ի
Պուլկարիոյ շրջանային վարչութիւն

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 12 դեկտեմբեր, կէսօրէ ետք Լա Վիքթի «Էրմիթաժ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Խանասորի արշաւանք»ի ներկայացումը, զոր կազմակերպած էր Հ․Յ․Դ․ «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէն, արշաւանքի 40ամեակին առթիւ։ Ժամանակին սկսաւ ներկայացումը ։ Խուռներամ բազմութիւն մը շատոնց տեղաւորուած էր արդէն ։

Ընկեր Ա. Մարտիրոսեան իր բացման խօսքին մէջ, ներկայացուց 40 տարի առաջ մեր հայրենիքին մէջ տեղի ունեցած դէպքերը, բացատրեց արշաւանքին շարժառիթները, արշաւախումբին, անոր պատրաստութեան մասին կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց եւ ապա նկարագրեց Խանասորի շրջանը եւ արշաւանքը։

Ընկերը համառօտակի պատկերացուց նաեւ մեր ներկայ պայմանները, Հայաստանի եւ գաղութներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց, շեշտելով համագործակցութեան, հայկական միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը, խորապէս տպաւորելով զինք ունկնդրողները ։

«Շանթ» դերասանական խումբը երգեց «Գարկուտ տեղաց»ը եւ ապա սկսաւ ներկայացումը ։

Մեր արուարձաններուն յատուկ սովորութեան մը համաձայն, ներկայ էին հարիւրէ աւելի մանուկներ որոնք ներկայացման սկիզբէն մինչեւ վերջ, կարգապահ, լուռ ու հետաքրքիր հետեւեցան խաղին ։

Դերակատարներու մէջ այս անգամ տեղ գտած էին նաեւ թաղին պատանիներէն մէկ քանին, որոնք յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը

Թէեւ «Հոյակապ», «Հանրածանօթ» դերասաններ չկային ու խումբը կը բաղկանար մեր ընկերներէն ու համակիր երիտասարդներէ, այնուամենայնիւ, ներկայացումը իր փոքրիկ թերութիւններով հանդերձ, յաջող անցաւ ու ներկայ հանդիսականները իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին։

Դժբախտաբար այս արուարձանին մէջ կը պակսի աւելի լաւ յարմարութիւն ներկայացնող թատերասրահ մը, այլապէս այսպիսի ներկայացումները շատ մեծ օգուտներ պիտի պարգեւէին մեր տարագիր հայրենակիցներուն ։

Ներկայացումէն ետք, շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ հանդիսականներուն, որոնք միշտ ալ խուռներամ բազմութեամբ քաջալերած են «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ձեռնարկները ։

Ա——Ն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԶՕ, 17 Դեկտեմբեր (Յառաջ).— Անցեալ կիրակի, 12 դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Պ. Դ. Ծաղլըմճեանի ճաշարանին մէջ, Արարատ միութիւնը կազմակերպած էր իր նոր տարեշրջանի առաջին դասախօսութիւնը ։ Դասախօսն էր ուսուցիչ՝ Պ. Աւ. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան) ։ Նիւթը՝ «Հայ ժողովրդային երգեր»ը ։ Որոշուած ժամէն առաջ հետաքրքիրներու խումբ մը լեցուած էր ճաշարանը ։

Մեր երիտասարդ երգահանը, մասնագիտական եւ գասական խնամքով պատրաստած էր իր դասախօսութիւնը (գրաւոր), որ տեւեց մօտ երկու ժամ։ Զանց կ'առնեմ ամփոփումը, քանի որ ամբողջութեամբ պիտի հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ ։

Փափաքելի էր որ Արարատ միութիւնը յաճախ սարքէր այսպիսի հաւաքոյթներ, մեր դարաւոր ժողովրդի արժէքներուն լայնօրէն ծանօթանալու համար։ Դասախօսութենէն վերջ առաջարկուեցաւ որ եթէ կան լուսաբանութեան կարօտ կէտեր, հարցումներ ուղղեն։ Եւ որովհետեւ մեր կարմրուկ աղբարիկները քաղաքական ասպարէզի մէջ ամէն չուանի վրայ կը խաղան, ուզեցին, հայ մշակոյթի նուիրուած այս հաւաքոյթին մէջ ալ իրենց բանգիտութիւնը փորձել ։ Ահա հօկի «ղեկավարն»ը ձայն կ'ուզէ — հայ ժողովրդային երգերու մասին խօսեցաք, մեր հեղինական երգերու մասին չլսեցինք ոչ մէկ խօսք, որոնք կը ներկայացնեն Գարունեան եւ Կավռոշ։

Ընթերցողին կը թողում պատասխանը ։

Թղթակից

ՊԵՏՐՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կիրակի օր գրած էինք թէ յանկարծամահ եղած է ծանօթ բառագէտ Պետրոս Զէքի Կարապետեան ։

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները —

Հանգուցեալ Պ. Պ. Կարապետեան իր նախնական ուսումը առած է Ս. Խաչի նախակրթարանին մէջ, ուրկէ վերջ աւարտած է նաեւ Պէրպէրեան վարժարանը, որու վերջին [illegible] տարին իսկ սկսած է Թուրքերէնի դասեր տալ վարժարանին մէջ ուսուցչապետ Ռ. Յ. Պէրպէրեանի յանձնարարութեամբ ։ Պէրպէրեանի Զուիցերիա գտնուած ատենն ալ (1896 — 1898) երկու տարի վարած է այդ վարժարանը՝ իբր վերին հսկող եւ փոխ տնօրէն ։

Պէրպէրեանի մահէն վերջ Սկիւտարի մէջ ուսուցիչ եղած ատեն իսկ, շնորհիւ իր լաւ թրքագիտութեան, Օսմ. կայսրութեան շրջանին եղած է տարիներով Պետական Խորհուրդի քարտուղար, եւ զանազան պաշտօններու եւ աստիճաններու արժանացած է ։

Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ, ընդհանրապէս հին թուրքերէն ընթերցանութեան գիրքեր, մանաւանդ թուրքերէնէ հայերէն եւ հայերէնէ թուրքերէն երկու բառարաններ՝ որոնք մեծապէս օգտակար եղած են հայ ուսանողներու թուրքերէնի ուսուցման մէջ։ Վերջերս ալ ձեռնարկած էր նոր թուրքերէն բառերով ընդարձակ բառարանի մը պատրաստութեան որ կիսատ մնաց։ Հրատարակած է նաեւ իր ուսուցիչ Ռ. Յ. Պէրպէրեանի կենսագրութիւնը, իբր Ա. հատորը «19րդ դարու հայ մեծ դէմքերու», որոնց շարքն ալ չկրցաւ ամբողջացնել ։

Եղած է նաեւ կղզիներու թաղապետ. տնօրէն, Ազգ. հիւանդանոցի տնօրէն, Ուսումն. խորհուրդի անդամ Օրմանեան պատրիարքի օրով (1897 — 98)։ Անդամակցած է նաեւ Թուրք լեզուական համաժողովին ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԵՐ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 դեկտ.)։

— «Որքան ալ համայնավարները փորձեն գլխիվայր շրջել մեր մօտիկ անցեալի պատմութիւնը, չպիտի կրնան անոր մէջէն ջնջել այն աղաղակող փաստը, որ Խորհրդային կառավարութիւնն էր որ օգնեց քէմալական Թուրքիոյ ոտքի կանգնելու եւ յարձակելու Հայաստանի մանուկ Հանրապետութեան վրայ, որպէսզի վերջէն ալ անոր հետ միասին բաժնէր եւ բաժանէր հայկական հողերը։ Մինչեւ այսօր ալ ոչ միայն համայնավարները, այլեւ Ռամկավարները յիմարաբար կը կրկնեն, որ Խորհրդային կառավարութիւնը փրկիչի դեր կատարեց 1920 թ. դեկտեմբերին՝ գրաւելով քէմալական Թուրքիայէն չգրաւուած Հայաստանի հողամասը։ Սակայն, պատմական անհերքելի վկայութիւններ ու փաստաթուղթեր կան, որոնք կասկած չեն ձգեր, թէ քէմալականները 1920 թ. չպիտի արշաւէին Հայաստանի վրայ, եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը հաւանութիւն չըտար այդ արշաւանքին եւ նոյնիսկ օգնութիւն չխոստանար անոր ։

Նոյեմբեր 29ի տարեդարձին առթիւ աւելորդ չէ վերյիշել թէ ինչպէս բոլշեւիկները օգնեցին Թուրքերուն գրաւելու Հայաստանի հողերու մէկ կարեւոր մասը, իսկ մնացածն ալ իրենք գրաւեցին ։

Նախ եւ առաջ՝ օգնեցին քաղաքականապէս՝ կայացնելով անոնց հետ գաղտնի համաձայնութիւն մը եւ գործակցելով անոնց ։

Երկրորդ՝ օգնեցին գրաւելով Ղարաբաղը, Զանգեզուրը եւ Նախիջեւանը։

Երրորդ՝ օգնեցին Ղազախի ճակատին վրայ սպառնալի դիրք բռնելով եւ կապելով հայկական զօրքերու մէկ մասը ։

Չորրորդ՝ օգնեցին Երեւան զրկելով Լեգրանի «պատուիրակութիւնը», որ իրականին մէջ կանոնաւոր բոլշեւիկեան արշաւախումբ մըն էր՝ պրոպագանդով, կաշառքով եւ ամէն տեսակ դաւերով ներսէն պայթեցնելու համար Հայաստանի Հանրապետութիւնը ։

Հինգերորդ՝ օգնեցին կամաւորներու անուան տակ Հայաստան զրկելով բազմաթիւ գործակալներ, որոնք մտան հայկական բանակի մէջ զայն քայքայելու համար։

Պէ՞տք է ըսել, թէ այս թշնամական քայլերն ընող Խորհրդային կառավարութիւնը ոչ թէ փրկիչի, այլ հոգեառի դեր կատարեց Հայաստանի Հանրապետութեան հանդէպ։ Հետեւաբար, ան չի կրնար ո եւ է երախտագիտութեան արժանի նկատուիլ ո եւ է ողջմիտ եւ իրազեկ հայ հայրենասէրի կողմէն ։

Այսօր, երբ համայնավարները Ամերիկայի մէջ եւս կը տօնեն Նոյեմբեր 29ը, լաւ է որ հայ հասարակութիւնը անգամ մը եւս անդրադառնայ վերեւի պատմական փաստերուն, մանաւանդ որ անոնք կրնան լոյս սփռել նաեւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող ներկայ անցուդարձերու վրայ։ Չէ՞ որ այսօր ալ Հայաստանի դատական գործավարը (նախարար) Թուրք մըն է, ինչպէս որ էր Հայաստանի «Խորհրդայնացման» առաջին շրջանին ։

Յաճախ մեր հակառակորդները կ'ըսեն մեզի, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը կը պաշտպանէ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը եւ գէթ ատոր համար պէտք է արժանանայ մեր բարեացակամ վերաբերումին ու աջակցութեան ։

Սակայն, այդպէս ըսողները կը մոռնան, որ ցարական կառավարութիւնն եւս այդքան մը եւ նոյնիսկ աւելի կը պաշտպանէր հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը, եւ սակայն պատճառ մը չէր, որ մենք զայն մեր փրկիչը նկատէինք ։

Յետոյ, մեր հակառակորդները կը մոռնան, որ Խորհրդային կառավարութիւնը իր քայքայիչ ուժերով ո եւ է երաշխիք չի տար, թէ իրական վտանգի մը պահուն պիտի պաշտպանէ կամ կարենայ պաշտպանել հայութիւնը Կովկասի մէջ ։

Վերջապէս, մեր հակառակորդները կը մոռնան, որ Խորհրդային կառավարութիւնը, կամայ թէ ակամայ, հայ ժողովուրդի կամ անոր մէկ մասին մէջ կը ստեղծէ այն վտանգաւոր պատրանքը թէ՝ Հայաստան արտաքին թշնամիի մը յարձակման պարագային պատշաճ պաշտպանութիւն պիտի գտնէ կարմիր բանակի կողմէ։ Հետեւաբար հայ ժողովուրդը մտահոգուելու եւ իր գլխուն ճարը խորհելու պէտք չունի երբեք ։

Մեզի կ'ըսեն՝ քանի որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չուզեր զէնք բարձրացնել Խորհրդային կառավարութեան դէմ, այդ կը նշանակէ թէ՝ օգտակար կը նկատէ անոր ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ ։

Սակայն, ասիկա պարզ սոփեստութիւն մըն է։ Խորհրդային կառավարութեան ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ օգտակար չէ եղած եւ այսօր ալ չէ հայ ժողովուրդին համար ։ Անիկա սկիզբէն իսկ եղաւ չարիք մը ։ Եւ եթէ հայ ժողովուրդը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ միասին, անոր դէմ չուզեր զէնք բարձրացնել, ատոր պատճառը այն է, ա) որ այդ չարիքը, համառուսական ըլլալով, հայկական ուժերէն շատ վեր է, եւ բ) որ այդ չարիքէն աւելի մեծ չարիք մը կայ յանձին Թուրքիոյ, որ կրնայ օգտուիլ մեր զէնք բարձրացնելէն եւ մահացու հարուած հասցնել մեզ ։

Ռամկավար կուսակցութեան առաջնորդները, որոնք այնքան մը սթափած են արդէն որ կը հրաժարին Նոյեմբեր 29ը «տօնելէ», ժամանակ է որ սթափին նաեւ հասկնալու համար վերոյիշեալ պատմական դառն փաստերուն եւ ճշմարտութիւններուն իմաստը »։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Ես եմ, մի՛ վախեցէք, ասաց նա։

— Ա՜խ, Ջուլօ, դո՛ւն ես, ասաց Սառան դողդղալով, — ի սէր Աստուծոյ, մեզ մի տեղ, հիմա կը բռնեն մեզ ․․ հիմա կը տանեն մեզ․․․

Ջուլօն մնաց շուարած. ո՞րտեղ տանել նրանց, ո՞րտեղ թաքցնել նրանց. իրանց տանը կասկածաւոր հիւրեր կային, տէրտէրը հազիւ թէ կ'ընդունէր այս տեսակ փախստականներին. Այնուամենայնիւ, մտածում էր Ջուլօն, պէտք է օգնել այդ ողորմելիներին։ Նրան յայտնի էր բոլոր անպատուութիւնը, եթէ նրանք Թուրքերի ձեռքը ընկնէին։ Միւս կողմից, նրան սպառնում էր մի ծանր պատասխանատուութիւն, եթէ ինքը թագստի տեղ կը տար այդ յանցաւորներին, որոնց յանցանքը նրա մէջ էր միայն, որ կին էին․․․ Այդ բոլորը իմանում էր Ջուլօն։ Բայց կարեկցութիւնը նրա մէջ գերակշռեց երկիւղի եւ վարանման զգացմունքի, իսկ մօտալուտ վտանգը ծնեց նրա գլխում փրկութեան մի միջոց։

— Գնանք, ասաց նա, բռնելով Ստեփանիկի ձեռքից, եւ Սառային օգնելով, երկուսը միասին գրկեցին խեղճ աղջկան, որ տակաւին ուշաթափութեան մէջ էր։

Նրանք սկսեցին ցած իջնել կտուրից։ Այդ միջոցին լսելի եղաւ մի սաստիկ շառաչիւն, որ իսկոյն խլացաւ անձրեւի եւ փոթորկի խռովութեան մէջ։ Դա Հարեւանի դրան ձայնն էր, որ խորտակեցին Թուրքերը։

Տէրտէրի տանը կից էր մարագը. բակից մի փոքրիկ դուռ բացւում էր նրա մէջ. Ջուլօն տարաւ փախստականներին այնտեղ։ Սառան եւ Ստեփանիկը թագնուեցան խոտերի մէջ։

— Ես էլի կը գամ ձեզ մօտ, ասաց Ջուլօն, եւ մարագի դուռը կողպելով, հեռացաւ։

Անձրեւի ձայնից թէ տէրտէրը եւ թէ նրա հիւրերը չլսեցին, թէ ի՞նչ է կատարւում դրսումը։ Իսկ Ջուլօն վերադառնալով նրանց ոչինչ չը յայտնեց։ Նա միայն մօտեցաւ տէրտէրին եւ նրա ականջին ասաց, թէ Հարեւանի տանը բոլորը քնած էին, եւ ոչինչ փոխ առնել չկարողացաւ ընթրիք պատրաստելու համար։

— Ես մի բան կը գտնեմ, խօսեց տէրտէրը, եւ վեր կենալով մօտեցաւ պահարանին, սկսեց քրքրել այնտեղ գտնուած իրեղէնները։

Էֆէնդին օգուտ քաղելով քահանայի բացակայութիւնից, դարձաւ դէպի Ջուլօն եւ կամաց ասաց նրան.

— Դու ինձ «ժամղայ» ես․․․ ժամղանծ էլ ի՞նչ կ'անենք․․․

Տիրացու Սիմոնը այնքան խմած էր, որ ոչինչ չլսեց ։ Իսկ Ջուլօն վշտացած էֆէնդու ակնարկութիւնից, պատասխանեց նրան.

— Լի՛րբ․․․

Հայ կինը ամէն նեղութեան համբերող է, ամէն վիրաւորանքի տոկուն է, բայց երբ դիպչում են նրա պատուին, այն ժամանակ նա անհամբեր է դառնում։ Ջուլօն վրդովուած գնաց նստեց իր հիւանդ զաւկի մօտ, որ այժմ զարթել էր քնից։ Երեխան հանգիստ էր, եւ տեսնելով մօրը իր մօտ, ասաց նրան.

— Մայրիկ, Թորոսին ծեծիր, իմ ճանճը խլում է։

Թորոսը հիւանդի մեծ եղբայրն է, երեւի երազի մէջ խլել էր նրա ճանճը։ Մայրը հանգստացրուց, ասելով.

— Տե՛ս, աչքի լոյս, Թորոսը ճանճդ տուեց, տե՛ս, այստեղ է։

Մայրը հանեց երեխայի բարձի տակից խաղալիքները եւ տուեց նրա ձեռքը։ Երեխան սկսեց իր թոյլ ձեռքերով խաղալ նրանց հետ։ Մայրը նայում էր նրա վրայ եւ ուրախանում էր։ Նա մոռացաւ էֆէնդուց կրած վիրաւորանքը, նա մոռացաւ ամէն բան, որովհետեւ զաւակը այժմ լաւ էր զգում իրան։ Բայց մի նոր անախորժութիւն կրկին վշտացրեց խեղճ մօրը։ Տէրտէրը երկար պտտելով պահարանի մէջ իր թաղցրած բանը չգտաւ եւ Ջուլօից հարցրեց, թէ այնտեղ մի կտոր շաքար ունէր պահած, իսկ այժմ չէ երեւում։ Հարսը պատասխանեց թէ ինքն է վեր առել. քանի օր առաջ նրանով շէրբէթ պատրաստեց հիւանդի համար, որովհետեւ սաստիկ տաքութիւն ունէր եւ պէտք էր մի զովացուցիչ բան խմացնել։

— Թո՛ղ զահրումար խմէր, թող լեղի խմէր․․․ գոչեց նա բարկացած ձայնով։— Դու չէի՞ր իմանում, որ շաքարը հիւրի համար էր, հիմա ի՞նչ անենք։

Ջուլօն ոչինչ չպատասխանեց եւ լուռ արտասուքը սկսեց թափուել նրա տխուր աչքերից։

Տէր Մարուքը իսկապէս չարամիտ մարդ չէր, նա մինչեւ անգամ բարի էր, բայց բարութիւնը ագահների մէջ երբեմն անգիտակցաբար չարութեան է փոխւում։ Բացի դրանից, նրա պաշտօնը նրան փոքր ինչ խստասիրտ էր շինել։ Տէրտէրները, բժիշկները եւ դահիճները, որոնք խիստ յաճախ գործ ունեն մեռելների հետ, շատ չեն խնայում կեանքին։ Այս պատճառով, իր թոռնիկի հիւանդութիւնը տէր հօր այնքան չէր հետաքրքրում, որքան գրաւում էր նրան հիւրասիրութեան բաղձանքը. էֆէնդու նման մի մարդու գոհացնելը, մանաւանդ որ նա խոստանում էր հաւաքել տալ տէրհօր բոլոր ապառիկները։

— Մայրիկ, ինչո՞ւ ես լաց լինում, ասաց հիւանդը կարեկցաբար նրա երեսին նայելով.— մի՛ լաց, ես հիմա լաւ եմ։

Մայրը մոռացաւ իր բոլոր վիշտը եւ սրբեց աչքերի արտասուքը։ Ոչինչ այնքան մխիթարական չէ, որքան սիրելի զաւկի մի քաղցր խօսքը, մի անմեղ թոթովանքը։ Այժմ Ջուլօն մտածում էր Սառայի եւ Ստեփանիկի մասին, մտածում էր, ի՞նչ կը լինի, եթէ Թուրքերը յանկարծ ներս կը թափուեն, կ'որոնեն եւ կը գտնեն նրանց ։ Բայց անտանելի հիւրերը տակաւին շարունակում էին իրանց արբեցութիւնը. նա սպասում էր, որ վերջացնեն, որ քնեն, որպէսզի ինքը կարողանայ գնալ Սառայի եւ Ստեփանիկի մօտ։

Բայց պէտք էր դոնէ գիտենալ թէ ինչո՞վ վերջացաւ Հարեւանի տունում. Ջուլօն համբերել չկարողացաւ. այդ միտքը սաստիկ անհանգստացնում էր նրան։ Նա մի բան պատճառ բռնելով վեր կացաւ, մտաւ մի փոքրիկ սենեակ, որին կոչում էին «զաղոտիկ» եւ ծառայում էր որպէս պահարան։

ՐԱՖՖԻ

Շ. Ն.

ամբաստանեալը բանտարկուած է արդէն եւ թէ ընդհ. դատախազը մահապատիժ պիտի պահանջէ անոր դէմ ալ :

*** Վոլկայի գինեգործական առեւտրի մէջ դատապարտեց չորս հողագործներ, որոնք սպաննած էին Միշէլ Պայլով անուն գործիչ մը, ընտրական պայքարի առթիւ: Արխանկէլսկի մէջ ալ մահուան դատապարտուեցաւ անասնաբոյժ մը :

Ինչպէս կը տեսնէք, ընտրութիւնները վերջացան, բայց «մաքրագործումներ»ը կը շարունակուին նոյն ուժգնութեամբ: Ո՜վ կրնայ երաշխաւորել թէ նոյնիսկ «ընտրուած» պատգամաւորներէն մէջ ալ հետզհետէ երեւան պիտի չհանուին «ժողովուրդի թշնամիներ» ..

Չեկայի խանամակը

»»»» • ««««

Իրրեւ աղ ու պղպեղ այս բոլորին վրայ, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ շռնդալից խրախճանքներ սարքուած են, տօնելու համար Չեկային հաստատման քսանամեակը որ լրացաւ երկուշաբթի օր: Այս առթիւ ժողովներ եւ բանախօսութիւններ սարքուած էին քաղաքական ոստիկանութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, լենինեան սահմանադրութենէն մինչեւ Թամչաթքա, Հիւսիսէն հարաւ, բոլոր գործարաններուն եւ հաւաքական տնտեսութեանց մէջ: Օրուան ճառախօսները յանկարծ սերտած էին Չեկայի նախագահին՝ արիւնռուշտ Եէժովի ճառը՝ «ժողովուրդի թշնամիներու» դէմ: Այս առթիւ պատմուեցան հերոսակա՜ն դրուագներ Չեկայի գործունէութեան մասին, թատերական ներկայացումներով եւ շարժանկարներով :

«Չեկա» բառը համառօտագրութիւնն է «յեղափոխութեան դէմ պայքարելու համար ընտրուած արտակարգ յանձնաժողովին», որ 1922 մարտին կոչուեցաւ Պետական քաղաքական Վարչութիւն, ուրիշ խօսքով Կէփէու: 1934ին նոր «բարեփոխում» մը կատարուելով, կոչուեցաւ ներքին գործառնութիւն: 1917էն 1926 Չեկային վարիչն էր հռչակաւոր Լեհը, Ձերժինսկի, որուն մահէն վերջ իր տեղն անցաւ ուրիշ Լեհ մը, Մէնժինսկի: Այս վերջինն ալ մեռաւ 1934ին եւ յաջորդեց Եակոտա, որ արդէն նոյն վարչութեան մէջ կը ծառայէր 1920էն ի վեր եւ աջ բազուկն էր Մէնժինսկիի: Եակոտա պաշտօնանկ եղաւ 1936 սեպտեմբերին, իսկ 1937 ապրիլին ալ բանտարկուեցաւ: Այժմ Չեկային վարիչն է Նիկոլա Եէժով, որ Ստալինի աչքին լոյսն է, ցնոր տնօրինութիւն:

Կարմիր Խորհրդարանին բացումը

»»»» • ««««

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին առաջին նստաշրջանը պիտի բացուի 1938 յունուար 12ին, Մոսկուայի մէջ, համաձայն նոր սահմանադրութեան: Առաջին նիստը պիտի ըլլայ խառն, մասնակցութեամբ Միութեան Խորհուրդին եւ Ազգութեանց Խորհուրդին: Այս առթիւ պիտի ընտրուին նախագահութիւնը եւ կառավարութեան անդամները. Հաւանական է որ այս առթիւ Ստալին ստանայ վարչապետի տիտղոս, կամ աւելի բարձր անուանակոչութիւն մը:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային խորհրդարանը կը բաղկանայ 1143 անդամներէ, որոնց 569ը անդամ Միութեան Խորհուրդին, իսկ 574ը՝ Ազգութեանց Խորհուրդին: Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, երկու Խորհուրդներն հաւասար են իրենց իրաւունքներով եւ հաւասարապէս կրնան նախաձեռնութիւն առնել օրէնքներու մշակման համար: Բայց, ու հասարակ ամէնէն աչքի զարնող դէմքերը անդամ են Միութեան Խորհուրդին.

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ յաւելման մղում տալու համար, վարչապետը նիստի հրաւիրած ազգ. տնտեսական խորհուրդը, պարզելու այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին: Վարչապետը մասնաւորապէս պահանջեց որ յարգուին գործատէրերու օրինաւոր հեղինակութիւնը եւ արհեստակցական ազատութիւնը.

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՌԱԴԻՕ առջի օր, երբ հարցարծիչ դատաւորը կը ցուցնէր իր վիլլային մէջ գտնուած առարկաները եւ մասնաւորապէս ծնողքին լուսանկարը: «Խեղճ հայրիկ, խեղճ մայրիկ» աղաղակեց եւ ծունկի եկաւ: Բայց նոյն յուզումը չունեցաւ երբ կը ցուցնէին զոհերուն վերաբերեալ առարկաներ. Հարցաքննութեան առթիւ, յամառօրէն մերժեց տեղեկութիւն հաղորդել երկու Գերմանուհիներու մասին, երբ ցոյց տուին լուսանկարները: «Բարեկամուհիներս են, բայց բայց երբեք պիտի չըսեմ թէ ով են, որովհետեւ չեմ ուզեր նեղութիւն պատճառել անոնց»:

ՍՊԱՆԻՈՅ Հանրապետական կառավարութեան զեկոյցին համաձայն, ինկած է Թէրուէլ քաղաքը, իսկ ապստամբները հերքելով այս լուրը, կ'ըսեն թէ հակառակորդը ծանր կորուստներ կրած է:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ Խռովութիւնները հակաանգլիական քարոզութիւններ կատարած ըլլալով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը դիտողութիւն ըրած է Լոնտոնի իտալական դեսպանին. Այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփոխանին: Երեսփոխան մը հարցուց թէ հակաանգլիական քարոզութիւնը դադրա՞ծ է: «Ոչ», պատասխանեց նախարարը:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գործերուն առթիւ, ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ անցեալ հինգշաբթի օր միջոցներ ձեռք առնուած էին, Տորիօն ձերբակալելու համար, բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Քղեցի Հայկ եւ Աշխէն Ս. Հայրապետեան իրենց ողբացեալ մօր ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ (ծնեալ Գայթանճեան, Կարնեցի) կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է 1937 Սեպտ. 25ին Միացեալ Նահանգներու Սէնթ Լուիս քաղաքին մէջ, կը յայտնեն իրենց եւ իրենց հօր կողմէ խորին շնորհակալութիւնները՝ բոլոր ազգականներուն, բարեկամներուն, հայրենակիցներուն եւ ծանօթներուն, որ բարեհաճեր էին իրենց վշտակցութիւնը յայտնել անձամբ, նամակով եւայլն
Ի յարգանս իրենց ողբացեալ մայրիկի յիշատակին, Հայր եւ եղբայր 50 Ֆր. կը նուիրեն Նոր Սեբի (Պէյրութ) Լուսինեան վարժարանին, որուն սաներէն 178 որբեր եւ որբուհիներ ձրի կը ստանան հայկական դաստիարակութիւն եւ ուսում:
ԽՄԲ.— Տես ցանկը. Ա. էջ: 1

Le Gérant: R. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Domesne — PARIS (13)

Խնջոյք

Կազմակերպուած Իսի - լէ - Մուլինոյի Հ. Ե. Դ. «ՄՋՕ» խումբին կողմէ, մարտիկ «Մջօ»ի յիշատակին: Կիրակի 26 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին «Խրիմեան» դպրոցի սրահին մէջ: 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ: Կը նուագէ թառիստ Աբգար: Կ'երգեն Օր. Ա. Գանտիլեան, եւ կ'արտասանեն ընկերներ Եղիա Սերոբեան, Արիս Գարաեան, Հայկ Նափուճեան, Ստեփան Գողոսեան:

Մուտք 7 ֆրանք

Խնջոյք—Թանգէս

Սէն Շամօնի Վարուժան խումբի կողմէ, Վարուժան Նոր Ակումբի բացման առթիւ, 25 Դեկտեմբեր շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, Վարուժան Ակումբին մէջ, No. 2. FOURVIEUX:

Պիտի խօսի՝ ՎԱՐԴԱՆ ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ, երգ, արտասանութիւն, ուղղերձ: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտքը ազատ է

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մ. Ճիւղի
"ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ„

Տօնական օրերուն յիշեցէք Կ. Խաչը գնելով ձեր պտուղները
26 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 2 ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ 8 RUE BOSSUET. Փարէզ
Ուր պիտի գտնէք պտուղներու ընտիր տեսակներ
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
Հաճելի ժամանց սիրուն մնակներով
Պարեր: Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

ԲԱՑՕԹԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը, վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9էն, Քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ: 146 Պուլվար Սէն Ժէրմէն, մէթրօ՝ Օտէօն:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՌԹԻՒ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի կողմէ, 24 դեկտեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5, 6, Place du Pont, Café de la Mairieի շքեղ սրահներուն մէջ:

Հաճելի ժամանց ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

22 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի ժամը 21ին, 8. Ռիւ Պօսիւէ, կը խօսի Գ. Ա. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ Յեղափոխական շարժումները:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 23 դեկտեմբեր, հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8. Rue Bossuet, Paris:

Կը դասախօսէ՝ Գ. Մ. ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ: Նիւթ՝ Մարմնակրթանք եւ Առողջապահութիւն:

Խնջոյք

Կազմակերպուած Մարսէյլի Քղիի հայրենակցական միութեան կողմէ
Ի նպաստ կարօտ հայրենակիցներու

25 Դեկտեմբեր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Շահրիկեան սրահը, Մարսէյլ: Լիոնէն հրաւիրուած են Գ. Գ. Դ. Թուրիկեան եւ Գ. Շէյրէրեան: Տեղի պիտի ունենան նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Թէյասեղան—Պարահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 26 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 22. Rue Petit St. Jeanի Ակարկի սրահը: Կը հրաւիրուին Ամասիայի եւ Մարզուանի ու շրջանի բոլոր հայրենակիցները: Տեղի պիտի ունենայ միութեան վիճակահանը:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Յառաջիկայ Կիրակի, Դեկտ. 26ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին մէջ Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի ի յիշատակ հանգուցեալ Խալիկ Խաչերեանի, նորոգ հանգուցեալ ողբացեալ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲԻ եւ համայն Խաչէրեան ինչպէս նաեւ Տօքթ. Տիգրան Մէսթճեանի ծնողաց եւ գերդաստաններուն ննջեցեալներուն համար: Պիտի պատարագէ Տ. ԱՆԴԻԿ Ք.ՀՆՅ. ՓԱՑԼԱԿ.

Տարարախտ Յակոբին մայրը՝ այրի Տիկին Թագուհի Խաչէրեան, յաւերժացնելու համար իր որդւոյն յիշատակը նուիրած է Ս. եկեղեցւոյս պատարագի արժէքաւոր զգեստ մը, որուն օրհնութիւնն ալ պիտի կատարուի նոյն օրը:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալներուն յիշատակը յարգող ազգականներն ու բարեկամները: Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 9, Ս. Պատարագ 11:

Շոգեկառքը Կառ տիւ Նորէն՝ 8,05, 8.50, 10-36, եւ 11-05:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի վիճակախաղէն շահած են՝ թիւ 150 ժամացոյց, 118 կանացի գուլպայ, 208 մէկ տուփ պոնպոն, 84, 133,129 Յական թաշկինակ, 203, 209,275 երկուական սրբիչ, 186 կէս լիտր օ տը քոլոնեը, 229 մէկ շիշ օ տը քոլոնեը, 280 մէկ շիշ ժաամին, 256 մէկ շիշ անուշահոտութիւն, 110 մէկ շիշ պրիանթին, 143 պրոշ, 122 մէկ գիրք, 61 մէկ քառերորդ լոթըրի նասիոնալ, 284 մէկ քառերորդ լոթըրի նասիոնալ, 90 երեք հատ թաշկինակ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրեամ անունով ճանչցուած): Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Ալեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ: Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A Kapriehan. 8bis, Rue Maugeron. Vienne. (Isère): France:

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ JEUDI 23 DECEMBRE 1937

ԺԳ · ՏԱՐԻ 13e Année No. 3610

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐ ՁԵՐ ԵՒ ՊԱՐԱՆՈՑ ՄԵՐ...

»»»» ◦ ««««

« Ընտրութիւնները » վերջացան Խ. Միութեան անծայրածիր տափերուն վրայ։ Եւ մինչ կը կարծուէր թէ « մաքրագործումներ »ը պիտի դադրին, գոնէ պիտի մեղմանան, ընդհակառակն կը վերսկսին յարաճուն ուժգնութեամբ։

Այդ կ'ապացուցանեն ոչ միայն դեկտեմբեր 16ի գնդակահարութիւնը՝ գաղտնի... այլեւ նոր հետապնդումներն ու ձերբակալութիւնները։ Եւ առոր հողեբանական պատրաստութեան կը ծառայեն խորհրդային մամուլին արտայայտութիւններն ու ամբողջ խրախճանքները՝ Չեկայի հաստատութեան քսանամեակին առթիւ։

Միայն եւ միայն Ռուսաստանի մէջ, եւ միայն պոլշեւիկեան աշխարհահայեացքով կարելի է ըմբռնել այն միջնադարեան, մոնկոլեան կամ հօթենթոթական բարքերը, որ ցուցադրուեցան այս առթիւ։

Տարփողելու, պանծացնելու համար Չեկային արժէքը եւ քաջագործութիւնները, խորհրդային մամուլը կ'արձանագրէ հետեւեալ կանչերն ու նշանախօսքերը, լայնատարած եւ երկաթագիր.

- Ահուսարսափ մեր թշնամիներուն եւ փառք՝ մեր հայրենիքին համար։

— Բոցավառ ողջոյն ժողովուրդի հաւատարիմ զաւկին՝ Ստալինի գործավար Եժովի (Չեկային վարիչը)։

— Ողջո՜յն խորհրդային ժողովուրդի պատժիչ բազուկին՝ Չեկա - Օկփուի ծննդեան քսանամեակին առթիւ։

— Կեցցէ՜ հերոսական, բոցավառ, պատժիչ սուրը »։

Անգլիական թերթի մը թղթակիցը այս առթիւ գրեց կուտայ թէ՝ 11 տարիէ իվեր Մոսկուա գտնուելով, երբեք չէ տեսած այսքան բոցավառ պանծացում քաղաքական գաղտնի ոստիկանութեան — Չեկա, Կէփէու կամ «Ներքին գործոց կոմիսարիատ»։

Թղթակիցը եթէ հետեւած ըլլար գաւառական մամուլին ալ, կամ եթէ գիտնար 100 - 120 ժողովուրդներու եւ ցեղերու լեզուները, ապահովաբար պիտի չզմէր պարզուած պատկերէն։ Չէ՞ որ, երբ կեդրոնը երկու՝ քայլ առնէ, ծայրագաւառները տասներկուքը մէկէն կ'առնեն։ Երբ վարպետը հրամայէ «պատռէ՛», աշկերտները մէկ մէկ դանակ եւ տապարակ ճարած՝ կը մորթեն ու կը յօշոտեն։

Այս տեսակէտէն, առաջին կարգի մրցանակ մը կարելի էր տալ հայ կարմրուկներուն, հիմնուելով միայն 1936 յունիս 9էն ի վեր պատահած դէպքերու վրայ։

Պատահական օրինակ մը՝ վերջին օրերէն։

Երեւանի ընտրական պայքարին առթիւ, Ազգութեանց Խորհուրդին թեկնածու կը նշանակուի Միխայիլ Իոսիֆովիչ Լիտվին, « ընկեր Եժովի մերձաւորագոյն օգնական՝ ԽՍՀՄ. Ներքգործժողկոմատի չորրորդ բաժանմունքի պետ »։

Հասկցաք անշուշտ,— թեկնածուն (արդէն ընտրուած) անմիջական գործակիցն է արիւնարբու Եժովի, պետը՝ Չեկայի վարչութեան չորրորդ ճիւղին։

Այս առթիւ « Խ. Հայաստան» ներկայացնելով թեկնածուն, որ Հրեայ է եւ ծնած 1892ին, իր կարգին կը փառաբանէ « Չեկիստ — Ներքգործժողկոմատականների պանծալի խումբը» եւ կը վկայէ, սրտառո՛ւչ հպարտութեամբ.

« ... Մեծ Ստալինի ղեկավարութեամբ, կուսակցութիւնը մերկացրեց եւ ջախջախեց տրոցկիստական - բուխարինական լրտեսական-դիվէրսիօն բները։ Պոկեց դիմակը բանդիտ Եագոդա -յի դէմքից։ Հարկաւոր էր ամրացնել Ներքգործժողկոմատը՝ պրոլետարիատի դիկտատուրայի այդ պատժիչ սուրը։ Կուսակցութիւնը այդտեղ ուղարկեց լաւագոյն ստալինեան ընկեր Եժովին եւ նրա հետ միասին փորձուած, ստուգուած, մինչեւ իրենց կեանքի վերջը Լէնինի - Ստալինի կուսակցութեան գործին նուիրուած բոլշեւիկներին։ Այդ լաւագոյնների թւում 1936 թւականին Ներքգործժողկոմատ ուղարկուեց Միխայիլ Իոսիֆովիչ Լիտվինը, կադրերի բաժնի պետի պաշտօնով» (26 նոյ.)։

Հրճուէ՛, ցնծա եւ ծափահարէ, անբա՜խտ հայրենիք, որ իրբեւ Ազգութեանց Խորհուրդի ներկայացուցիչ ունիս հասարակ չէկիստ մը։ Մենք, արտասահմանի մէջ, այդ բառը կը գործածենք իբրեւ անարգանք, իսկ անդին, Հայաստանի մէջ եւ Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը « չէկիստ »ը կը համարուի գերագոյն պատուանուն, փառք եւ պարծանք եւ երանութիւն...

Պատկերը լրացնելու համար, պզտիկ դիտողութիւն մը եւս,— վերջերս հաղորդեցինք թէ Հայաստանի Ներքին գործավար, ուրիշ խօսքով՝ Չեկայի նախագահ նշանակուած է ոմն Վիկտոր Վասիլի Խվորոստեան, որ միեւնոյն ատեն ընտրուած է Միութեան Խորհուրդի պատգամաւոր՝ Լէնինականի շրջանէն։

Արդ, մենք ի զուր փնտռեցինք այս մարդուն ծննդավայրը, աւելի ճիշդ՝ ծագումը,— Հա՞յ է թէ Ռուս, իր այնքան խորթ անունով եւ մականունով։ Մինչդեռ ուրիշ թեկնածուներու կենսագրութիւնը բացորոշ կ'երեւայ, ընկեր Վիկտոր Վասիլի համար « Խ. Հայաստան» պարզապէս կը գրէ թէ բոլշեւիկ եղած է 1919ին եւ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է Վրանկէլի դէմ եւ Ուկրայնայի մէջ մղուած կռիւներու ընթացքին։

Պիտի չզարմանանք, եթէ հաստատուի թէ Ռուս է։ Երբ մեր «անկախ եւ ազատ» հայրենիքին դատական նախարար եւ պատգամաւոր կը նշանակուի Ռիզաօղլի Վէլիբէկով, չա՞տ է մէկ աթոռ ալ յատկացնել «ընկեր» Վիկտոր Վասիլի Խվորոստովի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՐԱԽԱՆ ԵՒ ՄԻՒՍ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵ՞Ր ԾԱԽԱԾ ԷԻՆ

Չեկայի քսանամեակին եւ ութ կարեւոր գործիչներու գնդակահարութեան առթիւ, խորհրդային մամուլը կրակ ու բոց կը տեղայ « ժողովուրդի թշնամիներուն դէմ »։ «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, Ենուկիձէն կը ներկայացնէ իբրեւ «գործօն անդամ մը Թրոցքի - Պուխարինեան հակայեղափոխական-լրտեսական-ահաբեկչական կազմակերպութեան» եւ կ'ըսէ թէ իր վտարումէն վերջը (1935ին) «այս աղտոտ ֆաշական աւազակը ահաբեկչական արարքներ սարքեց սերտ գործակցութեամբ ֆաշական պետութեան մը ապահովութեան »։

Հայազգի Գարախանի համար նոյն թերթը կ'ըսէ թէ տարիներով փաշական գաղտնի վարչութեան ծախած է պետական շատ կարեւոր գաղտնիքներ։

Նախկին ադնուական Շէրէկնէր, որ հսկողութիւն կը կատարէր օտարականներու եւ Մոսկուայի դեսպանական շրջանակներուն վրայ, կը ներկայացուի իբրեւ «վարձկանը օտար գաղտնի սպասարկութեան մը, դեռ՝ 1918էն ի վեր»։

Վրացի Օրախելաշվիլի, կուսակցութեան հին անդամներէն մէկը եւ նախկին դեր - նախագահ Միութեան գործավարներու Խորհուրդին (փոխ - վարչապետ), «փորձած է Վրաստանի մէջ վերահաստատել դրամատիրութիւնը եւ այդ պետութիւնը անջատել Խ. Միութենէն, մեղսակցութեամբ աշխարհակալ պետութեան մը ապահովութեան »։

Զուքէրման, վերատեսուչը արտաքին գործավարութեան Արեւելքի բաժնին, « Շթէկէրի մեղսակիցն էր լրտեսական գործին մէջ։ Ան պետական գաղտնիքներ ծախեց օտար պետութեան մը գաղտնի սպասարկութեան»։

Մէկ խօսքով, ութ մահապարտներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնները յար եւ նման են մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ անոր հետ գնդակահարուած եօթը զօրավարներու դէմ եղած մեղադրանքներուն եւ տարբերութիւն չունին « դաշնակից հանրապետութեանց» վարիչներուն դէմ եղած ամբաստանութիւններէն

Անգլիոյ մտահոգութիւնը ազդարարութիւն Ճափոնի յարձակողական ընթացքին առթիւ

Երեքշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Պատասխանելով զանազան հարցապնդումներու, վարչապետ Պ. Չէմպըլէն յայտարարեց.

— Ինչ որ ալ ըլլայ ճշմարտութիւնը չինեւճափոնական պատերազմի մասին, իրողութիւն է որ Ճափոն երբեք չփորձեց խաղաղօրէն լուծել վէճը։ Բրիտանական կառավարութիւնը միշտ փափաքող է ծառայելու խաղաղութեան դատին, բոլոր պատուաւոր միջոցներով, բայց պէտք չէ կարծել թէ իր խաղաղասիրութիւնը եւ իր համբերութիւնը՝ յաճախադէպ գրգռութիւններու առջեւ՝ կը նշանակեն թէ կը մոռնայ իր միջազգային պարտաւորութիւնները կամ բրիտանական շահերը պաշտպանելու պարտականութիւնը։ Ճափոնական կառավարութեան կ'իյնայ ապացուցանել թէ չի մոռնար օտարներու իրաւունքներն ու շահերը եւ թէ իր հաւաստիքներն ու չքմեղանքները սին խօսքեր չեն »։

Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ սպանիական հարցի մասին, եւ անդրադառնալով լորտ Հըլիֆաքսի այցելութեան (Պերլին), յայտարարեց թէ ոչ առաջարկներ եղած են, ոչ ալ առաջարկութիւններ կատարուած։ « Այս համբորդութիւնը պէտք է նկատել առաջին քայլը ընդհանուր հասկացողութեան մը գալու ձիգի մը։ Մեր նշանաբանը այն է թէ բոլոր անոնք որ կը մասնակցին այդպիսի ձիգի մը, պէտք է իրենց աջակցութիւնն ընծայեն, հասնելու համար հաստատուն նպատակին »։

Պ. Չէմպըլէն յետոյ փառաբանեց անգլօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը եւ Ազգաժողովին արժէքը։

Արտաքին նախարարն ալ խօսք առնելով, յայտնեց թէ միջազգային գործերու արդի վիճակին մէջ ազատ չէ այնքան բաց խօսելու, ինչպէս առաջ։ Եւ ծանրանալով Ծայր. Արեւելքի պատերազմին վրայ, բացատրեց որ եթէ ազդու միջոցներ ձեռք առնէն յարձակող պետութեան դէմ, կրնայ պատերազմ ծագիլ։

Արտաքին նախարարին զեկուցումը իր վերջին ճամբորդութեան մասին

Արտաքին Նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս ընդարձակ զեկուցում մը ներկայացուց նախարարական խորհուրդի ազջի օրուան նիստին, որ գումարուեցաւ Էլիզէի պալատին մէջ։ Նախարարը մանաւորապէս շեշտեց իր այցելած երկիրներուն եւ Ֆրանսայի միջեւ տիրող համերաշխութիւնը։ Ամէն տեղ ալ ջերմ ընդունելութիւն կատարուած է եւ օգտակար խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են, որոնք պիտի ծառայեն ամրապնդելու ոչ միայն քաղաքական, այլեւ տնտեսական յարաբերութիւնները՝ Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի հետ։ Ֆրանսա եւ իր բարեկամներն ու դինակիցները մեծ կարեւորութիւն կուտան կնքուած համաձայնութեանց, ինչպէս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Աշխատանքի ժամերը կ'աւելնան

Նախարարական խորհուրդի նոյն նիստին մէջ, աշխատանքի նախարարը ներկայացուց կարգ մը հրամանագիրներ, որոնց համաձայն շեղումներ պիտի կատարուին 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին մէջ, նպաստելու համար արտադրութեան յաւելման։ Այսպէս, աշխատանքի ժամերը պիտի աւելնան կարգ մը ճարտարարուեստութեանց մէջ։ Հանքածուխի ճարտարարուեստութեան մէջ յաւելումը պիտի ըլլայ տարեկան 60էն 62 ժամ, իսկ բացառաբար 93 ժամ. Աշխատանքի յաւելման շնորհիւ, որոնք 177.000 թոն պիտի աւելնայ հանքածուխի արտադրութիւնը։

Օրինագիծ մը օտարականներու դէմ

Պ. Քիաբ, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, զսպելու համար Ֆրանսայի ապահովութեան դէմ սարքուած դաւերը՝ խաղաղութեան ատեն։ Օրինագծին հեղինակը գիտել տալով թէ որ եւ է տրամադրութիւն չկայ զսպելու համար օտար գործակալներու արարքները, կ'առաջարկէ —

1.— Երեքէն հինգ տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի ո եւ է մէկը որ «ուղղակի կամ անուղղակի դրամ կը ստանայ դուրսէն, վտանգաւոր պայքարներ կամ արարքներ սարքելու համար Ֆրանսայի ներքին եւ արտաքին ապահովութեան դէմ. 2.— Այս տրամադրութիւնները գործադրելի են նաեւ Ալժերիոյ, գաղթավայրերու եւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ՍԸ ԴԱՌՆԱՑ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիա տիտի գրաւէ՞ խնճմավար շրջանը

»»»» ◦ ««««

Արաբական թերթերը շռնդալից տեղեկութիւններ կը հրատարակեն Սանճաքի կացութեան եւ բրէական դատերու մասին։ Թուրք թերթերն ալ իրենց կարգին կը շարունակեն զրգռել հանրային կարծիքը, յերիւրածոյ լուրեր հրատարակելով։ Այս առթիւ Հայերու անունն ալ կը խառնեն, բստ սովորութեան։

Ստորեւ կ'ամփոփենք վերջին տեղեկութիւնները.—

« Աւրօռ »ի թղթակիցը կը գրէ Ժընեւէն.—

— « Թրքական շրջանակներու ջղագրգիռ վիճակը՝ Սուրիոյ երեսփոխանական ժողովի քուէարկութենէն վերջ, որով կը մերժուէր Ալեքսանդրէթի նոր սահմանադրութիւնը, յաջորդը եղթարել կուտար. Ենկիւրիի ֆրանսական դեսպան Պ. Փոնսօ մեծ դժուարութեանց շրախեցաւ, համոզելու համար Թուրքերը որ հրաժարին Սանճաքը գրաւելու իրենց ծրագրէն։

Էնկիւրիի պատասխանատու ղեկավարները հասկցան թէ Սանճաքին գրաւումը ծանր բանաքարութիւնը պիտի ըլլար դաշնագրի մը, որ պաշտօնօրէն ընդունուած է եւ արժանացած Թուրքիոյ հաւանութեան։ Այդպիսի իրողութիւն մը (Սանճաքի գրաւումը) իրականութեան մէջ ուղղուած պիտի ըլլար աւելի Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, քան Սուրիոյ։ Պայծառօրէն կ'երեւի թէ Թուրքիա ոչ միայն վճռած էր Սանճաքը գրաւել, այլ զօրամասեր համախմբած էր հիւսիսային Սուրիոյ սահմաններուն վրայ։ Այդ զօրամասերը վճռած էին ի հարկին գրաւել Ճէզիրէն։

Այս անցուդարձերու հետեւանքով էր որ Հարիւրապետ Էղէ օդանաւով Էնկիւրի մեկնեցաւ

Դամասկոսի ազգայնական « Լա Քրոնիք » թերթը կը գրէ (14 դեկտ.).—

Իշխանութիւնները ուզած ըլլալով փակել Անտիոքի մէջ արաբական ակումբը, տեղի ունեցան ծանրակշիռ ցոյցեր Արաբներու կողմէ, որոնք միահամուռ բողոքներ ներկայացուցին Ժընեւ եւ Փարիզ։

Գործադուլ յայտարարուեցաւ Անտիոքի մէջ։ Բազմաթիւ յայտնի անձեր ձերբակալուեցան։ Ալեքսանդրէթ քաղաքը եւս մասնակցեցաւ գործադուլին։ Անտիոքի ցոյցերու միջոցին սպաննուեցաւ երիտասարդ մը։ Կը կարծուի թէ 5 վիրաւորներ կան։ Կացութիւնը շատ լարուած է Սանճաքին մէջ. կը սպասուին ծանրակշիռ դէպքեր։

Սանճաքի ֆրանսական զօրամասերը գինուորապէս գրաւելով քաղաքը, անհրաժեշտ բոլոր միջոցները ձեռք առին, դիմագրաւելու համար ամէն տեսակ հաւանականութեանց։ Մօտ 100 հոգի ձերբակալուած են արաբական տարրերէ եւ կը կարծուի թէ հաւանական են ծանրակշիռ միջադէպեր։

Նորէն եւ նորէ՛ն Հայերը

───◦───

*** Անտիոքէն կը գրեն թուրք թերթերուն.—

« Թօքսին » շարժանկարի սրահին մէջ Հայերուն կողմէ սարքուած հանդէսի մը ֆրանսական պատուիրակ Պ. Կառօ ալ ներկայ եղաւ եւ հետեւեալ յայտարարութիւնը բրաւ Հայերուն.

— « Մեզի միացէք։ Ձեզի երկարող բարեկամ ձեռքը բռնեցէք։ Մեզի հետ աշխատելով կրնաք Թուրքերուն դէմ կենալ։ Ի հարկին ձեզի զէնք ալ կը տրուի »։

Կառօ միւս կողմէ կը ջանայ երեսփ. ընտրութիւնները գաղտնի միջոցներով վարել։ Այս նպատակով կարգ մը վայրերու մէջ հաւաքոյթներ կը կազմակերպէ, որոնք ընդհանրապէս կռիւով կը վերջանան։

Իսքէնտէրունի վերջին միթինկներէն մէկուն ընթացքին Տէրվիշ Միքի եւ ... գաւառաններու անունը մատնանշելով հետեւեալ սպառնալիքը կ'ընէ.—« Ով որ սանճաքէ տարբեր մէկու մը քուէ տայ, գլուխը կը կտրեմ»։ Մակուկավարներու պետերէն Միքայէլ հետեւեալ պատասխանը կուտայ։ — « Քու բռած մարդիկդ ոչ թէ երկրին այլ Ֆրանսացիներուն ի հաշիւ կ'աշխատին։ Մենք մեր քուէն հայրենասէր եւ հայրենիքին ծառայել փափաքող անձերու պիտի տանք »։

Ասոր վրայ բուռն վիճաբանութիւններ ծայր կուտան որոնք կռիւներով կը վերջանան։

« Ճիւմհուրիյէթ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Ֆրանսական պատուիրակ Կառօ Իսկէնտէրունի ոստիկանութեան տեսուչ Յարութիւն Մալեանի մասնաւոր ընդունելութիւն մը շնորհելով, կէս ժամէ աւելի տեսակցեցաւ եւ անոր կարգ մը հրահանգներ տուաւ, որպէսզի Հայերը ընտրութեանց պահուն Արաբներուն միանան։

Իսքէնտէրունի մէջ երբ Թուրքերը իբր մարդասիրական պարտականութիւն իրենց խանութները գոցելով Հայու մը յուղարկաւորութեան մասնակցեցան, ոստիկանութեան լրտեսը դիւանը Թուրքերուն այս մարդասիրական ժէսթին անմիջապէս ծուռ մեկնութիւն մը տալով, Հայերուն տեղեկացուցած են թէ Թուրքերը իրենց վրայ յարձակում գործելու կը պատրաստուին։ Հայեւթուրք համաձայնութիւնը քայքայելու ձգտող այս գրպարտութիւնները մեծ դարմանք պատճառած են։

Թուրքիա բողոքեց Ազգաժողովին

───◦───

*** Անստոյգ գործակալութիւնը կը տեղեկանայ թէ Ազգաժողովին կողմէ Հաթայ (Սանճաք) ղրկուած յանձնաժողովը ընտրութեան տեղական պայմանները քննելով 87 յօդուածէ բաղկացած ծրագիր մը պատրաստած եւ Ազգաժողովի նախագահին վաւերացման ենթարկելու համար, դայն ընդհ. քարտուղարութեան յանձնած է։

Այս ծրագիրը, որ Սանճաքի հոգատար կառավարութեան պաշտօնեաներուն տեւական աջակցութեան տակ պատրաստուած է։ Ազգաժողովի դիւանին կողմէ առ ի տեղեկութիւն, ոչ — պաշտօնական ձեւով մը Անգարա ղրկուեցաւ յաւելուածով մը միասին, որուն մէջ կ'ըսուի թէ Ազգաժողովի նախագահին վաւերացման ենթարկուելէ վերջ, այդ ծրագիրը պաշտօնապէս պիտի ծանուցուի հոգատար պետութեան, որպէսզի զայն գործադրէ։

Հակառակ անոր որ Ազգաժողովի որոշումներուն ամբողջական գործադրութիւնը կարելի ընծայելու համար ընտրութեանց պայմաններուն պէտք է

(Իրատեսը՝ շարունակութիւնը չորրորդ էջ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ
(ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը անկիւնադարձ մը եղաւ միջազգային պատմութեան մէջ։

Արդէն քսան տարի է անցեր անոր վրայէն եւ տակաւին յեղափոխութեան հնոցը անվերջ կ'որոտայ ..

Եւրոպական եւ արեւելեան բոլոր երկիրներու ճնշուած, ընչազուրկ, շահագործուող ու ազատատենչ զանգուածներու ծարաւի հայեացքները յառած էին դէպի Խորհրդ. Ռուսաստան, իբրեւ առաջին բանուորագիւղացիական ընկերվարական պետութեան, այդ «Աւետեաց Երկիրէն» սպասելով իրենց ազատագրական տենչերու իրականացումն ու շղթայազերծ գոյութիւնը։

Այսօր ալ դեռ պակաս չեն «հաւատացեալներ», որոնք դիւրավառ քարոզով զանգուածները կը պահեն մոլորութեան մէջ։

Սակայն, ի՞նչ սորվեցուց Խորհրդ. Միութիւնը իր քսան տարուան գոյութեան ընթացքին, ի՞նչ նուաճումներ կատարեց եւ ո՞ւր կ'երթայ այսօր «հանճարեղ Ստալինի» ղեկավարութեամբ։

Մեր եւ օտար մամուլը շա՛տ է զբաղած եւ պէ՛տք է որ դեռ զբաղի։ Խորհրդ. Ռուսաստանի մասին, թեր ու դէմ հսկայ գրականութիւն մը կայ, որ կը դիտէ անոր գործը զանազան անկիւններէ, կը ներբողէ ու կը դատափետէ, եւ կը ստեղծէ անոր շուրջ հանրային տրամադրութիւն, հանրային կարծիք, մերթ դէպքերը չափազանց գունաւորելով, մերթ ալ զանոնք թերագնահատելով ու մոռնալով։

Յեղափոխութեան առաջին օրերու «Մեծ Սարսափ»ն ու Դեկտ. 12ի «ժողովրդավար սահմանադրութեան» առթիւ կատարուած ընտրութիւնները կը մատնեն անօրինակ ցնցում մը, որ քսան տարիներու ընթացքին, Խ. Ռուսաստանի ընկերային պայմանները հասունցուցած են։

Սեղմ բառերու մէջ անհրաժեշտ է կարեւոր դէպքերու տողանցք մը ընել, մատնանշելու համար անոր թերութիւններն ու առաւելութիւնները, հասնելով մինչեւ ստալինեան ռէժիմը

×

Համաշխարհային պատերազմը, երեսուն ամիսներէ ի վեր, Եւրոպան նետած էր արեան մէջ։ Տնտեսական քայքայումը, ռազմական տիրակալութիւնը, սովը, ազգայնամոլութիւնն ու դէպքերու անստոյգ կացութիւնը, մարդկութեան ու քաղաքակրթութեան խորտակումը, խորունկ տագնապի մատնած էին ամբողջ աշխարհը։ Ցանկարծ այդ օրերուն, աստղի պէս պայթեցաւ ռուսական յեղափոխութիւնը, իբրեւ աւետիս խաղաղութեան ու փրկութեան։ Փեթերպուրկի հիւսուածեղէնի բանուորները գործադուլ սարքած էին, առանց գիտնալու, որ մեծ ու պատմական երեւոյթի մը երկունքն է որ պատրաստած էին։ Չափաւոր քաղքենի ձգտում մըն ալ ղեկավարեց այդ գործադուլը, հաւատալով դեռ սահմանադրական եւ ժողովրդավար կարգերու յաղթանակին։

Դէպքերը դահավիժեցան։ 1917 Մարտ 11ին, Տումայի մէջ, Ռոտզեանկոյի նախագահութեամբ, որոշուեցաւ ցարական նախարարներու ձերբակալումը։ Մարտ 15ին, Նիքոլա Բ. գահազուրկ եղաւ։ Պատերազմի սարսափելի տարիները այնքան փոխած էին մարդիկն ու արժէքները, որ ցարական դարաւոր գահի խորտակումը կատարուեցաւ ինքնաբերաբար ու արագ։

Ազատական Միլիւկով կը կազմէր ժամանակաւոր կառավարութիւն մը, Կոմս Լվովի վարչապետութեամբ։ Բայց Բանուորական - Զինուորական Խորհուրդները, որ ամենուրեք սկսած էին կազմուիլ, դարձած էին երկրորդ կառավարութիւն մը՝ կառավարութեան կողքին։

Ռուսական ցարական բանակներու ընդհանուր հրամանատար մեծ դուքս Նիքոլայ նոյնպէս հրաժարեցաւ։ Խորհուրդները, որոնց ընդհ. ղեկավարն ու բանագնացն էր Կերենսկին, կը յայտարարէր խաղաղութիւն առանց կցումներու եւ պատերազմական հատուցման։ Ժամ. Կառավարութեան անդամներէն Կոռնիլով, Միլիւկով եւ Կուչկով բողոքեցին այդ յայտարարութեան դէմ եւ հրաժարեցան։ Զանոնք փոխարինեցին Չերչենկօ, Ծերեթելի եւ Սկօպելով։ Իսկ Կերենսկին դարձաւ պատերազմական նախարար։

Վերակազմուած գահլիճը յեղափոխական ծրագիր մը ներկայացուց, հետեւեալ կէտերով.— Հողերու համայնացում, քաղաքական եւ քաղաքացիական հաւասարութիւն։

Մինչ այդ, Գերմանիան նոր յարձակում մը սկսաւ ռուսական ճակատին վրայ։ Կերենսկին ռազմաճակատ մեկնեցաւ եւ ուզեց ցցել ռուսական բանակները Գերմանիոյ դէմ։ Ընդհանուր խառնաշփոթութեան մէջ մեծամասնականները կրկնապատկեցին իրենց գործունէութիւնը։ Ապրիլ 3ին, Լէնին գաղտնօրէն հասաւ Փեթերպուրկ եւ գնահատելով կացութիւնը ստանձնեց գործօն շարժման ղեկավարութիւնը։ Իր նշանաբանն էր «հաց եւ խաղաղութիւն»։ Կերենսկիի կացութիւնը խախտեցաւ։ Օգոստոսի մէջ հրաժարական տուաւ եւ փորձեց քոալիսիոն գահլիճ մը կազմել։ Իսկ Օգոստոս 25ին, բոլոր կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներէն խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ։ Մեծամասնականները դաւադրեցին այդ ժողովին դէմ, գործադուլի սպառնալիքներ ըրին եւ տարածեցին իրենց ազդեցութիւնը զանգուածներուն մէջ։ Սեպտեմբերին Կոռնիլով սկսաւ քալել Փեթերպուրկի վրայ։ Քաղաքացիական կռիւները այլեւս սկսած էին։ Կերենսկին, որ տեղւոյն Խորհուրդներուն նախագահն էր, իսկոյն ինքնապաշտպանութեան դիմեց։ Բայց չկրցաւ կացութեան տէր դառնալ։ Իր ազդեցութիւնը այլեւս սկսած էր նուաղիլ Խորհուրդներուն առջեւ։ Լէնին մեծամասնական կուսակցութեան, իսկ Թրոցկի Փեթերպուրկի Յեղափոխական Կոմիտէի գլուխն անցած, զինեցին զանգուածները։ Ասոնց հետեւեցաւ պահակազօրքը, որ մերժեց կառավարութեան հնազանդիլ։ Այդ վայրկեանէն սկսեալ մեծամասնականները շօշափելի դարձուցին իրենց ծրագիրը, այսինքն՝ բանուորական դիկտատուրան, ամբողջ իշխանութիւնը խորհուրդներուն, կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներուն ինքնորոշման ազատ իրաւունք, հող՝ խորհուրդներուն հետ գիւղացիութեան, ազգայնացում դրամատուներու եւ դրամատիրական հաստատութիւններու։

Լարուած կացութիւնը աստիճանաբար կը խորանայ եւ զանգուածներու աջակցութիւնը կը դառնայ անխուսափելի։ Նոյ. 17ին, Խորհուրդներու Բ. Համագումարի բացման օրը, կը պայթի ժողովրդական ապստամբութիւնը մեծամասնականներու ղեկավարութեամբ։ Զանգուածներու յաղթանակը կը նուաճէ Փեթերպուրկը, իսկ Մոսկուայի մէջ, կռիւը կը տեւէ վեց օր։ Ժամ. Կառավարութիւնը պարտուած է։ Տասներեք նախարարներ կը ձերբակալուին։ Կերենսկի կը փախչի։ Սկիզբն է ընկերային յեղափոխութեան այն դարաշրջանին, որ ահա քսան տարիէ ի վեր կը ցնցէ Ռուսաստանն ու մարդկային բազմութիւնները։

Օտար պետութեանց աջակցութեան վրայ կռթնած՝ Ճերմակ բանակը կը սկսի հակախմբուիլ։ Յեղափոխութիւնը խեղդելու համար եւրոպական պետութիւնները ոչինչ կը խնայեն։ Տնտեսական պաշարումն ու ռազմամթերքի մատակարարումը ճերմակ բանակին, Խորհ. Ռուսաստանը զգալապէս կազմալուծած էին։ Ամէնէն եղերական տարին եղաւ 1918 թուականը, երբ յեղափոխութեան նշանաբաններէն մղուած բանակները, «դէպի տուն» կը դառնային։ Մանաւանդ կովկասեան ճակատին վրայ, հայ ժողովուրդի ուսերուն վրայ ծանրացաւ իր չսկսած պատերազմի աղէտաւոր ժառանգութիւնը։ Ռուսաստանի մէջ հակայեղափոխութեան հետ գլուխ բարձրացուցած էր նաեւ սովն ու համաճարակը։

Մեծամասնական իշխանաւորները այդ յուսահատական օրերուն, դիմեցին սարսափի քաղաքականութեան։ Ռազմական համայնավարութիւն էր, որ կը դիմէր ինքնապաշտպանութեան։ Կարմիր բանակը, որ Թրոցկիի միջոցաւ ստեղծուած ու կազմակերպուած էր, պարտութենէ պարտութիւն կ'առաջնորդուէր։ Բոլոր ճակատներուն վրայ ռազմական վարիչներ նշանակուեցան հակայեղափոխութիւնը պարտութեան մատնելու համար։ Թրոցկին ինք շտապեց ճակատ եւ մահապատժով սպառնաց ամէնքին, եթէ պարտուէին։ Կոլչաք տէրն էր Սիպերիոյ, Եուտէնիչ կը քալէր Փեթերպուրկի վրայ, իսկ Դենիկին գրաւած էր Ուկրայնան։ Բայց այս զօրավարները ամէնքն ալ պարտուեցան, իսկ Կոլչաք գերի բռնուեցաւ ու գնդակահարուեցաւ։

Ռազմական համայնավարութիւնը աստիճանաբար սկսաւ հանդարտիլ։ Ջերժինսկին, Չեկայի երբեմնի հզօր վարիչը, պահանջեց ջնջել մահապատիժները եւ գոհացում ստացաւ։

Բայց ահա նոր պատերազմներ ըսկսան եւ երկարաձգեցին այդ լարուած վիճակը։ Պատերազմ՝ Լեհաստանի հետ։ Փիլզուտսկին գրաւեց Քիեւը, սակայն շուտ խորտակուեցաւ։ Յեղափոխութիւնը փոխադրելու համար Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի դռներուն առջեւ, մեծամասնական բանակները սկսան առաջանալ իրենց մարզուած ղեկավարներուն առաջնորդութեամբ։ Սակայն դէպի Վարշաւա արշաւանքը ձախողեցաւ եւ կարմիր բանակը ջարդուեցաւ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՉԵԿԱՆ ԳՈՐԾԻ...
(ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ_ԿՈՏՈՐԱԾԸ...)

Մանուկները միայն կրնան հաւատալ, թէ գնդակահարութիւնները նոր սկսան Հայաստանի մէջ…

Ո՛չ, Տիգրան Կիրակոսեանը, Միհրան Լուսինեանը եւ Յովհաննէս Խուչիկեանը Հայաստանի առաջին զոհերը չեն։

Այս ճշմարտութիւնը այլեւս պէտք չկայ ապացուցանելու, որովհետեւ ինքը օրուան իշխանութիւնը յայտնապէս կը խոստովանի արդէն, որ վաղուց սկսած է հայ մտաւորականութիւնը ջարդել Չեկայի զնդաններուն մէջ։

Դահիճներու բերնէն թռած մէկ անուն միայն թռած է, սակայն այս մէկ անունն իսկ բաւական է վճռաբար յայտարարելու համար, որ ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՏՈՐԱԾԸ Հայաստանի մէջ փաստ է այլեւս։

Դատավճռի մէջ ներկայացնելով մահապարտներէն Տիգրան Կիրակոսեանի անցեալը, Չեկան, ի միջի այլոց, կը յայտնէ, որ ամբաստանեալը իբրեւ Թրոցկիական «ՀԱԳ Ի ՊԱՀՁԱՆԵԼԻՍ ԵՂԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻ, ՆԵՐԿԱՅՈՒՄՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ՆԵՐՍԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ» («Խ. Հայաստան», Նոյ. 4)։

Ներսիկ Ստեփանեանը երկրորդական անձ չէ, ան մէկն է Հայաստանի ամէնէն պատրաստուած եւ ամէնէն հեղինակաւոր համայնավար դէմքերէն, վարած է պատասխանատու պաշտօններ, եղած է նախարարական աթոռի վրայ, դասախօսած է, ուսուցչապետի հանգամանքով, մայրաքաղաքի բարձրագոյն վարժարաններու, մասնաւորաբար Մանկավարժական Ինստիտուտի մէջ, եւ ամէնէն պատասխանատու գիրքերու վրայ գտնուած է կուսակցութենէն ներս։ Իր այս բացառիկ կշիռը նկատի առնելով՝ իր ատենին, երբ Ներսիկ Ստեփանեանը բռնուեցաւ «Թրոցկիականութեան» ու «դաշնակիզմի» մէջ, խորհրդահայ մամուլը ամիսներով զբաղեցաւ իր անձով։

Պայքարի սաստկութեանը մեծապէս ոյժ տուաւ նոյնինքն Բերիա։

«Պրաւդա»յի 1936 Օգոստոս 19ի թիւով (No. 228) հրատարակուած իր յօդուածի մէջ կարմիր փոխարքան կը յայտարարէր, որ Անդրկովկասի «հակայեղափոխական - նացիոնալիստական - տեռորիստական շարժման» օրրանը Հայաստանն է, ուր կը գործէ այդ շարժման «ամենակատաղի խումբը», գլխաւորութեամբ Ներսիկ Ստեփանեանի։ Իր նոյն յօդուածին մէջ Բերիա կը վկայէր, որ Ներսիկ Ստեփանեանի խմբակը «պրոպագանդ է մղել կուսակցական ղեկավարութեան եւ խորհրդային Միութեան կառավարութեան դէմ տեռոր կատարելու»։

Այս յօդուածը հրատարակուելէն քանի մը օր վերջ, Երեւանի «Գրական Թերթ»ը իր 1936 Օգոստ. 25ի թիւով կը գրէր.

«Խ. Հայաստանի Գրողների Միութեան ներսում բոյն դրած հակայեղափոխական - նացիոնալիստական խմբակը, որ նաեւ գրական ֆրոնտում իր շահատակութիւններն է կատարել հակայեղափոխական տրոցկիստ, ֆաշիզմի, սպիտակ գուարդիականութեան հետ միաձուլուած, կուսակցութեան լաւագոյն զաւակների դէմ տեռոր կազմակերպող Վահանեանի (Մոսկուայի երիտասարդ պրոֆեսորներէն, գնդակահարուած Զինովիեւ - Կամենեւի խմբակին հետ («Ստու.») ու Ներսիկ Ստեփանեանի անմիջական ղեկավարութեամբ»։

Ետագային այս «խմբակը» կոչուեցաւ զոյգ անունով՝ «Ստեփանեան - Բակունց»։ Եւ ամէն անգամ, երբ որ եւ է մէկը Չեկայի զնդանը նետուէր, կը յիշատակուէր նաեւ այս «յանցագործներու» եւ անոնցմէ յատկապէս Ստեփանեանի անունը՝ Խանջեանի, Աշոտ Յովհաննիսեանի, Շահվերդեանի, Դրաստամատ Տէր - Սիմոնեանի եւ այլոց անուններու կողքին։

Արդ, Ե՞ՐԲ գնդակահարուեցաւ խորհրդահայ իրականութեան այս կարկառուն դէմքը, Ի՞ՆՉ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԾԱԾԿ գնդակահարուեցաւ, եւ ԻՆՉՈ՞Ւ չյայտարարուեցաւ այս գնդակահարութիւնը։ Այն օրը երբ գնդակներ պարպուեցան այս գժբախտ զոհի վրայ, Ներսիկ Ստեփանեանը մինա՞կ էր թէ իրեն հետ կային նաեւ ուրիշ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՆԵՐ։

Բոլոր պայմաններու տակ ստոյգ է, որ Չեկան գիտակցաբար իր ատենին գաղտնի պահած է Ստեփանեանի գնդակահարութեան փաստը, եւ գիտակցաբար լուր տուած չէ այս մասին։ Մեզ մինչեւ իսկ կը թուի, որ ծանր զանցառութեան հետեւանքով միայն — իբրատեսակ «դաշնակիզմ» — մահապարտ Կիրակոսեանի դատավճիռին մէջ յիշատակուած է ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ Ներսիկ Ստեփանեանի անունը։ Թերեւս արդէն իսկ դատի արուած է այս զանցառութեան հեղինակը, իբրեւ «դաշնակ» մը, որ դիակներուն վրայ նետուած սեւ քօղին ծայրը քիչ մը վեր բարձրացնելով եւ անուն մը միայն յիշատակելով՝ մեզ ցոյց կուտայ ոճիրներու աշխարհին բուն պատկերը։

Անհնար է կարդալ «ներկայումս գնդակահարուած Ներսիկ Ստեփանեանի» մասին եղած այդ վկայութիւնը եւ չցնցուիլ ամբողջ էութեամբ։

Անհնարին է կարդալ եւ յամառաբար նոյն հարցումները չկրկնել, — Ե՞ՐԲ, Ո՞ՒՐ, Ի՞ՆՉ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱԿ, որո՞նց ՀԵՏ ԵՒ ԻՆՉՈ՞Ւ ԳԱՂՏՆԻ…

Բոլոր գնդակահարութիւնները ոչինչ են այս մէկ հատիկ սպանութեան բաղդատմամբ։ Որովհետեւ այս սպանութիւնը կուգայ վկայելու, որ ոճրագործ իշխանութիւնը ԳԱՂՏՆԱԲԱՐ կը ջարդէ իր զոհերը, առանց այս մասին բերան բանալու։ Հոս է զարհուրանքը եւ հոս է բովանդակ եղերականութիւնը այն արիւնոտ անցքերուն, որ տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ։

Միամիտ պէտք է ըլլալ կարծելու համար, որ գաղտնաբար սպաննուածէ միայն Ներսիկ Ստեփանեանը։ Անվիճելի է, օրուան լոյս չափ պարզ, որ Հայաստանի բոլոր ղեկավար դէմքերը ԱՐԴԷՆ իսկ ջարդուած եւ կացինահար եղած են։ «Ժողովուրդի թշնամիներու» աղաղակները — «Պահանջում ենք գնդակահարել», «Պահանջում ենք ոչնչացնել անարգ թշնամիներին», «Պահանջում ենք ոչնչացնել փտտածներին» — ոչ թէ մահավճիռներ կը նախապատրաստեն՝ այլ մահավճիռներ կը նուիրագործեն, ոչ թէ ըլլալիքը՝ այլ եղածը կը հաստատեն։ Այս աղաղակները յատուկ թիւով «ժողովրդական վաւերացում կուտան արդէն իսկ տեղի ունեցած նախճիրին։

Այո, մանուկ պէտք է ըլլալ խորհելու համար, թէ Աշոտ Յովհաննիսեաններէն, Ամատունիներէն, Դրաստամատ Տէր - Սիմոնեաններէն, Շահվերդեաններէն, Բակունցներէն, Երզնկեաններէն եւ Ակոպովներէն ո եւ է մէկը ողջ մնացած է ցարդ։

Հայաստանի մէջ ոչ թէ գնդակահարութիւններ կան (օրէնքով եւ դատարանով), այլ կան սպանութիւններ՝ գաղտնի, մութ գիշերներուն, Չեկայի զնդաններուն մէջ։

Այսպէս կոտորեցին նաեւ մեր եղբայրախօս ընկերները, Փետրուարեան ապստամբութեան նախորդող օրերուն։

Եթէ Հայաստանի համայն հայութեան ապստամբութիւնը չըլլար, բովանդակ հայ մտաւորականութիւնը, մինչեւ վերջին մարդը, կացինահար եղած պիտի ըլլար Չեկայի բանտերուն մէջ։

Համառուսական Չեկայի լիազօր ներկայացուցիչը Հայաստանի մէջ՝ Կուլեարով — ան որ հայ մտաւորականութեան ջարդը կը ղեկավարէ այսօր — ամբաստանելով Ամատունին, կը յայտարարէր, որ այս վերջինը, իր գործակիցներով միասին, միայն Ստեփանաւանի մէջ 14 ՀՈԳԻ սպաննել տուած է իր հակառակորդներէն (բոլշեւիկ եւ այն ալ… «ազնիւ» տեսակէն, ըստ Կուլեարովի), մինչդեռ մենք, մինչեւ Կուլեարովի այս յայտարարութիւնը, որ եւ է լուր չունէինք — տարիներ շարունակ — այն կողոպուտներու, աւերածութեանց, թալանի, մսխումներու եւ զեղծումներու մասին, որ տարիներով տեղի ունեցան Հայաստանի բոլոր հիմնարկներու, բոլոր մարզերուն մէջ։

Այս ամէնը ոճրագործին վայել հմտութեամբ հայ ժողովուրդէն տարիներով գաղտնի պահող իշխանութիւնը՝ նոյնքան հմտութեամբ գաղտնի կը պահէ այն սպանութիւնները, որ բոլոր Ստեփանեաններու մէջ կատարուեցան երէկ եւ կը կատարէ այսօր։

Բայց մի՞թէ Գաղթաշխարհը որ եւ է ձայն եւ որ եւ է ընելիք չունի իր հայրենիքին մէջ տեղի ունեցող այս աղէտին նկատմամբ։

Մի՞թէ հայ մտաւորականութեան գաղտնի ջարդը չի վերաբերիր արտասահմանի 700.000 հայութեան։

Հնա՞ր է այս զարհուրանքները տեսնել եւ շարունակել լռել…

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԹՐՈՓՄԱՆ

Ոճրագործ Վայտմանի պատմութիւնը առիթ մը եղաւ յիշեցնելու ուրիշ աշխարհահռչակ ոճրագործ մը, որ կը կոչուէր Թրոփման։

Թրոփման ծնած է 5 Հոկտեմբեր 1849ին Գրունշթատի մէջ։ Մեռաւ կառափնարի վրայ, Փարիզի մէջ, 19 յունուար 1870ին։

Տկարակազմ պատանի մըն էր, զաւակը գերման խեղճ ճարտարագէտի մը, որ կործանեցաւ գիւտեր փորձելով։ Զաւակը, սակայն, հարստանալու համար, նախընտրեց բոլորովին տարբեր ճամբայ մը, զոր շատ ապահով կը նկատէր եւ շարունակ կը կրկնէր թէ ուշ - կանուխ դրամ պիտի դիզէ։ 19 տարեկան էր, երբ Ռուպէ եկաւ, ֆրանսական հող։ Այստեղ հաստատուած էր Ալզասցի մեքենագործ մը, Ժան Քինք, սեփականատէր՝ կարեւոր արհեստանոցի մը։ Ժան Քինք ունէր նաեւ բազմանդամ ընտանիք մը, որու մօտ ծառայութեան մտաւ Թրոփման, անոնց սեղանակից դարձաւ այնպէս։ Սեղանին վրայ ուրիշ բանի մասին չէր խօսեր, դրեթէ միշտ կը կրկնէր թէ պիտի հարստանայ՝ այլեւս չաշխատելու աստիճան։

Օր մը, 25 օգոստոս 1869ին, խորհրդաւոր ծրագիր մը ներկայացուց Ժան Քինքի, որ միասին գնաց Սուլց, Նէպլվիլլէրի մօտիկ։ Գիշերը անցուցին պանդոկի մը մէջ եւ յաջորդ առաւօտ Թրոփման եւ Ժան Քինք մտան եղեւնեաց անտառը։

Ի՞նչ անցաւ դարձեալ այնուհետեւ, ոչ ոք պիտի գիտնար, եթէ 20 Սեպտեմբերին, հողագործ մը, արտը հերկած ժամանակ, Փանթէնի դաշտին մէջ չհանդիպէր մարդկային անդամի եւ մազերու։ Քիչ մը ուշադրութեամբ փորելով, երեւան եկան 5 տարու մանուկի մը մարմինը, վիզէն կարուած, 10 տարու տղու մը գլուխը՝ բահով կտրտուած, 13 տարու աղջկան մը մարմինը, փորը ճեղքուած, ականջները կտրուած եւ աչքերը հանուած, 40 տարու կնոջ մը մարմինը, 14 տարու տղու մը մարմինը, քիչ մը աւելի մեծ տղայ մը եւս, — վեց դիակ՝ գերեզմանո՛ց։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԱԿԱՆ
(ՀԷՔԵԱԹ)

Ու այդ խո՛ր լռութեան մէջ Հայր Աստուած սկսաւ խոկալ։ Մտածեց թէ Մահն ալ անզօր էր խաղաղեցնելու աշխարհը եւ, հետեւաբար, կը մնար մէկ միջոց՝ հսկել անձամբ։ Ու վճռականօրէն կանգնելով ոտքի, բազուկը երկարեց, ինչպէս իր սովորութիւնն էր՝ ամէն անգամ որ ուզէր հրաման մը արձակել, — յօնքերը պռստեց եւ ակնարկը սեւեռեց հեռուն, մինչ նոյն պահուն, Մահը, կռահելով իր իշխանութեան վախճանը, իրար անցաւ, ոսկրուտ ծնօտը սեղմեց, մութ աչքերը փայլատակեցին, եւ ուզեց բանալ բերանը՝ կ'երեւի բան մը ըսելու մըտօք, բայց ակնարկը հանդիպեցաւ Աստուծոյ խիստ ակնարկին, որ ըսել կ'ուզէր. «Լռէ՛»։

Եւ որովհետեւ Աստուծոյ հրամանը յաւիտենական է, Մահը տեւապէս կը մնայ լուռ, ոսկրուտ ծնօտը սեղմած եւ մութ ակնարկը հեռուն…

Ու Հայր Աստուած անդրադարձաւ, յանկարծ, որ իր աշխարհ մեկնումովը հարկ պիտի ըլլար Մահը թողուլ դրախտ, մինչ ան կը պատկանէր աշխարհին։ Եւ ահա, աստուածային իր զօրութիւնը, հզօ՛ր ու արարչագործ, միտք մը յղացաւ, — աշխարհը յանձնել կենդանիներէն մէկուն։

Ու դառնալով անոնց՝ ըսաւ.

— Զաւակներս, ձեզմէ մէկը տէր պիտի կարգեմ ձեզի։

Այս յայտարարութիւնը բաւական եղաւ, սակայն, որ հազիւ յառած ու երկիւղածօրէն կանգնած կենդանիները վերսկսին իրենց ժխորով կրկին խանգարել դրախտին անդորրութիւնը։ Անոնցմէ ամէն մէկը կ'ուզէր երկրի տէրն ըլլալ։ Ու նոյն պահուն կենդանի արարածներուն մէջ ծնունդ առաւ տիրելու տենչանքը։

Ու հրճուանքը վերսկսաւ։ Կագ ու կռիւը ծայր տուաւ։ Նոյնիսկ անոնք կը պատրաստուէին իրարու վրայ յարձակելու, երբ Արարիչը կրկին բարձրացուց իր բազուկը։ Ու աղմուկը րոպէապէս դադրեցաւ, եւ տիրելու տենչանքը անյագ ու անկատար մնաց անոնց մէջ։ Աստուծոյ սպիտակ ու լայն թիկնոցը կը լարմէր անօրինակ վեհութեամբ, ու հովը կը շարունակէր շոյել ծառերուն սաղարթները, որոնց մեղմ սօսափիւնը ազատ ներդաշնակութիւն մը կը կազմէր՝ դրախտի հաւերուն ու ակնավէտ ջուրերուն հետ։

Արեւը դեռ կը թառէր ամպագոյն երկնակամարին վրայ, ու օրը իր վախճանին կ'ընթանար այլեւս։ Հարկ էր աճապարել։ Մինչ աստուածային բազուկը դեռ կը մնար պարզուած, Վանդը՝ Արարիչը կրկին երկընտրանքի մէջ էր, թէ անկարելի է կենդանիներէն մէկուն տիրապետութիւնն ալ։ Որովհետեւ «ոչ կարեն հօտք առանց հովուաց լինել, եւ հովիւք՝ առանց վերակացուի»։ Բայց որովհետեւ բաղձանք մը յայտնած էր, ինչ որ համազօր էր հրամանի մը, իսկ հրամանը յաւիտենական ու անփոփոխելի էր, — ակնարկը սեւեռեց գետին, պայծառ ու կապոյտ երկնակամարին, ու րոպէ մը խոկաց խորախորհուրդ լռութեամբ, ինչպէս վայել է տիեզերքի Աստուծուն։ Ու յանկարծ, կապոյտին վճիտ հայելիացումին մէջ տեսաւ դէմք մը։ Ի՞նչն էր։ Ու, երկրորդ անգամն ըլլալով, Արարիչը գոհունակութեան շունչ մը առաւ։ Գտա՛ծ էր։ Իր պատկերը ցոլացած երկնային կապոյտին մէջ, յղացքը եղաւ, աշխարհին «իր նմանը» դրկելու գաղափարին։ Եւ որովհետեւ «նմանը» ինք չէր, ծնունդ առաւ՝ պատրանքը կապոյտ երազանքին։

Կենդանիները, որ լռակեաց կը նայէին Աստուծոյ, նկատելով անոր սեւեռումը, իրենց ակնարկները եւս յառեցին վճիտ կապոյտին, ու հոն տեսնելով չքեղ ու սքանչելատես դէմքը, յափշտակուեցան անով։ Ու մինչեւ այժմ, աշխարհի կենդանի արարածները երբ Արարիչը ուզեն տեսնել, կը նային երկնի կապոյտին՝ աւելի պատրանքէն յափշտակուած, քան Աստուծմէ՝ որ «ամենայն ուրեք է»…

Իր այդ պատրանքէն յափշտակուած ըլլալով նոյնինքն Հայր Աստուած եւս, դարձաւ կենդանիներուն. բայց «բանն Աստուծոյն չխափանի»։ Վանդը՝, փափաք էր յայտնած անոնցմէ ընտրել տէր մը։ Ու մի՞թէ անկարելի էր սակայն Արարիչին համար, որ րոպէապէս յղացաւ ե՛ւ յղացուց միտք մը, — անոնցմէ հերքել բոլորովին նոր էակ մը եւ անոր դրոշմել իր դէմքը։ «Այսպիսով պիտի բաւարարուին ե՛ւ կենդանիները» — մտածեց ան։

Ու ձեռնարկեց այդ էակը կերտելու։ Մահը, որ լուռ կը դիտէր, կրկին շարժուեցաւ։ Ու Աստուած նորէն անդրադարձաւ անոր։ Եւ որոշեց անարգել շարունակել իր կերտումը, ուզեց Մահը անհետացնել պահ մը ու ոչնչել զայն։ Որովհետեւ, Լոյսին ու Կեանքին նման, Մահն եւս իր շունչն էր ստեղծած ան՝ յաւիտենական դարձնելու համար անոնց գոյութիւնը։

Ու շարունակեց կերտել անդամներ։ Ու զգայարանք։ Եւ երբ, կենդանիներուն հետաքրքիր ու ապշող նայուածքին դէմ ու Մահէն պահով, զայն կանգնեցուց իր առջեւ, բացաւ անոր բերանը, եւ, աստուածային գերզօր վեհութեամբ ու բարութեամբ փչեց անոր մէջ իր շունչը։ Ու այդ րոպէէն ի վեր ստեղծուած էր Մարդը, ու «Աստուած ընդ մեզ էր»…

Եւ որպէսզի իր հրամանը կատարուած ըլլայ, դառնալով կենդանիներուն, ըսաւ անոնց.

(Մնացեալը յաջորդով)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր այս տարուան «Թազմիկի Օրը» նուիրած էր Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին, շաբաթ իրիկուն, Օրթիէ-քիւլթիւրի սրահին մէջ։

Իբրեւ մէկ բեկորը մարտական ժողովուրդի մը, ես ալ գացի ծափահարելու այն բուռ մը քաջերը՝ որոնք, ցեղին ազատագրութեան համար գիտցան թէ զարնել եւ թէ զարնուիլ։

Գիտակից բազմութիւն մը, մեծ մասամբ երիտասարդներ, զինուորներ լեցուցած էր սրահը։

Միջանցքին մէջ, զոյգ զոյգ, հայ արիները կը հսկէին կարգապահութեան։ Անմիջապէս բեմին երկու կողմը զարմնալ հայ արիները Հ. Կ. Մ. Միութեան եւ հիւրընկալ պետութեան դրօշներով պատուի կեցեր էին։ Ու ճակատը բեմին, այնքան սիրուն եւ նպարտ կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյնները։ Այս զոյգ դրօշներուն մէջէն, բոցավառ աչքերը հայ ժողովուրդին՝ բազմած էր ազգային մեծ հերոսը, Անդրանիկ։ Անոր վերը՝ Շապին Գարահիսարի ընդհանուր տեսարանը՝ իր արծուեբոյն բերդով։

Սրահը կ'ալեկոծուէր։ Հանդիսականներու դէմքին վրայ վիշտ մը կար ու աչքերուն մէջ կայծեր։ Նուագը հնչեցուց «Մարսէյեզ»ը եւ «Բամ Փորոտան»ը։ Կը նախագահէր Գ. Ֆուռնիէ, նախագահ Ֆրանս. Նախկին ռազմիկներու միութեան։ Գնդ. Տ. Բաղդասարեան Ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը կարդաց, պարզելով հայ կամաւորներու դերը՝ մեծ պատերազմին մէջ, տեղահանութեան սարսափները եւ դրուագներ՝ Շ. Գարահիսարի հերոսամարտէն։ Այս առթիւ կը յիշէր նաեւ Հայերու աջակցութիւնը Դաշնակիցներուն, որոնք դժբախտաբար լքեցին հայկական դատը, բայց հայ ժողովուրդը միշտ ամուր փարած է իր իտէալին եւ կը հաւատայ թէ ի վերջոյ պիտի յաղթէ արդարութիւնը։

Այս ճառէն յետոյ, խօսք առաւ նախագահ Գ. Ֆուռնիէ.

— Մեծ հաճոյքով է, որ հոս եկած եմ նախագահելու Հայոց ազատագրական պայքարի մէկ հանդէսին։ Հայ կամաւորները ըլլալով զէնքի եղբայրները Ֆրանսացի կամաւորներու, շատ սիրելի են մեզի իրենց քաջագործութիւններով։

Այս իրիկուն մեր բոլոր ընկերներուն ջերմ ողջոյնները բերած եմ մեր բարեկամ հայ մարտիկներու։ Սիրելի բարեկամներս, այս տօնը որ կը տօնենք, պէտք է ըլլայ վաղուան յաղթանակի նախընթացը։ Պատրաստ եղէք։ Ինչպէս 1914ին, նոյնպէս վաղը, երբ հարկ ըլլայ, ձեր եղբայր Ֆրանսացի մարտիկները պիտի օժանդակեն իրենց հայ եղբայրներուն գտնելու համար երազուած ազատութիւնը։ (Ծափեր)։

Յետոյ բուռն ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ Զօր. Պրէմօն, նախկին կառավարիչ Կիլիկիոյ շրջանին։

— Սիրելի հայ բարեկամներս, անձամբ հետեւած ըլլալով ձեր ժողովուրդի քաջագործութիւններուն, կամքին եւ կռուելու եռանդին, պէտք է ըսել որ արժանի է անկախ երկրի մը տէրը ըլլալու։ Մեծ յուզումով տեսայ նաեւ անոր կրած տառապանքն ու թշուառութիւնները։ Բայց ոչ մէկ յուսահատութեան նշոյլ անոնց դէմքին վրայ։ Պէտք է խոստովանիլ, որ դուք մեզմէ հին ժողովուրդ մըն էք։ Դուք եղաք առաջին անգամ Արեւելքի մէջ քաղաքակրթութիւնը տարածող։ Բայց մի յուսահատիք, եթէ այսօր ձեր երկրի մէկ մասը Թուրքին եւ միւսը բոլշեւիկեանտիրապետութեանտակ ինկած է։ Արդարութիւնը պիտի գայ, ու դուք նորէն պիտի գտնէք ձեր ազատութիւնը, ինչպէս գտան Լեհերը (Ծափեր)։

Ինչպէս միշտ, դարձեալ կը կրկնեմ, որ կապուած մնաք ձեր հայրենիքին, ուր որ ալ գտնուիք։ Ըլլալով հանդերձ լաւ Ֆրանսացիներ, պահեցէք ձեր լեզուն, գրականութիւնը եւ երգը, որ ժողովուրդի մը գոյութեան ամենազօրաւոր ազդակներէն մէկն է»։

Մեր բարեկամին ճառէն վերջ նուագը հնչեցուց «[illegible]»։

Յետոյ խօսք առաւ Զօր. Շըվալիէ, որ անձամբ ականատես եղած է 1915ի հայաջինջ տարագրութիւններուն, Զօրավարը պատմեց յուզումնալից դրուագներ, թէ ինչպէս Հայերը իրենց ազատութեանը համար անխնայ կը հալածուէին ու կը ջարդուէին Թուրքերէն։ Ու իբրեւ եզրակացութիւն ըսաւ.

— «Սուրիական սահմանագլուխը գտնուած պահուս հանդիպեցայ դժբախտ Հայերու, որոնց կացութեան հանդէպ չէի կրնար յուզումը զսպել։ Այսօր, ձեր եղբայրներն այնտեղ Ֆրանսական դրօշին տակ ազատ են ամէն վտանգէ։ Կապուած մնացէք անոնց հետ։ Եղէք ձեր դատը պաշտպանող լաւ Հայեր։ Ֆրանսան ձեզի հետ է»։

Օր. Զ. Շահլամեան՝ ջութակի վրայ նուագեց քանի մը ընտիր կտորներ, արժանանալով ջերմ ծափերու։ Օր. Ա. Առաքելեան, կրցաւ պահ մը բոլորին ուշադրութիւնը գամել իր թրթռուն ձայնին, երգելով՝ «Ձմեռն անցաւ», «Մաղիկ մ'էր» եւ «Այ կաքաւիկ»։

Օրուան բանախօսը՝ Շ. Միսաքեան բեմին վրայ։ Կը սպասէ որ ծափերը դադրին։ Կը լռէ սրահը։

— Դիւրին է պատմել թէ ինչպէս սկսաւ, բայց դժուար է նկարագրել թէ ինչպէս կռուեցան։ Երած՝ լեռներու մէջ, հեռու՝ բանուկ ճամբաներէ, Շ. Գարահիսարը շատոնց եւ բնազդօրէն փարած էր զէնքին։ Թուրքերը անոր ռազմական արժէքի մասին յիշատակներ ունէին դեռ 1895—96էն։ Պատերազմ։ Մինչեւ 45 տարեկանը զինուոր։ Բռնութիւն, խուզարկութիւն, թալան՝ զինուորական պիտոյքներու անունով։ Յետոյ տեղահանութեան հրաման։ Ահ ու սարսափ, կոտորածի լուրեր կը հասնէին շրջակայ գիւղերէն։ Արդէն ձեռնարկուած էր Սեբաստիոյ տեղահանութեան։ Շ. Գարահիսարի մէջ ալ քշուած էին գլխաւոր դէմքերը, իսկ բանտարկեալները՝ գիշերանց կոտորուած։ Յետոյ հրդեհ մը մոխիր դարձուց նախ հայկական, ապա Թրքական թաղերը — ամբողջ քաղաքը։ Մնացեալ ժողովուրդը արդէն տուած էր վճիռը, — քաշուիլ բերդին մէջ եւ կռուիլ մինչեւ վերջին փամփուշտը։ Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած էր ամբողջ բանակ մը։ Թնդանօթները կ'որոտային, եւ անոնց դէմ ամբողջ ժողովուրդ մը, նախնական միջոցներով։ Թող ո եւ է ճառախօս չփորձէ նկարագրել ինքնապաշտպանութեան այդ ամեհի պայքարը՝ ափ մը այրերով, կիներով եւ մանուկներով, ամբողջ 25 օր։ Երբ ռազմիկները կը զգային թէ փամփուշտը պիտի սպառի, երբ մտահոգութիւն կը յայտնէին մնացողներու եւ կիներու վիճակի մասին, այս վերջինները կը խրախուսէին.— Դուք շարունակեցէք կռիւը, մինչեւ վերջին փամփուշտը, մնացեալին մասին մի՛ մտածէք, մենք մտածեր ենք։ (Ծափեր)։

Բանախօսը խորապէս յուզուած, ներկայացնելով զանազան դրուագներ՝ քաջութեան եւ խմբական անձնազոհութեանց, եզրակացուց.

— Շ. Գարահիսարը, ինչպէս միւս հերոսամարտերը մեզի կը ներկայացնեն երեք խորհուրդներ —

Առաջին — Անոնք ունէին իտէալ մը — հայրենիք եւ ազատութիւն, պատրաստ անոր համար զոհուելու մինչեւ մահ։

Երկրորդ՝ անոնք մարտնչեցան առանց զանազանելու, զուրկ կամ սեփ խտրութեան։ Դաշնակցականը Հնչակեանին չէր հարցներ, — ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիս, այլ կ'ըսէր — ինչքան զէնք եւ փամփուշտ ունիս, ո՞ր դիրքերը կրնաս պահել եւ փոխադարձաբար։ Թշնամին մեզ միացուց մահուան մէջ, ինչո՞ւ մենք ալ չմնանք բաժան-բաժան՝ գործի մէջ։ Չհարցնենք իրարու, — ինչ գոյն ունիս. այլ իմանանք թէ ով ինչ կը բերէ իբրեւ ուժ, գիտելիք, ուղեղ եւ գործունէութիւն՝ յանուն հայկական դատի։

Երրորդ՝ վստահէ քու սեփական ուժիդ։ Եթէ օտարը կը հանդիպի ճամբուդ վրայ, եւ կ'ուզէ օգնել քեզի, իր շահերուն բերումով, բարի, այլապէս դուն ինքդ ես միակ ապաւէնը, որովհետեւ երկինքը շատ բարձր է եւ երկիրը շատ ցած։ Առած մը կ'ըսէ — մեծը այն է որ երբեմն կը յիշէ, աւելի մեծը այն է որ երբեք չի մոռնար։ Տարագիր ժողովուրդ, մեծ ես դուն քու պատմութեամբ, մեծ՝ քու տառապանքով, յաճախ կը յիշես երկունքդ ալ. բայց պիտի մնաս աւելի մեծ՝ երբեք չմոռնալով, — չմոռնալ այն ճամբան ուրկէ անցար, չմոռնալ արիւնը որ հոսեցաւ կողերէդ, չմոռնալ որ երբ ուրիշներ զարկին, դուն ալ կրցար զարնել» (Ծափեր)։

Բենոյի որինգին եւ Արզարի թառին ընկերակցութեամբ, խումբ մը օրիորդներու հայկական պարերը մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով՝ մեզ տարին մեր հայրենի երկիրը, դէպի հին օրերը։ Ոգեւորութիւն ստեղծեցին նաեւ վրացի կինտոյին զուարճալիքները

Ամէնէն վերջ կարդացուեցաւ Հ. Կ. Մ. Միութեան՝ Մարսէյլի մասնաճիւղին շնորհաւորական հեռագիրը։

Փակման խօսքերէն վերջ, գնդ. Բաղտասարեան առաջարկեց, որ ընկերներն ու հայրենակիցները դեկտ. 25ին շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին ներկայ գտնուին Փորթ V մեթրոյի գլուխը, անծանօթ զինուորին այցի երթալու համար։ Թափորը ճամբայ պիտի ելլէ ժամը 5.30ին։

Հանդէսին պաշտօնական մասին լրացումէն վերջ, գինեձօն մը սարքուեցաւ ի պատիւ Ֆրանսայի հիւրերուն, որոնք 10էն աւելի էին, ամենք իրենց տիկիններով։ Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը ընկերակցութեամբ Նփրատ Նուագախումբին, տեւելով մինչեւ առաւօտ։

ԳԱՐՄԱՆԻ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՄՏԱԾԵՍ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԻ ՄԱՍԻՆ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԷ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ, ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ԿՈՒՆԵՆԱՍ, ԱՅԼԵՒ ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻՍ։

Շուտով հասկցուեցաւ որ սպաննուածները Տիկին Քինկն ու իր զաւակներն են։ Հայրը եւ մեծ տղան, Կիւսթավ Քինկ, մէջտեղ չկան։

24 Սեպտեմբերին Հավրէն լուր կը տրուի որ ձերբակալուած է հայրը։ Ոստիկանութիւնը կասկածով կը հետեւէր անծանօթի մը, որ խուսափելու համար ջուրը կը նետուի։ Ջուրէն կը հանեն, վրան կը գտնեն թուղթեր որ կը հաստատեն թէ Ժան Քինկն է, բայց Ժան Քինկ 43 տարեկան էր, մինչդեռ ձերբակալեալը 20 տարեկան էր։ Ըսին թէ Կիւսթավ Քինկն է։ Հիւանդանոցին մէջ, այնքան նեղը դրին երիտասարդը, որ ի վերջոյ խոստովանեցաւ թէ ինք կը կոչուի Թրոփման։

Յետոյ ըսաւ թէ ինք միայն դանակն ու բահը հայթայթած է, իսկ ոճրագործներն են Ժան Քինկ եւ Կիւսթավ Քինկ, հայր ու տղայ։

26 Սեպտեմբերին դաշտին մէկ ուրիշ անկիւնէն գտան Կիւսթավ Քինկի դիակը։ Թրոփման յայտարարեց թէ ապահովաբար հայրը վերջը զաւակն ալ սպաննած է։ Մինչդեռ Կիւսթավի վէրքը ցոյց կուտար, որ աւելի առաջ սպաննուած է մօրմէն։

Նոր հարցաքննութիւններէ վերջ, ոճրագործը յայտարարեց.

— Զգացէք, քնանամ այս գիշեր, վաղը ամէն բան կը պատմեմ։

Եւ իրաւ ալ խոստովանեցաւ յաջորդ առաւօտ.— Ժան Քինկը խորհրդաւոր ծրագիրով մը կը տանի եղեւնեաց անտառ, գինի կը խմեն ծառի մը տակ, բայց Թրոփման գինիին խառնած էր ասիտ փրիւսիք (զօրաւոր թոյն մը)։ Ժան Քինկը թաղելէ վերջ կաղնիի մը տակ, դիրը կեղծելով կը լեցնէ Քինկի չէքերը եւ նամակ մըն ալ կը գրէ մեծ տղուն, որ երթայ գանձէ չէքերը, բերէ իրեն։ Տղան չի կրնար գանձել, որովհետեւ դրամատունը կը մերժէ վճարել։ Ձեռնունայն կը վերադառնայ հօրը ցոյց տուած հասցէին, որ Թրոփմանի հասցէն է։ Թրոփման կը սպաննէ, կը թաղէ զայն եւ կը կանչէ կինը զաւակներով, յանձնարարելով որ միասին բերէ ինչ դրամ որ ունի։ Թրոփման կը դիմաւորէ զանոնք, կառքով մը կը տանի Փանթէն, կը կեցնէ կառքը ճամբուն բերանը, նախ կ'առաջնորդէ Տիկին Քինկը եւ պզտիկը, յետոյ կը վերադառնայ առաջնորդելու համար միւսները։ Գերեզման կը տանէր զանոնք, — յօշոտելու եւ թաղելու։

Դատարանը զայն դատապարտեց գլխատումի։ Մահավճիռը գործադրելու համար, երբ ոստիկանները իր խուցը մտան՝ ոճրագործը վագրի պէս յարձակեցաւ անոնց վրայ։ Դժուար զսպեցին։

Կառափնատին վրայ, ուր այնքան աշխատեցաւ գլուխը չխօթել ծակին մէջ, խածաւ դահիճին բթամատը եւ քիչ մնաց փրցնէր, եթէ դանակը չիյնար եւ չթռցնէր իր գլուխը։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» ամսագրի 15-ամեակին առթիւ կազմուած խնճոյքի մէջ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, իր աշխատակիցներէն Պ. Ռ. Բերբերեան Փարիզէն բացակայ ըլլալով, ղրկած էր հետեւեալ ուղերձը, որ կարդացուեցաւ նախագահին կողմէ.—

Սիրելի հայրենակիցներ, Փիզիքապէս հեռու ձեզնից, ես կը կամենայի ոգեպէս ներկայ գտնուիլ ձեր գեղեցիկ հաւաքոյթին, «Հայրենիք» ամսագրի 15 ամեայ գործունէութեան առթիւ եւ արտայայտել իմ զգացմունքները «Հայրենիք»ի վերաբերմամբ։

Վերջին 15 տարիների ընթացքում հայկական հոծ տարագրութիւնը նիւթապէս եւ մտաւորապէս կտրուած իր մայր հողից՝ անկասկած, ստեղծել է որոշ արժէքներ ազգային կրթական-հրատարակչական, ապա եւ մարդասիրական մարզերում։

Բայց հազուագիւտ են այն արժէքները, որոնք կարողանային հանդիսանալ որպէս հայ մշակոյթի մնայուն կոթողներ։

Ու այդ քչերի թւում փայլում է իր առանձին հմայքով «Հայրենիք» ամսագիրը։

Ցայտնի է, որ ձեւականօրէն «Հայրենիք» ամսագրի հիմնադրութիւնը պարտական է որոշ քաղաքական կուսակցութեան նախաձեռնութեան ու օժանդակութեան, բայց «Հայրենիք»ը իմաստուն լայնախոհութեան ու համբերատարութեան ուղիով ընթացաւ իր գոյութեան սկզբից իսկ։ Ամէն անգամ, երբ Հայրենիքի նոր աշխատակիցը՝ «Հայրենիք»ից տարբեր աշխարհահայեացքով էր մօտենում իր օրգանի սրբութիւններին ու ճշմարտութեան պրպտումներին, բայց խղճմիտ եւ անշահախնդիր սկզբունքով — Հայրենիքը լայնօրէն բաց էր անում իր էջերը այդ «օտար» աշխատակցի առաջ։ Հանրային բարոյագիտութեան տեսակէտից — դա «Հայրենիք»ի գեղեցկագոյն առաքինութիւններից մէկն է, մանաւանդ երբ աչքի առաջ ունենանք հայութեան մէջ տիրող անհատապաշտ, կեդրոնախոյս եւ անհամբերատար յատկութիւնները։ «Հայրենիք» ամսագիրը չգնաց այդ ճամբով եւ փաստը ցոյց տուեց, որ լայնախոհութիւնը նրա յաջողութեան ու առաջդիմութեան անհրաժեշտ պայմաններից մէկն էր։

Այդպիսով՝ ազատ նեղահայեաց մըտայնութիւնից, «Հայրենիք»ը մէկ ու կէս տասնեակ տարիների ընթացքում կարողացաւ կեդրոնացնել իր շուրջը յետպատերազմեան գրականութեան ու բանասիրութեան հին եւ նոր գրողների բոլոր հոսանքները։ Կեդրոնախոյս մտայնութեան հանդէպ՝ «Հայրենիք»ը ծառացաւ իբրեւ կեդրոնացնող ու հաւաքող ցիրուցան հայ մտաւոր ուժերի եւ, այդպիսով, շաղախեց ու ամրացրեց տարաշխարհի հայ մշակութային կառուցուածքը։

Ահա եւ այս, երբ այսօր հայկական տարագրութեան կորստի ու ուծացման հրատապ հոգեր ենք լսում, ոչինչ կայ անբնական, որ մեզնից շատերը յաճախ տրուին յուսահատ մտքերի։ Եւ, սակայն, ինչ թարմ լաւատեսութիւն, երբ մի պահ մտաբերում ենք «Հայրենիք» ամսագրի 15 տարիների, աւազներից էլ աւելի կանոնաւոր, համաչափ ընթացքը, որքան լոյս եւ կորով — երբ տեսնում ես 180 բազմակողմանի ու հարուստ հատորները, որոնք մի ամբողջ մատենադարանի մըտաւոր զօրեղ սիւներ են կազմում, որքան հաւատք — երբ յիշում ես «Հայրենիք»ի հարիւրից աւելի, ու երկու սերից կազմուած, հեղինակների կերտած մտքի ու արուեստի ինքնուրոյն, հարուստ նիւթերը։ Չէ՞ որ այդ բոլորներին համոզւում ես, որ «Հայրենիք» ամսագիրը իր կեանքով մի տեսակ հրաշք է հայկական տաժանելի իրականութեան սահմաններում։ Ու, նման այլ հրաշքների, որոնք նախ եւ առաջ ամրացում են անհաւատի — հաւատը, մեր մէջն էլ այդ նոր հրաշքը ամրացնում է համոզումը ու հաւատքը, որ հայութիւնը տարագրութեան մէջ չի մեռնելու, որ նա ուժեղ է եւ կենսատու, որովհետեւ նա ուզում է եւ ի զօրու է կենդանի պահել, զարգացնել ու պաշտպանել հայ մշակոյթը իր պէսպէս երանգներում։ Ինչպէս «Հայրենիք»ի նիւթը իր զարդըն է, իսկ լայնախոհութիւնը նրա քայլն ու հմայքն են կազմում, այնպէս եւ «Հայրենիք»ի ծննդեան լաւատես մթնոլորտը հայ տարագիր մտաւորականութեան համար — հանդիսանում է իբրեւ կենսատու սփոփանք, թերեւս եւ ցեղային անկեղծ հպարտանք...

Լա - Ֆավիէր

ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, — Հ. Յ. Դ. Ցալրոս խումբի Թէյասեղան-դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 19ին։ Դասախօսն էր ընկեր Լ. Զօրմիսեան, որ շատ գոհ ձգեց ներկաները։ Ստորեւ կ'ամփոփեմ դասախօսութիւնը.—

Հայ ժողովուրդի դժբախտութեան ամենամեծ պատճառը եղած է օրը օրին մտածելու, եւ օրը օրին ապրելու սովորութիւնը։ Ան դրամ շահած է, բայց երբեք չէ խորհած թէ՝ այս վաստակը ի՞նչ միջոցաւ կրնայ ապահով պահել եւ այդ իսկ պատճառով միշտ ալ եկած եւ ձեռքէն խլած են։ Բոլոր ազգերը ներկայիս կը մտածեն միայն իրենց համար, նոյնիսկ համայնավարները որոնց նշանաբանն է ուժեղ, հարուստ եւ երջանիկ երկիր ունենալ։ Եթէ շարունակուի այս վիճակը, փճացումը կը սպառնայ հայ գաղութներուն, իսկ եթէ պատերազմ ծագի աղէտ է Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին համար։ Ուրեմն երկու պարագաներուն մէջ ալ վտանգը կը սպառնայ հայ ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին։ Այս բոլորէն նուազագոյն զոհաբերութեամբ դուրս գալու միակ եւ հիմնական միջոցն է բոլոր ուժերը ի մի հաւաքել եւ կազմել մէկ ճակատ։ Նոր սերունդը չունի այն հոգեկան վիճակը ինչ որ մեր սերունդը, այս վիճակէն ալ դուրս գալու եւ ազգային ու հայրենիքի գաղափարը բարձր պահելու համար երկու ազդակներ կան.— Առաջին — ունենալ հարուստ եւ գրականութեամբ բարձր հայրենիք մը։ Որքան ալ մէկը ապազգայնացած ըլլայ, եթէ երթայ օր մը Ափրիկէի խորերը, պիտի զգայ եւ նպարտութեամբ կապուած պիտի մնայ իր ազգին եւ հայրենիքին։ Երկրորդ.— Թշուառութիւնը որ նոյնպէս կը կապէ մարդը իր ազգին եւ հայրենիքին։ Մենք ըլլալով երկրորդ վիճակին ենթակայ, մեր երիտասարդութեան պէտք է հասկցնենք թէ ինք զաւակն է այն մեծ ժողովուրդին, որ չորս հազար տարուան կեանք ունի եւ քաղաքակրթութիւն, որ կուգայ արեան ճամբէն եւ պէտք է ամէն զոհողութեամբ բարձր պահել զայն, եթէ չենք ուզեր վերջակէտ դնել մեր գոյութեան։

Ուրեմն պէտք է ունենանք հիմնական գիծ մը՝ համաձայն մեր ժողովուրդի շահերուն, եւ հաւատանք այս բաներուն որոնք հիմնուած են փաստացի տուեալներու վրայ։ Ներկան շրջան մըն է ամփոփուելու, սպասելով յարմար վայրկեանին՝ գործելու համար։

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ վիճակախաղը, որուն շահող թիւերը պիտի հրատարակուին առանձին։

Ճ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Le Guide du Concert շաբաթաթերթը տարին անգամ մը հեղինակներուն նոր գրած կտորները կը հրատարակէ։ Ուրիշ հեղինակներու կարգին թերթը երիտասարդ ջութակահար Ժօրժ Սինանեանի վերջերս գրած գործերն ալ մի առ մի կը յիշէ. (հայկական կտորներէն զատ), 8 կտոր դաշնակի, 1 կտոր Contrebasse եւ դաշնակ, 24 պզտիկ կտոր ջութակի, 10 կտոր ջութակի եւ դաշնակի, հաւաքածոյ մը եւն.։

Ժօրժ Սինանեան վերջերս Ամերիկայէն Հավանա (Քուպա) երթալով C. O. C. R. ռատիօ կայանէն 4 կտոր նուագած է։ Միեւնոյն ատեն նուագահանդէս մը սարքած է նոյն քաղաքին մէջ։ Տեղական թերթերը գովեստով կը խօսին իր մասին։

Հավանայի մէջ կան մօտ 400 Հայեր։ Պ. Եէյմէզեան հայկական դըպրոց հրաւիրած է երիտասարդ ջութակահարը։ Օրիորդ մը կը դասախօսէ 30 — 35 աշակերտներու, մանչ եւ աղջիկ։

Հ.

ԳՐԱՇԱՐԻ ՄԸ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մամուլի վաստակաւոր աշխատաւոր Պ. Տիգրան Տողրամաճեանի 70-ամեայ գրաշարական յոբելենական յանձնաժողովը՝ որ կազմուած է Պոլսոյ տպարանատէրերէ եւ թերթերու ներկայացուցիչներէ, Բերայի Թաղ. Խորհրդարանին մէջ նիստ գումարելով խորհրդակցութիւններ կատարեց։ Որոշեց բարեկամ գրասէր եւ կրթասէր հայրենակիցներու դրկել Յոբելեարին կեանքն ու գործունէութիւնը պատկերացնող գրքոյկէն, անոնց օժանդակութիւնը ապահովելու համար ծերունազարդ Յոբելեարին, որ 70 տարիէ ի վեր անընդհատ դիր կը շարէ, յաճախ համեղ յօդուածներ եւ հին յիշատակներ ալ գրելով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այս սենեակից պատի միջով մի նեղ ծակ բացւում էր ուղիղ Հարեւանի տան մէջ։ Այսպիսի ծակեր գիւղի համարեա բոլոր տների մէջ կային եւ վտանգի ժամանակ ծառայում էին որպէս գաղտնի հաղորդակցութեան խողովակներ։ Հարեւանի տանը մի բան պատահելիս, ծակից ձայն էին տալիս եւ լսում էր միւս հարեւանը։ Աւելի մերձաւոր կամ բարեկամ տների մէջ այս ծակերը այնքան լայն էին, որ նրանց միջով կարելի էր տալ եւ առնել փոքրիկ իրեղէններ։ Շատ անգամ վառած ճրագ էին տալիս միմեանց, երբ հարեւանի տանը լուցկի չկար։

Ջուլօն կանգնած էր ծակի առջեւ, տեսնում էր տան մի մասը եւ լսում էր հետեւեալ ձայները.

— Կը կոտրենք ձեզ, եթէ ցոյց չտաք... ի՞նչ եղան... մեզ ասացին, որ այստեղ են... դուք թագցրէք... տուեցէք... շատ արէք... թէ չէ, ձեր կնիկները կը տանենք... այս սպառնալիքներն էին կարդում Թուրքերը։

Հարեւան Զաքօն նրանց ոտքերի առջեւ ինկած աղաչում էր եւ պաղատում էր, ասելով.

— Աստուած, երկինք, գետինք թող վկայ լինեն, որ այստեղ չեն... մի սպանէք ինձ... ահա իմ տունը ձեր առջեւն է... ինչ որ ուզում էք արեցէք...

Այս տեսարանը ներկայացնում էր միեւնոյն անցքը որ հին ժամանակներում պատահեցաւ Սոդոմի մէջ, երբ քաղաքի սրիկաները մտնեցան Ղովտի տանը եւ պահանջում էին նրանից, որ տայ իրանց ձեռքը իր հիւրերին։ Իսկ բարեխիղճ նահապետը աղաչում էր նրանց, որ հանգիստ թողնեն իր հիւրերին եւ առաջարկում էր իր աղջիկներին... Բայց Իսրայէլի Եհովան խստասիրտ էր եւ վրէժխնդիր, նա պատժեց մարդկային չարութիւնը, կրակով եւ ծծումբով այրեց այդ անբարոյական քաղաքը։ Իսկ Հայաստանի Աստուածը տեսնում էր չարութիւնը, աւելի վատթար քան թէ Սոդոմի մէջ, եւ անպատիժ էր թողնում չարագործին։

Ջուլօն ամբողջ մարմնով դողդղալով, դեռ նայում էր եւ ականջ էր դընում։ Նա լսեց մի շառաչիւն եւ տեսաւ, որ հարեւան Զաքօն գլորուեցաւ եւ ինկաւ յատակի վրայ... ճրագը հանգցրին։ Ջուլօն այժմ էլ ոչինչ չէր տեսնում, միայն լսում էր խառնաձայն աղաղակներ. «Ամա՛ն... վա՛յ... Թո՛ղ տուր մի սպանիր... ես կը մեռնեմ... ո՞ւր ես տանում»...

Դրանք հարեւան Զաքօի տան կիների եւ աղջիկների հառաչանքներն էին...

— «Լռիր, անզգամ»... լինում էր այդ հառաչանքների պատասխանը։

ԼԲ.

Վերադառնալով իր տեղը, Ջուլօն գտաւ հիւրերին մի եւ նոյն դրութեան մէջ։ Դեռ խմում էին։ Տէրտէրը տաղ ասում, իսկ տիրացու Սիմոնը ձայնակցում էր նրան, Ֆիֆենգին էլ կամաց կամաց քթի տակից մռմռում էր։ Նրանց ուրախութեանը չափ չկար։

Ի՞նչ հոգ, թէ հարեւանի տանը ինչ էր կատարւում։ Ջուլօն մտածեց յայտնել նրանց, գուցէ մի օգնութիւն կը հասցնէին, եւ մօտենալով տէրտէրին, նրա ականջին ասաց, թէ ինչ տեսաւ Զաքօի տանը, միայն նա թագցրեց թէ Սառան եւ Ստեփանիկը պահուած էին իրանց տանը։ Մի անբացատրելի բնազդական մի զգացմունք փականք էր դրել Ջուլօի լեզուի վրայ լռելու այդ մասին։

Նա հայ կնոջ սովորութեան համեմատ հիւրերի հետ չէր խօսում եւ տէրտէրին հաղորդածը այնքան համառօտ եւ անլսելի ձայնով կատարուեցաւ, որ միւսները ոչինչ չհասկացան։ Միայն տեսնելով քահանայի այլայլուած դէմքը եւ այն անհանգստութիւնը, որ պատճառեց նրա մէջ հարսի խօսակցութիւնը, հիւրերը անհամբերութեամբ հարցրին.

— Ի՞նչ է պատահել։

— Գազաննե՛ր, գազաննե՛ր... գոչեց քահանան ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով, — տասներկու առաքելոց եւ երեք հարիւր վաթսուն ու վեց հայրապետաց անէծքը թող ձեզ վրայ լինի, նզովից արժանիներ...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

առաւելագոյն կարեւորութիւն տալ, չհակից երկու պետութիւններէն միայն մէկուն տեւական աղդեցութեան տակ է որ պատրաստուած է այս ծրագիրը։

Արդ, Թուրք Հանրապետութիւնը որ նոյնքան չհաղորդուելու իրաւունք ունի, իրաւամբ հեռագրով բողոքագիր մը ղրկեց Ազգամողովի ընդհ. քարտուղարութեան, մերժելով ընդունիլ միայն «առ ի տեղեկութիւն եւ ոչ — պաշտօնապէս» իրեն ղրկուած այդ ծրագիրը։ Կառավարութիւնը ցաւ յայտնեց Ազգամողովին գործելու այս եղանակին մասին եւ ընտրութեան վերաբերեալ կարգադրութեան մէջ խնդրեց ազդու միջոցներ ձեռք առնել։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ նստուկ գործադուլ հռչակեցին։ Աշխատանքի նախարարը գործի ձեռնարկեց անմիջապէս, վէճը հարթելու համար։ Ոստիկանութիւնը դուրս հանեց այն բանթողները որոնք գրաւած էին փոքրաքանակ խանութները։

ՎԱՅՏՄԱՆ ԵՒ ՄԻԼԻՈՆ դէմ դիմաց հանուեցան առջի օր։ Գերմանացին մանրամասնօրէն հաստատեց իր ընկերոջ մեղսակցութիւնը՝ Լըպլօնի սպանութեան մէջ։ Երբ երկուքը դէմ դիմաց հանուեցան, Միլիօն բոլորովին ընկճուած, գլուխը կախ կը դողդղար։ «Ինչո՞ւ աչքերուս մէջ չես նայիր», հարցուց Վայտման, որ կարգ մը ջախջախիչ փաստեր ներկայացուցած էր։ Բաւական ատեն լուռ մնալէ եւ կակազելէ վերջ, Միլիօն խոստովանեցաւ թէ ինք տուն տուած եւ ստորագրած էր Լըպլօնի ուղղուած նամակը, բայց միւս մեղքերը ուրացաւ։ Կը կարծուի թէ ուրիշ երկու ամբաստանեալներ ալ մէջտեղ պիտի հանուին։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ գրաւեցին Թէրուէլ քաղաքը, որ կ'իշխէ Սարկոսայի ճամբուն վրայ եւ բանալին կը համարուի Մատրիտ - Վալէնցիա ճամբուն։ Քաղաքը ինկաւ կատաղի կռիւներէ վերջ որ կը մղուէին ձիւն ու բուքի մէջ։ Ազգայնականները կ'ըսեն թէ դիմադրութիւնը դեռ կը շարունակուի։

ԿԱԶԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵԼՈՎ մեռաւ Գ. Ալէքսիս Սուվորին, ցարական սեւ օրկանին՝ «Նովոյէ Վրէմեայի» խմբագիրը, որ Փարիզ հաստատուած էր յեղափոխութենէն վերջը։ 75 տարեկան էր։

ՁԵՒՆԵՐԸ գերման փոքրամասնութեան վարիչներէն հինգ հոգի ձերբակալած ըլլալով, մեծ յուզում կը տիրէ Գերլինի մէջ։ Թերթերը այս առթիւ գրեցին թէ Չեխոսլովաքիա չփաչած է Պ. Իլօն Տէյլարի ճամբորդութենէն ի վեր։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եկերանգ հայկական գոյն եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէժենեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Փօլեան եւ Յ. Միրէաքեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 Ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Նոր Տար ի առթիւ ձայնէ գիրքեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, Ցուցակած յեղափոխութեան հերոսուհին, Աթէնք 1936, 708 էջ, 40 Ֆրանք։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍԸ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փարիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 Ֆրանք։ ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ. ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 Ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԷ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Դ. Անէմեան, 7 Ֆրանք։ ՐԱՖՖԻ, կեանքը եւն. Փարիզ, 1937— 10 Ֆրանք։ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 Ֆրանք։ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 Ֆրանք։ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10և15 Ֆրանք։ ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 Ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 Ֆրանք ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Եռան, 70 Ֆր.։ ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, թարգմ. Յ. Մասէհեան, լաթակազմ 50 Ֆրանք։ Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 Ֆրանք։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— **25** ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, **50** ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն մը, **100** ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը

Այսպիսի ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԻՄԱՍՏԻԿ ԱՇՃԵԱՆ

եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ 26 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՊՕՂՈՍ ԱՇՃԵԱՆԻ մահուան յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Սէվլի Գուլութեան կը փնտռէ իր եղբայրը Արզար Ասլանեան (Տերջանի Բաղառիճ գիւղացի), որ երեք տարի առաջ կը գտնուէր Հալէպի Հայաշէն գիւղը։ Իր հասցէն իմացնել Տիկին Հեղնա Գասպարեանի, 13 Rue Nouvelle, Alfortville, Seine։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : M. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN).

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՍԻՓԱՆ_ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 26 ԴԵԿՏ. ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

AERO-CLUB DE FRANCE*ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, *6, Rue deGalilée, Paris

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՃԱԶ, ՊԱՐԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ԺԱՄԸ 5ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԱՄԵՐԳ՝ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ — ԲԼԱՍԹԻՔ ՊԱՐԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱԹՐԱՔՍԻՈՆՆԵՐ, ԵՒՆ.

Կը ճաշակայացուի՝ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Նուագուած եւ ժամանակակից պատրաստուած պիւֆէ մատչելի գիներով — *Սպասարկութիւն երգչախումբի անդամուհիներու կողմէ*

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, տեղի կ'ունենայ, Կիրակի Դեկտեմբեր 26ին, ժամը 4ին, իր Ակումբին մէջ. Կարեւոր օրակարգ։

Գրաւնոպլ

ԳՈՒԼՎԱՐ ՍԵՏՈՒԵ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը եւ դասախօսութիւնը 25 դեկտ., շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ՄՐԻՐԱՑ» ԵՒ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

26 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 8, Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ. Հաճելի ժամանց։ Ճոխ պիւֆէ։

Լիոն

Կազմակերպուած Իսի - լէ - Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ՄՋՕ» խումբին կողմէ, մարտիկ «Մջօի» յիշատակին։ Կիրակի 26 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին «Երիմեան» դպրոցի սրահին մէջ։ 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։ Կը նուագէ Քառեակ Արզար։ Կ'երգեն Օր. Ա. Գանտիլեան, եւ կ'արտասանեն ընկերներ Եղիա Սերոբեան, Արիս Գասպարեան, Հայկ Եղիազարեան, Ստեփան Պօղոսեան։

Մուտք 7 ֆրանք

Լիոն - Ֆուրվիէվ

Սէն Շամօնի Վարուժան խումբի կողմէ, Վարուժան նոր Ակումբի բացման առթիւ, 25 Դեկտեմբեր շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, Վարուժան Ակումբին մէջ, No. 2, FOURVIEUX:

Գլխ. խօսի՝ ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ, երգ, արտասանութիւն, ուղերձ։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մ. Ճիւղի

"ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ,,

Տօնական օրերուն յիշեցէք Կ. Խաչը վճարով ձեր պտուղները

26 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 2 ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ 8 RUE BOSSUET, Փարիզ

Ուր պիտի գտնէք պտուղներու բնտիր տեսակներ

ՑՈՎՆՈՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Հաճելի ժամանց սիրուն անակնկալներով

Պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը, այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ։ 146 Պուլվար Սէն Ժէրմէն, մեթրօ՝ Օտէօն։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԽԹՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի կողմէ, **24** դեկտեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը **8.30**էն մինչեւ առաւօտեան ժամը **5**, **6, Place du Pont, Café de la Mairie**ի շքեղ սրահներուն մէջ։

Հաճելի ժամանց ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 23 դեկտեմբեր, հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Paris։

Կը դասախօսէ՝ Գ. Մ. ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ Մարմնակրթանք եւ Առողջապահութիւն.

Ֆութպոլի ախոյեանական մրցում

Կիրակի, 26 Դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 14ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Գոմոնի դաշտին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը Թուլօնի Ֆրանս. Ո. խումբին դէմ։ Ժամը 11ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մինիմ խումբը Ֆրանսական համախմբին խումբին հետ։

Ջրի վկայականի

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ներկայիս Ֆրանսական բանակին մէջ իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարող հայ զինուորներուն համար՝ դիւանատունէն տրուած ծննդեան եւ մկրտութեան վկայականները, որոնք յարդ կէս - սակագնով (այսինքն՝ փոխանակ տասի՝ հինգ ֆրանքով) կը տրուէին, այսուհետեւ ՁՐԻԱԲԱՐ պիտի տրուին։ «Սիրայօժար եղած վճարումները շնորհակալութեամբ կ'ընդունուին»

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 24 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ 13e Année No. 3611 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԽԱՐԱԶԱՆՈՎ

Նորէն եւ նորէն խորհրդային թերթ կարդացէք, հայերէն կամ ռուսերէն, եթէ կ'ուզէք իրական գաղափար կազմել մեր հայրենիքի անցուդարձի մասին: Անոր քաղաքական, մտաւոր կամ տնտեսական կեանքի մասին :

Եւ մի գոհանաք միայն լուրերով: Այդ լուրերը մեծ մասով կը թարգմանուին կամ նոյնութեամբ — իրենց բարբարոսական հայերէնով — կը հրատարակուին արտասահմանի մամուլին մէջ: Բայց, բուն կացութիւնը այդ լուրերը չէ որ կը պարզեն, այլ յօդուածները, ճառերը, ուսումնասիրութիւնները, տեսութիւնները : Մինչեւ անգամ գրախօսականները :

Աչքի առջեւ ունինք այդպիսի գրախօսական մը — « Դիտողութիւններ Ա. Գուլակեանի «Արշալոյսին» պիէսի բեմադրութեան մասին»: («Խ. Հայաստան, 16 նոյեմբեր, 1937):

Հեղինակը, ոմն Մ. Ղազարեան, պարզելով խաղին բովանդակութիւնը, կը պատմէ թէ «պիէսը պատկերում է մի միջադէպ Հայաստանի քաղաքացիական կռիւների շրջանից »:

Ի՞նչ խօսք որ թատերախաղը սահմանուած է վարկաբեկելու Դաշնակցականները,— խմբապետ, ընկեր կամ գործիչ: Բայց գրաղատ գրաքննիչը գոհ չէ .

— « Պիէսում ցոյց չի տրուած, որ Հայաստանի աշխատաւորութիւնը փաշիստ Դաշնակների՝ ժողովրդի այդ ոխերիմ թշնամիների բռնութիւնից ազատուեց Ռուսաստանի պրոլետարիատի եւ եղբայրական Կարմիր բանակի օգնութեամբ : Մգապատր գրաւում են միայն հայ կարմիր բանակայինները: Իսկ մի՞թէ դա տիպական երեւոյթ է Հայաստանի քաղաքացիական կռիւները բնութագրելու համար: Պատմական իրականութիւնը, հետեւապէս եւ տիպականն այն է, որ Հայաստանի աշխատաւորութիւնը մեր երկիրը մաքրեց Դաշնակներից, մարդասպան խմբապետներից՝ ժողովրդի այդ արիւնարբու թշնամիներից. Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի պրոլետարիատի, եղբայրական Կարմիր բանակի օգնութեամբ, Լէնին-Ստալինի մեծ կուսակցութեան ղեկավարութեամբ: Մինչդեռ պիէսում խնդիրն այդպէս չի դրուած »:

Կարելի՞ է ներել այս ոճիրը: Եւ գրաքննիչը կ'առաջարկէ անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել, թատերախաղը լրիւ մշակելու համար, զայն ազատելով «հայցերի սխալ մեկնաբանութիւններից եւ թերութիւններից »: Մանաւանդ որ, ուրիշ աւելի ծանր յանցանք մըն ալ գործեր է հեղինակը .

— « Ճիշդ չէ տրուած խմբապետի տիպը: Նա՝ խմբապետ Մուրատն իր «տղերքի» հետ աւերում է Մգապատ գիւղը, թալանում է գիւղացիներին, բռնաբարում է աղջիկներին ու հարսներին: Բայց չի ցոյց տրուած , որ նա արիւնարբու մարդասպան է, ինչպիսիք էին խմբապետները Դաշնակցական Հայաստանում, մանաւանդ քաղաքացիական կռիւների ժամանակ: Գիւղի կանայք նրան ծեծել, ջուրն են կոխել (առաջին պատկերը), բայց նա «փախել, գլուխը ազատել է»: Նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ հաշմանդամ Մխոն սպառնում է խմբապետին, թէ «բոլշեւիկները շուտով կգան եւ քո դատը ես պէտք է անեմ», նա ծիծաղելով պատասխանում է, թէ այդ քեզ չի յաջողվի: Օ, որպիսի բարի, մարդասէր խմբապետ է Մուրատը: Տեսե՞լ է արդեօ՞ք Դաշնակցական Հայաստանի պատմութիւնն այդպիսի բարեհոգի խմբապետ »:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը ծաղկի, կը զարգանայ, կը բարձրանա՛յ թատերական արուեստը՝ մեր հայրենիքին մէջ:

Օրուան իշխանութիւնը եւ իր գրաքննիչները միշտ պատրաստ կը պահեն խարազանը, որպէսզի ո եւ է մէկը չհամարձակի շեղիլ ծուլածոյ կաղապարներէն :

Վա՛յ, եթէ փորձեցիր հետեւիլ խաղին կամ վէպին բնական ընթացքին, իրականութիւնը , տիպարները ներկայացնելով այնպէս ինչպէս որ են, եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ կ'ուզէին տեսնել Ստալինն ու իր «ղօլամ»ները:

Հիւմո՞ր, հոգեբանութի՞ւն, գեղարուեստական պահա՞նջ, տրամաբանութի՞ւն,— քաղքենի նախապաշարումներ են ատոնք, առնուազն հակայեղափոխական : Ըսէ՝ «Տէրն մեր սասց » , եւ թխէ՛, փայտն ու երկաթը իրար կպչէ, թիթեղն ու մետաքսը իրար խառնէ :

Դուն իրաւունք չունիս նոյնիսկ հարազատօրէն, եղածին պէս նկարագրելու գիւղի մը, շինական ընտանիքի մը կենցաղը, կամ գիւղին կարօտն զգալու: Այդ կը նշանակէ փնտռել երէկը, եւ ժխտել՝ ներկան, այսինքն բոլշեւիկեան յեղափոխութեան «բարիքները»: Վկայ՝ տարաբախտ Բակունցն ու Մկրտիչ Արմէնը , Ալազանն ու Մահարին, կամ սա Վախտանգ Անանեանը, որ իր«Քարանձաւի բնակիչները» գրքին «առաջին իսկ էջերում յայտարարում է, որ ինքը շատ է կարօտել իրենց գիւղին»: Վկայ՝ նոյնիսկ Զապէլ Եսայեանն ու Վ. Թոթովենցը, որոնք հին եւ նոր երեւոյթներ պարզած են իրենց վէպերով :

Խարազանը այսպէս անընդհատ շաչելով - շշելով , շատ չանցած մէջտեղ պիտի ձգէ միայն ափ մը դպիրներ եւ «արդուհայճի»-ներ, ի փառս խորհրդային գրականութեան :

Արդէն շատ բան չէ մնացած Երեւանի մէջ: Ինչ որ Գրողներու Միութիւն կը կոչեն, կը բաղկանայ երեք - չորս ծերուկներէ եւ քանի մը երիտասարդներէ: Մնացեալները սկսնակներ են, որոնք իրենց մարզանքները կը կատարեն «Ստալիննամէ»ներ յօրինելով :

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, երբ ամբողջ երկրին ղեկավարութիւնն անգամ գլխատուած, «հողմացրիւ» փոշիացած է, դիրքերը ձգելով հասարակ չէկիստներու կամ թութակներու, որոնք մէկ օրէն միւսը կրնան իյնալ թաւալգլոր, ինչպէս իրենց նախորդները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՕԹԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

»»»» ◦ ««««

Դեռ ուրիշ եօթը ամբաստանեալներ դատի տակ

Տէյլի Թէլէկրաֆ ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, նախէջաբթի օրուան թուականով .—

Ընտրական պայքարէն վերջ, դատական մամուլը վերսկսած է իր սովորական գործը,— ծանուցանել դատավարութիւնը նախկին կուսակցական վարիչներու, իբրեւ «լրտեսներ եւ վնասարարներ»: Առաջին դատական թերթերը որ բացի այս առտու, կը յիշեն կարգ մը դէպքեր: Վրաստանի մայրաքաղաքին՝ Թիֆլիսի մէջ գնդակահարուած են հողագործական գործավարութեան եօթը բարձր պաշտօնեաներ: Թիֆլիսի Գերագոյն Ատեանը սկսաւ դատել ուրիշ եօթը բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, Վրաստանի պետական հացամթերման պաշտօնեաներէն, մէկը կին եւ մէկը գերմանածին: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ վնասարարներ, խորհրդային կարգուսարքը վարկաբեկելու եւ գրամատիրութիւնը վերահաստատելու համար: Այս առթիւ հրատարակուած էր վեց սիւնակ երկայնութեամբ ամբաստանագիր մը,— միակ կարեւոր փաստաթուղթը այստեղի բոլոր դատերուն մէջ — որ ուղղակի գնդակահարման կ'առաջնորդէ գիրենք: Անշուշտ բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը …

Արխանկէլի մէջ, առաջին թրըստին պաշտօնեաներէն մէկը մահուան դատապարտուած է, իսկ Տվինայի առաջին թրըստին նախագահը եւ ուրիշ եօթը բարձր պաշտօնեաներ մահապատիժի կը սպասեն: Բոլորն ալ իրենք գիրենք յանցաւոր համարած են աղոտակուն հաճոյակատարութեամբ մը որ բացառիկ է նոյնիսկ այստեղ :

Այս առթիւ պէտք է բացատրել թէ որ եւ է շրջանի քաղաքացիները տեղեկութիւն չունին տարբեր շրջաններու մահավճիռներէն, որովհետեւ նահանգի մը մէջ կատարուած լրտեսական եւն. դատավարութիւնը չի հրատարակուիր այդ նահանգէն դուրս եղած մամուլին մէջ .

Դատելով սովորական բանաձեւերէն որոնք միշտ «միաձայնութեամբ» քուէարկուած կ'ըլլան, պահանջելով գնդակահարել « դաւաճանները, սողուններն եւ մնացուկները», այդ զարշելի խոստովանութիւնները պիտի չփրկեն Արխանկէլի ութ ամբաստանեալները: Անոնց դէմ եղած ամէնէն հետաքրքրական մեղադրանքը այն է թէ բացառապէս ընտիր եւ մեծաքանակ փայտ արտածեր են, «հաճելի ըլլալու համար օտար պետութեան մը »:

Այս դատին մէջ «գլխաւոր ոճրագործ» է Ա. Միութեան անտառային գործավարը, Իվանով, որ վերջերս «քարուէքէն սրբուեցաւ» եւ հրապարակային դատի չարժանացաւ :

Անգլիոյ նոր ազդարարութիւնը Ճափոնի

Անգլիական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղելով Ճափոնի , ապահովութեան պահանջեց թէ ճափոնական ասրմիբր պիտի յարգէ Հոնկ Քոնկի հողային ամբողջութիւնը եւ բրիտանական ջուրերը: Ծանուցագիրը, զոր անձամբ յանձնեց Թոքիոյի անգլիական դեսպանը, այս առթիւ ուշադրութեան կը յանձնէ դեկտեմբեր 11ին պատահած դէպք մը

Նոյն օրը, պատասխանելով երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումներու , Անգլիոյ ծովային նախարարը յայտարարեց .

— *Կրնամ հաւաստել թէ շատ մօտէն կը հետեւինք ճափոնական մարտանաւերու շարժումներուն՝ Հոնկ Քոնկի շրջանին մէջ :*

Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, Անգլիոյ օդանաւային ուժերու մարաջախտ-քննիչը ճամբայ ելաւ դէպի Ծայր. Արեւելք: Պիտի հանդիպի նաեւ Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ Սինկափուր: Անգլիական դահլիճը երկար խորհրդակցութիւններ կատարեց այս առթիւ եւ որոշեց մեծ արթնութեամբ եւ խոհեմութեամբ շարժիլ Ճափոնի հանդէպ: Փոխադրանաւ մըն ալ ճամբայ ելաւ, նոր զինուորներ տանելով Հոնկ Քոնկ:

Մ. Նահանգներուն մէջ ալ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն եւ տրամադիր չեն ամէն բան զոհել, խաղաղութիւնը պահպանելու համար :

Ճափոնի պայքարը բոլշեւիկներուն դէմ

»»»» ◦ ««««

Ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ լուծած է « պրոլետարական կուսակցութիւնը », ինչպէս եւ անոր հետ կապուած արհեստակցական միութիւնները: Այս առթիւ ձերբակալուած են 371 վարիչներ, որոնց մէջ կան երկու երեսփոխաններ, 4 համալսարանական ուսուցչապետներ, եւ քաղաքապետական խորհուրդներու բազմաթիւ անդամներ: Ձերբակալութեանց 108ը կատարուեցան մայրաքաղաքին մէջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ լուծուած կուսակցութիւնը եւ արհեստակցական միութիւնները սուտ լուրեր կը տարածէին, ըսելով թէ Ճափոն ֆաշականութեան եւ պատերազմ կը պատրաստէ եւայլն :

Ճափոնական ոստիկանութիւնը արագօրէն կը կազմակերպէ նոր յառաջխաղացութիւնը դէպի հարաւային Չինաստան :

**** Ճափոնցի զինուորներ ամերիկեան դրօշ մը վար առնելով , պատռած եւ ոտնկոխ դետր նետած են :*

— ▪ —

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ մեղսակիցներէն Ժան Պլան եւս հարցաքննուելով, կարգ մը նեղացուցիչ գաղտնիքներ պատմեց Միլիօնի եւ Քոլէթի մասին: Այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ զլած կը ճարէր շարագործ խմբակին: Լուրջ կասկածներ կան թէ Վայտման սպաննած է նաեւ շարժավար մը, Յուլիսէս :

ԵՐԿՈՒ ԿԱՏԱՂԻ ՔՈՅՐԵՐ, Էլէն եւ Լիւսի Զերմակ (ռուս) որոշած էին անձնասպան ըլլալ, յուսահատելով իրենց մօրը ապաքինումէն: Առջի օր, երբ երկու թռիչքներ այցելութեան գացած էին, մէկը փորձեց թոյն խմել, բայց թռիչքները միջամտեցին: Անոր վրայ, երկուքը մէկ խոհանոց վազեցին, գազակով անձնասպան ըլլալու համար: Երկու թռիչքները եւ ոստիկաններ հազիւ յաջողեցան զսպել, իրենց կարգին խոշտանգուելով: Երկու քոյրերը հիւանդանոց փոխադրուեցան, զանազան վէրքեր ստացած ըլլալով :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ …

Բարեւագիր մը կը սպասէի, խմբագիրը գանգատագիր մը յանձնեց առանց կանուխ

— « *Կարդացի կիրակի օրուան «Յառաջ»ը, որուն մէջ յիշած էիք Տարօնի Գարահիսարի անմոռանալի հերոսամարտը, եւ այդ առթիւ՝ յիշատակած էիք Վասպուրականի, Մուսա լերան, Եդեսիոյ, Ֆնտըրճաքի, Աջապաղ մատէնի հերոսամարտերը, բայց ուրիշ երկու աւելի կարեւոր անուններ մոռցած էիք, ինչ որ շատ ցաւ պատճառեց ինծի, եւ բնական է ինծի պէս մտածող բոլոր Տարօնցիներուն: Յարգելի խմբագիր, երբ կ'անդրադառնաք անցեալին , կը գրէք կամ կը խօսիք օրուան պատշաճ նիւթերու շուրջ , հայ հերոսներուն եւ հայ ժողովուրդի մասին, բարի եղէք յիշելու անյաղթ եւ անընկճելի Զէյթունը, խորխ եւ անառիկ Սասունը եւ Տարօնը, որոնք ոչ թէ մէկ ամսուան կամ 40օրուան հերոսական կեանք մը ունեցած են, այլ տասնեակ տարիներ թրքական անարգ կապանքները խորտակեցին եւ ամբողջ Եւրոպայի ուշադրութիւնը գրաւեցին»* —Սորտարցի:

Երբ նամակին ընթերցումը վերջացուցի, խմբագիրը ձեռքը ծնօտին տաբաւ, — անշուշտ մօրուք մը փնտռելով: Եւ սկսաւ բացատրել .

Գիտէի որ շատ զգայուն են մեր Տարօնցի բարեկամները բայց ա՛յս աստիճան: Այն ալ առանց իմանալու թէ «բանը ինչո՛ւմն է», կիրակի օրուան խմբագրականը Հայոց պատմութիւն չէր, այլ նուիրուած՝ *որոշ դէպքի մը՝ թուականի մը ,— Շ. Գարահիսարի հերոսամարտին*: Այդ առթիւ միջանկեալ յիշուած էին կարգ մը ուրիշ հերոսամարտներ ալ , որ տեղի ունեցան նոյն շրջանին — **1915 — 1917**, երբեւ հետեւանք հայաջինջ սարսափներու : Արդ, պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Տարօնը դժբախտաբար չունեցաւ *կազմակերպուած կռիւ*՝ այդ օրերուն, եւ ամէն տարի Վարդավառին իր մեռելները կ'ողբայ, սակայն մանաւոր հերոսամարտի տարեդարձ չի տօներ: Այս չի նշանակեր մոռնալ իր նախընթաց հերոսական մարտնչումները, յանուն ազատագրութեան: Կը զարմանամ որ այսքան տարրական իրողութիւն մը կը շփոթեն եւ ծուռ մեկնութիւններ կուտան: Գիտնալով մէկտեղ ալ, այդ խմբագրականին հեղինակը Տարօնէն ալ սերած է, Սասունէն ալ, իր սարերով եւ ձորերով … Լա՞ւ յատկութիւն է սիրել իր ծննդավայրը , պարծենալ անոր սւանդութիւններով եւ արժէքներով, որոնց մասին այնքան անգամ խօսուած է այս թերթին մէջ. Բայց, ինչո՞ւ այսպէս ծայրայեղութեան տանիլ տեղական հայրենասիրութիւնը, հանելով մէջ մաղ փրփտուելով

Վ.ԱՀԷ

ԳՆԴ. ԼԱՌՕՔ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ 48.000 ՖՐԱՆՔ ՎՃԱՐԵԼՈՒ

»»»» ◦ ««««

Ընդհ. դատախազը դատ բացած էր նախկին Հրեղէն Խաչերու հրամանատարին՝ Գնդ. տը լա Ռօքի դէմ, ամբաստանելով թէ փորձած է վերակազմել այդ կազմակերպութիւնը: Դատարանը առջի օր արձակեց իր վճիռը, 3000 Ֆր. տուգանքի դատապարտելով գնդապետը, եւ հազարական ֆրանքի՝ միւս վարիչները: Վճռագիրը կ'ըսէ թէ Հրեղէն Խաչի մարտական կազմակերպութիւնը պահպանուած էր Լա Ռօքի ընկերակցութեան՝ Ֆրանսայի ընկերային կուսակցութեան մէջ: Այս վճիռով ապօրէն կը դառնայ ընկերային կուսակցութիւնն ալ, բայց որովհետեւ ոստիկանական ատեանները իրաւունք չունին քաղաքական կուսակցութիւն լուծելու, լուծումը կրնայ կատարուիլ միայն կառավարական հրամանագրով :

Լա Ռօք եւ իր գործակիցները անմիջապէս վերաքննութեան դիմեցին: 3000 Ֆրանքի տուգանքը աստւեյագոյն գումարն է, օրէնքին արամադրութեամբ Գնդապետը դատապարտուեցաւ նաեւ վճարելու դատական ծախքերը , որոնք տուգանքներուն հետ կը կազմեն 48.000 Ֆրանքի գումար մը, ընթացիկ դրամով :

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ ընկերային կուսակցութիւնը շարք մը ժողովներ գումարած է , որոնց հազարաւոր ունկնդիրները փոխադրուած են հեռաւոր վայրերէ , կուսակցութեան անդամներուն ինքնաշարժներով: Դատարանը այս պարագան համազօր կը նկատէ զօրաշարժի եւ արագ կեդրոնացման, դիտել տալով թէ բուն իսկ այդ պատճառով էր որ լուծուեցաւ Հրեղէն Խաչը :

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ գնդապետը եւ իր ընկերները ապօրէն ժողովներ գումարած են. բայց վերջերս ընդհ. ներում հռչակուած ըլլալով , նոր հետապնդումներ պիտի չկատարուին :

ՁԱՅՆԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ Ք.ՆՒ ՍԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ Նպարեղէնի մեծ մթերանոցներուն մէջ: Բանթողները գրաւած ըլլալով այդ հաստատութիւնները, ոստիկանութեան վերատեսուչը վարչապետին ներկայացաւ, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու եւ բանուորները դուրս հանելու համար: Գործադուլ ծագեցաւ նաեւ շարժանկարի ճարտարարուեստին մէջ: Կը վախցուի որ նուագածուներն ալ միանան շարժումին :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ քաղաքական տագնապը աւելի ծանրացած է, համաձայն վերջին լուրերու : Ոչ թագաւորը տեղի տալ կ'ուզէ , ոչ ալ դահլիճը: Ի մէջ այլոց թագաւորը կ'ուզէ լուծել կապոյտ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը, անձամբ անուանել ծերակոյտին անդամներուն մէկ երրորդը եւ կարծիք յայտնել գլխաւոր պաշտօնատարներու ընտրութեան առթիւ: Երիտասարդութիւնը դահլիճին հետ է: Բրիտանական դեսպանը պալատ երթալով, թելադրեց չափաւորութեամբ շարժիլ: Դեկտեմբեր 21ին Գահիրէի Ալ - Ազհար համալսարանէն հազարաւոր ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին պալատին առջեւ, գոչելով. «կեցցէ՛ թագաւորը, անկցի դահլիճը»: Ոյժական նախարարը կառքով անցած ատեն քիչ մնաց որ բզկտուէր, բայց ոստիկանութիւնը ժամանակին օգնութեան հասաւ :

ՉԸՐ. ԼԻՒՏԷՆՏՈՐՖ թաղուեցաւ համաձայն իր եւ կնոջը հաստատած նոր - հեթանոսական ծիսակատարութեան: Զահերու լոյսին տակ, Աննանօթ Քաղաքացին դամբանական մը խօսեցաւ, ըսելով թէ հանգուցեալը «արժանի է Վալհալլա մտնելու, արթնցուցած ըլլալով Գերմանիոյ հոգին»: Այս վերջին արարողութեան ներկայ չէին ոչ կղերական մը, ոչ կառավարութեան անդամները, ոչ ալ բարձրաստիճան սպայ մը բանակէն, այլ միայն զօրավարին այրին, երկու որդիները եւ քանի մը մտերիմներ, նոր հեթանոսներու հետ: Բուն պաշտօնական արարողութեան դամբանական մը խօսեցաւ պատերազմական նախարարը :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ կառավարութեան կուսակիցները շահած են միայն 38.5 առ հարիւր, մինչդեռ անհրաժեշտ էր 40 առ հարիւր: Կարեւոր յաջողութիւններ ունեցած են ֆաշականները :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Բ.

Երեք տարուան յեղափոխական եւ պատերազմական խառնաշփոթութեան մէջ, Խորհրդ. Ռուսաստանը կատարելապէս քայքայուեցաւ: «Ընկերվարութիւն կառուցելու» ոչ մէկ առարկայական պայման կար Ռուսաստանի մէջ: Ամէն ինչ պէտք էր նոր ստեղծուէր: Նոյնիսկ բանուոր դասակարգը, որ ընկերային յեղափոխութեան հիմքն էր, անկազմակերպ եւ զանգուածի վիճակ մը ունէր: Ռուսական հսկայ զանգուածը շատ քիչ կապուած էր ճարտարարուեստի հետ: Մեծ մասը կուգար գիւղերէն: Հողին էր կապուած եւ հողն էր անոր երազն ու ապագան: Անզիջող պետականացման եւ բռնագրաւումներու այլազան ձեւերը ապստամբութեան պիտի մղէին գիւղացիութիւնը: Եւ եթէ այսօր, հսկայ ու բարդ մեքենաներու կապուած խորհրդային նոր տնտեսութիւն մը կը ստեղծեն, ատիկա պիտի նըկատուի վերելք մը 170 միլիոննոց ժողովուրդին համար, որ կիսադարեան տեւտապետական ամէնէն յետադէմ կարգերուն տակ ապրեցաւ, եւ զարգացման տարրական հնարաւորութիւններէն զրկուեցաւ: Այս իսկ պատճառով, բովանդակ Խորհ. Միութեան վերաշինութեան աշխատանքները տակաւին երկար ատեն դատապարտուած են դրամատիրական երկիրներու տնտեսութենէն ետ մնալու:

Լէնինի տնտեսական քաղաքականութիւնը (Նէպ) խորհրդային տնտեսութիւնը կազդուրելու եւ գիւղացիութեան սեփականատիրութեան ըղձացումները բաւարարելու փորձ մըն էր: Նէպը դեղադիր մըն էր արմատական քայքայուած տնտեսութիւն մը արմատքի ազատ առեւտուրի, սեփականատիրութեան սահմանափակումի, օտար դրամագլուխի ներածումի եւ մանր առեւտրականներու առանձնաշնորհներու միջոցով վերահաստատելու եւ ընկերվար. տնտեսութեան հիմը դնելու համար: Ձախողեցաւ այդ ալ եւ այսօր «ընկերվարութիւնը կը կառուցուի» հնգամեակներու միջոցաւ, այսինքն պլանային սիստեմով:

Խորհրդային տնտեսութիւնը հակառակ իր ունեցած խարխափումներուն եւ կոլխոզային ու սովխոզային կազմակերպութեան, դրամատիրական երկիրներուն նուազ զարմանք ու սարսափ չի ներշնչեր: Այսօր դրամատիրական եւ ֆաշական աշխարհը ահնաձանգով կը խօսի Կարմիր բանակի, օդանաւերու, հրասայլերու եւ թնդանօթներու մասին: Կը խօսի ո՛չ թէ անոր համար, որ բանակ է, այլ անոր համար, որ կշիռ է: Ոչ միայն կը խօսուի, այլեւ անոր զինակցութիւնը կը փնտռուի: Ֆաշական եւ ռազմական ձգտումները, հեւասպառ զինարշաւն ու աշխարհակալութեան տենչերը, խորհրդային տնտեսութիւնը մղած են, ի հարկէ, միակողմանի զարգացման ուղիին մէջ: Գերագնահատուած է Կարմիր բանակի սպառազինումը եւ թերագնահատուած՝ արդիւնաբերութեան միւս ճիւղերը: Ազգային եկամուտին մեծ մասը տրամադրուած է զինարշաւին եւ Կարմիր բանակի պէտքերուն:

Ռուսական յեղափոխութիւնը, ի հարկէ, վերապրեցաւ ճակատագրական դժուարութիւններէ վերջ եւ ցոյց տուաւ իր դիմադրական ու յաղթական ուժը, եւ կրցաւ ըսել թէ

Առաջին՝ որ գլխաւորն է, ջախջախած է իր երկրի դրամատիրական դասը եւ ստեղծած մէկ դասակարգ:

Երկրորդ՝ որ ստեղծած է Կարմիր բանակ, հզօր ու արդիական զէնքերով, յեղափոխութեան սահմանները պաշտպանելու համար:

Երրորդ՝ որ աշխատած է խորհրդ. տնտեսութիւն ստեղծել ընկերվարական կարգերու հիման վրայ:

Բայց գործած է նաեւ այնպիսի թերութիւններ ու սխալներ, որոնք աղէտաւոր հետեւանքներ են ունեցած միջազգային կացութեան վրայ եւ որոնք անհրաժեշտ է թուել այստեղ:

Ամբողջ ընչազուրկ աշխարհը անհամբերութեամբ կը հետեւէր ռուսական բոլոր փորձերուն եւ իր պայքարի զէնքերը յաճախ անկէ կ'առնէր: Խորհրդ. Միութիւնը բանուորական առաջին պետութիւնն էր եւ բովանդակ աշխատաւորութեան հպարտութիւնը: Կը զգար թէ անպաշտպան չէ ինք եւ իր կազմակերպած ըմբոստութիւնները ունին իրենց բնական դաշնակիցը: Սակայն քսան տարի շարունակ մշտնջենական յեղափոխութեան անունին տակ, յանդուգն դիկտատուրական թունաւոր մեթոտները եւ միշտ ալ գաղտնի պահուեցան յաջողութեան կողքին անյաջողութիւնները, իրականութեան կողքին թերութիւնները, ճարտարարուեստական եւ տնտեսական յառաջդիմութեան կողքին՝ անյաղթահարելի արգելքները, հոգեւոր մշակութային թռիչքներու կողքին՝ քաղաքական յետամնացութիւնն ու դիկտատորական սարսափներու բուն պատճառները, որպէսզի կարելի ըլլար Խորհրդ. Միութեան ապագայի մասին յուսահատութեան ու թերահաւատութեան մտախոհը փարատել: Եւրոպական աշխատաւորութիւնը դէմ է քարոզչութեան այս արտառոց ձեւերուն, որ կ'ուզէ ինչ որ խորհրդային է գեղեցկացնել, փառաբանել, յետադիմական ուժերը գերագնահատել եւ սարսափը ներկայացնել իբրեւ իտէալ մը, հանգրուան մը մարդկային բացարձակ ազատութեան: Եւրոպայի աշխատաւորական զանգուածները կը խուսափին դիկտատորական տեւական կարգերէն, որովհետեւ ժողովրդապետական կարգերու բարիքներուն մէջ են մեծցած ու սընած: Եւ ի հարկէ, եթէ յեղափոխութիւն պայթած ըլլար եւրոպական տնտեսապէս շատ աւելի բարգաւաճ երկիրներուն մէջ, ուր աշխատաւորութիւնը քաղաքական եւ մշակութային աւելի մեծ հասունութիւն ունի քան Ռուսաստանի մէջ, դիկտատորական ժամանակաւոր կարգերուն անգամ չհանդուրժէր: Դիկտատուրան իր տրամաբանական իրաւունքը կը գտնէ յետամնաց երկրի մը մէջ, ուր քսան տարի վերջ այլեւս գոյութեան իրաւունք պիտի չունենար ի մասնաւորի երբ կը տնքայ իր ճարտարարուեստական յառաջդիմութեան պըտուղներով: Եւ բանուորական խորհրդային դիկտատուրան հանդիսացաւ մայրը սեւ ֆաշական դիկտատուրային: Եւ այսօր դիկտատուրան կը ներկայանայ իբրեւ պետական ռէժիմ մը, որ կը ժխտէ բացարձակապէս ժողովրդապետական բոլոր կարգերն ու ազատութիւնները: Անհատական ազատութիւններն ու իրաւունքները խեղդուած են անոր գիրկին մէջ: Բանուորական եւ ֆաշական դիկտատուրաները իբրեւ վարչաձեւ էութեամբ մէջ նոյնն են: Ահա հիթլերական կամ մուսոլինական ֆաշականութիւնը, որ ամէն ինչ ազգայնացուցած է: Ու գիտութիւն, ու արուեստ, ու մշակոյթ, ու պետութիւն: Գերման մամուլի վարիչ Տիթրիխը հանդիսաւոր առթիւ ըսած է. «Անհատը ինքնիրեն գոյութիւն չունի: Ան մէկ մասնիկն է համայնքի մըն»: Ծագի եւ հաւաքականութեան վարդապետութիւնը գերման հիթլերական փիլիսոփայ Ռոզէնպերկ կը խտացուցած է մէկ բառի մէջ,— Rassenseele (ցեղին հոգին): Անհատը դիկտատորական կարգերուն մէջ վերացական ըմբռնում մըն է: Ըստ Ռոզէնպերկի բառերով,— «Հնական ոգին այն է, որ կը գիտես ցեղը ներսէն, իսկ ընդհակառակն, ցեղը ոգիի արտաքին երեւոյթն է»: Գերման օրէնքներն անգամ ցեղապաշտութեան խօսքով են ներշնչուած: Ցէլպրուքի ծանօթ օրէնքը թոյլ կուտայ որ Գերմանացին պահէ միշտ իր նախկին ազգութիւնը ուրիշ պետութեան մը հպատակութիւնն ստանալէ վերջն անգամ: Մարդը եւ անհատը ոչինչ՝ հաւաքականութիւնը եւ զանգուածը՝ ամէն ինչ: Ազգը՝ կոճղն է, իսկ մարդը՝ արմատ: Ահա դիկտատուրայի գոյութեան միակ խարիսխը եւ մոլեռանդ կրօնական ըմբռնումը:

Եթէ ընդունինք այս հաւաքապաշտութիւնը, թոյլատրած պիտի ըլլանք բոլոր անհատական ոճիրները: Մինչդեռ ներկայ դարու առաջինութիւններէն մէկն ալ այն է, որ կը ճանչնայ անհատի բացարձակ արժէքը եւ չուզեր որ մարդկային մարմինը սպինթով ծածկուի: Եւ բոլոր տեսակի դիկտատուրաներու նպատակը մարդը չէ, այլ պետութիւնը: Պետութիւն մը, որ փոխանակ հանրային բարիքի միջոց դառնալու, դարձած է նպատակ, տեսակ մը աստուածատուր պարգեւ, այլ խօսքով՝ աստուածպետութիւն:

Գաւառացի թէ ու բոհին մէջ կ'ըսուէր թէ, պէտք է փրկել ազգը, որ մարդը ապրի, իսկ այժմ պէտք է մարդը փրկել, որ ան կարենայ ազգի գրկին մէջ ապրիլ: Հինաւուրց ճշմարտութիւն մը կայ, որ կարելի չէ մոռնալ.— Մարդը անհատ մըն է, իսկ մարդկային ընկերութիւնը անհատներու ընկերութիւն: Ընկերութիւնը վերացական ըմբռնում մըն է, որ իր սընունդը կ'առնէ անհատներու արժէքէն:

Խորհրդային դիկտատուրան կը տեսնէք, որ անհատական իրաւունքի եւ կեանքի հանդէպ ոչ մէկ յարգանք ունի: Վերջինհանդակահարութիւններն ու ձերբակալութիւնները իր տեւականացած ռէժիմի հիմնադրային արտայայտութիւններն են: Եւ այս պարագան ապացոյց փաստերէն մէկն է, որ միջազգային բանուորութիւնը սահմռկած կը պահէ:

Բացի այդ, Խորհրդ. Միութիւնը Գ. Միջազգայինի հիմնադրութեամբ պառակտած է բանուորական աշխարհը: Ռոզա Լիւքսէմպուրկ ի զուր պայքարեցաւ անոր կազմութեան դէմ: Աշխատաւորութեան տարաձայնութիւնները առաւ չօշափելի եւ տեւական կերպարանք ստացան: Այսօր Բ. Միջազգայինը կանգնած է ժողովրդական կարգերու պաշտպանութեան դիրքին վրայ, իսկ համայնավարութիւնը՝ դիկտատորական: Անջրպետը խորացած է: Մերձեցման կարելիութիւնները անհնար դարձած են: Հերձուածը կը շարունակուի անդադար, այլազան պիտակներու տակ: Միջազգային աշխատաւորութիւնը փոխանակ միակամ ու միաձոյլ խորտակելու յետադիմական յաղթած շարժումները, իր պառակտումով զանոնք թեւաւորած եւ պատճառ դարձած է անոնց յաջողութեան:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՈՒՐՃ, ԲԱՄՊԱԿ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թէ սուրճը եւ բամպակը ո՛րքան ազդեցութիւն ունին երկրի մը քաղաքականութեան վրայ, թէ ի՛նչ քաղաքական տագնապ կ'անցընէ Հարաւային Ամերիկայի պետութիւններէն՝ Պրազիլիան,— ընդհանուր ակնարկ մը երկրին վերջին տարիներու դէպքերուն վրայ —

1930 տարւոյն մէջ ենք, Մարտ ամսուն:

Պրազիլիոյ ժողովուրդը կը պատրաստուի ընտրել իր նոր նախագահը: Կատաղի պայքար մը ծայր տուած է արդէն պրազիլիական երկու հին կուսակցութիւններու միջեւ,— պահպանողականները եւ ազատականները իրար կը հարուածեն անխնայ: Մաշած է այլեւս, սակայն, պահպանողականներուն ժողովրդականութիւնը,— այս այն կուսակցութիւնն էր, որ երկար ատենէ ի վեր իր ձեռքին մէջ կը պահէր երկրին ղեկը, բայց այլեւս ձանձրացած կը թուէր ժողովուրդը: Իրենց ընտրելին, Փրէսթէս, պարզ խամաճիկ մըն էր նախորդ նախագահին ձեռքը: Ընդհակառակն, ընդդիմադիրներուն՝ ազատականներուն թեկնածուն, Վարկաս, ամէն յոյս կը ներշնչէր յաջողութեան համար: Վարկաս կառավարիչն էր հարաւային նահանգի մը: Արագ վերելք մը կատարած էր քաղաքական ասպարէզի մէջ: Ծանօթ էր իր յառաջդիմական ոգիով եւ նորագոյն գաղափարներով,— քըւէարկութեան իրաւունք տալ կիներուն, ինչպէս եւ 18 տարեկանէն վեր երիտասարդներուն, բարելաւում բանուորական եւ գիւղացիական պայմաններու...:

Բայց նախ քան այս ընտրական պայքարը, արագ ակնարկ մը նետենք Պրազիլիոյ աշխարհագրութեան, բընակչութեան եւ պատմութեան վրայ:

Պրազիլիա, (այս անունը կը կրէ անոր համար որ առատօրէն կ'արտադրէ փայտ մը, որ պրէզիլ կը կոչուէր Միջին Դարուն, այդ փայտէն կը հանուի կարմիր ներկ մը,— ընդհակառակն Ֆրանսացիները կը կոչեն «Թութակներու երկիր»), 8,550,000 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն ունի եւ 31,235,000 բնակիչ: Այս բնակչութենէն մօտաւորապէս 8000,000 հոգի կարմրամորթ ցեղին կը պատկանին, եւրոպական քաղաքակրթութեան հետ որեւէ հաղորդակցութիւն չունին, մերկ կը պատեն թաց անտառներու մէջ, իրենց մորթը յաճախ դեղազարդած՝ զանազան գոյներով: Երեք միլիոն կը հաշուեն խափշիկները, որոնք բռնի փոխադրուած են Ափրիկէէն եւ բնակեցուած Պրազիլիոյ մէջ՝ իբրեւ գերի, հողային աշխատանքներու համար: Ասոնց մէջ ևս չէ թափանցած քաղաքակրթութիւնը: Կան նաեւ վեց միլիոն խառնածիններ, ընկերային նոյն աստիճանի վրայ:

Ճերմակներուն թիւն է 21 միլիոն: Ասոնք Փորթուկալցի գաղթականներ են մասամբ, մաս մը՝ ծնունդ Փորթուկալցիներու եւ սեւամորթներու: Կան նաեւ Սպանիացիներ, Հոլանտացիներ, Ֆրանսացիներ եւ Գերմանացիներ:

Երկրին վարչաձեւը հանրապետութիւն է: Պետութիւն մը, հիմնուած՝ քսան դաշնակցային նահանգապետութիւններէ, որոնց ներկայացուցիչներով կը կազմուի Ծերակոյտը: Երեսփոխանական ընտրութեանց ժամանակ քուէ կրնան տալ միայն անոնք որ գրել-կարդալ գիտեն, որով ընտրութեանց կը մասնակցի բնակչութեան միայն մէկ քառորդը,— կը նշանակէ թէ ազնուապետական դասն է որ կը կառավարէ երկիրը: Հանրապետութեան նախագահը ևս կ'ընտրուի ժողովուրդին քուէներով:

Այսպէս 1930ին, ընտրութեանց ժամանակ, Եւրոպայի չափ ընդարձակ այս երկրին մէջ քուէարկութեան կը մասնակցէին միայն մէկուկէս միլիոնէն քիչ մը աւելի մարդիկ: Հակառակ ընդհանուր ակնկալութեան, յաղթանակը կը տանին պահպանողականները, որոնց թեկնածուն կը ստանայ աւելի քան մէկ միլիոն քուէ, իսկ ազատականներու թեկնածուն, Վարկաս, 666,152 քուէ:

Որոշ էր թէ ամերիկեան տոլարը մեծ դեր խաղացած էր: Նոյն տարին, 15 Նոյեմբերին, նոր նախագահը պէտք է բարձրանար իր աթոռը: Բայց Նոյեմբերէն առաջ, նոր նախագահը շնորհակալութեան այց մը կը կատարէ դէպի Ուաշինկթըն: Ատիկա առիթ մը կը դառնայ որ Պրազիլիոյ բընակչութիւնը ընդվզի: Նիւ-Եորքի սակարանային փլուզումէն վերջ (1929), խորտակուած էր նաեւ Պրազիլիոյ շուկան: Ճիշդ է որ Պրազիլիա կ'արտածէր իր սուրճն ու կաշին, ձգախէժն ու հանքը, բայց չափազանց ինկած էր անոնց գինը: Տնտեսական այս նեղութիւնները ևս նպաստեցին որ ժողովրդային դժգոհութիւնը աճի: Արդէն Հարաւ. Ամերիկեան հրաբուխի վրայ էր,— Պոլիվիա յեղափոխական շարժում մը կը փորձէր՝ երկիրը ազատելու համար տնտեսական գերութենէն: Անոր կը յաջորդէր Փերուի պետութիւնը Ցետոյ Արճէնթինեան հանրապետութիւնը.

Հոկտեմբերին, 1930ին, կը պայթի նաեւ Պրազիլիոյ յեղափոխութիւնը:

Հարաւային նահանգներուն մէջ ապստամբները շուտով զինաթափ կ'ընեն կառավարական բանակը: Վարկաս, խոհեմութեամբ, կը ծածկէ իր կապը ապստամբներուն հետ: Շարժումը կը ծաւալի, մարաջախտ Տիազ Լոփէզ ևս կ'անցնի ապստամբներուն կողմը: Պետութեան քսան նահանգապետութիւններէն տասը կ'անցնին ապստամբներուն ձեռքը: Վարկաս այլեւս անվտանգ կը նետուի յեղափոխութեան մէջ, գլուխը կ'անցնի ապստամբական շարժումին: Խորհրդարանը, որ կը կարծէր թէ տեղական զինուորական խռովութիւն մըն է, ընդհ. ապստամբութեան առջեւ սարսափած՝ 250 միլիոն ֆրանքի արտակարգ վարկ մը կը բանայ, տասը դաս զօրակոչի կ'ենթարկէ,— 420.000 հոգի: Սակայն այս վերջին կարգադրութիւնը վտանգաւոր էր կառավարութեան համար,— Վարկասի համակիրները առաջինն եղան որ զօրանոց վազեցին:

Եւ սկսաւ քաղաքացիական պատերազմը Արիւնահեղ կռիւներ եղան գիւղերու մէջ, ամրակռուեցան քաղաքները: Այս ընդհանուր խռովութեանց մէջ յանկարծ լուր կը տարածուի թէ Վարկասի հակառակորդներէն մին, գլուխն անցած բանակի մը, իր կարգին կը կռուի թէ Վարկասի եւ թէ կեդր. կառավարութեան դէմ: Դեռ աւելին,— մայրաքաղաքին մէջ, Զօր Փոռթա, պետական հարուած մը կը պատրաստէ, «վերջ դնելու համար քաղաքացիական պատերազմին՝ տապալելով կառավարութիւնը»: Զօրավարը, որ մինչեւ վերջին վայրկեանը՝ հաւատարիմ էր կառավարութեան, վերջնագիր մը կը ղրկէ հանրապետութեան նախագահին,— հրաժարիլ 24 ժամուան մէջ: Նախագահը կը հրաժարի, սակայն կը ձերբակալուի նախարարներուն հետ միասին: Զօր Փոռթա կ'անցնի առժամեայ կառավարութեան գլուխը: Մինչ գաւառներուն մէջ կը շարունակուին արիւնահեղ կռիւները Վարկասի եւ կեդրոնի համակիրներուն միջեւ: Վարկաս կը սպառնայ քալել մայրաքաղաքին վրայ, 100.000 զինուորով: Զօր. Փոռթա, տեսնելով իր տկարութիւնը, կը հրաժարի: Վարկաս յաղթական մուտք մը կը կատարէ մայրաքաղաքէն ներս:

Իբրեւ վարիչը երկրին, առանց ուշանալու դիկտատոր դառնալ, Վարկաս կ'աշխատի լուծել տնտեսական եւ ընկերային հարցերը,— շաբաթական 48 ժամ աշխատանք, նուազագոյն աշխատավարձի սահմանում, պետութիւնը իրաւարար աշխատաւորական վէճերու մէջ: Սակայն անլուծելի կը մնար գլխաւոր հարցը, որմէ կախուած է երկրին ապագան, — սուրճը: Սուրճին գինը կ'իջնար օրէ օր: Արդ, սուրճը ազգային արտադրութիւն մըն է, երկրին գլխաւոր հասոյթի աղբիւրը: Վարկաս կ'արգիլէ նոր սրճենի տնկել, միաժամանակ կը հրամայէ այրել կամ ծովը թափել սուրճի մթերքը,— մէկուկէս միլիար քիլօ, աւելի քան մէկ տարուան սպառնալիքը աշխարհի:

Կարելի՞ էր, սակայն, մին-մինակ կռուիլ ելլել տագնապին հետ, որ կը հարուածէր ամբողջ աշխարհը: Բարեբախտաբար Պերլին օգնութեան կը հասնէր,— Գերմանիա չունէր անհրաժեշտ օտար թղթադրամը, բամպակ գնելու համար Միացեալ Նահանգներէն: Կ'առաջարկէ Պրազիլիոյ սուրճի տեղ բամպակ մշակել, ամբողջ բամպակը կը ստանձնէր գնել՝ տալով, փոխարէն, պողպատ:

Վարկաս կ'ընդունի առաջարկը: Եւ ահա Ս. Փաւլոյի նահանգը կը ծածկուի բամպակի դաշտերով: Յաջողութիւնը կատարեալ է: Պրազիլիա կը դառնայ բամպակ արտադրող ամենամեծ երկիրներէն մին: Այս պարագան խոր անդրադարձում մը կը կատարէ ոչ միայն ամերիկեան տնտեսութեան, այլեւ համաշխարհային շուկաներու վրայ: Պրազիլիոյ կարմրամորթ կամ խափշիկ ցեղերը աժան աշխատավարձով բամպակ կը մշակեն եւ պրազիլեան բամպակը կը կործանէ ամերիկեան բամպակի շուկաները,— սակարանային նոր անկում մը Նիւ-Եորքի մէջ, ծանր հետեւանքներու հեռանկարով ամբողջ աշխարհի համար:

Ամերիկայի բամպակամշակները կը բողոքեն Ուաշինկթըն եւ Ռոզվելթ կը փորձէ բարեկամաբար կարգադրել տագնապը: Երբ համամերիկեան խորհրդաժողովին կ'երթայ Պուէնոս-Այրէս, կ'անցնի Պրազիլիայէն եւ կը տեսակցի Վարկասի հետ:

— Բամպակի գերարտադրութիւնը, ըսաւ Ռոզվելթ, նոր տագնապ մը պիտի ստեղծէ, որմէ պիտի տառապի ձեր երկիրն ալ, մերն ալ:

— Սակայն մենք ևս պէտք ունինք պաշտպանուելու: Մարտանաւեր անհրաժեշտ են մեզի եւ Գերմանիա պողպատ խոստացած է:

— Մարտանաւ չինելու համար ինչ հարկ բամպակ տնկելու: Ձեր տրամադրութեան տակ կը դնեմ ամերիկեան վեց յածանաւ:

Վարկաս չի մերժեր: Բայց ահա կը յողդողեն Հարաւային Ամերիկայի միւս

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԱԿԱՆ

(ՀԵՔԵԱԹ)

— Նա եղեւ տէր աշխարհի…

Ու կենդանիները երկիւղա՛ծ, իջեցուցին իրենց գլուխները:

Մարդը նայեցաւ իր շուրջը, եւ, իբրեւ առաջին խօսք, հարցուց.

— Ի՞նչ կը կամիս, Տէ՛ր:

Ու Արարիչը պատասխանեց.

— «Զի՞նչ խնդրէ ի քէն տէր Աստուած քո, այլ երկնչիլ ի տեառնէ Աստուծոյ քումմէ եւ գնալ յամենայն ճանապարհս նորա»:

Ու մարդը խնդրեց.

— Զօրացո՛ւ զիս, Տէր…

Ու Հայր Աստուած պատասխանեց.

— Դուն իմ ընտրեալս ու արժանաւորս ես: Առ քեզի իմ իմաստութենէս, որովհետեւ ամօթ հօր՝ որդի անմիտ, իսկ որդի իմաստուն՝ ուրախութիւն առնէ զհայր (ու ծնունդ առաւ, այդ բոպէին, մարդուն մէջ՝ իմաստուն ըլլալու յաւակնութիւնը): Քու հպատակներդ ևս թող տան քեզի ինչ որ ունին լաւագոյն:

Այն ատեն կենդանիները, հետեւելով Աստուծոյ օրինակին, կարգաւ մօտեցան Մարդուն, ձօնելու համար անոր՝ ինչ որ ունէին «լաւագոյն»: Ատիկա առաջին Զոհաբերութիւնն էր իշխողին առջեւ:

Նախ առիւծը մօտեցաւ: Ու տուաւ անոր իր հզօր թաթերու ուժէն, որպէսզի ան կարենայ բռնի ուժով իշխել: Վագրը տուաւ իր արիւնախում կատաղութենէն՝ քանի որ այդ էր իր «լաւագոյնը»:

Շունը՝ իր հաւատարմութենէն, որովհետեւ Մարդը ևս, իր կարգին, հրամանի մը ենթակայ էր: Գառնուկը իր հեզութենէն, ու Մարդը ընդունեց զայն ևս, քանի որ «որ ոչ գիտիցէ զբարին եւ ոչ առնիցէ՝ մեղք են նմա»… Գետնառիւծը՝ իր յարափոփոխ գոյնէն՝ որպէսզի ի հարկին ծածկէ ան իր ինքնութիւնը: Սիրամարգը՝ իր փետուրներէն՝ թաքցնելու համար իր թերութիւնները: Բուն՝ իր նայուածքը՝ տեսնելու համար մութին մէջ ևս: Կատուն՝ իր ապերախտութենէն ու գողութենէն՝ որպէսզի յանուզ մը նմանի իրեն ու ինք կարենայ բնատի ըլլալ անոր: Գայլը՝ իր ատամներէն՝ կարենալ ճարակելու համար յաճախ դժուարամարս եղող սնունդը: Ոչխարը՝ իր մորթէն՝ ծածկուելու համար անով: Աղուէսը՝ իր խորամանկութենէն՝ յաւերժացնելու համար իր տիրապետութիւնը: Աղաւնին՝ իր կտուցէն՝ որպէսզի կարենայ համբուրել: Օձը իր սողոսկումէն՝ մօտենալու համար տիրոջ: Կարիճը՝ իր թոյնէն՝ տիրապետութեան հետ ծնող իր նախանձը սնուցանելու համար: Էշը՝ իր չարքաշութենէն՝ քանի որ Աստուած ըսեր էր մարդուն՝ «Քրտամբ երեսաց քո կերիցես զհաց քո»: Թռչունը իր երգերէն՝ որպէսզի չձանձրանայ կեանքի միօրինակութենէն եւ արտայայտէ իր հրճուանքը: Ջորին՝ իր յամառութենէն՝ ըլլալու համար կամակոր իր որոշումներուն եւ ցանկութիւններուն մէջ: Եզը իր աշխատասիրութենէն՝ ծաղկեցնելու համար երկիրը: Ձուկը իր լուռ խորասուզումէն՝ թափանցելու համար խորքերը: Եւ արծիւը՝ իր սաւառնումէն՝ որովհետեւ Մարդը «անձկացեալ է տեսանել զերեսս Աստուծոյ»:

Եւ երբ ձօները վերջացան, Հայր Աստուած անգամ մը ևս իր դէմ կանգնեցուց այս կերպով ամբողջացած մարդը, որ, այլեւս, Կենդանի-Մարդն էր, ու հրամայեց.

— Ա՛ռ հպատակներդ եւ իջի՛ր աշխարհ: Հոն պիտի մնաս դուն:

«Եւ դարձան արդէն պատգամաւորքն ի տունն»: Իրենց հետ աշխարհ բերելով Վերակերտումի Բնազդը, անլուծելի մնացած Գանգատը, Տիրելու Տենչանքը, Կապոյտ Երազանքին Պատրանքը, Յաւակնութիւնը եւ Զոհաբերութիւնը:

×

Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ այն օրէն ի վեր Մարդը կը շրջի աշխարհի վրայ ու կը ձգտի տեւական դարձնել իր տիրապետութիւնը:

Ու Մարդուն՝ դրախտէն մեկնելէն վերջն էր որ Հայր Աստուած անդրադարձաւ թէ՝ երբ կեանք շնորհելու համար իր շունչն էր փչած անոր բերնէն ներս, փչած էր նաեւ Մահը անկէ ներս… Ասոր համար էր որ աշխարհակեաց Մարդուն մէջ՝ կեանքին հետ միաժամանակ՝ սկսած էր ապրիլ ու Մահը…

Աւանդութիւնը կ'ըսէ դարձեալ, թէ Բարին Աստուած անդրադարձաւ իր սխալին: Բայց ուշ էր արդէն: Ու ժըպիտ մը ուրուագծուեցաւ իր դէմքին վրայ:

Անստոյգ մնաց, սակայն, թէ այդ ժպիտը գո՞հ էր թէ դժգոհունակութիւն:

Ստոյգ է միայն, որ Մարդը այն օրէն ի վեր կը ճգնի փրկուիլ Մահէն, բայց միշտ կը կրէ զայն, ենթակայ է անոր, ու երբ պահը գայ վերջնապէս անոր սպառնալիքէն փրկուելու, Մարդը, իբրեւ նմանը Աստուծոյ, «կը փչէ իր շունչը»…

Հայր Աստուած կը խորհի մինչեւ այսօր,— կը վերջացնէ աւանդութիւնը: Ու այնպէս կը կարծուի թէ օր մը, վերջապէս, պիտի հրամայէ վերջ տալ աշխարհին եւ պիտի կատարէ Վերջին Դատաստանը: Թէեւ, կը կարծուի նաեւ թէ կեանքը յաւիտենական պիտի ըլլայ,— որովհետեւ Հայր Աստուած արդարադատ է, ու եթէ հարկ ըլլայ դատել, նախ ինքզինքը պէտք է դատէ՝ իր այդ մեծագոյն սըխալին համար:

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

(Վերջ)

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք» ամսագրին Փարիզի աշխատակիցները թէյասեղան մը սարքած էին կիրակի օր, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, հրաւիրելով մտաւորականներ, ընթերցողներ եւ համակիրներ, իբրեւ յարգանքի ցոյց, հանդէսին 15ամեակին առթիւ.

Վարձուած սրահը շատ նեղ կուգար. եւ շատեր ոտքի վրայ մնացին, գրաւելով բոլոր տրամադրելի անկիւնները.

Օրուան նախագահը, Գ. Հրաչ Զարդարեան, բացաւ երեկոյթը, շընորհաւորելով թերթին տասնըհինգամեակը եւ բացատրելով այն նպատակը որով իր աշխատակիցները ուզած էին աւելի լայն շրջանակի մը մէջ տօնել զայն, ողջունելու համար թերթին խմբագրութիւնը:

Այս առթիւ հաղորդեց թէ «համակրանքը աւելի գործնականացնելու համար, յանձնախումբը իր սեփական միջոցներով ապահոված է հինգ բաժնեգին, նուիրելով զանոնք ազգային հաստատութիւններու: Փափաքելի է որ այդ օրինակը ընդհանրանայ եւ Փարիզի բաժինը բարձրանայ շօշափելի թիւի մը:

«Ամսագրի բովանդակութիւնը ըլլալով բազմազան, յանձնախումբը մըտածեց անոր զանազան բաժիններու պատկերացումը յանձնել առանձին խօսողներու: Այսպէս պատմական մասը՝ Ս. Վրացեանի»:

Ընկ. Վրացեան իր բանախօսութեամբ թուեց այն արժէքաւոր նիւթերը, ուսումնասիրութիւն կամ յուշերուն զանազան հեղինակներու կողմէ հրատարակուեցան ամսագիրներու մէջ, անփոխարինելի ծառայութիւն մատուցանելով ապագայ պատմագիրներուն: Այդ գործերէն շատերը ականատեսներու կամ կենդանի վկաներու գրի առած պատմութիւններն են, ինչպէս Արամինը, Ռուբէնինը, Գիւլխանդանեանինը, Վ. Փափազեանինը, Ռուբէն Մանասեանինը, Ա. Խատիսեանինը եւն. եւն., իսկ ուրիշներ շատ աւելի թանկագին, ինքնատիպ եւ ամէն արժէքէ վեր, ինչպէս Անդրանիկինը կամ Ա. Գարոյինը.

Մէկիկ մէկիկ թուելով գլխաւոր գրուածքներու արժէքը եւ գրողներու մատուցած ծառայութիւնը մեր պատմութեան, բանախօսը եզրակացուց թէ շատ բան պիտի կորսուէր անհետ, անձերու հետ եթէ «Հայրենիք» ամսագիրը չտար պատեհութիւնը զանոնք հաւաքելու եւ հրատարակելու:

Գ. Ե. Փափազեան իր համակրելի երգով՝ «Կռունկը», ոգեւորեց մթնոլորտը, եւ առիթ ունեցաւ իտալական ժողովրդական երգ մը եւս երգել:

Գ. Թ. Զարդարեան՝ ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտ Ու. Սարոյեանի գրուածքը «Հայը եւ Հայը» կարդալէ առաջ ամփոփ ներկայացուց երիտասարդ եւ նոր գրողներու ձըգտումը, անոնց ոգին, հինէն առաջած անոնց շունչը ու մանաւանդ ցեղին դրած խորութիւնը անոնց հոգիներու մէջ: Գրուածքը «Հայը եւ Հայը» կարճ, ուժեղ եւ այնքան գեղեցիկ, Գ. Զարդարեանի ընթերցումով առաջացաւ թափ եւ շունչ — «Եկուր եւ բնաջնջէ այս ժողովուրդը, եթէ կրնաս»:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ Շ. Միսաքեանի.

—Ինչպէս այս նեղ սրահի աղմուկին մէջ կը կորսուին խօսքերն ու երգերը, նոյնպէս մեր հանրային կեանքի ժխորին մէջ մարդոց ուշադրութենէն կը վրիպին շատ մը հիմնական գործեր ու վաստակներ: Այդ կարգէն է «Հայրենիք» ամսագիրը, իր 15 տարուան գոյութեամբ: Այստեղ փառաբանուեցաւ հրատարակութեան յարատեւութիւնը, նիւթերու ճոխութիւնն ու բազմազանութիւնը, խմբագրութեան լայնամտութիւնը. Եթէ ամսագիրը ծաղկատան մը դարձաւ Արտասահմանի մէջ, կազմակերպուած ուժերը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերն էին որ ծաղկեցուցին զայն, առանձնելով Ջրտուքը, — ամէն զոհողութիւն՝ զայն կանգուն պահելու համար: Անոնք ապացուցին բացին բոլոր տրամադրելի արժէքներու առջեւ, որպէսզի տան ինչ որ ունին: Եւ քանի որ ամսագրին շնորհիւ 15 տարի անընդհատ քով քովի եկան բազմաթիւ եւ բազմազան մտաւորականներ, առանց դաւանանքի եւ տարիքի խտրութեան, ես պիտի ուզէի որ անոնք նոյն պայմանութեամբ կարենային համախմբուիլ նաեւ հանրային կեանքի մէջ:

Գ. Եղիազարեան Խաչակեանի «Աբուլալայէն» հատուած մը արտասանեց, բառերուն իմաստին թափանցելով հատիկ հատիկ:

Ընկեր Ա. Ջամալեան որ ամսագրին տասնամեակին առթիւ կազմած էր անոր 120 թիւերուն բովանդակութեան ընդարձակ մէկ ցանկը, թիւերով ներկայացուց 180 հատորներու պատկերը, զանազան բաժիններով — գրական-գեղարուեստական, պատմական, ընկերային, եւայլն: Ցոյց ըրաւ մանաւորաբար ներկաներու եւ երիտասարդութեան որ գոնէ մէկ օտար թերթ պակաս առնեն, եւ այդ խնայողութիւնը յատկացնեն հայ մշակոյթին ու իրենց սեփական ինքնագարգացման, կարդալով «Հայրենիք» ամսագիրը:

Ճաշարանին վարչութեան կողմէ նուիրուած ընտիր խմորեղէն մը աճուրդի գրուելով գոյացաւ 600 Փր. — չորս բաժնեգին ամսագրի որ նոյնպէս պիտի յատկացուի ազգ. հաստատութեանց: Աճուրդը որ կը վարէր Տիկին Բուզաղեան վերջացաւ Արփինէ Սարաֆեանի միանուագ յաւելումով: Երիտասարդ Հայուհին աճուրդի ամբողջ տեւողութեան կը մասնակցէր գնահատելի ոգեւորութեամբ մը:

Ամսագրին գրական բաժնին ներկայացումը կատարեց Գ. Ա. Ծոնդկարեան: Թուելով հիներն ու նորերը, եզրակացուց — «Հոս ես պիտի չխօսիմ իւրաքանչիւրին գնահատութիւնը կամ քննադատութիւնը, պիտի ըսեմ միայն որ ամսագիրը անխտրական ոգիով տեղ տալով բոլորին, առանց քաղաքական եւ նոյնիսկ գրական համոզումներու նախապաշարումին, հասաւ երկու գեղեցիկ արդիւնքի, նախ առիթ տուաւ հիներուն որ շարունակեն գրել, օրինակ Ահարոնեանին, Շանթին եւայլքան ուրիշներու, որոնք թերեւս առանց ամսագրին չըսային մեզի գեղեցիկ էջեր եւ. թատերգութիւններ, եւ մանաւանդ հաւաքեց նոր գրողներու խումբ մը, շատեր ալ՝ հեր նոյնիսկ, որոնք «Հայրենիք»ով նետուեցան ասպարէզ եւ մեր գրականութեան տուին արժէքաւոր գործեր»:

Նախագահը յայտարարէն գուրս խօսք տուաւ նաեւ ընկեր Ա. Գիւլխանդանեանի, որ վեր առաւ ամսագրի խմբագրին, ընկեր Դարբինեանի այն յամառ աշխատանքը որով կրցաւ գըրելու մղել շատեր որոնց մօտէն իսկ չէր անցներ դառնալ յուշագիրը, գրողներ:

Բանախօսութիւնները քանիցս ընդմիջուեցան ընկեր Բենոյի սրինգին անուշ մեղեդիներովը: Կարգը եկած էր Ֆիլիփ Ազգազարեանի: Նախագահը հրաւիրեց «Մեր վիրթիւոզը» որ իր ջութակի անզուգական արուեստին հմայքով խանդավառ ծափեր խլեց իր առաջին կտորով իսկ: Երկրորդ կտոր մը եւս նուագեց: Օր. Գիւլպիւլեանի երգը եկաւ աւելի եւս տաքցնել մըթնոլորտը: Համակրելի երգչուհին երգեց «Երկինքը ամպել ա», «Քէլէ՛ քէլէ» եւ ալաներէն երգ մը:

Ընկ. Շ. Միսաքեան երկու արուեստագէտներու ստեղծած մթնոլորտէն խանդավառուած, մէկ օրինակ «Հայրենիք» ամսագիր տրամադրեց յանձնախումբին, ի պատիւ «Յառաջ»ի աշխատակից Գ. Ֆիլիփ Ազգազարեանի.

Գ. Տիգրան Բեկզադեան նոյնպէս շատ ազդուած անհման արուեստագէտին նուագէն, ջերմ բառերով ներկայացուց երիտասարդ Ազգազարեանը որուն ծանօթ էր 15 տարիէ ի վեր:

Անոր երեւումը այս համեստ հաւաքոյթին գտաւ շատ նշանակալից եւ գեղեցիկ քայլ մը անոր կողմէ դէպի իր ժողովուրդը, որուն արդար պարծանքներէն մէկն է ինք:

Այս առթիւ կարդացուեցաւ ամսագրի աշխատակիցներէն Գ. Ա. Բերբերեանի ուղերձը, որ հրատարակուած էր «Յառաջ»ի երէկուան թիւին մէջ:

Ամէնէն վերջը կարդացուեցաւ ողջոյնի նամակ մը, յանուն ներկաներուն, ուղղուած «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, սրտագին շնորհաւորութիւններով եւ մաղթանքներով:

Երեկոյթը փակուեցաւ ուշ ատեն, նախագահին փակման ճառով, որ գոհունակութիւն յայտնելով գոյացած արդիւնքին համար, շեշտեց.

— «Օտար ազգերու մէջ քիչեր են անոնք որ միեւնոյն ատեն թէ քաղաքական գործիչ եւ թէ գրող կ'ըլլան: Մեր մէջ աւելի շեշտուած է այս երեւոյթը: Երէկ Անդրանիկները, Սեբոյները, Գէորգ Չաւուշները եւն. զէնքին փարած էին, յանուն ազատագրութեան: Ժամանակները փոխուեցան, եւ անոնք որ երէկ անհնարին ծրագիր կը փորձէին հայրենիք մը կերտելու համար, այսօր գրիչը ձեռք առած՝ մշակոյթին կը ծառայեն, մըտաւոր պայքար կ'ամբարեն, մինչեւ որ նորէն հնչէ ժամը: Այս ժողովուրդը կ'ըսէ, ես պիտի ապրիմ, եւ պիտի ապրի»:

*** Բացի աշխատակիցներու տրամադրած հինգ օրինակէն, եւ աճուրդով գոյացած չորս բաժնեգիններէն, այդ օրը ծանօթացուեցան 3 ուրիշ նոր բաժանորդներ: Իսկ «Յառաջ» իր նուիրած մէկ օրինակէն զատ, գտած է Լօթը բաժանորդներ: Ուրեմն համագումար 20 նոր բաժանորդներ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

պետութիւնները. Մնաց որ Աւստրիոյ թերի մէջ եւս դժուարութեան կը հանդիպի Ռոզվէլթի ծրագիրը: Մինչ այդ, Գերմանիա պաշտպան կը հայթայթէ Պրազիլիոյ, որ բամպակ տալու համար փոխարէն՝ անընդհատ բամպակ կը տնկէ:

Առեւտրական այս ճամբով, պաշտպանն հետ՝ Գերմանիա կ'արտածէ նաեւ ... գաղափարներ: Ցանկարծ, ինչպէս բամպակին ճերմակ կնգուղները պրազիլիական դաշտերուն մէջ, կանանչ շապիկներ կ'երեւին պրազիլական քաղաքներու մէջ: Իսկ սուրահ տապնապը կը ստեղծէ ձախակողմեան հոսանքներ: Ու բախում երկրին մէջ, գրեթէ ամէն կողմ: Հանրապետութեան նախագահը, Վարկաս, խաղը կը պատժէ խռովարարները, պատմական վիճակ կը յայտարարէ, կը ջնջէ 1934ի սահմանադրութիւնը, — մամուլի, խօսքի եւ հաւաքոյթի ազատութիւնը: Կ'ըսուի թէ Վարկաս քիչ մը աջ կը գացէ, սակայն, կանանչ շապիկաւորներու ծայրայեղութեանց: Պրազիլիոյ ֆաշականները իրենք գիրենք կը համարին համբողջաւկանութեան կողմնակից»: Մայրաքաղաքին մէջ կը թափին երբեմն 200.000ը մէկ անգամէն, ցոյցեր կը կատարեն, պահանջներ կը դնեն: Իրենց պետն է Փլինիօ Սալկատօ, երիտասարդ մը, որ կանանչ շապիկաւորներէն կազմած է խիստ կարգապահ բանակ մը: Հակառակորդները զանոնք կ'անուանեն «գերմանական բամպակ», որովհետեւ Գերմանիոյ պահանջած բամպակի մշակութեան հետեւանքով եկան հրապարակ, թէեւ այդ յորջորջումին մէջ հեգնանքի իմաստ մըն ալ կայ: Ճիշդ է, անշուշտ, որ Գերմանիոյ ազդեցութիւնը կայ այդ շարժումին երեւումին մէջ, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսուի, Գերմանիա ունի Պրազիլիոյ մէջ «երկու հարիւր հազար զինուոր», որոնք կը գործեն անընդհատ, — այդ «զինուորներն» են Պրազիլիոյ հարաւ. նահանգներու գերման գաղթականները:

1937 Նոյեմբեր 10—11ին, Վարկաս կանխելու համար գալիք վտանգները, հրատարակեց նոր սահմանադրութիւն մը, որով վեց տարուան համար նախագահ կը նշանակուէր դարձեալ:

Վտանգը հեռացաւ, բայց փարատեցա՞ւ, — ոչ: Սուրճին ու բամպակին շուկան է որ պիտի վճռէ թէ տագնապը փարատած է կամ ... վերակած:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏ ԱԿՈՒՄԲ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ. (Մարսէյլ), 19 դեկտեմբեր (Յառաջ) — Շաբաթ իրիկուն, իրենց սովորական ժողովատեղիին մէջ, Սալէն տը Ժիրոյի ընկերվարական հատուածը կազմակերպած էր հրապարակային-վիճաբանական բանախօսութիւն մը: «Բարեկէն-Սիւնի» խումբը բերած էր իր մասնակցութեան բաժինը: Սրահը լեցուած էր Ֆրանսացի ընկերվարականներով եւ համայնավարներով: Եկած էին նաեւ գաղութի Հայերը՝ բոլոր հոսանքներէն:

Ընկերվարականներու կողմէ բանախօս նշանակուած էին Շայեիի քաղաքապետ (Սօն է Լուառ) եւ Նախկին երեսփոխան Թէօ Պըրթէն, Գուշ տեւ Ռոնի ընկերվարական դաշնակցութեան ղանձապահ Գրինէթթա եւ ընկ. Վ. Համբարձումեան: Օրեր առաջ մասնաւոր յայտարարութիւններով ծանուցուած էին հանդէսն ու բանախօսները:

Սալէն տը Ժիրոյի քաղաքապետ եւ ընկերվարական հատուածի պետերէն Տանիէլ Փուաթէլ ժողովը բացաւ, պարզելով հանդէսին նպատակը: Խօսք տուաւ նախ Գրինէթթային, որ սեղմ ու յստակ կերպով պարզեց Ժող. Ճակատի եւ Պլումի կառավարութեան ըրած բարիքները եւ մատնանշեց համայնավարներու կատարած սխալները: Ապա հրաւիրուեցաւ Թէօ Պըրթէն, որ ժամ մը շարունակ, սրահի լարուած ուշադրութեան մէջ, պարզեց ընկերվարական կուսակցութեան հետապնդած քաղաքականութիւնը, թուեց Պլումի կառավարութեան ընկերային օրէնքները եւ ըսաւ թէ «Ժող. Ճակատը իր տեւականութիւնը կը պարտի խաղաղ կարգապահութեան մը, որուն կը հետեւին ամէնքն ալ»: Ցոյց համայնավարներու զանազան սայթաքումներն ու տուած դժուարութիւնները եւ շեշտեց — «Անոնք այս կամ այն օրինագիծը քուէարկելէ առաջ, նախ խորհրդային դեսպանատան հաւանութիւնը կ'առնէին»...

Ապա խօսք տրուեցաւ ընկեր Վ. Համբարձումեանին, որ ընդհանուր հետաքրքրութեան մէջ պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծագումը, 1907էն ի վեր Բ. Միջազգայինի անդամակցութիւնը, հայ ժողովրդի մղած ազատագրական կռիւները եւ անկախ Հանրապետութեան մը կազմութիւնը, մեր վերաբերմունքը Խորհ. Միութեան եւ Ժող. Ճակատին հանդէպ եւ շեշտեց.

— «Խորհ. Միութեան «մաքրագործումները» անխնայ կը շարունակուին Թրոցքիզմի, հակայեղափոխութեան եւ դաշնակիզմի անուան տակ, եւ մեր փոքրիկ երկիրն ալ կը գլխատուի իր զեկավար ձեռքերէն, երբ դեռ երէկ ամենակարող կը նկատուէին անոնցմէ շատերը: Համայնավարները «Ֆաշիստ» կը կոչեն բոլոր անոնք որ կը քննադատեն Խորհ. վարչաձեւը: Դուք ալ Ֆրանսացի ընկերներ անոնց աչքին «ընկերային դաւաճաններ» եւ «Ֆաշիստներ» էք այն չափով, ինչ չափով որ զանոնք կը քննադատէք: Մեր կուսակցութիւնը եղած է ժողովրդավար կուսակցութիւն եւ կը յարգէ միշտ խօսքի եւ կարծիքի ազատութիւնը: Սակայն մի մոռնաք, որ երբ մենք չենք ուզեր մեր շեշտուած մասնակցութիւնը բերել, այդ չկամութեան ու քաղաքական խարխափումներու հետեւանք չէ, այլ անոր համար, որ չենք ուզեր շահագործել Ֆրանսայի հիւրընկալութիւնն ու ապաստանի իրաւունքը»:

Ընկերը վերջացուց իր խօսքը հետեւեալ խօսքերով.

— «Միջին դարու Ֆրանսացի գիւղացիները աւանդութիւն մը ունէին: Արօրին շուրջ կը դառնային իրենց ձեռքէն բռնած կտոր մը հաց, վարսակ եւ վառած մոմ մը. Մենք ալ այսօր բոլորս եղբայրաբար կը դառնանք ընկերվարական դաւանանքին շուրջ, մեր ձեռքը բռնած ժողովուրդներու ազատութիւնը, ժողովրդապետութիւնն ու խաղաղութիւնը»:

Ընկեր Վ. Համբարձումեան վերջացուց իր խօսքը ընդհանուր ծափերու մէջ եւ շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեց Ֆրանսացիներուն վրայ:

Հոս ալ հայ կարմրուկները «գոց բերան» խօսքերով հարցեր տուին, որոնց ընկ. Համբարձումեան պատասխանեց լայնօրէն: Ժողովի նախագահ ընկեր Տանիէլ Փուաթէլ նկատողութիւն ըրաւ անոնց ըսելով թէ «դուք խօսքի ազատութեան ծանօթ չէք եւ չէք յարգեր: Միայն ընկերվարական ժողովներն են, որ այդ ազատութիւնը կուտան»:

Հանդէսը վերջացաւ խիստ համակրական մթնոլորտի մը մէջ:

*** Ընկերվարական ժողով մըն ալ ունեցանք ընկեր Եղիազար Մատուրեանի մօտ, ուր կուսակցական ներքին խնդիրներու շուրջ լայն տեղեկութիւններ տուաւ ընկեր Վ. Համբարձումեան:

Ինչքան փափաքելի է, որ այսպիսի հանդիպումներ յաճախ տեղի ունենան մեր օտար ընկերները լուսաբանելու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ

ԱՎԻՆԵՈՆ — Սէն Սաթուռնէն գիւղը, որ Ավինեոնէն 10 մղոն հեռու դէպի արեւելք կը գտնուի, ունի տասնէ աւելի հայ ընտանիքներ: Ամէնքն ալ գոհ են իրենց վիճակէն: Կ'աշխատին Կրոմէյլի թուղթի գործարանին մէջ, գիւղէն մէկ մղոն հեռու: Գործատէրը, Գ. Ծըպու տրամադրած է ձրի տուն եւ սի մը հող, գործարանին մօտիկ: Մօտ 30 ընտանիքներ կ'ապրին այս շրջանը: Կան Հայեր որ 1920էն ի վեր հոս կ'աշխատին:

Առկէց երկու տարի առաջ 8 ժամուան աշխատավարձն էր էրիկ մարդոց՝ 18 — 25, իսկ կիներու 12—15 Ֆրանք, իսկ հիմա 38 — 45 Ֆրանք է այրերու եւ 22 — 27 կիներու: Անոնք 20 — 25 պզտիկներ որոնք ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն: Ամէն պզտիկ իր բախտին ձգուած է: Հակառակ այս տխուր վիճակին, ամէն պզտիկ հայերէն կը խօսի, շնորհիւ ծնողներու խնամքին:

Վերջերս 5 — 6 սրտցաւ երիտասարդներ քով քովի գալով կ'որոշեն Համազգայինի մասնաճիւղ մը կազմել, յանուն նոր սերունդի փրկութեան: Անմիջապէս գործի կը լծուին եւ կը դիմեն հարկ եղած տեղերը: Այդ օրերուն ընկեր Վահան Համբարձումեան Մարսէյլէն Ավինեոն կուգայ Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբին դասախօսելու եւ Մարսէյլի ազգ. ընտրութեանց մասին բացատրութիւն տալու: Այս առթիւ Սէն Սաթուռնէն ալ հանդիպելով ժողով մը կը սարքուի, Գ. Միքայէլ Պապօեանի տունը: Ընկերը բացատրութիւն տուաւ Համազգայինի մասին եւ արձանագրուեցան տասնըհինգ անդամներ:

*** Մենք ալ սեւ հողին յանձնեցինք ապրիլեան սարսափներէն ազատուած երիտասարդ մը, Խաչատուր Մինասեան, ծնած 1909ին, Զարսանճաքցի: Աւելի քան երկու տարի տառապելէ վերջ, մեռաւ դեկտեմբեր 7ին: Այս առթիւ Սէն Սանթուռնէնի Համազգայինը եւ Ավինեոնի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի ընկերները խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Գ. Վարդերէս Մինասեանի եւ բոլոր պարագաներուն:

Լ. ՕՎԻԿԵԱՆ

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Ի՞նչ է պատահել, կրկնեց էֆէնդին:

Տէրտէրը պատմեց ինչ որ հաղորդել էր նրան Զուլօն եւ խնդրեց էֆէնդուց օգնել թշուառներին:

Կան մարդիկ, որոնք վտանգի, դժբախտութեան ժամանակ եւ ուրիշներին հասած նեղութեան ժամանակ, փոխանակ փրկութեան հնարքների վրայ մտածելու, փոխանակ օգնութեան շուտափոյթ ձեռք մեկնելու, սկսում են քննադատել դժբախտութեան պատճառները, եւ իրանց խիղճը հանգստացած են համարում, երբ մեղադրանքի մի նիւթ չեն գտնում: Ի հարկէ այդ դատաստանը կատարւում է իւրաքանչիւր մարդու հասկացողութեան համեմատ: Էֆէնդին ոչ միայն անխիղճ եւ անբարոյական չէր համարում պատահած անցքը, այլ արդարացնում էր նրան, որպէս հետեւանք, որի պատճառը իր կարծիքով դատապարտելի էր: Այս մտքով նա հարցրեց.

— Ասացէք, տէր հայր, դիմն էլ այդ բանը կ'անէ՞ր, ինչ որ տանուտէր Խաչօն արեց, եթէ մօտ պահելով այնպիսի կասկածաւոր մարդիկ, որոնք գիւղացիներին խելքից հանելով, զանազան յիմարութիւններ էին քարոզում:

— Յիմարութիւն է, շատ յիմարութիւն, պատասխանեց քահանան, — բայց խեղճ գիւղացիները ինչո՞վ են մեղաւոր, որ մի քանի խենթերի պատճառով Թուրքերը բոլորին էլ կրակի մէջ ձգում: Մեր հարեւան Զաքօն շատ ողորմելի մարդ է, նա այնքան երկչոտ է որ մինչեւ անգամ իր շուքիցն էլ վախենում է. Նրան ինչո՞ւ են չարչարում, նրա ընտանիքը ինչո՞ւ են բռնաբարում. այդ ի՞նչ անգթութիւն է:

— «Դալար ծառն էլ չորի հետ խառնուած այրւում է» - աշխարհի կարգը այսպէս է, տէր հայր, ո՞վ է ջոկում թացը չորից... պատասխանեց էֆէնդին, ինքն էլ զարմանալով իր բազմիմաստ խօսքի վրայ: — Երբ Աստուած պատուհաս է ուղարկում մարդկերին պատժելու համար, արդար երեխային մեղաւոր ծերի հետ գերեզման է տանում, չարն ու բարին խառնւում են միմեանց հետ... Այսպէս է լինում եւ կառավարութիւնների վըրէժխնդրութիւնը, երբ պէտք էր պատժել մի հասարակութիւն: Գիւղացիներին վնաս կը հասնի, ասում էի ձեզ, տէր հայր, բոլոր գիւղացիներին.

Քահանան պատասխանելու մի խօսք եւս չգտաւ: Էֆէնդու բերած ապացոյցը շատ զօրաւոր էր: Խոլերայի կամ ժանտախտի ժամանակ, երբ մարդիկ պատժւում են իրանց մեղքերի համար, մի՞թէ արդարների եւ մեղաւորների մէջ խտրութիւն է դըրւում, — չորն էլ թացի հետ այրւում է... Այդպէս էր մտածում աէրտէրը: Նա մինչեւ անգամ մոռացաւ Հարեւան Զաքօին, եւ էֆէնդու վերջին խօսքերը ձեւցրին նրան մի բան, որ աւելի մօտ էր նրա սրտին. Նա ասաց.

— Եթէ բոլոր գիւղացիների տները այնպէս կը թալանեն որպէս այսօր կողոպտում էին ծերունի Խաչօի տունը, իմ ապաւէնները խօ կը կորչեն...

— Այդ մասին դուք անհոգ կացէք, տէր հայր, պատասխանեց էֆէնդին, ես էգուց բոլորը հաւաքել կը տամ: Բայց դուք այն ասացէք, տէր հայր, պատասխանեց էֆէնդին, ասացէք Խաչօն ինքը մեղաւոր չէ՞, որ այսպէս պատժւում է:

Խաչօի այն օրուայ անցքը իր վրայ դարձրեց բոլոր գիւղացիների ուշադրութիւնը, թէեւ գործի մանրամասնութիւնը ոչ ոքին յայտնի չէր, այսու ամենայնիւ բոլորը մեղադրում էին նրան: «Հային ի՞նչ սազ կը գայ զէնքը», ասում էին նրանք, «եթէ կըրակը աւելու լինես երեխայի ձեռքը, առաջ իր մազը կ'այրէ»... Քահանայի կարծիքը շատ չէր տարբերւում այս տեսակ մտածութիւնից: Նա էֆէնդու հարցին պատասխանեց.

— Ես մի բան գիտեմ, որդի, երբ ճնուղները սրոց եւ բրոց եկան Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոսին բռնելու, Պետրոս առաքեալը սուրը քաշեց, զարկեց եւ քահանայապետի ծառայի՝ Մաղքոսի ականջը կտրեց: Այն ժամանակ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս սաստեց Պետրոսին, ասելով, որ սուրը իր տեղը դնէ, որովհետեւ սուր բանեցնողը սուրով կը կործանուի: Այս խրատը մենք պէտք է չմոռանանք, եթէ ուզում ենք քրիստոնէական հաւատի դէմ չմեղանչել:

— Փառաւորուիս, տէր հայր, լաւ ես հասկացել, ասաց էֆէնդին, — իսկ այն տեսարանները կարդացի՞ք:

— Կարդացի. մի հատ ընկել էր տիրացու Սիմոնի ձեռքը, բերեց ինձ մօտ, միասին կարդում ենք, կարդում ենք, ոչինչ չենք հասկանում: Ասում եմ, օրհնածներ, գրում էք, օրինաւոր բան գրեցէք, որ համ հոգու, համ մարմնի շահ լինի, որ մարդ կարդայ, իր մեղքերը զղջայ. այս տեսակ ծուռ-տուռ բաներից ի՞նչ օգուտ: — Տիրացու Սիմօն, դրուստ չե՞մ ասում, դու էլ խօ կարդացիր:

— Ես չհասկացայ, պատասխանեց մանկավարժը, որ առիթ ունեցաւ իր գիտակցութիւնը ցոյց տալու, — բոլորը սատանայական բաներ էին: Եթէ Յայսմաւուրքից կամ Հարանց վարքից գրէին, ժողովուրդը կը կարդար եւ կը խրատուէր. — Բայց ես ուրախ եմ, որ Վարդանը պատժուեցաւ, շատ հըպարտ տղայ էր: Մի անգամ մտնում է իմ դպրոցը, ասում է. ի՞նչ ձեր գործն է կրթութիւնը, դուք երեխաներին փճացնում էք, գնացէք իշաներ արածեցէք: Այդ ասելու խօ՞սք է. կարծես, ինքը ինձանից շատ է կարդացել:

— «Իշի քացին աւելի է ցաւեցնում, քան թէ ձիունը» — խօսեց էֆէնդին: Այդ Վարդանը ինձ էլ շատ անգամ վիրաւորել է:

Այսպէս տէրտէրը, մանկավարժ տիրացուն եւ երկրի պաշտօնական մարդը, իւրաքանչիւրը իր դատողութիւններն էր յայտնում ցաւալի անցքերի մասին, եւ նրանցից ոչ ոք չէր մտածում, թէ ի՞նչ էր կատարւում Հարեւան Զաքօի տանը: Նրանցից ոչ ոք չէր ցաւակցում, թէ ինչ դրութեան մէջ էր այս գիշեր տանուտէր Խաչօի ընտանիքը: Այդ մարդը, որի բարութիւններին այնքան պարտական էին գիւղացիները, այժմ բոլորի բարկութեանը առարկայ դարձաւ, որովհետեւ նրա վարմունքը գիւղացիների կարծիքով դատապարտելի էր:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Maison HERATCHIAN

6 Rue Lamartine (Petit Journalի *ետեւի փողոցը*) *մէթրօ* **Cadet, Tél. Trud. 43-19**

Փարիզի ամենալաւագոյն նպարավաճառատունը արեւելեան թարմ եւ ընտիր նպարեղէններու։ Ծնունդի եւ Նոր Տարիի առթիւ առաջուան նման առաջնակարգ չոր մրգեղէններ՝ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԷՆ, ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ եւ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ, մեծաքանակ վաճառում։ Ամէն օր՝ *ԹԱՐՄ ԵՒ ԱՆԱՐԱՏ ՍՈՒՐՃ* LIVRAISON à DOMICILE: 50 փրանքէ վեր գնումներու համար ձրի ճամբեցիկ ճուկներ։ Խանութը փակ է կիրակի օրեր, իսկ բաց է միւս օրերը։

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՆԽՏԻՐ 24_31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՄԹԵՐՔՈՎ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

„ԱՐԱՐԱՏ" ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

39 Rue de Trévise, Métro: Cadet, Tél. Prov. 05-91

Livraison rapide à domicile

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ»

Տօնական օրերուն յիշեցէք կ. Խաչը գնելով ձեր պտուղները

26 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 2 ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ 8 RUE BOSSUET. *Փարիզ*

Ուր պիտի գտնէք պտուղներու չնտիր տեսակներ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Հաճելի ժամանց սիրուն անակնկալներով

Պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ *Մուտքը ազատ է։*

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Լիոնի մէջ

Կազմակերպուած Րաֆֆիի Թոքելենական Ցանձնախումբի կողմէ եւ մասնակցութեամբ քաղաքական կուսակցութեանց, ազգային եւ Հայրենակցական Միութեանց եւ հայկական վարժարանի աշակերտութեան, 26 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Յրդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Կը նախագահէ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՑԷՊԼԱՀԵԱՆ, կը խօսի Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ։ Խօսք պիտի առնեն PÈRE TALLON *եւ* PÈRE HUET։

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, պար, արտասանութիւն եւայլն։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները։

10 տարեկանէն վար պզտիկներու մուտքը արգիլուած է։

Մուտք՝ ծախսերու համար 2 Ֆրանք։

Հրաւէր

Ֆրանսական Նախկին Կռուողներու ընկերակցութեամբ, Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւնը այս Շաբաթ օր այց մը պիտի կատարէ Կթուալի Անծանօթ Զինուորին, բոցը հրահրելու համար։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները ներկայ գտնուիլ։ Հաւաքավայր՝ Մէթրօ **George V.** *ժամը ճիշդ 6ին (երեկոյեան)։*

Խնջոյք

Կազմակերպուած Մարսէյլի Գըլէի հայրենակցական միութեան կողմէ

Ի նպաստ կարօտ հայրենակիցներու

25 Դեկտեմբեր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Շահրիկեան սրահը, Մարսէյլ։ Լիոնէն հրաւիրուած են Պ. Պ. Գ. Թուրիկեան եւ Գ. Շէյրէրեան։ Տեղի պիտի ունենան նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԻՄԱՍՏԻԿ ԱՇՃԵԱՆ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ 26 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՊՕՂՈՍ ԱՇՃԵԱՆԻ մահուան յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Յառաջիկայ Կիրակի, Դեկտ 26ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի ի յիշատակ հանգուցեալ Խաչիկ Խաչէրեանի, նորոգ հանգուցեալ ողբացեալ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲԻ եւ համայն Խաչէրեան ինչպէս նաեւ Տոքթ. Տիգրան Մէսթճեանի ծնողաց եւ գերդաստաններուն ննջեցեալներուն համար։ Պիտի պատարագէ Տ. ԱԴԴԷ Քհնյ. ՓԱՑԼԱԿ։

Տարաբախտ Յակոբին մայրը՝ այրի Տիկին Թագուհի Խաչէրեան, յաւերժացնելու համար իր որդւոյն յիշատակը նուիրած է Ս. եկեղեցւոյս պատարագի արժէքաւոր զգեստ մը, որուն օրհնութիւնն ալ պիտի կատարուի նոյն օրը։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալներուն յիշատակը յարգող ազգականներն ու բարեկամները։ Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 9, Ս. Պատարագ 11։

Շոգեկառքը Կառ տիւ Նորէն՝ 8,05, 8.50, 10.36, *եւ* 11.05։

Յ. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ՝ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն, 22, Rue Maubeuge (9):

Խորհրդակցութիւն եւ դատական պաշտպանութիւն.

Ընդունելութեան ժամեր՝ 5էն 7, եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ սարքած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 12ին եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.—

9, 798, 973, 287, 557, 350, 198, 658, 471, 806, 96, 126, 861, 1285, 650, 1203, 518, 1267, 713, 451, 656, 906, 707, 685, 909, 571, 1453, 366, 560, 1266 460, 66, 311, 309, 1295, 115, 569, 1370, 899, 370, 570, 68, 720, 179, 855, 827, 813, 1471, 977, 694, 235, 155, 285, 294, 392, 1212, 887, 3, 429, 970, 288, 668, 974, 1306, 511, 1214, 358, 563, 669, 821, 504, 722, 1279, 1006, 826, 1259, 1264, 1409, 389, 1291, 622, 1218, 703, 801, 1459, 789, 664, 520, 1198, 290, 972, 182, 832, 1292, 803, 1302, 968, 618, 695, 918, 1455, 998, 1307, 331, 820, 675, 1355, 324, 697, 1, 391, 715, 306, 658, 986, 954, 319, 472, 914, 1273, 430, 1457, 43, 683, 656, 1461, 1277, 1220, 372, 786, 858, 738, 97, 659, 215, 14, 662, 990, 665, 1215, 794, 338, 117, 1308, 1260, 200։

Շահած իրերը ստանալու համար դիմել Պ. Երուանդ Ցեցարութիւնեանի 13 Rue d'Orsel, Paris(18)։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է Վիրոֆլէի կեդրոն թաղամասին մէջ, օթօպիւսի կայանին ճիշդ դիմացը, 58 bis, Route Nationale, Viroflay (S. et O.), *դերձակի գեղեցիկ խանութ մը բոլոր կազմածներով։ Փայլ՝ ուզուած տեւողութեամբ։ Նըպաստաւոր գին։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Պատրիկ Պետեանի*, 21 Rue Banès, Meudon (S. et O.)։

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՍԻՓԱՆ_ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 26 ԴԵԿՏ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

AERO-CLUB DE FRANCEԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, ***6, Rue deGalilée, Paris***

Յ ՀՈԳԻՆՈՑ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՃԱԶ, ՊԱՐԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ԺԱՄԸ 5ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԱՄԵՐԳ՝ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ *ԲԼԱՄԹԻՔ ՊԱՐԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱԹՐԱՔՍԻՈՆՆԵՐ, ԵՒՆ.*

Կը ներկայացուի՝ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, սպասարկութիւն երգչախումբի անդամուհիներու կողմէ. *Մուտք 12 Ֆրանք*

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՐՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, տեղի կ'ունենայ, Կիրակի Դեկտեմբեր 26ին, ժամը 4ին, իր Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գրենոպլ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՍԵՅՏՈՒԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը եւ դասախօսութիւնը 25 դեկտ., շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ճաշարանին

Խնջոյք

Կազմակերպուած Իսի - լէ - Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ՄՀՕ» խումբին կողմէ, մարտիկ «Մ Հօ»ի յիշատակին։ Կիրակի 26 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին «Արմէնեան» դպրոցի սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Կը նուագէ թառիստ Արգար։ Կ'երգեն Օր. Ա. Գանտիլեան, եւ կ'արտասանեն ընկերներ Եղիա Սերոբեան, Արիս Գարաեան, Հայկ Եափուճեան, Ստեփան Պօղոսեան։

Կը նախագահէ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, կը խօսի Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մուտք 7 փրանք

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հասած են Գահիրէէն իր կեդրոնին 1938 տարուան պատի օրացոյցները. շքեղ կազմով եւ հիանալի բովանդակութեամբ։

Գինն է 10 Ֆրանք Ֆրանսայի համար։ Դիմել Վարչութեան գանձապահին, Պ. Ե. Ցարութիւնեանի. 13 Rue d'Orsel, Paris (18)։

ՏՕՆԱԾԱՌ ԵՒ ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ

Կրընոպլի Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ իր դպրոցի սաներուն համար։ 26 դեկտեմբեր կիրակի ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին ծնողները։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, 26 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Կ. Ակումբի սրահին մէջ։

ՏՕՆԱԾԱՌ, իր դպրոցի աշակերտութեան կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ երկու մանկական թատերգութիւններ, «ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ» եւ «ԱՈՒԿՐԱՏ»ը։ Մուտք՝ 2 Ֆրանք։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԽԹՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի կողմէ, **24** դեկտեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը **8.30**էն մինչեւ առաւօտեան ժամը **5**, **6, Place du Pont, Café de la Mairie**ի շքեղ սրահներուն մէջ։

Հաճելի ժամանց ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՆԵՐԿԱՅ ԸԼԼԱԼՈՒ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑԱՐԵՎԵՐՋԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

25 *Դեկտ. Շաբաթ, ժամը* **9**էն *մինչեւ առաւօտ*

ՍԱԼ ՄԻՍԻԷՆԻ սրահներուն մէջ, **13 Rue d'Issy (Billancourt)**

Ի պատիւ Նոր զինուորներու

Նախագահութեամբ **Mr CRESSON**ի, **Maire d'Issy** *եւ* **Dr. ALESSANDRI**ի, **Conseiller-Général.**

Կը ներկայացուի «Թիւ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ» (աւելու)

Կէս գիշերէն յետոյ կոփամարտի մրցում. Պ. Գ. ՊԱՆԻԿԵԱՆ եւ Պ. ՓՐԷՍԻ

Զանազան հաճելի անակնկալներ։ Ընտիր Ճազ-Թանկօ։ Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով։ Կէս գիշերէն յետոյ պար, մինչեւ լոյս։

Մուտք 7 Ֆր., ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԷՍ ԳԻՆ։

Թէյասեղան—նուագահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 26 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 22, Rue Petit St. Jean*ի Այարկի սրահը։ Կը հրաւիրուին Ամասիայի եւ Մարզուանի ու շրջանի բոլոր հայրենակիցները։ Տեղի պիտի ունենայ միութեան վիճակահանութիւնը։*

Մուտքը ազատ է։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ։

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՃԷՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐ

Թիթեղեայ ամաններու մէջ

ՔԻԼՕՆ 10 ՖՐԱՆՔ

Դիմել **J. BEHAR**ի. **45 Rue d'HAUTEVILLE, Paris**

Tél. Provence 16—72

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՍ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD **ORIENT LLOYD**

48 rue de la République **7 rue Auber, Paris**

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 *եւ* C.74-51 Tél. Opera 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդ՝ երբ համար մատչելի գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) *մէթրօ* Cadet *եւ* Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամը)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով։ Մեր մասնագիտութիւնն է *ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ* եւ *ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՊՕԼՍՕՅԻ* պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր *ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊ*ով կընսար վրայի փարիզի բոլոր ճաշարաններուն դէմ։ Կիրակի օրեր *ԷԹՄԷՔ ՏԱՍԱՅԻՖ* եւ սեղ. ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ *Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ*ի եւ մասնակցութեամբ *ՋԱՖԻՐԷ* խանըմի։ Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մեր այցելութիւն բաւական է մեր անւական յաճախորդը դառնալու համար։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13')Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ
25
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
25 DECEMBRE
1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3612 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տօնական օրեր են եւ մարդիկ առիթ պիտի ունենան «բացուելու»: Գլուխ գլխի խօսելու շատ մը բաներու մասին:

Ըստ ընկալեալ սովորութեան, անշուշտ խօսակցութեանց ամէնէն հրատապ նիւթը պիտի կազմէ քաղաքականութիւնը, — միջազգային կացութիւն, Անգլիա, Ջին-Ճափոն, Ռուսաստան, Միջերկրականի խնդիր, Իտալիոյ գաղտնի ծրագիրները, Թուրքիոյ գլխուն գալիք փորձանքները եւայլն:

Քաղաքական տեսութիւններէն վերջը, հարկաւ սեղանակիցները պիտի բարեհաճին խօսիլ նաեւ ազգային կեանքի մասին, ձաղկելով ներքին պայքարները, հառաչանքներ արձակելով համերաշխութեան համար, աչք եւ միութիւն քարոզելով:

Ետքը, քիչ մը աւելի սեղմելով շրջանակը, պիտի ողբան պանդխտութեան դառնութիւնները, տնտեսական տագնապը, բանուորական տառապանքը, նոր սերունդին օտարացումը: Եւ, բնականաբար, — «Հայրենի՜ք, հայրենի՜ք, ե՞րբ կը բացուին դուռները, ե՞րբ կ'ունենանք ազատ եւ ամբողջական հայրենիք, ուր կարենանք տեղաւորուիլ, այնտեղ թափել մեր քրտինքն ու վաստակը:

Այս առթիւ սեղաններ ալ պիտի սարքուին, եւ բաժակաճառեր պիտի արտասանուին տաք ու պաղ, համաձայն խօսքանիշերին համոզումներուն կամ նախասիրութեանց: Բայց, բոլորը մէկ պիտի ուզեն որ գալիք տարին բարով գայ, այսինքն լի բարիքներով:

Շատ չտեսնենք այս միամիտ սովորութիւնները, այն միճակին մէջ ուր կը գտնուինք:

Ուրիշներ ալ, աւելի մեծեր եւ բախտաւորներ, նոյն ճամբէն կը քալեն: Տարբերութիւնը՝ մանրամասնութեանց մէջ է, եւ ոչ թէ հիմնականին: Տարբերութիւն՝ ցեղի, միջավայրի, դաստիարակութեան, աւանդութեան եւ խառնուածքի:

Դարերէ ի վեր ազատ ապրող՝ հայրենիքի եւ պետութեան, ազատ եւ անկախ եւ ապահով, անշուշտ անոնք չունին մեր դառնութիւնները եւ Ծնունդի կամ Նոր Տարին կը տօնեն, կը լուացնեն իբրեւ օրեր խրախճանքի եւ կերուխումի:

Եւ սակայն, անոնք ալ ունին բազմազան հոգեր: Միայն թէ գիտեն ամէն գործի իր տեղը տալ, ինչպէս ամէն մարդու՝ իր դերը:

Օրինակ, Ֆրանսացին այնքան չզբաղիր քաղաքական խնդիրներով, որքան Հայը: Ոչ թէ անոր համար որ չի մտածեր կամ չըմբռներ. այլ որովհետեւ գիտէ որ այդ հարցերը չեն լուծուիր ընտանեկան կամ սրճարանային ասուլիսներով:

Միւս կողմէ, ունենալով իր քաղաքական եւ ընկերային համոզումները, եւ ընդհանրապէս ըլլալով գործօն անդամ կամ բոլորտիքեան՝ այս ու այն հոսանքին, գիտէ որ քաղաքական տեսութիւններն ու վէճերը կրնան արդիւնաւոր ելքի մը յանգիլ իրենց ժողովներուն մէջ: Հոն է որ կը խօսին թէր ու դէմ, կը լուսաբանեն մութ կէտեր, կ'արծարծեն նոր տեսակէտներ:

Ուրիշ խօսքով, այդպիսի միջավայրերու մէջ, քաղաքական խօսակցութիւնները կը ծառայեն ոչ թէ ամուլ հետաքրքրութիւններ գոհացնելու, այլ դաստիարակելու, հասունցնելու, մղում տալու կամ խափանելու:

Պատահաբար չէ որ կը ծանրանանք այս կէտին վրայ: Եւ երբեք չենք չափեր մեր կացութիւնը՝ Ֆրանսականին, անգլիականին կամ պելճիականին հետ:

Բսել կ'ուզենք, — այստեղ մարդիկ ամէն բանէ առաջ իրենց անձնական հոգերով կը զբաղին, եւ եթէ ուզեն աւելի բարձր ոլորտներու մէջ սաւառնիլ, երբեք չեն կորսնցներ իրական գետինը: Իրենց միտքը միշտ կը բանի, բայց կը բանի ոչ թէ իբրեւ մարմաջ, այլ իբրեւ գործելու տրամադրութիւն, հակում եւ աշխատանք:

Այս տեսակէտէն, չէ՞ք ընդունիր թէ մենք աւելի շատ կը խօսինք, կը վիճինք, իրարու հետ չափուելու մարզանքներ կը կարդանք տեղի-անտեղի, պատահականութեան ձգելով բուն գործը:

Եւ այս չէ՞ հիմնական պատճառը, եթէ այսօր այնքան տժգոյն եւ մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ Հայկական Արտասահմանը:

Տարիները կը թաւալին անողոք, դէպքերն ալ իրար կը հրմշտկեն սրընթաց, խառն ի խուռն ու վրդովիչ, քաղաքական տեսութիւններ պարզել տալով ամէնէն համրակին ալ, — իսկ մեր հանրային կեանքը հետզհետէ կը գունատի:

Արդէն անրաւական կուգային չարժումի, գործունէութեան, գիտակից եւ յարատեւ աշխատանքի տարրերը, հաստատութիւն, օրկան կամ անհատ, — բայց նորէն այդ եղածն է որ կը մաշեցնենք: Այն նախապաշարումը գոյացեր է թէ՝ ասոր եւ անոր ճակտին գիրը, ճիտին պարտքն է աշխել, ելքեր փնտռել, իսկ միւսները — ջախջախիչ մեծամասնութիւնը — իրաւունք ունին միայն կարծիք յայտնելու, քննելու եւ անցնելու, գիտելու եւ ալէլուիա կարդալու:

Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս վրդովիչ է կեցուածքը միջին երիտասարդութեան:

Շատերը, այդ շարքէն, իրենց ճաշակէն կամ գիտութենէն վար գտնելով հայկական իրականութիւնը — արմատախիլ ժողովուրդի մը հոգերը — կը նախընտրեն աշտարակի մը կատարէն նայիլ անոր վրայ:

Ուրիշներ նախապաշարուած՝ ներքին պայքարներէ եւ կուսակցական վէճերէ, կը կարծեն թէ լաւագոյն ելքն է քաշուիլ անփական պատեանին մէջ, եւ մնացեալը ջուրին տալ:

Դեռ ուրիշներ կը գոհանան ազգին ժպիտ մը, անգին արտասուք մը ցանել, եւ ձեռքերը գրպանը, կռնակները կռնկած տուն երթալ:

... Ո՞ւր կրնայ տանիլ այս ճամբան, — թող իրարու հարցնեն անոնք որ գլուխ գլխի պիտի գան այս տօնական օրերուն, աշխարհին եւ ազգին չարն ու բարին դատելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ԵՒ ԾԱՒԱԼՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՄԸ ԹԵՐԹԷ ԶՐԿԵՑ ՓԱՐԻԶԸ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅ ՎԱՅՐԵՐ

»»»» ० ««««

Հանրապետական պահակներ կը փորձեն պարպել քիմիական գործարան մը

Վարչապետին գործօն միջամտութիւնը

Երէկ, ուրբաթ, անակնկալ գործադուլ մը թերթէ զրկեց Փարիզը եւ շատ մը վայրեր: Հազիւ քանի մը կրպակներ յաջողած էին մաս մը թերթ ձեռք ձգել: Կարգ մը թերթեր ալ մասնաւոր ցրուիչներ վարձած էին, թաղէ թաղ շրջելու համար: Բայց այս բոլորը կը կազմէին կաթիլ մը՝ ծովուն մէջ:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, վերջին օրերս վերսկսած էին բանւորական խլրտումները, մասնաւորապէս նպարեղէնի ճիւղին մէջ: Իսկ ուրբաթ գիշեր, առաւօտ դէմ պատահեցաւ աւելի ծանրակշիռ դէպք մը, — գործադուլ հռչակեցին փոխադրական ընկերութեանց եւ բեռնակառքերու բանւորները, ինչ որ մասնաւորապէս լրջօրէն խանգարեց թէ թերթերու եւ թէ ուտելիքներու բաշխումը: Բարեբախտաբար գործադուլը սահմանափակուած էր մասնաւոր ընկերութեանց մէջ, այնպէս որ երթեւեկը չխանգարուեցաւ. Կանոնաւորապէս կը բանէին երկաթուղիները, հանրակառքերը, մեթրօն եւ թաքսիները որոնք տարբեր սէնտիքայի մը ենթակայ են:

Ուրիշ ծանր դէպք մը եւս պատահեցաւ Փարիզի հիւսիսային-արեւմտեան շրջանին մէջ: Քոլոմպի Կուտրիչ գործարանին (քիմիական արտադրութիւններ եւ ձգախէժ) բանւորները գործադուլ հռչակած եւ հաստատութիւնը գրաւած ըլլալով, կառավարութիւնը հրամայած էր պարպել ոստիկանութեան միջոցաւ: Գործադուլը հռչակուած էր Դեկտեմբեր 13ին, իբրեւ հետեւանք բանուորի մը արձակման: Հաստատութեան գրաւումը տեղի կ'ունենար կարգով. բանուորներու իւրաքանչիւր խումբ փոխն ի փոխ տուն կ'երթար հանգստանալու եւ ճաշելու համար:

Ուրբաթ օր, երբ առտուան հերթապահ խումբերը կուգային, տեսան որ բազմաթիւ հանրապետական պահակներ թոյլ չէին տար որ ներս մտնեն եւ կը ցրուէին համախմբումները: Ներսը փակուած բանթողները երկու ժամ հնչեցուցին հաստատութեան սուլիչները: Եւ ահա 1000աւոր բանուորներ հասան շրջակայ գործարաններէն, որոնց մեծ մասը կը դրադին աստղագիտութեանց շինութեամբ: Քիչ յետոյ համակրանքի համար նստուկ գործադուլ հռչակեցին Լուինի եւ Փոթէզի օդանաւային գործարաններուն, Կնօմ է Ռօնի ինքնաշարժի գործարանին, Էրիքսոնի հեռաձայնի գործարանին, Ալսթոմի ելեկտրական շինութեանց գործարանին բանուորները: Ջախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ 30.000 քաղաքացիներ համախմբուած էին Քոլոմպի գործարանին առջեւ, իրենց համերաշխութիւնը յայտնելու համար: Երբ հանրապետական պահակները քաշուեցան, այս բազմութիւնն ալ հօսրացաւ հետզհետէ:

Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, անմիջապէս խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան վարչապետին, ներքին նախարարին եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակներուն միջեւ: Վարչապետը վճռապէս յայտարարեց թէ ոստիկանութիւնը անյապաղ պիտի պարպէ Կուտրիչ գործարանը եւ այն բոլոր հաստատութիւնները ուր նստուկ գործադուլ հռչակուած է: Իրիկուան դէմ կացութիւնը մեղմացած էր, միջին ճամբայ մը գտնուած ըլլալով:

Ցուցահանդէսը պիտի վերաբացուի 1938ին

»»»» ० ««««

Երեսփ. Ժողովը 260ի դէմ 337 ձայնով հաւանութիւն յայտնեց Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին վերաբացման: Այս առթիւ քուէարկուեցաւ 450 միլիոն ֆրանքի վարկ մը, եւ հիմա կը սպասուի Ծերակոյտին վաւերացման: Այս կողմէն ալ ընդդիմութիւն չի նախատեսուիր, այնպէս որ ցուցահանդէսին վերաբացումը ապահով է այլեւս:

Օրինագծին քննութեան առեն, երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, բայց տրամադրութիւնները կրքոտ չէին եւ բանավէճը աւելի շատ ակադեմական հանգամանք ունէր: Փարիզի եւ գաւառական գլխաւոր քաղաքներու երեսփոխանները մեծ մասով կուսակից էին վերաբացման, իսկ դէմ՝ գիւղական շրջաններու ներկայացուցիչները: Այս վերջինները կ'առարկէին թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ ցուցահանդէսին պահպանման եւ վերայարդարման յատկացուած վարկերը գործածել ճամբաներու բարւոքման եւ ելեկտրական ուժի արտադրութեան: Բայց քաղքցի երեսփոխանները ի վերջոյ յաղթեցին, դիտել տալով թէ հազարաւոր այցելուներ պիտի շրջին գաւառներու մէջ:

Կարգ մը երեսփոխաններ պնդատեցին թէ ցուցահանդէսը 1.000.000.000 ֆրանքի զուտ կորուստ մը ձգած է: Առեւտրական նախարարը պատասխանեց թէ այդ կորուստը մասամբ գոցուած է այցելուներու ծախսած միլիոնաւոր գումարներու եկամուտներով: Վերաբացման կուսակից երեսփոխաններն ալ բացատրեցին թէ ցուցահանդէսը նպատակ ունի ոչ միայն Ֆրանսայի բարոյական վարկին, այլ եւ խաղաղութեան դատին: Աջակողմեան երեսփոխան մը առարկեց թէ 450—480 միլիոն վարկով կարելի է վեց նոր առագանաւ շինել: Նախկին նախարար Պ. տը Մոնզի չեշտեց թէ ինք անձնապէս շահագրգռուած է ցուցահանդէսին վերաբացումով, որովհետեւ... բնաւ չէ տեսած: — «Բան մը կորսնցուցած չէք», դիտել տուաւ աջակողմեան երեսփոխան մը: — «Իսկ ձեզ պէտք է ցուցադրել հրէշային երեւոյթներու տաղաւարին մէջ», պատասխանեց ձախակողմեան երեսփոխան մը:

Առեւտրական նախարարը յայտնեց թէ 23 ազգերէ 17ը թեր են ցուցահանդէսին վերաբացման, իսկ Անգլիոյ ձեռնպահութիւնը առժամեայ կը համարուի:

Օրինագծին տրամադրութեամբ, 450 միլիոնի գումարը պիտի ճարուի պարգեւատար մուրհակներով որոնք պիտի ծախուին թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահմանի մէջ: Այս մուրհակները գնողները ազատ մուտք պիտի ունենան ցուցահանդէսին մէջ եւ ճամբորդութեան դիւրութիւններ պիտի վայելեն ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԻԵՏԻՍ

Չորեքշաբթի առտու սօսի մը՝ խմբագրատան անկիւնը: Նոյնինքն, — Սօսեայ Տղան, կամ Կ. Մեհեան կամ Վ. Իշխանեան: Բուն անունով, — բող գիտցողները պատ ինն չգիտցողներուն:

— Ինչո՞ւ այսքան ուշ մնացիր: Տասնրհինգ օր է որ ճամբայ ելած ես:

— Հինգ օր Վենետիկ վար դրին, յետոյ իջայ Միլան, ուր բանախօսութիւն ալ սարքեր էին, հանդիպեցայ եւս Հռոմ: Շա՞տ է մէկուն համար որ Պալքաններու ստորոտը ծնած էր 15 տարիէ ի վեր եւ առաջին անգամ կը հանդիպի արեւմտեան Եւրոպա:

— Ընդհակառակն, կը մաղթեմ որ աւելին տեսնես, աշխարհի այս մասն ալ ճանչնալով մինչ այնպէս ինչպէս «Թուրքիան իր հոգերով եւ փառքով»:

— Շատ չես փոխուած

— Դուն ալ չես փոխուած

Այսպէ՞ս է աշխարհը: Մէկը միւսը պիտի մխիթարէ՝ միշտ լաւ տեսնել

Կը փորձեմ «զրոյց» մը սարքել.

— Ի՞նչ նորութիւն բերած ես Պալքաններէն, — ազգային, քաղաքական, կուսակցական:

— Ինծի հե՞տ ալ *էնթըրվիւ*: Զգէ ի սէր Ալլահի, յետոյ կը խօսինք: Ես աւելի կարեւոր լուր մը բերած եմ «Յառաջ»ին:

— Պատմէ՛, գրի առնեմ:

— Ահա պատրաստ է, առ կարդա: Կարդացէք դուք ալ.

— *«Քանի մը օր առաջ, ճամբորդութեանս ընթացքին, առիթն ունեցայ տեսնելու Թալէաթի ահաբեկիչը, ընկ. Սողոմոն Թեհլիրեանը: Ուրիշ խնդիրներու կարգին խօսեցանք նաեւ այս մասին:*

— Կարդացի՞ք, հարցուցի «Հաալ-բի» հրատարակութիւնը:

— Այո՛, պատասխանեց Թեհլիրեան ծիծաղելով եւ ուսերը թօթուելով:

— Ի՞նչ ունիք ըսելիք այդ հրատարակութեան մասին:

— Մտացածին եւ սուտ՝ սկիզբէն մինչեւ վերջ: Ըսեմ, անմիջապէս, որ ես երբեք գրի առած չեմ այդ պատմութեան պատմութիւնը:

— Մտադի՞ր չէ՞ք գրի առնելու զայն:

— Այո՛, նօթերս կը դասաւորեմ արդէն ու շուտով կը սկսիմ գրի առնել ամբողջ խորհուրդը՝ այնպէս ինչպէս որ տեղի ունեցած է:

— Հրատարակելու համար, անշուշտ.

— Ի հարկէ՛: Ու պատասխանած ըլլալու համար բոլոր չարախօսներուն:

— Թարգմանի՞չ ձեր այդ յուշերուն:

— Պա՛րզ է, — «Ի՞նչպէս սպանեցի Թալէաթ փաշան»:

X

Ուրեմն, Ծնունդ օրով ձեզի տուած եղայ երկու աւետիս, — «աղջամուղ ժամանումը» «Յառաջ»ի երիտասարդ եւ գրագէտ աշխատակից Վ. Իշխանեանի, եւ մշակումը՝ Սողոմոն Թեհլիրեանի յուշերուն:

Վախնամ «հին յեղափոխական» Ա. ի եւ իր ընկեր առաջ հաղորդած կ'ըլլայ այս լուրերն մէկն ու մէկը.

ՎԱՀԷ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մ. Քիւրքճեան ընտանիք, Օլնէ-Սու-Պուա,	125
Պօղոս Պօղոսեան, Ալֆորվիլ	50
Կ. Մ. Կոստանեան, Ալէս	25
Գումար՝	200
Դեկտ. 22ի գումարը	415
Ընդհ. գումար՝	615

ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կ. Մ. Կոստանեան, Ալէս	25
Դեկտ. 21ի գումարը	110
Ընդհ. գումար	135

Սուրիոյ վարչապետը Էնգիւրիի մէջ

»»»» ० ««««

Էնգիւրիէն կը հեռագրեն — Ճէմիլ Մէրտամ պէյ, Սուրիոյ վարչապետը, արտաքին եւ ներքին գործավարներուն կողմէ հիւրասիրուած ատեն, քաղաքին մէկ պալատին մէջ, հանդիպեցաւ Ք. Աթաթիւրքի որ նոյն ճաշարանը կը գտնուէր քանի մը հրաւիրեալներու հետ: Աթաթիւրք Ճէմիլ պէյի միջոցաւ Սուրիոյ ժողովուրդին հաղորդեց իր սիրալիր ողջոյնը՝ մաղթանքներ ընելով անոր բարօրութեան համար: Ճէմիլ Մէրտամ պէյ խօսակցութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ վարչապետին, արտաքին նախարարին եւ կառավարութեան ուրիշ անդամներու հետ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնագիրը կ'ըսէ.

— «Տեսակցութիւնները տեղի ունեցան շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ: Երկու երկիրները շահագրգռող բոլոր խնդիրները քննուեցան մանրամասնօրէն եւ որոշուեցաւ յառաջիկային գործել ներդաշնակութեամբ:

Ահ ու սարսափը Պաղեստինի մէջ

Ահաբեկիչ խումբերու գործունէութիւնը սաստկացած է վերջերս: Պաղեստինի ամբողջ հիւսիսային մասին մէջ շատ մը յարձակումներ կատարուեցան, բազմաթիւ զոհերով, հրեայ թէ արաբ: Թաբոր լերան մօտ, հանրակառքեր յարձակման ենթարկուեցան եւ քանի մը ուղեւորներ վիրաւորուեցան: Հայֆայի մօտ ոստիկանական քննիչ մը՝ Արաբ սպաննուեցաւ: Սէֆէտայի մօտ հրեայ պահակներ սպաննուեցան եւ դիակները գտնուեցան ճամբուն վրայ. Բրիտանական իշխանութիւններն ալ իրենց կարգին սաստկացուցած են պատժական գործողութիւնները: Նապլուսի եւ Թուլքէրամի մէջ ուժանակով օդը հանուեցան այն տուները որ իբրեւ ապաստանծա ռայած էին ահաբեկիչներուն: Քեփրանի մէջ հեռագրական գիծերը խզուած, իսկ ուրիշ վայրի մը մէջ արաբ ոստիկան մը սպաննուած ըլլալով, 2570 եւ 2500 ոսկի հաւաքական տուգանքի դատապարտուեցան: Քեփրոնի մօտ յարձակում կատարուեցաւ անգլիացի զինուորներու վրայ: Թուլքարէմի մօտ ընդհարում մը տեղի ունեցած ըլլալով, 11 Արաբներ սպաննուեցան բրիտանական ջոկատի մը կողմէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ խորհրդային արշաւախումբը վտանգուած ըլլալով, սառնարեկ նաւեր ճամբայ ելան, ի հարկին օգնութեան հասնելու համար. Ինչպէս կը յիշուի, չորս ռուս գիտնականներ կայան մը հաստատեցին մայիս 21ին, բեւեռէն 2ուկէս մղոն հեռու, սառնակոյտի մը վրայ որ կը կոչուի Սթալին:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած լուրերը միշտ հակասական են: Հանրապետականները ծանուցեր էին թէ քաղաքը ինկած է. ազգայնականները հերքեցին: Եւ հիմա երկու կողմերն ալ կը խոստովանին թէ կատաղի կռիւներ կը մղուին քաղաքին համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ

ՏԵՍԱԼԻՔԱՅ ԵՐԿՐԻ ՊԱՏԿԵՐ

Քրդու՝ Ցիկին Հերիքեանցին

(Հրապարակ: Սպիտակ քնակարաններ, որոնց մէջ միայարկ ու մոխրագոյն հին շէնք՝ որուն վրայ իջնած է հեղեղ մը լոյսի: Երկու պատկերներու ամբողջ տեւողութեան մէջ, քաղցր ու խռաւոր երաժշտութիւն: Միջոցին մէջ բարախում: Գունափոխութիւններ: Երկինքը մութ ոսկեգոյն է, մերթ մանիշակագոյն: Այգը ծագելէն վերջ գոյները կը թարմանան եռխանալով: Լոյսի ջրվէժին մէջ կը խաղայ, կ՚երեւէ պատանի: Կը մտնեն երեք մոգեր, յաճշտակուած, զգեցած արքայական հանդերձանք: Երկուքը թուխ են, երրորդը սեւամորթ է: Մոգերը պատկառանքով կը դիտեն երկինքը, մօտեցուցած իրենց գլուխները ու կազմած փունջ):

ՄԵԼՔՈՆ —
Ահա, եղբայրներ, աստղը գիսաւոր
Կը ցնծայ կարծես, ծըպտով լուսաւոր։

ԳԱՍՊԱՐ —
Վըկայեց հոգիս։ Ան հո՛ս է, Արքա՛ն՝
Որուն համար մենք քալեցինք այնքան։
Մանուկ Թագաւոր փրկիչին կը զգամ
Շունչն անմահական եւ բոյրն անթառամ։

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Անոյշ ու խորին երգեր կը լըսեմ,
Եւ ճառագայթով վէպեր կը հիւսեմ։

ԳԱՍՊԱՐ —
Այս ի՜նչ երեւոյթ է հրաշափառ…

ՄԵԼՔՈՆ —
Ի՜նչ խորհուրդ, երա՜զ, տեսի՜լ հոգեբար…

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Երկինքն է բացուեր… գոյնզգոյն գանձեր,
Շարժական աստղեր, ոսկեղէն բոցեր…

ԳԱՍՊԱՐ —
Նարդոսի մը հոտ կ՚առնեմ հաճոյքով։
Ալիք մը գիս վեր կը հանէ փառքով։

ՄԵԼՔՈՆ —
Ջըւարթ ճաճանչներ մէջէս կը սուզին։

ԳԱՍՊԱՐ —
Մենք արքայութեան մօտ ենք պարտէզին

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Լըւանք մեր հոգին շողովը աստղին,
Ու երկրպագենք ի վերայ հողին։
Մընած է քանզի նոր արքան Յիսուս,
Մընած է իբրեւ ուսանելի լոյս։

(Մեղրադիր կներգին: Առնեց վրայ կը տեղան ծաղիկներ, աստղեր՝ ինչպէս անձրեւի կաթիլները լապտերի մը շուրջը: Մոխրագոյն շէնքին մէջ լոյս մը կը վառի ու տաճիքը կը ծածկուի ձիւնով: Կ՚ելլեն ու կը լսեն մոգերը, իրենց երգածը հեռուէն:)

ՄԵԼՔՈՆ —
Նոյն երգը կ՚երգեն՝ սարերէն կանաչ.
Ու չակներ կան այնտեղ անճանաչ։
Ճերմակ թեւերով չակներ սիրուն՝
Որոնք լիւղ կուգան ի մէջ ամպերուն։

ԳԱՍՊԱՐ —
Այո՛, կը տեսնեմ ես ալ, շատ որոշ։

ՄԵԼՔՈՆ —
Մին ունի պարզած ոսկեծոպ դրօշ…

ԳԱՍՊԱՐ —
Մէկ ուրիշը փող, ուրիշ մ՚ալ սըրինգ…

ՄԵԼՔՈՆ —
Ցնծել իր ժըպիտն, աչուկներն ալ ուռք…

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Ու մենք ալ իրեն երգենք նոր օրօր…

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Եղբայրներ, քոյրեր, կը լեցուի իմ աչ…

ԳԱՍՊԱՐ —
Ան մեծ հովիւն է ու մենք իր առաջ
Անըզգամ գայլեր…

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Մոլորեալ ոչխար։

Գ. ՀՈՎԻՒ —
Մեզի փրկելու եկաւ ան աշխարհ։

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Հէ՛յ, ո՞վ ձայն ունի, թող երգ մը կանչէ…

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Աղմուկ չը հանենք. թերեւս կը ննջէ…

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Թերեւըս անոյշ կը տեսնէ երազ՝
Առաջի մը ասլէ. սանտրելով իր մազ…

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Կամ լըճի մը մէջ կը բռնէ լուսին…

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Կամ աղաւնուլներ ունի իր ուսին։

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Թերեւս ալ կ՚որսայ ձկնիկներ արծաթ՝
Գետնեսարեթի մէջ նստած իր կարթ։

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Կամ թերեւս հիմա կը խօսի կամաց՝
Ջըւարթուններուն մէջէնը կանգնած։

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Եւ կամ մանիշակ կը քաղէ յուշիկ՝
Հագած ծաղկեղէն գուլպայ ու կօշիկ։

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Արգէն կը խօսի, լոյսն իր խօսքին վրան,
Գագաթը ելած Ջիթենեաց լերան։

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Կամ լուսափունջի նըման գեղանի
Կանգնած է ջուրին մէջ Յորդանանի։

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Կամ սոխակներուն կուտայ ոսկի կուտ…

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Եւ կամ բռնած է թռչունը կապոյտ…

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Կը փոխէ թերեւս խինը գոհարի՝
Ու տատասկներն ալ քաղցըր քըմաքի…

(Հովիւները կը մտնեն հովուուհիներու երազանքին մէջ)

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Մատիկը ըըրած ծայրն անապատին՝
Կը ծաղկեցընէ պարտէզն հէքեաթին։

Գ. ՀՈՎԻՒ —
Շրթնիկն հագիւ դըրած վըրայ սըրինգին.
Կ՚ողողէ սարեր ծաղկունքով անգին…

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Եղած թագաւոր— հովիւ անմեղուկ՝
Երկինքներուն մէջ կ՚արածէ գառնուկ…

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Երազը անոր այլ է, շատ տարբեր…

ՄԵԼՔՈՆ —
Ան հրաշքի մանուկն է խաղաղաբեր՝
Որ կուգայ սիրել ըզմեզ կաթոգին…

ԳԱՍՊԱՐ
Եւ մեզ նուիրել իր կեանքն ու հոգին…

ՄԵԼՔՈՆ —
Սէրն է անիկա ու ներողութիւն…

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Որ կուգայ քաւել մեղքերը մարդուն։
Սէրն է ու միրայ անխոնջ մեղքերին՝
Որբերն, այրերն, խեղճերն, աղքատին։
Երկինքը ձգած երկիր է իջեր
Որ մեզի համար կրէ շատ խաչեր։

(Կը բացուի խորքը ու կ՚երեւի գոմին ներսը: Յիսուս մանուկը խանձարուրուած ու դրուած է յարդերու վրայ, Մարիամին առջեւ: Աթոռակի մը վրայ նստած է Յովսէփ: Լոյս մը իջնած է մանկան վրայ: Երաժշտութիւնը ունի միօրինակ բայց զուարթառատ ալիքներ:)

ՄԵԼՔՈՆ —
Ահա բացուեցաւ տեսքը մըսուրին։

ԳԱՍՊԱՐ —
Կայսրը կ՚երեւի, ինչպէս կայսրուհին

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Յիսուսը վարդ մ՚է, շուշաններու մէջ։

ՊԱՂԻ —
Աղաւնի մ՚իր վրայ կ՚ընէ հեւէջ։

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Շողեր կը բըխին իր լոյս երեսէն։

ԳԱՍՊԱՐ —
Նարդոս կը ծորի իր փափուկ մարմնէն։

ՊԱՂԻ —
Այս ի՜նչ տեսիլ է աստուածահաճոյ…

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Յիսուս քունի մէջ է գառն Աստուծոյ։

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Բայց ինչո՞ւ կեցեր, կը շառաչանէք…

Գ. ՀՈՎԻՒ —
Պէտք է մօտենանք ու փառաբանենք։

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Այս օրհնեալ պահուն ինծի կը թուի՝
Թ՚աղաւնիներով գիրկըս կը լեցուի…

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Եւ իմ կուսական կուրծքիս վըրայ ջինջ,
Ջանազան միրգեր ու գոյգ մը նաբինջ.

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Իսկ ես ծառ մըն եմ կարծես եղեւին
Կը կըրեմ վըրաս մոմիկներ ու վին,
Թելեր ոսկեղէն, զարդարուն առճար…
Շուրջըս մանուկներ, իսկ ես տօնածառ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Շար.

ԾՆՆԴԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԵՆ

Արտակարգ խանդավառութիւն եւ մեղուաջան աշխատանք կը տեսնուէր Տիգրանակերտ քաղաքի հայկական թաղերուն մէջ, Ծնունդի նախօրեակին,— ամէն տեղ շարժում, երթեւեկ։

Աշխարհակալ Տիգրաններու օրերէն մնացած այս ժողովուրդը ազգայնացուցած էր կրօնական տօները. լուծած եւ նոյնացուցած էր հեթանոսական աւանդութիւններն ու սովորութիւնները քրիստոնէականներուն հետ, եւ անոնցմէ յառաջ բերած էր հարազատ շաղախ մը, զուարթուն արմենական։

Քաղաքը այլազան ազգերու եւ կրօնքներու խառնուրդ մըն էր, իսկ մեծ մասը իսլամներն էին, ուստի չէին էր անոնց արբաղան օրերու հանդիսութիւնը։ Մանաւանդ այս ժողովուրդը գիտէր մասնայատուկ շունչ մը տալ իր յիշատակելի օրութիւններուն, որոնց կը մօտենար բացառիկ հոգեպաշտութեամբ մը։ Այս ժողովուրդի ամէնէն հինցած ու անգրագէտ պառաւն անգամ իր նախնիքներու պատմութիւնը գիտէր եւ կ՚աւանդէր հէքեաթական հմայքով մը զինքը շրջապատող նորահասներուն,— թէ Տիգրան Թագաւորը ինչպէս մինչեւ աճոռմներու երկիրը կռուի գացեր եւ յաղթական դարձեր էր. թէ ինչպէս Արքայից Արքան կծկուեր է իր գահուն վրայ, մեծ Թագաւորին անունը լսելով. թէ անոր օրովը չինուած են Տիգրանակերտի ամրակուռ պարիսպները, որոնց վրայի անհամար սեպագրութիւնները օտար լեզուներով եգած են, որովհետեւ մենք գիր չենք ունեցած այն ատեն, թէ այն նշանաւոր քարաշէն կամուրջին կէսը կաթով շաղուած են Տիգրան Թագաւորին զինուորները, կամուրջը որ Տիգրիս գետին անցքը կը դիւրացնէ։ Եւ տակաւին զարմանազան աւանդութիւններ։

Արեւազօլի կոչնակներէն շատ առաջ արդէն արթնցած կ՚ըլլար ժողովուրդը— ասիկա անոր աշխոյժ նկարագրին յատկանիշն է— տանտիկինը ոտքի վրայ էր, տունին ամէնէն մեծ պղնձէ սանը խոշոր կրակարանին վըրայ էր, ուր կ՚եփէր համբաւաւոր հարիսան (1),— մասնաւոր կերակուրը Ծնունդի նաւակատիք սեղանին։ Նոյն պատրաստութիւնը աւելի մեծաքանակ Ս. Կիրակոս Մայր եկեղեցին բակին մէջ կը պատրաստուէր Աղքատախնամին կողմէ բաժնելու չունեւորներուն եւ գաղթականներուն։ Ի՜նչ կենդանի պատկեր ժամուն բակը, ամէն կարգի եւ տարիքի մարդոց եռ ու զեռը։ Ահագին խոշորութեամբ պղնձէ կաթսաները կը դրուէին մասնաւոր կասկարաններու վրայ, ժամկոչները իրենց օգնական արբանեակներով գործի վրայ էին, ի՜նչ հաճելի էր սպասարկել հարիսայի կաթսաներուն շուրջ, որոնց տակը կաղնեփայտի կըրակը բաւարար տաքութիւն կուտայ։ Անգութ ձմեռ- սառնամանիք է, Տիգրանակերտի մէջ, ձիւնը արդէն կոզանդէն առաջ ձգած է իր ճերմակ սաւանը, կը փչէ հիւսիսը, սառած են բոլոր գլգլուն առուները, սառած է շատ անգամ նոյնիսկ կապտորակ Տիգրիսը, բայց կենդանի էր կեանքը, նեղ ու զարձզարձիկ փողոցներէն կը լըսուէր չամանի վաճառորդներուն եղանակաւոր կանչը.

— « Ջամա՛ն, հոտը կ՚երթայ Հինտ ու Եաման (Եմէն):

Եւ գեռ աւելի երգիծական ու արամիտ կ՚աւելցնէին.

— Ջամա՛ն, տուտուն պաչէ մաման.

Եւ ահա կը բացուէին դռները. եւ տանտիկինները կը գնէին, ուրախ զըւարթ, ծեծուած: Ջամանը հարիսայի կարեւոր համեմն էր, որ կը ցանուէր լեցուն պնակներուն վրայ, որոնց կեդրոնը խոշոր կտոր մը կարագ կը տըրուէր: Աղքատներուն ու գաղթականներուն կը բաժնուէր առատ - առատ, մինչեւ որ բոլոր կաթսաները պարպուէին։

Սակայն ժամուն բակի վերնամասը ուրիշ աշխատանք մը կը կատարուէր, Հօն երիտասարդները մասնաւոր վերելակներով ձեթով լեցուն լապտեր — կանթեղներ վեր կը քաշէին անձնական զանգակատունը զարդարելու համար, Բակին մէջ եւ տանիքին վրայ լեցուն էին այն խիզախ եւ փառասէր Տիգրանն ու Տիրանը, այն յանդուգն եւ քաջարի Վահանն ու Վարդանը, այն հեզ եւ սիրող Հայկակն ու Արմենակը, ինչպէս Թուել, այն ատեն անոնք այնչան շատ էին… Շուտով կը մթնէր ու եւ ահա զանգակատունը կրակէ սիւնի մը պէս կը ցցուէր խաւարին դէմ. ազատութիւնը կ՚աւելնար հետզհետէ, երիտասարդութիւնը զինուորական կարգապահութեամբ տողանցքը կը շրջանակէր Ս. Կիրակոսի դաշտի մը պէս ընդարձակ հարթ տանիքին վրայ, որուն արեւելեան կողմը կը բարձրանար աշտարակաձեւ զանգակատունը քառաթեւ ոսկեզօծ խաչով: Ու նուագախումբը կը հնչեցնէր ազգային - յեղափոխական երգեր, « Կռուեցէք տղերք, կռուեցէք քաջ քաջ », «Անդրանիկը քաջ կ՚ուզէ պատերազմ»: Կը հասէր կարմիր գինին իբրեւ անմահական նեկտար, ջերմացնելով սառնապատ յանուարի գիշերը: Ծովածաւալ բազմութիւն մը ալիք կուտար, եկեղեցիի ներսէն մինչեւ դուրսի գաւիթները, խունկի - կնդրուկի ամպերը կամար կը կապէին անհամար լուսավառութիւններու մէջ, եւ տիրացուներու անոյշ ու սրտայոյզ կոչը «Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ», խաղաղութիւն եւ հաճութիւն կ՚աւետէր մարդոց մէջ ։

Ուշ ատեն կը պարպուէր ժամուն դուռն ու երդիքը. լուռ ու քաղցր յափշտակութեամբ լեցուած ժողովուրդը կը քաշուէր տաքուկ տուներէն ներս, աստղաձեւ լոյսերով պլպլուն, կը կանգնէր զանգակատունը անյողդողդ, իր կրակէ թեւերուն տակ առած հայկական թաղերը, հեթանոս Աստուծոյ մը պէս … ։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

(1) Ցորենը կը ծեծեն եւ բոլորովին կեղեւներէն կը մաքրեն, հետը քչիկ մը ոսկոր հատիկներ կը ձգեն որ եփի, ետեւ «մարիամ ծաղիկ» կոչուած անոյշ բանջար մը կայ, որ մանիշակներու մէջ կը բուսնի, բարակ է տուտանի չափ եւ կիտավին ճերմակ, մարտամսուն այս կանաչեղէնը ամէն հայ կին կը չորցնէ հարիսան անով եփելու համար: Կը հարեն, կը զարնեն, որ ծեծածը խիւսի պէս ըլլայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՒ ԾԵՐ

Երիտասարդն ու բընութիւն՝ երկուորեակ,
Արեւն ոսկի, մարգերուն ցոյլն ալ ծիծաղ:
Ամէն ինչ մեզ համար հագուած շնորհ ու գեղ:
Երբ թափառիս, կը զգաս թէ դուն միմիակ չես,
Գոյն ու պատկեր, սէր ու նանանչ ետուէդ.

X

…ակ ծերութեան մենութիւնն է վայելուչ:
Իրա՛ւ, մեզմէ արեւն, ու մարգն ալ ծըմռի,
Բայց իմաստուն սիրտն ի՛նչ կազմէ ու երկնէ,
Ան կը պարտի թափառումին մենաւոր:

Թարգմ. գերմ.-է ***

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՕՐՈՎ ՄՈՌՆԱԼ Կ. ԽԱՉԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՊՏՈՒՂԻ ՕՐԸ (ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 2ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ):

ԱՒԱԶԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸՆ ՎԵՐՋ

(ՖՐՈՒԶԱՑԼԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿՆԵՐ)

ԽՄԲ.— Հեղինակը խոստացի երիտասարդ գրող մըն է, զոր քննադատները ողջունեցին ջերմ խօսքերով: Ունի ոճ մը չափազանց բարախուն, պատկերաւոր եւ առնական: Թարխուած՝ թթուանուշ խմիչքի մէջ: Քրոնիկներու շարքով մը կը ներկայացնէ իր գաւառը, Ֆրուզայլիան,— անոր ագիկները, ձկնորսները, բըծիշկները, քահանաները, մասնաճառները՝ անգութ իրապաշտութեամբ մը: Ամառը եղոյշ մը տուինք այդ քրոնիկներէն,— հատ մը եւս, թարգմանութեամբ նորահաս երիտասարդի մը, որ իմքնօգնութեամբ իտալերէն ուսած՝ այս ջղուտ հեղինակը կը բերէ մեր գրականութեան առաջին անգամ.—

Համակ կատուիկի նազանքներ, փրփրալերան կը քալէ տուարծիկի մը նման, կ՚ոստոստէ, անծեղ մըն է, կը վազէ, խարտեաշ մազերով՝ նետուէն օդին մէջ, խելագար մը կը թուի, հովի խելագար յաւերժահարս մը: Աստուած իմ, ի՜նչ նուրբ սրունքներ՝ երբ կը թափառի ճամբուն վրայ: Եւ ի՜նչ ծիծեր, երբ վազելէն յոգնած՝ ինքզինք մարգին վրայ կը ձգէ, ծաղիկները խածնելու համար: Ի՜նչ ծիծեր, այդ փթթազարդ ծիծերը: Քիթ մը բիւր համեմներէ եւ վարդերէ: Խոշոր սեւ աչքեր սուրճի երկու պզտիկ գաւաթներու նման: Բերանը, քանի մը օրէ ի վեր պայթած նուռ մը: Օրիորդը կը կոչուի Փրիմավերա Ջիարլի: Ջէքքոյի աղջիկն է, այն Ջէքքոյին, որ հոն, վարը, հեղեղատին մօտ կը բնակի: Մէկ խօսքով «Պանտիթայեին չաղացպանը:

Ան, Ճիաննին, Ֆրուզայլիոյ զաւակը կը բնակի: Կը սիրէ եւ կը սիրուի: Բայց վա՜յ թէ այդ մասին անոր հօրը հետ խօսուի:

— Ջուխտակահար մը — կ՚ըսէ— յուսահատ ջութակահարի մը պէս:

— Երաժիշտ մըն է — կ՚ուզէ աղջիկը:

— Երաժի՞շտ: Երաժիշտ է նաեւ այն որ փողը կը հնչեցնէ, նաեւ այն որ թմբուկ կը զարնէ ։

Օր մը, ի՜նչ կ՚ուզես որ աղջիկը հնարէ: Ջամբիկին վրայ կը հեծնէ, եւ երբ Ճիաննին կը տեսնէ,բուռն տարապանքի ճիչ մը կ՚արձակէ եւ ինքզինքը դաշտին մէջ կը ձգէ ։

Ճիաննի կը վազէ, կը համբուրէ զայն, բազուկներուն վրայ կ՚առնէ եւ թարմ ծաղկեփունջի մը պէս Ջէքքոյին կը տանի ։

— Ձեր Վերան ազատեցի .

— Այո, հայրիկ ,— կ՚ըսէ ան, — իմ կեանքս անոր կը պատկանի, ինչու որ զիս ազատեց ։

Բայց Ջէքքօ չի խռովիր, աղջիկը տուն կը ղրկէ եւ կը շարունակէ հիանալ իր տապցուածքին վրայ, — ջաղացքը, բանջարանոցին տարապայման ուռճացումը, այգիին տարածութիւնը, հեղեղին ոյժը, պատնէշներուն կարգը, ցամբիկը որ մարգին վրայ կը տապլտկի կարծես թէ ազնիւ տակ պզպզոց ունենար, տանավաճառին գնած գեղեցիկ խոզը ...

— Դո՞ւք էք ազատարարը — կ՚ըսէ յետոյ Ճիաննիին, — ջութակին փոքր քերելու համար ձեր տունը չէ՞ք կըրնար կենալ ։

— Կարճ խօսք — կը պատասխանէ Ճիաննի, եթէ զայն ինծի տաք՝ առանց օժիտի, կ՚առնեմ ։

Եւ Ջէքքօն դարձեալ .

— Կարճ խօսք, անպիտան տղայ, եթէ հոսկէ չհեռանաս քեզ կիցով մը դուրս կը նետեմ ։

— Բայց ես կը սիրեմ զայն։ Միթէ յանցա՞նք է զայն սիրելը։ Ո՜հ, ի՜նչ, չե՞մ կրնար տարեցնել զայն եթէ ամուսնանամ։

— Եւ դուն ի՜նչ պիտի տաս անոր , ջութակով, շոր ու ցամաք, կ՚ուտէ՞ք, տղայ մ՚իմ աղջիկս կ՚ուտէ՛, կ՚ուտէ՛ եւ ամէն եղանակ հագուստ կը փոխէ պարտէզի մը պէս։ Մեզի ուրիշ մը պէտք է, ոչ թէ զլուխը աւելորդաբանութիւններով լեցուն մէկը՝ իմ աղջիկս երջանիկ ընելու համար։ Դուրս ելէ՛ արդէն։

— Անիծեալ հոգի — կը յարէ Ճիաննի, — Աստուած վկայ, ձեզի ելեկտրական ջաղացք մը կը կանգնեմ ։

Եւ կը մեկնի թշուառ շուն մը պէս ։

Աշնանային գէշ երեկոյ մըն է, Ճամբան որ գէտի ծով կը տանի, յանկարծ կը խառնի մերկացուած այգիներու եւ յուսահատ ծառերու մէջ ։ Գետնին վրայ, ցեխին մէջ, ափառած ծաղիկներ, խոտեր եւ չորցած տերեւներ կային, կարծես Ամենասուրբ Աստուածածինը թափօրով անցած ըլլար ։

Ճիաննի երեկոյեան կը մտածէ։ Առանց Վերայի՝ անոր կը թուի առանձին ըլլալ, շուն մը ճակատագիրով եւ մահամերձ սիրտով, արցունքի հովիտի մը վրայ։ Իր ունայն ցնորքներուն աղէս կը կենայ խեղճ լարախաղացի մը նման, որուն խրճիթը հովի հարուած մը փլցուց ։

Ցաւերդ առաւօտ, ժամը տասնին — տասնուկէսին, Վերա կը կանչէ իրեն։ Արտասուքէն աչքերը ուռած են, կ՚երթայ անոր մօտ, կը համբուրէ եւ ուսին վրայ կուլայ։ Խե՜ղճ Վերա, լացի ցնցումներէն ծիծերդ ի՜նչպէս կը պարեն: Թախծոտ պզտիկ բերանը կը սարսռայ հեծկլտուքէն: Կ՚ըսէ թէ չի կրնար այլեւս առանց իրեն ապրիլ, թէ պիտի մեռնի վիշտէն…: Շատ բաներ կ՚ըսէ, բայց Ճիաննին, զայն մխիթարելու համար, ինքն ալ չէ՞ լար ։

— Ճիաննի, Ճիաննիդ իմ, փախչինք ։

— Այո, փախչինք, կ՚ըսէ Ճիաննի։ Եւ դէպի դաշտ կ՚ուղղուին ։

— Բայց ո՞ւր պիտի երթանք , կը հարցնէ յետոյ ։

— Հեռուն, կը յարէ Վերա ։

— Եւ ի՜նչ պիտի ընենք ։

— Նոր կեանք մը … կը հեծկլտայ աղջիկը ։

— Ես դրպանս վաթսուն դահեկան ունիմ։ Ջի բաւեր։

Արդէն հարիւր քայլ հեռացած են ։ Հոս Վերա բուռն տկարութիւն մը պատճառ կը բռնէ եւ գետին կ՚իյնայ։

— Ճիա՛ննի, Ճիաննի՛դ իմ, կ՚ըսէ ան ։

— Սէ՛րս, կը յարէ Ճիաննի, եւ զայն մխիթարելու համար՝ ինքն ալ կ՚իյնայ ։

Այդ վայրկեանին՝ զամբիկով կ՚անցնի Ջէքքօն, որ Կոմսին այցելելու համար քաղաք դացած էր։ Երկու սիրահարները կը տեսնէ զայն եւ մօշեններուն մէջ կը պահուըտին ։

Յանկարծ, Վերա կը կանգնի, բերանը կը բանայ եւ պզտիկ ճիչ մը կ՚արձակէ, կարծես փուշէ մը խայթուած ըլլար ։

— Ես գա՛մ, կ՚ըսէ։

— Ի՜նչ գալ, կը հարցնէ անիկա երիտասարդը ։

— Անձնապան կ՚ըլլանք ։

FABIO TOMBARI

Թարգմ. Ա. ԽՈՒԽՈՒՆԵԱՆ

(Շար.) (1)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՑՈՑ ՏՈՒՆԷՆ

ԹՈՒՆԱԻՈՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Նոր վարչակարգի հաստատումէն ի վեր Սանճաքը կարծես պաշտօնապէս կը Թրքանայ։

Անշուշտ կարդացիք Անգարայի պաշտօնական սպառնալիքը, Թուրք թերթերու ապսպրուած գրգռիչ հրատարակութիւնները Սանճաքի Թուրքերուն վրայ ի գործ դրուած ճնշումներէն բխած իբր թէ, եւ կամ ալ որով - հետեւ սուրիական երեսփ. ժողովը հայրենասիրական պարտականութիւն սեպեց կրկնել մայիս 31ի իր որոշումը, որով չի ճանչնար Սանճաքին նոր վարչաձեւը։

Թուրքիոյ նորանոր մեղադրանքներ Ֆրանսայի թէ Սուրիոյ դէմ, թուրք մամուլին յարձակումները պատուիրակ Կառոյի վրայ, (զայն կը կոչեն «համբակ դիւանագէտ»), թուրք զինուորական շարժումները սահմանագլուխին երկայնքը, «Հաթայի իրենց վտանգուած եղբայրներուն օգնութեան հասնելու համար», դիւանագիտական մարզանքներ են, Սանճաքը շուտով Թրքացնելու եւ ի վնաս Սուրիոյ ուրիշ առաւելութիւններ ապահովելու առաջադրութեամբ։

Մենք Սանճաքի բնակիչ ենք եւ կը տեսնենք թէ Թուրքերը, եւ իրենց պէս մտածողներ ինչքան ազատութիւն կը վայելեն։ Ամիսներէ ի վեր Թրքական դրամը կը հոսի Սանճաքի ամէն անկիւն, Թուրքիոյ ի նպաստ կուսակիցներ ճարելու համար, դրամով, զէնքով, արաբական շրջաններու մէջ իսկ, բաց արեւուն տակ թէ սրճարաններու մէջ, եւ թրքական քարոզութիւն կը կատարուի, Սուրիան եւ իր քաղաքացիները կը նախատուին։ Թրքական դրամով ապրող հրոսակներ, բազմաթիւ յաճախորդներու ներկայութեան, սրճարաններու առջեւ, օր ցերեկով կը կրակեն պարկեշտ Արաբներու վրայ, եւ ատրճանակն ի ձեռին ոստիկաններուն առջեւէն կ'անցնին, անպատիժ կը պտտին, առանց անցագրի Թուրքիա կ'երթեւեկեն, դատարան կը կանչուին չեն ներկայանար, եւ ապա... ներման վճիռ կը ստանան։

Արդեօք բուն Թուրքիոյ Թուրքը այս տեղի իր եղբայրներէն աւելի՞ ազատ է։ Եւրոպայի ո՞ր երկրին բնակիչը այստեղի Թուրքէն աւելի ազատ է, եւ այնքան ազատ, բռնակալ ազատ։

Մենք Սանճաքի օդը կը շնչենք եւ կը տեսնենք թէ Թուրքը ինչքան երջանիկ է հոս, — միակ երջանիկ տարրը։ Ան ճոխ եւ փառաւոր կեանք կը վայելէ, որուն կը նախանձին Թէմալիստանի իր արենակիցներն իսկ։ Եթէ տուն մը

Մենք Սանճաքի ջուրը կը խմենք եւ կը տեսնենք թէ մեր դրացի Թուրքը ինչքան չփացած է։ Հարկաւաքը Թուրք գիւղերէն շատ անգամ ձեռնունայն եւ նոյնիսկ՝ նախատինքով կը վռնտուի, մինչդեռ արաբական եւ հայկական գիւղերու մէջ իր պաշտօնակիցը համբերատար օրերը կը յիշեցնէ եւ նոյնիսկ, առանց չափազանցելու, կը գիրազանցէ զանոնք։ Բռնագրաւում անասուն, ուտեստեղէն, կահ կարասիներու, երբ տէրը իմիճակի չէ պահանջուածը տալու։

Մասնաւորեմ խօսքս օրինակով, հայկական շրջանի մը համար։

Քէպուսիէի մէջ երեք ընտանիքի, չկարենալով վճարել ճամբու տուրքը, ամանները հաւաքուեցան եւ ամիսներով գիւղապետին տունը մնացին։ Կ'երեւակայէք հայ թշուառ գեղջուկին տառապանքը։ Իր բազմաթիւ զաւակներուն դդում մը խաշելու համար, հայ մայրը ամէն օր դուռ մը կը զարնէր աման մը խնդրելու, մինչեւ որ արիւն - քրտինքի վաստակով, կաթսաններու վրայով, կրցաւ վճարել «ճամբու տուրքը»։

Մէկ շաբաթ առաջ հարկահաւաքը, նոյն այդ գիւղէն մօտ 25.000 Ֆրանք հաւաքած է։ Իսկ երկու օր առաջ Բէժիի դէտերը առաջնորդութեամբ հայկական պետին, նոյն գիւղին մէջ բազմաթիւ տուներ խուզարկեցին ծխախոտ փնտռելու։ 100 տրամ ծխախոտի համար չավուշ պետը 200 Ֆրանք պահանջած է հայ գեղջուկ Եղիայէն եւ հանդիպած որսի հրացանն ալ առած։ Հրացանը կը դրաւուի ըստ օրէնի, իսկ ծխախոտին համար պիտի պատժուի Եղիան։ Եթէ 200 Ֆրանք տար, նորէն պիտի պատժուէր։ Այդ 200 Ֆրանքին կէսը չավուշին եւ միւս կէսը դէտերունն է։

Մինչդեռ նոյն հայանուն չավուշը, անցեալ տարի Պէյէէ կոչուած Թուրք գիւղին մէջ, նորէն ծխախոտի խուզարկութեանց պատճառաւ իր պաշտօնակիցներուն հետ Թուրք կիներէն իսկ ափաց կերած եւ փախչելով ազատած էր։

Քէպուսիէն՝ ձէպէլ Մուսայի գիւղերէն մէկն է։ Զօպէ վրդովուող, սիրելի ընթերցող. Դեռ այս թուումները ոչինչ են։

Մենք Սանճաքին մէջ կ'ապրինք եւ կը տեսնենք մեր հարեւան Թուրքը ինչքան ազատ, երջանիկ, չփացած եւ հպարտ է հակառակ Թուրք մամուլին բոլոր վայնասուններուն։

17 տարիէ ի վեր Թուրք երեւելիներն ու պաշտօնեաները Զինադադարի տօնակատարութեան կը մասնակցէին, այս տարի ոչ մէկ հրաւիրեալ եկաւ, մինչդեռ տակէ առաջ հոկտեմբեր 29-ին, Թուրք հանրապետութեան տարեդարձին, ի միջի այլոց, բոլոր Ֆրանսացիները, նոյնիսկ պատուիրակին կինն ու զօքանչը շնորհաւորական այցելութիւն տուին Թուրք հիւպատոսարանը, մինչդեռ եւ տակէ վերջ, նոյեմբեր 29ին, «Հաթայի ազատագրութեան տօնին», պարոն պատուիրակը շնորհաւորական այցի գնաց Անտիոքի Թուրք «Հալք էվին»։

Եւ հակառակ այս բոլորին, սահմանէն անդին կ'աղաղակեն — «Հաթայի Թուրքերը ճնշուած են ...»։

Ի՞նչ է պատահեր։ Անտիոքի «Եէնի Գիւն» թերթը, որ մէկ տարիէ ի վեր լատինատառ կը հրատարակուի, եւ երկուշաբթի օրերն ալ արաբերէն լեզուով, Արաբներու մէջ քարոզութիւն կատարելու համար եւ ձրի կը բաշխուի, նոյեմբեր 28ին կաղամբի տակ բեւի մեծութեամբ յաւելուած մը հանած էր, իր ամենախոշոր տառերով յայտարարելու

- «Հոգատար իշխանութիւնը կը տեղեկացնէ թէ սուրիական դրօշը վար պիտի առնուի եւ անգամ մըն ալ պիտի չպարզուի։ Երէկ գիշեր ժամը 22ին խօսակցութիւններ տեղի ունեցան կուսակցութեան նախագահին եւ Ֆրանսական պատուիրակին միջեւ»։

Եւ կը պատմէ թէ այդ խօսակցութեան ընթացքին է որ պատուիրակը ի միջի այլոց սուրիական դրօշին վար առնուիլն ու անգամ մըն ալ չպարզուիլը յայտնեց։

Անգաղտնապահութի՞ւն, խելքի պակա՞ս, թէ դրդռութիւն։ Ամէն պարագայի, պատուիրակը այդ յաւելուածին համար «Եէնի Գիւնը» 8 օրուան դադարման դատապարտեց։

Մխիթարանքը սակայն պատրաստ էր։ Արաբական ակումբն ալ, երկու օրուան համար գոցուելու վճիռ ստացաւ։

Փակագծի մէջ ըսենք թէ սուրիական դրօշի արգելքին դէմ բողոքելու համար, մարզպանութեան հեռագիր մը խմբագրուեցաւ, արաբ, քրիստոնեայ եւ հայ համայնքներու անունով։

Սուրիական դրօշակը այլեւս յիշատակ մըն է Սանճաքի համար։

Երէկ Անտիոքի «Էլ Արաբա» թերթին թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է պատուիրակին հետ։ Դրօշի մասին եղած հարցումին՝ պատուիրակը պատասխանած է — «Սուրիական դրօշը Սանճաքին արտաքին դրօշը պիտի ըլլար, այսինքն Սանճաքը իր նաւերուն վրայ կրնայ պարզել զայն»։

Փոքրիկ Սանճաքը... նաւեր պիտի ունենայ եւ սուրիական դրօշը պիտի պարզուի վրան։

Նոր վարչաձեւի տասներորդ օրն է։ Սուրիացի պաշտօնեաները հետզհետէ կը վերադառնան իրենց տեղերը։ Մուհաֆըզը, գայմագամը եւ զինուորականներ արդէն շատոնց մեկնած են։ Կառավարական պաշտօնաթուղթերու վրայէն «սուրիական հանրապետութիւն» վերտառութիւնը ջնջուեցաւ։ (Մի զարմանաք եթէ օր մը «Անտիոք Սուրիա» գրուած պահարանը գրկոգին վերադարձուի)։ Հրաման եղաւ գպրոցները ուրբաթի տեղ՝ կիրակի օրերը գոցել։ Սանճաքի վերաքննիչ եւ վճռաբեկ ատեանները կազմելու համար, Ֆրանսացի հինգ դատաւորներ նշանակուած են, դեկտեմբեր 15ին պաշտօնի սկսելու։ Թուրք թերթերը այս մասին ալ բողոք բարձրացուցին։ Գիտի լռուի՞ն։ Հաւանական է։

Օր նոր, լուր նոր։ Տեսնենք վաղը ինչ վերապահուած է մեզի։

ՎԻՇԱՊ

- ՈՒՐ ԳԻՏԻ ԵՐԹԱՔ ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ։

— Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԻՆ։ ՁԵ՞Մ ԳԻՏԵՐ, ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ Է, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑՆԵՐ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԵՆ։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՄՏԱԾԵՍ ԿԱՂԱՆԴԻՔԻ ՄԱՍԻՆ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԷ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ, ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ԿՌՆԵՆԱՍ, ԱՅԼԵՒ ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻՍ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԳ

Երկու բադիկ միասին,
Երգով, պարով ցնծացին,
Իջան առուն ու գացին,
Մինչեւ հասան գետափին։
 Վերադարձն էր դժուարին,
 Նստան երկար խոկացին։
 Ցաշտ մը տեսան հոն, բացին՝
 Նաւ մը շինել վռնեցին։
Մէկը եղաւ նաւուղին,
Միւսն անոր նաւաստին,
Առագաստը պարզեցին,
Հասան ցամաք լուսաբացին։
 Այդ անծանօթ երկրին
 Գորտերն զարմանք պատմեցին,
 Մին բագառը բռնեցին,
 Մին՝ ծովակայ գետակին։
Ափսո՜ս, եհա՜ւ մնացին,
Տանը կարօտն զգացին,
Ջանցած ամբողջ մէկ տարին
Շատ լքեցին գործերնին։
 Բայց ալ խարուտ՝ գնցին
 Օդանաւ մը բանկացին,
 Ու դարձան տուն վերստին,
 Ուրախ եղան սրտագին։
Հպարտ եպարտ ռուրացին,
Իջան հաւաքակը կրկին,
Զմրուխտ գորտին ալ կարգին՝
Նուէր բերին նետերնին։
 Բաժին տուին ամէնքին,
 Իրենց բախտը պատմեցին։
 Նախանձ ինկաւ մէջ բակին,
 Աղմուկ - կռիւ սիագին։
Բայց մայր բադը՝ երբ ուժգին
Հարուած տուաւ երկուքին,
Թառէն ինկան տրտմագին,
Թաւալգլոր չոր գետին։
 Կարօտ՝ ջրին ու գորտին,
 Ափսո՜ս, շատ ուշ զգացին
 Թէ երազ էր տեսածնին
 Քրքրջալիր խնդացին։
Ներ մեծերը կ'ըսէին —
. Աննուշտ հաւն — ու անօթին —
Կորեկ կ'ուտեն երազով.
Ամբարին մէջ անխռով»։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

ԵՐԿՈՒ ԱՂՋԻԿ ՄՈՄԻ ԼՈՅՍՈՎ

Ըստուերներով շաղապատուած, ո՜վ զարմանք,
Մուք սեմին վրայ ես ձեր պատկերը տեսայ,
Բարեխառնուած մոմին պղտոր լոյսին մէջ։
Նայուածքնիս այդ լռութեան մէջ խոռորայց՝
Դարձար իսկոյն դէպի հին վայրը ծանօթ,
Ուր մրտերմիկ ակնարկըս ձեզ կ'ընդգրկէր։—

X

Կանանչ սէզէն ծիծղուն ակը կըվազէր,
Իր հայելին մէջ ձեր պատկերը բըռնած։
Հոն փափկօրէն ձեզ հետ խօսիլ — երա՜զ էր,
Ու ձեր քրքջոյշ երմայքը հոն վայելել։

X

Արդ, մարեցէ՛ք զէթ տարտամ լոյսը մոմին,
Թող մութն անի. կապոյտ մուխը թող հագար
Գալարներու բոծնըսի սա՛ մութին մէջ,
Մինչեւ երթայ քնքթուածի մը մէջ մարիլ։

Թարգմ. գերմ.է ***

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳԻԾԵՐ ՊԱՅՐԸՆԻ ՍԻՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Պայրըն ծնած է 1788ին, — հայրը, նշանաւոր անառակ մը, լքած էր կինը եւ հեռացած։ Ու աղաղա՜յ բանաստեղծը մեծցաւ մօրը քով, որ ատելի էր ամէնուն։ Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք չէ զարմանալ այն զայթակղութեանց վրայ, որոնք կը կազմեն լոկ Պայրընի կենսագրութեան գլխաւոր դրուագները։

Մոլին էր երկու բանի, — փառքի եւ կիրքի. բայց ապահովաբար կիրքին կ'երթար իր նախընտրութիւնը։ Երբալէս անձնապաշտ, շուտով կը լքէր իր սիրուհին, լեմոնի պէս քամելէ վերջ։ Ու չենք գիտեր, չո՞ւնէր աւելի կը սիրէր թէ կիները, որոնցմով ներշնչուած կը թուէր։ Սակայն ճիշդ է թէ անկեղծ զգացում մը կը կապէր զինք իր քոյրին հետ, որուն մահուընէն վերջ՝ կատակեց որ զինք թաղեն իր չանը կողքին։ Ֆրանսացի գրող մը գիտել կուտայ, հեգնօրէն, թէ կաբելիութիւն մըն էր այդ, — հապա եթէ Պայրըն ուզէր որ իր կողքին թաղէին կիները զորս սիրեց, ամբողջ գերեզման մը պիտի կազմուէր։

Արդարեւ, Պայրըն կինէ կին ... տում կը կատարէր ամէն տարի։ Կը սիրէր միայն գէր կիները, — նիհարներէն կը խորշէր, «չորցուած թիթեռնիկներու» կը նմանցնէր զանոնք։ Կը խորշէր նաեւ պառաւներէն, որոնց մէջ կը տեսնէր սարգի նմանութիւն մը։ Կիներուն վրայ կը փնտռէր արեւելեան գիրութիւն մը, — գիծերը կլոր եւ լեցուն, թոմպուլիկ մեջ եւ այտերու վրայ փոսիկներ, փոքրիկ ձեռքեր եւ փոքրիկ ոտքեր։ Բայց եւ այնպէս կինը զոր սիրեց առաջին անգամ, չափազանց նիհար էր, — լորտ Մէլպուրնի կինն էր այդ։ Շատ խենթեցի, բայց մարմնով չորցած, լէյտի Քարոլին համարձակութիւն կը ներշնչէր վարանոտներուն։ Այսուհանդերձ, եթէ Պայրըն նախընտրեց այս չորցած կինը, պատճառն այն էր, որ կը պատկանէր բարձր դասուն եւ Պայրըն պէտք ունէր բարձր դասու օժանդակութեան։ Զայլտ Հարոլտի հրատարակութիւնը քանի մը ժամուան մէջ համբաւի ծիրանին դրաւ իր ուսերուն, ու կիները կը խենթենային իր բարեկամութիւնը վայելելու համար։ Ու Պայրըն քուրջի պէս նետեց իր առաջին սիրուհին, ու քալեց Լէյտի Օքսֆորտի ետեւէն։ Այս կինը ամուսնացած էր հակառակ իր կամքին, ուստի վրէժ լուծելու համար իր ամուսինէն՝ անոր պարգեւեց բազմաթիւ զաւակներ, ամբողջ ընտանիք մը, որոնց հայրութիւնը օրինական էր միայն թուղթի վրայ։ Լէյտի Օքսֆորտ արեւելեան գեղեցկութիւն մը ունէր, ըն-

Օր մըն ալ յայտարարեց թէ պիտի ամուսնանայ՝ ներուիլ մը ձգելու համար իր ետեւ։ Կիները շարժեցան, հակառակ զայթակղութեանց՝ թեկնածու ներկայացան, մտնելու համար հազուագիւտ թռչունին բոյնը։ Պայրըն ամուսնացաւ Աննապէլլայի հետ։ Գրեց քրոջը թէ պիտի չկարենայ այլեւս սիրել ուրիշ կին մը, բայց երդումը ուրիշ բան է, նկարագիրը՝ ուրիշ բան։ Անհանդուրժելի դարձած էր նորէն կնոջը, աջ ու ձախ կը յայտարարէր թէ «չդտնուած կին մըն է Աննապէլլան, «քանիելի արարած մը, բայց, յանուն Աստուծոյ, խորհուրդ կուտամ ձեզի, մի՛ ամուսնանաք, մի՛ ամուսնանաք»։ Պայրըն քանդեց կնոջ մէջ ոչ միայն «սէրը սիրոյ համար», այլեւ «սէրը պարտականութեան համար»։ Կը խմէր ու կը գինովնար, աթոռի մէջ կարծելով ամոքել ամուսնութեան վիշտը. Կինը ամուսնալուծում պահանջեց եւ բաժնուեցան իրարմէ։ Իր նախկին համանուհիները ուզեցին տօնել ամուսնութեան այս վերադարձը, փառաւոր երեկոյթ մը տրուեցաւ, Պայրըն յաղթական մուտք մը գործեց դահլիճէն ներս, բայց զգաց որ չուրջը պարապ մը ստեղծուած է այս անգամ. Ընդհանուր խորշանք մը զինք կը ստիպէ վերջնապէս լքել բրիտանական հողը եւ հեռանալ։ Իտալացի կոմսուհիի մը հետ կը ճամբորդէ երկրէ երկիր, եւ երբ հելլենական յեղափոխութիւնը կը պայթի, կ'երթայ կռուելու Յոյներու կողքին ու կը մեռնի Միսոլոնկիի մէջ (1824)։

Յանձնենք Պայրընի սէրերուն մասին, արժանագրենք նաեւ իր առնուլութիւնը։

Պայրըն կ'ատէր Թուրքերը, որոնց դէմ կռուելու գնաց ու մեռաւ։

Ապրած է Վենետիկի մէջ եւ հայերէնի դասեր առած՝ Մխիթարեաններէն։ Իր գրականութեան մասին, որ ջերմ հիացողներ ունեցած է ժամանակին, մեր մէջ ալ, կը խօսինք ուրիշ անգամ։

ԼԻԼԻԹ ԵՒ ԵՒԱ

Աստուածաշնչական աւանդութիւնը կը պատմէ թէ առաջին կինը զոր ստեղծեց Եհովա՝ կողոսկրովը Ադամի, կը կոչուէր Եւա, սակայն Թալմուտ կը վկայէ թէ Եհովա, նախ քան այդ, ստեղծած էր Լիլիթը։ Աստուած, սակայն, դժգոհ էր իր երկու ձեռակերտներէն ալ, — ինչպէս արժանագործը, որ երբեմն չի յաջողիր չինել ինչ որ երեւակայած է, այնպէս ալ Աստուծոյ ձեռքին մէջ կաւը չկրցաւ առնել ձեւը զոր կ'ուզէր տալու երջանիկ յղացումով մը։ Աստուած յուզեց կատարել երրորդ փորձ մը։

Երկու ստեղծագործութիւնները տարբեր հոգի, տարբեր նկարագիր կը կրէին, — նախ կ'ատէին իրար, Լիլիթ կը նախանձէր Եւայի, եւ Եւա սարսափով խոյս կուտար սեռակիցէն։ Դրժ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ամէն մարդ պաշարուած էր մի սարսափելի սոսկումով եւ սպասում էր մի դառն եւ զարհուրելի վախճանի։ Միայն Թովմաս էֆէնդին, այդ բո-

տէրը սարսափեցաւ, ոչ այն պատճառով, որ պատերազմը զանազան նեղութիւններ եւ չքաւորութիւններ է սպառնում գիւղացիներին, այլ նա

մաղը մախմուր է «րրում»(1), ասաց էֆէնդին

զէնքը շատ թոյլ է... Ի՞նչ անեմ...

կնելք էր լինում։ Այս պատճառով ակնարկեց նա, թէ ցանկանում է քնել, որովհետեւ առաւօտեան շուտ պիտի վեր կենայ, եւ կարեւոր գործեր ունի։ Տիրացուն բարի գիշեր մաղթելով, հեռացաւ։ Նրա գնալուց յետոյ սէրտէրը ասաց.

— Եօթը վարդապետներից աւելի գիտէ թշուառականը, ափսո՜ս, մի քիչ խմելու հետ սէր ունի, տեսա՞ք, ինչպէս լաւ կարդաց իմ ապաւիկներէ հաշիւը։

— Տիրացու Սիմոնի՞ համար էք ասում, հարցրեց էֆէնդին, — այո՛, շատ լաւ կարդաց։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՁԵՐ ՊՏՈՒՂՆԵՐԸ ԳՆԵԼՈՎ Կ. ԽԱՉԷՆ, ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԹԷ ԸՆՏԻՐ ԱՊՐԱՆՔ ԱՌԱԾ Կ'ԸԼԼԱՔ ԵՒ ԹԷ ՕԳՆԱԾ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ։

ՀԱԿԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ, նոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը պատասխանելով, յայտնեց թէ դիտողութիւններ եղած են Իտալիոյ, թէ կը յուսան որ այդ երկիրը լրջօրէն նկատի պիտի առնէ խնդիրը: Այս առթիւ խորհրդականը գիտել տուաւ թէ միայն Իտալիան չէ որ հականգլիական քարոզութիւններ կը կատարէ : «Եթէ եղած դիտողութիւնները արդիւնք չտան, անշուշտ ուրիշ միջոցներ ձեռք պիտի առնենք » :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ կառավարական կուսակցութիւնը (ազատական) շահած է 387 աթոռներէն 146ը, ինչ որ պակաս է 40 առ հարիւրի անհրաժեշտ մեծամասնութենէն: Երկաթեայ պահակները (ֆաշական), որոնց նշանաբանն է՝ «Գործ եւ ոչ թէ խօսք», շահած են 75 աթոռ, մինչդեռ միայն 14 ունէին 1932ին, երբ լուծուեցան. Այնպէս որ որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ ֆաշական շարժումի ծաւալման մասին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Նոր - Սիս թաղի Լուսինեան վարժարանի աշակերտներէն Թորգոմ Այատրրլեան, տասը տարեկան, փողոցը խաղացած ատեն մետաղէ կտոր մը գտնելով գրպանը կը դնէ. Յաջորդ օրը, դասարանէն ներս մտած ատեն, երբ նորէն ձեռք կ'առնէ, մետաղը կը պայթի, խեղճելով խեղճ տղուն մատները: Ուրիշ աշակերտ մը եւ աշակերտուհի մըն ալ վէրքեր կը ստանան: Մետաղի կտորը պայթուցիկ մըն էր

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 1938 յունուար 1էն սկսեալ Հրապարակէն քաշել կայսրութեան հաստատութենէն առաջ կոխուած դրամները : Այսուհետեւ արժէք պիտի ունենան միայն 10 եւ 20 լիրնոց արծաթ դրամները, թագաւոր - կայսեր պատկերով.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՏԱԳՆԱՊԸ կը շարունակուի: Թագաւորը կը պնդէ որ յուծուին կապոյտ շապիկաւորները (ֆաշական): Վարչապետը առաջարկեց մարզական միութեան վերածել այդ կազմակերպութիւնը, բայց թագաւորը մերժեց :

ՔԱՋ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԸ, Մարիզ Հիլց, յաջողեցաւ Փարիզ-Սայկոն հեռաւորութիւնը՝ 10.135 քիլոմեթր, կտրել 92 ժամ 32 վայրկեանէն, կոտրելով նախորդ մրցանիշը՝ 98 ժամ 52 վայրկեան :

ՉԻԼԻԷՆ կը հեռագրեն թէ բուռն փոթորիկ մը կը տիրէ քաղաքին մէջ, ... Բուռն հով մը քշեց տարաւ շատ մը անցորդներ ու բանք ծանրապէս վիրաւորուեցան: Թրքական «Հիսար» շոգենաւը ընկղմեցաւ եւ նաւաստիներէն 24 հոգի խեղդուեցան :

Հ Ո Գ Ե Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԻՄԱՍՏԻԿ ԱՇՃԵԱՆ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ 26 Դեկտ. Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Թիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՊՕՂՈՍ ԱՇՃԵԱՆԻ մահուան յիշատակին: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ըն կեր կաքո» Եւ Միակամութեան ընդհ. ժողովը՝ 27 դեկտ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին. Լավիստ սովորական դահլիճին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով.

ՄՆՈՒՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍ

Սէն Շամոնի Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, 26 Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին: Մ.Թ. Կրթ. Ընկ. սրահին մէջ : Պիտի խօսի՝ Գ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ.

Մանուկներու կողմէ պարեր եւ խմբերգներ, արտասանութիւն, երգ, Կաղանդ Պապան իր նուէրը կը բաշխէ : Մուտքը ազատ է :

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մարսէյլ - Փրատոյի Մայր - եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Դեկտ. 25ին, Շաբաթ, Տէր Ս. Ստեփաննոսի կը պատարագէ եւ իր հրաժեշտի քարոզը կը խօսի Հարաւ. Ֆրանսահայոց Հայրապետական պատուիրակ՝ ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ : Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Մարսէյլի թեմին Առաջն. փոխանորդ՝ Տ. Զգօն Վրդ. Տ. Յակոբեան, որ յաջորդ օրը, 26 Դեկտ. Մայր եկեղեցիին մէջ իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ: Ներկայ կ'ըլլայ պատուիրակ սրբազանը :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 28 DECEMBRE 1937

ԺԳ [illegible] — 13e Année No. 3613

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՈՒԱՆ ՉԱՐՆ ՈՒ ԲԱՐԻՆ

Ամէն անգամ որ կը փորձենք ամփոփ տեսութիւններ պարզել՝ անցնող տարուան վրայ, մեքենաբար մեր առջեւ կը ցցուի նեղացուցիչ հարցականը,— չահեցա՞նք թէ կորսնցուցինք :

Հարցումը կը վերաբերի ե՛ւ Հայաստանի ե՛ւ Հայկական Արտասահմանի :

Եւ բնականաբար, շահն ու կորուստը հաշուած ատեն, գլխաւոր առանցքը միշտ ալ կը կազմէ մեր մնունճար հայրենիքը :

Ուրեմն, սկսինք Երեւանէն, որուն չարն ու բարին եթէ ուղղակի չազդեն ալ, ամէն պարագայի մէջ խոր հետքեր կը ձգեն Արտասահմանի հոգեբանութեան վրայ :

Դժբախտաբար տարին կը փակուի զարհուրելի ողբերգութեամբ մը, որուն սկիզբը դրուեցաւ 1936 յունիս 9ին, իսկ վախճանը կը մնայ հարցական :

Եւ դժբախտութիւնը աւելի կը թանձրանայ ու կը խորանայ, երբ բսենք թէ դեռ շատ քիչ բան գիտենք Հայաստանի ամբողջ անցուդարձի մասին :

Քաղուած տեղեկութեանց անմիջական եւ քիչ - շատ վաւերական աղբիւրը կը կազմեն խորհրդային հրատարակութիւնները, ինչ որ բաւական չէ :

Անոնք ոչ միայն ուշ կամ անկանոն հասնին, այլեւ կը խմբագրուին եղովբոսերէն, այնպէս որ, շատ քիչեր բան կը հասկնան : Հարկ է անվերջ պրպտել զանոնք, սերտել, վերլուծել, թարգմանել, լոյսի շողեր գտնելու համար : Նոյնիսկ այն հատուածները որ շատ խօսուն են, կը կարօտին մեկնութեան :

Հայերէնէ հայերէն արտատպումներ միշտ ալ կը կատարուին : Եւ մէկ շրջանի ընթերցողները իրենց կարդացածէն կրնան գատել թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ ուրիշ գաւառի մը մէջ, կամ ի՛նչ բսել կ'ուզեն լրատուն եւ յօդուածագիրը :

Այս կանոնը չի համապատասխաներ խորհրդահայ հրատարակութեանց :

Նախ՝ սիրտ կը խառնէ 1922էն ի վեր պարտադրուած ուղղագրութիւնը, որ իրրեւ թէ պիտի բարեփոխուէր : Ցետոյ լեզուն, իր անճոռնի բառակազմութեամբ եւ թխածոյ չարադրութեամբ, այնքան կը խրտչեցնէ, որ եթէ «Խ. Հայաստան»ը ձրի ալ բաժնեն, շատ քիչերը պիտի ուզեն կարդալ : Ու վերջապէս աննախընթաց, աննկարագրելի գրաքննութիւն մը կը խեղդէ որ եւ է ազատ արտայայտութիւն :

Բայց եւ այնպէս, այդ նոյն հրատարակութիւններն են որ կը կազմեն ամէնէն հոսուն աղբիւրը : Մանաւանդ վերջացող տարուան ընթացքին, երբ Հայաստանն ալ վայելեց «մաքրագործումներ»ու օրհնութիւնը ...

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն այս պարագան — «մաքրագործում»ներու հրէշային քաղաքականութիւնը ինքնին կը կազմէ ամէնէն մեծ ողբերգութիւնը :

Արդ, այս տեղեկութեանց աղբիւրն ըլլալով հասարակաց, մատչելի՝ բոլորին, կը զարմանանք թէ մարդիկ ինչպէս ցնծութեան առիթներ կը գտնեն համատարած հալածանքներու եւ «մեր կացումներ»ու, հարիւրաւոր ձերբակալութեանց եւ խմբական գնդակահարութեանց լուրերուն մէջ :

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ, «Հայաստանի թշնամիները» ազգային աղէտ մը կը նկատեն 1921էն ի վեր եղած չեղած ղեկավարներու, կուսակցական եւ պետական գործիչներու, իշխանութեան հիմնադիրներու եւ կազմակերպիչներու, անհամար գրագէտներու եւ մտաւորականներու, քիչ - շատ հասունցած, դեր կատարած, 17 տարուան «յաղթանակները» ապահոված դէմքերու «հողմացրիւ փոշիացումը», իսկ ուրիշներ — Հայաստանասէրնե՞ր — այդ բոլորը կը հռչակեն նոր նուաճում եւ պարծանք : Եւ ճառե՛ր ալ կը խօսին, պանծացնելու համար զանոնք, ճիշդ ինչպէս որ 17 տարի անընդհատ կը խօսէին ու կը գրէին, փառաւորելով նոյն այդ «ժողովուրդի թշնամիներ»ն ու անոնց գործերը ...

Այսքան այլանդակ հակասութիւն՝ անշուշտ միայն եւ միայն հայկական միջավայրի մէջ կարելի էր երեւակայել :

Օտար ժողովուրդներու, ինչպէս այս երկրին մէջ ալ կան բարեկամներ՝ խորհրդային իշխանութեան : Օրինակ՝ ընկերվարականներն ու արմատականները, որոնք ժողովրդական ճակատ կազմած ըլլալով համայնավարներուն հետ, ստիպուած են չափաւոր լեզու գործածել, հակառակ իրենց համոզումներուն :

Եւ սակայն, անոնք չվարանեցան սեւին սեւ եւ ճերմակին ճերմակ բսել, նոյնիսկ վրդովում յայտնել աննախընթաց, անհաշուելի եւ անճառելի «մաքրագործումներ»ուն հանդէպ : Իսկ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրկանը խոհեմութիւն կը սեպէ շատ չծանրանալ պատահած դէպքերուն վրայ : Ամէն պարագայի մէջ, դէպքերը չարձանագրեր այնպէս ինչպէս Մոսկուայի օրկանները կամ «Խ. Հայաստան»ը :

Միայն մեր մէջ է որ, մարդիկ ծափ ու ծնծղայ կը հնչեցնեն, առանց աջ - ձախ նայելու, եւ յաճախ մեզմէ աւելի բան գիտնալով կատարուած բարբարոսութեանց մասին :

Անհրաժեշտ չէ ածականներ փնտռել, որակելու համար այս զարշելի գռեհկութիւնը, — բուն բառով՝ անբարոյականութիւն :

Կ'անցնի՞ն տարիները, կը փոխուի՞ն ժամանակները, — եւ պատմութիւնը ինք իւրաքանչիւրին կուտայ իր կնիքը : Միայն հարիւրաւոր կալանաւորներու անէծքը պիտի բաւէր չանթահարելու զանոնք :

Այդ կալանաւորները մեր թշնամիներն են եղած, սկիզբէն մինչեւ վերջը, իսկ այսօր քուրջի մը չափ ալ արժէք չունին իրենց երէկուան երկրպագուներուն համար, երբ կը հռչակուին «ժողովուրդի թշնամիներ» . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ազգային շրջանակէ մը կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ ձերբակալուած են Բարեգործականի ներկայացուցիչը՝ Գ. Գարակէօզեան : Միեւնոյն ատեն լուծուած են Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը եւ Մելքոնեան Ֆոնտը եւ այս առթիւ ալ ձերբակալութիւններ կատարուած են : Մանրամասնութիւններ կը պակսին :

250 նոր կալանաւորներ կը պատրաստուին..

«Մաթէն»ի ռուսական բաժնի խմբագիրը կը գրէ թէ Ձեկային վարիչը՝ Եէժով, հետզհետէ գնդակահարել պիտի տայ 250 կալանաւորներ, որոնք առաջնակարգ դեր կատարած են Խ. Միութեան մէջ : Այս ամբաստանեալներէն երկու գեապաններ՝ Եուրենեւ (Պերլին) եւ Դաւթեան (Վարշաւա), Նախկին վարչապետ եւ փոխ - վարչապետ Սիրցով եւ Ռուծուտաք պիտի դատուին դռնբաց դատարանի զինուորական ատեանին առջեւ, ինչ որ կը նշանակէ մահապատիժ :

Լեհական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Դաւթեան գնդակահարուած է արդէն :

Այսպէս, մինչ կը կարծուէր թէ ընտրութիւններէն վերջը հետապնդումները պիտի դադրին, ընդհակառակն կը սաստկանան : Տարակոյս չկայ թէ «ընտրուած» պատգամաւորներն ալ պիտի հետապնդուին ճիշդ այնպէս ինչպէս կուսակցութեան եւ պետութեան ամէնէն կարեւոր վարիչները : Տեղեկագրի մը համաձայն, կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի 159 անդամներէն եւ թեկնածուներէն (1936) միայն 23ը ազատ մնացած էին 1937 դեկտեմբեր 12ի ընտրութեանց ատեն : Միւս 136ը գնդակահարուած, աքսորուած կամ թիապարտութեան դատապարտուած էին :

Բանուորական խլրտումներ եւ գործադուլներ

Վարչապետը անձամբ միջամտելով, պարպել տուաւ Կուտրիչի գործարանը : Ինչպէս կը յիշուի, բանուորները գործադուլ հռչակելով գրաւած էին այս հաստատութիւնը : Ներքին նախարարը զինուորական ուժ ղրկեց, բայց ուրիշ գործարաններ ալ գործադուլ հռչակեցին եւ 30.000 հոգի համախմբուեցաւ, բողոքելու համար, այնպէս որ հարկ եղաւ ետ կանչել պահակները : Ասոր վրայ, վարչապետը ուրիշ բանաձեւ մը առաջարկեց,— չէզոքացնել գործադուլի ենթարկուած հաստատութիւնը. Գործարանին վարչութիւնը ընդունած ըլլալով այս առաջարկը, հաղորդուեցաւ բանուորական պատուիրակներուն որոնք նոյնպէս հաւանութիւն յայտնեցին Ուրեմն հաստատութիւնը չէզոքացուած ըլլալով, պարպուած եւ տեսակ մը զինադադար կնքուած կ'ըլլայ մինչեւ յունուար 3, լուծելու համար վէճը :

Վարչապետը նոյնպէս անձամբ միջամտեց, լուծելու համար փոխադրական ընկերութեանց եւ նպարեղէնի հաստատութեանց բանուորներու գործադուլը : Բանակցութիւնները կը շարունակուին մեծ դժուարութեամբ : Կիրակի օր Արհեստակցական Միութեանց պատուիրակները իրենց առաջարկները ներկայացուցին աշխատանքի նախարարին, պահանջելով վերահաստատել բանուորական պայմանագրութիւնները որոնց պայմանաժամը կը լրանայ դեկտեմբեր 31ին եւ որոնք չեղեալ հռչակուեցան գործատէրերուն կողմէ, նոյեմբեր 1ին : Կը պահանջուի նաեւ աշխատավարձքը յարմարցնել ապրուստի սղութեան, ինչպէս ընդունուած է նախընթաց իրաւարարութեամբ, որ եւ է բանուոր կամ պաշտօնեայ չարձակել գործադուլի հետեւանքով, եւ եթէ հարկ ըլլայ արձակել անտեսական պատճառներով, սկսիլ ամենավերջին բանուորներէն : Գործատիրական պատուիրակները կ'ուսումնասիրեն այս առաջարկները եւ յոյս կայ որ բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին :

Գալով փոխադրական ընկերութեանց բանուորներու գործադուլին, գործատէրերը կը պահանջեն որ նախ պարպուին գրաւուած կառատունները : Այս գործադուլը դեռ կը խանգարէ թերթերու բաշխումը եւ ուրբաթ օրէն ի վեր փոխադրութիւնը կը կատարուի զինուորական կառքերով : Ուտեստի փոխադրութիւնն ալ այդ միջոցաւ կը կատարուի, այնպէս որ ժողովուրդը նեղութեան չմատնուեցաւ տօնական օրերուն : Նոյնիսկ եթէ գործադուլը չվերջանայ այսօր վաղը, տրամադրելի միջոցները բաւական կը համարուին :

Գաւառական կեդրոններու մէջ ալ խլրտումներ կամ գործադուլներ ծագած ըլլալով, նոյնպէս բանակցութիւններ կը կատարուին, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճերը

Ելմտական - ելեւմտական կացութիւնը կը բարուոքի

Ծերակոյտը սկսաւ քննել 1938ի ելմտացոյցը, որ վաւերացուած էր Երեսփ. Ժողովին կողմէ : Այս առթիւ ելմտական նախարար Գ. Պոնէ ճառ մը խօսելով, ջերմապէս պաշտպանեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ լաւատեսական յայտարարութիւններ ըրաւ ապագայի մասին : Բացատրեց թէ պետական գանձը ի վիճակի է Ֆրանքը ամրացնելու ներկայ մակարդակին վրայ, շնորհիւ նախորդ արժեզրկումներէ մնացած շահերու եւ վստահութեան վերահաստատման : Կառավարութիւնը արդէն կրցած է վճարել 40 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւնը, իսկ Գանք տը Ֆրանսը 10.000.000.000 ֆրանքի ոսկի վերստացած է : Միւս կողմէ, նոր փոխառութիւնը արդէն իսկ արտադրած է 3 միլիառ ֆրանք : Վերջին ամիսներու ընթացքին գեղչի սակը կէս առ կէս իջաւ եւ այս բարւոքման շնորհիւ կառավարութիւնը մեծ դժուարութիւն չի տեսներ, վճարելու համար 28.000.000.000 ֆրանքի փոխառութիւնը 1938ին :

Նախկին նախարար Գ. Քայիօ խօսք առնելով, գնահատեց Գ. Ժորժ Պոնէի քաղաքականութիւնը, բայց դիտել տուաւ թէ ելմտացոյցի բացերը չեն կրնար անվերջ շարունակուիլ : Իր կարծիքով, ամէն բան կախում ունի գործերու վերաբացումէն : Միւս կողմէ, արտակարգ ծախքերը, որոնք մեծ մասով յատկացուած են ազգ. պաշտպանութեան, 18.000.000.000 ֆրանքի նոր գումար մը կը պահանջեն, եւ կը վախցուի որ եթէ փոխառութեանց այս դրութիւնը շարունակուի, պիտի ոչնչացնէ երկրին դրամագլուխի պահեստը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ

Առնենք մը ի վեր աչքիս կը զարնէ ազդարարութիւն մը՝ երեկոյթի եւ պարահանդէսի ծանուցումներուն մէջ, որոնք խիտ կը հրմշտկեն այս օրերս :

— «Պարերը կը սկսին անմիջապէս» :

Անշուշտ շատ քիչերը բան կը հասկնան այս ազդարարութենէն ·

Քանի որ ցերեկոյթին, երեկոյթին յայտագիրը պար ալ կը պարունակէ, ուրեմն պարերն ալ պիտի սկսին իրենց կարգին :

Ոչ, այստեղ նրբութիւն մը կայ որու լեզուն միայն պարասէրները կը հասկնան :

Ազդարարութիւնը բսել կ'ուզէ թէ միջանկեալ բաներ պիտի չըլլան, — ճառ, երգ, վերջապէս «հայկական» բաներ, այլ՝ պարերը պիտի սկսին անմիջապէս :

Տասնըմէկնոց տարուան պանդխտութեան շնորհներէն մէկն ալ՝ այս.

Արդէն իսկ հասած է սերունդ մը, որ հայկական հանդէսներ «իր ներկայութեամբ կը պատուէ» միայն եւ միայն պարելու համար :

Երկու խօ՞սք, ե՞րգ, արտասանութի՞ւն, ներկայացո՞ւմ, — այդ բոլորը կը ծառայեն քիթ - բերան ընելու : Նոյնիսկ ծաղրելու՝ փրանսերէն բացագանչութիւններով : Ցանախ ալ անհամութիւններ կը ծագին :

— Մենք եկած ենք պարելու, ոչ թէ ճառ լսելու : Լա միւզի՛ք...

— Մենք պարել, զուարճանալ կ'ուզենք, ոչ թէ թատրոն տեսնել :

Տոմսակցորդներուն մէջ կան պարի միտներ, կան եւ «վերջէն տեսածներ», որոնց աչքին բան չերեւար, բացի ճագէն եւ պարէն :

Եւ հասարակութիւնը կը բաժնուի երկու մասի,— անոնք որ ազգային հայկականը կը փնտռեն, եւ անոնք որ այդ բոլորը պատմութեան յանձնած, միայն եւ միայն ոտքերու չափին կը հետեւին, ոտքի վրայ թէ նստած :

Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս երկու հակամարտ ուժերը :

Պատասխանը արդէն տուած են հանդէսներու կազմակերպիչները, օրեր առաջ ազդելով,— «պարերը կը սկսին անմիջապէս» :

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ չարլսթոնը յաղթած է «հայկական»ին :

Ես պիտի առաջարկէի երկու հաւասար մասերու բաժնել յայտագիրը, — բայց կը վախնամ թէ քիչ մը վարժապետական կ'ըլլայ :

Կը մնայ ամէնէն կարճ եւ ազդու ճամբան — բոլոր հայկական հանդէսները վերածել պարահանդէսի, կէս օրէն մինչեւ կէս գիշեր, կամ իրիկուընէ մինչեւ լոյս, իսկ հայկական կոչուած պահանջները գոհացնել՝ «Հայասիրաց» ընկերակցութիւն մը կազմելով :

Չէ՞ որ հինը պարտաւոր է տեղի տալ նորին .

ՎԱՀԷ

Ծերակոյտը կ'ուսումնասիրէ բնակարանի վարձերը

Ծերակոյտը իր կարգին քննելով բնակարանի եւ առեւտրական հաստատութեանց վարձքի օրինագիծը, իբրացուց իր տեղեկարերին եզրակացութիւնները եւ քուէարկեց բանաձեւ մը որ մեծ գայրոյթ պատճառած է ձախակողմեան շրջանակներուն :

Պատերազմէն ի վեր, 47րդ օրինագիծն է որ կը ներկայացուի այս հարցի մասին : Մինչ երեսփ. Ժողովը 175 առ հարիւր հաշուած էր վարձքերու յաւելումը, 1914ի վրայ, Ծերակոյտը որոշեց 250 առ հարիւր : Եւ տարեկան յաջորդական յաւելումը՝ 15 առ հարիւր, սկսելով 1938 յուլիս 1էն : Ցետոյ 1944ի փոխարէն 1942 նշանակած է յետաձգումներու պայմանաժամը : Եւ վերջապէս ջնջած է 10 առ հարիւր զեղչը, զոր հաստատած էր Գ. Լավալ, 1935ին :

Նոյն հիման վրայ կ'աւելնան նաեւ առեւտրական հաստատութեանց վարձքերը :

Ժողովրդական Ճակատի կուսակիցները բուռն պայքարի մը կը պատրաստուին, քանի որ օրինագիծը նորէն պիտի քննուի երեսփ. Ժողովին մէջ :

Ճակատ ճակտի կռիւներ Պաղեստինի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր բուռն կռիւներ կը մղուին Պաղեստինի անգլիական ուժերուն եւ ըմբոստներուն միջեւ, հիւսիսային Պաղեստինի մէջ : Ուրբաթ օրուան կռիւը տեւեց մինչեւ գիշեր : Կէս գիշերին արաբ ապստամբներուն թիւը կը հաշուէին 40 հոգի : Կռիւ մըն ալ ծագեցաւ սահմանամերձ լեռներուն մէջ : Մասնակցեցան իբր 800 զինուորներ, աջակցութեամբ օդանաւային ուժերու : Հրացանաձգութիւնը դադրեցաւ կէս գիշերին, բայց զինուորները իրենց դիրքերուն վրայ մնացին մինչեւ արշալոյս, եւ յաջորդ օրը վերսկսաւ ճակատամարտը :

Անգլիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս խնդրեց Լիբանանի կառավարութենէն, ապահովել սահմանագլուխին հսկողութիւնը, որպէսզի ահաբեկիչները չկարենան փախչիլ : Անգլիական իշխանութիւններն ալ իրենց կարգին զօրացուցած են մաքսային ոստիկանութիւնը, որպէսզի զինեալ հրոսախումբեր չկարենան Պաղեստին մտնել, ուժ տալու համար ապստամբներուն :

Կռիւները սաստկութեամբ կը շարունակուին Գալիլիոյ շրջանին մէջ : Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարեց հիւսիսային շրջանին մէջ : Երթեւեկը դադրած է Սաֆէտի եւ Նազարէթի միջեւ : Ընդհարումները անպակաս են ուրիշ վայրերու մէջ :

Թէլ - Ավիվի մէջ Ծնունդի տօն մը սարքուած էր քաղաքապետութեան կողմէ, բայց անգլիացի զինուորները սահմանագլուխ գացած ըլլալով, յետաձգուեցաւ :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն : Անգլ. զօրքը դէպի Լիբանանի սահմանագլուխը կը քշէ ահաբեկիչները : Կորուստներու թիւը ճշդուած չէ տակաւին : Անգլիացի տեղակալ մը եւ զինուոր մը Թակարդի մէջ իյնալով, սպաննուեցան : Հայֆայի մէջ անգլիացի զինուոր մը հերոսացաւ, երբ ահաբեկիչ մը ռումբ կը նետէր բազմամարդ սրճարանի մը մէջ : Զինուորը բռնեց ռումբը եւ փողոց նետեց, ուր պայթեցաւ, առանց որ եւ է մէկուն վնաս պատճառելու :

Հայուհի մը իր աղջիկը գտաւ 23 տարի վերջ

«Մաթէն»ի թղթակիցը Վալանսէն կը գրէ թէ Մարսէյլ հաստատուած Հայուհի մը գտած է իր աղջիկը, 23 տարի փնտռելէ վերջ :

Թերթին պատմութեան համաձայն, 1914ին, երբ Հայերը ջարդուեցան Թուրքերուն կողմէ, Տիկին Ճամէջեան(?), մեռած կարծուեր եւ ձգուեր էր դիակներու մէջ : Երբ սթափեցաւ, յաջողեցաւ փախչիլ եւ ի վերջոյ Ֆրանսա ապաստանիլ, առանց գտնելու իր նորածինը, որ գիրկն էր ջարդերու միջոցին եւ կը կոչուէր Երջանիկ : Վերջերս Վալանս հաստատուած հայրենակից մը Մարսէյլի մէջ հանդիպելով խեղճ կնոջ, կը հարցնէ թէ իր փնտռած զաւակը որ եւ է մասնաւոր նշան ունէ՞ր վրան : Տիկին Ճամէջեան յիշեց թէ երախան խալ մը ունէր ձախ ստինքին տակ : Քանի մը օր վերջը, այդ հայրենակիցը Վա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ
(ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Գ. Եւ վերջին մաս)

Գ. Միջազգայինը եթէ իրապէս միջազգայինի ըմբռնում ունենար, նախ թոյլ պիտի չտար, որ գլխատուէին Ռուսաստանի երբեմնի քաղաքական ու զինուորական ղեկավարները: Այն բողոքը որ յետադիմական երկիրներուն մէջ իրենք կը բարձրացնեն, Ֆաշական կարգերու անմեղ զոհեր, նոյն դուրգուրանքը պէտք է ցոյց տան բուն իսկ Խորհրդ. Միութեան սահմաններէն ներս:

Բոլորտեսակի քննադատութիւնները ուղղուած են իրենց պաշտօնական ստախօսութեան դէմ: Այն քարոզչական մեքենան որ կը գործէ Ռուսաստանի ներսն ու դուրսը, չի բխիր Խ. Միութեան անհրաժեշտութիւններէն, այլ ստալինեան գերիշխանութեան մասնաւոր յատկութիւններէն, որ յենած համայնավար նորաձեւ բիւրոկրասիի մը վրայ, կ'անտեսէ ռուս ընկերային ուժերու բնաշրջման պահանջները, որոնք կ'արտայայտուին ընդդիմութեան ձեւին տակ:

Ստալինը Խորհրդ. Միութիւն չէ: Ան մէկն է անոր ղեկավարներէն: Ամենամեծ սպառնալիքը կուգայ ոչ թէ քննադատութիւններէն, այլ որդեգրուած վարչաձեւէն: Դրամատիրական երկիրները լայնօրէն կը շահագործեն ստալինեան հիւանդագին ռեժիմը եւ աշխատաւորական զանգուածներուն մէջ ալ կասկած ու թերահաւատութիւն կը ներշնչեն ընկերվարական կարգերուն հանդէպ: Զարդերն ու ձերբակալութիւնները կը քարացնեն յեղափոխական ուժերու զարգացումը ամբողջ աշխարհի մէջ եւ կը քաջալերեն վերանորոգչական ցնորքներն ու քաղաքական անտարբերութիւնները:

Ֆաշական եւ յետադիմական ուժերու կենդանութեան պատճառը, անտարակոյս, Խորհրդ. Ռուսաստանի որդեգրած քաղաքականութիւնն է, որ քսան տարի վերջ դեռ ներքնապէս խաղաղութիւն չունեցաւ:

Կեղծ պայքար մըն է նաեւ Թրոցքիզմի դէմ յարուցուած խաչակրութիւնը: Բոլոր յեղափոխութիւններու մէջ ալ ընդդիմադիր հոսանքներ ծնած են ու պիտի ծնին: Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ժամանակ, երբ Ռոպէսփիէռի դիկտատուրան սարսափ կը ցանէր եւ Տանթոնականներն ու Էպէրթիստները կառափնատ կ'առաջնորդուէին, յեղափոխութեան նուազ սատարած չէին, քան Ռոպէսփիէռ: Տանթոնի մէկ արտայայտութիւնը կառափնատին առջեւ, շատ բան կ'ըսէ. — «Գլուխս ցոյց տուէք այս ժողովուրդին, որովհետեւ ան արժանի է ցուցադրուելու»: Թրոցքիզմն այսօր մեզ կը ներկայանայ ճիշդ այդ ձեւին տակ: Կը գլխատուին բոլոր անոնք, որոնց գլուխները ժողովուրդը կը տեսնէ միայն իր հոգիի աչքերով: Թրոցքիզմը, իբրեւ ընդդիմութիւն ո՛չ միայն գոյութեան իրաւունք չունի Ռուսաստանի մէջ, այլ եւ կը գլխատուի արմատապէս: Եւ այս պարագան ո՛չ միայն կը պառակտէ ռուս բանւորութիւնը ներսէն, այլ եւ արտասահմանի բանւորութիւնը դուրսէն: Նոր հերկուած արտ մըն է դարձած Թրոցքիզմը աշխատաւորական ճակատի այլազան հերձուածներու կարգին: Շատ մը երկիրներ այսօր Թրոցքիական խմբակցութիւններ ստեղծած են, որ առաջ բնաւ գոյութիւն չունէին:

Ի՞նչ է այդ հալածանքներու միտ բանին:

Բոլոր երկիրներու մէջ երկաթուղային արկածներ միշտ կը պատահին: Բայց ինչ որ Ռուսաստանի մէջ կը պատահի, կ'ուզեն հաւատացնել ամբողջ աշխարհի, որ Թրոցքիականներու սարքուած արդիւնքն է: Եւ ահա շարք մը դնդակահարութիւններ բարձր պաշտօնատարներու եւ ճարտարագէտներու:

Դրամատիրական բոլոր պետութիւնները օտար երկիրներու մէջ կը պահեն զինուորական եւ արդիւնաբերական լրտեսութեանց ցանց մը: Անգամ եթէ յարմար մարդիկ չգտնեն անոնք տեղւոյն վրայ, գաղտագողի կ'արտածեն այդ ապրանքներէն: Բայց Ռուսաստանի մէջ լրտեսութիւնը կը համարեն Թրոցքիականներու գործ եւ կը գնդակահարեն զօրավարներ, հրապարակագիրներ, դեսպաններ ու մտաւորականներ:

Վերաշինութեան եւ կազմակերպութեան մարզերուն մէջ ալ գործուած են սխալներ, ինչպէս բոլոր երկիրներուն, նոյնպէս եւ Ռուսաստանի մէջ: Գուցէ աւելի՝ քան այլուր: Սակայն Խորհրդ. Միութեան մէջ այդ բանին ընդունակ կը համարուին միայն Թրոցքիականները եւ խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Եւ այնպէս ցոյց կը տրուի, որ Ստալինը «հանճարեղ», «իմաստուն» եւ «անսխալական» աստուած մըն է, որուն պէտք էր սատանայ մը, յեղափոխութեան բոլոր ապրումները, թերութիւններն ու սխալները անոր վրայ ձգելու: Եւ այդ սատանան Թրոցքին է եւ Թրոցքիզմը, ինչպէս կ'ըսէ Օ. Պաուէր:

Ստալին եւ Թրոցքի, ստալինիզմ եւ Թրոցքիզմ, իշխանութեան մէջ նոյն աղբիւրն ունին: Թրոցքին նոյնքան պատասխանատու է դիկտատորական բռնի մեթոտներուն եւ բանւորութեան հերձուածին, որքան Ստալին: Այս երկու հոսանքները ծնած են Ռուսաստանի իւրայատուկ պայմաններէն, յեղափոխութենէն առաջ թէ յետոյ, տարբեր անուններու տակ: Անցեալի ծանր ժառանգութիւնը, յեղաշրջման հիմերու վրայ բանւոր դասակարգ ստեղծած չէր: Անոր չէր ներշնչած ներքին ազատութեան հանդէպ յարգանք եւ անհատական անկախութիւն: Ժողովուրդները բաց իրենց մշակութային մակարդակին եւ աւանդութեանց, ներուժներ կը կազմուորեն եւ անցեալէն ներկան կամուրջ կը նետեն: Ռուսական անցեալը եղած է ամէնէն զարշելի ստրկութիւնն ու բռնութիւնը, ռոմանովեան արիւնոտ կնուտն ու կոյր հնազանդութիւնը: Եւ ատոր համար է, որ ռուսական յեղափոխութիւնը իբրեւ շղթայազերծ պոռթկաց, դարձաւ այնքան ոճրագործական ու բարբարոս: Ստալինիզմն ու Թրոցքիզմը յեղափոխական արտայայտութիւններն են անոնց, միայն տարբեր առաջադրութիւններով: Մէկը՝ ստալինիզմ, կ'ուզէ յեղափոխութիւնը դարձնել միայն Ռուսաստանի սեփականութիւն, միւսը՝ յեղափոխութեան տալ համաշխարհային դրոշմ:

Անկէ զատ կայ նաեւ ուրիշ պատճառ մը, որ ստուեր կը ձգէ յեղափոխութեան վրայ: Ցարական օրերուն բոլոր յեղափոխականները դաւադիրներ էին: Տարիներ շարունակ յեղափոխական միտքը գործած էր գաղտնի եւ իր ամբողջ կամքը դրած տարբեր կերպայ աշխատանքներու կազմակերպութեան մէջ: Ըլլայ մեծամասնական թէ ընկերվարական, հասունցած այդ մտայնութեան մէջ: Եւ պետութեան դաւադրելը դարձաւ բնաւորութիւն, նոյնիսկ բնական օրէնք: Եւ այսօր, երբ իշխանութեան գլուխ կը գտնուին իրենք՝ երբեմնի հալածականները, հին մտայնութիւնը գլուխ կը բարձրացնէ եւ կ'ուզէ պատուհասել իր իսկ իշխանութիւնն եւս: Հոգեվիճակ մըն է այս, որ իր տրամաբանական զարգացումը կ'առնէ անցեալի տխուր պատմութենէն:

Նոյն ձեւի տխուր երեւոյթներէն է նաեւ ստալինեան սահմանադրութիւնը, որ վաւերացուեցաւ 1936 Դեկտ. 6ին, Խորհուրդներու 8րդ. արտակարգ համագումարին կողմէ: «Ընտրուեցան» Դեկտ. 12ին, Միութեան Խորհուրդին համար 569 պատգամաւորներ, իսկ Ազգութեանց Խորհուրդին համար 564: Համագումար 1133 պատգամաւորներ, 90 միլիոն ժողովուրդի քուէներով, որ պիտի կազմեն Խորհրդ. Միութեան «Խորհրդարանը»: Կը նշանակէ շուրջ 80 միլիոն ժողովուրդ քուէ չէ տուած: Եւ պէտք ալ չկայ տալու, քանի որ դեռ դիկտատուրան ամէն ինչ է: «Աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար ընտրական օրէնքին» մասին կը խօսին անոնք, կատակերգելու համար, որ իրենց կատարած ընտրութիւնները ժողովրդավար չէին: Գիտեն թէ իրենց ըրածը ընտրական խեղկատակութիւն մըն է, բայց պէտք է թատերական ձեւով տեսն ու կեղծեն:

Ստալինի սահմանադրութեան միջոցաւ կատարուած դարձը — իբրեւ թէ դէպի «ժողովրդապետութիւն», արդիւնք է հոգեվիճակի մը, որ ինչպէս ըսինք, կուգայ ռուս ընկերային եւ միջազգային կացութենէն եւ օր մը հարկադրուած պիտի կանգնի այդ իրական անհրաժեշտութեան առջեւ:

Ամէն ազգ իր պատմութիւնն ըմբռնելու մոգական բանալի մը ունի, որ իր նկարագրի ամէնէն ցայտուն արտայայտութիւնը կը կազմէ եւ կը պատկերացնէ իր ազգային հարազատ դէմքը: Ազգութիւնը չի ձգեր, որ բռնատիրութիւնները յաւերժանան: Որեւէ ազգային կեանքի մէջ, երբ կարծիքի ազատութիւնը բռնութեան կ'ենթարկուի եւ իւրաքանչիւր ոք կը ծածկէ իր զգացումներն ու մտածումները, հոն կը ծաղկի միայն սուտն ու կեղծիքը, դաւադրութիւնն ու ապականութիւնը, որ երկար տեւել չեն կարող:

Եզրակացնենք:

Ուրեմն, ռուսական յեղափոխութիւնը քսան տարի վերջ, տակաւին լուծած չէ ռուսական հարցը, որ հարցն է 170 միլիոն ժողովուրդներու վերջնական ազատագրութեան: Քսան տարուան ընթացքին Խորհրդ. Միութեան վարիչները չկրցան տակաւին յեղափոխական կայուն կարգեր ստեղծել, եւ ընդհակառակն, ստեղծեցին խորհրդային բիւրոկրասի, չըմբռնեցին ռուս իւրայատուկ ընկերային պայմանները, պառակտեցին միջազգային աշխատաւորութիւնը եւ մերժեցին ժողովրդավար հաստատութիւնները եւ աստուածացուցին միայն դիկտատորական մեթոտները, անգամ յեղափոխութեան վարիչները հալածելով մինչեւ կառափնատ:

Այսօր Խորհրդ.-Ռուսաստանը կանգնած է երկուութեան մը առջեւ,— կամ ժողովրդավար կարգեր եւ կամ անկում: Ռուս ժողովուրդի ընկերային յեղաշրջման բնական պատմութիւնն է այդ որ կը թելադրէ եւ ռուսական հարցի ամբողջական լուծումն է որ կը պարտադրէ այդ:

Մարդկութեան ապագան մէկ նշանաբանի տակ կը քալէ,— ժողովրդապետութիւն եւ ընկերվարութիւն:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ
ՏԵՍԼԱԽԱՂ ԵՐԿՐԻ ՊԱՏԿԵՐ

(Կը մթնի: Մոգերը կը դնեն իրենց ընծաները գետինը, ինչպէս իրենց թագերը ու կ'երկրպագեն երեխային: Հովիւները կը բռնեն տեսարանին աջ մասը ու կը նստին ծնրադրած: Հովուուհիները ծունկի՝ երկչոտակերպ: Խոնարհութիւն: Նուագէն կ'արձակուին նոր շարականներ: Պահ մը լռութիւն: Մէկիկ մէկիկ կը մօտենան ու կը համբուրեն Յիսուս մանուկը:)

ՄԵԼՔՈՆ —
Ողջոյն արքային, համբոյր մանկիկին:

ԳԱՍՊԱՐ —
Փրկէ մարդերուն մեղապարտ հոգին:

ՊԱՂԹ —
Լուսածին զաւակ, աշխարհի նոր լոյս:

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Ձիթենիներ կան կարծես ուսերուս...

ՅՈՎՍԷՓ —
Բարի եկեր էք, դուք բարով հազար...

ՊԱՂԹ —
Մոգեր ենք. Մելքոն, Գասպար Պաղտասար:
Կուգանք հարաւէն, ուր լոյսն է աղուոր,
Տեսած երկնի վրայ աստղը գիսաւոր:

ՄԵԼՔՈՆ —
Իմ ապարանքէս, տարիներ երկար,
Մարմնոյս ու հոգւոյս աչքովը ասկար՝
Դիտելով երկինք, ամէն մէկ շողին,
Ես սպասեցի գիսաւոր աստղին:

ԳԱՍՊԱՐ —
Երբ ան երեւցաւ՝ թողուցի ես գիս,
Թաղեցի ես զիս ի մէջ պարտէզիս՝
Եւ ձերբազատուած կեղեւէս կեղտոտ
Եկայ ընդունիլ իր շողը նարօտ:

(Մարիամ կը խօսի քնքշական ձայնով, թրթռուն, բարի, քաղցր հոգագով:)

ՄԱՐԻԱՄ —
Զաւկերուն վրայ լոյս ու մէջն աղաւնի...

ՅՈՎՍԷՓ —
Կանայ քաղքին մէջ հարսնիք մ'անուանի...

ՄԱՐԻԱՄ —
Յորդանանի ջուրն եղեր է գինի...

ՅՈՎՍԷՓ —
Իբրեւ մեծ գոհար մտեր է տաճար...

ՄԱՐԻԱՄ —
Գահի վրայ նստած կը խօսի կուռ ճառ...

ՅՈՎՍԷՓ —
Առջին կը բերեն կին մը մեղաւոր...

ՄԱՐԻԱՄ —
Միտքն իր աստղատուն... խօսքն իր լուսաւոր...

ՅՈՎՍԷՓ —
Ոսկի արտերու մէջերէն կ'անցնի...

ՊԱՂԹ —
Եկայ ճառագայթ մ'առնել ու տանիլ
Երկիրս որ լոյս է, սակայն անտեսիլ...
Ճառագայթն այնտեղ բաժնեմ իբրեւ լոյս՝
Որ ամէն հոգի աստղ մ'ունենայ կոյս...

ՅՈՎՍԷՓ —
Բարի եկեր էք, դուք հազար բարի:

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Ան եկաւ փրկել հովիւը կոծէ...

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Նոր լոյս մը այսօր աշխարհը կ'օծէ...

ԳԱՍՊԱՐ —
Այս աշխարհն ունայն՝ ու անցողական...

ՊԱՂԹ —
Ան կուգայ ցոյց տալ յաւերժին ճամբան:

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Ան եկաւ սիրել, սիրել հոգեւին...

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Ամէն սրտի մէջ դնել սիրոյ վէհ...

ՊԱՂԹ —
Գութը Աստուծոյ խոր է ու երկայն՝
Զի մեզ կը ղրկէ այս զաւակ արքան.

ՄԵԼՔՈՆ —
Իր իշխանութիւնն է սիրոյ պարգեւ:

ԳԱՍՊԱՐ —
Հոգիս կը գտնեմ իր լոյսին ներքեւ:

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Լոյս մը կը բացուի մանիշակագոյն...

Գ. ՀՈՎԻՒ —
Սիւն մը կը տեսնեմ՝ լոյսին մէջ կանգուն...

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Ու շուրջը սիւնին՝ սիրոյ մեղեդի...

ՊԱՂԹ —
Ու սիւնին ներքեւ՝ Յիսուս կը ծըլտի...

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Զուարթուններ կան... կը զարնեն քնար...

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Երկնէն կը թափի շուշան, նունուֆար...

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Աղաւնիներ ջինջ, թրթռուն՝ կը դողան...

ՄԵԼՔՈՆ —
Լեցուն ծըղիներ լոյսով կը խաղան...

ԳԱՍՊԱՐ —
Ջուրեր ու լոյսեր...

ՄԵԼՔՈՆ —
գոյներ ու բոյրեր...

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Ծաղիկ ու թռչուն...

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Վէներ ու հուրեր...

ՅՈՎՍԷՓ —
Կարծես կանգներ եմ ափին Յորդանանի...

ՄԱՐԻԱՄ —
Աշակերտներո՞վ... հոգին կը բանի...

ՅՈՎՍԷՓ —
Մեռել մ'իր փոսէն յանկարծ կը կանգնի...

ՄԱՐԻԱՄ —
Իր առջեւ դրուած կեանքը կենդանի...

ՅՈՎՍԷՓ —
Մարդ մը անըզգայ ու լեռ մը հըսկայ...

ՄԱՐԻԱՄ — (Կորսուած վիճակով: Յուզում:)
Անունը՝ Յուդայ, միւսը՝ Գողգոթայ:

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Ձմեռ է սակայն տաք իբրեւ գարուն...

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Հոգիս եղեր է բոյն թռչուններուն...

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Մէկը կուգայ հոս, քայլերով կամաց...

ՊԱՂՏԱՍԱՐ — (Բարձրաձայն պատարագողի պէս)
Ճաշակեցէք հացն ու գինին կենաց...

Գ. ՀՈՎԻՒ —
Ցնծութեան մը ակն է մէջըս բացուեր...

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Ինչ որ ունիմ տալ, տալ կ'ուզեմ նըւէր...

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԷՆ ՎԵՐՋ
(ՖՐՈՒԶԱՑԼԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿՆԵՐ)

— Գեղեցիկ գիւտ, կը յարէ Ճիաննի:

Գաղափարը այն մեծ, տիեզերական խաւարին, որ մահն է, զինք սարսափեցուց ինչպէս ճամբայէն անցնող մեքենայ մը կը խրտչեցնէ զամբիկը:

— Ապրիլ կարելի չէ: Պէտք է մեռնիլ, — կը պնդէ աղջիկը:

Բայց մեռնիլը զինք չի գոհացներ: Թողուլ Վերան, աշխարհը, մայրը, կեանքը, յաւիտենական գիշերին մէջ մտնելու համար, սուտեք — սուտերի վրայ, իր գործին չէր գար:

— Այս մեր յիմար սիրոյն Աստուած պիտի ներէ, կը բացատրէ աղջիկը:

Արդարեւ Ճիաննի Աստուծոյ վրայ չէր խորհած: Բարի Հօր մտածումով, որ անշուշտ զիրենք յաւիտենա անբաժան ապրելու պիտի դատապարտէր, մահը եւս կը գեղեցկանայ եւ կը սրբանայ, բայց մինչեւ որոշ կէտ մը:

— Մեռնինք, կ'ըսէ:

(Հիմա կը խորհրդակցին արժանի մահ մը գտնելու մասին այս ամէնէն ողբերգական տարրային՝ որ սէրն է):

— Զանգակատան վրայ պիտի ելլենք եւ հոնկէ՝ վար, եկեղեցւոյ գաւիթը պիտի նետուինք:

Ուստի ժողովրդապետին կ'երթան: Ժողովրդապետը պարմին տակ կը գտնուէր, մեծ ու պզտիկ հնձաններու, ժամուցներու, կողովներու, դաշտերու մէջ, եւ կը խնդար մէկը իր այն կանոնական խնդումներէն, որ խորտակուած բանակ մը պիտի զօրացնէր: Հարիւր[illegible] քիլօ կը կշռէ Փիէվաչչիօ գերյարգելին, պատճառ մը, որով լաւատես է եւ գործերը հաւասարակշռութեամբ կը քննէ:

— Գերապայծառ, մեզի թոյլ կուտա՞ք զանգակատուն ելլել, ծովը դիտելու համար:

Գերապայծառը կը խորհի. «Կատուներու պէս տանիքներու վրայ սիրուելի կ'ուզեն»: Ուստի կը պատասխանէ.

— Կարելի չէ, տղաքս, սանդուխը կոտրած է: Ես կը կարծէի որ թուղթերուն համար կուգաք:

— Ի՞նչ թուղթեր:

— Ամուսնութեան:

— Պատրաստեցէք մահուան թուղթերը, կը խորհի Վերա, եւ անմիջապէս արցունք մը ծայր կուտայ իր դժբախտ կեանքը լալու համար:

Ո՜հ, ի՛նչ տխուր է քսան տարու այս հիանալի երիտասարդութիւնը:

— Արդեօք հեղեղի՞ն մէջ նետուինք, — կը խորհի Ճիաննի որ մէկ ակնարկով ջուրին խորութիւնը չափեց:

Բայց, իմ սիրելի տղաս — հիմա Վերա զայն կը կոչէ «իմ տղաս» — բայց, իմ սիրելի տղաս, ի՞նչպէս կ'ուզես որ խեղդուինք երբ թիզ մը ջուր չկայ:

Ճիաննի տուն կը վազէ կտրելիք գործիք մը առնելու համար: Երբոր կը վերադառնայ, Վերայի ձեռքը կը գտնէ նրբաթել գզած կարելու դանակ մը, եւ ածելի մը կը ցուցնէ:

— Ասով աւելի լաւ է:

Բայց Վերա չի հաւանիր: Այդ մօրուքի գործիքը մահուան շատ գռեհիկ գործիք մըն է: Լաւագոյն է դանակը, որ տնական եւ վայելուչ գործիք մը երեւոյթն ունի:

— Դանակն է որով իմ խեղճ մայրս տափակ գդալ կը կտրէ: Սիրտ ունի՞ս խորհելու, որ օր մը իր աղջիկը սպաննելու պիտի ծառայէր: Իմ խեղճ մայրիկս:

Ճիաննին ալ յուզուած է: Ո՛հ, որչափ հաճելի է կեանքի մէջ կնկան մը հետ գեղեցիկ թատերախաղ մը խաղալ: Ճիաննի յուզուած է, իր դերը իրեն հաճելի է, զայն կը զգայ եւ կը վերանայ, բայց աւելի մօրուքի ածելին կը հաւնի:

— Հիմա պիտի չհամաձայնի՞նք: Անպիտան, անպիտան — կը յարէ Վերա, եւ կը սպառնայ:

Երկուքը կը կռուին, կը ճանկռտեն, խոտին վրայ կը փաթթուին:

— Մարդասպան, մարդասպան — կը պոռայ Վերա, եւ կը նուաղի:

X

Քանի մը օր վերջ Զէքքօ աղջկանը սենեակը մտնելով գիւտ մը կ'ընէ: Պատուհանին առջեւ կը գտնէ Վերան, որ վարտիքներու նման բաներ մը կը կարէ եւ գդակ մը հազիւ բռունցք մը ծածկելու չափ մեծ:

— Վերա, ի՞նչ է այս:

— Հայր իմ, ներէ ինծի, եւ հօրը ոտքերը կ'իյնայ:

Զէքքօ պիտի ուզէր զայն յանդիմանել, — ա՛հ, այլասերած աղջիկ — բայց զայն շատ կը սիրէ: Կը վերցնէ, անոր զանգուրները կը յարդարէ, կը համբուրէ:

— Կ'ուզեմ ամէն բան իմանալ: Ինծի ամէն բան պիտի յայտնես: Եւ Վերա կը պատմէ անոր թէ ինչպէս ան ... Ճիաննին, օր մը... իրիկուն մը, շատ սիրելուն համար... զինք յղի ձգեց: Այսպէս, քանի մը վայրկեանի մէջ ... երեք տարի պղատոնական յորդառատ սիրաբանութենէ վերջ... խոտնոցին մէջ:

— Եւ դուն ինծի բան չէի՞ր ըսեր, կ'ըսէ Զէքքօ իր կնկան:

Բարի կինը խոհանոցին մէջ էր, դանակը ձեռքին՝ նրբաթել գզած կտրելով գրաւած՝ վաղուան համար որ կիրակի է:

— Քուկդ է յանցանքը, կ'ըսէ անոր, քուկդ է յանցանքը, եթէ այդ աղջիկը մահացու մեղքի մէջ է:

— Ինչի՞ս մահացու մեղքը, յղի՛ է: Ահ, Աստուած վկայ, բոլորդ կը սպաննեմ: Վերա, սիրահարիդ քով գնա եւ զայն հոս բեր, ինծի բեր կամ ողջ կամ մեռած:

— Զայն ողջ բեր, աւելի լաւ՝ ողջ, կը խնդայ կինը, որ ամէն բան գիտէ: Եւ Վերա սանդուղներէն վար թռաւ հաւու մը պէս:

Անկարելի է ըսել որ Ճիաննին, առանց օժիտի ամուսնանալու միջոցով, նախ մերժումներ կ'առարկէ, յետոյ անկարելի պայմաններ:

— Ես դրամ չունիմ, յետին շքաւոր մըն եմ...

Զէքքօ պիտի զայն խեղդէր կրտած աքաղաղի մը պէս:

— Հապա չէի՞ր ուզեր ինծի ելեկտրական ջաղացք մը կանգնել:

— Ձեզի հասկցնել ուզեցի:

Յետոյ գլուխը լեցուն «աւելորդաբանութիւններ» ունենալը կ'ըսէ, թէ ջութակով երբեք իւղոտ չուտուիր, բայց, վերջապէս, անձնական հաճոյք մը ընելու համար, յատկապէս իրեն հաճոյք մը, պիտի ամուսնանար, ջաղացք դնելու պայմանաւ, մայրն ալ հետը ... եւ անմիջապէս ամուսնանալ:

— Առանց շապիկի կ'ուզէ ամուսնանալ անոր հետ, նկատեց Զէքքօ եւ Վերա բոլորովին կարմրեցաւ շապիկը հանելու մտածումով:

Հիմա երկու տարիներ անցած են, Ճիաննի յաղթեց: Մօրը հետ «Պանտիթաւոյի» ջաղացքը հաստատուած է: Մտածումներ ունի, որոնք անոր գլուխ քերել կուտան, կինը թեթեւ կերպով ջղագար է, բայց փոխարէն զուքանչ մայր մը, որ պատուական առողջութիւն մը կը վայելէ: Սրտաշարժ լիալուսիններու տակ ջութակ կ'առնէ, Զէքքօն բարկացնելու համար: Եթէ կաղամախիներու վրայ լուսին կենայ:

Հապա Զէքքօ՞ն: Ես բնաւ չհասկցայ թէ Զէքքօն այդ ամուսնութենէն գոհ է թէ դժգոհ:

— Խմեցէք, Զէքքօ, բայց իրա՞ւ է թէ իրաւ չէ, Զէքքօ, որ ձեր աղջիկը Ճիաննիի կողմէ ազատուած է:

— Յերիւրա՛նք, կը յարէ Զէքքօ:

— Խմեցէք, Զէքքօ: Բայց ելեկտրական ջաղացքը, իրա՞ւ է թէ իրաւ չէ, որ եթէ զայն չկանգնէր, անձնական հաճոյքի մը համար եղաւ:

— Յերիւրա՛նք:

Խմեցէք, Զէքքօ: Հապա մանու՞կը՝

— Այդ ալ յերիւրանք, եւ հոս Զէքքոյի արցունքներուն չորս առ չորս հոսիլը պիտի տեսնուէր բայց ան կը խմէ եւ կուլ կուտայ:

— Իմ աղջիկս, կ'ըսէ, մանկիկ մը գնեց եւ կը խաղայ հետը, բայց ես ալ ման վաթսունեւութ տարեկան եմ... ես կրնա՞մ խաղալ մանկիկին հետ:

Այս ըսելով Զէքքօ փորքը կը հոսեցնէ եւ սանահօր պարտէզին ալօրները, սեխերը, տանձերը, աղցանները կը դիտէ:

Գիրուկ է ամառը, լեցուն ընտիր մթերքով: Դեղին ու սեւ թուզերը ծառերէն վար կը կախուին մեղրի եւ մանանեխի հոտով կաթիլներու նման: Գետնի վրայ ձմերուկի եւ սեխի կանանչ ջղերը իրար կը փաթթուին:

Իրիկուն է: Երբեմն արեւմտեան սառուցիկ հովեր կ'անցնին անտեսանելի տաւղաստաններու նման, եւ ծովափէն երբեմն կնոջական թարմ քրքիջներ կը հասնին: Ո՛հ, արեւմտեան այս գեղ փլուզը ինչպէս լաւ բուրել կուտայ գունաւոր սերկեւիլները, եւ ինչպէս կը մարմաջին կիներուն միսերը, երբ թեթեւ հագուստներ ունին:

Վաղը առաւօտ Ս. Փօղոսի եւ Պետրոսի տօնն է, եւ եթէ հովիւին մէջ զեփիւռը տեւէ, գեղազուարճ օր մը պիտի ունենանք:

(Վերջ)

FABIO TOMBARI

Թարգմ. Ա. ԽՈՒԽՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԼՔՈՆ.—
Ահ կուգայ պեղել, պեղել մեր հոգին...

ԳԱՍՊԱՐ.—
Ահ կուգայ իմաստ նուիրել կեանքին...

Բ. ՀՈՎԻՒ.—
Ահ կուգայ փաթթել հոգիի վէրքեր։

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Ու տալ սիրողին անթառամ փառքեր։

(Մարիամ Ցիսուս մանուկը կ'առնէ գրկին մէջ։)

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Օրօ՛ր ու օրօ՛ր... քընանայ անդորր...
Դրախտի չուքին տակ... օրօ՛ր ու օրօ՛ր...

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Բաղէ աստղերու մէջ բուսած ծաղիկ...
Ու բիւր տատրակներ իրեն խաղալիկ։

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Հրեշտակի մը ծոցին մէջ պահպանուի քոր՝
Քունն ըլլայ անդորր... օրօ՛ր ու օրօ՛ր...

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Աստղէ աստղ թռչի երազով ուրախ.
Աստուծոյ ափին մէջ ննջէ խաղաղ։

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Հոն ուր կը ննջէ աղբիւր ու ծոր-ծոր...

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Ջուրերը երգեն՝ օրօ՛ր ու օրօ՛ր...

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Հոն ուր կը ննջէ սար մըն է աղուոր...

Դ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Հովերը երգեն՝ օրօ՛ր ու օրօ՛ր...

Բ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Հոն ուր կը ննջէ ծովակ մըն է խոր...

Գ. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ.—
Ալիքներն երգեն՝ օրօ՛ր ու օրօ՛ր...

ՄԱՐԻԱՄ.—
Դուք հովուուհիներ, հովիւներ ու մոգ,
Օրհնեա՛լ թող ըլլայ ձենէ ամէն ոք,
Որ եկաք չէնցնել մըսուրը խոնարհ՝
Ու լոյսը ճանչցաք որ եկաւ աշխարհ։
Օրհնեալ թող ըլլայ կեանքը այն մարդուն
Որ մօր մ'ընծայէ չիթ մը խնդութիւն։
Ես մայր մ'եմ ամէն մայրերու նըման...
Մօր մը սիրտն ի՞նչ է... ցաւի ծաղկաման...
Մայր մ'ուրախացնող ազնիւ ամէն ոք,
Պիտի օր մ'հանգչի Աբրահամին գոգ։
Մայր մ'իր ժըպիտով խունկ է վըշտահար՝
Մայրը լոկ սիրտ է իր զաւկին համար։
Ըսէք մայրերուն, մայրերուն ամէն
Որ իրենց վիշտին մէջ ինծի դիմեն։
Ու դիմեն զաւկիս որ եկաւ աշխարհ՝
Կինն աստուածամայր ընելու համար։
Որ եկաւ բանալ իր թեւերն անհուն
Միայն խեղճերուն, բոլոր խեղճերուն,
Ու տըկարներուն, զըրկըւածներուն,
Տառապողներուն անայգ, անգարուն։
Որ եկաւ սիրել, սրբել աղքատին
Արցունքը աչքին, քըրտինքը ճակտին։

ՅՈՎՍԷՓ.—
Երանի՜ անոնց որ կը հաւատան,
Որ վերէն բացուած լոյսը կը կարդան։

ՄԱՐԻԱՄ.—
Երանի՜ անոնց որոնք կը սիրեն,
Որ այլոց համար միշտ բարի հուր են
Ու բընութեան մեծ ձայնը կը լըսեն.
Ամէն տարի նոր փեսայ, նոր հարս են։

ՁԱՅՆ ՄԸ.—
Երանի անոնց որ լոյսին թեւեն,
Չի անոնք լոյսին պէս պիտի տեւեն։
Երանի անոնց որոնք բերեն խունկ,
Անոնց որ սրբեն անտէրի արցունք։
Անոնց որ երբեւ հըրեղէն անիւ՝
Կը դառնան վըրայ ճամբու մը ազնիւ.
Անոնց որոնց սիրտն է մօտն ու հեռուն,
Վըրայ ջուրերուն, վըրայ հովերուն,
Լեռներուն վըրայ ու աւազներուն...
Որոնց սէրն է լայն, համայնատարած՝
Ուրկէ մաս ունի ամէն արարած։
Անոնց որ ունին խոհեր գեղանի,
Անոնց երանի՜, հազար երանի՜...

ՊԱՂՏԱՍԱՐ.—
Արշալոյսն այսօր կ'երգէ, կը խօսի...

ՄԵԼՔՈՆ.—
Ոսկորներուս մէջ ամբրոս կը հոսի

Ա. ՀՈՎԻՒ.—
Միտքըս կայ սըրտիս մէջ՝ պիտի յորդի...

Գ. ՀՈՎԻՒ.—
Սոխակներ կ'երգեն...

Բ. ՀՈՎԻՒ.—
Ապառ մը վարդի...

ՄԱՐԻԱՄ.—
Համբոյր տուէք միմեանց, անխարդախ համբոյր.
Մեղք է պահել սիրտն ըղձացմամբ թափուր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Խրգախօրէն նկարագրելէ վերջ, Ս. Գիրքէն բաղուած օրինակներով օժանդակուած, Անմահըն Խորենացին, իր ժամանակի եւ անկէց ալ առաջուան սրբէկայութիւնները — իր բառով սրըխութիւնները — կրօնական եւ քաղաքական մարզին մէջ, սաստիկ ցաւ կը յայտնէ որ իրենք այդ մարզին մէջ զըկուեր են «հայրենի վերակացութենէն»։ Կը տեսնե՞ն արդեօք նոր սերունդին ապազգայնացած ախմախները չարիքը զոր իրենք ալ այսօր կը գործեն, սիզեխարար, «հայրենի վերակացութեան» դէմ — այդպիսիները թշուառական են, իր բառով — եղկելի — Վասնզի Մովսէս բարձեալ լինի, եւ Յեսու ոչ յաջորդէ՝ առաջնորդել յերկիրն աւետեաց։ Վասնզի մէջտեղը Մովսէս չկայ, եւ յաջորդ Յեսու մըն ալ չկայ որ խոստացուած երկիրը տանի։ Զօրաւարէ ոչ ուրեք է որ առցէ զպետութիւնն։ Զօրավարէլ մը չկայ մէջտեղը որ պետութիւնը վերահաստատէ, որ Զենտական չարափառութենէն եւ Ցազկերտեան ամբարտաւանութենէն ձերբազատէ Հայոց աշխարհը։ Անտիոքոս բռնադատէ բռնել զօրէնս հայրենիս։ (Հին Կտակարանէն դէմքեր առնելով) Անտիոքոս կը բռնադատէ, բռնի կը պարտադրէ հայրենիքին բնիկ ու ազգային սովորութիւնները, ուղղութիւններ թողուլ եւ հետեւիլ օտար, ցարդ անծանօթ եւ հայրենիքի զաւակներուն խառնուածքին հակառակող օրէնքներ, սովորութիւններ։ Մատաթիա ոչ ընդդիմակայէ։ Մատաթիա մը չունինք որ ամփոփուի, ու ամփոփէ իր շուրջ հայրենի զաւակները դիմադրելու համար։

Սիրելի Արազ, պէտք է մխիթոյն առնել ու գնել հին լեզուին։ Մեր տղաքը վարժ են արդէն։ Չգիտցածներն իսկ կը գուշակեն։ Մի կարծեր, Արազ, թէ քաղաքականութիւն կ'ընեմ այս դըրուածին մէջ։ Քաւ լիցի, ան իմ սահմանս չէ։ Ես Երուսաղէմի Ամեն. Պատրիարքը չեմ որ բարձր քաղաքականութիւն ընեմ Թուրք հիւպատոսին շնորհաւորական այցելութիւն տալով։ Իմ ըրածս գրաբար բնագիրը աշխարհաբարի վերածել է միայն ու միայն։ Բայց թէ Խորենացին ինք քաղաքականութիւն կ'ընէ, այդ տարբեր։ Ես գիրն ու տառը կը մեկնեմ, կը պարզաբանեմ լոկ, բայց չեմ խառնուիր անշուշտ, եթէ այդ բոր է՝ քորէ (qui se sent galeux se gratte)։

Դառնանք ուրկէց սկսանք — Պատերազմ զմեզ շուրջ պատեաց, եւ Մակաբէ ոչ փրկէ։ Չունինք Մակաբէ մը որ մեր շուրջը գոռացող կռիւներուն մէջ օգնէ մեզի եւ փրկէ մեզ գերութենէն։

Բայց ահա թէ ուր է ճշմարիտ մարգարէութիւնը.— Այժմ մարտք ի ներքուստ եւ արհաւիրք արտաքուստ, արհաւիրք ի հեթանոսաց եւ մարտք ի հերձուածողաց, եւ խորհրդակալն ոչ ի միջի՝ որ խրատէր եւ յարմարէր ի պատերազմ. Ներքին (Ներսէն) պատերազմներ եւ արտաքին (դուրսէն) սարսափներ, ահաբեկումներ, հեթանոսները սարսափ կը պատճառեն մեզի եւ հերձուածողներն ալ կագ ու կռիւ կը յարուցանեն։ Կ'երեւի Խորենացին «հերձուածող» ըսելով աւելի ժամանակից բիւզանդական Յոյները կը հասկնէ։ Արդարեւ, ինչո՞ւ ծածկենք, անոնք ալ կրօնական փցուն վէճերով եւ ճղճիմ հակամարտութիւններով զզուելի կը դարձնէին քրիստոնէական տառղ վարդապետութիւնները եւ ներողամտութեան ոգին, որ զարդն էր նոր Աւետարանին։ Եւ ահա Հայոց աշխարհը երկու սուրի —պարսկական եւ յունական — միջեւ մնացած էր, զոր ապա խորտակեց իր յարատեւութեամբ եւ ֆիզիքական ու բարոյական դիմադրութեամբ։ Խորհուրդ տուող, խելացի մարդ մը չկար որ խրատէր եւ թշնամիին պատերազմին դէմ պատրաստ յարդարէր, իր կարգին։

Արդի ժամանակներուն յարմարագոյն պատկեր ասկէց աւելի կարելի՞ է միթէ երեւակայել, սիրելի Արազ, Ներքին անկարգութիւններ եւ արտաքին պատերազմի սպառնալիքներ։ Ոչինչ կը պակսի, Ե. դարուն պատկերը, ըստ Հայոց աշխարհի քաղաքական կացութեան, պայծառօրէն տալու համար։ Մեր բուն երկրին եւ արտասահմանի վիճակը այս բոպէին աչքի առջեւ բերէք, եւ լեզուական վերլուծումի հարկ չի մնար բնաւ համոզուելու համար թէ Խորենացիով նկարագրուած կեանքի պայմաններուն մէջ կը գտնուինք այսօր։ Ողբի այս գրուածքին դէմ սփոփանք մը կրնանք հանել անով, որ 13 դար վերջ Հայը դեռ կ'ապրի եւ ճողոպրելով նաեւ ներկայ դժուարութիւններէն՝ պիտի վերապրի նորափթիթ։ Եթէ չքաշուէի զաւապետիս զար հայելէն (ծուռ նայելէն), պիտի յիշեցնէի, այս պատկերին լոյսին տակ, արտասահմանի մէջ եւ անգին մեր աշխարհին մէջ ալ մեր ենթարկուած սարսափները — Դպրոց չունինք, կամ ամէն կողմ, հեթանոս թէ քրիստոնեայ, Սեղբեստրոս Չէ Անհէտ, Փաւլոս թէ Կիրակոս, Յօղոս թէ Ապօղոս կ'արգիլեն մեր մըշակոյթը, մեր լեզուն, մեր պատմութիւնը դասաւանդել, եւ տակաւին ինչեր, ինչեր։ Խորենացիին գրած ներքին ու արտաքին սարսափը չէ՞ այս։ Եթէ չէ, ի՞նչ է ուրեմն արտասահմանի Հայը ձուլելու այս դիւանիւթ հընարքը ամէնհ։

Բայց դեռ ծայրն ենք ծրարոց Ողբին։

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս տարի մասնաճիւղի վարչութեան գրեթէ բոլոր անդամները նոր ուժեր էին, եռանդով փարած գործի։

Սա տօնական օրերուն, երբ բոլոր ընտանիքները կլանուած են իրենց ընտանեկան եւ առեւտրական գործերով, խումբ մը տիկիններ իրենց ամուսիններով կը շրջին փողոցէ փողոց, տոմսակ տեղաւորելով՝ օգտակար ըլլալու բարեսիրական այս մեծ կազմակերպութեան։

Եւ ահաւասիկ երեկոյթի օրը, 19 դեկտեմբեր։ Իրիկուան ժամը ութէն սկսեալ, բազմաթիւ ինքնաշարժներ կանգ կ'առնեն «Գոլիզէի» առջեւ, ճաշակաւոր զարդարանքով, փարթամ հագուստներով զոյգեր կ'առաջանորդուին դէպի սրահ եւ այսպէս մէկը միւսին ետեւէ մինչեւ կէս գիշեր։

Սրահը կը հեւայ ժողովուրդի ծանրութենէն։ Աթոռ անգամ չէ մնացած, կարգադիր յանձնախումբը կը նեղուի, հանդիսականները կը տրտնջան, վարչութեան անդամուհիները՝ ուրախ ու ժպտուն կը վազվզեն, գոհացնելու համար բոլորը։

Ժամը 9ին կը սկսի նուագախումբը, նախ թանկօյով, ապա փոքսթրոթ, վալս, րումպա։ Զոյգերը կը դառնան գոյնզգոյն լոյսերու տակ ու շամփանեայի շիշերուն խցանները աղմուկով մը կը բացուին, գաւաթներ կը պարպուին բարեմաղթութիւններով։

— Ապրի նաեւ հիւրընկալ Ֆրանսան, որ մեզի հնարաւորութիւն կու տայ աշխատելու եւ մեր բարենպատակ կազմակերպութիւնները պահելու։

Ուրիշ մը, քիչ մը աւելի տաքցած, գունատ եւ կնճռոտ, հաւանաբար աշխատաւոր մը՝ կ'արտասանէ հատիկ հատիկ.

— Կեցցէ 40 ժամուան աշխատանքը, վաղը մեր փարիզեան գոց է, կրնանք մինչեւ լոյս նստիլ եւ հասցնել Կապոյտ Խաչին գինիները։

Ու այսպէս գաւաթները կը պարպուին, զոյգերը կը դառնան մինչեւ ժամը 11։

Ժազը լռութիւն կ'ազդարարէ։ Զո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ։

Օրուան նախագահը, Պ. Տաճատ Խաչիկեան բեմ կը հրաւիրէ Տիկին Ն. Քիպրիթճեանը որ թռուցիկ ակնարկ մը նետելով Կապոյտ Խաչի ընդհ. գործունէութեան վրայ, կը ծանրանայ Մարսէյլի մասնաճիւղի աշխատանքներուն շուրջ։

— «Կապոյտ Խաչը միակ կազմակերպութիւնն է որ առանց խտրութեան կ'օգնէ բոլորին։ Իր դարմանատունը բաց է բոլորին համար։ Գերագանցօրէն անհրաժեշտ օգնութեան գործէն դուրս Կապոյտ Խաչը իր ուսերուն վրայ առած է նաեւ կրթական գործը, ունի հայերէնի ու Հայոց պատմութեան մասնաւոր դասընթացքներ թէ կեդրոնի եւ թէ արուարձաններու մէջ»։

Բանախօսը այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, եւ մասնաւորապէս Լէ Մէս բնակող պարոններ Փայլակ Ճէլալեանի եւ Երուանդ Գոչունեանի որոնք հազար (1000) ֆրանք նուիրած են Կ. Խաչին, Տիկին Ա. Ճէլալեանի մահուան առթիւ։ «Ապրին բոլոր նուիրատուները, ապրիք եւ դուք որ ո եւ է առիթով կը բերէք ձեր աջակցութիւնը, սատարելու համար Կապոյտ Խաչի գործունէութեան»։

Անմիջապէս վերջ Խաչուհիներու կողմէ բեմադրուեցաւ՝ Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր» քերթուածէն պատկեր մը։ Բեմին մէջտեղ սարքուած էր շիրիմ մը որուն կ'ուղղուէին ուղերձներ Տիկիններ Ս. Խաչիկեանի եւ Վարժապետեանի կողմէ

Ինչպէս ուրիշ առթիւ, այս անգամ եւս Օր. Ա. Վարժապետեան մթնոլորտը խանդավառեց իր քաղցրահունչ երգերով որոնցմէ մասնաւորապէս տըպաւորիչ եւ յաջող էր Գ. Ալէմշահի «Ես սիրեցի»։ Իսկ Պ. Հ. Համբարձումեան երգեց «Միրանի ծառ»ը, «Կանչէ կռունկը եւ ժողովուրդի բուռն ծափերուն վրայ արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանը»։

Հաճելի էին Զօրլ ամեան եղբայրներու եւ Պ. Գարագաշի կովկասեան պարերը։ Նոյնպէս Պ. Անաստասի բիթմիք պարերը, որոնք խնկական անակնկալ մը եղան յայտագրէն դուրս։

Ժամը մէկէն վերջ վերսկսան եւրոպական պարերը նոյն խանդավառութեամբ, անխոնջ մինչեւ լոյս։

Ս. Նուրեան

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ԲԱՐԻ ԿԱՂԱՆԴ

Հայ հիւծախտաւորներու բուժարանի խնամակալութենէն (Պէյրութ) ստացած հետեւեալ կոչը.—

Ամէնուն յայտնի է, թէ Լիբանանի Համբլթէյի գիւղի մէջ 14 տարիներէ ի վեր հոգեւոր պետերու նախաձեռնութեամբ գոյութիւն ունի հայ հիւծախտաւորաց Ազգ. բուժարան մը, ուր պատսպարուած է ցարդ 865 հոգի՝ մեր հիւանդ եղբայրներէն եւ քոյրերէն։

Բուժարանը առանց հաստատուն եկամուտ մը ունենալու, իր գոյութիւնը պահած է բարեսէր ազգայիններու սրտաբուխ նուէրներով՝ հանգանակութեամբ, գանձանակներու հասոյթով եւ պատահական նպաստներով, հաստատուն եկամուտ ըլլալով ունինք միայն Հ. Բ. Ը. Միութեան նպաստը որ է ամսական 8.50 անգլ. ոսկի։

Սակայն, Համբլթէյի բուժարանի օդն ու կլիման թոքախտի դարմանումին տեսակէտէն աննպաստ է, ուստի խնամակալութիւնս սկիզբէն ի վեր մտադրած էր Լիբանանի բարձունքներուն վրայ կանգնել նոր բուժարան մը իր նպատակին ծառայելու համար, եւ այս ուղղութեամբ արտասահմանի եւ տեղւոյն մեր ունեւոր բարեսէրներուն մօտ դիմումներ կատարեց։

Ուրախութեամբ կուզանք յայտնել թէ եղած դիմումները ապարդիւն չանցան, խնամակալութեան ձեռնարկած գործին անհրաժեշտութիւնը, կարեւորութիւնը եւ ստիպողականութիւնը նկատի ունենալով, մեր սիրելի ազգայինները պատրաստակամօրէն ընդառաջեցին մեզի, եւ կարճ ժամանակի մը ընթացքին զգալի գումար մը կարելի եղաւ հանգանակել՝ թէ նոր բուժարանի շինութեան համար եւ թէ՝ ներկայ բուժարանի առօրեայ ծախքերուն համար։

Ի մասնաւորի գտնուեցան անհատներ որոնք համայնքի, քաղաքի, իրենց կամ գերդաստանի անունով յարկաբաժիններ եւ սենեակներ որդեգրեցին վճարելով շինութեան ծախքերը, որդեգրուած սենեակի կամ յարկաբաժնի ճակատը պիտի գրուի որդեգրողներու անունները։ Իւրաքանչիւր սենեակի շինութեան ծախքը յատկացուած է 40, անգլ. ոսկի։

Շինութեան գործը փութով եւ եռանդով յառաջ կը տարուի եւ գարնան սկիզբները բուժարանը Համբլթէյնէն հոն պիտի փոխադրենք։ Շէնքը 3 յարկանի պիտի ըլլայ։ Ներկայիս 3րդ յարկին կառուցումը լմննալու վրայ է։ Վաթսունէ աւելի սենեակներ ունի, առայժմ 64 անկողին պիտի ունենանք օժտուած յարկաբաժիններով, պիտի ամբողջացուի արդի գիտութեան պահանջած բոլոր բժշկական եւ առողջապահական պայմաններով։ Վստահ ենք թէ Լիբանանի մէջ գոյութիւն ունեցող պետական բուժարաններէն պակաս պիտի չմնայ։ Ուրախութեամբ կուզանք յայտնել թէ նոր շէնքը այցելող հայ եւ օտար հիւրեր շատ գոհ մնացած են բուժարանի դիրքէն, կառուցուածքէն եւ մանաւանդ օդէն եւ շրջակայքէն։

Շինութեան յատկացուած 2.500 Օսմ. հնչ. ոսկիէն մաս մը կը պակսի մեր քով, ուստի եւ յատկապէս պիտի խնդրենք որ հաճիք ձեր վարչութեան, Ս. Եկեղեցւոյդ համայնքիդ, քաղաքիդ եւ կամ գերդաստանիդ անունով յարկաբաժին մը, դուռ մը, պատուհան, կահկարասի, բժշկական գործիք մը սատարէք մեր ծանր բեռը մասամբ թեթեւցնելու, ձեր թոքախտաւոր եղբայր ու քոյրերուն բարի Սամարացիին պէս ցաւոտ թոքերուն ձէթ եւ իւղ թափելու բարի գործով, որոնք՝ հալած ու մաշած, փոսացած աչքերով ակնդէտ այդ շէնքի լրանալուն կը սպասեն

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Անցեալ կիրակի 19 դեկտեմբեր, Ալֆորվիլի «Հայ Ակումբ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու հանդէսը։ Հակառակ օդին անյարմարութեան, Ալֆորվիլէն մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր սրահին մէջ, քաջալերելու համար գայլիկ եւ սկաուտներու կազմակերպած հանդէսը, որ իր գեղեցիկ յայտագրով կը պատկերացնէր պատանեկան ներշնչումները, իրենց սեփական ոյժերով եւ ըմբռնումներով։ Սրահը արդէն լեցուն էր, երբ «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով հանդէսը բացուեցաւ, որմէ վերջ ներկայացուեցան սկաուտական կտորներ, սրամիտ զաւեշտախաղեր, բոլորը պատրաստուած սկաուտներու կողմէ։

Միջնարարէն վերջ, շրջ. պետ եղբայր Վ. Անդրէասեան պարզեց սկաուտիզմի ծագումն ու օգտակարութիւնը, շեշտելով անոր դերը ազգային ինքնապաշտպանութեան, օժանդակելու համար սկաուտ. շարժման, պատրաստելով, ներկայ երիտասարդ սերունդին ապագայ առաջնորդ՝ կորովի եւ ձեռներէց, եւ այդ ալ միմիայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական դրօշին տակ։ Տեղի ունեցան նաեւ արտասանութիւն, երգ, չափական մարզանք, եւ բուրգերու կազմութիւն, որոնցմէ վերջ ներկայացուեցաւ Շրջ.ի պետի կողմէ պատրաստուած սկաուտական արշաւներու, եւ բանակումներու շարժանկարի գեղեցիկ հաւաքածոյ մը։ Հանդէսին իրենց օժանդակութեան բաժինը բերած էին Փարիզի սկաուտները, ինչպէս նաեւ արենուշները որոնք աչքի կը զարնէին իբրեւ հիւրամեծարներ։

Ս. Սերովբեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Բայց էֆէնդուն չէր հետաքրքրում ոչ տիրացու Սիմոնը եւ ոչ էլ նրա ունեցած բարձր գիտութիւնը։ Նա առիթ էր որոնում խօսելու մի առարկայի մասին, որի համար յատկապէս այս գիշեր եկել էր տէրտէրի տունը։

Այդ միջոցին տէրտէրը կամեցաւ հանել կիսամաշ վերարկուն, որովհետեւ մասամբ խմելուց եւ մասամբ տան տաքութիւնից շոգ էր զգում։ Անզգուշութիւնից վերարկուի թեւքը պատռուեցաւ։ Էֆէնդին ասաց նրան.

— Տէր հայր, վերարկուդ շատ է հնացել, ինչո՞ւ նորը չես կարել տալիս։

— Օրհնած, ինչո՞վ կարել տամ, դուք խօ տեսաք իմ ապրուստը։— Այդ վերարկուն էլ լուսահոգի Կարապետ էֆէնդունն էր, նա մեռաւ, ինձ տուեցին որպէս «հոգուբաժին». հօթը տարի է, որ հագնում եմ։ Նրանից յետոյ, իմ մեղքից, հարուստներից ոչ ոք չի մեռել, որ վերարկուս նորոգէի...

— Ես ձեզ համար մի լաւը կարել կը տամ, դուք լաւ քահանայ էք,— ասաց էֆէնդին,— հագէք եւ միշտ օրհնեցէք ինձ։

— Երեք հարիւր վաթսուն եւ վեց հայրապետաց օրհնութիւնը թող ձեր վրայ լինի, որդի, ասաց քահանան եւ սկսեց «պահպանիչը» կարդալ։

— Բայց մի ուրիշ խնդիրք էլ ունեմ, էֆէնդի, աւելացրեց նա,— դուք որ կաք, մեր թագն ու պարծանքն էք. մենք ուրախանում ենք եւ ամէն օր փառք ենք տալիս Աստծուն, որ հայերից էլ ձեզ նման աղաներ կան, որոնք մուդիրի, գայմագամի եւ փաշայի մօտ համարձակ նստում ու կաց ունեն եւ ամէն բան կարող են խօսել։ Ի սէր աստծու եւ ի սէր մեր սուրբ հաւատի աղաչում եմ ձեզ, մի՛ թողէք տանուտէր Խաչօին եւ ընտանիքը անօրէնների ձեռքում. դուք որ կամենաք, կարող էք նրանց ազատել. խեղճ են, հաւ քրիստոնեայ են, օգնեցէք նրանց։ Ինչ էլ որ լինի նրանց յանցանքը, մենք պարտաւոր ենք ծածկել, նրա համար որ, մեր մսից եւ մեր արիւնից են։ Ես էլ չեմ հաւանում նրանց գործածը, բայց ո՞վ իցէ, որ ոչ մեղիցէ»...

Քահանայի խօսքերը, թէեւ մի առանձին տպաւորութիւն չունեցան էֆէնդու սրտի վրայ, բայց նրան պատճառ տուեցին յայտնելու այն, ինչ որ վաղուց առիթ էր որոնում ասել տէրտէրին։

Էֆէնդին պատասխանեց, թէ ինքը պատրաստ է եւ կարող է ազատել տանուտէրի ընտանիքին հասած դժբախտութիւններից, եւ չի թողնի որ նրա գլխից մի մազ անգամ պակասի, եթէ տանուտէրը իր կողմից կը կատարէ էֆէնդու խնդիրքը։ Եւ յիշեցնելով քահանային նրա մի տարի առաջ հաղորդած գաղտնիքը Լալայի մասին, էֆէնդին ասաց, որ այն օրից սիրում է այդ աղջկան, եւ կը ցանկանար, որ նա իր կինը լինէր։ Եթէ տանուտէրը կը կատարէ այդ ցանկութիւնը, էֆէնդին պատրաստ էր օգնելու նրան։ Բայց հակառակ դէպքում նա սպառնում էր թոյլ տալ, որ իշխանութիւնը վարուէր օրէնքի եւ արդարութեան համեմատ, որ անտարակոյս կը վերջանար տանուտէրի ամբողջ ընտանիքի բնաջինջ լինելով եւ նրա հարստութեան յափշտակութեամբ։ Եւ յիշելով քահանայի, որպէս հասարակաց հօր պարտաւորութիւնները, էֆէնդին խնդրեց տէրտէրից որ նա յանձն առնէ դիմել ծերունի Խաչօին եւ նրա հետ խօսել այդ մասին, քանի դեռ ուշ չէր, քանի որ դեռ կարելի էր գործը ուղղել եւ գալոց չարիքների առաջը առնել։

— Կարգս թող վկայ լինի, ասաց տէրտէրը մի առանձին ուրախութեամբ,— ես էգուց առաւօտեան կը գնամ տանուտէրի մօտ եւ բոլորը կարգի կը գնեմ, որպէս ձեր կամքն է։ Խաչօն պէտք է փառք տայ Աստծուն, եւ մի քանի մատաղներ թող կտրէ որբերին, երբ ձեզ նման մարդը ցանկանում է նրա փեսայ լինել։

Էֆէնդու դէմքի վրայ երեւաց մի խորամանկ ժպիտ, եւ կատակի ձեւով պատասխանեց.

— Երբ կը կատարէք այդ բոլորը, այն ժամանակ ձեր հին վերարկուն կը նորոգուի...

— Իսկ իմ ապառիկնե՞րը...

— Այդ մասին անհոգ կացէք...

ԻԳ.

Դառն եւ սոսկալի գիշերը անցաւ։ Առաւօտեան ծերունի Խաչօի տունը նմանում էր այն սգաւոր տներին, որտեղից մի քանի մեռելներ միանգամից դէպի գերեզման պէտք է տարուէին

Առաջ դուրս բերին Վարդանին։ Նա հանգիստ էր. նրա դէմքը չէր արտայայտում խռովութեան մի նշոյլ անգամ. կարծես, նրա հետ ոչինչ չէր պատահել. միայն շրթունքների վրայ կարելի էր նկատել մի արհամարհական հեգնութիւն, որ արտասանում էին՝ «ի՞նչ են ուզում անել այդ յիմարները»... Հինգ զինուորներ պատրաստուած էին Վարդանին տանելու փաշայի էֆէնդու մօտ։ Երբ որ նրանք նստեցրին ձիու վրայ եւ կամենում էին ոտները ձիու փորի տակով շղթայել, նա առանց ընդդիմադրութեան թոյլ տուեց, թէեւ դա մի սարսափելի տանջանք էր՝ անշարժ կապուած լինել ձիու մէջքի վրայ,— Այդ աւելորդ է, նկատեց նա.— եթէ ես ցանկանամ փախչել, ձեր շղթաները չեն օգնի... Զինուորները ուշադրութիւն չդարձրին եւ կապեցին։ Դրանով եւս չբաւականանալով, կապեցին եւ թեւքերը ետեւի կողմից մէջքի վրայ, եւ պարանի ծայրերը երկու ձիաւոր զինուորներ բռնած, պատրաստուեցին տանել։ Բացի երկու զինուորներից կարգուած էին եւ երեք պահապաններ։

Թէեւ ռամիկ ամբոխը հետաքրքրւում է այս տեսակ տեսարաններով, բայց գիւղացիներից ոչ ոք չյայտնուեցաւ տեսնելու, թէ ինչպէս են աքսորում Վարդանին, այն մարդուն, որ այնքան աշխատել էր, որ այնքան գործել էր նրանց համար... Բոլորը այժմ խորշում էին ծերունու տնից, որպէս ժանտախտով վարակուած մի բնակարանից։

Կանանցից ոչ ոք չէր մնացել տանը. բոլորը թագնուած էին զանազան տեղերում։ Հայրապետը եւ Ապօն բանտումն էին. Վարդանից յետոյ հերթը հասաւ նրանց։ Խաչօի միւս որդիները, որ ազատ էին, ցոյց չտուեցին իրանց։ Միայն ծերունի հայրը դուրս եկաւ ճանապարհ դնելու Վարդանին։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

լանս կանչեց մայրը եւ ուրախութեամբ ներկայացուց իր աղջիկը: Երջանիկ միսիոնարներու կողմէ ազատուելով, Սուրիա ղրկուած եւ յետոյ Լիոն անցած էր: Երկու տարի առաջ, ամուսնացած էր Հայու մը հետ եւ ինքն ալ զաւակ մը ունեցաւ: Կրնաք երեւակայել երկու կիներուն ուրախութիւնը, երբ իրարու վիզի նետուեցան :

Ինը խենդեր վառեցան Յիմարանոցի մը մէջ

Կիրակի գիշեր ահռելի արկած մը պատահեցաւ Մոնթրէտոնի յիմարանոցին մէջ (Փլէրմոն - Ֆէռան), հրդեհի մը հետեւանքով :

Գիշերուան ժամը 8.30ին, երբ խենդերը անկողին քաշուած էին, լուր տրըուեցաւ թէ հրդեհ ծագած է: Երբ հրշէջները օգնութեան հասան, բոցերը արդէն շրջապատած էին ամբողջ շէնքը: Իբր 3000 խենդեր պատսպարուած են այս շէնքին մէջ, որ հաստատուած է 1864ին եւ որ Ֆրանսայի ամենամեծ յիմարանոցն է: Այստեղ կը գտնուէին ամէնէն կատաղի խենդերը: Մօտ 380 հոգի տեղաւորուած էին հրկիզեալ շէնքին մէջ: Հրդեհի պահուն, որ կը տեսնուէր տասը քիլոմեթր հեռուէն, մահամերձ կամ փախստական խենդերուն աղաղակները ահուսարսափ կը տարածէին : Ամէնէն վտանգաւոր խենդերը փրկուեցան մեծ դժուարութեամբ. Շատերը չէին ուզեր դուրս ելլել բոցավառ շէնքէն, եւ հրշէջներն ու պահակները հարկադրուեցան ճակատ ճակատի կռուիլ եւ զսպել: Հրդեհէն մէկ ժամ վերջը պայթիւն մըն ալ տեղի ունեցաւ բակին մէջ. Զոհերուն թիւը դեռ չէ ճշդուած, բայց հեռագիր մը համաձայն 9 խենդեր ողջ ողջ այրած են բոցերուն մէջ, իսկ 12 հոգի ալ փախած, ահուսարսափ մատնելով ամբողջ շրջանը :

Երեք Հայեր զոհ՝ ինքնաշարժի արկածի

Ալֆորվիլի բնակիչներէն Նազարէթ Փափազեան եւ տիկինը երէկ Փորթ տ'Օրլէանէն ինքնաշարժով անցած ատեն, ուրիշ ինքնաշարժի մը զարնուելով, մահացու վէրքեր ստացան եւ երկուքն ալ մեռան: Կառքին մէջ կը գտնուէր նաեւ Յովհաննէս Աղաւնեան, որ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ շատ ծանր վիճակի մէջ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ «Յառաջ» նոր լոյս չտեսաւ կիրակի օր:

ՏՈՔԹ. ԿԷՕՊԷԼՍ, Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը, Եգիպտոս կը սպասուի յունուար 5ին: Նախարարը պիտի մեկնի մասնաւոր օդանաւով մը եւ պիտի մնայ երեք շաբաթ: Այս առթիւ Գահիրէի գերմանական գեսպանը շարք մը ընդունելութիւններ սարքած է:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը մասնաւոր գիտականներ նշանակեց, որոնք նախկին գաղթավայրերը պիտի երթան, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար: 1936էն սկսեալ կարգ մը քննիչներ գացած են արդէն, որոնք դեռ չեն վերջացուցած իրենց աշխատանքը :

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն յառաջ խաղալ հարաւային - արեւմտեան Չինաստանի մէջ, միշտ նոր քաղաքներ գրաւելով: Ամերիկեան կառավարութիւնը փակուած սեպեց թնդանօթակիրի մը ռմբակոծման առթիւ ծագած միջադէպը :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ տարեկան համագումարը բացուեցաւ կիրակի օր, Արլի մէջ, մասնակցութեամբ 1200 պատգամաւորներու: Այս առթիւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Բ. Թորէզ ճառ մը խօսելով, ջերմապէս պաշտպանեց միութեան գաղափարը եւ նորէն ձեռք երկարեց «կաթոլիկ եղբայրներուն»:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ Սանճաքին ընտրութեանց առթիւ որ պիտի կատարուին յառաջիկայ փետրուարին, Թրքական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով, վերապահումներ կը յայտնէ ընտրական ծրագրի մասին. Թրքական դիտողութիւնները հեռագրով հաղորդուեցան Ա. Դ. Խորհուրդի բոլոր անդամներուն :

275 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Մ. Նահանգներուն մէջ, Ծնունդի տօներուն առթիւ, արկածներու հետեւանքով: Այս թիւը աւելի քան կրկինն է անցեալ տարուան կորուստին :

ԹՈՒԼՈՆԷՆ մեզի կը հաղորդեն թէ ազգ. երեսփոխան ընտրուած է Գ. Արշակ Մոսիկեան :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Թէրուէլ քաղաքը տակաւին չէ ինկած: Ապստամբները կը շարունակեն դիմադրել, ամրացած ըլլալով երեք շէնքերու մէջ. Զօր. Ֆրանքոյի զօրքերը միշտ կը հերքեն քաղաքին անկումը եւ ընդհակառակն կ'ըսեն թէ մօտալուտ է անոր փրկութիւնը, օգնական զօրք ղրկուած ըլլալով

ԵՐԹԵՒԵԿԻ գիները պիտի աւելնան շաբաթ օրէն սկսեալ.— Հանրակառքի տոմսակը՝ 45 սանթիմ փոխանակ 40ի, 20նոց տրցակը՝ 9 ֆրանք փոխան 8ի. Մեթրօն 1.10 Բ. կարգ, 1.60 Ա. կարգ: Երթադարձ՝ 1.35 եւն.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Սարգիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէօվլէթեան եւ զաւակունք, Պ. Գ. Յաչիկ եւ Աւետիս Տէօվլէթեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, հարսին՝ երիցուհի ԲԵՐՈՒԶ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի Աղքատախնամի «Ցիշէ» յանձնախումբը որոշած է կազմակերպել փոքր նուէր մը ուղարկել զինուորագրուած հայ երիտասարդներուն:

«Ցիշէ» յանձնախումբը կուգայ ներկայ յայտարարութեամբ խնդրել մեր բոլոր հայրենակիցներէն որ հաճին իրեն հաղորդել (15 Jean Goujon, Paris, 9e) զինուորագրուած ընտանեգուրկ հայ երիտասարդներու հասցէները:

Փարիզ գտնուող հայ զինուորները կրնան անձամբ ներկայանալ նոյն հասցէին, շաբաթ եւ երեքշաբթի օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 3—5:

«Ցիշէ» պարտականութիւն կը զգայ յիշեցնելու թէ ով որ անհրաժեշտութիւն ըսէ. Թող փութայ թէ զինուորագրուած երիտասարդի մը կանգնելէն զրկուելուն պատճառ կը դառնայ:

Դիւան «ՑԻՇԷ», Յանձնախումբի

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՖԱՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Գունաւորազարդ, նկարազարդ պատկերազարդ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Աշխարհի մէջ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հայկական գոյն եռագոյնով, եռագոյնին մէջտեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վարդանեան, Ռոբ. Ռեթալ, եւ Գ. Սէրէժեան :

Ձախ կողմը Մ. Թէքէեան, Մ. Գոլեան եւ Յ. Միքիաչեան :

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին հակառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յեղափոխակի պատմութիւնէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.:

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար գրել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France.

Նոր Տար' ի առթիւ ձայներէն գիրքեր նուէրելու

ԱՆԴՐՈՆԻԿ, Յուշական յեղափոխութեան հերոսուհին, Աթէնք 1936. 708 էջ, 40 ֆրանք: ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փարիզ 1936. 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք: ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԷ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Դ. Աճէմեան, 7 ֆրանք. ՐԱՖՖԻԻ, կեանքը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք: ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930. 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք: ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք: Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10ն15 ֆրանք: ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք: ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Նոան, 70 ֆր ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսփիր, թարգմ. Յ. Մասէհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք: Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք:

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը :

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր: Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10.

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Ե. Ընկերակցութեան հրապարակային դատախօսութիւնը՝ Երեքշաբթի 28 Դեկտ., իրիկուան ժամը 9ին, Բարեգործականի Տունին մէջ, 22, Rue Petit St-Jean.

Պիտի խօսի Գարեգին Արք. Խաչատուրեան, նիւթ՝ «Բանաստեղծ Վահան Թէքէեան»: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (ACOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	225 ֆրանք	120 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — MERCREDI 29 DECEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3614

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԶՊԱՆՆԵՐԸ ԳԱՑԻՆ, ԵԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ

Անհրաժեշտ չէ մէկ - մէկ թուել ամբողջ տարուան անցքերը, ապացուցանելու համար թէ մինչեւ ո՛ւր ինկաւ եւ քայքայուեցաւ մեր հայրենիքը, 1936 յուլիս 9էն ի վեր :

Եթէ երէկ մարզպաններ կը կառավարէին Երեւանը, այսօր հասարակ ոստիկաններ նշանակուած են անոնց փոխարէն։ Եւ երկիրը դարձած է ագարակ մը, ուր մարդիկ հարկադրուած են ամէն բան յարմարցնել Մոսկուայի պահանջներուն, մինչեւ անգամ հասարակ թղթակիցներու քմահաճոյքին :

Մասնաւորապէս այս տարուան գարունէն ի վեր, Երեւանի մէջ աւելի տիրական դեր կը կատարէ Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին թղթակիցը, Կոտլիարով, քան Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը կամ վարչապետը։ Ան էր որ նախ մեղմօրէն, յետոյ չեչտակի ամբաստանեց Ամատունին եւ Գուլոյեանը, Ակոպովն ու Մուղդուսին եւ միւսները։ Ան էր որ 1937 մայիս 7ին, 17ին եւ 20ին կ'ազդարարէր թէ « Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան ղեկավարները սխալներ կածկելու, քննադատութիւններ արհամարհելու դիրք են բռներ»։ Եւ կ'աւելցնէր.— «Հայաստանի կուսակցականկազմակերպութիւնն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով »:

Թող Երեւանի մունետիկները իրենք համրեն թէ քանի հարիւր գլուխներ ինկան այդ օրէն ասդին, սկսելով Եղ. Զուբարներէն, Ամատունիններէն մինչեւ «Խ. Հայաստան»ի ամենավերջին խմբագիրը եւ թարգմանիչ - սրբագրիչը :

Այն նոյն թուականին Կոտլիարով կ'աւետէր թէ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութենէն «վտարուել են (միմիայն վերջին տարում) աւելի քան հազար հոգի »:

Եւ դեռ գոհ չէ կարմիր յուդը։ Գոհ չեն իր հովանաւորներն ու վարպետներն ալ։ Հետապնդումներն ու մատնանշումները կը շարունակուին անվերջ, եւ օրուան բոլոր ճառախօսներն ու հրատարակութիւնները իրար կը հրմշտկեն, փառաբանելու համար կատարուած «մերկացումները» եւ «մաքրագործումները»:

Վերջին ընտրութեանց առթիւ, Երեւանի Կիրովեան շրջանէն Ազգութեանց Խորհուրդի անդամ կ'ընտրուի Չեկայի պետին անմիջական օգնականը՝ Լիտվին։ Չէկիստը կ'երթայ Երեւան եւ ճառ մը կը խօսի, ազդարարելով թէ Հայաստանի մէջ ալ երեւան հանուեցան «ժողովրդի թշնամիներ, որոնք հակայեղափոխական աշխատանք էին կատարում բուրժուական նացիոնալիզմի ոգով»:

— « Իրենց հիմնական նպատակ դնելով կապիտալիզմի վերականգնումը Հայաստանում, նրանք ուզում էին հայ ժողովուրդը գաղութային ստրկութեան վաճառել կապիտալիստական պետութիւններին »։ (Խ. Հայաստան, 7 դեկտ.)։

Դեռ աւելի պատկերազարդ բացատրութիւններ ալ ունի այս հրէշը, բայց խօսքը տանք միւսներուն :

Երեւանի մէջ, «Սթալինեան Օկրուգում» (ընտրական շրջան), ոմն Աւետիք Արովեան ողջունելով թեկնածուն՝ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը, կը յայտարարէ, իբրեւ պարծանք .

— « Մենք մեր քուէն տալիս ենք ընկ. Միկոյեանին, որովհետեւ նա մեր մեծ առաջնորդ ընկեր Ստալինի ցուցմունքներով օգնեց մեզ, մերկացնելու, ջախջախելու փաշիստական - տրոցկիստական - բուխարինական, դաշնակ – նացիոնալիստական սրիկաներ՝ Ամատունուն, Ակոբովին, Գուլոյեանին, Մուղդուսուն եւ միւս դաշնակցականներին »։ (Խ. Հայաստան, 8 դեկտ.)։

Թիգա Վելիբեկով, «հայկական ԽՍՀ ժողկոմխորհի նախագահի տեղակալ» (փոխ - վարչապետ), գոց եղած թուանշաններ արտագրելով Հայաստանի նուաճումներու մասին, կը չեչտէ.

— « Ոչ ոք չի կարող կանգնեցնել սոցիալիզմի առաջընթացը, նրա կառուցումը խորհրդային Հայաստանում: Հայ ժողովրդի ստոր թշնամիներ՝ փաշիզմի գործակալներ՝ խանջեանի, Ամատունու, Գուլոյեանի, Ակոբովի եւ միւս սրիկաների հաշիւները սխալ դուրս եկան եւ ընդմիշտ խայտառակութեան սիւնին գամուեց պատմութեան կողմից »։ (Խ. Հայաստան, 29 նոյ.)։

« Խ. Հայաստան »ի նոյն թիւի (29 նոյեմբեր)) խմբագրականին մէջ, կրկին եւ կրկին ձաղկելով Խանջեանը, Ամատունին, Ակոբովը, Գուլոյեանը, Մուղդուսին, Տէր Գաբրիէլեանը եւ միւսները, կը հռչակեն ի լուր աշխարհի .

— « Բայց նրանց հաշիւը սխալ դուրս եկաւ, Հայաստանի աշխատաւորները մեծ Ստալինի ցուցումների հիման վրայ եւ ընկեր Ստալինի մօտիկ զինակից ընկեր Միկոյեանի անմիջական օգնութեամբ մերկացրին ու ջախջախեցին դաւաճանների այդ վոհմակը: Արմատօրէն վերացնելով այդ ստոր սրիկաների կատարած սեւ աշխատանքը, Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնները պէտք է էլ աւելի բարձրացնեն իրենց յեղափոխական զգաստութիւնը, վերջնականապէս արմատախիլ անելու համար ժողովրդի թշնամիների բոլոր մնացորդներին »:

Ինչպէս կը տեսնէք, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան, Խ. Միութեան պարենաւորման գործավարը — այն որ ապտակ մը կերած էր Անդրանիկէն եւ այսօր կը հռչակուի «մեծ պարծանք», Երեւանի պաշտօնաթերթին առաջին էջի վեց սիւնակներուն գլուխը, կարմիր երկաթագիր տառերով, վճռական դեր կատարած է վերջին « մաքրագործումներուն » մէջ։ Եւ զայն պանծացնելու համար, բարեհաճած է Երեւան իջնել, առաջին անգամը՝ 17 տարուան մէջ :

Վաղը կ'իմանանք աւելի պերճախօս պատմութիւն մը, գաղափար կազմելու համար ոչ միայն 1937ի, այլեւ գալիքի մասին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Վարչապետը կը ջանայ լուծել տագնապը

Կառավարութիւնը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի, խաղաղութեամբ լուծելու համար փոխադրութեանց եւ Նպարեղէնի մեծ հաստատութեանց աշխատաւորներուն գործադուլը։ Բանակցութիւնները գործնական ելքի մը յանգած չըլլալով, երէկ նոր ձեռնարկներ կատարուեցան։ Գործատէրերու պատուիրակութիւնը վարչապետարան ներկայացաւ եւ պարզեց իր տեսակէտները՝ տագնապին լուծման համար։ Գործատէրերը տրամադիր են աշխատավարձքի յաւելում կատարելու, բայց կ'ուզեն պահել իրենց ազատութիւնը՝ պատժական տնօրինութիւններ կատարելու համար։ (Բանուորական ներկայացուցիչները պահանջած են չարձակել կամ չպատժել ո եւ է բանուոր՝ գործադուլի պատճառով)։

Փոխ - վարչապետը առաջարկեց այս խնդիրն ալ յանձնել վարչապետին իրաւարարութեան, բայց գործատիրական պատուիրակները յայտնեցին թէ իրենք իրաւասու չեն որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնելու այս մասին։

Ինչ կը վերաբերի Կուտրիչ գործարանի գործադուլին, վարչապետը գերիրաւարար մը նշանակեց, ոպէսզի ջանայ լուծել վէճը :

Փոխադրութեանց բանուորներու պատուիրակութիւնը աշխատանքի նախարարին հետ խորհրդակցելէ վերջ, ներկայացաւ վարչապետին։ Խօսակցութիւնը տեւեց ժամը 5.30էն մինչեւ 8, առանց գործնական ելքի մը յանգելու ։ Երէկ վերսկսան բանակցութիւնները :

Մինչ այս մինչ այն, փոխադրութեանց միւս ճիւղերուն մէջ ալ գործադուլներ ծագեցան, իսկ ինքնաշարժի ընկերութեան մը բանուորները գրաւեցին ընկերութեան կեդրոնը

Այս տագնապին առթիւ թեթեւ միջադէպեր ծագեցան քաղաքին զանազան մասերուն մէջ։ Վարչապետը մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ :

*** Նպարեղէնի մեծ հաստատութեանց վարիչները հետեւեալ պայմանները առաջարկած են, համաձայնելու համար .—

1. Որ եւ է բանակցութիւն չի կրնար կատարուիլ, առանց պարպելու բռնագրաւուած հաստատութիւնները եւ վերահաստատելու աշխատանքի ազատութիւնը.— 2. Համաձայն են հաւաքական պայմանագիրը շարունակելու մինչեւ 1938 ապրիլ 1։ Ինչ կը վերաբերի աշխատավարձքերու սակացոյցին, կը պահանջեն աշխատանքի նախարարին կամ վարչապետին իրաւարարութիւնը.— 3. Գալով բանթող բանուորներու արձակման, գործատէրերը յանձն կ'առնեն բանթողներուն 75 առհարիւրը նորէն գործի առնել առաջին շաբթուն, 85 առ հարիւրը՝ երկրորդ շաբթուն, եւ իրենց կը վերապահեն 15 առ հարիւր արձակման իրաւունք մը, նկատի առնելով գործերու նուազումը՝ իբրեւ հետեւանք եղանակի եւեւէջներու։ Բանուորները լուրջ առարկութիւններ կ'ընեն այս պահանջներուն դէմ :

Գործադուլի ենթարկուած միւս հաստատութեանց վարիչներն ալ այս իմաստով նամակ մը ուղղած են վարչապետին :

*** Թուլոնի մէջ նաւաստիները գործադուլ հռչակած ըլլալով, 30 նաւեր անշարժութեան դատապարտուած են :

Նորէն յաւելեալ յայտարարութիւններ նմտական—ելեւմտական կացութեան մասին

Ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ պատասխանելով տեղական թերթի մը հարցումներուն, յայտարարեց թէ պետական գանձը հինգ տարուան մէջ գրեթէ սնանկ վիճակէ մը հասած է կացութեան մը ուր կրնայ դիմաւորել 26.000.000.000 ֆրանքի պարտքի մը վճարումը։ Միայն դեկտեմբերի ընթացքին պետական գանձը ճարած է 10.500.000.000 ֆրանքի գումար մը, վճարելու համար անգլիական պարտքը։ Եւ տակաւին տրամադրելի ունի 8.000.000.000 ֆր., նոր տարին դիմաւորելու համար :

Խօսելով նոր ելմտացոյցի մասին, նախարարը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց.— 11.20.000.000 ֆրանք պիտի յատկացուի ազգ. պաշտպանութեան, 8 միլիառ քաղաքային ծախքերու, 2.100.000.000 Փարիզի եւ Սէնի նահանգին վրայ, 850.000.000 Ալժերիոյ եւ գաղթավայրերուն վրայ, 5.300 000.000 ֆրանք՝ երկաթուղիներու համար եւայլն։ Այս գումարները կը կազմեն առաւելագոյնը եւ համագումարը 28 միլիառէն պակաս է, մինչդեռ Ծերակոյտը կը հաշուէ 30 միլիառ ։

Ճափոնցիները «իրենց յաղթանակը» կը խաղան

Ճափոնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, գրաւեց Շանթունկի մայրաքաղաքը՝ Ցինանֆու։ Կը նշանակէ թէ ամբողջովին պիտի գործադրուի Ճափոնի զինուորական ծրագիրը, գաղթավայրի վերածելով հիւսիսային եւ հարաւային Չինաստանը :

Միւս կողմէ, ճափոնական հրամանատարութիւնը տիրապար կը գործէ Շանկայի շրջանին մէջ։ Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են Չինացիներուն եւ օտարականներուն դէմ ։ Այն օտարականները որ ծանր յանցանքներ կը գործեն ճափոնական բանակին դէմ, պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ։ Պատիժը կրնայ ըլլալ մինչեւ մահավճիռ։ Այս առթիւ ճշդուած են յանցանքներու տեսակներն ալ :

Պաշտօնական գեկոյցի մը համաձայն, Չինացիները 33.874 հոգի կորսնցուցած են։ Նանքինի նահանջէն իվեր Ճափոնցիները գրաւած են մեծաքանակ զէնք, 108 խոշոր թնդանօթ, 956 գնդացիր եւ ահագին ուտր։ Այս առթիւ կը հաստատուի թէ համայնավարները գործօն դեր կը կատարեն չինական բանակին մէջ ։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ Մ. Նահանգներուն մէջ մեռան 525 հոգի, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի արկածներու։ Այս մահերէն 275ը պատահեցան Ծնունդի նախօրեակին եւ Ծնունդի առաջին օրը, իսկ մնացեալը կիրակի օր :

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՀՕԿԻ, ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՒ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՖՕՆՏԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Երէկ վարանումով հաղորդած էինք լուր մը, որ լսուած էր Բարեգործականի շրջանակներէն։ Փորձեցինք ստուգել, բուն կեդրոնէն, բայց խուսափողական, քիչ մըն ալ դիւանագիտական պատասխաններ տուին։ Թերթին տպագրութենէն վերջ, ստացանք « Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, նոյեմբեր 28 — Դեկտեմբեր 13:

Դեկտեմբեր 8ի թիւին մէջ, 4րդ էջ, «ՀԽՍՀ ժողկոմխորհում» խորագրին տակ, հրատարակուած են գործավարներու խորհուրդին (դահլիճ) որոշումները։ Եւ ահաւասիկ ամէնէն հետաքրքրականը (կ'արտատպենք բառ առ բառ).

— «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԸ ՈՐՈՇԵՑ ԼՈՒԾԱՆՔԻ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ (ՀՕԿ), ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՖՈՆՏԸ :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՑԱՏՈՒԿ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ, ԼՈՒԾԱՐՔԻ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՀԱՐՑԵՐԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ».

Ուրեմն, հաշուեյարդարի (լուծարք) ենթարկուած են Հօկը, Բարեգործականի ներկայացուցչութիւնը եւ Մելքոնեան Ֆոնտը, որ սահմանուած էր ուսցրական, պատմական ուսումնասիրութեանց հրատարակութեան եւ որուն գլուխը կը գտնուէր Ցովհ. Ցակոբեան, Եգիպտոսի «Արեւ»ին երբեմնի խմբագրապետը (ռամկավար)։

Տրուած լուրին մէջ խօսք չկայ բանտարկութեան մասին, բայց Երեւանցիները ո՞ր լուրը լման կը հրատարակեն, եւ ընդհանրապէս պատահարար կամ զօրութեամբ չէ՞ որ կը հասկնանք նոյնիսկ երբեմնի ղեկավարներու ընդակահարութիւնը .

Գոնէ « Հայաստանասէր »ները իրենք բան - գործ ընէին ճշդել կարգ մը լուրեր։ Բարեգործականը նախապէս ներկայացուցիչ մը ունէր Երեւանի մէջ, Բժ. Հէքիմեան, որ առտու մը «մաքրուեցաւ» բանտին մէջ։ Անոր յաջորդեց Պ. Գարակէօզեան, որ ահա իր կարգին կը բանտարկուէր, ինչպէս կը պատմեն բերնէ բերան :

Երեւանի կատարած «լուծարք»էն կը ծագին երկու հարցեր .—

1. Հիմա որ կառավարութիւնը լուծած է Հօկը, ի՞նչ պիտի ընեն արտասահմանի Հօկերը, որմէ՞ պիտի ստանան իրենց հրահանգները ։

2. Բարեգործականի ներկայացուցիչը կը զբաղէր դրամական փոխադրութիւններով, եւ մասնաւորապէս Նուպարաշէնի շինութեան գործերով։ Այժմ ի՞նչպէս պիտի կատարուին այդ գործերը։ Եւ Բարեգործականը ի՞նչպէս պիտի գործադրէ իր յանձնառութիւնները :

«Խ. Հայաստան»ի խմբագիրները կը պատժուին

«Խ. Հայաստան»ի նոյեմբեր 29ի թիւին մէջ, «Վերջին Փոստ» (Վերջին ժամ) խորագրին տակ հրատարակուած է գրութիւն մը Մոսկուայի «Փրավտա »յի նոյեմբեր 28ի թիւէն, որ կը յայտնէ թէ թերթը նոյեմբեր 26ի խմբագրականով քննադատած էր Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն, ընտրական պայքարի առթիւ ։ Այս առթիւ թերթին թղթակիցը՝ հռչակաւոր Կոտլիարով կը հաղորդէ Մոսկուա թէ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն «լռութեամբ է անցնում «Պրավդա»յի քննադատութեան կողքով եւ չի շտապում ուղղել սխալը»։ Դեռ աւելին.— Պաշտօնաթերթին խմբագրականը արտատպուած առնէն, «ինչ որ մէկը ջնջել է «Հայաստանում» բառը»։ Եւ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը սաստէ Երեւանի խմբագիրը :

Քանի որ Մոսկուան խօսեցաւ, Երեւանը կրնա՞ր հանդիստ քնանալ ։

Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի Քաղաքական Բիւրոն անմիջապէս ժողով գումարելով, կ'որոշէ .—

1. «Փրավտա»յի խմբագրականին թարգմանութեան մէջ «կոպիտ սխալ » թոյլ տուած ըլլալուն համար «աշխատանքից ազատել «Խ. Հայաստան»ի պատասխանատու խմբագիր ընկեր Անդրանիկ Իսահակեանը»։

2. Նորէն տպել «Փրավտա»յի նոյեմբեր 26ի խմբագրականը։ (Տպուած է « Խ. Հայաստան»ի նոյն թիւին մէջ)։

3. « Հեռացնել աշխատանքից» Պետ. հրատարակչականի յիշոցր Վարդգէս Բոյաջեանը, « Խ. Հայաստան»ի թարգմանիչ Ա. Այվազեանը եւ պատասխանատուութեան ենթարկել, իբրեւ «առաջնորդողի խեղաթիւրման համար յանցաւորի»

Այս որոշման վրայ, յաջորդ օրը «պատասխանատու խմբագրի տեղակալ » կը նշանակուի ոմն Արմօ Հարենց, իսկ դեկտեմբեր 5էն սկսեալ պատասխանատու խմբագիր՝ Ն. Պօղոսեան։

*** « Խ. Հայաստան »ի միւս թիւերը կը յորդին ընտրական ճառերով եւ փառաբանութիւններով, որոնց մէջ մասնաւորապէս կը փայլին Անաստաս Միկոյեան, Չեկայի գլխաւոր վարիչներէն Լիտվին (Հրեայ), եւ Հայաստանի փոխ - վարչապետ Վելիբեկով (Թաթար)։ Պիտի անդրադառնանք առանձին :

*** Նոյեմբեր 28ին Երեւանի մէջ մեռած է ուսուցչապետ Ա. Քալանթար ։

Երրորդ հայ դեսպանն ալ վտարուած

Փէշթայի թերթերը գրոյց մը կ'արձանագրեն, որուն համաձայն խորհրդային դեսպանը՝ Ալեքսանդր Բէգզատեան ձերբակալուած է իր կարգին։ Պ. Բէգզատեան յանկարծ Մոսկուա կանչուեցաւ մօտ երկու ամիս առաջ եւ անկէ ի վեր լուր չկայ իր մասին ։

*** Իտալական թերթ մը հետեւեալ պատմութիւնը կը հրատարակէ դեսպան Գարախանի մասին, որ գնդակահարուեցաւ դեկտեմբեր 16ին.—

Գարախանի դէմ գլխաւոր մեղադրանքը եղած է իր կնոջ՝ Սիմիոնովայի կողմէ, որ մօտիկ բարեկամուհին է Սթալինի։ Սիմէոնովա դղրդալին ամբաստանութիւններ ըրած է, որոնց դէմ Գարախան բան մը չէ կրցած պատասխանել։ Սիմէոնովային պարգեւ տրուած է խորհրդային ամենաբարձր պատուանշանը ։

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ Գարախան գնդակահարութենէն մէկ ժամ առաջ ամուսնալուծում կատարած է իր կնոջ հետ, նոյն ինքն Սթալինի կարգադրութեամբ, որպէսզի կինը փրկուի «դաւաճանի այրի» կոչուելու փորձանքէն ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՐԵԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Աւստրիացի անուանի հրապարակագիր մը՝ Կուտէնհոֆ Գալէրկի, համաեւրոպական շարժման յղացողը, գրած է Ժ. Փրեսի մէջ, պարզելով հրէական խնդրին բոլոր երեսակները, յայտարարելով թէ Սիոնիզմը եւ Ձուլումը պատասխանատու են լուծել այս հարցը ... : Կուտէնհոֆ իր ուսումնասիրութեան մէջ կը պաշտպանէ [illegible] [illegible] , [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] մարդասիրական հայեացքներով ... —

Հակասեմականութեան պատմական եւ հոգեբանական պատճառները յաճախ վերլուծուած են. հրէական խնդիրը ոչ միայն պատմական եւ հոգեբանական երեւոյթ մըն է, այլ նաեւ քաղաքական խնդիր մը՝ հրատապ այժմէութեամբ եւ վճռական կարեւորութեամբ, ըլլայ հրեայի, ըլլայ ոչ-հրեայի համար։

Հրեաները Եւրոպայի մէջ հաբիւրին երկու փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն գրեթէ։ Սովետական սահմաններէն դուրս, 380 միլիոն ոչ-Հրեաներու մէջ ցրուած, կ'ապրին մօտաւորապէս 7 միլիոն Հրեաներ։ Այս աննշան փոքրամասնութիւնը երկու հազար տարիներէ ի վեր անձկալով, սակայն կը դիմանայ հսկայ մեծամասնութեան մը մէջ. նախ՝ իբրեւ միակ միաստուածեան ժողովուրդ հեթանոսական աշխարհին մէջ, յետոյ՝ իբրեւ միակ ոչ-քրիստոնեայ համայնք Արեւմուտքի քրիստոնէական աշխարհին մէջ։ Ազատագրութեան ամէն փորձերու հակառակ՝ Հրեաները փոքրամասնութիւն մնացին։ Արդ, այս փոքրամասնութիւնը ի՞նչ կերպով պէտք է սահմանել — իբրեւ կրօնական համա՞յնք արդեօք, թէ իբրեւ ցեղ, իբրեւ ազգութիւն կամ իբրեւ տեսակ մը դասակարգ, ինչպէս կայ Հնդիկներու մէջ, կաստ կոչուած։ Փոքրամասնութեան այս ճակատագիրը Հրէութեան մէջ առաջ բերած եւ զարգացուցած է կարգ մը դրական եւ ժխտական յատկութիւններ, եւ շատերուն քով ալ հակասեմական նախապաշարումներ եւ հակակրութիւններ։

Հրէական հարցին լուծումը անկարելի ըլլար միայն, որ Հրեաները վերջապէս դադրին փոքրամասնութիւն մը ըլլալէ իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ։ Այս նպատակին համար երկու ճամբայ փորձուած են ցարդ.— Ձուլում եւ Սիոնականութիւն։

Ձուլումը այն է, որ հրեայ փոքրամասնութիւնները զիրենք շրջապատող ու պաշարող ազգային մեծամասնութիւններուն մէջ խառնուին հալին։ Սիոնականութիւնը այն է, որ Հրէութիւնը կեդրոնացուի Պաղեստինի մէջ, մինչեւ որ հոն ազգային մեծամասնութիւն մը ըլլայ։ Ձուլումը եւ Սիոնականութիւնը, երկուքն ալ հարցին լուծումին հետեւորդ փորձերն են։ Ձուլումով Հրէութիւնը կը դադրի իբրեւ առանձին ազգ, ցեղ գոյութիւն ունենալէ, երբ պատմութիւնն ու անցեալը կը կորսուի եւ կը լափուի իրեն անհաշտ մեծամասնութեան կողմէ, իսկ Սիոնականութեամբ հրէական ազգը կը պահպանուի հրէական պետութեան միջոցաւ։ Այսօր այս երկու ճամբաներն ալ աննիւ մը յանգած են։ Ձուլումի ձգտումները գադրած են գերմանական հակասեմականութեան նոր հեղեղին պատճառաւ, քանի որ Գերմանիա կը մերժէ ո եւ է հրէական ձուլում։ Սիոնականութիւնն ալ կը կազմէ համարաբական ազգայնականութեան վերածնունդի առջեւ, որ անկարելի ընել կ'ուզէ ո եւ է հրէական մեծամասնութեան կազմութիւն Պաղեստինի մէջ։

Այս երկու կրկնակի հակահարուածով եւրոպական Հրէութեան կացութիւնը դժուարացած է, ու կը դժուարանայ։ Հրէական հարցը նոր լուծումներ կը պահանջէ։ Այսպիսի լուծումներ այն ատեն միայն կը գտնուին, երբ հրեայ եւ ոչ-հրեայ տարրերը ընդունին սա իրողութիւնը, թէ եւրոպական Հրէութիւնը ոչ մէկ միութիւն չի կազմեր, այլ երկու բոլորովին տարբեր մասերու կտորտուած է — Արեւմուտքի Հրէութեան ձուլուած մասը, որոնք իրենց ոչ-հրեայ քաղաքացիներուն լեզուն, մշակոյթը, սովորութիւնները եւ հագուստ կապուստը ընդունած են եւ անոնց ազգութեան մէջ հալած են։ Միւս մասը Արեւելքի ոչ — ձուլուած Հրեաներն են, որոնք սեփական ազգ կը կազմեն սեփական լեզուով, մշակոյթով, սովորութիւններով եւ հագուստ կապուստով։ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ միայն կ'ապրին այս ազգային փոքրամասնութեան պատկանող չորս միլիոն Հրեայ, որոնք կրօնական դէմքով եւ տառադով կը ծառայեն ձուլումի ո եւ է փորձի դէմ եւ կը կառչին իրենց աւանդական կենցաղավարութեան ձեւին։

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, հաշուելով նաեւ Իտալիան եւ Սկանտինաւեան, երկու հարիւր միլիոն ոչ — Հրեաներու մէջ կ'ապրին միմիայն մէկ միլիոն Հրեայ, որ ամենամեծ մասով ձուլուած, իրենց նորատաց ազգութիւններուն իբրեւ հայրենասէր անդամներ կը զգան իրենք զիրենք, եւ Արեւելքի Հրեաներուն հետ ո եւ է ցեղային համանմանութիւն եւ յարակցութիւն կը մերժեն։ Արեւմտեան Եւրոպա կրնայ եւ կ'ուզէ այս փոքրիկ հրէական փոքրամասնութիւնը բոլորովին ձուլել, (ինչպէս ըսած ենք առաջ, այս հայեացքը ընդհանուր է Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, մինչ Գերմանիա՝ ՏՆ. ԽՄԲ.)

Ճիշդ ինչպէս որ ժամանակին Զինացիները յաջողեցան իրենց հրէական փոքրամասնութիւնը բոլորովին ձուլել։ Այս մէթոտը սակայն այն ատեն միայն կարելի է, երբ արեւմտեան հրէութիւնը ոչ — ձուլուած Հրէութեան հետ ո եւ է յարաբերութիւն կտրէ եւ երկուքին միջեւ բոլորովին դադրի ո եւ է օդի հոսանք։ Այս պատճառաւ շատերը կը նկատեն, թէ Արեւելքի հրէութեան հարցին լուծումը Արեւմուտքի հրէութեան ձեւէն շատ ներս առնչութիւն ունի։

Միւս կողմէ դժուար է առանց արեւելքի Հրէութեան ձուլումը անհնարինելի ժամանակի համար անկարելի է։ Առանձին անհատներ կրնան ձուլուիլ, բայց ոչ ամբողջ զանգուածը — Մասսան։ Արեւելքի Հրեաները կամ պէտք է որ փոքրամասնութիւն պիտի մնան, կամ... պիտի գաղթեն։ Այսօր արդէն անոնց տնտեսական կացութիւնը անմխիթար է։ Տնտեսական տագնապը, առաջին գիծին վրայ, ամէնէն աւելի կը ծանրանայ քաղաքականօրէն տկար եղող, իբր թէ միւսներէն բաժնուող փոքրամասնութիւններուն ուսերուն վրայ։ Անոնց գոյութեան հնարաւորութիւնը տարուէ տարի կը սահմանափակուի։ Վերջ ի վերջոյ, պիտի պարտաւորուին ընտրել — կամ գաղթականութիւն, կամ հետզհետէ բնաջնջութիւն։

Այդ գաղթականութեան հոսանքը առկէց առաջ դէպի Ամերիկա էր։ Երբ սակայն Ամերիկա ճամբաները փակեց, Սիոնականութիւնը եղաւ Հրէութեան մեծ յոյսը։ Հիմակ ալ Պաղեստին կ'ուզէ իր դուռները գոցել Արաբներուն ճնշումին տակ։ Հետեւաբար անխուսափելի է նոր գաղթամարզերու վրայ խորհիլ, որոնք բաւական մեծ եւ հարուստ ըլլան, արեւելեան հրէութեան միլիոնաւոր ժողովուրդը կարենալ ընդունելու համար, որպէսզի կարելի ըլլայ միանգամայն ապահով գոյութիւն մը երաշխաւորել։ Այսպիսի մարզեր կան Ափրիկէի լեռնադաշտերու վրայ։ Աչքի առջեւ բերինք Ռոտէզիան որ աւելի մեծ է քան Գերմանիա եւ Ֆրանսա միացեալ, 2ուկէս միլիոն սեւամորթներով եւ 70.000 սպիտակամորթներով։ Այսքան ամայի եւ բարեբեր մարզերու մէջ, վճռական նշանակութիւն կրնայ ունենալ մեծ չափի վրայ հրէական գաղթականութիւն մը ապագային համար։ Սպիտակ մարդկութեան շահն ալ առ կը պահանջէ։ Ճիշդ այն պարագան որ Անգլիա հիւսիսային Պաղեստինի մէջ կ'ուզէ հրէական գաճած պետութիւն մը հիմնել, այսպիսի ափրիկեան գաղթականութեան մը գաղափարին կրնայ ծառայել։ Որովհետեւ Անգլիոյ հասատանելիք այդ հրէական թըզուկ պետութիւնը, բրիտանական կայսրութեան շրջանակին մէջ, աւելի կ'ամրապնդէ անգլիական տիրապետութիւնը Ափրիկեան հողին վրայ։

Ուրեմն, մինչ Արեւմուտքի հրէութեան համար ձուլում, արեւելքի հրէութեան համար գաղթականացում պատշաճ է։ Եւ որովհետեւ Գերմանիա ձուլումի ճամբան ալ գոցած է հրէութեան առջեւ, միւս կառավարութիւններուն պարտականութիւնն է գաղթավայրեր տրամադրել՝ գաղթականացումը հնարաւոր գործելու համար։ Աւստրիոյ, Մաճառստանի եւ Զէխոսլովաքիոյ մէջ մէկ միլիոն Հրեայ կ'ապրի, որուն մէկ մասը ձուլուած է, մինչ միւս մասը սատտիկ ջերմեռանդ է ազգայնական գաղափարին։ Այս մասին շահն ալ կը պահանջէ որ կամ սիոնականութեան յարի (գաղթական ըլլայ), կամ ձուլուի։

Այս կերպով միայն կրնայ լուծուիլ հրէական հարցը։

•••

ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ

(ՏԵՍԼԱԽԱՂ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԵՐ) [illegible]

(Մոգերը եւ հովիւները կը հաւաքուին. խումբ մը կը մօտէ Ծնրն տեղեմարանէ):

ԿԻՆ ՄԸ —
Ծո՞ն է թէ խրախ, հարսնի՞ք թէ հանդէս,
Գրթացէ՛ք ինծի.— մ'առնէք զիս անտես։
Ես աղքատ յաւակ՝ բայց լոյսը վառ է.
Դուրս ինկած ամէն մարդահամարէ։
Շատոյլ մը առեալ, լրեցի նըւազ...
Ես ալ հոգի մ'եմ եւ ունիմ զաւակ...
Մէկը հրեց զիս ու ձեր մէջ եկայ...
Ներեցէ՛ք, կ'ըսէք թէ՝ ծընաւ նոր արքայ:
Ես ալ կ'ուզեմ ծնիլ... ըլլալ խրախին
Մէջ բուպաշարկող յետին աղախին։

(Տնեւնի կուգայ Մարիամին առջեւ։ Մարիամ ձեռքը կը դնէ կնոջ գլխուն վրայ:)

ՄԱՐԴ ՄԸ —
Ահա քարոտներ, կոյրեր ու որբեր՝
Որոնց արցունքը ոչ ոք չէ սրբեր։
Անոնք կ'ըսեն թէ եկողը Ա՛ն է,
Եկողը իրենց բարի արքան է։

ՀԻՒԱՆԴ ՄԸ —
Եկողն հրաշագործ լոյսի ծաղիկ է...
Իսկ ես բընակիչ Գըրբապատիկէ
Աւազանին չուրջ ապրող մեռել հին...
Եկայ ջուռելու իր խանձարուրին...

ՉՔԱՒՈՐ ՄԸ —
Իսկ ես զըրկուած ռեդանէն կենաց՝
Եկայ խընդրելու ոէր, գինի ու հաց։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ ՄԸ —
Քրտինք թափեցի ես ալիք, ալիք...
Հիմակ ծերացած՝ չունիմ ուտելիք...

ՑՈՒՍԱՀԱՏ ՄԸ —
Թող ինծի փըրկէ կեանքէն ցաւանիստ՝
Եկայ խընդրելու ես մահ ու հանգիստ...

ԲՈՂՈՔՈՂ ՄԸ —
Մարդն է երկրի վրայ ամէնէն թըշուառ.
Զի մարդն է մարդուն դէմ կանգնած բեկիար։

ՈՐԲ ՄԸ —
Կեանքն ինծի եղաւ անվերջ մի կարիք.
Կոյրի պէս կ'ապրիմ զի չունիմ մայրիկ։

ՍԻՐԱՀԱՐ ՄԸ —
Սըրտիս մէջ ունիմ նետ մը կըրակէ՝
Որ գիշեր ու տիւ կ'այրէ, կը մըրկէ։

ԳԻՏՈՒՆԸ —
Ուսայ գիտութիւնն որ ըլլամ անյաղթ
Հիմա ամէնէն զիս կը զգամ զըթբախտ։

ՅՈՎՍԷՓ —
Սիրել, հաւատալ...

ՄԱՐԻԱՄ —
Սիրել, հաւատալ...

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Իրերը սերտել, հոգիներ կարդալ...

(Մոգերը կը խմբուին Ծորեկները)

ՄԵԼՔՈՆ —
Եղբայր ենք մենք ու կը զգանք հիմա,
Թէ եղբայրներն են լոկ չէն ու անմահ։

ԳԱՍՊԱՐ —
Սէրն է կեանքին մէջ պարտէզ հոգեբոյս...

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Սէրն է սըրտին մէջ ծաղիկ ու պըտուղ...
Սէրը մեղքահամ իբրեւ մեղեդի՝

Ա. ՀՈՎԻՒ —
Մեր ընկերներէն այսօր կը յորդի...

ՄԵԼՔՈՆ —
Տուփիս մէջ ունիմ գոհար ու ընկի՝
Եւ 'անոր ալ մէջ 'ամէնէն ոսկի՝

ԳԱՍՊԱՐ —
Իր առաջ եկած կրկնապէս ծունկի՝
Կը մատուցանեմ ծըրարըս խունկի։

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Զըմուռս եմ բերած մանկիկին նուէր։

ՄԱՐԻԱՄ —
Ունենաք ամէնքդ հոգեր ու ծովեր,
Ու մանաւանդ լոյս, լո՜յս անոնց վերեւ։

ՅՈՎՍԷՓ —
Ձեր հոգւոյն մէջ ալ ունենաք արեւ։

Բ. ՀՈՎԻՒ —
Մըտածում չունինք...

Գ. ՀՈՎԻՒ —
Մենք ոչինչ բերինք...

ՄԱՐԻԱՄ —
Խօսքն ալ ընծայ մ'է երբ ան է աղբիւր...

ՅՈՎՍԷՓ —
Երգն ալ զմուռս է, երգն ալ խունկ անհեւ.
Հոգւոյ գոհար է երգը լուսանիւ։

Ա. ՀՈՎՈՒՈՒՀԻ —
Մենք պիտի բերենք Ցիսուսին մանուկ՝
Ալիք բուրդերով գառնուկ մը փափուկ։

ՊԱՂՏԱՍԱՐ —
Նըման չէ այլոց նոր ծընած արքան...

ՅՈՎՍԷՓ —
Ձեր սիրտն է անոր համար բաւական,

ՄԱՐԻԱՄ —
Նըւէր տալու մէջ մ'ըլլաք կարդադիր.
Ան կուգայ ձեզի սիրել անխըտիր։

ՅՈՎՍԷՓ —
Մշակն եղէք սիրոյ... սիրեցէք զիրար՝
Որ ան ալ ձեզի սիրէ անդադար։

(Բոլոր հիւրերը կը գրկեն զիրար, կազմելով մարդկային եղկայ ողկոյզ մը:)

ՁԱՅՆԸ —
Ան կուգայ ոչ թէ առնելու համար,
Այլ տալու աշխարհն ու կապոյտ կամար,
Առնելն է մարդուն տրուած մի աւարք.
Տալն է միշտ վըսեմ ու սըրբազան վարք։
Եղէք աըւող ձեր եղբօր շըջաւոր՝
Որ ոսկեզօծուի ձեր կենաց մութ օր,
Եւ երբոր տըրուի ձեզի բարւոյ գանձ
Դուք ալ զըրկեալին տըւէք փոխադարձ։
Տըւողին քանզի ոչինչ կը պակսի.
Տըւողին ակէն միշտ պիտի հոսի։
Մարդը մարդուն տալ թող բարեհաճի՝
Որ իր պարտէզին ծառն ուղիղ աճի։
Ձեր եղբայրն երբոր մերժէ ձեր խընդրանք՝
Դարձէք Ցիսուսին որ գութի է հանք։
Աստղային խորքէն աշխարհ իջաւ ինք՝
Որ ձեր մէջ դընէ լոյսը ու երկինք։

(Կիզձէ վարագոյրը ու դեռ քիչ մը կը շարունակուի նրաժշտութիւնը:)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Ամէն իրաւունք վերապահուած է)

(Վերջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻԼԱՆ — Ուշ գիշեր է, նստած ենք հիւանդի մը մահճակալին մօտ։ Հոգեվարքի մէջ է ան. դժբախտաբար գիտութիւնը այլեւս անզօր է։ Պէտք է ուժ ունենալ սպասելու որպէսզի ճըրագին իւղը սպառի եւ ազնիւ գիտնականը— Մարգիզէ Ձ. Լիբթա— որ կը սիրէր Հայերը, եղիպտոս ճանչցած ըլլալով Պօղոս Նուպարը եւ ուրիշներ, փակէ աչքերը։

Դուրսը կը ձիւնէ, ոգիները շրջապատած են Գրանտուցցոյի դղեակը եւ կը սպասեն Մահուան այցելութեան։

Կը քաշուինք սենեակի մը անկիւնը, խօսելու համար մեր ընթերցողներուն հետ, ուրիշ հիւանդի մը մասին որ նոյնպէս հոգեվարքի մէջ է, եւ որուն մահը կը շահագրգռէ Եւրոպան, ուստի եւ մեր Հայաստանը։ Կ'ակնարկենք Ազգերու Դաշնակցութեան՝ նախագահ Ուիլսընի այս դժբախտ զաւկին։ Ծնորք մը որուն մարդիկ մարմին ու հոգի ուզեցին տալ, բայց չյաջողեցան։ Անկասկած գեղեցիկ ու բարի էր Ուիլսընի նպատակը, բայց հաստատութեան քանդուրուն կեանքը ծառայեց միայն ճառերու, ճեմելոցներու, վերջապէս գեղեցիկ խօսքերու հաւաքածոներով գրադարաններ լեցնելու։ Այդ հաւաքածոներուն մէջ պիտի գտնուին նաեւ այն բանաձեւերը ի նպաստ Հայաստանի, որ միաձայնութեամբ քուէարկուեցան։ Զմոռնանք սակայն, որ մեր հայրենիքի օրհասական օրերուն, Հայաստանը թողուցին դրան մօտ, չուզեցին ընդունիլ տաճարէն ներս, որպէսզի զայն բարբարոսներու արշաւանքէն պաշտպանելու հարկադրանքին տակ չգտնուին։

Իտալիան Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր դիրք բռնած էր Ազգերու Դաշնակցութեան սեմին վրայ։ Օր մը Աւաշնորդը հրաւիրեց այս հաստատութիւնը «նորոգուիլ կամ մեռնիլ»։

Ծնունդ առած անարդար դաշնագիրներէ եւ այդ անարդարութիւնները յաւերժացնելու պաշտօնով ապրող այս պահպանողական հաստատութիւնը,— որ ամէն բան պահպանել ուզելով, օր մը ամէն բան պիտի կորսնցնէ — ահա նոր հարուած մը կը ստանայ Իտալիայէն որ վերջնականապէս կը հեռանայ Ժընեւէն։ Միացեալ Նահանգները երբեք մաս չեն կազմած այս հաստատութեան, Գերմանիան, Ճափոնը, Պրազիլիան նոյնպէս հեռացած են։ Աշխարհի մէկ չորրորդ մասը դուրս կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Ներկայիս դժուար է նախատեսել այս նոր լքման հետեւանքները, բայց չուտով ականատես պիտի ըլլանք նորութիւններու որ պիտի չմեցնեն պահպանողական մեծ պետութիւնները, որոնց ի նպաստ կը գործէր այդ հաստատութիւնը։

Մենք արցունք չունինք այս հիւանդին համար, որ դատապարտուած է մահուան, մանաւանդ որ իր դուռները լայն բացաւ Խորհրդային Ռուսիոյ ու Թուրքիոյ առջեւ, եւ ամօթալի ստրկամտութեամբ այս վերջինին նոյնիսկ բազկաթոռ հրամցուց։

Mors tua via mea.—

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՍԻՐԳԵՐ

(ԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ)

ՆԱԽԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Այս պահուս եթէ կարենայինք խորքովին մեր մտքերը ետ փոխադրել 4000էն 4500 տարի, եւ հնարաւորութիւնը ունենալ փոխադրուելու նաեւ հայկական լեռնաշխարհը, հոն մեզի դէմ պիտի գտնէինք մեր նախահայրերը, հսկայ, թիկնեղ ու քաջակորով, որոնք կը բնակէին գետնափոր տուներու եւ քարայրներու մէջ։

Այդ օրերուն, արուն լեռնականի մեկուսացած կեանք մը կ'ապրէր, իբրեւ գլխաւոր զբաղում ունենալով որսորդութիւնը։ Իսկ եզը նստակեաց էր ու կը պարապէր երկրագործութեամբ։ Իր առօրեայ պէտոյքներուն համար վերին աստիճանի նախնական ձեւով կը ցանէր հացահատիկ, բանջարեղէն եւայլն։

Արու եւ էգ քիչ անգամ իրար կը տեսնէին, այն ալ սեռային յարաբերութեանց առիթով, իսկ զաւակները, չճանչնալով իրենց հայրը՝ իրենց մօր անունով կը կոչուէին։ Վերջապէս հասաւ պահ մը երբ արուն ձանձրացած իր այդ թափառաշրջիկ ու մեկուսացած կեանքէն, վար իջաւ լեռներէն եւ միանալով էգին, միասնաբար կազմեցին ընտանիքի առաջին կորիզը, դառնալով այր եւ կին։ Նախկանաբար այրը եւս սկսաւ աւելի լաւ երկրագործութեամբ զբաղիլ եւ այսպէսով հողային աշխատանքը նախնական ժողովուրդներու գլխաւոր զբաղումը դարձաւ։

Իբրեւ կրօնական զգացում անոնք նախ կը պաշտէին կրակը, որ կը տաքցնէր, ջուրը՝ որ զիրենք մաքուր կը պահէր եւ կենարար հեղուկ էր։ Կը պաշտէին նաեւ ծառերը, ժայռերը եւ անասունները։ Անոնցմէ ոմանք իրենց օգտակարութեան, իսկ ուրիշներ իրենց վնասաբարութեան եւ ահաւորութեան հետեւանքով։ Օգտակար անասուններու կարգին առաջին տեղը կը գրաւէր եզը, ոչ միայն անոր համար որ երկրագործին աշխատանքի ընկերն էր, այլ եւ միսը կ'ուտէին եւ ամէն կերպ օգտակար էր նախամարդուն, իսկ չարագործ կենդանիներէն՝ արծիւը, գայլը, աղուէսը, շունը, մուկը եւայլն։ Հետզհետէ սկսան պաշտել նաեւ Արեւը՝ որ կենսատու էր, Լուսինը՝ որ գիշերը զիրենք կը լուսաւորէր, ասոնց կարգին նաեւ աստղերը։

Ահա այս ձեւով կը ներկայանայ մեզի, մեր պապերու նախնական կեանքը։ Շրջան մը որ մեր պատմութեան մէջ, երկրագործութեան, որսորդութեան եւ խաշնարածութեան շրջան կոչուած է։

Աստ կը յաջորդէ ուրիշ շրջան մը, ուր ընտանիքը զարգացած կը տեսնենք եւ որոշ չափով՝ նաեւ ըմբռնումները։ Երկրագործական վիճին աստիճանի պարզուկ ձեւին կը յաջորդէ արօրը։ Որսորդութիւնը կը դառնայ հաճոյքի եւ զբօսանքի միջոց, միայն իշխաններուն եւ մեծատուններուն յատկացուած։ Իսկ ժողովրդային հասարակ խաւը անով կը զբաղի պատահականօրէն։ Եւ այս պայմաններու տակ որսորդութեան գաղափարը ան-ղի կուտայ եւ մենք մեզ երեք ուրիշ ուրոյթներու առջեւ կը գտնենք,— երկրագործութիւն, առեւտուր եւ արհեստագիտութիւն։

Կրօնական զգացումը եւս զարգացած կը տեսնենք։ Պարզամիտ նախամարդը դուրս գալով իր պարզունակ մտածումներու ձեւէն, այս անգամ իր կրօնական ըմբռնումները կ'ուզէ արտայայտել զանոնք կեդրոնացնելով կեանքի մէջ երեւցող չար, բարի եւ առաջինի անձնաւորութեան շուրջ։ Այս զանոնք յաւերժացնելով արձաններ կը շինէ, մեհեաններ կը կանգնէ, իր երեւակայութեան նիւթը աւելի արտայայտած տեսնելու համար։ Եւ ահա կը սկսի աստուածներու եւ աստուածուհիներու շրջանը, — Արամազդ, Անահիտ, Վահագն, Աստղիկ, Վանատուր եւայլն։

Հաւատացեալները կը սկսին իրենց այդ ըմբռնումին, պաշտամունքի եւ մեծարանքի նոր ձեւեր եւս ընդգրկել։ Եւ վերոյիշեալ աստուած-աստուածուհիները արդեկրելէ, անոնց համար մեհեաններ կառուցանելէ վերջ, հանդիսաւոր արարողութիւններ կը կատարէին տօնական օրերուն, երբ ժողովուրդը իր մեծարանքը կը յայտնէր երգով ու պարով որուն կ'ընկերանային նուագարաններէն փանդիռը, դափը, ծնծղան եւ նոյնիսկ զլոցը։ Թարմ են նաեւ մեր մտքին մէջ Սոսեաց անտառի նուիրման տօնակատարութեանց հանդիսութիւնները որոնց առօրեայ դարձաւ մեր թագաւորներէն Անուշաւան։ Զմոռնանք նաեւ այդ շրջանի Գողթան երգերու կատարածները։ Անոնք էին որ այնքան զմայլելի կերպով երգեցին Վահագնի ծնունդը։

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Այս ընկերային եւ հոգեկան պայմանները տեւեցին մինչեւ քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան։ Եւ հեթանոս Հայը ոստում մը եւս կատարեց դէպի կրօնական նոր ըմբռնումներ։ Իրեն համար աւելի խորախորհուրդ, եթէ կ'ուզէք գաղափարական ու յաւիտենական իր Աստուածն ունենալ, այսինքն իր պաշտամունքին համար մարդկային վսեմ խոհականներու մարմնացումն ապահովել։

Մտնելով քրիստոնէական շրջան, շատ բան փոխուած կը տեսնենք։ Երկրագործական եւ առեւտրական ասպարէզը բաւական փոխուած էր, բայց կրօնաքաղաքական հանգամանքը աւելի ուժեղ թափ առած։ Հեթանոս Հայը չուզեր իր անցեալի բարքերն ու սովորութիւնները խապառ թօթափել։ Զուզեր ընդմիշտ մոռնալ անցեալի աւանդութիւնները, բարքերն ու ծիսակատարութիւնները։ Այլ զանոնք կը բերէ եւ կը զուգէ քրիստոնէութեան նոր տօներուն հետ. ինչպէս Վարդավառը՝ որուն մէջ լուծած է մեր Նաւասարդեան տօնը։ Համբարձման տօնը՝ որուն հետ խառնած է մեր հեթանոսական շրջանի ծաղիկներու վիճակի տօնը։ Ասոնցմէ մէկն է նաեւ Տեառնընդառաջի տօնը, որ կը յիշեցնէ կրակի պաշտամունքի ձեւը։

Եւ այսպէս մեր նախնիքները շրջանէ շրջան պարզեցուցին իրենց ծիսակատարութիւններն ու ըմբռնումները։ Եւ մի զարմանաք երբ կը տեսնէք որ Հայ եկեղեցին իր սրբազան արարողութեան մէջ ի յայտ կը բերէ զլոցն ու ծնծղան։ Մանաւանդ առաջինը, որ ծառերու տերեւներու սօսափիւնն է։ Գիտնալով որ մեր նախահայրերը նախնական ժամանակներուն իրենց պաշտամունքի վայրերը կ'ընտրէին բնութեան ծոցը, ինչպէս էր Սոսեաց անտառը։

ԱՐ. Գ. ՄԵՍՌՈՒՄԵՆՑ

(1)

Ե. ԳՅԱԽԱՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ
(ԱՐԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Ս. Միութեան անունով, այսինքն անուամբ աշխարհէ բաղկացած, 160 միլիոնոց հասարակութեան մը անունով խօսող սակաւաթիւ չաստուածները արեան հոտէն գինովցած՝ որ յանցիիր որ գնչուներու վրհմակի մը չյանձնեն «հայրենադաւաներու», «յրոծանկոծու խումբ մը», մահուան դիրկը առաջնորդելու համար:

Երբ կը մտածէի այս մասին, իմ կարճ խելքովս եզրակացութեան մը յանգելու համար, միտքս ինկաւ հեռաւոր Թրքաարոյ աւանդութիւնը·

Տիգրանակերտ եղած ժամանակս կը լսէի քաղաքին ջուրի լաւութեան կամ գէշութեանը մասին:

Արդարեւ այդ քաղաքին ջուրը, որ կուգայ Խարան Տաղ կոչուած լեռնէն, մինչեւ պարիսպին դուռը արտակարգօրէն վճիտ է, բայց երբ կը մտնէ քաղաքէն ներս, կը պղտորի, որովհետեւ անճարակ պետութիւնը ջուրի խողովակները կաւէ պատրաստել տուած է, որոնք մաշած - կոտրտած, աւրուածեն, եւ հայ ջրարաշխը յարդ, ձիու աղբ եւայլն լեցնելով կը ջանար փոքր ծակերը գոցել, որպէսզի քիչ մը ջուր ուղիղ ճամբով հասնէր հանրութեան համար շինուած գխաղթալները:

Այս ջուրը իր բխած ակին (մօտ 10 ժամուան ճանապարհ) մինչեւ քաղաքի դռները վրան գոց եւ անյայտ ուղիով կուգայ եղեր ժամանակին: Բայց օր մը ջրաբաշխները հովուի մը սրինգը կը գտնեն ջուրին մէջ, եւ կը յանձնեն քաղաքապետութեան: Վերջինս կը սկսի մտածել թէ ջուրին ակը գտնուած ըլլալով, կրնայ բերնէ բերան իյնալ եւ մինչեւ թշնամիներու ականջը հասնիլ, եւ թէ այս վերջինները քաղաքը պաշարելով, կրնան ջուրի ճամբան փոխել եւ ժողովուրդը ծարաւէն մեռցնել: Հետեւաբար կ'որոշէ սրինգը կախել Տաղ Գափրը կոչուած դրան վրայ, որպէսզի տէրը գտնէ: Ուստ չանցած սրինգին տէրը՝ հովիւը քաղաք կուգայ եւ դրան վրայ տեսնելով իր սիրելի փողը, կ'ուզէ վերստանալ զայն: Հսկող ոստիկանները անմիջապէս կը ձերբակալեն հովիւը եւ փողն ալ հետը կը տանին կուսակալին: Վերջինս կը հրամայէ քանի մը վարպետներ ոստիկաններու հսկողութեամբ եւ հովուի առաջնորդութեամբ ղրկել որ գոցեն տեսնուած «վտանգաւոր» կէտը:

Հրամանը կը կատարուի: Երբ նորոգող վարպետները իրենց գործը կ'աւարտեն, ոստիկանները զանոնք հովիւին հետ միասին կը սպաննեն: Իսկ իրենք երբ կը վերադառնան՝ խումբը ուրիշ ոստիկաններ կը ղրկուին, զանոնք սպաննելու համար:

Այս բոլորը անոր համար որ կենսատու հեղուկին ակը տեսնողներ ողջ չմնան:

Ինչ գաղանային գաղափար կամ ինչ յիմար աւանդութիւն, — պիտի ըսէք, քանի որ ի վերջոյ ջուրի ճամբան բացուած եւ խոցուած էր իւրաքանչիւր քայլափոխէն մինչեւ իր ակը... (Ես ինքս ալ ղրկուած եմ նորոգելու, 1920-ին):

Գաղանային կամ յիմար, այս աւանդութիւնը չի՞ յիշեցներ Սթալինեան «մաքրագործումները»: Ահա իր կուսակցութեան եւ կառավարութեան հիմնադիրներն ու վերանորոգիչները կուտայ, մինչեւ որ ուրիշ մըն ալ իր մուխը մարէ, իբրեւ վերջին մնացորդը խորհրդաւոր ակը տեսնողներուն:

Խօսելով միայն հայ մահապարտներու մասին, որոնց վերջինը դեսպան Գարախանը եղաւ, ինչ՞ր կարելի չէր հետեւցնել այս պատմութենէն:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ՏԻԱՐՊԱՔԸՐԻ ՄԷՋ (ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ)

Անցեալ շաբթու Պոլսոյ մէջ ճանաճայ մը ձեռնադրուեցաւ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ Տիարպաքըրի (Տիգրանակերտ) հայկական բեկորներուն: Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք «Նոր Լուր»էն (20 Դեկտեմբեր). —

Տիարպաքըրի մէջ կառավարութիւնը՝ խմբ-ֆին կատարած գործողութեամբ, Հայոց յառակացուց երկու եկեղեցիներ, որոնք արդէն Հայոց կը պատկանէին:

Տիարպաքըրի կուսակալութիւնը, Հանրապետութեան հռչակումէն վերջն ալ ճանչցած եւ ընդունած էր տեղացի Հայոց իր հոգեւոր պաշտամունքը կատարելու իրաւունքը, եւ ի սկզբան Աչոտ քհնյ. եւ անոր մեկնումէն վերջ Սիոն քհնյ. պաշտօնավարեցին հոն, բայց անոր մեկնումէն վերջը ըզգացուեցաւ պէտքը տեղացի քահանայի մը, քանի որ եկեղեցիներ տրամադրուած էին ժողովուրդին եւ սեփականութեան գրերն ալ տրուած:

Միեւնոյն սեփականութեան իրաւունքը տրուած էր նաեւ Ասորիներու եւ պատճառ չկար զրկելու հայ ժողովուրդը այդ իրաւունքէն եւ հետեւաբար հայ բնակչութեան յանձնարարուեցաւ որոշել քահանայական ընտրելին:

Միայն թէ դժուար էր գտնել ընտրելի մը՝ որ ըլլար տեղացի եւ ունենար հմտութիւն եկեղեցական երգեցողութեան, ծէսերու եւ մայրենի լեզուի:

Տիարպաքըրի մէջ 175 տուն հայութիւն մը կը գտնուի, երկրագործ եւ արհեստաւոր, զանազան տեղերէ եկած, որոնց մէջ չկար գրեթէ այս յատկութիւնները ունեցող անձեր, միայն թէ բոլոր քահանաներուն քով իբր դպիր եւ սարկաւագ ծառայող անձ մը կար, որ իբր պարկեշտ մարդ, ընտրելին էր բոլոր ժողովուրդին:

Տիարպաքըրի էվգաֆի վարչութեան մօտ, ազգային մըն ալ ճանչցուած էր իբր միւթէվէլլի, որ Հայոց վերաբերեալ գործերու համար դիմումներ կ'ընէր: Այս անձը կուսակալութեան հաղորդեց քահանայի պէտքը, եւ կատարուած քննութենէ յետոյ, կուսակալութենէն պաշտօնապէս տրուած թոյլտուութեան վրայ, Իսթանպուլ ղրկուեցաւ եւ հոն, ժողովին արտօնութեամբ կատարուեցաւ իր ձեռնադրութիւնը:

Վերջացող տարւոյն մէջ գաւառի համար ձեռնադրուած երկրորդ քահանան է այս: Առաջինը Գայսէրի, իսկ երկրորդը կը ղրկուի Տիարպաքըր: Այս կերպով, քահանաներ կը գտնուին ներկայիս՝ Անգարա, Գյայսէրի, Պէնէսէ, Օրտու եւ Տիարպաքըր:

Դժուար էր սակէ քահանայ ղրկել այդ տեղերը, որովհետեւ տեղական պէտքերու համար, մանաւանդ տօնական օրեր Պատրիարքարանը չունար ժամ կը մատնուի հոգեւոր պաշտօնեայ ճարելու գիւղերու համար: Անկէ գառ, ղրկուած քահանան անվարժ է պատարագին բարբառի եւ սովորութեանց, ու տպաւորութիւն մը չըներ ժողովուրդին վրայ, այնպէս որ ոչ ժողովուրդը քահանային եւ ոչ քահանան ժողովուրդին բարքերուն կրնան ընտելանալ եւ հոգեկան կապ մը հաստատել իրենց մէջ: Այս պատճառով յարմար էր որ տեղացիներու կողմէ նշանակուէր ընտրելին եւ այդպէս ալ եղաւ, մինչեւ հիմա եկեղեցւոյ մէջ ծառայած եւ փորձուած անձ մը, որ սակէ առաջ ալ ի չգոյէ քահանայի, Բողոքականաց աղօթատեղիին մէջ ժողովուրդը հաւաքեր եւ հոն հոգեւոր երգեցողութիւն եւ աղօթք կատարեր է: Այս կերպով Թաղուեր են նաեւ իրենց ննջեցեալները, իսկ պսակը մկրտութիւն, ասկէ վերջ նոր ձեռնադրուած քահանան պիտի կատարէ իր ստացած իրաւասութեամբ:

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 4 Դեկ. 1937 (Յառաջ). — Ազգային անմահ եւ ժեծանուն վիպագիր Րաֆֆիի ծննդավայր Ատրպատականը հնարաւորութիւն չունեցաւ բստ արժանւոյն տօնելու իր մեծ զաւակի ծննդեան հարիւրամեակը:

Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդարանը յատուկ ազդով մը յայտնեց Թաւրիզի հայութեան, որ հոկտեմբեր 24ին, կիրակի առաւօտ, Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա կատարուի հոգեհանգիստ անմահ Րաֆֆիի յիշատակին: Օրը արեւոտ էր ու պայծառ: Եկեղեցին լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ, աչքառու էր աշակերտութեան ստուար թիւը: Պատարագէն յետոյ աւանի մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ՝ Րաֆֆիի յիշատակին: Սգասեղանի վրայ դրուած էր մեծ վիպագրի մեծադիր նկարը՝ թարմ ծաղիկներով հիւսուած պսակով մը շրջապատուած:

Հոգեհանգստի արարողութենէն յետոյ Առաջնորդ Ներսէս Արքեպ. գեղեցիկ քարոզով մը բնորոշեց Րաֆֆիի գրականութեան խոշոր դերն ու ազդեցութիւնը հայ քաղաքական մտքի եւ մեր ազատագրական շարժումներու նախապատրաստութեան մէջ: Րաֆֆին մեր գրականութեան մէջ մըտցուց վիպագրութեան ճիւղը՝ բառիս լայն առումով: Րաֆֆին իր վէպերու նիւթը առաւ մեր միջավայրէն, մեր հայրենիքէն եւ զարդարեց մեր ժողովուրդի սիրտն ու հոգին փոթորկող յուզող քաղաքական մտորումներով: Պերլինի վեհաժողովէն առաջ՝ 1877ին եւ յետոյ՝ 1880ական թուականներուն երբ հայութիւնը բուռն թափով եւ անհուն ոգեւորութեամբ տարուած էր հայրենիքի ազատութեան գաղափարով եւ ազգանուէր ու ժողովրդասէր սերունդ մը արդէն խիկ պատրաստ էր՝ Րաֆֆին կրցաւ օգտագործել այդ յուզումնալից շրջանի հայութեան հոգեբանութիւնը եւ իրարու ետեւէ լոյս ընծայեց իր հատորները, որոնց հրդեհեցին հայ սիրտերը եւ կայծ ու կրակ ցանեցին ամենուրեք: Յաւերժապէս անմահ պիտի մնայ Րաֆֆիի անունն ու գրականութիւնը եւ ներկայ ու ապագայ սերունդները երախտագիտութեամբ պիտի խոնարհին անոր յիշատակի առջեւ:

Թաւրիզի այս պարզ ու համեստ հանդէսը լուսանկարուեցաւ իբրեւ յիշատակ:

*** Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը տօնուեցաւ նաեւ Թէհրանի Հայ Ակումբին մէջ՝ գրական եւ գեղարուեստական հանդէսով մը, ի ներկայութեան խուռն բազմութեան, որ հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ:

Անշուշտ իրանահայ ուրիշ կեդրոններ ալ զանազան ձեւով պիտի կատարեն Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը՝ (եկեղեցական հոգեհանգիստներով կամ պարզ երեկոյթներով): Մի մոռնանք որ Րաֆֆին Ատրպատականի հայութեան ծնունդն է (Սալմաստ, Փայաջուկ գիւղացի) որ իր երիտասարդութեան լաւագոյն տարիները նուիրեց իր միջավայրի հանրային եւ կրթական գործերուն եւ ապա անցաւ Կովկաս, ուր ձեռք բերաւ իր գրական փառքն ու համազգային մեծութիւնը:

ՄԱՍԻՍ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
(ԿՈՉ)

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ընկերակցութեան քարտուղարութիւնը կը փութայ յայտնել, որ տպագրութեան յանձնուած է արդէն իր մատենաշարին 11րդ հատորը, ժողովածոյ մը յետպատերազմեան գրողներու, իրենց լուսանկարներով եւ կենսագրական անհրաժեշտ տեղեկութիւններով:

Նկատի ունենալով որ մեր կոչը մեծ ընդունելութեան արժանացաւ, եւ աւելի քան 35 գրողներ ամէն երկիրներէ, պատասխանեցին անոր, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու անդամները այժմէն կ'որոշեն յաջորդաբար լոյս ընծայել երկու հատոր, նուիրուած յետպատերազմեան վիպագրութեան եւ բանաստեղծութեան: Հետեւաբար անոնք որ առաջին հատորին մէջ պիտի չերեւին, երկրորդին մէջ պիտի ունենան իրենց անկիւնը:

Նիւթական այս մեծ զոհողութեան սիրով պիտի ենթարկուի Ն. Գ. Բ.ը, այն միակ մտահոգութեամբ, որ յետպատերազմեան արտասահմանի հայ գրականութիւնը պատկերացուի իր բոլոր ներկայացուցիչներով:

Այս զոյգ հատորներուն պիտի յաջորդէ երրորդ մը, նուիրուած արդի Հայաստանի տաղանդաւոր գրագէտներու ընտրուած էջերուն:

Ն. Գ. Բ. Ընկերակցութիւնը կը հաւատայ, որ ինչպէս մինչեւ այսօր, ասկէ յետոյ ալ, անիկա պիտի վայելէ անխտիր հայ ժողովուրդին բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը, իբրեւ գրաւական իր ձեռնարկներուն յաջողութեան:

Նահատակ գրագէտներու
բարեկամներ

ԾԱՆՕԹ. Կը խնդրուի արտատպել այս կոչը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԱԺՇՏԱՐԱՆ, ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ, Ա. գիրք: Հեղինակ՝ Ա. Պատմագրեան: Գին՝ 2 շիլին: Հասցէ — A. Patmagrian, Communauté Arménienne, Alexandrie (Egipte):

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Ընկ. Հասրաթ Միքայէլեան յաջողութեամբ աւարտեց Ecole de Chirurgie dentaire et de Stomatologie de Parisի céramiqueի ճիւղը:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԱՔՈՒՐ ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ»

Քալիֆորնիայի «Միութիւն» (ամերիկահայ ռամկավար) կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 դեկտ.).

— «Մեր դրացի պոլշեւիկ թերթը, «Նոր Օր», Գ. Ա. Ալպօյաճեանի ամբաստանութիւններուն ի պատասխան կը խօսի իր կուսակցութեան «մաքուր աղքատութեան» մասին:

Ամէն անոնք որ ծանօթ են Ռամկավար կուսակցութեան գործունէութեան, չեն կրնար չժպտիլ այդ ուռուցիկ ու կեղծ արտայայտութեան վրայ: Մարդիկ կամ կոյր պէտք է ըլլան եւ կամ ուրիշ մոլորակէ մը եկած ինկած ըլլալու են այս աշխարհը, որպէսզի «Նոր Օր»ի չնաշխարհիկ մտածելակերպէն ու բառակոյտերէն խաբուելով Ռամկավարներու «մաքուր աղքատութիւնը» տեսնեն այդ կուսակցութեան կեանքին մէջ:

Ռամկավարներու «մաքուր աղքատութեան» որպէս ապացոյց կ'ընենք հետեւեալ թուումները. —

Ա. — Ցանուն կուսակցութեան մոխիրներու վրայ նստած Եղեմարնակ Թուլումճեանը, որ այդ կուսակցութեան ղեկավարներու ալրուստին բերը շալկած հեռացաւ Թշուառութեան մէջ:

Բ. — Դեռ կենդանի է Ֆաուլըրարբըհակ պարոն մը որ այդ կուսակցութեան «մաքուր աղքատութիւնը» ապացուցանելու համար իր ալիքն կորսնցուց:

Գ. — Հայաստանի օգային տորմիղ մը նուիրելու ազգասիրական ջերմէն բռնուած, հանգանակուած դրամները անհետ կորան եւ օդը ցնդեցան, այդ «մաքուր աղքատութիւնը» ապացուցանելու համար:

Դ. — Դարձեալ «Ս. գործին» անունով բարեմիտ եւ հայրենասէր ընկերներու լումաները չգացան որպէս ապացոյց այդ «մաքրութեան»...:

Ե. — Որպէս թէ կուսակցութեան անզօր գաղափարները քարոզելու համար, տարիներ առաջ քաղաքիս մէջ հաստատուած կուսակցութեան ալ պարանն ալ այդ «աղքատութեան» զոհը եղաւ...:

Զ. — Հանգուցեալ Դուրեան Արքեպիսկոպոսի դիակին շահագործումէն յառաջացած հազարաւոր տոլարներն ալ չկրցան ծածկել այդ աղքատութիւնը եւ հալեցան գաղտնի ճամբաներուն մէջ, իրենց ետեւ ձգելով յաւիտենական եւ անբուժելի «աղքատութիւնը».

Է. — Այսքան աղբիւրներու (ասոնք մեր գիտցածներն են միայն) ցամաքեցումէն վերջ երբ կուսակցութիւն մը նոյնիսկ անկարող կ'ըլլայ իր մէկ վաստակաւոր գործիչին յուղարկաւորութեան ծախքը հոգալ, արդարեւ այդ տեսակ կուսակցութիւն մը իրաւունք ունի հրապարակաւ պարծենալու իր «աղքատութեան» վրայ:

Կազմակերպութիւն մը որ իր անհատական գոյութիւնը պահպանելու համար իր միամիտ անդամները սնանկութեան կ'առաջնորդէ կամ կ'աղքատացնէ, մեծահարուստներու առջեւ քանի մը լումայի համար բարեւ կը բռնէ, ու դարձեալ դատարկ գրպանով կը մնայ, այդ կուսակցութեան «աղքատութիւնը» պէտք է որակել բառով մը որ ամէն պարագայի տակ «մաքուր»ածականը չի կրնար ըլլալ:

Այս իրողութիւնները հանրութեան սեփականութիւն դառնալէ վերջ մարդկային քաջութիւն ունենալու է «Նոր Օր»ի ճառագրին հետ ըսելու թէ Գ. Արշակ Ալպօյաճեան անիրաւ տեղն է որ կ'ամբաստանէ Ռամկավար կուսակցութիւնը:

Այո՛, կայ աղքատութիւն բայց ո՛չ «մաքուր աղքատութիւն»...:

ԿԻՂԱՆԴԸ ՁՕՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

ՍԸՑԱՆ. — Այսօր շաբաթ, 25 դեկտեմբեր, տեղացիներուն համար կաղանդ է (Ծնունդ), հետեւաբար զուարթութեան եւ խանդավառութեան տօն մը: Ճաշարանը լաւ մը զարդարուած է դալարներով, անկիւնէ մը ձայնասփիւռը ախորժ եղանակներ կը տարածէ չորս դին, սեղանները բեռնաւորուած են շամփանեայի եւ գինիի շիշերով, նարինջ, կարկանդակներով, ընկոյզներով եւ զանազան ուտելիքներով: Ժամը 11ին բոլորս ալ կարգով կը տեղաւորուինք սեղաններու շուրջը, տասնեակ մը ենթասպաներ կը հսկեն կարգապահութեան: Ճաշի կը սկսինք, շատեր կ'երգեն ջերմ ծափերու արժանանալով ուրիշներ կատակերգութիւններ կ'արտասանեն: Ամէնուն մէկ մէկ հատ սիկառ կը նուիրեն ինչպէս նաեւ տաք սուրճ մը:

Մթնոլորտը բաւական խանդավառ է: Կը փնտռեմ հայ ընկերներս եւ լաւ մը դիտելէ յետոյ, վերջապէս երկուքը կը տեսնեմ իրարմէ հեռու: Բնաւ չեն նեղուիր, իրենք ալ ծափերուն կը մասնակցին, մոռցած ամէն յոգնութիւն, իսկ միւս երկուքը անպայման արձակուրդի մեկնած են:

Ժամը 2ին խնջոյքը կը վերջանայ զինուորները ազատ են պտոյտներ ընելու քաղաքին մէջ մինչեւ ժամը 9, իսկ անոնք որ մասնաւոր արտօնութիւն խնդրած են մինչեւ ժամը 12.30:

Գ. Ֆարչեան

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՇԻՒԸ

Փարիզի 1937ի միջազգային այնքան փայլուն ցուցահանդէսին հաշիւները այնքան ալ փայլուն եղած չեն, համաձայն վերջնական տեղեկագրի մը:

Ընդհանուր ծախքն է 1440 միլիոն, հասոյթը 160 միլիոն, որով 1280 միլիոն բաց կայ: Եթէ այս գումարէն պեղլենք մնայուն շէնքերուն արժէքը Թրոքատէրոյի պալատը, նոր արուեստից թանգարանը եւայլն, որ արժած են 418 միլիոն, դարձեալ 872 միլիոն բաց կը մնայ: Կը հաշուեն որ 1 միլիոն զբօսաշրջիկ իբր թէ 1—2 միլիառ դրամ թողած են, բայց այդ դրամը որո՞ւն գրպանը մտած է, — ճաշարաններուն եւ պանդոկներուն:

Հիմա ցուցահանդէսը վերաբանալու համար կառավարութիւնը 450 միլիոն կը պահանջէ խորհրդարանէն: Խնդիր է գիտնալ թէ պիտի յատկացուի՞ այն դրամը զոր մսխուած եւ անտեղի վատնուած կը համարեն շատեր: Ծերակոյտը մանաւանդ շատ տրամադիր չէ այս նոր շռայլութեան:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՄՍԱԳԻՐԸ ՔԵԶԻ ԿՈՒՏԱՅ ԲԱԶՄԱԶԱՆ ՆԻՒԹԵՐ՝ ԳՐԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒՆ.: ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵԼՈՎ, ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ Կ'ՈՒՆԵՆԱՍ ԳԻՐՔ ՄԸ՝ 176 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋԵՐՈՎ: ԲԱԺՆԵԳԻՆ՝ 5 ՏՈԼԱՐ (150 ՖՐԱՆՔ): ԿԸ ՍՏԱՆԱՍ 4 ՏՈԼԱՐԻ, ԵԹԷ ՄԻԵԻՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻՍ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ԿԱՆԽԻԿ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Վերջին դժբախտութիւններից յետոյ խեղճ մարդը բոլորովին սպանուած էր: Դառն հալածանքը, բանի անարգութիւնը եւ գազանային անգթութիւնը խլպառ մաշել էին նրան: Նա մօտեցաւ, գրկեց Վարդանին եւ սրտի սաստիկ շարժմունքից մի բառ անգամ չկարողացաւ յայտնելու իր ցաւակցութիւնը: Մի քանի կաթիլ արտասուք աւելին շատ բան, ինչ որ չէր կարող ասել լեզուն:

— Սիրտդ պինդ պահիր, ծերունի հայր, պատասխանեց Վարդանը անխռով ձայնով.— ով որ ջրի մէջն է մտնում, թրջուելուց երկիւղ չպիտի ունենայ... Մնացէք բարեաւ:

Ձիաւորները ուրիշ չհասկացան, եւ Վարդանի ձին իրենց առջեւը գցած, սկսեցին տանել: Ծերունին երկար նայում էր նրանց ետեւից, մինչեւ այնքան հեռացան, որ բոլորովին անյայտացան:

Նա խորասուզուած տխուր մտածութիւնների մէջ, վերադարձաւ տուն: Ինչո՞ւ Վարդանին միայն տարան. ինչո՞ւ Հայրապետին եւ Ապօին թողեցին. ինչո՞ւ իրան եւս չէին կալանաւորում, այլ պահում էին ազատ, թէեւ հսկողութեան ներքոյ. դրանց մէջ ի՞նչ գաղտնիք կար: Այդ հարցերը անհանգստացնում էին նրան: Ծերունուն դեռ յայտնի չէր Թոմաս էֆէնդու ծըրագրի բուն բովանդակութիւնը: Նա այնպէս էր կարգադրել գործը, եթէ ծերունին չընդունէր նրա առաջարկութիւնը Լալայի վերաբերութեամբ, այն ժամանակ միայն իր վրէժխնդրութեան լիակատար դառնութիւնը պիտի թափէր խեղճ ծերունու ընտանիքի վրայ: Նա Վարդանին աքսորել տուեց, նա Ս. Սալմանին մատնեց, որովհետեւ դրանց վտանգաւոր էր համարում իր պաշտած Թուրքկառավարութեանը: Բայց ծերունի Խաչօի եւ նրա որդիների մասին այդ տեսակ կասկած չունէր. նրանց խառնեց մեղադրութեան գործի մէջ այն մտքով միայն, որ մի մեծ ու ծանր դժուարութեան մէջ դնելով նրանց, առիթ ունենայ ինքը պաշտպան եւ ազատիչ հանդիսանալ, եւ դրանով պարտաւորեցնելով նրանց, յետոյ իրաւունք ունենայ որպէս վարձատրութիւն՝ փոխարէնը խնդրել Լալայի ձեռքը: Ահա որպիսի վաճառականական մտախոհութիւններ դրդեցին էֆէնդուն գործել մի մեծ չարութիւն, որի թշուառ հետեւանքը իր բոլոր սատանայական խելքով նախատեսել չկարողացաւ:

Բայց Թոմաս էֆէնդին այս առատ չյայտնուեցաւ: Ծերունին ցանկանում էր տեսնել նրան, ցանկանում էր լսել նրա վճռական խօսքը, թէ ինչո՞վ կը վերջանայ այս բոլորը: Նա դեռ հաւատում էր էֆէնդու խոստմունքներին, նա դեռ յիշում էր այն խօսքը՝ «առնուտէր Խաչօ, չեմ թողնի, որ քո գլխից մի մազ անգամ պակասի»...

Էֆէնդու փոխարէն յայտնուեցաւ տէր Մարուքը— նրա պատգամաւորը, որ խոստացել էր սատանաեան գնալ տանուտէրի մօտ եւ խօսել Լալայի մասին: Դժբախտութեան բալքներում քահանայի ներկայութիւնը թէեւ մի մխիթարութիւն է պատճառում, բայց ծերունու վրայ խիստ անախորժ տպաւորութիւն գործեց: Նա քահանայի մասին մի առանձին նախապաշարմունք ունէր եւ նրանց երեսը տեսնելը միշտ համարում էր մի անյաջողութեան նախազգացութիւն: Բայց տէրհայրը զգուշութեամբ մի կողմը տարաւ նրան, յայտնելով, թէ կարեւոր խօսելիք ունի, եւ այդ փոքր ինչ հանգստացրեց ծերունուն: Երկուսը միատեղ նստեցին պարտէզի մի խուլ կողմում, ծառերի հովանու տակ:

Տէր հօր պատգամախօսութեան յառաջաբանը եղաւ մի շարք մխիթարական խօսքեր, մի շարք խրատներ, որ իր ձեռով քարոզում էր նա եւ հաստատում էր սուրբ գրքից բերած օրինակներով: Նա Յոբ Երանելիի չարչարանքները յիշելով, ասում էր թէ Աստուած շատ անգամ իր ծառաների հաւատը փորձելու համար, գցում է նրանց զանազան տեսակ նեղութիւններ մէջ, միայն պէտք է համբերող լինել, պէտք է չյուսահատուել, որովհետեւ նա վերջը կը փրկէ իր հաւատացեալներին անօրէնների չարութիւնից եւ յաւիտենական փառքի կ'արժանացնէ եւ այլն:

Վերջացնելով իր խրատները, տէր հայրը մօտեցաւ բուն առարկային, որի մասին խօսելու համար եկած էր: Եւ հարսնախօսութեան մէջ բանեցող միջնորդների սովորական եղանակով, նա նոյնպէս իր առաջարկութիւնը բացեց մի առակով:

— «Մի թագաւորի որդի, ասաց նա, գնացել էր որսի. գիշերը վրայ հասնելով, չկարողացաւ վերադառնալ եւ մնաց մի անտառի մէջ մի հովիւի խրճիթում: Հովիւի հիւրասիրութիւնից շատ գոհ մնաց նա, բայց առաւել գրաւեց նրա սիրտը հովիւի գեղեցիկ աղջիկը: Միւս օրը թագաւորի որդին դարձաւ իր պալատը, յայտնեց հօրը, թէ ցանկանում է հովիւի դստեր հետ ամուսնանալ: Հայրը խենթի տեղ դրեց որդուն եւ սաստիկբարկացաւ նրա վրայ: Բայց երկար ընդդիմութիւնից յետոյ երբ տեսաւ, որ անկարելի է որդուն համոզել, իր նախարարներից մէկին ուղարկեց, որ գնայ հովիւի հետ հարսնախօսութիւն անէ: Նախարարը յետ դարձաւ, պատասխան բերեց, թէ հովիւը չընդունեց իր աղջիկը թագաւորի որդուն տալ: Թագաւորը զարմացաւ եւ ուղարկեց մի այլ նախարար աւելի բարձր աստիճանով, քան թէ առաջինը: Նա էլ նոյն պատասխանը բերաւ: Յետոյ թագաւորը ուղարկեց իր առաջին վէզիրին, նա էլ մերժում ստացաւ: Վերջապէս թագաւորը ճարահատուելով, ինքը անձամբ գնաց եւ միւսների նման դատարկ վերադարձաւ. հովիւը նրան եւս մերժեց: Թագաւորը զարմացաւ, կանչեց իր մեծամեծներին, նրանց հետ խորհուրդ արաւ: Նրանցից մէկը, որ աւելի փորձուած եւ խելացի մարդ էր, խորհուրդ տուեց թագաւորին ուղարկել հովիւի մօտ իր նման մի հովիւ, ասելով, թէ հովիւը կը հասկանայ հովիւի լեզուն եւ կարող կը լինի համոզել նրան: Ընտրեցին թագաւորի հովիւներից մէկին եւ ուղարկեցին:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՄՏԱԾԵՍ ԿԱՂԱՆԴԻ ՔԻ ՄԱՍԻՆ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԷ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ. ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ Կ'ՈՒՆԵՆԱՍ, ԱՅԼԵՒ ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻՍ:

Իսկ Սոֆիայի «Սլովօ» թերթը կը գրէ, խմբագրականի մը մէջ.

— Գարախան ծանօթ էր նաեւ Պուլկարիոյ մէջ: Ան, յաճախ, երբեւ էնկիւրիի դեսպան, կ'անցնէր Սոֆիայի կայարանէն, ուր մեր հեռագրերի լրագրողները առիթ չէին փախցներ իր հետ խօսակցելու համար: Այս մարդը գիտէր, անշուշտ, վստահաբար, թէ ինչ բախտ կը սպասէ իրեն. այսուհանդերձ, ամուր քայլերով ուղղուեցաւ դէպի Մոսկուայի չէկիստներուն սուինները: Խորհրդային դիւանագէտներէն ոմանք կը նախընտրեն չվերադառնալ իրենց հայրենիքը: Ուրիշներ, սակայն, Գարախանի նման, կը մահանան՝ այն մտածումով թէ իրենց մահով կը բողոքեն իրենց դահիճներուն դէմ»:

**** Վարշաւայի թերթերը կը գրեն թէ ձերբակալուած է նաեւ Սթալինի քեռայրը:*

**** Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ «ժողովուրդի թշնամիները» ընտրութիւններէն վերջն ալ կը շարունակեն իրենց «եղեռնական արարքները»: Փորովի ելեկտրական ստեանը մահուան դատապարտեց երկու ահաբեկիչներ որոնք սպաննած էին բանուորուհի մը:*

Ճեզիրէի կառավարիչը առեւանգուած

Վերջերս անհետացած էր Ճէզիրէի սուրիացի կառավարիչը, Թէվֆիք Շամի, իսկ իր կառքը լքուած կը մնար Տէր Զօրի ճամբուն վրայ, 30 քիլոմեթր անդին:

Գաղանիքը լուսաբանուած է այժմ: Զինուորական օդանաւեր հետախուզելով, գտան առեւանգիչներուն հետքը: Զինուորական իշխանութեան հրամանին վրայ, առեւանգիչները յանձնեցին կառավարիչը, որ բոլորովին ուժասպառ՝ չկրցաւ բացատրութիւն տալ պատահած փորձանքի մասին: Կը կարծուի թէ քաղաքական վրէժխնդրութեան մը հետեւանք է այս առեւանգումը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ, երբեւ հետեւանք երեսփոխանական ընտրութեանց, ուր խախտած էր իր մեծամասնութիւնը եւ ուր 75 աթոռ շահած էին ֆաշականները: Թագաւորը անմիջապէս Գուքբէլ վերադարձաւ, նոր մը գտնելու համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ օդնական ուժեր հասած ըլլալով, այլեւս ապահով է քաղաքին փրկութիւնը: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց որ ձայնասփիւռ կայանները արաբերէն ալ հաղորդեն, հակադրելու համար իտալական քարոզութեանց:

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ մը ոչնչացուց Լոնտոնի առեւտրական հրապարակին՝ Օքսֆորտ փողոցի մեծ վաճառատուններէն մէկը, անհաշուելի վնասներ պատճառելով: Մէկ հոգի մեռաւ բոցերուն մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ զինուորական իշխանութիւնը կը շարունակէ իր հետապնդումները, ոչնչացնելու համար ապստամբական բոյները: Նոր ընդհարումներ պատահեցան Սուրիոյ սահմանին վրայ, երբ Արաբները կը փորձէին Պաղեստին անցնիլ եւ զէնք փախցնել: Անգլիացի հրամանատարը ազդարարութիւն մը ուղղելով Գալիլիոյ երեւելիներուն, պահանջեց ահաբեկիչներուն անունները, այլապէս խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին: Հաւաքական տուգանքի դատապարտուեցաւ գիւղ մը որ ահաբեկիչներ պատսպարած էր:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ա.Փորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ դառնագէտ մահը՝ իր սիրելի ընկերոջ՝ ՆԱԶԱՐ ՓԱՓՈՒՃԵԱՆի եւ իր տիկնոջ՝ ԱՐԱՔՍԻի որոնք զոհ գացին խիղճաշարժ ծանր արկածի մը, 26 դեկտեմբեր, Կիրակի գիշեր ժամը 3ին Փորթ տ'Օրլէանի մօտ: Բոլոր ընկերներու կողմէ մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք իր անմխիթար մօրը, անչափահաս զաւակին եւ պարագաներուն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հասած են Գահիրէէն իր Կեդրոնին 1938 տարուան պատի օրացոյցները, շքեղ կազմով եւ հետաքրքրական բովանդակութեամբ.

Գինն է 10 ֆրանք Ֆրանսայի համար: Դիմել Վարչութեան գանձապահին, Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13 Rue d'Orsel, *Paris* (18):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր ընկերներէն՝ Սուրէն Քոչոյեանի եւ Արիստակէս Ղուկասեանի, առաջինին մանչ եւ երկրորդին աղջիկ զաւակ ունենալուն առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գեորգ Նալպանտեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սուրէն Նալպանտեան (Մալաթիոյ Շիրոյի Քէֆարտէզ գիւղէն) որ 1926ին մեկնած է Գրագիլիա եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ մինչեւ այսօր: Իմացնել D. Aram coiffeur, 4, rue du 11 Novembre, St. Chamond, (Loire), France.

Ազգասիրական Ընկերութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոր Տարիի եւ Ծննդեան տօներուն առթիւ չքաւորներուն ուտեստեղէնի բաշխում պիտի կատարէ իր գրասենեակին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8):

Ներկայանալ գրասենեակը Յունուար 1ին, ժամը 1.30էն սկսեալ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Domrémy — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ:

«ՐՈՍՏՈՄ» ԽՄԲԱԿԻ հերթական հաւաքոյթը, Չորեքշաբթի, 29 Դեկտ., երեկոյեան ժամը 9ին, Café Mephisto, Bld. St. Germain 146, Metro Odéon: *կը խօսի Պ. Ս. Վրացեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւնը:*

Մէջ ասեկօս-դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

Հայաստանի Ֆրանսայի առաջնորդ Գարեգին Արք. Խաչատուրեան Հայրը, Ամերիկա մեկնումին առթիւ դասախօսութիւն մը պիտի տայ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ գիշեր, 30 Դեկտ. «Շահրիկեան» Ակումբին մէջ, Նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակութային Միութեան:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը

1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20 ն

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղին կողմէ 31 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Յրդ. Թաղապետարանի սրահը: Կը նախագահէ Պ. Բ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ: Ֆ. Կ. Խաչի գպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիներու կողմէ երգ. արտասանութիւն եւն.: Կը մասնակցին Հայ Երթական Մարմնոյ աշակերտութիւնը ղեկավարութեամբ Տիկին Մ. Շահինեանի:

Պտուղ եւ խաղալիք կը բաժնուի երախաներուն: Մուտք՝ 0,95:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին հակառը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Ալ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէժեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պալեան եւ Յ. Միրիմանեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.: Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար գրել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Echpse, Marseille, France:

Յ. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ՝ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն, 22, Rue Maubeuge (9):

Խորհրդակցութիւն եւ դատական պաշտպանութիւն:

Ընդունելութեան ժամեր՝ 5էն 7, եւ ժամադրութեամբ:

ՎԱՐՁՈՒ ՏՈՒՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար գրել Պ. Տօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՏԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ ...	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա ..	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ ...	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 30 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3615

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հաղորդակցութիւնները դադրեցան Չորեքշաբթի առտու

1,100 000 բանւորներ

Արդէն ծանօթ գործադուլները չկարգադրուած, չորեքշաբթի առտու նոր գործադուլ մը ծագեցաւ Փարիզի մէջ, խանգարելով հաղորդակցութիւնները։ Կանգ առած էին հանրակառքերը, փապուղին (մեթրօ), ու ամէնէն բանուկ միջոցն է երթեւեկի, եւ միայն «թաքսի»ները կը բանէին սահմանափակ թիւով, ինչպէս եւ երկաթուղիները՝ սովորականին պէս։ Գործադուլի հրաման տրուած էր նաեւ ելեկտրականութեան, կազի, ջուրի, ազգ. խնամատարութեան, փողոցներու մաքրութեան վարչութեանց մէջ։

Գործադուլի հրամանը տրուեցաւ յանկարծ եւ գիշերանց, երբ իմացուեցաւ թէ քաղաքապետական խորհուրդը անհրաժեշտ գոհացումը չէ տուած աշխատավարձքի յաւելումներու մասին։ Այս պատճառով կառավարութիւնը չկրցաւ անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել եւ կանխել շարք մը անպատեհութիւններ։

Ցերեկան թերթերը կը գրեն թէ հանր. սպասարկութեանց գործադուլը հետեւանք է աշխատավարձքի յաւելման պահանջներու։ Հանրակառքերու եւ մեթրօյի գործադուլը՝ պարզապէս բանուորական համերաշխութեան ցոյց մը՝ փոխադրութեանց բանուորներուն համար որոնց գործադուլը չէ դադրած տակաւին։ Միեւնոյն ատեն բողոքի ցոյց մըն է այդ, կառավարութեան դէմ, որ գործադուլէն ի վեր զինուորական կառքերով կատարել կուտայ Փարիզի ուտեստի փոխադրութիւնը եւ թերթերու բաշխումը։ Բանուորական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ կառավարութեան միջամտութիւնը ջախջախած է գործատէրերը՝ իր ընդդիմանան։

Փոխադրութեանց բանւորները աւելի զայրացան, երբ կառքի տէրերը ի դերեւ հանեցին վարչապետին համաձայնութեան ձեռնարկները։ Վարչապետը ինքն ալ վրդովուած յայտնեց գործատէրերու բռնած ընթացքին առթիւ։

Սակաչարժերու (թաքսի) տէրերն ալ համերաշխութիւն յայտնեցին բանուորներուն եւ կը պատրաստուէին գործադուլ հռչակելու, սակայն վերջին պահուն իրենց ակնոյթքան միջին ելք մը գտաւ։

Ընդհ. գործադուլի հրամանը տրուեցաւ երբ կառավարութիւնը յայտնեց թէ պիտի շարունակէ զինուորական կառքերով կատարել ուտեստեղէնի փոխադրութիւնը եւ թերթերու բաշխումը։

Փարիզ քաղաքի եւ Սէնի նահանգին ջուրի, ելեկտրականութեան, կազի եւայլն վարչութեանց գործադուլը հետեւանք էր քաղաքապետական խորհուրդի եւ Սէնի նահանգային ժողովի որոշման, ինչպէս բռնեք։ Երկու ժողովները որոշած էին միայն ամսական 50 ֆրանք յաւելում, մինչ պաշտօնեաները կը պահանջէին 100 ֆրանք։ Արհեստակցական Միութիւնները անհանդուրժելի գտան երկու ժողովներուն որոշումը, դիտել տալով թէ կառավարութիւնը 100 ֆրանք աւելցուցած էր պետական պաշտօնեաներու թոշակները եւ թէ խտրութիւն պէտք չէ դրուի պետութեան եւ քաղաքին պաշտօնեաներուն միջեւ։

Գործադուլին հռչակումէն անմիջապէս վերջը, ներքին եւ աշխատանքի նախարարները իրենց մօտ կանչեցին Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարիչները, առժամեայ կարգադրութեան մը յանգելու համար։ Երբ այս փորձը ձախողեցաւ, ներքին նախարարը խորհրդակցութիւն մը կատարեց ոստիկանութեան վերատեսուչին եւ Սէնի նահանգապետին հետ, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, այս նոր գործադուլը վեր ի վայր շրջեց քաղաքին կեանքը։ «Ցառաջ»ի խմբագիրները, պաշտօնեաներն ու աշխատաւորներն ալ հարկադրուեցան մէկ մէկ թաքսի ճարել, ժամ առաջ խմբագրատուն հասնելու եւ թերթին հրատարակութիւնը ապահովելու համար։

*** Գործադուլը կը շարունակուի նպարեղէնի մեծ տուներու, կօշիկի գործարանի եւ ուրիշ կարգ մը հաստատութեանց մէջ։ Խլրտումներ կը տիրեն նաեւ ուղղանիւթական հաստատութեանց պաշտօնեաներուն մէջ։ Այս առթիւ ցաւալի դէպքեր ալ պատահեցան։ Խլրտումներ կ'երեւան նաեւ կարգ մը գաւառական կեդրոններու մէջ։

Թուրքիոյ բ դոխ Սանճաքի ընտրութեանց առթիւ

Գրած էինք թէ թրքական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, կարգ մը վերապահումներ յայտնելով Սանճաքի ընտրական ծրագրին առթիւ, որ մշակուած է Ազգաժողովի մասնագէտներուն կողմէ։ Այս ծրագիրը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ գործադրել Սանճաքին նոր սահմանադրութիւնը, որուն հաւանութիւն յայտնած էր նաեւ Թուրքիա։ Արդ, Էնգիւրիի կառավարութիւնը այժմ վիճելի կը դարձնէ տրուած որոշումները, պատրուակելով թէ իր կարծիքը չեն առած եւ թէ մասնագէտներու տեղեկագիրը իրեն հաղորդուած է պարզապէս գառ ի տեղեկութիւն։ Այս առթիւ կ'ըսէ թէ սահմանադրութեան տրամադրութիւնները «Նպաստաւոր» մեկնութիւններ տուած են եւ վերապահ դիրք մը կը բռնէ յառաջիկայ փետրուարի ընտրութեանց մասին։

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ թրքական բողոքը երբեք հիմնաւոր չէ, քանի որ չէզոք պետութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբը իր պաշտօնը կատարեց իր իսկ հաւանութեամբ։ Թրքական բողոքը անախորժ տպաւորութիւն գործած է անոր համար որ կը ցուցնէ թէ Թուրքիոյ վարիչները չեն ուզեր փակել արդէն քննուած եւ վերջնապէս լուծուած խնդիրներու վիճաբանութիւնը։ Ա. Դ. Խորհուրդը իր յունուարի նստաշրջանին մէջ պիտի քննէ թրքական վերապահումները։ Չի կարծուիր որ այդ վերապահումներուն պատճառով յապաղին յառաջիկայ փետրուարի ընտրութիւնները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏԸ, Մորիս Ռավէլ, մեռաւ անցեալ օր։ Ծնած էր 1875ին։ Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ։

«ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ԵՒ ԱՆԹՂՈՔԱԲԱՐ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ»

Ա. Միկոյեան կը պատուիրէ ռուսերէն սորվիլ

Դեկտեմբերի 9ին, իր ընտրական ճառը խօսելով Երեւանի մէջ, «Ժողովրդին» Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան հետեւեալ երկու արտայայտութիւնները ըրած է. (Բնագրին համեմատ կ'արտատպենք «Խ. Հայաստանի» դեկտեմբեր 11ի թիւէն, փոխելով միայն ուղղագրութիւնը.

— «Խորհրդային Հայաստանը միւս բոլոր ժողովուրդներից աւելի է պարտական խորհրդային իշխանութեանը։ Նա հայ ժողովրդին տուեց ոչ միայն ազատագրում, այլեւ խաղաղ գոյութիւն, որից նա զուրկ էր առաջ։ Հայկական ԽՍՀՆ զարգանում է արագօրէն, նա կը կարողանար զարգանալ էլ աւելի արագ, եթէ նրա զարգացումը չարգելակէին հայ ժողովրդի թշնամիները — Դաշնակները, տրոցկիստական - բուխարինեան վնասարարները, որոնց բոյնն արդէն հիմնովին ջախջախուած է, բայց բեկորները դեռ տեղ-տեղ մնացել են եւ նրա ց ճարկաւոր է արմատախիլ անել ու անողոքաբար ոչնչացնել, որպէսզի հնարաւոր լինի անարգել առաջ գնալ դէպի նորանոր յաղթանակներ։ (Բուռն ծափահարութիւններ, հուռա բացականչութիւններ ի պատիւ ընկեր Միկոյեանի, որը հայ ժողովրդին օգնեց մաքրելու թշնամիներից)։

Հայ ժողովրդի թշնամիներն ամէն կերպ ճգնում էին արգելակել ձեւով ազգային բովանդակութեամբ սոցիալիստական հայկական կուլտուրայի զարգացումը։

Նրանք ամէն ինչ անում էին Ռուսաց լեզուն Հայաստանից դուրս վանելու համար, որպէսզի դրանով իսկ Հայաստանի երիտասարդ խորհրդային ինտելիգենցիային անջատէին, մեկուսացնէին ռուսական մեծ կուլտուրայից։ Երեւանի համալսարանն աւարտած երիտասարդ մարդկանց հետ ունեցած զրոյցների մէջ ես համոզեցի, թէ որքան վատ են նրանք տիրապետում Ռուսաց լեզւին, թէեւ այդ լեզուն ուսումնասիրելու ձգտումը վիթխարի է։

Ռուսաց լեզուն — այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է։ Դա այն լեզուն է, որով գրուած են հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութեան պատմական աստաթուղթերի բնագրերը, Լէնինեան - Ստալինեան յեղափոխական թէորիայի մեծագոյն ստեղծագործութիւնների բնագիրը։ (Բուռն ծափահարութիւններ, լոզունգներ տեղերից՝ «կեցցէ ռուս մեծ ժողովուրդը»)։

Ռուսերէն լեզւով ստեղծուած են գրականութեան, արուեստի, գիտութեան՝ աշխարհում լաւագոյն կլասիկ երկեր։

Ով ուզում է կուլտուրական լինել, նա չի կարող եօլա գնալ առանց Ռուսաց լեզուն իմանալու։ Ով ուզում է լինել կրթուած, նա չի կարող հաղորդակից չլինել ռուսական կուլտուրային, ռուսական գրականութեան երկերին։

Ահա թէ ինչու, ընկերներ, թոյլ տուէք ձեզ բոլորից եւ յանձին ձեր՝ Հայաստանի բոլոր աշխատաւորներին — բանւորներին, կոլտնտեսականներին ու ամբողջ ինտելիգենցիային ցանկանալ լրջօրէն ձեռնամուխ լինել ռուսաց լեզւի ուսումնասիրութեան»։

Երեւանի Հայ չէկիստները

Դեկտեմբեր 20ին լրացաւ Չէկայի քսանամեակը։ Այդ առթիւ չորս հարիւրէ աւելի չէկիստներ Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր կոմիտէի կողմէ վարձատրուած են «Լէնինի», «Կարմիր դրօշ», «Կարմիր Աստղ» կամ «Պատուոյ Նշան» շքանշաններով։ «Կարմիր Աստղ» ստացողներու մէջ կան նաեւ հետեւեալ երեւելի հայ չէկիստները — Աղաբէգեան Լեւոն, Ասրիեան Դերենիկ, Դաւթեան Անդրանիկ, Իսրայէլեան Արամ եւ Գեւորգեան Սարգիս։ («Իզվեստիա», 20 դեկտեմբեր)։

Եսայի Եաղուպեան ազատ արձակուած

Անցեալ ամառ Պէյրութի ճամբուն վրայ ձերբակալուած էր Եսայի Եաղուպեան, Մուսա լերան հերոսամարտին գլխաւոր դէմքերէն։ Կ'ամբաստանուէր զէնքի մաքսանենգութեամբ, քանի որ իր նստած կառքը խուզարկուելով գտնուած էին հինգ կարճ հրացան, 500 փամփուշտ, 3 արգահարուած ատրճանակներ՝ իրենց փամփուշտներով։

Պէյրութի վերջին թղթարերէն կ'իմանանք թէ ամբաստանեալը ... արձակուած է, միայն մէկ ֆրանք տուգանքի դատապարտուելով։

Այս առթիւ Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը կը գրէ.

— Զինուորական ատեանին առջեւ ճամբորդներէն մէկը յայտարարեց որ միայն ինքն է պատասխանատու եւ միւս ընկերները ոեւէ մեղսակցութիւն չունին։ Այս բացարձակ յայտարարութեան վրայ վարիչն ու միւս ճամբորդը ազատ արձակուեցան։ Մնացող ամբաստանեալը սովորական մէկը չէր։ Ան կը դասուէր զէնքի մեծ մաքսանենգներու եւ աւազակախումբերու պարէն ու ռազմամթերք հայթայթողներու շարքին. Հերոս մըն էր պարզապէս այս մարդը, հերոս մը, որուն անունը երկիւղածութեամբ պիտի պահպանէ այս երկրներուն պատմութիւնը։

Եսայի Եաղուպեան... ձէպէլ Մուսայի առասպելական պաշտպանը, պետն այն խումբ մը հերոսական Հայերուն, որոնք 1915ին ձախողութեան դատապարտեցին երկու ամիս շարունակ թրքական զօրագունդ մը եւ ի վերջոյ ազատուեցան առոյգ ջարդէ մը, Ֆրանսական զրահանաւի մը շնորհիւ։

Եսայի Եաղուպեան հարցաքննութեան միջոցին յայտարարած է.

—Իմացած էի որ գաղտնի կերպով զէնք փոխադրուած էր Սուէտիա, Սանճաքի Թուրքերը զինելու համար։ Ես գիտէի թէ ինչ կը նշանակէր այդ եւ որու դէմ ուղղուած էր։ Ինչպէս 1915ին, կրկին Սանճաքի Հայերը վտանգի տակ էին։ Անհրաժեշտ էր որ Հայերը իրենք զիրենք պաշտպանէին։ Այդ ատեն է որ որոշեցի զէնքեր գնել իմ հայրենակիցներուս համար։ Կ'ուզէինք որ սուղ ծախենք մեր մորթը անգամ մըն ալ։

Անցած երեքշաբթի առտու զինուորական դատարանը վերստին քննեց այս խնդիրը. Դատարանին կը նախագահէր գնդ. ժարժ Փիքօ։ Իսկ ամբաստանեալին պաշտպանութիւնը ստանձնած էր ֆրանսացի զինուոր մը՝ Պուռնհուր։ Խնդիրը քննուեցաւ եւ Եաղուպեան ազատ արձակուեցաւ։

Ընդհանուր դատախազը պաշտպանութիւնն ու զգացումը իրար հետ հաշտեցնելով, մէկ ֆրանք տուգանքի դատապարտեց ամբաստանեալը, յետաձգուած ...

Թուենդ ազգայնական դահլիճ մը կազմուեցաւ Ռումանիոյ մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ռումանիոյ վարչապետ Պ. Թաթարէսքու դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց, իբրեւ հետեւանք վերջին ընտրութեանց, ուր կառավարութեան կուսակիցները չէին կրցած ապահովել 40 առ հարիւրի անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը։

Թագաւորը անմիջապէս Պուքրէշ վերադառնալով, նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Կոկայի, որ նախագահն է թունդ ազգայնական եւ հակահրէական կազմակերպութեան մը՝ ազգային-քրիստոնէական կուսակցութեան։

Նոր դահլիճը, որ կազմուեցաւ Պ. Թաթարէսքուի հրաժարումէն վեց ժամ վերջը, միայն 36 աթոռ շահած է նորընտիր երեսփ. ժողովին մէջ. հետեւաբար չի կրնար մեծամասնութիւն ապահովել։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ Պ. Կոկա երկիրը պիտի կառավարէ առանց խորհրդարանի, իբրեւ տեսակ մը ֆաշական դիկտատուրա։ Դահլիճին մէջ կը գտնուին չորս անդամներ ազգային գիւղացիական կուսակցութենէն։ Զորոնք ալ վտարուած են իբրեւ հերձուածող։ Դահլիճին մէջ առնուած են նաեւ երեք զօրավարներ, ինչ որ կը շեշտէ անոր դիկտատորական հանգամանքը։

Ամէն պարագայի մէջ, նոր դահլիճը ամբողջովին պիտի ներշնչուի եւ պիտի գործէ համաձայն ազգային - քրիստոնէական կառավարութեան ծրագրին, վարելով թունդ ազգայնական եւ հակահրէական քաղաքականութիւն մը եւ սերտ գործակցութիւն հաստատելով ֆաշական պետութեանց հետ։ Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ խզէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ եւ միանայ հակաբոլշեւիկ ճակատին։ Նոր դահլիճին ուղղութիւն պիտի տայ Պ. Ալեքսանդր Քուզա, ազգային - քրիստոնէական կուսակցութեան հիմնադիրը, որուն աջ բազուկն է նոր վարչապետը՝ Պ. Կոկա։ Պ. Քուզա անպաշտօն նախարար նշանակուած ըլլալով, կէս - դիկտատորի հանգամանք պիտի ունենայ։ Ներքին ապահովութեան համար, դահլիճին անմիջական աջակիցները պիտի ըլլան երեք զօրավարներ, որոնց մէկն է սպայակոյտի նախկին նախագահը, զօր. Անտոնէսքու, նախարար ազգ. պաշտպանութեան (ցամաքային, ծովային եւ օդային)։ Թէեւ ազգային - քրիստոնէական կուսակցութեան ծրագիրը հազիւ կը տարբերի նախկին Երկաթեայ պահակներու (Նոր անունով՝ «Ամէն բան Հայրենիքին համար») ծրագրէն, բայց այս վերջինները դուրս ձգուած են դահլիճէն, իրենց թունդ գերմանասիրութեան համար որ ... ալ նպաստաւոր չի համարուիր ներկայ պարագաներուն մէջ

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Թիթուլէսքու, որ Մեծ պատերազմէն ի վեր գրեթէ անընդհատ կը վարէր Ռումանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը եւ որ վերջերս Պուքրէշ վերադարձած էր երկու տարուան բացակայութենէ մը վերջ, յանկարծ հեռացաւ Ռումանիայէն։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ օրէնսդրական յանձնաժողովը նորէն քննելով բնակարանի վարձքերու օրինագիծը, որ լուրջ փոփոխութեանց ենթարկուած էր Ծերակոյտին կողմէ, վերահաստատեց երեսփ. ժողովին ստորած բարեփոխումները։ Յանձնաժողովը նոյնութեամբ կը պահէ 10 առ հարիւրի զեղչը, որ հաստատուած էր 1935ին։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ գլխաւոր վարիչներէն խօժէն Տըլոնքլ հարցաքննուելով, պնդեց թէ համայնավարները դաւ մը սարքած էին նոյեմբեր 15էն 16ի գիշերը, եւ ինք ու ընկերները պարտք սեպեցին խափանել այդ վտանգը, պաշտպանութեան կոմիտէ մը կազմակերպելով։ Այս առթիւ ամբաստանեալը մանրամասնօրէն հարցաքննիչ դատաւորին հաղորդեց շարք մը յայտնութիւններ, եւ աւելցուց թէ ժամանակին լուր տրուած է նաեւ ընդհ. սպայակոյտին։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ օտար լեգէոնէն հինգ զինուորներ հրացաններ եւ փամփուշտներ գողնալով զինարանէն, հարիւրապետին ինքնաշարժը կը նստին, սպանիական Մարոք անցնելու համար։ Ոստիկան զինուորներ անմիջապէս կը հետապնդեն դասալիքները, մէկը սպաննելով եւ երեքը ձերբակալելով։ Հինգերորդը փախած է

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ սպաները այսուհետեւ քաղաքական կատարեալ դասընթացք մը պիտի բոլորեն, որուն գլխաւոր նպատակն է աւելցնել յեղափոխական արթնութիւնը եւ զարգացնել հսկողութիւնը՝ (լրտեսութիւն), հեռացնելու համար «ժողովուրդի թշնամիները»

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ պաշտօնանկ եղած են Աֆղանիստանի խորհրդային դեսպանը՝ Բորիս Սկվիրսկի (հին բոլշեւիկ մը, Հրեայ) եւ Նորվեկիոյ դեսպանը՝ Եակուբովիչ։ Դեռ ուրիշ դեսպաններ ալ պիտի զրկուին։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ

Վերջին պահուն տագնապը մեղմացած ալ է նը տաւ, իբրեւ հետեւանք կազի ընկերութեան պաշտօնեաներու գործադուլին եւ հարկադրուեցանք եղածով կազմել թերթը եւ յանձնել մամուլին։

Կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, արագօրէն լուծելու համար տագնապը, որ ծանր վնասներ կը պատճառէ քաղաքին։ Երէկ մինչեւ ուշ ատեն պատուիրակութիւններ ընդունուեցան վարչապետարանին մէջ։

Ժամը 9.30ին նախարարները սահմանադրութ նիստի հրաւիրուեցան։ Ժողովէն առաջ արտակարգ խորհրդակցութիւն մը կատարեցին վարչապետ Պ. Շօթան, փոխ վարչապետ Պ. Լ. Պլում, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը՝ Պ. Տալատիէ եւ ներքին նախարարը։ Թերթերը կը գրեն թէ կազը, ջուրը եւ ելեկտրականութիւնը ապահովուած են քանի մը օրուան համար, ինչպէս եւ քաղաքին պարենաւորումը։

Բանուորական պատուիրակները ժամանակաւոր կը պահանջեն զարգացնել փոխադրութիւնները, զինուորական կառքերու միջոցաւ, որպէսզի գործատէրերը հարկադրուին տեղի տալ։

մով։ Իսկ պաշտպանը փայլուն ճառ մը արտասանեց, յիշեցնելով ամբաստանեալին բարձր առաքինութիւններն ու Ֆրանսայի մատուցած արտակարգ ծառայութիւնները։

Արդարեւ, Ճէպէլ Մուսայի պարպումէն վերջ, Եաղուպեան ամիսներով լրատուութիւն ըրած է իր նպաստ դաշնակիցներուն՝ թրքական ծովափներու վրայ։ Ցետոյ մեկնած է Փորթ Սայիտ եւ կամաւոր արձանագրուած «Լէժիոն Արմէնիեն»ի մէջ՝ կռուելու համար Թուրքերու դէմ։ Եաղուպեան ոեւէ է վարձատրութիւն մերժած է։ Ֆրանսական յածանաւին հրամանատարը՝ Պընուա տ'Ազի լսելով «անմահ հերոսին» ձերբակալումը, անմիջապէս գրած է հետեւեալը Հայ Կամաւորներու Միութեան նախագահին.— «Եսայի Եաղուպեան ձերբակալուա՞ծ... ես պիտի նախընտրէի իր տեղ բանտ երթալ»։ Այս վկայութեան վրայ աւելցած են նաեւ ուրիշ գովասանական վկայութիւններ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Օգտակար է որ մեր մամուլը պարբերաբար, օրուան դէպքերուն եւ անոնց մեկնութիւններուն նուիրուած յօդուածներէն զատ, տեղ տայ նաեւ ընդհանուր բայց տարրական կարգ մը սկզբունքներու պարզաբանութեան։ Քաղաքական քանի մը պարզ եւ հասարակ ճշմարտութիւններ կան, որոնք պէտք է միշտ մտքի մէջ ունենալ, թէ՛ սխալէ մը զգուշանալու եւ թէ կացութեան մը կամ ուղղութեան մը ճշդումը լաւ ըմբռնելու համար։ Չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս կը սահմանեն գիրքերը քաղաքականութիւնը, բայց կը կարծեմ սխալ չըլլար ըսել թէ գիտութիւն մըն է որ կը սորվեցնէ թէ ինչպէս պէտք է ըմբռնել ազգի մը կամ հաւաքականութեան մը շահը եւ ի՛նչ ձեւով պէտք է պաշտպանել այդ շահը։ Մեկնելով այս սահմանումէն, կը նկատենք որ որեւէ հաւաքականութեան քաղաքականութիւնը ճշդելու առաջին եւ հիմնական պայմանն է ճշդել եւ որոշել այդ հաւաքականութեան շահերը։ Ու թէ ամէնօրեայ յարափոփոխ եւ վաղանցուկ շահերը այլ հիմնական եւ մշտնջենական շահերը, անկախ ժամանակի եւ տարածութեան փոփոխութիւնէն։ Շատ գործածուած բառերէն մէկն ալ այս է. ամէն մարդ անոր անունով կը խօսի, բայց կը տարակուսիմ թէ մեր իրականութեան մէջ շատեր գտնուին որոնց համար պարզ ու յստակ ըլլայ, օրինակ, «հայկական շահ» բառին բացատրութեան իմաստը։ Ամէն կուսակցութիւն, չըսելու համար ամէն մարդ իր հասկցած ձեւով կ'ըմբռնէ ու կը բացատրէ, ու կը պատահի շատ անգամ որ մէկուն շահաւոր նկատածը միւսը կ'ընդունի վնասակար։ Եթէ կայ հայ հաւաքականութիւն — եւ կայ — անըմբռնելի բան է որ չգտնուին այն տեսակ վիճակներ ու գործեր որոնք այդ հաւաքականութեան մաս կազմող բոլոր անհատներուն համար ընդունուին իբրեւ շահաւոր եւ օգտակար կամ բնդհակառակն աղիտաւոր եւ վնասակար։ Շահեկան եւ լաւ աշխատանք մը պիտի ըլլար որեւէ մէկուն համար խղճամիտ, անկողմնակալ եւ գիտական քննութիւն մը յստակօրէն պարզող «հայկական շահերը» առացուածքին իմաստը։

Պէտք է խոստովանիլ որ շատ դիւրին գործ չէ, գլխաւորաբար շահ բառին յարաբերական արժէքին եւ իմաստին պատճառով։ Շահուն իսկական սահմանը ճշդելը, ցնորական մեծամտութիւններու եւ եղածէն միշտ գոհ մնալու նեղմիտ ըմբռնումներուն միջեւ ճիշդ ու լաւ կէտը որոշելը ոչ միայն հմտութիւն կը պահանջէ, այլ եւ բնազդ։ Եթէ կ'ուզէք, ցեղային բնազդ բառածը ճիշդ այդ ճշդումը լաւ կիրարկել ընելու կարողութիւնն է։ Այդ բնազդը մեր մէջ շատ անգամ վտանգի պահերուն երեւան եկած է։ Կարելի չէ սակայն այդ ապահովութեամբ անտեսել բնականոն եւ խաղաղ պայմաններու մէջ շահերու ճշդումի քննութիւնը։ Այս աշխատանքին միւս անհրաժեշտ պայմանը կ'ըլլէի հմտութիւնն է։ Անկարելի բան է շահու սահմանները ճշդել հաւաքականութեան մը, առանց լաւ ճանչնալու եւ ըմբռնելու անոր անցեալը, անոր կազմութեան եւ զարգացման բարեշրջումը, առանց չափելու այդ հաւաքականութեան ուժը ֆիզիքական, նիւթական եւ հոգեբանական, առանց գիտնալու շրջապատը իր ամէնով, ձգտումներով եւ շահերով եւ տակաւին շատ մը ուրիշ ծանօթութիւններ։

Մեր մէջ մեր շահերը որոշելու եւ ի հարկին պաշտպանելու պարտականութիւնը ունեցող մարդիկ, այսինքն գործիչները, նիւթապէս ի վիճակի չեն անհրաժեշտ հմտութիւնը ունենալու։ Չեմ խօսիր մեր պատմութեան մասին, հին թէ նոր, որ տակաւին գրուած չէ, ո՞ւր են մեր գրականութեան մէջ Թուրքիոյ պատմութիւնը, հայ եւ թուրք յարաբերութիւններու պատմութիւնը առաջին օրէն մինչեւ այսօր, հայեւռուսական, հայ-վրացական եւայլն յարաբերութիւններու պատմութիւնը։ Չկան։ Հատուկտոր ծանօթութիւններ յօդուածէ մը, ճառէ մը ընդհանրապէս գրամագլուխը կը կազմէ հայ գործիչին։ Ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ սպասել այդ մարդէն որ լուրջ եւ անքննադատելի կարծիք մը կարենայ կազմել անցեալի յարաբերութիւններու մասին եւ լուրջ ու գործնական առաջարկներ ներկայացնէ ներկայի մասին։ Եթէ մտքի եւ շարժումներու թեթեւութիւնը ամէնէն զատապարտելին է քաղաքական, հանրային գործունէութեան մէջ, պէտք է մտածել ուրեմն ամէնէն առաջ լրջութիւն սորվեցնող ու պարտադրող ուսումնասիրութիւններ, գիտական գործեր հրատարակելու մասին։ Մեր բարձր եւ միջին մտաւորականութիւնը եթէ կարելի ըլլայ քննութենէ մը անցընել հասկնալու համար թէ ի՛նչպէս եւ ե՞րբ կը սկսի հայերու եւ թուրքերու յարաբերութիւնը, Թուրքերը ինչպէ՞ս գրաւեցին Հայաստանը, ի՞նչ էր գրաւման պահուն Հայաստանի կացութիւնը իր զանազան երեսներով, ի՛նչ օժանդակութիւն ցոյց տուած են Հայերը Թուրքերու կայսրութեան, հաստատման եւ ընդարձակման մէջ եւ ասոնց նման աւելի մօտաւոր ժամանակներու մէջ տեղի ունեցած դէպքերու լուրջ, ապահովաբար տարտամ, ծամծմելով եւ ընդհանուր պատասխաններ միայն պիտի ստացուին։ Քննութեանս արդիւնքը անշուշտ չի հաստատեր թէ հայ մտաւորականը անփոյթ է, չէ ուզած եւ չուզեր սորվիլ իր ժողովուրդի գոյութեան հետ կապուած խնդիրները։ Չէ սորված, որովհետեւ նիւթերը չկան, եւ նիւթերը չկան, որովհետեւ գիտական ուսումնասիրութեան կարեւորութիւնը չէ ըմբռնուած։ Այս գետնի վրայ պէտք է ամէն բան հիմէն, աղջեւէն սկսիլ։ Չեմ գիտեր թէ ո՞րն է մեր մէջ այն հաստատութիւնը, որուն աշխատանքի եւ պարտականութեան սահմանին մէջ կը մտնէ այս գործը։ Բայց անհրաժեշտ է ու կարեւոր։ Պերճանքի տպաւորութիւն ձգող մեծ ու փոքր երկասիրութիւններէն աւելի կենսական եւ հրամայական չէ՞ կատարել այս նիւթերու դասաւորումը, անոնցմէ իւրաքանչիւրը յանձնել կարող եւ ընդունակ մէկուն եւ հնարաւորութիւններ տալ աշխատելու եւ արտադրելու քանի մը տարիներու ընթացքին։

Իր ամբողջութեանը մէջ անկազմակերպ, հաւաքականութեան մը անհրաժեշտ օրկաններէն զուրկ ժողովուրդէ մը դասաւորուած, հիմնական գործ սպասելը անխելքութիւն պիտի ըլլար։ Մեր մէջ անհատները իրենց հանճարով ու աշխատանքին լծուած են եւ անոնց գործերը երբեք ծրագրուած ամբողջութեան մը մէկ մասը եղած ըլլալու տպաւորութիւնը չեն ձգեր։ Անտարակոյս կարելի էր ուրիշ կերպ դատաւորել եթէ գոյութիւն ունենար մեր մէջ հաւաքականութեան ընդհանուր շահերը որոշող եւ պաշտպանող մարմին մը, եղած բոլոր կազմակերպութիւններէն վեր, անոնցմէ իւրաքանչիւրին ուղղութիւն տուող, աշխատանքի բաժանում կատարող։

Հարցին ո՛ր կողմէն ալ մօտենաս, ո՛ւր ալ դառնաս, ժողերը առջեւ կը ցցուի տեսնուած անիշխանութիւնը վերցնելու, ուժերը եւ ճիգերը կեդրոնացնելու անհրաժեշտութիւնը եւ հարկադրանքը։ Այս ճշմարտութիւնը ժողովրդական զանգուածները ընդհանրապէս աւելի լաւ կ'ըմբռնեն քան ղեկավար տարրերը.

Ընթացեալները այս նիւթին լուրջ տըրուած դասախօսութեան մը առթին, ներկաներէն մէկը կը հարցնէր — «Անոնք ինչո՞ւ միայն կը խօսին, բուռնծները մեզի համար ոչ անհասկնալի են, եւ ոչ վիճելի, խօսելէ ղեկավարներուն, թող անոնք իրար հասկնան եւ հարցը կը լուծուի»։ Պէտք է պատասխան մը տալ ժողովրդական զանգուածներուն, որոնք վստահաբար բոլորը այսպէս կը մտածեն։ Լուրջ պատասխան մը կարելի է տալ նախ բացատրելով փաստը։ Ինչո՞ւ հայ ղեկավարները իրար չեն հասկնար, լեզու մը չեն կրնար գտնել։ Աւելի խելացի, աւելի հասկցող, աւելի նրբացած միտք ունի, գէպքերու ներքին ծալքերուն եւ մանրամասնութիւններուն աւելի տեղեակ, անոնք գաղափարական աւելի խոր տարբերութիւններ ունին իրարմէ։ Ցենլով իրենց մտաւորական այդ արժէքին վրայ, աւելի ինքնավստահ են, աւելի հպարտ, հետեւաբար աւելի անզիջող։ Պատասխանատու դիրքերու վրայ ի-գած երկար տարին, անոնցմէ շատերը իրենց անձին եւ գոյութեան հետ նոյնացուցած են իրենց հանրային գործերը. տարբեր տեսակի գործունէութիւն ունեցողի մը հետ լեզու գտնել, պիտի նշանակէր հինէն տարբեր տեսակի գործ մը ընել, ուրեմն յանձնուիլ ընդունիլ հինին սխալ կամ գոնէ անյարմար եղած ըլլալը։

Ասոնք եւ տակաւին ուրիշ պատճառներ, որոնք ամէն մարդ կրնայ գտնել մտքի պզտիկ ճիգով մը, մինչեւ հիմա հնարաւոր չեն դարձուցած մեր մէջ այն ընդհանուր, համաձայնաց լեզուն որ ընդհանուր շահերու, «հայկական շահերու» լեզուն պէտք էր ըլլար։ Ամէն մարդ թող իր համար կարծիք կազմէ գիտնալու թէ այս պատճառները որոնք կը բացատրեն, կ'արդարացնե՞ն նաեւ կացութիւնը։ Չափազանց ծանր եւ անարդար մեղադրանք մը պիտի ըլլար յայտնել թէ հայ ղեկավարները ուրեմն ընդհանուր շահերու լուրջ հասկացողութիւն չունին, եւ չեն կրնար պատշաճեցնել իրենց մտածումը եւ գործը այդ շահերուն, չեն կրնար իրենց պզտիկ փառասիրութիւնները եւ անձերը ստորադասել ժողովուրդի գերագոյն շահերուն առաջ։ Անոնք պէտք չունին խրատ լսելու, բայց պէտք ունին, կը կարծեմ, զանգուածներու տրամադրութիւնը հասկնալու։

Ղեկավարը առանց զանգուածի անարժէք է եւ անոյժ, ինչպէս զանգուածը առանց ղեկավարի։ Անոնք երկուքն ալ իրենց դերերը ունին։ Առանց այդ երկու տարրերու մասնման եւ տրամադրութիւններու նոյնութեան, անկարելի է որեւէ հաւաքականութեան մէջ որ հանրային եւ քաղաքական աշխատանքները անթերի եւ լաւ կերպով կատարուին։ Մեր մէջ կա՞յ այդ նոյնութիւնը։ Վերի հարցումը եթէ բացարձակ անհատի կողմէ միայն տրուած ըլլար, կը նշանակէ չկայ։ Ցաւալի է այս հաստատումը ընել, բայց եթէ ճիշդ է, կարեւոր է ընել, որպէսզի միջոցը խորհուի մէջտեղէն վերցնելու այդ ցաւը։ Այդ միջոցին գործնական ձեւը պատասխանը պիտի ըլլայ վերի հարցումը տուող մեր հայրենակիցին։ Ան լաւ պիտի հասկնայ որ իրեն եւ իրեն պէս խորհողներուն ձեռքն է անոր գործադրութիւնը։ Տեւականօրէն, յամառօրէն ըսելով, կրկնելով, պահանջելով որ վերջ դըրուի անմիտ վէճերու, ժողովուրդի մէջ փոխադարձ ատելութիւն սերմանող ճառերու եւ գրուածներու, վնասակար պայքարներու, իրարու վնասող գործերու եւ լրջանք բացուի վերջապէս իրար հասկնալու, գործակցութեան եւ ուժերու կեդրոնացման։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԸՆԵՒԷՆ ՔԱՇՈՒԵԼՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Պ. Փլանտէն [illegible]

[illegible] նուած գերազանց զինուորական ուժեր ունենալով, ծայրայեղ համբերատարութիւն ցոյց տուին հաշտութեան դաշնագիրներու հետզհետէ ընդառնալու բանագնացութիւններուն հանդէպ։ Ցորչափ Եւրոպայի մէջ Մեծըն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի միացեալ զօրութիւնը գերակշռութիւն ունէր, Ազգամողովը գոհացուցիչ կերպով կը կատարէր իր պաշտօնը, եւ կարծուածէն աւելի յաճախ անխախտ յաջողեցաւ ընդհարումներու առաջքը առնել եւ խաղաղութիւնը պահպանել։ Ահա այս է ամէնէն աւելի աչքի զարնող ապացոյցը, թէ բարոյական ուժերը, որքան ալ տակաւին մեծ ըլլան, զինուորական ուժի կը կարօտին։ Այն պահուն՝ երբ միւս կողմէ ուժերուն գերակշռութիւնը պատահական նըկուն կառուցեալ, Ազգամողովը ծանրութեան վտանգուեցաւ, եւ պէտք է երախտագէտ ըլլալ Նէվիլ Չէմպրլէնի, որ՝ քաջութիւնը ունեցաւ բացէ ի բաց խօսելու եւ յայտարարելու, թէ Ազգամողովը ներկայիս ի վիճակի չէ իր անդամներուն ապահովութիւնը երաշխաւորելու։

Բրիտանացի ինչպէս նաեւ Ֆրանսացի ժողովուրդը հետզհետէ այն համոզումին եկած էին, թէ իրենց ապահովութեան պաշտպանութեան համար կրնան վստահիլ Ժընեւի կազմակերպութեան։ Արթնութիւնը դաժան է, մանաւանդ անով ալ պարտաւորիչ կ'ըլլայ ահագին, ընդարձակ եւ արտասովոր կերպով ծանրածանր ապաստանին մը։ Երկու ժողովուրդներուն համար իրենց սահմաններուն խնդիրը կայ, ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ բուն իրենց մայր երկրին ապահովութեան խնդիրը չըլլայ տակաւին։ Բայց իրենց գաղթավայրերուն սահմանի խնդիրը կայ։ Եթէ ուշադիր հետեւինք այն քաղաքականութեան՝ զոր Հիթլէր իր պաշտօնի գալէն ի վեր կը գործածէ Գերմանիոյ մէջ, այլեւս ո եւ է մթութիւն չէ մընացած։ Գերման վարիչը կանոնաւորապէս եւ յարատեւօրէն կը հետեւի «Իմ պայքարս» գիրքին հեղինակին քաղաքական ուղեգիծին... Ցայտնի է թէ այդ հիմերը համաձայն չեն Ազգամողովին հիմերուն։ Հետեւաբար, ապագային համար երկու բան միայն կրնայ ըլլալ — Ուժերու ընդհարում կամ Իրաւախոհութիւն։

Ուժերու ընդհարումը, որ անպատճառ պատերազմ ըսել չէ, արգէն տեղի կ'ունենայ այս միջոցիս։ Դիկտատորական պետութիւններուն մէջ, ալ, ընդհանուր զօրաշարժը կը գործադրուի նիւթապէս եւ հոգեպէս։ Ժողովրդավար պետութիւններունմէջ ալ կը սկսի նոյնը։ Հարցը հիմա սա է, — երկու կողմի վրայ կատարուած զօրաշարժի այս վիճակը կրնա՞յ արդեօք շարունակուիլ եւ պահուիլ, առանց խորտակելու ուժերու գրութիւնը, զոր երկու կողմէն ալ կ'աշխատին ըստեղծել։ Այսպէս թէ այնպէս, հաւասարակշռութիւնը կրնայ խախտիլ ի նպաստ այս կամ այն կողմին։ Ըլլայ Ֆրանսայի, ըլլայ Անգլիոյ մէջ, մախակողմեանները առաջին անգամը չէ որ կը կարծեն, թէ Իտալիոյ անդամաւորական կամ տնտեսական դժուարութիւններուն պատճառը Փաշական գրութիւնն է, եւ Գերմանիոյ մէջ ալ Նացիներուն տիրապետութիւնը, որոնք պիտի խորտակուին նոյն դժուարութիւններուն հետեւանքով։ Դիկտատորական կառավարութիւններն ալ իրենց կողմէ կը հաշուեն որ խորհրդարանական ժողովրդապետութիւնները պիտի տկարանան, եւ նաեւ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի համար իրենց յոյսը դրած են յեղափոխական շարժումներու վրայ։ Երկու կողմէն ալ հրատապ եռանդով կը մղուի դեռ դիւանագիտական աշխատութիւնը, այն միտքով որ մին կամ միւս խմբակը իր ուղածը քաշեցնէ, դիւանագիտօրէն։ Բայց պէտք է ընդունիլ, որ Հռոմ - Պերլին - Թօքիօ առանցքը այս տեսակէտէն աւելի յաջողութիւն ունի քան Լոնտոն - Փարիզ - Մոսկուա առանցքը։ Լոնտոնի մէջ դեռ կը յուսան թէ Պերլինը պիտի կրնան զատել Պերլին - Հռոմ - Թօքիօ առանցքէն, իսկ Փարիզի մէջ ալ կը խորհին Հռոմը անջատել նոյն առանցքէն. Ընդհակառակն Պերլինի մէջ կ'աշխատին Լոնտոնը անջատել Լոնտոն - Փարիզ առանցքէն։ Վերջին օրերս, լրագրական միջադէպի մը նայելով, կարծուեցաւ պահ մը թէ Հռոմի մէջ կարելի կը նըկատեն Փարիզի հետ մերձեցում մը, որուն համար կ'արժէ աշխատանք տանիլ։ Բայց այս չօշափուկ փորձը մէկէն ի մէկ դադրեցաւ, յայտնապէս Պերլինէն բխած խորհուրդներու հիման վրայ։

Այս վիճակին մէջ, որ առանց պատերազմի յայտարարութեան, նախապատերազմեան շրջան մըն է, բրիտանական կառավարութիւնը, իր դարաւոր քաղաքական աւանդութեան համաձայն, նոր ի նորոյ փորձ մը կ'ընէ իրաւախոհութեան Արդ Հալիֆաքսի պաշտօնն էր, անկասկած, համաձայնութեան դաշտ մը փնտռել, որուն վրայ կարելի ըլլայ միացնել Հիթլէրի վարդապետութիւնը՝ ժողովուրդներուն ներքին ուժեղութեան մասին՝ պայմանագրութիւններու մնայուն պահպանութեան աշխարհայեացքին հետ։ Ասիկա կը նշանակէ, թէեւ ոչ ոք տակաւին բացէ ի բաց կ'ըսէ, վերաքննել Ազգամողովի ուխտին տրամադրութիւնները, նպատակ ունենալով այդ ուխտին այժմ այլեւս քարացած իրաւական հրահանգները կակուղցնել, եւ ուժի կեդրոնը վերայինել Եւրոպայի մէկ նոր կազմակերպութեան վրայ։ Շատեր կան որ Ֆրանսան կը զգուշացնեն համակերպելէ այսպիսի խոյլի մը՝ որուն նպատակն է Ազգամողովի ուխտը տկարացնել։ Այդպէս դատողները խորհուրդ կու տան Ֆրանսայի՝ Եւրոպայի պատուաւոր բայց վտանգաւոր ոստիկանի դերը ստանձնել։ Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ՞ արդեօք որ մինչեւ հոն երթայ։ Որքան ատեն որ վճռականօրէն չապահովուի փոխադարձ օժանդակութեան գործադրութիւնը Ազգամողովի միահաղոյն անդամներուն գործակցութեամբ ընդդէմ յարձակողներու, ոչ միայն բարոյապէս այլեւ արդ-համբ. Ֆրանսա չի կրնար պատասխանատու ստանձնել այդպիսի դիրքի մը վըրանդը։ Բայց քանի որ գործնական փորձառութիւնը ցոյց տուած է Ազգամողովին յուսացուած այդպիսի երաշխաւորութեան մը ոչնչութիւնը, Ֆրանսա չի կրնար զատ զգաստութեան մը մէջ յամառիլ։ Վերջ ի վերջոյ խնդիրը այն է որ պէտք է խաղաղութիւնը ապահովել ոչ թէ պատերազմով, այլ խաղաղութեամբ։ Եւ համօրէն աշխարհի հանրային կարծիքը պէտք է հիմա ըմբռնէ, թէ այսօր որքան կարեւոր է Ֆրանսական դիւանագիտութեան համար մեր ապագայ քաղաքականութեան ընտրութիւնը։

Եթէ Ֆրանսա որոշէ համակերպիլ այն բանին՝ զոր կրնանք անուանել «Եւրոպական Տոնքիշօթութիւն», ասիկա Ֆրանսացի ժողովուրդին համար կը նշանակէ թէ պէտք է մինչեւ ծայրաստիճան սպառազինուիլ, եւ այս վիճակին պիտի ենթարկուի Ֆրանսական ազգը, ոչ միայն յարձակումի մը դէմ իր բնիկ սահմանին պաշտպանութեան համար կազմ եւ պատրաստ ըլլալու, այլեւ, ի հարկին, յարձակողականի մը համար, որուն մէջ Ֆրանսա պարտաւոր պիտի ըլլայ մտնել ո եւ է կարծեցեալ յարձակողի դէմ, դաշինքի մը հիման վրայ, որ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

(ՀԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ)

Մեր նախահայրերը, եւ մանաւանդ հայրապետները, չմոռնալով հանդերձ անցեալ սովորութիւնները, զուգելով հանդերձ զանոնք քրիստոնէական ծիսակատարութիւններուն հետ, նոր թափ մը կուտան իրենց միութիւն մտածողութեան եւ քրիստոնէական տօնակատարութեան, եւ գաղափարաբանութեան յստակ չարականներ եւ տաղեր կը յօրինեն, որոնց գլուխը կը կենան Նարեկացին, Շնորհալին եւ Թէոդորոս Ալախօսիկ։ (Այս վերջինը հմուտ երաժիշտ)։

Այսպէսով կը հասնինք շրջան մը երբ կարծես երկրագործութիւնը կը մտնէ նոր փուլի մը մէջ։ Վաղեմի արօրին կը յաջորդէ գութանը, իսկ տնտեսական եւ արհեստագիտական ապարէզը եւս կը մտնէ նոր փուլի մէջ, որոշ առուգութիւն եւ թափ ցոյց տալով։ Եւ այսպէսով կը հասնինք նորագոյն շրջան։

Այս հարեւանցի ակնարկէն վերջ, մէկ կողմ դնելով մեր մեհենական եւ քրիստոնէական երաժշտութեան խնդիրը, որ դուրս կը մնայ մեր նիւթէն, կարենալ որոշելու համար հայ ժողերգերու ինքնուրոյն բնոյթը, քննենք նախ ժամանակակից հայ գիւղը եւ ապա քաղաքը, իր քաղքենի դասով եւ արհեստապետական հաւաքականութեամբ։

ՀԱՅ ԳԻՒՂԸ

Ձեզմէ շատեր առիթն ունեցած են տեսնելու հայ գիւղը, բայց որպէսզի ձեր միտքերը թարմանան անգամ մը եւս բոլորս մէկ ձեռք ձեռքի եւ հոգեպէս լարուած տրամադրութեամբ մտնենք գիւղի անդաստաններէն ներս։ Այդ ճամբուն վրայ ահա կը տեսնենք հայ գիւղը, պարզուկ, համեստ, գրեթէ միայարկ հողաշէն տուներով, որոնց մէջ հայ շինականը կ'ապրի իր ուրախութիւններովն ու վիշտերովը, իր գլխուն հաւաքած կինն ու ծաղուկները։

Տան մէկ մասին մէջ կապուած է իր սիրասուն եւ եղբայր գոմէշները, գոմշուկներն ու եզները, աշխատանքի ու տքրուսի հարազատ բաժնեկիցները։ Անոնք լուսաստղին հետ վեր կը կենան, անոնց կը բռնցնեն գութանը կամ արօրը, եւ քրիստոնէական հաւատքին ալ չդաւաճանելու եւ չարը խափանելու հաւատքով երեսը խաչակնքելէ վերջ, ճամբայ կ'ելլեն դէպի պապենական դաշտերն ու հանդերը, արդար վաստակով հաց ճարելու համար։

Ժամանակի տեւողութիւնը իրեն համար արժէք չունի, որովհետեւ կ'աշխատի իր հաշւոյն։ Գոհ եւ ուրախ է ան եւ հոգեկան միակ սփոփանք մը ունի, ցրտաշունչ ձմրան իր լամուկները, կինը եւ եզները քաղցած չմընան։ Կ'աշխատի անդուլ, կը քրտնի, կ'ոգեկոչէ իր եզներն ու գոմէշները, երբեմն բարկանալով, երբեմն սաստելով, երբեմն ալ փայփայելով ու գգուելով անոնց անասնական զգացումները։

Եւ այդ բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ ինքնաբերաբար շեշտ մը կը գնէ որ կամաց կամաց կերպարանք կը ստանայ եւ կը դառնայ աշխատանքի երգը։ Երգը մեր շարքային ժողովուրդին, այլազան երանգաւորումով ու հարազատ խորքով։

Երբ արեւը կը բարձրանայ, իր զաւակը կամ կինը, թան, կարագ կամ մածուն, իսկ ձմեռ օրերը քիչ մը աղուր առած կը յառաջանայ դէպի հանդերը, գութանւորներուն նախաճաշ կամ ճաշ տանելու։ Ան կ'անցնի հայրենական արգասաբեր անդաստաններուն մէջէն, ուրկէ ծիտի մը ծուղը, ցորեններու ալեծփումը, ջուրերու կարկաչն ու ծառերու սօսափը, այդ գեղջուկ, պարզուկ հոգին կ'ալեկոծեն, ո՜վ գիտէ թերեւս սիրային յորդ զգացում մըն ալ այդ երեւոյթներուն վրայ կուգայ նոր խթան մը հանդիսանալու, եւ ահա ակամայ կանչ մըն է դուրս կուգայ այդ երիտասարդ հոգիէն, զարմնալ յանկարծ բնատուր եւ ինքնաբերաբար, ճիչ մը եւ աւազ մը որ շատ չանցած կը կերպարանաւորուի, կը զուծաւորուի նոր նոր դարձուածքներով ու կը դառնայ գիւղին երգը։

Երեկոյեան աշխատանքը աւարտած է, գոմէշները այդ կը հասկնան, իրենց տերոջ մէկ բացագանչութիւնը կը բաւէ որ անոնք նախկին ձեւով տուն դառնան եւ այսպէս շարունակուի հերկի ամբողջ շրջանը, ուր լամուկները հօլի պահուն, կալսելու ատեն յաճախ ձանձրացած բաներ մը կը մրթմրթան որ դարձեալ գոյն կ'առնէ ու կը դառնայ երգ։ Ջուրի ճամբին, ջրտուքի պահուն, խաշնարածութեան պահուն եւս աշխատանքին հետ զուգընթաց նոր-նոր կանչեր ու ճիչեր դուրս կուգան անոնց անուշ հոգիներէն ձեւ տալով երգին եւ այսպէս կը հասնի ցրտաշունչ ձմեռ։

Տօները, հարսնիքները, խրախճանքները, գիւղի տաքուկ թոնիրին աքը, ամրան հունձքէն դոհ մարդիկ անհոգ, կ'ուտեն, կը խմեն, կը պարեն ու կը կայտռեն, իրար խառնելով ու դարբնելով նորանոր երգեր, գիւղի երիտասարդներէն մէկին սիրամերժ վիճակը հեգնելով, միւսին հոգեկան կամ ֆիզիքական այս եւ այն երեւոյթին վրայ երբեմն զուարճանական, երբեմն ալ հեգնական տաղեր ու խաղեր յօրինելով։ Այս երգերը յաճախ բերնէ բերան կը շարունակուին ու կ'երկարին, երթալով աւելի կը գունաւորուին, չափ, ձեւ, երանգ, կըշռոյթ եւ խորք կը ստանան զանոնք ժամանակաշրջանի հոգեկան եւ ընկերային երեւոյթներու հարազատ ու անվրիճելի պատկերը. պատկերը թէ՛ նապաստ հայ գիւղացիի կենցաղին, Ահա հայ գիւղը։

ՔԱՂԱՔԸ

Քաղաքը դժբախտաբար այս կենսունակութենէն շատ հեռու մնացած է։ Ճիշդ է որ առեւտուրը եւ արհեստագիտութիւնները բաւական մեծ տեղ գրաւած են, բայց դերձակն ու հացագործը, երկաթագործն ու դարբինը, պայտարն ու մանուածագործը եւ վերջապէս նոյնիսկ առեւտրականը չեն կրցած մեզի տալ հոգեկան այն խորունկ ապրումը որ մեզի տուած է գիւղը։ Քաղաքացին առաւելապէս նիւթապաշտ եղած է եւ աւելի ամուր կառչած դիրքելու գաղափարին։ Անոնք միշտ ալ հեռու մնացած են ժողովրդային գեղեցիկը ստեղծելու ընդունակութենէն, բացի քանի մը ծայրագոյն գաւառներէ որոնք քաղքենի կոչուելէ աւելի գիւղական կամ գաւառական պէտք է կոչել։ Ասոնց կարգին գլխաւոր տեղ կը գրաւէ Ակնայ շրջանը, իր համբաւաւոր անտունիներով։

ԱՒ. Գ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

(2)

նախապատերազմական դաշինքէն շատ աւելի կնճռոտ է եւ շատ հեռուները կը տանի։ Եթէ սակայն Ֆրանսա որոշում տայ քաղաքականութեան մը՝ որ ծագի իրատեսութենէն առաջ բերել, եւ նորոգ կարգի մը մէջ դնել եւրոպական այսպէս յարաբերութիւնները՝ բարեփոխուած Ազգերու ղովի մը շրջանակին մէջ,— ահա այն ատեն իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ պէտք է կարելի եղածին չափ շուտ թօթափէ կանխակալ կարծիքները, եւ հրաժարի զուտ վերացական (գաղափարաբանական) դասինքներէ եւ համակրութիւններէ. Առանց չափազանցութեան կրնանք ըսել, թէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը վերջին ամիսներէ ի վեր, մանաւանդ ի խնդրին Սպանիոյ եւ Իտալիոյ, ենթարկուած է անօգուտ գաղափարաբանութեան մը տիրապետութեան, որ շարունակ տկարացուց Ֆրանսայի դիրքը Եւրոպայի մէջ։ Ֆրանսա այնպիսի վիճակի մը մէջ է որ չի կրնար ենթարկուիլ մեկուսացումի։ Եւ նոյնիսկ իրամէնէն անկեղծ բարեկամները կը սարսափին տեսնելով զինքը խիստ ծանրաբեռնուած, իր արտաքին քաղաքականութեան բեռովը։

Պէտք չէ մոռնանք որ Ամերիկա, որուն մասին կան շատեր որոնք առանց ․․ եւ է հիմա, կ'նեւակայեն թէ ան անգամ մըն ալ պիտի նետուի եւրոպական քաղաքականութեան մէջ, այս քանիերորդ անգամն է որ դիրք կը բռնէ այդպիսի «Թմրուկ» քաղաքականութեան մը դէմ, մինչեւ իսկ Ջինաստանի նկատմամբ, երկիր մը ուր ուղղակի շահեր ունի ան։ Մեծն Բրիտանիոյ շահերն ալ միմիայն Եւրոպայի մէջ չեն։ Եւ Ֆրանսա Եւրոպայի մէջ հասարակաց շահերուն պաշտպանութեան համար փոխադարձ քաղաքականութիւն մը պէտք է վարէ միայն — քաղաքականութիւն մը զոր ան իրագործեց 1936 Մարտին, եւ ասիկա պարտանքով կ'ըսեմ — եւ այս քաղաքականութիւնը այնքան աւելի կը դիւրանայ, որքան սահմանափակուին այդ շահերը եւ յստակ կերպով պարզուին։ Տասներհինգ տարիներու վերացական քաղաքականութիւնը ոչ խաղաղութիւնը ամրացուց, ոչ ալ Ֆրանսայի ապահովութիւնը զօրացուց։ Ֆրանսա կը սկսի հասկնալ եւ կը վերադառնայ հայրենասիրական իրատես քաղաքականութեան մը։

***

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԻՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ընդհանուր պատերազմին առթիւ վիճակագրութիւն մը կ'ըսէ թէ մէկ վայրկեանի մէջ 4 հոգի սպաննուած են, օրական՝ 6400։ Տեւեց 1550 օր, որով ամբողջ աշխարհի մէջ եղան 74 միլիոն զինուորներ, 10 միլիոն մեռած, 19 միլիոն վիրաւոր, 10 միլիոն անդամահատ, 7 միլիոն գերի, 9 միլիոն որբ, 5 միլիոն այրի եւ 10 միլիոն բնակիչ իրենց տուն ու տեղը թողած փախած։

Ֆրանսայի մէջ ամբողջովին քանդուած են 319.269 տուն, մասամբ՝ 313.675 տուն։ Քանդուած են նաեւ 20.603 գործարան, 4875 կամուրջ, 52754 քիլոմեթր ճամբայ եւ 7985 քիլոմեթր երկաթուղի իսկ տակնուվրայ եղած են 3 միլիոն 800 000 հեքթար անտառ ու հող։

Անշուշտ այս հաշիւներուն մէջ չեն կազմեր մէկ միլիոն Հայերու ջարդն ու անոնց ամբողջ հարստութեան թալանը։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶ, 4 Դեկտ. 1937 (Յառաջ). — Ս. Թարգմանչաց տօնը եւ Հայ Մշակոյթի օրը ամէն տարի հանդիսաւորութեամբ կը տօնուէր Թաւրիզի մէջ։ Այս տարի Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ ի յիշատակ Ս. Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի ամէն ասպարէզներու մէջ ծառայած հին ու նոր բազմահազար գործիչներու, որոնք շուրջ 1600 տարիներու ընթացքին իբր լուսատու աստղեր փայլեցան հայ եւ օտար երկնակամարներու վրայ եւ ամենուրեք վառ պահեցին Հայկական միտքը, արուեստը եւ ստեղծագործական ընդունակութեանց ջահը։

Հանդիսաւոր պատարագին եւ հոգեհանգստին ներկայ էին խուռն բազմութիւն եւ դպրոցներու աշակերտները։ Առաջնորդ Ներսէս Արքեպս. գեղեցիկ քարոզով մը բնորոշեց Թարգմանիչ վարդապետներու կատարած աշխատանքը՝ հայ մատենագրութեան եւ պատմագրութեան ասպարէզներու մէջ։ Ապա ծանրացաւ հայ մշակոյթի երախտաւոր եւ վաստակաւոր գործիչներու՝ աշխատանքներու վրայ, շեշտելով, որ մանաւանդ նոր սերունդը ջերմ սիրով եւ զգացումներով պէտք է մօտենայ հայկական մշակոյթին եւ գիտնայ գնահատել ազգային մտաւոր ստեղծագործութիւններն ու արուեստի նիւթական արժէքները։

Զարմանալի է, որ Հայ Մշակոյթի օրուան առթիւ այս տարի արտասահմանի հայ գաղութները լուռ մնացին, «լոյս քաղաք» Փարիզէն մինչեւ հեռաւոր ափերը։ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը արգելք չէր, որ Հայ Մշակոյթի Օրն ալ իր կարգին տօնուէր։

Վերջապէս ժամանակն է, որ հայ ժողովուրդը գիտնայ գնահատել իր ազգային արժէքներուն ու իմացական անսպառ գանձերը, իր զուտ ազգային մշակոյթը եւ իր մեծասքանչ լեզուն, որոնք հիացում կը պատճառեն օտարազգիներուն եւ իրենց արժանի տեղը կը գրաւեն միջազգային մշակոյթի պատմութեան մէջ։

ՄԱՍԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՄԱՀԸ

Նոյեմբեր 28ին, Երեւանի մէջ մեռաւ Փրոֆ. Ա. Քալանթար։

Ծնած է 1859ին։ Ծնունդով գիւղացի։ Մասնագիտական կրթութիւնը ստացած է Պետրովսկի գիւղատնտեսական ակադեմիայի մէջ։ 1930ին կը փոխադրուի Հայաստան, իբրեւ խորհրդական հողային գործավարութեան եւ փրոֆէսէօր անասնաբուժական համալսարանին։ 1931ին, իր նախաձեռնութեամբ կը կազմակերպուի կաթնարդիւնաբերական լաբորաթուարը։

Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ կաթնատնտեսութեան, անասնապահութեան վերաբերեալ, ինչպէս եւ խմբագրած է գիւղատնտեսական թերթեր։ Հրատարակած է մօտ 70 գրքոյկներ, ժողովուրդին համար։ Իրեն կը պատկանին կարգ մը գիւտեր կաթնատնտեսութեան մարզին մէջ։

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՍԻՆ

Բարեգործականը ստանձնած ըլլալով Դպրոցասէրի հովանաւորութիւնը, իր կողմէ Տիկնանց Խնամակալութեան ներկայացուցիչ նշանակած է Տիկիններ Զ. Ճէվահիրճեան, Տ. Ներսէսեան եւ Զ. Թիւթունճեան։ Այս առթիւ մեզի ղրկուած զեկոյց մը կը բովանդակէ հետեւեալ տեղեկութիւնները —

Ընդհանրապէս կատարուած քննութեանց արդիւնքը այն համոզումը գոյացնել տուաւ թէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, իրմէ սպասուած առաւելագոյն օգուտը տալու համար, պէտք է հաստատուած ըլլայ հայկական մեծ գաղութի մը մէջ, ինչպէս է Սուրբան։ Սակայն այդ գործը ժամանակի եւ մանրամասն ուսումնասիրութեան կարօտ ըլլալով, որոշուած է առայժմ Փարիզի մօտիկ, հայաշատ արուարձանի մը մէջ փոխադրել վարժարանը, նկատի առնելով Թէնոյի հեռաւորութիւնը եւ ուրիշ աննպաստ հանգամանքներ։

Կրթական նոյն կարգադրութիւններով զբաղելու համար կազմուեցաւ Կրթ. Առժ. Յանձնախումբ մը, որ վարժարանին ուսման ծրագիրը մշակեց գլխաւորաբար եւ որուն համաձայն հաստատութիւնը բաժնուեցաւ երեք մասի, տարրական նախակրթարան, վարժուհինոց եւ արհեստանոց։

Տարրական նախակրթարանի սանուհիները պիտի յաճախեն մերձաւորագոյն Ֆրանսական թաղային վարժարանը (էգոլ քոմիւնալ), եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ ալ պիտի հետեւին հայերէնի, կրօնագիտութեան, ազգ. պատմութեան, գեղագրութեան, գծագրութեան, եւն.։

Երկրորդական նախակրթարանի կամ վարժուհինոցի համար, բաւարար սանուհիներ չգտնուելուն պատճառաւ, կարելի չեղաւ այս տարուընէ կազմել առաջին դասարանը։ Բայց վարժուհինոցը, որուն կից պիտի հաստատուի նաեւ առեւտրական եւ ուրիշ մասնագիտական դասերու ճիւղ մը, կը մնայ միշտ մշակուած ծրագիրին առաջին գիծին վրայ։

Արհեստանոցը, բացի իր ներկայ աշխատանոցի երկու ճիւղերէն, պիտի ունենայ նաեւ մասնաւոր դասընթացներ կարուձեւի, հայերէնի, ֆրանսերէնի, տոմարակալութեան եւ գծագրութեան։ Խնամակալուհիներէն մասնագէտ Տիկ. Ճամճեան պիտի ստանձնէ Արհեստանոցին եւ մասնաւորապէս կարուձեւի վերին հսկողութիւնը։

Նկատելով որ վարժարանին տեսչուհի Տիկին Ա. Մ. Գօյաճեան շուրջ տարի մը բացակայ պիտի ըլլայ իր պաշտօնէն, յարմար դատուեցաւ վարժարանին ընդհ.-հսկիչ նշանակել Տիկ. Էլիզ Զօփուրեան, համալսարանական կրթութեամբ օժտուած ուսուցչուհի եւ գրագէտ Հայուհի մը, որ այդ պաշտօնը ստանձնած է առժամաբար եւ հաստատութիւնը արդիական ոգիով վարելու կ'աշխատի սրտանց։

Պէտք կը զգանք սակայն շեշտել թէ Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը նիւթական մեծ անձկութեան շրջան մը կ'անցընէ եւ Տիկին Գօյաճեանի Ամերիկայի մէջ ձեռնարկած հանգանակութեան յաջողութենէն կախում ունի անոր արդիւնաշատ գործունէութիւնը եւ վարժարանին ալ բաղձալի բարենորոգումը։ Բարեբախտութիւն մըն է որ Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է Տիկ. Յանձնախումբ մը, որուն գանձապահի պաշտօնը ազնուօրէն ստանձնած է Գ. Յարութիւն Կիւլպէնկեան։ Հանգանակուած գումարները մեր Միութեան միջոցաւ հետզհետէ պիտի յատկացուին Դպրոցասէր վարժարանին անմիջական պէտքերուն։

Անցեալին մէջ, այս հաստատութեան հաշիւները ամէն տարի քննուած եւ վաւերացուած են Դպրոցասէրի Ընդ. Ժողովէն ընտրուած քննիչներու կողմէ, իսկ ներկայիս ալ Միութեան հաշուեքննիչ Գ. Թուրքէն Թաղչոսեան կը կատարէ այդ պաշտօնը, պարբերական այցելութիւններով։

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Ֆրանսական նախկին ռազմիկներու դաշնակցութեան այցը Անծանօթ զինուորին դամբարանին՝ այս տարի կատարուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։

Այս տարի եւս հայ ռազմիկները ստուար թիւով մասնակցեցան սոյն պատկառելի թափօրին, 25 դեկտ.ի շաբաթ իրիկունը։ Ինչպէս ծանուցուած էր՝ հսկայ թափօրը, զոր կ'առաջնորդէր ութսուն հոգինոց զինուորական նուագախումբ մը, ժամը 6ին սկսաւ շարժիլ Ave. George V ի անկիւնէն ութ ազգերու դրօշակներով եւ գոյնզգոյն ծաղկեպսակներով։ Անմիջապէս վերջը կուգային բոլոր նախկին ռազմիկները, ազգութեան կարգով եւ չորսական շարքերով։

Սկանտինաւեան պետութեանց Ֆրանսական բանակներու նախկին կամաւորներու միութիւնը առաջին անգամ ըլլալով կ'ընկերանար այս պաշտօնական եւ հանդիսաւոր թափօրին եւ այս առիթով իրենց երկիրներու փարիզեան դեսպանները եւս Յաղթական կամարին տակ կը սպասէին, հանրապետական պահակներու զոյգ շարքերուն միջեւ։

Նուիրական հուրը արծարծելու պաշտօնը կատարեց Ֆրանս. լէկիոյի փոխ նախագահ Աբբա Միւլլէր, բոլոր ռազմիկներու ծանօթ կղերականը որ նախկին խիզախ զինուորականի մը վայելուչ կորովով բարձրացուց հերոսական սուրը օդին մէջ, երբ բոլոր ներկաները կը պահէին յարգանքի երկիւղած եւ տպաւորիչ լռութիւնը։

Անգլիական, իտալական, յունական, հայկական, ինչպէս նաեւ սկանտինաւեան պետութեանց (Շուէտ-Նորվեկիա եւ Տանեմարքա) դրօշները կը խոնարհին եւ կը բարձրանան այդ խնկելի հուրին վրայ, ստեղծելով երփներանգ գոյներու ներդաշնակ եւ տեսնախորհ ընդելուզում մը ու հրապոյր ակնարկներ կը յառեն այն վէտվէտուն ծալքերուն, որոնք կը խորհրդանշեն ազգեր եւ հայրենիքներ..

Ժամը 6.30ին կը լրանար արարողութիւնը, ուրկէ յետոյ բոլոր ազգերու ներկայացուցիչները իրենց կարգին ոսկեգրեցին թանգարանի տոմարին մէջ համաձայն ընդունուած սովորութեան։

Զինուոր

Կ՚ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ»

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 Դեկտ.)։

— «Նորութիւն եւ ապշեցուցիչ փոփոխութիւն չէ՞ միթէ, որ այսքան հեռու տարածութիւններէն Հայը ընդունակ դարձած է գովք եւ փառաբանութիւն ընել այն բռնակալութեանց, որոնցմէ փախած է անէծքով եւ նզովքով։

Այո, մեր կեանքը եւ ըմբռնումները շատ են փոխուած, գրեթէ անճանաչելի կերպով։

Օրինակ. ո՞վ կարող էր երեւակայել, որ այսքան հեռաւորութենէն, միանգամայն ազատ երկրի մը մէջ, նոյնքան ազատ եւ ապահով Թուրքի եւ Ռուսի վախէն ու սարսափէն, հայկական դրամով եւ հայ տառերով գիրք ու թերթ հրատարակուէր՝ նախատելու համար մեր հերոսները, մեր անցեալը, մեր մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը, ու նաեւ փառաբանելու համար Թուրքն ու Ռուսը, անոնց կարգը ու սարքը, գաղափարները եւ քաղաքական միտումները, որոնց պատճառով եւ որոնց շնորհիւ, առանց եւս նայելու, մինչեւ հոս փախած ենք։

Աւելի ծիծաղելի նորութիւններ կան։

Միայն մեր փոքրիկ գաղութը ունի աւելի քան յիսուն Հայրենակցականներ, բարեգործական միութիւններ, արանց եւ կանանց կազմակերպութիւններ, որոնք ամէն օր հանգանակութիւններ եւ զանազան ձեռնարկներ կ'ընեն, ուծացման եւ այլասերման դէմ պայքարելու համար, եւ սակայն մեր դպրոցները կը գոցուին, հարիւրաւոր երեխաներ փողոց կը մնան առանց հայեցի կրթութեան եւ դաստիարակութեան, եւ ոչ ոք կը մտածէ այդ «ազգօգուտ» գումարներուն մէկ հարիւրերորդը ծախսելու եւ եղած կրթական հիմնարկութիւնները պահելու։

Նորութիւն եւ ծիծաղելի փոփոխութիւն չէ՞ միթէ, որ Ն. Բոմբէժայի մէջ, ուր մեր աշխատասէր եւ ազնիւ հայրենակիցները իրենց քրտինքը հացը կը կտրեն դպրոց բանալու, հայ մանուկներուն Մեսրոպեան այբուբենը սորվեցնելու համար, ու յանկարծ իրենց դէմ կը գտնեն հայ բուհճիները, որոնք տունէ տուն, խանութէ խանութ կը մտնեն, եւ հայ ծնողներն եւ մանուկները իրենց շուրջը հաւաքելով, ունայնութիւն կը քարոզեն, Արքայութեան ճամբան ցոյց կուտան, տեղի տալով անհամութեանց, կռիւներու եւ ատելութեան միջամտութեան։

Եւ բուհճի քարոզիչները յաղթապանծ ատելականութեան կը մտնեն, յայտարարելով, որ իրենք կը հալածուին Քրիստոսի համար, հետեւաբար իրենք առաքեալներ են։

Ու դժբախտութիւնը հոն է, որ հեռաւոր Պուէնոս Այրէսի ամէնէն խուլ եւ յետամնաց թաղամասերէն մէկուն մէջ, հայկական տառերով եւ թուրքերէն լեզուով, «Աստուծոյ խօսքը» կը տարածուի, ատելութեան միջամտութեամբ։

«Աստուծոյ խօսքը», Մեսրոպեան տառը եւ թուրքերէն լեզու ... կրնա՞ք երեւակայել ողբերգական «ներդաշնակութիւնը»։

Միայն հայ բուհճին ընդունակ է մէկ տողակի մէջ զետեղել՝ «խօսքն Աստուծոյ», հայկական այբուբենը եւ թուրքերէն լեզուն։

Միայն ասկէ կարելի է երեւակայել թէ ինչքան անճոռնի նորութիւններ եւ փոփոխութիւններ կան այս արեւին տակ։

Ալլահ, Ալլահ, ինչ փոփոխութիւններ եւ ինչ զարմանազան նորութիւններ ...»

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ
եւ
ՄԿՐՏԻՉ ՋՂՐԿԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Գ. Յարութիւն Միթառեանի 23 Դեկտ. 1937։

4, Villa des Boërs, Paris (9):

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Խմբագիր, կարդացի «Յառաջի» դեկտեմբեր 24ի համարում «Հայրենիք» ամսագրի 15ամեակի առթիւ տեղի ունեցած թէյասեղանի նկարագրութիւնը, ուր տպագրուած են եւ իմ երկու խօսքս մասնաւորապէս մեր մեծատաղանդ ջութակահար Ֆիլ. Ազգարեանի մասնակցութեան առթիւ։

Եթէ ձեր «Շրջուն թղթակից»ը մի կողմից աւելի գեղեցիկ կերպով է ամփոփել իմ միտքը քան թէ ես ինքս կ'անէի. թերեւս, սակայն միւս կողմից ես ինչ որ անբաւարարութիւն զգացի խօսքերուս ամփոփումից։ Այնպիսի տպաւորութիւն է ստացւում որ այսպէս ասած «Օրուայ հերոս»ի՝ «Հայրենիք»ի մասին ես բան չունէի ասելու, կամ չուզեցի ասել։ Մինչդեռ, ես ասել էի որ եթէ «Հայրենիք»ը հայ մշակոյթի մէկ ճիւղի պանծալի արտայայտութիւնն է — գրչի — ապա Ֆիլ. Ազգարեանը այդ մշակոյթին միւս ճիւղի նոյնչափ պանծալի արտայայտութիւնն է — երաժշտութեան — եւ այդ երկուսն էլ իրենց սնունդը առնում են միեւնոյն հինաւուրց հաստատուն ծառի — հայ մշակոյթի — կենսարար արմատներից։ Ճիշդ է որ ես կանգ առայ աւելի Ֆիլ. Ազգարեանի վրայ չերկարելով խօսքս «Հայրենիք»ի մասին, բայց դա միայն այն պատճառով որ «Հայրենիք»ի պանծացումը ըստ արժանւոյն տուեց այնքան, ցայտուն կերպով բոլոր բանախօսներից, որ դժուար էր ինձ որ եւ է նոր բան աւելացնել «Հայրենիք»ի 15ամեայ փայլուն գոյութեան (կամ աւելի ճիշդը գոյամարտին) եւ նրա կատարած ազգօգուտ փառաւոր գործունէութեան մասին։

Կը խնդրէի, յարգելի խմբագիր որ եթէ յարմար դատէիք տեղ տայիք ձեր լրագրի էջերում իմ այս յաւելումիս, որ ինձ համար հոգեկան բաւարարումի բնոյթ ունի միայն եւ ոչ թէ հանդէսի նկարագրութեան ուղղումի։

Ձերդ Տիգ. Բէկզատեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

Հովիւը առանց պատրաստութեան, առանց փառաւոր շքեղութեան, առեց իր հովուական ցուպը եւ ոտքով սկսեց դիմել դէպի աղջկայ հօր խրճիթը։ Հայրը սիրով ընդունեց նրան, միասին ճաշեցին, կերան, խմեցին, ուրախացան, վերջը հովիւը յայտնեց թագաւորի խնդիրքը, ասելով.— Ինչո՞ւ դու չուզեցիր աղջիկդ տալ թագաւորի որդուն։ Հայրը պատասխանեց.— Օրհնած, ես էլ մի մարդ եմ, իմ սեպհականութիւնը ունեմ, թագաւորը երբ ուղարկեց ինձ մօտ քեզ նման մի օրինաւոր մարդ, որ ես իմ աղջիկը նրա որդուն կնութեան տայի»։

Վերջացնելով իր առակը, տէր հայրը աւելացրեց.— Ես էլ հովիւ եմ, դու էլ հովիւ ես, տանուտէր Խաչօ, որովհետեւ մենք երկուս էլ ոչխարների փոխարէն ժողովուրդ ենք կառավարում։ Ես գիւղի քահանան եմ, դու գիւղի տանուտէրը, եւ եկել եմ քեզ մօտ նոյնպիսի մի առաջարկութիւնով, որպէս հովիւը հովուի մօտ։

— Ի՞նչ առաջարկութիւն, հարցրեց ծերունին հեգնութեամբ, որին խիստ ծանր էր սրտի մի այնպիսի տխուր տրամադրութեան ժամանակ լսել քահանայի անտեղի խօսքերը։

Տէր հայրը պատասխանեց, թէ Աստուած կամեցել է ծերունու այժմեան նեղութեան մէջ մխիթարել նրան եւ փրկութեան դուռը բաց անել նրա առջեւ։ Թոմաս էֆէնդին խնդրում է Լալայի ձեռքը եւ խոստանում է ազատել ծերունուն իր տան վրայ հասած փորձանքից.— Պէտք է փառք տալ Աստծուն, որ էֆէնդու նման մարդը բարեկամութեան եւ ազնուութեան ձեռք է մեկնում։

Քահանան որքան ճարպիկ կերպով տարաւ իր բանախօսութիւնը, այնուամենայնիւ սպասած յաջողութեանը չհասաւ։ Գուցէ մի ուրիշ ժամանակ եւ ուրիշ հանգամանքների մէջ նրա խօսքերը համակրութիւն կը գտնէին, որովհետեւ ինքը ծերունի Խաչօն վաղուց մտածում էր իր աղջիկը էֆէնդուն տալ։ Բայց այժմ հանգամանքները տարբեր կերպարանք էին ստացել։— Այժմ, երբ նրա երկու որդիները բանտի մէջ էին, երբ ինքը պահապանների հսկողութեան ներքոյ էր, երբ նրա տան կիները անպաշտպան թողնուած էին օտարների մօտ, երբ իր երկու բարեկամները՝ Վարդանը եւ Գ. Սալմանը մատնուեցան իշխանութեան ձեռքը, երբ իր տան կայքը իր աչքերի առջեւ թալանում էին,— մի այսպիսի ժամանակ նրան յայտնում էին չարագործի առաջարկութիւնը, որ ինքն էր պատրաստել յիշեալ դժբախտութիւնները։ Ծերունու մինչեւ այն րոպէն փակուած աչքերը միանգամից բացուեցան։ Նա տեսաւ իր առջեւ անդունդը, որ փորել էր էֆէնդու խորամանկ ձեռքը։ Նա յիշեց Վարդանի խօսքերը, որ էֆէնդին զանազան տեղերում խաբէութեամբ ամուսնացել է եւ թողել է իր կիներին։ Մի՞թէ նոյն խաբէութիւնները նա գործ չէր դնում եւ Լալայի վերաբերութեամբ։ Նա մտաբերեց էֆէնդու վարմունքը, որ սկզբից մինչեւ վերջը ունէր ներքին մի գաղտնի կապ, որ ներկայացնում էր մի շարք խորամանկ գործողութիւններ, որոնց բոլորը թեքւում էին դէպի այն նպատակը, որ նա հնար գտնէ Լալային որսալու։ Էֆէնդին առաջինը եղաւ որ յայտնեց նրան Գ. Սալմանի կալանաւորելը։ Որտեղից գիտէր նա.— մինչդեռ այդ կատարուել էր ծածուկ, գիշերային մթութեան մէջ, եւ ամբողջ գաւառում գիւղացիներից ոչ ոքին յայտնի չէր։ Էֆէնդին առաջինը եղաւ, որ լուր տուեց, թէ նրա տունը խուզարկութիւն պէտք է լինի, ու իրան բարեկամ ձեւացնելով, կարողացաւ խաբել ծերունուն, կարողացաւ Գ. Սալմանի թղթերը ձեռք բերել, եւ փակելով ծերունու տան գաղտնի պահարանի մէջ, բանալին պահեց իր մօտ։ Ինչ մտքով. Մի՞թէ նա չէր կարող թղթերը իր հետ տանել եւ ոչնչացնել։ Բայց թողեց ծերունու տան մէջ, որ հարկաւորած ժամանակ բաց անէ գաղտնի պահարանը եւ թղթերը ոստիկանութեան ձեռքը տալով, ասէ՝ ահա ձեզ ապացոյց այդ մարդիկների դաւակցութեան։ Ամբողջ անցեալը մի առ մի պատկերացաւ ծերունու աչքի առջեւ, եւ նա սարսափելով նկատեց, որ ինքը խաբուած է։ Եւ այս պատճառով բաւական դառնութեամբ պատասխանեց քահանային.

— Տէր հայր, ձեր առակը բաւական անյարմար էր ձեր ընդունած միջնորդութեան, բայց Թոմաս էֆէնդին եթէ իսկապէս թագաւոր լինէր, ես դարձեալ այդ շանը աղջիկ չէի տալ։ Թող ինչ լինելու է՝ լինի։ Ես իմ տան քանդուելը եւ իմ ամբողջ ընտանիքի կոտորածը աւելի բարւոք կը համարեմ, քան թէ ազատութիւն գտնել այն չարագործի ձեռքով, որ բոլորը ինքը պատրաստեց մեզ համար։ Ես այդ հասկանում եմ... ես բոլորը հասկանում եմ... Նա ինձ խաբեց... բայց դրանից յետոյ այլեւս խաբել չէ կարող...

Քահանային անհասկանալի էին թըւում տանուտէրի թէ՛ բարկութիւնը եւ թէ նրա մթին խօսքերը, որովհետեւ բուն իրողութիւնից տեղեկութիւն չունէր։ Եւ տանուտէրը հարկաւոր չհամարեց նրա հետ երկար բացատրութիւնների մէջ մտնել, մանաւանդ երբ մտածեց, որ նա Ստեփանիկի կնքահայրն էր եւ նրա աղջիկ լինելը, բացի քահանայից մի օտար մարդ չգիտէր, ուրեմն ո՞վ պէտք է յայտնած լինէր էֆէնդուն այդ գաղտնիքը, եթէ ոչ ինքը քահանան։

Նա համարեա դժգոհութեամբ հեռացաւ ծերունու տնից, իր մտքում ասելով. «Աստուած առաջ մարդու խելքը գլխից կ'առնէ, յետոյ հարստութիւնը»...

Էֆէնդին տէրտէրի տան մէջ անհամբերութեամբ սպասում էր նրան։ Երբ վերադարձաւ քահանան, նա իսկոյն հարցրեց.

— Ի՞նչ լուր բերեցիր։

— Չգիտեմ, ի՞նչ ասեմ, պատասխանեց քահանան շուարած կերպով. — այդ մարդը ցնորուած է։

— Մերժե՞ց։

— Այո՛։

— Ես այդ սպասում էի։

Կարծես ամբողջ երկինքը փուլ եկաւ էֆէնդու գլխի վրայ եւ ճնշեց նրան իր սարսափելի ծանրութեան ներքոյ։ Նրա աչքերի առջեւը սեւացաւ, դողդողաց, եւ ընկաւ գետին։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին գալոցին սրահին մէջ.

Աշակերտներու կողմէ երգ, արտասանութիւն եւ ուղամախօսութիւն «Նոր Տարի»: Մուտք 2 Ֆրանք, փոքրիկները՝ ձրի:

Փոքրիկներուն կը բաժնուի նախընթրիք եւ պտուղ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ - ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եզձգեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեքսանեանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռագոյն հայկական դրօշ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահարեան, Ձոր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէժեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէքլէմէզեան, Մ. Պօլսեան եւ Յ. Միրիմանեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութեանէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.:

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 Ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Նոր Տար. ի սոբիւ ձայնիւն գիրքեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐՈՆԻԿԷ, Յունական յեղափոխութեան հերոսուհին, Աթէնք 1936. 708 էջ, 40 ֆրանք: ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փարիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք: ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԷ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Աճէմեան, 7 ֆրանք: ՐԱՖՖԻ, կեանքը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք: ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք: ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք: Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10 և 15 ֆրանք: ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք: ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Եսաեան, 70 ֆր.: ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, թարգմ. Յ. Մասէհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք: Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք:

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը:

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր: Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10:

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Հ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղին կողմէ 31 Դեկտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 3րդ. Թաղապետարանի սրահը: Կը նախագահէ Գ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ: Յ. Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիներու կողմէ երգ, արտասանութիւն եւն.: Կը մասնակցին Հայ Երիտական Մարմնոյ աշակերտութիւնը ղեկավարութեամբ Տիկին Մ. Շահինեանի:

Պտուղ եւ խաղալիք կը բաժնուի երախաներուն: Մուտք՝ 0,95:

ԹԵՏԱՉԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ԹԵՏԱՉԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻՒՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏՈՆ մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ եզակի փայլուն պարահանդէս:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին):

Պարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԹՍԻՒԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳԻԺՈՒՃ ՂՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար, Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քոմէտի-Տրամաթիկ երեք արար, Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ արար

Մուտքի գիները սովորական: Չորս ներկայացումներու միասնաբար առնելու հարիւրին 25 զեղչով:

Տեղեկութիւններ եւ ժամանակ գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Իմաստիկ Ալճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ազգականներու, բարեկամներու եւ երիտասարդական միութեանց ներկայացուցիչներուն որոնք ներկայ գտնուեցան իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ ՊՕՂՈՍ ԱՃԵԱՆԻ յիշատակին տեղի ունեցած հոգեհանգիստին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյէն Տէր եւ Տիկին Արսէն Պօյաճեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վարդան Գարայեանի եւ պարագաներուն իրենց աղջկան՝ Օր. ՄԵԼԻՆԷ ԳԱՐԱՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ: Փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆրանք կը նուիրեն Նոր Սիսի (Պէյրութ) Լուսինեան վարժարանի չքաւոր աշակերտներուն:

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ ի գիտութիւն ծնողներու որ 9—15 տարեկան պատանիներու երեկոյեան հայերէնի եւ հայոց պատմութեան դասընթացքները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ իրիկուններ, 20 Rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

Աղքատախնամ Ընկերութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոր Տարիի եւ Ծննդեան տօներուն առթիւ չքաւորներուն ուտեստեղէնի բաշխում պիտի կատարէ իր գրասենեակին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8):

Ներկայանալ գրասենեակը Յունուար 1ին, ժամը 1.30էն սկսեալ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՆԻՍ, Փ. Ս.— Միւսն ալ պիտի հրատարակուի առաջին առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչաքճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եսթեր, Նարգուէր Պչաքճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ: Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանուշ, Գեղանուշ Զամօղլեանները. Նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Ալիքէն Սրապեանները: Հասցէն գիտցողներէն, մասնաւորապէս Սուրիաբնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

— Պետրոս Նալպանտեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սուրէն Նալպանտեան (Մալաթիա, Շիրոյի Քեֆարատէգ գիւղէն) որ 1926ին մեկնած է Պրազիլիա եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ մինչեւ այսօր: Իմացնել D. Aram coiffeur, 4, rue du 11 Novembre, St. Chamond, (Loire), France:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 76
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾԻԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 31 DECEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3616 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐԸ ԵՒ ՓԸՊՈՒՂԻՆ ԲԱՆԻԼ ՍԿՍԱՆ

Որոշուած էր ի հարկին մասնագէտ զինուորներ գործածել

Դադրեցաւ չորս ժամ տեւող գործադուլը՝ տագնապին եղ մը գտնելու համար

Հանրակառքի եւ մեթրոյի պաշտօնեաներուն, աղբահաւաքներուն եւ քաղաքապետական միւս սպասարկութեանց գործադուլը շարունակուեցաւ չորեքշաբթի ամբողջ օրը։ Կը բանէին միայն արուարձաններու երկաթուղիները, իսկ քաղաքին մէջ՝ «թաքսի»ները, որոնք անբաւական կուգային ժողովուրդի պէտքերուն։ Երթեւեկը աւելի դժուարացած էր կառքերու խճողման հետեւանքով։ Հազարաւոր քաղաքացիներ հարկադրուեցան քալելով գործի երթալ, քանի որ դժուար էր կառք ճարել։

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, նախարարական խորհուրդը սախողաբար նիստի հրաւիրուած էր չորեքշաբթի կէսօրէն վերջը ժամը 3.30ին։ Նիստը տեւեց չորս ժամ։ Ժողովէն առաջ, բանթողներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետարան, բայց Պ. Շօթան մերժեց ընդունիլ, մինչեւ որ աշխատանքը չվերսկսին։ Այս առթիւ ազդու յայտարարութիւն մըն ալ ուղղեց, ազդարարելով թէ՝ հակառակ բոլոր ընդդիմութեանց, կառավարութիւնը պիտի ապահովէ կենսական սպասարկութեանց վերահաստատումը եւ բարեկարգութեան պահպանումը։

Այս առաջադրութեամբ, վարչապետը դահլիճին ներկայացուց երկու առաջարկութիւններ, խորտակելու համար գործադուլը —

1.— Զինուորներ կանչել, բանեցնելու համար հանրակառքերը եւ մեթրօն, կատարելու փողոցներու աւելածութիւնը, հիւանդանոցներու եւ գերեզմանատուներու անհրաժեշտ աշխատանքը եւն.։

2.— Ծովային եւ զինուորական մասնագէտներ հրաւիրել, պահպանելու եւ բանեցնելու համար ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները, ինչպէս եւ հանրային շէնքերու ջեռուցումը։

Այս յանդուգն ծրագիրը կը յիշեցնէր հանգուցեալ Պրիանի ձեռնարկը, երբ 1910ի ընդհանուր գործադուլին առեն, զինուորական միջոցներու դիմեց։ Դահլիճին ընկերվարական անդամները առարկեցին այս ծրագրին դէմ, բայց չորս ժամուան վիճաբանութենէ մը վերջ, հաւանութիւն յայտնեցին։

Նախարարական խորհուրդի արտակարգ նիստէն վերջ, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակուեցաւ.

— «Վարչապետը՝ Պ. Քամիյ Շօթան եւ ներքին նախարարը՝ Պ. Մարքս Տորմուա, նախարարական խորհուրդին ներկայացուցին հանրային սպասարկութեանց գործադուլին հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը։ Կառավարութիւնը՝ գիտակից իր պատասխանատուութեանց, միաձայնութեամբ որոշեց երբեք չթոյլատրել գաղար մը՝ հանրային սպասարկութեանց մէջ։ Կառավարութիւնը կը սիրէ յուսալ թէ՝ շահակից պաշտօնէութիւնը,ըմբռնելով իրմանալոր պարտականութիւնները երկրին հանդէպ եւ տոգորուած՝ ազգային համերաշխութեան զգացումով, անհրաժեշտ պաղարիւնը եւ իմաստութիւնը պիտի ցուցնէ, անյապաղ վերսկսելով աշխատանքը։ Նախար. խորհուրդը որոշեց միաձայնութեամբ եւ ամէն պարագայի մէջ պահպանել բարեկարգութիւնը եւ ապահովել հանրային սպասարկութեանց անհրաժեշտ գործունէութիւնը»։

Մինչ այս մինչ այն, արդէն մասնագէտ նաւային զինուորներ Փարիզ հասած էին Պրեսթէն եւ ուրիշ վայրերէ։ Գիշերը ուշ ատեն վարչապետը ունկնդրութեան ընդունելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակութիւնը, անոնց հաղորդեց կառավարութեան որոշումները՝ գործադուլը խափանելու համար։ Այս առթիւ ազդու կոչ մը ուղղեց անոնց քաղաքացիական պարտականութեան, որպէսզի տեղի չտան խիստ միջոցներու, բացատրելով թէ գործադուլը անասելի վնասներ կը պատճառէ Փարիզի ժողովուրդին եւ ամբողջ ֆրանսական ազգին։

Կէս գիշերէն անդին ալ, կացութիւնը անորոշ էր տակաւին, այնպէս որ երէկ առտուան թերթերը չկրցան ծանուցանել երթեւեկի վերահաստատումը։

Առտուն ժամը 4.30ին, Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակները միաձայնութեամբ որոշեցին վերջ տալ գործադուլին։

«Ռումանիան Ռումանացիներուն»

Ռումանիոյ նոր դահլիճը, որ ֆաշական դիկտատուրա կը համարուի, եւ որուն վարիչ կուսակցութեան խորհրդանշանը Կեռ Խաչն է, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, հետեւեալ նշանաբանով.— «Ռումանիան Ռումանացիներուն»։ Ըլլալով թունդ հակահրէական, կը կարծուի թէ անոր առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ խիստ միջոցներ ձեռք առնել Հրեաներուն դէմ։

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ Կոկայի դահլիճին կազմութիւնը յաղթանակ մը կը նկատեն Հռոմ - Պերլին առանցքին համար։ Դահլիճին մէջ կը գտնուին քանի մը ֆրանսասէրներ, մասնաւորապէս արտաքին նախարարը, Միքէսքօ։ Կը կարծուի թէ արտաքին քաղաքականութիւնը անփոփոխ պիտի մնայ, գոնէ առ այժմ։

Դահլիճին առաջին գործը եղաւ փոխել բազմաթիւ նահանգապետներ։ Կը կարծուի թէ ծրագրուած են հետեւեալ միջոցները —

1.— Ազգայնացնել եւ զտել մամուլը, զայն համարելով պետական հաստատութիւն մը։

2. Պետական շուկային — իբրեւ յաճախորդ կամ հայթայթիչ — վտարել այն հաստատութիւնները որոնց դրամագլուխը կամ պաշտօնէութիւնը հրէական է։

3. — Հրեաները չէզոքացնել բոլոր հանրային վարչութիւններէն։

4.— Անհատական ձեռնարկներու պարտադրել որ համեմատական բաշխում մը կատարեն իրենց պաշտօնէութեան մէջ՝ ցեղային հիման վրայ։

Երեք ժախակողմեան թերթեր խափանուեցան։

Գործադուլին պատճառները եւ հետեւանքները

Ինչպէս գրած էինք, հանրակառքերու եւ մեթրոյին գործադուլի որոշումը առնուած էր յանկարծակի, երբ ներքին նախարարը բանակցութիւններ կը կատարէր եւ կը յուսար խաղաղութեամբ լուծել վէճը։ Այս պարագան վրդովում պատճառեց կառավարութեան, եւ վարչապետը չվարանեցաւ դատապարտել զայն, հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— «Կառավարութիւնը որ եւ է պարագայի մէջ չի կրնար հանդուրժել որ ընդհատուին ազգի կեանքին համար անհրաժեշտ սպասարկութիւնները։ Անկէ զատ, ներկայ գործադուլը ծագեցաւ այնպիսի պայմաններու մէջ որ երբեք տարակոյս չեն թողուր անոր հեղինակներուն դիտումներու մասին։ Արդարեւ շարժումը յայտարարուեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ ներքին նախարարը նպաստաւոր հաւաստիքներ կուտար շահակիցներուն եւ երբ ես ինքս ժամադրութիւն մը նշանակեր էի այս առտուան համար։ Ուրեմն, գիտակցաբար սարքուած այս ընկերային անկարգութիւնը, որ անիրաւօրէն կը խանգարէ Փարիզի ժողովուրդին կեանքը, երբեք չարդարանար արհեստակցական որ եւ է շարժառիթով»։

Այս յայտարարութիւնը կը վերջանար լուրջ ազդարարութեամբ մը, որ յետոյ ձեւակերպուեցաւ նախարարական խորհուրդին մէջ։

Համայնավար կուսակցութիւնը, որ իր համագումարին մէջ ջերմապէս շնորհաւորած էր գործադուլը, այսառթիւ մեղադրանքներ կ'ուղղէ կառավարութեան։ «Իւմանիթէ» վերի յայտարարութիւնը «խիստ թշնամական» կը հռչակէր երէկ, եւ կը արտնջար թէ ներքին նախարարը խորհրդակցութիւններ կատարած է Փարիզի զինուորական կառավարիչին՝ Զօր. Գուռէի հետ, «զըսպողական միջոցներ ձեռք առնելու համար»։

Արդարեւ, չորեքշաբթի առտու կանուխ, զօրավարը խորհրդակցութեան հրաւիրուած էր, եւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին։ Բոլոր զօրանոցները հրաման ըրկուած էր որ պատրաստ գտնուին։ Շրջանակներէն եւ գաւառէն Փարիզ փոխադրուած էին շրջուն պահակներ, որոնք դիրք բռնած էին քաղաքին ռազմագիտական կէտերուն վրայ։ Բազմաթիւ ոստիկաններ եւ զինուորներ կը պահպանէին կազի, ջուրի, ելեկտրականութեան կեդրոնները, երկաթուղիներու կայարանները եւ հանրային շէնքերը։

Աջակողմեան թերթերը համայնավարներու մասը կը տեսնեն գործադուլին մէջ, պարզելով զանազան խորհրդաւոր երեւոյթներ։ Տագնապի ամէնէն սուր շրջանին, երբ վարչապետը կը մերժէր որ եւ է պատուիրակութիւն ընդունիլ, ծեր բանուորներու պատգամաւորութիւն մը ներկայացաւ վարչապետութեան եւ զարմանք յայտնեց որ խորհրդարանը չէ քուէարկած իրենց հանգստեան թոշակի օրէնքը։

*** Գործադուլին հետեւանքով, չորեքշաբթի ամբողջ օրը փողոցներու մէջ, տուներու եւ խանութներու առջեւ մնացին աղբի կողովները եւ երէկ առտու միայն կարելի եղաւ վերցնել եւ անհրաժեշտ մաքրութիւնը կատարել։ Ջուրը, կազը եւ ելեկտրականութիւնը չկտրուեցան, բայց մատակարարութիւնը կրճատուած էր, ի նախատեսութիւն աւելի ծանր տագնապի մը։ Մասնաւորապէս կրճատուած էր կազի հայթայթումը եւ եթէ գործադուլը մէկ օր աւելի տեւէր, եզած պաշարն ալ պիտի սպառէր։

Գործադուլէն ազդուած էին ելեկտրականութեան հոսանքի 14 գործարաններ եւ 28 կայաններ, բայց բանթողները ապահովեցին սպասարկութիւնը։ Կազի գործադուլը տարածուած էր 14 գործարաններու եւ կայաններու վըրայ։ Քաղաքին տասը ջրամբարները ոստիկանական պաշտպանութեան տակ առնուած էին։ Հիւանդանոցներու մէջ, աշխատանքը դադրեցաւ ժամը 14էն 16, իբրեւ ցոյց համերաշխութեան։ Մեռելներն ալ երեսի վրայ մնացած էին եւ առիպողական պարագաներու մէջ միայն կը կատարուէր թաղումը։

*** Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը, որ պատասխանատու կը համարուի տագնապին, յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, անարդարանալի կը գտնէ գործադուլը, բացատրելով թէ տարուան ընթացքին կատարած յաւելումները հաւասար են պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելման։ «Պետութիւնը իր յաւելումները կատարեց երկու անգամէն, ապրիլին եւ դեկտեմբերին, իսկ Փարիզի քաղաքապետութիւնը՝ երեք անգամէն, յունուարին, մայիսին եւ դեկտեմբերին։ Ամէնը մէկ հաշուելով, թէ քաղաքին եւ թէ պետութեան պաշտօնեաներուն համար հիմնական թոշակը կ'ըլլայ 2400 ֆրանք։ Ցետոյ, կառավարութիւնը արգիլած է որ նահանգներու եւ համայնքներու պաշտօնեաները աւելի նպաստաւոր կացութեան մը մէջ գտնուին քան պետական պաշտօնեաները»։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Չորեքշաբթի օր վերջացաւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարը, Արլի մէջ։ Այս առթիւ, կուսակցութեան քարտուղարութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց.— 1936 յունուարի համագումարին ատեն ունէինք 86.902 անդամներ, այսօր մեր թիւը հասած է 341.000ի։ Բջիջներու թիւը 4321էն բարձրացած է 12.992ի, 4041ը գործարաններու մէջ։ Փարիզ քաղաքի շրջանին մէջ բջիջներու թիւը բարձրացած է 890ի։

Այս առթիւ տեղեկարները յայտնեց թէ շարժանկարը մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ կուսակցութեան։

Համագումարին սկիզբէն մինչեւ վերջը, կուսակցութեան վարիչները մասնաւորապէս շեշտեցին միացեալ ճակատի, մանաւանդ մէկ բանուորական կուսակցութեան անհրաժեշտութիւնը։ Այս առթիւ նորէն ջերմագին կոչեր ուղղուեցան ընկերվարականներուն եւ կաթոլիկ աշխատաւորներուն։ Վերջին ատենախօսը բացատրեց թէ կուսակցութեան դիմագիծը փոխուած է այսօր։ «Եթէ էական հիմը կը մնայ բանուորական դասակարգը, կուսակցութիւնը այսօր իր շարքերուն մէջ կը համրէ հազարաւոր գիւղացիներ, անդամներ միջին դասէն եւ ազատական ասպարէզներէն։ Ահա թէ ինչ դարձած ենք այսօր, եւ աւելի լաւ է այսպէս, որովհետեւ միայն այսպէս կարելի է դառնալ ժողովուրդին բուն կուսակցութիւնը, յարեւման Ֆրանսայի պատկերին»։

Այս առթիւ, բացատրեց թէ անհրաժեշտ է ահագին ճիգ մը փորձել, դաստիարակչական աշխատանքի համար։ «Պէտք է դպրոցներ բանալ ամէն կողմ, որովհետեւ պէտք ունինք հարիւրաւոր, հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր մասնագէտներու, մեր վարդապետութիւնը տարածելու համար»։

>>>> • <<<<

1.800.000 ՖՐԱՆՔ թողուցին անծանօթ աւազակներ, Թուլայի մէջ, յարձակելով Պանք տը Ֆրանսի հաւաքիչներուն վրայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէր», հիթլէրեան օրկանը կը գրէ.—

Թուրքիոյ մէջ սկսած են հասկնալ թէ Ազգաժողովը այլեւս ի վիճակի չէ աշխարհի խաղաղութիւնը պահպանելու։ Նեղուցներու խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Ժընեւի շրջանակէն դուրս, իսկ այժմ, կ'երեւի թէ Սանճաքի հարցին վերջնական լուծումն ալ կրկին Ժընեւէն դուրս պիտի ըլլայ։

Հոս իրար կը խաչաձեւեն կարգ մը կարեւոր խնդիրներ,— անկախ տնտեսականէն, կայ նաեւ այն պարագան որ Ֆրանսա կը տեսնէ թէ ինչպէս հետզհետէ կ'անհետանայ իր ազդեցութիւնը՝ արաբական աշխարհէն, ոչ միայն իրրեւ արդիւնք հիւսիսային Ափրիկէի դէպքերուն, այլեւ Սանճաքի հարցին պատճառաւ։ Բոլոր Արաբներուն քով կը սկսի գոյանալ այն համոզումը թէ ո՛չ Ֆրանսան եւ ո՛չ ալ Անգլիան իրական բարեկամներն են իրենց։ Եւ երբեք զարմանալի չէ որ օրէ օր կ'աւելնան ցանկութիւնները՝ արաբական պետութիւններու մէջ՝ որ այս վերջինները ունենան իրենց սեփական քաղաքականութիւնները եւ վանեն օտար ազդեցութիւնները։

Թուրքիոյ հետ եղած հարցը եւս բարդ է։ Թուրքիա, ատենէ մը ի վեր, սկսած է հետապնդել արեւելեան որոշ քաղաքականութիւն մը։ Զինուորական եւ տնտեսական տեսակէտէ՝ ան, անտարակոյս, կրնայ նկատուիլ Մերձաւոր Արեւելքի ամէնէն ուժեղ պետութիւնը։ Միւսները անոր կը հետեւին կնքուած ուխտերու շարքով։ Թուրքիա այսօր արաբական երկիրներուն հետ կապուած է սափական ուխտով եւ որ եւ է շահ չունի իր ու անոնց միջեւ նոր պաղութիւն յառաջ բերելու մէջ։ Նմանապէս՝ ան երբեք ժխտած չէ թէ Սանճաքի թրքական մեծամասնութեան (?) քով արաբական խմբաւորումները եւս բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը կը կազմեն։ Այդ պատճառով, մէկ կողմ դրուեցաւ սկզբնական պահանջը՝ Սանճաքը Թուրքիոյ միացնելու մասին ու որոշուեցաւ անոր տալ ինքնավարութիւն մը։ Այս վերջին որոշումէն ոչ մէկ բան պիտի զիջի Թուրքիա։ Բայց, եթէ այժմու կացութիւնը աւելի բարդանայ, կ'ենթադրուի թէ Թուրքիա պիտի օգտագործէ իրեն տրուած իրաւունքը՝ Սանճաքի մէջ կարգը պահպանելու մասին։ Այս մասին մամուլին տեսակէտը շատ յըստակ է։

Ճափոնցիները 400.000 քառակուսի մղոն հող գրաւած են չորս ամսուան մէջ

>>>> • <<<<

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ցինանի եւ Հանկչէուի գրաւումով Ճափոնցիները գրաւած կ'ըլլան չինական ծոցի նահանգներու մայրաքաղաքները։ Անոնց վրայ պէտք է աւելցնել Չինաստանի հիւսիսային եւ հարաւային մայրաքաղաքները, Փէքին եւ Նանքին։

Պատերազմին սկիզբէն ի վեր — ճիշդ չորս ամիս — ճափոնական իշխանութեան տակ ինկած է 400.000 քառ. մղոն տարածութեամբ հող՝ 90.000.000 բընակչութեամբ։ Մանչուրիան ալ հաշուելով, համագումարը կ'ըլլայ 900.000 քառ. մղոն, 117.000.000 բնակչութեամբ։

Եւ արշաւանքը կը շարունակուի տակաւին։

«Չինաստանի Հայեր ցոյց կատարեցին Արաբներուն դէմ»

«Ժիւմհուրիյէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ճէզիրէէ հողամասը Սուրիայէն բաժնելու նպատակով գրգռութիւնները կը շարունակուին։ Արաբ Փունաքի տեղեկատու վարչութիւնը կը գինէ Հայերն ու Քիւրտերը, որոնք սկսան ցոյցեր կատարել Արաբներուն դէմ։

Նոյն թերթը այս առթիւ կը գրէ.—«Իտալական մամուլը կը շարունակէ իր հրատարակութիւնները Հաթայի մասին եւ խոշոր խորագիրներով ու մանրամասնութիւններով կ'արտատպէ մեր թերթերու յօդուածները»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱԲԲԻՆ ՎԱՅՑՄԱՆԻ մայրը եկաւ Գերմանիայէն եւ ուզեց տեսնուիլ իր զաւկին հետ, բայց Հարցաքննիչ դատաւորը մերժեց։ Ասոր վրայ խեղճ մայրը նուաղեցաւ։ Երէկ արտօնուեցաւ տեսնուելու։ Քանի մը օրէ ի վեր երկու թարգմաններ, մէկը ֆրանսացի եւ միւսը անգլիացի, զբաղած են 500 նամակներու թարգմանութեամբ։ Վայցման այս նամակները ստացած է Անգլիայէն, Ամերիկայէն, Գերմանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ։ Կը յուսացուի նոր գաղտնիքներ երեւան հանել անոնց շնորհիւ։ Վայցման յամառօրէն կը մերժէ բացատրութիւն տալ կարգ մը նամակներու մասին։ Ոճրագործին մեղսակիցներէն Տիկին Թրիքոյի ամուսինը խոստովանեցաւ թէ իր կինը գիտէր կատարուած սպանութիւնները եւ պատմած էր իրեն, նոյեմբեր 4ին։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՂՊՏԻՆԵՐՈՒ ՍԻՆՈԴԸ բանադրեց Ամբա Աբրահամը, որ իտալական կառավարութեան կողմէ պատրիարք նշանակուած է Ատտիս - Ապէպայի մէջ։ Ղպտի եկեղեցին կը ճանչնայ միայն ամբա Կիրիլլոսը, որ մերժած էր Իտալիոյ առաջարկը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հրամանագիր մը հրատարակելով, պաշտօնէ արձակեց վարչապետը՝ Նահաս փաշա, որ միեւնոյն ատեն Վաֆտի նախագահն է։ Նոր կառավարութիւնը պիտի կազմէ Մուհամմէտ Մահմուտ փաշա։ Պայքարը սաստկացած է կապոյտ եւ կանանչ շապիկաւորներուն միջեւ։

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ջարդուփշուր եղան ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, Մոնթարժիի մէջ։ Զոհերն են պետական նախարար Պ. Փօլ Ֆոռի գիւանապետը՝ Պ. Լակորժէթ (ընկերվարական), կինը եւ որդին։ Մանրապէս վիրաւորուելով գիշերը մեռաւ նաեւ Պ. Միլլէն, հոյակապ գործարանատիրոջ զաւակը։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը սկսաւ դեկտեմբեր 29ին։ Երկիրը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Այրէի պետութիւն»։

ԾԱՆՕԹ.— Գործադուլին հետեւանքով տպարանական գործերն ալ խանգարուած ըլլալով, ստիպուեցանք զանազան ձեւերով լեցնել այսօրուան Գ. էջը, որպէսզի կարելի ըլլայ ժամանակին հասցնել թերթը։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՌՈՒԼԻՍ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏ. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդարանը աւարտելու վրայ է 1938 տարեշրջանի պետական ելմտացոյցին քննութիւնը։ Ցարդ երեւցած թիւերէն եւ տեղի ունեցած վիճաբանութիւններէն դատելով՝ Ֆրանսայի ելմտական վիճակը վրդովիչ կը համարուի։

1936ին ելմտացոյցին իրական բացը ութ միլիառի մօտ եղած է (7 միլիառ 775 միլիոն)։ Լաւատես գնահատումով մը, 1937 տարեշրջանի բացը մէկ միլիառ ֆրանք միայն պակաս պիտի ըլլայ (մօտ 7 միլիառ)։ Գալով 1938 տարուան ելմտացոյցին՝ կառավարութեան օրինագծին համեմատ, հասոյթներու ընդհանուր գումարը 53 միլիառ 781 միլիոն է. իսկ ծախքերունը՝ 52 միլիառ 180 միլիոն։ Այսպէսով հասոյթի առաւելութիւնը կ'ըլլայ մօտ մէկ միլիառ 600 միլիոն ֆրանք։

1937ի ելմտացոյցին բաղդատմամբ, 1938ի հասոյթներու գումարը 10 միլիառէն աւելի է, եւ ծախքերունը՝ 4 միլիառէն աւելի։

Կը տեսնուի ուրեմն որ կառավարութիւնը լաւատես գնահատութիւն մը ըրած է։ Այս լաւատեսութիւնը ո՞րքան արդարանալի է։

×

Տարակոյս չկայ որ 5—6 ամիսէ ի վեր Շօթանի կառավարութիւնը կորովի ջանքեր կ'ընէ ելմտական հաւասարակշռութիւնը հաստատելու համար։ Այս ջանքերը մեծ մասով յաջողութեամբ պսակուեցան։ Սովորական ժամանակներու մէջ, անոնք բաւական պիտի ըլլային երկրին ելեւմուտքը կանոնաւորելու։ Բայց, ներկայ խառնաշփոթութեանց շրջանին ուր ներքին (ընկերային օրէնքներու պատճառած ծախքերը) եւ արտաքին (սպառազինութեանց յատկացուած արտակարգ գումարները) դժուարութիւններ, նիւթական նոր եւ յարաճուն հոգեր կը պատճառեն կառավարութեան՝ ձեռք առնուած ելմտական միջոցները անզօր կը մնան բաղձացուած բարելաւումը առաջ բերելու։

Երկրի մը ելմտական կացութիւնը շատ սերտ առնչութիւն ունի անոր տնտեսական վիճակին հետ։ Ելմտական նախարարին գլխաւոր մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ, պետական պիւտճէն պատրաստած ատեն, նկատի առնել տնտեսական կարելիութիւնները։ Պէտք եղած հասոյթները ստանալու համար, շատ դիւրին միջոց մըն է տուրքերը աւելցնել կամ փոխառութիւններ կնքել։ Բայց, երբ առեւտրական գործառնութիւնները կը դանդաղին, ժողովուրդին եկամուտները կը պակսին հետզհետէ, արտածումները երթալով կը նուազին եւ դրամագլուխները երկրէն կը փախչին կամ արդէն արտասահման գտնուող դրամագլուխները հայրենիք չեն վերադառնար՝ անօգուտ եւ նոյնիսկ վնասակար ջանք է տուրքերը աւելցնել։ Ելմտական նախարարին գիտութիւնն ու ճարպիկութիւնը կը կայանայ ուրեմն սա բանին մէջ,— կարելի եղածին չափ ճշգրիտ կերպով գծել այն սահմանը՝ ուր տուրքերու յաւելումը պէտք է կանգ առնէ, չցամքեցնելու համար երկրին ամէն կարգի արտադրութեանց աղբիւրները։

Արդի ելմտական նախարարը Պ. Պօնէ այն հազուագիւտ ելմտագէտներէն է՝ որոնք թափանցած են այս ճշմարտութեան։ Սակայն, նախարար մը, ո՛րչափ ալ փորձ եւ հեռատես ըլլայ, հարկադրուած է իր ելմտական քաղաքականութիւնը պատշաճեցնելու օրուան կացութեան։ Ասով կը բացատրուի իր լաւատեսութիւնը. ապա թէ ոչ այն վիճակին մէջ՝ ուր կը գտնուի երկիրը այս պահուս, տուրքի ամէն յաւելում նոր խոչընդոտ մը կը հանդիսանայ տնտեսական բարգաւաճման։ Տուրքերէ առաջ եկած հասոյթները ա՛յն ատեն միայն կրնան իրական ըլլալ, երբ առաջ կուգան տուրքի ենթակայ գործառնութեանց աւելնալէն։

Դժբախտաբար պարագան այս չէ։ Ճիշդ է որ 1936ի վերջին եւ 1937ի առաջին ամիսներուն մէջ, Ֆրանսայի տնտեսական կացութիւնը բարելաւում կրեց։ Ասոր պատճառը ամենամեծ չափով վերագրելի է այն երկու արժեզրկումներուն՝ որոնց ենթակայ եղաւ ֆրանքը 1936ի ընթացքին, ինչպէս նաեւ գործի այն ընդհանուր եւ տենդագին վիճակին՝ որ տեսնուեցաւ օտար մեծ հրապարակներուն վրայ։ Անկէ ի վեր կացութիւնը դէպի ետ շարժում մը ըրաւ թէ՛ օտար երկիրներու մէջ եւ թէ Ֆրանսայի։ Բայց, մինչդեռ այս յետադիմութիւնը արտասահմանի մէջ արդիւնքն էր շահագիտութեան, Ֆրանսայի մէջ, ընդհակառակն, գլխաւորաբար առաջ եկաւ արտադրման գիներու տարապայման եւ յարատեւ բարձրացումէն։ Այնպէս որ այս երկիրը չկրցաւ օգտուիլ ֆրանքին կրկնակ արժեզրկումներէն. արտածումները՝ փոխանակ աւելնալու՝ պակսեցան, առեւտրական կշիռին բացը աննախընթաց համեմատութեան մը հասցնելով։

Այս պայմաններուն մէջ յուսալի չէ որ պետական ելմտացոյցը գտնէ իր վերջնական եւ իրական հաւասարակշռութիւնը 1938 տարուան ընթացքին։ Մանաւանդ դեռ արտակարգ ծախքեր կան որոնք սովորական պիւտճէէն դուրս կը մնան։ Այս ծախքերու ընդհանուր գումարը կարելի չէ որոշապէս ճշդել. ելմտական նախարարը 27 ու կէս միլիառ ցոյց կուտայ, Պ. Ֆլանտէն՝ 35 միլիառ եւ Պ. Փօլ Ռէյնօ մինչեւ 46 միլիառի կը գնահատէ զանոնք։ Ճշմարտութեան մօտենալու համար, այս երեք թիւերուն միջինը առնենք, կ'ունենանք 36 միլիառ որ ինքնին հսկայ գումար մըն է, եթէ նոյնիսկ մէկ կողմ թողունք առաջիկայ տարուան ընթացքին պայմանաժամը եկած պարտքերուն վճարման յատկացուելիք գումարները։

Անկարելի է այս հսկայ ծախքերը տուրքերու հասոյթներով գոցել։ Անհրաժեշտ կը դառնայ ուրեմն նոր փոխառութիւններ կնքել։ Բայց, հոս ալ, նոր դժուարութիւններ կ'ելլեն կառավարութեան առջեւ։ Պետութեան պարտքերը արտակարգօրէն աւելցած են սա վերջին տարիներուն մէջ, մանաւանդ 1936ի եւ 1937ի ընթացքին։ Երկրին մէջ տրամադրելի բաւականաչափ դրամ մնացա՞ծ է որպէսզի ըլլալիք փոխառութիւնները առանց դժուարութեան եւ նպաստաւոր պայմաններու մէջ կատարուին։ Այս մասին լաւատես ըլլալու պատճառ չունինք. մանաւանդ որ վերջին երկու տարուան միջոցին հրապարակ հանուած պետական թուղթերուն մեծ մասը ժողովուրդին կողմէ չէ որ գնուած են, այլ մեծ դրամատուններու կողմէ. իսկ այս վերջիններուն դրամական միջոցներն ալ սահման մը ունին։ Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ Ֆրանսայի պետական դրամատան համար։ Առանց երկրին տնտեսական ընդհանուր կազմակերպութիւնը խանգարելու, կարելի չէ պետական պէտքերու յատկացնել պահեստի դրամագլուխները։ 1937 Ցունուարին Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի մթերքը 60 միլիառ 360 միլիոն ֆրանք էր, տարուան վերջը եղաւ 58 միլիառ 930 միլիոն ֆրանք։ Բայց, Ցունուարին մէկ ֆրանքը կը ներկայացնէր 44,1 միլիկրամ զուտ ոսկի, մինչդեռ այս պահուս 38,7 միլիկրամ միայն։ Իրականին մէջ ոսկիի մթերքը 381.150 քիլօ պակսած է ուրեմն, այսինքն՝ մօտ 10 միլիառ ֆրանք։ Ասոնք մխիթարական թիւեր չեն։

×

Աւելին կայ։ Փարիզ քաղաքի պիւտճէն նոյնչափ եւ թերեւս աւելի վտանգաւոր վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Տարիներէ ի վեր հասոյթներու անբաւականութեան եւ ծախքերու բազմապատկումին պատճառով, քաղաքը ծանր պարտքերու տակ ինկած է։ Հակառակ տուրքերու յաւելումներուն, ելմտացոյցը միշտ անհաւասարակշռութեան մէջ է։ Պարտքերու տոկոսը վճարելու համար, ամէն տարի 1 միլիառ 250 միլիոն ֆրանք պէտք է, գումար մը՝ որ կը ներկայացնէ Փարիզի ամբողջ հասոյթներուն մէկ չորրորդը։ Հոս ալ, հարկ պիտի ըլլայ, ուրեմն, նոր տուրքեր հաստատել եւ նոր փոխառութիւններ կնքել։ Առաւել կամ նուազ չափով Ֆրանսայի միւս քաղաքապետական հաւաքականութիւնները ունին նոյն վտանգաւոր կացութիւնը։

Անցեալ Մայիսին եւ Յուլիսին, Փարիզի Քաղաքապետութիւնը արդէն կարեւոր յաւելումներ ըրած էր տուրքերու վրայ։ Այս տարի նախատեսուած են շատ աւելի մեծ յաւելումներ։ Այսպէս, մէկ տարիէն միւսը, հողային տուրքը պիտի բարձրանայ 50 առ հարիւր, կարասիներու տուրքը 43 առ հարիւր եւ փաթ-աթի (?) տուրքը 35 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ու տակաւին խօսքը չենք ըներ մէթրօյի, հանրակառքերու վարձքերուն ինչպէս նաեւ կարգ մը քաղաքապետական տուրքերու վրայ ըլլալիք յաւելումները որոնք բնակիչներու համեստ եւ արդէն կրճատուած պիւտճէներուն համար պիտի կազմեն դժուարատար բեռ մը, մանաւանդ ներկայ առեւտրական տագնապի շրջանին մէջ։ Նոր զոհողութիւններու անախորժ հեռանկար մը Փարիզցիներու համար...

×

Քանի մը օրէն երբ թէ՛ Պետութեան եւ թէ Քաղաքին ելմտացոյցները Խորհրդարանէն եւ Քաղաքապետական ժողովներէն ելլելով՝ օրէնքի հանգամանք ստանան, այն ատեն աչքի առջեւ պիտի ունենանք ճիշդ եւ վերջնական թիւերը։ Բայց վերը արձանագրուած տեղեկութիւնները բաւական են ցոյց տալու թէ՝ ո՛րքան մեծ են երկրին նիւթական դժուարութիւնները։

Քիչ առաջ ըսինք թէ՝ կացութիւնը վրդովիչ է։ Արդեօք յուսահատական ալ կրնա՞նք անուանել զայն։— Ամենեւին։

Ֆրանսա դեռ ունի ելմտական եւ տնտեսական հասոյթներու մեծ աղբիւրներ, ժրաջան եւ գործունեայ ժողովուրդ մը, ծայրայեղ խնայասիրական յատկութիւններով օժտուած։ Այս հասոյթները բաւական են կուրծք տալու ներկայ տնտեսական եւ ելմտական տագնապին։ Առանց չափազանցած ըլլալու վախը ունենալու, կրնանք ըսել թէ այս պահուս արտասահման ապաստանած դրամագլուխները երեսուն միլիառ ֆրանքի հսկայ գումար մը կը ներկայացնեն։ Այս միլիառները թանկագին ազդակ մը կրնան ըլլալ երկրին տնտեսական բարելաւումին համար եթէ երկիր վերադառնան։ Բայց, ատոր համար ներքին առողջ քաղաքականութիւն մը անհրաժեշտ է։

Ֆրանսայի տագնապը նիւթականէն աւելի բարոյական հանգամանք ունի։ Երեք գլխաւոր կուսակցութեանց— Արմատական, Ընկերվարական եւ Համայնավար— քուէներովը կազմուած կառավարութիւն մը կայ որուն ղեկավարը, Պ. Շօթան, (արմատական մը) հարկադրուած է շարունակ պայքարելու երկու կուսակցութեանց կողմէ իր քաղաքականութեան դէմ մղուած հակառակութեան դէմ։ Երկդիմի կացութիւն մըն է սա որուն վերջ տալ պէտք է որպէսզի ելմտական անհետացած վստահը նորէն երեւան ելլէ, աւելի սուր հանգամանքով։

Անշուշտ խնդիր չի կրնար ըլլալ Ժողովրդական Ճակատի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր հրատարակուած ընկերային օրէնքները յետս կոչելու։ Այս բարենորոգումներէն շատեր պէտք էր որ շատոնց արդէն գործադրուած ըլլային։ Աշխատաւոր դասակարգը արժանի է պատշաճ բարօրութեան մը՝ որուն նախանձախնդիր ըլլալու է ամէն կառավարութիւն որ արժանի է այս անունին։ Միայն թէ այս կարգի ամէն բարենորոգութիւն պէտք է կատարուի աստիճանաբար եւ խաղաղ, համբերատար մթնոլորտի մը մէջ։ Իսկ ատոր համար, անհրաժեշտ է թաքթիքի փոփոխութիւն մը ծայրայեղ կուսակցութեանց կողմէ։

Եթէ քաղաքական այս երկդիմութիւնը վերջ գտնէ Ֆրանսայի մէջ, տարակոյս չկայ որ այս երկիրը դիւրութեամբ կրնայ դիմագրաւել տնտեսական եւ ելմտական ամէն դժուարութեան եւ իր գաւակներուն նորէն կ'ընծայէ տեւական բարօրութիւն առաջ բերող նպաստաւոր պայմաններ։

Հ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՕՏԱՐՆԵՐԸ

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Համայնավար կուսակցութեան եւ իր Քաղաքական Դիւանին կողմէ նշանակուած կամ պարտադրուած բոլոր ընտրելիները յաջողեցան ... որովհետեւ ուրիշ թեկնածուներ չկային ... Քուէարկողներուն թիւը եղած է 90 միլիոն, ընտրողներուն հարիւրին 96ը։ «Ոչ մէկ դրամատիրական երկիր — կը հաշւէ «Փրաւտա» — երբեք չէ տեսած եւ երբեք պիտի չտեսնէ քուէարկողներու այսպիսի հարիւրաչափ մը...»։ Բոլշեւիկ ամէնօրեան կը մոռնայ հիթլէրական Գերմանիան ուր 1936 մարտի ընտրութիւններուն՝ քուէարկողներուն հարիւրաւորը նուազ չէր։

Դառնանք եղածին.— Դեկտ. 12ին ընտրուած Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ երկու ժողովներէ, Գերագոյն Խորհուրդը՝ 569 անդամ, եւ Ազգութիւններու Խորհուրդը՝ 574 անդամ։ Ընտրուած 1143 ամբողջական թիւին վրայ 856ը համայնավար են, անդամ կուսակցութեան, իսկ 288 «բոլշեւիկ առանց կուսակցութեան»։ Զմոռնանք նաեւ որ Գերագոյն Խորհուրդը կը հաշուէ 184 կին երեսփոխաններ, այսինքն գրեթէ 100ին 17։

Պաշտօնական հեռագիրները կատարեալ լռութիւն պահեցին այս ընտրութիւններուն վրայ, սովետական մամուլն ալ զգուշացաւ ոեւէ մեկնութիւն տալէ։ Բայց յատկանշական միւս մանրամասնութիւններուն մէջ դիտելի է նաեւ որ, վերջին տասնըհինգ օրուան մէջ յանկարծ թեկնածուներէն երեսուն հոգին քաշուեցան, որոնք առաջուց կուսակցութեան ջերմեռանդ թեկնածուներն էին։ Այս նահանջի պատճառներուն վրայ ոչ մէկ բացատրութիւն։ Ասոնք ծափահարուած են ասկէ առաջ։ Աչքի կը զարնեն մասնաւորապէս, ասոնցմէ, ազգ. պաշտպանութեան կոմիսարի օգնական զօրավար Ալքսնիս, որ պետն էր նաեւ օդային ուժերուն, նաեւ Մէժլաուք, որ քիչ ժամանակ առաջ սովետական ծանր ճարտարարուեստին վերակացութեան պետն էր։ Մէժլաուքի տեղը ընտրուեցաւ այս միջոցին բեւեռի սառոյցներուն վրայ ձմեռ անցընող Քրէնքէլ։ Այսպէս վերը բեւեռային սառոյցներուն վրայ ժամանակ անցընողներէն երկուքը Գերագ. Խորհուրդին անդամ նշանակուած են — արշաւախումբին պետ Փափանին եւ անվախ Քրէնքէլը։

Մեզի ծանօթ դիկտատորական պայմաններուն մէջ կատարուած այս ընտրութիւնները չէին կրնար ուրիշ բան ըլլալ — եւ եղան ալ արդէն— եթէ ոչ՝ Ստալինի փայլուն յաղթանակը։ Մտիկ ըրէք «Փրաւտա»ն, դեկտեմբեր 13ի թիւին մէջ.— «Ստալին, իր անունը բարձր, բարձր ելաւ համապարփակ սովետական երկրէն վեր, ճիշդ կռիւի դրօշի մը պէս։ Անոր կ'ուղղուէին ընտրողներուն զգացումները։ Ամէն մարդ կը մտածէր իր առաջին թեկնածուին՝ Ստալինին վրայ, որու անունը ամէն մարդ կը կրէր սիրտին մէջ»։ Յաջորդ օրը, «Փրաւտա», նաքարաթը աւելի բարձրացնելով, կը շարունակէ.— «Ստալինի պատկերը կը սաւառնի աշխարհի վրայ, զանգուածներուն խորհուրդներն ու զգացումները միացնելով, անոնց կամքը հրահրելով պայքարի համար, անոնց մէջ վառելով հաւատքը յաղթութեան վրայ — քաջամարտիկ եւ անվեհեր Բոլշեւիկին պատկերը, որ իր ամբողջ կեանքով անձնուիրութեան օրինակ կուտայ ժողովուրդին»։ Վաղայաջորդ օրը, դեկտեմբեր 15, այդ թերթը իբրեւ «հետեւելի օրինակ» կուտայ բոլոր նորընտիր երեսփոխաններուն. — «Ստալին մարդեղութիւնն է իմաստութեան, կամքի, անկեղծութեան, հաստատամտութեան», եւ կ'աւելցնէ. «Դեկտեմբեր 12ին, սովետական ժողովուրդը ամբողջ աշխարհի ցոյց տուաւ իր բարոյական եւ քաղաքական միութիւնը, իր բովանդակ անձնուիրութիւնը Լէնինի եւ Ստալինի կուսակցական գործին, իր անսահման վստահութիւնը կեդրոնական ստալինեան կոմիտէին»։ Վերջապէս, Դեկտեմբեր 17ին, «Փրաւտա» իր խմբագրականը կը հետեւցնէ այսպէս.

— Դեկտեմբեր 12ին խորհրդային ժողովուրդը իր նախապահնորդին (?), իր սիրական բոլշեւիկ կուսակցութեան յանձնեց մեծ փոխանորդութիւնը՝ որուն վրայ ինսուն միլիոն ընտրողներ — բանուորական դասակարգը, խորհրդային գիւղացիներն ու մտաւորականները — քանդակած են հետեւեալ արձանագրութիւնը.— Առաջնորդեա՛ մեզ, ո՛վ կուսակցութիւն մեր, առաջնորդեա՛ մեզ, Ստալինդ մեր, ընկեր սիրասուն եւ գգուանաց ի մէջ, ի նորանոր յաղթանակս հասարակարդութեան, ի լրումն յաղթանակի գործոց ընկերաց Մարքսի, Էնկէլսեայ, Լէնինեայ եւ նորին ինքեան Ստալինեայ, ընդ երեսս տիեզերաց։

Որովհետեւ ընտրութիւնները ծայր աստիճան սթալինեան եղան — կը՛րնա՞ր միթէ տարբեր ըլլալ — եւ բոլորովին համապատասխան Ստալինի ծրագրումներուն եւ յոյսերուն, հետեւանքն ալ անշուշտ առաջին անգամ Ստալինի շահուն կուգար, կ'ամրապնդուէր անոր իշխանութիւնը եւ կը շարունակուէր անոր ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը։

Հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ, տեսնենք։ Դեռ չի գիտցուիր թէ ե՞րբ պիտի գումարուին երկու ժողովները եւ աշխատութեան ինչ ծրագիր պիտի առաջարկուի իրենց։ Բայց բոլոր անցուդարձերէն կարելի է տրամաբանօրէն հետեւցնել, թէ անոնց գումարումն ու անոնց գոյութիւնը ոչ մէկ փոփոխութիւն առաջ պիտի չբերէ սովետական գործերուն ընթացքին մէջ։ Գերագոյն ժողով ըսուածը կը յիշեցնէ Սովետներու Խորհրդաժողովը, որ այսօր ջնջուած հին սահմանադրութեան համաձայն տեսակ մը Խորհրդային Երեսփ. ժողով պիտի ըլլար։ Արդ, այդ ժողովը չէր գումարուեր բնաւ, կամ քանի մը օր գումարուելով՝ «էվէթ էֆէնտիմ» կ'ըսէր միայն կառավարութեան ներկայացուցած տեղեկագիրներուն եւ առաջարկութիւններուն, չմոռնանք ըսել թէ ծափ ալ կը զարնէր։

Ստոյգ է որ Գերագոյն Խորհուրդը անգամ մը գումարուելով, ըրածը [illegible] ան պիտի ըլլայ որ օրինականացնէ Ստալինի դիկտատորութիւնը, իր գտնուած գահուն վրայ օրինականապէս զայն հաստատէ, ինչպէս ինք, Ստալին ըրած է արդէն, խորտակելով ներքին բոլոր ընդդիմադիրները։ Արդէն ժողովներուն նախագահ անուանուելով, ժողովներէն վեր, գերագոյն է ինքը, եւ արտօնուած է լուծել երկու ժողովները (յօդուած 40 բուն նոր սահմանադրութեան), ուքազներ հրատարակել եւ ըստ կամս մեկնել օրէնքները, ճամբել կոմիսարները եւ Միութեան բոլոր ուժերուն գլուխը ուզած մարդիկը դնել, անուանել դեսպանները, զօրաշարժ հրատարակել, օտար տէրութիւններու հետ դաշինքներ կնքել, եւն. եւն... ։ Արդէն հիմա ունի բոլոր այս իրաւասութիւնները։

Այսպէս պիտի երթան գործերը, եթէ սակայն չպատահի Ճակատագրին յմահաճոյքներէն մին, զոր մարդկօրէն կարելի չէ նախատեսել։

(ԼԸ ՓՐՕԿՐԷ)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

(ԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ)

Այժմ որ խօսեցանք հայ ժողովուրդի բնատնեկան, ֆիզիքական, կրօնա-բարոյական եւ ընկերային պայմաններուն ու նիստուկացին մասին, դառնանք եւ քննենք այն երգերը զորս մեր ժողովուրդը ժամանակի եւ ապրումներու իբրեւ արտայայտութիւն ժողովրդային երգ մակագրութեամբ մեզի տուած է։

Արդ՝ այդ երգերը աչքէ անցընելէ վերջ, կը տեսնենք որ անոնք չորս գլխաւոր մասերու կը բաժնուին։

Ա.— Աշխատանքի երգեր։

Բ.— Սիրոյ երգեր։

Գ.— Երախճանքի, հարսանեաց երգեր եւ պարերգներ։

Դ.— Պանդուխտի երգեր։

×

Ա.— ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳԵՐ

Եթէ մենք մեր նիւթը սկսանք նախնական շրջանէն, առաջին երկրագործ զոյգէն, ատիկա միայն անոր համար էր որ մենք այստեղ իրար հետ շղթայեցինք աշխատանքն ու իր երգը, ցոյց տալու համար որ անոնք հետաւոր դարերու մէջէն անցած են քովէ քով, մէկը (աշխատանքի երգը) ծնունդը միւսին (աշխատանքին)։

Արդ՝ մեր աշխատանքի երգերը գիտական քննութեան ենթարկելով, կը տեսնենք թէ անոնք շրջանէ շրջան ձեւով եւ խորքով իրարմէ կը տարբերին։ Իւրաքանչիւր շրջանի արհեստագիտական իւրայատուկ սարքաւորումներու պատճառով։

Աշխատանքի երգերուն մէջ կը տեսնենք գութանի երգեր, հոլի երգեր, սայլերգներ, սանդի եւայլն երգեր։ Գութաներգերու մէջ երկու այլօրինակ ձեւեր կը տեսնենք. նկատելով որ գութանը առաւելաբար տարածուած էր Մուշի դաշտը եւ Լոռիի շրջանը, այս առաջինի երգը իր ձեւով պարզ է, բայց երկրորդը տարբեր, իր արհեստագիտական սարքաւորումին հետեւանքով եւ ընդհանուր կառուցման իր ձեւին մէջ։

Լոռիի մէջ գութանը առհասարակ կազմուած է 8 զոյգ եզէ եւ 4 զոյգ գոմէշէ (?) հետեւեալ սարքաւորումով ու անուանակոչումով.

ԹԻՒ ԱՆՈՒՆ	ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԱԿ	
	Եզ	Գոմէշ
1— ամոլ	2 եզ	———
2— սածիլ	———	2 գոմէշ
3—4 սասկենի	2 եզ	2 գոմէշ
5—6 միջնալուծ	2 եզ	2 գոմէշ
7—8 խնձորալուծ	2եզ	2 գոմէշ
9—10 հօրքատակ	2+2	———
11—12 հօրիք	2+2	———

Այս անունները յաճախ կը կոչուին նաեւ հետեւեալ ձեւով.— Ամլուոր, հօրեւոր, մէջնուոր, խորքանատան, խնձորատան, փոշետան, մութատան։ (Կոմիտաս վարդապետ Լոռիի գութաներգը Վարդաբլուր գիւղի առնով)։

Երեւակայեցէք յուսասողին հետ անոնք կը շարժին, կ'աշխատին, քրտինք կը ծորի անասուններէն թէ մշակներէն, եւ երբ յաճախ վախը կ'ունենան գործը ժամանակին չլրացնելու, բարեկամները համքարութեան կը կանչեն եւ հաւաքաբար կը լրացնեն աշխատանքը։

Բնական է գութանի այս արտասովոր սարքաւորումը եւ պայմանները բոլորովին տարբեր ձեւ (գլխաւորաբար) եւ խորք կուտան գութաներգին որոնցմէ գլխաւորն է Լոռիի գութաներգը։ [illegible] եւ մնացեալները ձեւով աւելի պարզ են։

Բ.— ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ

Այս վեհ պարգեւը զոր մարդ արարածը ստացած է բնութենէն, յաճախ այլազան ձեւերով դուրս կուգայ մարդ արարածին մէջ,— սէր ծնողական, սէր տոհմական, սէր բնութեան հանդէպ, սէր բովանդակ մարդկութեան հանդէպ։ Աշխարհի առաջին արարածէն սկսեալ մարդկութեան հետ քալած է ան եւ իր ամենախոր, ամենավսեմ դերը կատարած է հայ գիւղացիի հոգիին մէջ։ Շրջապատը, բնութիւնը, պայմանները եւս խթանած եւ թռիչք տուած են հայ սիրահարին։ Ընտանեկան խիստ բարքերը ու աւանդական անեղծելի սովորութիւնները իրենց դրոշմը դրած են այդ երգերուն մէջ, եւ հայ ռամիկ տղուն կամ աղջկան վիպապաշտ հոգին (առանց գիտնալու) թռիչք ու թափ տուած են ուր մարդը մեր երկինքին պէս ջինջ ու մեր ջուրին պէս զուլալ ու անսպական սէր ու գուրգուրանք տածէ իր նմանին հանդէպ, սէր մը անմեղունակ ու մանկական անկեղծութեամբ մը թաթաւուն։

Եւ մեր սիրային երգերուն վրայ որ կողմէն ալ նայինք, այնտեղ չենք գտներ այն հիւանդագին երեւոյթը որ յաճախ դուրս կուգայ վիպապաշտ շրջանի շատ մը հեղինակներու գործերուն մէջ։

Ընդհակառակն, երբեմն խորագնին ըմբռնում մը կը գտնենք սիրահարի արտայայտութեան մէջ, նախազգացումն ու իրատեսութիւնը դէպի չարագործն ու պատուհասը որ ճանչնալով զայն անոր հանդէպ իր վճռական խօսքը կ'ըսէ։

Ան իր խօսքին մէջ ոչ թէ ատելութիւն, այլ զզուանք մը, նողկանք մը կը դնէ, զգալով չար մարդու լեզուներու ըրած աւերանքը սիրող հոգիներու հանդէպ։ Տարօրինակ կը գտնէ որ այդ մարդիկը կը հասնին մինչեւ տեղ մը որ երկու սիրող հոգիները իրարմէ բաժնուին ու ֆիզիքապէս խորտակուին որ իրարու համար զոհուելու չափ պատրաստակամ են։

Ջեն կրնար բաժնել ուրիշներու այն տեսակէտը որ կը ցանկան իրարմէ բաժնել երկու մարդկային էակներ, դժբախտացնելով զանոնք, որ մէկը միւսին հանդէպ չոր ծառ կը նկատէ ինքզինքը որ իր սիրուհին արեւ ըլլալով, անով միայն իր այդ չոր ճիւղերը պիտի կանաչին, պիտի դալարին հեքիաթային ու առասպելական երեւոյթով մը։ Եւ այս գաղափարական ըմբռնումն ու երեւոյթն է, այս անկեղծ զգացումներն են զորս կը գտնենք բոլոր երգերուն մէջ որոնց ամէնէն յայտնիներն են,— «Ես սարէն կուգայի», «Պարուն աշ», «Երկինքն ամպել է»։ Առանց հաշուի առնելու մնացած բազմաթիւ կտորները որոնց մէջէն եւս հայ գեղջուկ սիրահարի անկեղծունակ հոգին կ'արտացոլայ մութ գիշերուան մէջ՝ առաւօտեան աստղի մը պայծառութեամբ։

ԱՒ. Գ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՊԱՀԷ ՏՂԱՔ

ԿԱՂԱՆԴ Է, ՈՒՐԱԽԱՑՈՒՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Այսօր 25 դեկտեմբեր ժամը 3ին Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց (Փրատօ) եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց երեսփ. ժողովին առաջին նիստը, նախագահու- թեամբ կաթողիկոսական պատուիրակ եւ առաջնորդ Գարեգին արք. Յովսէփեանի եւ ներկայութեամբ առաջ- նորդական փոխանորդ Զգօն վարդ. Տէր Յակոբեանի ։

Ժողովի ատենապետ դիւանին ընտ- րութենէն ետք, ընտրական Կեդր. յանձնախումբի կողմէ Գ. Յ. Գալփաքեան կարդաց ընտրութեանց առթիւ տեղի ունեցած արձանագրութիւնները եւ վաւերագրեր ։

Համաձայն եղած զեկոյցին, Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմին մաս կը կազմեն Մարոքի եւ Ալժերիոյ շրջանի հայ գաղութները, որոնք նոյնպէս մասնակցած են ազգ. ընտրութեանց ։

Ցարդ երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի ունեցած են Մարսէյլ քաղաքի, Պուլվար-Օտտոյի, Լա Վիսթի, Գօմօնի, Սէն-Լուի, Գամպանեը Ֆրէզի, Էքսի, Թուլօնի, Ավինեոնի, Մարոքի, Թունուզի մէջ ։

Դեռ ընտրութիւններ տեղի ունեցած չեն Կարտանի, Փուժէ-սիւր-Արժանի, Տրակինեանի, Սէն-Ժէրոմի եւ Սէնթ Մարկրիթի մէջ։

Մարսէյլ քաղաքէն եւ յարակից թաղերէն ընտրուած են Գ. Գ. Արամ Թէքէեան, Յակոբ Գալփաքեան, Բարունակ Զիլճեան, Վահագն Սահաթճեան, Գօղոս Հիւսեան, Բժ. Յակոբ Սիվրիհիսարլեան եւ Մ. Գօզոսեան ։ Թուլօնէն՝ Գ. Ա. Մոսկոֆեան ։ Մարոքէն՝ Գ. Զաքրեան, Թունուզէն՝ Գ. Օ. Մերճանեան, Էքսէն՝ Գ. Մ. Մաքինաճեան, Ավինեոնէն՝ Ազգին Մարտիրոսեան, Պուլվար Օտտօէն՝ Խորէն Տէր Նազարէթեան, Ա. Արմազանեան եւ Զ. Ղարիպեան, Գօմօնէն՝ Գ. Գ. Գ. Շահլամեան, Գր. Գաղտասարեան, Խ. Թէլեան եւ Յովհ. Տէօքմէճեան, Գամպանեը Ֆրէզէն՝ Գ. Յով. Վարօսեան, Լա-Վիսթէն՝ Մ. Նաճարեան, Սէն-Լուիէն՝ Գ. Գ. Կ. Ճանիկեան, Մ. Մարկոսեան, Գ. Փիլիկեան ։

Իսկ կրօնական ժողովէն՝ Կարապետ Ա. քհնյ. Երեւանեան, Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, Մեսրոպ քհնյ. Ալեքսանեան եւ Գիւտ քհնյ. Միքայէլեան ։

Նորընտիր երեսփ. ժողովը բոլոր երեսփոխաններու ընտրութեանց լուրջ անհրաժեշտ զեկուցումը լսելէ վերջ, վաւերացուց անոնց ընտրութիւնները ։

Ապա Գարեգին արք. տուաւ պատշաճ մաղթանքն ու օրհնութեան խօսքն ըսելէ ետք, յայտարարեց ժողովի իրաւական վիճակը եւ ժողովը ձեռնարկեց դիւանի ընտրութեան ։

Քուէարկութեան կը մասնակցէին 24 երեսփոխաններ ։

×

Կարճատեւ խորհրդակցութենէ մը վերջ, երեսփոխանները փափաք յայտնեցին որ նոյն ժողովին առաջին ատենապետ ընտրուի Գ. Արամ Թէքէեան, սակայն թեկնածուն շընդունեց եւ նըկատի առնուեցան ուրիշներ ։

Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ համերաշխութեամբ եւ խորհրդակցաբար եւ երեսփ. ժողովի առաջին ատենապետ ընտրուեցաւ Գ. Գօղոս Հիւսեան, երկրորդ՝ Գ. Խաչիկ Թէլեան, առաջին ատենադպիր՝ Գ. Գր. Գաղտասարեան, երկրորդ՝ Գ. Մ. Մարկոսեան ։

Դիւանի ընտրութենէն վերջ, առաջնորդը կարդաց իր տեղեկագիրը, որ պիտի հրատարակուի մօտերս։

Նոյն տեղեկագրէն պարզուեցաւ որ խիստ դժուարին պայմաններու մէջ եւ յարատեւ ու տքնաջան աշխատանքներէ վերջ, կարելի է եղած վարել աղգային գործերը, ստեղծելով ու պահպանելով համերաշխութիւն ու համագործակցութիւն ոչ միայն 14 հոգիէ եւ զանազան տարրերէ բաղկացած Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, այլ եւ բազմաթիւ թաղային խորհուրդներու, հոգաբարձութեանց եւայլ հաստատութեանց մէջ ։ Կարելի եղած է օրինաւոր սահմաններու մէջ կատարել թէ թաղական խորհուրդներու եւ թէ երեսփոխաններու ընտրութիւնները ։

Առաջնորդին կողմէ կանոնաւոր այցելութիւններ տեղի ունեցած են ։ Առաջնորդարանի ընթացիկ գործերը խղճմտօրէն կատարուած են ։ Առաջնորդն ու Կեդր. վարչութիւնը կատարել համերաշխութեամբ ստանձնած ու վարած են այնպիսի գործեր, որոնք դժուարին եւ նոյնիսկ անկարելի կը համարուէին անցեալի մէջ։

Տեղեկագրին մէջ կը յիշուէր նաեւ Հայեցի կրթութեան հարցը, որուն համար առաջնորդը կ'արտայայտուէր հետեւեալ կերպով ։

— « Ցաւոտ խնդիր մը Սփիւռքին համար ընդհանրապէս, որուն համեմատ չենք կրնար չունենալ հոգիի ճըմլումներ ։ Մենք այս հարցը չենք շփոթեր քաղաքացիական հարցին հետ ։ Քաղաքացիութիւնը չի ջնջեր երանդ արիւնին, հետեւաբար եւ կնիքը լեզուին, որոնցմով ցեղը կը բնորոշուի ։ Բայց ժառանգ ժառանգութիւնն իբրայատուկ ապրումներու, որոնցմով ցեղին հոգին իր ինքնուրոյնութիւնը կը պահպանէ, առանց խանգարելու ընդհանուր եւ անհրաժեշտ ներդաշնակութիւնը միջցեղային փոխ-յարաբերութեանց ։ Ինչ որ կարեւոր է եւ անզանցառելի Սփիւռքին համար մշակումն ու ընդլայնումն է ակնարկուած ապրումներուն ։ Երգերը, ըսել կ'ուզեմ, զրոյցները, պատմութիւնը, մըշակութային արտադրութիւնները հին ու նոր ժամանակներու մէջ, Մայր-հայրենիքի սահմաններէն ներս թէ դուրս ։ Ահա այն տուեալները կամ ատաղձները՝ որոնցմէ պիտի քաղեն իրենց ներշնչումներն եւ ուղղութիւնը մեր կրթական ձեռնարկները՝ իրենց տրամադրուած միջոցներու եւ ժամերու տարողութեամբ ։ Այսպիսի ձեռնարկներու պարուսակէն դուրս է՝ ըստ մեզ՝ այն ընդհանուր զարգացումը, զոր մեր տղաք պիտի եւ պարտին, եւ կարող են ստանալ պետական վարժարաններուն մէջ։ Հարկ է որժ տալ դիլրային դաստիարակութեանց ։ Հայրենագիտութիւն, հայ մշակոյթի պատմութիւնը պէտք է դառնան գըլխաւոր առարկաները այս դաստիարակութեանց »։

Տեղեկագիրը կը թուէր նաեւ Ֆրանսական Ափրիկէի զանազան փոքրիկ հայ գաղութներու հետ պահպանած յարաբերութիւնը եւ գոհունակութեամբ կ'արտայայտուէր այդ գաղութներու մասին ։

Մանրամասնօրէն կը խօսէր նաեւ առաջնորդարանի եւ թաղային մատուռներու մատակարարման մասին, կը թուէր անպատեհութիւններ եւ յաջողութիւններ, կցելով նաեւ օգտակար ու գործնական թելադրանք ։

— « Կարելի չէ չխոստովանիլ թէ չափազանց համեստ եղած է Առաջնորդարանիս երկու տարիներու ելեւմուտքը եւ աւելի քան համեմատական մեր ժողովուրդի տնտեսական կացութեան »։

Ու տեղեկագիրը կը վերջանար բարեմաղթութեամբ.

— «Վերջացնելով իմ խօսքը՝ իպաշտօնէ կը շնորհաւորեմ ձեր բոլորին ընտրութիւնը, որով հրաւիրուեր էք կազմելու գաղութիս ներկայացուցչական այս մարմինը, ձեզ զօրավիգ ունենալով ժողովուրդին վստահութիւնը ։ Այսպէս կը սիրեմ հաւատալ ես ։ Այսպէս հաւատացէք եւ դուք ։ Այդ հաւատքին վրայ խարսխեցէք ձեր բոլոր աշխատանքները »։

Տեղեկագրի ընթերցումէն վերջ, Անիստը փակուած յայտարարուեցաւ ։

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հաճոյքով կ'իմանամ թէ ջութակի անզուգական վարպետը՝ Ֆիլիք Աղաջարեան, եւ շնորհալի երգչուհին՝ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, երաժշտահանդէս մը պիտի տան 27 յունուար հինգշաբթի գիշեր ժամը 9ին, «Salle Chopin»ի մէջ (8, Rue Daru) ։

Անկասկած մեր հայ երաժշտասէրները լիովին պիտի լեցնեն սրահը, տեղ չձգելով մեր երկու արուեստագէտներուն տաղանդը ջերմօրէն եւ գիտակցօրէն գնահատող օտար հասարակութեան ։

Հր. Ա.

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մտադրած եմ Ատափազարի հայութեան անցեալը հատորի մը վերածել, պատմուածքներու ձեւով։ Այս առթիւ, հակառակ Ատափազար ծնած ըլլալուս, կը խուսափիմ յիշողութենէս տակաւին շատ մը դէպքեր ու դէմքեր։

Արդ, բոլոր այն Ատափազարցիները, որ կը սիրեն վերակենդանացած տեսնել իրենց ծննդավայրը ... գիրքի ձեւով՝ բարի թող ըլլան իրենց գիտցածն ու լսածը տեղեկացնելու ինծի ։

Նախապատուութիւն պէտք է տալ ժողովուրդի համեստ խաւերուն հետ կապ ունեցող դէպքերուն եւ դէմքերուն։ Կ'ընդունիմ նաեւ լուսանկարներ վերջը վերադարձնելու պայմանով ։

ՀԱՍՑԷ — Yéghicheyan Vartan, Dentiste, 93, Rue de la Kaska, 93, Tunis (Tunisie) :

Յ. Գ. — Արտասահմանի այն բերթը, որ պիտի ուզէ արտատպել սոյն կոչը, թող հաճի օրինակ մը ղրկել ինծի, փոխարժէքը անմիջապէս ստանալու համար :

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԶԱՐԴՆ Է ՇԻՐԱԿ ՕՂԻՆ ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ

Որ 1937 հոկտեմբերին լրացուց իր հրատարակութեան 15ՐԴ ՏԱՐԻՆ եւ նոյեմբերին թեւակոխեց 16րդ տարեշրջանը ։

« Հայրենիք » ամսագիրը հայ իրականութեան մէջ չունի իր նմանը, ԹԷ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ԹԷ ԾԱՒԱԼՈՎ ԵՒ ԹԷ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ։

« Հայրենիք » ամսագրին կ'աշխատակցին ծանօթ գրագէտներ, հանրային գործիչներ ու հրապարակագիրներ, անկախ իրենց քաղաքական համոզումներէն ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ՝ ՀԻՆԳ ՏՈԼԱՐ ։

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը նոր զոհողութիւն մը յանձն առնելով, ամսագրի տարեկան բաժնեգինը պիտի հաշուէ ՉՈՐՍ ՏՈԼԱՐ (120 ֆրանք) փոխանակ հինգի (150 ֆրանք), «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ։

Ուրեմն, անոնք որ միեւնոյն ատեն բաժանորդ կը գրուին «ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՒ « ՀԱՅՐԵՆԻՔ » ԱՄՍԱԳՐԻ, պիտի վճարեն (Ֆրանսա եւ գաղութներ) –

«Յառաջ»ի տարեկան բաժնեգինը	150 ֆրանք
«Հայրենիք» ամսագիր (տոլարը 30էն)	120 ֆրանք
գումար՝	270 ֆրանք

Նոյն հիման վրայ կարելի է հաշուել նաեւ ուրիշ վայրերու բաժնեգինը ։

ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ ԵՆ ։

« Յառաջ »ի խմբագրութիւնը ստանալով հասցէները, պիտի ղրկէ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, ՎՃԱՐՈՒԱԾ ԴՐԱՄԻՆ ՀԵՏ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՍՏԱՆԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ ։

Բաժանորդ գրուիլ «Հայրենիք» ամսագրի, կը նշանակէ ապահովել ՏԱՐԻՆ 12 ՀԱՏՈՐ ԳԻՐՔ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԸ 176 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋԵՐՈՎ ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՎԷՄ »

Մշակոյթի եւ պատմութեան, Ի. գիրք, (1937 Յուլիս - հոկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Թ. Բերբերեան՝ ԳԱՏՐԱՆՔՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԻՑ — Վ. Մինախորեան՝ ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐ — Ս. Վրացեան՝ ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ (ինքնակենսագրութիւն) — Ս. Վր. ՐԱՖՖԻ — Ա. Աբեղեան՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ — Հ. Մանուկեան՝ ԴԷՊՔԵՐԸ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՈՒՄ. — Ս. Վր. «Մեր Հայրենիք»ի պատմութիւնը — ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ — ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ — ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ — Յաւելուած (Վահրամ եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը») ։

ԲԱԺՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար ։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք ։

Հասցէ — S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis - Robinson, (S.) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Երկար այնպէս անմռունչ ընկած էր, եւ երբեմն անգիտակցաբար ձեռքը տանում էր դէպի ճակատը, ծեծում էր գլուխը եւ փետում էր իր մազերը, ասելով. «հիմա ի՞նչ անեմ, ա՜խ, ի՞նչ անեմ»...

Ամբողջ տիեզերքի մէջ չկայ մի բան, որ այնպէս խոնարհեցնէր մարդկանց, որպէս սէրը ։ Մարդկութեան ամենասարսափելի հրէշները, որ դղրդում են աշխարհները, որ ներկում են արիւնով երկիրները, որ ահ ու դողի մէջ են պահում ազգերը,— խոնարհւում են, ծունկ են չոքում սիրած կնոջ առջեւ. այստեղ միայն նրանք մարդ են եւ հանդիսանում են մարդկային մոլոր թուլութիւններով ։

Թոմաս էֆէնդին այժմ սիրում էր Լալային, սիրում էր ճշմարիտ եւ ջերմ սիրով ։ Նրա բոլոր վայրենի եւ գազանային անգթութիւնները հալւում, մաշւում եւ ոչնչանում էին այդ սիրոյ առջեւ։ Դեւը երբ սիրում է, հրեշտակ է դառնում ։ Իսկ էֆէնդին սիրելով, սկսեց զղջալ։

Նա իր կեանքում երբեք չէր սիրել. եւ դրանով կարելի է բացատրել նրա բնաւորութեան այն սեւ կողմերը, որ կեանքի մէջ ոչինչ սուրբ բան չկար նրա համար ։ Աշխարհային գործերի մէջ որքան խորամիտ էր նա, որքան ճիշդ հաշուող էր, եւ նպատակին հասնելու համար որքան սատանայական վարպետութիւն ունէր,— այնքան հոգեկան շարժումների մէջ անզգայ էր նա ։ Լալայի սէրը վառեց հանգած սիրտը, եւ կաթեցրուց այնտեղ այնպիսի շող, որ խաւար մտքի մէջ լոյս է փայլեցնում ։ Նա նայեց իր գործողութիւնների վրայ եւ սոսկաց ։ «Այդ ի՞նչ արեցի ես»... մրմնջում էր նա, եւ դարձեալ փետում էր իր մազերը ։

Մինչեւ այն րոպէն նա չէր հասկանում իր եղեռնագործութեան ահաւորութիւնը, մինչեւ այն րոպէն նա կարծում էր, թէ նպատակի համար կարելի է ամէն միջոց գործ դնել ։ Բայց այժմ զգում էր, թէ ի՜նչ մեծ չարիք գործեց ինքը ։ Սկզբում նա մըտածեց մի փոքրիկ խաղ խաղալ ծերունու հետ, եւ երեխայի նման տանելով ձեռքը մի փոքր կայծ, դրանով կամենում էր վախեցնել նրան, որ կատարէ, ինչ որ ինքը կը պահանջէ ։ Յանկարծ այդ կայծից առաջ եկաւ մի ահագին հրդեհ, որ հանգցնել ինքը անկարող էր ։— «Ախ, այդ ի՞նչ արեցի ես»... բացականչեց նա ։

Քահանան ահ ու դողով նայեց էր էֆէնդու տանջանքների վրայ եւ կարծում էր, թէ նա հոգեւարքի մէջ է գտնւում ։ Եւ իրաւ, նա թուլացած, ընկած էր, եւ մարմնի վրայ երբեմն երեւում էին տենդային ցնցումներ, իսկ շրթունքը սարսափելի կերպով դողդողում էին ։ Երկար այդ դրութեան մէջ չարչարւում էր նա, մինչեւ աչքերը բաց արեց, եւ դառնալով քահանային ասաց.

— Ինչ որ ասաց ծերունի Խաչօն, բոլորը ճշմարիտ է, տէր հայր — ես անարժան եմ նրա աղջկան ։ Ի՞նչ կապ կարող է լինել մի ինձ նման եղեռնագործի եւ մի անմեղ հրեշտակի մէջ ։ Անիծիր ինձ, տէր հայր, ես անէծքի եմ միայն արժանի...

Նա դարձեալ ընկաւ ուշագնացութեան մէջ ։ Քահանան կարծեց թէ մեռաւ նա ։

— Ա՜խ, իմ ապարիկները... կոչեց նա,— կորած իմ ապարիկները...

ԼԴ.

Դառնանք դէպի մեր պատմութեան սկիզբը ։

Այժմ ընթերցողը, կարծեմ, ճանաչում է, թէ ո՛վ էր այն երիտասարդը, որ Բայազէդի բերդի սարսափելի պաշարման ժամանակ ընդունեց բերդապահ Շտոկվիչի ձեռքից նամակը, եւ իրան խենթ ձեւացնելով մտաւ պաշարող Քիւրդերի մէջ, անվտանգ անցաւ թշնամու բանակից, եւ մի քանի օրից յետոյ նամակը հասցուց գեներալ Տէր Ղուկասովին ։ Ընթերցողը նոյնպէս յիշում է, որ երիտասարդը, չընդունելով գեներալի առաջարկութիւնը՝ մընալ իր մօտ, թինկնապահի պաշտօն վարել, փառքի եւ աստիճանի տէր լինել,— թողեց Ռուսաց բանակը եւ ըստացած մէկի կեանքը փրկելու համար ։

Այդ երիտասարդը Վարդանն էր ։ Տեսնենք, ո՛ւր գնաց նա ։

Հեռանալով իր ձին, որ խլել էր մի Քրդից, որին սպանեց ձորի մէջ, Վարդանը սկսեց դիմել դէպի Ալաշկերտի գաւառը ։ Այնտեղ գտնւում էին նրա հոգու ամենամօտ առարկաները ։ Այնտեղ էր ծերունի Խաչօի բնտանիքը, որի մէջ անցուցել էր այնքան շատ բախտաւոր ժամանակներ. այնտեղ էր իր գեղեցիկ Լալան, որին տուել էր իր ամբողջ սիրտը. այնտեղ էին իր սիրելի ընկերները, որոնց հետ ունեցել էր անձնազոհութիւն մի սուրբ գործի համար,— բոլորը այնտեղ էր, ինչ որ Վարդանի համար պաշտելի էր, ինչ որ նրա համար նուիրական էր...

Բայց ի՞նչ վիճակի մէջ թողեց Վարդանը այդ բոլորին, երբ ինքը շըլթայակապ տարուեցաւ Թուրքաց զինուորական գործակատարի մօտ։— Ծերունի Խաչօն իր որդիների հետ բանտարկուած էին. նրա բնտանիքը ցրւած էր եւ կալուածներ մի տեղում թաղնուած էր. Լալայի բախտը կախուած էր երկու որսորդների՝ Թոմաս էֆէնդու եւ քուրդ բէգի գազանային մրցութիւնից. Գ. Սալմանը կալանաւորուած էր. Մելիք-Մանսուրը իր խումբով գնաց նրան ազատելու. յաջողեցա՞ւ արդեօք, թէ ոչ, այդ մասին ոչինչ չգիտէր Վարդանը ։

Բոլորին թողեց նա մի թշուառ, օրհասական դրութեան մէջ ։ Այն օրից անցել էր մի եւ կէս ամիս, եւ նրանց մասին ոչինչ տեղեկութիւն չունէր ։ Այդ մի եւ կէս ամսուայ մէջ որքան փոփոխութիւններ եղան, որքա՜ն անցքեր անցան ։ Ռուսները պատերազմ յայտարարեցին Թուրքերի դէմ ։ Գեներալ Տէր-Ղուկասովի յաղթական լօրքերը տիրեցին Բայազէդի եւ Ալաշկերտի ամբողջ գաւառները եւ մօտեցան Էրզրումին ։ Ճնշուած, հարըստահարուած հայ ժողովուրդը, անցնելով Ռուսաց իշխանութեան ներքոյ, սկսեց ազատ շունչ քաշել ։ Յանկարծ պատերազմի բախտը փոխուեցաւ ։ Գեներալ Տէր-Ղուկասովը ստիպուեցաւ թողնել իր տիրած երկիրները եւ վերադառնալ Ռուսաց սահմանի վրայ ։ Եւ նրա Ապրիլ 18ին տիրած Բայազէդը Յունիսի 27ին կրկին անցաւ Թուրքերի ձեռքը ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ԽՆՋՈՅՔ_ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ «Մուրատ» խումբին կողմէ

Այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Հ. Յ. Դ. «Բաբգէն-Շահպազ» Ակումբին մէջ, ՍԸՆՕՆ։ Գինը նուազէ Ա. Գ. Մեսումենց (դաշնակ)։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ընկերահամակրական խնջոյք Նոր Տարւոյ առթիւ

Գուլվար Օտտայի Հ. Յ. Դ. «Վաամեան» Ենթակոմիտէի կողմէ

2 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն «Գաա էնթէրնասիօնալ»ի սրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկեր ՎԱՀԷՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Գոմոնի «Վարանդեան» սրահի վարչութեան կողմէ կը ներկայացուի «Ա Ն Ո Ւ Շ »ը, 8 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, «Կանիբիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։ 9 Յունուար, Կիրակի երեկոյ, «Վարանդեան» սրահին մէջ Գոմոն։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին գալրոցին սրահին մէջ։

Աշակերտներու կողմէ երգ. արտասանութիւն եւ տամախօսութիւն «Նոր Տարի»։ Մուտք 2 ֆրանք, փոքրիկները՝ ձրի։

Փոքրիկներուն կը բաժնուի Նախընծրիք եւ պտուղ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գ. Ա. Զօպանեանի պարբերական դասախօսութիւնը՝ 4 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Միութեանս կեդրոնատեղին՝ **8 Rue Bossuet** *Paris։ Նիւթ՝ ԵՂԻՇԷՆ եւ ԽՈՐԵՆԱՑԻՆ։*

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Ց. Հ. ԿԱԳՈՒՅՏ ԽԱՉի Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը

1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ

Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԽՆՋՈՅՔ _ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ

Նոր Տարւոյ առթիւ, 1 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս, «Շանիբիկեան» սրահին մէջ, 5 Rue d'Eclipse *Մարսէյլ։*

Երգ, նուագ, տոմպոլա, աւանդական ՏԱՐԻ եւ զանազան մնացնկալներ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր։ Փափաքողները կընան ուտելիքը միասին բերել։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ Եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Ընկերական խնճոյք

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան կողմէ

ի պատիւ Գ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

2 Յունուար, Կիրակի երեկոյ ժամը 21ին **Brasserie du Chapitre**ի *մէջ*

Խօսք պիտի առնէ Գ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ երաժշտական նիւթի մը շուրջ։ Երգ. պար եւայլն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՅ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւցեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերոած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանայեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէմճեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Գօլօեան եւ Յ. Միրիմզեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur C. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille . France:

Նոր Տարի առթիւ նայեցէք գիրքեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, Յունական յեղափոխութեան հերոսուհին, *Աթէնք* 1936, 708 էջ, 40 *ֆրանք*։ *ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ*, Գարեգին եպս. Տրապիզոնցի, *Փարիզ* 1936, 376 էջ, *պատկ.* 25 *ֆրանք*։ *ՆՈՐ ՔՆԱՐ*, *ձայնագրուած եւ պատկերազարդ* *ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ*, *Աթէնք*, 1937, 640 *էջ*, 50 *ֆրանք*, *ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԵՐ*, *ձայնագրուած ժող. երգեր*, Գ. Աշէմեան, 7 *ֆրանք*։ *ՐԱՖՖԻ*, կեանքը եւն. *Փարիզ*, 1937— 10 *ֆրանք*։ *ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ*, *Ե.* Տէմիրճիպաշեան, *Պոլիս* 1930, 1197 *էջ*, *լաթակազմ*, 100 *ֆրանք*։ *ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ*, Վ. Գէորգեան, *Պէյրութ*, 1336 *էջ*, *լաթակազմ* 40 *ֆրանք*։ *Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ*, *ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ*, Վ. Ահարոնեան, 10ն15 *ֆրանք*։ *ՍԱՄՈՒԷԼ*, Րաֆֆի 696 *էջ*, 40 *ֆրանք* *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ*, Րաֆֆի 691 *էջ*, 40 *ֆրանք*։ *ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ*, Ֆր. Վէրֆել, *թարգմ.* Խոաճ, 70 *ֆր.*։ *ՀԱՄԼԷԹ*, *ողբ.* 5 *արար*, *Շէքսպիր*, *թարգմ.* Յ. Մասէհեան, *լաթակազմ* 50 *ֆրանք*։ Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 *ֆրանք*։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ — **25** ֆրանքի գիրք գնողին *պատի օրացոյց* մը կամ *Հայաստանի քարտէս* մը, **50** ֆրանքի գիրք գնողին՝ *Հայաստանի աշխարհագրութիւն* մը, **100** ֆրանքի գիրք գնողին՝ *Տարեգիրք* մը։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)։ *Հեռ.* Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳԺՈՒՅ ԴԱՒԻԹ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քոմէտի-Տրամաթիկ երեք արար, Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՄՆԱՍ ԵՒ ՑՆԱՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ արար

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միասնաբար տոմսեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մանաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մագսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւագնացութեան բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար չայ նաւերու համար մատչելի գին։ Դիմեցէք վստահելի աշխատողի ամէն կողմ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՌԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ փայլուն ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) *Մէթրօ* Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճարուստ ճաշացուցակ մը։ Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Գոյական օդ՝ եւ ջազի ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ ճաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ՕՐՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իրաւագէտ-խորհրդական *ՓԻՐՆԱՐ ՎԱՀԷ*, վկայուած Փարիզի համալսարանէն, 159 Rue Lafayette, Paris (10), Tél. Nord 68 02, կը ծանուցանէ Փարիզի եւ գաւառի իր յարգելի յաճախորդներուն, որ յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին պիտի գտնուի հետեւեալ քաղաքներուն մէջ *ԼԻՈՆ, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ԿՐԸՆՈԲԼԸ, ԼԸ ՖՈՆԹԷՆ Տ'ԻԺԷՐ (Յավուայի նահանգ), ՎԱԼԱՆՍ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ՆԻՍ, ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ*։ Անոնք որ կը փափաքին խորհրդակցութիւններ ունենալ իրաւագիտական եւ գատական խնդիրներու շուրջ, թող հաճին ժամադրուիլ անմիջապէս։

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) *մէթրօ* Cadet *եւ* Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշաշի համար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Առատ օդի՝ առատ սպասարկութեամբ։ Մեր մասնագիտութիւնն է *ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ* եւ *ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՕՖՔԱՍԻԱԼ* պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր *ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊ*ով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր *ԻՔՄԷՔ ԴԱՏԱՅԻՖ* եւ սեր, ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ, դիկավարութեամբ *Գ. ՄԿՐՏԻՉ ԳԵՏՐՈՅԵԱՆի* եւ մասնակցութեամբ *ՋԱՖԻՐԷ* հանըմի։ Ընտանեկան միջավայր եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մեկ այցելութիւն բաւական է մեր մշտական յաճախորդը դառնալու համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչագճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աննիւ, Եւթեր, Նարդուհի Պչագճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ։ Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանուշ, Գեղվարդ Զամօղլեանները. Նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Դեղեցիկ, Վարդուհի, Ալիսէն Սրապեանները։ Հասցէն գիտցողներէն, մանաւանդ պէս Սուրիաբնակ մեր հայրենակից-ներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian*ի*, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

— Պետրոս Նալպանտեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սուրէն Նալպանտեան (Մալաթիոյ Շիրոյի Քեֆարոսէ գիւղէն) որ 1926ին մեկնած է Պրազիլիա եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ մինչեւ այսօր։ Իմացնել D. Aram coiffeur, 4, rue du 11 Novembre, St. Chamond, (Loire), France.

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալաս արթանգիէն, (Այս սրբանոցին մէջ Մէրճան *անունով ճանչցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան ալ Աէքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝* A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Հարկաւ է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդաւոր վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Տոնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱՃԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél. Observatoire 13 - 45

Հետամայնել երեկոները 8էն վերջ Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ խաւաքոյթները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

1938

ԺԹ. Տարի

Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆրանք, արտասահման 1,5 շիլին կամ 40 սէնթ։

Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine): France:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50, 71 Tel. Botzaris 12-60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վաստակելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Tailleur de ST. BERNARD
Pour hommes et Dammes
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cave, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարուան առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի եւ վերարկուի համար մինչեւ Մարտ։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Վերարկու եւ հագուստ երկու փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր.։ Նուէր մէկ տարի մաշտակէ մէկ փաթթ մը գինը օժիտ։ Ձեր մոռուած համար, պատրաստուած Հայկահոյերէն գալեանի արհեստանոցներուն մէջ. 400 ֆրանքէ վեր ապսպրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր մէկ տարի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօլֆ։ Ստանալու համար վերոյիշեալ պայմաններէն նեխ կայացնել ցաուալի կտրոնը։ Rue la Charbonnière*ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամասչելի գիներով* à façon, *նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուած փարդուի 110 ֆրանքէն սկսեալ։ Սահմանական պայմաններու, 3 օրէն կը յանձնենք ապսպրանքները՝ խնամուած աշխատանքով։*

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)